DISQUISITIONES PLINIANAE IN QUIBUS DE VTRIUSQUE PLINII PATRIA, REBUS…

Antonio Giuseppe : della Torre di Rezzonico, …

DISQVISITIONES PLINIANAE

IN QVIBVS

DE VTRIVSQVE PLINII PATRIA, REBVS GESTIS, SCRIPTIS, CODICIBVS, EDITIONIBVS, ATQVE INTERPRETIBVS AGITVR

AVCTORE TRIBVNO MILITVM

ANTONIO JOSEPH COMITE A TVRRE REZZONICI

PATRICIO, J. C. C. ET DECVRIONE NOVOCOMENSE

EQVITE ORDINIS SANCTI JACOBI,

SERENISSIMI REGIIQVE PRINCIPIS

FERDINANDI

HISPANIARVM INFANTIS

&c. &c. &c.

HONORARIO COSMETA, REGIAE PARMENSIS ARCIS PRAEFECTO.

TOMVS SECVNDVS.

PARMAE EXCVDEBANT BORSII FRATRES

ANNO VVLGARIS AERAE

SEXAGESIMO SEPTIMO SVPRA MILLESIMVM ET SEPTINGENTESIMVM

SVPERIORVM PERMISSV.

SERENISSIMO . REGIOQVE . PRINCIPI
FERDINANDO
HISPANIARVM . INFANTI . PARMAE . PLACENTIAE GVASTALLAE . DVCI

Antonius Joseph Comes a Turre Rezzonici

D. N. M. Q. E.

NOMINI Tuo inscribens, Infans Serenissime, maximam Plinianarum Disquisitionum partem, jam Tibi devotam praestitutamque, cum Regia Avuncula priora volumina dicabam: fateri cogor hosce libros, diutius fortasse quàm par erat in typographi officinâ delituisse. Opus triginta sex ab hinc mensibus evulgandum fatales anni & casus penè ad interitum oppresserunt; atque ego ipse

ipse ex gravi diuturnoque morbo infirmus, vix post multum temporis convalui. Utinam, Serenissime, Regieque Princeps edentis moram, juvantis pensaret sedulitas. Opere enim dum inquiete animus pascebatur, novi fecundâ hâc in parte multò plus laboris adisse quàm putabam; cum omnium rerum, quae in Caelo, & sub Caelo fiunt, eum gnarum esse oporteat, qui Plantas intelligere, multòque magis (sublatâ exscriptorum ostentatiâ) castigare desideret. Jactâ tamen aleâ, proposito stadio erat decurrendum: Tuque, Clemens Domine, qui Mathematicas & Militares Disciplinas in primo aetatis flore, veteris Historiae facta, Geographiam, Musicam, Picturam. quodve magis est, Principis erga subditos officia, optimè nosse cupis: haec omnia a Nobis tractata, & Plantano (ni fallimur nitore) restituto invenies. Eo satus genitore, cui me infinito propemodum debere profiteor, nil mirum, si Tibi cunctorum obsequium, existimationem, atque amorem benefactis vindices, cum indolem ad optima quaeque peragenda compositam acceperis. Id enim boni ex dilatâ pressione, lucubrationibus meis accessit, ut quae Tibi Juventutis Principi inscribenda erant, nunc Regum Domino offerrantur: quaeve a Te facienda sperabam, in praesentiarum penè absoluta, absque ullo adulationis impendio, laudare valeam celebrare. Nunc probè intelligo, quâ ratione tantum in utràque linguâ profeceris; cisque Gallicum, Hispanicumque cum patrio idiomate politissimum addideris eloquium. Magno jam septennis portendebat, tum in tuâ veteris Aulae regione inferiores Parmensis agminis duces Rei bellicae palestram constituebant. Tunc geometriae deformationibus operam dabat: sed quis Te adeò profectum judicasset, ut Parmensem, Placentinum, Guastalleasem agros in elegantissimam formam describens: horum specimen Levico Asturum Principi mitteres, unde Patrui Regis, Infantûm, imò totius Hispanicae Aulae admirationem tabulis conciliares? Sciebam Te musicâ delectari; sed quis FERDINANDUM in hâc scientiâ apprime evasurum credidisset, ut non modò fidiculare organum tantâ elegantiâ pulsaret, sed quot in diesi, in apotome, atque in tono commata supputans: diapason harmoniam assequereris; atque versibus metro idoneos voces reciproces, unde praecipuum opus fuctantibus instrumentis egregiè committatur? Interim dum obstupescunt Phonasci: FERDINANDI rhytmi a viris nobilissimis humili prece sollicitentur. Flores, animalium, hominumque figuras eodem tempore de-

li-

lineabas: has nunc suis graphidis exemplaribus Aboavi Delphini, & Aurelianensis Principis, Galliae administratoris additas in Regiâ Parisiensi bibliothecâ asservari. Cum lineatum opus illustris Eques ac Pictor inspiceret, jure affirmabat, nusquam Artes desolatò perituras sospite FERDINANDO. *Optimis traditus praeceptoribus politioris literaturae & mathematicae studia igneis ballistis, bellicis tormentis, & catapultaribus mortariolis jungebas; arcemque compactilem politis constratam trabibus, nunc propugnaculo, nunc loricâ, nunc lunari munimento firmabas; ipsiusque Navalis Rei peritiam assecutus: transtra, columbaria, carchesium, statumina, epidromum, scalmum, & tonsam: denum minutissima quoque distinguis.*

Oblivisci non possum quâ dignitate, officiisque Regium Caballinum Principem exceperis; quove delectu militariter graves de rebus omnibus ad bellum spectantibus disserebas, duobus ab hinc annis tertio Non. Septembris, cum nobilissimo stipato comitatu Regiam hanc Arcem intrasset, ubi Praetoriana Legio imaginarias, sed veris simillimas pugnas conserebat. Laetare Italia, quòd geminos elidevis Principes, qui in tantam spem adolescunt; Tuque felix Parma, quae tales Juvenes generis humani decora mater contemplaberis. Difficilimis fabiendi temporibus, Princeps Optime, Rem frumentariam annonariâ lege sublevasti, largitisque Populo alimentis, cum Trajana munificentiâ certans, non Veleyatibus tantùm, sed Parmensibus, Placentinis, finitimisque Regia horrea aperuisti. Tu comparatam a Parente doctissimo insignem bibliothecam in immensum adauges; decretoque Genitore monumenta Rem publicam facis. Tu Augusti aemulus Parmam Regale oppidum, cum penè lateritium acceperis, marmoream relinques, detectisque in Parmensi lapidicinis, marmora non aliundè (ut antea) sed in patrio solo quaerenda indicasti. Interim superbas Viridarii aedes a I. Ranutio extractas, amplificatis alis, tertiâ additâ contignatione, elevatisque tectoriis ad eum duxis splendorem, unde Tibi, futuraeque Regiae Sponsae Augustales hospitii vices abundè praebeant. Sed quisnam dum haec commemoramus, martialis bombus aëra secans, a Viridarii porta ad Regiam hanc Arcem pervenit, totoque sequamense, repetitis fragoribus aures nostras aut ferat, an delectet? Solve, atque iterum solve, FERDINANDE, *Imperator antea quàm miles: Tu intra Regis horti septa bellicas*

am-

omnes evolutiones eâ jubes constantiâ, ut veteranis pugnae instructoribus suspiciendus, geminum eodem tempore Regis Galliae Oratorem, externosque Duces firmitatis & elegantiae laudatores inveneris. Sive pedestris, sive equo insidens aciem explicas; sive praelium cum hoste committere, sive receptui canere praecipias: Te dignum Philippis Avo, & Parente: dignum Magno Henrico Tritavo prolem ostendis, qui patrio aevo haec ipsissima ducentis ab hinc annis obibat. Miremur unigenam igneorum ballistarum explosionem, sive per integrum agmen, sive per manipulos fiat; pluris que faciamus, si collimata igneria ad FERDINANDI *nutum obmutescunt. Sunt, qui Urbem oppugnant, quive a defensoribus repelluntur partim sepem delent, partim castrensem deducunt fossam; omnesque Principis capessunt jusso, quousque illustri pulvere sordidi, Regiam hanc Arcem repetentes, novas sibi comparatos stationes, & majores a* FERDINANDI *mente conceptos intuentur. Tu, interim, Princeps egregie, immani sumptu molorum ruinam restaurasti, sacram aedem parietibus undique munitam, novis ostiolis laxasti, semotâ lapideis fornicibus impositâ, militibus tutam, & commodiorem reddidisti. Sed quid haec memoro? Tu per inhospitos montes, nullis difficultatibus deterritus viam (quam Ferdinandaeam jure appellabo) e Segusinis, & Tigelliensibus agri finibus ad Padum usque sternis, unde per Ligures ad avitæ Hispaniae, Galliaeque regna pateat commercium; imò (breviùs dicam) ut Aemiliae messem curtis fructuosis vehiculis importes. Magni Plinii sententiae imitatus, cum Sororis filio finem epistolae faciam, ne historiam scribere nosutissimus videor. Tu interim Avunculi, & Sororis filii scripta perlege, ut exactam rerum omnium cognitionem adspiscaris. In Junioris Plinii panegyrico ad Trajanum, atque epistolis vero Principis, & civis officio invenies: in Naturali historiâ Orbem scientiarum, quem Graeci sub Encyclopaediae nomine comprehendunt. Noscis enim jamdiu Hermolai Barbari, Alexandri Benedicti, aliorumque in scholas objurgationem:* indoctus est, qui Plinium non legit, indoctior, qui lectum contemnit, indoctissimus, cui non sapit. *Faxit Deus Optim. Maximus, ut Te longo annorum curriculo sospitem, atque incolumem ad communem omnium utilitatem intueamur.*

Ex Regiâ Tuâ Arce Parmensi Tertio Non. Septemb. Anno sexagesimo septimo supra millesimum & septingentesimum.

REZ-

REZZONICVS BONIS.

QVibus ex caussis secundum hoc Disquisitionum volumen, tribus ante annis coocinnatum, itemque meliori ex parte impressum, publicae luci in praesens tempus solumodò emergat, longum esset referre. Absoluto typographo culpam in me transferant legentes, cum tot tantisque negotiis ac morbis implicitus, non unicâ vice dubitaverim, quòd commentaria haeres auctoris loco, edere cogeretur. Interim boni consulant, rogo, ubi rem quasi ex integro perfectam tardius recipiant, cum XI. hisce libris fructuosam materiam, & maximè utilia Plinianis Disquisitionibus congesserim.

Primum volumen, ac duo sequentia prodromi veluti loco illuxerunt Tabulae Plinianae, Veterum de seniore Plinio testimonia, & praesertim geminae adoptivi filii Epistolae, novis animadversionibus illustratae quartum librum ipsius Plinii vita quintum titulus, ordo, & fides, quibus opus suum Plinius vulgavit sextum refutatae cavillatorum accusationes septimum perfecerunt. Restabant emendationes, & selecta quaedam tentamenta, ut Naturalis historia pristino redderetur nitori hâc de caussâ auream ad Titum praefationem integram, italicâ aemulatione ornatam sequenti volumine exhibuimus. Haec omnia primus Tomus complectitur. Quem modò vulgamus, ubi intrent Lectores candidi, infiniti laboris collationem a nobis peractam fateantur necesse erit, cum loca nobilissima ex XXXVI. Naturalis historiae libris delegerim, quibus medicinam facere curavi, idque nono volumine: Plinianos codices undique collectos decimo. edita Naturalis historiae exemplaria, & varias illius aemulationes undecimo, ad tam ingens construendum aedificium caementi loco exhibuerim In primo Tomo animadvertendum, quòd nonnullas Plinii sententias retuli, prout in Harduini impressione apparent, cum nondum ad illarum restitutionem deventum esset. Id autem iis tantum in locis accidit, qui secundario afferuntur, & novae disputationi ansam praebuissent, ubi texturam emendassem, nam pleraque scitu digniora, etiam extra ordinem restituta, Lector inveniet.

Cum Plinianas castigationes digererem Mediolani, tunc Pertusatino & Ambrosianis codicibus usus sum Romae Passionaeo, & Vaticanis Neapoli Carbonarino Augustae Taurinorum Regiis Lucae Florentiniano, & Ecclesiae Divi Martini Mantuae Carpetanorum, atque apud Escorialem Regiis. Toleti Capitulari Ecclesiae attributo, unde hâc de caussâ velim, quòd laboris constantiam potius legentes laudarent, quàm exemplarium varietatem, nullâ itinerum habitâ ratione, insectarentur.

Lustrica praenomina, & gentilicias appellationes dum Latiali redderem eloquio, praepositam ubique methodum secutus sum, cum eo pacto Romana adjecta sit terminatio, ut ab omnibus dignosci possint. Caeterum, cum aliis diver-

versa placeant, & nonnulli suis in nominibus reprobatam a nobis consuetudinem amplectantur annotationibus vulgares gentilicias appellationes subjeci, ne modica differentia legentibus aliquam pareret difficultatem. Nemo tamen me arguat, quòd in ipso operis fronte *Ducis* vocabulum usurpaverim, quando alibi longè diversâ significatione ab antiquis prolatum affirmavi. In eâ adhuc versor sententiâ verum cum usus inoleverit, ut qui patrio idiomate ab Italis vocatur *Duca* latiali Neotericorum eloquio *Dux* appelletur, cum hanc methodum recipiant doctorum plerique, atque illi penes quos potestas & loquendi residet norma optimum duxi repudiatum alias vocabulum receptae consuetudini, ceu postliminio, in nuncupationis exordio restituere.

LIBRO IX.

Totius operis ratio innuitur. Ex XXXVI. Naturalis historiae libris nonnulla scitu dignissima restituuntur, atque illustrantur. Ex II. Plinii volumine caelestia. quaedam, terrestria, & prodigia. Ex III. Geographica ad Hispaniam, Galliam, Italiam, ubi Velejatium situs, & vici novissimè perquiruntur. Plurium insularum Cispadanae, & Transpadanae provinciae: Padi, Tiberis, amniumque in eos influentium Laevorum notitia. Ex IV. Phocidis & finitimorum populorum locus Danubii ortus & lapsus. Sequani, Raurici &c. Durius maximus Hispaniae amnis. Ex V. Mauritania Atlas mons Tingitana, & nonnullae Africae provinciae. Ex VI. Armenia Ex VII L. Cossicius mutatus in marem Homo incerto genitus spatio. Difficillima atque adhuc intentata restitutio ad Vestiliam, ejusque viros & filios pertinens nonnullorum staturae, ac velocitas cursus Pompeii Magni tituli & statua. Sulpiciae laus. Immodica precia. Lampidus Lacaedemonia. Epigramma in laudem Josephae Bavariae Principis, Josepho Caesari nubendae. Census a Vespasianis Imperatoribus peractus, ubi aetas edentium, & insignis ad Velejates locus spectans verae lectioni restituitur. Rerum inventores Plinius adversus Matthaei Canonici accusationes defensus. Ex VIII. Elephantis, Leonis, Hyaenae natura. Buffonius perperam Plinium accusat. Cervos Africa Romanis nota non gignit. Chamaeleontis historia egregiè a Plinio tradita, unde nullo jure in illum neoterici quidam insurgunt, & praesertim Vallisnerius. Gausapa, Amphimalla, Triclinaria Babylonica. Ex IX. Orca a Claudio Principe capta. Pristis, Balaena, Vitulus Thynnus, Silurus, Esos, Atrilus, Clupea. Quinam Silurus, & reliqui. Contra Harduini multorumque opinionem Silurum esse, quem neoterici *Sturionem* appellant, probabili conjecturâ disceptatur. Caesaris Augusti augurium. Accipenseris nomen quale sit neotericum ignoratur, quamvis certè non sit Sturio. Ex X. Struthiocameli, Phoenix, Hirundines, Ciconeae, Graculi monedulae. Inimitabilis Pliniana Lusciniarum descriptio. Turdus, Sturnus. Corvi funus. Ex XI. Insectorum inquisitio: Aestiva mellatio. Stelliones C. Marii constantia Ex XII. Arborum laudes. Quâ ex causâ Galli sese Italiae supetfuderint. Cinnamomum & Casia. Salmasius non aequo jure Plinium vexat. Ex XIII. Gracchorum monumenta apud Pomponium Secundum, qui falsò Veronensis, & Plinii affinis dicitur. Sybillae libri. Ex XIV. Vini gratia ex fornacibus Africae Raetica, Vlla Veronensis agri, Arvernum, Sequanum, Helvicum. Annus Virgilii obitus restitutus. Vina Praetutia, Anconitana, Caesenatica, Falerna. quaenam a Plauto lau-

laudata. Ebrietatis mala. Tiberii pessima institutio. Parthorum in bibendo intemperantia, Alcibiadis, Novellii Torquati, L. Pisonis. Ex XV. Cato quâ ratione Carthaginis ruinam sollicitavit. Trebia, Thrasimenus &c. Restitutio adversus Nicolai Heinsii, atque Harduini sententiam. Mora Ostiensia, & Tusculana, Vnedo, Cerasi, eorumque varia nomina. Ex XVI. Civicae coronae, murales, vallares, aureae, rostratae: quibus ultimis celebres M. Varro, & M. Agrippa. Larix, Abies admirationis praecipuae, & navis (quae jubente Cajo Caesare Obeliscum in Vaticano Circo staturum advexit) a Claudio Principe ubi demersa. Ex XVII. Arborum precia. L. Crassus, Cn. Aenobarbus. Q. Catulus, C. Aquilius, eorumque Aedes. Plagae quâ ratione in arboribus faciendae. Putatio. Erucae. Arbores natae in capitibus statuarum, & in arboribus alienae. Ficus in lauro, Palma in basi Caesaris Dictatoris, & bis in Capitolii capite. Quâ ratione rigantur Vina asperiora, & irrigationis beneficia. Ex XVIII. Agriculturae laudes. Reges, & Magni Duces de illâ scripserunt. Magonis volumina Senatus Romanus in latinam linguam jussit transferenda Decimo Silano. M. Varro LXXXI. annum agens de agriculturâ scripsit. Autopta quid sit. Atteii Capitonis nomina, atque aetas. Arationis, atque occationis praecepta. Ex XIX. Lini perficiendi usus diversi. Regio Alliana in Laumellinae tractu later. Retovina huic proxima. Caesar Forum Romanum intexit. Ex XX. Cibi humani qui brassicam celebraverint. Ex XXI. Hortorum coronamenta, Strophia. Juliae Augusti filiae licentia, & patris dolor. Ex XXII. Naturae & Telluris comparatio. Vestium inficiendarum usus. Ex XXIII. Pomonae partes medicae. Ex XXIV. Aproxis radix juxta Pythagoram ex longinquo ignes concipit. Cleemporus, Democriti Chirocimeta. Ex XXV. Pompejus Lenaeus transtulit in latinum sermonem Mithridatis commentaria. Britannicae herbae vires. Ex XXVI. Lues nova, quae in Italiam irrepsit, importata a quodam Perusino, vel Persino equite Romano. Hippocrates, Diocles Carystius, Praxagoras, Chrysippus, Erasistratus, Herophilus de herbarum viribus scripsere. Magorum vanitates de prodigiis falsò herbis adscriptis. Ex XXVII. Ballotes alio nomine Melamprasios, quid a Marrubio differat. Ex XXVIII. Cur Ovorum calices frangantur. Chamaeleon per singula membra a Democrito celebratus. Malè iterum a Vallisnerio Plinius vexatur. Ex XXIX. Natura remediorum. Medicorum pugna, & historia. Chrysippus, Erasistratus, Acron, Thessalus, Crinas, Charmis. Arcagatus primus ex Medicis Romam venit. Erat Vulnerarius. M. Catonis Censoris in Graecos invectiva. Ex XXX. Factiones medicae, Judaea, Cypria. Tiberius Claudius sustulit Druidas. Divina ab Hostano promissa, quae omnia vana & falsa Nero comperit. Troxalis apud Graecos animal Locustae simile. Ex XXXI. Academia Ciceronis villa, ejusque fontes Tullii Laureae carminibus celebrati. Fontes Tamarici: Larii Licinii portentum. Quâ ratione Plinius tradit Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse. Occurritur Harduini, Dalecampii, atque Andreae Pastae medici doctissimi objectis. Medendi modus in marinis subsidia contra aquae dulcis defectum. Mirum Piscennerii inventum. Corpora luxata nando redeunt in artus. Oromeni montis Sal. Carris Arabiae oppido Muri, & Domus massis Salis existunt. Egeleste oppidum Hispaniae. Buprestae exhaustae nitrum ex aquâ sumptum proficit, itemque aliis venenis. Ad XXXII. Echeneis, ejusque mira-

culum neotericis in risu, propositis Flaminio Turregiano Vulnerario, & Medico peritissimo argumentationibus defenditur. Hirudines, & cucurbitae medicinales Messalini Consularis Patricii mors. Ovidii Halieuticorum liber. Plinius adversus Vlitii accusationes defenditur. Helops differt ab accipensere. Pernae. Hyaena, qui piscis. Ex XXXIII. Chrysocolla precia rerum aucta a prodigis ingeniis. Murrina, alius Murrhina, Murina, Myrina. *Auri sacra fames* apud Plinium sententia ad notum Virgilii carmen respicit. Harduini, & Durandi objecta diluuntur. M. Bruti epistolae. Viriolae Celticae, & Plinii lectio integra de ornamentis mulierum restituta. Agrippinae paludamentum ex auro textili: Argenti usus in statuas coepit Augusti temporibus. Ex XXXIV. Cereris simulacrum ex aere. Effigies perpetuitatem merentium, & victorum Olympiae. Plinii dictis comparantur statuae Virorum illustrium in aede Gratiarum V. ab Vrbe Mantuâ lapide. Statuae in frequentioribus locis togatâ effigie. Detius a Charete victus. Zenodorus, ejusque opera. Callimachus Cacotexitechnus ob nimiam diligentiam dictus. Cato cur Zenonis statuam non vendidit. Herculis tunicati statua. Ex XXXV. Imagines illustrium virorum circa limina. Levinorum alienae Messallae Oratori. Messallae senis indignatio ex adoptione testamentariâ. Imagines in bibliothecis. Homeri vultum posteri finxerunt. Sandrati arbitraria confidentia. Asinius Pollio primus Romae bibliothecam dicavit. Fabii cognomen a picturâ, Princepsque Gentis Fabius Pictor. Pacuvii Poetae, & Turpilii picturae. Scipio Maffejus frustra Plinii locum sollicitat. Arguuntur Orlandus, & Sandratus. Arerius Labeo pictor nullo habitus in precio, de hoc, non de Antistio Labeone loquitur Plinius. Glandorpius notatur. Zeuxis, Demophilus, & Nesea. Apollodori de Zeuxi laudes. Zeuxidis opera Alcmena, Pan, Atalanta, Juppiter, Hercules infans. Reprehenditur. Illius diligentia (improbanda) ut tabulam Agtagantinis faceret. Plinius adversus Carolum Datum tutatur. Ex XXXVI. Canacus, Saura, Batrachus statuarii. Aegyptii Reges ex Syenite marmore faciebant Obeliscos. Primus id instituit Mitres. Sochis quatuor numero posuit. Ramises unum quadraginta cubitorum, aliumque pedum nonaginta novem. Muris, & Sochidis appellationes. Obeliscorum mensurae codicum praesidio, & argumentatione statuminantur. Ramiseano Obelisco Cambyses pepercit. Obelisci Zmarris, & Phii. A Ptolemaeo Philadelpho Alexandriae positus octuagenum cubitorum, excisus fuit a Nechtabi: aliqui tradunt devectum a Satyro architecto, sed Callixenus id tribuit Phoenici rate substratâ, & fossâ perductum. Ratio deducendi, & navium junctarum ichnographia. Statutus sex talis, positusque in Arsinoeo, inde Maximus Aegypti Praefectus transtulit in forum. Obeliscum a Mestre excisum Augustus Romam devehi curat. Navis Puteolis dicata. Alteram, quâ C. Caesar importaverat, a Claudio ubi demersa. Obeliscus, quem Augustus in Circo Magno posuit, excisus a Rege Semetempserteo, erat octoginta duorum pedum & dodrantis praeter basim: qui in Campo Martio novem pedum minor, excisus a Sochide. Ei, qui in Campo Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras, dierum ac noctium horas. Operis auctor fuit Manilius Mathematicus. Dierum observatio triginta ferè annis non congruebat. Plures adduntur defectûs conjecturae. Ex restitutis Plinii impeditissimis locis ostenditur adversus mathematicos Campi Obeliscum stetisse pro gnomone Scio-

the-

therico, qui primas in Solari horologio partes obiret. Quisnam fuerit hic Manilius architectus disputatur ab eruditis. Occurritur Bandinio, qui Manilii nomine sublato legit *Facundum Liberti*, atque Harduino, qui gentilitiam mathematici appellationem expungit. Montuclae in Plinium accusationes diluuntur. Boscovichii supputatio de tempore, quo Plinius edidit Naturalem historiam rejicitur, iterumque Plinius adversus Montuclam defenditur. Obeliscus Caj, & Neronis, in ejus molitione Romae fractus. Mercati & Kircheri ad Obeliscos annotata. Non-corei Obeliscum Dominicus Fontana a Meliao Comensis agri vico in Foro Divi Petri jacentem erexit. Sosus in pavimentorum genere celeberrimus, & mirabilis ejus columba bibens aliis apricantibus in canthari labro, differunt ab illis, quas Purpuratus Furiettus possidere edito opere gloriabatur convenit nobis Jaquerii insignis Mathematici, & Pescheusii Pictoris egregii judicium. Ex XXXVII. Murrina quando Romae invecta. Pompejus sex pocula Capitolino Jovi dicavit. lectio adversus Fridericum Saxium defenditur de Murrinorum numero, & scribendi ratione. T. Petronii, & Neronis circa Murrina sumptus. Vade Murrina veniunt distant omnino a neotericis *Porcellanis*. Sex. Propertii carmen illustratur. Murrinis contraria caussa Crystallum facit. Plinius iterum defenditur. Carbunculi a quibusdam Apyrustae vocati. De Achate, & ubi primum repertâ.

LIBRO X.

Recensentur Naturalis historiae Codices calamo exarati.

Codices Mediolanenses.

I. Ambrosianus, scriptus anno 1382. a Fratre Petro Ticinensi.

II. A Guarino Veronense, & Guillelmo Capello castigatus anno 1433.

Epitome historiae Naturalis auctore Ludovico a Guastis, scripta anno 1432.

Codex bibliothecae Metropolitanae Mediolanensis continens paratitla historiae Naturalis.

Codex Pertusatinus, olim Hieronymi Tatti, exaratus anno 1479.

Codices Regii Taurinenses.

I. Videtur XIII. seculi: olim spectavit Philiberto Pingonio, atque antea Biturigum Regulo.

II. Seculi XV. e Sfortiadum bibliothecâ prodiisse conjicitur.

Codex Boschensis, qui olim Michaelis Cardinalis Ghislerii (subinde Pii Papae V.) fuit.

Codex Placentinus Landianus, Francisci Landi Ripaltae Marchionis.

Codex Farnesianus, nunc Regiae Neapolitanae bibliothecae, scriptus a Johanne Marco, anno 1465.

Codices Veneti.

Bibliothecae S. Marci, olim Cardinalis Bessarionis, 400. circiter annorum.

Bibliothecae Joh. Baptistae Recanati longè antiquior, sed mancus.

Bibliothecae Fratrum Praedicatorum ad Rates, olim Johannis Pici Mirandulani, atque penultimo loco Apostoli Zeni.

Codices Caesenates.

I. Scriptus anno 1446.
II. Exaratus 1451.

Codices Vaticani.

I. Numero 1950. scriptus XVI. seculi initio.
II. Numero 1951. anni circiter 1400.
III. Numero 1952. ejusdem antiquitatis, fuitque olim Nicolai Perotti (seu Peroti) Archiepiscopi Sipontini.
IV. Numero 1953. videtur labenti XIII. seculo adscribendus.
V. Numero 1954. XII. vel XIII. seculi.
VI. Numero 1955. ubi Johannis Mansionarii brevis annotatio.
VII. Numero 1956. & 1957. fortassis olim Fulvii Ursini.
VIII. Numero 1958. XV. seculi.
IX. Numero 3533. olim Carafeasium.
X. Numero 3861. initio & fine destitutus, qui Fulvii Ursini fuisse dicitur, multam redolens antiquitatem.

Codices Barberini.

I. Numero 758. exaratus circa annum 1450.
II. Numero 759. autographus Jo. Baptistae Palmarii, anni 1498.
III. Numero 760. bombycinus anni 1468.

Codex Passionaeus A Johanne Andrea Buxio Episcopo Aleriense, adjuvante Theodoro Gazâ, recognitus anno 1469.

Codices Vallicelliani.

I. Numero 28, anni 1483. & 1484.
II. Numero 60. Itala aemulatio Christophori Landini.

Codices Othoboniani.

I. Numero 37. olim Card. Dominici Grimani, XV. labentis seculi.
II. Numero 38. ejusdem Domini, atque vetustatis.
III. Numero 193. XIV. seculi.
IV. Numero 194. paritis antiquitatis.
V. A Monsoconio indigitata pars Naturalis historiae anno 1411. descripta.
Excepta ex Monfoconio. Ex bibliothecâ Christinae Reginae Sueciae, Vaticanâ, Archivo Basilicae Sancti Petri.

Co-

Codex Neapolitanus ex Bibliothecâ Sancti Johannis ad Carbonariam XIV. seculi optimis restitutionibus, atque animadversionibus insignis.

Codices Florentini.

Riccardianus VIII vel IX. & fortasse VII. seculi. Johannis Lamii, & Comitis Carlii de eo judicia.
I. Medicaeus in duo volumina partitus, a Petro a Slaglosiâ, ut videtur, exaratus, XII. XIII. vel XIV. seculi juxta Bandinium & Carlium.
II. Medicaeus XV. seculi.
III. Medicaeus XIV. seculi.
Alia exemplaria a Monsoconio recensita.

Codices Lucenses.

Florentinianus XV. seculi.
Matricis Ecclesiae S. Martini, VIII. seculi: pauca quaedam ex XVIII. Naturalis historiae libro continens.

Codices Hispani.

Ecclesiae Toletanae IX. circiter seculi, collatus a Pintiano, & Andreâ Schotto, aliisque notus.
I. Escorialensis IX. seculi, ut videtur.
II. Escorialensis, olim Hieronymi Suritae, XIV. seculi
Ejusdem bibliothecae Christophori Landini aemulationes.
Ex Regiâ bibliothecâ Mantuae Carpetanorum. Codex XXI. Naturalis historiae libros continens, XV. seculi.
Aemulatio Hispana Francisci Hernandii XI. prioribus libris destituta. Mss.
Andreae Stranei in Plinium annotationes Mss.

Codices Regiae Parisiensis bibliothecae.

Quo ordine atque vetustate ab Harduino recenseantur.
Juxta numerum, qui nobis anno 1736. innotuit.
Ex syllabo ejusdem bibliothecae impresso.
Codex Parisiensis Collegii Claromontani, XII. circiter seculi, sed maximè corruptus & mancus.
Sanvictorianus, seu Sancti Victoris, nunc deperditus.

Alii Galliae Codices.

Lugdunensis, olim Societatis Jesu.
Sancti Benigni Divionensis, notus Jureto.
Sancti Melanii Rhedonensis, sive Redonensis, olim Roberti Abbatis, a quo XII. seculo fuit emendatus.
Codex Beccensis juxta Monsoconium.

Co-

Codices a Jacobo Dalecampio collati.

Vesuntinus, olim Chiffletii.
Cujacianus.
Fuxensis, & alter vetus.

Codex Vindobonensis. Ex bibliothecâ Regio-Apostolicâ Imperatoriâ Mariae Theresiae Augustae XII. seculi, vel circa.

Codices Gottorpiensis, Murbacensis, Argentoratensis.

Codices Batavi a Joh. Friderico Gronovio memorati.

Vossianus, Andegavensis, Menapius, Academicus, Gudianus.

Codices ex publicâ Lugduno-batavâ bibliothecâ, quos inter vetustissimum exemplar, quo usus est Gronovius.

Codices Britanni.

Bodlejanus, Asmoleani, Baliolenses, Collegii Novi, S. Trinitatis, Is. Vossii, Norfolcianus, Bernardianus, Jacobaeus.
Oxoniensis Universitatis, Reginensis, Is., Vossii, prout a Monfoconio recensentur.
Cantabrigiensis, & Regiae Societatis Londinensis, a Davide Durando collati.

LIBRO XI.

SECTIONE PRIMA.

Princeps Naturalis historiae editio fuit Veneta anni 1469. Reiciuntur aliorum conjecturae de supposititiâ Veronensi anni 1468. Statilei, & Durandi judicia. Dominicus Lazarinus arguitur. Plinii Naturalis historia secundum est volumen, quod post inventam typographiam Venetiis lucem vidit.

I. Romana editio anni 1470. curante Johanne Andreâ Buxio Episcopo Aleriense, ejusque ad Paullum II. Praefatio.

II. Veneta anni 1472. Fabricius, & Scipio Maffejus notantur. Exemplar in Coenobio S. Leonardi extra Veronae moenia. Ambrosianum prae caeteris laudatur.

II. Romana anni 1473. curante Brotheo. Domitii Calderini in Brotheum accusationes. Exemplar Nicolinium animadversionibus autographis Angeli Politiani ditatum.

I. Parmensis anni 1476. studio Philippi Beroaldi, ejusque epistola ad Nicolaum Ravacaldum.

Vnica Tarvisina anni 1479. Bononii pro Plinio *Apologia*. Emendationes autographae Augusti Valdi.

II.

II. Parmensis anni 1480. Aicardi epigramma. Compianisii annotationes autographae.

III. Parmensis anni 1481. Anonymi picturae & annotationes Paciaudii praeloquium.

III. Veneta anni 1483.

IV. Veneta anni 1486. juxta Fabricium, Orlandum, & Maetterium.

V. Veneta anni 1487. Rejicitur Orlandus de Veronensi editione supposititiâ anno 1488. alligatâ.

VI. Veneta anni 1491. Iterum notatur Orlandus: exemplar in bibliothecâ nostrâ annotationibus Mss. ornatum.

I. Brixiana anni 1496. Johannis Britannici praefatio Matthaei Rufi *Apologia*. Alexandri Benedicti annotationes. Plinii vita Anonymi, recentis, & indoctissimi scriptoris opus.

VII. Veneta anni 1496. Exemplar apud Barberium optimis Mss. annotationibus preciosum.

VIII. Veneta anni 1497. & 1498. curante Johanne Baptistâ Palmario. Exemplar nostrum annotationibus autographis Antonii Comitis, & Johannis Petri Airoldi ditatum. Arguitur Dalecampius de supposititiâ Mediolanensi impressione.

II. Brixiana anni 1496. & 1498. Exemplar nunc in Regiâ bibliothecâ Parmensi, annotationibus margineis Guilielmi Pelliceri ornatum, olim ab Harduino collatum. Pelliceri hallucinatio circa *Novocomensis* dictionem in Pliniano elogio utique legendam.

IX. Veneta anni 1499. Nostrum hujus editionis exemplar ob egregias nonnullas annotationes maximi faciendum.

SECTIONE SECVNDA.

Andreae Alciati sententia.

X. Veneta editio anni 1507. castigante Alexandro Benedicto. Illius ad Veronenses epistola agnoscit omnium primam editionem Venetam Johannis Spirensis. Barbarum laudat, atque subinde arguit. Benedicti, & Quintii seu Quinti Aemiliani elumbia argumenta. Geminae Benedicti tabulae. Mazochii encomium.

XI. Veneta anni 1510. eodem Benedicto curante.

I. Parisina anni 1511.

II. Parisina anni 1513. Iis fortasse castigandis operam suam accomodavit Nicolaus Beraldus.

XII. Veneta anni 1516. ex Benedicti recognitione.

III. Parisina anni 1514. ex Hermolai Barbari castigationibus.

IV. Parisina anni 1516.

XIII. Veneta ex Benedicti animadversionibus. Pinelli de Benedicto judicium, de Hermolao Barbaro, de Nicolao Leoniceno.

Vnica Hagenojensis anni 1518. cui adjectus Johannis Camertis index Plinianus: Fabricii de hâc editione judicium quo pacto accipiendum.

XIV. Veneta anni 1519. & 1520., ubi versus omnes per quinarium inter-

val-

vallum distinguuntur. Altera Veneta impressio Melchiori Sessae a Fabricio ad annum 1519. tributa.

V. Parisina anni 1524. pulcherrimis characteribus exarata, Plinium Novocomensem, & Veronensem, sibi parum constantes typographi facere videntur.

I. Coloniensis anni 1524. a Johanne Caesario emendata.

II. Coloniensis ejusdem anni, & castigatoris, formâ ampliore. Erasmi de Caesario judicium.

I. Basileensis anni 1525. Frobenius hujus impressor laudatur a Gesnero. Exemplaria castigavit Erasmus, quod Mediolani in Ambrosianâ bibliothecâ asservatur optimis Anonymi autographis annotationibus preciosum evadit.

XV. Veneta anni 1525. convenit Venetae 1519

VI. Parisina anni 1526. Astrucius arguitur, a Basileensi haec editio meliori ex parte deducitur. Angeli ad Bodetum Episcopum epistola. Index Petri Gratianopolitani. F. L. Campestris ad Bodetum epistola. Cypriani, aliorumque Parisiis degentium laudes. Plinius caeteris omnibus Graecis, & Romanis scriptoribus praehabendus.

II. Basileensis anni 1529., ubi Suetonii de Plinio elogium, & *Novocomensis* dictio.

III. Basileensis anni 1530. primae magis quam secundae conveniens typographi se adjutos affirmant tribus optimae notae exemplaribus, celebrant operam cujusdam eruditi. Rhenani, & Gelenii labores.

VII. Parisina anni 1532. curante Petro Bellocino. Exemplar bibliothecae Escorialensis nobilitatur autographis annotationibus Johannis Pacii Castrensis. Bellocini de Plinianis interpretibus judicium, & reliqua.

Vnica Petri Danesii anni 1533. editio juxta Fabricium.

IV. Basileensis anni 1535. adjectis Sigismundi Gelenii annotationibus. Exemplar, ubi Pellicerii observata Mss. Gelenii ad Damianum Goesium (*a Gaes*) epistola.

XVI. Veneta anni 1535. Andreae Rabirii praeloquium. Editio spectat Andreae Asulano, Aldi jamdiu vitâ functi Socero, unde falluntur, qui Aldo hanc impressionem attribuunt.

XVII. Veneta anni 1536. cujus rarum exemplar in Regiâ Escorialensi bibliothecâ. Asulani in memoratis editionibus incuria.

XVIII. Veneta, Aldi, ut supra, ab Asulano appellatione usurpatâ, anni 1538.

V. Basileensis anni 1539. quâ usus est Pintianus.

XIX. Veneta anni 1540. Asulano curante similis primae anni 1535.

VIII. Parisiensis anni 1543. apud Audoenum Parvum, nitidissima.

VIIII. Parisiensis ejusdem anni apud Michelem Fezaudatium a nemine [quod sciam] relata.

X. Parisina anni 1545 juxta bibliothecam Bigotianam.

VI. Basileensis anni 1545. Exemplar cum lectionibus ex codice, ut videtur, Chiffletiano, exaratis per Josephum Suaresium Episcopum Vasionensem.

I. Lugdunensis anni 1548. Tradux est superiorum Basileensium.

II. Lugdunensis ejusdem anni apud Frellonium, juxta syllabum Domus olim Professae Parisiensis.

VII.

VII. Basileensis anni 1549. hujus exemplar cum Isaac. Casauboni annotationibus autographis ex bibliothecâ Johannis Mori.

VIII. Basileensis anni 1554. & 1555. ibique Frobenianarum omnium editionum laudes.

XX. Veneta anni 1559. Paullo Manutio curante. Est servilis tradux Lugdunensis anni 1548. a Beringis fratribus vulgatae.

III. Lugdunensis anni 1560. & 1561. editio satis facienda curante Morguaecio, vulgata a Philippo Tingo. Exemplar olim Divo Carolo Borromaeo spectans.

IV. Lugdunensis anni 1561. apud Antonium Vincentium, adjectâ praefatione Joh. Nicolai Victorii.

V. Lugdunensis anni 1563. partim Vincentii, partim Frellonii, sociorum nomine impressa. Editio pulchrioribus annumeranda.

XI. Parisiensis anni 1563. ex bibliothecâ Daniyâ.

III. Coloniensis anni 1563. ex bibliothecâ Jurisperiti, sub literis T. J. latitantis.

XXI. Veneta anni 1571. similis Manutianae anni 1559.

I. Genevensis anni 1582. juxta Gesnerum.

I. Francofurdiensis anni 1582.

I. Lugduni Batavorum anni 1582. Petri Santandreani typographi jactantia. Polycarpi Palermi hallucinatio. M. Antonii Casanovae epigramma & patria. Bononii distichon.

VI. Lugdunensis anni 1587. cum Jacobi Dalecampii comentariis. Luculenta editio. Palermi, & Possevini judicia. Casauboni, Scaligeri, Harduini in Dalecampium accusationes. Dalecampii laudes, & labores.

II. Genevensis anni 1593. cum Gelenii annotationibus. typographi jactantia.

II. Lugduni Batavorum anni 1593. Hieronymi Commelini typis. Marginalibus opus illustravit, & integras Rhenani, & Pintiani annotationes subjecit. Adjecta est tabula de iis, quae Plinius ex Theophrasto, atque Aristotele accepit. Gruteri carmen, Victorii praefatio, Casanovae, & Bononii versus. Gelenii annotationes.

II. Francofurdiensis anni 1599. Tradux est Lugdunensis Dalecampii. Adjectae sunt annotationes quaedam ipsius Dalecampii laborem respicientes.

SECTIONE TERTIA.

III. Genevensis anni 1601. cum Gelenii castigationibus.

VII. Lugdunensis, itemque Aureliae Allobrogum anni 1606. ex Dalecampianâ recensione, inoculatis etiam Gelenii annotationibus.

III. Francofurdiensis anni 1608. Lugdunensis Dalecampianae tradux, adjectis Paulli Cigalini praelectionibus. Lipsii, & Goudani de Plinio elogia. Triplices Lipsii restitutiones. Palermi falsum de Comeosibus judicium.

IV. Genevensis anni 1615. Lugdunensis Caldorianae tradux. Gelenii annotationes, itemque Rhenani, & Pintiani.

V. Genevensis anni 1616. ad Jacobum Stoerium pertinens cum Gelenii annotationibus.

VI. Genevensis anni 1631. desumpta ex memoratâ ad annum 1615.

II. Lugduno-Batava anni 1635. curante Johanne Laetio (*de Laet*). Editio emendatissima, & superioribus praehabenda.

XXII. Veneta anni 1648 a Rhodio, Fabricio, & Funcio memorata, Disquisitionum auctori omnino ignota, quaeque non creditur apparuisse.

III. Lugduno-Batava anni 1669. Hackii typographi damnant Francofurdiensem anni 1608., atque interim ex illâ Cigalini praelectiones accipiunt. Dalecampii commentarios, aliorumque annotationes subjecisse integras minus recte affirmant. Novissime addiderunt Joh. Friderici Gronovii animadversiones a libro XX. ad XXXVI. Nihil elegantius ob typorum, & chartae excellentiam potest desiderari.

XII. Parisiensis anni 1685. Johanne Harduino interprete. Farnesiani syllabi collector notatur. Harduini laudes ex Fabricio, brevioribus terminis coercendae. Harduinus Plinium Veronensibus adscribit, & falsò *Novocomensis* vocabulum expungit ab elogio, quod Suetonio tribuitur.

XIII. Parisiensis anni 1723. eodem Harduino curante editio auctior, atque emendatior. ejusdem ad Delphinum epistola praecipui Pliniani interpretes: codices, quae in hac impressione laudanda, quae vituperanda.

Editio ultima Basileensis anni 1741. supposito Parisiorum nomine secundae Harduinianae tradux.

SECTIO QUARTA.

De Italicis Naturalis historiae aemulationibus.

I. Veneta Christophoro Landino interprete anni 1476 Perperam extare affirmatur ab Apostolo Zeno altera antiquior anni 1471. itemque ab Haymo, aliisque Romana Italica anni 1473. De Landini aemulatione judicium.

II. Veneta anni 1481. eodem Landino interprete. Tarvisina a Bandinio memorata ad annum 1479. non spectat ad Landinum, estque Plinii latina Naturalis historia.

III. Veneta anni 1489. editio satis rara.

IV. Veneta anni 1501. Landino interprete, curante Hieronymo Squarciafico.

V. Veneta anni 1516. Landini interpretatione alia a Bandinio memorata ad annum 1511. de quâ dubitatur. A nobis recensa exhibet Quinti, seu Quintii Aemiliani carmen, aliaque partim laudanda, partim improbanda.

VI. Veneta anni 1524. juxta Julium Nigrum, & Argelatum.

VII. Veneta anni 1528. ex Fabricii, & Argelati testimonio.

VIII. Veneta anni 1534. typis Melchioris Sessae, superiorum emendatior.

IX. Veneta ejusdem anni Landino (ut omnes aliae) interprete, castigata per Johannem a Francesio.

X. Veneta anni 1543. Landino interprete, emendata ab Antonio Bruciolo. Brucioli laudes, & peccata.

XI. Veneta anni 1548. Antonio Bruciolo interprete Landinianae praehabenda. Brucioli studia, & odium contra Cucullatos, & Clericos.

XII.

XII. Veneta anni 1561. typographo Gabriele Jolito a Ferrariis, Ludovico Dominico interprete illius de Landino & Bruciolo judicium. Quibus ex caussis post Petrum Orsilagum, & Pompejum a Barbâ operi manus admoverit Dominicus, quaeque in novissimo aemulatore laudanda, quaeque improbanda.

Reliquae Dominici conversiones anni 1562. apud Jaudarum Jolitum. 1573. typis Jacobi Vitalis 1580. impressore Alexandro Griphio, eodemque anno curâ Zoppinorum fratrum: 1589. apud Vesovium, itemque apud Vicium, nisi error in reddendâ gentiliciâ appellatione cubet. 1603. ex Ricciardi, 1612. ex Bizzardi officinis. Haec omnes editiones Venetiis prodierunt.

SECTIO QVINTA.

De Gallicâ Naturalis historiae interpretatione.

Memoratur Gallica interpretatio anni 1540. a Frisio apud Conradum Gesnerum, quae tamen non creditur extare.

I. Lugdunensis anni 1562. juxta Harduinum & Fabricium, de quâ dubitatur, unde a nobis I. dicitur Lugdunensis anni 1586. apud Sennetonum.

II. Anni 1581. typis Penfoti.

III. Anni 1584. apud Tardifium.

I. Parisiensis anni 1608. Houzeo typographo, & juxta Hallevordium Beyfio, haec ordine quarta dicitur.

II. Parisiensis anni 1615. ederite Drovarto, ordine quinta.

III. Parisiensis anni 1622. ex Giffarti typographiâ, ordine sexta. Coloniensis, & Genevensis. De Pineti labore judicium nihil attulit de Ludovico Megreto, qui secundum Naturalis historiae librum patriâ linguâ reddiderat anno 1540 itemque in prooemio silentii tenebris involuit Petrum a Cagnio, qui compendium sexdecim priorum librorum exaraverat.

SECTIO SEXTA.

De Hispanis Naturalis historiae interpretationibus.

Vincentius Burgensis perperam inter Hispanos Plinii aemulatores recensetur. Franciscus Hernandius hâc provinciâ optimè functus; sed mancus illius labor extat in Regiâ Mantuae Carpetanorum bibliothecâ. Hieronymus Gomesius ab Huertâ integrum Plinium patrio reddidit idiomate, & XI. priores libros vulgavit Mantuae Carpetanorum anno 1624. Reliquum operis anno 1629. Huerta caeteris aemulatoribus praehabendus, & quae in illo praecipuè celebranda.

SECTIO SEPTIMA.

De Germanicis Naturalis historiae interpretationibus.

Libri quinque Henrico Eppendorffio interprete anno 1543. editi.

I.

I. Naturalis historiae editio Francofurdiensis anni 1565. aemulatore Johanne Heydeno.

II. III. IV. V. VI. Francofurdienses.

SECTIO OCTAVA.

De Anglicâ Naturalis historiae aemulatione.

Philemon Hollandus (hujus auctor) ineptè Plinio praepositus. Prima Hollandi editio auctori Disquisitionum ignota. altera anni 1634. describitur.

SECTIO NONA.

De Belgicâ, & Arabicâ Naturalis historiae aemulatione.

Belgica Arnhemiensis anni 1610.

Amstelodamensis anni 1664.

De Animalibus Amstelodami anno 1662.

Fortasse primo, & secundo loco memoratae editiones, pauca volumina, & non integram Naturalem historiam complectuntur.

Arabica tribuitur Honaimo Isacci filio. Quae Fabricius de iis omnibus refert, & quae Herbelotus tradit, haud satis explorata evadunt.

Epistola ad Franciscum Jaquerium (*Jacquier*), quâ adversus Mathematicorum sententiam proponuntur argumenta, ut conjiciendum sit, Obeliscum in Campo Martio ab Augusto positum pro gnomone stantem ad indicandas dierum ac noctium horas mirandas Solaris horologii vices praestitisse.

DIS-

COROLLARIVM.

ABsolutâ XI. voluminis impressione venit in manus nostras Naturalis historiae exemplar Joh. Frellonii, atque Anton. Vincentii impensis, Lugduni, folio maximo editum anno CIƆIƆLIII. quod uti Harduino, Fabricio, Funeio, caeterisque, ita mihi etiam ignotum hucusque evaserat. Titulum praefert.

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII. majore quam hactenus usquam, studio, fide, religione emendati. Adjectis ad marginem succinctis quibusdam castigatiunculis, partim vetustissimorum codicum collatione erutis, partim gravissimorum scriptorum authoritate, doctissimorumque hominum judicio subnixis &c. Lugduni apud Joannem Frellonium M.C.LIII. Ad indicis calcem occurrit · *Lugduni excudebat Michael Sylvius expensis Antonii Vincentii, & Joannis Frellonii, M.D.LIII.*

Primo folio legimus Jo. Nicolai Victorii praefationem, de quâ egimus ad annum CIƆIƆLXI. & CIƆIƆLXIII. Respondet editio subsecutis Frellonii, & Vincentii impressionibus, sed illis praehabenda, utpote Victorii castigatoris primigenia, paginarum versus omnes per decennarium numerum distinguuntur, adnexis, Plinianae historiae, Gelenii annotationibus, Damiano Goesio inscriptis, postea index, verè longè emendatior, ubi paginarum versus omnes commonstrantur. Animadversione dignum est Henrici II. Regis Privilegium patriâ linguâ exaratum, datumque anno CIƆIƆLII. die IV. Maii, ubi labores omnes, & expensae a typographis curatae enumerantur. Putarem hanc impressionem ponendam loco alterius ad annum CIƆIƆXLVIII. in elencho Domûs Professae Parisiensis indicatam, de quâ egimus pag. 334.

Lettre de Monsieur le Baron Bosquiat de la Houze Ministre de S. M. le Roy Tres Chretien auprés du Saint Siege.

à Rome ce 10. Septembre 1763.

J'Ai reçu, Monsieur, avec la lettre dont vous m'avez honoré le 23 du mois dernier, le *Prospectus* qui y étoit joint: je ne puis assez admirer la profonde érudition, tant sacrée, que profane d'un tel ensemble. On ne peut douter que l'Auteur qui a conçu un si beau plan, ne soit très-capable de l'executer parfaitement. Les Savants seront charmés de lire les eclercissements nouveaux & importans que vous promettez sur l'histoire des deux Pline, & sur tout les corrections que vous ferez dans les editions les plus exactes que nous ayons jusqu'à present de Pline le Naturaliste. J'ai trouvé de la nouveauté dans votre observation sur le mot *Resina* dans la 2me lettre du V.me livre de Pline le jeune. Cette interpretation mériteroit une ample explication, aussi bien que ceque vous m'écrivez sur le port d'*Ercolanum*. Ce dernier article me fera un plaisir particulier, par l'interêt que mon long sejour à Naples m'a inspiré pour les antiquités de cette ville, que j'ai observées attentivement, & sur lesquelles je serai fort aise d'être instruit par une personne aussi eclairée que vous.
Je saisirai avec empressement toutes les occasions, qui se presenteront pour vous temoigner mon zele ardent pour tout ceque peut vous plaire, ainsi que l'attachement aussi inviolable que respectueux avec lequel j'ai l'honneur d'être, Monsieur, Votre très humble & très obéissant serviteur

La Houze.

[*M. le Comte de la Tour de Rezzonico.*]

Nonnullorum dictionum, quae per compendium, vel imperfectae redduntur, explanatio.

Pag. 20. ignobilē, ignobilem. Pag. 52. vetūſſimam, vetuſtiſſimam — cōmerciis, commerciis. Pag. 192. col. 1. verſ. 9. *Meſtrēus*, *Meſtreus*. Pag. 202. dōmitans, dormitans.

Pag. 220. VERONEÑ, VERONENSIS — GVILELMO, GVILLELMO. Pag. 228 ... Ergatum, PErgratum — KLAS, KALENDAS — *Ss*, *Secundus* — *Sd. Secundus*. Pag. 231. *M"*, *Magnifico* — *Dño Dñr*, *Domino Domino* — *Mğro Johaňe Mǎra*, *Magiſtro Johanne Maria* — *de Arīno*, *de Arimine*. 234. ... *Inus*, *PLInius*. Pag. 239. *Conſtantien. dioc.*, *Conſtantienſis Dioceſis*. Pag. 239. *Jo. An. Epus Aleriens'*, *Johannes Andreas Epiſcopus Alerienſis*. Pag. 240. *Latiſque*, *Latiniſque*. Pag. 242. Dominī, Dominici. Pag. 249. pm, primus. — NATALIS, NATVRALIS — SCD'I NOVECMENS, SECVNDI NOVECOMENSIS. Pag. 267. Xp̃o, Chriſto — Conſtan. Epo, Conſtantienſi Epiſcopo. Pag. 281. nūquam, nunquam — nonū annū, nonum annum — cōſerentur, conſerentur. Pag. 291. Turcor̃, Turcorum. Pag. 293. cognomē, cognomen — nō, non — immodicū, immodicum. Pag. 297. Dñus Joans, Dominus Johannes. Pag. 309. caſtigatiōibus, caſtigationibus. Pag. 322. hōis, hominis — mēſe, menſe. Pag. 383. Lineā, Lineam.

Typographici errores, qui in hoc opus irrepſerunt, tali pacto veniunt eximendi.

Pag. 39. col. 2. verſ. 2.	*Aquametes*	*Aquametes*
246. verſ. 23.	tri	tres
262. & 263.	VI M.DCCXV. — VI. MCCCVIX.	VI MDCCXCV. — VI. MDCCCIX.
316. verſ. 16.	*Hyſteraaeum*	*Hyſteraeum*
352. verſ. 20.	Maranonio	Maranonio

In Annotationibus.

Pag. 7. num. (2) verſ. 8.	ſupplicium	ſupplicium
num. (4) verſ. 13.	contingerunt	contigerunt
15 col. 1. verſ. 8.	au ten	autem
21. num. (4) verſ. 4.	Bzovidam	Bzovidam
32. num. (1) verſ. 10.	Morgeuš	Morgagni
130. num. (7) verſ. 1.	ſi ſignificare	ſignificare
132. num. (6) verſ. 5.	Chriſtian Bnum	Chriſtianiſſimum
158. col. 2 verſ. 8.	Serveti Villanovani	Villanovani Vinaugiſe
160. num. (7) verſ. 5.	duarum	duarum
161. num. (3) verſ. 20.	Epichamo	Epicharmo
177. verſ. penult.	Plinianis	Plinii
197 col. 1. verſ. 53.	colligerum	colligerim
199. num. (4)	*Durumque*	*Durumque*
205. col. 2 verſ. ult.	rupeuere	rupuerat
216. col. 1. verſ 29.	A MELLINO	A MELLINO
327. num. (1) verſ 2.	ſupplicium	ſupplicium
372 num. (1) verſ. 3.	*operibus*	*operibus*
401 col. 1. verſ. 24.	Ependorffius	Eppendorffius
406. col. 2. verſ. 69.	Meruda	Merula
407 col. 2. verſ 52.	Peregrinius	Peregrinus
408. col 2 verſ 38.	Pindarus	Pindarus
415. col. 1 verſ 30.	primis	primus

FERDINANDO
Infante di Spagna Duca di Parma
Piacenza Guastalla, et

DISQVISITIONVM PLINIANARVM

LIBER . NONVS

POstquam superiore volumine Plinii praefationem verae lectioni restituere, itemque novum Italicae aemulationis specimen exhibere curavimus: in praesentiarum ad reliquum operis selectas castigationes, & dubia quaedam veluti tentamenta subjiciemus, quae ubi a Literatis probentur, penè infinita in scriniis adhuc delitescentia, haeredes (& auctor fortassis) publicabunt. Operis digestionem praefationi subligatam ipsemet Plinius fatetur, cum Tito, quid singulis contineretur libris, epistolae subjunxisse affirmavit. Laboris ratio, & quae summatim insunt cunctis voluminibus ipsas rerum summas (1), auctorum divisionem in Romanos, atque Externos (2) utique exigebat, cum Plinius Valerii Sorani exemplum sequi fateatur. Aliqua jam de hocce elencho supra attigimus, indeque effluxit indocta capitum divisio in operis corpore, quam omnes redundantem amanuensium farturam agnoscunt. Andreas Schottus, & Johannes Harduinus (3) multis corruptis auctorum nominibus medicinam in

ANNOTATIONES.

(1) Qui syllabam [illegible] interpolatorem [illegible], non satis animadverterit ad sermonis elegantiam, cui [illegible] [illegible] Linius libro XL penè iisdem verbis [illegible] Praeterea quisnam VII [illegible] [illegible]?

(2) Romanis [illegible] Itali, Galli, Hispani. Hos [illegible], & [illegible] ubi aliquis Viri [illegible] graecè scripsisse, inter Externos [illegible] [illegible] Externi verò sunt Graeci, Poeni, Afiatici.

(3) Atque Scriptorum nomina [illegible] Harduinus, quorum [illegible] Callimum appellatum, quam in Callisthenem [illegible] gentilicia appellationibus praeposita, & levioris alia. Haec tamen [illegible] restitutio minimè comparanda.

Pliniano syllabo fecerunt. Secundus etiam ipsorum auctorum tempora & focturas illustrare aggressus utilem legentibus operam navavit. In tanto fenticeto desiderandum adhuc est primo, ut meliorum codicum auxilio librorum tituli cum ipsâ librorum digestione comparentur, secundo, ut iisdem praesidiis, collatisque exemplaribus, & praesertim Riccardiano, Carbonarino, atque Toletano appositae singulo volumine sectiones in hocce breviario indigitentur. Hic labor Herculeus non erit, ut rerum ordinem in Naturali historiâ tractatarum inveniamus. Delio tamen natatore opus erit, ubi summam rerum, historiarum, observationum, insularum, oppidorum, gentium, & multa, quae interciderunt, restituere velimus. Hoc membranarum diligenti collatione tentandum, deinde ex singulis annotatiunculas facere, easque cum ipsis rerum summis conferre necesse est.

Vt autem aliqua Plinianis interpretibus intacta proferam: ex millenis, millenisque jam digestis ea potissimum delegi, quae obscuris adhuc premuntur tenebris, & primo quidem tractata omnia lector inveniet, quae in Plinii vitâ emendavi, ne id a nobis arbitrario peractum aliquis dubitaret. iis permulta adduntur, quae Mathematicis, Philosophis, Geographis, Historicis magnam afferent utilitatem. Harduini insuper lectionem nostris restitutionibus junctam eodem folio vulgamus, ut doctis liberum sit, vel illi, vel nobis adhaerere. Quaecumque enim ad Plinii historiam verae scripturae restituendam spectant, ab eruditis magnopere aestimentur necesse est, cum sapientissimus auctor Naturam ipsam ingenio suo minorem invenisse videatur, & ea adhuc, quae integra supersunt, nobilissimum elogium a Buffonio, altero aetatis nostrae Plinio, promeruerint (1).

ANNOTATIONES.

(1) De Buffon Histoire Naturelle Tome I. pag. 48. „ Pline a travaillé sur un plan bien plus grand, & peut être trop „ vaste; il a voulu tout embrasser, & il semble avoir mesuré la Nature & l'avoir trouvée trop petite encore pour „ l'étendue de son esprit. Son Histoire Naturelle comprend, indépendamment de l'histoire des animaux, des plan„ tes, & des minéraux, l'histoire du ciel, & de la terre, la médecine, le commerce, la navigation, l'histoire „ des arts libéraux & méchaniques, l'origine des usages, enfin toutes les sciences naturelles, & tous les arts hu„ mains; & ce qu'il y a d'étonnant, c'est que dans chaque partie Pline est également grand; l'élévation des idées, „ la noblesse du style relèvent encore sa profonde érudition: non seulement il savoit tout ce qu'on pouvoit savoir „ de son temps, mais il avoit cette facilité de penser en grand qui multiplie la science, il avoit cette finesse de „ réflexion de laquelle dépendent l'élégance & le goût, & il communique à ses lecteurs une certaine liberté d' „ esprit, une hardiesse de penser, qui est le germe de la Philosophie. Son ouvrage tout aussi varié que la Nature „ la peint toujours en beau, c'est, si l'on veut, une compilation de tout ce qui avoit été écrit avant lui, une co„ pie de tout ce qui avoit été fait d'excellent & d'utile à savoir; mais cette copie a de si grands traits, cette „ compilation contient des choses rassemblées d'une manière si neuve, qu'elle est préférable à la plupart des „ ouvrages originaux, qui traitent des mêmes matières.

EMEN-

EMENDATIONES ET SELECTA QVAEDAM TENTAMENTA

AD NATVRALEM PLINII HISTORIAM

VERAE SCRIPTVRAE RESTITVENDAM

QVAE HARDVINIANAE SECVNDAE EDITIONI COMPARANTVR.

AD II. LIBRVM.

Ex Hard. Tom. I. XXIII. pag. 86.	Ex nostrâ recensione.
XXI. Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est, pedes sexcentos viginti quinque. Posidonius non minus quadraginta stadiorum a terra altitudinem esse in qua nubila, ac venti nubesque proveniant.	*Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos viginti quinque. Posidonius* (1) *non minus quadringenta stadiorum* (2) *a terrâ altitudinem esse, in quâ nebulae* (3), *ac venti nubesque perveniant* (4).
XXXVI. pag. 92.	
XXXVI. Fieri videntur, & discursus stellarum, nunquam temere, ut non ex ea parte truces venti cooriantur.	*Fieri videntur & discursus stellarum nunquam temere, ut non eâ ex parte truces venti cooriantur, & ex iis tunc pro-*
Tom. II. XXXVII.	A 2 *sel-*

ANNOTATIONES.

(1) *Posidonius.* Subaudiendum *trad*[illegible], quod Plinius ex [illegible] verborum [illegible].

(2) *Quadringenta stadiorum.* Cum Alfadio, & Caramuele legendum [illegible] Acostinus Nonius, Heguanus, & Tycho per Ricciolium [illegible] (a). A. [illegible] Harduinus [illegible] Posidonium *quadraginta* vulgatum [illegible] *quadringenta* (b).

Mihi Plinii verba perpendenti, [illegible] Posidonii sententiâ [illegible] (c). [illegible] (d), [illegible] *quadringenta*, & *quadraginta* [illegible] (e) [illegible] *quadringenta stadiorum* vulgaverunt.

(3) *Nebulae.* [illegible] *nebulae*, ac venti *nubesque*. [illegible] Plinius [illegible] at nebulas nec [illegible] (f). [illegible] (g) [illegible] Lud. [illegible] *Dominicus* [illegible], [illegible] *& nugis*, & [illegible].

(4) *Perveniant.* [illegible] Gelenius (h), & [illegible] (i) *Ita* [illegible] Harduinus & Dalecampius [illegible] *perveniant*, [illegible] *ex M.* [illegible] (k), & [illegible] (l) [illegible] *nebulae* [illegible] *Incompertis haec*, & *inexplicabilia*.

Malorem igitur sententiam [illegible] Gronovii, [illegible] (m) *Il Caramuele* [illegible] *dall' Alfadio* [illegible] Caramuel [illegible] Naturalis historiae libros [illegible].

(a) Tom. I. *Almagest. lib. II.* (b) *Not. & emendat. XXII. pag.* 186. (c) *Pag.* 231. *num.* 2. (d) Carbonaria Orc. (e) Rom. 1470. Parm. 1476. (f) *Lib. II. 60. Hard. pag.* 107 & 104. (g) *Lib. II. 38 pag.* 92 (h) *Vide editiones Basileens. & mendosis Lugduni* 1548 &c. (i) *Venet* 1559. (k) *Vide utramque* [illegible] *indicem* [illegible]. (l) Romana 1470. Parm. 1476. Ven. 1490. 1496. 1499. 1507. 1519. Brix. 1496 *desinit perveniant*. (m) Tom. II. *Cap. VI. pag.* 431.

Ex *Harduin.*

XXXVII. Existunt stellae & in mari terrisque. Vidi nocturnis militum vigiliis, inhaerere pilis pro vallo fulgorem effigie ea. Et antennis navigantium, aliisque navium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, ut volucres sedem ex sede mutantes.

LXXIV. pag. 105.

Globum tamen effici mirum est, in tanta planitie maris, camporumque. Cui sententiae adest Dicaearchus, vir in primis eruditus, regum cura permensus montes. ex quibus altissimum prodidit Pelion, MCCL. passuum, ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem universae rotunditatis colligens. Mihi incerta haec videtur conjectatio, haud igna-

Ex nostrâ recensione.

cellae (1) *in mari terrisque. Vidi in noctturnis* (2) *militum vigiliis inhaerere pilis pro vallo fulgurum effigies* (3) · *eae & antennis navigantium, aliisque navium partibus ceu vocali quodam sono insistunt, ut volucres sedem ex sede mutantes.*

Globum tamen effici mirum est in tantâ planitie maris, camporum (4) *cui sententiae adest Dicaearchus vir in primis eruditus, Regum curâ permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion* CIↃCCL. *passuum, ratione perpendiculi nullum esse eam portionem universae rotunditatis colligens* (5) *mihi item certa haec conjectatio* (6) *videtur, haud ignaro quosdam Alpium vertices*

ANNOTATIONES.

(1) *Ex is tunc procellae.* Non modo ex [illegible] codicibus, Carbonario, aliisque (a), sed ex omnibus principibus [illegible] [illegible] quosque [illegible] typographos Gelenium, & Paullus Manutius in [illegible] [illegible]. Mendum igitur hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a Gelenio [illegible] [illegible] (b). [illegible] [illegible] [illegible] *tunc procellae*, sed [illegible] [illegible], [illegible]. Neque enim Plinius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in terris [illegible] [illegible]. Contra ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & inde procellas mari terrisque [illegible] [illegible] [illegible]. Verbum [illegible] procella, & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] (c). [illegible] [illegible] [illegible] *procella* [illegible] [illegible] [illegible].

(2) *In militum.* Eadem auctoritate [illegible] [illegible] Plinius [illegible] [illegible], quibus [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible].

(3) *Fulgurum effigies.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] stellarum [illegible], [illegible] quadrat fulgurum effigies, [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sulphureamque materiem [illegible] [illegible], unde legimus (d) *[illegible] [illegible] & fulgura quoque sulphuris odorem habere, & [illegible] [illegible] sulphurea est* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], nec Plinianae videntur, & [illegible] [illegible]. E contrario [illegible] omnia [illegible], [illegible] [illegible], longeque [illegible] [illegible] [illegible] stellarum effigies [illegible] [illegible], sedem [illegible] [illegible] ex sede [illegible].

(4) *Camporum.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] impressiones nonnullae (e), [illegible] Romani 1470.

(5) *Colligens.* Ex membranis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] in Carbonario, ut *Pelion* CCL. *passuum* [illegible] optimus [illegible] [illegible] appositum MCCL.

(6) *Certa — conjectatio.* [illegible] hoc loco [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], tum ob [illegible], quae [illegible] [illegible] Mundi [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]: *Formam [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sed & argumenta [illegible] [illegible].* [illegible] [illegible] ad Dicaearchum [illegible]. *Est autem figura [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Terrae globum, [illegible] [illegible] [illegible] in tantâ [illegible], [illegible] camporum planitie; sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dicaearchi argumentum? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Alpium [illegible] [illegible] [illegible] Pelii [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] orbis figuram, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Francisco Tortosiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] (f). [illegible] hoc loco [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Alpium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Orbis [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Ricciolo [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Plinius Dicaearchi [illegible] [illegible] [illegible] (g), *[illegible] [illegible] [illegible]*. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] haec conjectatio* (h). In Carbonarium [illegible] [illegible]. Verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] argumentationi, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Parmensi editione 1476. legimus *[illegible] [illegible] [illegible] haec conj[illegible] videtur* in aliis *certa* (i), [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

(a) *Vid. Dalecamp. hoc loco edit. anno* 1615 *pag.* 19. (b) *In epist. ad Hermol. Confess.* (c) *Lib. XI.* 10. (d) *Lib. XXXV* 15 (e) *Parm.* 1476. (f) *Lib. II.* 99. (g) *Lib. II.* 99. (h) *[illegible]* 1513. (i) *Ven.* 1491. 1496. 1499.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ignaro quosdam Alpium vertices, longo tractu, nec breviore quinquaginta millibus passuum assurgere.	*tices longo tractu, nec breviore V. Mill. passuum* (1) *assurgere.*
LXX. pag. 109.	
Solis defectum, Vipsanio & Fonteio Coss. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimam & octavam sensit.	*Solis defectum Vipstano* (2), *& Fonteio Coss. (qui fuere ante paucos annos) pridie Kal. Maj. Campania horâ diei inter septimam, & octavam sensit.*
LXXI. & LXXII. pag. 109.	
Qua de causa ad occasum navigantes, quamvis brevissimo die, vincunt spatia nocturnae navigationis, ut Solem ipsum comitantes.	*Quâ de causâ ad Occasum navigantes quamvis brevissimo die vincunt spatio nocturnae navigationis, ut Solem ipsum comitantes.*
LXXIV. Vasaque horoscopa non ubique	*Vasa quoque horoscopa* (3) *non ubique eidem sunt usui* (4) *tercentis stadiis,*

ANNOTATIONES.

(1) *V. Mill. passuum.* A Plinio vulgatum numerum fuisse, tum magis, quod Alpibus vicinus illas sibi ... ssisse ... Primi in antiquis codicibus long. ... ßignis ... figurati ... Nota ipsius V. ... L. ... necesse est. *Quinquaginta millia* ... per signa 155 reddunt ... 1555 ... *quinquaginta millia* ... In utroque numero ... Timaei & Senecae notae (a). Haud igitur ... ab Harduino dici ... multi ... E compendio ... V. mill. ... L. Mill. ... ut Plinius falsitatis ... Ad ... Neque ... fuisse quadraginta ... gradus ... Ratbodi ... Plinium ... Alpium L. millia passuum altitudinem ... Mirâ ... Montes ... perpendiculari montibus comparentur. ... Geographorum Princeps ... Strabo, & Alpium ... ad ... *rectissima* (...) ... *suisse dicitur, rursusque ad fines Italiae descendit* (b).

(2) *Vipstano.* Harduinus minimè ignoravit, quòd in editione Romanâ 1470. & Parmensi 1476. ... decimo quinto seculo, & doctior ... excusae ... *Vipsanio*, sed *Vipstano* legebantur. ... quòd in MSS. plerisque occurrit *Vipsanio* ... *Vipsanio* ... *Romae, ut Fonteia, sic & Vipstania, gens nobilis.* ... *non posse nomen gentem esse, sed tantum familiae cognomen* ... *quod neque hoc loco cum gentis nomine Plinius conjungeret, nec sine praenomine. Itaque Vipstano legi hoc loco, non Vipsanio, fas est.* Ut huic sententiae opposita ... subsidio ... lectionem ... Plinii ... ubi *Vipstano* De... miens Calderinus (c), Hermolaus, & recentiores ... atque ex plerisque Vaticanis, atque Carbonarii ... Taciti ... *Caju Vipstano, Fonteio Coss.* (d). Vipsaniae gentis Romae ... M. Agrippâ Augusti genero, ... argumentum ... Vipstanum ... monumento a Fulvio Ve... AOSTANTIRVS SVLPICIO CA... MERINO MAGISTRO. L. SALVIO OTHONE TIT ANO. C. VIPSTANO APRONIANO (e). Alterum ... Vipstanum Messallam ... V. Cord ... Vipstani ... IVS, ... VS ... Noricum & Muratorium ... Vipstanum, qui in Agricolâ ... Tacit., Salmas., Cellarius ... Vipstani ... Plin. & Tacit. ... (f).

(3) *Vasa quoque horoscopa.* Cum in antiquis exemplaribus ... *vasaque* (h), ... *vasaque* ... Harduinus ... *Vasaque horoscopa?*

(4) *Eidem sunt usui.* Ab antiquis typographis, Christophoro Longolio (i), Gelenio, & Marcello ... *eundem usum praebent.* Membranae ... *eidem sunt usui* (k).

(a) Vid. Nov. Thesaur. Gruter. Tom. II. ... pag. 11. (b) Lib. IV. pag. 312. (c) Defens. adversus Ferrtheum.
(d) Annal. lib. XIV. Vide Lips. pag. 150. (e) Gruter. pag. CCXVII. & sequent. (f) ... Roman. pag. 18. Vide & pag. 183.
(g) Rom. 1470. Parm. 1476. Venet. 1491. (h) Venet. 1496. 1499. 1507. 1519. (i) Vide Dalecamp. hoc loco.
(k) Lib. XXVIII. 12. (l) Carbonarius. & ... Codd.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
que eadem sunt usui, in tercentis stadiis, aut, ut longissime, in quingentis, mutantibus semet umbris Solis. Itaque umbilici (quem gnomonem appellant) umbra, in Aegypto meridiano tempore, aequinoctii die, paulo plus quam dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbrae. In oppido Ancone superest quinta Decima in parte Italiae, quae Venetia appellatur, eisdem horis umbra gnomoni par fit.	*dus, aut longissimè etiam* (1) *quingentis, mutantibus semet umbris Solis* (2). *Itaque umbilici quem gnomonem appellant, umbra in Aegypto meridiano tempore aequinoctii die paullò plus quàm dimidium gnomonis mensuram efficit. In urbe Romà nona pars gnomonis deest umbrae. In oppido Anconà* (3) *superest quinta tricesima* (4). *In parte Italiae, quae Venetia appellatur, eisdem horis umbra gnomoni par fit.*
LXXVI. pag. 110.	
LXXVIII. Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, invenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) discipulus; primusque horo-	*Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant Gnomonicem invenit Anaximenes Milesius, Anaximandri, de quo diximus, & Thaletis* (5) *discipulus, primusque horologium*

ANNOTATIONES.

(1) *Longissimè etiam.* Veteribus codicibus [illegible]

(2) *Mutantibus Solis.* Hoc loco [illegible] Libro XXXVI. [illegible]

(3) *Anconâ.* Ita, non Ancone [illegible]

(4) *Quinta tricesima.* [illegible]

[illegible]

Ex Harduin.	Ex nostra recensione.
horologium, quod appellant sciothericon, Lacedaemone ostendit.	gium, quod appellant sciothericon, Lacedaemone ostendit.
LXXXIII. pag. 113.	
LXXXV. Factum est semel, quod equidem in Etruscae disciplinae voluminibus inveni, ingens terrarum portentum, L. Marcio, Sex. Julio Coss. in agro Mutinensi. Namque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes, recedentesque, inter eos flamma fumoque in caelum exeunte interdiu, spectante e via Aemilia magna equitum Romanorum, familiarum & viatorum multitudine.	*Factum est & hoc* (1) *semel (quod equidem in Etruscae* (2) *disciplinae voluminibus inveni) ingens terrarum portentum L. Marcio* (3), *Sex. Julio Coss. in agro Mutinensi: namque montes duo inter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedentesque, inter eos flamma fumoque in caelum exeunte interdiu* (4), *spectante e via Aemilia, magna Equitum Romanorum, familiarumque* (5) *& viarum* (6) *multitudine.*
XCIV. pag. 116.	
XCVI. Quaedam vero terrae ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro,	*Quaedam vero terrae ad ingressus tremunt, sicut in Gabinensi* (7) *agro non procul*

ANNOTATIONES.

tur sequentibus, & Thaletis discipulus. Nullam Celsi [illegible] afferre [illegible]. Ille [illegible] Anaximenem Milesium non [illegible], sed alium longe antiquiorem [illegible] Lampsacenum (a). Haud ignoro, quod Strabo [illegible] recenseat Anaximandrum Thaletis discipulum, [illegible] Anaximenem [illegible] (b). [illegible] ut Thaletis discipulus Anaximenes [illegible] Anaximandrum [illegible]

(1) *Et hoc.* Namque [illegible] & [illegible] Plinius [illegible] (c) [illegible] antiquis typographis [illegible] [illegible]

(2) *Etruscae.* Vocem [illegible] exemplaria, Gelenius, & Pintianus [illegible] hoc loco (d), quamvis in orthographia Etruscam scribendam [illegible]. Nulla [illegible] Dalecampius [illegible] apud probatos scriptores [illegible]. [illegible] Cosmus [illegible] [illegible] Hetruriae, ut Etruriae & [illegible] [illegible] Cosmus MAG DVX. ETRVR. [illegible] Principis [illegible] argumentum, Etruscum scribamus.

(3) *L. Marcio.* Veteres [illegible] Marcio [illegible] Consules [illegible] V. Cond. DCXXIII [illegible] Harduinus [illegible] L. Marcio Philippo, & Sex. Julio Caesare [illegible] Capitolinam [illegible] V. Cond. DCLXII.

(4) *Exeunte interdiu.* Totus [illegible] Apenninus [illegible] sulphureis [illegible] Argumenta sunt [illegible], & ferventes [illegible] Vulcanum [illegible] Velejate [illegible]

& Salsi [illegible] [illegible] Et [illegible] Philippo Principe [illegible]. In Aemilia [illegible] Scotus Valerius [illegible] in Mutinensi [illegible] Plinii [illegible] Claverius, cum illustratum [illegible] (e). [illegible] Philosophi. Id in Clavarensi [illegible] anno 1665 [illegible] Regnaldum (f), [illegible] Fuschiorum (g).

(5) *Familiarumque.* In aliis *familiarum* (h), vel *familiarumque* [illegible] Aemilia [illegible] familiae [illegible] Aemilia via recessit, ut [illegible] Postquam [illegible] video [illegible] ab Alexandro Benedicto [illegible] in sua editione legam *familiarumque* (k).

(6) *Viarum.* Equitum Romanorum familiarum [illegible] Dalmatinorum [illegible] in Vaticano [illegible] (l) [illegible] Veteres [illegible] in Aemilia via spectatum [illegible] vulgata recedendum, [illegible]

(7) *In Gabinensi.* Habent [illegible] & Gabinenses [illegible] Gruterus, Mannus, Dalecampius [illegible] (m) [illegible] Virgilius (n).

[illegible] Claverius [illegible] Gabiensem agrum [illegible] Gabios [illegible]

(a) Tom. I. pag. 55 col. 1 (b) Lib. XIV pag. 941 (c) Lib. IV. 11 (d) Ad II. Plin. lib. 83 col. 35 (e) Ital. antiq. lib. [illegible] (f) Tom. II. [illegible] (g) Tom. IX. ad P. [illegible] (h) Venet. 1496. 1499. (i) Rom. 1470. Parm. 1480. Flor. 1492. 1510. (k) Cap. LXXXV [illegible] (l) Cod. Medic. (m) [illegible] lib. VIII. (n) Aeneid. VII. vers. 682.

Ex Harduin.

gro, non procul urbe Roma, jugera ferme ducenta, equitantium cursu similiter in Reatino.

Quaedam insulae semper fluctuant, sicut in agro Caecubo, & eodem Reatino, Mutinensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca silva, quae nunquam die ac nocte eodem loco visitur. In Lydia quae vocantur Calaminae, non ventis solum, sed etiam contis quo libeat impulsae, multorum ci-

Ex nostrâ recensione.

cuî urbe Româ jugera fermè ducenta · equitantium cursu similiter in Reatino (1). *Quaedam insulae semper fluctuant, sicut in agro Caecubo, & eodem Reatino, Mutinensi, Statoniensi* (2). *In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylva, quae nunquam die ac noctu eodem loco visitur in Lydiâ (aquae vocantur Calaminae)* (3) *non ventis solùm, sed etiam contis quò libet impulsae* (4), *multorum civium* (5) *Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphaeo* (6) *par-*

ANNOTATIONES.

[illegible] (a); ubi Gabinensem [illegible] ... [illegible]

(1) *Sunt [illegible] in Reatino.* [illegible]

(2) *Statoniensi.* In veteribus *Statoniensi* [illegible] ... [illegible]

(3) *Aquae vocantur Calaminae.* [illegible] ... [illegible]

(4) *Quò libet impulsae.* [illegible] ... [illegible]

(5) *Civium.* [illegible] ... [illegible]

[a] [illegible] *antiq. lib. III.* 4. [b] *Ovid. Fastor.* [illegible] [c] *Vide edition. Lugdun.* 1548 [illegible] [f] [illegible] [g] *Vid. Strabon. lib. V. pag.* 345 [h] [illegible] [l] *Lib. XLII.* [m] *Lib. III.* 13. [n] *Lib. LX.* [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
civium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphaeo parvae, Saltuares dictae: quoniam in symphoniae cantu ad ictus modulantium pedum moventur.	*parvae Saltares* (1) *dictae, quoniam in symphoniae cantu ad ictus modulantium pedum moventur* (2). *In Tarquiniensi lacu Italiae magno* (3) *duo nemora circumferuntur, nunc*
Tom. II. In	B tri-

ANNOTATIONES.

compertum in Lydiâ Nymphaeum insulas duas, quas etiam [illegible] — *Varro se vidisse testatur:* [illegible] Lydo potius quàm Ephesi Nymphaeo [illegible] Notaturum tamen quod fabulas, & aliqua facta [illegible] Varrone [illegible] Non Varro [illegible] Legimus autem apud [illegible] *Varro* [illegible] *eodem tempore insulas* [illegible] Quamvis corruptum [illegible] reliqui [illegible] de Calamis [illegible]

E contrario [illegible] non insulas, sed calamos in palude (quae [illegible] videtur acceptâ) [illegible] testatur [illegible] &c., quae in hanc speciem transtulit [illegible] *In Lydiâ est palus Calamina dicta, templum verò habet Nympharum* [illegible] *& fistulae* [illegible] *symphoniae, omnes publicam agunt* [illegible] Calaminâ [illegible] & longè diversa [illegible] Nymphaeum a Calaminis [illegible] Harduinus [illegible] *insulae*, ait (c), *calamenae, &* *saltuares* [illegible] *Prope fuit Nympharum templum* [illegible] Nymphaeum vocat [illegible] Sotion) in *Epistolâ* [illegible] *Varro* [illegible] insulas Lydorum [illegible]

[illegible] Nymphaeo Calaminas [illegible] Romani Cives [illegible] Mithridate [illegible] Calaminas proximum [illegible] Nymphaeum [illegible] *Lydiâ* [illegible] *Regno Nympharum* [illegible] (d) [illegible] Nymphaeo [illegible] (e) [illegible] Plinius Nymphaei [illegible] a Nymphis [illegible] Romani [illegible] fabulam [illegible] spectante [illegible]

(1) *Saltares.* Cum membranis (f), & [illegible] *saltuares* Gelenius [illegible] Nymphaeum [illegible] causa, ut [illegible] insulae moverentur, cum [illegible] in eo [illegible]

(2) *Moventur.* Modulantium pedum [illegible] parvae [illegible] Nymphaeo [illegible] Harduinum [illegible] (g), *arbolae* [illegible] *ad Fanum S. Ambrosii in Belgio magnâ cum voluptate* [illegible]

[illegible] & nostra habet Italia, de quibus [illegible]

(3) *Lacu Italiae magno.* [illegible] (h), [illegible] Tarquiniensi lacu [illegible] Italiae [illegible] Sabatium [illegible] Bracianensi [illegible] Tarquiniensem in Etruriâ [illegible] *Lago di Bracciano* [illegible] Tarquiniensem lacum ad Etruriam [illegible] Tarquiniensis Populi [illegible] *quae Etruria est* [illegible] Bracianensem appellant, XX. M. pass. ab Urbe Româ distantem [illegible] *lacus magnus* [illegible] de his [illegible] Sabatinus XXIV. M. passuum [illegible] Tarquiniensem [illegible] *lacus magnus* [illegible] Tarquiniensem [illegible] *Encyclopediae* [illegible] (i) [illegible] *de' grandi laghi d' Italia* [illegible] Verborum [illegible] Tarquiniensis [illegible] *Italiae* [illegible] Tarquiniensis [illegible] Tarquiniensis [illegible] Vulsiniensis [illegible] & [illegible] In Transpadanâ Italiâ [illegible] *Lago maggiore* [illegible] Larium [illegible] Veronensem [illegible] (k). Adde [illegible] Vulsiniensi [illegible] Thrasimenus [illegible] Verbano, Verbanus Lario [illegible] (*Lago di Bolsena*) [illegible] Tarquiniensis [illegible] (l). *Nunc* [illegible] *in Tarquiniensi* [illegible] *Vulsinensi* [illegible] Nrchi [illegible] Tarquiniensis [illegible] Claverius [illegible] (m) [illegible] Plinius [illegible] Clavers [illegible] Tarquiniensis [illegible] Vulsiniensis [illegible] *Nunc* [illegible] (n), [illegible] *palustres* [illegible] Quan-

[c] *Lib. III.* [illegible] *pag.* [illegible] [b] [illegible] [e] *Ad Plin. lib. II.* [illegible] [d] *Lib. XXXI.* [illegible] [e] *Vet. Lat. Tom. III. lib. V. pag.* [illegible] [f] *Codices* [illegible] [h] [illegible] [i] [illegible] [k] *Epist. LXXV.* [illegible] [l] *Lib. XXXVI.* [illegible]
[m] *Ital. Antiq. lib. II.* [illegible] [n] [illegible] *pag.* [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
In Tarquiniensi lacu magno Italiae, duae nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus quadratam nunquam.	*triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu ventis impellentibus, quadratam nunquam.*
CIII. pag. 119.	
Quaedam vero & dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu invectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Sevino Ollius, in Lemanno Rhodanus, hic trans Alpes, superiores in Italiâ, multorum millium transitu hospitales suas tan-	*Quaedam verò & dulces inter se supermeant alias, ut in Eupilio lacu invectus Lamber* (1)*, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Sebino Ollius, in Lemanno Rhodanus hic trans Alpes, superiores in Italiâ multorum millium transitu* (2) *hospitales suas tantùm, nec lar-*

ANNOTATIONES.

[illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tantum, nec largiores, quam intulere, aquas evehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriae, multisque aliis —— Et in Atinate campo fluvius mersus post XX. M. pass. exit, & in Aquileiensi Timavus.	*largiores quàm intulere, aquas evehentes* (1). *Proditum hoc & in Oronte amne Syriae, multisque aliis —— Et in Atinate campo fluvius mersus* (2) *post XV. M. P. exit & in Aquilejensi Timavus.*

AD III. LIBRUM.

I. pag. 137. & seq.	
Sexti Firmum cognomine Julium ---- Mox Ripepora foederatorum ---- Sucro flu-	*Sexifirmum* (3) *cognomine Julium* ---- *Mox Ripa* (4), *Epora foederatorum* ---- *Su-*

Tom. II. B 2

ANNOTATIONES.

spatiumque ab aquis occupatum postea agricolarum commodum restituer[illegible]

(1) *Evehentes.* Ob duplex narratum miraculum est pars Plinianae argumentum Harduinus (a) [illegible] *hoc aut Plinius argumento collegit, quod ea ut a non aquarum evehi aut aquas* [illegible] *quam quantum intulerunt, indicatum. Non nisi permisceantur, unus se vel maximus, omnium locus non continere debet,* [illegible] *Quod quid enim in* [illegible] *locus? qui* [illegible] *ubi depressiones locum, hoc est, alterum locus* [illegible] [illegible] *per eas declivitates loci, aliosque fluat. Aliaque tamen, tum antea quidem* [illegible] *per locos* [illegible] *tas forma aquas* [illegible] *vulgo* [illegible] *fluviis quidem* [illegible] *per millearia aliquot & rursus se* [illegible], *& sequentem aquae.* Non ex [illegible] [illegible] perpendendi, sed [illegible] fluminibus [illegible] aquae [illegible] collecti Plinius [illegible] [illegible] Tum latet aliis fontibus, & [illegible] in [illegible] cidunt, uti in Latio, cujus [illegible] ad [illegible] datur. In Latio [illegible] quasi fistulas [illegible] Angelicam camporum [illegible] Comi [illegible] [illegible] [illegible] Cassiodorus de [illegible] *Patet*, inquit (b), *quaedam* [illegible] *in aqua* [illegible] [illegible] *quae* [illegible] *—— Hic enim* [illegible] [illegible] *per* [illegible] *campos* [illegible] *se progresso unde non videas* [illegible] Hanc [illegible] Cassiodori opinionem ([illegible]) sequuntur [illegible] Laurentius Schenderus (c), Paullus, & Benedictus fratres Jovii (d), Fr[illegible] Franciscus M[illegible] (e), Franciscus Baldinus (f), & Augustinus a Corn[illegible] Leopoldus (g). [illegible] [illegible] apparebit, qui [illegible] [illegible] instrumentum. [illegible] Varenam [illegible], quod Benedictus Jovius [illegible] [illegible] Oppositum Varena [illegible], quo [illegible] [illegible]. Alter Comum usque per XXIV M. passus, alter per XV [illegible] Leucam [illegible], [illegible] Abdua [illegible]. Cum igitur Abdua [illegible]

[illegible] ex Fontanâ [illegible] Varenam usque, a Varenâ ad [illegible] [illegible] Plinius a [illegible] [illegible] Haec enim [illegible] [illegible] [illegible] Pomponius Mela similia de Rhodano [illegible] (h). *Leonum* [illegible] *per modum* [illegible] *agros,* [illegible] Leander Albertus (i), [illegible] Ticino, ac [illegible]

(2) *Mersus.* Cluverius a vulgatâ lectione [illegible] Plinium [illegible], [illegible] post XX M pass. [illegible] Verum Romanum [illegible], [illegible] quis credet? Sexaginta tantum mille passus ab Anlatê ([illegible] Tanager [illegible]) ad Misenum promontorium [illegible] [illegible] ac Timavi [illegible] Tanagro igitur, quia via XXXII stadiis [illegible] Timavorum CXXX stadiis [illegible] XV (non XX) M passuum [illegible] Plinium, [illegible] verba, qua CXXX stadiorum spatio Timavum absorberi [illegible] (k). Quare [illegible] Plinius [illegible] (l) [illegible] XV mille passus [illegible] [illegible] XIV mille passus [illegible] Timavus (m). Omnes [illegible] [illegible] [illegible] V, quae [illegible] in duplum [illegible]

(3) *Sexifirmum.* Ita [illegible] nostri codices, & [illegible] editiones (n), [illegible] Dalecampius [illegible] typographi [illegible] *Saxifirmum* (o), ab Alexandro Benedicto, Gelenio, & Paullo Manutio [illegible] Harduinus, [illegible] haberet argumentum ex altero Plinii loco, ubi [illegible] (p). Cum, *seu Fanienus, sive Sextanus a* [illegible] [illegible] Mortuli, atque Athenaeus [illegible] [illegible] Dalecampius, Gruteri, & Lutini [illegible] Harduinus [illegible] (q).

(4) *Ripa.* Pro *Ripepora foederatorum* ut vulgatae [illegible] Hermolaus Aldrovandus (*Aldoni*) (r) *mox Ripa, Epora foederatorum.* [illegible] Dupin-[illegible]

(a) *Ad sui Plin. lib. II. pag. 119. num. 11.* (b) *Epist. ad Gaudios.* (c) *Monument. Ital. fol. 209.* (d) *Descript. Lar.* (e) *Le Delizie del Lario pag. 70.* (f) *Chron. Com. Par. III. pag. 518.* (g) *Nelle addizioni pag. 8.* (h) *Lib. II. 5.* (i) *Descript. Ital.* (k) *Apud Strabon. lib. V.* (l) *Vid. Einsdem Plin. apud Nordam Tom. I. pag. 20.* (m) *Cluver. Ital. antiq. & Joh. Basti lib. IV. 14. pag. 722.* (n) *Rom. 1470. Parm. 1476. Venet. 1491.* (o) *Venet. 1496. 1499.* (p) *Lib. XXXII. 11.* (q) *Tom. II. pag. 303 num. 10.* (r) *Varias Antiquitates pag. 36.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
fluvius, & quondam oppidum, Contestaniae finis — Setabitani, qui Augustani.	*Sucro fluvius, & quondam oppidum* [1] *Contestaniae finis — Saetabitani* [2] *qui Augustani.*
IV. pag. 145. & 146.	
V. Narbonensis provincia appellatur pars Galliarum, quae interno mari alluitur, Braccata ante dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumque vel saluberrimis Romano imperio jugis — Sunt auctores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse.	*Narbonensis* [3] *provincia appellatur pars Galliarum, quae interno mari alluitur, Braccata ante* [4] *dicta, amne Varo ab Italiâ discreta, Alpiumque saluberrimis* [5] *Romano imperio jugis — Sunt auctores & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse (ultra Fossam ex Rhodano centum passibus* [6] *C. Marii* [7] *opere & nomine)*
Vltra, fossae ex Rhodano C. Marii opere,	*insi-*

ANNOTATIONES.

in eum mihi suppetunt argumenta: primum quod ab [illegible] hanc illius oppidum *Epora*, non *Eporam* nominat, uti ex antiquis lapidibus, Antonini itinerario, Hieronymo Suritâ [illegible] Harduinus non ignoravit. Secundum, quod necessitatem [illegible] (ubi monumentum REIPVB. EPORENSIS) [illegible] *Castro del Rio* [illegible] *Repam* [illegible].

(1) *Et quondam oppidum.* Confert Henricus Florezius, quod hoc *quondam* refutio legeretur *quoddam* (a). Vt ab illa [illegible], jubent membranae, & vulgata exemplaria, quodque magis est Plinii ingenium, & stylus. Mancâ enim [illegible] in regionibus vestitus homini *quoddam oppidum* [illegible], cum [illegible] recenset. *In hoc situ interiit oppidum Ossonoba (?)* (b) — *Illiberis magnae quondam urbis tenue vestigium* (c). Vbi notandum [illegible] *quondam* [illegible], ut supra, significatione usurpari. Alibi *Lacus Lucrinus, & Avernus, juxta quem Cimmerium quondam oppidum* (d); & tandem ipsissimâ ex causâ *Flumen Tarunda navigabile, quondam & oppidum* (e). [illegible] Contestaniae finibus Sucronem fluvium [illegible], & cognominem urbis (quam intelligat) [illegible] invenias. Quas porro addit Florezius ex Antonini itinerario, quasi ad Sucronem [illegible] ubi legeremus, illi [illegible] oppidum impe[illegible], sed *Anonymum, [illegible]*, qui [illegible] Gallis [illegible] vocabulo appellantur *Glus* (f) [illegible]. Vt [illegible] Antonini [illegible] desideratur, legimusque (g):

SAGVNTVM	M P	XXII
VALENTIA	M P	XVI.
SVCRONEM	M P	XX
AD STATVAS	M P	XXII

Sucro [illegible] oppidum, quod Iulii Caesaris [illegible], & a Strabone [illegible] memoratur (h), tempore [illegible] Vbi enim Plinius [illegible] habuisset [illegible], uti in Baeticae [illegible] *cum flumine* [illegible] *flumine* (i), atque in Italiâ *Vulturnum oppidum cum amne* (k). Nihil [illegible] in Naturali historia [illegible] oppida, et fluvii [illegible]. Cum Sucronense [illegible] Pompeji [illegible] Cicero (l), & Seneca [illegible] *de militibus* [illegible] Caesarem [illegible] *Mo[illegible] imperatorem talem se* [illegible] *circa Sucronem* (m) [illegible] oppidum a Caesare captum [illegible] atque a militibus [illegible] Hinc Ptolemaeo in [illegible] Contestanorum urbes, sed fluvii Sucronis ostia tantum memorantur (n). Haec a nobis [illegible] collecta non lamentum Hieronymum Suritam, qui in Antonini itinerario *Flumen*, [illegible] *oppidum ab Antonino designari* [illegible] *quod oppidum Plinii aetate deletum fuisse* [illegible]. Addit Wesselingius: „ Malim credere [illegible] „ *Sucronis* [illegible] fuisse, quod ad [illegible] „ urbis cognominis, ubi nunc [illegible] *Cullera* [illegible].

(2) *Saetabitani.* Horum nomen a Saetabi oppido [illegible] per diphthongum scribendum [illegible] libro VIII Apud Ptolemaeum [illegible]. Consule Florezium in Hispaniâ Sacrâ (o). *Carthaginensis, & Setabam contra Promontorium Africae* in Hispaniâ a [illegible] recensentur, ut [illegible] Carthaginem novam [illegible], & [illegible] manent (p).

(3) *Narbonensis.* Hâc ratione nobilissima provincia appellatur a Plinio, Melâ (q), Martiano Capellâ (r), & Romanis [illegible] temporibus, uti a Graecis [illegible], quâ de causâ [illegible] cognominis [illegible] Plinii verba refert (s). [illegible] post Ludovicum Lotharium Dominatum, [illegible] *Della Provenza* [illegible] hodie a Gallis appellatur *Provence* in Narbonensi [illegible] comprehenderemus, sed Occitaniae [illegible] terrarum [illegible] illum tractum constituerent, [illegible] a Plinio [illegible].

(4) *Ante.* Edit. Rom. 1470. Parm. 1476. Nostri Cod. *antea.*

(5) *Saluberrimis.* In nostris codicibus, [illegible] [illegible] particula *vel*, [illegible] apud Gronovium, & Paullum Manutium. Primos illum [illegible] & Toletanus, & [illegible] Parmensis [illegible] Chiffletii codice [illegible] Oxoniensis. Ab Harduino post Isaacum Vossium (t) adoptatur. Illam lectio, [illegible] reducere, [illegible] Alpes Plinius *vel pulcherrimi in eâ parte orbis* [illegible] (v) — *vel* [illegible] *habet* (x).

(6) *Centum passibus.* Hujusmodi lectionem a [illegible] Ambrosiano, Vaticano 3133, Barberino 759, aliisque [illegible], [illegible] quas [illegible] veteres [illegible] impressiones Venetae, Parmensis, Tarvisina, Brixianae usque ad Gelenium, & Manutium. Deest in multis membranis [illegible] *a C pass*, [illegible] Mario [illegible] Vossius, qui [illegible] Mariani illustraretur, haud [illegible] Naturalis historiae [illegible] (y): *[illegible] fossis ex Rhodano C. Marii opere, & [illegible] Maritima Avaticorum.* Sed quorum [illegible] illustris epithetum alligant? Alterutrum [illegible] [illegible]

(a) *Hispan. Sacr. Tom. 1 pag. 51.* (b) *Lib. III. 17.* (c) *Lib. III. 4.* (d) *Lib. III. 5.* (e) *Lib. V. 2.* (f) *Vide [illegible].* (g) *Ne [illegible] lib. 1 pag. 87.* (h) *Confule [illegible] Romanum, [illegible] Wesselingii pag. 400.* (i) *Lib. III. 1.* (k) *Lib. III. 5.* (l) *Lib. III. 3.* (m) *[illegible] pro Cornelio Balbo.* (n) *Lib. V de Beneficiis.* (o) *Lib. II. 6.* (p) *Tom. VIII. pag. 13 & aliis.* (q) *[illegible] Regnos. [illegible] pag. 80.* (r) *Lib. II. 5.* (s) *Lib. VI.* (t) *Hispan. Notar. Part. I. Cap. IV pag. 40.* (v) *Observat. ad Melam lib. II 5. pag. 307.* (x) *Lib. IV. 11.* (y) *Lib. VII 28.* (z) *Lib. II 18. [illegible] pag. 49.*

Ex Hardun. IV. & V. pag. 146 147. 148.

re, & nomine insignes Stagnum, Mastramela oppidum, Maritima Avaticorum, superque campi lapidei —— —— Vocontiorum civitatis foederatae duo capita, Vaso, & Lucus Augusti. Oppida vero ignobilia XIX. —— —— ——

VI. Italia dehinc, primique ejus Ligures —— —— ——. Nunc ambitum ejus, ur-

Ex nostrâ recensione.

insigne, Stagnum Astromela[1], *oppidum Maritima Avaticorum, superque Campi Lapidei* —— —— *Vocontiorum Civitatis*[1] *foederatae duo capita Vaso*[3], *& Lucus Augustus oppida verò ignobilia XIX.* —— *Italia dehinc, primique ejus Ligures* —— *Nunc ambitum ejus, urbesque enumerabimus. Quâ in re praefari necessarium est*

ANNOTATIONES.

[illegible]

[illegible]

Ex Hard. V, pag. 148. & seq.

urbesque enumerabimus. Qua in re praefari necessarium est, auctorem nos Divum Augustum secuturos, descriptionemque ab eo factam Italiae totius in regiones XI. sed ordine eo, qui litorum tractu fiet: urbium quidem vicinitates oratione utique praepropera servari non posse. itaque interiori in parte digestionem in litteras ejusdem nos secuturos, coloniarum mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesque persequi facile est, Ingaunis Liguribus (ut ceteri omittantur) agro tricies dato.

Ex nostrâ recensione.

est, auctorem nos Divum Augustum secuturos, descriptionemque ab eo factam Italiae totius in regiones XI. sed ordine eo que litorum tractatu fieret (1) *Urbium quidem in civitates earum* (2) *(ordinatione utique praepropera* (3) *) servare non posse. Itaque interiori in parte digestionem in literas ejusdem nos secuturos, Coloniarum mentione signata* (4), *quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesque persequi facile est. Ingaunis Liguribus (ut caeteri omittantur) agro tricies dato* (5). *Igitur ab amne Varo Nicaea oppidum a Massiliensibus conditum, Fluvius Paulo* (6), *Al-*

VII.

ANNOTATIONES.

(1) *Tractatu fieret.* Ita diserte utergue Ambrosianus codex, quamvis in illo membranis (a), & impressis exemplaribus legam *tractu fiet*. [illegible] conjiceret ei contractis vocibus *tract'u fiet*, quos [illegible] brevitati studentes pro *tractatu fieret*, [illegible] [illegible] Exponam [illegible] Italiae ambitum, „ & aliquae urbes eorum impositae, quâ in re sequar descriptionem factam ab Augusto, qui Italiam in XI regiones divisit, eo tamen ordine id agam, qui exposcunt litora. In mediterraneâ vero parte adoptabo digestionem litterarum ejusdem Augusti „.

(2) *In civitates earum.* Intelligit civitates eorum Populorum, unde [illegible] Sic [illegible] [illegible] (b). [illegible] adversus [illegible] Ambrosianae membranae. Ex [illegible], & typographi eum [illegible] in *civitates earumd*em intelligeret, [illegible] Vossius in Vossianis [illegible] [illegible] que, praeter duo capita, [illegible] oppida [illegible]. Sunt [illegible] & Populi Italiae habebant [illegible], cum Augustus eaque ex XI regionibus assignarunt, [illegible] Exempli gratiâ in [illegible], quos Eccardus ait [illegible] — *Amiternenses, Aquenses* — [illegible], *Carventenses* [illegible]

(3) *Ordinatione utique praepropera.* Ita iisdem Ambrosianis codicibus restituenda [illegible] Toletanum, & Salmanticensem (c). Videtur [illegible] Augusti [illegible], qua Italiae Populos in XI. regiones comprehenderat, [illegible] elementariis [illegible] [illegible] [illegible]. Hanc rationem [illegible] [illegible] sequentes [illegible] [illegible] Illustris in hoc loco [illegible] ratio, [illegible] Populos in parte interiori regionum elementaria methodo (*per Alfabeto*) definitos, ut tempore Augusto [illegible], e quo gentes in conventus, sive [illegible] [illegible] [illegible] Populorum [illegible] [illegible] [illegible] oppida, coloniasque a Senatu Populoque Romano deductas, quam [illegible] [illegible] [illegible] praecedebant. Praeproperam Augusti ordinationem vocat, quasi [illegible] [illegible] Geographiae respondentem. Apud Suetonium in Augusto (si [illegible] [illegible] ad [illegible] pertinet) legimus [illegible]

Ordinatio Italiae facta per eum. Qui Vaticani codicis 3533 [illegible] [illegible] [illegible] *oratione utique propere* [illegible] ex brevitate vocibus *oratione* — *p pera* in apographo corrupta manifeste pronunciaverit.

(4) *Mentione signatâ.* Namque nusquam colonias elementari methodo, qui Populos, referens [illegible] in quibusdam exemplaribus [illegible] *signatâ* (d). Quod [illegible] [illegible] In Aliae [illegible] (e) *Necessarium est in hoc loco signate & Maderam* [illegible] *tam, tenemusque [illegible] ad Persicum mare, quà facilius reliqua visuntur*.

(5) *Tricies dato.* Singularis haec notio vel tantum Plinio ex antiquis debetur.

(6) *Paulo.* Dubitanti de corruptâ lectione Hermolaus, qui non *Paulo* sed *Padon* in membranis invenerat: ut enim in [illegible] Melam (f) *Plinius padon non paulon, ut sit padon padonis, aut etiam paulon paulonis.* Isaacus Vossius [illegible] ab aliis in Notariis [illegible] Padum [illegible], ut (g) [illegible] *habet Paulo, manifeste pro Paulo.* Harduinus tum in codicibus suis *Paulo* invenisset. Vossii lectionem [illegible], quam [illegible] manuscriptis [illegible], [illegible] a [illegible] viro afferri. Quamvis de uno tantum exemplari loquatur Vossius, nos ex nostro nostram [illegible] [illegible] [illegible] potuit, quod pro *Paulo* [illegible] *Paolo*, [illegible] *Pado*, nempe *Palo*. Apud [illegible] Viridis *Palo* pro Paulo, vel Paolo. Ab [illegible] Plinii locum [illegible] Claverius, Cluverius [illegible] & [illegible], & Paulonis [illegible] [illegible] [illegible] (h) [illegible] [illegible] (i). In Chiffletii codice, aliisque, & pervetustis editionibus (k) [illegible] *Pado*. Legimus apud Melam in alterâ terrae Italiae parte (l) *Genua, & Sabatia, & Albingaunum, tum Paulo, & Varum flumina, utraque ab Alpibus delapsa, sed Varum quia Italiam finit aliquanto notius*. Ut igitur, qui Plinii Varo, Varum est Melae, ita & aliae Paulo, Paulus, & Paulum vocari potuit, qui postea corruptè Padus, et in Vaticano 3533 [illegible] [illegible], quod sibi [illegible] [illegible] [illegible], ac [illegible] maximo Geographos cum reliquis antiquorum Plinii [illegible], cum magis quod infra de Pado, qui & Eridanus,

Ital-

[a] Vatic. 1581 [illegible] 7110. [b] Lib. XII [illegible] [c] Vide Post nos observationes ad hunc Plin. locum.
[d] Edit. Venet. 1491. [e] Lib. VI. 26. [f] Lib. [illegible] 4. [g] Observat. ad Mel. Lugd. Batav. pag. 717.
[h] [illegible] Antiq. lib. I. 9. [i] In Nicolai Crocenses [k] Rom. 1470. Parm. 1476.
[l] Lib. II. 4. pag. 194. & 195. edition. an. 1748.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
VII. Igitur ab amne Varo Nicea oppidum a Massiliensibus conditum: fluvius Pado Alpes, populique Inalpini multis nominibus, sed maxime Capillati:	*Alpes, Populique Inalpini multis nominibus, sed maximè Capillati: oppidum Vediantiorum Civitatis Cemenelion* [1], *Portus Herculis & Monoechus, Ligustica ora* [2]. *Li-*

ANNOTATIONES.

formosam [illegible]. Ad ea, quae scribit Mela [illegible] dum Paulino Varum [illegible], non tantùm quia Italiam a Galliâ dividit, sed quia alterum aquis, & alveo longè [illegible]. Paulonum Niceae [illegible] fuisse bonum, vult quandoque aquis delineatum, cum me in Provinciâ, at [illegible] 1746. & 1747. Ab incolis [illegible] *Paglione*, quod [illegible] a Paulone, quàm a Pado deducunt, quamvis [illegible] in antiquis [illegible] reperiatur [a].

[1] *Cemenelion.* Diversè [illegible] Palmarii codices [b], & conveniunt Ptolemaeo, [illegible] oppidi, populique nominibus [illegible] diversitate [illegible] *Kemenelion* O [illegible]. De [illegible] in Naturali historiâ loco dubitavit Cluverius, & [illegible] de Cemenelione, & Vediantiis in Laudibus, aliisque exemplaribus, ut in nonnullis antiquis impressionibus [c]. Quidam *Cemellion* [d], vel *Cemelion* legunt, quod [illegible] a Gelenio, Pintiano, & Dalecampio [illegible] adoptatur Romanae, & Parmensis editiones, atque Alexander Benedictus *Gemellio* [e]. In Divae Mariae Toletanae membranis *Gemellion*. In antiquis Antonini manuscriptis *Cemenelion*, in reliquis *Cemenelo*, vel *Cemeneli* [f], quam nihil mutandum [illegible] Wesselingius [g]. In Tabula Peutingeriana *Cenenello*. Nescio quo [illegible] Cemeneli, aliter Cemenecum [illegible] Cemenenium deduxerit. Videtur [illegible] hoc oppidum idem fuisse Melaorum, atque [illegible] D'[illegible] apud Anonymum Ravennatem [h], qui in re Plinio [illegible]. Hoc autem Cemenelion non Dicaris, sive Dei verbo, sed Vediantiis attribuit. Multa hoc loco eruditè congesserunt ex Ptolemaeo, Simonido, Bauhino, [illegible] Harduinus, atque Wesselingius in Antonin. [illegible] Cum apud Bouchenum occurrat OR DO CEMENEL. [i], atque apud Sponium C. PATERNVS CEMENELENSIS, ex prioribus [illegible] verè redditur Plinio *Cemenelion*, sive *Cemenelion*, apud quem Lodovicus Domenicus vertit *Cemenelione terre della Cittâ de Vediantii*, cum potiùs scribendum erat *Cemenel una Cittâ delle Repubblica di Vediantij*. Sequiore [illegible] *Cemelis* nomen accepit, nunc in [illegible] Dius [illegible] *solum sub Alpium jugis priori nomine Cimelium* [k]. Hinc ab indigenis vocatur *Cimella*, a Gallis *Cimiez*. A Nicaeâ CIↃ [illegible] passus distat [illegible], & Divi Pontii coenobium conspicitur. Restè [illegible] posito in [illegible] Atlante occurrit, ubi tamen typographus oppidi nomen corrumpit [l]. Anno 1747 indigenae Villae domum Gubernatori Comitibus spectantem mihi ostenderunt, cujus inferiorem partem ab illius temporis [illegible] affirmant. Certè [illegible] venerandae antiquitatis vestigia apparent, vel etiam Amphitheatri, aliorumque monumentorum reliquiae [m].

[2] *Portus Herculis, & Monoechus, Ligustica ora.* Mihi [illegible] imperfectionibus vulgatum *Portus Herculis Monoecus, Ligustica ora.* Prius de Herculeo portu, & [illegible] de Monoeci oppido, [illegible] pago, vel littore, cui Ligusticae orae peculiare nomen addisset, agit [illegible]. Neque enim haec cum [illegible] confundenda, unde Italicum Liguriae provinciae initium deducebat, de quâ [illegible], & paullò infra legimus: *patet ora Liguriae inter Varum, & Macram CCXI. M. Pass.*

Ligusticae igitur orae peculiare nomen [illegible] fuisse [illegible], qui paullò supra Monoecum ad oppidulum Mentonem deducit [illegible] (quod non aliter [illegible]) [illegible] ad [illegible] Philippum Hispan [illegible] Infantem, dum apud Carnolettum [illegible] Principi [illegible] anno 1747. Herculis portum, & Monoeci oppidum distinctè verborum partitione [illegible]. Minùs recommendandi [illegible] veteres typographi, qui [illegible] *Portus Herculis Monoechi Ligustica ora* [n]. Testatur Dalecampius in [illegible] *Portus Herculis, & Monoechus.* Conveniunt igitur Plinii verba Ptolemaeo, qui ab Herculeo Monoeci portum separavit, atque interiori [illegible] Tropheum Augusti collocavit [o]. Neque [illegible] geographus, [illegible] Harduinus [p]. Ammiani [illegible], quam profert, duplicem potiùs locum videtur monstrare, ubi historiae de Hercule Thebaeo [q]: *Monoeci — arcem, & portum ad perennem sui memoriam consecrasse testatur.* Ex [illegible] Ammiani [illegible] Monoechum Portus verò Herculeus, sive Herculis, [illegible] *Villafranca*; [illegible] Herculis Monoeci a Tacito appellatus [r], cum ad illum Hercules appulerit, atque [illegible] nomen [illegible]. Sed quod [illegible] est, optimus Villafrancam portum [illegible] a Plinio exponebat. De illo Lucanus [s]:

Quaque sub Herculeo sacratus nomine portus
Urget rupe cavâ pelagus: non Corus in illum
Jus habet, aut Zephyrus; solus sua littora turbat
Circius, & tutâ prohibet statione Monoeci.

De oppido Virgilius Caesaris, & Pompeii bella attingens [t]:

Aggeribus socer Alpinis, atque arce Monoeci
Descendens, gener adversis instructus Eois.

Plinium verò relictus Ptolemaeus Herculis Monoeci portum ab oppido separasse ostendit [illegible], quid [illegible] tantum [illegible] nullum tamen [illegible] praebet. Quae ratio [illegible], cum Briatio [illegible], qui [illegible] Villamfrancam [illegible] conjecit [v]. Strabo a Monoeci portu nullum usque ad [illegible] invenitur, cum scribit [x] manifestò erratis [illegible] a sequentibus Plinii verbis. Vide [illegible] ad Vada Sabatia [illegible] Itinerarium, quod ex Italiâ per Alpes Maritimas in Galliam deducit, haec locorum exhibet nomina [y]

ALBINTIMILIO	M. P. XVI.
LVMONE	M. P. X.
ALPE SVMMA &c.	M. P. VI.
CEMENELO	M. P. VIIII.

In Lumone Wesselingius: *Nihil aliud, inquit, haec dictio est, quod [illegible] nomen [illegible] alia [illegible] MSS.* [illegible] opus est tum locorum, tum indigenarum [illegible], ut ad hanc [illegible] gentium pervenianus. Dubitavi quandoque LVMONE contracta esse verba pro LV[illegible] MONE[illegible]. Neque [illegible] Anonymum addere Luci nomen, ut paullò [illegible] LVCO BORMANI, & [illegible] prope Monoecum extitisse atque [illegible]. Verbis [illegible] plagam [illegible], & Genuâ

(a) Rom. 1470. Parm. 1476. Venet. 1495. 1496. 1499. 1507. 1519. (b) Vide edition. 1519. (c) Venet. 1491. [illegible] 1476. 1499. [e] Edit. 1507. fol. 16. [f] Vide Surit. ad Antonini Itinerar. [g] Pag. 296. 297. [h] Lib. IV. § 18. & lib. V. § 3. [i] Lib. III. [k] Vide Schol. Miscellan. Tom. II. 15. [l] Tabul. 113. [m] Vide Resolv. & [illegible] pag. 72. [n] [illegible] 1471. [o] Lib. III. 1. [p] Pag. 140. [illegible] [q] Lib. XV. [r] Lib. III. Histor. [s] Pharsal. lib. I. vers. 405. [t] Aeneid. VI. 830. [v] Tom. II. lib. V. pag. 557. [x] Lib. IV. Pag. 309. [y] Pag. 296.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ti oppidum Vediantiorum Civitatis Cemelion, portus Herculis Monoeci, Ligu-	*Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salui* [1], *Deciates* [2], *Oxubii* [3]. *Citra Veneni* [4], &

ANNOTATIONES.

nec per Dertonam, & Aquas Statiellas ad Vada Sabatia deducat. Illi etiam in montibus [illegible] ad regionem mediterraneam [illegible]. Ligustinam igitur non ad maris [illegible], ut Cluverio placet, sed in [illegible] Lunae [illegible], Alpem Summam in Tendam colle, unde Padum Cottiis [illegible], Antonio Crenoch [illegible]. Id [illegible] horrenda Alpium [illegible] Montis Grandis, & Pizz inter Liguriam, & Tendam Monte Grande, & [illegible]. Utramque [illegible] Alpem Summam reddit, & [illegible] veri [illegible] scriptio [illegible]. Quae omnia [illegible] Beatum Rhenanum [illegible] ostendere, cum Alpem Summam proprium & peculiare jugi nomen fuisse [illegible], [illegible]. Recedam [illegible] Sandt, & Stahlem, quamvis appellationi [illegible] verba [illegible] Wesseling [illegible].

[1] *Salui.* Ita codex Riccardianus, Mediceus omnes, Vaticani 1950. 1951. 1952. 1953. 1954., Carbonerianus, Ambrosianus, Barberinus 758. Palatinus, unde Aleriensis Episcopus Romanas impressiones anni 1470. & 1473. [illegible], quibus aliae etiam subscribunt [a]. Angelus Politianus in Florentinis membranis, invenit *Salii*, quae lectio occurrit in Barberino 759., [illegible] habent [illegible] [b]. Apud Florum ex editione in Delphini usum *Salii*, *Deciates*, *Oxybii*, *Eburiates*, *Ingauni*: [illegible] Fabula, Salii qui & Salyes in Tabulis Galliae Narbonensis [c].

Ut haec [illegible] Salui restituerentur, [illegible] [illegible], quae nullam habeat Harduinianae lectionis [illegible]. In prodromo ad Volaterranum [illegible] per Clivernum [illegible] allata sunt, [illegible] [illegible] ex iis [illegible] Clavis Patrinidam [d], cumque Livii exemplaria in Salvium [illegible] & Cenomanum [illegible] longiorem [illegible], [illegible] *Salui* apud Plinium [[illegible] Alexandro [illegible] *Salui*, Galeato, Minutio, Dalecampio *Salyes*] [illegible] ac *Sibyes*, *Salluvii*, *Salii*, *Sallui*, *Sallubii*, *Salvii*, *Salues*, *Salluvii*, [illegible] [illegible] veterum [illegible] [illegible].

[2] *Deciates.* [illegible] Harduinum [illegible] fuerat hac Riccardiano, Chiffletiano, Vaticanis 1954. 1955., Ambrosiano, Gaetanis Vaticanis. Videtur [illegible] [illegible] *Deciates*, unde in latina versione *Deciatium* [f]. Rem evincit Plinius in superioribus: *Regio Deciatium*. Reapse [illegible] & Carbonerianus, & Barberino 758. [illegible] Strabo in Polybio [illegible] [illegible] [f]. In Vaticanis 1950. 1951. 1953. in Mediceis, ac Politiani membranis, variante ad Carbonerianum, Palatinum, Barberino 759. *Deciates* iis antiquis typographi adhaeserunt.

[3] *Oxubii.* In vetustiori notae codicibus legitur *Oxubii*, quae [illegible] methodus [illegible] & septimo saeculo [illegible] in Riccardiano, Barberino 758. Vaticano 1954. Carbonerianus, L. Ambrosianum, Palatinum. In codice Barberino 759. legitur *Oxybii*, quod a recentiori [illegible] adoptatum [illegible] [illegible] Harduinum, sed fortassis calamo [illegible], vel typographi [illegible], [illegible] reddidit *Regio Oxubiorum* [e], & [illegible] loco in annotationibus *Oxubiorum* [illegible] [illegible] [h]. Quamvis [illegible] a Graecis [illegible] Populi [illegible] a Romanis illud & [illegible]

per V [illegible] [illegible]. Hinc [illegible] *Oxubii*, & *Oxybii*, ut Tarsumenus, & Trasymenus, Sus a prisco Syris [i]. In *Obii* [illegible], quam Augustus Romam translulit AEGYPTO [illegible] [k].

[4] *Veneni.* In hoc nomine [illegible] [illegible] interpretes, [illegible]. [illegible] enim in membranis & [illegible] [illegible] hujus, & reliquorum Populorum appellationis [illegible] corrupta [illegible]. Fatemur in plerisque [illegible] [illegible] apparere, nonnulla tamen ex dictionibus in [illegible], & multi [illegible] pro [illegible]. Legitur in Aleriensis Episcopi codice [l] *Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salvi* [illegible] *Montes* [illegible] *veri* [illegible] *falsi* [illegible] *Oxybii* [illegible] *culminatus* [illegible], *& quorum oppida in ora ponitur dicemus*. Loco medicinam facere [illegible] Hermolaus. *Liciis* [illegible], *fere* [illegible] *& inter* [illegible] Herculis [illegible] [illegible] ab Harduino allatam [illegible] illius verba, ubi ita quidem Parisienses et Aquilejenses repositum affirmat, sed in MSS omnibus legi *Et Tamr*, unde formula pro, *&* *Tiberi*, vel ex Taurgie [illegible] [illegible]. Utramque [illegible] [illegible] opportunam [illegible]. Ab Hermolao [illegible], [illegible] Plinio [illegible], qui Cannas [illegible] [illegible] [illegible] [m] verbis [illegible]. Nulli [illegible] in Vagiennis [illegible] [illegible]. [illegible] quod [illegible] Gentes ab [illegible] Ligures [illegible] in Plinio [illegible]. Ligures a Graecis [illegible], [illegible] apud [illegible] Cato Censorius, ac Sempronius [n]. Verum [illegible] *Tiberis* [illegible], [illegible] de Thurii oppido (unde incolae Thurini) in Magna Graecia [illegible] [illegible] [o]. [illegible] Taurgi Gallobelgicae a Liguribus [illegible].

Cum per [illegible] Plinium locum [illegible] faciamus, varias [illegible] membranarum [illegible] unde aliquis [illegible] [illegible] novam adornet lectionem. Fateor enim nostram in [illegible], non in [illegible] [illegible] [illegible].

Ex Codice Riccardiano.

Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salui Deciates Oxubi [illegible] *veneno* [illegible] *Orthographia* [illegible] *bombelli magelli* [illegible], *& quorum oppida in ora ponimus dicemus.*

Ex 2 Mediceo.

Ligurum celeberrimi ultra alpes [illegible] [[illegible] *ab Amanuensi* [illegible]] [illegible] [[illegible]] [illegible] [[illegible]] [illegible] *& quorum oppida in ora ponimus dicemus.* Amanuensis Auctarii [illegible] [illegible], [illegible] *in hora ponimus*. Ex II. *Ligurum* — [illegible], [illegible] [illegible] *vel* [illegible].

Eidem ratione haec nomina apparent in III. [illegible] [illegible].

Ex Vaticano

1950. fol. 24.

Ligurum — *Salvi*, *Deciates*, *Exubii*. *Citra veneni* [illegible] *Tuticelli*, *Bombelli*, *Magelli*, *Embarbatti*, *Casmonates*, *Vilates* &c.

1951

(a) Venet. 1491. (b) Venet. 1496. 1499. (c) Lib. III. 2. pag. 58. (d) Vide Tom. I pag. 184. & [illegible] Tom. lib. X
(e) Confule [illegible] Pintianae annotationes editas Venet. anni 1480. (f) Lib. IV pag. 370. (g) Lib. III pag. 154.
(h) Pag. 140. num. 11. (i) Vide Nicol. [illegible] Advers. l. 6. IV. 1. pag. 560. (k) Bandin. de [illegible] pag. 59. Rudolphus. Venet. in [illegible]. (l) MSS. [illegible], unde edition. Rom. 1470. Venet. 1491. (m) Lib. III. 17.
(n) Dionys. Halicarnass. Lib. I. (o) Lib. III. 10.

Ex Herduin.	Ex nostrâ recensione.
gustica ora. Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salluvii, Deciates, Oxybii citra Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veliates, & quorum oppi-	*& Turris* [1] *fosi Bagenne* [2], *Statiel-li* [3], *Bimbelli* [4], *Magelli*, *Euburia-tes* [5], *Casmonates* [6], *Velejates* [7], *& quorum oppida in orâ proximâ* [8] *dice-mus. Flumen Rutuba* [9], *oppidum Al-*
Tom. II. C da	*bium*

ANNOTATIONES.

1951 fol. 50.

— *Circa Venenis est turris Odibagensis, Tatelli, Bim-belli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Velietes* [illegible] numerus [illegible] supersrcriptis [illegible] dationes, quae hujus codicis [illegible] respondent.

1952. fol. 97

— *Circa Venenis est turris Odibagensis, Tatelli, Bimbel-li, Magelli, Euburiates, Casmonates, Velietes.*

1953 fol. 89.

— *Hoc ubi [illegible] est turris Odibagensis Statielliorum, Bellini, Aptlii, Euburiates, Casmonates Velietates, & quorum oppida in ora proxima dicemus.*

1954. fol. 36.

— *Salue, Deciates, Oxubi citra Venē t' turris Odibag en-sis, Tatelli, Bimbelli, Magelli, Euburiates, Casmona-tes, Velietes.*

1955 fol. 62.

— *Salue, Deciates, Ex ubi citra Venen est turris Odibagen-sis, Tatelli, Bimbelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Velietes.*

Ex Barberinis

758. — *Saluuideciates ambo citra [illegible] Ex-giunne, flatu illum belli magelli [illegible] & casmonates veliatiter Or.*

759 — *Salye deciates oxybii citra veneni & caturgi [illegible] vagenni statyelli vibelli magelli euburiates casmo-nates veliates Or.*

Ex Carbonariano.

— *Saluvideciates, Oxuby, citra vene [illegible], cvagen-ni, statlli, clibeli, belis, magelis, euburiates, casmonates veliatiles.*

In variantibus adhuc codicum, ad eas Pulmlani mem-brana plura diversis instrumentis [illegible], quae nul-lum aeneam fabulam, unde nomen est [illegible] illa [illegible] [illegible].

Ut ad rem nostram propius accedam, pro *Venenis*, quo-rum nomen appellavit ex Hermolai correctura, & re-centioribus codicibus [illegible] apparent, *Inpsum Vinem* [illegible] antiquioribus libris exudenda, [illegible] in iis voca-bulum genuinum, & diphthongo tantum [illegible]. Propius habent in Venetam (*Venet*) page 1492 Deminutio potio-tavanus. In Parmensi edition 1476 tum *venis* lege, quod nostrae accedit rationem.

[1] *Turris*. Turrigorum castellum facile agnoscas in Torre-na [*Turrino sive Torrino*] prope Bavertiam. Hos Ba-[illegible] facem offendi vicini.

[2] *Vagienni*. Ita [illegible] codex Vagienni ex codicum le-ctione recepit. Haud sane, quod etiam adoptavit per Harduinum, & plerisque methodo sensibus *Vagienni*. Nostra tamen orthographia ex vetti Varroni, [a], Ptole-maeo [b], Velejatium Tabulae, ob notamque PAG BA-GIENNO [c], reddere praecedendo a Bagienno deducti dit, quae Paulinus [illegible] nomen Lo-lus. Horum [illegible] nihil differunt in [illegible] dum velitur *Bagenne*.

[3] *Statielli*. Nomen debere Aquis Statiellis, quae Strabo-ni [illegible] Gleverretti sunt [illegible] [a], quarum in altum [illegible] imperfectum lapidem habem [illegible] [c]. Mi-hi apud Bi [illegible] *Aquae Statielias* [f] nomen adhuc re-tinet *Acqui*, sive *Aquae* X. unde [illegible] nomen

Statelliorum patet, qui nunc *Saffello*.

[4] *Bimbelli*. Sive hos esse [illegible] codicibus, sive Vibellos nunc [illegible] eorum sunt ut Ma-gellorum, Euburiatum & Casmonatum ignoro ubi sit Clavertio: unde Harduinus [illegible] is ē obscure no-mina, & sunt aliam [illegible] affirmavit. Magellorum Castellum [illegible] Magellum [*Magrin*] haud longè a Ve-nano [*Venay*] ad Sessiam [illegible].

[5] *Euburiates* sub Euburiâ oppido dictos [illegible] Magnus Clavertius [illegible] ubi [illegible] Nicolaus [illegible] inter Aquas Statiellas, & Liburnum [illegible] [e]. *Eubu-riates* [illegible] Flavia a Flavo appellatus, quam *Ebu-rates* [illegible] in vero legit, per Flavio [illegible] ex-tribit [illegible] *Deciates Oxybii Euburiates, Jugauni* [h] quod [illegible] pro [illegible] iterpsit.

[6] *Casmonates*. Eidem [illegible] a Casmonâ deducit Clu-[illegible] oppidum Sanbarte [illegible] ad Tanarum ortum. Haud longè [illegible] nostro, nam Flumen videatur Al-[illegible], & Apennini [illegible] sequi in montanis Liguribus numerandos.

[7] *Velejates*. Aliquo in hujus nominis scriptura [illegible] esse [i] quae hoc loco [illegible] restituenda in Riccardiano codice, ubi *Velo* [illegible] aperta [illegible] quorundam e-[illegible] a [illegible] correctore absit, unde *Veliatiter*, sive *Velejates* [illegible] differentia. In Medicaei [illegible] [illegible] vel [illegible] in Veneto 1490. & 1494. *Veletiis*. Medicaei differentia [illegible] 1951. 1952. 1955 ubi *Ve-lietes* in accurâ [illegible]. Barberini 758. *Veliates*, ut in Carbonariano. Ex iis [illegible] Velejatium [illegible] [illegible] apparet Plinium scripsisse *Vele-jates*, qui extabat in membranis per Angelum Politia-num edi [illegible] 1475 [illegible] eorum Plinium [illegible] [illegible] ex Velejatium tabulâ [illegible] Muratorius [k].

[8] *Proximâ*. Minus [illegible] apud Plinium *in ora proxima* a recentioribus [illegible] contra Alexandri Episcopi [illegible]-[illegible]. Ita enim illum [illegible] in Roma-[illegible] anno 1470. quod in Estensi [illegible] [illegible], quamvis in alias [illegible] [illegible] *proximo* [illegible]. In membranis Floren-tinis [illegible] *plurimi* Anonymi [illegible] [illegible]. In Riccardiano *in ora proxima* [illegible]. Ge-[illegible] vetae lectionem [illegible] [illegible], quam [illegible] in Veneto 1952. [illegible] in I. Ambrosiano. Patet [illegible], at semper post enumerationem [illegible] Ligurum, [illegible] se ad alios conferat, quorum op-pida in [illegible] [illegible].

[9] *Rutuba*. Typographico errore in Harduin. [illegible] *Rutuba*. Ab hoc post Clavertium, & [illegible], [illegible] ple-[illegible] geographorum tabulas [illegible] [illegible] dicitur *la Roja*. Verbum [illegible] est *la Roja*, quod nomen Ro-[illegible] non latuit [l]. Adamus [illegible] [illegible] [illegible], nam a Varo Genuam [illegible] primus Al-bium Intemelium, [illegible] Rutuba [illegible]. [illegible] [illegible], atque in ipso [illegible] alterum oppi-dum [illegible], unde meliorem [illegible] citra Rutu-bam Flumen [illegible] [illegible]. *Adde* [illegible] nomen in Tabulis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sanut [m], [illegible] & aliquod vocabu-lum [illegible] [illegible],

(a) *Lib. L. de Re rustic. 31.* (b) *Lib. III.* (c) *Col. 1 vers. 91.* (d) *Ital. antiq. L. 25.* (e) *Lib. V. pag. 331.*
(f) *Pag. 560.* (g) *Vid. Tab. Ital. antiq. in Mensuro Geographico, quem edidit Jo. Jacob. a Robert.*
(h) *De Regem. [illegible] pag. 63.* (i) *Tom. I. pag. 185.* (k) *Epistolae §. VI. pag. 48.*
(l) *Tomo 185.* (m) *Ad Antonii [illegible] pag. 196.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
da in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium: flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum: portus Vadûm Sabatium. Flumen Porcifera, oppidum Genua, fluvius Feri-	*bium Intemelium* [1], *flumen Merula* [2], *oppidum Albium Ingaunum. Portus Vadorum Sabatium* [3]. *Flumen Porcifera* [4], *oppidum Genua* [5], *fluvius Feritor* [6], *Portus Delphini* [7], *Tigullia* [8], *intus,* &

ANNOTATIONES.

[1] *Intemelium* Cod. Alerinensis, ejusque editio princeps, *Intemelium* [illegible]

[2] *Merula.* Nunc ab indigenis appellatur l'*Arocia* [illegible] antiqui nominis manente judicio.

[3] *Vadorum Sabatium.* Ita in veteribus exemplaribus [illegible] [illegible] Tabulae geographicae [illegible] Vadum Sabatium [illegible] Walckenaer [illegible] XVI [illegible] Capharas, & [illegible] Ligurias [illegible] [a] [illegible] Portum Vadorum [illegible] Sabatio [illegible] Jacobus Gallaldus, ac Petrus Manfredus [illegible] Sabata [illegible] Ceva [b]. Verum [illegible] Celaun [illegible] Plinii verba, quibus Celanum [illegible] in Liguria laudat: [c]

[4] *Porcifera.* Multa apud Hardu[illegible] emendanda [illegible] *Porcifera* [illegible] Portum Delphini [illegible] Portum Vadorum Sabatium & Genuam [illegible] Porciferam [illegible] *Porcevera* [illegible] *Bysagnum* [illegible] [d]. Quod [illegible] *Feritor* [illegible] Simlerus, & Bingerius, & Wesselingius [illegible] Urbe [illegible] *Genua inter Porciferam & Feritorem* [illegible] Tabula [illegible] [e]

[5] *Genua.* Notum clarissimae urbis nomen, atque [illegible] Valerio Maximo, Mela, Romanis Itinerariis, Ptolemaeo, & Strabone [illegible] [f]. Hinc Cluverio [illegible] Marcellinus [illegible] Rondius [illegible] *Porcifera* [illegible] nos lectionem perfectam [illegible] [c] [illegible] Parcellinum [c], Echardum & Quadrum [r], Wadingum [p], Lucenium [q], [illegible] XI [s], [illegible] [t], Josephum Antonium Saxium [t], [illegible] [v], [illegible] [x], V. M. Antonini [y] [illegible]

[d] *Feritor.* [illegible] Hardunus [illegible] Cluverio [illegible] Ptolemaeo, Tabula Itineraria, & [illegible]

[7] *Portus Delphini.* Nunc [illegible] appellatione *Porto Fino*, [illegible] *Delphinum.*

[8] *Tigullia.* [illegible] Ptolemaeus, & Tabula Trajani apud Velsium [illegible] Romanis [illegible] Mela, & Plinio [illegible] Ptolemaeus [illegible] Genuam [illegible] Tigulliam [illegible] & Veneris Portum [illegible] Hardunum *Tegulia* [illegible] Plinii exemplaria, [illegible] CIↃIↃ [illegible] Tigulliam [illegible] Cluverio [illegible] (*de Brugneto*) [illegible] Tigullia [illegible] Brugnatensem [illegible] Tigulliensem Cannonicum [illegible]

(a) Lib. III. (b) *Vide pag.* 77 [illegible] (c) Lib. XI. [illegible] (d) *Vide* [illegible] (e) *Vide* [illegible] (f) Lib. I. pag. [illegible] (g) Lib. XV (h) *Vide* [illegible] (i) *De reb. Goth.* [illegible] (k) Lib. XII [illegible] *ad Thessalonicam.* (l) [illegible] Lib. III. pag. [illegible] (m) [illegible] (n) [illegible] pag. 175 (o) Tom. I pag. [illegible] (p) Tom. XI pag. [illegible] (q) [illegible] (r) [illegible] (s) [illegible] (t) [illegible] (u) [illegible] (v) [illegible] (x) [illegible] (y) [illegible] Lib. VII. [illegible] (z) Lib. III. [illegible] (aa) Lib. I p. pag. 51.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ritor, portus Delphini Tigulia intus Segesta Tigultorum flumen Macra, Liguriae finis. A tergo autem supradictorum omnium Apenninus mons Italiae amplissimus, perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero ejus latere ad Padum amnem Italiae ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent Li-	*& Segesta Tigulliorum* [1]. *Flumen Macra Liguriae finis. A tergo autem supradictorum omnium Apenninus mons Italiae amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero ejus latere ad Padum* [2] *amnem Italiae ditissimum, omnia nobilibus oppidibus* [3] *nitent. Libarno* [4], *Dertona Colonia* [5] *Iria* [6], *Ba-*

ANNOTATIONES.

Sestae [illegible] (*b*), [illegible] appelletur *Sesta* [illegible] *Levanto*, [illegible] *Sestri di Ponente* [illegible]. Verum [illegible] nomen [illegible], quia VI ab urbe Genuâ [illegible], [illegible] Segestâ Tigulliorum, [illegible] *Segesta* [illegible] comperias. Ab [illegible], [illegible] *Segesta Tigulliorum* [illegible] oppidum [illegible] *Brugnato*, [illegible] *Brugnatto*, quod [illegible] *Bremamdum*, [illegible] *Brunnate* [illegible] non Romanae, sed Langobardicae appellationis [illegible].

[illegible] hoc loco Veleiatium, et Tigulliorum fines, [illegible] Trajani Tabulâ in publicam lucem proferendi (*c*), [illegible]:

COLONI LVCENSES (*) PVBLICE PROFESSI SVNT SALTVS PRAEDIA QVAE BETVNIAS (*β*) SIVE QVO ALIO VOCABVLO —

— ITEM SALTVS PRAEDIAQVAE IVNCTA QVI MONTES (*γ*) APPELLANTVR

— ET SALTVS PRAEDIAQVE BERVSETIS —

ET SALTVS PRAEDIAQVE VARISIO (*δ*) ET

SALTVS PRAEDIAQVE IESIS — ET SALTVS PRAEDIAQVE

[illegible] ET SALTVS PRAEDIAQVE TIGVLLIAE (*ζ*) ET SALTVS PRAEDIAQVE METTIAE

— SALTVS PRAEDIAQVE BARGAE (*) —

QVAE SVNT IN LVCENSE ET IN VELEIATE

ET IN PARMENSE ET IN PLACENTINO ET MONTIBVS &c.

(*) *Lucenses.* [illegible] de Colonis tum Liberis, tum Servis [illegible] (*d*), [illegible] Coloniis Lucensibus Coloniam (*Cologne*) [illegible] *Lucho* [illegible] Lucenses Colonos [illegible].

Haec Livii verba [illegible] Lucensis colo- [illegible] (*e*). *& singulis jugera & [illegible] agri* [illegible]

(*β*) *Betunias* [illegible] (*Bedonia* [illegible]), quem Parma e [illegible]

(*γ*) *Montes.* [illegible]

(*δ*) *Berusetis* — *Varisio* [illegible] *Varese* [illegible]

arcus deductum. Inde ortum habuit [illegible] Cl. [illegible] digitentibus Mediolani [illegible] anno 1738. Quinto Nonas Julii.

(*ε*) *Jesis* — *Popetis* [illegible] *Jesis*, [illegible] *Clus.* Ad Orientem XII. mille pass. *Popetis Poppe*.

(*ζ*) *Tigulliae.* Saltus ad Tigulliam, sive potius ad Segestam Tigulliorum [illegible]

(*) *Mettiae* — *Bargae* [illegible] (*Mezzano*) [illegible] Bargone [illegible] Tigullium de [illegible] Lucensibus [illegible] (*f*). [illegible] Coloniae & [illegible] (*g*). De Veleiatum [illegible]

(1) *Inter & Segesta Tigulliorum* [illegible] (*h*). [illegible] Segestâ (*Sestri*) XV mille passus [illegible] Tigullium ad Varae, & Vi [illegible] *Tigullia* [illegible] (*i*) [illegible] *Lucilium* [illegible]

(2) *Ad Padum.* E latere nempe, quo Septentrionem [illegible] Apenninus.

(3) *Nobilibus oppidibus.* [illegible] Lunam, & Dertonam. A Muratorio [illegible] *Tuna* [illegible] (*k*).

(4) *Libarno.* Libarnensem territorium Veleiatibus [illegible] Tabula Trajana:

C COELIVS VERVS PER ONESIMVM SER SVVM. PROF EST PRAED RVSTICA. IN PLAC

ET VELEIATE. ET LIBARNENSE (*l*)

Quandam verò [illegible] ex [illegible]:

L. CORNELIVS SEVERVS PROFESSVS EST. SALTVM BLAESIOLAM QVI EST IN LIBARNENSE ET VELEIATE

Quae Plinio, & Ptolemaeo [illegible] *Libarna* [illegible] Antonini Itinerario [illegible] *Libarnum*, in Peutingeri Tabulâ [illegible] *Libarnum* [illegible] Muratorio [illegible] In Latinis Ptolemaei tabulis anno 1482 editis [illegible] Graecae [illegible] (*m*). Apud Pto-

(*a*) Vide *epist. V Kal. Aug. ann.* 1754. *Cl. [illegible]* &c. (*b*) *Col. VI. vers.* 60. & *seq.* (*c*) *Vide Dissert. Plin. tom. I. pag.* [illegible]. (*d*) *Spotorno pag.* 93. (*e*) *Spotorno pag.* 21 & *seq.* (*f*) *Lib. XLI.* (*g*) *Rom.* 1670. *Paris.* 1676. *Florent.* 1401. (*h*) *Col. III. vers.* 14. & 18. (*i*) Lo Stato [illegible] *XVII pag.* 329. (*k*) *Num.* 54. *pag.* 320. & *seq.* (*l*) *Vide hoc loco Lucand. Albert.* (*m*) *Col. VII. vers.* 41. & 46. (*n*) *Pag.* 130.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Libarna, Dertona colonia, Iria, Bardesa-	*Barderate* [1], *Industria* [2], *Pollentia* [3], Car-

ANNOTATIONES.

Ptolemaeum Gastaldus Libarnam in neoterica *Lavagnello* agnoscit (a). In lingua [illegible] *Lavagne* [illegible] Philippo Ferrario [illegible] Bondicatius Libarnam [illegible] Valmariba [illegible] Georgius Me[illegible] Serravalle [illegible] (b) [illegible] *Libarnam* [illegible] Castrum Arquatum (*Castel Arquato*) [illegible] De Libarnâ nihil ab [illegible] (c). Illorum tamen [illegible] Bobium [illegible] Italice [illegible] (d). Ex [illegible] Libarnam [illegible] Villavaralt[illegible] Vicum [illegible] *Villam Romam* [illegible] Dertonensis Dioeceseos [illegible] ad Iriae (*la Staffora*) ripas.

(3) *Dertona Colonia*. [illegible] Strabone [illegible] (e). A Stephano [illegible] *Dertona*, & *Dertona* (f). A Gaudentio Merula [illegible] *Derthona*, modò *Derto* [illegible] (g). Cluverius [illegible] (h). Ego [illegible] Genevam potius [illegible] appellationem [illegible]

A dorso donata nobis Terdona vocatur.

Quae forma [illegible] apud Benedictum [illegible] *Terdonae* vocabulum a Dertonâ [illegible] Germanos [illegible] Otho I. Imp. (i) Vipertus, Gensberus, Otho Frisingensis, & [illegible] Hermanno Stero [illegible] (k). [illegible] Donatus Bossius, Philippus Bergomas, Castellio &c., Verulam [illegible]

Et modo Terdonae nomen retinere docetur.

Nec mirum, si Torensis Anacrus (l), & [illegible] Scriptores [illegible] Felicem Osium, & Muratorium videre est. [illegible] Walengo [illegible] legitur *Heribertus Episcopus Terdonensis* (m). [illegible] *Episcopus Terdonensis, qui est in Lombardia* (n), & Natalis Alexander [illegible] (o). Wadingus [illegible] & Natalis Alexander [illegible]

(8) *Iria*. In [illegible] Plinii [illegible] Galenius, & Paullus [illegible] *Terra* apud Ludovicum [illegible] Ptolemaeo [illegible] Gastaldo [illegible] Sarticanam [illegible] (p). De Laguaria [illegible] Padum [illegible] Plinius [illegible] Carolus Stephanus [illegible] *Voghera* [illegible] Antonini Itinerarium [illegible] Peutingeri Tabula [illegible] Vicherum quasi Vicus Iriae fuerit appellatum. Scr[illegible] vetustum hanc addit etymologiam Beretta, nempe *vicum Iriae praeflans* (q). Facile mihi [illegible] vocabuli deductio a decretam, [illegible] *Voghera* olim *Vedus Iriae*, [illegible] Langobardicâ [illegible] *Staffora*, [illegible] Vicherium (*Voghera*) [illegible] Hinc est, quòd Iria [illegible] *In Stroma* [illegible] Dertonensis [illegible] Locuples [illegible] Jornandes [illegible] Majorianum Imperatorem [illegible] *Dertonam juxta fluvium Ira*, occisum [illegible] (r). Cellarius [illegible] *Dertonae pro Dertonensi agro* [illegible] (s). Verum duplici loco [illegible] Jornandem [illegible] *Dertonam* occisum testatur (t). Ego [illegible] Gothorum Regum in Italiâ ab [illegible] Ravennatem Anonymum [illegible] *Majorianus Augustus ad Dertonam* [illegible] Ticinum [illegible] Dertonensis [illegible] Majorianum [illegible] Vicheriae [illegible] Riccimeres [illegible] Caesarem [illegible] VII. Idus Augusti in [illegible] *Staffora* [illegible] Herm[illegible] (u), Trissini (aa), ac Vallauri (bb) [illegible] Dertonae [illegible] *Staffora* [illegible] (cc) [illegible] Dertonam [illegible] Caspar Beretta, [illegible] Pogg[illegible] (dd). [illegible] X [illegible] Dertonâ [illegible] *Staffora* [illegible] Petrus [illegible] *Theodorum* [illegible] (ee). Inde [illegible] Bonaventuram Angelum [illegible] Vicheriâ [illegible] Vicherium [illegible] Crucio [illegible] (ff).

(1) *Barderate*. Accedunt hoc loci [illegible] & Keuenelius, quòd [illegible] Geographi

(a) Lib. III. pag. 99. D. (b) Lib. VI. histor. Ferrarens. (c) Vide Muratorium, Rerum [illegible] (d) In [illegible] (e) Lib. V. pag. 232. (f) Vide Casaubon. apud Straben. [illegible] (g) Lib. I. [illegible] de Gall. [illegible] (h) Lib. I. ad pag. 153. (i) Vid. tom. [illegible] Goldast. pag. 309. (k) Vid. collectionem Freher. Tom. I. pag. 509. (l) Vide Tom. IX. parte VI. Thesauri Petri Burmanni, & Tom. XVI. Rerum Italicar. Scriptor. (m) Tom. X. pag. [illegible] (n) Tom. III. [illegible] ad cap. [illegible] Dertonae. lib. II. [illegible] XXIII. (o) Tom. VI. Histor. Eccles. pag. 613. (p) Ptol. lib. I. pag. 99. & [illegible] Tabul. [illegible] num. 5. (q) Cap. XLV. (r) Pag. 130. (s) De Regno [illegible] pag. 128. (t) [illegible] (u) Histor. Ravenn. lib. III. pag. 99. (x) Lib. XVI. (y) Annal. tom. III. par. I. pag. 249. (z) [illegible] pag. 30. (bb) Tom. XI. pag. 510. (cc) [illegible] tom. II. [illegible] (dd) Tom. I. pag. 93. (ee) Vide Bonav. Angel. lib. I. [illegible] Parte pag. 2. & 3. (ff) Geograph. tom. I. pag. 440.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
rate, Industria, Pollentia Carrea, quod Potentia cognominatur. Forosulvi, quod Valentinum Augusta Vagiennorum, Alba Pompeia, Asta, Aquis Statyellorum.	*Carrea* [1], *quod Potentia cognominatur*, *Forofulvj* [2], *quod Valentinum*, *Augusta Bagiennorum* [3], *Alba Pompeja* [4], *Asta*, *Aquae Statiellorum* [5]. *Patet* ora

ANNOTATIONES.

graph. sequatur, dubitantque utrum Sub ultra Sturam (vel utrum & aquas ultra Tanarum) et antique [illegible] derate [illegible] emerserit. Verum cum nomen Pollentiae propinquum [illegible], ubi nunc [illegible]. [illegible] atque [illegible] erat, cum Plinius commemoratis oppidorum Ligurum modo terrestri, quae ad Orientem spectabant, videtur methodo ad Occidentem procedit. Libarna in ipso Apennino [illegible] gente, Iria Dertona, [illegible] Iria, [illegible] Harduinus, cujus [illegible] ignotam [illegible] Cluverius, sub tamen [illegible] *Foroforal* [illegible]. Nicolaus Sansonus ad Tanarum (ubi nunc Alexandria) collocavit. Id ubi [illegible] Geographicae [illegible] esse [illegible], quo [illegible]. Si vero Barderate ad Ligurum [illegible] partem spectat [illegible] Orientem [illegible], ad Occasum [illegible], neque Barderate ad Pollentiam [illegible] nomina [illegible] *oppidulus* [illegible]. Ego Barderatem (ut [illegible] Plinius recenset) postliminio, & territorium haud longe a conterminâ Industriâ indagandum colligerem.

(2) *Industria*. Ludovicus ab Ecclesiâ [illegible] decipi [illegible] a recentioribus Geographis, & Plinii interpretibus, quibus Casale praecipuum Montis Ferrati oppidum Industriae locum tenere [illegible]. Hinc doctus Franciscus [illegible], & monumenta [illegible] Industriam [illegible] (a) Ricolvio & Rivautellae diligentia [illegible] nostro aevo, cum anno 1745 [illegible] apud [illegible] Monti [illegible], quem [illegible] appellant *Monteu da Po*. Ab Augusta Taurinorum XVI M. pass. [illegible] Padum [illegible] (b).

(3) *Pollentia*. Hoc oppidum Carream adjungit Harduinus, atque inde in [illegible] *Pollentia* [illegible] Pollentiam, sive Potentiam [illegible] (c). Omnia exemplaria, & Jesus, & Geographus jubent, ut Pollentia a Carreâ [illegible] esse *Pollentiam* [illegible] Sturae & Tanari confluentes [illegible] Columellam (d) Suetonium, Cassiodorum, Orosium, [illegible], ut Cluverius animadvertit, quo scribente [illegible] oppidi [illegible] apparebant. Decepit [illegible] Claudianus Mancinius, cum [illegible] nostro aevo [illegible], quando [illegible] hoc [illegible] (e). *Pollentiam* [illegible] scribendum, [illegible] aliquibus libris, atque apud Jornandem [illegible] Pollentia. Id enim [illegible] Dertonâ [illegible] a Zaccariâ, Bonadâ, Parraudio, & Benedicto Passioneo vulgatum,

ubi NOSTROS NAM CINERES
POLLENTIA SAEVA SVBEGIT (f).

[1] *Carrea*. Recte junctum oppidum, & *Carrea Potentia* dicitur in [illegible] Italiae Tabulâ a Nicolao Sansono [g]. Sed [illegible] Tanarus [illegible] Jacet inter [illegible] quo *Carrea* [illegible] appellatur [h] [illegible] *Carru* [i].

[2] *Forofulvj*. Ex Valentino [illegible], & XXII [illegible] ab Asta distare notatur in Tabula Peutingeri, [illegible] oppidum Valentiam (*Valenza*) [illegible]. Addendum, quod Plinius commemorat *Forofulvj*, & *Carreâ* [illegible] sequitur [illegible] Tanaro ad Padum accedit, [illegible]

ma quaeque legit, Forum Fulvj, Augustam Bagiennorum, Albam Pompejam, Astam, Aquas Statiellas. Vade [illegible] Forum Fulvj, [illegible] interpretes. Ab antiquis Romanorum [illegible] (ut a Cornelio, a Livio, a Sempronio alii) & hoc deducti nomen habeo. Quod [illegible] lapidibus [illegible] [k].

Q. FVLVIVS Q. F. M. N. FLACCVS II
COS. DE LIGVRIBVS AN. IƆLXXIV

Alter

M. FVLVIVS M. F. M. N. NOBILIOR
PRO COS. DE LIGVRIBVS ET
VELEATIBVS IƆXCV XII K. SEPT.

Hunc potius [illegible] Fulvio Nobiliore [illegible] sed [illegible] prodigaverat, [illegible] [l].

[3] *Augusta Bag*. [illegible]. Cluverius cum Bagiennos, sive Vagiennos circa Padi fontes habitasse ex Plinio, [illegible] argumenti [illegible] a Forofulvj hoc loco [illegible] Augustam Vagiennorum [illegible] Carmaniolam [illegible] [m]. Verum [illegible] Castello [illegible] Bassignano (*Bassignana*) Augustae Bagiennorum [illegible], [illegible] Fulvium [illegible] Bagiennos [illegible] Forum a se [illegible] didisse, [illegible] Veliates hoc, in eorum territorio Bagiennorum, & Statiellorum [illegible] pagi Bagiennus (n), & Statielas (o) in [illegible] Tabulâ [illegible]. Horum [illegible] Liguribus deductum apparent, & Bagiennos [illegible], neque [illegible] Bagiennorum [illegible] Veleiate [illegible], quare [illegible] a Fulvio debellaros, [illegible] pagos [illegible] invenies. In [illegible] Augustam Bagiennorum esse Castellum VI. ab urbe Cuneo [illegible], Ricolvius, & Rivautella fatentur, quod [illegible] antiquitatis [illegible], [illegible] (p).

(4) *Albae Pompejae*. De hoc oppido, Astâ, Aquis Statiellorum [illegible], eodem [illegible] *Albae*, & *Astae* ad Tanarum, Aquae ad Bormidam, qui in Tanarum [illegible].

(5) *Aquae Statiellorum*. [illegible] membranis, & vetustis editionibus Gelenii, & Pauli Manutii in *Aquis Statyellorum* [illegible] Dalecampium, [illegible] typographico errore *Albae Pompeja*, *Asta*, *Aquis Statyellorum* (q). Harduinus igitur, cum in [illegible] Dalecampii [illegible] adoptavit, *Aquas Statyellorum* vulgavit. Cluverius [illegible] in Numeris [illegible]. Ego [illegible], ut [illegible], Non [illegible] Cluverium [illegible] orthographiâ scribendum, & [illegible] monumenta, & [illegible] *Statiellas*, & a Livio *Statellates* vocari animadvertis. Frustra igitur Strabonem [illegible] Casaubonus legit apud Pli-

[a] *Vide Ricolv.* & *Rivautell.* (b) *Cn. [illegible]* [illegible] (c) *Vide* [illegible] *Ricolv.* & *Rivautell.* [f] *Passionei* [illegible] *pag.* [illegible] (h) *Confide Tabulam Cantellii.* [i] *Vide Tabulam Matthaei Seutteri*, & *Tabulam* [illegible] *Rubeis*. [l] *Vide* [illegible], *S. [illegible]*, *Orl.* [m] *Tom. II. lib. V. pag.* 118. [n] *Col.* 1 *vers.* 43 *col.* 3 *vers.* 44 *col.* 5 *vers.* 30. *edit.* [o] *Col.* [illegible] *vers.* 28. [g] *Vide* [illegible] *pag.* 191 (q) *Vide editionem*, *Colon. Allobrog. anno* 1615 *pag.* 48 *col.* 2. [a] *Avid. Tom. III. Par. I. pag. 8.* [illegible] [d] *Lib. VII.* [illegible] [g] *Vide* [illegible] *Geograph.* [illegible] *Jacobi a Rubeis*, & *Tabulam* [illegible] [h] *Vide S.* [illegible] *Confufas*

Ex Harduin.

tum. — Patet ora Liguriae inter amnes Varum & Macram, CCXI. M. passuum — Tiberis amnis a Macra CCLXXXIV. M. pass. Intus coloniae Falisca Argis orta, (ut auctor est Cato,) quae cognominatur Etruscorum, Lucus Feroniae, Rusellana, Senensis, Sutrina. De caetero Aretini veteres, Aretini Fidentes — Fluentini praefluenti Arno appositi.

V. pag. 151.

IX. Tiberis antea Tybris appellatus — e media fere longitudine Apennini, finibus Aretinorum profluit tenuis primo, nec nisi piscinis corrivatus emissusque navigabilis, sicut Tinia & Glanis

Ex nostrâ recensione.

ra Liguriae inter amnes Varum & Macram CCXI. M. Pas. [1] — — — *Tiberis amnis* [1] *a Macrâ CCLXXIIII. M. P. Intus coloniae Falisca Argis orta [ut auctor est Cato] quae cognominatur Etruscorum, Lucus Feroniae* [3], *Rusellana, Senensis* [4], *Sutrina. De caetero Arretini* [1] *Veteres, Arretini Fidentes — Fluentini* [4] *praefluenti Arno appositi.*

Tiberis [7] *antea Tybris appellatus — e mediâ fere longitudine Apennini* [8] *finibus Arretinorum profluit tenuis primò, nec nisi piscinis corrivatus emissusque navigabilis* [9], *sicut Tinia* [10], *& Glanis*

ANNOTATIONES.

Plinium *Statellinam*, & infra *Statellae* (a) In nonnullis antiquis Naturalis historiae editionibus [illegible] *Aquae Statellorum* (b) Ita & in Landini [illegible] Robb. in Rumanâ 1470. *Statellorum*

(1) CCXI M. *Pas.* [illegible] Plinius, [illegible] Interamnis, [illegible] habemus, [illegible] a nostratibus [illegible]. Nescio unde Liguriam a [illegible] Paulus Langobardus (c) [illegible] apud Suetonium (d)

(2) *Tiberis amnis.* [illegible] CCLXXIIII. [illegible] ubi CCLXXIIII (e) In aliis CCLXXIX (f). [illegible] Gelenius, Paulus Manutius, Harduinus, [illegible] (g) [illegible] CCLXXIIII. a Macra [illegible] Tiberim, [illegible] A Riccardiano codice [illegible] *Tiberis amnis a Macra CCLXXXIIII Intus coloniae Falisca Argis orta ut auctor est, Cato, quae cognominatur Etruscorum lucus Coloniae Rusellana, Senensis, Vitrina. De caetero Aretini Veteres, Aretini Fidentes* [illegible] *Apenninae* [illegible] *Fluentini praefluenti Arno appositi, Fesulia, Ferentum, Fescennia* [illegible]

(3) *Lucus Feroniae.* Optime a Gelenio, & [illegible] *Feroniae* habent *Coloniae*, [illegible] & Florentina [illegible] Coloniae [illegible] *Intus Coloniae*, [illegible] Falisca, Lucus Feroniae, Rusellana, Senensis, Sutrina. [illegible]

(4) *Senensis.* Dalecampius in Chiffletiano extare *Senensis*; [illegible] Harduinus [illegible] Gelenius [illegible] *Sena* [illegible] Hermolao Barbaro [illegible] Ptolemaeo, & Cornelio Tacito. [illegible] Barbarum Coloniae *Senienses*, [illegible] Romanos, & Ptolemaeum [illegible] in *Senensem* emendanda.

(5) *Arretini.* [illegible] lib. VII (h) *Arretinos* [illegible] In Chiffletiano [illegible] *Arretini Fidentes*. Harduinus [illegible] ubi DECVRIONES ARRETINORVM VETERES, [illegible] Livium, [illegible] Strabonem, Ptolemaeum, quos affert Sanctam (i).

(6) *Florentini.* [illegible] Florentiae [illegible] Dalecampius, in Parisiensi Harduini, [illegible] Gelenius [illegible] Desiderii Langobardorum Regis [illegible] *Florentinos* [illegible] (k) [illegible] Quaecumque de Florentiâ [illegible] Senatu Populoque Romano [illegible] Syllae [illegible] Gaddium [illegible] Syllanae [illegible] (l) [illegible] Sanctam, & Wesselingium [illegible]

(7) *Tiberis.* In plerisque veteribus libris *Tyberis*.

(8) *Apennini.* Typographico [illegible] apud Harduinum [illegible] *A penini*.

(9) *Navigabilis.* [illegible] Naturalem historiam [illegible] quid

(a) V. [illegible] edit. ann. 1707. Lib. V pag. 532. (b) Parm. 1476. Vanet 1491 1496. 1499 (c) Lib. II. 15
(d) [illegible] Lib. II. 2. (e) Edit. 1470 1476. (f) Edit. 1481 1499. 1507 1510. (g) Vide [illegible] 1815 pag. 41. (h) Pag. 432. (i) Ad [illegible] pag. 18. (k) Vide Harduin, [illegible] pag. 284. [illegible] XXIII. (l) Lib. III. 14.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
influentes in eum, novenorum ita conceptu dierum, si non adjuvent imbres. Sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem, praeterquam trabibus verius quam ratibus, longe meatibus fertur, per centum quinquaginta millia passuum non procul Tiferno, Perusiaque, & Ocriculo, Etruriam ab Vmbris ac Sabinis: mox citra tredecim millia passuum Vrbis, Veientem agrum a Crustumino, dein Fidenatem Latinumque a Vaticano dirimens: sed infra Aretinum Glanim, duobus ac quadraginta fluviis auctus, praecipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse navigabilis Latium includit a tergo: nec minus tamen aquis ac tot fontibus	*influentes in eum, novenorum ita conceptu dierum, si non adjuvent imbres. Sed Tiberis propter aspera, & confragosa, ne sic quidem praeter quàm trabibus veriùs quàm ratibus* (1) *longè meabilis* (1) *fertur per* CL. M. P. (3) *non procul Tiferno, Perusiâ, & Ocriculo Etruriam ab Vmbris ac Sabinis, mox circa* XIII. M. P. (4) *Vrbis Vejentem agrum a Crustumino, dein Fidenatem* (5) *Latinumque a Vaticano dirimens; sed infra Tiniam, & Glanim* (6) *duobusdequadraginta fluviis auctus, praecipuis autem Nare, & Aniene (qui & ipse navigabilis) Latium includit a tergo. Nec minùs tamen aquis a tot fontibus* (7), *in urbem pervium*

ANNOTATIONES.

quòd propter confragosa acsluctus (in quo sunt) usque [illegible] navigabilis

(1) *Tiniae.* Varians hoc loci exemplaria: in omnibus tamen veteribus *Tinia* non apparet. Pleraque Tiam (a), alii *Tinnia* (b). Primus Hermolaus Barbarus monuit e Strabone, & Silio Italico Tin[illegible] Ti[illegible] posterioribus editionibus recepta (c). Hic sequuntur Galeoine, Paullus Manutius, Ludovicus Dorotheus, Dalecampius. Aliorum tamen, quòd Straboni non *Tinia*, sed Tinea, sive ad [illegible] *Tenea* [illegible] duplici loco appellatur (d). Confirmatum [illegible] Silii [illegible] subsecium addit fluvium parvum ex vate (e) intelligo

— *Itaque allufernitur undis*

In Tyberim properans, Tennaeque inglorius humor

Non ignoravit Cellarius, quòd vulgò Tinea apud Silium, & Plinium legeretur, sed utrique fuam adoptat scripturam, quae [illegible] meliori argumento fulcitur. Andreas Stacius, qui Tiberim, & amnes in eum influentes describit (f), *Tineam* apud Strabonem legit. In [illegible] [illegible] Tinniam Plinio reddamus, cum facilius fit, quòd Tineâ in Tiniâ [illegible] [illegible] quàm tamque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Argentum cum ferunt [illegible] in hodiernum [illegible] *Tinnea* (g), unde etiam [illegible] a plerisque nominatum *Topino* appellat, cum Tinea in Topinum prope Mevaniam influat, eique nomen auferat Topinus, quod sicut [illegible] aetate corruptè appellatum est. Nequaquam [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] fuerint [illegible]

(1) *Meabilis.* Notandum, quòd [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adhuc aliquam [illegible] habent.

(2) *Longè meabilis.* Veteres omnes addiderunt, Gelenius, ac Manutius a nostrâ lectione minimè recesserunt. Chiffletius *longis meatibus* mallet (h), utque ita in veteribus extare affirat Dalecampius, cum in opere nuperrime *longè meatibus* vulgaret, quae alioqui semper [illegible] [illegible]

(3) CL. M. P. Pro centum quinquaginta mille passibus habent quaedam exemplaria [illegible] [illegible] [illegible] quinquaginta millia & quinquaginta. Quoniam [illegible] in Tibere flumen [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] exemplaribus corruptos esse tam longè [illegible] [illegible]

(4) *Circa* XIII. M. P. In editis legisse *circa* XIII. M. P. [illegible] codices habent [illegible], quod [illegible] hunc scripturam non ignorarunt Gelenius, & P. Manutius. Paulo [illegible] una [illegible] in aliam convenire. Id et oppositio in Vejentium memoriâ [illegible] suo loco ostendemus, sed ubi Plinius Romam produnt [illegible] erat. Circa *Maceriam* [illegible] *oppidum est Vejentum*, ex eâdem loci ratione hic [illegible] congruerit, cum de Tibere, [illegible] Romam [illegible], [illegible] loquatur. Johannes Boot apud Cluverium legit *circa XI millia passuum* (i).

(5) *Fidenatem.* In veteribus *Fidenate*, quod [illegible] rationi [illegible] [illegible], uti apud Livium *ludibus Fidenas* [illegible]

(6) *Tiniam, & Glanim.* Hoc loco *infra* significat praeter Tiniam, & Glanim, [illegible], [illegible], Tin[illegible], & Gla[illegible]. Antiquam lectionem [illegible] [illegible], Gelenius, & Manutius, at Tinio, seu Tiniae *Arretinum Glanim* substituerunt. Quocunque [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] receptam Arretinum Glanim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auctum Tiberim [illegible] (k), [illegible] [illegible] [illegible]. Glanis enim Paulo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Qui [illegible] [illegible] XLII. [illegible] [illegible], cum Tiberis prope [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Dalecampius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *altera Tiniam*, *Glanim a duobus quadraginta* (l). Haec [illegible] [illegible] [illegible]. Verum nulla urget necessitas, ut infra in alios [illegible], [illegible] [illegible], cum duodequadraginta (qui [illegible] XXXVIII. significat) [illegible] habeamus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Saccius [illegible] [illegible] [illegible] *quadraginta* [illegible] [illegible] [illegible] *& plenior*, [illegible] [illegible] Adde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] duodenarii, duodevigintì, [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]. Non [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Liberi [illegible] (m) [illegible] *fed* [illegible] *Tiniam & Glanim duobus & XL. fluviis auctus* (n).

(7) *A tot fontibus.* Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *sed aquae a* [illegible] [illegible] [illegible] in Vrbem [illegible] [illegible]. Praeterquamquod Plinius [illegible] *tot aquis, ac fontibus.*

(a) Rom. 1470. Parm. 1476. Venet. 1491. (b) Ludov. Venetum. & nonnulli. (c) Ven. 1496. 1497. [illegible]
(d) Vide lib. V. pag. 328 & 359. (e) Lib. VIII. vers. 452. (f) Lib. III. (g) Vide Dalecamp. ad alias Plin. [illegible].
(g) Consule Tabulam [illegible] [illegible] [illegible] Romae [illegible] an. 1669. (h) Lib. II. [illegible] (i) Cit. lib. II. [illegible] pag. 420.
(k) Ludov. Dominicus. (l) Citat. pag. 48 [illegible] ann. 1615. (m) Lib. X. 25. (n) Rom. 1470. Parm. 1476.

Ex Harduin.

tibus in Vrbem perductis. & ideo quamlibet magnarum navium ex Italo mari capax — pluribus prope solus, quam ceteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturque villis.

V. pag. 156.

Vrbem tres portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quatuor. Moenia ejus collegere ambitu Imperatoribus Censoribusque Vespasianis Anno conditae DCCCXXVI pass. XIII. M. CC.

V. pag. 158.

XI. Insulae per haec maria primae omnium Pityusae a Graecis dictae, a frutice pineo, nunc Ebusus vocatur utraque

Ex nostrâ recensione.

ductis; & ideo quamlibet magnarum navium ex Italo mari [1] *capax — pluribus prope solus quàm caeteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturque* [2] *villis.*

Vrbem tris [3] *portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimis* [4] *tradentibus credamus) quatuor. Moenia ejus collegere ambitu Imperatoribus Censoribusque Vespasianis anno conditae* DCCCXXVI. [5] *Passus XIII. M. CC.*

Insulas per haec maria primas omnium [6] *Pityusae* [7] *a Graecis dictae a frutice pineo, nunc Ebusus* [8] *vocatur, utraque*

ANNOTATIONES.

(1) *Mari*. Habent nonnulli codices ex *Italo mole* (a), quam lectio, quamvis non omnino cribanda, [illegible] Nostra, uti alibi *plurimorum proxime* (f).

(2) *Aspiciturque*. Nicolaus Heinsius [illegible] *Accolitur*, [illegible] (b), *suspiciturque villis*. [illegible] *aspiciturque villis*, [illegible] Totum aperitur, *ut conspeci possit undique effigies Deae* (c).

(3) *Tris*. Habent [illegible] Galenus, *Manutius*, Dalecampius, Harduinus [illegible] Legimus in Charisio [illegible] *Chrysippus non solum esse senserunt* (d). Apud Virg. [illegible] & Varrone [illegible] *tris* [illegible] *Vrbem*.

(4) *Plurimis*. Contra membranarum, [illegible] Harduinus, [illegible] Romulum Vrbem quatuor portas habentem [illegible]

(5) *Anno* DCCCXXVI. Haec [illegible] loco XXVI [illegible] XXVIII [illegible] libro V (g). Emendatio [illegible] Caesare Vespasiano [illegible] In Chiffletiano DCCXX (h), in aliis DCCCXXVIII (i).

(6) *Primas omnium*. [illegible]

[illegible] *Ebusum, Balearica regna* (k).

[illegible] Johannes Damerius, [illegible] legit (l) — *videbunt Ebusum & Balearica regna* [illegible]

(7) *Pityusae*. [illegible] (m), [illegible] *Pithusae* loco *Pityusae*. [illegible] Graece [illegible] *pinum*, [illegible] Martianus Capella *Pityusa a silvis quod nuncupatur*.

(8) *Ebusus*. [illegible] *Ebusus*, *Ebysus*, *Ebosa*, *Ebuse*, [illegible] (o) *Tyrpe*, & *Hera* (p) appellatur. [illegible] *Pithecusae* [illegible]

[a] *Vide edition. an.* 1491. [b] *Lib.* I. 14. *pag.* 118. [c] *Lib.* XXXVI. 5. [d] *Academic.* IV. [e] *Lib.* I. *Amoen.* [illegible] 111.
[f] Lib. XX. 11. [g] *Pag.* 171. [h] *Vide Dalecampium.* [i] *Edit. Ven.* 1491. 1496. 1507. [k] *Lib.* IV. *vers.* 639.
[l] *Lib.* I. [illegible] *pag.* 16. [m] *Pag.* 11. [n] *Lib.* IV. *pag.* 134. [o] *Damer. lib.* I. *pag.* 6.
[p] *Vide Stephan. Tit.* [illegible]

Ex Harduino.	Ex nostrâ recensione.
que, civitate foederata angusto freto interfluente. Patent XLVI. M. pass. Absunt	que civitate foederatâ (1) angusto freto interfluente. Patent XLII. M. Passibus (2), Ab-

Tom. II. D

ANNOTATIONES.

[illegible] argumentatione abeuntes (a) cum id nomine Arrian, [illegible] (b). Rossius [illegible] ab Italo Salmonio Interprete *Pityusae* (c) dicentem, cum *Pityusae* [illegible] recte Busson [illegible] Geographus (d). Sed haec imperfectionibus errata fuisse [illegible], tum & nostra distinctione [illegible] non uno loco deceptos fuisse (e), ubi [illegible] Mutanes Egi [illegible] annotavimus.

(1) *Utraque civitate foederatâ*. Novam lectionem [illegible] Harduinus, quae etiam fallaci potest, & [illegible] unicam civitatem foederatam ex Pityusis singulis [illegible] constare intelligendum. Antiqua lectio mihi [illegible] videtur simplicior, ut germanum [illegible], eoque [illegible] Ebusi Foederatorum civitatem [illegible] constantiam, modico tempore sequentibus [illegible].

A Plinio igitur, & veritate distant tot recentiores Geographi, qui [illegible] Sueton, Danetus, Salmonius, tum, [illegible] Frumentariam (*Formentera*) [illegible] Ophiusam appellarunt. Neque [illegible] magnum affectus est Harduinus, dum [illegible] *fretum angustum interfluens medium Ebusum* [illegible] *interjectam*. Pi[illegible] Plinii [illegible] Italiae, & Frumentariae, quae decem mille passuum antiquo [illegible] Danetus (f), cum Balearium [illegible] CXXXII ab hinc annos vulgatis. Vix nunc [illegible] Balneae [illegible], Pityusae [illegible] magis magis [illegible] est, nam in praesentiarum [illegible] V mille passuum utraque [illegible], & fane Plinio [illegible] insulae, & [illegible] parum [illegible] Italiae, partim Frumentariae antiquis temporibus [illegible] habebat, & [illegible]. Nil [illegible] & [illegible] magis [illegible] Haud parum Strabonem, & Ptolemaeum Ophiusam alteram Pityusarum dixisse. Varios utrumque falli docet res ipsa. Iterum Casaubonum audiamus, qui Strabonem illustraturus haec scribit (g): *Plinii Strabo duas esse insulas, quas uno communi nomine Pityusas appellamus, quarum altera Ebusus, altera Ophiusa dicatur. Idem & Ptolemaeus docet. Pomponius quoque Mela [illegible] videtur, licet Pityusas utrasque communi appellatione [illegible]. At Plinius longe aliter [illegible], qui utrasque has insulas nomine Ebusus [illegible], & Colubrariam sive Ophiusam [illegible] Pityusis. Longe falluntur, qui Plinium Straboni, & Ptolemaeo conciliare quaerunt. Diodorus Siculus eisdem cum Plinio* [illegible] *ut ipse fit, quae appellatur* [illegible] *legendum* [illegible] *Diodorus annotat Pityusam* [illegible] *insula fit* [illegible]. Hac usque Casaubonus, cui addendum putaverim Plinium [illegible] Hispaniae Cattas [illegible], & fabulae Mariae praefectum, temporem [illegible], cum etiam quod [illegible] geographica [illegible] adsipulantur. Ab [illegible] abhorrent diversa tradentes. Imprimis Surita (h), & Danetus, qui Frumentariam, [illegible] Ophiusam esse contendunt. Suttus [illegible] Baudrandum, Ophiusam Frumentariam agnoscens (i): postquam Colubrariam in Monte Colubrarum (*Moncolibre*) statuerat (k). Post hoc [illegible] Frumentariam ex Pityusis alteram falso tradiderunt (l).

Mihi [illegible] quam Ivisam, & Frumentariam angusto freto distiti Plinii Ebusum constituere, ut recte [illegible] Dalecampius.

Cum [illegible] temporibus [illegible] contemplarer anno 1760. illam Gallicum [illegible] leucas 12 ½ patere [illegible] ab Occasu in Orientem. Hanc eadem mensura proportionata convenit, ubi a Septentrione [illegible] ad Meridiem [illegible] Frumentariam addideris. Passum a [illegible] Salmonius, qui [illegible], [illegible] leucas [illegible]. Plinius igitur 42. mille passuum [illegible], cum quibus [illegible] parte minor [illegible] leucis 33. [illegible], quae [illegible] leucis 11 [illegible] respondit; sed [illegible] differentia, haec [illegible] longo [illegible], ut [illegible] recensionem, [illegible] habendae. Hoc [illegible] Danetum [illegible] (m): *Quanto al sitio fu forma [illegible] por todas partes, assi en la longitud, como en latitud, que tiengene a 24. millas*. Magis [illegible] apud Baudrandum de Ebuso legi: *ipsa [illegible] est tantum 20. mille passuum, sive quamque [illegible], quamquam multo major videtur in [illegible] tabulis [illegible]*.

Affert Harduinus Strabonem qui Ebuso (quam Plinius geminam dixit) ambitum CCCC. stadiorum tribuere, namque ab Agathemero (geminam cum Plinio Ebusum [illegible]) Majorem CCC., Minorem C. stadiis perfectum affirmari. Agathemerum [illegible] Strabonem diversa [illegible] in 20, quae Latinus Interpres [illegible] reddit (n): *Magis in alto je [illegible] Pityusae — Harum altera Ebusus dicitur, urbem habens cognominem, insulae ambitus est CCCC. stadiorum, [illegible] fere longitudine & latitudine. Altera [illegible] Ophiusa vocatur* [illegible], *sed multo minor & deserta*. Hic etiam [illegible] versione, non usque intelligere debemus Ebusum quadringentorum stadiis circuitu, [illegible] longitudine, neque latitudine [illegible]. Quae [illegible] CCCC. in longum latumque patere [illegible], ambitu stadia saltem CIↃIↃC. complecti necesse est, cum id in planis figuris, nullisque [illegible] conveniat.

1600.

Verba igitur [illegible] [illegible].

Lectionibus potius studeret, quod insula pars [illegible] esset longitudine, & latitudine, unde neque [illegible] stadiis pateret, cum [illegible] quadringentorum [illegible]. Sed cum ambitu [illegible] Strabo verum longitudinis, [illegible] latitudinis [illegible] mensuram [illegible] debile [illegible] omnibus, [illegible], quod minorem Ebusi partem (quam perperam Ophiusam dixit) desertam appellat, quando civitate [illegible] ultra fretum [illegible] habebatur.

(2) *XLII. M. Passibus*. Harduinus habet XLVI, qui numerus [illegible], quem Dalecampius [illegible] XLIII M., [illegible] Chiffletiano legi XVI. M. Itaque scriptum [illegible], ut fallor, [illegible] XLII, quorum [illegible] I [illegible] secundam L [illegible]. Vetusta omnia [illegible], Surita, Barbarus, Palmerius, Alexander Benedictus, Gelenius, Paullus Manutius, Ludovicus Dominicus habent XLII. Laud [illegible] numerum [illegible] difficultatem [illegible]. In portatili Echardi geographico lexico Ebusi longitudo [illegible] XVI. latitudo VIII. [illegible]

(a) *Confule Danet pag.* [illegible] (b) *Plin. lib. III. c.* [illegible] (c) *Vide Tabul. geograph. Tom. XV* (d) *Cuar Tom.* [illegible] *pag. 318.* (e) *Pag. 11 & seq.* (f) *Lib. I §. 8. pag.* [illegible] (g) *Lib. III pag. 154.* (h) *Ad* [illegible] *pag.* [illegible] (i) *In voce Ebusus & Ophiusa.* (k) *In voce Colubraria.* (l) [illegible] *lib. IV pag.* [illegible] *pag.* [illegible] *Ludov.* [illegible] *a Cruce (Nicolò de la Cruz) Geograph. Tom. I pag. 386.* (m) *Lib. I §. 8. pag.* [illegible] (n) *Lib. III. pag 254.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
sunt a Dianio septingentis stadiis, totidem Dianium per continentem a Carthagine nova. Tantundem a Pityusis in altum, Baleares duae, & Sucronem versus Colubraria. Baleares funda bellicosas, Graeci Gymnasias dixere. Major centum	*Absunt a Dianio IↃCC. stadiis* [1], *totidem Dianium per continentem a Carthagine novâ. Tantundem a Pityusis in altum Baleares Duae* [2], *& Sucronem versus Colubraria* [3]. *Baleares fundâ bellicosas Graeci Gymnasias* [5] *dixere. Major C. M.*

ANNOTATIONES.

[illegible]

(a) In voce [illegible] (b) Pag. [illegible] (c) [illegible] lib. XXVII. (d) Lib. XXXV. [illegible] (e) Lib. I. [illegible] (f) Lib. I. pag. [illegible] (g) In voce [illegible] (h) Tom. I. [illegible] XIV. pag. [illegible] (i) Vide [illegible] pag. [illegible] (k) In [illegible] pag. [illegible] (l) Lib. XXVIII. (m) In voce [illegible] tom. I. pag. [illegible] (n) In voce Dianium pag. [illegible] (o) [illegible] pag. [illegible] (p) Lib. [illegible] (q) Pag. [illegible] num. [illegible]

Ex Hardou.	Ex nostrâ recensione.
tum mill. passuum longitudine, circuitu vero CCCLXXV. M. Oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam Latina, Cinium, & Cunici & foederatum, Bocchorum fuit. Ab ea XXX.	M. P. est longitudine [1]. Circuitu verò CCCLXXX. M. [2] oppida habet civium Romanorum Palmam [3], & Pollentiam [4], Latinorum [5], Cinium [6], & Tunies [7], quod foederatum Bocchorum fuit [8]. Ab
Tom. II. M.	D 2 ea

ANNOTATIONES.

(1) *Est longitudine.* Nihil mihi certius, & vetustas admonet verbum *est* re [illegible]. Hoc a Gelenio omissum, recentiores [illegible] pariter [illegible]. Caeterum Plinio [illegible] Hoc [illegible] libro (a) *Longitudo citerioris Hispaniae est ad finem Castulonis a Pyrenaeo DCVII. M. P.* Nunc Balearium Major ab Hispanis vocatur *Mallorca*, ab Italis *Majorca*, quam appellationem a Latinâ [illegible] [illegible]. Caeterum error apud [illegible] *Majorem* dicunt *Balearem* minorem, ubi [illegible] (b).

(2) *CCCLXXX.* Varietas in numericis notis de [illegible]. [illegible] XV [illegible] habent CCCCLXXX [illegible] M. [illegible] C. M. Pass., ambitum CCCCLXXX [illegible] CC [illegible] (c). Chiffletii membranae habent CCCCLXXV. Nos Landino, Dalecampio, Gelenio, Paulo Manutio, & Dalecampio [illegible] Dameto (d). [illegible] tamen videtur Balearium [illegible], quid post [illegible] Plinii, Strabonis, atque Artemidori [illegible], in [illegible] insulae [illegible] LX. M. pass., ambitum CXLI [illegible] (e). Quamvis [illegible] ab Ocampo calculi [illegible], & Thomas [illegible] [illegible] LX. M. pass., circuitu CL. M. [illegible] (f). [illegible] Minoricae attribuit (g). In Minoricae ambitu a Dameto [illegible] XXXVII. [illegible] (h).

Manet Balearium amplitudinem XX. [illegible] Salmasium, quod [illegible] Hispaniae [illegible], [illegible] Plinio [illegible] XX. Hispanicis [illegible] LXXX. mille, antiquorum C [illegible].

(3) *Palmam.* [illegible], qui [illegible] Palmam Romanorum [illegible] *Palma* [illegible] appellatur. Dametus [illegible] Palmam [illegible] (i). Hinc vulgare [illegible] Dameto [illegible] placuit, quamvis auctor [illegible]. De vero [illegible] Palmae [illegible].

(4) *Pollentiam.* Hujus etymologiam a graeco [illegible] *poli*, [illegible] Dametus. Verum etiam [illegible], quod *Volo* [illegible] *Polo* [illegible], Romanos [illegible] appellationis [illegible] Latinis [illegible] Pollentiam, [illegible] Pollentiam [illegible] (k). [illegible] Pollentiae [illegible] Alcudiam [illegible].

(5) *Latinorum.* Ita scribit cum vetustioribus libris legendum [illegible], pro quibus [illegible] Hispaniam [illegible] (l) *Guadana* [illegible] *Romanorum Regna Latinorum Regna* [illegible] &c. [illegible] *Latina* pro oppidis [illegible] *Palmensium* [illegible] (m), quando de [illegible].

(6) *Cinium.* Hodie [illegible] *Sineu*, quod [illegible] appellationem [illegible]. Fuit olim Balearium Regum sedes, [illegible] insulae regione. Dametus apud [illegible] Sinium, (n) *Sineu* [illegible] *Romanos Sineu* [illegible] *populada, y assentada entre todas las desta Isla.* [illegible] Cinio [illegible] *Cala longa*, unde [illegible].

(7) *Tunies.* Ita legunt antiqua exemplaria [o], quod etiam [illegible] Venetam [illegible] 1499. Eandem [illegible] Landinus, cui Hermolaus Barbarus [illegible] Coruus, Rezentinus [illegible] Petrarcham [illegible]. [illegible] Dalecampius. [illegible] Dametus [illegible] [p] ... *Et este que Plinio llama Cunicu, y dize que estava confederado con los Bocchoros [illegible] del Rey Bocho en la Provincia Cesarense parte de la Mauritania [illegible] los reynos de Tremecen, y Alger, [illegible] tiempo, y [illegible] à perpetuo [illegible].*

(8) *Fuit.* Harduinus [illegible] vulgavit: *& foederatum, Bocchorum fuit.* [illegible] Oppidi appellatio [illegible] *Bocchori* [illegible] *oppido [illegible] foedere [illegible] Romanis.* [illegible] *Bocchus Mauritaniae [illegible] Solinum:* Haec Harduinus, ni fallor, a Gelenio accepit, qui tamen Plinii [illegible] *& foederatum Bocchi fuit (q)* [illegible] Alemanno *Bocchorum*, & [illegible] *quod foederatum Bocchorum fuit (r).* [illegible] Gelenius, [illegible] *& foederatum Bocchi fuit.* [illegible] *Quatenus foederatum Romanorum fuisse* [illegible] *Bocchi regis* [illegible] Fuit [illegible].

[illegible] Plinii interpres, [illegible] Plinius [illegible] *Cunicu, & Cunici. & foederatum Bocchi fuit.* [illegible] *Fuit & foederatum Bocchi.* [illegible] Mauritania Caesariensis, olim Bocchi [illegible] vocaretur (s); [illegible] ad Baleares [illegible] trajectus, Tu-

(a) Lib. III 3. (b) [illegible] (c) [illegible] (d) Lib. I. pag. 2. (e) Lib. I. § 2. pag. 7. & 8. (f) Pag. 4. (g) Lib. I. § 3. pag. 97. (h) In [illegible] (i) In [illegible] Hispan. Epistol. pag. 83. (k) [illegible] lib. I. § 6. pag. 35. (l) Lib. III [illegible] (m) [illegible] Geograph. pag. 169. (n) Pag. 2. [o] [illegible] 1470. Parm. 1476. Venet. 1491 [p] [illegible] pag. 8. & 9. [q] [illegible] Lugdun. 1548. col. 36. [r] Edit. Parm. 1476. Venet. 1491. 1496. 1499. 1507. [s] Lib. V 2.

Ex Harduin.

M. pass. distat minor longitudine, XL. M. circuitu CL. M. pass. Civitates habet, Jamnonem, Saniseram, Magonem. A majore XII. M. pass. in altum abest Capraria insidiosa naufragiis & e regione Palmae urbis, Maenariae, ac Triquadra, & parva Hannibalis. Ebusi

Ex nostrâ recensione.

eâ XXX. M. P. distat Minor [1], *longitudine LX. M.* [2], *circuitu CL. M. P. Civitates habet Jamnonem, Samferam* [3], *Magonem* [4]. *A Majore XIII. M. P.* [5] *in altum abest Capraria, insidiosa naufragiis* [6], *& e regione Palmae urbis* [7] *Meraria* [8], *ac Triquadra* [9], *parva Indibilis* [10]. *Ebusi ter-*

ANNOTATIONES.

niorum urbem Bocchis foederaturo [illegible] Sa- [illegible] Bocchus regni [illegible] Baleares fuerunt [a], [illegible] Damerus [illegible] Princ[illegible] foederatum [illegible].

[1] *Minor.* Dameri, & Echarus XXX. M. P. a Majori distare [illegible] Salmasius V vel VI leucas. [illegible] Hispanus [illegible] Plinio accedit. Contra Echarus, & Dameri a [illegible] loco [illegible], cum XXX. M. [illegible] passus, [illegible] XXXVI M. respondit.

[2] *LX. M.* Decem leucas [illegible] Salmasius. Septem [illegible] Dameri. Duodecim Echarus [illegible] XLVIII M. P. [illegible], Plinianis LX M. [illegible]. Editiones tamen Romana & Parmensis habent XL. M.

[3] *Samferam.* [illegible] Plinii codicibus [illegible] Geographi Jamnonis [illegible] & Magonis meminerunt. [illegible] Jamnonem ad Occasum, Magonem ad Orientem, [illegible] a Carthaginensibus [illegible] (*b*). Dameri [illegible] *Sisonam*, [illegible] Jamnonis appellationem [illegible] (*c*).

[4] *Magonem.* Hanc non ab Hannibalis fratre, sed a celeberrimo Magone (qui seculo quartoante Christ[illegible]) [illegible] (*d*).

[5] *XIII. M. P.* [illegible] codices, & Alexander Benedictus [e]. Reliqua exemplaria XII. M. unde [illegible] duodecim milliaria, a [illegible] ad Capraram [illegible] (*f*). [illegible] Benedictis [illegible]. Insula [illegible] vocatur *Cabrera*, [illegible] a Capraria [illegible] Dameri [illegible] VI M., [illegible] XIV. M. [illegible].

[6] *Naufragiis.* [illegible] Maiorem [illegible].

[7] *Palmae urbis.* [illegible] Palmeram [*el Palmer*] haud procul a Campo [*Campos*]. [illegible] Dameri (*g*) [illegible] Hannibal, [illegible] Menariae, Triquadram, ac parvam Hannibalis hoc loco legit, [illegible].

[8] *Meraria.* [illegible] *Meraria*, [illegible] *Menariae*, a *Mena* [illegible] (*h*). Hardu[illegible], Maenariae [illegible] *Mararum* [illegible] Meraria, & Triquadra [illegible] Maenariam, [illegible] Maenariam;

[illegible] *infula* [illegible] Romanus, & *Menariam* appellat (*i*).

[9] *Triquadra.* Hanc [illegible] insulae [illegible] *Triquadra*, [illegible] Ocampo, [illegible] *la Conejera* (*k*). Cum triangularem figuram habeat, [illegible] Plinio *Triquadram* [illegible]. [illegible] Dameri [illegible] Palmae [illegible] Capraria [illegible] (*l*).

[10] *Parva Indibilis.* Antiquae editiones habent *parvae Anibalis* (*m*), [illegible] *Hannibalis* (*n*), [illegible] *parvae Hannibalis* (*o*). [illegible] Hannibalis [illegible] Dameri, [illegible] Hannibalem [illegible]. Quaecumque [illegible] Hispaniam [illegible] Carpentanis [illegible] (*p*). [illegible] Hispani [illegible] *parva Hannibalis* [illegible] Africa, Hispaniaque [illegible] Plinius (*q*)? [illegible] Balearicas [illegible] *parva Hannibalis* [illegible]?

[illegible] Anonymus, qui CCL. [illegible] Venetiis impressum per Thomam a Blavis vulgavit (*r*). [illegible] Hannibalis [illegible] *Indibilis*, [illegible] Hispaniae Ducem [illegible] *Indibilis*, [illegible] Magonis Hannibalis, [illegible] Ilergetum [illegible] Indibilem [illegible]. Hunc Polybius, Livius (*s*), & Appianus [illegible] Romanorum [illegible] Scipiones [illegible] Romanorum [illegible] XX. M. [illegible] Hispaniae Provinciae [illegible] Indibilis [illegible] Plinius, [illegible] *Hannibalis* [illegible] Indibilis [illegible] *Indibilis* [illegible] Ilergetum Regulum [illegible], a Dertosa XXVII. M. P. [illegible] Polybius [illegible] Ilergetum Regulus *Andobales* [illegible] (*y*).

[a] Polyhist. XXIII. [b] *Vide Baron. Annal. Tom. V. pag.* 20. *Damet. ut sup. pag.* 150. [c] *Pag.* 4. [d] *Majon. Rymus. pag.* 100. [e] *Edit. ann.* 1507 *fol.* 17. [f] *Guerr. pag.* 9. [g] *Pag.* 12. [h] *Vide editionem Colon. Allobr. pag.* 30. [i] *De rebus Geticis Lib. I. pag.* 3. [k] *Lib. III. c.* [l] *Pag.* 9. [m] *Rom.* 1470. *Parm.* 1476. [n] *Venet.* 1487. 1507. [o] *Paris.* 1516. 1499. *Brix.* 1496. *Mag.* [illegible] *pag.* 113. [p] *Lib. III. c.* [q] *Comm. Nepos in vita Hannibal. Vide ubi annotationes* [illegible] 1810. [r] *Lib. XXV.* [s] *Ad Mauritum [illegible] pag.* 390. [t] *Lib. XXIX.* [u] *De bellis Hispanorum.* [y] *Lib. XI. pag.* 630. *edit. Lugd. ann.* 1534.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Ebusi terra serpentes fugat, Colubrariae parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus. Graeci Ophiusam dixere. Cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes. Sunt aliae XX. ferme parvae mari vadoso.	*terra serpentes fugat, Colubrariae parit: ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus* [1]*, Graeci Ophiusam dixere. Nec Cuniculos* [2] *Ebusus gignit populantes Balearium messes. Sunt aliae XX. fermè parvae mari vadoso.*
VI. pag. 160.	
Mox a Surrento octo millibus passuum distantes, Tiberii principis arce nobiles Capreae, circuitu quadraginta millium passuum,	*Mox a Surrento VIII. M. passibus distantes Tiberii Principis arce nobiles Capreae, circuitu XL. M. P.* [3] *cum Leucothea* [4]*, extra quem conspectum pelagus Africum attingens* [5]*. Sardinia minus VIIII. M. P.* [6] *a Corsicae extremis &c.*
XIII. Mox Leucothea, extraque conspectum, pelagus Africum attingens, Sardinia minus octo millibus passuum a Corsicae extremis.	
VIII. pag. 161.	
XIV. Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania, Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra, a triangula spe-	*Verùm ante omnes claritate Sicilia, Sicania a Thucydide dicta, Trinacria a pluribus* [7]*, aut Triquetra a triangulâ specie,*

ANNOTATIONES.

(1) *Inferentibus.* Pintianum [illegible] (a), & [illegible]

(2) [illegible]

(3) *XL M. P.* Joseph Maria Secundus Capreorum Praefectus [illegible]

(4) *Cum Leucothea.* [illegible]

(5) *Africum attingens.* [illegible]

(6) *Minus VIIII. M. passibus.* [illegible]

(7) *A pluribus.* [illegible]

[a] [illegible] [b] *Lib. XXII. 7.* [c] *Vide edit. Venet.* [illegible] [d] [illegible] [e] [illegible] [f] *Lib. III* [g] *Lib. VIII.* [illegible] [h] [illegible] [i] [illegible] [k] [illegible] [l] [illegible] [m] *Lib. X. pag.* [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ſpecie circuitu patens, ut auctor eſt Agrippa, DCXVIII. M. paſs. quondam Brutio agro cohaerens, mox interfuſo mari avulſa XV. M. in longitudinem freto, in latitudinem autem M. D. paſs. juxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Graeci nomen dedere oppido, *in* margine Italiae ſito —— Oppida Panhormum, Solus —— Intus, Latinae conditionis —— Gelani, Galatini, Haleſini, Vm-	*cie; circuitu patens, ut auctor eſt Agrippa, IↃCXVIII. M P. quondam Brutio agro cohaerens, mox interfuſo mari avulſa* [1] *XII. M. in longitudinem freto, in latitudinem autem* CIↃIↃ *P.* [2]. *Juxta columnam Rhegiam* [3], *ob hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Graeci nomen dedere oppido in margine Italiae ſito —— Oppida Panormus* [4], *Soluntum* [5] —— *Intus Latinae conditionis —— Gelani, Galatene* [6], *Haleſine* [7], Vm-

ANNOTATIONES.

[1] *Avulſa.* [illegible]

[2] CIↃIↃ *P.* [illegible]

[3] *Rhegiam.* [illegible]

[4] *Panormus.* [illegible]

[5] *Soluntum.* [illegible]

[6] *Galatene.* [illegible]

[7] *Haleſine.* [illegible]

MV

[illegible]

Ex Hardain. pag. 171.	Ex nostrâ recensione.
Vmbrorum gens antiquissima Italiae existimatur, ut quos Ombrios a Graecis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus superfuissent. Trecenta eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumen, Aesis Senogallia. Metaurus fluvius, coloniae Fanum Fortunae, Pisaurum cum amne. Et intus Hispellum, Tuder. De cetero Amerini, Attidiates, Asinnates, Arnates, Aesinates, Camertes &c.	*Vmbrorum Gens antiquissima Italiae existimatur, ut quos Vmbros* [1] *a Graecis putent dictos, quod inundatione Terrarum imbribus superfuissent. CCC. eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur. Nunc in orâ flumen Aesis* [2], *Senogallia, Metaurus fluvius coloniae* [3] *Fanum Fortunae, Pisaurum cum amne, & intus Hispellum, Tuder. De caetero Amerini, Attidiates, Assisinates* [4], *Arnates, Aesinates, Camertes &c.*

XX.

me-

ANNOTATIONES.

MVNICIPIVM
ALESINVM

ut videre est in eodem opere, quod de hanc urbe [illegible] Tomass. a Principe (a), ubi [illegible] Halesae [illegible] Thuscos [illegible] propugnaverunt Cluverius, Bono, Cuthbertus, & aliqui [illegible] Wesselingius (b), a quibus [illegible] Tusa appellatur, quod [illegible] Tusa, vicum [illegible] dit (c), appellatum [illegible] *La fontanone d'Alesa — fuit la presente terra di Tusa, ed in quel luogo oggi detto S. Maria le Palate* (d)

(1) *Vmbrios.* Ita habent nostra [illegible] exemplaria. Dalecampius *Ombrios* vulgavit. [illegible] Vmbri [illegible] appellationem [illegible] *Vmbrios* potius [illegible] Graeci [illegible] vocalem V [illegible] agnoscentes [illegible] per V [illegible] Romanum V respondet.

Nonnus Claudius Minoëmus, quod ab Hi[illegible] Ombrios dicantur (e), sed [illegible] Polybio (f) & Lycophrone (g) recensentur.

Videtur mihi, quod [illegible] Vmbros a Nocris [illegible] Vmbros C[illegible] Nam [illegible] In Solinum [h], Servium [i] Ouum [illegible] [k] Tzetzem [l] Paullum Diaconum [m], [illegible] a Cluverio, & Bonone [o] [illegible] Peyronum [p] & Bochartum [q]. Quid [illegible] addam [illegible] pluribus ante Trajanum bellum [illegible] Gallos, [illegible] Celtas in Italiam [illegible], iidemque CCC. condidisse oppida, quae Thusci (Gallis longè antiquiores) [illegible] expugnaverint.

(2) *Flumen Aesis.* Dalecampius, & Harduinus [illegible] Aesis [illegible] Agitur hîc de amne, non de oppido Aesi, quod [illegible] Populorum [illegible] *Aesinates, Asisinates, Camertes.*

(3) *Coloniae.* Singulari numero in [illegible] antiquis exemplaribus apparere [illegible] Harduino [illegible] *Colonias* ex MSS. [illegible] pro *Coloniae*, sed [illegible] sequentibus tribus oppidis eadem vox [illegible]

se non erat ad pluralem casum provocare, cum Plinius [illegible] coloniae Fanum Fortunae, colonia Pisaurum, colonia Hispellum, colonia Tuder. Hanc [illegible] animadvertimus. Quae porrò sint [illegible] Harduinus. Fortasse Chifflet [illegible] Dalecampium.

(4) *Assisinates.* [illegible] Populorum nomina [illegible] vulgatum [illegible] Jacobillo allegato.

C. BETVO C. F. TROCILIONI
XV POPVLORVM VMBRIAE PATRONO
AMERINI ASSISINATES FOROFLAMINIENSES
FVLGINATES HISPELLATES IGVINI
INTERAMNATES MEVANATES NARNIENSES
NVCERINI OCRICVLANI SPOLETINI
TREBIATES TVDERTINI VETTONIENSES
B. M. P.

Notanda in hoc elogio literalis Populorum digestio, Plinianae methodo conveniens. *Asinnates* [illegible] pro *Assisinates* [illegible] Harduinus, afferens Gruteri [illegible] MVNICIP. ASISINATIVM (r). Error tamen est typographi, nam in Gruteri thesauro occurrat ASSISINATIVM (s), unde Cluverius, & Bono (t), [illegible] & in antiquâ inscriptione oppidanos *Assisinates* appellari [illegible] [illegible] ASSISINATES. Oppidum enim [illegible] Ptolemaeo dicitur (u), & Procopio [illegible] [illegible] Jacobilli scripturam [illegible] appellatio *Assisi*, unde [illegible] orthographiam. Non [illegible] Harduino [illegible] *Asisinates* (x), neque [illegible] Gelenium, Manutium, Dalecampium, qui tamen [illegible] *Assisinates* [illegible] quum *Asinnates* [illegible] evadere.

[5]

[a] Pag. 92. [b] Ad Antonini Itinerar. pag. 93. [c] Pag. 115. [d] Pag. 6. [e] Vide edit. Dalec. an. 1615. p. 52. [f] Lib. II. & III. [g] In Alexandr. [h] Cap. III. [i] Ad lib. Aeneid. [illegible] [k] [illegible] IX. [illegible] [l] Schol. in Lycophron. [m] Lib. II. 16. [n] Ital. Antiq. lib. II. 4. pag. 546. [o] Antiquit. de la nation, & de la langue des Celtes pag. 108. [p] Mémoire — de la Suisse tom. I. pag. 148. [q] Harduin. pag. 172. num. 15. [r] Pag. XXI. num. 11. [s] Lib. II 7 pag. 569. [t] Lib. III. [u] Lib. III. [x] Num. 1491. 1496. 2499. 1507. 1519. &c.

Ex Hardum. XI. pag. 172.	Ex nostrâ recensione.
XX. Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluvius Crustumium. Ariminum colonia cum amnibus Arimino, & Aprusa Fluvius hinc Rubico quondam finis Italiae. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Ravenna Sa-	*Octava Regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In orâ fluvius Crustumium* [1] *Ariminum Colonia cum amnibus Arimino, & Prusâ* [2]. *Fluvius hinc Rubico* [3] *quondam Italiae finis. Ab eo Sapis* [4], *& Vitis* [5], *& Anemo* [6]. *Ravenna Sa-*

ANNOTATIONES.

(1) *Crustumium.* Cum ita legant utrique Ambrosiani codices, atque in aliis membranis *Crustumum* appareat, nostra lectio pluribus fultam rationibus, ut *Crustumium*, sustineri potest. [illegible] Vetii [a], & Lazari editi exemplaria. Oppidum [illegible] Verulanus [b]. Hoc post Plinii aetatem [illegible] Consule [illegible] Mongam in [illegible] Vetustae Plinii editiones Romanae, & Parmensis legunt *Crustumium*.

(2) *Prusâ.* Iisdem faventibus membranis [illegible] *Lusa* [illegible] *Plusa* [illegible] Harduino Ariminensibus valde displicuit. [illegible] Plinii Prusâ [illegible] *Plusa*, & *Lusa* [illegible] *Ausa* Ariminum urbem ab Oriente praeterfluit. [illegible] quòd Ausa [illegible] apud Plinium [illegible]

(3) *Rubico.* Caesenat [illegible] Ariminenses [illegible] Rubico *Lusa* sit, an *Pisciatello* [illegible] Ariminenses, secundum Caesenates [illegible] Plinii [illegible] Ariminum [illegible] *Monticulo*, [illegible] Rubiconem [illegible] Rubiconem in *Lusa* [illegible] Raphaele Adimario [illegible] Jacobo Villanio [d]. [illegible] Adimarium, & Villanium [illegible] Caesenates [illegible] Ariminenses [illegible] Plinium [illegible] Johannes Blancus, [illegible] Janus Plancus, [illegible] Pisaurensis [illegible] Sergius Caesenas [illegible] Philippi Principis [illegible] [f]. [illegible] Rubiconem [illegible] Prusam, Rubiconem [illegible] ab Ariminio ad Occasum [illegible] Plancus [illegible] Plinio [illegible] Ausam, & [illegible] Plancus [illegible] perhibetur geographico [illegible] Ausam [illegible] Ariminum [illegible] Rubiconem [illegible] Caesenates [illegible] Senensi [illegible] Rubiconem [illegible] & Geographiae [illegible] Morgagnus, qui [illegible] Caesenatium [illegible] propugnavit (h).

(4) *Sapis.* Videtur absque controversia statuendum Sapis [illegible] Savio [illegible] Caesenam fluvii. [illegible] Vespasiano [illegible] Rubiconem, ac Vitim, sive Vitionem [illegible] Classensi portum [illegible] (i). Contrarium [illegible] anno 1729. ab Aloysio Dodo [illegible] Morgagnus [illegible] (k), unde [illegible] Morgagnus [illegible] (l), Harduinus a Sapi [illegible] Caesenam (lege Caesenam) [illegible] Ravenn. lib. 5. de [illegible] Ital. [illegible] Ravennam [illegible] apud Ravennam pag. 429. INTER PONTEM SAPIS, &c. [illegible]

(5) *Vitis.* [illegible] *Vitis* [illegible] *Vicenlis*, [illegible] Leviam [illegible] Cluverius, ac [illegible] (m) [illegible] scriptum *Vitis*, [illegible] *Ronco* [illegible] Staffiliam [illegible] Vitis [illegible] (n), [illegible] Vitis (o). [illegible] Plinii Vitis [illegible] *Ronco*, [illegible] Morgagnus (p).

(6) *Anemo.* Hunc esse qui nunc *Lamone* (porpiram ab aliis italicè vocat *Amone* appellatum) [illegible] Baptista Morgagnus (q), qui [illegible] Harduinum, Cornelium, Ma- [illegible]

[a] Catalog. Plancio. [b] Ad Locatil. lib. II. [illegible] [c] Epist. V. anim. 15. & 16. [d] De fine Arimino. pag. [illegible]
[e] Vide Ariminens. Rubicon. [illegible] [f] [illegible] [g] Vide All. Tomenatio Ariminense [illegible]
[illegible] Caesenatium [illegible] 1756. [h] Epist. Acad. XII. num. 16. & seq. [i] Ital. [illegible] [k] [illegible] pag. 4. 6. & seq.
[l] Epist. V. art. 14. & 15. [m] Ital. antiq. lib. 1. [illegible] [n] Vid. [illegible] & Morgagnum epist. II. num. 13
[o] Ad T. Liv. lib. V. [p] Epist. V. num. [illegible] & seq. [q] Epist. II. [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Sabinorum oppidum, cum amne Bedese, ab	*Sabinorum oppidum cum amne Bedese* (1) *ab* E *An-*
Tom. II.	

ANNOTATIONES.

[illegible] Portae, [illegible] Rosti [illegible] oppidum in [illegible] Abbavillam Tabulâ Italiae antiquae, [illegible] Aemo [illegible] (a), [illegible] Abbavillam, [illegible] Bedesio [illegible] appellarunt.

(1) *Bedese* Nunc Ronco, & Bedesi vocat, atque Ravennam ferè a Meridie cingere [illegible] Harduinus. [illegible] Ravennam [illegible] Bedese [illegible] Livium [illegible] Ravennam ad hunc [illegible] Via Classium [illegible] (b). Variae [illegible] Ronchi, & Montoni [illegible] a Ravennâ [illegible] (c).

[illegible] anno 1721 [illegible] anno 1567 (d), [illegible] Manfredio, & Bernardino Zendrino Mathematicis [illegible]

[illegible] Ronchi [illegible] Classensis [illegible] Augustam Fossam [illegible] Ravenna [illegible] Candiani portus [illegible] Ravenna [illegible] Ravennatum Pontificem [illegible] M. P. VII [illegible]

CLEMENTI XII. PONT. M.

QVOD AD AVERTENDAS AB RAVENNA EIVSQ. AGRO INVNDATIONES
REDESIM FLVVIVM CATARACTA MVLTIPLICIS VSVS EXTRVCTA
IN NOVVM ALVEVM M. P. . . . . (a)
DEDVXIT
IN EVNDEMQ. VITIM
IMMISIT
QVOD ROMANAM VIAM EO ALVEO INTERRVPTAM MAGNIFICI
OPERIS PONTE
COMMISIT
QVOD AB VRBE AD MARE PER M. P. . . . . (b) FOSSAM
PERDVXIT
IN EAMQ. CORRIVATIS AQVIS FACILIORI MERGIVM TRANSVECTIONI
PROSPEXIT
S. P. Q. R.
PROVIDENTISSIMI PRINCIPIS MVNIFICENTIAE DEVOTVS
STATVAM P.
A. S. CIↃ IↃCC XXXVIII.

INCHOATA CATARACTA ET ALVEVS BARTH. MASSAEO
ABSOLVTA OMNIA IVLIO ALBERONIO
S. R. E. CARDINALIB. FLAMINIAE LEGATIS

(a) In elogio Ravennae posito [illegible] — IN NOVVM ALVEVM DEDVXIT

(b) [illegible] PER SEPTEM MILLE RIS CENTVM SEXAGINTA OCTO PASS.

[1] *Vide Mercat. Geographic. Jo. Jacobi a Rubeis.* [b] *Rosp. II. 7. & seq.* [c] *Rosp. V. an. 13.* [d] *[illegible] Ravenn. l. 10.*

Ex *Harduin.*	Ex nostrâ recensione.
ab Ancona CV. M. pass. Nec procul a mari, Vmbrorum Butrium. Intus coloniae Bononia, Felsina vocitata, cum princeps Etruriae esset Brixillum, Mu-	*Anconâ* [1] *CII. M. P. Nec procul a mari Vmbrorum Butrium* [2], *Intus coloniae Bononia* [3], *Felsina vocitata, cum Princeps Etruriae esset* [4], *Brixillum* [5], *Mu-*

ANNOTATIONES.

Typographica quaedam, & prae caeteris insigne [illegible] CLEMENTI XI [illegible]

[1] *Ab Anconâ.* [illegible] & Manutius habent *ab Ancona* [a]. Nostram [illegible] L. receptum [illegible] CII. M. P. distantia. Harduinus ex MSS. afferre CV. [illegible] dum, ubi CV. [illegible] Romana, Parmensis &c. habent CII. *M. passus.*

[2] *Butrium.* [illegible]

Butrium circa Bodrium collocat Leander Albertus [illegible] & Villa Saturnia dictae. *Ex Plinio* [illegible] Tabulae Itinerariae [illegible] Philippus Cluverius, & Johannes Bona [illegible] Ravennam, & vicum Sancti Alberti. [illegible] Bonterii lapide, XL. M. P. ab Adriatico [illegible] C Spadano [illegible] sive *Bodri*, [illegible]

[3] *Bononia.* De quâ Viris clarissimis [illegible] Livius [illegible] Albertus, Cluverius, Harduinus, Cellarius.

[4] *Esset.* Lexicographi [illegible] Thuscorum Rege. [illegible] occurrit in Carmine [illegible] Johannes [illegible] Carolus Comes Malvasia, [illegible] anno 1690.

[5] *Brixillum.* Italis *Brescello.* [illegible] a Cremona XXVIII M. [illegible] *Padana*, [illegible] Plutarchus [d]. [illegible] Christianae [illegible] quae Gallis [illegible] anno 1703 (i). Inter [illegible] a Carolo Taleoni, [illegible] (*f*).

D. M.
HAEC LOCA SVNT
LANARIORVM
CARMINATORVM
SODALICI
QVAE FACIVNT
IN AGR. P. C.
AD VIAM P. LV.

Affert Taleonus [illegible] (*g*) [illegible] Bonaventura Angelus in aedibus [illegible] anno 1591. Parmensem [illegible] (*h*), [illegible]

D. M.
[illegible]
[illegible] loca
[illegible]
Carminatorum
Soda[illegible]
[illegible] in ag. p. C.
ad [illegible] p. LV.
C. Tiberius Vespasia [illegible] pater
& [illegible] mater filio [illegible]

Vtcumque se res habeat, [illegible] (*i*), [illegible] *Madonna della Vittoria*). [illegible] Bonaventurâ Angelo (*k*), aliisque (*l*) [illegible] anno 1764. [illegible]

AETERNO PRINCIPI
DOMINO NOSTRO
FLAVIO CLAVDIO IVLIANO VBI
QVE VENERANDO
SEMPER AVGVSTO ORDO
POSSESSORESQVE BRIXI
LLANORVM OPTATA
DEVOTIO DEDICAR^V (*sic*)
BONO REIPVBLICE (*sic*)
NATO

Quam-

(*a*) *Edit. Rom.* 1470. *Parm.* 1476. *Venet.* 1490. 1498. 1499. 1507. 1510. (*b*) *Vide Indicem eiusdem. Tom. I. pag.* 750.
(*c*) *Consule Tabulam Geograph. inferioris Langobardiae a Cassellio vulgatam* (*d*) *In vitâ Othonis.* (*e*) *V. de Muratori Annal. Ital. Tom. XII. part. 1. pag.* 11. (*f*) *In libro [illegible] MS.* (*g*) *[illegible] lib. XIV. epig.* 151.
(*h*) *Lib. VIII. pag.* 752. (*i*) *Lib. IX.* 98. (*k*) *Cit. oper. pag.* 750. (*l*) *[illegible] Carol. Taleon. Cit.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tina, Parma, Placentia. Oppida. Cae-se-	tina [1], Parma [2], Placentia [3]. Oppida Cae-

ANNOTATIONES.

[illegible]

(1) Mutina. [illegible] Leander Albertus.

(2) Parma. [illegible] illustri viro

. . . .
. . . .
PRAEF LEG XX. VALER (α)
VICTR PRIMOP LEG
X. (β) PIAE FIDEL
CENT. LEGION IIII. SCY
THIC. XI CLA. (γ) XIIII. GEM.
(δ) . . . . VII. GEMIN
PATR. COL. IVL. AVG PAR. (ε)
PATR. MVNICIPIORVM
FORO DRVENT. ET FORO
NOVANOR. (ζ) PATRON CL.
LEGIOR. FABR. ET CENT ET
DENDROPHOR. PARMENS
COLLEG. CENT. MERENT.

[illegible]

(α) [illegible] VA ER, [illegible]

(β) Sigla X [illegible]

[illegible]

(γ) Nempe CLAudentur, [illegible]

(δ) [illegible] MARcus VIC. [illegible]

(ε) [illegible]

(ζ) [illegible] Angelus (g) [illegible] CL. pro COL [illegible]

[illegible]

D. N. IMP (α) CAES. FLA
CONSTANTINO P P
VICTORI AVG PONT
IFICI MAXIMO. TRIBV
POTESTAS (β) XXIII. (γ) IMP. XXII.
CONS (δ) VII . . . . PROCOS
RERVM VMANARVM (ε) OPTI
MO PRINCIPI DIVI
CONSTANTII (ζ) FILIO
B. R. P NATO

(α) [illegible] Angelus vulgavit
D. N. [illegible] Fla
Constantino p. f.

(β) [illegible] POTESTAT [illegible] POTESTAS.

(γ) [illegible] XXIIII. [illegible]

(δ) Ita CONS., & infra PROCOS. Post CONS. VII. [illegible] PP. [illegible] P P [illegible]

(ε) [illegible]

(ζ) [illegible] CONSTANTI [illegible] CONSTANTII. [illegible]

AETER

(a) Lib. II. [illegible] (b) T. Liv. lib. XXIX. (c) In Augusto XIVI. (d) In [illegible] Tom. I pag. 91. Ald. Manut. Pauli F. Aldi N. de principatu pag. 55. Paul. Merul. lib. IV. pag. 1000. (e) Vide [illegible] Tom. II. pag. 561. (f) Ciu. Tom. pag. 360. (g) Pag. 748. (h) Lib. I. cap. XX. pag. 25.

Ex Hardum,	Ex nostrâ recensione.
fena, Claterna, Forum Clodii, Livii, Po-	*Corsena* [a], *Claterna* [5], *Forum Clodii* [6], *Livii*,

ANNOTATIONES.

AETERNIS VENERANDIS
QVE PRINCIPIBVS
DD NN VALENTINIANO
ET VALENTI VICTORIBVS
AC TRIVMPATORIBVS (b)
SEMPER AVG BONO
R. P. NATIS

Valenti elogium adscribendum anno vulgaris aerae 366, quo Vale[illegible] Germanos [illegible] Valens Procopium Tyrannum [illegible] Trophaea [illegible]

[illegible] apparent. Vt [illegible] Hujus saxum [illegible] Vitalis gladiatoris [illegible] Marmorariorum [illegible] neque adeat literam D [illegible] a latere abscissam, [illegible] Aliis, (de quo adhuc [illegible] (b)) [illegible] Vitalis figura [illegible] exhibemus.

(a) Lib. I. (b) In Epist. ad Bernard. Tarassium.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Popilii, Truentinorum, Corneli - Faven-	*ven*[1], *Populi*[2], *Druentinorum*[3], *Cornelii*[4], Li-

ANNOTATIONES.

De Parmae fluvii, urbisque nomine nonnulla paulò ante protuli. Oppido ab interfluente amne nomen indi[tum] pro certo habent plerique, ac nominatim Cellarius. Multi horum tempore haud satis probatum. Sexto adhuc Christi seculo Parma ibat [illegible] ad primos Apennini colles in Nicenam fuit enumerabat (a), neque antea Urbanus sustulit, quae illam ad [illegible] oppidi latus deducerent. Theodericus Ostrogothorum Rex, ubi Bonarerum Angelo fidem habuerat. Provocat Angelus ad pendant Athalarici principis epistolas, a quibus tamen id apertè eruere minimè [illegible]. *Erat* Theoderici ex filiâ Amalasunta nepos Athalaricus, idemque *Honoratis Possessoribus, & Curialibus Parmensis Civitatis* scribens (b) „ *Cruciatum quidem vestrum, ait, doctrinâ facimus lubentium provi-dere, Decretis vestris salubritatem* [illegible], atque ad Getulam (c): *Amore Civitatis vestrae antiquum operis formam Comitis quidem esse auctor longaeum regis conservat; sed nihil prodest aquarum copias obtinui conflisse, nisi eum providentur clausarum opportuna digestio.* Quapropter ex iis non fluvius pollet quàm aquaeductibus urbi inlatas colligatur, ductibus lineae valetur Parmam aquam longitudine ab ipso ea effluxisse, cum terrâ aquarum longâ o vel liberius. Certum tamen est fuisse quondam Parmam in Padum immissam, & quaeque, quae nunc ultra Coenobium Sancti Martini fertur, olim Eridanus paludes fuisse. Vetus Padi (*Vicofi*) II. ab urbe lapide, & Taurinum circa Padi fluenta extabant, a quibus non parum absunt ut praesentaneam.

Cum igitur non in Padum influeret Parma, haec est causa, cur a Plinio omnino recenseatur, neque ab aliis antiquorum in Italiam, Geographiae Tabulae, Intercarli rica Parmaeusem urbem memorentur. Id atque Cellario concedendum oppidum non minore decorum [illegible] quibus vetustis temporibus effulsisse, cum tot tamque beneficia in Farnesiorum Principum liberalitate Parmensibus [illegible]. Quid porro de rebus a PHILIPPO BORBONIO peractis dicendum, cum XV. tantae amore novae urbi fuerit indultas sit, ob magnificas extructas aedes, ob furtum [illegible] nobilissimum conscriptum, ob [illegible], ob regalis horti civilibus ambulationibus permisit [illegible], qua in genere nihil pulchrius habet Italia? Adde aequorum [illegible] plurimum modo hinc inde ordinantis incumberibus; objectum ac [illegible] manuum [illegible], aedificiis, civilis utrinque undique ornatam, sive loca vallorum, structurarum, terrarum, paene officinae dotem [illegible] condenda pragmatique esse desumatur, testis (unde optimae rhedae & vehicula) carrocatius concessa regias ingenuarum artium, agricolturae, & nobilium adolescentum Principis Fili atque formae add florem academiam immensam, [illegible] bibliothecam brevi dicendam, cum illam doctissimus Professor rempublicam faciat, fontes in Palatino aedibus Vilegurum, atque alia veneranda antiquitatum monumenta. Qui porro militarem splendore, sive Praetoriam ac usque fecit ternam, sive Praetoriam habemplum, Parmensem, Placentinam, Mediolanum, aliaque, [illegible] Qui [illegible] quae moenia legatur.

(3) *Fluentia.* Hanc deduxit Senatus Populusque Romanus anno V. C. 575 P. Cornelio Scipione, T. Sempronio Longo Coss. Patriae suae saecula historiam laboravit contexuit Petrus Maria Campus, cui tamen fabulosa ingenteram commentaria saeculi fronte, unde in illam tradunt invectas ad Christophorum Poggialium a nobis credita in hoc, aliisque operibus laudatur. Doctam igitur, cuicumque virum adhuc eruditi, ubi Placentinorum [illegible] omnium rerum origines neque civiles laudibus superiorem admiramur.

(4) *Consens.* De hac, & sequentibus consulantur [illegible] auctores.

(5) *Clatern.* Divus Ambrosius ad Faustinum scribens multa ii aliis oppidis notasse tenere rationem habent (*d*: *De Placentia nomen urbe a [illegible] Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Regium derelinquebas: in dextra erat Brixillum, a fronte occurrebat Placentiam veterem nobilitatem ipso adhuc nomine sonans. Ad laevam Apennini inculta miserabar, & flavet finium quondam populorum castella considerabam, atque affectu relegebam dolens. Tot igitur semirutarum urbium cadavera, terrarumque sub eodem conspectu exposita funera* &c.

Claternam ab antiquo *Quaternum* sua aetate appellari monuit Hermolaus Barbarus, unde perperam cum Foro Cornelii a Jodoco Ahnerio confusa. Qui id nonnulli Albertus multam illius mihi apud antiquiorum ejusdem nominis invenit. Ec superius tamen dictis concludit esse omnino nostrae compositi Claternam a fluvio, qui Panaro, & Tiberium nomen habuisse.

(6) *Forum Clodii.* Ubi extiterit Clavenna [illegible] ignoratur. Laurentius Fabiodolus sive Episcopum in vico Orioli (l'*Oriolo*) collocavit (e).

(7) *Livii.* De hoc Foro pro conditu sufficiet Morgagni a plifilia IX, qui a Marco, vel Cajo Livio conditum oppidum suspicatur.

(8) *Populi.* Antiquam lectionem nullâ freta auctoritate immutavit Harduinus, qui *scribo*, inquit, *Pompilii est in Anconitanum & nomen & situm parum distans a Foro Livii.* Verba hinc liquet, & eorum Foripopuli vocabis fuerit membranas. *Populi* recepere principes Plinii editiones (*f*), quod & Thomas Blasiolis castri volebat, cum *Foro* unum lentê & loco *Populi* vulgavit (*g*). Et etiam in Pollioni hac manuscripti legi suspicor, cum *Foro-Populii*, vel *Populi* subaudiatur (*h*) nisi Hardulo (*h*). Aut Harduinus, an *Populii*, an Populi Forum dicendum, haeret Harduinus (*i*). Secundum omnis transeant *Lavi* recentiorum, atque alios suos. Dicendum interim hoc in nomine a Morgagno inventum, an ait, dissidarum asseruisse, in bona Plinii codicibus legi *Forum Pompilii*, ac nonnullis locum *Forum Populii* (*k*).

Non talia profecto Aquilejensis Patriarcha asseverat, nec affirmare poterit, cum priora vox subaudienda quidem sit, sed nostri Plinii brevitate non itaque neque ad seriem elementorum cum Harduino pronuncians, cum Foro Cornelii oppidum a Foro Druentinorum praeceptum iter, nos nostrum sequunt [illegible], ambos, quia literarum nexu lotaretur, ubi non vulgata exemplaribus legas Truentinorum. Vanè in Populorum nomenclaturae elementorum seriem adaptatam toto hoc opere compertum, quia literis traditur foripopuli diligentiâ in mediterraneis regionum quo pacati ordine his etiam confusas confiteor. Redditur igitur Plinio, neque ego dubito verum Foropopuli nomen, cum Harenasis & Aemiliae monumentis cohaerent Scholiis a nobis collectae, ubi terminatur CIVITAS FOROPOPVLI (*l*). Tabula Peutingeriana, quae saltem V seculi initio credatur exarata (*m*). Itinerarium Hierosolymitanum, sive ut titulus habet Hierosolymitanum (*n*) Anonymus Ravennas (*o*), Otho Imperator III (*p*), aliaque. Hinc omnes a corruptis codicibus lectiones (ut affirmat Cluverius) quis videt, vel esse Morgagni dubitabis? Famae multa Romanorum nomina, etiam ab impressis depravata, plerique tamen ad amoeni

Li-

(*a*) *Vide Bonon. Ausinum Rifor. Parm. pag.* 2 (*b*) *Vide Goldastum Tom. III. Imperator. — & Regum — Constitutionum pag.* 99.
(*c*) *Cassiod. pag.* 95. (*d*) Lib. VIII. Ep. (*e*) Ital. Sacr. Tom. I. col. 1691 (*f*) Rom. 1470. Parm. 1476. (*g*) Edit. 1481
(*h*) *Pag.* 172. *edit.* 11 (*i*) Thes. Ib. lib. V (*k*) *Epist.* XIII *art.* 4. *pag.* 79 (*l*) *Pag.* 53 (*m*) *Vide Bottonum, Velserum, Bergerium, Cellarium* (*n*) *Pag.* 616. *in edition. Wesseling* (*o*) Lib. IV. 12. (*p*) *Vide Rossium, Rubeum in* [illegible] *post Histor. Raven. ad annum* 995.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ventini, Fidentini, Otesini, Padinates, Regienses a Lepido, Solonates,	*Lucinis* [1], *Faventinus* [2], *Fidentinus* [3], *Otesini*, *Padinates* [4], *Regienses a Lepido* [5], *Solo-*

ANNOTATIONES.

Lectior [illegible] Adde Valentinianum III. anno 426. (a), Gregorium Magnum anno 593. (b) [illegible] *Forum Populi*, [illegible] *Forum Pompilii*, [illegible] Hand [illegible] Forum Julium, [illegible] Forum Livii a Livio, Cornelium a Cornelio, Clodium a Clodio [illegible] Forum Populi? [illegible] Forum Druentinorum. [illegible] Galbae apud Cicerum, [illegible] Forum Gallorum, Forum Diuguntinorum &c (c).

(3) *Druentinorum*. Longâ disquisitione [illegible] Hac in re plures Blondi, Landini, Gualandi, Merulae, Liceti, [illegible] Vidimus [illegible] *Truentinorum* [illegible] Blondus *Truentinorum* [illegible] Dalecamp [illegible] *Truentinorum* [illegible] (f) [illegible] VII. legitur CVR. REIP. FORODR. (g) [illegible] Hermolaus Barbarus [illegible] *Forum Clodii* [illegible] *Truentinorum* [illegible] *Forum Populi* [illegible] *Truentinorum* [illegible] Forum Druentinorum [illegible] Forum Novum [illegible] (h) [illegible] (i) [illegible] FORONOVANI [illegible] Harduino [illegible] Cluverius, Paulus Merula, aliique

(a) *Cornelii*. [illegible] Foro Cornelii [illegible] (l) [illegible] Ciceronis [illegible] (m). [illegible] Paulus Warnef [illegible] (n). [illegible] L. Cornelio Sylla. [illegible] Cluverium, Paul. Merulam, Cellarium, Harduinum, [illegible]

(1) *Lucinis*. „ [illegible] Harduinus, [illegible] „ *Cornelii*, *Lucini*, [illegible] MSS. [illegible] Geographorum [illegible] (o). [illegible] *Lucinis* (p), & *Lucini* (q), [illegible] Cellarius, [illegible] (r). [illegible] Harduinus [illegible] Chiffiet, Toletani, Vaticani, [illegible] Geographus [illegible] Naturalem Historiam [illegible] Straboni, Ptolemaeo [illegible] Forum Licinii [illegible] Forum Julium in Hispania (s), [illegible] Gallia Narbonensi (t), [illegible] Italia (u) [illegible] (*Liverne*) [illegible] Apennini [illegible]

(2) *Faventinus*. [illegible] Faventia [illegible] *Faenza* [illegible] Cellarii [illegible]

(3) *Fidentinus*. [illegible] Fidentinus [illegible] Romano Martyrologio [illegible] *Borgo San Donnino* [illegible] *Borgo di San Donnino* (x), [illegible] (y), [illegible] *Borgo San Donnino*. [illegible] Harduino [illegible] Cremonensem, [illegible] Cluverio [illegible] XVIII. M. P. [illegible] XV. M. [illegible] XX. M. [illegible] (z) [illegible]

[a] *Vide* [illegible] [b] [illegible] *Murgan*. [illegible] [c] *Ptolemaeus lib.* [illegible] [d] *Epist. XIII.* [illegible]
[e] [illegible] [f] [illegible] [g] [illegible] [h] *Vide* [illegible] [i] [illegible] [k] *Vide Holsten. apud Harduin.* [l] [illegible] [m] [illegible] [n] [illegible] [o] [illegible] *pag. 31.*
[p] [illegible] [q] [illegible] [r] [illegible] [s] *Plin. lib. III.* [illegible] [t] *Idem lib. III.* [illegible] [u] [illegible] [x] [illegible] [y] *Vide* [illegible] [z] [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tes, Saltesque Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cogno-	*Selonates* [1], *Saltusque Galliani* [2], *qui cognominantur Aquinates, Tannetani* [3], *Vele-*

ANNOTATIONES.

[illegible] VIII M. P. [illegible] Hic inter confundi est [illegible] (a).

(4) *Padinum.* Horum oppidum Padinum fuisse, ad Scultennam, eum longè a suo urbe in Pagum infimum [illegible] nihil de [illegible] Clauverius tradiderit. Cognatur Padi [illegible] REIP. OTESINORVM [illegible] in Gruterianis elogio, atque meminere Cluverius, Harduinus [illegible] Leander Albertus, Alciatus [illegible] [illegible] Bergomatum Patronus, & Bergomi [illegible] Comes [illegible] in Plinii Cancelli [illegible]

(5) *Regienses a Lepido.* Alexander Sigonius [illegible] Regium Lepidi [illegible] (b). Quòd ante Triumviri bellum [illegible] Poetam Virum [illegible] (c), [illegible] Vicedominum [illegible] Nicolaus Perottus [illegible] Carpus [illegible] (d). Nos [illegible] Cluverio, & Cellario, [illegible] *Forum Lepidi* [illegible] Cluverius, Quartus [illegible] (e), [illegible] Cellario.

Cognomen a Marco Aemilio Lepido accepisse Regium [illegible] Cons. 566 [illegible] C. Flaminius Nepote [illegible] Galloram Cisalpinorum bello [illegible] Triumviri Placentiâ [illegible] Mutinae [illegible] Mutinam atque Placentiam [illegible] Regio, & Parmae [illegible]?

(1) *Solonates.* Hi perperam a Harduino vocantur *Salinates* (f). [illegible] apud Plinium [illegible] (g), [illegible] Dr Solonatibus [illegible] Antoninus (h), atque ex eo Morgagnus.

C. GALERIO C. F. [illegible]ANI IVLIANO
EQ. R. QVAESTORI DVVMVIRO
CVRATORI SASSINATIVM
CVRATORI SOLONATIVM
FLAMINI PATR. COL. AVG.
ARIMIN. ADVOC. PVBLIC.
AMANTISSIMO DECVRION.
AMANTISSIMO CIVIVM
SPLENDIDISSIMVS ORDO ARI
MINENSIVM MERITIS FIDEI
BONITATIS INNOCEN
TIAEQVE EIVS

Solonatum nulli ratione [illegible] *C ià del Sole* [illegible] Cluverius [illegible] Cosmus Medices [illegible] *Magnus Etruriae Dux* [illegible] 1565 [illegible] (i). Philippus [illegible] XV. M. P. ab Arimino, [illegible] Flaminius a Parma [illegible] (k). An Solonates [illegible]

(2) *Saltusque Galliani.* [illegible] Vaticanum, Barberini [illegible] Hermolaus Barbarus, Palmarius, Benedictus, [illegible] Dalecampius [illegible] Harduinus *Saltusque* [illegible] *Saltusque* [illegible] Cluverius [illegible] Galliani [illegible] Galliani Saltus [illegible] Aquinatibus [illegible] *Saltus qui Galliani cognominantur, & qui Aquinates* [illegible] variant exemplaria.

Quod autem [illegible] Mutinam, Regium, & Parmam [illegible] Gallianum Saltus [illegible] Saltus [illegible] Cluverio [illegible] *Saltus* [illegible] Saltus [illegible] Saltuenses, [illegible] Saltuenses dicti [illegible] *Salto* [illegible] Galliani Saltus [illegible] Galliatâ XX. M. P. a Foro Livi [illegible] (m), [illegible] Albertum [illegible] Galliatae [illegible] X. Saeculo *Galliate*, & *Galligata* [illegible]

(3)

(a) Pag. 83. (b) *Fasciculi laud. Regii Lepid. fol. 2.* (c) *Vide allatum Sigonium.* (d) *Comment. [illegible] Lucr.* [illegible] (e) In Cremon. lib. XII. 5. pag. 483. (f) *Lex. Geograph. tom. II. pag.* [illegible] (g) *Pag.* 87. (h) [illegible] (i) *Vide Morgagn. epist. VIII.* [illegible] (j) *Scipio Ammir. Storie Fiorentin. part. II. lib.* 35. *Morgagn. epist. II.* [illegible] (k) *Vide not. II. pag.* 544. (l) *Rom.* 1470. 1473. *Venet.* 1472 1491. *Parmens.* 1476. (m) *Vide Morgagni epist. XII.* [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
gnomine Vecteri Regiates Vrbanates. In hoc tractu &c.	lejates [1] cognomine veteri Regiates [2], Vmbranates [3]. In hoc tractu &c.
Pa-	Pa-

ANNOTATIONES.

(1) Taventani. Ex codicibus Mediceis omnibus, Riccardiano, Politiani, & Chifflet: membranis, veteribusque editionibus (e), in aliis Taventu [illegible], nil in Barberino 759. In nullis tamen calamo exaratis exemplaribus [illegible] Taventani, cum Gelenio, [illegible] Alberto, Paulo Manutio, Dalecampio, atque Harduino placuit. Barberinus codex 758. habet Tavantes, Carbonarius Tamytani in etiam deteriora in Vaticanis & Pettafatinis [illegible] [illegible] [illegible] oppidi nomen duplici [illegible] reddendum [illegible] videtur corruptum in quibusdam Latini exemplaribus [illegible] (i), cui Sigonius Taventum, Cluverius longe [illegible] Taventanos substituit, quod nunc legitur a Paullo Diacono (d) Sanitius, Cellario [illegible] [illegible] [illegible] orthographiam placuisse [illegible] [illegible] indicatam opportune [illegible] provocata, Taventani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud Polybium [illegible] [illegible] apud Ptolemaeum in Togatâ Galliâ [illegible] [illegible]. Sint etiam quamvis a neotericis in [illegible] [illegible], mihi tamen cum Parisinis [illegible] [illegible] Taventanos [illegible] cum Plinii [illegible] [illegible] litera a primitiva, suadent membranas, [illegible] Antonini Itinerarium, & Tabula Peutingeriana, ubi [illegible] (f). In his emendandum fuit ut, cum [illegible] M. P. a Taventi ad Parmam [illegible]. Entrassa [illegible] XI, loco IX, quo numero in Antonini [illegible] (g) neotericis VII M. & C. P. [illegible] respondent [illegible] aliquid [illegible], videtur oppidi [illegible] appellatio a Picem arboris [illegible], quae [illegible] [illegible] Tanne vocatur. Picearum [illegible] regiones [illegible] a Pado ad Apennini colles [illegible] [illegible]. Nunc Tannetum, Italis Taneto [illegible] [illegible] a Parmâ passus VII. M. & [illegible]. Post memoranda [illegible] in villam [illegible], [illegible] 1761. Gallicum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quae Vir Cl. Antonio Comiti Bernardo Guillelmo [illegible] Felini Mat [illegible] [illegible]. Loci ichnographiam vulgabit Johannes Antonius Comes [illegible] in eruditis Gallorum [illegible], cum Geographicam Tabulam praeponere [illegible] publici juris faciet. Certe nunc in agro Taventani [illegible] [illegible], quaecumque ad loci antiquitatem spectant, magno labore indagavit.

(2) Velejates. In aliis [illegible] [illegible] hand modicam [illegible] difficultatem, nam in plerisque membranis [illegible] In Vaticano codice 1955 [illegible] [illegible] [illegible] Inveleates in reliquis [illegible] Velacantes [illegible] Barberino 759 Carbonariano, Medicaeo, Ambrosiano I. In Barberino 758. Vigelates cognomine [illegible] [illegible]. Correptae haec omnia ex [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] habet Velliates, [illegible] [illegible] Politianum [illegible] membranarum collatione. Cum [illegible] [illegible] nomen debeat respondere Velejates [illegible] quae [illegible] in depravatis codicibus, & Tabulae Trajanae [illegible].

(3) Cognomine veteri Regiates. Certa hujus emendationis argumenta [illegible] [illegible] in epistolâ ad Cl. Pennardum [h], ubi Harduinus conjecturam subjecit [illegible], qui forsitan legendum [illegible] „ Velliates cognomine veteri Regiates [illegible] [illegible] [illegible] „. Corruptum [illegible] locum [illegible] animadvertens [illegible], qui [illegible] „ legendum alterutro modo, aut Veliates Vegiates, „ separatim, ut sint duo populorum nomina, aut con- junctim in Veliatregiates, in [illegible] alphabeti ordo [illegible]. Bene circa elementorum seriem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quisquis intelliget, [illegible] [illegible] propositum Plinium, non quoslibet tali [illegible], ut Aa, Ab, A [illegible] [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible] per literam A [illegible] populi nomen ex [illegible] B C D &c. [illegible]. Haec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] locorum [illegible] [illegible], ubi [illegible] [illegible] loco Regiensium [illegible] [illegible]. In [illegible] [illegible] Plinianis, cum [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Vegiates, [illegible] [illegible] Velleiatregiates [illegible].

Non igitur hic voces immutandae, atque literam [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible] [illegible], & ubi [illegible] [illegible] legas Velejates cognomine veteri Regiates, [illegible], atque [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] populo [illegible] Regiatum cognomen [illegible], [illegible] membranarum [illegible] [illegible]. In Politiano [illegible] ([illegible] [illegible]) apparet Veleiates cognomine veteri Regiates. Ambrosianum exemplaris habent Veliates cognomine veteri, Regiates; accedunt Laudensis codex, & Vaticani 1950. 1952. sed 1951 1955. [illegible] [illegible] Veleates cognomine veteri Regiates, [illegible] & Pettafatinis. In Riccardiano Velelates cognomine veteri Regiates. In Barberino 758. Vegelliates cognomine [illegible] [illegible]. Vaticanus 1954. Velliatum cognomine veteri Regiatum, [illegible] & Barberini 759 Medicaei eadem [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Carbonarius Vigeliates cognomine veteri Regiates, [illegible] Vaticanus 1954. Veleates cognomine [illegible] Regiates. In [illegible] [illegible] Veleiates nostri nunc cognomine [illegible] (i), nunc cognomine veteri (k) [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] placuerit Velleias, quamvis dissonam appellationem per [illegible] [illegible] exemplaria. Cum igitur in [illegible] [illegible] [illegible] cognomine veteri, atque id [illegible] [illegible] quoque debeat [illegible] [illegible] [illegible] Regiates [illegible], unde [illegible] [illegible]. Hoc [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] voces in quibusdam [illegible] Barbari, Pintiani, & Johannis [illegible] [illegible] [illegible] ordine [illegible] (l). Monumenta [illegible], quibus ad haec [illegible] [illegible], atque Cluverius, Populi cognomine Velleiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] expungendum. [illegible] cognomen Velejates [illegible] [illegible] Regi [illegible], [illegible] Terre, a [illegible] di [illegible] Regio (m). Regium [illegible] [illegible] a Claterio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] videtur qui in Tabulâ Peutingerianâ Regium appellatur. Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Populi in [illegible] [illegible] [illegible], ubi [illegible] Vaticanibus [illegible]. Inepte igitur [illegible] in [illegible] [illegible], unde [illegible] Fluerege dedu[illegible] (n), quae [illegible] [illegible] Velleiorum (o), & Di [illegible] (p). Ubi demum legamus Velejates cognomine veteri Regiates, geographicae [illegible], elementorum in Plinio [illegible], atque [illegible] sibi invicem cohaerent.

(3) Umbranates. Rosse [illegible] Cluverius [illegible] nomen in pluribus Italiae locis servatum nusquam oppidi [illegible] indicant. Id [illegible] ostendunt ruinae in vico ab indigenis appellato Cuab d'Gasbia [illegible] [illegible] Umbranatum. Jacent haec a Burdo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] domus, templa, [illegible] [illegible], aquaeductus adhuc visuntur. In dies [illegible] [illegible], non tantum [illegible] [illegible] [illegible], sed etiam [illegible] [illegible] Burdensem [illegible] ad fabricandum [illegible]. Loci ichnographiam exhi-

[e] Parm. 1476 Venet. 1491 1496 1499. 1507 Roman 1470. [h] Vide Cod. Jur. Andrew Ath [illegible] Epist. [n] Lib. XXI. [d] Lib. III a [illegible] Lib. XX. 40. [f] V. de Bergier [g] [illegible] 1470 1496. 1499. 1507. Venet. 1476. [k] Venet 1491 1519. [l] Vid. edition. Regens. 1548, Venet. 1510.
[m] V. in Lutatini pag. 189. Conferat [illegible] I. pag. 413 428. &c. [n] In versione gallicâ. [o] In [illegible] Lugd. 1563 apud Frellon. p. [illegible] 1587 1591 [illegible] &c.

Ex Harduin. XVI. pag. 172.

Padus gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagenniorum, visendo fonte profluens — — — — nec amnes tantum Apenninos Alpinosque navigabiles capiens, sed lacus quoque immensos in eum sese exonerantes, omnis numero XXX flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis Apennini latere jactum Tanarum Trebiam Placentinum Tarum, Niciam, Gabellum Scultennam,

Tom. II.

Ex nostrâ recensione.

Padus gremio Vesuli montis celsissimum in cacumen elata (1), *finibus Ligurum Bagiennorum* (2) *visendo fonte profluens* — — — — *nec amnes tantùm Apenninos Alpinosque navigabiles capiens, sed lacus quoque immensos in eum sese exonerantes omnes* (3), *numero XXX. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima* (4) *ex iis Apennini latere jactum* (5) *Tanarum* (6), *Trebiam Placentinum* (7), *Tarrum* (8), *Niciam* (9), *Gabel-*

F

ANNOTATIONES.

exhibet Carolus Natalis anno 1615 pugnarunt etiam in illâ Bredensi arce, ubi vir & castelli Landi olim spoliatis cultim [illegible]. Ignoto [illegible] cerea populos, [illegible] Plinius [illegible], qa que Vejentibus [illegible], monumenti quoque haud magno impendio suppeditabunt, ubi [illegible] [illegible] oppido [illegible]. Integra & sincera Populorum appellatio apparet in codice Barberino 738., Gelenius parum, Paullus Manutius, & Dalecampius *Vibennates* ediderunt. Riccardianus, & Mediceus et J. habent *Vibennates* ab Harduino adoptatum. Vaticanus 1950. 1951. 1954. 1955. *Vibennates.* 1953 *Vibennates*. Romani tres Medicei, Chiffletianus, Carbonianus, Barberinus 759 *Vibennates.* Ita leg[i]t videtur et Plinii ordinibus Paullus Diaconus, qui *Vibennum* pro Verbanensium oppido in hisce Apenini partibus [illegible], & sunt *Vibennates* [illegible] vocabulo in [illegible] Naturalis historiae [illegible], ut jam alibi [illegible].

(1) *In cacumen elata.* Ad Harduinum [illegible] ubi [illegible] Dalecampius ex uno codice, & Chiffletio legi *celsissimum in cacumen Alpium* [illegible] Harduinus. *Alpium* ex MSS. addidi. Legitur in Ambros. & J. [illegible], cum non esset codicum, & Martiani Capellae auctoritate [illegible]. *Sed Jul* in Solinus Plinii [illegible] Alpium jugo *superantissimum* appellaverit (a). Verùm cum nec [illegible] Plinii verba [illegible] Solinus, & Martianus vulgatae quoque lectioni potero adhaerere [illegible] a Barbaro, Pintiano, Laetio, Pintiano, aliisque inspectis. Haec tamen melior [illegible], cum Vesulus [illegible] montes [illegible] superans cacumine, [illegible] Alpium celsissimus sit. Adde Plinium non [illegible] *quosdam Alpium vertices longo tractu, nec breviore L. Mill. passuum assurgere* quae sane verba non quidem Vesulo adaptanda, utroque tamen et convenient, ubi quinquaginta mille passuum Harduino [illegible] (b). Notandum tibi Plinium scripsisse e gremio Vesuli prolatum Padum, e [illegible] Junonem [illegible] (c)

(2) *Bagiennorum.* Confule, quae supra de hoc populo [illegible], atque orthographiam [illegible]. In Romanis, Parmensibus, aliisque exemplaribus *Calvennorum* male.

(3) *Omnes.* In membranis vox [illegible] servitus *omni*, unde [illegible] ad [illegible] omnes sese in Padum exonerantes potius deducerem, quàm ad vulgatam *omnis numero* XXX *flumina*. Plinianus porrò numerus [illegible] annalibus Paullo auctius [illegible], quàm illum ad XL. protendere, cum Nostri fluminum nomina distinguat, quae haud exigua, & perpetua [illegible].

(4) *Celeberrima.* Neque magna [illegible] digni sunt in [illegible], qui utroque latere Padum [illegible], Tanaro, Trebia &c. Eadem methodo illustrem Ligurum populus [illegible] appellare. Cum et Musarum [illegible] in Pado congerentur, aliaeque Plinii verba et Harduini [illegible] ipsi, et [illegible] auctorem [illegible] (ut in Populo) sed Geometricâ [illegible] ratione fluvios esse [d].

(5) *Jactum.* Haec vox subaudienda in Tanaro, Trebiâ, Tarro, reliquisque [illegible] Plinii [illegible]. Cum in vetustis codicibus appareant *jactum*, *taneum* [illegible] colligeremus *jactum* primum ex Apenninis fluviis esse, qui Pado miscerentur, eorumque [illegible], Johannem Cassinum [f], Gelenium, Paullum Manutium, aliosque permoveri. Hinc [illegible] Ludovicus Dominicus [illegible]: *I più celebrati de questi fiumi dal lato dell' Apennino sono il Jatto, il Tanaro, la Trebbia:* quando porro Plinii mens hisce verbis erat reddenda. *I più considerabili fra quegli si gettano in essa dalla banda dell' Appennino il Tanaro, la Trebbia &c.* [illegible] Dominicus Pado [illegible], & Placentinus flumen invenit, non dubito [illegible], sed nemo [illegible] non indignum, qui unde [illegible] in Eridanum laberetur, [illegible] illi *Jatti* nomen adaptavit, cum vox eleganter aquam [illegible] designet? Magis tamen mirer doctissimum illum virum Gemonem Sigonium, cum Plinium [illegible] oculos haberet, *Jactum* pro flumine accepisse, ubi de Pado loquitur. *In eum vero, ait, multa flumina [illegible] quorum haec ex primis videas celebrata Jactum, Tanarum &c.* Verisimilem horum interpretationem [illegible] Dalecampius, Cluverius, Cellarius Harduinus.

(6) *Tanarum.* Qui Italis *Tanaro*, Gallis (teste Harduino) *le Tanar*, aliis *le Tanare* appellatur. A dextris, qui ad Tanarum pugnarunt in 1745 Gallorum [illegible] *Tanaro* scriptum, eisque appellatum animadverto, uti *Staffora*, *Scrivia*, *Tinaro*. Neque sane ob eo recepturi *Staffora*, *Scrivia*, *Tanaro*. Nomine enim quae Itala sunt, eaque e nobili *Sdruccioli* [illegible] Galli, qui nostras voces [illegible], Italicâ methodo pronunciant. Hinc apud Briettium *Tanaro*, et *Tanaro*, quod elaboratum [illegible].

(7) *Trebiam Placentinum.* Nonnulli Plinianii codices, [illegible] interpretes [illegible] Placentinum a Trebiâ separarent, quasi inter Trebiam, & Tarrum alius adesse posset fluvius, cui Placentiae appellatio Vespasiani temporibus edi-

[a] *Cap. VII.* [b] *Vide annotat. ad* [illegible] *Plin.* [illegible].
[c] *De primo fontem proprium vocitatum a nam Vesum, seu Vesulus.*
[d] *Vide secundam partem Indicis Pliniani.*
[f] *Pag. 32. & 44.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
nam, Rhenum: Alpium vero Sturam, Orgum, Durias duas, Sessiten, Ticinum,	*bellam* (1), *Scultennam* (2), *Rhenum* (3). *Alpium verò Sturam* (4), *Orgum* (5) *Durias duas* (6), *Ses-*

ANNOTATIONES.

adesset. Hunc a posterioris Natam vocari somniat [illegible] en locus, quasi Nata amnicula, unde [illegible] bendus locum hoc loco manifestat [illegible]. Rectè igitur populare sui [illegible] a Porcialem [illegible] [a], [illegible] arbitra quandoque [illegible] pedibus per Natae [illegible] habuerunt. Omnes [illegible], quod vetustas [illegible] Natae appellationi (b) [illegible] Placentiae nomen [illegible] permutatum substituerunt. In pactis inter Paulum Episcopum, & Placentinos Canonicos, actis anno 886. legitur *Natae flumen* [c]: in diplomatibus Ludovici II. anno 852. *Ponsem Natae, & Trebiae* [d]. [illegible] in Protumsi [illegible] primâ restituendam curavit [illegible] *alteri nostram placentinam*, cum autem [illegible] Alamannus Episcopus Trebiam Placentinum [illegible] Trebiam [illegible] continens [illegible] Pilâ, quod Placentine [illegible] [illegible] haud procul ab illâ urbe Padum influit; [illegible] [illegible] [illegible] Brixiae [illegible] interest] sed vicini oppidi [illegible], ab aquis, arboribus, & populo nomen naturâ [illegible] [illegible]. De [illegible] Plinius, Consule Cluverium, & Corradinum [e]. Illud [illegible] [illegible] vel calore, vel typographi errore in Textu [illegible] Trebiam ex Apennino in Rhodanum [illegible] [f].

(2) *Tanarum.* Ita habent [illegible] Mediolanenses, & in [illegible] legisse videtur Benedictus Jovius, [illegible] frater [illegible] & hunc amnem [illegible] in historiis recensuit [g]. Subscribunt Hieronymus Rubeus [h]. Bonaventura Angelus [i], cum eum de Taro in Parm. *Histor.* colligeret. Non [illegible] Alexander Benedictus [illegible] [illegible] de celebri Tarensi pugnâ vulgaria [k]. Ita illius tamen Pliniana [illegible], cui in principali & recentioribus legimus *Tarum*. Cum in antiquissimis per compendium scriberent Tarû, neque alius [illegible] [illegible] [illegible] errorem cui alteram sequi [illegible]. Campos tamen nobis commemorat De Taro [illegible] [illegible] Cretae meminit Pausanias *de urbe Taro* [l]. [illegible] (quam cum Amaseo, & Sylburgio Tharrum) appellabat [m].

[illegible] Tarum in Liguria finibus [illegible] Ligurum, [illegible] Graecam appellationem [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible]. Tum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible] est, dum haec [illegible], [illegible] Comes [illegible] Praepositus [illegible] Salamonis, [illegible] Tari auditis [illegible] [illegible] anno 1764.

(9) *Nitiam.* Nonnulli *Nitiam* legunt, quod idem [illegible] [illegible] [illegible] A Transpadanis [illegible] [illegible] appellatio plerumque [illegible]. Belone [illegible], seu l'Ense, quamvis Harduinus „ Nisiam (nil) „ *Lenza* vocant accolae [illegible], [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] est *Ense*, [illegible] a [illegible] [illegible] *Lenza* [illegible] Cluverium [illegible] [illegible] [illegible] *Enza*, [illegible] *Capo d' Enza*, a [illegible] quam Nitiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Farnesi [illegible], [illegible] PHILIPPVM Hispaniarum Infantem [illegible] ab hinc anno [illegible] [illegible] (n). Oritur Nitia in [illegible] (*Valle de Cerusbrese*) Parmensis territorii, ubi [illegible] Apennini [illegible] [illegible], [illegible] Majo, & Octobri [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ab [illegible] in alveo [illegible] ad [illegible] [illegible]. Quo Geographorum principem ex Graecis Strabonem, Melam ex Latinis fa-

dem [illegible], atque alibi [illegible], quemadmodum a Plinio usque intacta publicaverat.

(1) *Gabellum.* Hanc esse, quae hodiernum *Secchia* jamdiu [illegible] [illegible] [illegible] (o), neque alium in hoc tractu invenimus. Unde tamen tam [illegible] [illegible], [illegible] vis memoratum habeam in itinere Hierosolymitano PONTE SECIES [illegible] (p), unde *Secchia* [illegible]. Sed quid haec cum Gabello?

(2) *Scultennam.* Quantum & [illegible] *Panaro* antiqui [illegible] appellatione! *Scultenna* [illegible] adhuc in superiori ejus parte appellatur fluvius, qui [illegible] [illegible] Scultenna [illegible] *Straboni*, *Appiano*, Dioni, Paulo Warnefrido: ea quorum [illegible] [illegible] colligit Philippus Cluverius esse *il Panaro*. Hunc Itali oppositâ *Tanaro* [illegible] [illegible], pro quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Muratori [illegible] (q). [illegible] rectè in Roman. & Parmens. editionibus legimus *Scultennam*.

(3) *Rhenum.* Videtur Harduinus Plinium arguere [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] non Rhenum absolutè, sed parvum Rhenum appellaverit, ut a Germanico Italicum distingueret.

— parvique Bononia Rheni (r).

Nulli tamen hoc loco Plinium arguebat necessitas, ut epithetum Catalogo Rheni adjungeret, cum de Italiâ loqueretur, ubi [illegible] [illegible] nomine appellatur. Non [illegible] est additamento [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] calamum [illegible] [illegible] [illegible] in *Rheni Bononiensi amne* (s). Miserum Falsitas [illegible] conditionem ex Rheno in paludes stagnante [illegible] [illegible] Tibula Castelli [illegible], quem patriæ [illegible] [illegible].

(4) *Sturam.* Nunc ad septentrionalem Eridani partem pergit, Sturamque Alpibus adsignat, unde ab [illegible] [illegible] Stura delineanda, in [illegible] & Galli [illegible] [illegible] Cuneum, [illegible] a Gallis Hispanisque obsessum anno 1744. Hic Mons Stura ab Apennino descendit, atque in Padum influit, cum [illegible] Tanaro [illegible] [illegible] [illegible].

(5) *Orgum.* Antiquam appellationem [illegible] in hunc diem *Orco* inter Sturam & Duriam [illegible] Pado [illegible] [illegible]. Veteres editiones, Gelenius, & Morelius perperam *Morgum* receperant, neque meminit [illegible] Landinus, Dominicus [illegible]. [illegible] *Morgum* parum [illegible] [illegible], [illegible] tamen in Chiffletii codice *Orgum* apparere. Inde Cluverius profecto credidit, qui [illegible] in Plinianis quibusdam [illegible] *Orgum* legi adnotavit, ut est apud Eundem. Harduinus [illegible] [illegible] [illegible] in emendationibus ad *Sturam*, Orgumque hanc vulgavit (t). „ Sic MSS. [illegible] „ [illegible] [illegible]. Libri vulgati mendosè *Morgum*. Ennodius in Carmine quo iter per Cottias (lege Cottias) „ Alpes describit:

„ *Duria* [illegible], *Sessite*, [illegible] *vel Stura*, *vel Orgus*.

(6) *Durias duas.* Bonincell (quae tamen rerum [illegible] [illegible]) [illegible] Plinius utramque Duriam [illegible], [illegible] hoc loco Minoris nomen, [illegible] Balthasar, seu Majori [illegible] [illegible]. Duria igitur Minor, quae rectè [illegible] *Dora Piccola* appellatur. [illegible], atque Augustanam praetereuns [illegible] supra Augustam Taurinorum milliario [illegible] Padum [illegible]. Altera quam *Dora*, *Dora Baltea* appellant, Augustam Praetoriam, & Eporediam alluit, XVIII millia passuum a Minore Durâ Pado miscetur. Durias duas con-

(a) Tom. I. pag. 114. (b) *Vide Locatum pag. 369.* (c) *Camp. Histor. Eccles. Plac. Tom. I. pag. 471.* (d) *Cit. Tom. Campi* (e) *Ital. Lat. Tom. II. pag. 278.* (f) *De Mundo lib. II. fol. 24.* (g) *Lib. II.* (h) *Histor. Ravenn. lib. VI. pag. 288.* (i) *Lib. VIII. pag. 768.* (k) *Vide Mazzuchell. Tom. II. Par. II. pag. 800.* (l) *In Phocic. lib. X. pag. 11?* (m) *Pag. 280.* (n) *Histor. Epistol. pag. 31.* (o) *Consule Albertum, Dominicum, Brotonum, Cluverium, Cassium Romanum. Cit.* (p) *Pag. 516.* (q) *Tom. XII. Par. II. pag. 973. ad ann. 1745.* (r) *Lib. VIII.* (s) *Lib. XVI. 31.* (t) *Remondus, LXXVII. pag. 186.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
num, Lambrum, Adduam, Ollium, Mincium. Nec alius amnium tam bre-	*Sessiten* [1], *Ticinum* [2], *Lambrum* [3], *Adduam* [4], *Ollium* [5], *Mincium* [6]. *Nec alius* am-
Tom. II.	F 2

ANNOTATIONES.

contra Grammaticorum placita dici de Plinium non ignoravit Harduinus, quemque duali numero erat numeri feminini rerum [illegible] per methodo [illegible], quamvis hic affixione formali masculinum genus [illegible].

[1] *Sessites*. Hunc variante scolarum ore *Sessa*, *Sesa*, *Sesia*, & aliis [illegible] dici affirmat Cluverius. In patriis [illegible] nihil nobis [illegible] Cisalpina [illegible] [illegible] secuti ex Italis, qui [illegible], & hunc amnem *Sessa* appellarunt [a]. In quibusdam Tabulis *Sessa* quidem [illegible] ab omnibus ... fluvium [illegible] *Sesia* vocitatur. Quae de *Sesia*, & *Sessa* scribit Neotericorum Geographorum [illegible], ... esse [illegible]. Videre [illegible] nomen dedisse vico, qui *Borgo Sesia*, atque inter Varallum, & Serravallem ...

[2] *Ticinum*. Itali nobis [illegible] *Tesino*, quarrit a Muratorio [b] unde ... Ticino clarissimum flumen Polybio, Strabone, Ptolemaeo, Livio, Silio Italico, Claudiano, Paulo Diacono, aliisque celebratum. Ortus a monte Summano, qui & hodie *Summa* [c] ... ab Alpibus Summis [illegible] [d]. Accolis et ... *Monte San Gottardo* [illegible] Sancto ... Fertur per Lepontios in ... usque ad Bilitionem, ... inter Locarnum & Magadinum ... Verbanum, ... prope Sextam Kalendas [illegible] ... Ticinum ... unde IV ab oppido ... Eridanum ... [illegible] a Padano ad multum spatii ... Ticinum ... Silius, ... De Ticino [illegible] Helvetiorum [illegible] Ollium ad Mincium, Paul. Jovius, Valesium &c.

Benedictus Jovius elegantes de eo [e]

Hinc furit Alpino ortus Ticinus ab ...
Verbanus ... fluctus, atque ...
Eridanumque petens ... magnus
Commisso in aquis, qualis ... Adduas ...
Mercem longa ..., ...
Tessinum, atque Padi ... transfert

[3] *Lambrum*. Nemo ante Plinium Lambri meminit, neque ad ... accolas ... Suetonium verba, ubi de ... loquitur, tanquam per *Lambrum*, & *Transpadanos* ad ... [f]. Neque enim Lambrum [... *Transpadanorum* ...] ab ... separandi, ... Cluverius, neque ... appellationem ... Lambrum ... & Insubres ... Oritur Lamber in Valle Asinae ... Comum & Leucum ..., & Eupilum ... *Vinclum Lambrum, ... Adduam, ... Acheliam, ...* ... Sidonius [g] ... Viva insuper & ... Pisces, & ... Hinc Benedictus Jovius cecinit [h]

Qua se & ... Lamber ...
Eupilis, & ... stagnando ...

Ita omnino ... appellandus ... Ortelio, ac Lexicographis, quibus ... Vir ... doctiss. Petrus Bembus scripsit

Piscosusque ... Lambrus ...
... [i]

Ab illo igitur, uti a Jo. Camerte, atque omnibus aliis recedendum, quibus scribitur *Lambrus*. Fortasse etiam recto casu dicebatur *Lamber*, & *Lambrus*, atque apud Plinium ... *Lambro* supra ... Certè ... oppidum Hispaniae *Flavium Lambris* [k]. Tunc ... casu *Lambrum* ... exposuere, qui de re Grammaticae ... reliquerunt.

[4] *Adduam*. In vulgatis ac principibus editionibus [l]: Chiffletii, Gelenii, Maxarelli, Dalecampii, Harduini ... lectionem ... cum & ... reddunt orthographiâ a Claudiano [m], Ennodio [n], Apollinari Sidonio, Paulo Warnefrido, qui ... Diacono [o], Merula Gaudentio [p], & Paulo [q], Philippo Ferrario [r], ... Paulo ... in aliquibus Plinii editionibus apparere *Addua* [s]. Qua ratione ... Cassiodoro [t], Benedictus Jovius [u] Coelius Rhodiginus [x] Malaterra [y] Thomas [z] &c. Polybio *Aduas*, Strabonii *Aduas* ... , unde fortassis Cassiodorus ... accepisse ... fontibus ... Huic & ... [aa], ... Adduae originem ... Fortasse Cassiodorus Rheni fontes pro Adduae ... ab Addua monte ... in quo duplici ... Rhenum, & ... Adduam Alpium montem ..., & ... Bormii, unde Addua ... tanquam e fenestra profluit. Hunc montem hodie Mongrasiam appellari tradit Paulus Jovius [bb], Cluverius, & ... *Braulio* ... pronunciatum ..., tum verò dicatur *Monte Ombrag*... Et hanc vocem ... Lavezarius, qui Adduam ... *nel ... del Monte Braulio detto ... Ombraglio* [cc], ... hanc ... Addua vernaculo ... appellatur *Adda*. Non ... Nicolai Heinsio, qui apud Catullum [dd] loco — *Aquam ... ad ipsum* legere; aliter — *Adduam ... ad ipsum* [ee]. Nisi ... non ... malim ... Apennini ..., cum ... conjectura non ... argumento.

[5] *Ollium*. Hunc Philippus Cluverius ex eodem Alpium tractu cum Adduâ ... tradit, quod ... Adduam ab Oriente in Occidentem, Ollium a Septentrionibus ad Meridiem tendere ... Inter Ollium tamen & Adduam alter ... amniculus, qui *Fredulphus* appellatur, ad cujus Adduaeque confluentes solet ... Hic fortassis de ... Cassiodorus, cum *Adduam* ex duobus fontibus ortam, ... Gaudium ... Ollius ... Plinio ... Cenomanos ... (oppidum ...) ... Civitati ... exhibet, atque ... vocant *Oglio*. Atque verò Itali ... *Oglio*, non quidem ab oleo ..., ... orthographiam, & fluvii indolem ignorantes ... nobis, non *Oglio*, sed *Olio* reddunt, & ...

Ci-

(a) Leand. Albert. Ital. pag. 444. (b) Annal. Tom. XII par. II pag. 171. & alibi. (i) Vide Valsam. Rim. del Verbano Cap. I pag. 7. & 8. (d) Vid. Aeg. Tschud. de profect. Alpred. Rhaetic. pag. 53. (e) In Dispade MSS. (f) In Caesare IX.
(g) Lib. I. 5. (h) In Plin. lib. XII. vers. 18. 1817. (i) In Benaco ... vide Tom. IV pag. 390. (k) Vide Reuer. lib. IV pag. 103.
(l) Rom. 1470. 1473 & c. (m) De VI. Consulatu Honor. (n) Epist. lib. I. (o) Lib. II de gestis Langobardor. (p) Lib. I. 7.
(q) Lib. IV Par. II. pag. 371. (r) In Lexic. Geograph. (s) Parm. 1476. Venet. 1490. (t) In epist. ad Gaudios.
(x) In Hister. par. MSS. (y) Lib. IV (z) Pag. 811 (z) Hist. lib. I [aa] Ad lib. I. 5 Apollin. Sidon. [bb] Hispanar. lib. XV.
[cc] Memor. della Valtellina pag. 8. [dd] Carmen. 98. [ee] Pag. 651.

Ex Harduin. pag. 171.	Ex nostrâ recensione.
brevi spatio majoris incrementi est. Vegetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, gravis terrae, quamquam deductus in flumina & fossas inter Ravennam Altinumque per CXX. M. pass. tamen qua largius vomit, septem maria dictus facere. An-	*omnium tam brevi spatio majoris incrementi est. Vegetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur gravis terrae quamquam deductus* [1] *in flumina* [2], *& fossas* [3] *inter Ravennam, Altinumque* [4] *passuum CXX. M.* [5] *tamen quia largius vomit septem maria* [6] *dictus facere.* gu-

ANNOTATIONES.

Olim circum admodum vadat omnia [illegible] agri [illegible] item, unde frequentes Austriacorum arma Venetis [illegible] adversae. Padum [illegible] prope vicum, qui ab ipso fossa [illegible] Tredagio nuncupatur.

(c) *Mincium.* Alpium proles non [illegible] Plinius affirmat, [illegible] de Mincio ferme, [illegible] Benaco [illegible] lacu transfusum valsat (a). [illegible] Virgilium interpretem Nostrum [illegible] ut praestant versibus [illegible] (b):

— — — *in se Mincius errat,*
Quem pater Benaco velatus arundine glauca
Mincius &c.

Haud [illegible] Virgilium sequi [illegible] Servium Honoratum, Vibium Sequestrum [illegible] Isidorum Hispalensem (d). [illegible] Mincium. [illegible] cum Poetam illustratoresque [illegible] [illegible] Padi [illegible] Benaco [illegible] Mincium [illegible] Verbanum, Olium, Sebinum permeant. [illegible] Mincius, qui nunc Sarca appellatur [illegible] in Benaco [illegible] Sarcam [illegible] (f) [illegible] Cluverio. Provenit ad [illegible] cum Athesim e [illegible] (g) [illegible] Verbanum [illegible] & Benacum [illegible] Sarcam appellari, cum & Dattili [illegible] Illyricum (h). Ceterum [illegible] Lambrum in [illegible] Floreae [illegible] Fluvium de Monte, & [illegible] de Mincio [illegible] Cluverius, & Bons (i). [illegible] Notandum [illegible] quod Mincium ab Italis [illegible] Mincio, non Menzo, ut Cluverio, Bosco, [illegible] Leandro Alberto [illegible]

(1) *Deductus.* Plinius lapsu manus deductus, sed in omnibus deductus legendum [illegible]

(2) *Flumina.* Haec a fossis distinguit, cum primo [illegible] Padi [illegible] temporibus [illegible] reddiderunt, [illegible] qui Padum [illegible] ut Vaccamus, Athesis, Tagliamentum.

(3) *Fossas.* Canales nempe, quos nullo [illegible] vestigia hominum [illegible]

(4) *Altinumque.* De Altini vetere positione nihil hoc loco [illegible] Harduinus, infra tamen [illegible] oppidi [illegible] Silis [illegible] (k). Incertum ajunt situm tradidere Cluverius, & Bons (l). Quae [illegible] Altinum, ubi nunc Torcellum, [illegible] Altino ab Attila [illegible] Episcopus qui sedem in [illegible] (m). Ex Altinatum [illegible] Torcellum, [illegible] Jacobo Castellio [illegible] Longobardiae Tabula [illegible] Zenam [illegible] Justinum [illegible] Cirtum [illegible] Tabula [illegible] Clavertum & [illegible] Silis [illegible] Altinum [illegible] Positionem evincit Vitruvius, qui [illegible] *Flumina,* inquit (o), *Silis ex montibus Tarvisanis, oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opitergensis, & pomum aditus nomine.* Hunc [illegible] Alt[illegible] *sed* inter Silim, & Liquentiam [illegible] Leander Albertus.

(5) *Passuum CXX. M.* Ita habent vetustae editiones (n), [illegible] Padus [illegible] & [illegible] passuum centum & viginti millia. [illegible] Johannes [illegible] Dalecampius [illegible] *CXX. M. pass.* vel *p.* [illegible] Chiffletii [illegible] *per CXX. millia* [illegible] Harduinum [illegible] MSS. [illegible] Dalecampius, qui [illegible] *per* [illegible] *passuum.* Verum [illegible] *passuum,* [illegible]

(6) *Septem maria.* [illegible] Padi [illegible] Adriaticum [illegible] sed de paludibus, quam [illegible] *aquis omnes impetu per transfusum in Atrianorum paludes, quae septem maria* ap-

[a] Lib. IX 19. [b] Aeneid. X. vers. 206. [c] Catalog. Lexicon, & Catalog. Flumin. [d] Lib. XIII 19.
[e] Ad Aeneid. X. pag. 540. [f] Tom. II. lib. V. pag. 527. [g] Lib. III 1. [h] Plin. lib. III 16.
[i] Lib. I 26. pag. 241. [k] Tom. I. pag. 174. n. 18. [l] Lib. I 11. pag. 114.
[m] [illegible] ital. Sacr. & Carol. [illegible] Defensione della Palude Adriese pag. 280.
[n] Lib. III 18. [o] Romae 1470. Parm. 1476. Ven. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. 1519.
[p] Vide Bent. Leggi [illegible] Vincenzo pag. 46.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Angustâ fossâ Ravennam trahitur, ubi Padusa vocatur, quondam Messanicus ——— ———, quo Claudius Caesar e Britannia triumphans, praegrandi illa domo verius quam nave intravit Adriam. Hoc ante Eridanum ostium dictum est, aliis Spineticum ab urbe Spina, quae fuit juxta praevalens, ut Delphicis creditum est thesauris, condita a Diomede. Auget ibi Padum Vaternus amnis, ex Forocorneliensi agro.	*Angustâ Fossâ* [1] *Ravennam trahitur, ubi Padusa vocatur, quondam Messanicus* [2] — *Quo Claudius Caesar e Britanniâ triumphans praegrandi illâ domo veriùs quàm nave intravit Adriam* [3]. *Hoc ante Eridanum ostium dictum est, aliis Spineticum, ab urbe Spinâ, quae fuit juxta praevalens, & Delphicis* (*creditum est*) *thesauris, condita a Diomede. Auget ibi Padum Vaternus amnis ex Forocorneliensi agro* [4],
Pro-	Pro-

ANNOTATIONES.

[illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Proximum inde ostium Caprasiae, dein Sagis dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, fossasque primi a Sagi fecere Thusci egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quae septem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuscorum Atriae, a quo Atriaticum mare ante ap-	*Proximum inde ostium Caprasiae* (1), *dein Sagis* (2), *dein Volane* (3), *quod antea Olane* (4) *vocabatur. Omnia ea flumina fossasque primi Asagi* (5) *fecere Thusci, egesto amnis impetu per transversum in Adrianorum* (6) *paludes, quae septem maria* (7) *appellantur, nobili portu oppidi Thuscorum Adriae* (8), *a quo Adriaticum* (9) *mare ante ap-*

ANNOTATIONES.

plus pars moriebat Padi, certe pars illius. Augusta [illegible] oppidum ad Padum [illegible] in Tabula Itinerarii [illegible] Fossae, Augustam [illegible], et Cluver [illegible].

(4) *Ex Fauentinolis agro.* Cum hoc [illegible] *Senones* [illegible] appellent, vellent nonnulli Santernum pro Vatrenum legere apud Plinium. [illegible] *Proximum inde ostium magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur.* Geminatâ igitur Plinii auctoritate [illegible] est Martialis versiculus in Mediolanensi [illegible] vetustis editionibus extat (a), ubi de suo [illegible] vulgatum

Vaterno Rasinaque pigeretis

nunc legendum fit

Vaterno, Eridanoque pigeretis (b).

Quae verba Pliniana [illegible] *mirè congruunt*, ut intelligamus Eridani [illegible] per Adrianorum paludes [illegible] Vaternique [illegible] caput [illegible].

(1) *Caprasiae* „ Caprasiam, *inquit Harduinus*, quae Padi olim formae, nunc obliterata [illegible] *Sagis* [illegible] *Porto di Magnavacca* [illegible] Quarto Comacchienses paludes (quae ab Italis *Valli di Comacchio* appellantur) veteres Padi [illegible] Cluverio [illegible] *Caprasiae* [illegible] *Le Gorre d'Occhio bello*, quod nostri [illegible] Silvestrius (c) in [illegible] Tabulâ Geographicâ, uti monet [illegible] (d).

(2) *Sagis.* Ita habent omnia exemplaria. [illegible] *Asagis*, tanquam oppida ea Padi [illegible] ab *Asagis*, de quibus infra statim. In Tabulâ Itinerarii nomine Sacis.

(3) *Volane.* Integrum adhuc nomen retinet, vocaturque *Porto di Volano*, in cujus faucibus [illegible] *Turre Volano*. In praesens Volanensis Padus tantâ aquarum [illegible] Augusto mense, ut [illegible] a Ferrariâ ad Comaclium [illegible] Hieronymus Rubeus (e). *Porcum Volanae, quem plerique antiquis Olanam fuisse affirmant.*

(4) *Olane.* Dubito, quae non [illegible] apparuerat in princi[illegible] editionibus (f), [illegible] Parmensi 1476, Venet. 1495. &c. *Alene* cum Aldinâ Antissae, nonnullae habent membranae omnia (g).

(5) *Asagi.* Ita ex Ambros. I. & Alexan. cod. restituo. Nec [illegible] Parmensis, & Veneta exemplaria (h). Harduinus [illegible] *a Sagi* legisse [illegible] Catonis verba affert. *Invenit Saga oppidum Etrusco-*

rum : ubi & Atria, a qua mare Atriaticum, nunc Adriaticum. Verba Catonis in depravato Plinii loco supposita [illegible] ubi legas Thusci ab urbe Saga (haud longè a mari) omnia ea flumina & fossas deduxisse, ut Padi vim per transversum in Adriani paludibus infligerent. Contra [illegible] Thusci cognomen Asagi [illegible] flumina & fossas [illegible] ut omnis impetus averteretur. Silvestrium [illegible] cum apud illum laudato populi *Asagi* [illegible] mare appellantur (i). Sufficit sequi Albertum, apud quem *Asagi* [illegible] (l), ubi in Ambros. II. [illegible] Catonem addantur [illegible]. *Asagi* in membranis & vetustis libris [illegible] Dalecampio (k). Cluverius ad hunc [illegible] scribit, ubi [illegible] vocabulo *Fossagge*, [illegible] Fossam Sagis [illegible].

(6) *Adrianorum.* Vel sic, vel [illegible] *Hadrianorum* [illegible] Beroaldo, aliisque [illegible] (l). Fateor Alexandrinum vulgatis *Atrianorum*. Veneta & ipsa, & membranae habent infra *nobili portu oppidi Thuscorum hadrie.* [illegible] Adriam [illegible].

(7) *Septem maria.* Consule hoc loco Camilum [illegible] Silvestrium (m), & Alexium Mazochium, qui [illegible] & sequentis apud Plinium [illegible] (n).

(8) *Adriae.* Nomen ex [illegible] Conventione [illegible] Latinae [illegible] (o), Tacitus (p) ab [illegible] (q) Philippus a Turre, vel tantum Adriani debent, [illegible] Episcopus obiit anno 1717. [illegible] & singulari eruditione [illegible] ad Thomam Manfredum [illegible] Bibliothecae Praefectum.

Adria [illegible]

Adriam Harduinus Cluverum [illegible] vestigium episcopali tamen [illegible] appellavit. Haec ob [illegible] ne major a priscâ [illegible] Rhodiginum [illegible] Antistites. In [illegible] splendidè [illegible] Silvestrius Adriam [illegible] antiquorum oppidis comparavit. [illegible] Romanorum [illegible] colonia, quando ea Plinii [illegible] Romanorum coloniae [illegible] oppida [illegible] monumentis [illegible].

(9) *Adriacum.* Cum [illegible] membranis, aliisque editionibus lego (r). Id enim [illegible] vulgandum in-

Ex Harduin. XVI. pag. 172.	Ex nostrâ recensione.
appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde ostia plena Carbonaria, ac fossiones Philistinae, quod alii Tartarum vocant. omnia ex Philistinae fossae abundatione nascentia accedentibus Athesi ex Tridentinis Alpibus, & Togisono ex Patavinorum agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulum, sicut Edronem Medoaci duo, ac Fossa Clodia. — —	*appellatum, quod nunc Adriaticum. Inde ostia Aplena* [1], *Carbonaria, ac Fossiones Philistinae* [2], *quod alii Tartarum vocant: omnia ex Philistinae fossae abundatione nascentia accedentibus Atesi* [3] *ex Tridentinis Alpibus, & Togisono ex Patavinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit Brundulum* [4], *sicut Edronem* [5] *Meduaci duo* [6], *ac Fossa Clodia.* — —
Pu-	Pu-

ANNOTATIONES.

intendebat Alaricus Atestes, quarum Swepabergius, & Pomatius ... *Tinsum ... appellatum quod nunc Hadriaticum.* ... *Adriaticum* ... *Tinsum ... Italiae gentes. Graeci ... Adriaticum vocant.* ... Apud Paulinum (a) ... *Xylander* (b) ... [illegible]

(1) *Aplena.* Cum in membranis, & primigeniis impressionibus ... *Inde ostia plena Carbonaria* (c) ... ab Harduino ... Hunc fuisse in utroque Ambrosiano codice ... Verbum quod ... *ostia plena* ? ... *Padi* ... Silvestrius (d) ... Constat tamen ... Ego ostia Aplena, itemque Carbonarium Plinii aetate fuisse ... Fossiones Philistinas ... Haec omnia ... Phi listinae Fossae redundantia ... (unde ab Adriatico oppidum Adriam distat, passus XV M.) omnes intelligunt.

(2) *Fossiones Philistinae.* Opus a Philistinis ... Menochius (e) ... Argumentationi ... *Plinius* ... Italiae ... Philistinam ... (f). Verbis ... Philistinae ... Plinii locum illustravit Coelius Rhodiginus ... *sub Padi ... Philistinam* (g). Hujus etiam fossae vestigia ... Silvestrius (h). De Philistinarum Fossarum ... Dalecampius.

(3) *Atesi.* Ultimum ... (i) ... Jacobus Major in opere, quod de ... (k) ... Atesim ... (l) ... *Adige* ... Albertum *Leandrum* (m) ... Verbis ... *Atesim* ... Paulum ... Addam, Athesim, &c. ... Ravennam ... De Lambro, Addua, & Mincio ... Olium ... Athesi ... Quare ... Olium ... Adduam, & Mincium Pado ... Ambrosianae editione ... (n) ...

(4) *Brundulum.* Qui in hanc diem dicitur *Porto Brondolo* Cluverio, Bembo, Harduino. In Cantelli (o) tabula *Porto de Brondolo* ... *Porto de Brondolo* (p), a Leandro Alberto ... *Porto di Brondolo* (q).

(5) *Edronem* Nonnulli Cluverius et Tabulâ Peutingerianâ ... Ebronem ... (r), ... *Edronem*. ... Silvestrius ... *Porto de Chioza* ... *Chioggia* ...

(6) *Meduaci duo.* Haec restitutio Hermolao Barbaro debetur, ... *Medoaci duo* ... Nostri habent *Meduaci*, qui Cluverius, Bembo, & Brietius. ... (s) ... *Meduacum* (t), Meduacum ... Livii & Tabulae Itinerariae ... Meduacus Major, & Minor ... Meduacum Majorem creditur, qui nunc *Brenta* ... Notandum ... (u). ... Plinianam Eridani descriptionem ... Salmasii gra-

gra-

[a] *Hist. ...* pag. 175. [b] *...* pag. 140. [c] Rom. 1470. Par. 1473. Ven. 1483. 1491. [d] Pag. 18. [e] Cit. pag. 157. [f] *Antiquit. ...* pag. 254. [g] *Lib. ...* [h] Pag. 19. [i] Rom. 1470. Parm. 1476. Ven. 1483. 1491. 1496. 1499. [k] *In ... Atesis.* [l] *Lib. ...* pag. 110. [m] *Descrip. ...* pag. 610. [n] *Vid. edit. ven.* 1498. [o] *Tabul. Geograph.* [p] *Amplus ...* pag. 453. [q] *Cit. Descript.* 1104. [r] *Vide ... Comment. ad II ...* pag. 88. [s] *Lib. X.* [t] 1470. 1476. 1484-1491. [u] *Vide II. Tabulam Ecloysam.*

Ex Hardnin pag. 174.	Ex nostrâ recensione.
Pudet a Graecis Italiae rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quales Gallice vocentur Padi, hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnem ipsum Bodincum vocari, quod	*Pudet a Graecis Italiae rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius* [1] *dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit Picea, quae* Pades *gallicè vocetur* [2], *Padum hoc nomen accepisse* [3]. *Ligurum quidem linguâ amnem ipsum* Bodincum [4] *vocari quod*

ANNOTATIONES.

graphicum opus [illegible] erroribus [illegible], [illegible] [illegible] dabit [illegible] anno Christianae Aerae 1751 Venetiis [illegible]. Ubi autem Padi cursus describitur, [illegible] (a): *Dopo esser bagnati* [illegible] *Torino* [sic], *Casale*, *Piacenza*, *e Casalmaggiore* [illegible] *per la* [illegible] *dell'Adige*, *dell'Adda*, *del Tesino*, *dell'Amo*, *del Tevere*, *del Castellano* [sic], *del Vulturno*, [illegible] *fiumi*, *si* [illegible] *nel mar di Venezia*. [illegible] Cornelio Nepote, qui librum a Danubio in Adriaticum [illegible]; postquam Arnum, Tiberim, Lirim, Vulturnum in Padum influere [illegible], [illegible] Italiarum [illegible] [illegible].

[1] *Scepsius*. A patriâ Scepsi Troadis regione, [illegible]. De hoc [illegible] Harduinus in auctorum indice ad quos Plinius provocavit. Adi [illegible] Strabonem [illegible], & praesertim librum XIII [illegible] [illegible] (b). Cicero [illegible] *non quaero*, [illegible] (c), *quantâ memoriâ Simonides fuisse dicatur*, *quantâ Theodectes*, *quantâ* [illegible] *qui a Pyrrho ad Senatum missus est legatus Cineas*, [illegible] *Carneades*, *quantâ*, *qui nuper fuit Scepsius Metrodorus*. [illegible] (d), [illegible] *Scepsius* (e), [illegible] *Scepsius* (f) [illegible]. [illegible] (g) [illegible] (h).

Non laeta, sed maesta [illegible]
Scepsius [illegible], [illegible] *Roma* [illegible]

[1] *Picea*. Hanc lectionem non modò [illegible] exemplaria (i); sed Johannes Nicolaus Victorius (k), Gelenius, Paulus Manutius, & Dalecampius [illegible]. [illegible] Christianum exemplar, [illegible] *Padum* hoc nomen occurrit *Pades* [illegible] [illegible] *hoc*. In reliquis [illegible] Pades in Padum [illegible], [illegible] & [illegible] vetusta exemplaria [illegible] [illegible], in Ambrosiano I. *quales gallice vocantur padi*. In II. *quales gallice vocantur pades*. [illegible] Aquilejensi [illegible] [illegible] apparet.

[2] *Accepisse*. Scaliger a Syrorum voce *Pad*, [illegible] Menagius a Graecâ [illegible], [illegible] Padi nomen deduxere. Johannes Baptista Pallavicinus [illegible] *Paddus* locum inter duo flumina [illegible]: [illegible] *Padani* [illegible] *inter Senam & Xaonam*, [illegible] *Padus Italiae* [illegible].

[3] Mazochius [illegible] ad Hebraicam linguam. Verùm [illegible] originem [illegible], qui apud Graecos, Celtas [illegible], & Metrodorum [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible], Manutio [illegible] [illegible] nomen [illegible] (m).

[4] *Bodincum*. [illegible] Plinii [illegible] Ligurum, & Gallorum [illegible] Padum Gallis a Picea, quam eorum linguâ *Pades*, Ligures *Bodincum* [illegible] [illegible] Metrodorus, ac Plinius [illegible] vocabulum Gallorum [illegible] Germanorum, [illegible] Gallorum [illegible] Celtarum [illegible] [illegible] [illegible] Germani *Tiefe*, [illegible] *Padus* [illegible] [illegible] Clüverius, [illegible] *Boden*, [illegible] (n). [illegible] Clüverio [illegible] *Bodincum* [illegible] (o). [illegible] Italos, tum Gallos XVI [illegible] Clüverio, & Paullo Merula [illegible] Angelum Roschium, & Dalecampium, [illegible] Germanicâ voce *Boden* [illegible] *Boden los* [illegible]. [illegible] additamentum, [illegible] *Los* [illegible] [illegible] Germanos vocabulo *Boden*, [illegible] terram, solum, [illegible] designare. *Zu boden fallen* [illegible] *Zu boden* [illegible] [illegible]. Harduinus [illegible] Polybii locum [illegible] Padus ab [illegible] vocari [illegible] (p), [illegible] [illegible], ut [illegible] *Bod* [illegible] [illegible] [illegible], sive [illegible] significare [illegible] [illegible] „ A fractis [illegible] Catonis fragmenta (quae [illegible]) provocat (q), [illegible] Boiorum [illegible] *Bodigna* [illegible], & *Bor*, [illegible] *Bod*, [illegible] [illegible], ad [illegible] Celtica [illegible], [illegible] Celtarum & Sabinorum linguas [illegible] (r). [illegible] Gallorum [illegible] Germanorum Celtarumque, [illegible] [illegible] Gallicae, Hispanae, [illegible] Latinorum [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] Bernardus Stamius, [illegible] Bodincum [illegible] [illegible], [illegible] (s). Nec Bod [illegible] Landinus, & Ambrosianus [illegible] *Bodinguer*, [illegible] Metrodoro, Polybio, & Plinio [illegible] [illegible] Graecis, & Metrodoro Romanorum [illegible] [illegible] Ligures [illegible] Graecis, cum Sempronio, & Catone ([illegible]) [illegible] [illegible] Dionysius Halicarnasseus [illegible] (t), [illegible] [illegible].

(a) *Tom. XVIII. pag. 47.* (b) *Lib. XIII. pag. 909. & seq.* (c) *Lib. I. Tuscul. quaest.* (d) *Ann. 1470. 1476. 1498. 1496. 1499. 1507. &c.* (e) *In nostro Cod. & Ambr.* (f) *In Elencho Lib. III.* (g) *Consule* [illegible] *ad* [illegible] *pag. 907. num. 9.* (h) *In Pont. lib. IV. eleg. 14.* (i) *1470. 1476. 1491. &c.* (k) *Edit. Lug. 1561. pag. 96.* (l) *In Hebraeisan. Aegyptiace.* (m) *Vide Panfas.* [illegible] *pag. 120. grant. & seq.* [illegible] (n) *Ital. Antiq. lib. I.* (o) *Tom. VII. tab. XXV. pag. 3. & seq.* (p) *Lib. II. pag. 174. num. 2.* (q) *Bessor. Novae Occitan. pag. 410.* (r) *Pag. 138.* (s) *Hister. Tuscia. lib. III. §.* (t) *Lib. I.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
quod significet fundo carentem. Cui argumento adest oppidum juxta Industria, vetusto nomine Bodincomagum, ubi praecipua altitudo incipit.	*quod significet fundo carentem: cui argumento adest oppidum juxta Industria* [1] *vetusto nomine Bodincomagum* [2], *ubi praecipua altitudo* [3] *incipit.*
Ex Harduin. XVII. pag. 174.	
XXI. Transpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in Mediterraneo, cui maria cuncta fructuoso alveo important. Oppida: Vibi forum, Segusio. Coloniae ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde navigabili Pado. Dein Salassorum	*Transpadana appellatur ab eo* [4] *Regio XI.* [5] *tota in Mediterraneo, cui maria cuncta fructuosa alveo importat* [6]. *Oppida Vibiforum* [7], *Segusio* [8]. *Coloniae ab Alpium radicibus Augusta Taurinorum* [9] *antiquâ Ligurum stirpe, inde navigabili Pado. Dein Salassorum*

ANNOTATIONES.

(1) *Industria.* Aliqua superiùs de antiquâ Industriae positione attigimus. Recedendum igitur a Cluverio, Brotio, Cellario, Dalecampio, Harduino, caeterisque Industriam in Casale Sancti Evasii oppido statuentibus, cum anno 1745 tertia apparuerint antiquae urbis apud vicum Monteu Aucti, quem vulgus appellat *Monteu da Po* Distat ab Augusta Taurinorum XVI M. P., manantque veteris appellationis vestigia in diplomatibus ad ecclesiam *Sancti Joannis Baptistae de Lustrâ* pertinentibus, atque plurimis ac elogiis, ubi Industriensium memoratur ordo. Haec omnia Ricolvi, ac Rivautella diligenter in lucem edidit. Monumentorum princeps Pompeii Herenniani sacram urnâ tabulâ in hanc speciem commendatur (a)

GENIO . ET . HONOR
L . POMPEI . L . F . HEREN
NIANI . EQ . ROM . EQ . PVB .
Q . AER . PET . ALIM . AEDIL .
II VIR . CVRATORI
KALENDAR . REI . P .
COLLEGIVM PASTO
PHORORVM INDVS
TRIENSIVM PATRO
NO OB MERITA

Reliqua consule apud laudatum Ricolvum, qui ab Anonymo Salmonii corruptum *Rivale* loco *Rivalco* appellatus (b)

(2) *Bodincomagum.* Conjecerat insigne Flavius Blondus Plinii Bodincomagum esse Bondeno vicum ad Sinistram positum, eumque illum sequi Ludovicum Dominicum, cum Blondi hallucinationem perstrinxerit Leander Albertus. Videmus superiùs Ambrosium Gentem Codicem *Bodincegum* pro Bodinco legere. Hoc loco *Bodincomagum* invenio. In altero P. Pauli Ticinensis *Bodigomagum*. In Laudato *Bodingomagum*.

(3) *Praecipua altitudo.* Adnotarunt Ricolvus, & Rivautella, quòd circa Taurinum aliquâ tibi utraque Padus navigatur. Verùm hujusmodi compertum est ad Industriam itinerum gerendum fuit, nam ego Nonis Julii anno 1751 Augustâ Taurinorum descendens haud modicis cymbâ ad Casalensem urbem perveni atque aestivis diebus, quibus sunt ac decrescunt, Padus augebatur. Optimè igitur Plinius de Taurino dixit, *unde navigabili Pado*, atque apud Bodincomagum loquens illam praecipuam altitudinem assignavit, cum Pado miscerentur Duria, Orgus, Malle, ac maior Crescentinum, & Morum Aquarum Duria Salsina, uti opportunè animadvertunt alias Ricolvus, & Rivautella (c)

(4) *Ab eo.* Nempe ab Augusto Transpadana Regio undecimae appellatione distinguitur

(5) *Regio XI.* Cum numerabiliter toto plerumque orationis Plinius hanc multis in codicibus veterum, ut videre est in Parmensi perrarum Editione, Brixiano, aliisque, in quibus Regio IX loco XI. ingressus, unde a nostro typographo perperam charactere hoc exceptum *Regio nona* (d). Laudatam a viris eruditissimis, & Aluviensis Episcopus *veluti Regio XI* (e) ita & Patavinis codices.

(6) *Importat.* Antiquam lectionem nescio cur immutaverit collegitur. Vulgatum Regionis maris sensibus, id est diversis omnes, mercesque millissimo alveo a Pado collatas designat. De illis culturâ legimus (f), *quasi tamen aliquid Aegypto ferens, ut Arabiae, Indiaeque merces importat.* Genuina igitur & hoc loco Naturalis historiae vox restituenda, quam exhibent Landiana, Antherliana, aliaque codices, uti antiquiores impressiones (g), a quibus paullò post excellenti Veneti typographi (h)

(7) *Vibiforum.* *Nunc Revello*, uti Ricolvus, ac Rivautella innuunt [i]. Harduinus *Castel fiore* Cluver *ou Saviate*. Verum satis differunt Forum Vibii, & *Castel fiore*, quod ultimum a florem uno a foro deductum apparet, cum Vibii foro Revellum successisse constet. Sed nos a nobis orthographica difficultatem in oppidis situatis a Cluverio indicatam demonstrare. Antiquè 1. lege *Vibiforum*, II. *Forofocum*

(8) *Segusio.* Alii Segusium (*Susa*) barbarie saeculi *Secusium*, & *Secusio.* In Hierosol. Itinerario *Civitas Secussione* (k).

(9) *Augusta Taurinorum.* Urbs nunc nobilissima & pulcherrima, quae Coloniae etiam Juliae Augustae (ut jore ab Augusto deductam) nomen invenit. Consule eruditum Pingonium (l). Elapsi saeculi negat indulgens Thesaurus in Flavio Arnaldo praeclarissimo oppidi cive Turin, ut, [m]. Cioè *veramente Augusta*, Figlia de Cesari per esser Madre de Regi. Antequam in Romanorum potestatem deveniret, Taurasia appellabatur

[a] *Vide Ricolv. pag.* 148 & 154. [b] *Tom. XVIII. pag.* 149. [c] *Sito d'Industria pag.* 194. [d] *Venet.* 1491 1496 1499.
[e] *Vide editionem Romanam.* 1473. [f] *Lib. XIX.* 1 [g] 1470. 1476. [h] 1491 1496. 1499. *&c.* [i] *Marmor Taurinens. Par. II pag.* 32. [k] *Pag.* 556. [l] *In Augusta Taurin.* [m] *Regno d'Italia pag.* 111

Ex Hardon.	Ex nostrâ recensione.
forum Augusta Praetoria, juxta geminas Alpium fores, Graias atque Poeninas. His Poenos, Graiis Herculem transisse memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis a populo Romano conditum jussis. Eporedias Galli bonos Equorum domitores vocant. Vercellae Libicorum ex Sallyis ortae, Novaria ex Vertacomacoris,	*forum Augusta Praetoria* [1] *juxta geminas Alpium fores* [2], *Grajas, atque Peninas* [3]. *His Poenos, Grajis Herculem transisse memorant. Oppidum Eporedia* [4] *Sibyllinis libris a Po. Ro.* [5] *condi jussum. Eporedias* [6] *enim* [7] *Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellae Libiciorum* [8] *ex Salvis ortae* [9], *Novaria ex Vertomacoris,*

ANNOTATIONES.

(1) *Augusta Praetoria*. Hanc Itali *Aoste*, & *Augusta* [illegible] tradidit Harduinus in secundâ dissertatione [illegible] neque alia Transalpinis accedendum, cum *Aoste* [illegible] vocitetur. Quaedam, nec omnia, de illustri oppido ceteroquin calamo exhibent Ricolinus, ac Rivautella, [illegible] etiam de illius ichnographiâ eiusdem inscriptio inveniuntur (a). Augustae Praetoriae ager vocatur *Valle d' Aosta*, [illegible] montibus inclusus indigenae brevitati studentes [illegible] nunc appellant *Valdosta*.

(2) *Fores*. Harduino subscribit Ambros. L, alii etiam habent *fauces*, quod in idem recidit.

(3) *Poeninas*. Ita nostri codices, Landinus, Ambrosianus cum Alencasi Ausisfne. Reliqua exemplaria *Penninas*, cui scripturae additam robur conjiciunt, neque [illegible] ab nomen acceperint. Verum non a Poenis, sed longè ante per [illegible] Alpium cognomen, scilicet a Penino Deo easdem, cuinque in ipso Jovis monte (qui nunc [illegible] Divi Bernardi) inventum fuerit elogium, ubi legimus:

LVCIVS LVCILLVS
DEO PENINO
OPTIMO
MAXIMO
DONVM DEDIT

patet ex his, & infra dicendis ante secundum Carthaginense bellum jam [illegible] fuisse Penninarum Alpium appellationem. Haec omnia eodem commentario persequitur Claverius, qui *Penninas* mallet legere (b), orthographiâ ab aliis servatâ, nomen a Deo Penino petitum [illegible] His utique Jupitem, cum cognomine *Optimus, Maximus* (c) in solemnibus [illegible] celebratur. Haud ignoro alterum elogium excultum Martem, atque [illegible] Maffejo suspectum. Vi [illegible] tamen exemplum a Guidio (d), Spono (e), Hubnero (f), Wesselingio (g), & longâ argumentatione defenditur a Bochato (h). Verum fateor [illegible] verba

LVCIVS LVCILLVS

aliquid suspicionis videntur inducere, cum sub in Latinorum [illegible] praenomen integrè sint [illegible] & *Lucilius*, non *Lucillus* per gentilitiâ appellatione scalpendum veniret. Attamen, vel utrumque adeo ad elogium, ut secundum bellum Punicum sequatur, vel istic *Lucillus* legendum, vel ex Lapicidae inscitiâ factum *Lucillus*. Nullum enim video constare, cur [illegible] quinque in suis versibus constans a falsario conditum fuerit. Verumque tamen se res habeat, Livii testimonium (quod Maffejus optimè restituit (i)) *a Deo, quem in summo sacratum vertice Peninum montani appellant* [k]); [illegible] argumentum offendit. Juvit insuper *Apenninum* [illegible] habemus apud laudatum Maffejum. Neque [illegible] testimonium nostrum officiet, quòd in aliquo (Vallis [illegible] fortasse tribuendo) legatur VALLIS POENINAE: non suspicor (ubi genuine sit) longè Hannibalis temporibus recentior ad Alpes Peninas in rem spectabit, quarum hic sinus quaerendum non sensim a L. Senecam (l), & Taciti (m) scriptis exhibeatur, sed apertum suffragio indigitat Antonini Itinerarium, ubi legimus

EPOREDIA . . . . . . M. P. XXXIII
VITRICIO . . . . . M. P. XXI
AVGVSTA PRAETORIA M. P. XXV
SVMMO PENINO . . . M. P. XXV.
OCTODVRO . . . . M. P. XXV.

Et fere verbis & Alpium Peninarum sinus, & nomen eruitur.

(4) *Eporedia*. Ambrosianus I. & Landinus legunt *hypporedia*. Guarinus *yporedia*.

(5) *A Po. Ro.* Haec ab omnibus exemplaribus dedita (n) sibi conflixit exhibentur, quàm ab Harduino legebam, *Sibyllinis a Populo Romano conditum jussis*. Gelenius, Paulus Manutius, Jo. Nicolaus Victorius (o), Servas, Claverius, & Emanuel Thesaurus nobis subscribunt, neque differt Dalecampius, quamvis inceptum aliud vocabulo ex Chiffletiano codice afferat descriptum. Haec pariter invenies in Ambros. L. nempe *Sibyllinis libris a populo Romano condi jussum*. In II. *condendum jussum*. Alias etiam Wesselingius adnotavit (p).

(6) *Eporedias*. Ambros. I. legit *yporedias*. II. *yporedias*. Ex membranis Dalecampius, *Iporedicas*. Veteres editiones *Eporedicas*. Thesaurus autem legere apud Plinium huic nomini adjectam aspirationem, ubi oppidum *Eporedia* (q) quod de [illegible] ostendit. Ambrosiano I. [illegible] parentem in diversis sita, Dalecampio membrana [illegible] auditio, ut *eporedias* Galli dicunt bonos equorum domitores etymologiâ a Graecis petitâ, quibus [illegible] literâ [illegible] equus appellatur. *Rectius* vero [illegible] deducerem, cum equos [illegible] illorum [illegible] ociis efficerent. Hujusmodi videntur innuere Celtarum linguam multam Graeciae debuisse, quamvis temporis tractu Celtae graecarum literarum figuram, & sonum omnino ignoraverint, quod ex Julii Caesaris testimonio alibi ostendimus. Romanos demum propero [illegible] *Eporediam* appellatum pro *Eporedia* dixisse nil mirum, saepe siquidem vocalibus *i*, atque *e* conversis, atque immutatis.

(7) *Enim*. Haec particula omnibus exemplaribus recepta, & ejusdem occasioni [illegible] importans, non tamen a nobis expungenda. Coll [illegible] Eporediae nomen oppido a Romanis impositum, ut Reipublicae hostes, urbem ad eos frenandos conditam probè intelligeremus.

(8) *Libiciorum*. Restitui ex L. Ambrosiano, & Landiano. Guarinus legit *Libicorum*, quod idem. Aliae etiam membranae, & principes in editiones habent *Libiciorum* (r). Hi populi in Livii impressis voluminibus appellantur *Lebecii*, ubi fortasse diphthongus redundat, nam apud Polybium Λεβέκιοι, apud Ptolemaeum Λιβικοὶ dicuntur. Collegant inde nomen debuisse *Vicus Libiciorum* alii *Lebeciorum*, qui nunc *Borgo Lavezzaro*, & mihi rectè a Leandro Alberto appellatur *Borgo Lavezzo* (s).

(9) *Ex Salvis ortae*. Neque apertum Ambrosiano I. Landino;

(a) Sito d' Italia pag. 291. (b) Ital. Antiq. lib. I. pag. 51. (c) Vide Costantium pag. 93. (d) Pag. LIV. 6. (e) Misell. pag. 58. (f) Pag. 174. num. V. (g) Ad Antonini Itiner. pag. 351. (h) Tom. II. pag. 441. (i) Museo Veron. pag. LXXIX. (k) Vide Liv. lib. XXI. (l) Epist. XXXI. (m) Histor. lib. I. (n) 1470. 1476. 1483. 1491. 1496. (o) Vide edit. Lugdun. 1561. pag. 46. (p) Ad Antonini Itiner. pag. 351. (q) Pag. 583. (r) Consule Dalecamp. ad loc. (s) Pag. 434.

Ex Harduin.	Ex nostra recensione.
coris, Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato existimat) Ligurum ex quibus Levi & Marici condidere Ticinum, non procul a Pado: sicut Boii trans Alpes provecti, Laudem Pompejam, Insubres Mediolanum. Orobiorum stirpis esse	*coris* [1] (*Vocontiorum hodieque pago*, *non ut Cato existimat Ligurum*) *ex quibus Levi* [2] *& Marici* [3] *condidere Ticinum* [4] *non procul a Pado: sicut Boii trans Alpes profecti* [5] *Laudem Pompejam* [6], *Insubres Mediolanum* [7]. *Orobiorum stirpis esse*

ANNOTATIONES.

um, Romanis, ex Parmensibus editionibus addiscam et [illegible] Guarinus legit *ex aliis*, ubi littera *c* desideratur. Vercellae legitur (quas Itali *Vercelli*) ortum deducent ex Salyis Ligurum ultra Alpes illustri Populo, de quo superius egimus.

(1) *Vertamacori*. Cum laudatis membranis, & impressis voluminibus (a) [illegible], quibus constat Albertus, & illustris Scipio Maffejus (b). Editiones Venetae 1469. 1499. 1507 habent *Vertamacori*. In aliis invenio *Vertacomacori* (c) Barbarus in Plinianis castigationibus, Gelenius, Paulus Manutius, Harduinus substituunt. Quo illo allet ut Nicolas Chorierio ad eam faciunt. Obscuri enim Chorierius agnum in Delphinatu, qui in hunc diem *Vercors* appellatus (d). Nomina textum quamvis corrupta, mihi a Vertamacoris, quam a Vertacomacoris abhorret. Adest in Comensi agri quasi vicus VII. ab oppido [illegible], cui *Vertemate* appellatio, fortasse ab eis qui Vertamacorum prole olim conditum. De Novariensibus [illegible] scriptores, qui tamen [illegible] legendi, cum [illegible] patriae originem involverent, at Paulus Merula adnotavit (e) argumentis tamen [illegible], cum falso prodiderit Novariam in agro Laumellino exterri, quando propriam, & diversam constituit territorium.

(2) *Levi*. Levos Transpadanos accolas Ligurum antiquam stirpem locat Livius (*f*), ubi nostro ex membranis Mediolanensibus restituendum, in quibus scriptura Pliniana [illegible] diphthongum ostendit. Fatemur tamen cum Sigonio Livii locum [illegible] depravatum, quid de eo alibi. Plerique legunt *Laeos* etiam in Plinio contra membranarum fidem. Horum principem docendum Bernardus Saccus, qui etiam Laumellinum pro Laumellina, a *Laevis* & *mellis* dictum fuisse autumat, cum Laumellina regio a Laumello olim oppido, nunc vico, nomen deducat.

(3) *Marici*. Vani Plinius, quod sciam, inter antiquos hujus gentis meminit, denique nemo argumento scripsit Geographis praeponendus. Nescio, cur a Brixia laudati populi nomen *Marisci*. Vario nomine de Maricorum origine post Blondum vulgarunt Neoterici. Congecit Bernardus Saccus Marenco Ticinensis urbis portam (quae *Marenga* appellatur) inde nomen deductum, quod de ea ipsa magis. Nos cum Plinio Levos, & Maricos Ligurum stirpem fuisse merito affirmabimus.

(4) *Ticinum*. Barbarium saeculi *Papiae* appellationem invenit [*g*], olim Italici Regni sedes [*h*]. Nunc ob dissimilem urbanam sermonis partem in [illegible] ab antiquo decidit splendore. In historia Miscella Ticinum conditores dicuntur Boii [*i*]. Alii alia, quorum opiniones collegit Saccus [*k*]. Nos utrum Plinio fidenter adhaeremus, qui priorum Ticinensis urbis originem Levis, & Maricis tribuunt, hoc a Boiis, qui Laudem Pompejam condiderunt, omnino separavit. Id unde est eleganter [illegible]

in patriae suae historia Breventanus [*l*] Ticinum Italiae *Pavia*.

(5) *Profecti*. Fere omnes denique Harduino, apud quem typographico mendo, ut suspicor, *provecti*.

(6) *Laudem Pompejam*. Harduinus „ ad ripam, ait Addua fluminis *Lodi*, vel per le *Lodevel* vetus a *Lodi* distans III. mill. pass. „ Certum est Laudem Pompejam extitisse, ubi nunc *Lodi vecchio*, cujus appellatio ab Harduino, & Cellario Italicae linguae ignaris corrumpitur, & diversa etiam scriptura a Cluverio, & Romanis vibratur. Hoc oppidum *Laus* antiquae dicitur ex Antonini Itinerario, & Paulo Diacono [*m*]. Qui *Laudem* appellarunt, Barbaris nomine [illegible] accensendi, [illegible] videtur accessisse Paulus Merula [*n*]. Nova Laus per Fridericum Aenobarbum condita tribus mille passibus distat ab antiquo oppido [*o*]. Laudenses nomen inveniri a Pompejo Magno [illegible], sed Laudenses Pompejani hocce elogium in publico Xysto dedicarunt [*p*]

GN. POMPEIO . STRAB. ROM. COS.
OB VRBEM A BOIIS OLIM CONDITAM
NOBILITATE ATQVE AMPLITVDINE
CONSPICVAM
S. P. Q. R. DECR. IVRE LATINAE COLON.
AC PROPRIO NOMINE DECORATAM
LAVDENSES POMPEIANI
NOMINE AC ORNAMENTIS
AVCTI
GRATI ANIMI MONVMENTVM
P
ANNO DOMINI MDCXV

Romanorum coloniam Laudem fuisse sibi post Onuphrium Panvinium [*q*], aliorumque sententiam [*r*] plures persuasere. Modicius oppidani latinae tantum coloniae jura sibi vindicarent. An vero Romanorum fuerit colonia, nihil certi affirmare posse aliis. Cluverius oppositum cum Plinio [illegible], Laudensibusque [illegible] eorum urbem aliis his municipiis annumerare, quod deinde Hadrianum Imperatorem coloniam praeposuisse [illegible] dicens.

(7) *Mediolanum*. Urbs [illegible] post Romam comparanda: Varroni, [illegible], Plinio, Tacito, Ovidio, Ausonio, Procopio inter Latinos celebrata. Graecis Polybio, Straboni, Ptolemaeo, Procopio &c. Illius obscuriorem historiam aperuerunt [illegible] pluribus voluminibus Vir Cl. Georgius Comes Julini.

(a) 1470. 1476. 1483. 1491. (b) *Veron. Illustrat.* (c) *Ven.* 1519. *edit. Dalecamp.* 1615. *pag.* 58.
(d) *Lib.* I *pag.* 11. (e) *Part. II. lib.* IV *pag.* [illegible] (f) *Lib.* V. (g) *Vide Breventan. in tabul. cosmograph.* [illegible]
(h) *Consule Thesaur. Regn. Ital. ad ann.* 574. *pag.* 93. (i) *Lib.* IV. (k) *Ticin. & suo. lib.* II 6.
(l) *Storia di Pavia lib.* I. *fol.* 10. (m) *Vid. Paul. Warnefrid. lib.* VI. 20. (n) *Part.* II. *lib.* IV.
(o) *Vid. Leandr. Albert. pag.* 407. *& Bapt. Villanovam lib.* II *pag.* 37. (p) *Cesar Villanov. pag.* 3.
(q) *De Imper. Roman.* (r) *Vid.* [illegible] *Tom.* XIX. § 3 *pag.* 50.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
se, Comum, atque Bergomum, & Licini forum, & aliquot circa populos auctor	*se Comum* (1), *atque Bergomum* (2), *& Licinoforum* (3), *& aliquot circa populos auctor*

ANNOTATIONES.

[1] Comum. De patriâ nostrâ antiquum nomen adhuc servanti [quam & Novocomum dictâ] satis esse possunt libro III collecta. Haec omnia fusius retractabimus in opusculo de Comensium origine, cum patriam Benedicti Jovii historiam edemus. Illud obiter notandum, Comum primo loco nominatum, ubi cum Orobiorum oppidum appareret, quod alio quoque [illegible] argumentatio [illegible], cum longè antea Comensium, quàm Bergomatum mentio [illegible] in Romanorum historia occurrat, iique olim cives [illegible] fuerint potentiâ, ut cum ipsos Gallos e [illegible] Populo belligeraverint [a]: quod nunquam de Bergomatibus spectatum vulgatum novimus. Vlturb Batta Bergomi [illegible] haud verisimilem [illegible] originem [illegible]. Quâ de re [illegible]. Italis appellatur *Como*, Gallis *Come*, non Comet, ut apud Ptolemaeum excidit Petro Bertio

[2] *Atque Bergomum*. Non praetereunda hac in illustrissimum Ferdinandi Caccam Bergomatem opem, qui XVII ab hinc anni prodeuntem [illegible] addidit, quem [illegible] scribendi, & judicandi methodum ab nominibus [illegible] separaret: Auctoris italica verba ponam, ut & obsoletâ orthographiâ ab illis de rebus [illegible] argumentatione a [illegible]. Cum enim allata Plinii verba perpenderet, invenit [illegible] tali pacto [illegible] [b]:
» [illegible] *dubio bergamo preferito*
» *Como il quale in volume me la traduzione di Bilibaldo*
» *perche si trova [illegible] con altre [illegible]*
» *[illegible]*
» *[illegible] significa che*
» *[illegible] latinam*
» *[illegible]*
» *[illegible]*
» *[illegible] bergamo*
» *anche bergamo*
Notissimum profectò cuilibet evadet Caccianarum [illegible] Plinii, ut Virgilii dicta interpretari, usque [illegible] Ptolemaei sententiâ [illegible]. Non omittendam primò [illegible] Bilibaldi Pirkeymheri versionem [illegible], unde ab illo Italici [illegible] *Piacho* appellare, ut ex eâ fluxit, quod Claud. Ptol. libri edito

EX BILIBALDI PIRKE-

ymheri translatione [illegible] perscriptum: unde grandiorem Bilibaldi appellationem [illegible] character Ptolemaei a typographo Petrii confictum [i], in principio [illegible]. Caeterum, cum Pirkeymherus notissimus XV saeculo fuisse evasit [d]: illud nomen Caccia omnino ignorare [illegible], quod Germanis est *Pirkeymer* [e]. Fateor in Bilibaldi latinâ versione legi Comum aut [illegible] [f]: quae [illegible] Pirkeymhero, sive a quocumque [illegible], [illegible] Ptolemaei verba [illegible] Graeci vocem [illegible], [illegible] perperam [illegible] intelligendam [illegible] [g]. Verùm [illegible] homo [illegible] Ptolemaeum, in [illegible] legi [illegible]. In Palatino verò [illegible] *Comum, sive Novum Comum* [illegible] erat vertendum [h]. Malè [illegible] graecas voces [illegible] Bilibaldus, ut pro Novo Como vulgarem *novam vocem*. Caccia verò Pirkeymheri erroribus fallitur, Virgilio addit interpretationem, cum Poëtae locus ab omnibus [illegible] ab ipso intelligatur, nec particula *atque* illud, nisi & per synonimiam significet. De Amati in opera [illegible] canunt Virgilianum [illegible] [i]:
Multa quoque & bello passus dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum
Albanique patres, atque altae moenia Romae,
unde Hannibal Caro eleganter de more
E che con duro, e sanguinoso guerra
Fondò la sua Cittade, e li suoi Dei
Ripose in Lazio: onde cotanto crebbe
Il nome de Latini, il Regno d'Alba,
E le mura, e l'Imperio alto di Roma.

Vt autem aliquid de illustris oppidi nomine addamus, illud notè [illegible], sive celticum a Cluverio, & plerisque [illegible]. Quae Cato de primâ gentis origine ignoravit, & Cornelius Alexander [illegible] Germanos, & Anglos [illegible] ostendere [illegible]. Non minus [illegible], quòd Cato Orobiorum originem [illegible] affirmet, Bergomates [illegible] a Barrâ oppido ejusdem gentis ortos tradit. Coercere [illegible] necessarium [illegible] vocabulo in urbe a Barrâ [illegible], qui Bergomi nomen dedisse [illegible] rationi congruum videtur a *pergamo* graecâ voce, eo quia urbem [illegible] in loco aedificaverint. Pergama enim [illegible] vocabantur. Hinc nomen olim dictâ Troja, & Pergamus Asiae urbs nobilis [illegible] Bergomatibus *Pergama* a Ptolemaeo [k], aliisque, & *Bergomum* [l], & *Pergamus civitas* [m] a Paullo Langobardo appellatur. In posterioribus [illegible] scriptores adhaeserunt. Licèt igitur [illegible] non dicat Paullus Merula, qui Bergomi originem Graecis attribuens [illegible] sententiâ minimè dissideat, quamvis concludat Romae ore redditur Bergomum, unde Antonini Itinerarium dedicat *Bergomo* (n).

(3) *Licinoforum*. Veteri habent omnino nostri codices, & Joviani, quamvis in Benedicti [illegible] habentis patriâ editum *Licinoforum* (p), quae [illegible] ab omnibus plerumque recipitur. Videmus saepe Jovium conspecisse vetus Licinoforum in [illegible] pago [illegible], quam opinionem [illegible] hoc etiam loco affirmavit. Illi accedunt Tristanus Calchus (q), Gaudentius Merula (r), Paullus Jovius (s), Porcacchius (t), Johannes Antonius Castillionaeus (u), Sigismundus Boldonus (x), Petrus Raphaelius (y), aliique Caccia &c. Contra Marius Niger (z), & Petrus Galesinus (aa), Lignanum (*Legnano*). Chrysostomus Zanus Lecensem (bb), Cluverius Barlassinum (cc), Lucensem [illegible] successisse [illegible] Barlassinum, & [illegible] haeret Cellarius (dd), [illegible] pronunciat Harduinus.

Quae de Lecensi [illegible] Zanus [illegible] evadunt, enim Lecensis XV M. P. a Como distans [illegible] villa in nominibus posita nec [illegible], [illegible] omnes videatur. Genuini Licinoforum in Barlassinâ [illegible] admittere [illegible] fines [illegible], [illegible] orthographiâ peccant, cum pro *Barlassinâ* reddiderunt *Barlassino*. Allata de Licinoforo ab In-

[a] *Vide hac Disquisit. tom. I lib. III pag. 63.* [b] Risposta al Sig. Muratori sopra l'ētade di Bergomo. [c] *Vide edition. Claud. Ptolemaei Lugduni apud [illegible] a Porta M DXLI. fol. [illegible]* [d] *Vide Paul. Jov. in elogiis, Moreriem, Goldastum &c.* [e] *Ludovicus tom. II. pag. 350.* [f] *Lib. III. a pag. 47.* [g] *Lib. III pag. 60.* [h] *Lib. III a pag. 69.* [i] *Aeneid. lib. I. vers. 9. & seq.* [k] *Geog. lib. IV.* [l] *Lib. VI. [illegible] de gest. Langobard.* [m] *Lib. II 14.* [n] *Part II. lib. IV 21 pag. 1018.* (o) *Vid. adnot. Wesseling pag. 127.* (p) *Hist. patr. lib. I. pag. 1* (q) *Hist. patr. lib. I.* (r) *Antiq. Galliae cisalp. lib. I. 8.* (s) *Lario fol. XXI.* (t) Nobiltà — — di Como *lib. I. pag. 6.* (u) *Medios antiq. pag. 556.* (x) *Lario pag. [illegible]* (y) Historia della vittoria quel ebbe Azzo V [illegible] pag. 90. (z) *Geograph. commentar.* (aa) *Vide [illegible] Raphaelium* (bb) *De Orobiis, sive Cenomanis [illegible] lib. 1.* (cc) *Ital. antiq. lib. I 15.* (dd) *Notit. Orbis antiq. tom. I. par. II. pag. 545.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ctor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam a Graecia, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc situ interiit oppi-	*ctor est Cato* (1)*: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander* (2) *ortam a Graecià, interpretatione etiam nominis vitam in montibus degentibus* (3)*. In hoc situ interiit oppi-*

ANNOTATIONES.

Infubrum territorio summovendo, Lignano paesis obsistent, cum illustris vtae XVI. M. P. a Mediolano, lucidam oppido semper paruerit. Fatendum tamen nonnullos codices in versu urbis appellationem Lignano ponat quam Lecino, Licino, aut Lecco accedere. Landianus habet *Liginiforum*. Guarinianus, sive Ambrosianus II. *Ligens forum*. Ambrosianum I *Ligenforum*. In tantâ membranarum discrepantiâ restituere paucorum videbatur scripturam, nisi *Licinoforum* occurrit, quod oppidum cum Angelo Mediolanensi circa Leucum in locabimus, cum nihil haud modicae urbis vestigia adhuc remaneant (*a*). Rem avocant Carolus a Somalia, qui Leuci originem a fabulis exorsus, haec patrio idiomate vulgavit (*b*). *— — deinon che fosse Cittâ illustre. E se è vero, come si scorge per verisimile dall' iscrizione quivi fatta registrata, che fosse l' antico Licinoforo, cioè Foro Licino, che alcuni credono fosse la terra di Incino sarebbe stato uno di quelle Città, che Tolomeo mette nei Comaschi, l' iscrizione è la seguente*

IOVI O. M.
HOC SIMVLACR
LICIFOR
POPVLI
DICAR.

Fù quell' iscrizione fedelmente trascritta dal M. Rev. Domenico Scala Curato del Castello sopra Lecco, & era intagliata in un sasso, sopra cui stava un Vitello di Bronzo, che la gentilità di quel luogo riveriva per Giove, e fù quell' idolo spezzato, e fattane una delle campane della Chiesa di quella cura, e quel sasso hora serve per sostegno di Tavola di pietra del nuovo Reverendo.

In hac narratione licet nonnulla gentis afferat Somalia, neque, demptis Plinio, alius antiquorum Licinoforii meminerit, ex Somaliae verbis adhuc nobis sufficiet verum oppidi positionem ostendisse in Castello villâ ID altra Leucum passibus sita. Raphaelum loci originem tribuit Liciniae Crasso Divisi anno V. Cons. etc., quo Consul cum Q. Mucio Scaevolâ processit. Nullâ tamen id probat ratione. Vbi vulgatum ad Lecenum exemplarium legatione apud Plinium *Lecco forum* ab aliquo Licinio nomen invenisse atque florentem. Vbi posset accedas coduxitas, cibi etiam ex causâ etiam potui appellatio. In notis, quas Tyrrel, & Senecae tribuuntur, occurrit Licinon (*c*), quod oppidum ita, & Licinoforum fuisse dictum minimé repugnat. Vtcumque se res habeat, Forum Licini, sive Licinoforum non alibi collegerant, quam ubi Larius Adduam emittit, haud longe a Leuci montibus. Antiqui oppidi positus potius pauciter in Geographico Castellii Mercorio in Sanfeoli Tiboli, quam & Graevius praecipuus Signorii voluminibus de antiquae Italiae (*d*).

His itaque dictis satis superque esse possunt adversus omnes, qui pro Incino pugnarunt. Hanc vetus Licinoforum minimè assignavit Caesar Beretta, a quo vicus ferè sub Comi montes positus assignatur, ideoque nostrum patriae nostrae propinquum. Abest a Como Incinum VII M. P., & Mediolanensis agri partem constituit. Postquam eum Comenses funditus deleverant, vix parochialis superest Ecclesia (*e*), neque ulla antiquitatis monumenta apud Incinum, neque in locis vicinis reperiuntur, quod saepius in Leucensi accidit. Landarus Beretta postquam a communi opinione recesserat, novissimè indeterminatum, Licinoforum in Anglae à Verbano vico quaerebat (*f*). Clariss. viri argumenta Ipso vivente convulsi, neque doctus auctor audire noo diu graviter, cum adolescens de Licinoforo in Ambrosianâ bibliothecâ disputaverat, & utroque in loco indeterminatum, ubi sensum figurae tali pacto impeditum intellexerat. Parili forte insignis Trajana Tabula in campo Fidentinorum per vomeres extracta, ubi dixit ab ferimento naufragio Johannes Cornes Roncovertas fabdimalle anno 1747. Non minor indolut monumentum a Damiano Schaile vila nunquam damnatum, quo loco nunc delitescat a spectantibus ignorari, unde pudendo Antiquarum infelicia omnibus comprobatur. Subjiciant etiam poterunt Schaile delineatum in tertio versiculo desiderari, ubi forsan pro LICINOF inepti LICIFOR, nisi typographus peccaverit in reddendâ voce, cum elegia omnia a genuino ad massiculos characteres duxerit.

(1) *Cato.* Nempe Cato Major, qui anno captam Corinthum, & Carthaginem obiit. De viro docti flumi omnium laudibus praeferendo alibi agemus.

(2) *Cornelius Alexander.* Hunc a nomen Phrygiâ Cotyaeum cum aliis facit Stephanus Geographus. Suidas Milesium asserit. Fuit Cornelii Lentuli servus, postea Libertus, & paedagogus. A patrono (Libertorum more) primam accepit appellationem. Clarus L. Syllae dictatoris temporibus. Laudatur a multis Graecorum, itemque a Servio Virgilii enarratore (*g*). De eo consule Vossium (*h*), Jonsium, Nicolaum Antonium (*i*), & praesertim Harduinum (*k*), & Fabricium (*l*), qui pro omnibus sufficient.

(3) *Degentibus.* Id enim satis ostendunt verba *Orov*, & *βίος*, ut Harduinus animadvertit. Quâ de causâ rubendus erat *montibus* error in perrigen à Venetâ impressione anni 1469. admissus, ubi *Oromontiae* legimus. In eâdem anni fuit Blondus, qui nota nomen Italis typographicam artem opus fuisse novisse (*m*). Adnotavi in Landiano membranis rectè positâ vim occurrere *Orobiorum stirpem*, quod loquens Antiquarius in *Orobiorum* voce depravat, quarto vice infra *Orobiorum* loco legas *Orumbeviorum*. Guarinianus iisdem habet *Orumbeviorum stirpis*, ac sequente *Oppidum Orumbeviorum*. Corrupta pariter in Ambrosiano I utroque loco Orobiorum appellatio, cum primo *Orumbeviorum*, secundo *Orumbiciorum* legamus. Loci restitutio Rhenanis mentionis, Theodoro Gazae, atque Aleriensi Antistiti debemus. Hanc sane exposuit Cornelii Alexandri sententia, cujus verba dare longè, no-

(a) *Vide Leand. Alb.* (b) Nova descrittione della stato di Milano pag. 92. (c) *Vid. tom. II Thes. Graev. in calce* (d) *Tom. II. post columnas 1398.* (e) *Vid. Giulini Memorie tom. VIII* (f) *Tabul. Chorograph. med. Aev. Italic. Script. tom. X pag. CXXX num. 68.* (g) *Aeneid. lib. VIII & X.* (h) *De Hyst. Graec. lib. I. cap. 22. tom. IV* (i) *Bibliot. vet. Hispan. tom. I. pag. 1 & 2* (k) *Plin. tom. I. in indice auctorum pag. 56 & 57* (l) *Biblioth. Graec.* (m) *Vid. eumdem Disquisit. lib. I. pag. 10.*

Ex Hardum.	Ex nostra recensione.
pidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiam num prodente se altius quam fortunatius situm. Interiere & Caturiges Insubrum exsules, & Spina supradicta. Item Melpum opulen-	*pidum Orobiorum Barra* (1) (*unde Bergomates Cato dixit ortos*) *etiam nunc prodente se altius quàm fortunatius situ* (2). *Interiere & Caturiges* (3) *Insubrum exules, & Spina supradicta item Melpum* (4) *opulen-*

ANNOTATIONES.

neque omnino illustrat orationem Plinius Graecis *[illegible]* majore, non modo in ex Orobiis magnum deduxisse videtur [illegible], verba & Polyhistori Graeco adhaerens, ut ostendant verba docet, atque *interpretatione* eorum nominis: quibus sanant aliis Cornelio Alexandro adduxisse ... unde Orobiorum populus Graecis adscriberetur. Haec & libro III. congesta suscitare deberent Bergomensi Caeciae, tum Porcius Cato, qui scrib graecas literas novit, germana parentis nominis interpretationem, & reliqua e Cornelio Alexandro potius collecta. Fateor eorum nominis [illegible] non semper certum esse argumentum, et populos aliquos ab ea gente deducatur, cujus idiomate incolarum propriam nomen ... Verum cum tamen hoc addatur ... ut Alexandro collecta (quae cum apud scriptores ...); non doctissimus, & diligentissimus scriptor fuerit Alexander, ... accedit Plinius cur ... hos populos aborigenes cum Graecis, & ... Noreni progeniem ... Noreni nepotes, ... illos ad nostros usque fines accessisse, quis ... indicet? ... ut Graecorum migrationem ad Deucalionis tempora protraheret, ut ... Disquisitionem voluminis ... probatis.

(1) *Barra*. Codices Ambrosiani, & Landunus legunt *Parra* ex ... inter B & P affinitate. De hoc oppido, quod Plinii aevo interierat, ... antiquitus ... lemnae (a). In ... Barri montis ... ad Vallis Assinae ... Consule Paulum Jovium in Lario describenda. Credendum oppidum ob ... elementorum Barram potius ... quàm quod ab hostibus urbe fuerit ... Rudera adhuc in hanc diem ... annos 150 ... consistere ... coenobium Franciscana familiae ... Haec fortè Plinii ... conspicienda ... de oppido *etiamnum prodente se altius quàm fortunatius situ*. Frustra igitur laborant, qui sibi Barrae ... perquirunt.

(2) *Situ*. Membranarum, & typographorum in hac voce ... at plurique Plinii verba ... & ... ad Bergomates ... Caecilia legens apud Plinium *etiamnum prodentes se altius quàm fortunatius situs*. Alexander Benedictus ... voce *situs* in Plinianis libris ... anno 1507 (c). Huic accessere Gelenius, & Paullus Manutius. Recentiorum ... Dalecampius ... in Chifletiano codice legi *situm* (d). Rursus ... Pintianus, qui *situm* ... in Toletano ... Hispanus, & Gallus Plinii interpretes vocem ... Barram Orobiorum oppidum, quàm Bergomates respicere ... Chiffletiano, & Toletano exemplaribus ... Ambrosianorum ... editiones habent *situ* (e). Verumtamen nonnullae ... *situ* (f) quam lectionem ... Landunus, & Guarini membranae. Quare *situ*, vel *situm* recipias (...) id ... *etiamnum prodente se*, nempe oppido Barrà, ... Ha-

ad ... & de Bergomo ... apud Mediolanensem ... quo ... oppidum ... in planum ... Mediolano ... sed quia in montis ... collocatum ... figuram referret. Harduinus ... quod ... Bergomatium ... Barrae esse ... oppidum aspero atque ad ... loco ... ullaque ... Adde quod Plinii verba ... ubi ... Bergomatibus ... Neque enim de Bergomo ... *etiamnum prodens se* ... vocibus membranae, & ... sibi ... Patrem Plinii verba ... Antoninus, qui plura ad Salmonii ... & XIX. volumina Bergomatum Cenomanis Gallis ... (g), & a Plinio Deronum oppidum ... appellari ... (h). Pro Strabone Plinium ... & ... Johannem Baptistam Albertum ... sibi ... Conditum Bergomum a Gallis Cenomanis ... Paullus Merula (i). Non ... Plinium ... Merula, quod Bergomum *loco situm amoenissimo* ... & ... ab Ubertis verba ... Vellem ... Plinii lectionem ... Caecilia, tum non Catone scribente, sed postea Barram ... quando ... Langobardorum Rex.

(3) *Caturiges*. In membranis, & ... editionibus vox plerumque ... (k), ... *Caturigi* ... ex MSS. Dalecampius, ... Ambrosiano II. *Caturi* ... cum Harduino *Caturiges*, quos ab Insubria ... in Alpibus ... Adde quod in ... Alpium trophaeo a Plinio recensentur CATVRIGES, BRIGIANI &c. Apud Caesarem *Centrones*, & *Graioceli*, & *Caturiges* (l). ... Comensi ... habitatoribus ... (Vid. ab Urbe Como lapide) ... a Caturigibus conditam. Hanc Franciscus Cicereius ... eleganti carmine ad Cantarium ... inter alia canit:

Salve ... ,
Venusta colles , oppidum
Venusta colles ...
Gallos per ...

Gaudentius Merula (qui Caturigum, ... Cantharum ...) ... hoc est a ... & ... quod ... an ... debeat.

(4) *Melpum*. ... qui Nuncmeten *Melto* ad Melgorum ... Leandro Alberto haud satis recte *Melto* (m). Cum vero Adduam, & Lambrum ... an ... Dicendum igitur oppidum a Barbaris deletum, ... Plinii aetatem ... & quamvis in hanc diem mul-

(a) Pag. 91. (b) Vid. Paul. Jovium in Lario fol. XXI. Purcacob. lib. 3. pag. 135. (c) Vid. 10. ... (d) Edit. ann. 1615. pag. 98. (e) 1470. 1476. 1483. 1491. (f) 1496. 1499. 1510. (g) § IV. pag. 395. (h) § XII. pag. 119. (i) Par. II. lib. IV. pag. 1118. (k) Vid. edit. ann. 1470. 1476. 1483. 1491. (l) Lib. I. ... Gallico. (m) Vid. Albert. pag. 408. Paul. Merul. pag. 1021.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
lentia praecipuum, quod ab Insubribus, & Bois, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.	*lentiâ praecipuum, quod ab Insubribus, & Bois, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Vejos cepit* (1), *ut Nepos Cornelius* (2) *tradidit* (3).
Ex Harduin. XVIII. pag. 174.	
XXII. Sequitur decima regio Italiae, Adriatico mari apposita: cujus Venetia fluvius Silis ex montibus Tarvisanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine colonia Concordia. flumina & por-	*Sequitur decima regio Italiae Adriatico mari apposita, cujus Venetia* [4]. *Fluvius Silis* [5] *ex montibus Taurisanis* [6], *oppidum Altinum, flumen Liquentia* [7] *ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia* [8], *flumen* [9], *& por-*

ANNOTATIONES.

... malebam a priscâ abesse dignitate vicus tamen opportunitate & agri fertilitate nobilibus venit connumerandus. Melegnis a pluribus, & praesertim a Paullo Merulâ hodie dicitur *Melgola*, quâ idonei scriptoris auctoritate, ignoro.

(1) *Cepit*. Ita ex membranis omnibus, & vetustis editionibus.

(2) *Nepos Cornelius*. Admonuimus alibi aliquâ scribendi libertate, atque inversione cognomen ante gentilitiam appellationem reponere. Et quid enim decentius *Cornelius Nepos*.

(3) *Tradidit*. Harduino consentiunt codices Ambrosiani, & Landiani. In antiquis editionibus legitur *tradit* (a). Galenus ab his dissentiens [illegible] erant Mantuani, & Dalecampiani. Fortassis antiqui impressores Cornelii Nepotis dicta praesenti corpore redderentur errarunt.

(4) *Cujus Venetia*. Nempe cujus regionis pars est Venetia, neque enim integram decimam regionem occupabat, ut ex jam allatis, & sequentibus constat.

(5) *Silis*. Leandro Alberto patrio lingua dicitur *Silo* (b), Hermolao Barbaro ab Venetis appellat *Sile* (c). Rectius enim Doglionus (d), Cluverius, Bonus, & Castellus (e) Italico idiomate scribentes *Sile*, quo nomine vocatur ab indigenis masculino genere, non feminino, ut apud Bandrandum; atque vulgo *Sil*, ut Paullus Merula effecit (f).

(6) *Taurisanis*. Ita ex lineae habent membranae, veteres editiones, Hermolaus, Aldus, Vicetiensis in Plinio Castone, Andreas Magnusfor (g). Neque hanc scripturam ignoravit Paullus Merula. Caeterum communem, atque ab Harduino adoptatam utique fallit, cum illam recipiat Ambrosianus I. In II. *Tarvisani*, et Landiano *Tarvisani*. A Tarvisio (*Treviso*) subinde oppidum Tarvisini, & Tarvisani dicuntur appellati. Fabulosa ignore de Tarvisii origine alii reliquerunt, aperta prisci scriptoribus ignota, his nostris Taurisanos dicentes. Primam Tarvisii memoriam habent Gothicae historiae (h), unde nomen vel a Taurisanis corruptum, vel Plinii aetate recentius suspicatur. Cum apud Tarvisium alios nisi praestantissimos fluvios recipiat Silis, potius vero *Taurisanis* legendum monet Cluverius *fluvius Tarvisanis*, addens Silim ex plagis hisce oriri. A Cluverio allata jam accipient Hermolaus, qui hanc indaginem oppidanus apud locos, atque indigenis reliqui. Rationem plurium in montium appellatione concordiae, & Taurisanorum montium nomen a Tarvisio diversum, alibi in Plinio inveniendum fuerint. Adde quod plurimis lippitudinis fontes crimine Silis ad Castae Cordae vicinum haud procul a Castro Franco, ideoque in collibus, sive montium radicibus, unde fontem Caesar Alpes erumpunt. Quâ de caussâ minime recte Hermolai verba interpretatur, & Plinium arguit Albertus (i).

(7) *Liquentia*. Nomen adhuc servat, modicoque contractione ab Italis vocatur *Livenza*. Alii minus recte *Lovenza*, ut Paullus Merula (k). Dictus videtur a plurimâ aquarum copiâ, cum vicem admodum fontes conflunnt unum efficientes ex Opiterginis montibus circa Polcenigum. In Plinium affirgit hoc loco Coccius Sabellicus, mirareque fortassis Liquentiam ex Opiterginis montibus oriri, cum Opitergii fines quam longissime absint (l). Attamen non Plinium, sed ipsum fallitur Aldhardus, cum minime animadverterit vocem olim fuisse Opitergii ditionem, ut Langobardi etiam reparantibus incolis Imperatorum ditionis in ulteriore Italiâ constituerat provinciam (m). Hinc illius territorium ad dissitissimos etiam porrectum omnes intelligimus. Adde ostensam subinde Liquentiae cursum (ut constat in agro Foroiuliensi ostendit Silvestrus (n)); nihil illius originem ostendi, unde a montibus Opiterginis nasci traditum ab eodem Silvestrio, Doglione (o), aliisque. Et fere Polcenigum in montibus collocatur. Quantum sive sacris & amnibus, quantumque mare terrae relinquens, posse fieri ut ex Opitergii fine. Vide Plinii omnem situm ex margine collocata, & novissimi dissipuis illustris, ubi Leandro Alberto fidem habeamus, eo frequenter XXX M. P. inde aberat. Hunc monstrum aliquid etiam addit Doglionus (p). In praesentiarum distat a mari XV M. P. (q).

(8) *Concordia*. Recte a Plinio in Venetis, male a Ptolemaeo in Carnis collocari animadvertit Philippus a Turre Adriae Episcopus (r), additque ad alterum Romatini fluminis ripam urbis vestigia superesse. Hujus rudera pervulgata reperiri in aede Sancti Stephani monstrari jam dudum tradiderit Paullus Merula (s). Verum munit adhuc locus priscam appellationem servans, atque nobiliorem Ruinis memorat lapides, vel nihili, vel in proximam Romatinum portum delati. Inter plura monumenta fabrilium decurionum ...

T.

(a) 1470. 1476. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. (b) *Descript. Ital. in Venetis pag.* 472. B. (c) *Dittionando lib. III* 12. (d) *Pag.* 350. (e) *Tabul. Geogr.* (f) *Par. II. lib. IV* 11 *pag.* 751. (g) *Vide Calepin. Lugduni editum ann.* 1565 *pag.* 1180. (h) *Vide etiam Paul. Merul. lib. IV pag.* 1058. (i) *Pag.* 471 B. (k) *Lib. IV pag.* 173. (l) *De vetust. Aquil. Par. lib. I* (m) *Vide Sigon. & Thesaur. Regn. Ital. pag.* 170. (n) *Pag.* 147. (o) *Pag.* 573. (p) *Citat. loc.* (q) *Vide tabul. Geograph.* (r) *De Colon. Forojul. pag.* 340. (s) *Part. II. lib. IV* 56 *pag.* 1053.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
portus, Romatinum Tilaventum majus, minusque, Anassum, in quod Varamus defluit. Alsa, Natiso cum Turro, praefluentes Aquilejam coloniam, XV. M. pass. a mari sitam. Carno-	*portus Romatinum* [1], *Tilaventum Majus* [2], *Minusque* [3], *Anaxum* [4], *quo Maranus* [5] *defluit. Alsa* [6], *Natiso* [7] *cum Turro praeterfluente Aquilejam* [8] *coloniam XV. M. P.* [9] *a mari sitam. Carno-*

ANNOTATIONES.

T. DESTICIO
T F CL
IVBAE C V
PRAETORIO
ORDO CONCORD
PATRONO

Si plura optas consule Albertum, Doglionum, Silvestrium (a) &c.

(1) *Romatinum.* Codices sequor, & veteres editiones. Nota [illegible] vocem in *flumina* nullâ urgente causâ invertere mi[illegible] lectitas, cum [illegible] singularem *flumen & oppidum: flumen & portus* passim in Naturali occurrat historiâ. [illegible] potius essent recipienda, ubi [illegible] Cluveri [illegible] amplecterentur, quam [illegible] collectam [illegible] (b). „ Concordiam praeterfluit „ vulgo *Lemi* & *Lemene* [illegible] portum efficit „ apud Caprulas insulare oppidum, qui vulgo vocatur „ *Porto Lemenne*, & quo vocabulo liquet Romatinum „ hanc esse amnem & portum Plinii, [illegible] „ pto. Ubi tamen pro *Romatinum Tilaventum majus* „ *minusque, Anassum quo Varamus defluit*, legendum „ esse docti censent *Romatinum majus minusque, Tilaventum quo Varranus defluit Anassum* &c. Varranus „ enim in *Tilaventum* defluit, & Romatinus major „ est, qui [illegible] supra oppidum Valvassonem exortus, „ vulgo vocatur *Lemene*. Romatinus autem minor [illegible] „ [illegible] S. Viti [illegible] „ Portum Gruarium [illegible] vulgari vocabulo *Lemello*, quod diminutivum est italicâ linguâ ab *Lemene*.

(2) *Tilaventum majus.* Cluverius, & Bono Tilaventum[illegible] a [illegible] [illegible] videntur affirmare (e) ubi etiam *Tilaventum* scribi animadverto, quâ tamen a Latinis vocem tradit Doglionus (f). Ego *Tilaventum* non [illegible] in veteribus editionibus (g), apud Albertum [h], & Paullum Merulam [i], sed in [illegible] [illegible], Ambrosiano, & Landiano [illegible] Pro[illegible] hunc appellatione afflant Italiam *Tagliamento*, *Tagliamento*, & indigenarum *Tajamento*. Latio[illegible], quo[illegible] *Tilaventum*, *Tilaventum* [k], vel *Tilaventus* [l] [illegible] nostrae scripturae [illegible] animadvertuntur. Neque [illegible] aequo videtur apud Prolomaeum [illegible] [m], qui [illegible] [illegible] quae non a Cellario [illegible] [n] Notandum Paullum Merulam fui [illegible] *Tilaventum* legisse [o].

(3) *Minusque.* Hic crediderim, qui [illegible], sed Cluverium haud debere Anaxum, sive ut ipse legit *Anassus*

(4) *Anaxum.* Hic nomen [illegible] omnem reddunt MSS. codices, & praesertim vetustus Archetypus. Inde *Anassum*

adfluxit a veteribus impressoribus adoptatum, tum [illegible] *Anassum*. Credunt ii, qui Plavis a Venantio Fortunato (p), atque ab Anonymo Ravennate dicitur (q).

(5) *Maranus.* Cum nemo antiquorum excepto Plinio hujus amnis meminerit, diligenter inquirendum quaenam lectio potius veniat adoptanda. Blondo, Volaterrano, ac Johanni Candido de [illegible] Arthemianus [illegible] *Maranus.* In [illegible] correptè *Varranus*. Reliqua habent *Varramus*. Marum Castellum a Marano deductum [illegible] [illegible] a Varamo [illegible]

(6) *Alsa.* Quo nomen *Ausa* indigenis, celebris ob mortem Constantini, qui a Constante fratris ducibus prope hunc fluvium occisus fuit. Vide Sex. Aurelium Victorem, Divum Hieronymum, Paullum Diaconum, aliosque apud Cluverium, P. Merulam, Mutinensem.

(7) *Natiso.* Ad hunc Bertolius [s] „ Il Natisone, detto in „ latino *Natiso*, correndo verso mezzodì va gonfiandosi „ colle acque, le quali in lui si scaricano da altri fiumi, „ la confonde col suo nome stesso, andiero con quelle „ del Natisone, dalle quali molto accrescinto si rende „ finalmente navigabile tre miglia lungi da Aquileja, „ e sbocca nel nostro mare Adriatico non con una sola „ bocca, come dice il Palladio, ma con due, le quali „ formano l'Isola chiamata Morosina. La Natisa, inferiore *Anaxum* appellatur, come si legge in un diploma di Ugone Re d'Italia a un nostro Patriarca Orso dell'anno 915. — Ammiano Marcellino scrive, che il Natisone *praeterfluat*, e Mela che *attingat* Aquilejam, il qual fiume però da Corrumda [illegible] *Natiso*, e non Natisone. Il Boccaccio già non mal distinse anco egli il *Natisone* dalla *Natisa* dicendo, che quello era *Aquilejae vicinus*, e questa *fluvius Aquilejae*, benchè chiami erroneamente l'uno, e l'altro, quello *Ausa*, e questo *Natiso*. „ Optandum fuisset, ut vir doctus sic Plinii testimonium adjungeret.

(8) *Aquilejam.* Urbis olim potentissimae, nunc penè dirutae laudes in unum collectas habet apud altatum Johannem Dominicum Bertolum (t), qui illius antiquitatem erudito calamo vulgavit anno 1739. Quo tempore deducta fuerit colonia, ostendit illustre ex monumentis CCCXCIX, ubi (r)

L. MANLIVS L. F.
ACIDINVS TRIV VIR
AQVILEIAE COLONIAE
DEDVCENDAE

(9) *XV M. P.* Harduino consentit Landianus codex. In Ambrosiano L. XV *passuum mari sitam*: videtur deesse lineola, ut millium numerus emergat. In [illegible] *XV p a mari*. Antiquae editiones praeferunt *XII passuum* quod numerum [illegible] magis convenit, nam in praesens Aquileja IX. M. P. distat a mari. Neque tamen in hoc obstringo fidem meam, sed potius ad [illegible], cum ne [illegible] spatium [illegible] lineam [illegible] poterit.

(a) Pag. 198 & seq. (b) Lib. 7 [illegible] pag. 160. (c) Cit. Philip. a Turre. (d) Vide Paul. Merul. pag. 1036.
(e) Lib. I [illegible] pag. 124. (f) Pag. 540 (g) 1470. 1476 (h) pag. 478. B. (i) Pag. 1019
(k) Vide Fasciculus in voce Tilaventum (l) Baudrant in voce Tilaventum (m) Lib. III. 1
(n) In Ital. Plinian. version. fol. 76 [illegible] (o) Part. II lib. IV. 18 pag. 574. (p) Lib. I Ep. 1
(q) Geograph. (r) Antiq. [illegible] l. pag. 22. & 24. (s) Vide pag. 306 & alibi. (t) Pag. 183

Ex Harduin.

norum haec regio, junctaque Japydum: amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum Tergestinus sinus, colonia Tergeste XXIII. M. pass. ab Aquileia. Ultra quam VI M. pass. Formio amnis, ab Ravenna CLXXXIX. M. pass. antiquus auctae Italiae terminus, nunc vero Istriae, quam cognominatam a flumine Istro, in Adriam effluente e Danubio amne, eodemque Istro, adversum Padi fauces, contrario eorum percussu maris interjecto dulcescente, plerique dixere fal-

Ex nostrâ recensione.

norum haec regio, junctaque Japudum [1]*: amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum* [2]*, Tergestinus sinus: colonia Tergeste XXXIII M. P.* [3] *ab Aquilejâ, ultra quam VI. M. P. Formio amnis ab Ravennâ* CXC. *P.* [4]*, antiquus auctae Italiae terminus, nunc verò Istriae: quam cognominatam tradunt a flumine Istro in Adriacum* [5] *effluente e Danubio amne, eodemque Istro ex adverso* [6] *Padi fauces* [7] *contrario eorum percussu, mare interjecto dulcescente plerique dixere fal-*

ANNOTATIONES.

(1) *Japudum.* Cum primo Ambrosiano, & Landano, aliisque. Hic namque populi [illegible] a Ptolemaeo appellantur, quem Japudum Plinio pari methodo, ut supra [illegible] Strabone [illegible] dicti. In vetustis editionibus legi *Japydum*, quae lectione [illegible] Poetae convenire, dum [illegible] atque ad rem (a)

Tum sciat aërias Alpes, & Norica si quis
Castella in tumulis, & Japydis arva Timavi.

Nomen habuisse creditur a Japide, de quo idem Virgilius (b) — *Phoebo ante alios dilectus Iapis.*

Alii a [illegible], & gente orthographiâ [illegible] discrepantiae, quas longum esset referre. Cum tamen [illegible] Japudum, sive Japidum [illegible] a Plinio memoratam [illegible] Baudrandus afferit (c): cum Nisser non de Japudâ [illegible] loco agat, sed in secundâ Italiae regione memoretur [illegible] — a quo Japyg[illegible] (d).

(2) *Pucinum.* Quod de Castello Duino scripsit Cluverius, at illud Pucinum statuat, consule apud illum. Duplicem locum adhuc Pucini [illegible] describi [illegible]. Nos Carlio, & [illegible] [illegible] adhaeremus, qui Pucinum in [illegible] *Prosecco* agnoscunt (f). Corruptus hoc loco [illegible] legitur [illegible] (g).

(3) *XXXIII M. P.* Numerum ex Landano, utroque Ambrosiano, Landini (h), aliisque membranis reddimus, ubi [illegible] XXXIII. M. P. legitur. Hermolaus Barbarus, [illegible] [illegible] XXX. M III M (i) [illegible] XXIII M. P, eo quia Strabo Tergesten ab Aquilejâ CLXXX [illegible] distare affirmaverit, atque in Antonini Itinerario ab Aquilejâ ad Timavi fontes XII M. P., ac inde Tergeste [illegible] numerentur. Fateor [illegible] nullas [illegible] respondere. Verum non hoc agitur de Plinianis [illegible] Strabonis, atque Itinerario [illegible], cum [illegible] ratio a rei veritate pendeat. Patet Aquilejam a Tergestinâ urbe distare Italicis [illegible] XXX, a quibus non multùm abfuit antiquorum XXXIII Germanae [illegible], & Plinii codicibus (ubi XXXIII legi quoque [illegible]) potius standum, quam Strabonem Plinio anteferre, ut [illegible] fecit Wesselingius (k). Haud [illegible] Aquilejensium germanam Tergestini oppidi, [illegible] dilaventur [illegible], cum [illegible] Ecclesiae possessionem [illegible] [illegible]. Opinio tamen firmatur a Cramerianam Tergestinae patriae suae historiam condidisse, ut nihil ad [illegible] subjiciam, dum omnia fabulis, [illegible] [illegible] offendit (l). Recedendum igitur a communi [illegible] XXIII M. pass., non [illegible] a veritate [illegible], tum magis quod a Strabone [illegible] [illegible] quamdiu [illegible] [illegible] Antonini Itinerario [illegible] [illegible]. [illegible] locus sit, dubitandum potius, quod [illegible] a Plinii autographo numeri XXXVI ab [illegible] [illegible] V [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible] summam [illegible] XXXIII. [illegible] XXXVI Plinii mille passus, nostrorum XXX M [illegible] respondebunt.

(4) CXC *P.* Lectionem sequor codicum Landani, & Ambrosiani primi. In his tamen desideratur lineola numeris [illegible] superimposita, quae [illegible], compendiaria notatur, [illegible], [illegible] [illegible] in antiquis membranis [illegible]. In Ambrosiano II [illegible] CXXX. Leandro Alberto legit apud Plinium [illegible] [illegible] (m), Romana exemplaria, Parmensia, Venetum [illegible], & Blancosis exhibent CLXXXIX. [illegible], [illegible] [illegible] M [illegible] vel lineola [illegible] [illegible].

(5) *Adriacum.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quamvis editi exemplaria (n) Ambrosianum I, & alia habeant *in Hadriam*. Inveni in quibusdam [illegible] [illegible] *Hadriatico effluente* (o). In hoc mendo [illegible] [illegible] verae lectionis indicia, ut nempe elementa [illegible] [illegible] [illegible]. Neque enim [illegible] [illegible], ut pro Adriatico, sive Adriacum mari Adriam [illegible], quando in Adriaticum [illegible], in causâ sunt Graeci, & Adriaticum mare ab Hadriâ oppido vocitasse [illegible] [illegible]. Hic Plinii locus (ut alia passim) depravatus in Tergestinae urbis historiâ (p) [illegible] [illegible] a Johanne Rinaldo Comite Carlo in eruditissimo opere, quod de [illegible] apud Histros antiqua tribus [illegible] [illegible] (q).

(6) *Ex adverso.* Corruptae hoc loco membranae parum afferunt subsidii. Ambrosian. I. habent *ad [illegible] Padi fauces.* In II. deleti sunt duo versus, quos cum restituere vellet [illegible], [illegible] [illegible]. Sequor veteres editiones (r), Dalecampium (s), aliosque, [illegible] [illegible].

(7) *Padi fauces.* Adnotavit Dalecampius et M. legi etiam *faucibus*.

(a) Georg. III. vers. 474. (b) Aeneid. XII. vers. 391. (c) Tom. I. pag. 400. edit. ann. 1682. Parif. in verbo Japodes (d) Lib. III. 11. (e) Pag. 205. (f) Vid. Carl. [illegible] de [illegible] pag. 9. (g) Vide [illegible] Ambros. [illegible] (h) Vide Cod. autograph. in Bib. Riccard. & [illegible] Landini [illegible] (i) In editione Venet. 1483. 1491. (k) Ad Antonini Itiner. pag. 271. (l) Lib. I. pag. 12. & seq. (m) Pag. 400. (n) [illegible] 1470. 1476. (o) 1483. 1490. (p) Lib. I. 2. pag. 18. (q) Vide Lib. I. Dell'Antichità Romane dell'Istria pag. 7. (r) 1470. 1476. 1479. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. &c. (s) Edit. 1587. pag. 64. num. 7.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
falso, & Nepos etiam Padi accola.	*falsò* [1], *& Nepos Cornelius* [2] *etiam Padi accola.*

ANNOTATIONES.

(1) *Dicere falsò.* [illegible] a Plinio [illegible] historico [illegible] Antony [illegible], qui [illegible] Salmas. [illegible] haec enim [illegible] (a) *Si crediamo a Plinio, & a Pomponio Mela, [illegible] del fiume [illegible], che passando per la Provincia [illegible] nell' Adriatico.*

(2) *Nepos Cornelius.* In Chiffletiano [illegible] Cornelii appellationem [illegible] Dalecampius, [illegible] tamen [illegible] a Cadomensi Medico in operis textum recepitur. Hanc respuit Harduinus, [illegible] ex emendationum indice, vetustissimo MSS. [illegible] (b). [illegible] in Landano [illegible] Ambrosiano *Cornelii* nomen desiderari. Nihilominus [illegible] Plinianae [illegible], Nostrum ob [illegible] longi [illegible] ad Lectorem [illegible], ideoque [illegible] *Cornelius Nepos*, [illegible] *Nepos Cornelius* invenitur, [illegible] Landini, Barbari, & Palmarii [illegible], in quibus omnibus *Nepos Cornelius* hoc loco apparet. Quod si Plinio [illegible] Cornelium Nepotem, Padi accolam [illegible], unde [illegible] haud longè a [illegible] Regii [illegible]. Quo [illegible] indicavit [illegible] Plinii [illegible] Ausonii [illegible] Cisalpinum Gallum [illegible]. Cum enim nobilis Poëta Catullum [illegible] Deprando [illegible] sic eum alloquitur (c):

Cui dono lepidum novum libellum
Veronensis [illegible] Poëta quondam?
[illegible] dedit [illegible] Nepoti.
At nos [illegible] libellum
Burras, quisquilias, ineptiasque
Credemus gremio cui fovendum?
[illegible] (nepotum [illegible])
Nec doctum minus, & magis benignum
Quàm quem Gallia praebuit Catullo.

Si Padi accola, si Cisalpinus Gallus fuit Cornelius Nepos, [illegible] ad oppidum aliquod in hac provincia [illegible], quod non [illegible] a Pado. [illegible] Veronensis [illegible], cum Veronam XXX M. [illegible] a Pado, unde [illegible] Antonini [illegible], ubi a Verona ad Hostiliam XXX M. Romanorum passus numerantur (d). [illegible] Veronensis, [illegible] Cornelium Nepotem in Hostiliae [illegible], cum Hostilia [illegible] Veronensis [illegible], & [illegible] Onuphrius Panvinius [illegible] Cornel. Nepotis [illegible] ex Tacito [illegible] indicaret, *[illegible]* (e), *[illegible] Veronensium Hostiliae ad Padum [illegible], ut Tacitus auctor est.* Sed Tacitus Hostiliam Veronensium [illegible] (f), ubi vero Nepotem [illegible]. [illegible] Severum [illegible] (g). *Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum Cornelii Nepotis, et Titi Cassii [illegible], [illegible] credibile est, [illegible], [illegible] diligere, quam eorum [illegible] [illegible] desiderat [illegible] studiorum summa reverentia [illegible] patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam veneraris, ac diligas.* Pro [illegible] Ex [illegible] Plinii Caecilii verbis [illegible] Cornelium Nepotem Parmensem [illegible] Cassium [illegible] (h). *Neque [illegible], quid Veronenses [illegible] Nepotem Veronensem, quod [illegible] Levis haec, & nimium [illegible], [illegible] Padi accolam [illegible] Placentini, [illegible] longe magis [illegible] Padi Parma quam Verona.* Quamvis [illegible] Caecilianum, [illegible] Veronensium [illegible] Nepoti [illegible] Verum si Nepos, Cassius, Julius Severus, ad quem Plinius Caecilius scribit, [illegible] Hostiliam [illegible], [illegible] municipium dici posset, neque credibile sit [illegible] (qui [illegible]) [illegible], ubi [illegible] ad [illegible]? Adde Cassium certè ad Parmensium urbem spectasse. Neque enim [illegible] Plinius Caecilius, quamvis in aliquibus antiquissimis exemplaribus legatur *Titi Catii* [illegible] Catium, atque in veteribus *Titi Cati*, [illegible] Longolius animadverterat (i). Quis [illegible] Cornelio Nepoti [illegible] *Titum Catium?* [illegible] Cassius Severus Parmensis [illegible] Nepote [illegible] Tertullianus (k), Minucius Felix (l), Lactantius Firmianus (m). [illegible] Ait [illegible] *Titi Cassii* [illegible]. [illegible] Cornelii Nepotis [illegible], [illegible] Caesaris [illegible], Cornelii Nepotis [illegible], Parmae [illegible] Senioris Plinii verba Cornelium Nepotem Padi [illegible], cum Parma IX M. [illegible] a Pado distans, longè [illegible] Regii [illegible]. [illegible] supra Padi [illegible], [illegible] ab urbe lapide, [illegible] & ipse Padus [illegible] XII haud longè a Parmae [illegible] Bernardus ex [illegible] Parmensis Episcopus [illegible] anno 1181 (n).

[illegible] Marchionem Maffeium [illegible], Cornelium Nepotem Veronensibus [illegible], et [illegible] Gallus ab Ausonio dicatur. [illegible] Maffeius, [illegible] a Catullo [illegible] (o), [illegible] Ideo si Gallus fuit Cornelius, ad [illegible], & Veronenses [illegible]. Adde, quod [illegible] Veronensis Poëta, [illegible] Padi accola: Ausonius [illegible]

Quam quem patria praebuit Catullo.

Cum [illegible] ad Galliam [illegible] Cisalpinam [illegible] legit, quid video apud Ausonium in elegantissimâ Florid. ac Stuhael [Souchay] versione animadversum (p). Haud ignoro Cornelium Nepotem [illegible]

(a) Tom. XX. Pag. I. pag. 409. (b) Tom. I pag. 778. (c) *Ibid. Auson. opera edit. Paris. an. 1730 num. 291 pag. 596.* (d) *Pag. 284.* (e) *Antiq. Veron. lib. VI.* (f) *Histor. lib. III.* (g) *Lib. IV 28.* (h) *Ad alteram epistol. pag. 170. [illegible] anni 1601.* (i) *In edit. [illegible] Epistol. Plin. Caecil. pag. 315.* (k) *Apologetic. cap. X.* (l) *In Octav.* (m) *Lib. I 23.* (n) *Vide Bonav. Angeli Histor. Parm. lib. I. pag. 75.* (o) *Veron. illustrat. lib. I. pag. 1 & sequent.* (p) *Cum. pag. 596.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
cola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo navis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste, nec jam constat quo flumine. Humeris travectam Alpes, diligentiores tradunt. Subisse autem Istro, dein Savo, dein Nauporto, cui nomen ex	*cola. Nullus enim e Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo navis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste, nec jam constat quo flumine* [1]. *Humeris travectam* [1] *Alpes diligentiores tradunt. Subisse autem Istro, dein Sao* [2], *deinde* [4] *Nauporto* [5], *cui nomen ex*

Tom. II. ea H 2 eâ

ANNOTATIONES.

statuî, & elogio e Veronensibus [illegible] ab [illegible] (*a*), legoque apud illustrem Poetam Johannem Nicolaum Comitem Montanum in [illegible] Massej landem (*b*).

Et tre Plinii, Catullo, et Fracastoro,
E gli altri [illegible]

[illegible] secundo versiculo Nepotem, reliquosque Veronenses [illegible] XV seculo ad finem vergente exarata, neque Plinii, neque Cornelii Nepotis, neque Vitruvii patriam [illegible]. Postea igitur Pii II. [illegible] Leandri Alberti, Borelli, & Comitis Nogarolae, Johannis Gerardus Vossius (*c*), ac post illum [illegible] Veronensem fecerunt Cornelium Nepotem. Rectius nihil se comperum habere de orbe patriâ [illegible] Vitruvii (*d*), [illegible] Litterarum (*e*), [illegible] Nicolaum a Cruce, ut Cornelii Nepotis, Plinii Majoris, ut Vitruvii natalis hos omnes Veronae [illegible] (*f*).

Haec [illegible] unico veritatis amore dicta, eodem spiritu velim accipere [illegible] argumentorum fallaciam ostendere [illegible] Cornelium Nepotem, sed Magnum Plinium [illegible].

Vituch [illegible] Titum Cassium Severum Parmensem, alterum fuisse T. Cassio Severo Longulano. [illegible] Plinius Cassii Parmensis in elencho libri XXXI (*g*), & [illegible] epistolam ad M. Antonium [illegible] (*h*). Cassii Severi Longulani [illegible] lib. XXXV (*i*). [illegible] Longulanum a [illegible] a Cassio Severo Parmensi separavit [illegible] Gerardus Vossius, Cassium Severum Parmensem ab historicorum albo [illegible] (*k*). Si pro Massejo, dum Veronensibus Cornelium Nepotem adscribit, [illegible] Cassium Severum vindicabat, [illegible] Plinii Caecilii [illegible] epistolâ apparent (*l*). [illegible] in Severi cognomine [illegible] argumentum, illudque a Parmensi Cassio [illegible], longè abest a veritatis [illegible]. Cassium quandoque [illegible] cognomine *Severum*, quandoque a patriâ *Parmensem*, [illegible] appellatione dictum [illegible]. A Patriâ illum Latini Scriptores (cum alii fuerint Cassii Severi) [illegible]. Sed Titum Cassium, [illegible] Severum habuisse [illegible] Massejo viro [illegible]. Homines enim tunc temporis [illegible] cognominibus ornatos [illegible], quamvis & pauci [illegible] gauderent non [illegible], ut in ipsius Plinii [illegible] (*m*). Quare [illegible] T. Cassio Severo Parmensi loquamur, [illegible] appellatione pervocarunt. Testimonium [illegible], inquit, [illegible] tam [illegible] docent, neque Diodorus Graecus, aut Thallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, neque ullus [illegible] aliud, quàm [illegible] Cassius [illegible]. Lactantius Firmianus [illegible] Graeci Diodorus, & Thallus, Latini Nepos, & Cassius, & Varro. [illegible] Cassium Patri [illegible], Cornelii Nepotis [illegible] antiquitatis [illegible] quàm Parmensis [illegible] appellationem [illegible] fuerit, & permulta [illegible], unde Horatius ad Tibullum (*n*).

Scribere quod Cassî Parmensis opuscula vincat.

[illegible] antiquitatis volumina, a Lyrico opuscula appellari collegerent, cum & Catullus Cornelium Nepotem [illegible] explicasse [illegible]. Quamvis & ingentia volumina quandoque opuscula appellari [illegible], & Divi Augustini [illegible] de Cassio Severo Parmensi [illegible] Patrum [illegible] omnia [illegible].

(1) *Quo flumine.* [illegible] Plinii [illegible] Cavellonius [illegible] sententiam Scotorum [illegible], qua navim Aquilejam [illegible]. Post Aquilejam [illegible], quae circa Aquilejam decurrunt, [illegible] appellatione neque in his vicinis, neque [illegible]. Aliorum sententias habes apud Harduinum, & Cavellonium in elaborato opere, quod de Argonautis [illegible].

(2) *Travectam.* Ambrosianus [illegible] legit *trajectam*, quod [illegible]. Cetera [illegible] *travectam*. Miranda [illegible] Venetas [illegible] anno 1439. [illegible] classem a Venetiarum urbe [illegible]. Athesim [illegible] Lacum Sancti Andreae [illegible] Tridentinorum [illegible]; utranque [illegible] Bonitus [illegible] XXV.

(3) *Sao.* [illegible] *Sabo* in utrisque Ambrosianis [illegible] Romanis codices, Aldinensis, Barbarus, Frobenius [illegible] *Sao* (*o*). Eandem orthographiam sequitur Strabo non uno loco, quamvis [illegible] Graeci geographi verba corrupta sint (*p*). Multi tamen [illegible] Plinianae [illegible]. *Savo* habet [illegible] Veronensis, Xylander, & Casaubonus, [illegible] *Saum* scribit Casaubonus (*q*). [illegible] apud Dionem [illegible] hujus fluminis orthographia, [illegible] Strabo IV. & VII. [illegible] vulgavit.

(4) *Deinde.* Ex Ambrosianis membranis.

(5) *Nauporto.* [illegible] Harduinus [illegible] cum Nauportus in Saum, [illegible] in Danubium sese [illegible]

(*a*) *Vide Polyc. Palmar., Massejum Par. II. lib. I. col.* 81. (*b*) *Pag.* xii. (*c*) *De Histor. Latin. lib. I. 18.* (*d*) *Ad [illegible]* (*e*) *[illegible] in opere ab Academia [illegible].* (*f*) *Tom. I. Geograph. articul. VI pag.* 450. (*g*) *Vide Harduin. Tom. I. pag.* 44. (*h*) *Lib. XXXI.* 1 (*i*) *Vide Elench. lib. XXXV pag.* 48. (*k*) *De Histor. Latin. lib. I.* 21. (*l*) *Par. II. lib. I. col.* 13 *& seq.* (*m*) *Lib. V pag.* 190. (*n*) *Epistol lib. I.* 4. *vers.* 3 (*o*) *Vide edition.* 1470. 1476. 1479. 1487. 1499 *Ch.* (*p*) *Lib. IV pag.* 318 *edit. an.* 1707 (*q*) *Pag.* 481 *num.* 8.

Ex Harduin.

ea causa est, inter Aemonam Alpesque exorienti.

Ex Harduin. XIX. pag. 176.

In hac regione & XI. lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus aut alumni. si modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium

Ex nostrâ recensione.

eâ causâ est inter Hemonam [1], *Alpesque exorienti.*

In hâc regione, & undecimâ [2] *lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus ut alumnos* [3] *simili modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius* [4], *Ticinum Verbanus* [5], *Mincium*

ANNOTATIONES.

exoriens. Nauportus mihi erit, qui nunc *Laubach* vocatur, ut manifestè sonant Plinii verba, qui etiam addit Nauportum inter Hemonam, & Alpes exorti. [illegible]

(1) *Hemonam.* In hujus oppidi nomine [illegible] *Aemonam* [illegible] Ambros. I. & II. *Aemonam* [illegible] Ex Christophori Landini codice [illegible] *Hemonam* (*b*) [illegible] & *Hemonam* [illegible] (*c*). [illegible] Hemona [illegible] *Laubach*, Italis *Lubiana* [illegible] Nova, quae indigenis Cittâ nova. [illegible] (*d*). [illegible] Plinii, & Ptolemaei verba. [illegible] *Hemona*, de quâ [illegible] Ptolemaeus, qui in Pannoniae Superioris situ (*e*). [illegible]

Inter Italiam verò sub Noricis Pannoniae iterum Hemona. Altera *Aemona*, sive *Hemona*, de quâ Harduinus (*f*) [illegible] nunc Cittâ Nova, [illegible] Videtur [illegible] ad Urbem Novam spectabit elogium dicatum (*g*).

M. TITIO M. F. CL. TI. FABIO TITIANO DECVRIONI AEMONAE 7. LEG. II. ADIVTRIC &c.

Ad alteram Hemonam fortasse pertinet — (*h*):

L. TETTIENVS VITALIS NATVS AQVILEIAE EDOCATVS IVLIA EMONA.

Haectenus de hoc, [illegible] (*i*), ubi AEMONA primùm, deinde (*k*) EMONA recenseri [illegible]

(2) *Et undecimâ.* [illegible]

Augusto regio undecima dicta fuit: characteribus ordinem expressit, ut ubique notum. *Quanta regio Picena est* — *Jungitur his sexta regio* — [illegible] Exscriptores, [illegible] XI. [illegible] (*l*). [illegible] (*m*), sive Johannes Calpurnius Brixiensis, [illegible] (*n*). [illegible] 1479., quae in Ambrosianâ Bibliothecâ asservantur. [illegible] In Vaticano codice 3511 [illegible] *In hac regione & duodecim lacus inclyti sunt* [illegible] Ambrosiano, [illegible] *in hac regione, & undecimâ* [illegible] *In hâc regione undecimâ* [illegible]

(3) *Ut alumnos.* [illegible] (*o*). *Nec ignoro regnati ac* [illegible] (*p*). [illegible] *simili modo*. [illegible] *simili modo.*

(4) *Larius.* Hoc loco Plinius a digniortibus incipiens, Larium, Verbanumque [illegible] Mariano [illegible] Strabo, [illegible] CL. Verbanum CCCC. stadiorum longitudinem, latitudinem [illegible] Lario verò CCC., latitudinem verò XXX. [illegible] Poly-

(*a*) *Ad Probum lib.* II. 25 *pag* 11. (*b*) *Vide edition. Landini* 1476. 1481. [illegible] (*c*) *Vid. edition.* 1470. 1478. 1479.
(*d*) [illegible] *pag.* 164. (*e*) *Lib.* II. 15. (*f*) *Lib. Plin.* [illegible] (*g*) [illegible] *pag* 164. (*h*) [illegible] *pag.* 151.
(*i*) *Ad* [illegible] *pag.* 119. & 360. (*k*) *Pag.* 119. (*l*) 1470. 1476. 1479. 1483. 1491 1497. 1498.
(*m*) *Vide Beroldum* [illegible] (*n*) *Lib.* I. *pag.* 13 (*o*) *Lib. III.* 5. (*p*) *Lib.* II.

Ex Harduin.	Ex nostra recensione.
cium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eu-	*cium Benacus* [1], *Ollium Sebinus* [2], *Lambrum Eu-*

ANNOTATIONES.

sententiâ adstipulari. Hanc sibi Polybium accuratum scriptorem, atque Alpes, ut videtur, perscrutatum vulgatâ minutis cancellis evadet. Decesset tamen sæpe, ubi illum Ticinum pro Adduâ nominasse sane, atque narrabat à Polybio desumptâ in hanc speciem apud Strabonem verbis Graecis: Verum nos (a) *Lacus esse alios permultos in montibus esse. Tres vero tres magnos exponit. Ex quibus Benacus stad. quingentorum longitudinem habet, latitudine vero CL. de quo Mincius amnis effluit. Deinde alter Verbanus longitudinis quidem stad. CCCC latitudo vero angustior quam prioris. amnisque fluvium Aduam. Tertius est Larius longitudine fere stad. CCC latitudinis XXX. amnem apud Ticinum facit grandem.* Ptolemaeus nullam Larii mensuram tradens, rem confundit, Padique fontes juxta Larium *paludem* dum statuit (b). Pado in plenum, & tamen licet inductus ignorasse legentibus comprobat. Stephanus igitur Graecis ad Latinos accedamus. Omnium primus occurrit Cato, cujus sententiam Servius Virgilium illustraturus in hanc speciem retulit [c]. *Larius est lacus vicinus Alpibus, qui juxta Catonem in longitudine per sexaginta extenditur millia.* Pari mensurâ Antoninus Larii (quem Lacum Comensem ab urbe Como appellat) navigationem demonstravit [d]. Hoc oppidum a fonte sexaginta millibus dubitissime aequora pertine afferat Cassiodorus (e), cujus verba quoque affert Beatus Alexandrinus Scaligerorum Veronae Principem scriba (f). Ineptissimum tum Virgilii interpretem sese ostendit Junius Philargyrius ad notam secundi Georgicorum carminis

An mare, quod supra memorem, quodque alluit infra?
Anne Lacus tantos? te Lari maxime, teque
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?

cum hujusmodi repositeret (g) *Lacus Larius in Galliâ est Cisalpinâ non amplius centum regione Stadenum. Benacus in illorum regione mille & ducentorum.* Larius, ut omnibus constat, duplo, magisque etiam, Benaci ambitum exsuperat, unde hic praesertim de causâ Maximus à Poetâ dicitur, & Joannem [illegible] ab Emundo Ticinensi comparatur (h). Neque enim aliquis (ut puto) fefellit Augusti interpretatio [illegible], qui familiam Patribus Volturrenis, atque à nobilitate, non ab aquarum copiâ dedixit (i). Lacus igitur a Virgilio in eo regionibus verfatur uti Maximus appellatur, cum Italiae amplissimus apparet, ut Carolus Stephanus (k), Lloydius (l), Hofmannus (m), aliique Lexicographi (n), Philippus Sylvius (o); atque ante eos Paulus Jovius (p) adnotarunt.

Qui Lacum primâ XVI. sæculi ſtatione metitur est Angelus Mediolanensis, ac post illum Jaſtus a Julio Verbani accola, antiquiorem mensuram longè excedens, cum materiis milliaribus sexaginta Larii longitudinem definiat [q]. Hunc sequitur Theodorus a Mayomer Turchettus [r], Vylselius [s], quodque ceterorum auctoritatis videri potest, Sigismundus Boldonus Bellunensis, cum in patriae bene descriptionem [t] haec habeat *longitudine Larii, quae ab ultimo Manû per Bellanum Comum usque extenditur, est passuum centum fr[illegible] millium, ab eodem vero Manû per Bellanum & Varennam ad Lacus pontem, atque inde ad Glyrettum, ac Lavellonas Marsae*

templum, ubi *Addua emittitur, est plus minus quinquaginta.* Illius longitudinem magis procedit Boterus, & sexaginta sex millibus pronunciat [v], quinquaginta sex Marinus Zedrus [u]. Calchus [y] & Ballerinus quinquaginta [z], Benedictus Jovius eruditè (aa) *Lacus Larius secundum antiquos per sexaginta porrigitur passuum millia, hac nostra tempestate intra dimensionem quinquaginta millium finitur mensurae antiquae & nostrae non ita fere convenientibus.* Hinc in patriâ Hallorâ per quadraginta octo millia porrectum affirmavit [bb], cui mensuram Tapiae subscribit [cc].

Strabonem Angelus Mediolanensis consultare studuit Leander Albertus, quasi Graecum geographum tractaret à Bilacio Comum usque mensuras intueatur sit [dd]. Quid in re nemo id accedat, nisi Doglionum exemplar. Prodigiosa adeò est scriptura, & tantis deformata mendis, ut illas Italica verba ponere miramur gratia deterrerim [ee] *Et longo esso lago secondo Strabone trentatre miglia, & largo sessanta secondo Angelo Milanese. Va insinuante da Como a Belasso, & comprese il natal che si trova, che da Strabone non si conoscea.* Satis mirabile collectâ a nobis in edition Leandri verba, Doglionum reddere. Variam male adeò a Sarè ab typographo haberent, ut nos potentes accedat. Hieronymus Borsierus, cujus saepe cum laude meminimus, in Comensis territorii descriptione, quam insigni Geographo Johanni Antonio Magino dicavit (ff) navigationem Larii mensuram ac internam à Sisola passibus LVI M., at communem opinione XLVIII M. (nempe XC a Como ad Servinum, VII a Sefino ad Meram fauces) definivit. Clarius insigni sententiam affert, quae recta a Como ad Hollonam cursim (ubi Larium transit Addua) XXXI dimensurat. Cum ad orientalem plagam tendit Clarinius, & septentrionem latum ultra Addum ultra miliaria comprehendens, partim a nautis dicitur, qui occidentale latus ab urbe Como ad Clavennae ripam metiuntur. Inde nacturum fortassis desumpsit Maginus, ut rectè Larium CCC stad. & a Strabone inclusa statuit [gg]. Majores accedant agrimensores, qui Larium a Como oppido ad Fontanam usque ducti sunt mensa pertracti. An haec omnia rescierunt Carolus Joseph Reina, praefat ignoti, quamvis Larii longitudinem dumtaxat quadraginta mille passibus commensurabat, aliorumque ocurrat opinionem, qui LX. M. passus Lacui assignamus [hh]. Larius Franciscus Saenus M. P. XXXVI (ii), Schraderus XXXII M. (kk). Non amplius XXX. M. Baudrantius (ll), Cantius Ruinarus (mm), & Anonymus, qui me male compacta Salmonis adjecit (nn). Definiens [typographico errore, ut conjicio] IV. M. concilio attribuit (oo).

Rejectis horum opinionibus dicemus Larii mensuram, rectè passibus accurate XLVIII M. includi, quae mensura LX. M. antiquorum optimè respondet. Nimirum verò iter habentibus LXI. milliaria sunt peragenda, cum curvatis sinubus, ac veteris inservire cogitarim.

[2] *Verbanus.* Hanc omne Langobardi in lacus maximum perpetuum appellat Lacarus Angelinus Cacca, sub Statii Tuzi Cacalaurern appellatione latent, cum a Durrentio Machanen perussum Verbani descriptionem dictarum [pp]. Videtur Bonaventurae Castillionei sententia

(a) Lib. IV. fol. XLIII. 3. edition. ant. (b) Lib. III. c. (c) *Ad Georg. lib. II. vers. 159.* (d) *Iter Antonini pag. 279.*
(e) *In epist. ad Gaudios.* (f) Chron. MSS. *Vide & infra Petr. Seud Jovf.* (g) *Ad II. Georgicorum libr. pag. 150.*
(h) In *vita D. Antoni Monac. Lexoviens.* (i) *Vide Antiquos* varum volumen edit. ann. 1521 fol. 696.
(k) Dictionar. Histor. in voce Larius (l) In voce Larius. (m) Dictionar. univers. Tom. I pag. 893 (n) *Vide Calepin. Lugdun.* 1586. fol. 783 *Ferrarium ad Calepin. CV* (o) *Ad Catulli carmen. XXXV. pag. 44.* (p) *De piscib. cap. XXXVIII.*
(q) *Vide Leandr. Albert. pag. 412.* (r) De Magenor Turqui Descript. pag. 70. (s) Ital. Sacr. Tom. V. (t) *Lar. pag.* 17
(v) *Europ. lib. I. pag.* 84. (u) Itiner. pag. 485 (y) *Histor. Nap. Angeli MSS. fol.* 9. (z) *Chron. Cum. Par. III. pag.* 319.
(aa) *Excid. lib. LXXIV. pag.* 114. (bb) *Lib. I. pag.* 11. (cc) *Descad. II. lib. IV. pag.* 217. (dd) *Pag.* 48 (ee) *Amplit. Europ.*
(ff) MSS. apud me. (gg) Geograph. pag. 98. (hh) *Descr. pr. Langob. pag.* 86. (ii) *Itiner. Part. I. pag.* 185
(kk) *Monument. Ital. pag.* 169. (ll) In voce Larius (mm) *Vergilii Tom. I Georg. lib. II. vers.* 159. (nn) *Tom. XIX. pag.* 87.
(oo) *Descript. Ital. pag.* 412. (pp) *In epistol. ad Mazzanum.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ea causa est, inter Aemonam Alpesque exorienti.	*eâ causâ est inter Hemonam* [1], *Alpesque exorienti.*
Ex Harduin. XIX. pag. 176.	
In hac regione & XI. lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus aut alumni si modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium	*In hâc regione, & undecimâ* [2] *lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus ut alumnos* [3] *simili modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius* [4], *Ticinum Verbanus* [5], *Mincium*

ANNOTATIONES.

esonorer, Nauportus mihi erit, qui nunc *Laubach* vocatur, et manifestè conveniunt Plinii verba, qui etiam addit Nauportum inter Hemonam, & Alpes exoriri. Mihi inde minus placet eorum sententia, Nauportum esse [illegible] conjicientium, qui Indigenis *Quieto* appellatur, & prope Urbem Novam inter Adriaticum [illegible] Leandri Alberti [illegible] sententiae occurrere debebant Baudrandus, & [illegible] Joannes.

(1) *Hemonam.* It hujus oppidi nomine sibi admodum dissident Plinii codices, atque aliorum exemplaria. *Aemonam* cum Harduino habent Ambros. I. & II. *Ammonem* in Plinio legit Pinkeycherus (a). *Eumonam* in veteribus Novariensis historiae libris inveniri monet Dal[illegible] pius. Ex Christophori Landini codicibus, aliisque antiquis *Hemonam* (b) recepimus. Invenio inde *Hemonam*, & *Haemonam* [illegible] (c). Porro etiam disputatur, utrum Hemona sit *Laubach*, Italis *Lubiana*, an Urbs Nova, quae indigenis Città nova. Pro hac stat Dalecampius, cujus sententiae multa addidit Prosper Petronius editis Jacobi Thomasini opus oppidi Emonae [illegible] [illegible], nec inde abesse videtur Bertolius (d). Contra pro nomenclatione *Lubiana* sententiam contendunt Cluverius, Cellarius, & Ludovicus Schonlebenius, quibus cum plerisque accedere, nam iis manifestè favent Plinii, & Ptolemaei verba. Vel duplices quasi affirmantium urbes distinguamus, haud imperitum erit difficultatem [illegible]. *Hemona*, de quâ nunc Plinius, ubi *Lubiana* Schönleben Ptolemaeus, qui in Pannoniae Superioris situ (e) [illegible]

haec Italiam verò *sub Norico Pannoniae latrans Hemona*: Altera *Aemona*, sive *Hemona* de quâ Harduinus *l. f.*), quae Città Nova, ut aiunt cum Baudrandus animadvertit. Videtur utrum hanc [illegible] probant ex antiquitate monumenti, ad Urbem Novam spectabit elogium dicatum (g):

M. TITIO M. F. CL. TI BAEBIO TITIANO DECVRIONI AEMONAE; LEG. II. ADIVTRIC &c.

Ad alteram Hemonam fortasse pertinet — (h):

L. TETTIENVS VITALIS NATVS AQVILEIAE EDOCATVS IVLIA EMONA,

Harerum de hoc, cum lapidarius partem de orthographiâ solicitum apparent. Si enim, ut Baudrandus conjectione fallit aitur, tantum hoc loco Wesselingii disputationes necesse ut at [illegible] lector praecedat (i), ubi AEMONA primum, deinde (k) EMONA scriptum.

(2) *Et undecimâ.* Monumenta etiam Plinium numerabilem undi plerumque ut, non locorum esset delatum. Hic tamen ad regionem Transpadanam provocare, quae ab Augusto regno undecima dicta fuit: characteribus ordinem expressa, ut ob[illegible] antea. *Quorum regio Patens est — Jungitur hac sistit regio —* Olleus regio terminantur hic. Excriptores, cum deessent, indicarunt, undecimam regionem unius XI. credideruut, unde numeralis sigla in editis invaluit (l). Alii perperam IX substituendam carrahunt, pro quibus inepte pugnavit Bocchus [illegible] (m), sive Johannes Capmanni Bergomas, utique scriptum Bochiberum compilasse monemus (n). In eodem errore fuit doctus anonymus, qui emendationes addidit Plinii volumenibus Tarvisii editis anno 1479., quas in Ambrosiana Bibliotheca observavimus. Pejora etiam invaluerunt, ut *Hemonam* non de regione, sed de lacubus in decima Italiae parte quaerendi loqui [illegible]. In Venetae editio 1551 omisso verba iterum: *In hac regione & duodecim lacus inclyti sunt.* Scripturam vetustiorum ex I. Ambrosiano, ubi exstat *in hac regione, & undecimâ*, ex Harduino, ubi contractum *& undecim.* Emendandus Ambrosianus II. in quo desit particula &, utrumque tamen legunt *In hac regione undecimâ* monumentis. Equidem lacui partim ad decimam, partim ad undecimam regionem spectant.

(3) *Ut alumnos.* Imperitus undique fluctu in editis hanc usque apparuit, Landinus autem diversa lucundo volumine [illegible] tandem aquas in lacus inferiora, ut longarum illum verbere quomodo igitur amnis *partus aut alumni*? Nobis vestigium celeberrimae etiam connectere sententiae, alii di [illegible] (o): *Nec ignoro cognatis et sequi amnis nostram posse moneri, si devexit aquas in transcursu ad hunc modum dicitur Timo, omnium Terrarum alumna eadem ut parens.* Amnes igitur a lacubus eidem iterum, qui acceptis, reddi statuit, quod de Rhodano per Lemanum traducens passim vulgaverat Polybius [p]. Ut posteriorum alternatum mutatione Plinii sententia vestituitur, in causâ fuerunt frequentia *similiter modo* typographi vulgata, quando absque dubio auctor scripsit *simili modo.* Hunc non multi sibinc tamen lectionem, quamvis nunc nullas ad textum habemus membranas, lectorumque subinde conjecturam firmasse accutenque Ambrosiano codice, cum in primo contractis elementis legamus *sili modo*; in secundo apertè occurrit *simili modo.*

(4) *Larius.* Hoc loco Plinius a digitoribus incipiens, Larium, Verbanumque undecimae regionis inter Benacum deinde tribuimus recenset, utrumque enim jam acceptorum, ex illorumque formarum magnitudine, cum aquarum ambitu Benacum longe anteponat. Mirum igitur in errore versabatur Strabo, dum alterum Geographiae volumen absolvens Benaco longitudinem D. Stadiorum, latitudinem CL. Verbano CCCC Stadiorum longitudinem, latitudinem ad summum parum dicta [illegible] Lario fere CCC., latitudinem verò XXX. ut Polybius [illegible]

[a] *Ad Ptolem. lib. II. 15. pag. 43.* [b] *Vide editionem. Landini* 1476. 1481. *&c.* [c] *Vid. ed.* tum 1472. 1476. 1479. [d] *Antiq. Aquil. pag.* 164. [e] *Lib. II.* 15. [f] *Lib. VIII.* 1. [g] *Vide etiam Bertolium pag.* 164. [h] *Bertol. pag.* 150. [i] *Ad Antonin. Itiner. pag.* 119. *&* 301. [k] *Pag.* 119. [l] 1472. 1476. 1519. 1483. 1491. 1497. 1496. [m] *Vide Bruschium. praelect. in Plin.* [n] *Lib. I. pag.* 13. [o] *Lib. III.* 5. [p] *Lib. II.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
cium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eu-	cum Benacus [1], Ollium Sebinus [2], Lambrum Eu-

ANNOTATIONES.

fortassis adjudicavit. Hujusmodi Polybium accusatum sciremus, atque Alpes, ut videtur, perinstarum vulgaste nostrum omnibus arbitr. Decretiae tamen Rupes, ubi illum Ticinum pro Addua nominasse fateat, cujus ambo ut a Polybio desumpta in hanc speciem apud Strabonem recitat Guarinus Veronensis (a): *Lacus tum alios permultos in montibus esse. Tum vero tres ingentes exponit. Ex quibus Benacus sedi, quingentorum longitudinem habet, latitudinem vero CL. de quo Mincius amnis effluat. Subinde alter Verbanus longitudinis quidem stad. CCCC latitudo vero angustior quam priori; amneque fluentem Adduam. Tertius est Larius longitudinem fere stad. CCC. latitudinis XXX. amnem ejicit Ticinum fere grandem.* Prolatamen nullam Larii mensuram tradens, omnia confundit. Postque fontes juxta Larium paludem dum statuit (b) Padi originem, & caeteras lacus ambitum quanvalle legerebat comprobat. Sepositis igitur Graecis ad Larium accedemus. Omnium primus occurrit Cato, en jus sententiam Servius Virgilium illustraturus in hanc speciem retulit [1]: *Larius est lacus vicinus Alpibus, quem juxta Catonem in longitudine per sexaginta extenditur millia*. Pari mensura Antoninus Larii (quem Larium Comensem ab urbe Como appellat) navigationem circumscribit (d). Hoc oppidum *a fronte sexaginta millibus dulcissimis aequoris pertexi* asserit Cassiodorus (e), cujus verba quoque affert Bartius Alexandrinus Scaligerorum Veronae Principum scriba (f). Integrissimum tamen Virgilii interpretem sese ostendit Junius Philargyrius adnotationi Georgicorum earumque

An mare, quod supra memorem, quodque alluit infra?
Anne Lacus tantos? te Lari maxime, teque
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?

cum hujusmodi repolarit (g) *Lacus Larius in Gallia est Cisalpina non amplius centum vaginti Stadiorum. Benacus eidem regione vadis & decentarum.* Larum, ut omnibus constat, duplo, magisque etiam, Benaci ambitum persuperat, unde hic praeseritum de eamdà Maximus a Podiâ dicitur, & Jovio etiam ab Ennodio Ticinensi comparatur (h). Neque enim aliquot (ut puto) falsi Annali interpretationibus accedet, qui ferulina Patribus Vulturrenti, atque a nobilitate, enim ab aquarum copiâ dedurit (i). Lacus igitur a Virgilio sit in segmentis verfum ritè Maximus appellatur, cum Italiae amplissimus appareat, ut Carolus Stephanus (k), Lloydius (l), Hofmannus (m), aliique Lexicographi (n), Philippus Sylvius (o), atque alia quo Paulus Jovius (p) adnotarunt.

Qui Larium porrò XVI. seculi Statione metitus est Angelus Mediolanensis, ac post illum Julius a Julii Verbani accola, antiquorum eorum fontem longè accedunt, cum numerarent milliariis sexaginta Lacii longitudinem definiant [q]. Hunc sequitur Theodorus a Mayrnick Tuchetus [r], Ughellius [s], quodque majore auctoritate valeri possit, Sigismundus Boldonus Bellunensis, cum in patriis lacus descriptione [t] haec habeat: *longitudinem Lacii, quae ab altiore bland per Sibarum Comam usque extenditur, est passuum circiter sexaginta millium, ab eodem vero Mord per Bellanum & Veronam ad Lacus portum, atque inde ad Olginatum, ac Laucaliense Mansio* templum, ubi Addua emittitur, est plus minus quinquagenta. Illum longitudinem magis proxime Browinus, & sexaginta sua milibus permensus [v], quinquaginta sua Marinus Zelerus [x]. Calchus [y] & Ballicomus quinquaginta [z]. Benedictus Jovius tradit (aa) *Lacus Larius secundum antiquos per sexaginta porrigitur passuum milia; hac autem tempestate intra dimensionem quinquaginta milium factus mensura antiquos & nostros non ita fieri convenientibus.* Hunc in patriâ Historiâ per quadraginta octo milliaria porrectum affirmavit (bb), cui mensurae Tattus subscribit [cc].

Strabonem Angelo Mediolanensi conciliare studuit Leander Albertus, quasi Graecus geographus tractum a Benaci Comum usque minime dimensus sit [dd]. Quâ in re nomen si accedet, ubi Doglionum accipiat. Perdiciplà adeo est sententia, & multis deformata mendis, ut illius mal ea verba ponere miserum gratiâ decreverim [ee]: *E lungo 150 lago secondo Strabone trentatre miglia, & largo sessanta secondo Angelo Milanese. Va misurato da Como a Bellasio, & computato il canal che si trova, che da Strabone non si considera.* Satis intelligo collecta a nobis in arithmeticam Leandri verba, Doglionum reddere. Verum malè adeo a Sarzanà typis apho habentur, ut aut parum to accedat. Hieronymus Borsarius, cujus sorte sua lacus memoriam, ut Comensis territorii descriptione, quam insignis Geographo Johannes Antonius Magino docet (ff) nominant Larii mensuram ex intervallo fluminis militibus LVI. M., ex communiore opinione XLVIII. M. (nempe XL a Como ad Sanicum, VII a Sorico ad Mezzolago) definiens. Clarius insuper sententiam affert, qui vesti a Como ad Bellanum patrio (ubi Larium tertiam Adduam) XXXV. dinumerat. Cum ad orientalem plagam tendat Clavenna, & superiorem lacum ulteri Adduam ulla relatione comprehendat, partem a nobis dictam, qui occidentale latus ab urbe Como ad Clavennam parum meminerat. Inde mutatione fortasse dicitur ipsi Maclonus, ut rectè Larium CCC. stadiis a Strabone includi statuat [gg]. Magno accedunt agrimensores, qui Larium a Como oppido ad Fontanum usque divergentia mensis perveniant. At haec omnia refellerit Carolus Joseph Raina, proferens grave, quamvis Larii longitudinem docile quadraginta mille passibus circumscriptam, aliorumque ostentat opinione, qui LX. M. passus Lacui assignarunt [hh]. Larii Franciscus Scotus M. P. XXXVI (ii), Schraderus XXXII. M. (kk). Nonnullius XXX. M. Baudrandus (ll), Carolus Rapinus (mm), & Anonymus, qui non malè computa Salmono adjecit (nn). Doleamus [typographicus errorem, ut conjicio] IV. M. tantum attribuit [oo].

Rejectis horum opinionibus statuamus Larii mensuram, vesti passibus metientur XLVIII. M. includi, quae mensura LX. M. antiquorum optimè respondet. Nautarum verò hoc habenibus LII. milliaria sunt ponenda, non tamen laudibus, an veram inferiorque conjiciam.

[5] *Verbanus.* Hunc inter Langobardiae lacus maximum perpetuum appellat Leander Angulonaeus Comes, sub Sacri Tergi Catalanorum appellatione latum, cum a Dominico Macharono penitum Verbani descriptionem illustraret [pp]. Videtur Bonaventuram Castillionaei sententiae

(a) Lib. IV. fol. XLIII. p. edition. an. (b) Lib. III. 1. (c) Ad Georg. lib. II. vers. 159. (d) Itiner. Antonini pag. 279.
(e) In epist. ad Gaudios. (f) Chron. MSS. Vide & Lister Rain Breed. Jons. (g) Ad II. Georgicorum libr. pag. 152.
(h) In vita B. Antonii Monac. Lucensis. (i) Vide Antiquar. verum valem ex edit. ann. 1511 fol. 696.
(k) Diction. Histor. in voce Larius. (l) In voce Larius. (m) Diction. univers. Tom. I pag. 803. (n) Vide Calepin. Lugdun. 1566. fol. 563. Ferrarium ad Calepin. &c. (o) Ad Catulli carmen. XXXV. pag. 44. (p) De piscib. cap. XXXVIII.
(q) Vide Leandr. Albert. pag. 420. (r) De Mayrnic. Turquet. Descript. pag. 79. (s) Ital. Sacr. Tom. V. (t) Lar. pag. 19.
(u) Europ. lib. I. pag. 84. (x) Itiner. pag. 485. (y) Histor. Nup. August. MS. fol. 9. (z) Chron. Com. Par. III. pag. 319.
(aa) Excel. MS. LXXV. pag. 114. (bb) Lib. I. pag. 11. (cc) Decad. II. lib. IV. pag. 317. (dd) Pag. 41. (ee) Amphit. Europ.
(ff) Mss. apud me. (gg) Geograph. pag. 98. (hh) Descr. pr. Langob. pag. 86. (ii) Itiner. Part. I. pag. 11.
(kk) Monumenta Ital. pag. 169. (ll) In voce Larius. (mm) Virgilio Tom. I Georg. lib. II. vers. 159. (nn) Tom. XIX. pag. 67.
(oo) Descript. Ital. pag. 412. (pp) In epistol. ad Macharonum.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Eupilis, omnes incolas Padi. Vi-	*Eupilis* [3], *omnes incolas Padi.* Vi-

ANNOTATIONES.

tam accessisse, qui non verisimile judicant Poëtarum Principem [Modulantibus chordis operam dantem] Verbanum tantae celebritatis lacum silentio involvisse, ideoque cum Gaudentio Merula legebat

Anne lacus tantos? te Lari? Maxime? teque
Fluctibus assurgens fremitu Benace marino.

[a] An simile docent Gaudentius Merula, ipse eorumque Castillionaeus. Ego in Merulae opere, quod de Gallorum Cisalpinorum antiquitatibus vulgavit, haec lego [b]: *Tu non Verbanus omittit cui ob latitudinem majoris cognomen est traditum — hujus longitudinem fiad.* CCCLXIIII *latitudinem vero* XXXII, *quibusdam in locis ita arctatur, ut vix mille passus excedat, alibi tamen, quo bene passuum millium.* Quamvis igitur Merula, ac post illum Ballarinus [c], *Majoris* cognomen ob latitudinem Verbano tradatum afferat, non id tamen Lario praedicavit longitudinem, quod etiam ex sequenti capite eruitur. Valsanus, qui a Lario superiorem lacum ulterius aqua junctum separare vellet [d], ut primum Italicorum dignitatem Verbano adsignat ex quibusdam sententiis, et inquit *Majoris lacus* appellationem non ex aquarum copia Verbano contigisse, sed quia inde moenia omnes adscendat Orbis partes inspectantur [e], quasi non haec ipsissima Lario convenerit, nunquam Addae confluens posteriorum saeculis obsteterunt cautes contragosa seplimento, quae non longe a Tusculo in alveum deciderunt. Breve hoc impedimentum haud unquam labore transferri in commodis tolli posse salvos machinariae architecti. Quavis tamen certa Valsano grato afferamus, nihil scimus autem, cum nominum *Majoris lacus* nomine non ab aqua Verbano concessit, ab quam pluribus aliis non minibus succurrisset, ut supra est gratus [f]. Interea enim ipsemet Valsanus in Dominici Machenae, & in sua Jolli accelerem sententiam longitudinem XLV M passuum non excedere, quod in mensura sibi certam consentiat (g) locorum perita, metiundumque haec non recepisti, sed nauticam esse suppositionem.

Castillionaeum, dum genuinam Maximi lectionem inventi, quod in Virgilianis interpretibus sequens, ubi caramen elegantiam auferens, Larium, Verbanumque permeavit sit? Credibile ab hoc numero exceperit, quibus cum aliis melius esse scriptis ignoras subjacerat fortasse Virgilium longissime te Lari, maxime, ideoque de duobus hisce tabus, ut qui nunc vulgo Verbanus appellatur nominavit [h]. Alii non vulgo, sed antiquis Plinii inter Latinos, Polybius apud Strabonem testantur, lacus ab antiquis Verbanum appellabatur, ideoque a Virgilio *maxime* nequaquam dici potuit. Adde quod Inepte Poëtae laude adderetur, qui dum tantum laus in plurimum Italiae, Larium etiam aquarum multitudine, & utilis dignitate Benaco Helvetius ob laudationem commodius compararet. Falso igitur Verbanum Lario praepolluit Salmasius Vitalis, eumque fit octipem, ideoque *majorem* appellarum fortassis [i]. Integrum Latii ambitum ocellis reddet, & Como solvente Bilatium, Leucum, Varennam, Fontanum arcem, Clavennam ripam, Suricum, lemmaque Comum usque navigationem subnatae tacita. Larius cum Veriano multum longe amoeni, quam parte a Virgilio *maxime* aptum decorem apparet. Elucet litem Ioan Philargyrii error [k], & Analis Verbanensis hallucinatus, ubi Sempronium commentatus [& in hic libero parte commentat est [l]] Rui-

qua, quae in Virgilio solebat Castillionaeus, satis tamen fingerent, cum Lacus Italicorum lacuum maximus [m], Mediolano propior sit quam Verbanus, & Comum Verbano longe quam Mediolano vicinius, & ipse Verbanus per VIII M. P. ad Comensem dioecesim spectans, ennarrationem infringat compositas. Adde quod tot antiquae jam allati scriptores, Catullus [n], Claudianus [o], Vibius Sequester [p], Ennodius [q], Cassiodorus [r] Isidorus Hispalensis [s] aliique Latinum celebrantes, Verbanum silentio semper involvunt.

(1) *Benacum* Adnotavit Cellarius vitiatam in Strabone lacuum ordinem ac mensuram, cum Larium inter Verbanum, ac Benacum exstet, & lacum minimus sit Benacus [t]. Augustinus Tortora *Benacus*, ait [v], *videlicet est inter Italiae lacus, cujus longitudo ab octavo bruno ad Aquilonem usque passuum millia amovet, latitudo admodum minor.* Negligentiae verum arguendus est illustris Maffejus, cum non verum Benaci mensuram, sed Polybii apud Strabonem dicta asserebat, quibus veritas obstitit. Hujusmodi enim apud illum patrio idiomata occurrunt (x) *Ma celebre fu il nostro lago, che fu chiamato Benaco, e cui l'istesso Principe de' Poeti annoverò tra le cose singolari d'Italia, e gli attribuì la forza e il fremito del mare nelle tempeste —— Plinio considerò anche per Mincio il fiume influente, e disse che l'acqua sua galleggia sopra quella del Lago, la qual opinione corresse ancho dell' Adda nel Lario, e del Tesino nel Verbano. Polibio referito da Strabone diede al nostro il primo luogo fra tutti i laghi d'Italia, e disse esser lungo 500 stadi, largo 150 assegnando il secondo al Lago Maggiore che disse lungo 400, e più stretto.* Observationis Maffejum Virgilium Polybio refragari, cum maxime epitheton Lario tribuens illum Benaco amplificare diligens. Mincium in Benacum influens, recte Plinium sonuisse, & aliqua ratione lacum superantem ex supra nominatis fluminibus colligere. Id in Ticino nihil, in Rhodano illo accusa Cassiodorus, fluvius vulgo influente, adnotarunt. Fluvios hos lacubus innatare alii etiam rem dilgenter scrutantes condiscit. Rursus Magnus Insulae Antonius Junius [qui Contal in Occidente processit anno Christiani Aerae 503] Ennodio Ticinensi Episcopo Adduam in Lario discernenti miraculum describens, tali Ennodius respondens Musa, inquit [y] *Sententiaque Adduam laudasse, quod per confusos dicebat defermis lacum tramine afluadi qui agnosci te in eumquam, nisi per turbida fluentem promeres.* Aliata, & reliqua poemata Festo Sanctum Episcopum objecissa pariter tenemi eruditi, unde Sirmondus in annotationibus ad hanc epistolam Comum Ennodio ait [z], *quod olim Comum non plenae Legentes nomen ad Larium lacum, per quem delapsus & Alpibus Addua fluvius eo decurrit, ut nequaquam discernere appareat.* Hujus laudes scripsisset Faustus Ennodius contra consuetum illum suis laudibus afferens, sed verum vocatur. *Nunc Comensis agri*, utilesque multa sunt publicum, ut ad delectus refragium videntur. *Quid de Como inter cetera praedicat Cassiodorus lib. XI epist. XIV*, ubi pluribus lacu describit, & novella habet, *que faciunt ad Ennodium.* Mihi verò ea Cassiodori verba supra illata [aa] aliquo illarum ab Ennodio [forsitan potius a Fausto] desumptissa constat. Qua verò ratione haec omnia dici accipienda lucide facta explicavimus.

(a) *De Gallor. Cisalp. antiq. sedib.* (b) Lib. II. 15. (c) *Chron. Com. part. III pag.* 312 (d) *Pag* 14. (e) *Pag.* 11 (f) *Pag.* 9 *num.* 8 (g) *Vide* [illegible] *Ballar.* (h) *Vide Virgilius* —— *Georg. I b. II vers.* 159. (i) *Theatr. Urbis Mediol. pag.* 4. (k) *In II. Georgic. pag.* 140. (l) *Vide Annos* [illegible] *volumine* [illegible] (m) *Vide Paoli Jovium de Piscibus XXVIII* [illegible] *Murat. D. Lacu del Lario pag.* 98. *Philip. Sylvanum ad Catull.* Carmen XXXV *pag.* 90. (n) *Catull. Carm. XXXV* (o) *De Bello Gotico vers.* 320, & *epithalamio Palladii*, & (p) *Ad Virgilianam* [illegible] (q) *in Epistol. ad Faustum*, & *in vita B. Antonii Monachi Lerinens.* (r) *In Epistolâ ad Gaudentium* (s) *Lib. XIII. 19.* (t) *Tim. I. pat. II* (v) *Vita* [illegible] *Armalium lib. II* 14. *pag.* 195. (x) *Veron. Illustr. part. I lib. VI. col.* 130. (y) *Lib. I.* 6. (z) *In annotat. ad illas epist. vide Tatum tom. I. pag.* 590. [aa] *Vide hujus lib. pag.* 11. *num.* 1.

AD IV. LIBRVM.

Ex Harduin. II. pag. 191.	Ex nostrâ recensione.
Vltra Cirrhaei Phocidis campi, oppidum Cirrha. --- Praeterea oppidum Crissa, & cum Bulensibus Anticyra. Or-	*Vltra Cirrhaei* [1] *Phocidis campi, oppidum Cirrha* [2] --- *Praeterea oppidum Crissa* [3], *& cum Bulensibus* [4] *Anticyra* [5]. *Or-*

ANNOTATIONES.

Vt ad Benacum revertamur, fatemur quidem illum Larium Lario & Verbano interiectum, cum ab aliquibus ad XV usque M. passus extendatur. Verum quod haec cum umbra, & longitudine quando ... adeptatâ mensurâ ad XXXV. M. P. ... protrahatur [a]? Benacum vero a vico cognomine appellatur *Lago di Garda*, male ab Harduino di *Gardia*, sed longe petius ... alter Antonius Ambrogius ad celebratum. Virgilius tamen aptissime scripsit [b] *lago di Garda*, a *lago maggiore, da cui nasce il Mincio.* Vt Miratum Benaco ... magis ... Sanpio Agnellus, quamvis probe agnosceret Sarcam appellari fluvium qui Benacum intrat [c].

[a] *Sebinus*. Alibi Harduinus legit *Sevum* [d]: nunc *lago d'Iseo* a vico Principe, quid a Sebino corruptum ... ut eruditi. Iacet inter Larium & Benacum, eisque ...

(3) *Eupilis*. Lexicographi, ut post illos Harduinus Eupilim nunc *Lago de Pusiano* appellari pro certo affirmant. Bossi in Benedictus Iovius *Eupilis* --- ait (1), *ac... Pliano Lambrum emittit, qui a latioribus ... menagamento unus Pusiano* ... Eupilis ... vocabulo nuncupatur. Etymologiam a ... intentam illius aevi eruditorum ... Alciatus Eupilim, sive Pusianum ... & accolis, quia ... dictum affirmat (f). Neque differt Gaudentius Merula (g) In illustrationibus ad ... Benedetti Iovii ... Blondi, Bonaventurae Castillionaei, ... de Eupili, sive Eupilis ... opinionem conformantes. Mirandum hoc loco non ... memoriis Lambrum ..., cum in Valle Alserae ... etiam in hanc diem ..., ut ego met ... In ... contemplatus Cantium (abunde allui), antequam ad Pusianum, & Serti lacus perveniat. Laudatus ... quorum Plinii ... Eupilim permeabat, quod ... posterioribus eventis seculis, cum ... tremore ... ib tellure, ... in plures ... lacusculis, ut non uno loco ... Paulus Iovius (h), Ioseph Mar a Sempta in ... Actorum Beati ... opere: *Il Lambro*, ait (i), *che ... del monte ... di Vall' Assina --- ... il due laghi di Alserio, e Pusiano, ... appellan dal Laore Conferino ...; e l'altro Eupili ... glandone ... per due diversi canali le acque ... a bagnare gran parte del Milanese.*

Quod Serto ab ... auctum *Conferius Lacus* dicatur, minime ... antiqui ... usque ... Ind ex eo quod Serius Eupili olim pars ... secundam ... appellationem ... his temporibus gestum. Et indagata ... nihil ... olim Lambrum (Tieni ...) medium, Eupilim permeasse, ... hodiernos quoque ... habemus, ... ut ... Serti, & Pusiani ... in ... Lambri decurrat. ... Pusiani, & Serti recentia nomina a ... latino, & ... orthographia. A Camillo Ghilino in Tellinae Vall... descriptione *Pusiano* dicitur. Apud Leandrum Albertum ... *Pusiani* (k), a Scipione Agnello *Pusiano* (l). Nos Pusianum cum Aquilino Coppino (m) & plerisque appellabimus, ... Serium, potius quam Alcerum, & Conferium, aut Cerviarium, quod ... Leandro placuit.

(1) *Cirrhaei*. Variant in hoc, uti in sequentibus membranae. Ambros. I. *Cyrrei*. II. *Cyrei*. Cum Harduino legendum *Cirrhaei*, ... a Cirrhâ oppido, de quo statim.

(2) *Cirrha*. Ex omnibus Pliniani membranis ... Plinio ... Strabo, & Pausanias. In Ptolemaei codicibus reperio *Κίῤῥα* (n), & Stephanus ... (qui non ... Naturali historiae) ... censet *Cyrrha* (o). In Ambrosiano I. ... *Cyrra*, in II. *Cyra*. ... orthographia ... quamvis a Morgagnio videatur adoptata, ut paullo infra. Vide Pausaniam in Phocicis, & ... *Κίῤῥα*, & reliqua (p). Tradit eidem ... Pausanias ... nomen a Cirrha Nympha ... Homerum ... in Iliade, & ... in hymno Apollinis Crissam ... appellasse.

(3) *Crissa*. Vrbem Crissaeo sinui nomen imposuisse ... affirmat Harduinus. Quam ... Pausanias de Phocicis, ... ad Crissaeum ... Cirrha ... Cirrhâ distinguamus. ... apud Nonium ... Harduinus, & in Ptolemaei, & Ambrosianis membranis apparet *Crisa*: in ... editionibus *Chrysa*. ... cum reliquis ... Ptolemaeo, ubi *Κρίσα* (q).

(4) *Bulensibus*. Hi a ... Phocicorum ... Buleis vocantur. Oppidum Bulis ... Corrupte membranae habent *Bulolensibus* (r), & *Bulolensibus* (s), ... *cum Pliensibus* (t). ... conveniunt excerpta a Plinio ad Graeciae ... Pausaniae ... Wheler (u).

(5) *Anticyra*. Alexander Politus *& cum Bulensibus Anticyrrha* legendum censet, tamquam Cirrhae opposita, & hac ratione *Anticyrrha* distinguitur ab alia eiusdem appellationis ad ... Maliacum (x) ... helleboro celebratâ. Quae attigit Politus multi olim tradiderunt, ... Calepini ... per Morgagnium ... (y): *è et Anticyra ... Cyrrham in Phocide regione --- ab Anticyrrâ ... Sane ... Anticyrrham appellatur ... Videtur ... nostro ... quod ... in promontorio in mare ... a regione Cyrrhae.* Notandum quod hoc loco Cyrrham, Anticyrrham, ... & postea diversâ orthographiâ *Cirrha Κίῤῥα* (z) ... Quae ... Harduinum Morgagnio ... Plinius ... (aa), ... Strabonem ... Cirrhae opposita, *Ἀντίκιῤῥα* appellatur (bb): a Ptolemaeo *Ἀντίκυρα* (cc) non neglectâ etymologia ... --- ... & altera Anticyra ad Maliacum ... Plinio ... plurimum, quae & hac Bulensium oppidum ... Anticyram appellat, ... Anticyram ... Cirrhae opposita ... Quae apud Strabonem, & Ptolemaeum ..., neque Graecis ... de orthographiâ ... convenire, ... Politus de Anticyrâ ... oppida ... helleborum magno erat in pretio, ut Harduinus ... & ... ad

(a) *Vide Valcam*. pag. 15. (b) *Vide P. Virgilio --- Bened. Giorg. --- ... pag.* 106. (c) *Annal. Mant. lib. 1.* pag. 44. (d) *Pag.* 119. (e) *Histor. Patriae lib. 2. pag.* 10. (f) *Pater ... manusc.* CLXX. MS. (g) *Lib.* 6. & *Orb. lib.* 2. 19. (h) *De piscibus XXV. & a Lario Lacu descript.* (i) *Cap.* 6. *pag.* 19. (k) *Pal.* 409. (l) *Annal. Mant. lib.* 1. *pag.* 44. (m) *Epist. lib.* 1. *pag.* 10. (n) *Lib.* III. 15. (o) *Vide edition. Rom. ann.* 1470. *in Bonon. Pontific. Biblioth.* (p) *Lib.* X. *pag.* 815. (q) *Lib.* III. 15. (r) *Ambros.* I. (s) *Ambros.* II. *& Politians Codices* (t) 1470. 1476. 1479. 1481. (u) *Vid. ... Francofurti. ann.* 1583. *pag.* 356. (x) *Animadvers. in Monf. pag.* 161. (y) *Pag.* 78. (z) *Pag.* 119. (aa) *Harduin. pag.* 191. *num.* 10. (bb) *Lib.* IX. (cc) *Lib.* III. 15.

Ex Harduin. XII. pag. 215.	Ex nostrâ recensione.
Ortus hic in Germaniae jugis montis Abnobae, ex adverso Raurici Galliae oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Ister appellatus,	*Ortus hic in Germaniâ [1] e jugo mollis Abnovae [2] ex adverso Raurici [3] Galliae oppidi multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus Gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & unde primùm Illyricum alluit, Ister appellatur [4].*
Ex Harduin. XVII. pag. 224.	
Sequani, Raurici, Helvetii. Colo-	*Sequani [5], Raurici [6], Helvetii [7], colo-*

ANNOTATIONES.

ad rem Horatius utramque urbem Anticyram appellat, [illegible] helleboro feracem agnoscit (a)

Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam,

Id tamen [illegible] Anticyram [illegible] Pausanias (b), [illegible] Anticyram [illegible] ad Pausaniam [a].

(1) *In Germaniâ.* Hoc potiùs quàm vulgatum *in Germaniae* recepimus, [illegible] *jugis Abnobae*, non *jugo* adapto.

[2] *E jugo mollis Abnovae.* [illegible] *jugo montis Arnobae* [d], sive *Abnobae* (e). [illegible] Danubium [illegible] (f) [illegible] (g) *Danubius mollis & clementer* [illegible] *montis Abnobae jugo effusus.* [illegible] *Don-Eschingen*, sive *Donau-Eschingen*, [illegible] Danubii [illegible] (h) [illegible] Harduino, [illegible] (i) *jugo* [illegible] (k) *Inde glandifero Pannoniae* [illegible] (l) *mollis clivo* [illegible] Palmario, [illegible] Benedicto, & Dalecampio [illegible] Harduinus [illegible]

[illegible] ubi diserte legimus *Abnoae*. Neque [illegible] Ambrosiani I. [illegible] Pintiani [illegible] Taciti, & [illegible] *Abnobae*, quamvis neque hoc [illegible], ad quem is Danubius [illegible] Taciti, [illegible] *Arnobae* [illegible]

(3) *Raurici.* Cum [illegible] Ambrosiani [illegible] *Saurici* Videtur [illegible] Harduinum [illegible] *Ravrici* [illegible] (n). Verùm Plinius [illegible] *Raurica* [illegible] *Rauraca* [illegible] AVGVSTA RAVRACVM [o], atque alibi RAVRACIS [p]. Apud Caesarem *Rauraci* [illegible] [q] & *Rauracum* oppidum apud Marcellinum [r]. [illegible] [s].

(4) *Appellatur.* Ita membranae, atque laudatae primigeniae editiones.

(5) *Sequani.* Affert Harduinus [illegible], qui Caesari, Plinio, & [illegible] Helvetii, [illegible] Sequanos [illegible] (t) [illegible] Julii Caesaris, & [illegible] Sequanis, *ut per fines suos Helvetios ire patiantur* (u). Erant Sequani Helvetiis finitimi [illegible] Rhodano. [illegible]

(6) *Raurici.* Ita habent nostri codices, & Chiffletianus, [illegible] Gelenium, [illegible] & Dalecampium. In primigeniis editionibus *Rauraci* (x), [illegible] Plinio [illegible] in Remisio, & Benedicto [illegible] *ex adverso Rauraci Galliae oppidi.* [illegible] 1483 [illegible]

(7) *Helvetii.* Membranae, & principes editiones *Helvetii* (y), [illegible] Helvetii, [illegible] Harduinum [illegible] typographus (z). Quae verò [illegible] Helvetios [illegible] Galliae Belgicae fines [illegible] Gallia [illegible] [illegible] (aa) [illegible] Helvetiorum fines [illegible] Mer-

(a) *De Arte Poetica vers. 300.* (b) *Consule* [illegible] *Amasaeo, & Xylandro pag. 199.* (c) *Vide pag. 469. & 489.* (d) 1472. 1476. 1479. 1483. 1491. 1496. (e) 1507. 1548. 1550. 1581. (f) *Lib. XXXI. 24.* (g) *Vide Tacitum de moribus Germanorum & Ammianum* [illegible] (h) *Lib. III. 25.* (i) *Vide Plin. Hard. lib. XXXI. 16. pag. 391.* (k) [illegible] (l) *Vide Hard. tom. I. pag. 97.* (m) *Lib. II. 11.* (n) *Pag. 215. num. 17.* (o) *Pag. 313.* (p) *Pag. 151.* (q) *De bello Gall.* [illegible] *lib. I. & VII.* (r) *Lib. XV. 10.* (s) *Lib. II. 9.* (t) *Pag. 224. num. 16.* (u) *Lib. I. de bello Gallico.* (x) 1472. 1476. 1491. 1496. 1499. 1507. 1519. (y) *Vide pag. 224. num. 26.* (z) 1472. (aa) *Num. 25.*

Ex Harduin.

loniae Equestris, & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniae gentium in eadem provincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones

Ex Harduin. XX. pag. 228.

Durius amnis ex maximis Hispaniae, ortus in Pelendonibus, & juxta Numantiam lapsus, dein per Arevacos Vaccaeosque disterminatis ab Asturia Vettonibus, a Lusitania Gallaecis, ibi

Tom. II. Tur-

Ex nostra recensione.

loniae [1] *Equestris* [2], *& Raurica* [3]. *Rhenum autem accolentes Germani* [4], *gentium in eadem provincia Nemetes, Triboci* [5], *Vangiones*

Durius amnis, & maximus Hispaniae [6] *ortus in Pellendonibus* [7], *& juxta Numantiam* [8]. *lapsus deinde per Arevacos Vaccaeosque, disterminatis ab Asturia Vettonibus* [9], *a Lusitania Gallaecis* [10], *ibi*

I quo-

ANNOTATIONES.

Madii, [illegible] *quibus finiebatur [illegible] XII [illegible] pag. [illegible] tempore Caesaris [illegible], Roma [illegible] caput gentis* (c). Hinc veteres Helvetii [illegible] Bernenses [illegible] *Les Suisses* appellantur.

(1) *Coloniae* Ita [illegible] codices cum Harduino. Ambrosiani [illegible] editionibus habent *Colonia* (b). Hanc [illegible] *Colonia Equestris*, & *Colonia Raurica*.

(2) *Equestris*. De hac egimus libro III. monentes Equestrem Coloniam esse eandem, quae recentioribus *Nion* (c) *Equestribus* per oppida Equestrium [illegible] in Antonini Itinerario. Inde [illegible] aperte Romana [illegible] Illius [illegible] territorium IX. [illegible] *Equestrinae regio* [illegible] appellabatur. Pro ceteris sufficiat [illegible] Genevae [illegible], [illegible] Guillimanno, Plantino, Bocharto, aliis (d).

CIVITAS
EQVESTRIVM

(3) *Raurica*. Ita in nostris codicibus vulgavimus Disquisitionum libro III, [illegible] Suetae membranis, quamvis [illegible] in [illegible] appareat *Rauricu*, quod in [illegible] Ambrosianis occurrit. Ad scripturam nostram tuendam [illegible] alibi commemorata Plinii verba, & [illegible] L. [illegible] Planci memoria, [illegible] coloniam LVGDVNVM ET RAVRICAM deduxisse legimus. Nobilissimum elogium [illegible] in Lugdunensis oppidi [illegible], quam [illegible] Carolus Rubin [illegible] *de Rub* [illegible] vulgavit (e). Consule Stephanum in [illegible] [illegible] de Rauricae appellatione [illegible] (*f*).

Rauricorum caput erat Augusta Raurica, quae urbi [illegible] VI M. P. [illegible], communi [illegible] *Augst*. Consule (praeter Harduinum) doctum Bleserum in Julium Caesarem [illegible] (*g*). A Bochart arguitur hoc loco Plinius, quod [illegible] in Helvetiis [illegible], et de [illegible] (*h*). Sed [illegible] Romanorum [illegible] Helvetiorum [illegible], & [illegible] in Plinio [illegible], [illegible] Lugdunum [illegible] ad Rhodanum, & Araris confluentes, atque ad Rhenum in Rauricis Rauricam a Planco de[illegible] doctus, [illegible], & Panl. Carlisle [illegible] Dio (i).

(4) *Germani*. Membranae id [illegible] respondent, quod [illegible] & Plinio [illegible].

(5) *Triboci*. Ita [illegible] Ambrosiani I., ubi agemus *Triboci* [illegible] veteres editiones (k), & Landinus. In Veneta 1510. irrepsit *Tribochi*, quod postea a Gelenio, & Paullo Manutio avide adoptatum, Harduinus retinuit. Legimus tamen in annotationibus *Τριβόκχοι* Strabonis, Ptolemaeo *Τριβοκκοι*. Tacito *Tribocas*. Huic accedentem orthographiae faciunt singula CIV. TRIBOCORVM (*l*), & alterum a Benedicto Passioneo allatum, quod corruptum apud Gruterum, & Fabrettum ea ipsa characterum figura lectionem nostram confirmat (*m*).

T. NIGRIO SIMILI TRI.	BOCO. EX GER. MANIA SVPER.	ORE LVGD. AV. GVSTI

(6) *Et maximus Hispaniae*. Ita Ambros. I. & II., unde recentiores inepte fecerunt *ex maximis*. Dubio enim est [illegible] hunc fluvium [illegible] maximum, non ut [illegible] Hispaniae esse, ut [illegible] Hispaniam [illegible] [illegible].

(7) *Pellendonibus*. Chiffletianus codex, & veteres editiones habent *Pelendonibus* (n). In aliis corrupte *Pelidonibus* (o). Ambrosiani I. *pelidibus*. II. *pelendonibus*. Geminum vocabulum [illegible] Pellendones, cui consonat Gruterana inscriptio per Harduinum allata

PELLENDONES AREVACI

Casaubonus apud Strabonem [illegible] adhaerent scripturae [illegible] *Pelendonibus*, & [illegible] Strabonem, & Plinium vulgatis [illegible] (p), quando Strabo [illegible] urbibus, [illegible] Durius, Numantiam recenset hoc loco, & [illegible] (q). Plerique Numantiae [illegible] *Puente a Garay* [illegible], qui *Garay* [illegible] (r), *Garay* [illegible]. Aldretus [illegible] [illegible] Soriam collocavit. Confer Wesselingium (s).

(8) *Juxta Numantiam*. Hic [illegible] ad [illegible] (t). Hanc [illegible] Gelenius, Paullus Manutius, & Johannes Nicolaus Victorius (u). Nescio igitur, cur Dalecampius [illegible] Aldretus [illegible] Salmanticensem, & Toletanum [illegible] Hic addit Plinianus, Johannes Rosendi, Marianus Siculi, Johannes a Sepulveda, & Vasaeus [illegible] (x).

(9) *Vettonibus*. Membranae habent *Vettonibus*, quae lectio ex Lucani [illegible] (y).

Vettonesque leves, profugique a gente vetusta Gallorum

(10) *Gallaecis*. Membranae, & [illegible] praesertim sequor, quibus [illegible] vetustas ad [illegible] in Plinio [illegible] Modesti [illegible] ASTVRIAE ET GALLECIARVM (z).

(a) *Vid.* [illegible] *post Caesar Commentar.* (b) 1470. 1476. 1483. 1491. (c) *Pag.* 76. (d) *Bochar. Tom. I pag.* 516.
(e) *Pag.* 8. (f) *Pag.* 315. (g) *La Historia lib. III. pag.* 196. (h) *Tom. I pag.* 415. (i) *Lib.* XXXIX.
(k) 1470. 1479. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. (l) *Vide Muratori, pag.* MLXXXIX. (m) *Pag.* 84.
(n) 1470. 1476. 1483. 1496. 1499. 1507. &c. (o) 1491. (p) *Lib. III. pag.* 229. (q) *Lib. III. pag.* 243.
(r) *Lib. IV. pag.* 168. (s) *Ad Antonini Itinerar. pag.* 442. (t) 1470. 1476. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. 1510.
(v) *Vide editam Lugdun. anno* 1581. *pag.* 84. (x) *Variar. Antiquitatum lib. I. pag.* 33. (y) *Lib. IV. vers.* 9. (z) *Pag.* 169.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Turdulos a Braccaris arcens. Omnisque dicta regio a Pyrenaeo metallis referta, auri, argenti &c.	*quoque Turdulos a Bracaris* [1] *arcens. Omnis, quae dicta* [2] *regio a Pyrenaeo metallis referta, auri, argenti &c.*

AD V. LIBRUM.

Ex Harduin. I. pag. 240.	Ex nostrâ recensione.
Principio terrarum Mauritaniae appellantur, usque ad C. Caesarem Germanici filium regna, saevitia ejus in duas divisae provincias.	*Principia* [3] *terrarum Mauritania* [4] *appellantur, usque ad C. Caesarem Germanici filium, regna* [5] · *saevitiâ ejus in duas divisa est* [6] *provinciae.*
pag. 242.	
Romana arma primum, Claudio principe in Mauritania bellavere, Ptolemaeum regem a C. Caesare interemptum ulciscente liberto Aedemone —— Suetonius Paulinus (quem Consulem vidimus) primus Romanorum ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem ejus, quae ceteri imas radices densis	*Romana arma primùm Claudio Principe in Mauritaniâ bellavere* [7] *Ptolemaeum Regem a Cajo Caesare interemptum ulciscente liberto Aedone* [8] —— —— —— *Suetonius Paullinus, quem Consulem vidimus* [9], *primus Romanorum ducum transgressus* [10] *quoque Atlantem aliquot millium spatio prodidit de excelsitate quidem ejus, quae caeteri. Imas radices densis*

ANNOTATIONES.

(1) *Braccaris.* Cum II Ambrosiano, primus habet *Bracharis.*

(2) *Omnes, quae dicta.* Tali pacto Plinii verba reddenda; superiorumque periodum nostrâ punctuatione [illegible] [illegible] sensus possit. Ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *quae, per compendium reddentes omnisq.,* [illegible] [illegible] [illegible].

(3) *Principia.* Membranas sequor, & [illegible] utrumque Ambrosianum codicem, ut sic sit, [illegible] [illegible] regionem a terrarum principiis occupatam appellari Mauritaniam. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Terrae a Gaditanis faucibus ad Pyrenaeum plura continent regna, quae Hispaniae appellantur.*

(4) *Mauritania.* Ita legendum esse, quamvis in Plinio apparet *Mauritaniae appellantur* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *in duas divisa est provincias,* quae verba [illegible] ad Mauritaniam possim respicere. Haud ignoro duplicem fuisse Mauritaniam (a), [illegible] [illegible] Plinio paullo infra Sigas oppidum commemoretur [illegible] [illegible] *alterius parte Mauritaniae.* Hoc ipsissimâ ratione intelligendum, [illegible] in citeriorem, atque ulteriorem dividitur ut verba Hispania. Et sanè tali methodo incedit Plinius in Hispania, Galliaque non describendis, quamvis utraque [illegible] reciperet partitionem. *In ea prima Hispania terrarum est* (b) *Gallia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera dividitur* (c). Ultimò hunc ipsa Romanorum bella paullò infra attingens: *Romana,* inquit, *arma primùm Claudio Caesare in Mauritaniâ bellavere.*

(5) Hoc verbum deest in Ambrosianis, quod [illegible] minimè expungendum videtur.

(6) *Divisa est.* Allati codices, Romanae, Parmenses, Venetae XV seculi impressiones [illegible] proferunt *divisa est.* Brevissimus, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Dominicus, qui Landinum [illegible] [illegible] *Dal principio del Mondo furono chiamati questi paesi Mauritania fino all'imperio di Gajo Cesare figliuol di Germanico, e per la crudeltà divise in due provincie.* Plinii sententiam in patriâ linguâ adornatam. *Quei confini di paesi, onde cominciano le Terre, si appellano Mauritania, alla volta i propri Re fino al tempo dell' Imperador Cajo figliuol di Germanico, ed ora per la di lui crudeltà è divisa in due Provincie.*

(7) *Bellavere.* Secundus Ambrosianus adeo *debellavere.*

(8) *Aedone.* Nostri codices, ac plures veteris libri (d) ita legunt. Id nomen aequè graecum & [illegible], uti *Aedemon.* Fatemur Harduino alias fuisse membranas, atque editiones (e). In secundo Ambrosiano exemplari occurrit *Eudemone,* quae scriptura fortasse [illegible].

(9) *Vidimus.* Anno Urbis Condit. 818. Plinio 49. (f).

(10) *Transgressus.* Sibi plerumque hoc loco conveniunt membranae, atque editi libri. Suspicor tamen, quòd scriptum fuerit *primus Romanorum ducum evectus, transgressus quoque Atlantem,* nam in Ambrosiano II. [illegible] legitur *quoque transgressus.* Verbis itaque restituendum *evectus,* cum egregiè [illegible] [illegible] *quoque* [illegible]: *adde robora prodidit de excelsitate quidem ejus, quae caeteri.* Librarii fortasse cum depravatum *evectus* sanare desperarent, vacabulum e medio sustulerunt. Hinc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amplantur.

(a) *Vide Jornandem de Regnorum successione.* (b) *Lib. III.* (c) *Lib. IV. 17.*
(d) 1483. 1491. 1496. 1479. 1507. 1519. (e) 1470. 1476. 1581. (f) *Dissertat. Tom. I. lib. IV. pag.* 102. & 103.

Ex Harduin.

fis altisque repletas silvis incognito genere arborum, proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, praeterque gravitatem odoris, tenui eas obduci lanugine quibus addita arte, posse, quales e bombyce vestes confici. Verticem altis etiam aestate operiri nivibus. Decumis se eo pervenisse castris, & ultra ad fluvium, qui Ger vocaretur, per solitudines nigri pulveris eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia fervere, quamquam hiberno tempore, expertum.

Ex Harduin. II pag. 243.

Tingitaniae provinciae longitudo CLXX. mill. passuum est. Gentes in ea, quondam praecipua Maurorum — — Ipsa provincia ab oriente montuosa, fert

Ex nostrâ recensione.

fis altisque repletos [1] *sylvis incognito genere arborum, proceritatem spectabilem* [2], *enodi nitore, frondes cupressi similes praeter gravitatem* [3] *odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus additâ arte posse quales bombyce* [4] *vestes confici. Verticem altis etiam aestate operiri nivibus* [5]*: decumis se eo pervenisse castris* [6], *& ultra ad fluvium Ger* [7] *per solitudines nigri pulveris eminentibus interdum velut exustis cautibus* [8] *loca inhabitabilia fervere, quamquam hyberno tempore, expertos* [9].

Tingitanae [10] *provinciae longitudo CLXX est* [11], *& gentes in ea quondam praecipuae Maurorum* [12] — — — *Ipsa provincia ab Oriente montosa* [13] *fert*

ANNOTATIONES.

(1) *Repletos.* Omnium exemplarium consensu, quod unus typographus omiserat vitiaflet, in *refertas* [illegible] emendandum curavit (a).

(2) *Proceritatem spectabilem.* Jubentibus Ambrosianis codicibus, & Plinii stylo. In nonnullis invenitur *proceritate spectabili.*

(3) *Praeter gravitatem.* Ex iisdem auctoribus.

(4) *Quales bombyce.* Ex regiis, atque necessariò, particulâ a loco in membranis, & veteribus libris (b). Recentiores a *bombyce* vulgarunt. Martianus Capella, qui geographiam omnem Plinii perstringit, haec habet (c) *Arborem praeterea gignit Cupressi similes odore graves, quae lanam obductam vellere serici proveniunt.* [illegible] apud Plinium (d) *Atlas mons peculiare gignit sylvâ, de qua diximus.* Citrum arborem designat, cujus nos folia, & fructus possidemus. Consule hoc loco Dalecampium, atque Harduinum.

(5) *Nivibus.* Omnia, quae contra Paulini narrationem Harduinus congerit, falsa esse ostendimus, cum nullo in orbe terrarum [illegible] sit [illegible] vertice, qui nivibus minimè operiantur (e). Unde quemcunque Geographum [illegible] in scholis occupatâ de altissimo Armeniae monte (*Ararat* indigenae) in contrarium [illegible], communicati esse [illegible] eruditi, cum semper illius jugi nobilius [illegible] appareant, ut ex Turnefortio Calmetus, atque ex Monteire [illegible] adnotavere (f).

(6) *Castris.* Collegit Harduinus hisce verbis [illegible], quòd Paullinus decimâ castrorum metatione ad summum Atlantis verticem pervenerit. Sed non haec Plinius, qui decem dierum militari [illegible] ad Atlantem a Romanis decentum stadii, ad cujus [illegible] colligendam [illegible] metatum, non integro exercitu [illegible], alii [illegible] adolo decem [illegible], ut e copiis [illegible] famosos montes [illegible] in [illegible].

(7) *Ger.* Ambrosianus primus codex Regius ab Harduino collatis subscribit, quem [illegible] Plinii in textum ex Ptolemaei auctoritate formavit. Graecorum enim mod est diphthongi differentiâ habet [illegible]. In reliquis manuscriptorum plerumque occurrit *Nigir*, atque ita in Naturali historiâ a Solino inventum non dissimulavit Harduinus (g). Ex verbis *& ultra ad fluvium*, iterum collige Paullinum ad Atlantis radices, atque ex iis rectâ ad Ger eum exercitu accessisse.

(8) *Exustis cautibus.* Haec, & sequentia omnia ex utroque Ambrosiano exemplari dedimus, longè sibi melius cohaerentia, quàm per Harduinum exhibita.

(9) *Expertos.* Nempe decem ipsum Paullinum, & milites omnes, qui ad Atlantem decumis castris, atque ad fluvium solitudo pervenerant.

(10) *Tingitanae.* Ex Ambrosianis, & abaciis a nobis collatis, atque iis pariter Regiis [illegible], ut videtur apud Harduinum. Rectius igitur Tingitanam hanc Provinciam cum Facciolato nostro, quàm Tingitaniam appellabis. Id etiam a Ptolemaeo didicis possis, atque Harduinus illam [illegible] *De Tingitanae longitudine consenti Plinio Martianus.*

(11) *CLXX* ad Brevem hic ratione codicum laudati ferunt passuum CLXX mill. non adhibent. Parvi momenti differentiam judicavimus, ut locus pro omnibus sufficiat.

(12) *Praecipuae Maurorum.* Ex membranis Mediolanensibus, aliisque.

(13) *Montosa.* Id vocabuli displicuit Harduino, cujus introductum etiam in commentariorum editione exhibuit (h), nulli tamen satis adjecit auctoritate. Nos falsò confitemur, illud adhi ab utroque Ambrosiano codice [illegible], & scholiastici cum Romanis, Aldinis Autotis, Barbari, Palmarii membranis (illum atque [illegible]) communiorem [illegible] lectionem [illegible], Vocis locupletes testes Virgilius (i), & Cicero, apud quem legi: *Tota denique nostra illa aspera, & montosa regio.* Sylvam Plinius dicerat in montosam, & campestrem distingui tradit (l), ubi Dalecampius cum in Chiffletio codice adnotasset legi *montuosam*, Lexicographi eam Plinium scripsisse (nescio an satis tuto) vulgarunt (m).

[a] Contr. Tom. lib. VII pag. 131 [b] 1470. 1476. [c] Libro VI de Afric. [d] Lib. XIII 15
[e] Disquisit. Tom. I. lib. VI pag. 131 & 132. [f] Tom. IX. [g] Exercitat. in ad hunc librum pag. 193.
[h] Tom. I. pag. 769. [i] Aeneid VII. vers. 744. [k] Pro Plancio [l] Lib. XVI. 15 [m] In verbo montuosus.

Ex Hardain.	Ex nostrâ recensione.
elephantos. In Abila quoque monte, & quos Septem fratres a similitudine appellant; ii freto imminent juncti Abilae. --- --- Quiza Xenitana peregrinorum oppidum, Arsennaria Latinorum, tribus millibus passuum a mari.	*Elephantos. Inde Abyla* [1], *quique montes Septem fratres* [2] *a similitudine appellantur freto imminentis* [3] *juncti Abylae* [4]. --- --- *Quizaxenitana* [5] *Peregrinorum oppidum*, *Arsenaria* [6] *Latinorum* III. *P. a mari*.
Tria	Tria

ANNOTATIONES.

(1) *Abyla.* De hujus voci orthographiâ paullo infra [illegible] [illegible] Hardu[illegible] [illegible] Solinus [illegible] *Septem montes* [illegible] *fratres appellantur* [illegible] *Elephantis frequentissima.* [illegible] Martianum Capellam [illegible] in Abylâ quoque monte [illegible] Septem fratres appellant [illegible] Elephantos, Plinius, Solinus, & Capella [illegible] *Ipsa Provincia — ab oriente* [illegible] *Elephantis. In Abila quoque monte, & quos Septem fratres — — appellant.* [illegible] Elephantis [illegible] Abyla [illegible] Septem fratribus [illegible] Elephantis [illegible] Abyla *Sierra de las Monas* [illegible] Simiae [illegible] Elephantis [illegible]

Vir [illegible] Salmasii [illegible] in Venetâ editione anni 1499, [illegible] Anonymus, qui XVI. seculi [illegible] *Inde Abila monte* [illegible] *Inde Abyla*, *quique montes* [illegible] *In Abila quoque monte.* [illegible] Antoniani Itinerario, [illegible]

AD SEPTEM FRATRES - - - M. P. LX

AD ABILEM - - - - - - M. P. XIIII

Consule [illegible] Surita, Schott, & Wessel [illegible] (*d*).

(2) *Septem fratres.* [illegible] Hardu[illegible] Ptolemaeus [illegible]

Juniorem, [illegible] Calpe [illegible] [illegible] in Germaniâ [illegible] *Dos fratelli* [illegible] Septem fratres [illegible]

(3) *Freto imminentis juncti.* Ex Chifletii, & Ambrosiani codicibus [illegible] Harduinianae praeferenda.

(4) *Abylae.* [illegible] Harduinum, [illegible] *Abyla*, & *Abila* [illegible] (*f*). [illegible] Itinerario, *Abila* [illegible] Avieno [illegible] (*g*). [illegible] Ptolemaei, [illegible] Strabonis [illegible] (*i*) [illegible] *Abylae columnae Calpes*, & *Abylaeos* [illegible] (*k*). Xylander [illegible] *Abilam* [illegible] (*l*), [illegible] (*m*), [illegible]

(5) *Quizaxenitana.* [illegible] *Zenitana*, [illegible] *Xenitana*, [illegible] *peregrinorum* [illegible] Litteras G, [illegible] X [illegible] Harduinus [illegible] *Quizaxenitanam* [illegible] Ptolemaeo [illegible] Antonini Itinerario [illegible] (*n*). [illegible] *Arsefel* [illegible] (*o*), [illegible] Gastaldus (*p*). [illegible] Villanovani, [illegible] (*q*), [illegible] Ptolemaei [illegible] Hardui[illegible]

(6) *Arsenaria.* [illegible] Harduinus habent *Arsennaria* [illegible] Ambrosianus [illegible] Calpurnii [illegible]

— NATION. GETVLIC. ARSEN
QVAE SVNT IN NVMIDIA

[illegible] Ptolemaeum [illegible] Antonini Itinerario, [illegible] Arsenariam [illegible] expo-

(*a*) XXV. (*b*) Lib. IV. pag. 112. (*c*) Lib. VII. 15. (*d*) Pag. 9. (*e*) Vide Gosseli. apud Ptolemaeum lib. IV. fol. [illegible] (*f*) Tom. I. pag. 254. [illegible] (*g*) In Ora Mar. [illegible] (*h*) Vide Albertinum pag. [illegible] (*i*) Lib. III. (*k*) [illegible] XXXV. [illegible] edition. Paris. ann. 1520. (*l*) Lib. III. pag. 179. edition. Basileens. ann. 1596. (*m*) [illegible] (*n*) Vide laudat. pag. 14. (*o*) Vide [illegible] (*p*) Ad Ptolem. lib. IV. fol. 128. (*q*) Tom. II. pag. 173.

Ex Harduin. IV. pag. 245.	Ex nostrâ recensione.
Tria promontoria -- in altum procurrentia, duos efficiunt sinus Hipponensem, proximum, ab oppido, quod Hipponem dirutum vocant, Diarrhytum a Graecis dictum, propter aquarum irrigua.	*Tria promontoria — in altum procurrentia duos efficiunt sinus Hipponensem, & proximum* [1] *ab oppido, quod Hipponem Dilutum*[2] *vocant, Diarrhytum a Graecis*[3] *dictum propter aquarum irrigua.*
IV. pag. 248.	
Oppida libera triginta -- — Salaphitanum, Tusdritanum, &c.	*Oppida libera XXX. — — — Salaphitanum, Thysdritanum*[4], *&c.*
V. pag. 250.	
Garama caput Garamantum: omnia armis Rom. superata, & a Cornelio Balbo triumphata: uni huic omnium externo curru & Quiritium jure donato. Ar-	*Garama caput Garamantum omnia armis Romanis superata, & a Cornelio Balbo triumphata: uni omnium* [5] *externorum* [6], *curru & Quiritium jure donata.* Ar-

ANNOTATIONES.

reperies (*a*). *Arcus* hodie, ut videtur ex loci positione, & [illegible] Mercator a Mercatore [illegible] vocatur *Arcus* [*b*].

(1) *Et proximum.* Ex nostris codicibus, atque Ambrosianis.

(2) *Dilutum.* Harduinus, cum antiquam [illegible] Salmasius, [illegible] *Hipponem Diarrhytum vocant* [illegible] *a Graecis dictum*, [illegible] Harduinus [illegible] Ambrosiano I [illegible] Salmasius [illegible] Ambrosiano II [illegible] *Admonendum*, [illegible] (*d*), [illegible] Plinium [illegible] *Hipponem dirutum* [illegible] Hermolaus Barbarus [illegible] *Graeci diarrhyton appellant* [illegible] *Ptolemaeus* [illegible] *Plinius libro VIII.* [illegible] *Pomponius*. Post Barbarum Alexander Benedictus, qui Plinium [illegible] Hermolai [illegible] *Hipponensem dilutum* [illegible] (*e*). [illegible] Jo. Baptista Palmarius (*f*) [illegible] Caesarianus (*g*) [illegible] *dilutum* [illegible] V. Cl. [illegible] Barbarus [illegible] *dilutum* [illegible] *Dilutum* a [illegible] Hippone Regio [illegible] *Septem fratres* [illegible] Ptolemaeo [illegible] Plinius, [illegible] *Hippo*, [illegible] Geographi [illegible] *Dilutum* [illegible] Landinus, & Dominicus, [illegible] *Diarrhyte* [illegible] Pomponius Mela, & [illegible] (*h*), [illegible] Hipponem Diarrhytum Vespasiano, & Trajano [illegible] Plinio Caecilio [illegible] *Hipponensis* [illegible] (*i*). [illegible] Pintiani [illegible] *dilutum*, & *diarrhytum* [illegible] Wesselingio [illegible] Harduino [illegible] Bochartum [illegible] Diarrhytum a Plinio [illegible] Hipponensis [illegible] *dilutum* [illegible] *diarrhytum?* [illegible] *Hippone* [illegible] Antonini, [illegible] Surita, & Wesselingium.

(3) *A Graecis.* [illegible] *Diarrhytum* [illegible]

(4) *Thysdritanum.* [illegible] Ptolemaeo, [illegible] (*k*). Antonius [illegible] Harduinus. De hoc oppido [illegible] & ad VII. [illegible]

(5) *Uni omnium.* [illegible] Harduinus [illegible] (*l*) [illegible] (*m*), [illegible] Cornelius Balbus Gaditanus [illegible] om-

(*a*) Pag. 14. (*b*) *Consule Baudrand. Tom. I. pag.* [illegible] *in voce Arsenaria.* (*c*) 1470. 1472. 1483. 1496. *Vene.* (*d*) *Ad Antonini Itiner. pag.* 11. (*e*) [illegible] *fol.* [illegible] (*f*) *Vide edit.* 1500. 1510. (*g*) *Ad Plin. Caecil. Lib. IX.* [illegible] (*h*) *Lib. IX.* 18. (*i*) *Epistol. Lib. IX.* [illegible] (*k*) *Lib. IV.* [illegible] (*l*) 1470. 1476. 1483. 1491. 1496. *&c.* (*m*) 1507. 1519.

AD VI. LIBRVM.

Ex Harduin. IX. pag. 307.

Armenia autem major incipiens a Paryadris montibus, Euphrate amne (ut dictum est) aufertur Cappadociae —— Oppida celebrantur in minore, Caesarea, Aza, Nicopolis —— Vniversae magnitudinem Aufidius quiquagies centena mill. prodidit.

Ex nostrâ recensione.

Armenia autem Major incipiens a Paryadris [1] *montibus Euphrate amne, ut dictum est, aufertur Cappadociae* [2] —— *Oppida celebrantur in Minore Caesarea* [3], *Aza* [4], *Nicopolis* [5] — *Vniversae magnitudinem Aufidius quinquagies centena M. prodidit.*

AD VII. LIBRVM.

Ex Harduin. IV. pag. 376.

Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossicium civem Thysdritanum.

Ce-

Ex nostrâ recensione.

Ipse in Africâ vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossicium [6] *civem Thysdritanum, vivebatque cum proderem haec* [7].

Cae-

ANNOTATIONES.

omnium arternorum, qui enim, & Quir [illegible] sit [illegible].

(6) *Externorum.* Hic ratione legendum Plinii locum [illegible] colliget Nicolaus Antonius (a), cum [illegible] fuerit Solinus Plinii simia (b). Verum & quando [illegible] [illegible] poena erit ipsa varia Plinii [illegible], qui [illegible] Cornelio Balbo hujus patruo loquens: *primum*, inquit (c), *externorum, atque etiam ex Oceano genitorum usus illo honore.* Secundum argumentum in membranis [illegible] [illegible] invenire non difficulter Dalecampius, atque ita *ab ortu* [illegible] col. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Tertium, quintum *ceterus externis* hoc loco?

(1) *Paryadris.* Non absque ratione legit *Paryadres* Harduinus, cum [illegible] apud Strabonem [illegible] [illegible]. Verum ubi hanc vocem in Plinio ingerit [illegible] Harduinus (d) facile debeat, an sit genuina. Quam [illegible] [illegible] codicibus, atque [illegible] [illegible] libri [illegible] [illegible] hoc loco [illegible].

(2) *Cappadociae.* Nomen ab Hebraeo *Capadoch* [[illegible]] deduci vendibat Joh. Baptista Passerius (e), cum [illegible] [illegible] altissimis montibus vallata a caeteris separata [illegible].

(3) *Caesarea.* Qui cum Gelenio, Paulo Manutio, Sancto, Dalecampio, Harduino Caesaream Caesaream [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] appellatione in Minore Armenia [illegible], cujus nulla apud [illegible] [illegible] atque in [illegible] Romanorum Itinerariis [illegible]: *Caesarea, Aza, Nicopolis* [illegible] *Caesarea* [illegible] [illegible], quod in [illegible] [illegible] (f), atque in [illegible] [illegible] [illegible] Hermolao Barbaro debetur, apud quem *Ptolemaeus* ([illegible] [illegible] [illegible] pro Ptolemaeo [illegible]) *Caesarea Aza Nicopolis* [illegible] *Aza urbs ad* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Caesarea* [illegible] [illegible] [illegible]

Ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Harduinus [illegible] [illegible] Neocaesaream, quam in Euphrate [illegible] [illegible] [illegible] Nicephori Callisti (g). Verum unde probetur urbem duplici [illegible] appellatione Plinii aevo extitisse. Baudrandus Caesaream prope Zarbam collocavit (h).

(4) *Aza.* Hujus oppidi, & Nicopolis duplici loco meminit Antoninus in Itinerario (i), ubi [illegible] ex [illegible] [illegible] legendum [illegible] Wesselingius, cum in [illegible] [illegible] [illegible] occurrat *Haza.* [illegible] etiam [illegible] [illegible] apud [illegible] Wesselingium, Surium, Simlerum.

(5) *Nicopolis.* Devicto Mithridate in victoriae argumentum graecam appellationem huic oppido Pompeium Magnum [illegible] [illegible] [illegible] Strabone, Dione, Appiano Alexandrino, Stephano Geographo. Monuit Wesselingius, quod [illegible] [illegible] cum novella XXXI. Nicopolim in Armenia Prima [illegible]. Variat cum Plinio in Secunda [illegible] Minore [illegible] [illegible] Stephanus ab Harduino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(6) *L. Cossicium.* De hoc [illegible] satis superque [illegible] [illegible], quae in [illegible] Disquisitionum parte, non uno loco [illegible] (k).

(7) *Vivebatque cum proderem haec.* [illegible] [illegible] absque ratione in Plinii textum [illegible] recepit Harduinus, ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] codicibus [illegible] [illegible], quibus [illegible] libri [illegible]. Fateor in Ambrosiano, [illegible] [illegible] desiderari. In veteri [illegible] Longolii [illegible], sive editione [illegible] [illegible] Dalecampius (l), [illegible] Anonymo [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Veneta [illegible] [illegible], quod [illegible] (m). Quare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Plinii [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Plinii [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Cum haec proderem habebant Caesares* [illegible] (n) [illegible] [illegible] X (o). [illegible] *quoque erat in urbe Româ* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(a) *Bib. Vet. H[illegible] lib. I.* [illegible] *pag. 6.* (b) *Cap. XXXII.* (c) *Lib. VII. 43.* (d) *Ad V. Plinii lib. pag.* [illegible] [illegible] *15. Vide & emendat. LXVII. pag.* [illegible] (e) *De Hebraismo Aegyptior. Cap. IV. pag.* [illegible] (f) [illegible] (g) [illegible] [illegible] (h) *In Tabulâ Roman. Imperii. Vide Moreri Geograph.* (i) *Pag. 183. & 207.* (k) *Lib. V. pag.* [illegible] *& libro VII. pag.* [illegible] *& 231.* (l) [illegible] (m) *Anno 1519.* [illegible] *fol. 65. B.* (n) *Lib. X. 42.* [illegible] *& D. [illegible] lib. V. pag. 144.* (o) *Conf. Plin. lib. X. 43.*

Ex Hardvin. IV. pag. 376.	Ex nostrâ recensione.
IV. Ceteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto anno, & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octavo — Tralatitium in Aegypto est & octavo gigni. Jamquidem & in Italia tales partus esse vitales, contra priscorum opiniones — Vestilia C. Hercidii, ac postea Pompo-	*Coeteris animantibus statutum* [1] *& pariendi* [2], *& partus egerendi* [3] *tempus est. Homo toto anno, & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octavo — Translatitium* [4] *in Aegypto est & octavo gigni, jamquidem & in Italiâ tales partus esse vitales contra priscorum opiniones* [5] … *Vestilia C. Suillii* [6], *Domitii Posthumi* [7], *Pompo-*

ANNOTATIONES.

[1] *Statutum.* Consentiunt membranae, & vetustae editiones adhaeret Plinius [a]. *Quandam tamen statutam tempus anni habent ubique, ait Censi, & Amygdalae circa brumam.* Ab antiqua impressa hic nideo discessisse Thomam Blavensem, qui anno 1481 *Statum* edidit, quem postea Venetam ann. 1483 & subsequentibus secuta sunt [b]. Illud nulli facile addidi notum Neotericis adoperatis Gelenius, Pintianus, Massarius, Dalecampius, Harduinus &c.

[2] *Pariendi.* Innuit omnibus vero in animatis apta certis semper temporibus parere.

[3] *Egerendi.* Exteriori aliorum explicat impositam Beatis a Natura legem, ut semper ipsissima, sive numerum, sive mensium, sive dierum certicula foetus edant, paullo infra [c]. *Extat in monumentis —— uno abortu duodecim puerpera egisse.* Retentaveris, cum illud *pariendi partus* quia *egerendi* ab antiquis omnibus receptum, haud nequit Inlatibus repulisse: assequeris Plinium scripsisse *pariendi, & partus gerendi.* Horum princeps Gelenius, qui eatenus in foveam datit. Verum tertium *pariendi*, & partus egerendi tempus in reliquis animantibus opponitur homini, qui toto anno, & incerto gignitur spatio.

[4] *Translatitium.* Monuerat Dalecampius in Chiffletiano codice monstrari *tralatitium*; Hirdulnas ire in opera tempore ingressa ea verantibus membranis, ut inueniat. Quam tamen fere minimè apertum. Ego in omnibus meo asserta *translatitium* invenio. Ut quaepiam transaurorum collimenta omnitatem nostram pertinet ex temporum, ad Plinium Caecilium provocamus Avunculi exemplo verba que insistenteo [d], *nec tam ratione est translatitia haec, & quasi publica ipsius a fortioribus annis comma ipsarum commodo cupere.* Consuletur hoc loco Catanaeus, qua verba Magni Plinii a nobis vulgata subiecit [e], & qui plura desideraverit, adeat Vossium, Buchnerum, Pighium, Barthium, Nicolaum Fabrum in Plinii Caecilii epistolarum editione per Cortium, & Paullum Denelem Longolium curatâ [f].

[5] *Opiniones.* Non ipsius asseverandum rem Feychius, quibus ab Hippocrate ad Galenum ex successoribus medicis accepimus octavo mense genitas non vivere [g], cum Plinius ab in venias examinandas.

[6] *C. Suillii.* Jevabit meminisse Nos libro IV difficilem intricatum labyrinthum in hisce verbis invenisse, nec nobis difficilius occurrit, & caliginem pertinaciter obstitas [h]. Fatetur Harduinus le MSS. Reg. I. Paris. Col. & 2. leg. non *C. Herdicii* (ut in Romanâ 1470. Parmensi 1476, aliisque) sed *C. Suillii*, Iddemque forte *C.* vel *Cn. Domitii Cerae et fuit, de quo Dio in Claudio* —— *qui post Lucilianam Paulinam Mauro subegit. Bella certe tempora congruunt.* Hoc atque interpres, nisi objecto nulli omnino tempora conveniunt, cum Vestilia, quae Caesoniam genuerit, atque adeo Corbulonem, & Suillium, nullâ ratione hujus Dio sese Claudio imperante esse potuerit. Corruptum hujusce locum apud Dionem multa fuerint, legendumque potius Cn. Hosidium Getam, quem unâ cum L. Vagellio consulem Claudianis temporibus memorari invenio in celeberrimâ aenea Tabula, nisi de postulationi Allutensium Cellis [i].

Ad membranas igitur quatuor depravatas & non concordes, hasque Romanorum appellandi legibus, atque historiae comparatione, emendavimus aliqua ad similitudinem locorum mediorum. In Vaticano codice 3533. *Vestilia Cels. Luna, ac postea Pomponii atque Orfici clarissimorum civium conjunx ex his quatuor partus enixa septimo semper mensi genuit Suillium Rufum undecimo &c.* Codex 3861 qui creditur olim ad Fulvium Ursinum spectasse: *Vestilii Gitu ac postea Pomponi atque Orfici &c.* Codex I Ambrosianus *Vestilia Gaii Herdicii, ac postea Pomponii atque Orficii clarissimorum civium conjux ex his quatuor partus enixa septimo mense genuit Suillium Rufum XI Corbulonem VII &c.* Cod II. Ambros. *Vestilia Gaii Lucii, postea Pomponii atque Orfici clarissimorum civium conjux ex his quatuor partus enixa septimo semper mensi genuit Suillium Rufum &c.* Primus Politiani membranam: *Vestilia C. Gliti et postea Pomponii atque Orfici clarissimorum civium conjux ex his quatuor partus enixa septimo si semper mensi; genuit Suillium Rufum undecimo, Corbulonem septimo &c.* Secundum. *Vestilia C. Glitii &c.* Dalecampius monuit legi & *Vestilia C. Lelii* Resiliorum C. Suillii, unde corruptum videatur C. *Ilii*, qui abunde veri olimum nomen partem complent. Similiter enim eidem rationi Suillius, & Rufus. Neque enim Suillius Rufus consul alio quam Suillio patre nasci potuit, ut tradit II. libro gentilitiam appellationem ergo. Ut memoratis, quantum fieri potest, adhaereremus, cogitatis quandoque id adoptionem contigerit, ut qui natu Herdicio, sive Glitio, sive Lelio, seu quocumque alio genitore esset alter a C. Suillio, alter a Cn. Domitio in familiam adscitus vocari fuerint C. Suillius Rufus, & Cn. Domitius Corbulo. Sed nulla de hisce adoptionibus in Romanâ historiâ memoria, neque ipsos Suillii, & Corbulonis integrae appellationes ullam adoptionem produnt indicium. Invenio qualem apud Dionem, ubi referuntur atrium clarissimorum neces a Nerone perpetratas aetate, si nominatim de Corbulone, Sulpiciis, Scribonii, Rufo, ut Proculo narratur cum hi fratres essent, & fuisse aequales genere, vitae institutione, & similitudine nominis, denique simul utrumque Germaniam administrassent: ita simul accersiti in Graeciam venerunt [k]. Sed haec narratio tenebras tenebris addit. Corbulo igitur Sulpiciorum, ac Scriboniorum quoque frater dicitur, neque aliâ ratione quàm uterinus esse poterit; nam cum ipsi ad Domitium eum ferè similes scribet, si eodem genitore tam recenseri a Dione eatus esset, & non Sulpicii, & Scribonii, sed Domitii quoque appellari debebant. Quare vel omnino corrupta Dionis narratio, vel Grae-

cas

[a] Lib. XVII. 18. [b] 1496. 1499. 1507. 1510. [c] Lib. VII. 11. [d] Lib. IX. 37. [e] Edit. 1601 pag. 358. [f] Pag. 312. [g] Vide Feychium, tom. IX. ed. V. num. 40. [h] Pag. 93. [i] Vide Caprain, & Bossetal. & Lacunt Dissertat. tom. I. lib. IV. pag. 96. [k] Lib. LXIII. pag. 723.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ponii, atque Orfiti clarissimorum civium conjux, ex his quatuor partus enixa, septimo semper mense, genuit Suilium Rufum undecimo Corbulonem septimo, utrumque Consulem postea Caesoniam Caii principis conjugem octavo. In-	*poniique Orfiti* [1] *clarissimorum civium conjux, ex iis quatuor partus enixa* [2], *septimo Suilium Sempronium* [3] *mense genuit, Suilium Rufum* [4] *undecimo, Corbulonem* [5] *septimo, utrumque Consulem* [6], *Pomponiam Caesoniam* [7] *Caj Principis conjugem octavo.* In-

ANNOTATIONES.

con auctor fallitur, & Plinii dictis unicè convenit Rufi cognomen, quod Suilium gessisse constat, & Corbulonis fratris [illegible] Quomodo igitur pacto excidit Harduino, ut Suilium consulem ex Pomponia ortum [illegible], addereque: *fuit enim ex Pomponia gente Rufiorum familia & cognomen* [a]? Pomponium Pomponium, nusquam Suilium genuit, neque Rufiorum cognomen [illegible], familiam a Pomponii gente [illegible] constituere, nisi ad Pomponios omnes perpetuo [illegible] L. Caecilium Rufum, & P. Cornelium Rufum [illegible] memoratum [b], at Julium Rufum consulatum [c] quando vel Tyreum [illegible] Caecilium, secundum ad Cornelium, [illegible] ad Julium gentem spectare. Nihil igitur Rufi cognomine [illegible] cum in prope infinitis Romanorum familiis occurrat, videre est apud Appianum, Gruterum, Muratorium, Gladiorpium [d] &c. Et sic contulerit facile dignoscitur, ut quae inepte in Vaticano exemplar 3332 [illegible] Caii Suilii, in Ambrosiano II Caii Lelii, in [illegible] membranis C. Glevi, apud Dalecampium C Lelii, ad C. Suilium, vel Sullium spectare [illegible] cum [illegible] gentis nomini eadem corrupta dictione, & certo [illegible] sit non alio genitore quam Suilio Suilium Rufum Consulem nasci potuisse.

(7) *Domitio Postumo.* Quisnam fuerit hic Domitius Postumus, fateor ignorare, verum cum ea superioris [illegible] nostra Domitium Corbulonem Domitii [illegible] verba *Harduino, ut posset* in gentis [illegible] voluminibus [illegible] *Domitii Postumi* appellationem [illegible] Adde quod nihil in contrarium de cognomine ad Corbulonis parentem spectans inveniatur, & dependens [illegible] non [illegible], ut ipsius etiam Vestiliae genitorem [illegible].

(1) *Pomponiique Orfiti.* Nullo [illegible] scribere potuisse *Pomponii, atque Orfiti* [illegible] Harduinus, [illegible] illustres gentis [illegible] appellatione Pomponii, uti praenomina, vel cognomina [illegible] Orfiti cognomen a [illegible] fuisse [illegible] Argumento est ille Orfitus, ad quem provocat Harduinus, qui Consul [illegible] nostram [illegible] Claudio processit anno V. Cond. 803 qui Servius [illegible] Cornelius nomine, Orfiti cognomine appellabatur. Hic [illegible] a Vestilia marito fuit, cum [illegible] mihi non convenit.

(2) *Quatuor partus enixa.* Fidem prestat, quatuorque [illegible] numerat, nempe Sempronium, & Rufum ex Suilio, Corbulonem ex Domitio, Caesoniam Orfiti filiam [illegible] *septimo semper mense genuit* [illegible] glorum Codicum I & II Colbertinorum I. & II. Parisiensis, Chiffletiani, Toletani, aliorumque [illegible] „ In Ereditis ea vox semper, Sempronium tamen [illegible] Varietatem partus in una eadem „ que [illegible] quae primam quatuor partus continet, septimo semper mense; mox & Suilium undecimo, septimo deinde & alterum, postremum

„ denique octavo edidisse „ Bonâ tamen emendatoris pace, ubi nullus, vel saltem [illegible] sensus, [illegible] membranarum reddantur favore. *Ex iis enim* significat Vestiliam tribus viris consequenter [illegible], ut ii quatuor partus ediderit primum, & alterum *septimo mense*, secundum *undecimo*, tertium octavo. Ubi enim praeterquam quatuor [illegible] septimo mense peperisset [illegible] vel ex iis effent adscribendi. Neque enim ex pluribus viris qua [illegible] una interrupta conformatione septimo mense in lucem edidit, quae [illegible] Suilio undecimo, secundum ex Domitio septimo, tertiumque Orfito octavo mense, juxta Harduinum, peperit. Verum insuper [illegible] Vestiliam quatuor filiorum genitricem fuisse, antequam [illegible] maritum, [illegible] partus septimo semper mense egisse, annales fuerint, an [illegible], alterutrum [illegible] Plinius non [illegible].

(3) *Sempronium.* Sempronium gentilicium Suilius nomen praeposui ex codicum. *Volumus* [illegible] *semper*, [illegible] per compendium in praemagnis membranis [illegible] erat *Suill. Sempron.* Caeterum ubi praegnans gentis nomen [illegible] placeat, non absonum Semproniae [illegible] appellationem hoc loco [illegible] quam filium C. Suilii [illegible], cum forte Suilii Rufi appareat. [illegible] Consulis M. Servilii Consulum filii dicitur (f), cujus [illegible] appellatio [illegible] Servilia, ut [illegible].

(4) *Suilium Rufum.* Egimus de Suilio [illegible] Plinianae hujus [illegible] proponit [illegible] Taciti [illegible] & Gianduripii, [illegible] Ovidium (h), [illegible] (i)

Nam [illegible] eadem [illegible]

(5) *Corbulonem.* Fuit apprime illustris, & [illegible] cum laude meminit Plinius, & praesertim [illegible] diversa [illegible] (k) *[illegible] his nuper ex eo sive gestis a Domitio Corbulone* [illegible] *supplicibus, non Regum [illegible]* Domitium, & Tacitum [illegible] Corbulone [illegible] Statium libro V Sylvarum

[illegible] summam Mavortis agebat

Corbulo

Consule Joachimo Weldemo (de Wilde) (l)

(6) *Utrumque consulem.* Non invenimus, [illegible] anno V Cond. 791 Suilius Rufus [illegible] anno V. Cond. 798. (m)

(7) *Pomponiam Caesoniam.* Pomponiae gentilicium [illegible] postea per [illegible] His ratione [illegible] in [illegible] quam D [illegible] libro IV [illegible] Caj Caesaris [illegible] appellavit. Si [illegible] effet [illegible] quondam Aeneas Vicus publicis [illegible] [illegible] in [illegible] parte sub Caesoniae imagine (o)

(a) Pag. 376. num. 22. (b) Lib VII 54. (c) Lib XXVI num. (d) Onomastic. in indice cognomen. pag 934.
(e) Emendat. XXXI ad VII [illegible] pag 412. (f) V de Plin. lib. XXIV 7. (g) Pag 95. (h) Onomast. col 817.
(i) In [illegible] lib IV. (k) Lib VI 8. (l) Montfaucon pag 158. (m) Vid. [illegible] anno I. lib. IV pag 51 & seq.
(n) Pag. 91 ad ann. Plin. 15. (o) Le Imagini delle Donne Auguste pag. 131

Ex Harduin. XVI. pag. 384.

Invenimus in monumentis, Salamine Euthymenis filium, *in* tria cubita triennio adolevisse, incessu tardum, sensu hebetem, & jam puberem factum voce robusta, absumptum contractione membrorum subita, triennio circumacto. Ipsi non pridem vidimus eadem ferme omnia, praeter pubertatem, in filio Cornelii Taciti Equitis Romani, Belgicae Galliae rationes procurantis. [illegible] Greci vocant eos: in Latio non habent nomen.

Ex nostrâ recensione.

Invenimus in monumentis Salaminae [1] *Eutimenis* [2] *filium in tria cubita triennio adolevisse, incessu tardum, sensu hebetem; & jam puberem factum voce robustâ, absumptum contractione membrorum subitâ, triennio circumacto. Ipsi vero pridem vidimus* [3] *eadem ferè omnia (praeter pubertatem) in filio Cornelii Taciti* [4] *Equitis Romani Belgicae Galliae rationes procurantis. Ἐκτραπέλους* [5] *Graeci vocant eos; in Latino* [6] *non habent nomen.*

Ex Harduin. XX. pag. 386.

Nunc quidem in Circo quosdam CLX. M. passuum tolerare non ignoramus. Nuperque Fonteio & Vispanio Coss. annos

Nunc quidem in Circo quosdam CLX. M. pass. tolerare non ignoramus, nuperque Fonteio, ac Vipsano [7] *Coss. annos*

Tom. II. VIII. K IX.

ANNOTATIONES.

SOLI AETERNO
CAESONIAE POMPONII
ORPHITI FIL. C. CAESA
RIS AVG. CONIVGI AMAN
TISSIMAE

Verùm hujusmodi arbitratu conflata, nec de ipsius epigrammatis veritate eruditum Parmensem fidem suam obstringere putaverim. [illegible] ... XXXVI. ... ab Aegyptiis ... MILLONIA ... Caesonia ... [illegible]

(1) *Salamine.* [illegible] ... *Salamine* &c. ... *Salamine* ... [illegible]

(2) *Eutimenis* ... [illegible]

(3) *Ipsi vero pridem vidimus.* Ad hanc emendandam lectionem Harduinus hujusmodi profert (*d*) „ Falso scriptum

„ in libris ad hanc diem editis, *non pridem vidimus*, &

„ vero *non pridem* habent Reg. ... [illegible] ... *ipsi non pridem vidimus* (*f*). ... NON PRIDEM ... PRIDEM ... [illegible] ... Cornelii Taciti ... [illegible]

(4) *Cornelii Taciti.* ... [illegible]

(5) *Ἐκτραπέλους.* Graecam ... [illegible] ... Romana ... [illegible]

(6) *In Latino.* ... Libro XXIX ... [illegible]

(7) *Vipsano.* ... [illegible]

[illegible]

Ex Harduin. XX. pag. 386.

VIII. genitum puerum a meridie ad Vesperam LXXV. millia passuum cucurrisse.

Ex nostrâ recensione.

IX. genitum puerum [1] *a meridie ad vesperum* [2] *LXXV. M. pass. cucurrisse.*

Ex Harduin. XXVI. pag. 388.

XXVII. Verum ad decus Imperii Rom. non solum ad viri unius pertinet victoriam, Pompeii Magni titulos omnes, triumphosque hoc in loco nuncupari aequaro non modo Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis prope ac Liberi Patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum, Syllanus in Reip. causa exoriens, auspicatus est. Africa vero tota subacta, & in ditionem redacta, Magnique nomine in spolium inde capto, eques Rom. (id quod antea nemo) curru triumphali revectus est, & statim ad Solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenaeo trophaeis, oppida DCCCLXXVI. ab Alpibus ad fines Hispaniae ulterioris in ditionem redacta victoriae suae adscripsit, & majore animo Ser-

Verùm ad decus Imperii Ro. non solùm ad viri unius pertinet victoriam, Pompeji Magni titulos omnes, triumphosque [3] *hoc in loco nuncupare* [4]*, aequaro non modò Alexandri Magni rerum fulgore: sed etiam Herculis prope, ac Liberi Patris. Igitur Siciliâ recuperatâ, unde primùm Syllanus in Republicae causâ exoriens, auspicatus est: Africâ verò totâ subactâ, & in ditionem redactâ, Magnoque nomine spolio inde capto* [5] *Eques Romanus (id quod antea nemo) curru triumphali revectus est. & statim ad Solis occasum transgressus excitatis in Pyrenaeo trophaeis oppida IDCCCLXXVI.* [6] *ab Alpibus ad fines Hispaniae Ulterioris in ditionem redacta victoriae suae adscripsit, & majore animo Sertorium domito* [ ]*: bel-*

ANNOTATIONES.

(1) *Annos IX genitum puerum.* Multi difficile videtur [illegible] ... ex [illegible] Hardaeus subdidit [illegible] Solis, cui octo VIII [illegible] VIIII [illegible] IX [illegible] ... Neque [illegible] Hermolaus Barbarus, qui hanc inter Plinium & Solinum differentiam [illegible].

(2) *Ad vesperum.* [illegible] ... *vesperam*, & *vesperum*.

(3) *Triumphosque.* Tollit [illegible] in hac voce Harduinus [illegible].

(4) *Nuncupare.* [illegible] ... (a). In [illegible] *Augusto*, [illegible] ... Harduinus, [illegible] *reperiuntur* (b).

(5) *Spolio inde capto.* Harduinus legere [illegible] *spolium inde capto*, [illegible] ... Toletano, [illegible] ... *spolio*. [illegible] ... Magni cognomen, quo a Sylla donatus est, [illegible] ... Plutarch. in Pompejo, pag. 623. Tarquillus tamen ex Ponto, non ex Africa id cognomen [illegible] ... Non [illegible] *spolio*, quando [illegible] habent: *Magnoque nomine spolio inde capto* (8). [illegible] Hermolaus Barbarus [illegible] ... Scribendum *spolio*. Tranquillus non [illegible] ... Plutarchus a Sylla [illegible] ... Africa [illegible] ... Hermolai castigationibus [illegible] ...

ligendum [illegible]. Barbaro adhaerent Palanthus, Benedictus, Galenius, Moret [illegible], Dalecampius [illegible] ... (d). *Non [illegible]*, [illegible] *Cypeus [illegible]* ... *sed [illegible] Philosophi [illegible]*

(6) IDCCCLXXVI. [illegible] Landinus, Barbarus, Palanthus, Benedictus, Galenius, Manutius, [illegible], Harduinus [illegible] ...

(7) *[illegible] domito.* [illegible] ... Harduinus, [illegible] ... *Sertorium domito*. [illegible] ... in Veneris Landini [illegible] ... *Sertorio* [illegible] ... autographis, & codicibus membranaceis, & [illegible] Barbarus, Palanthus, & Alexander Benedictus [illegible] ... Harduinus [illegible] ... Pompejum [illegible] ... de Sertorio, [illegible] ... *quod*, &c (e). *Ceterum [illegible] bellorum [illegible]*

VIII, [illegible] ... a Pompejo [illegible] ... Sertorium [illegible] ... Romanum [illegible] ... Barbarum [illegible] ... civili bello, [illegible] & Mithridatem [illegible] ... Romanorum [illegible] ... Pliniani [illegible] ... Sertorio [illegible] ...

(a) *Lib. VII. 45.* (b) *Pag. 420* (c) 2470. 2476. 1479. 2483. 2491. &c. (d) *Lib. XXXIV. C* (e) *Pag. 415. num. LXXXV.*

Ex Harduin.

Sertorium tacuit. belloque civili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterum triumphales currus eques Romanus induxit &c. —— Hos ergo honores Vrbi tribuit in delubro Minervae, quod ex manubiis dicabat. CN. POMPEIVS MAGNVS IMP. BELLO XXX. ANNORVM CONFECTO &c.

Ex nostrâ recensione.

belloque civili, quod omnia concutiebat (1) *externa, extincto iterum triumphales currus Eques Ro.* (2) *induxit &c. —— —— Hos ergo honores Vrbi tribuit in delubro Minervae, quod ex manubiis dicabat. CN. POMPEIVS. M. IMP. BELLO. XXX. ANNORVM. CONFECTO &c.*

ANNOTATIONES.

tuere. Indoctum dixit Noster multatum antorum, quae ex equâ & ... nascerentur (a), & de Populo Romano (b). *Ex hic est ille ... Orbis &c.* Ad ea, quae de Caesaris filio affert, aliam fecit ... caussam, cum Romana Respublica contra illum steterit, unde post cum Sertorio ... Julii Caesaris civilem ... tacere. Pompejo ob dominum rebellem ... Nonne Siciliam recepisse laudi vertit Plinius, & tamen Syllanam partem ... sed Reipublicae caussâ qui etiam ex re Sertorium domuit?

(1) *Concutiebat.* In antiquis ... pro commovere optimè usurpatur, unde ... Gelenio, Paullo Manutio, atque Harduino magis placuerit *conciebat*, in idem ... collineant.

(2) *Eques Ro.* Notae has in veteribus ... pro Equite Romano accipio, unde legendum *Eques Romanus*, non *Eques Romani*. ... Gabrielli Symeoni (qui *Symeon*, & *Simeone* Italicè, & *Symeonis* ... ab Harduino appellatur) cum similis in ... tabulâ ... in Romano agro inventâ legi ...

POMPEIVS SICILIA
RECVPERATA, AFRICA
TOTA SVBACTA. MAGNI
NOMINE INDE CAPTO
AD SOLIS OCCASVS
TRANSGRESSVS EXACTIS
IN PYRENEO TROPHEIS
OPPID. DCCCLXXXVI
A B ALPIBVS AD FINES
HISPANIAE REDACTIS
SERTORIVM DOMVIT
BELLO CIVILI EXTIN
CTO ITERVM TRIVM
PHALES CVRRVS EQVES
ROMANVS INDVXIT
DEINDE AD TOTA MARIA
ET SOLIS ORTVS MISSVS
NON SE IPSVM TANTVM
SED PATRIAM CO
RONAVIT

Elogium ex depravato Plinii contextu concinnasse, & conscripsisse Gabrielem, atque pro vero germanoque venditasse afferit Harduinus. A Plinio ... Symeonio ... affirmare, ... ; neque ei ...

(a) *Lib. VIII. 44.* (b) *Lib. XXXVI. 15.*

erogandi ... Facere igitur illi ab aliquo ... Quod ad nos attinet, illud est, ... ab Harduino ... Symeonium, ... quod sub ... Magni Pompeji ... Castellis ... ? ... inscriptionem in Naturali Historiâ ... , quod ipse non credam. In lapidem tamen ... verba ponam, quae sunt hujusmodi.

CN. POMPEIVS. M. IMP
BELLO XXX ANNORVM CONFECTO
FVSIS FVGATIS OCCISIS
IN DEDITIONEM ACCEPTIS HOMINVM
VICIES SEMEL CENTENIS LXXXIIIM.
DEPRESSIS AVT CAPTIS NAVIS DCCCXLVI
OPPIDIS CASTELLIS MDXXXVIII
IN FIDEM RECEPTIS TERRIS
A MAEOTIS LACV AD RVBRV MARE SVBACTIS
CVM ORAM MARIT. A PRAEDONIB. LIBERASSET
ET IMPERIVM MARIS POP. ROM. RESTITVISSET
EX ASIA PONTO ARMENIA
PAPHLAGONIA CAPPADOCIA CILICIA
SYRIA SCYTHIS IVDAEIS ALBANIS
IBERIA INSVLA CRETA BASTERNIS
ET SVPER HAEC DE REGIBVS
MITHRYDATE ATQVE TIGRANE
TRIVMPHAVIT

Multiplici ratione elogium fictum recentius probari posset argumento, ... quod IBERIA per IBERIA apparet ... Magni ... Reipublicae, & Vespasiani temporibus ... credam.
Legenus in postica ... parte

GALEATIVS
ARCHONATVS
ROMAE. EMIT
VT. HVMANAE FORTVNAE
EXEMPLVM
POSTERIS HOSPITIBVSQVE SVIS
IN HAC VILLA
ATTOLLERET
MDCXXVII.

Ex Harduin. XXXV. pag. 394.

XXXV. Pudicissima femina semel, matronarum sententia, judicata est Sulpicia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci electa ex centum praeceptis, quae simulacrum Veneris ex Sybillinis libris dedicaret.

Ex nostrâ recensione.

Pudicissima femina semel matronarum sententiâ judicata est Sulpicia [1] *Paterculi* [2] *filia, uxor Fulvii Flacci, electa ex centum praecipuis* [3]*, quae simulacrum Veneris ex Sybillinis libris dedicaret.*

Ex Harduin. XXXIX. pag. 396.

Excessere hoc in nostro aevo nec modicè histriones, sed libertatem suam mercati — — nisi quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tiridatem gesti, dispensatorem, quem Nero HS $\overline{\text{CXXX}}$ manumisit. Sed hoc pretium belli, non hominis fuit: tam hercule, quam libidinis, non formae, Pezontem e Spadonibus

Excessere hoc in nostro aevo, nec modicè, histriones, sed libertatem suam mercati — — nisi quis [4] *in hoc loco desiderat Armeniaci belli paullò ante propter Tiridatem gesti dispensatorem, quem Nero H S* $\overline{\text{CXXX}}$ [5] *manumisit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit tam hercule quàm libidinis, non formae, Paenetentem* [6] *Spadonis*

ANNOTATIONES.

Huic addemus alterum a Viro Clariss. Joseph Comite Arconato positum, cum praestantissimum signum sub dio jacens in aedes suas transtulit, atque alterum inde dedicatum [illegible]

ARCHETYPÆ
MAGNI POMPEII
STATVÆ
ROMANO OPERE PRÆCLARÆ
IAMDIV HOC LOCI ERECTÆ
ET NVPER IN PINACOTHECAM TRANSLATÆ
IOSEPH COMES ARCONATVS
HANC FORMA PAREM
SVBSTITVENDAM CVRAVIT
ANNO MDCCXXXX

Haec in defensis laudem, Viatis, & Filii Comitis Galeazii obsequium dicta sint, cum placet iis omnibus debere fatendum.

[1] *Sulpicia.* Ambrosianus codex *Sulpitia*, quod in idem ceteri [illegible]

(2) *Paterculi.* *Sulpicii Salpicii*: conat praenomen Servius, nomen *Sulpicius*, cognomen *Paterculus*.

(3) *Praecipuis.* Ut [illegible] scriptorum Harduinus, & *praecepta* [illegible] *electio ante, ait, & cum [illegible] Veneris est, forte dictis, & ante capitis, Sic Virgilius Aeneid. 11. vers. 491*

Et spe jam praecipit hostem.

Addit in emendationibus *praecepti* legi in Regio 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. [illegible] vocabuli potestatem contrarium intelligentes Plinii dixisse in *praecipuis* [illegible] (a)

Antequam de eodem Naturali historiâ [illegible] invenio in MSS [illegible] [illegible] exemplum *genere* [illegible], quae dicto [illegible] opportuna, ut [illegible] Nec aliter [illegible] Valerii Maximi verba, quae a [illegible] ante Harduinum Plinii sententiae comparantur, ubi Sulpiciam ex centum praecipuis electam laudavit (b). *Neque enim, ut, forte electae sunt centum Matronae, sed ut [illegible] centenarium numerum complerent Decemviri judices, & Senatus, quae pudicissimae habebantur. Ex iis ne quod arrogans [illegible], decem forte electae, atque harum judicio Sulpicia Sulpicii Paterculi filia.* Frustra [illegible] Harduinus Virgilium, cum ubi de Turno loquitur, qui [illegible] hostis adventum praeoccupabat.

Cingitur ipse furens certatim in praelia Turnus:
Jamque adeò Rutulum thoraca indutus aënis
Horrebat squamis, surasque incluserat auro
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem,
Fulgebatque altâ decurrens aureus arce,
Exsultatque animis, & spe jam praecipit hostem.

Confule hoc loco Servium, Minellium, aliosque Maronis enarratores.

(4) *Nisi quis.* Commune lectio ita, in Ambrosiano codice [illegible] *Nisi si quis.*

(5) H S $\overline{\text{CXXX}}$. De sestertiorum notis, & differentiâ elegantes hoc loco Harduinus. Verùm male habetur a typographo eadem in annotationibus HS $\overline{\text{CXXX}}$ (c), cum auctor praeponere jubet HS $\overline{\text{CXXX}}$ quae ratione tantam [illegible] numeratis. Caeterum & in aliis codicibus antiquissima [illegible] invenio H S $\overline{\text{CXXX}}$, quae figura eadem est ac HS $\overline{\text{CXXX}}$

(6) *Paenetentem.* Recensenda paullò liberius, quae in Plinii verà ad hunc Plinii locum afferuntur (d). Nullâ ratione neque Muretus, neque Harduinus [illegible] notitiam omnem expungam, ut Pezonem inducamus, quamvis aliud appellationem manuscriptis omnibus extare affirmet Harduinus. Bis exscriptum Vaticani codicem, Altricensis Episcopi, Barbari Palmarii, & Ambrosianus I. 10. quo modicâ differentiâ scribitur *Paenetentem Spadonis*. Affert [illegible] Gallis manuscriptis Paenetentem [illegible] Barbarum, qui [illegible] existimabatur vocitemen appellari possit. Paenetis nomen ab antiquario aliquo [illegible], ut nullum a librariis habitum vocem acciderit. Invenio in Guarini Veronensis Ambrosiano codice *Paenetentem* [illegible] Paenetentem vocabulo corruptum [illegible], quod integrum in principibus editionibus apparet (e).

(a) *Vid. correct. Cl. pag. 426* (b) *Gronov. Analec. cap.* LXI, *pag.* 237
(c) *Vide pag. 396. num.* 8. (d) *Lib. V. pag.* 137 *num.* 2. (e) 1470. 1476. 1483. 1488. 1496.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
donibus Sejani III ꝰ mercante C. Lutorio Prisco.	*nis* [1], *Sejano* [2] *H-S CIƆIƆ mercante a Lutorio Prisco* [3].
Ex Harduin. XLI. pag. 397.	
XLII. Vna feminarum in omni aevo Lampido Lacedaemonia reperitur, quae regis filia, regis uxor, regis mater fuerit —. — Vna familia Curionum, in quâ tres continuâ serie oratores extiterunt.	*Vna feminarum in omni aevo Lampido Lacedaemonia refertur* [4], *quae Regis filia, Regis uxor, Regis mater fuit* [5] — — *Vna familia Curionum* [6], *in quâ tres continuâ serie Oratores extiterunt.*
Ex Harduin. XLVIII. pag. 404.	
Minus miror Stephanionem (qui primus togatas saltare instituit) utrisque saecularibus ludis saltasse, & Divi Augusti, & quos Claudius Caesar Consulatu suo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni intersuere, quanquam & postea diu vixit.	*Minùs miror Stephanionem* (*qui primus Togatus* [7] *saltare instituit*) *utrisque secularibus ludis saltasse, & Divi Augusti, & quos Claudius Caesar consulatu suo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni intersuere, quanquam & postea diu vixit.*
Ex Harduin. XLIX. pag. 405.	
Accedunt experimenta & exempla recen-	*Accedunt experimenta* [8] *recentissima Gen-*

ANNOTATIONES.

(1) *Spadonis.* In hac voce sibi admodum codices omnes, & vetustae editiones conveniunt (*a*).

(2) *Sejano.* Antiquas lectio pariter in membranis, & principibus impressionibus omnes, longè melior, imò necessaria, quàm ab Harduino amplexata, cum Parmenionem indignae venem [illegible] a Lutorio emerit Sejanus, maxima ubi Harduino affirmaticus, Lutorius mercatus Paezontem *a Spadonibus Sejano*, verbis ita ratione depravatis, quas illum ab tredecim [illegible] delegant. Constat enim Spadonem amplissimi fuisse Sejanum ac pretium Plinio verba *quam quidem injuriam haerisset ille, mercatus in luctu civitatem, quem arguere nulli vacabat.* Alludit enim ad Sejani potentiam tristi illo imperantis Tiberii tempore.

(3) *Lutorio Prisco.* Veteres libri ut editiones *Lutorio Prisco*, ut eamque vel Ambrosiani codices. Egregiè tamen ex Dionis auctoritate edendus Harduinus agit de C. Lutorio Prisco.

(4) *Refertur.* Nostri codices, & vetustae editiones (*b*).

(5) *Fuit.* Adnotavit ad haec verba Harduinus in Galliae Regnarum serie Claudiam Ludovici XII. filiam, Francisci I. uxorem, Henrici II. matrem. Doctus Amerytani, qui nos nullis animadversionibus Romanam impressionem anni 1470. calamo exarasse simili, exstatque in Franciscanorum Bavarica Bibliotheca, haec ad Lampedius historiam adscit:

Filium Vicecomitis Ducis Philippi filia, Ducis Francisci Vxor, Ducis Galeatii mevelis mater.

Hujusmodi cum longè minora nobis viderentur exempla inter Josepham Bavariae Principem, & Josepham Romanorum Regum uxorem istis diebus palàm, maximum sappellavimus, ut sequens epigramma adnotavimus, quod Joseph Cardinalis Pozzobonellus Mediolani Archiepiscopus, Insignis Poëta, atque omnibus disciplinis excultus tantis ingeniis [illegible] subjicitur.

Dum enim JOSEPHA, fuerat Lampido Graj,
Quae Regum conjux, filia, mater erat
AVGVSTI Tu sola nurus, tu filia, conjux
CAESARIS, AVGVSTI sola futura parens.

(6) *Curionum.* Sed non hanc a Plinio accipient, & calamitis laurens. *Plurimi, sit verè Romanus eloquentiâ dicuntur, sed hoc bonum hereditarium nunquam fuit, nisi in familia Curionum, in quâ tres serie continuà Oratores fuere.* Elegantissimè Plinii sententiam adducit Caesari Trivultio Comensium Episcopo Benedictus Jovius, ut quia tres incorruptâ successione Antistites, Antonium, Scaramuciam, & Caesarem, Patria nostra coluerit (*c*).

(7) *Togatus.* Longâ disputatione contendit Harduinus legendum *togatas*, Omnes a nobis visi codices, & impressiones habent *togatus*, cui lectioni manum in modum favent Suetonii verba de Augusto: (*d*) *nam histrionem [illegible] adolescentulo, ut Stephanionem togatarium, cui ad poenitentiam habitum circumtonsam matronam ministrasse comperit, per trina theatra virgis caesum relegaverit.* Praeterea Ignis Plinium, & Suetonium faciliè cum Harduinum, ut apud primum *togatus*, apud secundum *togatarium* fabuloreret. Quaecumque in Horatio, Seneca filio, Suetonio Sereno, & Diomede aliis (*pactoris* & Hieronymum in Eusebii chronico [illegible] (*e*)) potuit exhiberi Togatae fabulae nomen constitit, eo quia togati faciunt comoedi, uti Palliati comici, quòd Graeci pallio [illegible] illas Populo exhiberent.

(8) *Experimenta.* Ita ad magnam Toletanum, Carbonarium, & vetustiore ex Laurentianis codicibus, quamvis melius partem idearum castigatae addiderit *& exempla*, ut facilè dignoscitur ex recensiore elementorum figura, & defor-

(*a*) 1470. 1196. & reliquae aliarum (*b*) 1483. 1481. 1496. 1499. 1507. 1519. &c. (*c*) *Vide cod. MSS. epist.* 2.
(*d*) *In Augusto XLV.* (*e*) *Ad Olympiad. CLXXX.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
centissimi census, quem intra quadriennium Imperatores Caesares Vespasiani, pater filiusque Censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria excutienda: mediae tantum partis, inter Apenninum Padumque, ponemus exempla. Centum vigin-ti	*Census, quem intra quadriennium* [1] *Imperatores Caesares Vespasiani pater, filiusque Censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria* [2] *excutienda* [3]. *mediae* [4] *tantum partis inter Apenninum* [5], *Padumque* [6] *ponemus exempla. CXX. annos* [7] Par-

ANNOTATIONES.

defitum materiis superimpositâ. Quòd voces & exempla, ad Plinium non pertinentes, [illegible] allatas membranas ex alius etiam [illegible] [illegible] potest, [illegible] rationi congruum apparet. Adjecta igitur fuere ab aliquo enarratore, ut voces *experimenta* illustraret. Et sanè animadverti in Riccardiano scribi *Attribuit experimenta exempla altera census* [illegible] molestam enarratione scribendi, ut *experimenta recentissimi census*, per synonymiam *exempla* vocitentur. Fieri etiam potest, ut fallentibus oculis a membranis ad subsequentia vocabula *ponemus exempla* [illegible] sit transgressus. Utcumque si res habeat, rarum est [illegible] fuerit, lusque posse Plinii stylo nihil redundare, ut [illegible] [illegible] et Caperolus (a), atque ante illum Hermolaus Barbarus (b) adnotarunt. Et sanè quid additur *exponemus* subjunctâ *exemplorum* dictione, cum ii primores [illegible] ex libris deducta sint ipsissima exempla? Horum ubi [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] apparent in Elconialibus, Barberinis, Landiano, Vaticanis, atque in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] voluminibus.

(1) *Intra quadriennium.* Subscribunt codices Riccardiani, Foliani membranae, Laurentiani, Barberini, Carbonarius, Tolmanus, Elconialenses, plerique Vaticani, Ambrosiani. Adnotandum quòd in ultimorum antiquiore, atque in Elconialensium secundo, pro *intra quadriennium* scripta *intra quadragesimum*, qui error primus occurrit in Vaticano 195. In [illegible] [illegible] Pontificiae bibliothecae 1933 scribitur *intra triennium*, quibus vocibus superaddimus, *id intra quadriennium*. In [illegible] [illegible] emendandum, cum dubio procul legendum *in quadriennium*. In nonnullis libris praepositio *infra* perperam subsistitur, ut in Baldovinianis exemplaribus anno 1535 Lugdunensibus apud Frellonium 1587 in Dalecamp editione principe 1587, traductus &c. Affert Locatellum a Vespasiano census, ut probè judicaret, [illegible] [illegible] in regione aër purissimus [illegible] ad hoc ostendendum Harduinus [illegible] sententiâ (i), ubi [illegible] de accessu planè Locati cognomento. Neque enim hac libro Plinius aëris benignitate perpendit, sed Graecorum Astrologorum vanitatem [illegible] conatur. Ubi de [illegible] [illegible] agere voluisset, non [illegible] ad regionem inter Padum, atque Apenninum, sed ad omnes Orbis plagas provocasset.

(2) *Vasaria.* Qui Naturalem historiam patrio eloquio [illegible] [illegible] [illegible], ex Italis Landinus, Brucciolus, Dominicus [illegible] [illegible], ex Hispanis Huerta [illegible] [illegible] hoc loco [illegible] allegarunt. Idem affirmandum de Laelio Bisciolâ, quamvis [illegible] longè doctior. Vasarii nomine [illegible] transtulere utrius Plinius, et [illegible] nomi, quam Censorum [illegible] [illegible] Populorum [illegible] [illegible] inserviebant. Hanc pluribus asseverunt Andreas Stephanus (d), & Johannes Farnus a Castro (e), Handelettus (f), Protasius [illegible] (g), aliique [illegible]. De [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Plinius. Ad [illegible] Ciceronis verba in L. Pisonem (h), *Nonne [illegible] [illegible] & [illegible]*, quod quasi Vasarii nomine in vendicione tua captum, adscripseras, ex aerario tibi attributum. Rerum in quaestio [illegible] Hortensianus post Budaeum vasarii nomine interpretatur [illegible], quam Magistratibus in Provinciam ituris ad omnem usus domesticos attribuebantur.

Notandum quòd in nonnullis codicibus, ut in Toletano, & Chiffletiano (i), aliisque [illegible] [illegible]. Id ex contractâ antiquorum notâ, pro *vasaria* effictâ.

(3) *Excutienda.* Codex Vaticanus 1501 *incutienda*, quod idem. Vetus tamen [illegible] communis lectio.

(4) *Mediae.* Praeter vocabulum pro Italiae mediante ineptissimè usurpat. *Mais pour n'allonger tout jusques à la derniere piece je n'alleguer [illegible] que le moitié de cette Italie, prenant seulement si pais, qui est des les monts Appennins jusqu'au Po.* Harduinus ipsius Plinii verba [illegible] tur, quâ etiam ratione fieri potest, ut regio inter Padum atque Apenninum, dimidium Italiae efficiat, quando neque octavam illius partem constituat? Ego statuerè Plinii mentem reddi posse arbitrarer. *Addurrò unicamente quanto si è ragguato in quella parte d'Italia, che giace fra l'Appennino, ed il Po.*

(5) *Apenninum.* Antiquiore ex Modenum, Riccardianum, Ambrosiani habent *Appenninum*. Quamvis plerumque e [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Appenninum*, Graeci, & Latini Auctores *Apenninum* scribebant. Hâc ratione [illegible] in Trajanâ [illegible] Tabulâ, unde emendandus est [illegible] Gori, Mazaroni, Massei, ubi [illegible] [illegible] geminatum (k). Sunt [illegible] [illegible] in nonnullis Plinii impressionibus, cum in plerisque [illegible] (l), qui in [illegible] [illegible] [illegible].

(6) *Padumque.* Elconialenses membranae, Ambrosianus, Modenum, codex Toletanus, Carbonarium, Riccardianus, Landianum [illegible] habent *inter Apenninum Padumque*. Permulti libenter eadem placent *inter Apenninum montem Padumque* (m), quod [illegible] occurrit in codice Barberino 759. Nostrae, atque Harduini [illegible] scripturae [illegible] [illegible], cum Plinius a quâcumque abhorreret superfluitate. Sic in geographicis (n): *Alpinas regio determinatur Alpibus, Pado, Apennino*, & Cornelius Tacitus de ipsissimo tractu (o), *florentissimum Italiae latus, quantum inter Padum Alpesque*. Quibus enim [illegible] debet Alpes, & Apenninum celeberrimos esse montes, & Padum Italorum [illegible] [illegible] principem.

(7) *CXX. annos.* Conveniunt in hîc plerumque codices, atque interpretes; in Tolmano, Carbonario, Modenensi [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] numerorum conficitur. Hâc ratione Plinium [illegible] credam, quando verbis minimè opus erat. Operandum [illegible] fuit, ut quotquot [illegible] a librariis per [illegible] [illegible] exciperentur, non [illegible] [illegible] methodo inferant discrepantiae & in [illegible] Plinio per formam [illegible]. Habe verba docuit Plinius Parmae Tres [illegible], quòd ad annum CXX annorum pervenerant. Haec formula in sequentibus servatur, ut [illegible] animadver-

(a) In epist. ad Franc. Alorgon. Vide Disquisit. Tom. I. lib. I. pag. 25. (b) Castigat. secund. ad lib. XXVII. 6. (c) Pag. 377. (d) Annotat in Plin. MSS. (e) Annot. MSS. ad [illegible] impress. Par. [illegible] ann. 1532. in Bibliothecâ Elconialensi. (f) Pag. 205. num. 13 (g) In voce Vasaria. (h) Oration. in L. Pison. 35. (i) Vide edit. Dalecamp. ann. 1587. ann. 1599. ann. 1606. pag. 144. &c. (k) Consule annotationes nostras MSS. ad Columellam [illegible] Tabulae Trajanae (l) Rom. 1473. Parm. 1476 & inde [illegible] Venet. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. 1519. Colon. 1524. Basileae. 1530. Paris. 1532. &c. (m) Cotal. [illegible] (n) Lib. III. 15. (o) Lib. II. Hist.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ci annos Parmae tres edidere, Brixelli unus CXXV. Parmae duo CXXX. Placentiae unus CXXXI. Faventiae una mulier CXXXV. Bononiae L. Terentius Marci	*Parmae Tres edidere. Brixelli* [1] *Vnus* [2] *CXXV.* [3] *Placentiae Vnus* [4], *Faventiae Vna mulier CXXXV. Bononiae L. Terentius M. filius* [5]; *Arimini verò M. Apo-*

ANNOTATIONES.

verbi Brixello, atque Harduinus. Non crediderim tamen [illegible], qui censent Parmae, Brixelli, Veleiae [illegible], in memoriis oppidi locum voluisse, sed Censoribus [illegible] vel uni [illegible] pagum [illegible]. Vi ab omnibus [illegible] intelligentem [illegible] non [illegible] fulgi longe [illegible] quae sub [illegible] in Plinianis [illegible] Annotatores [illegible]. Legimus in Barberino 758 *centum XX annos Parmae tres vixere*. In 759 *centum XX natos annos Parmae tres vixere*. In Carbonario *CXX annos Parmae tres vixere*. Vocabulum [illegible] typographi [illegible] (e), et [illegible] operis [illegible] *sensum* [illegible]. Minimè apparet in aliis [illegible], atque illud recepit Laetius, & [illegible] a Politiano. Vocabulum [illegible] Medicaeis, [illegible] *addere* legimus, & [illegible] superimpositum.

(1) *Brixelli*. In his [illegible] codd. Vaticani, Ambrosiani, Petaviani, [illegible] Elzevirianenses, Toletanus, & [illegible] (b) Brixellum. Brixelli [illegible] Sancta (c), quod in Landiano codice [illegible]. De Brixello aliqua [illegible] (d). Emendanda erunt exemplaria in quibus *Brixelli, Brixelo, Brixelli*, & ipse Harduinus, qui [illegible] *Brixellum* vulgaris.

(2) *Vnus*. Antiquum Romanum, ac Venetum impressionem, [illegible], & reliqua [illegible] reddiderunt, [illegible] Laetius Brixello. Verus [illegible], ab, hoc loco [illegible], & [illegible] videtur, [illegible] *centum viginti [illegible] Parmae tres addidere, Brixelli unum*, & reliqua [illegible] casu, [illegible] in nominativo [illegible]. In nominativi [illegible] Brixello [illegible], [illegible] numero, [illegible] progressione Plinii oratio (quantum [illegible]) [illegible].

(3) *CXXV* Monet [illegible] CXX [illegible], qui de [illegible] Brixellum [illegible] (nam etiam aliunde [illegible]) [illegible]. Hoc loco [illegible] numeri [illegible], [illegible] ab anno CXX [illegible] ad CXXV [illegible] Brixellensi [illegible] homo, [illegible] sinceri [illegible] hominis [illegible], [illegible] Plinii [illegible] Brixellae [illegible], Tres Parmenses CXXIX annos [illegible], Paullo [illegible] Brixellanum, [illegible] CXXXV [illegible] (e). In Riccardiano [illegible] Brixellani [illegible], ubi pro CXXV legimus CXXII. Hoc scriptum [illegible], [illegible] numerus [illegible] praecedentis, [illegible] Placentino, [illegible] Carbonario cum [illegible], & omnes [illegible] membranae habent CXXV. [illegible] in Riccardiano [illegible] (quae [illegible] notam V [illegible]) [illegible] abierint. Neque [illegible] differentiae [illegible], [illegible] *A Brixello [illegible]*. Vnde [illegible] interpres, [illegible] tamen illum [illegible] hallucinari, [illegible] Brixellum pro Brixello [illegible], & Plinio [illegible], qui [illegible] Apenninum & Padum [illegible], [illegible] Brixelo, [illegible] Italiae [illegible] (f).

(4) *Placentiae unus*. Post Brixellum ad Placentiam [illegible] dit, atque [illegible] brevitate [illegible] eiusdem aetatis Placentiae, et Faventiae [illegible], [illegible] *Placentiae unus, Faventiae una mulier CXXXV*. [illegible] in editis libris (quodque [illegible]) inter Brixelli, & Placentiae exempla, [illegible] ad Parmenses [illegible] provocant: *Parmae duo CXXX*. Ex [illegible], & [illegible] Iacobo Bellonio [illegible], & [illegible] sed [illegible] fuerit [illegible]. Sed [illegible] Coloniae [illegible] erat [illegible], [illegible] libros haberemus? Adnotaverim hic in [illegible] Plinio [illegible], primum [illegible], ut [illegible] Graecorum [illegible], secundum in [illegible], ubi vel [illegible] aetate, vel de [illegible] oppidi [illegible]. Vt igitur utrique [illegible], [illegible] experientia, [illegible] ad [illegible]. Exempli [illegible] hanc speciem: *CXX annos Parmae Tres addidere. Duo CXX Brixelli Vnus CXXV. Placentiae Vnus CXXXI*. Verbum [illegible], & [illegible] potuit [illegible] annorum, [illegible]. Verum, [illegible] membranas [illegible], [illegible] posui, & [illegible] adnotavi. Vnus [illegible] loco Toletanum [illegible], in quo post Tres, qui Parmam CXX annos [illegible], [illegible] urbe [illegible]. Nostrae [illegible] habemus in Dalecampii [illegible], in quo *Brixelli unus CXXV CXXX Placentiae* [illegible] Chiffletianus. Maiori tamen observatione [illegible] Mediceï, Riccardiani, Ambrosiani, Petaviani, Landiani, Vaticani, atque [illegible] 1950. 1953. 1955. ubi [illegible] annorum [illegible] Faventinae, & Placentinae mulieri [illegible].

Hactenus [illegible] *Placentiae unus CXXXI*. Locatus, [illegible], legit CXXX (g). Vtrumque numerum esse [illegible] auctoritate, in quo hoc ab anno numero [illegible] exemplum. Adde quòd in [illegible] utque [illegible] mulierem [illegible], qui CXXXI annos [illegible]. Cetera [illegible] feruntur, qui CXXXV & CXXXVII [illegible]. In [illegible] *Faventiae una mulier CXXXV* [illegible] tur [illegible], [illegible] exemplaria. Eorundemque [illegible] Carbonarius, & Barberinus 758., ubi legimus *Faventiae [illegible]* [illegible] ad Exemplum, [illegible] ad [illegible] locum [illegible] here [illegible]. [illegible] CXXXV [illegible] ab Harduino, [illegible] codicum Regiorum, Colbertini, Chiffletiani, Membranae, & veteres editiones (h), quae [illegible] CXXXII, praeferunt [illegible] differentia.

(5) *L. Terentius M. Filius*. [illegible] Bononiensis, Apenni, & Tertullae Ariminensium exempla, cum [illegible] annos CXXXVII. Hic Lucius Terentius Marci filius [illegible] Terentii [illegible] numerus veterum, & *Tertullae* pro *Tertullâ* [illegible] (i).

Mes-

(a) *Rom.* 1470. *Parm.* 1476. *Venet.* 1483. 1491. 1496. 1507. 1519. (b) *Venet.* 1472. 1535. *Basil.* 1480. 1481. *Colon.* 1524. *Basileae* 1530. *Paris.* 1532. *Francofurt.* 1582. (c) *Ad Aurelium Dionys. pag.* 183. (d) *Pag.* 34. *num.* 6.
(e) *Vid. ed. Venet. ann.* 1559. *column.* 135. (f) *Vide Plin. lib.* III. 19. (g) *Pag.* 477. (h) *Barber.* 758. *Carbonarii, Basil. Flor.* 1470. 1476. (i) *De [illegible] fol.* 109.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ni filius, Arimini vero M. Aponius, C. & L. Tertulla, CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum est Veleiacium,	*Aponius Sex. L.* [1], *Tertulla CXXXVII. Citra Placentiam* [2] *in collibus oppidum est Velejatium* [3], *in quo CX. annos*

ANNOTATIONES.

(1) *M. Aponius Sex. L.* Hisce in vocibus pessimè ab amanuensibus habetur Plinius. Conjecerunt plerique hunc Aponium centum & quinquaginta annos vixisse, nam pro compendio *Sex L.* (unde Sexti Aponii Libertus apparet) vulgarunt quinquaginta Plinii (a). *Romanum L. Terentium Marci filium Arimini vero M. Aponium C. & L. Tertullam CXXXVII.* Recentiores hunc centum lustro usu, & pro Aponii ceterum legendum Aponium monstrarunt. Perpetuo tamen utraque centum centum & quinquaginta annorum constituerunt, quod manifestè opponitur sequentibus Plinii verbis, qui censos homines in octavâ regione ab annis centum duntaxat ad annum usque centesimum & quadragesimum protraxisse tribuit hominibus recitatum, nec unum addit exemplum, qui hunc ore defunctus, qui ad centesimum, & quinquagesimum pervenisset. Adde, quòd ubi Aponium annis CL. attribuit, alibi loco, ut post Tertullam ex dictâ regione in Numani historiâ recensuerat. Corruptas membranas aliquid conjecturam diudum fundunt, harum sic primum leitur eumque Plinianus historiae numerus, ut possim testamentum ex quo a censore lumen importet.
Codex Barberinus 759. Variantes ad Cirboani aum, Et exemplis Angelii Alaniensis *M. Aponium C. & L.* Antiquior in Mediceo: L. Terentius *M. filius Arimini vero Maponius C.* tum *& L.* Huic lectioni accedunt alii dudum, nec multum discrepant Codices per Dalecampium inspecti. In Vaticano 1957. *Maponius C. L.* In Ferrariensi *Mapponius*, in Ambrosiano II *Mapponium C. & L.* Angelus Politianus ad editionem Romanam anni 1473 ex suis membranis legit *M. Aponium*, ex aliis *Maponium*. Ex antiquioribus [ut videtur] notam *C* superaddidit *sex* in hanc speciem *Sex* E. Ex primo hoc sudore collegi literas *Sex*. Ad Sextum Aponium Patronum spectare, numerò L. ad Libertum. Unde Aponius, qui CXXXVII annos ediderat, a Sexti Aponii genere Libertus donatus fuisset. Subsequuntur argumenta ab aliis Plinii typographis praeita. Legimus in Riccardiano *CX & L.* Vaticani 1951. & 1955. *Maponius Sex & L.* Ita & Ambrosianus primus; Toletanus *M. Aponius VI & L.*, ubi nota VI numerica pro *sex* accepitur. In primo Estensi *M. Aponius sex & Tertulla*. Denique in Vaticano 1590. in *Aponius sex & quinquaginta*.
Ex tam depravatis dissitisque lectionibus (nam legunt hic se Pliniane antenae C. & L. quarum tribuisse) necessariò effulgeat quòd versus putarim, & Tertullam, M. Aponium, Tertullam annos CXXXVII. vixisse in fiscum. Quare ne notarum *Sex. L.* (nempe *Sexti Libertus*) interpretationem a sibi congruam Marci, & Lucii praenomina in Aponiis frequens plura ostendant et monumenta. Legimus apud Tacitum *M. Aponius Moesiam obtinens* (b) in Lapide Laurentinorum L. APPONIVS L. F. &c. (c) Habes, & Harduinum, & Cardinem Cognomen Malvasiam in Felsinensi Marmoribus. Possis hunc restituere aut quantam ulteriore ex eo, quòd si his Aponius Sexti Libertus extaret, & ipse Sexti (non Marci) praenomen gerere tenebatur. Revisto, quòd CXXXVII annos ederet Liberto, jam certâ fuerunt erat Patronum; unde decrepitus senex filii, vel nepotis Libertas dicentur.

(2) *Citra Placentiam*. Miror recentiores typographos subscripsisse *Circa Placentiam*, quando in omnibus membranis, & antiquis editis libris apparet *Citra* (d). Deserere adhuc interpretum, quam librariorum apparet condicio, cum in (& maximè Circumpadanis) Velejam positionem, non circa Placentiam, sed citra quaerere spectabat. Ingeniosum Stranarum Hispanum aliquot laudantium, qui nihil de Velejatium rebus sciunt, ex Plinio historiam Romae prodens monuit legendum *citra* (e). Post hunc Dalecampius pariter in membranis invenerat *citra*, & quamvis non addat quam sit non vocem hanc ullius lacuna hoc libro invenit tuisalem, inde ex veteribus libris, atque ex ipsâ Placentini agri constitutione, interpretatur, multoque magis indigenis scriptoribus erat agnoscendum, non perisse Velejam Liguriae oppidum in collibus situm, cuius vicinitate *Placentiam* aperto in campo, & Gallis ademptum, cum in Padum attingere Adnotandum praeter me in ea Placentini agri partes (quae ultra Padum, & nullius ad hunc defluxere) Velejam nominè fuisse, tamquam Plinii verba spectare ad regionem Padi, atque Apenino proxime prius. Hanc igitur qualificamque proventum Cispadana Placentiae tum item citra erat adaptanda, denique saltem ultra VI lapidum quaerendi, post quam colles assurgunt incipiunt. In praefectionem ne dicere Velejatum, plurimaque antiquorum monumenta undebit, & confirmat Velejam sitam in Montesii vicale XVIII P a Placentiâ inveniendum. Haec cum ab omnibus anno 1761. possessorum adhibitamentis verorum comperio, qui ad Harduinianae lectionis inceptam respiceret, ande in editis publicè narrant eodemmodum Galli, Germani, Helvetii, Belgae ut *Plum poli de Plaisance* (f) obtinentes loco, & Anglicis restituere. Fulgore sententiae etiam Landi ou verbis *du quâ de Placentia*.

(3) *Oppidum est Velejatium*. Plinii interpretes hoc loco arguendo, tam in *oppido*, tum in *Velejatium* reddendo vocibus, aut *oppidum Velejatium* ascribent illud sonum quàm *la Città dei Velejati*. Landinus absoluto aliquos annotarunt, quam haud satis intelligi. *Ne colli è una terra della Veleiato*. Benevolus, & Dominicus oppidum potius pro vico acceperunt, atque anteae esset *Velleiacio* (g). Pontus Gallus vero, *Velleiacio, qui est une Bourgade située en montagnes de Plaisance*. Hispanus Huerta *en los Valles de junto a Placencia ay un lugar llamado Veleiacio*. Quid Germanus Eppendorffius, & Britannus Hollandus reddiderunt, ignoro, cum primi recensionem ad manus non habeam. Bonvicinus a textu Italiae, Hispanicoque bibliotheca, quas vidi, mentionè invenerim. Hanc oppidi nomen fuisse Velejatium, sive ut alii placent Vellejatum, Velejatium, Velejacium &c. video apertè a multis et per eruditissimis hominibus post Abrahamum Ortelium (h) asserunt. Eis accessit Harduinus, qui quemadmodum Phlegontis auctoritatem secuti, ait (i), *Idem cum Veleiate Plinium, fiere diversum ab eo, utrumque Velea, de qua lib. 3 sect. 10*. Ut relicuum praetereatum, ad Antonium Vellauterium provocabo eo loco, ubi legimus in operibus filio d'Ignatii impressis (k) *Che per sapere ove fia, a se però vi sia quel fitico Velejatino Castello chiamato dagli Antichi Vellaciatum, forse fabricato al suo fedile tenuto ancor Marchese Vittore Landi*. Quidquid

(a) *Edit.* 1470. 1496. (b) *Historiar. lib.* I. (c) *Vide Borsh. Joseph. Valpicam Vet. Lat. Tom. VI. pag.* 80.
(d) *Rom.* 1470. 1473. *Ven.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. 1513. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(e) *Vide Epistol. nostram ad Clarissi. Patavini Dissert. Tom. I. pag.* 186. *num.* 3.
(f) Consule la Gazette d'Utrecht num. LXXXI. 9. Octob. an. 1761. &c. (g) *Ad Plin. lib. VII.* 49. *pag.* 112.
(h) *Thesaur. in voce Vellejatium.* (i) *Tom.* I. *pag.* 425. *num.* 18. (k) *Tom.* III. *pag.* 217.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
cium, in quo CX. annos sex detulere quatuor	*nos sex detulere* [1] *; quatuor verò* [2] *con-*
Tom. II.	L

ANNOTATIONES.

quid Vallisfornas multis adaptet, quas unicè a Plinio nominat, aliis [illegible] interpretatio [illegible] Veleiatium oppidum non per tales Populi Velejani, sed quod [illegible] castellum sunt, & [illegible] pro [illegible] accepit. Sed aliud quoddam [illegible] Vallisfornas in Plinio, quam ad genuinam [illegible] [illegible] intendebat, cum Nostri Imperatores [illegible]. Primo loco oppidi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] castella [illegible] Vallisfornas, [illegible] [illegible] Pompei trophaeo [illegible]: DEPRESSIS AUT CAPTIS NAVIBUS DCCCXLVI OPPIDIS CASTELLIS CIↃIↃCCCXXVIII. Plinii [illegible] in oppidi significatione [illegible] est Franciscus Hernandius [illegible] Medicus, cum [illegible] Opus autographum Mantuae Carpetanorum [illegible], de quo [illegible]. En verba: *A pas de Placencia en las Calcadas ay una Ciudad llamada Vallisaria.* In [illegible] Vallisfornarum [illegible] [illegible], quod oppidum *Thasiorum* [illegible] [illegible] appellat, atque eodem libro *Vallisfornas urbem* [illegible] [illegible], & *Metrodorus Scepsius, cui cognomen a Romani nominis odio inditum est, propter duo millia Statuarum Vallisfornas expugnatam* [illegible] (a). Hanc Urbem Etruriae principem quoque [illegible] Valerius Maximus (b). *Oppidum* [illegible] appellaret Plinius Aegyptiarum Thebarum [illegible] [illegible], quam urbem, unam ex Mundi praecipuis testantur Graeci scriptores (c). Item de [illegible] Regis Plinius *cum oppidum id*, ait (d), *expugnaret Cambyses Rex.* Quare per synonymiam eadem [illegible] [illegible] urbs, atque oppidum. Neque [illegible] [illegible] Plinium, tanquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] eloquentiâ ornatae, passimque ubique [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui oppidum Valejatium, idem ac [illegible] significare [illegible] [illegible], quod de [illegible] [illegible] [illegible] faciant, [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] argumenta. Terentius Varro, cum de ipsâ urbe Romanâ loqueretur: *Oppidum* [illegible] [1] *ab* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *in campo Martio* [illegible] [illegible] *per totum oppidum* [illegible] [illegible] [illegible] (e). [illegible] de Re Rusticâ [f]: *Majores nostri, qui in oppidis sederent* [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Cicero de Tarenti [illegible] urbe a Fabio Maximo [illegible] [illegible] habens (g): *Acutum* [illegible] *illud est* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], *ac Salinatori Maximus, cum Tarento* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *cum aliquod post annos Maximus id oppidum recepisset,* [illegible] [illegible] *Salinator, ut meminisset opera sua se Tarentum recepisse. Quid ni,* [illegible], *meminerim? Nunquam* [illegible] *recepissem, nisi tu perdidisses.* Velim hoc loco [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] a Gallis [illegible] oppidum, quod [illegible] appellatur. Julius Caesar Vesontionem *oppidum maximum Sequanorum* describens, oppidi nomine urbem [illegible] gentis principem designabat (h). T. Livius [illegible] [illegible], & per synonymiam urbis, & oppidi vocabulo [illegible], ut florentissima loca denotaret, in quibus [illegible] [illegible] [illegible] hominum [illegible] [illegible] habuerant. *Sic de Sagunto,* [illegible] *urbem,* [illegible] *oppidum,* & [illegible] *captum oppidum* [illegible] (i), eodemque libro *Hermandica, & Albocala Vaccaeorum urbes* [illegible] *Albocala* [illegible] [illegible] *& multitudine oppidanorum* [illegible] [illegible]. Peto a Grammaticis num oppidani [illegible] [illegible], an [illegible] habitatores? Num Saguntum [illegible] [illegible], quam *ornatur* [illegible] [illegible] *ab ipsamet Livio* [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] Florus (k), Eutropius (l), & Marcellinus (m) [illegible]. [illegible] [illegible] a Livio adaptatum oppidi vocabulum [illegible] verba, quibus e caelo [illegible] [illegible] [illegible] describens, Decemviratum reddit [illegible] (n): *Lustrandum oppidum, supplicationem, obsecrationemque habendas* [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *in oppidum* [illegible] [illegible]. Horatius Flaccus *dare jura* [illegible] *Oppida* [illegible] [o]

Non [illegible] [illegible], sed urbes condere [illegible] (p), [illegible] [illegible] ab oppidis [illegible] [illegible] [illegible] Taciti verba in Corbulonis [illegible] [illegible], [illegible] (q): *Non* [illegible], *nec oppida Armeniorum, sed nostra Romana,* [illegible] [illegible] *legiones* [illegible] [illegible]. Recentiorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], quae [illegible] apud Hieronymum Antonianum [illegible] (r), & Cremonensem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Antonio Zacchariâ (s). Neque enim [illegible] [illegible] (qui [illegible] verè [illegible] [illegible]) tanti est, ut manifesta [illegible] [illegible] [illegible]. Non [illegible] quandoque oppidum [illegible] quam urbem [illegible] [illegible] [illegible] Roma [illegible], significare. Lego enim apud Ciceronem in Bruto: *Eodem tempore C. & L. Carpasii fratres fuerunt, qui multa* [illegible] [illegible] [illegible], *& exquisitas* [illegible] [illegible] *sunt, oppidano quodam, & incondito genere dicendi.* [illegible] [illegible] [illegible] Oratorum Princeps [illegible] pro oppidano [illegible] genere, quod non Veleiam, neque Romam, sed oppidum [illegible] [illegible], unde Carpasii [illegible]. Oppidum igitur [illegible], [illegible] nobilissimis urbibus [illegible] [illegible] [illegible], illud [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Plinium [illegible], ut [illegible] [illegible], [illegible] oppida *Villae* [illegible] [illegible] *des petites Villes* [illegible] [illegible] *des grandes Villes* [illegible] [illegible]. Hae [illegible] [illegible] [illegible] Valejatium, neque illud cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Si [illegible] [illegible] nomine Romanae Reipublicae, & XII priorum Caesarum saeculi [illegible], a vero [illegible]. Neque enim a [illegible] [illegible] [illegible], sive quisquis alius a Graecis, & Latinis scriptoribus [illegible] [illegible]. Inter Ligurum Populos, celebres quidem fuisse Velejates [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Hanc in [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] contra Ligures in Romanam Rempublicam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ob id [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Haec verissima est ratio, cur Velejates [illegible] [illegible] [illegible] cum aliis [illegible] [illegible] populis in Naturali historiâ recenseantur. Si verò [illegible] [illegible] Velejatium celebratam a Trajani Tabulâ [illegible] [illegible], [illegible] id [illegible] probas, cum in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam Trajanus [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Horum [illegible] [illegible] [illegible] CCXLV [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Velejates [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible], a qua [illegible] Apennini [illegible], [illegible] Rempublicam [illegible], Lucensibus, Parmensibus, Placentinis, Libarnensibus [illegible], quibus [illegible] Velejates [illegible] [illegible]. Velejatium [illegible] Populus unicum habebat oppidum [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] post [illegible] [illegible] [illegible], Poeta, Orator [illegible]. Cum [illegible] in Augustae [illegible] [illegible] [illegible] nihil de Velejatibus occur-

(a) Plin. lib. XXXV 9. (b) Lib. I 21 (c) Vid. Herodot. lib. I. idem. Steph. lib. I (d) Lib. XXXVI 9
(e) Lib. V de lingua latina (f) Pennem lib. III. (g) De Orat. lib II (h) Lib. I de bell. Gall (i) Lib. XXI
(k) Lib. II. & pag. 58. ad usum Delphini (l) Lib. III. 7 (m) Lib. XV (n) Lib. XXII (o) Art. Poet. vers. 398.
(p) Vol. Diatr. pag. 63 [illegible] (q) Lib. XV [illegible] (r) Memorie [illegible] di Cingoli pag. 15. (s) De [illegible]
(t) Symbol. tom. V. pag. 36.

Ex Harduin.	Ex noſtrâ recenſione.
tuor centenos vicenos unus, CXL. M Mucius	*tenos vicenos : unus etiam CXL.* (z) *M. Mucius*

ANNOTATIONES.

tur, illius agrum ſenſim a Placentinis occupatum ſuſpicare. Quo tempore Veleja eſſe deſierit, ignoro, neque nobis Campomodani ſcriptoribus tractarum. Illam unquam Chriſtiano Epiſcopo nobilitatam unicè fuit. Adnotavimus ſupra Plinianos interpretes quicunque ratione legiſſent apud Plinium *Velleiaciam*, *Velliaceum*, *Veliyacum*, *Veleiacum*, *Valeiatium*, ad nomenm pro oppido accepiſſe, quod oppidi propterea [illegible] appellationem. Nos dubitare tamen viri docti, qui *oppidum Veleyatium* pro loco Valeiatium [illegible] (quoque Veleja, ſive Vel'a diceretur) acceptandum exiſtimarunt. Veleiates igitur a Veleja nomen deducebant. Frons & *Velleyates* in [illegible] hujus Populi elogium [illegible], quam formam videtur favere Strabo, cum in [illegible] legatur [illegible] (a). Ruſticus tamen erat prima lectio, quae in membranis [illegible], atque apud Phlegontem apparet. Vellam pro Veleja ſcribere maluit, haud ſitu [illegible] Cluverius, qui primus nomen Veleyatum appellationem plurali genere [illegible] in Naturali hiſtoria [illegible] Muratorius, laudatam Trajani Tabulam illuſtrans, hanc patriae elogium vulgavit (b). „ *Repute io ben più veriſimile, che Veleiatium ſia un genitivo plurale, che l'oppidum Veleiatium ... che la ſteſſa terra* [illegible] *de Velleiati, appellata anche Città da Flegonte.* Circa Cluverium [illegible], quo Romanus [illegible], ſed potiùs [illegible] labores conſuluiſſe. Primo enim liber afferi [illegible] a Plinio deſumptum: *Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Veleiacium* [illegible] *quod oppidum Veliae* [illegible]. Inſra [illegible] cap. X [illegible] *Velia fuit oppidum* [illegible], *ut ſupra Cap. VIII diximus, Liguriae*, *Guilielmus Tegates* [illegible] *Velia* [illegible] *apud Livium, Plinium, & in tabula itineraria.* Ex hibet ſub [illegible], nil in propriâ ſuâ ſede, Plinii verba, quae illuſtramus, additque „ *legendum bene Veleiatium, quidpe Phlegontis Tralliano de Longaevis* [illegible], *ubi in* [illegible] *commentarius*, inter multa alia [illegible] Gulielmi Tegates exempla quibus [illegible] *oppidum* [illegible] *Veliae. Apud Livium libro XXXI* [illegible] *legitur*, „ Inſubres „ Cenomanique & Boi [illegible] Sal[illegible], Ilvatibusque, & ceteris Liguſticis Populis Placentinum invaſerunt „ *Iſte Ilvatibus*, *cum nunquam alibi apud auctores reperiantur*, [illegible] *non nulli viri docti* [illegible] *vocabulum emendare conati ſunt in Livianis, tanquam ab Lidibus* [illegible] *fic dictis. At haec apud quem* [illegible] *cujus exemplar par* [illegible] *reperias* [illegible] *propter ego omnino legendum* [illegible] *Valiaten* (*recte typographicum emendum*, & *aliorum Valiaten*,) & *Velentibus* — *In fragmento marmoreo* [illegible] *que ducum Romanorum, quae Romae in Capitolio* [illegible], *haec leguntur verba* - - - M F M N NOBILI OR PRO COS - - - - BVS ET ELEATI BVS A DX *quae* [illegible] *ſupplere* [illegible] *Sigonius* M FVLVIVS M F M N NOBILIOR PRO COS DE LIGVRIBVS ET VELEATIBVS *Ego vero* [illegible] *legendum* [illegible] ELEATIBVS, *quidpe* [illegible] *in Liviano* [illegible] *oppidum Romani dictum fuit Veliae*, [illegible] *Elea*, & [illegible] *Eleati*: [illegible] *Ligurum oppidum* [illegible] *dictum* [illegible] *Eleari* [illegible] *Romanos*, & [illegible] *Eleates*. Vel [illegible] mola habetur ab Eleaterís Cluverius, vel *Elea* [illegible] quam *Eleam* debebat. Utcumque ſe res habeat, [illegible] docti Geographi animadverſiones hujus modi ſupplement retentaque, qui hocce ſeculo floruerunt, quos inter Cellarius, Caſpar Beretta, Muratorius, Stepio Maffejus, & Poggialius. Nos me tamen ſugit, quòd non omnia a Cluverio prolata complectuntur, omiſſeram, animadvertens ex receptis nominandi caſu [illegible] in Naturali hiſtoriâ Valeyatibus, etiam libro ſeptimo legendum *Oppidum eſt Veleyatium.* Ruſticè igitur erit ſcriptum, ab *Veleyatum* apud Plinium in Geographicis recenſitis ſtatuendum, unde conventus eſſet lectio: *Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Veleyatium.* Omiſſa igitur, quae [illegible] S[illegible] affert Cluverius, (cum [illegible] in epiſtolâ ad Paciaudium, & fuſiùs alio in opere de Velejatibus antiquitatibus fecerim ſicli, quod ad Auguſtam Eliſabetham Hiſpaniarum Reginam, ſi [illegible] doctiſſimi Marchio Mat Venturo, ſuper orbes [illegible] miſi) [illegible] eodem recenſuerim. *Veleacum* legere II. Eſcorialenſe, quem ſequitur Harmo, [illegible] ſubſtitutus refert *Valecem*. Secundus Ambroſianus *Veleacum*, cui ſubſcribit Laudenus verbum *Valeatum*. Gelliae Petrus *Valleacae*.

In Vaticano 1951 *Veleacum*, [illegible] videtur accedere illuſtris Barbelar, & Carpus Placentinus, niſi quia germanâ ſcriptâ [illegible] praeferant *Velleacum* (d). In altero Vaticano 1953 *Oppidum Veleacum* quae lectio [illegible], nempe deducta a primigenio Velajae nomine. In variantibus ad laudatum exemplar addunt *alias Veleacum*. Secundus Barber [illegible] *Velleveacum*, & variantur ad Carbonarium, quam ſequitur primo [illegible] Hermandus. Alſata adhaerent pleraque Naturalis hiſtoriae typographi (e), & Caſpar Beretta (f) [illegible] Harduinus, quam [illegible] redditam ex Antoniani [illegible] publicorum auctorum ſartor Trajecti ad Rhenum. In primo Barberino *Veleatudum*. In Carbonario *Velleacium*. Valetum, quod in [illegible] *Veleyacum*, [illegible] *Veleyacium*. Commutatur tamen [illegible] *Veleyatum*. Hoc [illegible] apparet in Ambroſiano [illegible] quae diſtant Toletanus, & Medicaeus, ſequutus [illegible], atque, ut videtur, Riccardianus, ubi hîc ratione ſcriptum, & eodem charactere concordante apparet vocabulum

Veleatum

... ltum

Veleacium pariter in membranis extare non omiſit Dalecampius (g), atque [illegible] plures Scipioni Maffejo. Ipſiſſima erit ſcriptura *Veleyatum*, & *Veleyatum* cum Romani [illegible] & [illegible] Harduinus, ut videmus, *Veleacum* [illegible]. Nec *Veleyatum* [illegible] plebimur, quam [illegible] veritas apparet, quamvis & alteram ſuam habeat patronum, & a Strabone [illegible] rà vari poſſit, ubi de Derthonenſi oppido ſermonem habens inter Placentiam [illegible] Genuam ſitu [illegible] nem recenſens: [illegible] (h). Corruptum in pluribus membranis Strabonis locum ſua ſit intelligens Indigenas ſecundo Valeum, ſive Velleyum denotum ſuis ex [illegible] Xylander ignorans profeſſus eſt, quid hujuſmodi ſignificaret. Caſaubonus reſtituendum cenſuit [illegible], cui ſuffragatur Cluverius (i). Verùm ad Aquas Statyellas diverſâ omnigraphiâ provocavit, quâ [illegible] differentiâ locum Paullus Merula. Sed non hîc viri a Placentiâ Genuam petamus, [illegible] neque per *Statiellae* vicum [*la Stradella*] quem *Iriam* a Strabone appellatum volunt Ferrarius, ac Baudrandius, unde optimo judicio argumenta a Poggiallo (k) Monſeratii Strabonis Geographiam [illegible] (quam Guarinus Veronenſis [illegible] latinam [illegible], ſervatur que in nobiliſſimâ Ferrarienſium bibliothecâ) [illegible] Graeci nomen reddidenerat (l) [illegible] *auctor Derthonis* [illegible] *mentione digna* [illegible] *Placentiam* [illegible] *Ge*

[a] *Vide quae adnotavimus in epiſt. ad Cl. Paciaud. tom. I pag.* 126. *num.* 6. [b] *Spoſitione* [c] *Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I* 8. *pag.* 58 [d] *Vide Campioni Storia di Piac. tom. II.* [e] *Rom.* 1470 1473. *Parm.* 1472 1480 1401 1496. 1499 1507 1519 1536. 1539. *Cc. Parm.* 1476. 1480. 1481 *Taurin.* 1770. *Baſil.* 1530. *Cc. Lugdun.* 1548. 1563 *Pariſ.* 1532 *Cc. Pariſ.* 1581 *Cc.* [f] *Vide tom. X* [illegible] [g] *Vid. edit. Lugdun.* 1587 *Genev.* 1631 *pag.* 140. *Cc.* [h] *Lib. V pag.* 332. [i] *Ital. antiq. lib. I.* [illegible] [k] *Tom. I. pag.* 92 [l] *Lib. I fol.* 66.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
cius M. filius Galeria Felix. LVII.	cius M. F. Gal. (a) Felix. L. 3 Con-

ANNOTATIONES.

Genuâ liberae partem, ab utrâque quadringentos distans stadiis. Hic in vel ex coslidid illic. Gruno scriptura credit Strabonem de Ligurum Veleja loqui, quam *Veli* appellat, ut... pariter dictam ab aliis vocitatam esse Veliam Lucanum oppidum [a], ob cujusdam fontis ut generatim. Hoc etiam jure Eliae nomen Velejae tributum, cum plures in hunc diem fontes, & aquaeductus circa Macinessum exstant. Unicò voces *ex coslidid* in Diurd hac vocabulum fuisse corruptum vel excerpta animadvertet, quibus in genere exemplari subsistunt in ... verbis, non molestum distrahendibus elementis.

Ut Velejam adhuc latinè dicerem, praeter allatas testimonium fuit testimonium Phlegontis Tralliani, ubi ... laudato opere Marcum Velejanum Severum ... Cruciani *Velejae* inter longaevos homines retulit, qui aetatem suam in Censuum commentariis tradiderunt ... exemplo, non reliquis ad Veleja spectantibus, ... mei Cluverio, atque Harduino, et aliis ... nationes [b]. Quare in geminandâ dictione me ... Benedicto Passionaeo [c], neque amico Chalifo [qui in romanâ ... Veleja dupliter reddebat] In ... Tabulâ Velejatium ... VELIATE.

[1] *Sex decalive*. Haec per se patent, nempe sex homines in Censum tabulis deprehensi se aetatis annorum CX agere.

[2] *Quatuor verò*. Amplius quatuor detulere se ad annum vitae CXX pervenisse. Adverbium verò desideratur in nonnullis codicibus: apertè tamen legitur in Vaticanis 1951. 1952. 1954. 1955. In I Barberino, in Riccardiano, in ... Mediceo, in Palatino membranis, Carbonario, Toletano, Ehrenreichshin, Ambrosiano. Fortasse ex contractâ dictione, quae primo tantùm aliquando a ... apographo reddebatur, orta est omissio, & fuit in Lucdino codice scriptum *quatuor ...* ... ... Adeoque non hoc loco verò, & gratium ... dit, trium de re prodigiis asserenda afferat: quod praeter sex homines, qui ad annum CX pervenere, quatuor verò CXX numerum anni etiam CXL.

In singulos hominum publicorum censuum compositionem de Veleji (sive ut scriberet videtur *Velleja*) ... habetur, haec lego (d) *Pline liv. VII. chap. 49. edit. ad usum Delphini nous apprend que sous les Empereurs Vespasien & Titus au fils le dénombrement d'Italie & que a Velléiacum près de Plaisance on trouva plusieurs personnes qui avoient passé 100. ans, savoir 6. de 110 ans, 4. de 120, 4. de 137 & 1 de 140.* Vide quatuor, qui ad CXXXVII annum pervenerant, falsò ingerantur, nusquam intelligeres.

[3] *Unus etiam CXL.* Numerus rectè scriptus in pauculis codicibus: ... ... in ... Mediceo, in I Barberino, in Carbonario, & I Florentino. In aliis ... hos ... nempe in Vaticanis, II Barberino, in Palatino, Aleriensi Episcopi, & Landini membranis, Ambrosiano, Landiano, ubi CL. Atque pro ... ... typographi, Dominicus, Pui... tus, Huerta, Barrenius, ... &c. cum ... ... ipse Plinius, ad centesimum & quinquagesimum annum pervenerit. ... ... In Toletano, & Riccardiano scribitur, ... apographis ... ... quod unum L. ... perperam ... ... occasionem praebuit, ut ... numero X scriberent CL., *seu centum quinquaginta*. Vidi ... CXL. ... antiquitatem, ... occasio ... tollebatur.

(4) *Gal.* Notae significant Marcum Marci Marci filium censum ... in tribu Galeriâ, seu Galenâ, cui Velejates adscribebantur. Ita enim pensi debet interpretationem siglas *Gal.* ... ratione in Plinii Caecilii monumentum legimus

C. PLINIO. L. F.
OVF. CAECILIO &c.

ubi notae OVF. tribum Oufentinam important. In codicibus Ambrosiano, Landiano, Ehrenreichshin vocabulum completum, legitur utique *Galeria*. In Riccardiano *Gal.* quasi *Galeae*. In antiquiore ex Mediceis partes *Gali* occurrit, quod imperitus Aristarchus resumpsit credo adjecto vocabulo *galeae*, idque in duobus aliis recentioribus codd. apparet, ... insigne verae lectionis locum occupavit. Hinc *Galeae* in Romanâ impressione, & traductione (e), *Galerus* in nec aliis ... ... (f) Landini ... ... appellationibus utram ... ... qui ad annum CL. pervenerat. Dominicus, ... exempla scribens (g) *e uno di cento quaranta, & Marco Mucio figliuol di Marco, & Galerio Felice.* Puncto, qui parum Plinii ... ... & Dominici interpretationem ... ... ornamentis ita scribit: *Ve de mas quarenta Marco dezeno mas de Marco Mutius, & de Galerius Felix.* Huerta Landini methodum sequitur, & quia ... aetatem ... CXL. Anonymo ... Poterat tamen Hispanus interpres ex Dalecampii ... proficere, ... ex Heinsiadi Hispanarum ... ... *Solo veintos y ... cinco y ... y Quarenta ... M. Mutio hijo de M. de la Tribu Galeria Felix ciento y quarenta.* Dubio ipsius procul evadit notas *Gal.* ... Galeriam ostendere, nec ... Huda ... ... in priori Naturalis historiae ... (h) ... ... ab omnibus tunc recepta, ... (i) *ut nomenclator generum Romanorum, praesertim insignium quale Galeria fuit, appellatio fuisse, aut ut singulis ... ... Igitur matrem Marci Galeriam ... ... Sullam, ... Felicis cognomen, quod sibi Sulla imposuerat.* Sed quoniam ... ... a Dictatore L. Syllâ (vel Sullâ ut alii placuit) ... haec non *Galeria*, sed Cornelia appellaretur. Felicis cognomen a Syllâ quidem civili bello ... ac postea ... adoptatum paulò ante ... Plinius (k), sed ... postea tali cognomine dictos ... Nam Felix Claudii Libertus ille ... ... appellatus, quia Syllae ... ? Num Felix ... Ruffinorum ... ... paulò infra ... Plinius (l), ad Syllae ... genus pertinuit? Haec profectò Harduino ... ... de *Felice* ... de *Secundi cognomine* fuit proferenda, & ... in Romanorum familiis, & Libertorum ... ... *Ad eam* ... de gente Galeriâ, ... Corneliam ... ... ex laudatissimis (m), a Corneliâ ... ... pariter Galeria ...

[a] *Lib. VI. 387.* [b] *Cit. epist. ad Cl. Pat. ...* pag. 887. num. 9. [c] Inscriptiones ... *vide Praefat. pag. VIII.* num. 4. [d] *Num. LXXXI. ad 9. Octob. anno 1782.* [e] 1470. [f] *Parm.* 1978 1480. 1481 *Venet.* 1483 1496. 1496. 1497. 1507 1519. 1531 1550 *Basileae* 1530. & *Parisi.* 1532. & *Lugdu...* 1548. *Lugdun. Batavor.* 1582. & [g] *Lib. Vil. 49. pag.* 114 *edit. an.* 1581. [h] *Anno* 1685. *vide tom. II. pag.* 81 & 131. [i] *Kal. anni* 1713 *num.* 3 *pag.* 449. *emendat. CXXXIX.* [k] *Lib. VII.* 43. [l] *Lib. VII.* 33. [m] *Vide Plin. Lib. XVIII.* 3.

Ex Hardum. LVI. pag. 411. & seq.

LVII. Consentaneum videtur, priusquam digrediamur a natura hominum, indicare quae cujusque inventa sint. Emere ac vendere instituit Liber Pater —

Ex Hardum. pag. 415.

Arcum & sagittam Scythen Jovis filium, alii sagittas Persen Persei filium invenisse dicunt: lanceas Aetolos, jaculum cum amento Aetolum Martis filium. Hastas velitares Tyrrhenum. Pilum Penthesileam Amazonem securim, Piseum venabula, & in toementis scorpionem Cretas. catapultam Syros Phoeni-

Ex nostrâ recensione.

Consentaneum videtur, priusquam digrediamur a naturâ hominum, indicare quae [1], *cujusque scientiâ* [2] *inventa sunt. Emere ac vendere instituit Liber Pater —*

Arcum & Sagittas [3] *Scythen Jovis filium · alii Sagittas Persen Persei filium · Lanceas Aetolas* [4], *Iaculum cum amento ferunt invenisse* [5] *Aetolum Martis filium · Hastas velitares Tyrrhenum · Pilum Penthesileam* [6] *Amazonem · Securim Piseum · Venabula, & in tormentis Scorpionem Cretas · Catapultam Syrophoe-nis-*

ANNOTATIONES.

tribubus rusticis annumerata ex potentioribus fuit, ut frequentis belli Punici temporibus, teste Livio (a), *Galeriae Juniorem, quae forte praerogativa erat, Q. Fabium & Q. Fabium consules dixerit.* Plura Galeriae tribus in Roma [illegible] monumentorum thesauris extant elogia. Pro nunc sufficiant gemina a L. Lilio Giraldo (?) [illegible] alterum Poppeae, alterum Neroni Caesari, quae Ceccania, alterque [illegible] a Veiateum oppido [illegible] hanc a Nobis (b), superioribus anni illustrata, habemus apud Muratorium (c), unde primum [illegible] ascribere lo[illegible] sufficiat.

DIVAE POPPEAE AVGVSTAE. IMP NERONIS CAESARIS AVGVST

L. LICINIVS L. F. GAL. GLAVCVS LVCRETIANVS FLAM ROMAE

In Flor. [illegible] Veiatium [illegible] dépulit GALeriae tribus [illegible] Marcum Fabium Civis Romani privileg [illegible]. Hinc est, quod a Plinio lapis a [illegible], cum in [illegible] tribu ferrent suffragia, non ab [illegible] tribus [illegible] erant progenati, neque [illegible] oppidi [illegible] tamen fruebantur privilegio. De quodam C. Graccho scribit L. Florus, quod cum C. Marius Tribunum Plebis [illegible] quia [illegible] sibi infensum occidisset. Ut verò [illegible] Floro [illegible], Gracchum *hominem sine tribu, sine nomine* dixerit (d). Et [illegible] M. Mauli [illegible], cum in Galeriâ [illegible] tribu conferretur in qua Libertinis locus [illegible] debatur, ut et Livii [illegible] Fabrii (*le Favre*) ad [illegible] Flori locum opportunè collegit (e)

(1) *Indicare quae.* Hujusmodi saepius [illegible] *scelus* [illegible], atque eruditorum oculis [illegible] *semper* [illegible] possint intelligere, cur a Dalecampio (*Des Landes*) Plinius [illegible], tanquam absque methodo, [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], & [illegible] populari [illegible], quam [illegible] (f). Occurrunt [illegible] Plinium [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. In praesenti [illegible] (quam Critico Harduinum sequente LVII.) [illegible] [illegible] Graecum Gallium, Aristidem, Berosum, Epigenem, Critodemum, Aristotelem, Theophrastum aliosque doctissimos [illegible] [illegible] addere? Longè diversi de Plinio [illegible] J. Ma[illegible] [illegible] [illegible] scriptos, & Dalecampii nostris temporibus [illegible] (g). Mirandum adeò in praesenti articulo [illegible] nostrum [illegible] M. Antonius Sabellicus, et [illegible] [illegible] elegantissimum de Rerum inventoribus poëma exaravit.

(2) *Cujusque scientiâ.* In Romanis, Parmensibus, Venetis, aliisque editionibus vulgatum legitur *quam cujusque scientiae a quocumque inventa sunt.* Hermolaus Barbarus in [illegible], est, a quoque, [illegible], vel [illegible] lectio [illegible], quae, [illegible] scientia inventa sunt. Primo tantum attendatur a [illegible] typographis (h), Palmario, (i) Alexandro Benedicto (k), aliisque [illegible] Gelenius, & Manutius [illegible] vulgarunt, *quae, cujusque scientia inventa sunt.* Vocabula [illegible] ab iis, & recentioribus servata, nobis [illegible], & Hieronymo [illegible] ante (l). *Forsan eorum scientiâ commemorabiles [illegible]* Cum Harduino, omissâ vocis *scientiâ*, pro *sunt* reponit *sint* [illegible].

(3) *Sagittas.* [illegible] *Sagittas ex* [illegible] alii *Sagittas Persen Persei filium.* [illegible] XL. *Scythae sagittas* [illegible], & *hominem sanguine* [illegible].

(4) *Lanceas Aetolas.* [illegible] (m), & [illegible], aut [illegible] Lanceas Aetolas ab Aetolo Martis filio, quam a Populo (qui ab Aetolo) nomen [illegible].

(5) *Ferunt invenisse.* Codices Ambrosiani, & primigenia exemplaria.

(6) *Penthesileam.* [illegible] Reginae nomen videtur [illegible] (n), [illegible] Virgilio (o), Ovidio (p), Q. Curtio, (q) Justino, aliorum [illegible] exemplaria. [illegible] & Penthesileam [illegible] [illegible] membranis, & in Ambrosiano I. *Penthesileam* [illegible] Harduinus ex Adolphi Occonis testimonio ad Trajani nummum, in quibus ACHILLIS nomen, [illegible] PENTISELEA legi (r). Cum & hanc scripturam [illegible] [illegible] [illegible], in [illegible] [illegible]

(a) *Lib. XXVII.* (b) *Vid. Cavallar. ad Muser. Epist. pag. 46. & 51.* (c) *Nov. Thesaur. inscript. pag. CCVII.* (f) *Cap. XVI.* (g) *Comm. Cap. XVI pag. 114.* (f) [illegible] *Amenan pag. 65.* (g) *Traité* [illegible] *tom. I. pag. 187.* (h) *1496 Ctc.* (i) [illegible] *1499. 1519.* (k) [illegible] *1507. Ctc.* (l) *Lib. VII. 37.* (m) [illegible] (n) [illegible] (o) *Aeneid. lib. I. vers. 495.* (p) *Metamorph. lib. XII.* (q) *Lib. VI.* (r) *Pag. 415. num. 76.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
nicas ballistam & fundam. Aeneam tubam Pisaeum Tyrrhenum. Testudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Trojam.	*nicas* (1), *Ballistam & Fundam* (2): *Aeneam tubam Piseum Tyrrhenum. Testudines Artemonem Clazomenium: Equum* [*qui nunc Aries appellatur*] *in muralibus machinis Epeum ad Trojam* (3).
Ex Harduin. LX. pag. 420.	
Tunc Scipio Nasica collega Laenatis, pri-	*Tunc Scipio Nasica, collega Laenatis*, (4) *pro-*

ANNOTATIONES.

alias dubitamenta, ut alterum sententiam [illegible] literis comprehensam, pueris venditaret. ACHILLI *Sonitus Principe Ejusmodi Nerva Trajanus*, *Equestri* [illegible] *Libertati Edixum Augustum*. Haec [illegible] sunt dubitata, ut tempus in [illegible] magis [illegible] ad majora properantem non deceat.

(1) *Symphoeniae*. Habent vitio, ac dum, Ambrosiani, aliique, quod etiam Harduinus post multos adoptavit. In principalibus editionibus modo *Syros Phoenicas*, modo *Syros, Phoenicas* scriptum animadverto. Diligenti tamen Pliniana lectioni scriptores manifestè constabit, auctorem accuratissimum minimè scripsisse *Campaltam Syros, Phoenicas Ballistam, et Fundam*. In totâ enim hâc oratione primum res inventas, sibinde inventarum nomen retulit, quam formula a primis verbis, usque ad ea *pugnam ex equo Thessalos* [illegible]. Alia etiam addi possunt argumenta, quibus catapultae, ballistae, & fundae [illegible] Phoenicibus tribuantur. Haec tamen, [illegible] forent, praetereunda.

(2) *Ballistam & Fundam*. Catapultas, Ballistam, & Fundas inventionum *Symphoenicum* tribuit nimbos. Johannes Harduinus ut contendere his [illegible] [illegible] Manlianis mentibus [illegible] tradit. *At si quidem conjectum Symphoenicum legere, sed perperam* (a).

(3) *Epeum ad Trojam*. Matthaeus Aloysius Canonicus, S. J. amicus noster, [illegible] antiquarum studiosissimus, & cum caeteris, & bibliothecâ rarior perfecta paretur hoc loco, ut illius dictam convellam, quod integrâ amicitiâ me [illegible] [illegible] nobis [illegible] Trojanum (quam [illegible] labore & Polando [illegible]) a [illegible] [illegible] sed [illegible] vi (b). *Essendo l'opinione nostra conforme al sentimento de tutti gli antichi scrittori Greci, tanto più sul [illegible] [illegible] a confutar Plinio, il quale afferisce (senza però addurne veruno), che il Cavallo di fabbricato contra Troja introdotto per frode dall'[illegible] fosse, altro non fosse, che una specie di Ariete, di cui fatto avessero uso i Greci contro le Mura della Città nemica*.

Non hic Veram ambagibus incessit gravissimus scriptor Plinius, sed polyum plures rerum inventores enumeravit. Equum ab Epeo inventum (qui postea Aries) ad Trojam oppugnandam refluit. Quid hac nova Sinonis fabulâ, quam Graeci vates, ut Virgilius historiae [illegible]? Speculatorem [illegible] Sinon quidem invenit, & Epeum Equi inventorem gravissimi [illegible] auctores. Huic tale autem fuisse, eum ipsi [illegible] speciem referret machina, satis constat. Sed ut Plinio auctor [illegible] [illegible] syllabam, undè res in Naturali historiâ legeremus, sua cuique libro adaptari, idcirco VII volumine aliarum consulat Canonicum, quorum maior pars magna literarum [illegible] fuerunt. Ex Latinis XXV ex Graecis XLIX recensentur. In iis leguntur praeci dubia [illegible] extitant, & praesertim in Delio, Agathocle, Nymphodoro, Megasthene, Alexandro Polyhistore, Myrsilo[illegible], [illegible] historiae, Antillide, qui est Graecorum post Trojanam expeditionem [illegible], Philarcho, qui [illegible] nempe de rebus inventis scripsit: ex Ephoro, qui ipsissimum tradidit argumentum, & Stratone, qui de rebus inventis contra Ephorum duo volumina [illegible] Philosopho, qui idem. Alios addamus Plinio antiquiores, ex quibus constat Epeum hanc [illegible] auctorem fuisse. Legimus apud Servium (e). *Hygenus, & Tuber de hac quae dicant machinamento bellicum fuit, quod Equus appellatur, ut Aries, & Testudo, quibus muri vel diruti, vel subruti solent. Unde est* [illegible] *Aut haec in nostros fabricata est machina muros*.

Cum Justinus Trogi abbreviator (ut quuntur) ferebat Metapontinos in Minervae templo ferramenta ostendisse, quibus Epeus eorum conditor Equum Trojanum fabricavit, non certè de fabuloso equo, sed de machinâ ad muros [illegible] locutus est (d). Hujus rei testem habemus Pausaniam sic proferens [illegible] Graecorumque, qui in Brauronia est, inquit, (e) *pro ipso opere* [illegible], *Theseus ut perhibent*, [illegible] *Equus aeneus Durius [illegible] in arce. & quod quidem opus hoc Epei machina fuit ad muros dissipandos [illegible] non omnem confert in Phrygas fabulam*. Si plura hic loco cupias, Canonicus habet Franciscum Junium, (f) Amalteum, & Xylandrum, qui Professorem latinâ lingua docuerunt (g), Harduinumque Harduinum, qui neque verbum addidit [illegible] Plinio, unde de re [illegible] dubitari [illegible], inquit (h). *Epei Trojanus fabula. Machina ex [illegible] fuit, quae postea aries appellata est. De ejus formâ vide Vegetium*, Epiphanium. Quod verò ad historiam Trojanorum attinet, [illegible] eudaimon, utique [illegible] historiis [illegible] [illegible] necessitas [illegible]. Haud ignoro apud Herodotum legi, Helenam nusquam ad Trojam appulisse, alios [illegible] tradere [illegible], et a Paride [illegible]. Sed quomodo hujusmodi conveniunt? Quum Proteus [illegible], ubi afferat Helenam Tyndari parere, affensu Troiae Regi [illegible] collisurum? Insuper ipsius quam haec [illegible] [illegible] Scriptores, Cumque Troica certamine tributa Ulyssi ab Homero et diversis laudes [illegible] (i). Tacitus Neronem describens, dum canere *Trojanum excidium, possit* [illegible] *studebat esse* [illegible] (k). Neque dubium de Trojae bello, & excidio Johannes, atque Plutarchum in Homerum hos legendos esse percepit Joseph Scaliger, qui magnâ cum eam historiam, nusquam de facto veritate haesit. Trojanorum [illegible] (l). Haec caeteraque ut Parium [illegible] Arundelianis] marmoribus indicantur in quibus [illegible] [illegible] Trojanum figuratur, tanquam ob [illegible]

[a] Tom. I. pag. 451. emendat. CLXVI. [b] Nobilis Statius-Cabilda pag. 3 num. XIV. [c] Ad II. Aeneid. [d] Lib. XX.
[e] Lib. I Attic. [f] Catalog. pag. 84. [g] Vid. lib. I. pag. 11 & II. pag. 70. [h] Pag. 416, num. [illegible]
[i] In Brauro. [k] Annal. lib. XV. [l] Vide Scaligerum de Monendo.

Ex Harduin.

primus aqua divisit horas aeque noctium ac dierum. Idque horologium sub tecto dicavit, anno Urbis DXCV. Tamdiu populo Romano indiscreta lux fuit. Nunc revertamur ad reliqua animalia, primumque terrestria.

Ex nostrâ recensione.

primus aquâ divisit horas aeque noctium ac dierum [1], *idque* [2] *horologium sub tecto dicavit anno Urbis IↃLXXXXV. Tam diu* [3] *Po. Ro. indiscreta lux fuit. Nunc revertemur* [4] *ad reliqua animalia, primumque terrestria.*

AD VIII. LIBRVM.

Ex Harduin. I. pag. 435.

I. Ad reliqua transeamus animalia, & primum terrestria. Maximum est elephas, proximumque humanis sensibus.

Maximum, proximumque [5] *humanis est Elephas sensibus.*

Ex Harduin. VI. pag. 437. & 438.

VI. Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boves Lucas appellavit, in Lucanis visos, anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo Roma autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo,

Elephantos [6] *Italia primùm vidit Pyrrhi Regis bello, & boves Lucas* [7] *appellavit in Lucanis visos anno Urbis CCCCLXXII. Roma autem in triumpho VII. annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno IↃII. victoriâ*

ANNOTATIONES.

[illegible] Troianum [illegible] memorandi. [illegible] Coro. Bochi [illegible], qui Dianae Saguntinae templum [illegible] ante Troiae [illegible] [a]. Quare Folardi [illegible] argumentis de Troiano bello [illegible], [illegible] Herodoti [illegible].

[4] *Lacunas.* [illegible] Galerio, qui [illegible] *Lacunas* [illegible] [b], [illegible] Alexander Benedictus [c] [illegible] *Lacunas* [d] [illegible] Ambrosian. [illegible] *Lacunas* [illegible] Dalecampius. [illegible] *Marcus*, [illegible] *Popilius*, [illegible] [e]. [illegible] [f]. [illegible] Velleius Paterculus [g]. *Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympieum inchoavit, [illegible] Alexandrinis [illegible], missus ad eum Legatus M. Popilius Laenas* [illegible] Maecenas *Maecenatis*, [illegible] *Popilius* [illegible] M. POPILIVS. M. F. M. N. LAENAS. [illegible] Gruterum [h].

[1] *Noctium ac dierum.* Elegantissimè haec omnia ad IX. Vitruvii librum [illegible] Benedictus Jovius in epistolâ ad Caesarem Caesarianum Mediolanensem Architectum, [illegible] [i] [illegible] Vitruvii [illegible] *defluendum foramina perpendiculo*, [illegible] *defluendum foramina perpendiculo* [k].

[2] *Idque.* Fortassis legendum *Itque*.

[3] *Tam diu.* Ex MSS. & veteribus editionibus.

[4] *Revertemur.* Ex Chiffletii, aliisque membranis. In Ambrosiano I. *revertemur*, in II. *revertamur*, ut in vulgatis. Nullam scriptorum [illegible] [l] *nunc revertemur ad ea, quae tunc corporibus* [illegible] *sunt.*

[5] *Maximum, proximumque.* [illegible] Plinium [illegible] Harduino [illegible] Neque enim Plinium [illegible] Codicum [illegible] in Mediolanensi, sive Ambrosiano II. codice, & [illegible]

[6] *Elephantos.* [illegible] *Elephantos* [illegible] *Elephantos domandique* [m]

[7] *Boves Lucas.* Harduinus haec Vitruvii libro sexto de

(a) *Vide Plin. l. b. XVI. 40.* (b) *Vide editiones Venet. 1499. 1510.* (c) 1507. 1510. (d) 1470. 1476. 1479. 1483. 1491. 1496.
(e) *Lib. XXXIV. 6.* (f) [illegible] (g) *Lib. I. pag. 535 tom. I. edit. Elzevir.* (h) *Onomastic. Gruteriàn. 910.*
(i) [illegible] (k) *Vid. codic. [illegible] MSS. pag. 19.* (l) *Lib. XXX. 10.*
(m) *Vide Harduin. ad VI. 29. Plin. pag. 319.*

Ex Hardun.	Ex nostrâ recensione.
do, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Poenis captos. Centum quinquaginta duo fuere transvecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerat.	*râ L. Metelli Pontificis in Siciliâ de Poenis captos. CXXXII. fuere* [1] *(aut ut quidem CXL.* [2] *) transvecti ratibus* [3], *quas doliorum consertis ordinibus imposuerant* [4].
Ex Hardun. XVI. pag. 444.	
XVIII. Leonum duo genera: compactile & breve, crispioribus jubis. Hos pavidiores esse, quam longos simplicique	*Leonum duo genera: compactile & breve crispioribus jubis: hos pavidiores esse, quàm longos* [5], *simplicisque*

ANNOTATIONES.

de linguâ Latinâ tradidisse affirmat, cujus verba ea hanc speciem retulit [a]: *Luca bos, elephas. Nam & in C. Aelii commentario est a Libycis Lucas, & in Virgilii commentario, ab Lucanis Lucas: ab eo quod nostrorum maximam quadrupedem, quam ipsi haberent, vocarent bovem, & in Lucanis Pyrrhi bello primum vidissent, apud hostes elephantes,* . . . *Lucam bovem appellasse.* Contra Dalecampius ad ipsissimam Varronis volumen provocans, nec a Libya, inquit, nec a Lucania dictos putat, sed a luce quòd longè relucebant propter inauratos regios clypeos, quibus tum ornatae fuerunt. Confert ex iis Harduino diligentiorem lectio Dalecampium, cum illustri Mediceo generatam. Varronis profert fragmentum, Jesuita alienam tantùm opinionem, quam Varro adjecto argumentatione refutare contendit. Notandum nobis, quòd in veratibus de linguâ latinâ voluminibus, librorum ordo, & numerus diversâ ratione apparet. In celebri Medioli[illegible] editione [ubi Nonius, sive Nonius Marcellus, Festus Pompejus, & Varro: memorantur consilium [illegible]] hujusmodi apparent libro III. folio X. [b]. Quod ad rem nostram spectat, cum Lucretium, Ausonium, [illegible] quae voce origine Plinio conveniunt. Confule, praeter Harduinum, Lucretii [c], & Ausonii [d] interpretes, Ennianum ad Annal. tertium [e]. Vossius item Virgilii commentarios, ideoque Plinio assentitur. Ita enim potius quàm *Virgilii* legendum.

[1] *CXXXII. fuere.* Hic ex veteri a Guarino codice petitus videtur, cum et aliqui fententiâ (quâ CXL. scilicet tradebatur) Plinio contra successit. Primus Ambrosianus legit *CXLII. fuere, aut ut quidem CXL.* Nec alia illa Toletanus, Salmanticensis, Chiffletii, ut a Dalecampio allati [f].

[2] *Aut ut quidem CXL.* Hujusmodi ab aliquo Romanae historiae [illegible], quae ad Anonymum provocaverat. In verbis, *ut quidem*, Nostri praeter apparet se [illegible] affirmat Nostro, cum typographi omittant *aut ut quidem* CXL., cum alteram sententiam non habeant recipiant. Neque enim necesse est, ut Plinium Livium Epitomen, vel Floro conveniat, apud quos paullulum diversa, ut Harduinus admonuit.

[3] *Ratibus.* Non loquutio nocent hoc loco viro clarissimo Nicolao Heinsio, dum (omnibus adversantibus libris) ingentium navibus fuerat [g]. Paullus ex Festo, ut egregiè monet Harduinus: *Rates vocant ligna colligata, quae per aquam aguntur*.

Quaecunque de Elephantis, reliquisque animalibus Plinius, sequentia Naturâ, tradere jubeat, et omnino Apulei Metamorfosis audaciam, qui ab Aristotele, Theophrasto, aliisque Naturae patronis *incompositâ* compedito, se despoliasse gloriatur [h]. Vitae ubique verbis Plinium procul dubio perstringit, cujus in libro de Mundo aut[illegible]

quam meminit, quaterni tamen ab illius Hillandi facto [illegible] dicat [i].

[4] *Imposuerant.* Nullam invenio caussam, cur *imposuerat* potius legamus. Id ex manuscriptis Harduinus. Itaque Nostri tamen habent, Chiffletianus, Toletanus, & reliqui Dalecampio cum editis conveniunt. Neque enim ipsis Metelli inventum Plinius testatur, ut ab illo tractus doliis superimponerentur. Rem igitur a militaribus Arch tribus peractam colligerem.

[5] *Longos.* Ita ex Gelenii, atque Harduino Manuscriptis, & vetustiori typographo *longo, simplicique villo.* Vel aliquod hoc loco deesse vocabulum, vel falsum longiores reliqua adeo subjicerent. Salmasius, qui Plinii vestigia, & verba recitat, inhaerens tamen Longos dispergunt, tu in animalia a Pardis generatos, quorum supra Noster mentionem ingesserat. Ex Polyhistore vero ex editione, quam Andreas Asulanus curavit [k]: *Tutissimum genus fecisse: nam breviores & jubis crispis plerumque ignavi sunt, & imbelles: longiores & simplici pili acres magis et potentes. Alii, quos creant Pardi, in plebe remanent.* Plurimas multâ verborum convenientiâ de apione [l]: *Utroque leonum duo genera: alterum breves caeterum, & in rotundis crispos compactiles deterrens longum, & quibus fimul inde responsum; utrumque dignorunt et jus pulsus.* Si idem magnus parva hunc verbere appellata animalium, & scitissimum primi plus latinorum, non hevero & compactilis apex optimus, ceterum longum generationem vero in Leonibus reperit. Hujusmodi non fuit, ut eorum constitutum etiam, quae legere velint. *Leonum duo genera: compactilum, & breve crispiorum jubis:* unde compactiles Leonis brevibus appellatos intelligant. Videtur vocabulum in Chiffletii codice invenit [m]. Verùm ex L. Columellâ discimus compactiles breves pro pinguibus & latè contractis accipi [n], quod Lucil maximè convenerat. Addendum insuper Plinium permultas notiones ab Aristotele defumere, legique apud Philosophum [o] [illegible], Sententiam ita reddidit Theodorus Gaza: *Leonum duo genera, quorum alterum brevius, crispiorque pilo, quod ignavius est: alterum longius, simplicique pilo, quod generosius est.*

An crispum pilo hujusmodi Leones existimant, dubitans Bassianus [p]. Salvâ tamen tanti viri dignitate Aristotelis [illegible], non pro pilo, sive villo proprie appellanda oportet accipere, sed quae erant [illegible], nempe jubae, ut recte Plinius, atque Solinus, quibus Gaza reddidit: quibus clarus admodum patet Plinium in verbis Aristotelis interpretandis, non secundum loca emula (ut nonnulla usum) sed suis magis sententiarum, quam verbum verbo legentibus subjecisse. Confule Harduinum hoc

[a] Pag. 417. num. 1. [b] Mediolani per Joannem Angelum Scinzenzeler. anno Domini MCCCCC in f. [c] Adv. lib. vv. apud [illegible] [d] Epist. 15. [e] Pag. 5. [f] Vide editam, ann. 1587. pag. 171. [g] Adversar. lib. I. c. [h] Confule L. Apulei [illegible] apud sum. alter. [i] Vide Dissquisit. tom. I. pag. 483. num. 1. [k] Cap. XXIX. fol. 27. [l] Lib. XI. 18. [m] Consule Dalecamp. sub loco. [n] Lib. VI. 2. [o] Hist. Animal. lib. IX. 44. [p] Hist. nat. lib. IX. pag. 12.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
que villo: eos contemptores vulnerum. Vrinam mares crure sublato reddere, ut canes, gravem odore, nec minus halitum: rarosin potu: vesci alternis diebus: a saturitatè interim triduo cibis carere. Quae possint, in mandendo solida devorare nec capiente aviditatem alvo, conjectis in fauces unguibus extrahere, aut si fugiendum in satietate abeant. —— ——	que villo: eos contemptores vulnerum: urinam mares sublato crure reddere, ut canes: gravem odore (1), nec minus halitum: raros in potu: vesci alternis diebus: a satietate interim triduo cibis carere: quae possint in mandendo, solida devorare (2), nec capiente alvo (3), conjectis in fauces unguibus extrahere, aut (4) si fugiendum, non in satietate (5) abeant. ——
XIX. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit & ubi saevit, in viros potius, quam in feminas fremit: in infantes non nisi magnâ fame —— —— ——. Captivam certe Getuliae reducem audivi, multorum in silvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem, animalis omnium generosissimi,	Leoni tantùm ex feris clementia in supplices: prostratis parcit, & ubi saevit, in viros potiùs (6) quàm in feminas permit (7) infantes non nisi in magnâ fame (8) —— —— Captivam certè Getuliae reducem audivi (9) multorum in sylvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem, animalis omnium generosissimi, cae-

ANNOTATIONES.

hoc loco [a] atque in [illegible], ubi pro *[illegible]* legit *[illegible]* [b] [illegible]. Ita enim vulgavit in [illegible] Paullus Manutius, quem [illegible] in Bib. a [illegible] [illegible], *[illegible]* [c] Potuisse ad [illegible] hoc [illegible] Peruviani, [illegible] Condamineus [illegible] & Alpes [illegible] [d].

(1) *Gravem odore.* Harduinus [illegible], qui ita ut Aristotele [illegible] [illegible] Dalecampii auctoritate. [illegible] *gravem odorem.* Optima igitur [illegible], & Plinii [illegible] Sed ab illo [illegible] *gravis odor* appellatur (e), *& diffusis* [illegible] [illegible] (f), [illegible] *[illegible]* [illegible] (g).

(2) *Solida devorare.* Sensus est, ut mandentes, ut omnia quae possint, solida devorent.

(3) *Nec capiente alvo.* [illegible] codex I Ambrosianus, atque [illegible] membranis [illegible] Nicolaus [illegible] (h). Alter tamen Ambrosianus cum Harduino: *nec capiente aviditatem alvo.* Reliquas discrepantias vide apud Dalecampium.

(4) *Aut.* Ita [illegible] legitur in II Ambrosiano, [illegible] teste Dalecampio [illegible] codices. In I Ambrosiano à per [illegible] [illegible] typographi [illegible] [illegible].

(5) *Non in satietate abeant.* Negationis particula [illegible] [illegible], ipsis etiam Gelenio, [illegible], & Dalecampio [illegible], [illegible] & Harduino oppositum [illegible] [illegible], ut [illegible] Leones cum fugae [illegible], [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible]. Neque enim illa [illegible] dentibus [illegible] [illegible]. Ne igitur [illegible], solita [illegible] [illegible] [illegible]. Ubi vero in [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Nobis [illegible] Solinus: *Tum quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sponte [illegible]* Sed *& cum fugiendum est, in satietate idem faciunt.* Nescio [illegible], [illegible] Pintianus [illegible]: Solini [illegible] [illegible] Toletani [illegible]: *aut si fugiendum in satietate habeant*, [illegible] [illegible].

(6) *Potius.* Ex Mediolanensibus membranis, Chiffletiano, Toletano, [illegible] &c. Solinus [illegible] habet *potiùs*. Veteres [illegible] *prius*, a quibus etiam propter sequentia [illegible].

(7) *Permit.* [illegible] hoc usque [illegible] [illegible] verba *& ubi saevit in viros prius, quàm in feminas fremit: infantes non nisi in magna fame* (i). Alii habent *in viros* [illegible] (k) [illegible] *magna fame* (l). In reliquis [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] igitur Leo [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]) quàm [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible]. [illegible] longè [illegible], [illegible]. [illegible] hoc apud [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible]. Veneris [illegible] [illegible] 1491 & 1499 [illegible], [illegible] [illegible] ita legit *& ubi, in viros prius quam in feminas, saevit: permit infantes non nisi magnâ fame.* [illegible] Solinus, M. Antonius Sabellicus, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ostendunt. En Polyhistoris verba, *Prostratos permit. In viros potius quàm in feminas saeviunt. Infantes nonnisi in magnâ fame perimunt.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Librariis [illegible].

(8) *In magnâ fame.* [illegible] [illegible] [illegible], & Solinus. Idem Plin. [illegible] *[illegible] in fame [illegible]* [illegible] (m). Ad supplices [illegible] [illegible] [illegible] a Leone [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Laburus, [illegible] [illegible] clementiae exempla [illegible] (n).

(9) *Audivi.* [illegible] ad ipsum Plinium [illegible] [illegible] (o), atque ita a Landino, Brucciolo, Dominico, [illegible] [illegible] redditur [illegible]. Solinus [illegible] Plinio antiquiorem [illegible] [illegible]. *Getulam enim, ait, mulierem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* Haec tamen faci-

(a) [illegible] lib. VIII pag. 444. tom. [illegible] (b) Pag. 489. tom. XXXIX. (c) Vol 307 [illegible] (d) Vide [illegible] Generale des Voyages tom. XV lib. VI pag. 118. (e) Lib. XXVII 4. (f) Lib. XXIII in fine (g) Lib. XXVII 11
(h) *Adversar.* lib. I. 19. pag. 237 (i) 1470, 1476, 1479, 1483, 1491, 1507 (k) *Vide editiones Gelen. & Paull. Manut.*
(l) 1499, 1503. (m) Lib. XXX 9. (n) *Consule* Histoire Generale des Voyages tom. II lib. VII pag. 280 &c
(o) Tom. I lib. V pag. 145

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
simi, ceterisque imperitantis, indignam ejus gloria praedam.	*caeterisque imperantes* [1] *indignam ejus gloriâ praedam.*
Ex Harduin. XXX. pag. 455. & 456.	
XLIV. Hyaenis utramque esse naturam, & alternis annis mares, alternis feminas fieri, parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Collum & juba continuitate spinae porrigitur, flectique, ni-	*Hyaenis utramque esse naturam, & alternis annis esse marem* [2], *alternis feminam fieri, parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Collo & jubâ, ex unitate spinae* [3] *porrigi reflectique, cum-*

Tom. II. M

ANNOTATIONES.

faciè possent comperi, ubi ab Africano Leonum alumentis passim celebraretur, denique vel de alio Gaetulo Juba loquitur, vel a Rege laudata ad Claudii usque Caesaris tempora pervenit; quibus Plinium Africam incoluisse [illegible]. Neque certe ad hanc usque [illegible] chronicon [illegible], tum Juba pater fuerit Ptolemaei, quem Caius Claudii [illegible] [illegible]. Contra [illegible] [illegible] Plinium [illegible] [illegible], qui Jubam [illegible] apud Plinium recipi posse animadvertit. Utrumque [illegible], non tamen omnia, e Naturali historia [illegible] quandoque Plinio [illegible] comperiam habemus. [illegible] [illegible] [illegible] ad Johannis Leonis historiâ [illegible] Plinii [illegible] Ludovicus Dominicus. Ipsi de [illegible] [illegible], & dubiis [illegible] [illegible], qui Leonem [illegible] [illegible] affirmant (a).

(1) *Imperantes.* Ita nostri codices, atque Aeduenses, Alexandrinus, Hermolaus Barbarus, Palmarius, Benedictus, Gelenius, Manutius, aliique. In Dalecampii editione occurrit in Ms. & Chiffletiano *imperitantis*, quod idem, in Veneta impressione anni 1470 perperam [illegible] *impetrantis*.

(2) *Marem.* In hoc vocabulo [illegible] codices, atque veteres [illegible] editiones, accedentque [illegible] ad Aristotelis [illegible], ubi [illegible] a [illegible] de Hyaenâ generale [illegible] & marem & feminae habeat (b).

(3) *Ex unitate spinae.* Hanc, aut similem lectionem [illegible] [illegible] videntur Ambrosiana exemplaria. In I. *collo & juba & unitate spinae porrigitur, flectique* [illegible] [illegible] *corporis negat.* In II. *collum & jubam & unitatem spinae porrigi reflectique* [illegible] [illegible] *corporis negat.* Non igitur Plinium [illegible] vocabulo [illegible] [illegible], quod hac etiam de caussâ a Turnebo, & Harduino [illegible], [illegible] in [illegible] editione [illegible] apparuit (c), in [illegible], & [illegible] in Veneta anni 1483 [illegible] perperam [illegible]. *Collum & juba continuitate spinae porrigitur.* [illegible] [illegible] [illegible] Nicolaum Harduinum [illegible], inquit (d) in hoc Plinii loco [illegible] Chiffletianus *collum & jubam & unitatem, tum pro nequit, non quit.* Alius codex *collo & juba, & unitate*, unde Salmasius (e) *collum & jubam & unitatem spinae &c.* Credit Harduin. Salmasium [illegible] Solini verbis, apud quem (f): *Hyaenam quoque mittit Africa, cui cum spina riget collum continua unitate flecti nequit, nisi toto corpore convertatur.* [illegible] [illegible] Hyaenae jubam [illegible] [illegible] per omnem spinae dorsum [illegible] inde inhaerens

Chiffletiano apographo restituendam conjecit *collum & jubam continuatae spinae porrigitur*, addit verba Plinii [illegible] (g) *Hyaena* [illegible] *in dorso* [illegible] [illegible] [illegible] *collo ac vertebri & unitâ cum spina porrigitur*, quam [illegible] probant et Plinii [illegible] (h) [illegible] [illegible] [illegible] *Leoni tantum & Lupo, & Hyaenae ne singulis rectis* [illegible] *ossibus* [illegible]. Desit Harduino [illegible], quod [illegible] [illegible] Plinius et Aristoteles [illegible], qui Hyaenam jubâ per [illegible] spinae dorsum [illegible] [illegible] (i). Haec non [illegible] Harduinum, qui tamen in [illegible] vocabulo *ex unitate spinae* [illegible] [illegible] [illegible], quando [illegible] apud Aristotelem, & Plinium [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], ubi pro *& unitate legas ex unitate.* Non [illegible] tamen Harduinus [illegible], quae hoc loco de Hyaenâ Noster retulit, cum [illegible] Busbequium (k), qui id ferae genus in Phrygiâ frequens, & [illegible] vocari Zabba asserit (l). [illegible] [illegible] nomine dictum [illegible] (m), [illegible] a Turcis *Zirtlan* appellari [illegible] tamen, quod Busbequii verba [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc loco [illegible], & [illegible] pro *Zirtlan* vulgarem. [illegible] apud [illegible] [illegible]. Nostri aevi [illegible]. [illegible] Hyaenae jubam [illegible] ad candam porrigi tabula XXV [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (n). Operosum [illegible] de Naturali historia [illegible], quod illustrare a Nostro [illegible] [illegible], nam Hyaenam [illegible] [illegible] ([illegible] non [illegible]) [illegible]. [illegible] [illegible] (1) *On a dit de cette [illegible] la [illegible], [illegible] [illegible] des bergers, [illegible] [illegible] [illegible] les rendre folles d'amour &c.* [illegible] *fait hyaene, & je [illegible] qu'on ne me fasse pas le reproche, que [illegible] à Pline, [illegible] [illegible] à compiler & raconter ces fables.* [illegible] in Naturali historia volumine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc et [illegible] [illegible] [illegible]. *Multa [illegible] in traduntur, sed maximè frequentia [illegible] inter pastores* [illegible] *simulare,* [illegible] [illegible] *quem* [illegible] *forma* [illegible] [illegible] *ad* [illegible] [illegible] [illegible] *Ad* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *& quibusdam* [illegible] *omne animal, quod in* [illegible] [illegible] *homine.*

Non enim fuit haec omnia, [illegible] Plinii [illegible] proe-

(a) *Vide Histoire Générale des voyages tom III. pag.* [illegible]. (b) *Histor. Animal. lib. VI.* 32. (c) 1472. 1470. 1496. 1497. 1499. 1507. 1548. 1554. 1587. &c. (d) *Lib. 2. [illegible] pag.* [illegible] (e) *Exercitat. Plinian.* (f) *Cap. XXIX. edit. Andr. Aßulan. fol.* 98. (g) *Lib. IX.* 29. (h) *Lib. XI.* 37. (i) *Lib. VIII.* [illegible] (k) *Epist. I.* (l) *Ex aliaque Busbequio apud Hard. pag. 456. nota.* 3. (m) *Hist. Natural. lib. IX.* 30. *pag.* 181. (n) *Tom. IX. Hist. Natur. pag.* 298. (o) *Octav. tom. pag.* 270.

Ex Hardun.	Ex nostrâ recensione.
nisi circumactu totius corporis, nequit. Multa praeterea mira traduntur &c.	*camactu nisi totius corporis nequit. Multa praeterea mira traduntur &c.*
Ex Hardum. XXXI. pag. 456.	
XLVIII. Ranae quoque rubetae, quarum & in terra, & in humore vita, plurimis refertae medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicuntur, venena tantum semper sibi reservantes.	*Ranae quoque rubetae* [1] *(quarum in terrâ & in humore* [2] *vita) plurimis refertae* [3] *medicaminibus. Deponere ea assiduè* [4] *ac resumere pastu dicuntur* [5], *venena tamen* [6] *sibi semper reservantes.*
XLIX. Similis & vitulo marino victus, in mari ac terra. Simile fibro & ingenium —— Theophrastus auctor est, anguis modo & stelliones senectutem exuere, eamque protinus devorare.	*Simul* [7] *& Vitulo Marino victus in mari ac terrâ. Simile Fibro* [8] *est ingenium* [9]. —— *Theophrastus auctor est anguinio modo* [10] *& Stelliones senectutem exuere, eamque protinus devorare.*
Ex Harduin. XXXIII. pag. 458. & 459.	
LI. Cervos Africa propemodum sola non gignit. At chamaeleonem & ipsa, quan-	*Cervos Africa propemodum sola non gignit* [11]: *at Chamaeleontem* [12] *& ipsa, quam-*

ANNOTATIONES.

praetereunda, in quibus fidem suam (ut in omnibus fabulosis agit) maxime obstringunt, Magorum vanitatem irridet. Quae Plinius tradidit, apud Aristotelem, Aelianum, Solinum, Emanuelem Philum (a), aliisque reperies, indeque Nostri fides, & judicium maxime probatur. Nihil sane de [illegible] scripsit Plinius, quod ad Hyaenam spectaret, quamvis [illegible] philtri Turcae [illegible] portentosissimam attribuant (b). Busbequii [illegible] [illegible] autem Plinianum [illegible], & [illegible] [illegible] afferre, [illegible] Constantinopolim [illegible], Hyaenae [illegible]. *[illegible] Hyaena lupo [illegible] [illegible] pilis [illegible] nisi quod [illegible], & grandibus maculis [illegible]. Caput et [illegible] [illegible] [illegible] ; at [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habeat. Pro dentibus [illegible] habere [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Turcae, [illegible] [illegible]. Cumque [illegible] [illegible] tempore Constantinopoli, mihi tamen [illegible] [illegible], quod se Iudaeus, hoc est Procrepa [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* [[illegible]] *[illegible]*. [illegible] [illegible] Taurinum [illegible], non [illegible] [illegible] Busbequii, qui omnia Hyaenae tribuit, [illegible] judicavit (c).

(1) *Rubetae.* Sic legendum post alios omnes [illegible] Harduinus, atque ita apparet in I Ambrosiano. In altero perperam [illegible]. Ad Venetam editionem anno 1472 [*ubi legitur*] [illegible] addit doctissimus Anonymus [[illegible]] Vrac. [illegible] [illegible] [illegible]] cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

(2) *In humore.* Nempe apud Editio Veneta 1472. *in humore est vita.*

(3) *Refertas.* Subaudiendum *sunt*, quod vocabulum Plinius [illegible] ex [illegible] verborum [illegible] omittit.

(4) *Assiduè.* Ita codices Ambrosiani, aliique, quos consule apud Dalecampium.

(5) *Pastu dicuntur.* Neque vocabulum additum Ambrosianis exemplaribus, [illegible] membranarum & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (d), [illegible] [illegible] [illegible]

(6) *Venena tamen.* Ex laudatis Ambrosianis codicibus, ut & sequentia *sibi semper.*

(7) *Simul.* Iidem [illegible] lego.

(8) *Fibro.* Non tantum Ambrosianae, sed aliae etiam, & peculiariter Chiffletii, membranae *fibro* legunt, quod *fibro* [illegible] respondet. Antiquorum scriptorum pravam judicavit Dalecampius, [illegible] [illegible] [illegible], cum passim hujusmodi exempla in Naturali historia inveniantur, neque de animalibus tantum, sed de nobis ipsis modo singulari, modo plurali usus differentiam.

(9) *Est ingenium.* Ex II Ambrosiano. Editio voluminis habent *& ingenium.*

(10) *Anguinio modo.* Emendandus hic locus [illegible], & [illegible] typographi, cum utique legunt *anguis more modo.* Non [illegible] ratione Gelenius illud *ex modo* [illegible] intelligent, [illegible], [illegible], *[illegible], qui [illegible] [illegible], & senectae devorari,* [illegible] *de Stellionibus [illegible] ipse Plinius lib. 30. cap. 10. [illegible], cui de anguibus manifeste [illegible] est, [illegible] [illegible] [illegible]. Legendum [illegible] [illegible] modo, non [illegible] [illegible] modo.*

Quod ecquid [illegible], neque [illegible] [illegible] devorare, [illegible] [illegible] Gelenius ca [illegible] Plinio, [illegible] in Naturali historia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apparent. *Tunicula Stellionis, quam eodem modo ut anguis, exuit, [illegible] —— Opinari [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] devoravit [illegible], [illegible] [illegible] animal [illegible] [illegible] homini tradunt. Inde Stellionem nomen [illegible] in maledictum translatum.*

Concipiendum igitur [illegible] *ex anguinea modo* [illegible] *anguis* [illegible] [illegible] [illegible] Plinii [illegible] [illegible] Theophrastum, [illegible] de Stellionibus [illegible] [illegible] loquitur. Similia tamen [illegible] Magorum [illegible], ut [illegible] [illegible] Theophrastus in opusculo de animalibus, quae [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] tantum habemus fragmenta. Neque illud [illegible] [illegible]

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
quanquam frequentiorem Indiae. Figura & [illegible]tudo erat Lacertae, nisi crura essent recta & excelsiora. Latera ventri junguntur, ut piscibus, & spina similiter modo eminet. Rostrum, ut in parvo, haud absimile suillo [illegible] cauda praelonga	*quamquam frequentiorem India* [1]. *Figura & magnitudo erat* [2] *Lacerti* [3], *nisi crura essent recta & excelsiora: latera ventri junguntur ut piscibus, & spina similiter modo eminet* [4] *rostrum* [5], *ut in parvo* [6] *haud absimile Suillo* [7]. *Cauda prae-*

ANNOTATIONES.

eloquae essent in Danielis Heinsii editione (a), quibus [illegible] alii [illegible], Harduinus [illegible] (b).

(1) *Non gignit.* Dalecampius [illegible] in Africa [illegible] Apuleius [illegible]. [illegible] Herodotus (c) [illegible] Africam Romani [illegible] Hanc provinciam [illegible] Plinius [illegible] Virgilius, qui Aeneam [illegible] Lybiae appulsum describens canebat [illegible] (d) tres littore cervos [illegible] *Prospicit errantes: hos tota armenta sequuntur,* neque [illegible] Oppianus [illegible] Lybicos cervos laudant (e). Harduinus ad haec [illegible] Restituo [illegible] hoc loco [illegible] Maronis [illegible] Virgilium Hispani [illegible] Carthaginis [illegible] (f) [illegible] Aeneam [illegible] (g) *aut ego fictum est* [illegible] [illegible] Virgilium [illegible] in Africa Romanis [illegible] Haud ignoro quid [illegible] Cambdenum [illegible] Materia (*le Maire*) (h) Ad Leonem montem Villettus (*Villaut*) (i), & Barbotus (k) in deserta Botoni [illegible] (*Brue*) (l), [illegible] in Guinea (m), ubi [illegible] XX [illegible] speciem Antam [illegible] (n) [illegible] (quos [illegible] vocant) [illegible] Hos ad Europae [illegible] Senthius, cum aliis [illegible] Quam [illegible] [illegible] Plinium [illegible] qui vero [illegible] appellari [illegible] quae magis [illegible] a Carthagine, quam Roma [illegible] Possit etiam in dubium revocari, [illegible] tali [illegible] *cervo propositi*, *cervo Guineensi*, *& parvo* [illegible] [illegible] (quibus in [illegible] datum est) [illegible] Encyclopaediae [illegible] (r). Constat enim cervos [illegible] contra parvulos Gallicos [illegible] temperato [illegible] Magnus Emanuel Sabaudus (militari gloria, litterarum amore, & Naturae studio clarissimus) [illegible] Belgas, & Britannos mercatores [illegible]

regionibus primo in Europam [illegible], attamen nusquam [illegible] ad Rhenum [illegible] pervenerint. Quare neque hos in Africa [illegible] Hinc vero [illegible] [illegible] in Africa [illegible] Coronatus a Casi Presmensis [illegible] a primo capite ad [illegible] Algerum [illegible] Constantinum usque LX leucis [illegible] Hinc plures [illegible] Africanus [illegible] Regio Principi [illegible] Arguere [illegible] hominum [illegible] in Africa Gaetulia [illegible] Scriptoribus [illegible] H[illegible] vellem [illegible] Buffon[illegible]

(1) *Chamaeleonem* [illegible] Dalecampius: In aliis chamaeleonem [illegible] apud Harduin. & probatos auctores [illegible]

(2) *India.* [illegible] hoc etiam loco [illegible] & [illegible] Naturalis historiae impressiones (p).

(3) *Erat.* Chamaeleonem [illegible] Plinius in Africa [illegible] Natura [illegible] videtur [illegible] verbum erat.

(4) *Lacerti.* Et Ambrosiani codd. & veteres impressiones. Recentiores [illegible] Lacertae Plinio, quae nobis *lacertula*, [illegible] Lacertum [illegible] & Lacertam appellant. [illegible] (q) *Lacertae* [illegible] *genus* [illegible] [illegible] XXIIII [illegible] [illegible] Tradidit Glossa [illegible] [illegible] Plinio [illegible] Vallisnerium [illegible] (s) Multi [illegible] Vallisnerio [illegible] (t), [illegible] Plinium *lacert* [illegible]

(a) *Eminet.* Hujus loci [illegible] Plinium debemus, qui Plinium [illegible] [illegible] Harduinus [illegible] (u). Philosophi sententiam (v) [illegible] Oportebat [illegible] Hyaena [illegible] [illegible] Nihil igitur ex antiqua A[illegible] versione [illegible] Plinii verba.

(5) *Rostrum.* Nonnullae editiones quae inter Romanas [illegible]

(a) *Pag.* 474. & 475. (b) *Vid. Plin. Hard. tom. I. pag.* 456. *num.* 1. & 2.
(c) *Lib. IV. Melpom.* (d) *Aeneid. lib. I. vers.* [illegible] *& seq.* (e) *Cynegetic lib. II. vers.* 250.
(f) *Ad Virgil.* [illegible] *fol.* 164. *A.* (g) *Fol.* 161. *A.* (h) *Tom. III. lib. VII.* § 1.
(i) *Cit. tom. & lib.* § II. *pag.* 117. (k) § III. *pag.* 235. (l) *Tom. II.* § III. *pag.* 570.
(m) *Tom. III. lib. IX.* [illegible] *pag.* 572. (n) *Tom. IV. lib. IX.* § IV. *pag.* 234.
(o) [illegible] (p) 1470. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. *Item.* 1476. 1480. 1481.
(q) *Lib. VIII.* [illegible] (r) [illegible] Consultum § 4.
(s) § 94. (t) *Emend. XCVIII. pag.* 492. (u) *Lib. II. Hist. Animal.* 14.

Ex Harduin.

in tenuitatem definens, & implicans se viperinis orbibus ungues aduncos motus tardior, ut testudini corpus asperum, ceu crocodilo oculi in recessu cavo, tenui discrimine praegrandes, & corpori concolores numquam eos operit nec pupillae motu, sed totius oculi versatione circumspicit. Ipse celsus hianti semper ore

Ex nostra recensione.

longam [1] *in tenuitatem definens, & implicans se viperinis orbibus ungues aduncos motus tardior, ut testudini corpus asperum, ceu crocodilo* [2] *oculi in recessu cavo, tenui discrimine praegrandes, & corpori concolores. Nunquam eos operit* [3], *nec pupillae motu sed totius oculi versatione* [4] *circumspicit* [5]. *Ipse celsus hianti semper* ore

ANNOTATIONES.

habent *rostro* [illegible], cum omnia hoc loco nominandi causa referantur. Nobis consentiunt Ambrosiani codices, necnon qui vetustiores libraria [a]

(6) *In parvo fit.* Ita legunt Ambrosianus codex, & vetusta exemplaria [b]

(7) *Suillo.* Novissimum, & genuinum id fuisse, testimonio [illegible], ut nempe Suillus sit, qui Parcelli nomine appellatione sequenti volumine designatur [c]. Habeo [illegible] rei testem S. Isidorum Hispalensem [illegible], apud quem [d]: *Porci marini, qui vulgo Suilli, qui dum escam quaerunt, more suis terram sub aquis fodiunt.* [illegible] *eum habent* [illegible] *cum, & nisi rostrum* [illegible], *pastum non colligunt.* Quare, sive cum plerisque legas *Suillo*, sive cum paucis quibusdam (e) *Suile* per synonymum commune Porculus marinus, Suillus, sive Suilus [illegible] voce non adhuc intellecta [illegible] Antequam haec [illegible] exponemus, non praetereundum, Pintianus legendum [illegible] *Rostro*, ut *in parvo*, haud absimile Suillo. Verum cum in Romana [illegible] [illegible] *in parvo fit* [illegible] [illegible], & postea in peroram, aut [illegible] in vetustiorum [illegible]. *Rostro, ut in parvo, fit non haud absimile sullo.* [illegible] Aristotelis [illegible], apud quem loco [illegible] *Rostrum simus porcorum similimum.* Ubi vero Dalecampius [illegible], seu Pintianus [illegible], cum in [illegible] plus [illegible] *rostro, ut in parvo, simul suillo* ad [illegible]. [illegible] quod, & [illegible] [illegible], unde [illegible] [illegible] Hardu [illegible] [illegible] apud Aristotelem legens [illegible] [illegible] [illegible] *fere* [illegible] [illegible] *suilli* [illegible], *ut ipse chamaeleon* [illegible], *nec* [illegible] *rostri simile est, nec suilli* [illegible] [illegible] [illegible]. Consedunt [illegible] chamaeleontis rostrum [illegible] conveniens sed cur [illegible] Plinium [illegible] Sed enim [illegible] vocabulo appellat [illegible] *Porco*, [illegible] *Marsouin*, quasi *marsi* [illegible] Graecis [illegible], [illegible] Epicharmo apud [illegible] Athenaeum, [illegible] cum Capro (g), seu [illegible] Rondeletius (h), ac Dalecampius vertere [illegible] *Capriscus*. [illegible] [illegible] [illegible] tradit, & Lacedgemoni [illegible] vocatum (k). [illegible] [illegible] [illegible] genus [illegible] [illegible] Omnium [illegible] *fuille*, et per synonymum *porculi*, *porculi*, [illegible] chamaeleontis [illegible] [illegible]. Sunt enim [illegible] chamaeleonibus porculi marini, [illegible] pelago [illegible] intrant. Neque [illegible] de [illegible] Plinius, [illegible] Suillum absque

marini, sive aquatilis [illegible] dicere, cum Noster [illegible] chamaeleontis cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuisse [illegible] [illegible] porculo marino, & [illegible] haud [illegible] [illegible]. Sed [illegible] [illegible] [illegible] Hal [illegible] fragmento (l)

Lolligo, durique fuet, frontesque serpens

Item Noster [illegible] primo [illegible] vocabulo [illegible] (m) *quae pilo vestiuntur animal pariunt, ut pistrix, balaena, vitulus*, [illegible] *ipsis in foro magis* [illegible]. Quod [illegible] ad rem [illegible] propius spectat, [illegible] chamaeleontis [illegible] [illegible], [illegible] porculo aquatico [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Vall [illegible] (n), [illegible] *ut in parvo haud absimile suillo* (o), sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] apud Plinium [illegible] [illegible]. Verum, [illegible] Aristotelem [illegible], [illegible] [illegible] Vallisnerius? [illegible] [illegible] animal [illegible] Ubi enim integra [illegible] Philosophi verba, [illegible] respondent; [illegible] synonymice [illegible] [illegible] porcorum, & [illegible]. Certe chamaeleontis [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Plinius [illegible] Aristoteles (qui [illegible] [illegible]) me [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud Johannem Septalium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible], [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Dom Francisci [illegible] [illegible] Parmae [illegible]. [illegible] admiratione chamaeleontem nostrum propter [illegible] *Suvali*, qui [illegible] Placentiae [illegible] [illegible] convenientem, qui [illegible] sequenti volumine [illegible].

(1) *Praelongam.* Hanc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (p), [illegible] [illegible] [illegible] chamaeleontis [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]. [illegible] Aristotelem [illegible] *longissimae tenuitate* [illegible] [q]. [illegible] Antiquaria, [illegible] Ambrosiani codice, & [illegible] [illegible] (r) [illegible] Aristotelis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Mod ea hanc [illegible], sed in chamaeleontibus [illegible]

(2) *Ceu Crocodili.* Ex membranis [illegible] [illegible] In [illegible] [illegible] *crocodilo* (s).

(3) *Operit.* Nostri codices, & [illegible] [illegible] *operit*, quod verbum [illegible], [illegible] [illegible]. In [illegible] *opere* [t] apparet, Iterum [illegible] Vallisnerius, atque Aristotelem pro-

(a) *Ven.* 1472. 1497. *Par* 1476. *Ord. Tarv.* 1479. (b) 1472. 1479. 1483. 1491. 1497. (c) *Lib. IX.* 15. (d) *Lib. XII.* 6.
(e) 1483. 1491. (f) *Ennead.* XCIX *pag.* 491.
(g) *Vid. Athen. Deipnosoph. lib. VII.* 12 *pag.* 326. (h) *De piscibus lib. V.* 26. *pag.* 159.
(i) *Apud. Athen. citat. loc.* (k) *Plin Lib. XXVII.* 2. (l) *Vers* 115 *pag.* 113 *edit Lug. Bat. ann.* 1728.
(m) *Lib. IX.* 13. (n) § 26. (o) *Hist. Nat. de Quadrup. cap. VII.* (p) *Edit.* 1483. 1491.
(q) *Lib. XXXV.* 8. (r) 1472. 1479. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. 1548. 1559. 1610. *Ord.*
(s) 1472. 1479. 1483. 1491. 1496. 1497. 1507. 1519. (t) 1479.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aëris alimento circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et	*ore* [t] *solus animalium nec cibo nec potu semper alitur* [1], *nec alio quàm aëris alimento: circa caprificos* [2] *ferus, innoxius alio-*

ANNOTATIONES.

jungit [a]. Ipsa tamen Cephaenoleofis reliqua Aristotelis potissimum fulcientis dormitat, cum non de huius, quibus forma indulget chamaeleon, sed de tempore, quo aliglat, loquatur Plinius, atque Aristoteles. Hinc est, quod Solinus vertit ut Nostro *nasquam nec refluctione obsidit*. Harduinus nunc Valisinerium animadvertit ita chamaeleonis oculos nusquam totos aperiri, nisi praegrandes sint, & cum clausi, sunt tenua foramen locatque in medio ille oculi sitas, unde cerniti, nunquam el corte obtegatur.

(4) *Vaga lone.* Ita in membranis ferè omnibus, in editis tamen *vagione* legi affirmat Harduinus. Penes exarans codicibus subscribens celebres XV. saeculi typographi a nobis hocce fuit aliud. Contra Gelenius *vagione* gaudet, nunquam recentiores plerique sequi coaluerunt: non tamen Rossius Turner.

(5) *Circumspicit.* Ita habent Ambrosianus, Aleriensis, Hermolai Barbari, Palmarii, aliorumque membranae, quas omnes sequuntur editiones (b). Gratius quoque in lingua latina thesauri affirmat Plinium *circumspicere* hoc loco non *circumaspicere* scripsisse (c). Rectius in aliud, sine obstat Calep. impressione penes Pincius (d) Nobis id data videtur subscribens laudatus Textus (e).

(1) *Semper vero.* Valisinerius Plin autem hoccehunc *semper* improbitur, cum alia varietas sunttiemt merum est istam posse aptrdi, nisi nostros chamaeleonem mortuum unum aspexisse, cum hujusmodi animalia aperte plerumque ac exsiccetur. Verum sententiam non ita accipere oportet, ut chamaeleonem Africani adspectum toto vitae curriculo intelligamus, sed quod hiantí ubique ore appareat, unde sese caliss arripit, & solo aëri pasciturs ut aniso. Vidimus & nos chamaeleonem aperti buccis, alarisque bed-haudos apud illustrem Civitatem Comitem Gilbert Borromaeum ingenuarum artium magis, quàm splendidissimâ origine memorandum. Caeterum non defuit et ut chamaeleonem defossu in longulo aliservari, quorum ab alio ore conspiciatur. Haec figurâ autem invenitur, quae in lucidam conversus Castrobarrae gente praestetheceam Mediolani agnovimus. Virtus vix bis degeliatii redeamus, non Plinius, sed Julius Solinus a nostris hisce partibus, ubi ancemant chamaeleonem lentum, & ubi potuque subsistit illi solum ubique alimentum acrabilis (f). Nobis tamen antem utique vocat hic veracissimam scriptorum habet alterum chamaeleontum speciem in Peruvianis regionibus frequentem agnoverant. Hi longiorem quinque, se quae prius nequamtes semper adaperto ore anhelientes, in aëro parerent erga vere, unde vertice ascengit (g). Id ignorant Nurembergius, qui a false Plinii codicibus invenit, ardere de chamaeleonte Plinium, ac Solinum tradere affirmat vir (h).

(2) *Semper alitur.* Hi caeca nostrorum incomparabilem, & quando alleata fuerunt oculis subjecti vestiliam prodeantem hoc loco recentiores librarii literam deformaverunt, ut magnae falsimae eorum apud parum cautos gaudebant lectionis scrutatores accusarent. Nonnunquam in membranis per Aleriensem Episcopum, Beroaldum, Hermolaum Barbarum inspectis, tametsi in nonnulli editionibus (i), ut et emittit a Palmario (k), atque ab Alexandro Benedicto (l) appareret *nec cibo nec potu semper alitur*. Cur igitur Gelenius, & Mannius distinguunt *semper* omittunt? Cur Dalecampius antiquam scriptionem ad unam voluminis tantum subdit, quando in operâ corporem erat vocalanda? Cur Harduinus post hos confidenter lindem vulgat *nec cibo nec potu alitur*, nullumque optimum vetustiorumque lectionis affert indicium? Fortasse id ego discrimini latum, quia vocabulum *semper* in nonnullis membranarum antiquioribus desiderant, ex ratione sic lectionem quaerere terebitet, & mendosâ alia, & verum facis rationem comparare. Fides nostra asposcit, ut Ambrosiani utriusque codicis textuam subjiciam.

In primo: *Cauda prolonga et tenuatatim desinens & implicans in se vapor ore* [illegible] *unguem adunco motus tardus ut testudineis corpus asperum eius oculi in recessu cavum tenue discrimine pergrandes & corpus concolore nisi oris aperit nec pupilla mota sed totius oculi versatione circumaspicit. Idem erectus semper ore solus animalium nec cibo nec potu nec alio quam aëris alimento circa caprificos ferus anonius. Alioquin & colores &c.*

In secundo: *Cauda prolonga et tenuem desidens, & implicans se vipereis orbibus unguem aduncî, motus tardus, ut testudini corpus asperum eius crocodillo oculi in recessu cavo tenui discrimine pergrandes & corpori concolores, nisi nos aperit nec pupilla mota sed totius oculi versatione circumspicit. Idem erectus hiant semper ore solus animalium nec cibo nec potu alitur nec alio quam aëris alimento. Circa caprificos ferus innoxius alioquin &c.*

Videtur ex his aliqua amanuensibus excidisse, unde post modum in Nurmi. historiâ receptum. *Nec cibo, nec potu alitur.* Valisinerius id depravato hoc in loco exemplaria provenire asserit. Dalecampii imperfectum dicentur praecepturi, ut Plinium indignis modis, neque illi meretrum exaptares (m). Agnoscet Harduinus etiam vera amittere (a quâ longè absunt Cepheronianum nostrumque) omnino in raptum vocabulo, ut chamaeleon veleri hianti SEMPER ore, non SEMPER cibo, aut potu alitur. Si illum fuerunt placebat chamaeleonem distinctum Valisinerius (n) si illustris Studeria hunc demum monstrat chamaeleonem Africanum habuit, nulloque cibo pastus novum, tamen carnes bestiolum tanto abundantem fpatio ne etiam aliquorum omnem famulum ostensa ad. Adde, quòd invisibilis alimentum invisibilibus potiorum abundat insecta, quae non humanam linguam hamaeleonum ore, sed hominum quoque bucca pervadere. Ubi hanc novisset Britannorum Mooreus (o) non amar illi assentiendum antiquos omnes, qui Naturalem historiam vulgarerunt, omnem aëre alimento in chamaeleontes perpetuum assignasse.

(3) *Circa caprificos.* In Gaurini codice legitur non *circa*, sed *contra caprificos*, quas praepositio arbores certè, non quò Vulcano favent, apertius ostenderet. Nihilominus ubi alias membranis, & impressis volumini non adhaerentes, adhuc ad plantas Plinium respicere autem intelligeret Harduinus „*De caprifico*, inquit (p) *arbore hoc accipiendum putavere Chamaeolan ipsius quidem, & Anatoliae Plinii sessores temque intelligere usque facerent necessario chamaeleontis ex arbore hujus vescentis atque asseritis. Plinii placitum falsam ipsi prononciarunt. Circa Caprificorum illi caprificos ipsi placidissimum eo tempore ad animal esse deprehenderent, ardore feriate praecipue, ut Plinius asservatur. Nos caprificales dies interpretati sumus, de quibus* Plinius lib. XI sect. 15. „ Aelius tradit eodem ut Actici sigmat dederunt caprificalem diem Vulcano factum „.

Anteaquam ab Harduini interpretatione recedamus, aliqui de superiorem augmentandus insistit antilegendas Johannes Clemandus (qui Harmayius Tutto Clemandus

(a) § 7. (b) 1472 1479 1483 1491 1496 1497 1507 Or. (c) In verbo circumspicit. (d) Fol. 142. (e) Officine Par. II Animal. descript. (f) Polyhistor. cap. XLII. (g) Vide Histoire Générale des Voyages tom. XIV lib. VI pag. 151. (h) Histor. nat. lib. VII. 45 pag. 181. (i) Ann. 1470. 1472. 1476. 1479. 1483. 1491. 1496. 1499. (k) 1493. 1499. 1510. (l) 1507. 1510. (m) § 31. (n) § 38. (o) Moore Vid. alias Histoire Générale des Voyages tom. III pag. 299. (p) Pag. 492. emendat. C.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Et coloris natura mirabilior: mutat namque eum subinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque semper quemcumque proxime attingit, praeter rubrum candidumque. Defuncto pallor est.	*linquin. Et coloris natura mirabilior: mutat namque eum subinde & oculis, & caudâ, & toto corpore* [1], *redditque semper quemcumque proximè attingit* [2] *praeter rubrum* [3], *candidumque* [4]. *Defuncto pallor est* [5].
Ex Harduin. XLVIII. pag. 475. & 477.	
Antiquis enim torus e stramento erat, qua-	*Antiquis enim* [6] *torus e stramento erat, qua-*

ANNOTATIONES.

dis, Zanagero Claymundus) ut Plini sapientiae & dicta tuerentur, perperam ad caelestia signum analogiam, nullaque favente auctoritate *Capricornum* capelas. Vi[illegible] Plin non Anatomicis argumentis, experimentum non Lunnae, aequa hiberno tempore, sed in Africa, *fervente Sole* [illegible] agere translatas, item quae [illegible] omnia [illegible] in [illegible], quae non [illegible] sed liberrimo in [illegible] vagantur. [illegible] Africam [illegible], & praesertim aestate media [illegible] Plinius, [illegible] Londini, [illegible] in Italia caprificum [illegible], & [illegible] etiam [illegible] ad temporibus frigidisque temporibus [illegible] vigere scriptum [illegible] augere ac [illegible].

Rejectis Claymundi, & Anatomicorum [illegible] ad Harduinum accedamus. Cum caprificus pro caprificalibus diebus Plinius [illegible] afferrnon [illegible] Nostram talis methodo [illegible] fit, ut *dum Caprificalia*, *sive Caprificus, quibus sub Caprifico sacra fiebant Vulcano*, dicunt. Hinc quidem [illegible] Harduinum (a), provocatque ad [illegible] nostrum emendationem, atque verba [illegible]. Verbum [illegible] XI [illegible] scripturam adoptat, quam in [illegible] corporis [illegible] (b), atque in emendationibus [illegible] (c) legit [illegible] apud Plinium [illegible] *Attici figuras dederit* [illegible] *Vulcano facerent*, de quâ [illegible] agemus. Contra Plinius [illegible] de caprificorum ac & medicinis collegit.

(1) *Corpore.* Theophrastus [illegible] in chamaeleontibus [illegible] & [illegible], [illegible] ut per totum corpus [illegible]. Valeant [illegible] (d). [illegible] Vallisnerius (e), de quo paullo infra.

(2) *Attingit.* Excandescat ob haec in Plinium Vallisnerius, & a Nostro longe diversa Aristotelem tradidisse affirmat (f). Plinio fere adaequato nec meliorem Aristotelem Naturalis historiae partem tradidisse, [illegible] omnia quae Philosophus [illegible], Plinius [illegible] Vallisnerio, [illegible] Secundo [illegible] ab Aristotele [illegible] ratione Plinium [illegible], qui [illegible] in plerisque sequi, & L.

praecipue illum de admirabili colorum mutatione (CVM IIS QVAE IGNORAVERAT) collegit [illegible] (g). Cum Theophrastus Aristotelis discipulus, non solum a Plinio [illegible] sed magnum [illegible] de chamaeleonte afferat, [illegible] in omnem colorem [illegible], nisi quod neque albus fiat, neque rubens, & non in eos modo colores, qui prope illum sint, mutari verum etiam ipsum per sese, si quis attigerit, colorem [illegible] (h).

Magna hoc loco ob [illegible] colorum inter eruditos [illegible], & non ea reddere, quae pene [illegible], [illegible] plerique. Hoc [illegible] sequitur [illegible] (i) [illegible] colorum [illegible] apparere, verum etiam in [illegible] colores [illegible]. Hinc est quod [illegible] de chamaeleonte Caput [illegible] colores [illegible], & [illegible] affirmavit. Ejus figuram & rel [illegible] in [illegible] (k). [illegible] (l), [illegible] Vallisnerius, colorem [illegible], & [illegible] non adeo [illegible], [illegible] Caleo [illegible] in chamaeleontibus [illegible] (m).

(3) *Rubrum.* [illegible] Nazianzenus [illegible] chamaeleontem [illegible] verba in latinam linguam conversa [illegible] (n) *sicut chamaeleontem aiunt in quovis facile verti, atque omnes colores tandem per corpus fusiigere.* Ea vocabula [illegible] Nazianzenus [illegible] ab eo non multo [illegible] S. Ambrosius (o). *Chamaeleon quoque diversas [illegible] varios colores mentitur.*

(4) *Candidumque.* [illegible] album [illegible], [illegible] Qui [illegible], & colorem [illegible] atque [illegible] in chamaeleontem [illegible] ab eo animal [illegible]. Certo [illegible] ab antiquis [illegible], non [illegible] accipienda, ut de [illegible] colores omnes [illegible] reddere. Sufficit enim ut quan-

(a) *Pag. 450. num. 13.* (b) *Vide Plin. lib. XI sect. XV pag. 227.*
(c) *Pag. 637 emend. XXII.* (d) *De animalibus quae colorem mutant pag. 457.*
(e) § 15. (f) § 5. (g) *Lib. VIII 16.* (h) *Cit. opere pag. 470. per typographi errorem 460.*
(i) *Tom. IX. ad II num. 14.* (k) *Lib. 16. pag. 31.*
(l) *Ad Biblioth.* [illegible] *Petrus a Castro* [illegible] *pag. 76.*
(m) *Citat.* [illegible]
(n) *Oration. III contra Julianum. Vide Agnell. Annal. Mant. lib. XII 2. pag. 938.*
(o) *Tom. I. lib. VI Hexaemer. cap. XXIII col. 129.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
qualiter etiam nunc in castris. Gausapa patris mei memoria coepere, amphimalla, nostrâ sicut villosa etiam ventralia ——— ——— ——— Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus venisse jam tunc, posuit in Catonis criminibus, quae Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere.	*qualiter nunc etiam in Castris. Gausapa* [1] *patris mei* [2] *memoriâ coepere: Amphimalla nostrâ* [3], *sicut villosa etiam ventralia* ——— ——— ——— *Metellus Scipioni* [4] *triclinaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus venisse jam tum posuit in capitalibus criminibus* [5], *quae Neroni principi quadringentis millibus sestertiûm* [6] *nuper stetere.*

AD IX. LIBRVM

Ex Harduin. VI. pag. 500.	
Orca & in portu Ostiensi visa est, oppugna-	*Orca &* [7] *in portu Ostiensi visa est oppugna-*

ANNOTATIONES.

quandam obesflorem [illegible] refert, quam longè [illegible] in terrenis Zonâ, ea abundantiâ [illegible] & de perdâ [illegible] & terrenâque [illegible] admirantur.

(5) *Pallio est.* Haec ritè ab Aristotele adnotata Vallisnerus pronuntiat [e], sed cur illi Plinium non [illegible], neque ad alterum Naturalis historiae Gallum interpretem accedit, ubi Nisleri labor & sapientia magna in modum abundat? Obstantes Plinii libros a Vallisnerio lectos [illegible] (b), hoc loco probantur. Nisleri [illegible] celebratae editionis cognitionem habuit, quamvis prima Harduini impressione anno [illegible] [illegible] animadversione praecesserit. Certè si ad Harduinum accederet, satius [illegible] et de Plinio non desceret si verò membranis instructus germanam scribendi mentem tenebat, multa Harduino ignota, operaeque in Naturalis historiae libris digesta et ejus commendanda. Vir enim fuit doctus, atque in rei [illegible] Vallisnerii, & longè melior de chamaeleontum vitâ, indole, figurâ, generatione, & colorum varietate, quam nostri tempus refertur, unde ad illum potius chamaeleonis [illegible], quam ad alios in magno Encyclopedias opere provocare debebant omnigenae literaturae [illegible] [i].

(6) *Esse.* Nostri codices particulam *esse* omittunt, quae fortassis quodammodo necessaria, atque hic ratione Plinii locum restituamus in Plinio vid. (d) Caeterum monendus lector, quòd ob [illegible] codicibus Guarnerus [illegible] amanuensis [illegible], ejus lectio non [illegible] improbanda est hujusmodi *antiquis enim temis [illegible] qualiter nunc etiam in Castris, patris mei memoria coepere. Amphimalla nostra, sicut villosa etiam ventralia.*

In primo Ambrosiano *Antiquis enim temis de [illegible] erat qualiter nunc etiam in Castris. Causa patris mei memoria coepere amphimalia non sicut villosa etiam & ventralia.*

(1) *Gausapa.* De his consule Dalecampii, & Harduini adnotata. Videtur nomen gaudii corruptum in Plinii codicibus, cum Toletano exemplari conveniat Ambrosianum I, atque in altero desideretur.

(2) *Patris mei.* Ita (non Avorum cum Pintiano) legendum monemus in Plin. vid.

(3) *Nostrâ.* Haec optimè illustrent Harduinus, ut *nostrâ*, nempe Plinii memoriâ in usum venerint et ita Amphimalla, nil pertinet sic novo Gausapina [illegible]. Vocem *nostrâ* plenius superadditos ritè distinguit Gallus interpres ad calcem dum ex illis [illegible] confusionem, sed an non in illam potius vel *memoriâ* vulgent?

(4) *Scipioni.* Harduinus, ut semper nunciat scriptum, legendumque *Metellus Scipio*, ut Msst. Regius 1 & Colbertinus 1, 2 atque Parisiensem habere afferunt, addit[que] (1) *hunc [illegible] quae possunt ante hoc ipso libro capite de Metelli cum Catone familiaritate & commercio dicturus. Edixi perpetuum Caponum, de quo pridie fuisse Babylonica [illegible] vel esse —— nunc in Capito sit de quo Horatius in primo Sermonum.*

Vi gradatim laudamus, fatendum in annualis codicibus, ut in primis Ambrosianis apparent *Metellus Scipio* verum [illegible] usum ex contrariâ vocis [illegible], cum in quibusdam [illegible] in hanc speciem [illegible] *Metellus Scipio* [illegible] &c. E Contrario *Metellus Scipioni* integra elementa habent Aldus, Aumler, Landini, Hermolai Barbari, Pelmaeri, Aldus [illegible] dicti codices, & veteris exemplares [f], quae majorem nobis faciant auctoritatem, quàm [illegible], ubi Harduini lectio apparet, quamvis in Veneta principe anni 1469 editione adoptetur, nec adversantur Brucioli, & Dominici versiones. Metellus igitur hoc loco censeas esse Q. Caecilius Metellus Macedonicus, qui Scipionis (propter Corneliae genus) cognomen noscitur gessisse. Hunc Oratorem illustrem (g), sumptuque sumtuum honoribus celebrat Plinius, adjiciens (1) *quidem & Africani dumtaxat inventum fuisse [illegible] ipse ipse Macedonicus.* Harduinus legit *Africani sepultum* (i), quod [illegible].

(5) *In capitalibus criminibus.* In his vocibus nostrae consentiunt lectioni codices omnes Pintiani, Ambrosiani, Landinus, aliique principes &c. Porrò quis unquam dicet Catonem Censorium hominem frugi triclinaria Babylonica IↃCCC. millibus sestertiûm emisse? Notandum insuper Catonem Censorium Scipioni Maximo, non Sequentis, hostem fuisse, aetateque cum Aetoli [illegible] convenire, siquidem circa Carthaginem & Corinthum captas decessit ubi Cato. E contrario Maximus Africani superstes Q. Metellus Macedonicus, qui [illegible] memorat, in hujus funere *Liberis triumphalibus* [illegible] *De filii celebrati [illegible], [illegible]* [k]. Dole et serum Plinii conditionem *capitalibus fenerant Caponum*, scilicet Caenae [illegible].

(a) § 15 (b) Tom. I. lib. VII. pag. 115
(c) *In verbo Camelion.* (d) Tom. I. lib. V. pag. 530.
(e) Emend. CLVII. pag. 496. (f) 1471. 1472. 1476. 1479. 1483. 1492. 1496. 1499. 1507. &c.
(g) Lib. VII. 43. (h) Lib. VII. 44. (i) Tom. I. pag. 399.
(k) Plin. cit. lib. VII. 44.

Ex Harduin.

gnata a Claudio principe. Venerat tunc exaedificante eo portum, invitata naufragiis tergorum advectorum e Gallia, satiansque se per complures dies, alveum in vado sulcaverat, accumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo posset & dum saginam persequitur, in litus fluctibus propulsa, emineret dorso multum supra aquas carinae vice inversae. Praetendi jussit Caesar plagas multiplices inter ora portus profectusque ipse cum Praetorianis cohortibus populo Romano spectaculum praebuit, lanceas congerente milite e navigiis

Ex nostrâ recensione.

gnata a Claudio Principe. Venerat tum [1] *exaedificante eo portum* [2] *invitata naufragiis tergorum evectorum* [3] *e Galliâ, satiansque se per complures dies alveum in vado sulcaverat accumulata* [4] *fluctibus harenâ* [5] *in tantum, ut circumagi nullo modo posset; & dum saginam* [6] *in litus insequitur* [7] *propulsa emineret* [8] *dorso multum supra aquas* [9] *carinae vice inversae. Praetendi* [10] *jussit Caesar plagas multiplices inter* [11] *ora portus, profectusque ipse cum Praetorianis cohortibus Populo Romano spectaculum praebuit lanceas congerente milite e navigiis assultan-*

ta-

ANNOTATIONES.

(f) *Quadringentis millibus sestertium.* Trecentis Nervaldi-[illegible] pretio [illegible] ad annum, cum a Scipione Sequente [illegible] tempore ad [illegible] missus dedit [illegible] Carthaginem [illegible] Annibalem anno V. C. 607 [illegible] Volusii [illegible] Harduinus [illegible] laudat, [illegible] Gallicarum librarum 40000. [illegible] qui quadringentis legunt, pretium [illegible] iisdem [illegible] librarum nempe 400000. [a] Notandum [illegible] dum [illegible] CCCC. quae quadringenta millia significant [illegible] In Ambrosiano I. *quadringentis* [illegible] In II. [illegible] *quadringentis* [illegible] Sabaudi [illegible] In Tiguri [illegible] Venetiis prodiit anno 1542. perpetuam legunt. *Habes Nero* [illegible] *Babylonica 400.* [illegible] [b] [illegible] millibus.

(g) *Orca & Portuensium &* [illegible] Joseph Roccus Vulpius [c]. Hinc [illegible] Ambrosiani [illegible] laudatis [illegible]

(1) *Tum.* Cum Gartiniano exemplari, [illegible] vulgatum *tunc* [illegible]

(2) *Portum.* De Ostiensi portu [illegible] atque aedificatione plura [illegible] Vulpius, quem consule.

(3) *Evectorum.* Ita habent Nostri codices, Ambrosianus, plures [illegible] Principem anno 1469. [illegible] [d]. Sic [illegible] populus (1) [illegible] editionem *evectum*, [illegible] in multis, [illegible] Romanis [illegible] 1472. *advectorum.* Hinc sequuntur Gelenius, [illegible] Dalecampius, Harduinus.

(4) *Accumulata.* Vulpius legit *advenulam.* In editione principe *Ac tumulum.* In Ambrosiano [illegible] Dalecampio [illegible] Harduinus [illegible] Plinii [illegible] *accumulata* [illegible] Plinii auctoritate [illegible]

Institutionem [illegible] Nobis verba libri IV [illegible] *congerunt harenas accumulantem.*

(5) *Fluctibus harenâ.* In [illegible] Harduinus [illegible] Dalecampius [illegible] *fluctibus* [illegible] Portuensium & [illegible] Antiquitates, [illegible] *harenas* [illegible] Dalecampius [f]. Superior sententia [illegible] harenas accumulantibus, hoc loco fluctibus adaptanda. Nullum agnosco a *harenâ* interpositum [illegible] quae alveum in vado sulcaverat, [illegible] harenam a fluctibus accumulatam [illegible] posset. Liberum igitur est [illegible] vocabulum recipere, vel expungere, [illegible] exemplaria [illegible] quod harena in Ambrosiano, [illegible]

(6) *Saginam.* Ambrosiani codices, & editiones Principes [g] [illegible] Sagenam [illegible] piscatoriam. Vocabulum [illegible] propter verbum *insequitur* [illegible]

(7) *Insequitur.* Hoc loco [illegible] & Membranis [illegible] cum *saginam persequitur in litus* [illegible] propulsa. Recte [illegible] piscatorem. [illegible] Plinius de Delphino [illegible] (h) *dum* [illegible] *in litus* [illegible] *sequitur, in harenam* [illegible] Redundat igitur verbum *fluctibus*, [illegible] propulsam [illegible] Id etiam probant sequentia, ut [illegible] dorso supra aquas.

(8) *Emineret.* Cum Harduino, & Ambrosianis codd. Non [illegible] habent *eminente dorso*, quae [illegible] vulgata [illegible] *emineret* [illegible] *fed* [illegible] *in summo pelago* --- *eminentem* [illegible] *dorso per tranquilla fluctantem.*

(9) *Supra aquas.* Cod. Gartiniani *super aquas.*

(10) *Praetendi.* Editio Veneta 1472. *protendi*, uti & Principe anni 1469. Membranae & reliqua exemplaria nobis [illegible]

(11) *Inter.* Vulpius *intra.*

(a) *Vid. lib. 2. de asse.* (b) *Pet. II. fol. 45.*
[c] *Tom. VI lib. X.* 2. *pag.* 148. [d] 1472. 1478. 1479. 1480. 1481. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. *&c.*
[e] *Lib. VI.* 19. [f] *Lib. VII par XC, pag.* 657. [g] 1469. 1470. 1472.
[h] *Lib. IX.* 8.

Ex Hardum.	Ex nostrâ recensione.
giis assultantibus quorum unum mergi vidimus, reslatu belluae oppletum unda.	*tibus* [1], *quorum unum mergi vidimus* [2] *reflatu* [3] *beluae oppletum undâ.*
Ex Hardum. XIII. pag. 505.	
XV. Quae pilo vestiuntur animal pariunt, ut pristes, balaena, vitulus. Hic parit in terra: pecudum more secundas partus reddit. In *n*itu canum modo cohaeret ---- Ipsis in sono mugitus unde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceque pariter & visu populum salutant *i*ncondito fremitu, nomine vocati respondent.	*Quae pilo vestiuntur animal pariunt, ut Pristes, Balaena, Vitulus. Hic parit in terrâ pecudum more* [4], *secundas partûs* [5] *reddit. nitu* [6] *canum modo coherret* ---- *Ipsis in sono* [7] *mugitus, unde nomen Vituli accepiunt* [8]. *tenent disciplinam* [9] *voceque pariter & visu Populum salutant condito fremitu* [10], *nomine vocati respondent.*

Tom. II. XVII. N *Prae-*

ANNOTATIONES.

(1) *Assultantibus.* Vulgata *adsultantibus.*

(2) *Mergi vidimus.* Nempe unum a [illegible] Minis [illegible] Palaemon [a] *Claudio perrò Caesare Ostia portum aedificante, & Orcâ in ea* [illegible] A SE VISVM [illegible] *oppletam undâ.* [illegible] Consule Rusticum Tuttorum, & magnum Encyclopediae opus [b].

(3) *Reslatu.* Cod II. Ambrosianum *efflatu.*

(4) *Pecudum more.* [illegible] Egui, Afini, Boves, Cameli, Porci, Oves, Caprae &c.

(5) *Secundas partûs.* [illegible]

(6) *Initu.* [illegible]

(7) *In sono.* [illegible]

[illegible] *Emperit sonum Dirsis, Vitulisque marinis* & Virgili *carmen*. *Sternunt se somno diversae in litore Phocae.* [illegible]

(8) *Vituli accepiunt.* [illegible]

(9) *Tenent disciplinam.* Cum Aleriensi, Beroaldi, Hermolai, Palmarii, & Ravis. [illegible] *Populum salutant* [illegible]

[illegible] Martialis [o] [illegible] [p]

(10) *Condito fremitu.* [illegible]

(a) Lib. I. a. pag. 41. (b) Part. I fol. 269. (c) Lib. IX 30.
(d) Lib. XX pag 204. (e) 1470 (f) Lib. VIII 44.
(g) 45 (h) Vide Dalecamp. hoc loco. (i) 472. 1479. 1499.
(k) Lib. XXVII 11. (l) Lib. XIII 27. (m) Lib XXXI sub tacue.
(n) Virg. Eclog. IX. (o) Martial. lib. IV 37. (p) Edit. ann. 1507 fol. 64. B.

Ex Hardiun. XV, pag. 505. & 506.	Ex nostrâ recensione.
XVII. Praecipua magnitudine thynni invenimus talenta quindecim pependisse. Ejusdem caudae latitudinem quinque cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores: silurus in Nilo, esox	*Praecipuâ magnitudine invenimus Thynnum* [1] *talenta XV. pependisse* [2], *ejusdem caudae latitudinem II. cubita & palmum* [3]. *Sunt & in quibusdam amnibus haud minores. Silurus in Nilo* [4], *Esox*

ANNOTATIONES.

(1) *Thynnum.* [illegible]

(2) *Talenta XV pependisse.* [illegible]

(3) *II. cubita & palmum.* [illegible]

[illegible]

Nunc peraat argumenta celebrabere Magne Silure,
Quem velut Atticum [illegible]
[illegible]

Hisce versiculis nihil [illegible]

[illegible]

[a] [illegible]
[b] Pag. 538. [illegible] XXII. (c) Pag. [illegible] edition. Paris. an. 1542.
[d] Praefat. (e) Lib. VII. [illegible] pag. 187. [illegible] Dalecamp. (f) De piscibus cap. IV.
[g] Exhib. X. [illegible] & seq.
[h] Vid. not. & emendat. XIII. lib. IX. pag. 538.
[i] Lib. XXXII. 10. (k) Vide Salvian. Aquat. Animal. hist. pag. 243.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
esox in Rheno, attilus in Pado, Tom. II. iner-	*Esox in Rheno* [1], *Attilus in Pado* [2] N 2 iner-

ANNOTATIONES.

[illegible]

(a) *Vide* Hist. Histoire Générale des Voyages tom. II lib. VI pag. 583.
(b) *Lib.* XII 29 pag. 691 (c) *Versu* 148 *allat. Epistolis.*
(d) *Vide Ausonium Amstelodami edit.* an. 1671 pag. 310 num. 106.
(e) *Hist. nat. du Poisson.* lib. II 7 (f) *Lib.* I 18 pag. 48. (g) *Vide Plin. edit. Hackian.* tom. I pag. 594.
(h) *Satyr.* IV vers 33 (i) *Satyr.* IV vers 33. (k) *Cit. satyr.* IV pag. 118.
(l) *Satyra* XIV vers 130 Cit. (m) *Lib.* II *de medic. materia.*
(n) *Ad allat. Dissert. lib.* c. XXVI pag. 185 & 186 (o) Cit. *lib.* cap. XXIX. pag. 96. (p) *Hexaemer.* lib. V. 3. col. 84.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
inertia pinguescens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum jugis extractus. Atqui hunc minimus piscis appellatus clupea, venam quam-	*inertiâ pinguescens* [1] *ad mille aliquando libras catenato captus hamo* [2], *nec nisi boum jugis extractus. Atqui hunc minimus* [3] *appellatus clupea* [4] *venam quandam*

ANNOTATIONES.

paret; cujus naturam & rogo vitam affert Ambrosius, ut hanc ad hominum comprehendum [illegible], ut ipse ait agenti: *Idem Harduinus* ad ea, quae de Vulturum generatione (a), atque de signis, quibus [illegible] homines mortem praenunciant (b). In iis enim omnibus, uti in aliis Naturae rebus indagandis, vulgi opinionem sequitur Ambrosius.

Verùm ut non omnino adolescam hoc loco tironum Doctorem relinquemus, consultum de Siluro dixisse, quòd alvum ejus integram piscium [illegible] repletum gerat. Hoc Sturioni idem convenire per certò habeo, quinimo Harduinus alios fecerat, ex ore [illegible] illum majoribus praedis inspirat. Nostri sostinet Sturiones Porcelli marini [illegible], atque ex illorum esse genere, circa gutturi habere [illegible] sedisum horum, ac [illegible] immergere, pisces integros extrahere, [illegible] tam ampla [illegible], unde alvum de minoribus tantum piscium [illegible] repletum gerat. Fallitur Salvianus dum Sturionem piscibus [illegible] pasci, sed muco & sordibus opinatur. Verissimum enim est aliquos e majoribus piscibus minores devorari, & pisciculos in Sturionis alvo summus [illegible] Calcagninus, idque ego ipse vidi, & pisculis [illegible] refecti.

Sane, qui hunc idem praedam e Divo Ambrosio ipsum Silurem dici opinatus. Verùm ego in mediocritate ad sententiam vorasis piscibus adaptabo, quod [illegible] adhaeret dicti ab [illegible] copulum [illegible] piscium absorbetur. Ubi enim opposituum ne D. Ambrosii [illegible] Dioscoride, et Plinio adversantes, qui Silurum [illegible], & [illegible] Laudarunt. Caeterum nullum adeò stupidum Sturionum esse [illegible], ut illum totis una tempestatibus gravare [illegible] judicatum. Qui si tam caput longè abest a [illegible], & ipse utrumque [illegible] sapere. Praeterea [illegible] in omnibus locis [illegible] qui nunc Vindobonam in Danubio degit, quantùm a Padano distat?

Sed hamum cavere, inquiunt, Sturio non potest, cum hamo [illegible] capiatur. Fateor ad hoc tot [illegible] Sturionem non accedere, sed si catenati [illegible] hamo, quid ad haec reponerent adversarii?

(1) *Esox in Rheno.* [illegible] D. Ambrosiano [illegible] vetustis [illegible] (c), ad usque, [illegible] Esox [illegible]. Falsò enim affirmat Harduinus, quòd *Esox* in omnibus appareat [illegible]. Antiquissimi in Venetiis editionis [illegible], quae in Ambrosianâ servatur bibliothecâ. *Esox*, inquit, *piscis est ad similitudinem thynni, capitur frequens in Rheno ac Danubio, bubus cum [illegible] & [illegible], [illegible] nomen ac [illegible] consequitur. Capiuntur [illegible] ex similibus, quorum ob corporis magnitudinem latere non possunt.* Nullum [illegible] ratione sibi persuadere potuerit Harduinus Esocem eumdem esse piscem, quem Lucius Latini, Brochet Galli vocare, cum Lucius licèt sit [illegible], nusquam ad Thynni figuram & amplitudinem pervenit. *Esox*, sive *Esox* erit, qui ab Alberto Magno dicitur *Huso* [illegible] *piscis non squamosus in figura Sturionis — sive piscem Sturionis [illegible] ad [illegible], ita quod saepe simul capiuntur* (d).

Hic locus, uti alter ab Harduino allatus utique offundit magnam inter Esocem, & Sturionem [illegible].

(2) *Attilus in Pado.* [illegible] Philippus Stephanus eorum antiqui Attilum [illegible] affirmat, quod a Padi [illegible] dicitur, cum Attilus is sit, qui a Ferrariensibus *Adelus* [illegible] vocabulo appellatur, plerisque Sturione amplius. Hunc [illegible] [illegible] adeò [illegible] & [illegible] affirmat, ut [illegible] Ferrariensibus [illegible] significare [illegible] dicunt, ut Sturionem ab *Adelo*.

Hunc autem nomen Ferrariensibus esse debetur *l'Adelo*, cum [illegible] particula, quae apud Italos [illegible] *l'Adano* [illegible] *Ladano* [illegible]. Extra [illegible] hujus piscis nomen [illegible]. Caeterum [illegible] Attilum inter, & [illegible] Sturionem differentiam non [illegible], & figurâ, cum [illegible] Sturionis nomine utrumque piscem [illegible] confundatur. Ego putarem Esocem [illegible] Esox in Rheno, Attilus in Pado [illegible] Harduinum pictura. Et [illegible] Sturionem [illegible] in corporis [illegible], & longitudine [illegible] minorem [illegible], & [illegible] Sturio a Padi [illegible] *Sturione di Coppa*, [illegible] squamas per totum dorsum [illegible] appareat. Alius, qui Plinio *Attilus*, Ferrariensibus *Ladano*, [illegible] Eidem [illegible] albedine *Sturione bianco* [illegible] squamis.

(1) *Inertiâ pinguescens.* Id fortassis Plinii temporibus accidit, ubi [illegible] captus pondere [illegible]. Nostrâ aetate neque [illegible] librarum Attilus [illegible]. Attili [illegible] Sturionum [illegible] dici possunt; cum Sturio magnâ vi piscatoribus obsistat, Attilus facillime capiatur.

(2) *Catenato captus hamo.* Hamo nempe [illegible], quod uncis ut [illegible] interpretes. [illegible] hamum longè diversus sunt ab hamulis, quibus minores pisces capiuntur, unde nil mirum si [illegible] Attilus [illegible].

(3) *Minimus.* Deest vox *piscis* in utroque Ambrosiano, ad usque, atque solum Plinii magis redolet breviloquentiam.

(4) *Clupea.* Neque dubium esse potest, quòd hic [illegible] Italis *Cheppia* — in quâ Etruscâ voce redderè [illegible] Bochartus, atque Harduinus. Quòd piscis ab aliis [illegible] [illegible] cum [illegible] temporibus. Cum vero e mari [illegible] sanguine [illegible] Attilo [illegible], illum [illegible] [illegible]. [illegible] Alosae, vel ab [illegible]. Capiuntur [illegible] prope [illegible], atque [illegible] in Padum [illegible]. Consule [illegible], quae [illegible] in Museum [illegible] (e). [illegible] in Attili [illegible] Clupeas, ut [illegible] Dominicus Angelinus [illegible] Consultus [illegible], & publicae

(a) Hexaemer. lib. V. [illegible] (b) Cuiet lib. V. [illegible]
(c) Venet. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(d) Lib. XXIV. (e) Pag. 33 & 34.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
quamdam ejus in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur, ubicumque est, omne animal appetens, equos natantes saepe demergens. Praecipue in Moeno Germaniae amne protelis boum, & in Danubio marris extra-	*dam ejus in faucibus mirâ cupedine* [1] *appetens morsu exanimat. Silurus grassatur ubicumque est, omne animal appetens equos innatantes saepe demergens* [2] *praecipuè in Rheno Germaniae* [3] *amne, protelis boum* [4], *& in Danubio mare* [5] *extra-*

ANNOTATIONES.

bliae Ferrariensis bibliothecae praefectus. In his Plinii [illegible] fidem [illegible] [illegible] [illegible] illustri in [illegible] facienda, qui [illegible] de Sermone, eique Anglo [illegible] [illegible] Anglice. Hujus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] infra subjiciemus.

(1) *Cupedine.* Gesnerum vocem ex geminis Ambrosianis codicibus dum Plinio restituimus, [illegible], in Latium revocamus. Ex Salmasio jam adnotatum in Celepiis [illegible], quod antiquis cuppedia, & cuppedo pro [illegible] (a). Hinc [illegible] [illegible], *qui [illegible] [illegible]*, ... gulam [illegible] in glossis Isidori. Rubbio [illegible] appellabant [illegible] cupedo. Plinii locus restitutus [illegible] potuit assiere, ut in Cicerone pariter legendum [illegible] (a) *Aventina, ambitio* ... *lectio, cupedo.* Al [illegible] [illegible] cuppedo adoptanda [illegible]. Suspicor a graeco [illegible] cupedinem a Latinis receptum [illegible] graeci [illegible] esse p... Hinc Lucretius (d).

Quorsum confirmabat [illegible] cuppedium uter

Curet

Quod ad rem nostram optime infertur, illud fané est per cupedinem [illegible] egregiè [illegible] Clupeam gulam, dum Attili [illegible] [illegible] [illegible] desiderii, ...

(2) *Demergens.* Confule, quae [illegible] [illegible] Versus Lipsi Coloniensis affert Rondelius Tertius, usque Plinii de [illegible]

Appetit omne animal grassator dirus Silurus,

Et summis mersos per freta mergit equos

(3) *Rheno Germaniae* fit cum Gaddiano codice, editione Principe, Alexandro Benedicto, Hippolyto Salviano omnino [illegible], quamvis in I Ambrosiano, ab [illegible] typographis *Moeni* seu *Moeno* nomen extat (e). Adstruere ne Rondelium Dalecampius Plinii tempore nullum fuisse in Germaniâ Moenum fluvium, eumque sit e posteritate vocatum, quem [illegible] ne [illegible] [illegible], unde [illegible] quâ ratione [illegible] [illegible] Harduinus, [illegible] [illegible] in iis verbis, *praecipuè in Moeno*, [illegible] [illegible], et non completur de Siluro, sed de [illegible] [illegible] Plinius (f). Cum hi de Rheno his [illegible] Auctor loquentur, [illegible] addidit Germaniae, ut [illegible] amnem a Rheno Bononiensi [illegible] [illegible]. Rejiciendo Hardeum saltem [illegible] Dalecampio dictu, cum Pomponius Mela Plinio paullo antiquior [illegible] fluvium Moenum (g) & distinctè Tacitus Nicht [illegible] Moenum describit (h) reliqua [illegible] [illegible] [illegible] Celtico [illegible] [illegible] Hercynias complet, ad eum [illegible] [illegible], [illegible] offenderet [illegible], si [illegible] (et barbaro vocabulo dicit) pisces [illegible] Plinius, quando de eodem Siluro aperté loquitur.

(4) *Protelis boum.* Ambrosiani codices, editio Princeps adstruxit Harduino conveniunt. Ex [illegible] e subsequenti typographis vero [illegible], *prope Lichnum, [illegible]*, *Volsum, &c.* quae crucem Plinii interpretibus fixerunt. Pallicerus, & Turnebus primi in illis [illegible] codicum [illegible] [illegible], [illegible] lectionum Dalecampio subodorati, Salmasius restituendum curavit, Harduino peregit. Plinii auctoritate, & restitutione cogendus assent *Boum* latina in [illegible] *protelum*

(5) *Danubio mare.* Codices Ambrosiani, Chiffletiani, Hervelius Berhart, Pelevelli, [illegible] omnes typographi, & generatim habent sergeretū, hace non dissimulavit Hardeinus, qui perperam [illegible] [illegible] legi tentat, reclamant hos omnibus exemplaribus, & sensu. Quamquam ex Columellâ Juvenale & Papâ, [illegible] ex ipso Plinio collegit contra ipsum interpretem sicinus. Marre enim [illegible] est, nec satis emptum, qui usui ad [illegible] utuntur. Sic de herbâ medicâ Plinius, marra ad *foliam radi jubet* (i). Marrâ etiam utuntur Villici, eisque sola vox [illegible] [illegible]. *Marra [illegible] [illegible], [illegible] per radere il terreno, a [illegible] [illegible] [illegible]* (k). Longobardis dicitur [illegible] audivi, quo Lacii, & Crui [illegible] eundem & [illegible] instrumentum ad scarificanda arbusta permisit. Quo igitur pacto similia ad extrahendum ingentem piscem peterent interveni? De Siluro, qui in Danubio marri capiebatur, penculosius dissicit Plinius. Danubiiusque marre vocat, montem fluvii orbe, eidem, [illegible], [illegible], quâ de Pado scripsit *quae totum longum* [illegible], *septem maria dictus facere*, & paullo infra *eodem [illegible] [illegible] per transfossam in Adriaticum paludem, quam septem maria appellantur*. De ipso Danubio [illegible]. Nonum (l) *singula autem ora tanta sunt, ut [illegible] in quadraginta milium passuum longitudinem [illegible] mare, dulcemque intelligi haustum*. Ferrulle emendandus manserit, & ... pendet [illegible], [illegible] [illegible] libris. Correttas allatis in Harduino [illegible] cum Sohum [illegible] respondeat, atque integra [illegible] ad Danubium spectat. [illegible] intelligere Danubium [illegible] hoc loco Plinium appellasse ingenti illa [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible] Plinius dolore ad teetem [illegible] equos [illegible]. Contestat ne refutati lectione, quaecumque de Marra [illegible] post Gelenium [illegible] [illegible]. Juvat Plinii Aeliani dicta comparare, cujus graeca verba tali pacto in elaborata Londinensi editione ad Latinum idioma versantur (m). *Silurus natura piscator ad [illegible] [illegible] hamos compellit, — Quod si [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] tur, & jugum ipse hamum gerens, [illegible], ubi commodum sibi & [illegible] & [illegible] sunt arbitrantur, atque ad ... jumentis paludem apparet, unde [illegible] [illegible] complectatur, dum ipse [illegible] [illegible], & ad [illegible] [illegible], alterum caput ad medium jugum alligat, ex altero capite hamum appendit validissimum illum [illegible] quem ipse [illegible] [illegible] instructum ad alliciendum [illegible] Silurum [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], ad quam hamus alligatus est, quantum satis sit [illegible], ad [illegible] [illegible] appendit ubi Silurus [illegible] ipsam sensum [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible], quae desiderabat, [illegible] [illegible] hamum [illegible] [illegible] faucibus*

(a) *Vid. Vossius in voce cuppedia.* (b) *Tusc. I.* 13.
(c) *Tusc. IV.* 11. (d) *Lib. IV.* 45.
(e) *Venet.* 1483. 1491. 1496. 1494. 1519. (f) *Lib. IX. not. XXV. pag.* 538.
(g) *Lib. III.* 3. (h) *De Moribus Germanor. XXVIII.* (i) *Lib. XVIII.* 15.
(k) *Vocabolario della Crusca tom. III. pag.* 117. (l) *Lib. IV.* 12.
(m) *Lib. XIV.* 25. *pag.* 800.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
trahitur porculo marino simillimus. & in	*trahitur Porculo marino simillimus* (1), *&* *in*

ANNOTATIONES.

cibos devenit, & novâ gulae aviditate transfusus amputaret, dum ea eo accedere cupit, unâ hos vitulae sanosnatavit. Quod quidem ipsum animadvertens piscator, cum [illegible] quorum a piscatore [illegible], & inter [illegible] que adverso flumine vectus, nunquam ejusdem [illegible] fluvius [illegible] (ut qui e fabulis subire [illegible]) ac [illegible] ejusdem piscis [illegible]. Neque [illegible] alimenta [illegible] contentione in [illegible] deponunt, illa contra flumen [illegible], piscem [illegible] tur ex [illegible], e qui in ripam [illegible]. Hujus verbi [illegible] nihil magis ad rem [illegible], Silurus [illegible] ab Ebroru [illegible] Antonium, optimè [illegible] a Pli[illegible] nio. Confluit enim [illegible], aliâque [illegible] Dan[illegible] [illegible] nomenclaturae quoque appellat, atque [illegible] secundo nomine vocari [illegible], suo loco [illegible] (a).

(1) *Porculo marino simillimus.* Hoc nomine Sturionem [illegible] [illegible] Harduinus, quod [illegible] Silurus [illegible], & Sturionem eodem genere sint. Porcellum [illegible], quem Copesi dicunt Ferrarienses, Tarantino[illegible] Placentini. Hoc in [illegible] candidum verum Sturionum refert, & tamen [illegible]; idemque Cha[illegible] [illegible], Stellae [illegible] a Plinio [illegible], [illegible] sed [illegible] [illegible], horum [illegible] plurimi [illegible] vocatur porcello, & porcellina.

In [illegible] praesentem [illegible] scriptum italica epistola partem, quam doctus Dominus Angelinus [illegible] [illegible] misit [illegible].

La Sturione, il Ladano, e il Copese, quando sono piccoli si chiamano Porcelle fino al peso di [illegible] libre circa, ed [illegible] Porcelle di Sturione, Porcelle di Ladano, e Porcelle di Copese. Poscia quando [illegible] de libre [illegible], allora [illegible] al latte che [illegible], e si chiama Sponda, [illegible] quello e [illegible] che arriva a [illegible] pesi, e allora [illegible], e [illegible], e si chiama Sturione [illegible] e la più grossa si di questi pesci arrivano a [illegible] pesi, ed [illegible] volte. Quando lo Sturione [illegible] peso d'una [illegible] tondo, si chiama Bobba, quando per [illegible] fomentare la [illegible] dopo San Pietro si chiama Stolinna, ed allora è più [illegible] di [illegible], e la carne non è così buona come prima per [illegible] per maggio. Questo pesce [illegible] nel Po a mezzo Febrajo, e ve [illegible] fino al mese d'Agosto. E [illegible] di tre ordini di coppe dure, una sul dorso, le altre una per fianco. La sua pelle è [illegible] come quella della Razza. Il suo colore nella parte superiore [illegible], e piombino, ma al [illegible] è bianchissimo, perchè [illegible] la terra, e d'onde [illegible] si pigliano nei fondi e in terra. E un pesce bello da [illegible], ha un [illegible] lungo e ben proporzionato, ha e al [illegible] lungo [illegible], non ha denti, [illegible] quasi tonda dura come è l'osso, ha una sola spina, [illegible] la forma di spina [illegible] alla maggior parte de' pesci, [illegible] a guisa dei [illegible] della Razza, ma dura. Dal [illegible] po fino alla coda [illegible] un [illegible] durissimo, che non si può mangiare —. Nudrisce un buon [illegible], ha una sola budella per fare le [illegible], che [illegible] lunghissima. Nuota con quattro persone quasi sempre per terra, benchè [illegible] volte si vedono a saltare nel maggior [illegible] dell'acqua. Il suo capo è coperto da una coppa forte e dura, e le due [illegible] fino [illegible].

Il Ladano, Attilus, Atilus, ha la stessa forma dello Sturione, ma è [illegible] più bianco, il muso assai più lungo & acuto, pesce di poca stima, perchè ha la carne [illegible]. Questo pesce [illegible] al peso di quaranta pesi, con [illegible] di [illegible] nel ventre, e con [illegible] — e quando è ben pasciuto si [illegible] facilmente [illegible], [illegible] con grande ajuto per la grandezza sua [illegible] nell'acqua a differenza dello Sturione, che fa grandi [illegible], [illegible] le sue [illegible] facilmente [illegible] colpa del [illegible] in barca, perchè è fiacca, e [illegible] che è preso, è di poco gusto, i quali [illegible], essendo un antico proverbio in Ferrara, quando si vuol dimostrare qualche gran differenza come tra lo Sturione, e il Ladano. Dicono [illegible] che [illegible] Po [illegible], ma [illegible]. Le Porcelle [illegible], sempre [illegible]. Si è [illegible] che da mezzane [illegible], ma e grossissime, e [illegible]. Ha grandissimo [illegible] in proporzione, carne bianca, [illegible].

Il Copese è della stessa struttura e [illegible], ma questo è di color giallo [illegible] di sopra, di [illegible]. Questo monta nel Po a mezzo Aprile, e [illegible] tutto Ottobre. La sua grandezza arriva a due pesi e mezzo, o tre, [illegible] di tal male, che si piglia. La sua carne quando è grasso [illegible] dolce, nella coda è [illegible] alla Sturione [illegible].

En [illegible] nomina [illegible] Nomen *Porcella*, & *Porcelletta* [illegible] Sturione, Ladano, Copese [illegible] [illegible] appellationibus [illegible] pisces [illegible], [illegible] in [illegible] genere [illegible] in [illegible] a Plinianum breviarium libri XXXII [illegible] Harduini. *Porcelli, sive Porcelletti* [illegible], Ladanus, Copesius [illegible] *Porcella*, & *Porcellina* [non *Porcellio*, ut apud Harduinum [illegible]] [illegible] XX. Vox *Silurus*, quam [illegible] adaptatur, Langobardis [illegible] & [illegible], idemque optimè [illegible] Silurum. Cum [illegible] Sturio [illegible] fortasse ad hunc [illegible] D. Ambrosius, ubi Silurem [illegible] fecisse. Cum per id temporis Sturionem [illegible], & supra aquarum superficiem apparerent, [illegible], quod in Rheno & Danubio [illegible] demergere [illegible]. [illegible] Plinianae narrationi Sturionem [illegible] in [illegible], quamvis [illegible], unde [illegible] nomen Chamaeleontis [illegible]. Haec omnia [illegible], qui Sturionem & Copesium contemplarunt, [illegible] Sturionem in [illegible], quae [illegible] Patavi Bosselli [illegible]. [illegible] & [illegible] Ausonius Sturio, quem describit

— — *Altore productum aequore [illegible].*

Unica Sturionis [illegible], a [illegible] omnino [illegible] [illegible] sequentibus Plinii verbis, nam ad Borysthenem, & Danubii ostia [illegible] Sturionem [illegible], [illegible], [illegible] Cur enim [illegible] Sturioni adaptabimus? Omnia igitur [illegible] Georgius Merula (qui [illegible] Grammaticus a Paulo Jovio appellatur) Juvenalem illustrans, [illegible] Silurum a Sturione [illegible]. Silurum adipem commendat Plinius. [illegible] & [illegible] adipe abundare. [illegible] Silurum [illegible] in [illegible] historiâ [illegible] nos *Cepone* appellamus, quae ex Sturionum [illegible]. In [illegible] apud Tanaim Emporium tantam esse Sturionum copiam adnotavit Jovius, ut praeter [illegible], etiam (quae [illegible] vocabulo [illegible]) [illegible] [illegible] nempe Sturionis [illegible] [illegible]. [illegible], unde Silurus nomen [illegible] Sturionum [illegible]. A Michaele Silurus [illegible] Clementem VII. Legem [illegible] optimum Jovius, [illegible] [illegible], cum [illegible] in Adriatico [illegible]. Verum [illegible] [illegible], cum Adriaticae [illegible] [illegible] sit, unde Equiti [illegible] appellatio [illegible] [illegible]-

(a) Vide supra volumina pag. 54.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
in Borysthene memoratur praecipua magnitudo, nullis ossibus spinisve intersitis, carne praedulci. In Gange Indiae platanistas vocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autem XV cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis, sex cubitorum, caeruleos, qui nomen a facie traxerunt. His tantas esse vires, ut elephantos ad potum venientes, mordicus comprehensa manu eorum abstrahant.	*in Borysthene memoratur praecipua magnitudo* (1) *nullis ossibus spinisve intersitis carne praedulci. In Gange Indiae Platanistas vocant rostro Delphini & caudâ: magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert Vermes branchiis binis LX. cubitorum* (2) *caeruleos, qui nomen a facie traxerunt. His tantas esse vires, ut Elephantos ad potum venientes mordicus comprehensâ manu eorum abstrahant.*
Ex Harduin. XVI. pag. 508.	
XXII. Sunt & in hac parte naturae auguria, sunt & piscibus praescita. Siculo bello ambulante in litore Augusto, piscis e mari ad pedes ejus exsilirt quo argumento vates respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sex. Pompeio, (tanta erat navalis rei gloria) sub pedi-	*Sunt & piscibus praescita in hac parte auguria* (3). *Siculo bello, ambulante in litore Augusto, piscis a mari ad pedes ejus exsiliit. Quo argumento* (4) *Vates, respondere Neptunum patrem adoptantem tum sibi* (5) *Sexto Pompejo repudiato* (6) *(tanta erat navalis Rei gloria* (7)*) sub pedi-*

ANNOTATIONES.

Idemque si & piscibus, hi Attaruones potius, quam Sturiones fuissent vocandi. Italicum verò Sturionis nomen ferreis seculis per Barbarorum incursionem delatum apertè constat, cum a Germanis dicatur *Stör*, unde nostrum Etruscum processit *Storione*, Langobard cum *Sturione* Gallis *Esturgeon*, Hispanis *Esturion*. Gothicam profectò Sturionis appellationem agnovit Julius Caesar Scaliger, cui assensum cum Aldrovando, aliisque passim: Cornutis & Jonstonus ubi scripsit (a) *Piscem, quem nos gothica vocabulo Sturionem, quasi tropium quod primus [illegible] fere gerit, dicimus.*
Ultimum etymologum tuetur Jonstonus, ostenditque [illegible], quâ Gothi nomen a Graecis acceperunt, quando tanta adest discrepantia, ut obscurent si onustiorem Graecorum appellatio a veteri Oxyrincho deducta sit, quae distonat toto caelo a Sturione distant. Hoc certè minimè praetereundum, quòd Hispanis Sturio, non modò *Esturion*, sed etiam per synonymiam dicitur *Sollo* (b) & *Suila* (c), quae vocabula accessisse a Latinorum Suillo deducta, Plinii, atque iisdem respondent, unde Suilla Hispanorum, *Porcellana* ostreorum, Porcelio marino, tertiaque Sturio optimè conveniunt.

(1) *Praecipua magnitudo.* Suspicor legendum *praecipuâ magnitudine.* Codices tamen, & bibliopolae omnes habent *praecipua magnitudo.*

(2) *LX cubitorum.* Miro consensu haec serpentum monstrum & libertati reddent. Harduinus repetsit *sex* (d). Verùm oportere ad manus habere depravatos Sebos [illegible] borez Harduinum atque eomodo Solinum Plinium meminere hoc loco maximè asserentem, quae hisce verae esse branchia longitudinis cubitorum non mordi forum affirmaverit, cum Noster de vermium, non de branchiarum longitudine, sermonem habeat. Ubi verò sustinuimus, quòd branchia sexi [illegible] cubitum, [illegible] deret haec monstra ad LX. cubita fuisse porrecta. Mihi constat Plinium a mente ad mare progredi. Sunt Platanistae XV, sabunde Vermes LX. cubitorum desuebant, quem numerum (ex Sebosi tamen non Plinii fide) faciunt verba *haud modico miraculo*, & vires, quibus possunt Elephantes probabilis corripere, in flumen abstrahere.

(3) *Auguria.* Hanc lectionem exhibet uterque Ambrosianus codex, aut sufficiuntur Venetae editiones (e), aliaeque passim (f). In Romanâ *sunt & piscibus praescita in hac parte Naturae auguria* (g). Non additamento naturae contentus Gelenius rejecit *sunt & in hac parte naturae auguria, sunt & piscibus praescita.* Ignoro, cur illi adhaeserint recentiores, cum Plinianus adeptus tam a nobis scriptum in Salmanticensi subjicere, atque addiderit in apographo Toletano legi *sunt & piscibus praescita*, reliqua verò reducitse Breviorem Toletani, atque veritati magis accedentem, vix quartum [illegible] Vix a Moiadenarensibus, caeterisque [illegible] fore discedendum, Pintianus adhaeret aut *Naturae* enim vocabulum superflui, quod etiam ostendit [illegible] tamen alterius primo volumine. *De auguriis & praescita piscium.* Haec omnia non ignorat Harduinus, qui verba *sunt & in hac parte Naturae auguria* desiderari in codd. Regiis 1. 2. & Chiffletiano non dissimulat. In contrarium Landini membranam, cui subscribit Erasmus (h). Contra Ludovicus Dominicus, & Paulus Manutius Gelenio accessere.

(a) *Lib. II. 5.* (b) *Vide emendat. XXVIII ad IX lib. pag.* 536.
(c) Francisci [illegible] Vocabolario Español *pag.* 604. (d) *Vide Junterus Hellecutone lib. II pag.* 269. *num.* 14.
(e) 1469. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1510. (f) *Taruis* 1479. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Paris* 1516.
(g) 1470. (h) *Edit. Venet. ann.* 1543 *pag.* CCXIIII.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
trahitur porculo marino simillimus: & in	trahitur Porculo marino simillimus [1], & in

ANNOTATIONES.

cibum ducunt, & multa gulae aviditate transfixus impendeat, dum eo se quadrare cupit, omnibus verbis funem magnam. Quod quidem ipsum animadvertens piscator, non summus gaudio quam rem a se fessione insurgit, & brevi spes que admotis simulat meatu, tanquam avidus jam ex piscatore fallax (ut qui in scelum sulum perfecisset mutans) ac fumorem cum caetero pisce bene robustis fallatio est. Nam hac illi alienus [illegible] contravenque in alternitatem se [illegible], illa contra funem intrahunt, postis ut tut vocentur ex [illegible] stella, a quo in capite paga [illegible]

Hisce verbis putarim nihil magis ad rem invenire, et Silurus bonum [illegible] ab Idruano [illegible] Ausonium, ipsumque porculi bonum extrahi dicere a Plinio. Constat enim ex ipso, alioquin antiquis Danubio Silur [illegible] quoque appellant, atque [illegible] fornaldo nomine vocari tempore, sed non invenit (a).

(1) *Porculo marino similimus.* Hoc nomine Sturionem deformi adducit Harduinus, quod mea est in genere, cum Saluras conjuctio, & Sturium eodem genere sint Porca [illegible] maxime quam Copese dicunt Veronenses, Tarcone Placentini. Hic [illegible] [illegible] varum Sturionem rasinet, et tamen [illegible], [illegible] Chaecelenesii assimilatur, Suillus etiam a Plinio dicitur, eo quia caro terrestri suinae referat specimen sed quod [illegible] notandum, [illegible] [illegible] proles nomina porcella, & porcellina.

In [illegible] praesertim gratum exhibebit Italicam epistolae partem, quam doctus Dominicus Angelinus eggiam mihi impertivit misit.

Lo Sturione, il Ladano, e il Copese, quando sono piccoli si chiamano Porcelle fino al peso di sole libre [illegible], cioè Porcelle di Sturione, Porcelle di Ladano, e Porcelle di Copese. Fatti grandi. Lo Sturione da libre [illegible], allora ha il latte che prima non aveva, e si chiama Sprandi, ovvero tiene questo nome fino che arriva a tre pesi, e allora mutando, e fa le ova, e si chiama Sturione [illegible] il più grosso di questi pesci arrivano a dieci pesi, ed ancor più alle volte. Quando lo Sturione si piglia pieno d'ova grosse, e sordi, si chiama Bobbi, quando poi ha seminate le ova dopo San Pietro si chiama Sbilfero, ed allora è più sfamato de prima, e la carne non è così buona come prima per essere magra. Questo pesce monta nel Po a mezzo Febbrajo, e vi sta fino al mese d'Agosto. E coperto di tre ordini di coppe dure, uno sul dorso, li altre uno per fianco. La sua pelle è ruvida come quella della Raza. Il suo colore nella parte superiore questi ordini oscuro, e piombino, ma di sotto è bianchissimo, perchè molto toccando la terra, e d'ordinario si pigliano nel fondo e in terra. E un pesce dello di fatezze, ha un muso lungo e ben proporzionato. Bocca al quanto larga ma tonda, non ha denti, ma bassi un [illegible] quasi tondi dove sono i [illegible], ha una sola spina, ma non ha forma di spina commune alla maggior parte de pesci, ma fa tu a guisa del nervo della Raza, ma dura. Dal capo fino alla coda tiene sotto alla spina un nervo durissimo, che non si può mangiare — Nulla di meno bono fegato, e una sola budella per fare [illegible] che [illegible] buonissima. Nuota con quattro [illegible] quasi sempre per terra, benche moltissime volte si vedano a fiorire nel maggior corso dell' acqua. Il suo capo è coperto da una coppa forte e dura, e le due [illegible] sono fortissime.

Il Ladano, Attilo, Adello, ha la stessa figura dello Sturione, ma è molto più bianco, il muso assai più longo & acuto, pesce di poco stima, perchè ha la carne quasi spongiosa. Questo cresce fino al peso di quaranta pesi, con Ruota di libre [illegible] e [illegible] nel [illegible] e [illegible] ancor [illegible] — e quando è ben pasciuto sa d'[illegible], facilmente si pescha, ma con grande ajuto per la grandezza sua. [illegible] si [illegible] nell' acqua a differenza dello Sturione, che fa grandi sforzi, le de lui carne cede facilmente ai colpi del ferro per tirarlo in barca, perchè è frolla, e muore quasi subito che è preso, è di poco gusto, e quasi [illegible], corre de un antico proverbio in Ferrara, quando si vuol designare qualche gran differenza come tra lo Sturione, e il Ladano. Dicono ul [illegible] che [illegible] al Po ancora Storioni, ma [illegible] poi [illegible] [illegible]. La Porcella di [illegible], sempre va [illegible]. Si è asserito che di mezzani [illegible] si ne prendono, ma e grossissimi, e piccoli. Ha grandissime bocca in proporzione, come bianca, sfoscia e [illegible].

Il Copese è della stessa struttura e fattezza, ma questo è di color gialla sparsa di sopra, di [illegible] gialle [illegible]. Questo monta nel Po a mezzo Aprile, e vi sta sino Ottobre: la sua grandezza arriva a due pesi a [illegible], e [illegible], ma sono [illegible] di tal modo che si pigliano. La sua carne quando è grasso riesce dolce, nella coda è [illegible] alle Sturioni.

Ex allata literata commodè retinebunt Nostra Porcella, & Porcellae a communi Sturione, Ladano, Copese nominati, & [illegible] appellationibus magnam inter hos omnes pisces adesse affinitatem, ideoque in Porcellinam mancuram genus comprehendit, & [illegible] in [illegible] [illegible] libri XXXII lego Harduinum Porcella, sive Porca Stem quae, Ladano, Copese d'altra Porcella, & Porcellione [non Porcelliere, ut apud Harduinum alisque] cum minus est librarum XX. Vox [illegible], quae Sturioni nomen adaptemus, Longobardis [illegible], & [illegible] fuerit, [illegible] [illegible] conveniunt [illegible] Silurus. Cum post generationem Sturio evadat magnus forsan ad hunc temperamentum allusit D. Ambrosius, ubi Silurum carnem natam videtur fecisse. Cum pes vel [illegible] Sturionis ferendas, & supra aquarum superficiem appareat, non abnuerem, quod in Rheno & Danubio [illegible] equos damnasse peremit. Conveniunt etiam Plinianae narrationi Sturionem os habere [illegible] oblongam, unde id quâ ratione Chiacolleonis assimilare. Haec omnia ex consecutione, qui Sturiones & Copeses contemplarent, conoscuntur. Testimonium Sturionum in Pinacotheca nostra vervat, quae elegantes Felicem Baraldi [illegible] manu reddidit [illegible]. Colore caeruleo in aqualium tendens, sive plumbeo optime respondet Ausonii Silure, quem describit

— *Albore perlucidum [illegible] olivo*

Ut ea Sturionis specie, a caeteris piscium [illegible] distinctis cohaerent sequentes Plinii verba, [illegible] ad Borysthenis, & Danubii ostia, ingentes capiuntur Sturionis [illegible], [illegible], [illegible] pendules. Cui nulam simila praeterquam Sturioni adaptabuntur? Omni igitur maxime Georgius Merula (qui occulatissimis Grammaticum a Paulo Jovio appellatur) Juvenilem illustrans, parum Silurem a Sturione [illegible] [illegible]. Silurum adipem [illegible] Plinium [illegible] & Sturionem [illegible] respondere. Mul e Silure [illegible] in N [illegible] [illegible] enumeratum nos Cornum appellamus, quae ex Sturionum [illegible] [illegible] confirmatur. In Tacuit [illegible] apud Tacuum Emporium [illegible] esse Sturionum caput [illegible] Jovius, ut [illegible] Cornare, [illegible] (quam [illegible] vocabulo [illegible]) [illegible] confirmant [illegible] nempe Sturionis [illegible] [illegible] fide sumpque [illegible] Fortasse requiret lector, unde illud nomen in Sturionem abiere. A Michaele Savon Lastra Regii ed Clementem VII Legati [illegible] invenitur [illegible] Jovius, et Ausonius [illegible] fuit, cum [illegible] [illegible] confessionem in Alburno [illegible]. Varuti [illegible] gratis afferimus, cum Albinae Provinciae nomen [illegible] sit, unde Equus Albaticus appellatus deductum, ideo-

(a) *Vide hujus voluminis pag. 54.*

Ex Harduin.

ân Borysthene memoratur praecipua magnitudo, nullis ossibus spinisve intersitis, carne praedulci. In Gange Indiae platanistas vocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis, sex cubitorum, caeruleos, qui nomen a facie traxerunt. His tantas esse vires, ut elephantos ad potum venientes, mordicus comprehensa manu eorum abstrahant.

Ex Harduin. XVI. pag. 508.

XXII. Sunt & in hac parte naturae auguria, sunt & piscibus praescita. Siculo bello ambulante in litore Augusto, piscis e mari ad pedes ejus exsiliit: quo argumento vates respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sex. Pompeio, (tanta erat navalis rei gloria) sub pedi-

Ex nostrâ recensione.

in Borysthene memoratur praecipua magnitudo [1] *nullis ossibus spinisve intersitis carne praedulci. In Gange Indiae Platanistas vocant rostro Delphini & caudâ magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert Vermes branchiis binis LX cubitorum* [2] *caeruleos, qui nomen a facie traxerunt. His tantas esse vires, ut Elephantas ad potum venientes mordicus comprehensâ manu eorum abstrahant.*

Sunt & piscibus praescita in hac parte auguria [3]*, Siculo bello, ambulante in litore Augusto, pisces a mari ad pedes ejus exilivit. Quo argumento* [4] *Vates, respondere Neptunum patrem adoptantem eum sibi* [5] *Sexto Pompejo repudiato* [6] *(tanta erat navalis Rei gloria* [7]*) sub pedi-*

ANNOTATIONES.

Sicque si & piscibus, hi Assariones potius, quàm Damones fuissent vocitati. Ita [illegible] verò Sturionis nomen fervasse [illegible] per Barbarorum incursiones delatum apertè constat, cum a Germanis dicatur *Stör*, unde rectam E[illegible] processit *Sturione*, Langobardorum *Sturione*, Galli *Esturgeon*, Hispani *Esturion*. Gothicam profectò Sturionis appellationem agnovit Julius Caesar Scaliger, cui assensus [illegible] Aldrovando, assensum praebent Conradus & Jonstonus ubi scripsit (a) Pisces, *quem nos gothico vocabulo Sturionem, quasi rapinam quod primus cibarius spe[illegible]*, dicerent. Vitiosam etymologiam tenuisse Jonstonus, ostendatque [illegible], qui Gothi nomen a Graecis acceperint, quan[illegible] [illegible] [illegible] Graecorum appellatio a veteri Oxyrhyncho deducta [illegible] quam [illegible] caelo a Sturione distant. Hoc certè [illegible] praetereundum, quòd Hispani Sturio, non [illegible] *Esturion*, sed etiam per synonymum dicitur *Sollo* (b) & *Sollo* (c), quae vocabula an illine a Latinorum Sullo deducta, Plinio, itaque Itàlico respondeat, unde *Sollo* Hispanorum, *Porcellette* nostratium, *Porcello marino*, itemque Siluro optimè conveniat.

(1) *Praecipua magnitudo.* Suspicio legendum *praecipuâ magnitudine.* Codices tamen, & bibliopolae omnes habent *praecipua magnitudo.*

(2) *LX. cubitorum.* Mire consensu haec scripturam membranis & libris serviunt, Harduinus reposuit *sex* [c]. Verùm oporteret ad motum habere dependere Sebosi libros. Harduino utique concedo Solinum Plinii mentem hoc loco minimè assecutum, qui [illegible] vermium branchia longitudinis cubitorum non minùs [illegible] affirmavit, cum Nosterde vermium, non de branchiarum longitudine, sermonem habet. Vix verò subsistentem, quòd branchia sunt confirment rubeta, incredibile mihi ea evaderet haec monstra ad LX. cubita fuisse porrecta. Majus [illegible] Plinium a veteri ad maria progressi, hinc Platanistas XV., subinde Vermes LX. cubitorum describit, quam omnium (ut Sebosi causa non Plinii fide) fanderet verba *haud modico miraculo*, & vires, quibus poterant Elephantes proboscide correpti in fluvium abstrahere.

(3) *Auguria.* Hanc lectionem exhibet omnium Ambrosianus codex, cui suffragantur Venetae editiones [c], aliaeque passim (f). In Romanâ *sunt & piscibus praescita in hac parte Naturae auguria* (g). Non admittuntur monitionem Gelenius vulgavit *sunt & in hac parte naturae auguria, sunt & piscibus praescita.* Ignoro, cum illi adhaeserit recentiores, cum Pintianus adoptatum a nobis scripturam a Salmanticensi subjunxit, addiderit in apographo Toletano legi *sunt & piscibus praescita*, reliqua verò redundare. Rursumque Toletani, ut[illegible] [illegible] veritati magis accedimus vi amantissimo [illegible]. Ubi a Mediolanensibus, caeterisque [illegible] [illegible] dissidendum, Pintiano adhaererem. *Naturae* enim vocabulum superstat, quod si [illegible] [illegible] tarum alterius primo volumine *De auguriis & divinatione piscium.* Haec omnia non ignora it Harduinus, qui verba *sunt & in hac parte Naturae auguria* subderat in codd. Regii 1. 2. & Chiffletiano non discrepant. Hic convenimus Lugduni membranae, cui subscripsit Buccanus (h). Contra Ludovicus Dominicus, & Paullus Manutius Gelenio assensere.

(a) Lib. II. 7. (b) *Vide emendat. XXVIII. ad IX. lib. pag.* 558.
(c) Franciosini Vocabolario Español *pag.* 694. (d) *Vide Jonstonus Halieuticon. lib. II. pag.* 169. *num.* 14.
(e) 1469. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. (f) *Tarvis.* 1479. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Paris.* 1526.
(g) 1470. (h) *Edit. Venet. ann.* 1543. *pag. CCXIIII.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
pedibus Caesaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.	*pedibus Caesaris futuros, qui maria tempore illo tenerent* (1).

Ex Harduin. pag. 510.	Ex nostrâ recensione.
XXVII. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra quam in nando meant, nullo in honore est, quod qui-	*Apud antiquos piscium nobilissimus habitus Accipenser* (2), *unus omnium squamis ad os versis contra aquam nando meat* (3), *nullo nunc in honore est* (4), quod

ANNOTATIONES.

(4) *Quo argumento* [illegible] *respondere Neptunum.* Hic [illegible] apud Plinium [illegible] [illegible] Harduinum [illegible] locum [illegible] *Patri respondere, Neptunum Patrem adoptantem sibi,* [illegible] Reg. [illegible] Colbert. [illegible] Paris. Chifflet. vet. Dalecamp., [illegible] Dalecampium secutus. [illegible] Frobenius a Gelenio [illegible] [illegible] typographi *respondere* [illegible] (a) [illegible] Dalecampium, [illegible] [illegible] [illegible] gentis [illegible] *Quo argumento* [illegible] *spondere Neptunum,* [illegible] nobis [illegible] convenire.

(5) *Eum sibi.* Non Siculo bello, sed [illegible] Augusti [illegible] Harduinus, in quibus Neptuni [illegible]

(6) *Repudiare.* [illegible] Pintianus. [illegible] *Quo argumento* [illegible] *respondere Neptunum* ([illegible] *Neptunum* (b)) *patrem adoptantem sibi Sexto Pompejo repudiato. Tanta erat* [illegible] *gloria sub pedibus Caesaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.* Cum [illegible] [illegible] Toletanum [illegible] [illegible] *Quo argumento Pintus respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sexto Pompejo, tanta erat* [illegible] *gloria, sub pedibus Caesaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.* [illegible] codices, [illegible] vocabulum *repudiato* agnoscunt. In I [illegible] *repudiato Sexto Pompejo,* In II *Sexto Pompejo repudiato.* Adde [illegible] [illegible] quae id [illegible] videtur.

(7) *Navalis vel gloria.* Neptuni sese filium appellasse Sext. Pomp. [illegible], & Appianus Alexandrinus (c). [illegible] Harduinum, [illegible] [illegible] [illegible] Pompeji [illegible] (d).

(1) *Tenerent.* [illegible] sententiam & verba [illegible] Plinii, [illegible] Pompeji Sex [illegible] *Pompej,* [illegible] *Themistoclem* [illegible] *potiri.*

(2) *Accipenser.* Dubitant Grammatici, utrum *accipenser,* vel *acipenser* scribendum sit. Harduinus, qui [illegible] Martialis versiculo [illegible] (f), [illegible] (g).

Ad Pallatinas acipensem mittite mensas. Sed ut multa arbitrarer, vel saltem dubia, quo certissimi possit, [illegible] apud Plinium orthographiâ maximè discedat. Quamvis [illegible] Martialis [illegible] *accipenser* [illegible] Lexicographi [illegible] *accipenser*, sed [illegible] legendum esse in Epigrammatis [illegible] Latinam, quae a Graecis [illegible] [illegible] Romanum [illegible] [illegible] Martialis.

> [illegible]
>
> [illegible]

In omnibus enim, quos vidi, Plinii codicibus, illud [illegible] Martialis typographis ([illegible] Harduinum [illegible] (h). Certè Aldrovandus [illegible] (i). [illegible] Hippolytus Salvianus (k), [illegible] Massarius, qui IX. Plinii librum, & hunc locum [illegible] (l). Neque differt Ludovicus Dominicus, & Vossius (m); quamvis [illegible] Perotto reddat.

Ad palatinas accipensem mittite mensas. Ibi Sipontinus Antistes Plinii verba, & a Macrobio vulgata [illegible], addidit (n) [illegible] *A [illegible] piscem ab accipiendo [illegible], quod frequenter mensae accipiatur.* Etymologia [illegible], & Perotto, [illegible] Athenaei [illegible] a Romanis [illegible] (o), *unde accipenser,* [illegible] a Dalecampio reddendus erat (p). Videtur [illegible] Athenaei [illegible] 1583 [illegible], Plinium [illegible] [illegible] Rondelet [illegible], qui apud Athenaeum legens [illegible], [illegible] Grammaticorum [illegible] Sipontino *Accipenserem* [illegible] [illegible] (q), *Graecum* [illegible] *piscem,* [illegible] fere. [illegible] Plinii, [illegible], & Macrobii [illegible] Gesnerus, [illegible] Athenaei [illegible] Aldrovandus [illegible] Casaubonus [illegible] (r).

A Plinio [illegible] Accipensis hic piscis appellatur, [illegible] sententiam adhuc non improbabimus, qui *Accipenserem* in-

(a) *Venet.* 1471. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1510. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(b) *Venet.* 1472. 1483. *Parm.* 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(c) *Lib. V. Bellor. Civil.* (d) Cessin. In Oro [illegible] tabul. I. *pag.* 5.
(e) *Ad Anic. lib. X.* (f) *Lib.* XIII. 91. (g) *Emend.* XLV. *pag.* 359.
(h) *Cit. lib.* XIII. 93. *pag.* 733. (i) *De Pisc. lib.* IV. 9.
(k) *In Praefat. ad hist. Aquatilium* (l) *Pag.* 89. *edit. ann.* 1537. (m) *Vossium tom.* 6. *epist.* CXXXVI. *pag.* 288.
(n) *Cornucop. fol.* CXXXIX. *edit. an.* 1500. (o) *Deipnosoph. lib.* VII. *fol.* 294. *edit. an.* 1612.
(p) *Cit. loc.* (q) *De pisc. lib.* XIII. *pag.* 412. (r) *Vide Aldrovand. de pisc. lib.* IV. 9. *pag.* 585.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
quidem miror, cum sit rarus inventu. Quidam eum elopem vocant.	*quod quidem miror, cum sit rarus inventu* (1). *Quidam eum helopem* (2) *vocant.*

Om- | Om-

ANNOTATIONES.

in Martiale legunt, & primam & secundam vocabuli syllabam corripiunt, eum non ignorantes multa Viris hac barte, tum magis in iis nominibus, quae ob longiorem metro obluctantur. Inde in hujus piscis nomine videtur sibi convenire Lucilius, atque Ovidius. Priori versiculos ex Ciceronis libro (a) attulit in hanc speciem a nobis dein Ifimo. Verbaque (b)

O Publi, o gurges, Galloni, es homo miser, inquit.
Coenasti in vita numquam bene, cum omnia in ista
Consumis, squilla, atque acipensere cum decumano.

Apud Ovidium legimus in Halieuticon fragmento (c).

Tuque peregrinis Acipenser nobilis undis.

Lucilii carmina Harduinus omittit, Nasonis versiculum, ut puto, etiam mê attulit, quia sibi adversaretur patrocinium, cum Poëmation non Ovidio, sed alteri longe recentiori attribuat (d) oblitus caeterique in annotationibus ad hunc ipsissimum Plinii librum pro germano Nasonis opere acceperit (e). Janus Vitrius, qui nullo pacto in Plinium insectatus est, & Halieuticon Grattio Falisco adscribit, ad alterum versiculum adnotavit in MS. legi *Accipenser* (f). Convenit scriptura secundo Plinianao Ambrosianae codici. In primo legitur *accipenser*, quae orthographia petarum hujus piscis nomen earum apud Ciceronem reciprocandam.

(3) *Contra eorum morem natat.* [illegible] notam in Plinio scriptorum; primum indicavit in Chiffletii volumine Dalecampiano. Haec in Regio I Colbertino I, & Parisiensi invenit Harduinus. Ego emendationem in contextum subjicere. Neque enim facile membranis sidendum, inspicere enim & alias oportet, easque & inter se, & orationi comparare. In primo Ambrosiano *ad in versus —— contra naturam meant.* Inde fortassis depravata nonnisi scriptura. Contra Gaseitii codex nobis omnino favet. *Lectio* igitur ab Harduino adoptata caput dissolvit videtur, quamvis etiam veteres Plutarchi eluere verbimoque, jenem non semper pisces adversa tendant unum. Exemplo sit *Trutta*, quae spectatim gradior contrario lumen persequitur, & tereret in fluviis penitus lacus quoque intrat, itemque in lacubus eius secundos amnes ingreditur, & ibidem iisdem temporibus ab Addua in Larium, potamos Ilerio a Lario rursum in Adduam contorsum. Acipenser igitur squamas ad os versus (sicut ac illi pisces sint) contra aquam meat, quod adnotandum apud Rondeletio. Mirandum enim in eo praecipuè sit, quod squamas ad os versus natas, quamobrem ad eo assentiar primo modo secunda, modo adversa, modo obliqua, modo transversa natant aqua, prout lepera, vel praedae tendatur impellentur. Haec scripsit in Nigidio Figulo eleganter Macrobius eo loco, ubi Plinium ad Trajani aetatem deducit. Operae pretium erit verba omnia subjicere, eum illustrisim in suo uno loco vestiat rectissimè. Ubi enim ostendere intendit secundo Punico bello celebratum fuisse Accipenserem; accipite, inquit (g), ut memoravit eyus *Plautus in fabulà, quam inscribunt Baccharia ex persona parasiti.*

„ Quis est mortalis tantâ fortunâ affectus umquam
„ Quàm ego nunc sum? Cujus haec ventri portatur pompa
„ Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac
„ Cujus ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus

Et ne videar sic teste Plauto, accipite assertorem Ciceronem, ex quo homine fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africa- num *dicam, & Manuntem.* Haec sunt in dialogo de Fato verba Ciceronis „ Nam cum esset apud Lucretiam Scipio, unaque Pontius allatus est fortè Scipioni Accipenser, qui admodum raro capitur, sed est piscis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum & alterum ex his, qui eum salutatum venerant, invitasset, pluresque etiam invitaturus videretur, in aurem Pontius Scipio, inquit, vide quid agas, Accipenser iste paucorum hominum est „ *Nec infitias eo, temporibus Trajani hunc piscem magno in pretio non fuisse teste Plinio Secundo, qui in Naturali historiâ, cum de hoc pisce loqueretur, sic ait* „ *nunc nullo in honore est quod quidem miror, cum sit rarus inventu* „ *sed nec diu fruit haec persuasio; nam temporibus Severi Principis, qui ostendebat durissimum morum, Sammonicus Serenus vir seculo suo doctus, cum ad Principem suum scriberet, faceretque de hoc pisce sermonem, verba Plinii Secundi quae superius posui, praemisit, & ita subjecit* Plinius (ut scitis) ad Trajani usque Imperatoris venit aetatem. *Nec dubium est, quod ait nullo honore hunc piscem temporibus suis fuisse, verum ab eo dici apud antiquos autem in pretio fuisse, ego testimonium palam facio, vel eo magis quod gratiam ipse vestro ad epulas quasi postliminio redisse —— sed quod ait Plinius de accipensere squamas, id verum esse maximorum naturalium indagator Nigidius Figulus ostendit in quo libro de animalibus VIII ita posuerat* „ *cui piscis alii squamâ secundâ, accipenser adversâ fit* „ *Haec Sammonicus &c.*

Qui porrò piscis fuerit Accipenser, & quale ex Nostratis ei nomen sit tribuendum, fateor me ignorare, quamvis probè sciam illum omnes decipi, qui Sturionem nostrum esse vel affirmant (h), vel suspicantur (i). Sturium enim exasperatis adeò squamis, ubicâ duriusculo, & toto dorso [illegible] apparent, ut illas ad os vergere nullo modo possis. Praeterea arguuntur Lexicographi spertissimo Plinii testimonio qui (cum Inoutimus) hippopotamum, & crocodilum communem mari, terrae, amnis, thynnum, thynnidae, siluros, coracinos, percas unum tantum in mari accribuunt fluvios adiisse. *Peculiaris autem mari accipenser,* inquit. Quare cum omnes norint Sturionem sive in marina, sive in dulcibus aquis gentium a magis passim Romanorum [illegible] cari, nullâ ratione Romanorum Acipenser esse potest, qui fluvios non intrat, quique admodum rarò capitur. Accipenserem Pamphili maris indigenam [k], ubi Rhodii pelago attribuunt. Ex iis constat Sturionem minimè esse posse suspicionemque Hippolyti Salviani nomenclaturam in praefationem consulere, ubi M. Varronis, Columellae, Aeliani, caeterorumque veterum rusticorum [illegible].

(4) *Nullo nunc in honore est.* Recentiores particulam *nunc* omiserunt, ab antiquis omnibus receptam: illam lenissime opportunam adjicere tenebatur Harduinus, qui e Macrobio allatam notat. In Plinii exemplaribus legitur nullo nunc, invenis eadem apud Macrobium, cum tamen vetera libris quaedam [illegible]. In Veneta Macrobii Impressione apud Philippum Pincium impressa occurrit [l] *nullo modo in honore est, cum sit rarus inventu.*

(5) *Eum helopem.* Interea his verbis probatur Accipenserem Plinianum nullâ ratione Nostratium Sturioni convenire. Qui enim Sturionem nunc habetur Vespasiano, ac Tito regnantibus, & caeterisque inventu rarum affirmandi; cum contra hunc diem in Nilo, Istro, San,

[a] *Lib. 2. de finib.* (b) *Tom. II pag. 607, edit. Amstel. 1724.*
(c) *Vers. 132.* [d] *Ad Plin. lib. XXXII. 10. pag. 391 num. 2*
(e) *Pag. 510. num. 2 & pag. 511 num. 3.* (f) *Pag. 815* [g] *Lib. II. 12.*
(h) *Rondelet. lib. XIV. pag. 412 Jonston. lib. II. & tabulam XXVII. Nicol. Jonstonf. Halieutic. lib. II. pag. 264.* Vocabolario della Crusca *tom. IV. pag. 902.* Encyclopedie *tom. V. in voce Esturgeon.*
(i) *Vide Forcellini.* Vocabolario Italiano, *e Latino in voce* Sturione.
(k) *Vide Salvian. Aquatil. Animal. histor.* (l) *Ann. 1500. lib. III. fol. XXXVI.*

Ex Harduin. XXXI. pag. 518. & 519.	Ex nostrâ recensione.
Omnia ejus generis hieme laeduntur, autumno & vere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte sidus tepido fulgore mitificat. ——— ——— ———	*Omnia ejus generis hyeme* [1] *laeduntur, autumno & vere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte* [2] *sydus tepido fulgore mitificatur* [3]. ——— ——— ———
Cancri in pavore etiam retrorsum pari velocitate redeunt. Dimicant inter se, ut arietes, adversis cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole Cancri signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur, in sicco.	*Cancri in pavore etiam retrorsum* [4] *pari velocitate redeunt. Dimicant inter se, ut Arietes, adversis cornibus incursantes. Contra Serpentium ictus medentur. Sole Cancri signum transeunte, &* [5] *ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in Scorpiones narrantur* [6] *in sicco.*

AD X. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 546.	
SEQVITVR natura avium, quarum gran-	*Sequitur natura avium* [1], *quarum* gran-

ANNOTATIONES.

San, Dravâ, Tybisco, Borysthene, Tanai, Scaldi, Fortunatis Insulis, in Africâ, Asiâ, & Americâ passim inveniuntur. Johannes Baptista Rapisius (*Reger*) magnum illorum usum in ultimis Scythiae oris quoque admonet, atque a Barbaris Sturionem piscem genuinum appellari (*a*).

(2) *Helopem.* Cum aspiratione scribo, quamvis editiones plures Harduino conveniant. Obsidentur antecepto libro ... in XXXII. [illegible] ... (ubi Plinius Ovidii refert sententiam) *Helopem quoque dicit esse nostris incognitum undis* ——— *Helopi palmam saporem inter pisces* [illegible]. Apud Grammaticos scribitur *helops* & *elops*, possent etiam reddi *ellops*, cum apud Graecos inveniatur ἔλοψ, & ἔλλοψ. Refert Athenaeus Archestratum, cum de Galeo Rhodio verba faceret, afferuisse hunc ipsissimum esse piscem, qui Romanis Acipenser. In eandem sententiam quoque fuisse allatum Apionem Grammaticum in libro de Apicii luxu. Verum Athenaeus ab eo dissentit, nam Acipenser rubens sit, & rostro longiora, & corporis figurâ magis triangulari, quam Galeus. [illegible] Galeus, atque vilissimus, non minoris venditur quam mille drachmis Atticis (*b*). Alia Latinorum testimonia habes ab Harduino collecta, & ipsos Plinii auctoritatem, qui allato libro XXXII ex Ovidii sententiâ falli eos monuit, qui Acipenserem esse helopem, atque acipenserem [illegible]. Nostrae aetatis, [illegible] in Plinium exactior Jonas Vitius, cum Halieuticorum fragmenta Graeci poetae, quae Ovidio [illegible] adscribere, Naturalis historiae conditorem lectissimis ichthyologis tentibus, de quibus suo loco agemus.

(1) *Hyeme.* Dalecampius, atque Harduinus cum recentioribus lexicographis scribere malunt *hieme*. Inficientur quamvis Aldi Manutii perversi testimonium (*c*), & Vossii auctoritatem (*d*), qui adeoque ab eis methodo hocce verbum inventi in veteribus libris, ac monumentis affirmant. Hoc loco (pro omnibus) monemur, non ab imperfecti cuiuscumque [illegible] undecumque [illegible]. Neque e opinionem Aldi, & Vossii rationem sequerer, nisi illam in membranis, & vetustis imperfectionibus extare intelligerem. Gratis igitur nonne Aldus ad eruditos provocat exemplaria, nam in Plinianis *hyems* ubique invenerat, unde illorum sententia omninò evitabunda, qui *hyemem* ab ὕω, *pluo* deducunt, adeoque vocabulum per *y* reddunt. Certè Paulus Manutius Aldi filius, atque Aldi, qui de orthographiâ scripsit genere, in Plinii contextu vulgatum *hyeme* (*e*) non tantùm Gelenium, sed Alexandrum, Barbari, Palmerii, Benedicti, aliorumque codices sequuntur. Utrumque igitur est nos scribere *hyemem*, atque *hyemem*, uti *sydus*, & *sidus*. Ego Plinii verba reddere illa invertere nolui, cum optimis argumentis omnino Manutio placere constanter.

(2) *Nocte.* Harduinus mallem, uti (*f*), *ego quidem libentius legerem. Magis enim congruere mihi videtur, tepido fulgore plenilunii nocte, quam lucifer, mitificare.* Attamen in primâ Disquisitionum parte Bellogradum (Vide n. XII add demi de Harduini conjecturâ) recepi scilicet *noctem* (*g*). Harduinus fortasse refragantibus libris vocem diversam reddere non est ausus, & si quae adsit argumentis lectionis, illam in verbo *mitificat* requiro.

(3) *Mitificatur.* Ita nam & Ambrosiano, & primigenius typographus lego (*h*). Hinc scriptorum eam ignorarent Dalecampius, quamvis in operis corpore aliam receperit, quam substituere Parmenses (*i*), & Veneti typographi (*k*). Apparet etiam in II Ambrosiano *mitificat*. Verum id ex anacolutho dictione procedere suspicor. Plinii igitur erit sententia, quòd sydus plenilunii tempore magis appareat ex tepido fulgore mitificatur.

(4) *Retrorsum.* In Chiffletii cod. ea *retrorsi*.

(5) *Et.* Nempe, inveniet scriptura constanti cancrorum corpus in scorpionem transfigurari, cum Sol Cancri signum pertransit, particula *et* hoc loco *etiam* significat. Paulus Fabius insignis mathematicus, sed Plinii ubique plus aeque credulus, nobis objecit, [illegible] dicto in-

(a) *Vid.* Histor. naturel. tom. VI Tartare Mouchaure *lib. III. pag.* 557.
(b) *Lib. VII.* 11. [c] *Orthograph.*
[d] *Etymolog.* [e] *Vide edition. Venet. anni* 1559. *col.* 290.
[f] *Emendat. LXXVII. pag.* 541. [g] *Lib. VI. pag.* 197.
[h] *Edit. Rom.* 1470. [i] *Vid. edition.* 1476.
[k] *Venet.* 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.

Ex Harduin.

grandissimis & paene bestiarum generis, struthiocameli Africi vel Aethiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem vincunt ad hoc demum datis pennis, ut currentem adjuvent: cetero non sunt volucres, nec a terra tolluntur. Vngulae iis cervinis similes, quibus dimicant, bisulcae, & comprehendendis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu devorata mira natura: sed non minus stoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultaverunt, latere sese existimantium.

Ex Harduin. II. pag. 546. & 547.

Cornelius Valerianus phoenicem de-vo-

Ex nostrâ recensione.

grandissimi, & penè (1) *bestiarum generis Struthiocameli. Africi, vel Aethiopes* (2) *altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritate vincunt: ad hoc demum* (3) *datis pennis ut currentem adjuvent: cetero* (4) *non sunt volatiles, nec a terrâ tolluntur. Vngulae iis cervinis similes, quibus dimicant, bisulcae, comprehendendis* (5) *lapidibus utiles, quos in fugâ contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu* (6) *devorata mira natura, sed non minus stoliditas in tantâ reliqui corporis altitudine* (7), *cum colla frutice occultaverint* (8), *latere sese existimantium.*

Cornelius Valerianus (9) *Phoenicem de-vo-*

ANNOTATIONES.

[illegible] Naturali historiâ auctorem [illegible]. [illegible] Codex I. Ambrosiani, & vetustis editionibus (e). In Fl. [illegible] cum Harduino, & recentioribus typographis.

(7) *Avium.* [illegible]

(1) *Penè.* [illegible] In Venetâ anni 1491 typographico [illegible].

(1) *Africi, vel Aethiopes.* [illegible]

(3) *Demum.* Codex II. Ambrosiani *tantum.*

(4) *Cetero.* [illegible] In editione Venetâ [illegible].

(5) *Bisulcae, comprehendendis.* [illegible] (f), & Johannes Matthias Gesnerus (g).

(6) *Sine delectu.* [illegible] (h).

(7) *Altitudine.* Cod. I. Ambros. *in reliqui tantâ corporis altitudine.*

(8) *Occultaverint.* Ex MS. *occultaverunt* [illegible] Harduinus [illegible] Gesnerus.

(9) *Cornelius Valerianus.* [illegible] (i), [illegible] (k). [illegible] Hermannus ab Hardeo (*fon der Hardt*) [illegible] (l). [illegible]

(a) *Pag.* 512. *num.* 30.
(b) Acta [illegible] *pag.* 8. *num.* IV.
(c) *Venet.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(d) *Venet.* 1469. 1472. 1476. 1483. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. *Parm.* 1476. 1480. 1481.
(e) *Orthograph.*
(f) *Venet.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(g) *Chrestomat. Plin. pag.* 641.
(h) *Tom. IX. ad Pl.* [illegible]
(i) *Ad lib. VIII. X. XIV. XV.*
(k) *Lib. XIV.* 1.
(l) *In Jobum tom. I. pag.* 576.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
volavisse in Aegyptum tradidit, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Allatus est & in Vrbem, Claudii Principis Censura, anno Vrbis DCCC. & in Comitio propositus, quod actis testatum est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.	*volavisse in Aegyptum tradit* [1], *quod Q. Plautio* [2], *Sex. Papinio COSS. allatus esset* [3] *in Vrbem* [4]. *Claudii Principis censurâ, anno Vrbis DCCC. & in Comitio propositus, quod Actis testatum est, sed quae falsa* [5] *esse nemo dubitarit* [6].
Ex Harduin. XXIV. pag. 558.	
XXXIV. Abeunt & hirundines hibernis mensibus, sola carne vescens avis ex iis quae aduncos ungues non habent, sed in vicina abeunt, apricos secutae montium	*Abeunt & hirundines hybernis* [7] *mensibus, sola carne vescens avis ex his quae aduncos ungues non habent. sed in vicina abeunt Africos* [8] *secutae montium*

ANNOTATIONES.

[illegible] ibique Romam [illegible] *per Ecfenid*, *& fatuae illi Imperatoris [illegible]*, Sabunde [illegible] consulat, qui [illegible] per imperatorii [illegible], [illegible] antequam tantum virum [illegible]? Quâ formulâ, ono Interpretationibus, indulget, & in fine Ovidii libro VI Metamorphos. detectis, ut demonstrat vetustissimum Graecorum bibliotheca [illegible] Salm[illegible] litterae contendebat [a]. [illegible] ad Plinianam eruditionem accedit.

(1) *Tradit.* Suspicabar ad III Plinii librum legendum esse *Nepos Cornelius tradit* [b]. Neque tamen Plinii textum dissolvi, cum membranis Harduini convenirent. Hoc loco [illegible] iidem, & vetusta exemplaria habent *tradit* [c]. Atque ita plerumque loquitur Plinius: *tradit M. Varro — tradit Vetrus — tradit Xenophon*, & hoc ipso libro *Cornelius tradit* (d). In I. Ambrosiano cum Harduino *tradidit*.

(2) *Quod Q. Plautio.* Ita legit I. Ambrosianus, in secundo qui *Plautio*, in [illegible] Nummo, & [illegible] in Veneta editione principe. Hi consules processerunt anno V. C. 788. Vide, quae adnotavimus Disquisitionum lib. IV pag. 91 & 93.

(3) *Esset.* Hoc[illegible] lectionem [illegible] Phoenicem (qui in Aegyptum devolaverat) Romam delatum anno V. C. 788, [illegible] anno [illegible] Claudio Imperatore [illegible], in Comitio propositum. [illegible] Mediolanensibus, [illegible] membranis *esset* [illegible], postea cum antiquis [illegible] *in Aegyptum tradit Q. Plautio Sex. Papinio Coss., allatumque esse in Vrbem Claudii Principis censurâ anno Vrbis DCCC & in Comitio propositum.*

(4) *Vrbem.* [illegible] non per omnia [illegible], Harduini typographum, sive [illegible] Harduinum literam U vocalem, a consonante V majoribus characteribus [illegible] distinguere. Nil id omnino fallebant, nam vel typorum [illegible], vel [illegible] [illegible]. Certè ab hac differentiâ Romani abhorrebant, et in [illegible] omnibus videre est, unde non parum peccant, qui veterum inscriptionum [illegible] data methodo, literasque [illegible], ut Galdonii Faustio, ac [illegible] Fr[illegible] Patrio [illegible] ac. [illegible] in Gallicis monetis, (ut [illegible]) [illegible] LUDOVICUS, nam scribendum sit LVDOVICVS, quam rationem in opere ha[illegible]

ius conceptione seculi [illegible] [e], frustra obsistente typographo, qui nobis [illegible] adoptaverat, tum [illegible] Gallicarum Reg[illegible] Musarum [illegible].

(5) *Falsa.* Landinae membranae, & principes [illegible] Harduini, [illegible] falsa declarent, quae Actis fuerunt inscripta: Phoenicem in Aegyptum volasse, quodque avis Romam delata, atque in Comitio proposita, Phoenix esset. Phoenicis fabulam plerique ex antiquis crediderunt, neque etiam in Catholicis [illegible]. Divus Ambrosius [illegible] Phoenicis [illegible], & omnem e rogo vivum describens *docuit ignem*, [illegible] [f], *nec hoc ...it vel exemplo fuit resurrectionem credere, quae & sine exemplo, & sine [illegible] perceptione ipsa sibi [illegible] resurrectionis [illegible]*. Venantius Fortunatus [g].

Post [illegible] consumpta suos, [illegible] favillas
Sit [illegible], ut Phoenix se renovare [illegible]

Phoenicis figuram ex Plinii narratione coloribus [illegible] Aldroandus [illegible] Plinii ante editionis anni 1481. quae in Regiâ Bibliothecâ Parmensi [illegible], illam tamen [illegible] improbâ fictam fabulam.

(6) *Dubitarit.* Codex II. Ambrosianus, & vetustae typographi [illegible].

(7) *Hybernis.* Membranae & principalis exemplaria Harduini [illegible] conveniunt, utique [illegible] scribunt *hibernis*, & *hybernis*.

(8) *Africos.* [illegible] lectionem [illegible] manuscripti codices, quamvis in orthographiâ peccantes. In Chiffletiano adscivit Dalecampius *Afiri*. Primus Ambrosianus habet *Africos*. Secundus Chiffletiano accedit. Harduinus scripturam suam omnium librorum [illegible] fidelitatem affirmat, adversus quosdam manuscriptos in quibus *Africos* legitur. [illegible] argumentum defumit ex proximè antecedentibus in [illegible] (h). Vicinis fortasse [illegible] Aristotelis verbis, qui vilas hirundines [illegible] in cavernis, easque plumis penitus [illegible] tradit (i). Viterii omnes libri Harduino adversantur, ibique legitur *Africos* (k) sive *Africos* (l). Neque differunt Landini codices, atque Italicae [illegible]. [illegible] *apricos* [illegible] ingerere. Plinii verbi *in vicina abeunt*, [illegible] convenient *apricis* [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible], [illegible] in [illegible] regionibus, non abiturae. Loquitur Noster de [illegible], quae maria transmigrantes [illegible] petunt, & proximè de coturnicibus. Hae sunt [illegible] per

(a) *Vid. Fabric. Bibliot. Latin. lib. I 15.* (b) *Disquisit. tom. II lib. IX pag. 15.*
(c) 1469 1472. 1479. 1483 1491 1496 1497 1499 *Or. Parm.* 1476 1480. 1481.
(d) *Lib. X 26.* (e) *Tom. I fol. III.*
(f) *Examerон. lib. V* 23 *col.* 110. (g) *Lib. I.* 15.
(h) *Vide Harduin. emend. XXX pag. 586.* (i) *Hist. Animal. VIII. 21.*
(k) *Edit. Princ. anni 1469.* (l) *Edit. Venet.* 1472 1483 1491 1496 1499 1507 1519. *Parm.* 1476 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tium recessus inventaeque jam sunt ibi nudae atque deplumes.	*tium recessus, inventaeque jam sunt ibi nudae atque deplumes* [1].

Ex Harduin. XXIX. pag. 560.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Transpadana Italia juxta Alpes Larium Lacum appellat, amoenum arbusto agro, ad quem ciconiae non permeant: sicut nec octavum circa lapidem ab eo. Immensa alioqui finitimo Insubrium tractu examina gracculorum, monedularumque, cui soli avi furacitas auri argentique praecipue mira est.	*Transpadana Italia juxta Alpes, Larium Larium* [2] *appellat, amoenum arbusto agro* [3], *ad quem Ciconiae non transmeant* [4], *sicuti nec octavum citra lapidem* [5], *ab eo, immenso* [6] *alioquin finitimo Insubrium tractu, examina Gracculorum monedularum* [7], *cui soli avi furacitas* [*argenti aurique* [8] *praecipua*] *mira est.*

XLIII. Lu-

ANNOTATIONES.

per maria terrasque peregrinantes. Adde extrema sententiae *jam sunt ibi*, multis convenire Africae montium speluncis, quàm apertis recessibus. Africam porrò Italiae proximam omnes norunt, & Cato praecocem fructum Carthagine tertium ante diem decerptam Patribus Conscriptis ostendens, eam prope a muris habere hostem clamitabat (a). Aristoteli verbo optimè Plinio convenient, si de aliis, praeterquam de Italia, regionibus loquatur Philosophus. Hunc ignoro in Scriptoribus plagis hirundines Samias & lacus subire, idque talibus quidem Naturae agunt itinera longissime alpemento deterritam. Caeterum gracias hirundines Aegyptum petere non difficulter Anacreon (b). Quod certum est, ab extremâ Italiâ per Gaulon, Melitam, Lopadusam, & Aeoliae insulas Africam petunt, idque etiam in Hispaniâ ad Oceani fauces accidere scimus, ubi gregatim ad Septam, & Tingim trajiciunt.

[1] *Nudae atque deplumes.* Intellige partim omnibus pennis, partim non pennis nudas, sed ipsis plumulis destitutas. Sententia est Hardilli narratio, quam ex Scheffero affert Harduinus, ubi tamen Scheffeti nomen, & patriam memorabile. Affirit Hevelius hirundines harum e aquarum vidisse, quae sese in lacus ranarum more demergerent. Consulendi quoque versus Johannis Morvini (*Morvini*) in carmine, cui titulum *facit Hirundines Polonicae*.

Namque inter fissi pennae per mutua nexu,
Et pedibus rapido subeunt humore paludes;
Ingressique locus, fundi qua scilicet imo
Subsedit calor, & venas tepefacta calorem
Lucet humo tellure.

Ea in etiam verbalis exscribendis Harduinum typographis diligentia defuerunt (c).

[2] *Larium Larium.* Scripturam sequor primi Ambrosiani codicis, quam caeteris potiorem videmus, ut Transpadani Italiam Larium Lari nomine appellat. Caeterum secus lectio codex olim convenit, quibus ubi adhaerent, nihil aliud certum. Nicolaus Heinsius per parenthesim legit *Larium Lacum appellat*) (d).

[3] *Arbusto agro.* Idem Heinsius Plinianum arguit, qui vel videat pro *arbusto agro* legere mallet *arbustum*. Editio princeps habet *arbusto agro* (e). Subscriptus *amoenum arbusto agrum* (f), quibus plerumque adhaerent recentiores. Harduinus nulla refitutae lectionis vel ex primâ editione repetitum (quam gaudemus), vel ex membranis affert testimonia. Hunc eventus Ambrosianae Caetero operosè Plinianus interpretes *arbusto*, inquit, *agro, hoc est consito arboribus ad usum maritandarum vitium, unde Plinius idem* „ Transpadana Italia, cornu, tilia, „ acere, orno, populo, quercu arbustat agros „. Antiquis hoscce eodem pacto accipere. Larium amoenum arbusto agro, ut circa Larium adesse agrum amoenum arbusto, quod de Lario, & Comensi territorio intelligendum, non de regione ulla inter Larium & Alpes media, uti Leander Albertus conjecit (g).

[4] *Transmeant.* Ambrosianus I., & vetustae et plurimum editiones (h). Praecipue tamen cum Ambrosiano II habet *meant*.

[5] *Citra lapidem.* Nitidè Ambrosiana exemplaria, quod recentius Plinio Naturalem historiam Romae facibusna quàm vulgatum circa. Ambrosiana conveniunt Chiflleti, atque alii iidem codices. Facile est imperitiorem lapsi, & *circa* etiam irrepsit per omne Dilgenti, lib. VI pag. 307.

[6] *Immenso.* Membranarum, & Mediolanensium praeferam auctoritatem sequimur, non verba immensum applicatur Insubrium tractum. Committas tamen, quàm immenso Gracculorum monedularum examina. Adde, quod octavum circa lapidem ab urbe Como ad Larium fere incipit Mediolanense territorium. Harduinus ostendunt exactam infinitae sententiam Plinianum esse, quam verè immensus sit tractus, unde Comesthe Caebel, ab Insubribus cognomine. Vitiosa apud Harduini typographum tractu irrepsit, quae interpretis oculis effugit, neque enim ut perierit absolverit, nec tali pacto in Dalecampii editione (quam plerumque sequitur Harduinus) occurrit. Jungenda igitur quae secundo loco affert superioribus ad eamdem spectantibus.

[7] *Gracculorum monedularum.* I Ambrosiano, & veteribus editionibus legitur *gracculorum monedularum* (i). Alii non II Ambrosiano habent *Gracculorum & monedularum*. Contrarium eis nobis scriptura ex sequentibus *cui soli avi*. Variant in hujus vocis orthographiâ Grammatici: a Russis Tertiam subhetur *Graculus* (k), aut a Forcellinio (l). Alii *Gracculus* appellant cum Harduino, & plerisque antiquis Plinii editionibus, in quibus tamen nonnullum particulam *et* desideratur, unde Gracculum, sive Graculus monedula non erat species et Gracculorum genere, cui argenti aurique mira furacitas. Monachus in Latino Facciolati lexico scribit *Graculus*. In Etrusco leguntur *Taccola uccello*, graculus, 1, monedula, ae (m). Quod certum est, utroque modo redditur in antiquis codi-

(a) Vid. Plin. lib. XV 18. (b) Carmine XXXIII Εἰς χελιδόνα. (c) Cit. lib. & emendat. pag. 587. (d) Advers. lib. II 9 pag. 169. (e) Edit. Venet. ann. 1469. (f) Rom. 1470. Venet. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. Parm. 1476. 1480. 1481. Tarv. 1479. (g) Lombardia di là dal Pò fol. 411. A. (h) Rom. 1470. Venet. 1472. 1481. 1491. 1496. 1497. Ora Parm. 1476. 1480. 1481. (i) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1481. 1483. 1497. 1499. (k) Par. II. in *Auctor* tomo. (l) In voce Graculus pag. 331. edit. 1758. (m) Apud eumdem Forcellinum.

Ex Hardum. XXIX. pag. 560.	Ex nostrâ recensione.
XLIII. Luſcinus diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus ſine intermiſſu cantus, denſante ſe frondium germine, non in noviſſimum digna miratu ave. Primum tanta vox tam parvo in corpuſculo, tam pertinax ſpiritus. Deinde in una perfecta muſicae ſcientia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto: promittitur revocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſe murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extentus: ubi viſum eſt, vibrans, ſummus, medius, imus. Breviterque omnia tam parvulis in faucibus, quae exquiſitis tibiarum tormentis ars ho-	*Luſcinis, diebus ac noctibus continuis XV.* [1] *garrulus ſine intermiſſu* [2] *cantus denſante ſe frondium germine* [3], *non in noviſſimum dignâ miratu ave* [4]. *Primum tanta vox tam parvo in corpuſculo, tam pertinax ſpiritus* [5]. *Deinde in unâ perfectâ muſicâ ſcientiâ* [6] *modulatus* [7] *editur ſonus, & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto: promittitur* [8], *revocatur* [9], *infuſcatur ex inopinato* [10]: *interdum & ſecum ipſe murmurat* [11], *plenus, gravis, acutus, creber, extentus: ubi viſum eſt vibrans, ſummus, medius, imus, breviterque omnia tam parvulis in faucibus, quae tot exquiſitis* [12] *tibiarum tormentis* [13] *ars*

ANNOTATIONES.

dictus Thomas Porcacchius ad allatam Naturalis hiſtoriae locum hujuſmodi patrio eloquio adnotavit [a]: *Parmente non puo eſſer, ſe non maraviglioſo quel che ſcrive Plinio, che al Lago di Como non volano le Cicogne, & che a non molto preſſo la Città detta, non volano Malacchie, eſſendovi ſu'l Milaneſi grandiſſime brande. Ma ſi ciò è vero, maggior maraviglia mi genera il veder, i leggo queſto medeſimo autore, come dimoſtrando le proprietà della natura loro, volano il Lago, & nella Città di Como* [illegible] *& qui ſon tanto ſpeſſe le Malacchie, che fino a* [illegible] *dato il nome di una terra, detta dalli Tetevole, che* [illegible] *chiamano i Comaſchi le Malacchie.* Novvallis hic veniunt [illegible] Ritè Porcacchius Graculum monedulam vertit cum [illegible] interpretibus *Malacchie*. Malè tamen Comenſ. [illegible] adaptat, quod de Laris Plinius [illegible] Frequentes iisdem Ciconias in Comenſi Urbe apparere confidenter affirmat Porcacchius, quando antea noſtri nemo illas adſpexit. Ego certè nuſquam Ciconias neque Comi neque circa Larium vidi, & unicè tantùm [illegible] contemplatus ſum le Triſini val le Graculos iisdem monedulas, [illegible] quos dicat, cum nuſquam [illegible], ſed arboribus tantùm inſident, & non [illegible] plures quos, ſed apertos peragrant campos! Hinc eſt quod in Mediolanenſi territorio frequenter inveniuntur, utpote [illegible] planitiem &c. [illegible] Tuam cognomen ([illegible]) originem deducit, a frequentibus [illegible] Conſule Lexicon Etruſcorum Academicorum [b]: *Taccolare, ſi dice anche per Trefcare; ſe ſolare per Altercari, Fuere.* [illegible] etiam intelligi apud Italos (non unicè apud Comaſcos) Graculos monedulas appellari *Taccole*, quae vox convenit per [illegible] alii *Zhulgaulas*.

(1) *Continuis XV.* Numerum nota ſiſtunt conficiunt in editione Principe, iidemque in codicibus a Dalecampio inſpectis: hos ſequitur Joh. Matthias Geſnerus.

(2) *Sine intermiſſu.* Cum Harduino, & Dalecampio codex Ambroſianus II. itemque veteres editiones [c]. Nonnulli legunt *ſine intermiſſione*. In codice I videtur per compendium id vocabulum ſcriptum.

(3) *Germine.* Nempe cum arbores pleniſſimè foliis veſtiuntur, & nemora opaca fieri incipiunt.

(4) *Ave.* Hanc lectionem [illegible] conſtituunt *Luſcinius*, ostendamque [illegible] lectori Plinium grammaticalem quidpiam contemporum optimè *ave* pro *avibus* [illegible].

(5) *Spiritus.* In tam parvo corpuſculo ita tam vocem tam pertinaci ſpiritu [illegible] admirarum. Ultimum difficile ſtatu [illegible], [illegible], videtur. Valentius Maximus eleganter *pertinax ſtudium* appellavit [d]. Hucceteri ſubeſſimè appoſita ſunt [e]:

Nunc & [illegible] ſodales
Cantus [illegible] ab angulis,
Pegaſeique [illegible]
Aut [illegible]

(6) *Perfectâ muſicâ ſcientiâ.* Sequor primum Ambroſianum codicem, qui videtur ſubſcribere Chiffletianus, ut ſenſus ſit in unâ hic ave perfectâ invenire muſicam ſcientiam. Codex II habet *perfectae muſice ſcientiae*, Impreſſa exemplaria, addita diphthongo, Harduinus ſequitur.

(7) *Modulatus.* Nempe menſuratus, ut explanat Anonymus ad Venetum exemplar anni 1472. in Ambroſ. Bibliothecâ aſſervatum.

(8) *Promittitur.* Membranae omnes a nobis inſpectae, itidemque et M. adnotavit Dalecampius. In editione Principe certè legimus *promitur*. In ſubſequentibus *promittitur, revocatur, infuſcatur* [f].

(9) *Revocatur.* Membranis accedentes principes typographi, & haec ſcripturam reſtitutam [illegible], quam *promittitur revocatur, infuſcatur ex inopinato*.

(10) *Ex inopinato.* Lectura Membranae Ambroſianae.

(11) *Murmurat.* In Chiffletiano *murmurat*, quod amanuenſis erratum proculdubio.

(12) *Tot exquiſitis.* Prima vox *tot* [illegible] (ut conjicio) excidit Harduino. In omnibus MSS. [illegible] ſcripturam.

[a] Nobiltà di Como *lib.* 6. *pag.* 17. [b] *Tom. V. pag.* 4.
[c] *Rom.* 1470. *Venet.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Taruiſ.* 1479.
[d] *Lib. IX.* 1. [e] *Oder. lib.* 1. 9.
[f] *Rom.* 1470. *Venet.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Taruiſ.* 1479.

Ex Harduin.

hominum excogitavit, ut non sit dubium hanc suavitatem praemonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamque animosa contentio est. Victa morte finit saepe vitam, spiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliae juniores, versusque quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit vicibusque reticent. Intelligitur emendatae correptio, & in docente quaedam reprehensio. Ergo servorum illis pretia sunt. & quidem ampliora, quam quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex, candidam alioquin, quod est prope inusitatum, venisse, quae Agrippinae Claudii Prin-

Ex nostrâ recensione.

ars hominum excogitavit: at non sit dubium hanc suavitatem praemonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. At ne quis dubitet artis [1] *esse plures, singulis* [2] *sunt cantus, & non idem omnibus* [3], *sed suus cuique* [4]. *Certant inter se, palamque animosa contentio est. Victa morte finit saepe vitam spiritu prius deficiente quàm cantu. Meditantur aliae juveniores* [5], *versusque, quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magnâ, & reddit vicibus reticens* [6]. *Intelligitur emendatae correctio* [7], *& in docente quaedam reprehensio. Ergo servorum illis pretia sunt, & quidem ampliora quàm quibus olim armigeri parabantur.* [8] *HS.* $\overline{VI}$. [9] *candidam scio (incanditam alioqu* [10] *quod est prope inusitatum) venisse* [11], *quae Agrippi-*

ANNOTATIONES.

(12) *Tormentis.* Anonymus ad editionem anni 1490 in Ambros. Bibliothecâ exstantem, legendum monet *[illegible]*, idque etiam in suae impressionis margine adnotavit Dalecampius. Nihil immuto, Ambrosianis, editisque exemplaribus fretus, atque ex ipsâ [illegible] figurâ. ... exemplum, in [illegible] defer priora [illegible] olim [illegible] Textor, Ludovicus Vives, aliique [illegible], utrumque [illegible] Philippus Hispaniarum Infans, cujus ore [illegible] loqui [illegible].

(1) *Artis.* Opinia Mediolanensium codicum, alterutrque (a) [illegible], quae in editione Principe quoque apparet, ut nemo dubitare possit plures Luscinias esse artes, nam singulis sunt cantus. Neque [illegible] substantiae naturae [illegible] in voce *artis*.

(2) *Singulis.* Ex ipsius membranis, & Principe editione. In reliquis legimus *singulis.* Intellige, quòd non ipsisinis sint cantus, sed suus cuique.

(3) *Et non idem omnibus.* Membranae ita legunt. Vetusta exemplaria & *non iidem*, non tamen omnia, nam nobis subscribunt Palmarii editiones (b), aliaque antiquiores Venetae 1483 1491 Hermolai codices, atque impressae anni 1496. quibus adde Aldinas Benedicti &c.

(4) *Suus cuique.* Nescio, cur Dalecampius ediderit *sui cuique*, quando *suus* tum in Mss. indubitabiliter, quod [illegible] typographis [illegible].

(5) *Juveniores.* Ms. Ambrosiani, & Chiffletianus cum editione Principe.

(6) *Vicibus reticens.* Ex II. Ambrosiano, In I. *vicibusque reticens.*

(7) *Correctio.* Ex II Ambrosiano, Barbaro, & Palmarii membranis, Joh. Matthiâ Gesnero, editione Principe, aut [illegible] (a) [illegible] in operis corpore Dalecampius, qui tamen in Chiffletiano, [illegible] Ms. Hermolai lectionem indicavit. Hanc recepit I Ambrosianus, Ravisius Textor. In Rezzanâ [illegible] 1470, & in Venetâ quoque editione anni 1472. *correptio.* Quod [illegible] impressionis mendum ortum ex membranis, ubi [illegible] emendatae *correptio.*

Nescio quid elegantius hîc Plinianâ narratione possit

(8) *Parabantur.* Armigeri, servi erant pueri, qui olim arma deferebant. Parabantur, [illegible]. Juvenalis Sat. V. vers. 55

Circulus [illegible] per [illegible] Latinae,
Flos Asiae ante ipsum [illegible] majore paratus,
Quales fuerunt Tulli censu pugnacis, & Anci.

Hoc enim praec[illegible] interpretanda, [illegible], quosque ille [illegible] servos, qui domino ad mensam ministraret (c).

(9) *HS. VI.* Notae sestertiorum [illegible] in multis codicibus vel deficientes, vel corruptae. Ambrosianus ex [illegible] HS. VI (quae sex [illegible] Sestertiorum) modò *sive incanditam* (a) modò *sive* [illegible] *candidam* (f) [illegible]. Hinc [illegible] typographi numerorum quantitatem omiserunt (g), quam apud Ludovicum Dominicum, aliosque [illegible] restitutam invenies. In [illegible] legemus *Candidam sive incanditam alioquin quod est prope inusitatum venisse.* Sic editiones Venetae 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. &c. adhaeserunt. [illegible]

(10) *Incanditam alioqui.* Membranis respondent nonnullae editiones, demptâ tamen Principe, Hermolaum Barbarum, Johannem Baptista Palmarium, Johannem Caesarium, unde nostra [illegible] XV. saeculi [illegible] Harduinus. Fatetur *[illegible]* magnam [illegible] *candidam sive incanditam alioqui quod est prope inusitatum* non tamen [illegible]. Inusitatum [illegible] Lusciniarum [illegible] esse incanditam, quàm candidas, nam in [illegible] Co-

(a) *Vide Dalecamp. in variant.* (b) *Vid. edit.* 1497 1519.
(c) 1469. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.
(d) *Ad Satyr. V. Juvenal. pag.* 143. (e) *Cod. I Ambros.*
(f) *Cod. II Ambros.* (g) *Edit. Venet.* 1469. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. *Brix.* 1472. *Parm.* 1476. 1480. 1481. *Tarvis.* 1479.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Principis conjugi dono daretur. Visum jam saepe, jussas canere coepisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum &c.	*pinae Claudii principis conjugi dono daretur. Visum jam saepe jussas canere coepisse, & cum symphoniâ alternasse* [1], *sicut homines repertos, qui sonum earum &c.*
Ex Harduin. XLII. pag. 567. & 568.	
Agrippina Claudii Caesaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones hominum, cum haec proderem. Habebant & Caesares juvenes sturnum, item luscinias, Graeco atque Latino sermone dociles praeterea meditantes in diem, & assidue nova loquentes, longiore etiam contextu. Docentur secreto, & ubi nulla alia vox misceatur, assidente qui crebro dicat ea, quae condita velit, ac cibis blandiente.	*Agrippina Claudii Caesaris* [2] *Turdum habebat* [*quod nunquam ante* [3]] *imitantem sermones omnium* [4]. *Cum haec proderem, habebant* [5] *& Caesares juvenes* [6] *item Sturnum* [7], *& Luscinias Graeco ac Latino sermone dociles, praeterea meditantes in diem, & assidue nova* [8] *loquentes. Longiore etiam contextu* [9] *docentur secretò, & ubi nulla alia vox misceatur, assidente qui crebro dicat ea, quae condita* [10] *velit, alioquo blandiente* [11].
Ex Harduin. XLIII. pag. 568.	
LX. Reddatur & corvis sua gratia, indi-	*Reddatur & Corvis sua gratia, indigna-*

ANNOTATIONES.

menfis terforii montibus albentes quandoque Lufitaniae jumentas.

(11) *Vocis*. Editio Veneta 1472., & Parmens. vetusse.

(1) *Cum symphoniâ alternasse*. Apparet Plinium symphoniae nomine quidem musices instrumentum innuere Harduinum ad Nostri sententiam, quâ Delphinum symphoniae cantu mulceri tradit, *symphonia* vocatâ [a], *ipsi tibiae, classicum, lyraque est*. Vide Ducangium in Glossario voce symphonia. Vt Plinii sensum persuadeam, non ad symphonem barbaras voces et propositi operi explicantem, sed ad bonas lat auctores provocandum, atque ex iis intelligenda symphoniam tum cantu a classico distare. Seneca Philosophus (b), *Quid si malis quod quanto ut in sermone suum classicum, quam symphoniae ...* Oppenianus qui multum classico multa symphonia, quâ impudici praeterquam gaudebant. Idem Seneca (c) *Pauci sunt, qui Syriam sibi suam fecit cum more, & summis epulis sibi perornatamque, sic in vinculum similiter a cantu, ad inter plerosque, contiorem, hoc ad symphoniam cantantur tibicines, tibicinis*. Illius patet M. Seneca (d). *Hoc nobis, si cum animadvertere debent, nec legitimo cultu et more solemni usus interdiu tribunal cum fundis comitiali vasis, si cum classicum canere debent, symphoniam canere possunt, non laedet majestatem*. Apparet his symphoniam in conviviis praeferri in castis adhibitam, unde de Caesare Augusto scribit Macrobius Saturnalium II. *Dolebatur, inter coenam erat symphoniacus Toronius Flaccus Mangonis*. Cicero (e) *Symphoniacos Lesiosi totam noctem, ut in quartam hebdomadam* ... Organum hoc musicum, citiam illi quaerendi Marcellini (f), quod neque symphoniae, neque recitationi, nihil de symphoniis invenies apud Franciscum Blanchinum in elaborato eruditoque opusculo de tribus generibus instrumentorum musicae veterum organicae.

(2) *Claudii Caesaris*. In multis codicibus additur *conjux*. (c) *Sive conjunx* (b). Vbi ultimam vocem cum Nostris exemplaribus, atque Harduino minime recipias, etiam lector subaudiet, eâdem ratione, quâ libro XXXIII. 4. occurrit *Nos vidimus Agrippinam Claudii Caesaris edito ac navalis proelii spectaculum assidentem ei &c.*

(3) *Nunquam ante*. Subaud. contigit.

(4) *Omnium*. Nostrum exemplar, & nonnullae vetustae editiones [i], quibus potius quam Ambrosianis codicibus, assidue imperfecta accederem, cum in castigato Plinii stylo illud *hominum* necessitatem maximè videatur, quasi enim alterius animalis sermonem imitari potuerit turdus? imo *omnium*, qui Agrippinam circumstabant, sermones indicatos intelligo, quod si imperitum legens hoc evadit, aliquâ ratione credunt ex sequentibus de sturno, & iste sibi.

(5) *Cum haec proderem, habebant*. Nempe Titus, & Domitianus. Movemur in Plinii vitâ [k] non ad aliud auctorem respicere, quam ad Imperatoris Vespasiani filios, qui nuncupati illo hujusmodi proditione florebant. Contra similiter ad Neronem Agrippinae, atque ad Britannicum Claudii filios trahere, minime recte apparet. Agrippinam duxit Claudius anno imperii sui nono, nunquam Plinius aetatis suae agebat sextum supra vicesimum. Quis igitur dicet, eum Neronem honoriam vulgasse, vel saltem condidisse? adde, quod appositam interrogationem nec patet Membranae Ambrosianae.

(6) *Et Caesares juvenes*. Cod. I. Ambrosianus, in altero *Et Caesares juvenes*, quod insigne.

(7) *Item Sturnum*. Ex memoratis membranis.

(8) *Nova*. In I. Ambrosiano omnino nova: dubitarunt qui utrum sit hujus vocis. In secundo nova, et in vetustis.

(9) *Longiore etiam contextu*. Interrogationem sequitur I. Ambr. a quâ non abhorret II.

[a] Tom. I. pag. 512. [b] Epist. L. [c] Epist. XII. [d] Controvers. IV. 25.
[e] Epist. Famil. XVI. 9. [f] Spicileg. pag. 300. & 311.
[g] In cod. Dolet. ... in edit. Rom. 1472. Parm. 1476. 1480. 1481.
[h] In I. Ambros. & II. Chiffl. edit. Venet. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. in edit. Col. & P. Manut.
[i] 1483. 1491. [k] Pag. 144.

Ex Harduin.

dignatione quoque populi Romani testata, non solum conscientia. Tiberio Principe ex fetu supra Castorum aedem genito pullus, in oppositam sutrinam devolavit, etiam religione commendatus officinae domino. Is mature sermoni adsuefactus, omnibus matutinis evolans in Rostra, forum versus, Tiberium, dein Germanicum & Drusum Caesares nominatim, mox transeuntem populum Rom. salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum assiduo officio mirus. Hunc sive aemulatione vicinitatis manceps proximae sutrinae, sive iracundia subita, ut voluit videri, excrementis ejus posita calceis macula, exanimavit tanta plebei consternatione, ut primo pulsus ex ea regione, moxque & interemptus sit, funusque innumeris alitis celebratum exsequiis, constratum lectum &c.

Ex nostrâ recensione.

gnatione quoque Populi Romani [1] *testatu* [1], *non solùm conscientiâ. Tiberio Principe ex foetu supra Castorum* [3] *aedem genito pullus in oppositam* [4] *sutrinam devolavit, etiam religione commendatus officinae domino. Is maturè sermoni adsuefactus omnibus matutinis evolans in rostra, in forum versus* [5], *Tiberium, dein Germanicum, & Drusum Caesares nominatim mox transeuntem Populum Romanum salutabat* [6] *postea ad tabernam remeans plurium annorum assiduo officio mirus* [7]. *Hunc sive aemulatione vicinitatis manceps proximae sutrinae, sive iracundiâ subitâ [ut voluit videri] excrementis ejus positâ calceis maculâ exanimavit tantâ plebei* [8] *consternatione, ut primò pulsus ex eâ regione, mox & interemptus sit, funusque avis* [9] *innumeris celebratum exequiis, constratum lectum &c.*

Ex Harduin. LXXV. pag. 584.

Verum ad insecta transeamus. haec namque restant immensae subtilitatis animalia quando aliqui ea neque spirare, & sanguine etiam carere prodiderunt.

Verùm ad insecta transeamus. Haec namque restant [10] *immensae subtilitatis animalia*

AD XI. LIBRVM

Ex Harduin. pag. 591.

Multa haec & multigenera, terrestrium

Restant immensae subtilitatis animalia, quando aliqui ea neque spirare, & sine sanguine [11] *etiam prodiderunt. Multa haec*

ANNOTATIONES.

[11] *Condita justi.* Nempe servata, & memoriae commendata. Nescio in hujus elegantis significationis ... Lexicographi in verbo *condere*.

(10) *Aliqua blandiente.* Membranae nulla discrepantia.

(1) *Populi Romani.* Codex 1 Ambrosianus *indignatione Populi testata.* II. cum editis.

(2) *Testatu.* Laudatae membranae. In vetustis editionibus *testata* [a] Gelenius, Paul. Manutius et hic, atque Harduino convenerunt.

(3) *Castorum.* 1 Ambros. & vetustae, ut plurimum, editiones. In Tarvisinâ 1479. *Castrorum*, quae lectio suos inveniet patronos, cum appareat in descriptione Urbis Romae, quam fecit codex Vaticanus millesimo antiquior, neque alter. Verùm cum in alterâ descriptione, antiquiore, ut creditur Sexto Rufo, & P. Victore, legamus *Castorum*, itemque in secundo Vaticano exemplari [b], nihil mutandum, cum eòque quod in II. Ambrosiano *Castoris* inveniatur.

(4) *Appositam.* Nempe vicinam, quae dictio Plinio admodum familiaris. *Tiberinus prosiliensis Area apposita* [c] *deinc venatur ad fratrem alveo appositum* &c. Haec est membranarum scriptura. Editi libri *appositam*, neque caussam video, ut a calamo auratis recederent.

(5) *In forum versus.* Mss. & vetusti typographi egregio consensu. Neque particulam in Dalecampii mutavit, quamvis in, vel paginae advocaverit desideratâ in V.

(a) 1472. 1479. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(b) *Vid. nov. Thesaur. Monastr. tom. IV. pag. MMCXXIX.*
(c) *Lib. III. 5.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
um volucrumque vita. Alia pennata, ut apes: alia utroque modo, ut formicae: aliqua & pennis & pedibus carentia: jure omnia insecta appellata ab incisuris, quae nunc cervicum loco, nunc pectorum atque alvi, praecincta separant membra, tenui modo fistula cohaerentia. Aliquibus vero non tota incisura, eam ambiente ruga: sed in alvo, aut superne tantum, imbricatis flexili vertebris, nusquam alibi spectatiore Naturae rerum artificio.	*haec & multigena* [1] *terrestrium volucrumque* [2] *vita. Alia pennata, ut Apes, alia utroque modo, ut Formicae, aliqua & pennis & pedibus carentia, & jure* [3] *omnia insecta appellata ab incisuris, quae nunc cervicum loco, nunc pectorum atque alvi percincta* [4] *separant membra, tenui modo fistulâ coherentia* [5]. *Aliquibus verò non totâ incisurâ eâ* [6] *ambiente rugas, sed in alvo, aut supernè tantum imbricatis* [7] *flexilium* [8] *vertebris, nusquam alibi Naturae spectatiore rerum artificio* [9].
Ex Harduin. XV. pag. 597.	
Aestiva mellatione decimam partem Cassio Dionysio apibus relinqui placet, si plenae fuerint alvi: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic vindemiae Attici signum dedere initium caprifici: alii diem Vulcano sacrum.	*Aestivâ mellatione X.am partem* [10] *Cassio Dionysio* [11] *apibus relinqui placet, si plenae fuerint alvi* [12], *si minus pro ratâ portione, aut si inanes, omnino non attingi. Huic vindemiae Attici signum dedere caprificialem diem Vulcano ferrum* [13].
Ex Harduin. XXVI. pag. 606.	
XXXI. Chamaeleonum stelliones quod am-	*Chamaeleonum. Stelliones quodammo-de*

ANNOTATIONES.

(6) *Seluceba.* Neque dicebat exempli gratia Tiberi, fa... Germanus, *Dacos.* Populum verò indistinctè.

(7) *Moricae.* Omnibus [illegible] MSS. & antiquis libris, quod [illegible] calculo perhanc Balthasar Fennei [illegible] Seminarii [illegible] ... *solum confirmatur* ... *non solum confusa*, ut in edit. 1472. 1479 aliisque traductibus.

(8) *Plebe.* Ita cod. I. Doctus Anonymus in Illustrat. ad hunc locum [illegible] ad edition. 1472. in Ambros. [illegible] Pistilan. ... *plebe plebe*, vel *plebei* dicatur.

(9) *Tamosque* ... Ex membranis.

(10) *Haec namque refleva.* [illegible] ... itemque ita apparere in M. testatur Dalecampius. Vt autem verba aliqua ... hoc loco, quae non ad ... libri VIII. initio, facit diversa auctorum ... membranarum, & vetustarum impressionum confusio.

(11) *Sed fungerent.* Nostros codices, Ambrosianos, & vetustae sequor typographos. Dalecampius ex M. notavit *fungente unum caeve*.

(1) *Multigena.* Miro consensu membranae, & editiones antiquae. Ex Turnebo, & Chiffletiano exemplari adnotavit Dalecampius in veteri *multigenae*. Hinc adhaesit Harduinus, aliisque ... addunt ... qui Ambrosiano, ... ab Alemanno Antiqui, Barbaro, Palmarioque inspectis non erant potiores.

(2) *Volucrumque.* Dalecampius *volucrumque* in operis corpore.

(3) *Et jure.* Codices Ambrosiani, & impressiones XV. saeculi (a).

(4) *Percincta.* Ex MS. in editis *praecincta*.

(5) *Cohaerentia.* Desil. ... 1. Ambrosian.

(6) *Ea.* Ita uterque codex Ambrosianus. *Eas ambiente rugas* Alemanni membranae, & impressiones antiquae (b).

(7) *Imbricantis.* Cod. II. *implicantis*.

(8) *Flexilium.* Omnes membranae, & veteres libri. *Flexilis* Turnebum legisse monet Dalecampius, qui nihil tamen voluit immutare. Contrarium placuit Harduino, quem secuti (c).

(9) *Artificio.* Ex membranis. In editis paullulum diversa verborum ordo, in idem collimanti.

(10) *X.am partem.* Notas membranae numerum ... Ligerius in eleganti Gallico opere, cui titulum fecit *La nouvelle Maison rustique*, ... laboris & fructus apibus relinquendam monet (d). Non tamen ... utrique ... coharentque in hoc Plinii praecepto. Provinciarum ... Principibus ... deberet ... Apum ... praeposito ... augere. Neque ... apum morte in ... Italiae ... peragitur, ... pereat, apibus & melle ... laborem ...

(11) *Cassio Dionysio.* In operis corpore vulgavit Dalecampius cum veteribus libris: *Thasio Dionysio* (e). Subdit tamen in ora paginae, quod *Cassio* habent *Ver.* & ... de

(a) Rom. 1470. Venet. 1472. 1479. Ox. Parm. 1476. Taruis. 1479.
(b) 1472. 1476. 1479.
(c) Ad lib. XI. pag. 246. num. 1.
(d) Tom. I lib. IV. 1.
(e) Vide edit. Hack. tom. I. pag. 751.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ammodo naturam habent, rore tantum viventes, praeterque araneis.	*do* [1] *naturam habent, rore tantùm viventes, praeterque Araneis. Similis* [1] *Cicadis vita, quorum duo genera. Minores, quae primae proveniunt, & novissimè* [2] *pereunt.*
XXXII. Similis cicadis vita quarum duo genera minores, quae primae proveniunt, & novissimae pereunt.	
Ex Harduin. XLV. pag. 639.	
CIV. Varices in cruribus viro tantum mulieri raro. C. Marium, qui septies Consul fuit, stantem sibi extrahi passum unum hominum, Oppius auctor est.	*Varices in cruribus viro tantùm, mulieri rarò* [4]. *C. Mario* [5] *[qui septies Consul fuit] stante sibi extrahi passum, unum hominum* [6], *Oppius auctor est.*

AD XII. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 654.	
Arbore sulcamus maria, terrasque admo-	*Arbore sulcamus maria, terrisque* [7] *admo-*

Tom. II. P 2

ANNOTATIONES.

de re rustica in principio, sic & Chiffletianum exemplar. Adde oramque Ambrosianum. De Cassio Dionysio multa congessit Harduinus. Fuit patria Uticensis, & typographi incuria apud laudatum Plin. interpretatum *Asiaticus Atticensis* (*a*). Restituto loci, ex Varronis etiam testimonio (*b*), Psarianus debetur.

(12) *Alio. Pro alios*, ut ornaret Grammaticâ Harduinus addidit *plane fuerunt alios*, Chiffletii codicum, ut puto, secutus, cui membranae a nobis visae, addiderunt. *Alias* habent antiqui typographi, Palmarius, Benedictus, Dalecampius. Gronovius pater in suis codicibus invenisse *alio* testatur, vidererque jam *Tilasio Dionysio* fuisse ex Chiffletiano, ubi eorum *Cassio* extare [illegible] Dalecamp.

(13) *Fervens.* Videmus Harduinum eodem scripturam sic convertisse (*c*), postea oblitum aliam legisse. Hanc modestè attingit Johannes Matthias Gesnerus, ubi animadvertit Harduinum caprificialem diem e[illegible] damnasse, cum nondum deletus esset ad locum, quem illustramus (*d*). Quaecumque Harduinus in praefatione longis oblique argumentationibus [illegible], ubi diligentius [illegible] bonas insulsas, neque ab ipso allatas sunt ex integro scripturam afferre. Illud porrò ab Harduino animadversum *diem signum certum duxe* (*e*) de modo voluerit, ubi mutatum [illegible], & in multis desiderari emendationem. Et sunt ad VIII Plinii libertatem retulerat Harduinus *Adjice mollis vindemiae Attici signum dederunt Caprificialem diem Vulcano factum* (*f*). Hanc licet ex integro Plinii verba non sint, conveniunt tamen in disputatis *Caprificialem diem Vulcano factum*, neque habent illud factum, quod fuit Amnonensis additamentum, ut *signum* explanaret. Ita perperam [illegible] in II Ambrosiano. Sed in I. legimus *Hunc condemnetur Attici signum dedere Caprificiali diem Vulgano factum.* Satis igitur contra orthographiam mendosa aeditum suspicor [illegible], quae ex Turnebo, Giraldo, & Dalecampio allata reprobat Harduinus. Erit igitur Caprificialis dies Vulcano sacer.

(1) *Quodammodo.* Non in integro, nam Chamaeleontes quandoque velle adnotavimus, [illegible] Stellionem [illegible] naturam quamdam paritate habere affirmant.

(2) *Similis.* Haec supervenire [illegible], neque allo [illegible] in novam sectionem ante Harduinum rejecisse.

(3) *Novissimè.* In veteribus codicibus [illegible], neque nullutum video, ut diphthongum adverbio suppleverint, quamvis in idem collineent. Illud ignore in Plinii hujus a [illegible] accepta invenire, inventa tamen plane nobis faventia reperies [illegible] (*g*). *novissimè Lucani a Samnitibus orti Duce Lucio*: potuerat eodem pacto reddi *novissimè Lucani*, cum de Populis loquatur, qui ultimi Lucaniam, Bruttiumque agrum occupaverant.

(4) *Rarò.* Frequentiores suo seculo sentio quibus viris testatus Dalecampius (*h*), [illegible] ab illa mutuatur Harduinus oblitus medici [illegible].

(5) *C. Mario.* Corruptus hoc loco membranae aliquid post vocem *Mario* addendum forsitan [illegible]. Utrumque sic ex habent Chiffletiano, Ambrosiano, & Nostro secundo, ut potius *C. Mario*, quam vulgatam a librariis *C. Marium* [illegible].

(6) *Unum hominum.* Ambrosianus I *hominum*. II *Extrahe passum unum oppius auctor est*. Chiffletiano adhaerens, ubi *unum hominum*. Post unus cum in editis invenitur *unum hominem*, id non procedere affirmarim, eo quia non vel tantum hominibus flanti C. Mario varices extractae fuit, sed alius post eum auctum Ciceronis secundo Tusculanarum [illegible], aut *primum omnium*, aut *primum hominem* (*i*). Confudendus hic locus Harduinus, illumque imitatus ex Pintiano, & Dalecampio [illegible] probare, & [illegible]. Ego aliquid adhuc diversitatis inter recitata a Plinio, & Cicerone invenio. Magis enim est, quod stans sibi varices extrahi passus sit Marius, idque nunc fecerit, quam quod alligari noluerit. Potuit enim in lectulo decumbere, unde Oppio adhuc fides integra maneret, quod non sandaturum Marium stans sibi varices extrahi permisit. Caeteri verò exemplum Marii secuti fuerunt in non alligati permanentes tamen a chirurgo vincti [illegible] toleraverunt. Nescio, an de Mario, [illegible] Seneca (*k*) [illegible], *qui dum Varices exsecandas praeberet, legere librum perseveravit*. Assentior Harduino, quod hic Oppius fue-

[a] *Vid. tom. I. Plin. ex ordine Auctor. pag.* 96. [b] *In praefat. ad lib. de Re Rustica.* [c] *Ad Plin. lib. VIII emendat. C. pag.* 451. [d] *Nov. Thesaur. ling. & erud. latin. tom. I pag.* 751. [e] *Tom. I emend. XXII pag.* 647. [f] *Cit. pag.* 492. [g] *Lib. III* 5. [h] *Vid. edit. Harduin. tom. I pag.* 625. [i] *Citat. edit. & pag. lit. a.* [k] *Epist. LXXVIII.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
movemus: arbore exaedificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaveri, antequam, ut a Diis nato jure luxuriae, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes. Produnt Alpibus coercitas, & tum inexsuperabili munimento Gallias, hanc primum habuisse causam superfundendi se Italiae, quod Helico ex Helvetiis civis earum, fabrilem ob artem Romae commoratus, ficum siccam, & uvam, oleique ac vini praemissa remeans secum tulisset.	*movemus: arbore exaedificamus tecta, arbore &* [1] *simulacra Numinum facta* [2] *nondum precio excogitato beluarum* [3] *cadaveri, antequam* [4], *ut a Diis nato jure luxuriae, eodem ebore Numinum ora spectarentur, & mensarum pedes. Produnt Alpibus coërcitas, & tum inexsuperabili munimento Gallias, hanc primam* [5] *habuisse caussam superfundendi se* [6] *Italiae, quod Helico* [7] *ex Helvetiis civis earum* [8], *fabrilem ob artem Romae commoratus ficum siccam & uvam, oleique ac vini praemissa* [9] *remeans* [10] *secum tulisset.*
Ex Harduin. XIX. pag. 668.	
XLII. Cinnamomum & casias fabulose	*Cinnamomum & casiam* [11] *fabulose* [12] *nar-*

ANNOTATIONES.

rit praenomine Cajus, quisque Caesaris Dictatoris amicus apparet (e), ideoque [illegible] Ciceronis [illegible] de Mario [illegible], tum ille aevo nemo [illegible] sibi [illegible] posset facere. Adnotav[illegible] in Helvetiorum editione Dalecampii annotationem desiderari, unde [illegible] magis quam vere typographi illis cum Barbari, Rhenani, Gelenii, Scaligeri, Salmasii, Is. Vossii, & veterum [illegible] professum.

(?) *Terrisque.* [illegible] Nicolao Heinsio, qui *terrisque* scribendum monet (b), [illegible] Plinii verba affert ex lib. IX. 17. *adnocent sibi gula saporum*, & alia [illegible] exempla. [illegible] ratione recipit Ambrosian. II. In [illegible] apparet, uti in editis *terrisque*, quae [illegible] Heinsius [illegible] verba lib. XV. *tantu propius Carthaginem* [illegible] *Cato admovit*, ubi tamen ego *admovit* legendum [illegible].

(1) *Arbore &.* Membranam Ambrosianam longe meliorem [illegible] in editis *ex arbore*. Cohaeret sibi auctor: *Arbore [illegible] — — arbore exaedificamus tecta, arbore & simulacra Numinum facta*.

(2) *Facta.* Cod. I. & II. in aliis *fuere*.

(3) *Beluarum.* Laudat codd., Verba[illegible] scribitur.

(4) *Antequam.* Codices Ambros. *atque ut a Diis* [illegible] Harduini, reliquorumque [illegible].

(5) *Primam.* Cod. I., cod. II. *primum*.

(6) *Se.* Membranae nostrae, & super laudatas antiquas editiones *sese* (c).

(7) *Helico.* Cod. I. Ambros. *helyco*. In II. *elico*, uti in [illegible] aliisque recentioribus (d). Harduinus ex MS. nomen Heliconi [illegible] Ita certe Chifflettianus. In editione Lugdunensi an. 1548. male *eliquo*.

(8) *Earum.* Laudatae membranae, & veteris librarii (e) [illegible], una apud recentiores typographos [illegible] *eorum*, & in aliis exemplaribus invenerit *earum*, [illegible] scriptum a principio *erat Rom. pro esset Roma-*

nae, & postea depravatum fuisse in *in Urbe Romae*. Hoc loco fabrum vir [illegible] qui enim dicat Heliconem [illegible] Romanum fuisse, [illegible] ob artem in Urbe commoratum ficum siccam, & reliqua apud suos extulisse, antequam prima Gallorum examina in Italiam irrumperent? Retinendum igitur cum [illegible] *civis earum*, quidquid Bochartus *earum* accipiat, atque Gallias adaptet (f), Harduinum secutus.

(9) *Praemissa.* Dalecampius, ait Harduinus, *praemissa* [illegible], *ac vini delibatis ea vox significare recte videtur, nisi alter forte Rhodiginus* [illegible] *Haec de more* [illegible] Dalecampii annotationibus subdidit, apud quem lego (g) „ Praemissa, quae e musto *faciunt* vocari Festus tradit, ex „ musto *Praemissum*. Hermolaus *promissa* legit, sed in „ censet Rhod. — [illegible] Rhodigini sententiam non multum ab Harduini excogitata abest, cum olei & vini praemissi sint horum liquorum pars [illegible] sponte defluens. Hinc [illegible], quae Ecclesiasticis [illegible] solvuntur, [illegible] Laudem, [illegible] Dominicas hujus vocis potestatem maxime attingant.

(10) *Remeans.* Claudius Marcius (*Marius*) ad vendicandam [illegible] ex hoc nostro [illegible] Heliconem ad Gallos [illegible] (h). [illegible] temporibus quibus neque Romanis [illegible] Tiberi Massiliam usque navigarent. *Remeans* hoc loco ad patrias [illegible] *Vertum* [illegible] *pessime ad* [illegible] (i)

(11) *Casiam.* Ambrosiana cod. cum *casiam*, antiqua typographi *casias*, Nostri codd. *casiam*. Verbasinarum [illegible] apud Latinos *casia* & *cassia*, [illegible] apud Graecos [illegible] & [illegible].

(12) *Fabulose.* In plerisque editionibus, ut apud Galenium, Paullum Manutium *fabulose*. MSS. nostras *fabulosè*

(a) *Vide Sueton. in Julio* LII. (b) *Lib. I.* 14. *pag.* 246. (c) 1470. 1471. 1476. 1479. 1480. 1481. 1483. *&c.*
(d) *Vid. Idit.* 1561. (e) 1470. 1472. *&c.*
(f) *Comment. cum.* [illegible] — *de la Suisse tom. I. pag.* 27.
(g) *Vid. Idit. Hacker tom. I. pag.* 7. [illegible]
(h) *Vide illum de Gallorum religione opus, & Sochstem* [illegible] *lib. pag.* 47.
(i) *Lib. XI.* 10.

Ex Harduin.

se narravit antiquitas, princepsve Herodotus, avium nidis, & privatim phoenicis, in quo situ Liber Pater educatus esset, ex invits rupibus arboribusque decuti, carnis quam ipsae inferrent pondere, aut plumbatis sagittis.

Ex nostrâ recensione.

narravit antiquitas, princepsve Herodotus avium nidis [& privatim [1] Phoenicis] in quo situ Liber Pater educatus esset ex invisis rupibus arboribusque decuti, carnis, quam ipsae inferrent [2], pondere, aut plumbatis sagittis.

AD XIII. LIBRUM

Ex Harduin. XII. pag. 692.

Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiique Gracchorum manus, quae apud Pomponium Secundum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post CC.

Ita sunt longinqua monumenta, Tiberii Caiique Gracchorum [3] manu [4], quae apud Pomponium Secundum vatem [5] civemque clarissimum [6] vidi annos ferè post CC. [13].

Ex Harduin. XIII pag. 693.

Inter omnes vero convenit Sybillam ad Tarquinium Superbum tres libros attulisse. ex quibus igni duo cremati ab ipsa

Inter omnes verò convenit Sybillam ad Tarquinium Superbum tres libros [8] attulisse, ex quibus igni duo cremati ab ipsâ,

ANNOTATIONES.

(1) *Phoenicis.* Nempe speciatim id de Phoenice scripsisse [illegible] ab origine, in quâ Bacchus fuerat enutritus. Negavit [illegible] Herodotum voluisse Claudius Salmasius, & [illegible] ad hanc Naturalis historiae locum Plinio objecit, quibus ab [illegible] (a)

(2) *Ipsae inferrent.* [illegible] verba per se [illegible] auctor Graecus & prae caeteris Herodotum scripsisse ex avium, & [illegible] ex Phoenicem, [illegible] cinnamomum & casiam [illegible]. *Legendum olim ipsae inferrent*, [illegible] vocabulum [illegible], quod non qui Phoenici [illegible] convenire, [illegible] Phoenix a [illegible] celebrabatur, [illegible] (b) Si [illegible] Phoenix unicum sibi [illegible] appareat ex contexto, ubi de nidis loquitur Plinius, quid proximè [illegible] *ipsae inferrent* non ut Salmasius opinatur *ipsi inferret* [illegible] Certè [illegible] Ambrosiano [illegible] Alexandri, Laudat, Barberi, Paleotti, Benedicti, [illegible] Si [illegible] contra Salmasium [illegible] VII [illegible] hoc [illegible] Salmasii [illegible] Dalecampium, quòd Herodoti [illegible] Plinius [illegible], contra Salmasium [illegible], opponam, non omnia Herodoti semper ad [illegible]

(3) *Gracchorum.* [illegible] ex Gente Semproniâ, [illegible] in primâ Disquisitionum parte (c), ubi de [illegible] T. Sempronio Graccho sermo [illegible]

(4) *Manu.* Cod. II. Ambrosianum [illegible], cujus [illegible] veterem, [illegible] manus judico. Plinii [illegible] *manu Apellis, manu Dorotheis, manu* [illegible]

(5) *Vatem.* Egimus de hoc Pomponio [illegible] in primâ Disquisitionum parte, & [illegible] V. [illegible] falsò ostendimus. [illegible] Publium [illegible] Pomponii [illegible] (d) Fortasse [illegible], quâ hunc Pomponium [illegible] Publium [illegible] (e) Sed ego Pomponio, cujus [illegible] Noster scripsit, [illegible] attribuo, qui Annalium V. [illegible] elegantia & [illegible] ingenium [illegible]. De eo [illegible] Plinium Caecilium, ubi Tragoedias [illegible] judicio [illegible] (f): *si quid forte [illegible] collendum, ipsi [illegible], dicere solebat* PROVOCO AD POPULUM.

(6) *Civemque clarissimum.* Qui Pomponium Secundum [illegible] fecere, [illegible] Secundorum [illegible] D [illegible] hoc opere [illegible] a Plinio appellatur, cum [illegible] Auctores [illegible] Nam Vestilium [illegible] C. Sestiz, Domitii [illegible], Pomponique [illegible] (g) [illegible] Romanos [illegible] Pomponius Secundus, & [illegible] a Plinio Transpadano [illegible] appellatur, [illegible] Musculo [illegible] prosa [illegible] reponere [illegible]

(a) *Disquisit. lib. VII pag.* 117 *num.* 2. (b) *Vid. Plin. lib. X* 2. (c) *Lib. VIII pag.* 238 *num.* 7.
(d) *Ad Plin. lib. VII* 19. *pag.* 186.
(e) *In eruditis ad quartam [illegible] lib. III Plin. Caecil*
(f) *Lib. VII* 17. (g) *Lib. VII. 4. [illegible] Disquisit. lib. IX. pag.* 71. & 72.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ipsa tertius, cum Capitolio Syllanis temporibus.	*ipsa : tertius* [1] *cum Capitolio Syllanis temporibus.*

AD XIV. LIBRUM

Ex Harduin. I. pag. 707.	
Aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis iisque gloriam praecipuam in fornacibus Africae Tiberii Caesaris auctoritas fecit. Ante eum Rhaeticis prior mensa erat, & uvis Veronensium agro. —— Jam inventa per se in vino picem resipiens, Viennensem agrum nobilitans, Arverno Sequanoque & Helvico generibus non pridem illustrata. Atque haec Virgilii vatis aetate incognita, a cujus obitu XC aguntur anni.	*Aliis gratiam, qui & vinis* [2], *fumus affert, fabrilisque in eis gloriâ praecipuâ in fornacibus Africae Tiberii Caesaris auctoritas fecit* [3]. *Ante eum Raeticis prior mensa erat, & allis* [4] *Veronensium agro —— Jam inventa vitis per se picem resipiens* [5] *Arverno, Sequanoque, & Helvico generibus non pridem illustrata; atque haec Virgilii vatis aetate incognita, a cujus obitu VC. aguntur anni* [6].
Ex Harduin. VI. pag. 716.	
Ex reliquis autem a supero mari Praetutia atque Ancone nascentia, & quae a	*Ex reliquis autem a Supero mari Praetutia, atque Anconae* [7] *nascentia, & quae a*

ANNOTATIONES.

dabat *cocumque classificum* (a), cui vocabulo non usicè convenerit, & [illegible] obsistunt, sed vocis ipsius [illegible], quae idonea [illegible], & Plinio [illegible] ignota [illegible], in libro XV [illegible], & VI [illegible] (b).

(7) *Post* [illegible] *CC.* Cum non [illegible], quando Plinius haec [illegible] monumenta volutavit. C. Gracchum Plebis Tribunum occidit L. Opimius Consul anno V. C. 632.

(8) *Tres libros.* Codices Episcopi Alexandr. & [illegible] editiones (c) [illegible] legunt *tres* (d). Nos tres adoptando [illegible] annotationibus [illegible] III [illegible] Auctor vitae Virgilii [illegible] *libros recitasse.*

(1) *Ab ipsa: tertius.* Virgula [illegible], ut typographi culpâ habetur apud Harduinum, quam [illegible]

(2) *Vinis.* Cod. Ambros. *vinis.*

(3) *Fecit.* Sensus [illegible] v [illegible], & [illegible]. Non [illegible] membranis veteres typographi, unde [illegible] S. Calenio, Paulo Manutio, Dalecampio atque Harduino. Hermolaus legere mavult *fabrilis*, [illegible]

(4) *Et allis.* [illegible] habent codices, & [illegible] libraria. [illegible] Veronensi Hermolaus *legendum*, [illegible], [illegible] pro [illegible]

(5) *Resipiens.* Veteres typographi corruperant Plinii verba, quae restituit laudatus Hermolaus hoc loco.

(6) *VC. aguntur anni.* Colligit Harduinus [illegible] Donatum, qui Virgilium obiisse asseverat anno V. C. 735

eum ipse ex vulgatâ lectione Plinii verba colloces ac [illegible] effluxo ad annum V. C. 830. Plinium in [illegible] temporibus [illegible] diligentissimum fatemur, sed [illegible] in reddendis annorum [illegible] negligentissimum, quare cum Noster codex optimam afferat lectionem Donato, seu alio cuicunque Virgilianae vitae auctori, & [illegible] Eusebii chronico [illegible], cum Maio [illegible] G. Sentio Saturnino & Q. Lucretio Cyno [illegible] Haud ignoro in quibusdam codicibus legi Cn. Plautio (e), & quid Lucretium, Vespillo nec Cyno cognomine dicatur alibi (f); de horum tamen appellationibus [illegible], [illegible] ab anno V. C. [illegible] & Lucretius consules [illegible] anno Urbis 734. [illegible] anno V. C. 829 quo tum Plinius Naturalis historiae librum XIV absolvebat, integrum [illegible] opus anno 830. Neque Plinii diligentia [illegible] hoc desideratur, cum vel annos [illegible] Virgilii obitus (qui fertur X Calend. Octob.) [illegible] anno Urbis 830. vel [illegible] (ut [illegible]) pro absoluto anno acciperet.

(7) *Anconae.* Anconae gignendi casu [illegible] legit Benedictus Contra Palmarius, aliique veteres impressores more diphthongum committere [illegible] occasionem iis dederunt, qui Plinium Latino casu [illegible] e graeco *Ancon* [illegible] Nos tamen Romanâ methodo [illegible] *Anconae nascentia*, et paullo supra *quod Segestae nascitur*, atque [illegible] *Cosentiae genito*. Notandum in membranis occurrere *Anconae*, in [illegible] editionibus

(a) *Venet.* [illegible] *lib.* [illegible] 13. (b) *Pag.* 208.
(c) 1470. 1472. 1476. (d) *Edit.* 1561. 1567. 1669.
(e) *Vide Virgilii vitam ante editionem Venetam Juntarum* 1552.
(f) *Vid. Murator. nov. Thes. classe V. tom. I. pag. CCXCVI.* [illegible] *Virgil.*

Ex Harduin.

a palma una forte enata Palmensia appellavere. In mediterraneo vero Caesenatia ac Maecenatiana. In Veronensi autem Rhaetica, Falernis tantum posthabita a Virgilio.

Ex Hardein. XIII. pag. 721.

XV. Laudatissima apud priscos vina erant, myrrhae odore condita, ut apparet in Plauti fabula, quae Persa inscribitur, quanquam in ea & calamum addi jubet. Ideo quidam aromatite delectatos

Ex nostrâ recensione.

a palmâ unâ fortè enatâ Palmensia appellavere. In mediterraneo verò Caesenatia Maecenatiana [1]. *In Veronensi autem Raetico Falernis tantùm postlata a Virgilio* [2].

Laudatissima apud priscos vina erant myrrhae [3] *odore condita* [4], *ut apparet in Plauti fabulâ, quae Persa inscribitur* [5], *quamquam in eâ & calamum addi jubet; ideo quidam aromatites* [6] *delectatos*

ANNOTATIONES.

dicit a Nome (a), unde fortassis alia [illegible], de quibus agere potuisset Julianus Saracenus, cum [illegible] quoque de Anconitanâ urbe indagaret (b).

(1) *Caesenatia Maecenatiana.* Cod. I Ambrosiano additis [illegible], quae de more ab amanuensis praetermittuntur. In H. *Caesenatia* et *Maecenatiana.* Suspicatur cognomen a Maecenate illustri Caesaris Augusti amico habuisse Harduinus, id tamquam certum affirmat Dalecampius.

Neque different Caesar Bel. [illegible] in Vrbis Caesenae descriptione, quam laudatam facit Franciscus Faccinus (c) --- *[illegible] ad Maecenatem [illegible] adeo delectari solebat, & [illegible], quemadmodum ait in quarto dialogo de Poetis Gyraldus [illegible] Maecenas [illegible] --- - [illegible] vina ea quoque Plautus [illegible].*

In eadem sententiâ fuit Ekhardus Durandus, qui ad Johannem Blavium (Blau) ut Caesenatia vina a Maecenate adeo celebrata laudaret. In hanc vel [illegible] Constitutis, & Constantii [illegible] ad Ordinem Caesenatium (d).

(2) *A Virgilio.* Notat Turnebus, quod admirandum esse Plinio [illegible], Seneca a contrario [illegible] laudantem [illegible] vituperaturum esset (e). Hujusmodi emergunt, ut puto, [illegible], quam refert Servius ad celeberrimos Virgilii versiculos (f)

Nec quo te carmine dicam
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis

Ait enim [illegible] eo loco Virgilium, quum nosset Rhaeticum vinum summopere laudari a Catone, contra autem a Catullo vituperari, [illegible] eam distinctionem interponeret, hoc modo locutum. Apparet autem ex [illegible] alia Catulli Veronensis Poëmata [illegible], quae desiderantur. Neque enim similia in ejus carminibus leguntur. Fortassis Catullus indigena vinum spernit [illegible], vel quod vere propius in illos invectus est, qui Rusticum Falerno conferebant. Caeterum Virgilii locum optimè, meo quidem judicio, a Plinio interpretatur sic Bernardinus Daniellus in Georgicas Ital. [illegible] annotationes:

--- *E con quai versi*
Potrò lodarti mai Retica [illegible];
Che molto più de te non [illegible]
Il vin Falerno, a cui cedar conviene (g)

(3) *Myrrhae.* Cod. II. & reliqui. Cod. I *mirre.* Ex Mss. notat Dalecampius *murrae,* itemque Hermolaus *myrr*, nempe [illegible].

(4) *Condita.* Ita recte, ut Myrrhae condimentum vino dicere intelligamus, neque vocabulum cum [illegible] brevique confundamus, quod longe diversum Plinio [illegible] significat [illegible].

(5) *Inscribitur.* Cum in illius Persa fabulâ *myrrhae* vocabulum minimè reveniat, Hermolaus, vel aliam ab eâ, quam habemus, fabulam, aut versus a Plinio allatos [illegible]. Nam Plautus sententia, [illegible] a Salmasio inscripta (h), est hujusmodi

Corrumpis [illegible], [illegible], [illegible]
[illegible] ut in [illegible] & calamum [illegible]

Verbum quod [illegible] ad diversum opus a Plinio provocari, cum Poëta & *calamum* addere dum affirmet; [illegible] Plautum duplices eodem modo Persas edidisse [illegible] [illegible]. Neque carmen a Plinio [illegible] desiderari constat. Nullam Myrrhae apud Plautum [illegible] [illegible] Barbarum Turnebus, post Turnebum Gilbertus, qui [illegible] ad Plinii [illegible] legerunt tandem [illegible], „ [illegible] – [illegible] „ dicendum, „ [illegible] (i), [illegible] ad [illegible] Stra- „ thea, ut legit Lambinus, vel Stratha, ut habent „ antiqua Plauti exemplaria, & credibile est Plinium „ ibi legisse Stacte, vel Stacta, vel Stactea. Sic Sta- „ cte, vel Stacti, de quo et [illegible] Plau- „ tus in Mostellaria [illegible] a Myr- „ rha, non male citavit Plautum Plinius, ille idem „ pro Stactea, Myrrham illam speciem intelligere vo- „ luit, quam ipsemet Plinius lib. 12. c. 15. [illegible] Stacten „ vocat, quod [illegible] cla[illegible] Plinii ca- „ stigatores hactenus non animadvertisse.

Stacte [illegible] Plinium legi [illegible], atque ita legendum [illegible] necesse est, qui Stacten pro myrrhâ usurpari non ignorant. Hinc Lucretius cecinit (k)

Sicut amaracini blandum, Stactaeque liquorem,

Poterat hujusmodi adkire Gilbertus ad Tertulli offici[illegible], apud quem *Myrrha*, inquit, (l) *persa unguentum facit sine oleo. Stacta dicuntur, idest distillationes.* Nam *Stacte* verbum graecum idest *distillo.* Unde Castellegrant [illegible]

(a) 1470. 1472. 1476. (b) Notizie historiche della Città d'Ancona
(c) *Vid. Thesaur. antiq. Ital. tom. IX. part. VIII. col. 4.* (d) *Vid. ut* Dionedam, *&* Gothof. *ad l. cod. Theod.*
(e) *Lib. XXIX. ad. vid. edit. Hack. tom. II. pag. 137. litera* d.
(f) *Georg. II. vers. 95. & 96.* (g) *Lib. II. pag. 38.*
(h) *Act. I. scen. 3. vers. 5.* (i) *Adversion. de Murrhin. pag. 20.*
(k) *Lib. II.* (l) *Part. I. fol. 99. edit. 1541.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tos maxime credunt. Sed Fabius Dossennus his versibus decernit	*tos maximè credunt; sed Fabius Dossennus* [1] *his versibus decernit*
Mittebam vinum pulcrum, murrhinam	„ *Mittebam vinum pulcrum, murrhinam.*
Et in Acharistione	*Et in Acharistione*
Panem & polentam, vinum murrhinam.	„ *Panem & polentam, vinum murrhinam* [2].
Scaevolam quoque, & Laelium, & Atteium Capitonem in eadem sententia fuisse video, quoniam in Pseudolo sit	*Scaevolam* [3] *quoque, & Aelium* [4], *& Atejum Capitonem* [5] *in eâdem sententiâ fuisse video, quoniam in Pseudolo sit*
Quod opus siet, ut dulce promat indidem, ecquid habet?	„ *Quod si opus est indidem ut dulce pro-*
CHAR. Rogas?	„ *mat ecquid habet? CH. Rogas?*
Murrhinam, passum, defrutum, mella....	„ *Murrhinam, passum, defrutum, mella....*
Quibus apparet non inter vina modo murrhinam, sed inter dulcia quoque nominatum.	*quibus apparet non inter vina modò murrhinam, sed inter dulcia quoque nominatum.*
Ex Harduin. XXII. pag. 728.	
Ad hoc pertinent peregrinae exercitationes, & volutatio in coeno, ac pe-	*Ad hoc pertinent peregrinae exercitationes, & volutatio in coeno, ac pe-*
cto-	*cto-*

ANNOTATIONES.

emulus a Graecis dicitur, quam nos distillationem dicimus, & Laevinus Pl. a Myrrham appellat Stallere.

(6) *Armoniae.* Murrhinam a nobis inspectae, veteres editiones (*e*). Qui armoniae malunt legere fiunt rectè quorum Galeno debet, cui medicinas laudem (quaecumque ea sit) fiunt Harduinus subducit. Addit, quòd prius *armoniae* perperam legebatur. Monemus alios Harduinum Dalecampii editionem & veterum plerarumque sequi. Apud hunc verò occurrit *armoniae* (*b*). Ad posteriores tamen ex vet. legi *armoniae*, fideque vide eum *armoniae*. Sic vetus CH nempe Chiffletii codex.

(1) *Fabius Dossennus Cod. I.* & Chiffletiar. & versibus geographi (1) *Dossennus cod. II. Dossenus* in Dalecampii editione. De Fabio Dossenno agit in Auctorum indice nomen Harduinus, ubi tacitum huic inscriptio „ DOS- „ SENVS MVNDVS, Fodit Commeo, Atellanarum „ scriptor haud ignobilis, eujus meminit Horatius lib. „ 2 epist. Ep „ Inscriptum Dossenni monumento titulum sectat Seneca epist. 89.

(2) *Vinum murrhinam.* Nonnulli codices, quos inter Ambrosianus II legunt *vinum*, quae scripturam defendi ab Anonymo in annotationibus ad editionem Venetam anni 1472. Ipse vidisti.

(3) *Scaevolam.* De Q. Mucio Scaevola egit Harduinus in Auctorum indice, parum tamen diligenter, nam plures fuerunt ex Muciorum gente Scaevolae cognominati Illustres juris periti, tum Quinti, tum Publii praenomine vocitati. Publium Pomponius in D. de origine juris (*d*) in accensfet, qui jus civile fundaverunt. Consul dicitur a Varrone anno V. C. 620. (*e*) Collega L. Calpurnii Pisonis Frugi, qui anno sequenti creatus fuisse invenitur. De aliis Scaevolis jurisperitis egit Varro, sed ubi eorum tum temporibus & consulatus confunduntur. Putarem Plinium de Q. Scaevola Pontifice P. Scaevolae Pontificis filio loqui, utpote qui Aelium, & Capitonem praecedit. Hic *eloquentium jurisperitissimus, & juris consultorum eloquentissimus* a Cicerone appellatus (*f*) Si plura optas eruditissimi Merorum, quod vulgavit Rupertus in commentariis ad Pomponii Enchiridium, & Gravinam de ortu & progressu juris civilis lib. I. pag. 41 & 42.

(4) *Aelium.* Pintianus longâ argumentatione *Aelium* substituit, cui omnes assentiuntur, tum ex indice antiquorum codicum, ubi inter auctores hujus libri, & loquenti recensere Plinium accepisse Ex — *Scaevolâ, Aelio, Atejo Capitone,* tum etiam ex argumentatione. Fuerunt enim Scaevola, Aelius, & Capito jurisconsulti celebratissimi. Mirandum Harduinum nonnisi Laelium loco Aelii hic *Laelium* recepisse, quando non Laelii, sed Aelii in Plinianorum auctorum indice mentionem legeret ipse verbis (*g*) AELIVS — — *lib.* 14. *sect.* 15. *tres Jurisconsulti simul a Plinio memorantur, Scaevola, Aelius, Atteius Capito* quorum meminit Pomponius Dig. 1. 2. *de origine juris. Sextus Aelius hic vocatur* — *Consul fuit cum T. Quintio Flaminino anno V. C. DLVI. laudatur a Plinio lib. 4. sect. 39.* Si ergo Aelius a Plinio cum Scaevolâ, & Capitone memoratur Laelium ex-

pun-

(*a*) 1470. 1472. 1476. 1483 (*b*) Edit. 1587. pag. 340.
(*c*) 1472. 1476. 1479.
(*d*) Lib. II. § 31 (*e*) Vocabul. juris tom. III. pag. 182.
(*f*) De Orator. lib. I. (*g*) Tom. I. pag. 58.

Ex Hardum.	Ex nostrâ recensione.
ctorosa cervicis repandae ostentatio. Per omnia haec praedicatur sitis quaeri. Jam vero quae vasa adulteriis caelata? tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur, atque etiam praemio invitatur ebrietas, & si diis placet, emitur. Alius, ut quantum biberit, tantum edat, pretium vinolentiae lege accipit. Alius quantum alea quaesierit, tantum bibit. Tunc avidi matronam oculi licentur, graves produnt marito: tunc animi secreta proferuntur. Alii testamenta sua nuncupant alii mortifera loquuntur, redituraque per jugulum voces non continent, quam multis ita interemptis. Vulgoque veritas jam attributa vino est. Interea ut optime cedat, Solem orientem non vident, ac minus diu vivunt —	*ctorosa cervices repandae ostentatio* [1]. *Per omnia haec praedicatur sitis. Jam verò quaere* [2] *quae vasa adulteriis caelata, tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur, atque etiam praemio invitatur ebrietas, & si displicet* [3], *emitur alius, ut quantùm biberit, tantùm edat, & pretium vinolentiae legem accepit* [4]. *Alius quantùm aleâ quaesierit, tantùm bibit. Tunc avidi matronarum oculi licentur graves* [5] *produntur marito, tunc animi secreta proferuntur. Alii testamenta sua nuncupant, alii mortifera loquuntur, redituraque per jugulum voces non continent: quàm multis ita peremptis* [6], *vulgoque veritas jam attributa vino est. Interea (ut optimè cedat) Solem orientem non vident* [7], *ac minùs diu bibunt* [8] —

Ex Harduin. XXII. pag. 728. & 729.

Tiberio Claudio Principe ante hos annos XL. institutum, ut jejuni biberent, po-	*Tiberio Claudio Principe ante hos annos XL. institutum* [9], *ut jejuni biberent, po-*

ANNOTATIONES.

pungere debebat incerpere. Si Consul vocabatur *Sex. Aelius Petus Catus*, alius omnino aut a laudato lib. IX cui Scribo a fuit cognomentum. Aelium ig tot reciprocos Alanensis antiquis codicibus, & Romani exemplaribus cum Poetario accedamus, nominem tamen ex iis Aelii deerat, seu Q. Aelium Tuberonem L. F., qui plures libros de jure publico & privato dostilisse fertur (a).

(5) *Atejum Capitonem*. De hoc locuti sumus in Tabulis Plinianis Consul processit anno V C 758. In Ambrosianis membranis nomen a scribitur, ut apud alios, quod ex Pighio acceptum suo loco (b). Ateius dicitur a Muratorio in novo Thesauro, ubi ordinis haesit, quod fuisse fuerit Kal. Jul. (c) Ex Plinio igitur scribet *Atejum*, nil ex multis quamvis etiam *Atejum* invenirit omnino dissimilem, & forsitan communi orthographia, unde utrumque nomen Consulis gentilium nomen vulgari ratione in Tabulis Plinianis.

In Plinii editione, quam curavit Joh. Fridericus Gronovius apud Hackios anno 1669. antistetis in hunc speciem [illegible] (d).

V. Quid, si opus sit, ut dulce promat indolem, cupidi biberi? [illegible]

Mambinam, passum, defrutum, melicam, sed [illegible] *madi.* Eadem ratione extriburantur carmina a Jacobo [illegible] [illegible] in usum Delphini (e).

Mirandum, quod ei non ut dostis viris ad Plinium [illegible].

(a) *Vid. Gravinam de orta & progress. jur. civil. lib. I. pag. 45.*
(b) *Disquis. Plin. Tabul. Plin. pag.* 85
(c) *Tom. I. class. V. pag. CCXCIX.*
(d) *Pseudol. act. II. scen. IV. vers. 50. pag. 753. tom. II. pag. 117.*
(e) *Cit. all. & scen.* (f) *Saturn. lib. V. 1.*

(1) *Ostentatio.* Haec, & sequentia pungit ut diximus ille diversis generis constant, quod Macrobius Plinio attribuit (f).

(2) *Quaere.* Vicus magnum ex Ambrosianis codicibus sumere, quod in male appositâ e editis voce *quaeri* repeteret. Ineptum enim per se apparet *praedicatur sitis quaeri*.

(3) *Displicet.* Huic etiam ex membranis laudarit: modo ei nihil optima videtur. Nempe, si tu in re ipsa [illegible] falleris, emit illa ebrietatem, illamque [illegible] vinum, ut tantùm libat, quantum edere valet.

(4) *Legem accepit.* Cod. I. In II. *lege accepit.* Non haec magis quam prima arridet, scilicet ut lex dicitur ut conflictato vinolentiae praecipiti, certisque pactis, quibus illam perpetuatam tenebantur, eaque integrâ fide absolvisse proximè refert, Novellium Torquatum hisce narrat, *Torquato sana gloria* (*quando & haec sua sua legibus constat*) *non labasse sermone*, non [illegible] vomentem [illegible]

(5) *Graves.* Tertia haec lectio eidem auctoritate reposita. Notandum in I. Codice apparere *graves produntur marito*. Refectatio ex II. exemplari optima videtur, ut [illegible] *graves*, tempe tertiâi videntur.

(6) *Peremptis.* Land. Codd.

(7) *Non vident.* Egregiè perditos horum mores artifagit [illegible] Parinus in nobilissimo Poëmatio, cui titulum fecit *Il Mattino*, vulgale versiculos:

— *Ah non e questo,*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
potusque vini antecederet cibos: externis & hoc artibus, ac medicorum placitis novitate aliqua sese commendantium. Gloriam hac virtute Parthi quaerunt, famam apud Graecos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiam Novellius Torquatus Mediolanensis, ad Proconsulatum usque e Praetura honoribus gestis, tribus congiis (unde & cognomen illi fuit) epotis uno impetu, spectante miraculi gratia Ti. Claudio Principe, in senecta jam severo, atque etiam saevo alias, sed ipsa juventa ad merum pronior fuerat. Eaque commendatione credidere L. Pisonem Vrbis Romae curae ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum jam Principem. Ca-	*potusque vini antecederet cibos; externis & hoc artibus, ac medicorum placitis novitate aliquâ sese commendantium. Gloriam hâc virtute Parthi quaerunt, famam apud Graecos Alcibiades meruit: apud nos* [1] *cognomen etiam Novellius Torquatus* [2] *Mediolanensis ad Proconsulatum usque e Praeturâ honoribus gestis* [3], *tribus congiis, unde & cognomen* [4] *illi fuit, epotis uno impetu, spectante miraculi gratiâ Tiberio Principe* [5] *in senectâ* [6] *jam severo, atque etiam saevo alias, sed ipsâ juventâ ad merum pronior fuerat; eâque commendatione credidere L. Pisonem Vrbis Romae curae ab eo delectum, quod biduo, duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum jam Principem* [7]. Ca-

ANNOTATIONES.

Signate li tuo [illegible] —
A una [illegible] a [illegible] la mensa —
E [illegible] &c.

(8) *Bibunt.* Non haec scriptura fuit Dalecampio, qui [illegible] Harduinum ex Colbertino exemplari, [illegible] Ego ex [illegible] Ambrosiano [illegible] [illegible] Angliorum Regis [illegible] [illegible] Harduinus [illegible] lectionem „ *solere* [illegible] (a) „ [illegible] „ lucem [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ Senecae epistolâ CCXXII & Catonis [illegible] „ Cicerone [illegible] [illegible] Plinium [illegible] [illegible]
Lucifer, qui signa [illegible] & [illegible] (b).

(9) XL. [illegible] Anno [illegible] V. C. [illegible] Naturalem historiam [illegible] [illegible] Claudius [illegible] Tabulis Nostrae Plinianis [illegible] [illegible] (d) [illegible]

(a) Lib. I [illegible] pag. [illegible] (b) Vid. Juvenal. Saty. VIII. [illegible] 11 & 10
(c) Vid. Tab. Plin. Disquis. lib. IV pag. 108 & lib. V pag. 173 & seq.
(d) V. de Sueton. in Claudio [illegible] (e) 1470. 1472. (f) 1476. 1479.
(g) Pitisc. antiquae Inscrip. [illegible] CXIX pag. 136.

[illegible] ab [illegible] reddi, cum anno Vrbis [illegible] [illegible] Germanici [illegible] [illegible]

(1) *Apud nos.* Nempe Romanos: [illegible] Plinius [illegible] [illegible] Transpadanus sese Romanum [illegible], externos verò [illegible] Parthos, Graecos.

(2) *Novellius Torquatus.* [illegible] habent *Novellius Tricongius* (e), [illegible] *Tricongius* (f). [illegible] Novellii [illegible] [illegible] (g) [illegible] *Novellius Torquatus* [illegible] [illegible] *Plinius* [illegible]

(3) *Gestis.* Cod. [illegible] habet *congestis*, [illegible] ad editionem 1472 [illegible] Ambros. [illegible]

(4) *Cognomen.* [illegible] Ambrosianus [illegible] *nomen*

(5) *Tiberio Principe.* [illegible] excepto Dalecampio & Harduino [illegible] [illegible] Tiber. [illegible] Claudius [illegible] Tiberio, qui post Augustum [illegible] Claudium [illegible] Augusto [illegible] Tiber. [illegible] Romanorum Caesaris [illegible] Dalecampius & Harduinus V. Imperatori attribuunt.

(6) *In senectâ.* Ambrosianus I. habet *in senectam jam* [illegible] [illegible] Ambrosiano [illegible] [illegible] [illegible]

(7) *Principem.* Spectat ad haec L. Calpurnium Pisonem marmoreum [illegible], quod anno Vulgaris Aetae 1737. [illegible]

AD XV. LIBRVM

Ex Harduin. XVIII. pag. 745.

Cato de ficis ita memorat ---- ---- Sed a Catone appellata jam tum Africana, admonet & Africae, ad ingens documentum uso eo pomo. Namque perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumque securitatis anxius, cum clamaret omni Senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in Curiam praecocem ex ea provincia ficum, ostendensque Patribus, Interrogo vos, inquit, quando hanc pomum demptam putetis ex arbore? Cum inter omnes recentem esse constaret: atqui tertium, inquit, ante

Ex nostrâ recensione.

Cato de ficis [1] *ita memorat* ---- ---- *Sed a Catone appellata jam tum Africana, admonemur* [2] *& Africae, ad ingens documentum uso eo pomo. Namque perniciali* [3] *odio Carthaginis flagrans, nepotumque securitatis anxius, cum clamaret omni Senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in Curiam praecocem ex eâ provinciâ ficum, ostendensque Patribus*, interrogo vos, *inquit*, quando hoc pomum [4] demptum putatis [5] ex arbore? *Cum inter omnes recens* [6] *esse constaret*. atqui tertium [7] ante

te ... diem

ANNOTATIONES.

In Vilonae [illegible] Philippe Princeps [illegible] dodere Antonius Comes Colli, & Johannes Comes Rotinverius anno 1760. Illustrem memoriam [illegible] in epistoli ad Clariss. Patriarcham (a). Fuit hic C. Caesaris d[illegible] Levis, L. Pisonis Censoris filius, unde nomen in errore [illegible] Marmorine, & Scipio Maffejus Veleji am monumentum Calpurnio Pisoni adscribere: illo nempe, qui Consul juxta Capitolini marmora genesiis anno V. C. [illegible]

Nostri temporis ad [illegible] ex Lucii praenomine, quidve alterius Lucii Pisonis filius, & Pontifex recensetur. De illo Tacitus Annalium libro VI. ubi omnino *Post fex*, legendum non P. V., nempe *Praefectus Urbi*, ut Mercius, & Lipsius Muretii [illegible] emendarunt.

De Pisone insigne elogium confiat Velleius Paterculus Historiarum lib. II., ubi inter rel[illegible] *De quo vero, ut, hoc omnibus sentiendum & praedicandum est, esse mores ejus vigore ac lenitate mixtissimos, & vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligat, aut facilius sufficiat negotio, & magis quae agenda sunt, curet sine ulla ostentatione agendi.*

De illo a [illegible] loquuntur Dio (b), L. Florus (c) de magnitudine judicat, dum esset Vibii Praefectus, habet Valerium Maximum, quamvis perperam in aliquibus codicibus Cat. praenomine appellatur (d).

Illum in epistola [illegible] magnam locatum [illegible] L. Seneca (e) *Etiam [illegible] semel [illegible] est, fuit Magnum partem [illegible] evigelat* Addit, quae de Pisone Suetonius ad[illegible] (f).

Haec [illegible] superque erunt, ut ostendamus Vilonae [illegible] non [illegible] vitia [illegible], [illegible] Senatorum [illegible] historicos [illegible] de Pisone [illegible] elogia certasse (g). Certè [illegible], quid in tanti [illegible], quisquis *in horam fententi fere [illegible]* ---- *Officium tamen suum, quo totius Urbis [illegible]*, diligentissime administravit, ut idem L. Seneca testatur.

Atque haec PHILIPPE PRINCEPS OPTIME in Tuae gratiam dicta sint, tam [illegible] quoque de L. Pisone nobis perfequenda mandasti, illumque Horatii Flacci [illegible] suspiciebant, eo quia utrumque optimis viris delectabatur. Inde enim[illegible]

Venusinum Vatem hanc Pisoni, & Fratri divinum Poëticae opus [illegible]. Reliqua, verbosius ne sim, consule in epistola, quam AVGVSTAE GENETRICI [illegible], quamque [illegible] Regiae probatam Vir Clar. Marchio Vertamari [illegible].

(1) *De ficis*. Cod. II. Ambros. *de ferendis ficis*. In aliis antiquis editionibus *de ficis ferendis*.

(2) *Admonemur*. Cum II. Codice, videntque hujus ferre pomum sententiae [illegible], & verborum structurae, quam recipiam *admonet*.

(3) *Perniciali*. Uterque codex habet *perniciali*.

(4) *Hoc pomum*. Harduinus, ut a Pintiano indicatum lectionem testatur, & *hanc pomum* restituit *sic*, a i, [illegible] Reg. Colb. Th. Gu[illegible] *pomum demptam*. *Et fere* [illegible] *eadem lege scriptum* [illegible] *vulgatam, in quibus hoc pomum demptum legitur* (h). Circiter hoc loco verba [illegible], dum Harduinus quod corrigere vult, depravare mihi videtur. Propter argumentationem ex linguae latinae indole [illegible], cum Plinius pomi nomine fructus omnes designet [illegible] naturae, hâc voce tamen semper [illegible] ignorem, quando [illegible] illo *pomum* neutrali significatione acceperit. Legimus de hâc [illegible] apud Aethiopas (i): *Pomum [illegible] habet*, apud Aegyptios (k): *Pomum fert non [illegible]*, *sed* [illegible], atque ipsum [illegible] *praedulce*, [illegible] Harduinum [illegible], iam Ambrosiana exemplaria [illegible] praestiterant *hoc pomum demptum*, itemque *deceptum* Carthagine, quae non ficum, ut Plinius [illegible], cujus verba sunt hujusmodi (l). Veramque exemplar, *quando hoc pomum demptum putatis ex arbore*, & paullo post *deceptum* in iisdem legitur, non *deceptam*, quod sit [illegible], [illegible] bentius legerim, quam *quando*, & *deceptum putatis*, quam *deceptam*. Et ita apparet Harduinum per Pintiani observationes [illegible], & aliquam [illegible] Quare Toletanus, & Salmanticensis Ambrosianis, Chiffletianum, & multa alia apographa, cum [illegible] Plinii [illegible] & latinae linguae castigatores Hispano, & Gallo [illegible], ut [illegible] hoc loco in Naturali historiâ [illegible].

(5) *Putatis*. Recipio cum laudatis Ambrosianis, Toletano, & Salmanticensi in hoc Plinii [illegible], non tantum

[a] *Dijq. Plin. tom. I pag. 288.* [b] *Lib. LIII.*
[c] *Lib. IV. 12.* [d] *Lib. VII. 7.* [e] *Epist. LXXXIII.*
[f] *In Tiber. XLII.* [g] *Vide Horatii Flacci tom. VIII. pag. 78.*
[h] *Ad Plin. cit. lib. pag. 745 num. 1.*
[i] *Lib. XII. 5.* [k] *Lib. XIII. 7.* [l] *Vid. edit. Hard. tom. II. pag. 175. lit. 2.*

Ex Harduin.

te diem scitote deceptam Carthagine tam prope a muris habemus hostem. Statimque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, quamquam Catone anno sequente rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenii, an occasionem fortuitam, celeritatemque cursus, an vehementiam viri? Supra omnia est, quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam urbem, & de terrarum orbe per CXX annos aemulam, unius pomi argumento eversam: quod non Trebia, aut Trasymenus, non Cannae busto insignes Romani nominis, perficere potuere: non castra Punica ad tertium lapidem vallata, portaeque Collinae adequitans ipse Hannibal. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admovit.

Ex Harduin. XXIV. pag. 750.

Differunt mora Ostiensia & Tusculana Ro-

Ex nostrâ recensione.

diem scitote decerptum [1] Carthagine, tam prope a muris [2] habemus hostem: *statimque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, quamquam Catone anno sequente rapto* [3], *Quid primùm in eo miremur. curam ingenii, an occasionem fortuitam, celeritatemque cursus, an vehementiam viri?* [4] *Super* [5] *omnia est, quod* [6], *nihil equidem duco mirabilius, tantam illam Vrbem, & de terrarum orbe per CXX. annos aemulam* [7] *unius pomi argumento eversam, quod non Trebia* [8], *aut Thrasymenus* [9], *non Cannae busto insignes Romani nominis perficere potuere, non castra Punica ad tertium lapidem vallata, portaeque Collinae adequitans ipse Hannibal. Tanto propius Carthaginem pomo Cato adiri monuit* [10],

Differunt mora Ostiensia, & Tusculana [11] Ne-

ANNOTATIONES.

autem in vnce quamdiu, cui egregie aequipollet quando ab omnibus receptum.

(6) *Recens.* Cum Mss. plerique membranae habeant recens: cum id omnibus M. tesserâ Dalecampius: perperam in reliquis *recentem* irrepsisse fatendum est.

(7) *Tertium.* Illud quoque desideratur in I. Codice, legitur in II. nil in editis. Suspicarer a Plinii calamo nil aliud necessarium omisit.

(1) *Decerptum.* Ambrosianae, Chiffletianum, & Membranae a prisco Plinii vestigiorumbus volutata. falso igitur Harduinus ex Mss. omnibus *deceptam* saltem affirmavit.

(2) *A muris.* Cum II. Codice. In I. *tam prope me habemus hostem*, quam lectionem ex M. perinde notat Dalecampius, neque illam reprobo.

(3) *Rapto.* Anno V. C. 604. Coss. L. Marcio Censorino, & M. Manlio Consule Velleium Paterculum lib. I. cujus verba opportune subjecit Harduinus.

(4) *Viri?* II. Nihil quaerunt iisce consideratoribus fallitur dubium invenio.

(5) *Super.* Ex membranis, & quadam familiari apud Plinium dictione, & Harduinus ipse membranas & Chifflatii codicem secutus vulgavit lib. IX. *super omnia est, quod ipsa audivimus & adnotare possibus* (e). Legitur absque controversia libro XXIX. *super omnia est compositus, qui vocatur farcum Magnorum mendacium* (b).

(6) *Quod.* Iisdem auctoritatibus, & Mssc. scriptura Mediolanensium typographorum sequentur in edito opportune, quae ex aliis deducta leguntur apud Hinklos (a).

(7) *Aemulam.* Subaudi Romae aemulam. In veteribus impressionibus mixtis recte, & contra Plinii stylum legitur *Vrbi aemulam* (d). Ipsa *Vrbi* desideratur in libris caeteris maxime, denique in opere tempore omittitur: Sigismund. Gelenio, Paullo Manutio, & Dalecampio.

(8) *Trebia.* Mss. habent *Trebae* nescio de more diphthongo. Idcirco illi placebat et eo, quod *Trebia* in plures alveos divisus. Variam similia ex antiquibus & lingua latina vetustis vestibus accedere facimus. De eo quoque Trebia fluvio potest, quam (rarius est), unde Plinius nomen singulari appellavit, ut apud eumdem, vulgavit quoque plerique Scriptores: quae de M. Sergio Catilinae Proavo vulgarem (a): *Quos hic comtatum eversus crassescerat hostes macies? — Quae Trebia, Thrasyme, aut Thrasimenus cruores dedere? Quae Cannis cumas, mortes?*

(9) *Thrasymenus.* In hoc reddendo nomine major apparet codicum inconstantia. Scribitur enim Thrasimenus, Trasimenus, Trasumenus, Transimenus, Trasymenus.

(10) *Adiri monuit.* Nicolaus Heinsius hunc locum minimè esse sollicitandum jubet (f), cum vulgatam e recentioribus recipere sinipertam *Romae mox*, ait, *subintelligendum* Vltimum vocabulum (ut *subintelligere*) quamvis suspicatur ab Harduino quoque acceptum, minus latinum judicaverit. Caeterum Ambrosiano I codici adhaereo, quam primigenii sequuntur typographi, ut pomo Carthaginem adiri moneret tanto propius, quam bello a Poenis in fluvio, atque circa Romana moenia ab Hannibale pervasit. De insula juxta Tyrum scripsit *adiri ans alum angusto* (g). Puto adoptatum ab Heins., atque Har-

(a) Tom. I. lib. IX. pag. 511. (b) Tom. II. pag. 504. Harduin.
(c) Tom. II. pag. 196. (d) 1470. 1472. 1476. 1479. 1473. Ox. 1507. Paris. 1516.
(e) Lib. VII. 28. (f) Pag. 146. (g) Lib. VI. 28.

Ex Harduin.

Romae. Nascuntur & in rubis multo differente callo.

XXVIII. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri eorum unedoni quod solum pomum simile frutici, terraeque gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterque floret subnascens, & prior coquitur. Mas sit, an femina sterilis, inter auctores non constat. Pomum inhonorum, ut cui nomen ex argumento sit unum tantum edendi.

Ex Harduin. XXV. pag. 751.

XXX. Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italia. Ad Vrbis annum DCLXXX. is primum vexit e Ponto annisque CXX. trans Oceanum in Britanniam usque pervenere, ea-

Ex nostrâ recensione.

Nascuntur & in rubis [1] *multum differente callo. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri eorum unedoni, quod solum pomum simile frutici* [2] *terraeque gignitur. Arbor ipsa fruticosa, fructus anno maturescit, pariterque floret subnascens, & prior coquitur* [3]. *Mas sit, an femina sterilis inter auctores non constat. Pomum inhonorum, at cui nomen ex argumento sit* [4], *unum tantum edendi* [5].

Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italiâ. At Vrbis anno [6] *IↃCLXXX. is primùm vexit a Ponto* [7], *annisque CXX. trans Oceanum in Britanniam usque pervenere* [8].

Eae-

ANNOTATIONES.

Harduino lectionem e corruptis exemplaribus deductam. In II. Ambrosiano occurrit *sancti propius Carthaginem porta Coto colebantur.*

[1] *Nunc Ostiensi, & Tusculano.* Codex I. *Ostiensis & Tusculani rome.* II. *ost cuti & tusculane rome.* Miror, quid scripturae hujus integra castigatoribus non subierit. Nulli enim rosarum Ostiensium, & Tusculanum mora in urbe Româ unicè [illegible] poterant, quando omnibus locis communis haec debere esse debet. Neque nuper est [illegible] typographorum [illegible], quae editione: *Deferunt Ostiensis & Tusculana Romae nascuntur &c.* [e], nam eadem urget difficultas, nam ubi quae in rubis sylvestris mori speciem [illegible], unde nostri Ovidius (b)

Corneque, & in duris nascentia mora rubetis.

ubi Harduinus cum recentioribus legit *haerentia.* Nobis igitur assentiendum, vel Philandro, qui *Tusculanae mora nascuntur hoc loco* [illegible] [c]. Consentaneum ecc [illegible] lapsum [illegible], ut in Plinianio apographo illud vero iterum [illegible], [illegible] integro *Romae* vocabulo. Mora enim non Romae, sed ubique in agris nascuntur [illegible] libro [illegible] *Nec rubis ad [illegible] genus Natura, adeoque — mora — vel [illegible] — —* [illegible], quam in [illegible] *fructus ad [illegible] producunt quibus [illegible]* [illegible]

(1) *Rubis.* Quae rubeta Ovidio, unde procul dubio fit [illegible] Longobardorum *Ronda.* Tali enim vocabulo spinosum fruticem agrestem mora ferentem in Cisalpina Gallia appellamus.

(2) *Frutici.* Nostrae membranae Harduino subscribunt. In I *frutices* in II *frutici.* Caeterum lapsu Plinianum interpres in emendationibus reposuit *quod pomum solum* (d).

Caeterum illud *frutici* restituisse affert ne MS. codicibus, cum Parmensi editione, caeterarumque vetustiorum adsensu, quas Barbarus neglexerat, ut vulgaret *similis fructui terrae gignitur*, & *terrae fructum* [illegible] [illegible]. Videntur Hermolao Barbaro [illegible] Quae Plinius hoc loco testatur, vaga redduntur et [illegible] lectione, quam Harduinus ex sui, non ex MSS. [illegible] membranis [illegible].

(3) *Coquitur.* Optimè ex Theophrasto Plinium interpretatus Harduinus, ut nempe eodem tempore fructus subnascens floret, & prior maturescat. Cum in [illegible] libris legeretur *& prior coquitur*, [illegible] ex Chiffletiano [illegible] Harduinus *& prior coquitur*, hoc est maturescit, [illegible] [e], sed pro anno [illegible] *anno maturescit*, [illegible] autumno. De caetero non al[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] arbores habetur, quae [illegible] fructum fere per[illegible] [illegible], quae [illegible] in plantis ac herbis. Si quid [illegible], legam *fructus terrae*, vel *terrae* [illegible] auctor in [illegible] ad Pergentium *fructui* [illegible] [illegible] [f]. Dalecampius [illegible] Plinii verba *fructus anno maturescit*, Theophrasti [illegible] asserit.

(4) *Fit.* Ita habet uterque codex Ambrosianus.

(5) *Edendi.* Infra libro [illegible] [illegible]: *Arbutus, sive Unedo, fructum fert difficilem concoctioni, & [illegible] [illegible]* [g].

(6) *At Vrbis anno.* Ambrosianae membranae legunt [illegible] *ab urbis anno* [illegible]. Dalecampius partes in MSS inveniri *At Vrbis anno.* Rectius igitur cum antiquis typographis legas *At Vrbis anno* (quod adhuc [illegible] Parisiensis impressio anni 1516.) quam [illegible] a Gelenio, & Paulo Manutio adoptatam *Ad Vrbis annum.*

[a] *Vid. edit. Rom.* 1470. *Venet.* 1472. 1483. 1473. *Parm.* 1476. 1480. *&c.*
[b] *Metamorph. I. vers.* 105.
[c] *Emendat. XIV. pag.* 757.
[d] *Lib. II. 6. pag.* 147.
[e] *Harduin. tom. II. pag.* 320.
[f] *Vid. edition. Harduin. tom. II. pag.* 208. *not.* 6.
[g] *Pag.* 656.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
eadem, ut diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum Aproniana maxime rubent nigerrima sunt Lutatia. Caeciliana vero & rotunda. Junianis gratus sapor, sed paene tantum sub arbore sua, adeo teneris, ut gestatum non tolerent. Principatus duracinis,	*Eadem* [1], *ut diximus* [2], *in Aegypto nullâ curâ potuere gigni. Cerasorum Aproniana maximè rubent* [3] *nigerrima sunt Actia* [4], *ut Caeciliana vero & rotunda. Julianis* [5] *gratus sapor, sed penè tantùm sub arbore suâ, adeò teneris ut gestatum non tolerent. Principatus duracinis*

ANNOTATIONES.

(7) *E Ponto.* Divus Hieronymus ad Eustochium [illegible] *Cerasum* [illegible] *Lucullo* [illegible] *quidem hoc genus Pomi Ponto,* [illegible] *Cerasunte primus Romam* [illegible] Ab Ammiano Marcellino *Cerasus* [illegible] *Lucullus* (a).

(8) *Pervenere.* [illegible] anno CXX. [illegible] V. C. IϽCCC [illegible] Britannicum Tiberii Claudii triumphum, de quo suo loco [illegible] (b). At Plinio [illegible] Britanniâ [illegible] V. C. IϽCCCXCIV. Britannicae expeditioni interfuisse (c). [illegible] CXX, [illegible]

(1) *Eadem.* Miratur Harduinus, quid *eadem* [illegible] in omnibus Mss. [illegible] Neque enim credendum est Plinium [illegible] Cerasa [illegible] Nigram de [illegible]

(2) *Ut diximus.* Corruptum esse hunc locum [illegible] libri falsum indicarent? Lectionem vulgatae [illegible] vidit Dalecampius, [illegible] (d), „*Eadem ut diximus, peregrinae, Aegypto* [illegible] „ & Persea [illegible] cap. 3 lib. 13. Sed nusquam Ae„gyptiae [illegible] Plinius [illegible] *Peregrinae & Cerasi,* [illegible] [illegible] Graeca [illegible] Cerasos nullâ curâ in Aegypto [illegible] Harduinus [illegible] ad XIII. librum [illegible] *Delta,* [illegible] Plinius ibi (e) [illegible] Trojana tempora [illegible] Nilo [illegible] *Alexandriae* [illegible] *fuisse* [illegible] Hisce verbis Nostri [illegible] Aegyptiae terrae partem describere, quae posita ad | [illegible] Nilo, ubi Papyri [illegible] Aegyptum, [illegible] XIII. volumine, [illegible] Plinius, [illegible] (f) [illegible] papyrum [illegible] Sebennytico [illegible] (g) [illegible] Harduini conjectura, quâ Plinii dicta [illegible] Dalecampius [illegible] *peregrinae* [illegible] *eadem, ut diximus, in Aegypto* &c. [illegible] Plinius, [illegible]

(3) *Aproniana — rubent.* Fuit gens Apronia apud Romanos [illegible] Videtur enim quòd [illegible] Cerasorum species ab Apronio [illegible] Aproniana appellatur (h).

(4) *Actia.* Legebatur [illegible] *Actia.* Harduinus [illegible] Lutatia, [illegible] (i). Nullum hoc loco [illegible] in emendatione [illegible] Mss. [illegible] (k). Nec in membranis Ambrosianae Bibliothecae, ceterisque ut *Actia* [illegible] Harduinorum [illegible] Dalecampius [illegible] (l), [illegible] (m) *Cerasorum Aproniana maxime rubent nigerrima sunt ut Actia. Caeciliana vero & rotunda.* [illegible] Plinium [illegible] *sunt Actia, ut & Caeciliana rotunda* [illegible] Caeciliana vero & rotunda. [illegible] Disquisitionum [illegible] (n), [illegible]

(5) *Julianis.* Codex Ambrosianus, & veteres typographi. Harduinus in [illegible] *Junianis* ex Mss. [illegible]

(a) Lib. XXIV. (b) Vid. Disquis. Plin. lib. IV. pag. 95.
(c) Cons. Disquisit. lib. V. pag. 141.
(d) Vid. edit. Hack. tom. II. pag. 118. Inter [illegible]
(e) Lib. XIII. 11. Harduin. tom. I. pag. 689. & 690. (f) Lib. XXI. 15.
(g) Lib. XIV. 7. (h) Vid. lib. XVIII. [illegible]
(i) Pag. 751. num. 6. (k) Pag. 788. (l) Tom. II. pag. 208.
(m) Rom. 1470. Ven. 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. Parm. 1476. 1480. Tarv. 1479.
(n) Disquis. lib. VI. pag. 209. num. 3.

Ex Harduin.

nis, quae Pliniana Campania appellat in Belgica vero Lusitanis, In ripis etiam Rheni, tertius iis color e nigro ac rubenti viridique, similis maturescentibus semper. Minus quinquennium est, quod prodiere, quae vocant laurea, non ingratae amaritudinis, insitae in lauro.

Ex nostrâ recensione.

nis [1], *quae Pliniana* [2] *Campania appellat: in Belgicâ verò Lusitanis: in ripis etiam Rheni tertius iis color* [3] *e nigro ac rubenti viridique similis maturescentibus semper. Minus quinquennio* [4], *quòd prodiere, quae vocant Laurea* [5] *non ingratae amaritudinis insitae in Lauro.*

AD XVI. LIBRUM

Ex Harduin. IV. pag. 2.

III. Hinc civicae coronae, militum virtutis insigne clarissimum jampridem vero & clementiae Imperatorum, postquam civilium bellorum profano meritum coepit videri, civem non occidere. Cedunt his murales, vallaresque, & aureae, quamquam pretio antecedentes Cedunt & rostratae, quamvis in duobus maxime ad hoc aevi celebres M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio itemque M. Agrippa, tribuente Caesare e Siculis, quae & ipsa piratica fuere. Antea rostra navium tribunali praefixa

Hinc civicae coronae militum virtutis insigne clarissimum, jampridem verò & clementiae Imperatorum, postquam civilium bellorum profanatione [6] *meritum coepit videri civem non occidere. Cedunt iis murales vallaresque & aureae, quamquam pretio antecedentes: cedunt & rostratae, quamvis in duobus maximè ad hoc aevi celebres, M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompejo, itemque M. Agrippâ, tribuente Caesare e Siculis, quae & ipsa piratica fuere. Antea rostra navium tribunali praefixa fo-*ro

ANNOTATIONES.

repose se dixit, qui fuit, nondum probabo. Credo ad Dalecampium respexisse, qui *Julianis* edens in sua addidit *Julianis M.* quae vox pariter adnotatur ab Anonymo in impressione Venetâ anni 1472. In Chifletiano codice *Vivianus* (a), quod depravatum videtur *Vivianis*, & in II. Ambrosiano lego *Vivianis*. Sic ulterius, ... accepere ... Vivianis, Junios, & Juliis Julii praeferentur, cum & veteres omnes codices faveant?

(1) *Dianoniis*. In tabulam Disquisitionum Nostrarum libro VI. ubi typographicè iterum ... *dianoniis*. Nonnullae antiquae editiones perperam habent *dianonis* (b).

(2) *Pliniana*. Naturalis Historiae scriptorem patriâ Romanum, & villam ex hisce verbis in Campaniâ Plinio fuisse conjecit Harduinus (c), quae omnia ... in Disquisitionum libro VI. ubi ... in Campaniâ ... Plinius ... & ... in Thebaldi ... magnitudinem ... (d) ... speciem ... Parmensi nostro ... mus.

(3) *Color*. Cum utroque Ambrosiano ... Aleriensis Antistes, Barbarus, Beroaldus, Gelenius, P. Manutius, Dalecampius, Harduinus. In omnibus siquidem tam editis, tum scrip-

tis etiam libris occurrit, ... in Naturali historia ... (e) ... Fabii ... hanc ... Pos ... in vetustis ... Rheni fluente ... Helvetiae inveniuntur, ... perficiant, ... imprimuntur.

(4) *Quinquennio*. Cum I. Ambrosiano & veteribus typographis Gelenius ... fuit, qui mavult *quinquennium* ... tium.

(5) *Laurea*. Ex Ruellio affert Harduinus, quòd *Amerinum* ... (...) ... *Marone* a ... Cisalpinis, & ... Parmensibus ... nominat ... gratia ... tamen ... per ...

(6) *Profanatione*. Id verbi recipere ab antiquis ... Gelenius, & Manutius ... Harduinus affirmat ... Mss. omnibus legi *profano*. Id mihi ... In I. Ambrosiano ... *profanatio* ... scribendi ... *Profanatio* pariter in non solum

(a) Cur. adv. Hard. tom. II. pag. 208. num. 3. (b) Ven. 1483. 1492. (c) Praefat. ad lectorem tom. I.
(d) Cap. lib. VI. pag. 110. & 111. (e) Lib. XXX. 2.

Ex Harduin.

fixa fori decus erant, veluti populo Romano ipsi corona imposita. Postquam vero tribuniciis seditionibus calcari ac pollui coepere, postquam vires ex publico in privatum magis, singulisque civium quaeri, & sacrosancta omnia profana fecere, tum a pedibus eorum subiere in capita Civium rostra.

Ex nostrâ recensione.

ro decus [1] *erant, veluti Populo Romano ipsa corona* [2] *imposita. Postquam verò tribuniciis seditionibus calcari ac pollui coepere* [3], *postquam ex publico in privatum agi* [4], *singulisque civium quaeri, & sacrosancta omnia* [5] *profana facere* [6] *tum a pedibus eorum* [7] *subiere in capita civium rostra.*

Ex Harduin. X. 8. & 9.

XIX. Quinto generi situs idem, eadem facies: larix vocatur. Materies praestantior longe, incorrupta vis, mori contumax, rubens praeterea, & dolore acrior.

Quinto generi situs idem [8], *eadem facies. Larix vocatur materies praestantior longè, incorrupta vis mori contumax, rubens praeterea, & odore acrior* [9].

Ex Harduin. XL. pag. 34. & 35.

Abies admirationis praecipuae visa est in navi, quae ex Aegypto Caii principis jussu, obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorque truncos lapidis ejus-

Abies admirationis praecipuae visa est [10] *in Navi, quae ex Aegypto Caji Principis* [11] *jussu Obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorque truncos lapidis*

ANNOTATIONES.

tum Mss. astare sollicito ac Dalecampio. In II. Ambrosiano legitur *propheticum* [illegible]. Harduinus illud profanum explicat *scelere & calumniis*; primum a lexicographis acceptum. Non video cur *profanatione* rejiciatur, cum ... quadret forsan; atque bella civilia Religioni opposita profanum [illegible], quod nunc sanctum.

(1) *Fori decus*. Ita restituit cum I. Ambrosiano & progenitum typographus [illegible] aliorum titulum Stripha aggestus *praecipuae decora* superiore volumine affirmavit, sibi mirandum, quid tripla ex Africa in Italiam vecta ... Adhuc apud Hispanos vocatur *... ...* Punei, unde Romanum ... *Zeripha* deductum. Quod adprobantem cum *Spectat fori pro foro* apud Plinium fabuli tenerunt Gelenius, & Manutius, loquens II. Ambrosiano ... Contrario illud *foro* ut I. eodem Ambrosiano, formula loquendi magis frequentibus convenit, veluti *Populo Romano*. In II. legitur *fori decus erant veluti ...* *ipsa corona*.

(2) *Ipsa Corona*. Omnes membranae & restitissime.

(3) *Coepere*. Absque diphthongo in utroque Ambrosiano, & priscâ scribendi methodo. Invenimus *cepere*, *coepere*, *caepere*.

(4) *Agi*. Mirae Harduinum hanc lectionem, quam ex Dalecampii annotationibus ... habebat, tanquam in Chiffletiano exemplari natantem ... fecit, vel oblitus Nicolaus Heinsius fit, inquit (b), *locus ille in optimis membranis legitur*, ubi etiam agi notandum tanquam ... [illegible]

(5) *Et sacrosancta omnia*. Deest vocula in I. codice, invenitur in reliquis.

(6) *Facere*. Subscribunt membranae, magisque dictis convenit, quam vulgatum *fecere*.

(7) *A pedibus eorum*. Dubitat Heinsius, quid scribendum sit a *pedibus Deorum*, siquidem Capitolio subjectum erat forum, & in eo rostra. Viderint hanc ... contra ... fidem, cum recepta scriptura plana sit, & consilia sua deque versa ex tribuniciis seditionibus indolem.

(8) *Situs idem*. Nempe in excelso ... Notat Harduinus quod ... verb ... a Vitruvio describatur lib. II. cap. 9. Verùm ego falsum eo loco ... Architectum ... eum Larices ... in Padi ripa notas affirmaverit. Nulla Larix cognitae ... Padi ripas vestit a Staffordas usque ad mare Adriaticum. In Vallis quidem montes, uti in omnibus Alpium Larices invenientur. Hujusmodi a Vitruvio prolata ostendunt illum Veronensem nunquam fuisse, eam sua Euganeos ... percurrisset, scire utique omnibus Larices non modo plantatas, sed ipsos colles, montesque ... abhorrere, ... constat ... Larices a Valle Tellina, & Lacu ... deductas in Cisiel, Leponi, ... montibus transfuli, & has verum ... flatim ... magna ... fed ... dolore omnes Angusto ... ardore lucifal

(9) *Odore acrior*. Typographorum apud Harduinum utrisque *dolore*, uti etiam in annotationibus *Larya* pro *Larix* (a).

(10) *Visa est*. Hujusmodi verba occurrunt in membranis quibuscumque, quas Modoetiae volutavi. Contrario in vetustis ... editionibus desideramus (d). Reliqui ... sive, ut falso, in Veneta Alexandri Benedicti impressione anni 1507 (e) hanc postea adoptarunt Gelenius, & Manutius & alii recentiores.

(11) *Caji Principis*. Nempe Tiberii successor ex Germanico

(a) *Venet.* 1471. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. *Parm.* 1476. *Paris.* 1516.
(b) *Lib.* I. 12. *pag.* 154. (c) *Tom. II. ad fol. XIX. n. 1. pag. 2.*
(d) 1476. 1481. 1483. 1496. 1497. 1499. (e) *Fol. CXVIII. B.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ejusdem ad sustinendum eum adduxit qua nave nihil admirabilius visum in mari certum est CXX. M. modium lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magna ex parte Ostiensis portus latere laevo. Ibi namque demersa est a Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea exaedificatis obiter Puteolano pulvere, advectisque.	*pedis ejusdem ad sustinendum eum adduxit, quâ nave nihil admirabilius visum in mari certum est.* CXXX. [1] *modii lentis pro saburrâ ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magnâ ex parte Ostiensis portus latere laevo* [2]*. Ibi namque demersa est a Claudio Principe cum tribus molibus* [3] *turrium altitudine in eâ exaedificatis, ob id ter* [4] *puteolano pulvere advecto.*

AD XVII. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 47.	
I. Natura arborum, terra marique *Tom. II.*	*Natura arborum terrâ marique* [5] R

ANNOTATIONES.

alter Claudii Caesaris frater, & Agrippae M. Agrippae & Juliae filiâ fuerit [illegible]. Hic hominum cum Nitrite [illegible], unde a [illegible] facit generis humani appellavit. Intolerando errore Ludovicus Domenicus [illegible] [illegible] deceptus Cajo Julium Caesarem substituit (a), quando [illegible] Plinio refragatur, qui Obeliscum [illegible] ab Augusto Romae deductum tradit lib. XXXVI.

(1) *CXXX. modii.* Primus Ambrosianus codex habet *Centum XX modios tum lentis.* Secundus *Centum XXX modii lentis.* [illegible] Ambrosiano [illegible] veteres typographi. Galenus [illegible] erratum ei duxit, [illegible] saburra [illegible] [illegible], ac [illegible] [illegible] legit; hinc verum lectionem statuit CXX. M. modium lentis, *quae addit, & ipsae admodum modicae miror* [illegible] emendationem i recentioribus adoptatam [illegible], videoque accessisse Vulpium, (b) atque Harduinum (c), quorum [illegible] [illegible] *XX* [illegible] Ex [illegible] (quam super [illegible] [illegible]) erratum [illegible], [illegible] produsse modii in CXX modiûm CXXX. (uti in Chiffletiano exemplari) [illegible]. Oportebat Galenum [illegible] Romanum modium [illegible] [illegible] vel [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quis enim [illegible] capax CXX vel CXXX. M. modios, uti hoc aevi vocabulum sonat, [illegible] navi pro saburrâ tribuat? [illegible] a Galeno [illegible] Antiqui & Nostri temporis mensuras [illegible] Ludovicus Comes a Rubeis [illegible] Praefectus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], (Rhandi)[illegible] genere in Parmensi Aula [illegible], cum Regis Equiti Magistro [illegible] [illegible] [illegible].

(2) *Latere Ostiensis* portus latere laevo intellige eam partem, quae dextero Tiberis latere [illegible], [illegible] Rutenus Joseph Vulpius (d), qui etiam Ostiensis [illegible], [illegible] Claudii [illegible] [illegible] [illegible] Trajano [illegible] (e).

(3) *Cum tribus molibus.* Verum verbum [illegible] [illegible] Ambrosiana exemplaria (quorum [illegible] [illegible] est [illegible]) quamvis corrupta, satis indicii praebent: in primo lego *cum tribus ipsi molibus*, in secundo *cum tribus propè molibus*, unde [illegible] *cum tribus propè molibus.* Adverbium hoc sane Plinio peculiare est.

(4) *Ob id ter.* Optima haec restitutio Rutení Vulpii debetur, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Nullum enim neque ex [illegible], neque ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ex [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], quae Harduinus excogitavit, [illegible] *obiter* [illegible] [illegible], ac [illegible] Puteolis navis ea [illegible], Romamque [illegible]. Qui [illegible] [illegible] e Puteolano [illegible] ad Urbem [illegible] [illegible] [illegible] *simpliciter* [illegible] [illegible] [illegible] intelligere, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] portus gratiâ [illegible] [illegible] [illegible], quae [illegible] lapis fieret, unde [illegible] [illegible] (f)! [illegible] [illegible] [illegible] Vulpius, [illegible] [illegible] *ob id* [illegible] *puteolano pulvere advecto*, quod [illegible] longè [illegible] quam *obiter*. In Ambrosianis codicibus lego *ob iter*, [illegible] Vulpio [illegible] [illegible] [illegible] Plinio redditum [illegible] *ob id ter.* Vide reliqua, quae [illegible] ad XXXVI. volumen Plinii, ubi [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] in hanc formam. *Divus Claudius aliquot post annos adservatam eam, quod Cajus Caesar importaverat, omnibus, quae unquam in mari visa fuere, mirabiliorem, turribus puteolano ex pulvere exaedificatis perductam Ostiam portus gratiâ mersit.*

(5) *Marique.* Nicolaus H[illegible], cum ex Chiffletiano [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] *Natura arborum terra marique sponte provenientium* (g), [illegible] in [illegible] exemplaribus [illegible] *Natura arborum terra marique sponte provenientium.* Dubitem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *in mari*, [illegible] [illegible] etiam arbores [illegible], idque Plinius [illegible] hoc in [illegible] tangit, [illegible] [illegible]. Verum [illegible] [illegible] est Naturae [illegible], & [illegible] Ambrosianorum exemplarium, & vel [illegible] [illegible] (h), in quibus *terrâ marique* apparet. Q[illegible] [illegible] [illegible], nulli codicum [illegible], [illegible] Plinii [illegible] vocabulum mihi videtur, neque [illegible] [illegible] [illegible] aliam [illegible] legisse.

(a) *Vide Dominici conjecturam perennem lib. XVII ad pag.* 505. (b) *Vet. Lat. lib. XI* 11 *pag.* 140. (c) *De Aug. Obelisco cap. VIII. pag.* 35 *num.* 4. (d) *Pag.* 140. (e) *Tabul. IX post pag.* 164. (f) *Vid. lib. XXXV.* 13 (g) *Lib. III.* 3. (h) 1470. 1476. 1479. 1483. 1491.

Ex Hardam.

sponte sua provenientium, dicta est. Restat earum, quae arte & humanis ingeniis fiunt verius quam nascuntur. Sed prius mirari succurrit, qua retulimus penuria pro indiviso possessa a feris, depugnante cum iis homine circa caducos fructus, circa pendentes vero & cum alitibus, in tanta deliciarum pretia venisse, clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo L. Crassi, atque Cn. Domitii Ahenobarbi. Crassus Orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica sed aliquanto praestantior in eodem Palatio, Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multo vero pulcherrima consensu omnium aetate ea in colle Viminali, C. Aquilii, Equitis Romani clarioris illâ etiam, quam juris civilis scientiâ, cum tamen objecta Crasso sua est.

Ex nostrâ recensione.

Sponte suâ [1] *provenientium dicta est. Restat earum, quae arte & humanis ingeniis fiunt verius quàm nascuntur* [2]. *Sed prius mirari succurrit, quâ retulimus penuriâ, pro indiviso possessas* [3] *a feris, depugnante* [4] *cum iis homine circa caducos fructus: circa pendentes verò & cum alitibus, in tanta deliciarum pretia venisse, clarissimo, ut equidem arbitror, exemplo L. Crassi, atque Cn. Domitii Aenobarbi* [5]. *Crassus Orator fuit in primis nominis Romani. Domus ei magnifica, sed aliquanto praestantior in eodem Palatio* [6] *Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multùm verò* [7] *pulcherrima consensu omnium, aetate eâ, in colle Viminali C. Aquilii Equitis Ro.* [8] *clarior is etiam tam juris civilis scientiâ, cum tamen objecta Crasso sua est.*

Ex Hardain. XXII. pag. 79.

Plagam omnem obliquam fieri, ut facile decidant imbres & ad terram verti quam levissima cicatrice acie falcis exacta, plagaque coulaevata.

Non

Plagam omnem obliquam fieri, ut facilè decidant imbres, & ad terram verti quàm levissimâ cicatrice, acie falcis exactâ, plagaque conlevatâ [9].

Non

ANNOTATIONES.

(1) *Sponte suâ.* Conveniunt editi membranae, ubique Plinii dicendi [illegible] dilectus etiam [illegible] fic primo libro legimus *sponte suâ* [illegible] (a), iniquenti de fabâ (b) [illegible] & *suâ sponte plerisque in locis*, & volumen a XXXII initio *suâ sponte nascente*.

(2) *Nascuntur.* Utrique Ambrosiani.

(3) *Possessas.* Restitui iterum cum membranis lego *possessas*, nam id arbitrium convenit.

(4) *Depugnante.* Codex I. Ambrosianus *repugnante*, quod [illegible] tamen [illegible]. Non tamen [illegible], cum [illegible] verba XII. libri initio *depugnatur* [illegible] *causâ cum feris*.

(5) *Aenobarbi.* In Plinii codicibus per Dalecampium inspectis scribitur *Aenobarbi*, ita & veteres editiones. In Ambrosianis [illegible] diphthongus. Nonnus Lexicographi, quod inveniunt *Ænobarbus*, *Ahenobarbus*, & *Aheno-barbus*. [illegible] scriptura [illegible] Consule, quae [illegible] lib. IV. pag. [illegible], & Rationariae collectione.

(6) *In eodem Palatio.* Egregiè Harduinus ostendit Palatium in Regione Urbis decimâ extitisse, atque ex P. Victore, [illegible], in qua *Regio X. Palatium Domus Q. Catuli. Domus Ciceronis.* Nescit igitur, cur [illegible] a Rudolphino Venuto (e).

(7) *Multùm verò.* Cod. I. Ambrosianus, & plerique editiones (d). In II. Ambrosiano *multò vero*.

(8) *Equitis Ro.* Scripturam sequor codicis II. Ambrosiani, a quo non discessit [illegible], [illegible] contrahit [illegible] *Equitis Romani*. Sed [illegible] *clarioris*, cum [illegible] *clarior is*, quod [illegible] apparet in secundo. Ex [illegible] editione [illegible] in vulgatos libros; *clarioris etiam tam quam juris civilis scientiâ*; [illegible] membranae, unde sua [illegible] Plinii sententia, [illegible] C. Aquilii. Neque enim ad Plinii [illegible], atque indolem accedit [illegible] Harduinum statuere, qui a mendosâ literarum conjunctione [illegible]. Quid autem [illegible] fieri potest, ut [illegible] *juste Pictamen peter* [illegible] *etiam pedes Regum* [illegible] (e). [illegible] Vides utroque loco cognatas in Plinii dictiones, & sententias.

(9) *Conlevatâ.* Loci [illegible] debemus Pintiano. Editiones [illegible] *plagaque consolata*. In MSS. [illegible] legitur (f). In aliis *consulitur* (g). Vide [illegible] ex Auctoribus Rusticis [illegible] *conlevata*, [illegible] frequentur

[a] *Lib. XVI. 72.* [b] *Lib. XVIII. 12.*
[c] *Defensio Rom. part. I. pag. 14.* [d] 1473. 1476. 1479. 1483. 1491. 1499. 1526.
[e] *Vide lib. V. 1.* [f] *Vid. Ambrof. II.* [g] *Ambrof. I.*

Ex Harduin. XXIII. pag. 81.

Non est festinandum ad putationem novellae: sed primo in circulos materies colligenda, nec nisi validae putatio admovenda. seriore fere anno ad fructum arbusta vite, quam jugata.

Ex Harduin. XXIV. 85.

Sunt ex eadem causa nascentes & erucae, dirum animal, eroduntque frondem, aliae florem, olivarum quoque, ut in Mileto. ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tempore humido, & lento. Fit aliud ex eodem, si Sol acrior insecutus inussit ipsum vitium, ideoque mutavit. Est etiamnum peculiare olivis & vitibus (araneum vocant,

Ex nostrâ recensione.

Non est festinandum ad putationem novellae, sed primos in circulos materiae colligenda [1], *nec nisi validas putatio admovenda, seriore anno ferè* [2] *ad fructum arbustâ vite, quàm jugata.*

Sunt ex eâdem causâ [3] *nascentes & erucae* [4], *dirum animal, eroduntque frondem, aliae florem olivarum quoque, ut in Mileto, ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tempore humido ac lento; fit aliud ex eodem, si Sol acrior insecutus inusserit* [5] *ipsum vitium* [6], *ideoque maturaverit* [7] *Est etiamnum peculiare olivis ac vitibus* [a-

ANNOTATIONES.

ter admoveant lavandam esse plagam, idemque attulit ex Columellâ de arboribus cap. 10. Nic. Heinsius haec tractans (e) *quo loco*, inquit *videor mi fuisse Plinius [illegible]* ... acta istis erasura, *nam quid refinger plagaque contenta, approbo solum.* Sic attulit ex Harcisi, ex Pintiani certè annotatione profecit Harduinus ob eo parte, quae abbinam loci [illegible] attigit *dolo*, ait (h), *falsa acutae plaga fit effuse deleta, ut si levissima eitatur & nec vestigia [illegible]*. Plura [illegible] Columellae affert authoritates, et [illegible] *adderet* „ quo in loco integrale, *plagaque contentae* „ rescripsimus in Pliniano contextu, nam prius erant „ *lata legerentur* nulla penitus aut inextricabili esset „ sententia „. Quod superest Harduinus ad (?) pertinet [illegible] gram acutè spectat, idque certiori certè potest scriptura.

(1) *Materiae colligenda.* Neque novum verbum addimus Ambrosianis codicibus, sensusque optimus est, ut sarcia in palmis materiae circulis colligenda.

(2) *Seriore anno feré.* Olim legebatur *feriore fere anno*. Monuit Pintianus scribendum esse minore *feriore anno fere*, in hunc prioribus ordinibus, idque etiam ex antiquo codice, cui membranae a nobis inspectae omnino respondent. Ita etiam ex vestigiis Chiffletianis exemplarium conjecit Heinsius, qui vidit Pintianum id olim occupasse (a).

(3) *Causâ.* Nempe ex imbre.

(4) *Nascentes & erucae.* Novissimum propono, non ideo [illegible] ac membranis, ubi *convescentes* (d) & *nascentes* lego (f). Videtur, quod Plinio scribente *nascentes*, illud at Eruis omninò addiderat, nam fortasse Erucarum species aliqua a monstrosâ [illegible] *consecrantes* confunditur.

(5) *Inusserit.* Ex utroque Ambrosiano.

(6) *Vitium.* Timbit hic locus auditorum ingenia. Nemimem tamen invenio, qui pro *vitio* legat cum Nicolao Heinsio *opum* tamen, neque *ideoque mutavit* (f). Sarasenus probare nullo sensu legendum *mutavit*, vitioque maccorem ex Plinii pluribus fateretur, addat, & taccoam in vitibus laborantibus agnoscit. Verùm omnino differt mucor, qui vites infestat, & distillans a Plinio appellatur (g), a mucore (*in messe*) nobis uva lardarias. Adde, quod in multis codicibus legitur *inde potius distillaret humor, quo mucor?* uvas infestat & hunc optimum esse suspicatur ex Theophrasto, & Columellâ possum ostendere, eamque humoris vocabulo [illegible] non [illegible] Harduinus (h), & tamen ipsi demonstrat, cum de lacrymante vite sermo sugeratur. Quam cum aliis, membranisque receptam sequor lectionem. Itaque non video contra Sylas eosdem intelligo è Sappias cum Harduino, hic tamen tamen afferam ex Theophrasto sententias occurrere debebit Plinio, qui ex eodem auctore Plinii locum fontem depinxerunt indolebat. Ita est in dolbus Heinsiana Theophrasti verba latino idiomate ratione ut *Quippe apud Miletum cum florent, si aër austrinus serenusque fit, erucae earum genus creatur quarum aliae frondem erodant, aliae florem. Tunc contra hoc si aestus fit consequutus, omnes eum disrumpuntur, & pereunt.* Ex aliis videbatur Pintiano aliter in Plinio, quàm praeferunt exemplaria, legendum esse, unde duo illa verba *ipsum vitium* redundantia, & adjecit ab interpretibus conjecit, ut demum sententiam in scripsisse fallaretur. *Nascitur hoc malum tempore humido ac lento. Sed velut eo id si Sol acrior insecutus eruasse ea atque exocaret.* Objectum infra ... aut omnia ex Theophrasto Plinium desumere, atque peculiaria Milesiis eleis spectantia, eruche [illegible] atque arboribus tribuere. Experientia ipsa nos docuit, quod putrefaciens erucarum phalanges, quidquid germinaretur vel quam esse in vitibus aridâ tabe quandoque consumpsere. Id Magnus Plinius, ut reliqua omnia ad agricolationem pertinentia, minimè ignorabit, nam paulò ante de vitibus scripserit. *Augentur & cum afflere, laesâ uredine aerrisosum eroditur. Et mihi hoc evenit intempestive quorum omnia inde constant, corruptue temperamentis.*

(7) *Maturaverit.* Sequor simul primam prioris Ambrosiani, quae optima videtur, ut nempe e [illegible] ipsam complevernit frequens & in palmis elegans dictio Auctori enim

(a) Pag. 158. (b) Pag. 79. num. 150. (c) Lib. II. 9. pag. 169.
(d) Cod. I Ambros. (e) Cod. II (f) Adversar. III 1, pag. 336.
(g) Lib. XIV 15. (h) Ad Plin. XVII 25. num. 12.

Ex Harduin.

cant, cum veluti telae involvunt fructum, & absumunt.

Ex nostrâ recensione.

[*araneum vocant*] [1] *tum veluti telae involvunt fructum & absumunt.*

Ex Harduin. XXV. pag. 88.

Sunt prodigia, & cum alienis locis enascuntur, ut in capitibus statuarum, vel aris, & cum in arboribus ipsis alienae. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obsidionem. Simili modo Trallibus palma in basi Caesaris Dictatoris circa bella civilia ejus. Necnon & Romae in Capitolio, in capite bis bello Persei enata palma, victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est.

Sunt prodigia & cum alienis locis enascuntur, ut in capitibus statuarum, vel aris, & cum arboribus ipsis [2] *alienae. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obsidionem* [3], *simili modo Trallibus palma in basi Caesaris Dictatoris circa bella civilia ejus. Necnon & Romae Capitolio* [4] *in capite bis* [5] *bello Persei enata palma victoriam triumphosque* [6] *portendit: hâc tempestatibus prostratâ eodem loco ficus enata est.*

Ex Harduin. XXVI. 89.

XLI. Asperiora vina rigari utique cupiunt in Sulmonensi Italiae agro, pago Fabiano, ubi & arva rigant: mirumque, herbae aqua illa necantur, fruges aluntur, & riguus pro sarculo est.

Asperiora vina rigari cupiunt [7]. *In Sulmonensi Italiae agro, pago Fabiano, ubi & arva rigantur* [8]: *mirumque herbae aquâ illâ necantur, fruges aluntur, & rivus* [9] *pro sarculo est.*

V. — *Igi-*

ANNOTATIONES.

fro est maturare, ut accelerationem Spulfert. Sic libro XXVIII. 19 *Pegulas aestivas fossione parum vastavere.* Item de vite [illegible] (a) *suppuratione* [illegible] *defluere, vetere manente, & purgat.*

(1) (*Araneum vocant*) Verba in parenthesi semicirculis [illegible] typographorum [illegible] apud Harduinum.

(2) *Cum arboribus ipsis.* Vitiose [illegible].

(3) *Ante obsidionem.* Multa laborant hic Dalecampius collegit ex Theophrasto, & Strabone, quae Harduinus recensuit, nulla [illegible] habita mentione.

(4) *Romae Capitolio.* Ex [illegible], quae verbis jungenunt [illegible] *simili modo Trallibus.*

(5) *In capite bis.* Nempe, ubi Capitolium [illegible] gere his [illegible] palmam. Adversus Dalecampium [illegible] legi in *capite fuisse* (de quo [illegible]) [illegible] *capite* [illegible] pro [illegible] [illegible].

(6) *Triumphosque.* Cum [illegible] addat triumphos [illegible] triumphaturum scriptura, ut hic [illegible] palma [illegible] victoriam secundis triumphos portenderit. In I. Ambros. [illegible], lego: *Nec non & Romae Capitolio in capite bis bello persei enata palma.* In II. *Nec non & Romae Capitolio in capite bis.* Cum igitur in veteribus omnibus id [illegible] *in capite bis* occurrat, non video, cur legere debeamus *in capite fuisse.* Palmam enim Trallibus in basi Caesaris Dictatoris [illegible] intelligo, [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] Cum [illegible] in capite Jovialis [illegible] quae [illegible] Harduinus, id [illegible] ante aedem non [illegible] Plinius cum *in capitibus statuarum, vel aris, vel cum in arboribus ipsis alienae.* Sed [illegible] prodigium [illegible] author: *Quodibus* [illegible], ait, *Aeflandri apud Graecos* [illegible] *apud Nos vero & Epidromentarii, in quibus arbores locatas quoque reperientur.* His [illegible] Harduinus [illegible] non [illegible] capite in *capite bis*, [illegible] annotationibus. Forte, [illegible] *Jovis* [illegible] *statuarum* [illegible] *in aere fuisse* [illegible] Persi, [illegible] *Religionem* [illegible], hanc [illegible] *In Capitolio in aere* [illegible] *non fuerat* [illegible] *bello Persico* [illegible] Harduinus [illegible] [illegible] *in capite Jovis* [illegible] *Jovis* [illegible] *in Capitolio* apud [illegible] Trimestrem. Sic [illegible] Plinius in arboribus [illegible] bello Hannibalico narrat libro XVIII. cap. XVIII. vel *in aere fuisse*, [illegible] *in capite?* Festus in *Religionem* [illegible] *Palmam*, *quae in Capitolio in aera ipsa Jovis* [illegible] *bello Persico enata fuerat*, *tunc prostratam fuisse*, & [illegible] Fulvius Ursinus ad illum [illegible] locum ex Mss. Plinii, [illegible] *Jovis*. Videtur vel Harduinum [illegible], vel [illegible] Harduinus scripta [illegible], [illegible] veteres [illegible] [illegible] loco [illegible]. [illegible], [illegible] Capitolio [illegible] [illegible] *bis*, unde [illegible] *Jovis.*

(7) *Cupiunt.* Desit in membranis adverbium *utique*, quod in nostris codicibus [illegible].

(8) *Arva rigantur.* Respondent Ambrosiani apographo [illegible] typographi, [illegible] [illegible].

(a) *Lib. XXIII.* 1. (b) *Lib. III.* 17. *pag.* 439.

AD XVIII. LIBRUM

Ex Hardum. III. pag. 100.

V. Igitur de cultura agri praecipere principale fuit & apud exteros. Siquidem & reges fecere, Hiero, Philometor Attalus, Archelaus & duces Xenophon, & Poenus etiam Mago cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit Carthagine capta, ut cum regulis Africae bibliothecas donaret, unius ejus duodetriginta volumina censeret in Latinam lin-

Ex nostrâ recensione.

Igitur de culturâ agri praecipere principale fuit & [1] *apud exteros: siquidem & Reges fecere, Hiero* [2], *Philometor* [3], *Attalus, Archelaus & duces Xenophon, & Poenus etiam Mago* [4], *cui quidem tantum honorem Senatus Noster attribuit* [5] *Carthagine captâ, ut cum Regulis Africae bibliothecas donaret, unius ejus duodetriginta* [6] *volumina censeret in*

ANNOTATIONES.

(1) *Et apud.* Ita ex scriptis emendat Hardunus [illegible] ... Noster ad impressionem Tarvisinam anni 1470. [illegible] ... Ambrosianis [illegible] Harduino [illegible]

(2) *Et.* Nempe, etiam apud exteros.

(3) *Hiero.* [illegible] Hardu[illegible] Columellam [illegible] ... Hardunus, quando Syracusis [illegible] ... Archimedis [illegible] ... de Hierone Rege [illegible] Romanorum amico [illegible] ... Archimedis.

(3) *Philometor.* [illegible] Philometorem [illegible] Attalum [illegible] ... *Philometor* (d) [illegible] ... Attali, ac Philometoris appellationibus [illegible] ... Attalum Philometorem [illegible] ... Sed Varronis locus (f), & Plutarchi verba (g) [illegible] Attalum Populi Romani amicum Philometoris cognomine appellatum, [illegible] Attalus de agricultura scripserit [illegible] Philometorem. Non igitur oportebat [illegible] Varronis [illegible] ... & in elencho VIII. voluminis, sed in [illegible] XIV. XV. XVII. XVIII. [illegible] Attalum Regem, a Rege Philometore [illegible] ... Hardunus [illegible] ... Columella, [illegible] ... *Hieron & Epi-*

[illegible] *Philometor, & Attalus* [illegible] ... Hardunio [illegible] ... Reges a Plinio [illegible] ... *Philometor regi, Attalo rege* [illegible] Columellae [illegible] Varronis [illegible] ... *Philometorem Attalum* [illegible] ... Turnebum [illegible] *Philometor Attalus* (i) [illegible] ... Columellae [illegible] & Philometore [illegible] ... Regibus Attalis [illegible] ... (k) *Philometorem cum Attalo* [illegible] (l) [illegible] ... Harduinum [illegible]

(4) *Mago.* Hunc [illegible] Magonem [illegible] ... Punico [illegible] ... in Latinum conversa [illegible] (m), [illegible] (n) [illegible] ... *Magus quoque Carthaginiensis* [illegible] *XVII. voluminibus* [illegible] Johannes Albertus Fabricius [illegible] *Magnus* [illegible] *Mago* (p). [illegible] Mago [illegible] ... Magus [illegible] ... XXVIII. [illegible]

(5) *Honorem.* [illegible] ... Magonem, & Dalecampius [illegible] ... *Plinio* [illegible] ... (q), & [illegible] Theophrastus [illegible] ... (r), [illegible] ... Co. Pompejus Magnus [illegible] ... (s)

(6) *Duodetriginta.* Nempe XXVIII. Confictum est voca-

[1] *Plin. tom. I pag.* 60. [b] *Plutar. in Marcello.* [c] *Bibl. Eccl. tom. I.*
[d] 1470. 1476. 1487. 1491. 1496. 1507. 1526. [e] *Tom. I pag.* 54.
[f] *Lib.* I. 1. [g] *In Demetrio.* [h] *Lib.* I. 8. [i] *Vid. Plin. edit. Hard. tom. II pag.* 413. & 414.
[k] *Lib. XXII.* [illegible] [l] *Tom. VIII. Dig. XII.* [illegible] [m] *Pag.* 20. [n] *Pag.* 81.
[o] *Lib. XVII.* [illegible] [p] *Bibl.* [illegible] *lib. II.* 7. [q] *Lib. II.* 54. [r] *Lib. XVII.* 16.
[s] *Ad Plin. lib. VII.* 26. [illegible] *pag.* 77.

Ex Harduin.

linguam transferenda, cum jam M. Cato praecepta condidisset, peritisque linguae Punicae dandum negotium, in quo praecessit omnes vir clarissimae familiae D. Silanus. Sapientes vero complures, quos sequentes praetexuimus in hoc volumine, non ingrate nominando M. Varrone, qui octogesimum primum annum agens de ea re prodendum putavit.

Ex nostrâ recensione.

in Latinam linguam transferenda, cum jam M. Cato praecepta condidisset, peritisque linguae Punicae [1] *dandum negotium, in quo praecessit omnes vir* [2] *clarissimae familiae D. Silanus* [3]. *Sapientia verò* [4] *omnes etiam, quos sequemur, praetexuimus in hoc volumine, non ingratè nominando M. Varronem* [5], *qui LXXXI.* [6] *vitae annum gerens* [7] *de eâ re prodendum putavit.*

Ex Harduin. XI. pag. 113.

Artoptam Plautus appellat in fabula,

Artoptam [1] *Plautus appellat in fabu-*

ANNOTATIONES.

[illegible] Landinus, & Brixienses vertunt XXX, unde in codicibus [illegible] mendosam adfuisse [illegible] suspicatur. Cum [illegible] utraque lingua doctus [illegible] XXX. Ludovicus Domenicus [illegible] Petrus Angelus Lavezarius [illegible] Tatium, quod duodetriginta [illegible] (a). Vide quae adnotavimus ad L. [illegible]

(1) *Linguae Punicae.* In MSS. Reg. &c. tandem legi [illegible] Harduinum. Ambros[illegible] habent *linguam Punicam* [illegible] Eidem ratione legimus in libri quarti [illegible] *Punicâ linguâ* [illegible]

(2) *Omnes vir.* [illegible] Dalecampius [illegible] Ego nihil immutandum [illegible] a Gelenio, Paullo Manutio, [illegible] & Lugdunensibus [illegible] Quod autem [illegible] *Omnes* [illegible] Editio Plinii [illegible] in Latinam linguam [illegible] Adde quod hoc [illegible] Magoni [illegible] in Latinam linguam transferencat. Ceterum & scriptores [illegible] ab Harduino, & [illegible] *praetexuimus* [illegible] Magoni volumina XXVIII ad [illegible] XX [illegible] in Graecum idioma [illegible] Cassio Dionysio [illegible]

(3) *D. Silanus.* [illegible] Decimus [illegible] nomen est, atque [illegible] D significante. [illegible] Perperam [illegible] Ambrosianum [illegible] *D. Silanus.* Hunc ad Junium [illegible] cognomina [illegible] Quae Harduinus praemisit ad VII. Plin. H.

brum num. XLIX. (c), non aliud fuit, quam *M. Silanum* [illegible] *M. Syllanum* [illegible] typographi (d).

(4) *Sapientia verò.* Sequor Ambrosianum [illegible] cui [illegible] in L. [illegible] legitur tamen *sapie vero*, & [illegible] & depravant [illegible] Antiqui typographi vulgaverant *D. Syllanus sapientum* [illegible] Hardu[illegible] Ceterum [illegible] Non abhorret tamen a brevitate Pliniana [illegible] Julianus Sirenlius [illegible] (e) [illegible] *sapientiâ vero* [illegible]

(5) *M. Varronem.* Conveniunt membranae & primigenii typographi in *M. Varronem* [illegible] (f) [illegible] (g) &c.

(6) *LXXXI.* [illegible] numerus, uti in multis antiquis codicibus [illegible] editionibus (h) [illegible] Notarii [illegible] vulgatus [illegible] *octogesimum primum* [illegible] Ambrosianum [illegible] *octogesimum primum.*

(7) *Gerens.* [illegible] Ambrosiano legam, quam vulgatam *agens.* Videtur enim quod *gerens* [illegible] onerum pondus imponet [illegible] plures quam unum [illegible] (i).

(8) *Artoptam.* De hac voce [illegible] Harduinus *Artoptam* [illegible] Dalecampius [illegible] Plauti versiculum, qui [illegible] (k).

Ego hoc artoptam ex proximo utendum peto

A Congrione.

Nosmet & typographicum errore apud Harduinum artopta [illegible] Dalecampius, aliique [illegible] (l) Asserit Harduinus [illegible] non *artoptam*, sed *artopasiam* [illegible] Festus Vetus [illegible] (m) *Artopasiam* [illegible]

Chif-

(a) Memorie Istoriche della Valtellina pag. 8. (b) Pag. 98. lib. IV.
(c) Tom. I pag. 66. (d) Vid. tom. I pag. 413. Noviodur XLIX.
(e) Noctes [illegible] pag. 37 vol. 1. (f) Lib. XXVIII. 4.
(g) Lib. II. 11. & 22. (h) Vid. editionem Venet. 1483. 1491.
(i) Lib. XXXIII. 1. (k) Aulular. act. II. scen. IX. vers. 4. & 5. pag. 156.
(l) Consule [illegible] Plin. & Dalec.
(m) Vid. Fulv. Vrsin. in appendice ad Tertull. Per Ciaconf.

Ex Harduin.

la, quam Aulularíam fcripfit magna ob id concertatione eruditorum, an is verfus Poetae fit illius certumque fit, A. Attei Capitonis Sententia coquos tum panem lautioribus coquere folitos pistorefque tantum eos, qui far pinfebant, nominatos. Nec coquos vero habebant in fervitiis, eofque ex macello conducebant.

Ex noftrâ recenfione.

bulâ, quam Aulularíam fcripfit [1] *magnâ ob id concertatione eruditorum, an is verfus Poëtae fit illius, certumque fit* [2] *Atej Capitonis* [3] *fententiâ toftum panem* [4] *lautioribus coquere folitos, piftorefque tantùm eos, qui far pinfebant, nominatos; nec cocos* [5] *verò habebant in fervitiis, eofque ex macello conducebant.*

Ex Hardain. XX. pag. 125.

Aratione pertranfverfum iterata, occatio fequitur, ubi res pofcit, crate vel raftro: & fato femine iteratio. Haec quoque ubi confuetudo patitur, crate dencata, vel tabula aratro adnexa&c.

Aratione per tranfverfum iteratâ, occatio fequitur, ubi res pofcit [6], *crate, vel raftro* [7], *& fato femine iteratio. Haec quoque, ubi confuetudo patitur crate contentâ* [8], *vel tabulâ aratro annexâ* [9] *&c.*

AD XIX. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 155.

In Germania autem defoffi atque fub terra id opus agunt. Similiter & in Italia

In Germaniâ autem defoffi, & fub terrâ [10] *id opus agunt; similiter etiam* [11] *in*

ANNOTATIONES.

Chiffleti codice, ut monet Dalecampius, fed illo [illegible] Alartenfis Epifcopus, Landinus, Barbarus, Palmerius in membranis legerunt *aruopefiam*, ita [illegible] fere plerumque typographi. Utrumque tamen vocabulum depravatum fuisse [illegible] est, tum Vefini, [illegible] que Harduini [illegible] Plautinam [illegible] dat, ut [illegible] Hermolaus Barbarus animadvertit, cum vox *Aruopefia* (ulum de *Aruopefiâ* dicimus) lo [illegible] nam [illegible] ftare non poffit. Vidimus *Aruopeam* in Plinii membranis [illegible] Antonyum, qui id [illegible] cabuli addidit: Venetae impreffioni ann. 1499. [illegible]

(1) *Aulularíam fcripfit.* Cur tamen Aulularíae titulum fecit. His, & in [illegible] effulget Plauti brevitas inimitabilis.

(2) *Certumque fit.* Ita potius tum prifcis, & praeftantes XV feculi, typographis (a), quam cum Gelenio, Oclocampio & Neotericis (qui *fit* induxerunt) legendum.

(3) *Atej Capitonis.* Nafcor, unde praenomen *Auli*, fum *Auli* Capitoni [illegible] Dalecampius, [illegible] Plinio [illegible] credat, quando membranae & impreffa exemplaria nullum illi praenomen [illegible] Verba [illegible] Auctori, ut illuftrem virum praenomine, nomine, atque cognomine indigitaret. Magis hic in re peccavit Harduinus, qui Capitoni in fcriptorum fyllabo Lucii praenomen [illegible] (d) Nam Caj praenomen Ateyo (five ut alii plurimi Atteyo) Capitoni fuiffe [illegible] adnotavimus, quod etiam ex tefferâ gladiatoriâ Clar. Gorii oftenditur (a). Vbi C ATEI COS.

(4) *Toftum panem.* Harduinus rectè a Turnebo emendatum *tum panem* afferens. Ego nihil vellem immutare,

& veteres fequor editiones cum teftus panis [illegible] [illegible], caetera genera omnibus [illegible].

(5) *Cocos.* Ex membranis, & impreffis [illegible], Gelenio, Manutio, Oclocampio. Cur igitur *coquos* fubftituit Harduinus? Hard ignoro, quod [illegible] fubftantiva, fed fi Plinius *cocos* vulgavit, non illi *coquos* fupponam.

(6) *Res pofcit.* Plinius Romanae, [illegible] agriculturae Princeps optimè animadvertit, occandum non effe, ubi tale opus agro [illegible] fit neceffarium. Id quandoque ufu accidere ex diversâ telluris qualitate narrat Villicus.

(7) *Crate, vel raftro.* Haec [illegible] Naturalis hiftoriae fcriptorem Transpadanae [illegible] regionis [illegible], occandi, iterandique regulas exactè fequi, quibus Comenfes [illegible] diem utuntur, crate in planitie, raftro in collibus.

(8) *Crate contentâ.* Reftituo ex utrisque Ambrofianis codicibus. Prius autem ex fuis membranis „*Vitus latiu*, [illegible] una dentata, *fed contentâ praeferi, ut ferebantur fuerit*" [illegible] „Conjecturam [illegible] Heinfius, cui *crate contentâ*, ut [illegible] fuerit, idemque pro crate extracta accepit (d). Contentam autem dixit Plinius folidâ textam, neque amplâ, quae vix [illegible] hominum [illegible] [illegible], [illegible] fupra [illegible], cujus fupra memoriæ, [illegible] etiam [illegible] *vel tabulâ aratro annexâ*. Manus utrafque plane inftrumenti ufus apud Comenfes, Mediolanenfes, & [illegible] agrorum cultores

(9) *Annexâ.* Ex membranis, quod idem ac *adnexa*.

(10) *Et fub terrâ.* Membranae, atque veteres typographi.

(11) *Etiam.* Landacs codices, & Dalecampius in [illegible] libri ex Isd.

[a] Ven. 1472. 1483. 1491. 1497. 1499. Parm. 1476. 1480.
[b] Tom. I pag. 55. [1] Conf. Nov. Thef. Infcript. Murator. tom. I. claff. V. pag. CCXCIX.
[d] Pag. 394.

Ex Harduin.

lia regione Alliana inter Padum Ticinumque amnes, ubi a Setabi tertia in Europa lino palma secundam enim in vicino Allianis capessunt Retovina, & in Aemilia via Faventina.

Ex Harduin. I. 157.

Mox Caesar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque sacram ab domo sua ad clivum usque Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilius visum tradunt.

MA-

Ex nostrâ recensione.

in Italiae [1] *regione Allianâ inter Padum Ticinumque amnes, ubi a Saetabi* [2] *terna* [3] *in Europâ lino palma. Secundam in vicino enim Allianis* [4] *capessunt Retovina* [5], *& in Aemiliâ viâ Faventina.*

Mox Caesar Dictator totum Forum Romanum intexit, Viamque Sacram ab domo suâ, & clivum usque in Capitolium [6], *quod munere ipso gladiatorio mirabilius visum tradunt.*

MA-

ANNOTATIONES.

(1) *Italiae.* Ex II. Ambrosiano exemplari In I. *Italie*, ex quo, sublatis orthographicis mendis, apparet auctorem exarasse *Similiter etiam in Italiae regione Allianâ.* Principes typographi vulgaverunt omnino ineptè in *Italia a ratione alia. Nam inter padum ticinumque* (a) postea [illegible] *credideruut adeunt in ital a ratione alia* (b). Turnebus substituit *rursum alienae* [illegible] In editione Harduini, aliisque Dalecampii traductibus in [illegible] *regionem Alliana.* Hall [illegible] Harduinus [illegible] Regio [illegible] lege *ratione aliena* [illegible] haec [illegible] Ex priori vocabuli [illegible] [illegible] per *regione.* In I. Ambrosiano [illegible] *ratione aliena.* Restituo ex II. Ambrosiano *regione Alliana.* Video tamen ab I. redditum *Aliena*, [illegible] de [illegible], utrum *Aliana* vel *Allianâ* [illegible] Plinius. Cum incerta finita, [illegible] Regio [illegible] habuerit, [illegible] provincia [illegible]. Nomo in Plinianis interpretibus, quod sciam, indagavit, ubinam haec Regio Alliana inter Padum Ticinumque amnes extiterit. Bernardus Saccus Ticinensis Historiae [illegible] Laurentius (seu et ipse [illegible] [illegible] Lanzonius) [illegible] [illegible] fuit, [illegible], sed [illegible] per verba *inter Padum Ticinumque amnes* (c). Laurentius [illegible], [illegible] constare, [illegible] ex [illegible] Saccus [illegible] Laudensis [illegible] Brixiam, Cremonensis, Laudensia (& [illegible] praeferenda [illegible]). Postremis [illegible] verbis [illegible]: *Quod quidem Naturae [illegible], ut ipsa quoque [illegible], & [illegible] sine [illegible] fiat, ac per [illegible] laborare [illegible], quam Laurentius [illegible], & [illegible] [illegible] laborat, & [illegible]. At Laurentiusne Lino, [illegible] fiat, [illegible] à natura [illegible], e [illegible] [at [illegible] Plinius] [illegible], ac [illegible] [illegible] lignea [illegible] sine [illegible]* Hanc [illegible] Plinius [illegible], sed in Regione Allianâ [illegible], & sub [illegible] [illegible], quod non ad [illegible], [illegible], cum tamen [illegible] [illegible] Abbatem Ticinumque [illegible] ad [illegible] telas [illegible]. Quae porro sit [illegible] Alliana, [illegible] [illegible], quamvis vel hoic Laurentium appellationem post Plinium [illegible], vel in ipsa Laumellinâ [illegible]. Habemus Allianae [illegible], [illegible] Barzianâ in [illegible] familiam, nobisque [illegible] Gallo, & Galliarum [illegible], quorum fortasse [illegible] Plinio [illegible], ut [illegible].

(2) *Saetabi.* Ita scribendum ex Plinio, & orthographiâ hujusmodi nomen [illegible] Disquisitionem lib. VIII. (d), & hujus volumine folio 12. [illegible] Statelis Citerioris Hispaniae oppidum, quod Arabicâ pronunciatione ab Hispanis *Xativa* appellatur.

(3) *Terna.* Ex membranis, nil ut aut ex [illegible] editorum exemplarium, [illegible] vox *terna* apparet, quamvis superiori vocabulo [illegible].

(4) *Allianis.* Veteres editiones habent *Helianis* [e], unde suspicari [illegible] quod *Gallianis*, sive *Gallianis*, [illegible] [illegible], [illegible] Gallia, & Galliarum [illegible] circa Padi vallem in Laumellinâ [illegible], [illegible]. Videtur etiam quod hic [illegible], Regio a Plinio recensita esse [illegible], in [illegible] vici [illegible], atque [illegible].

(5) *Retovina.* Harduinus *Ab oppido*, inquit, *Retovio*, *sive Retobio*, *quod Livio dici Litubium*, lib. 31. *Cluver ut arbitratur*, *in Ital. antiqua.* Vimine, qui ab indigenis *Retobio*, itemque a patrio [illegible] [f] appellatur, a Magnino *Retovio* (g), a Peggalio (h), aliisque *Retobio*, [illegible] esse [illegible]. Cum [illegible] [illegible] Amnem [illegible] [illegible] herbam, [illegible]. In [illegible] Retorbium, Mons [illegible], & Gallium. Quare *Retovina* [illegible] Allium [illegible] Ostiolum Sacrae appellat fluvium, quem *Terdoppio* [illegible] vocat Laumellinum. [illegible] *Dorsobio* villam, [illegible] Lini Allianae [illegible].

(6) *Usque in Capitolium.* Secutor I. Ambrosianum codicem, adeoque hanc lectionem a Nicolao Heinsio [illegible], quam rectè in membranis [illegible] [illegible] Capitolium, [illegible] Clivum usque Capitolinum, quod [illegible] typographum menda apud Hermann *Mox Caesar* (i). Antiquiores editiones habent *a domo sua ad clivum usque in Capitolium* (k); quod fun-

[a] *Ven.* 1472. 1483. 1491. *Parm.* 1476. 1480.
[b] 1535. 1548. 1559. [c] *Lib.* IV. 10. [d] *pag.* 149. *num.* 1.
[e] *Ven.* 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. *Parm.* 1476. 1480.
[f] *Vide Tab. Terr. penes Card. Borgianam.* [g] In Italiae [illegible] Tabul. cui titulus Territorio di Pavia, Lodi &c.
[h] *Tom.* I. *pag.* 90. [i] *Lib.* I. 9. *pag.* 87.
[k] *Rom.* 1470. *Ven.* 1471. 1483. *Parm.* 1476. 1480.

AD XX. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 187.

MAXIMVM hinc opus Naturae ordiemur, & cibos suos homini narrabimus, faterique cogemus ignota esse, per quae vivat. Nemo id parvum ac modicum existimaverit, nominum vilitate deceptus. Pax simul in his aut bellum Naturae dicetur, odia, amicitiaeque rerum surdarum ac sensu carentium.

Ex nostrâ recensione.

MAXIMVM hinc opus Naturae ordiemur, & cibos suos homini narrabimus, faterique cogemus [1] ignota esse, per quae vivat. Nemo [2] id parvum ac modicum existimaverit nominum vilitate deceptus. Pax secum [3] in iis, aut bellum Naturae dicetur, odium amicitiaque [4] rerum surdarum ac sensu carentium.

Ex Harduin. VIII. pag. 199.

XXXIII. Brassicae laudes longum est exsequi, cum & Chrysippus medicus privatim volumen ei dicaverit per singula membra hominis digestum, & Dieuches: ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint. Cujus sententiam vel eo diligentius persequi par est, ut noscatur qua medicina usus sit annis DC. Romanus populus.

Brassicae laudes longum est exequi, cum & Chrysippus Medicus privatim volumen ei dicaverit per singula membra hominis digestum [5], & Dieuches [6]: ante omnes autem Pythagoras, & Cato [7] non parciùs celebrarint, cujus sententiam vel eo diligentiùs persequi par est, ut noscatur quâ medicinâ usus sit annis IↃC. Populus Romanus [8].

AD XXI. LIBRVM

Ex Harduin. I. 233.

IN hortis seri coronamenta jussit Cato,

Tom. II. S

IN hortis seri & coronamenta [9] jussit Ca-

ANNOTATIONES.

[illegible] a [illegible] typographis [illegible]. Fortasse quia [illegible] Hermolaus.

(1) *Cogemus.* Ipsum hominem propositi argumenti [illegible] ad fatendum sibi ignota esse ea, per quae vivit.

(2) *Nemo.* Codex Chiffletianus legit: *Ne ad parvum*

(3) *Pax secum.* Gelenius recepiam scripturam immutavit, quam veteres omnes libri [illegible] (a), & in Chiffletiano [illegible] codice invenimus [illegible] Dalecampius. Ab eo non recesserunt Parisienses typographi (b). Alexander Benedictus legi etiam adnotavit *Pax secum, aut bellum* (c).

(4) *Odium, amicitiaque.* [illegible] vocabulum Nostri codices [illegible] Chiffletianus habet, unde [illegible], & [illegible] omnia [illegible] congruere, quae vulgata. Vides [illegible], in bellum, odium, amicitia

(5) *Chrysippus.* Hunc quidem a Soloe Ciliciae, alii a Tarso fuisse scribunt Harduinus, & Elmyus (d) Calidum asseverant. Si Diogeni Laertio credimus, septem [illegible] volumina composuit, in [illegible] [illegible] apparet (e). Ejus [illegible] [illegible] L. Seneca [illegible] & tamen [illegible] de beneficiis [illegible]

[illegible] dissimulavit. Varius [illegible] scripsisse credam, qui Chrysippum [illegible] [illegible] tanquam verbosum accusat. [illegible] de Chrysippo [illegible], consule [illegible] Casaubonum, & Aegidium Menagium apud Laertium, ubi multa ex Plutarcho, & Arriano (f). Habes Baillium (g), [illegible]

(6) *Dieuches.* Notat [illegible] [illegible] codice apparere Dieuler, & [illegible] modo legi ac [illegible], Dieuchem de [illegible] scripsisse [illegible]. Dieuchem [illegible], unde nihil [illegible].

(7) *Cato.* [illegible] verba attulimus in annotationibus ad B. [illegible]

Et caulem jussisse malis laudare Catoni
Brassica (h).

(8) *Populus Romanus.* Desideramus haec verba in omnibus antiquis. Dalecampius induxit *Rom. populus* (i) [illegible] scripsisse *annos* IↃC. *Populus Romanus*, [illegible] & Auctoris stylus. Suo libro vicesimo nono (k) [illegible] *Medicis dugent*, [illegible] *Medicina*. Sicut *Populus Romanus ultra* [illegible] *annorum*, nec ipse in [illegible] *artibus lentus*, *Medicinae verò etiam avidus, donec expertam damnavit*.

VI

(a) *Edit. Tarvis.* 1479. Ven. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. *Parm.* 1476. 1480.
(b) *Vid. edit.* 1526. (c) *In edit. Venet. an.* 1507 *fol.* 150. B
(d) Dissert. h [illegible] *tom. I pag.* 241. (e) *Vid. lib. VIII. segment.* 130. *pag.* 480.
(f) *Ad VII. librum pag.* 338. (g) *Tom. I pag.* 241.
(h) Vide Sengae [illegible] Lambertum. (i) *Vid. edit. Harduin. tom. II. pag.* 617.
(k) *Lib. XXIX.* 1. (l) *Lib. III,* 11.

Ex Harduin.

to, innenarrabili florum maxime subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quàm rerum Naturae pingere, lascivienti praesertim, & in magno gaudio fertilitatis tam variae ludenti. Quippe reliqua usus alimentique gratia genuit: ideoque saecula annosque tribuit iis. Flores vero odoresque in diem gignit &c.

II. Tenuioribus utebantur antiqui, stroppos appellantes: unde nata strophiola.

Ex nostrâ recensione.

Cata, innenarrabili florum maximè subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quàm rerum Naturae pingere, lasservienti praesertim, & in magno gaudio fertilitatis tam variè ludenti. Quippe reliqua usus alimentique gratiâ genuit; ideoque secula annosque tribuit iis; flores verò odoresque de die in diem [1] *gignit &c.*

Tenuioribus utebantur Antiqui, Strophia [2] *appellantes, unde nata Strophiola.*

Ex Harduin. III. pag. 234.

Apud nos exemplum licentiae hujus non est aliud quam filia Divi Augusti, cujus luxuria noctibus coronatum Marsyam litterae illius Dei gemunt.

Apud Nos [3] *exemplum licentiae hujus non est aliud, quàm Filia Divi Augusti, cujus luxuriâ noctibus coronatum Marsyam literae illius Dei gemunt* [4].

AD XXII. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 266.

I. IMPLESSE poterant miraculum sui Natura atque tellus, reputantium vel prioris tantum voluminis dotes, totque genera herbarum utilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura restant? quantoque mirabiliora inventu? Illa enim majore in parte cibi aut

COMPLESSE [5] *poterant miraculum sui Natura, atque Tellus, reputantium vel priores tantùm voluminis dotes, totque genera herbarum utilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quantò plura restant, tantò quoque* [6] *mirabiliora inventu. Illa enim majore parte* [7] *ci-*

ANNOTATIONES.

Videntur etiam similia, [illegible] Valoniani [illegible] locum Harduinus: *Cum modo Populum Romanum [illegible]* (a)

(1) *De die in diem.* [illegible] Galenus [illegible] Dalecampius, atque Harduinus [illegible]

(2) *Strophia.* Quaecumque attulit Harduinus, ut *Stroppos* defenderet, [illegible] *Stroppus* [illegible] typographi [illegible] *Strophia* [illegible] *Strophio* [illegible] *Stroppo*, [illegible] Consule Fasciculatum, & Joh. Match.

Gesnerum.

(3) *Apud nos.* Eâdem ratione [illegible] *apud Nos*, qui e Graecis, atque Externis [illegible]

(4) *Illius Dei gemunt.* [illegible] *illius Dei gemunt* [illegible] Harduinus, & [illegible]

(5) *Complesse.* [illegible] Harduinum. Dalecampius [illegible] Chiffletianus *complesse.* [illegible]

(6) *Tanto quoque.* Haec est antiqua lectio, [illegible] Galenus.

(7) *Majore parte.* [illegible] Galenus, [illegible] Dalecampium atque Harduinum, [illegible] (b).

(a) *Lib. III. 11.* (b) *Lib. XXXVII. initio.*

Ex Hardain.	Ex nostrâ recensione.
aut odoris decorisve commendatio ad numerosa experimenta duxit.	cibi, aut odoris decorisve commendatione [1] ad numerosa experimenta duxit.
Ex Harduin. II. pag. 266.	
III. Jam vero infici vestes scimus admirabili fuco. Atque ut sileamus Galatiae, Africae, Lusitaniae granis, coccum Imperatoriis dicatum paludamentis, Transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit ------ Non est nunc propositum ipsa consectari nec committemus, ut subjiciendo tutiora, luxuriam vilitate circumscribamus.	*Jam vero infici vestes scimus admirabili succo [2], atque ut sileamus Galatiae, Africae, Lusitaniae granis coccum imperatoriis [3] dicatum paludamentis. Transalpina Gallia herbis tyria, atque conchylia [4] tingit ------ Non est [5] nunc propositum ista consectari, nec omittemus [6], ut subjiciendo viliora [7] luxuriam vilitate [8] circumscribamus.*

A D XXIII. L I B R V M

Ex Harduin. I. pag. 296.	
I. PERACTA cerealium in medendo quoque natura est, omniumque quae ciborum aut florum, odorumve gratia proveniunt supina tellure. Non cessit his Pomona, partesque medicas & pendentibus dedit, non contenta protegere, arborumque alere umbra quae diximus &c.	*PERACTA cerealium in medendo quoque natura est, omniumque quae ciborum, aut florum, odorumve gratiâ [9] proveniunt supinâ Tellure [10]. Non cessit his Pomona, partesque medicas pendentibus quoque dedit [11], non contenta [12] protegere, arborumque alere umbrâ, quae diximus &c.*
II. Ergo hercule has in primis de-	*— — Ergo hercule artes [13] in*

Tom. II. dit — S 2 — pri-

ANNOTATIONES.

(1) *Commendatione.* Vetusti literum adhaerens exemplari has, [illegible] Galenus [illegible]. Certè magis Plinii stylum sapit *odoris decorisve commendatione.* De Persis [illegible] legimus: *accersit commendatione* — naturam [illegible] attingere.

(2) *Succo.* Gelenius *fuco* non *succo* legendum jubet, sed qua[illegible] auctoritate, vel codice [illegible] Salmasius l. [illegible] de [illegible] scripsit [illegible] (a) *Vestes capere [illegible], quae cum vilia [illegible].* Quid [illegible] (b) *Et tamen alia quoque herba, quam [illegible] appellant, [illegible]. Natura est, quae [illegible] ad [illegible].* Vides ut [illegible] habuerint, & [illegible].

(3) *Imperatoriis.* [illegible] cum *imperatoribus*, [illegible] exemplis apud [illegible].

(4) *Tyria, atque conchylia.* Praeter codex [illegible] Salmasius, quae Plinii videntur [illegible] sequentur, omnesque alias [illegible]. Caeterum [illegible] *tyrium*, atque *conchylium*.

(5) *Non est.* Desideratur in antiquioribus (c).

(6) *Nec omittemus.* Nec verborum quidem antiquis [illegible] exemplaribus, e quibus oppositâ sententiâ [illegible] Gelenius, [illegible], Dalecampius *[illegible] nunc propositum ista consectari non est, nec committemus.* Harduinus [illegible] verbis quamvis diverso [illegible], quam [illegible] Gronovius [illegible] Vossiano exemplari [illegible]. [illegible] contulit, utpote [illegible] verborum *non est nunc.* In sequenti [illegible], nam [illegible]

[illegible] ex integro [illegible].

(7) *Viliora.* Vetusti codices habent *[illegible]*. Praeterea ex antiquo exemplari *viliora* [illegible] ex sequentibus *luxuriam vilitate circumscribamus.* Facile enim videtur [illegible], *ardens.* [illegible], unde *tutiora* [illegible] Harduinus, nempe ex Gronovio, [illegible] (d).

(8) *Vilitate.* In Hackiorum editione *vilitate*, quod ex impressorum [illegible] eidem [illegible] ab [illegible] *ardens* [illegible], cum [illegible] in autographo [illegible].

(9) *Gratiâ.* Cohaerent [illegible], *aut odoris, decorisve commendatione.*

(10) *Tellure.* Tanquam nomen accipit, [illegible] Pomona.

(11) *Quoque dedit.* Omnes vetusti, & nonnulli typographi [illegible] Harduinum, qui restituisset a Gronovio [illegible]. Tu [illegible] Vossianum exemplar [illegible] adhuc [illegible], quae [illegible].

(12) *Non contenta.* Iisdem [illegible], & optimâ ratione lego, nec [illegible] Harduinus, [illegible] *nec contenta.*

(13) *Artes.* Hackiorum [illegible] Harduinus, quâ de caussâ ignoro, cum in [illegible] habent ad [illegible] in [illegible] *artes*, [illegible], & [illegible] Gelenius [illegible]. Et [illegible] in [illegible] *artes* [illegible]. *Dictio* insuper Pli-

(a) *Lib. IX. 36.* (b) *Lib. XXIII. 5.* (c) *Parm. 1476. 1480.*
(d) *Vid. edit. Hackior. tom. II. pag. 784.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
dit vitibus, non contenta delicias etiam, & odores —— Plurimum, inquit, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno. Ego palmas & poma, totque varietates neque ut tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, deinde saxis, ut quando, quantove opere cibi fiant? At ex me parata omnia, nec curvo laboranda, sed sese porrigentia ultro, & si piegat attingere, etiam cadentia.	*primis dedit vitibus, non contenta delicias etiam & odores* —— Plurimum, *inquit*, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno ego palmas & poma, totque varietates. Neque ut Tellus, omnia per labores aranda tauris, terenda areis, deinde saxis, ut quando quantove opere [1] cibi fiant. *At ex me parata omnia, nec curva adoranda aratro* [2], *nec curâ laboranda* [3], *sed sese porrigentia ultro, & si pigrat attingere etiam cadentia.*

A D XXIV. L I B R V M

Ex Harduin. XVII. pag. 351.	
CI. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cujus radix e longinquo concipiat ignes —— Nec me fallit, hoc volumen ejus a quibusdam Cleemporo medico adscribi. Pythagorae pertinax fama antiquitasque vindicant. Et idipsum	*Ab eodem Pythagorâ aproxis appellatur herba, cujus radix e longinquo concipiat ignes* —— —— *Nec me fallit, hoc volumen ejus a quibusdam Cleemporo* [4] *medico adscribi. Pythagorae* [5] *pertinax fama antiquitasque vindicant; & idipsum*

ANNOTATIONES.

Plinio familiaris. Sic libro XXXVII. *etiam Naturâ faciente* (a).

(1) *Quando quantove opere.* Scribendum putant Pintianus, *ut quandoque sunt labore sibi fiant*, [illegible] *Neque ut Tellus omnia per labores.* Non absurdum illud adverbium *quando* mihi placuit. In aliquibus exemplaribus Plinii sententia per literarum compendia redditur. Alexander Benedictus vulgavit *at quam ope sibi fiant* (b). Si [illegible] Hac [illegible] videtur egregiè respondere. Non [illegible] in opere corpore apponam, neque [illegible] legam cum Pintiano *labore*.

(2) *Aratro.* Cum eodem vocabulo *colere terram*, idest [illegible], & *colere numina*, nempe *adorare* [illegible] Romani [illegible] cultum [illegible], cum magis quam Deae Telluri [illegible] applegerent [illegible] Allegoriam (ut Hieronymi verbo utar) [illegible] hi [illegible] (c) *adorare profiteorum in [illegible] terram.* In veteri *adoranda* scriptam inveni [illegible], addit [illegible] *curvanda*, idest *inquirenda*.

(3) *Nec curâ laboranda.* Libri tricesimi [illegible] *Metalla nunc ipsaque opes, & earum pretia [illegible], tellurem intus exquirunt cura multiplici [illegible]* Adnotavi multa in volumine [illegible] convenire cum Plinio [illegible], quare hic [illegible] di [illegible] minime praeclam, quamvis [illegible] Hackianam editionem legam „ Haec tria verba „ *nec cura laboranda* in Mss. desunt Et videntur adeo [illegible], qui pro *curvo*, *cura*, & pro *adoranda*, *laboranda* supponere voluit (d).

Harduinus vocem *aratro* primus expungens explanat nec ab homine curvato [illegible], provocatque ad Virgilium [illegible] *curvus arator*. Sed [illegible] curvo aratrum addit, unde carmen pendet. In Naturali historiâ *curvum aratr*[illegible], nulli hominis, cui potius [illegible] non [illegible]. [illegible] Harduinus, atque ad aliam [illegible] *scriptorum, quo in contrario, sit*, (1) *verborum, quod interpolatorum ampliora praeferent*, [illegible] *nempe* [illegible], *non cura laboranda, quae primum veram supplent [illegible]*, nec curvo *adoranda*, & [illegible] *quarum verum in exemplaribus* [illegible] *nec [illegible]* Nec curvo *adoranda*, sed sese [illegible] nec cura laboranda *hoc sensu*.

Quod [illegible] Harduini [illegible] editione [illegible] conlati [illegible] Hackianâ editione [illegible]. Nihil [illegible] *Plinium* [illegible] apparet, & omnem [illegible] *aranda tauris, terenda* [illegible] *quantove opere cibi fiant*. Quod verò abfuit ab [illegible] membranis [illegible] interpolationis argumentum, [illegible] verba *curvo adoranda aratro, & cura laboranda*. Circa illa Lugdunensis, Altinasis, & [illegible], Bivoldae, Palmarius, Alexander Benedictus, [illegible] membranis [illegible] conferentes in omnibus libris invenerunt.

(4) *Cleemporo.* Membranae habent *Empore*. Crediderim editio [illegible], cum [illegible] Emporo [illegible]. E contrario Cleemporo auctoritatem [illegible] vicesimo secundo [illegible]. Illum in auctorum [illegible]

(a) *Lib. XXXVII* 36. (b) *Fol.* 174. *edit. an.* 1507. (c) *Lib. XXVI. [illegible]*
(d) *Tom. II. pag.* 810. (e) *Pag.* 323 *Emendat.* I.

fum / *aucto-*

Ex Harduin.

sum auctoritatem voluminibus affert, si quis alius curae suae opus, illo viro dignum judicavit, quod fecisse Cleemporum, cum alia suo & nomine ederet, quis credet?

CII. Democriti certe chirocmeta esse constat.

Ex nostrâ recensione.

auctoritatem voluminibus affert, si quis alius curae suae opus, illo viro dignum judicavit [1] quod fecisse Cleemporum [2] cum alia suo & nomine [3] ederet, quis credet? Democriti certè Chirocmeta [4] esse constat.

AD XXV. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 359. 360.

III. Antea condiderat solus apud nos, quod equidem inveni, Pompeius Lenaeus, Magni libertus quo primum tempore hanc scientiam ad nostros pervenisse animo adverto. Namque Mithridates, maximus sua aetate regum, quem debellavit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus vitae fuisse argumentis, praeterquam fama, intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere praesumptis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret —— Is ergo —— singula exquirens, scriniū commentationum harum & exemplaria, effectusque in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia praeda potitus, tran-

Ante eum condiderat solus apud Nos [5] [quod equidem invenio] Pompejus Lenaeus Magni Libertus quo primùm tempore hanc scientiam ad Nostros pervenisse animadverto [6]. Namque Mithridates maximus suâ aetate Regum [quem debellavit Pompejus] omnium ante se genitorum diligentissimus vitae fuisse argumentis, praeterque famâ [7], intelligitur. Vnum ei excogitatum cotidie [8] venenum bibere praesumptis remediis, ut consuetudine ipsâ innoxium fieret —— —— Is ergo —— —— singula exquirens scrinium commentationum harum & exemplaria effectusque in arcanis suis reliquit. Pompejus autem omni regiâ praedâ potitus [9], tran-

ANNOTATIONES.

[illegible] praetermissis adnotavit Harduinus (a), quae videtur suo loco restituenda. Nihil a tradita lectione [illegible].

(5) *Pythagorae.* Antiqua exemplaria habent *Pythagorae* [illegible] Pintianus ex vetusto codice *Unum Pythagorae* [illegible]

(1) *Judicavit.* Membranae, & [illegible] typographi *judicavere.*

(2) *Cleemporum.* Codices Mss *Emporum.* In I Ambrosiano *Emporium.*

(3) *Suo & nomine.* Nempe *suo etiam nomine* [illegible] Ambrosiani codices *ac suo nomine* in [illegible] editionibus *suo nomine.*

(4) *Chirocmeta.* Monuimus ita legendum in harum Disquisitionum primâ parte (b). In Romanâ pariter editione (quâ usus sum) apparet. Caeterum [illegible] ab [illegible] [illegible], cum reliqua exemplaria habeant *Chirocmeta* [illegible] Romanâ editione 1470 [illegible] legendum *Chirocmeta.* [illegible] minimè recedendum, quam Vitruvius [illegible] adnotante Harduino (c). Qui [illegible] *Chirocmeta,* sed & ipse malè ab oculis, seu typographis [illegible] in annotationibus legit *Chirocmeta.* In editione Romana 1470. [illegible]

(5) *Nos.* Et infra *nobis*, [illegible] latino eloquio [illegible] Varrone [illegible]

(6) *Animadverto.* Codices omnes & antiqua exemplaria, [illegible] Chiffletius, [illegible] *advertio* [illegible] Dalecampius. Id Harduinus [illegible], & ex Mss. [illegible] (e). Utrique [illegible]

(7) *Praeterque famâ.* Id [illegible] Harduinus [illegible] Nos [illegible] [illegible] pratum [illegible]

(8) *Cotidie.* Hanc & [illegible] Mss. & [illegible]

(9) *Potitus.* In Museo Capitolino adhuc [illegible] Mithridatis Regis [illegible] (f). Hoc [illegible] anno 1738. [illegible], unde [illegible] appareat, [illegible] & [illegible] [illegible].

(a) Tom. I. pag. 56. (b) Lib. VII. pag. 214. (c) Pag. 351.
(d) Cit. pag. ad [illegible] CII num. 1. (e) Tom. II. pag. 214.
(f) Vide Museo Capitolino pag. 71.

Ex Hardein.

transferre ea sermone nostro libertum suum Lenaeum, Grammaticae artis, jussit: vitaeque ita profuit non minus, quam Reipublicae victoria illa.

Ex nostrâ recensione.

transferre ea sermone nostro Libertum suum Lenaeum, Grammaticae artis doctissimum [1], *jussit, vitaeque ita profuit non minùs quàm Reipublicae victoria illa.*

Ex Hardain. III. pag. 361.

Reperta auxilio est herba, quae vocatur Britannica, non nervis modo & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, & contra serpentes — Frisii, qua castra erant, nostris demonstravere illam: miror que nominis causam nisi forte confines Oceano Britanniae, velut propinquae, dicavere.

Reperta auxilio est herba, quae vocatur [2] *Britannica* [3], *non nervis modò, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, & contra serpentes — — Frisii, qed castra erant* [4], *Nostris demonstravere illam, miror que nominis caussam, nisi forte confini* [5] *Oceano Britanniae, veluti propinquae dicavere.*

AD XXVI. LIBRVM

Ex Hardein. I. pag. 390.

III. Non fuerat haec lues apud majores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Caesaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino Equite Romano Quaestorio scriba, cum in

Non fuerat haec lues apud Majores; Patresque nostros, & primùm Tiberii Claudii Caesaris [6] *principatu medio irrepsit in Italiam quodam Perusino* [7] *Equite Romano, Quaestorio scribâ, cum in Asiâ*

ANNOTATIONES.

(1) *Doctissimum.* [illegible] verbi in Plinianis exemplaribus semper fuit receptum, [illegible] Gronov. et alii Hardainum [illegible] Lenaeo tributum de medio sustulit. Primum de *Hispanico* abesse a Chiffletiano exemplari adnotaris Dalecampius. Jo. Fr. Gronovius hanc vocem ab non de Hillario [illegible] retinet, & praeter Chiffletianum abesse quoque a Vossiano asserit. Plura pe[illegible] affert exempla in quibus Plinius grammaticus artis pro Grammatico accipere ostendit (a). Harduinus nullâ Gronovii additâ mentione [illegible] principem, & nomen *doctissimum* abesse etiam a Reg. Colb. annotat. [illegible] in I. Ambrosiano, aliisque omnibus [illegible] [illegible] In II. legi *grammaticae artis peritum.* Aliis omnia per Gronovium, & Hardainum exempla id certè non asserunt, et qui per verba *grammaticae artis*, illum professorem [illegible], hoc loco aliquid magis addere non debuit, cum [illegible] Magni eruditionem Lenaeum, qui primus Romano eloquio [illegible] de herbis volumen condiderat. Cum Plinius [illegible] verborum. *Rhemnio Palaemoni alias grammaticâ arte [illegible]* (b), [illegible] [illegible] huic libro, quibus Ap[illegible] *celeber arte grammatica paulo ante* (c) deplorat.

(2) *Vocatur.* Chifflet. [illegible] *appellatur.*

(3) *Britannica.* Cum de hac herbâ egerim in primâ Disquisitionum parte, dubium tantum apud Abraham Muntingii *de verâ antiquorum herbâ Britannicâ* (d) Lucubrationem posthac [illegible] a Nobili [illegible] Luc[illegible] Caballo-Abate-Sfortiâ, etiamque [illegible] anno 1680 [illegible] emendatum Hardui [illegible] typographus, qui illum integro [illegible] (e). Opinatum quòd in multiplici inquisitione Plinianas [illegible] membranas [illegible] verum ad nullam provocat, legitque apud Plinium *quae Britannica vocatur* (f).

(4) *Frisii, qed castra erant.* Membranae Medicl. hoc loco corruptum *Frisii, qed castra erant*, vel similia referentes [illegible] habebant.

(5) *Confini.* Nempe Britanniae confini Oceano [illegible] mare, Britanniamque Frisiae [illegible] Sequor [illegible] Alemannis Aulitium, & Philippi [illegible] in Mediolanensibus *confines Oceano Britanniae.* Plinii [illegible] ut [illegible] qui [illegible] Frisii [illegible]. *Accedunt* [illegible] ad Gronov., & Mun [illegible] quibus Adamum non Hebraicè, sed Cimbricè, [illegible] Frisii [illegible] (g), unde [illegible] Harduinus Muntingii non accedit [illegible], qui a *Rna* [illegible], *ita* [illegible] (h).

(6) *Tiberii Claudii Caesaris.* [illegible] quae attollamus in Plinio [illegible] (i). Notandum, quòd Tiberii praenomen in multis codicibus scriptum per compendium Ti [illegible] in Tiberii fuit depravatum. Magnâ [illegible] in primo Ambrosiano scribitur *Tyberii* [illegible] *claudii cesaris.*

(7) *Perusino.* Haec scripturâ nullis adeò annotationibus recipitur a Gelenio, Dalecampio, Harduino [illegible]

[a] *Vid. edit. Hack. tom. III. pag.* 797. [b] *Lib. XIV.* 9. [c] *Lib. XXIV.* 17.
[d] *Lib. VII. pag.* 124. *num.* 1. [e] *Tom. I. Plin. sub indicem [illegible].*
[f] *Pag.* 30. [g] *Vid. Munting. pag.* 35. [h] *Cap. XIII. pag.* 131.
[i] *Lib. V. pag.* 140.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante.	*Asiâ apparuisset, inde contagionem ejus importante.*

Ex Harduin. II. pag. 391.

Hippocratis certe, qui primus medendi praecepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina nec minus Dioclis Carystii, qui secundus aetate famaque extitit item Praxagorae, & Chrysippi, ac deinde Erasistrati Herophilo quidem, quamquam subtilioris sectae conditori ante omnes celebratam rationem eam, paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinae, ad verba garrulitatemque desendente. Sedere namque his in scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines, & quaerere herbas alias aliis diebus anni.	*Hippocratis certè, qui primus medendi praecepta clarissimè condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina, nec minus Dioclis Carystii, qui secundus aetate famâque extitit: item Praxagorae, & Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem (quamquam subtilioris sectae conditori [1]) ante omnes celebratam rationem eam, paullatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinâ ad verba garrulitatemque desendente [2]. Sedere namque in scholis auditioni occupatum [3] gratius erat, quàm ire per solitudines, & quaerere herbas alias aliis diebus anni.*

Ex Harduin. IV. pag. 392.

Vbinam istae fuere, cum Cimbri Theutonique terribili Marte ulularent? — Curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? cur hercule Caesaris miles ad Pharsaliam	*Vbinam istae fuere, cum Cimbri Theutonique [4] terribili Marte ulularent? — Curve Romani duces primam semper in bellis rationem commerciorum habuere [5]? Cur hercules [6] Caesaris miles in Pharsaliâ*

ANNOTATIONES.

faciendam tamen alioqu[illegible] genuina. Nostrae membranae legunt *Persae* [illegible] Fortasse Eques Romanus *Persius* cognomento appellabatur, namque appellationem potuit ab Asiâ [illegible] Lichenis morbo importato.

(1) *Conditori.* Hoc meliusque Vetus a Pl[illegible] alibi appellatur (a), [illegible] in [illegible] pedes venarum pulsu descripsit.

(2) *Descendente.* Membranarum & omnium librorum [illegible] scripturâ, ope [illegible] Regii restituisse *descendente* gloriatur Harduinus. Asserit, quòd non sine [illegible] orationis [illegible] *descendente*. Nobis [illegible] hic in verbis [illegible] apparet, [illegible] de Herophilo, qui [illegible] herbarum virtutem celebraverat, [illegible] magistro [illegible] probasse: [illegible] ad verba & garrulitatem Herophilum descendisse [illegible].

(3) *Occupatum.* [illegible] veterum [illegible] Veteres typographi addiderant *in his scholis auditioni occupatum* [1]. Cod. I. Ambrosianus ipsissima habet. Il. namque in *scholis auditioni* [illegible] illud auditioni interpretationem [illegible] nempe *operati*. Inde fortassis [illegible] *operatos* a Gelenio [illegible], atque a recentioribus adoptatum. Ego verò *occupatum* [illegible] *sedere namque his, in scholis auditioni occupatos*, at de Chrysippo, Erasistrato, & Herophilo [illegible] loquitur, [illegible] ubi laudes Hippocratis, & medicinam [illegible], legamus. *Herum plurima Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque etiam ex Chrysippo discipulus ejus Erasistratus Aristotelis filiâ genitus* — *Alia fallax* [ab experimentis [illegible]] *capta in Siciliâ demum Agrigentino Empedocle Physico auctoritate commendavit. Dissidentemque eas scholas, & omnes eas damnavit Herophilus in musicos pedes venarum pulsu discretos per aetatum gradus.* Vides ut Chrysippus ingentis garrulitatis reus [illegible] cum Herophilo possit accusari.

(4) *Theutonique.* Ita [illegible] membranae: in aliis *Teutonique*, at aliis *Teutonesque*, ut Dalecampius adnotavit. Vulgatae rationem secuti sumus.

(5) *Habuere.* Conveniunt membranae nostrae exemplaria, omnesque codices pro *commerciorum* legunt *commerciorum*.

(6) *Hercules.* Ex antiquis libris. Neoteric[illegible] *hercule*.

[a] *Lib. XI. 38.* [b] *Lib. XXII. 24.* [1] 1470. 1472. 1476. 1479.

Ex Hardun.	Ex nostrâ recensione.
liam famem sensit? — Siccentur hodie Meroide Pontinae paludes, tantumque agri suburbanae reddatur Italiae.	*liâ* [1] *famem sensit ? — — Siccentur Aethiopide* [2] *Pontinae paludes, tantumque agri* [3] *suburbanae reddatur Italiae.*

AD XXVII. LIBRVM

Ex Hardun. VIII. pag. 427	
Balloten alio nomine porrum nigrum Graeci vocant, herbam fruticosam angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, majoribus quam porri, & nigrioribus, graveolentibus.	*Balloten alio nomine melamprasion* [4] *Graeci vocant, herbam fruticosam angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, majoribus quàm marrubii* [5] *& nigrioribus, graveolentibus* [6].

AD XXVIII. LIBRVM

Ex Hardun. II. pag. 446.	
Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ovorum, ut exsorbuerit quisque, calyces,	*Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet, ovorum* [7], *ut exsorbuerit quisque calices* [8],

ANNOTATIONES.

(1) *Pharsalid.* Nullam & hoc loco video rationem, ut *ad Pharsaliam* legamus, quando veteres libri habent *in Pharsalid*, utramque [illegible] significat — in Pharsaliâ [illegible] Plinius, ubi alibi, *cum* [illegible] *Pharsalicos Campos* [a]. In editione Romanâ 1740. *in Pharsalia*.

(2) *Aethiopide.* Codices antiqui, & pervulgati typographi [b]. Impressit in primâ Disquisitionum parte *Ae Aethiopide* (c), [illegible] typographi incuriâ. Caeterum [illegible] ex Harduino *Meroide* e Chiffletii codice [illegible], ubi ad [illegible] Dalecampii Harduinus *Meroide*, [illegible] *Aethiopide*, *quam & Meroidem vocari* [illegible] lib. 24. sect. 102. In II. Ambrosiano corrupte legitur *Meodu*.

(3) *Agri.* In I. Ambrosiano *agro*, quod [illegible].

(4) *Melamprasion.* Ita cum Hermolai Barbari codicibus, & [d], Alexandri Benedicti [e], Gelenio, Paullo Manutio, Lugdunensi impressione anni 1561, & Dalecampio [illegible] Plerique habent *porrum nigrum* [f], [illegible] ita legi in utroque Ambrosiano codice. Verum [illegible], quia melamprasion [illegible] *nigrum*, [illegible] *porrum nigrum*. [illegible] Argumenti rationem habebis in Venetâ editione anni 1496. [illegible] pro melamprasio [illegible] *marrubium nigrum*, quod [illegible] graeci [illegible] Lego [illegible] laudatae Lugdunensis impressionis: *Ballotes folia* [illegible] *habent* [illegible] *porri. Quare* [illegible] *marrubii legendum est* [illegible] *Plinium* [illegible] *hoc* [illegible] *marrubio acceptisse* [g]. Primum [illegible] argumenti [illegible] [illegible], [illegible] rejecit, accipiet, cum [illegible] [illegible], & duplicem marrubii speciem [illegible] septimo Disquisitionum libro [illegible]. Quare etiam sententiae textura longe melius cohaere- at, & Graeci per synonymum balloten quoque appellant melamprasion: sua auctori reddentur verba, & [illegible] [illegible] adversus Leonicenì, & Salmasii cavillationes [illegible]. Neque enim Graeca Balloti [illegible] *porri nigri* nomen dare potuerunt.

(5) *Marrubii.* [illegible], quod magis probatum est Antonio Castori [illegible] Plinius laudavit. In officinis [illegible] *Marrubium album*, vulgare, *Marrubium album*, [illegible], & [illegible] ([illegible] esse [h]). Illius [illegible] habet apud Matthiolum [i]. Figuram [illegible] tabula XXVIII. [illegible] Plurique editiones [illegible], quae *Balloten alio nomine porrum nigrum* exhibent, [illegible] habent *marrubium quam marrubio* [k]. Nonnulli [illegible] *marrubio* [l]. Ex his [illegible] Plinium scripsisse *Melamprasion non porrum nigrum*, cum Ballotes folia nigriora [illegible], [illegible] sint, quam Marrubii albi, neque [illegible] cum porro commercii habeant.

(6) *Nigrioribus graveolentibus.* Confer haec omnia, [illegible] intelliges Balloten Marrubio albo comparari. Omnes [illegible] Balloten vocari etiam *Marrubium nigrum*, *foetidum*. De hoc Morisonus *sequentibus* loquitur [m]; *altius est caulibus quadratis hirsutis*, [illegible] *foliis* — [illegible], *rugosis*, *graveolentibus ac ingrati odoris.*

(7) *Ovorum.* Impeditus mihi sensus in vetustis editionibus, ubi *ut ovorum quae exorbuerit quisque calices* [n], legebatur. Medicinam [illegible] sicut Barbarus membranarum, & operum [illegible].

(8) *Calices.* Ita habent membranae, & veteres typographi, quibus alioquin litera *y* [illegible]. Gelenius *calyces* [illegible], & [illegible] Lexicographi differentiam statuunt inter *calicem*, [illegible], & *calycem* florum, [illegible].

(a) *Lib. VIII. 17.* (b) 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. *&c.* (c) *Lib. VII. pag. 115. num. 4.*
(d) *Vid. edit. Venet. anni 1496.* (e) *In edit. an. 1507.*
(f) *Codd.* 1481. 1480. 1476. 1482. 1491. *&* 1497. 1499. 1510. 1516. (g) *Pag. 456.*
(h) *Vide, quae adnot. lib. VI. pag. 124.* (i) *Historia — Stirpium pag. 25.*
(k) 1497. 1499. *&c.* (l) *Vid. edit.* 1587. *pag. 616. & Hack. tom. III. pag. 119.*
(m) *Pag. 48. vide & tabul. XXIX. 7.* (n) 1476. 1487. 1491. *&c.*

Ex Harduin.

cochlearumque, protinus frangi, aut eosdem cochelaribus perforari. Hinc Theocriti apud Graecos, Catulli apud nos, proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo. non pauci etiam serpentes ipsas recanere.

Ex Harduin. VIII. pag. 462.

XXIX. Jungemus illis simillima & peregrina aeque animalia: priusque chamaeleonem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra desecratum, non sine magna voluptate nostra, cognitis proditisque mendaciis Graecae vanitatis. Similis & magnitudine est supra dicto crocodilo, spinae

Ex nostrâ recensione.

cochlearumque protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari [1]. *Hinc Theocritis apud Graecos, Catulli apud Nos* [2], *proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figulinarum* [3] *opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas* [4] *recantari* [5].

Jungemus illis similia [6], *& peregrina aequè animalia, priusque Chamaeleontem* [7], *peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra defecratum* [8] *non sine magnâ voluptate nostrâ cognitis proditisque mendaciis Graecae vanitatis. Similis est magnitudine supradicto Crocodilo* [9], *spinae*

ANNOTATIONES.

(1) *Perforari.* Eruta cochlearum terebellus, & acuto stylo pertusa, ut erudite ad hunc Plinii locum Joannes Bodaeus, ubi eorum Harum exhibet figuram (a). Quorum [illegible] sanguine nomen [illegible] [illegible] Barbarii, [illegible] PHILIPPI Principum [illegible], si [illegible] ad [illegible] perveniunt, a quibus tamen Christianos [illegible] abhorrere debent, ne aliquid Gentilium superstitioni tribuere videantur.

(2) *Apud Nos.* Haec verba mihi, ut puto, Palaemonius Veronensis dedit, quamvis Catullus debet proprie Veronensis [illegible]. Videt enim Theocrito Graeco Vate infert Catullum, & Mantuanum Virgilium opponit; unde illud [illegible] apud Nos, nempe Romanos, quo nomine Latini omnes comprehendit.

(3) *Figulinarum.* Cum Romanis typographis, qui etiam libro VII. [illegible] in Attico [illegible] *Figulinae Choerbus Atheniensis* ubi lego *Coroebus.* Caeterum *Figulinae*, & per syncopen *Figlinae* appellantur Figulorum officinae.

(4) *Ipsas.* Antiqui typographi habent *ipsos.* Virisque generis esse serpentem [illegible]. Plinium *serpentes ipsas* vulgasse ex [illegible] in [illegible] videndum.

(5) *Recantari.* Harduinus [illegible] *recanere* in operis corpore induxerat, [illegible] ex Regio 1. & a [illegible] codicibus sibi [illegible]. Tollendum [illegible] vulgatum *recantare*, tandem ut cantu [illegible], ait, *eamque vetant [illegible]: [illegible] ipsis canebant, si [illegible] recanere, & incantationem [illegible]* Vt Harduinus [illegible], [illegible] Dalecampius [illegible] [illegible], ubi [illegible] occurrerat (b). Turnebus legit, *recanere*, idest retorquere & dissolvere incantationem. Certo ut rumpi angues posse putabant, sic angues ipsas credebant si [illegible] incantatione dissolvere ac exsolvere. Fateor in hac editione, aliisque recentioribus legi recanare. Verum nescio, quo malo fato, id verbi irrepserit in Galenii impressionibus (c), cum ipse Gelenius in annotationibus recantari legat, uti in Romanis, Parmensi, & etiam Venetiis editionibus occurrit [d]. Recentior [illegible] amovendum, [illegible] [illegible]. [illegible], quibus, ut apparet, Plinii fidem suam [illegible] [illegible], quae [illegible] in artium recondit?

(6) *Similia.* Antiquos codices, & nonnullas sequiores [illegible] (e). In [illegible] Hermolai Barbari, Palmarii, Benedicti castigationibus *similima*, vel *simillima.* Vi [illegible] Neocellis adoptatum, [illegible] recte, meo quidem judicio, ut [illegible], & [illegible] docent, quamvis [illegible] habent *simillima.*

(7) *Chamaeleontem.* Harduinus Ms. *Chamaeleonem* [illegible] Dalecampius [illegible] Chamaeleonem in utraque Ambrosiano invenit, itemque in [illegible] *Chamaeleontem*, vel *Chamaeleonem*, aut [illegible] [illegible] reperit [illegible] (f), quare Chamaeleontem hoc loco [illegible], quamvis & *Chamaeleonem* [illegible] ignoremus.

(8) *Defecratum.* [illegible] Hermolao visa *difsectum.* Codices Ambrosiani habent *defecratum.* Palmarius *difsectum*, [illegible] in [illegible] [illegible]. Vbi commentatori [illegible], *defecratum* quasi [illegible] [illegible]. In nonnullis [illegible] lego *desecratum* (g).

(9) *Crocodilo.* [illegible] ob haec a Vossio Plinius, dum ipsi ab [illegible] reprehensionem meretur, cum Naturalis historiae verba [illegible] perpendit (h). Neque enim de Crocodilo (quaeritur, & Nilum praeter in [illegible]) loquitur Noster: sed Chamaeleon *similis magnitudine supradicto Crocodilo*, erit (ut animadvertit Harduinus) *posteriore videlicet, sive terrestri, qui modum ipsa eius [illegible], sive amplissimum magnitudine est, ut dictum est sup. [illegible]*. Et sane Plinii verba adeo clara sunt, ut a quovis intelligi debeant, cum postquam de Crocodilo, [illegible] in aquâ [illegible] enumeravit, loquutus est: *Alter est similis, [illegible], multum infra magnitudine, in terrâ tantum, odoratissimisque floribus vivit.* De his plura afferremus, & terrestri Chamaeleontem comparari oportere judico, &

(a) *Oper. Posth. pag.* 115. (b) *Vid. editione Hard. tom III pag.* 165. (c) *Vid. impress. Lugdun.* 1548. *col.* 726. *& Ven.* 1559. *col.* 726. (d) *Vid. ed.* 1 1536. *pag.* DCCXCIX. (e) 1483 1491. (f) 1460 14.7. 1472. 1476. 1480. 1481. 1487. 1491. 1496. 1497. 1499. (g) 1483. 1491. (h) *Vide tom.* I *Storia del* Camaleonte.

Ex Harduin.

nae tantum acutiore curvatura, & caudae amplitudine distans. — Caput ejus & guttur si roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concursus facere, Democritus narrat: item jecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia pertinentia quae dicit, quanquam falsa existimantes, omittemus, praeterquam ubi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli —— Melancholicos autem sanari, si ex corio chamaeleonis herbae succus bibatur. Intestina & fartum eorum, cum id animal nullo cibo vivat, cum simiarum urina illita inimicorum januae, odium omnium hominum his conciliari.

I.

Ex nostra recensione.

nae tantum acutiore curvatura, & caudae amplitudine distans. —— —— *Caput ejus & guttur si roboreis lignis accendantur* [1], *imbrium & tonitruum concursus facere, Democritus narrat, item jecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia spectantia* [2] *tanquam falsa* [3] *existimantes omittemus, propter quae* [4] *in risu coarguentium* [5]. *Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli* —— *Melancholicos autem sanari, si ex corio chamaeleontis herbae succus habente* [6] *bibatur. Intestina & fimum* [7] *eorum, cum id animal nullo cibo vivat, cum Simiarum urina illito inimicorum januae odium omnium hominum his conciliare.*

Na-

ANNOTATIONES.

& fide, [illegible] transferre. Crocodilum [illegible] vidimus, & videre potuere omnes, in [illegible] Magnae hospitalis domus [illegible], qui Chamaeleonta [illegible] non [illegible].

(1) *Accendantur.* Consule, quae adversus A. Gellium attulimus Disquisitionum lib. VII. pag. 114. num. 1.

(2) *Spectantia.* Nostrorum codicum [illegible] lectionem Vi[illegible] et [illegible] & communem [illegible], non [illegible], [illegible] [illegible], & pertinentia.

(3) *Tanquam falsa.* Hanc scripturam, quam [illegible] pagel [illegible] et M. & V. [illegible] Dalecampius, libentius [illegible] mus, cum sententiam magis quadrat. Adde quod vox per compendium reddita in [illegible] codicibus tanquam [illegible] infixam [illegible].

(4) *Propter quae.* In [illegible] duabus [illegible] compendium [illegible], unde postea successit [illegible]. Legitur etiam p. pro q., unde melius propter quae [illegible].

(5) *In risu coarguentium.* Ita habent omnes antiqui impressi. Gronovius nulla addita [illegible], neque veteri codicum [illegible] [illegible] praeter quam ubi irrisu coarguendum. Dalecampius [illegible] [illegible] coarguendum. Pintianus [illegible] [illegible] Aldus Plin. [illegible] [illegible] & [illegible].

(6) *Habente.* Adoptatam ab Harduino lectionem antiquae [illegible] Gelenius, et vocabulum *habente* [illegible] [illegible] transcripsit Dalecampius, [illegible] Chiffletiano [illegible] Chamaeleontis *succus herbae habente*. Hujusmodi [illegible] habent Gronovius in Vossiano animadversis [illegible] *succus herbae habens bibatur*. In Andegavensi *herbae habente bibatur*. In Menapiano, & Gudiano *habente*. Num a scriptore herbae [illegible] [illegible] (h)? Harduinus, in Reg. [illegible] „ *si ex corio chamaeleontis herbae succus habente bibatur*. „ [illegible] [illegible], vel [illegible] succus bibatur in [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Certum Chamaeleontis herbam [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] attigerunt Lambinus, Bracin-

lii, Dum [illegible], qui [illegible], [illegible] reddidit *succus*. Plinius [illegible] [illegible] quadam [illegible] accipit [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] appellat (i), [illegible] *[illegible] tenuissimo aspectum* (k). [illegible] [illegible] 16. [illegible] (a) *Hyeme & Aestate vero [illegible]*, [illegible] de [illegible], [illegible] *Hyeme [illegible] ab [illegible] ramum [illegible]*. Alexand [illegible] [illegible] Spellandum (f). Persuat arbori [illegible] apud Aegyptios [illegible] *amygdalae [illegible] & [illegible]* (g). [illegible] Castratur [illegible] & [illegible] regi Ponti [illegible] (h). Quare [illegible] [illegible], ubi melancholicos sanari intelligit, si bibatur succus [illegible] e corio herbae Chamaeleontis, [illegible] [illegible] [illegible] brevitate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] herbae [illegible]. Chamaeleontem herbam vero [illegible] [illegible], [illegible], & [illegible], [illegible] & medicinas [illegible].

(7) *Intestina, & fimum.* Dalecampius in Chiffletii codice [illegible] *intestina, & fimum*, [illegible] *fartum* suspicabatur. Quod confirmant Dalecampius & Ipsum [illegible] in Vossiano [illegible], Gronovius *intestina & fimum eorum*. [illegible] [illegible] superscripta *partum*. In Gudiano, & Menap. *intestina & fimum eorum*. In Academico, [illegible] *intestina & eorum*. Harduinus *fartum* [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] (i) [illegible] [illegible]. Quid [illegible] *intestina & fartum* [illegible]? [illegible] [illegible], [illegible] *Simiarum urina illita*? [illegible], quae tamen addit *cum id animal nullo cibo vivat*, [illegible] [illegible] *fimum* ab [illegible] scriptum, ut magis Democriti [illegible] [illegible]. Neque [illegible] [illegible] (ut [illegible] Dalecampius, atque Harduinus) tanquam Chamaeleontem nullo cibo *semper* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nullo [illegible] cibo [illegible] ad [illegible] tempora vivere, [illegible] vulgaverit, [illegible] semper cibo, [illegible] [illegible] Nullo cibo vivit hybernis [illegible] temporibus, & caveâ inclusus.

(a) *Lib. XXXV.* 3. (b) *Vid. tom. III. edit. Hard. pag.* 801. (c) *Lib. XXXI.* 3. (d) *Lib. XVII.* 4. (e) *Lib. II.* 32. (f) *Lib. XVII.* 18. (g) *Lib. XIII.* 9. *apud Harduin.* (h) *Lib. XV.* 18. (i) 1470. 1472. 1476. &c.

AD XXIX. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 493.

NATVRA remediorum, atque multitudo instantium ac praeceptorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere, quanquam non ignarus sim, nullius antea haec Latino sermone condita, ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum, talium utique, tam sterilis gratiae, tantaeque difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere verisi-

Tom. II. mi-

Ex nostrâ recensione.

NATVRA remediorum, atque multitudo instantium, ac praeceptorum [1] *plura de ipsâ medendi arte cogunt dicere, quanquam non ignarus* [2] *nullis* [3] *ante haec Latino sermone prodita* [4], *ancepsque ac lubricum* [5] *esse rerum omnium novarum principium, nec aliud utique gratiae quam steriles difficultates in promendo* [6]. *Sed quoniam occurrere verisi-*

T 2 mi-

ANNOTATIONES.

(1) *Praeceptorum.* Crediderim Harduinum secutum Chiffletianum exemplar [illegible] lectionem [illegible]. Hanc [illegible] (in quibus *praecentorum*) [illegible] *Instantia*, [illegible] *Praeceptorum, quae sunt antecepta, ante occupata.* Post Harduinum Gronovii annotationem [illegible] (ut [illegible]) [illegible] Germani [illegible]. Gronovius [illegible] ab Harduino [illegible] „ *sic* [illegible] (a), *Professores & magistros artium peritos Chiffletianus, neque aliter legendum est. Praeceptorum est anticipatorum, occupatorum, nisi malis praeceptorum.* „ Vir bonâ Gronovii, atque Harduini pace, antiquam, atque ab omnibus [illegible] lectionem [illegible] [illegible] VSV, [illegible] Neque [illegible] [illegible] *Hinc deinde, aut, [illegible] ad animalia sui generis, quae aut plus in [illegible] sunt, aut fere.* [illegible] Plinius [illegible] Gronovius, atque [illegible] *antecepta* [illegible] hoc loco [illegible] *Praeceptorum* [illegible] Ambrosiano, & [illegible] Neque differt I. Ambros. [illegible] per compendium exhibitum.

(2) *Ignarus.* Nostri codices omittunt verbum *sim.* Quod in plerisque tamen invenitur. In aliquibus *sum*. [illegible] *si* (b). Cum tamen vetustiores habeant *sim* (a) [illegible] *sim*, vel [illegible] necessarium [illegible].

(3) *Nullis.* Gemini Ambrosiani codices, antiquiores editiones (d), ipsemet Gelenius, & Paullus Manutius legunt *nullis*. Dalecampius [illegible] *nullius* [illegible] Chiffletiano [illegible] Ex [illegible] *nullis* (e), quod [illegible] Ambrosianis [illegible]. In Chiffletiano [illegible] *f*.

(4) *Prodita.* Nostri Chartacei codices. In I. Ambrosiano vocabulum desideratur. In II. cum [illegible] In aliis per compendium scriptum, [illegible] *p data.* [illegible] habetur in aliquibus antiquis exemplaribus (*f*). Certè Plinio [illegible] *ab hoc [illegible] nullis ante nos prodita* (*g*).

(5) *Ancepsque ac lubricum.* [illegible] sententiae parte [illegible], qui ex apographo Toletano [illegible] *ancepsque ac lubricum esse rerum omnium novarum principium.* [illegible] I. Ambrosianum exemplar, *ancepsque ac lubricum* [illegible] XV. [illegible] Plinii [illegible] *in lubrico atque instabili* [illegible] *fundamenta* [illegible] (*h*). „ Harduinus e contrario lubricum, *ait*, „ quasi substantivo, [illegible] „ [illegible] „ quod [illegible] *ancepsque ac lubricum.* „ Vir [illegible] *ancepsque lubricum* [illegible] lubricum [illegible] *ancepsque lubricum rerum novarum* (ubi [illegible] principium [illegible] Animadversiones a [illegible] Harduino [illegible] *lubricum hoc [illegible] nomen habet, [illegible]* Fortasse [illegible] Harduinus Gronovii annotationem [illegible] Gronovius [illegible] [illegible] Ambrosiano, sed in II. [illegible] *principium* [illegible].

(6) *In promendo.* Cohaeret haec sententia operis praefationi, [illegible] *sterilis materia rerum natura, hoc est [illegible]* steriles igitur difficultates appellat, nempe quod [illegible] Harduinus [illegible] plurimum [illegible] Reg. a [illegible] Chiffl., [illegible] *steriles gratiae, difficultates in promendo* (i). [illegible] *ancepsque* [illegible] *aliud utique gratiae quam steriles difficultates in promendo* (k). Hanc [illegible] I. Ambrosian. & Toletanum ac Pintianum [illegible] Gelenius [illegible] *Quanquam non ignarus sim, nullis ante haec Latino sermone prodita, ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum talium utique quam steriles gratiae difficultatis in promendo* [illegible] *steriles gratiae difficultates in promendo*, Plinianum omninò videtur.

(a) *Tom. III. edit. Harl. pag.* 803. (b) 1480. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. (c) 1469. 1470. 1472. (d) 1469. 1470. 1472. 1476. (e) 1491. 1496. 1499. (f) 1481. (g) *Lib. XVIII.* 29. (h) *Lib. XXXVI.* 14. (i) *Emendat. I. pag.* 318. (k) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1509. *&c.*

Ex Harduin.

mile est omnium qui haec cognoscant cogitationi, quonam modo exoleverint in medicinae usu, quae tam parata atque pertinentia erant &c.

III. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque & ex Chrysippo discipulus ejus Erasistratus &c. ---- ----

IV. Alia factio (ab experimentis cognominant Empiricen) coepit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici auctoritate commendato ---- ----

Eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transilivit, delentem cuncta majorum placita, rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem: qualis prudentia ingenioque, aestimari vel uno argumento abunde potest, cum monumento suo (quod est Appia via) Jatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarii comitatior egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasque observando,

Ex nostrâ recensione.

mile est omnium, qui haec noscant [1], *cogitationi, quo nam modo exoleverint in medicinae usu, quae temperata* [2] *& pertinentia erant &c.*

Horum placita [3] *Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque etiam ex Chrysippo* [4] *discipulus ejus Erasistratus &c.* ---- ---- ---- *Alia factio, ab experimentis se cognominans Empiricen* [5], *coepit, in Siciliâ Acrone Agragantino* [6] *Empedoclis Physici auctoritate commendato* [7] ---- ---- ---- ---- *Eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transilivit* [8], *delentem cuncta Majorum* [9] *placita, & rabie* [10] *quâdam in omnis aevi medicos perorantem. Qualis prudentiâ ingenioque, aestimari vel uno argumento abundè potest, cum monumento suo, quod est Appiâ viâ, Jatronicen se* [11] *inscripserit. Nullius histrionum par, ex quo de trigario comitatu regressus* [12] *in publico erat. Cum Crinas* [13] *Massiliensis arte geminatâ, ut cautior religiosiorque ad syderum motus ex Ephemeride mathematicâ cibos dando, horasque observando*

ANNOTATIONES.

(1) *Qui haec noscant.* Codices Ambrosiani, Romani, Veneti, & Parmenses typographi (a) longe melius quam ab aliis vulgantur *cognoscant*.

(2) *Temperata.* Primum Ambrosianum exemplar cum Romanis impressoribus hanc prodidit scripturam. Secundum *jam parata*, uti Chiffleti etiam. Simpliciter *tam.* Nostra videtur lectio, cohaeretque cum relatis: *illa autem, quae tenuit Cato, atque percoxit, concentrica modo, & parva aptiata.* Hermolaus Barbarus ex veteri lectione induxit *tam parata.* In editione Principe *jam parata.*

(3) *Horum placita.* Haec verba subjecimus in illustratione ad librum XXVI ubi jam satis.

(4) *Etiam ex Chrysippo.* Veteres typographi, Chiffletii exemplar & c. cum edit. 1469 Videtur, quod Harduinus *& ex Chrysippo* desumpt a [illegible] per Dalecampium allato.

(5) *Se cognominans Empiricen.* Haec scriptura, quae eisque (b), neque Pintiano videtur, nil in dubio a Pintiano ex suo codice liberum ubi erat quam velis recipere; possis rite legitur *quam vocant Jatroleptice.*

(6) *Agragantino.* In hac voce, Plinio familiari, secundo Pintiano, qui illam ex Toletano exemplari laberit, miroque ab Harduino non adoptari, qui tamen Zenonem Alumnum Agragantinis doctis relictam ex omnibus Mss. (c) Dicitur enim etiam justè Agragantum, vel Agrigentum, oppidum Siciliae nobilissimum, de quo veteres Geographi, Cluverius, Fazellus (d), Appius (e), & alii Regni scriptores percontis intelligerent. Veteres codices omnes, & antiqui impressores pro Acrone legunt a Cratone multi rectè: nam posthac a Cratone scribendam, ut in sedibus Aliorum Epilogi, & Romanis exemplaribus. Edidit Princeps *acheonta.*

(7) *Commendato.* Ex [illegible] typographorum a Acrone laudem tradit Diogenes Laertius, afferque Harduinus, quod cum latinè reddat, nihil fuerit vocabulum Ἀκραγαντῖνον *Agragantinum*, unde etiam nostra firmatur scriptura.

(8) *Transilivit.* Nostri codices & primigenii typographi, quos sequitur J. Baptista Gueffaeus (*Gaufray*).

(9) *Majorum.* Id vocabulo in Chiffletiano exemplari, & in editione Principe desideratur.

(10) *Et rabie.* Nostri codices, vetusta exemplaria, & recentiora cum Gelenio, Manutio, Dalecampio.

(11) *Jatronicen se.* Nempe medicorum victorem, uti Harduinus ex compositione Graecae vocis ἰατρονίκης animadvertit. Perperam in Gelenii, & Manutii editionibus *videtur aaroniceeso*.

(12) *Regressus.* Antiqua exemplaria habent. *Nullius histrionum par, ex quo de comitio equadrigario comitatu regressus in publico erat* (f). Lectionem Harduinus ex suis codicibus restituit. Alteram ab Harduino secutam reduxit Gelenius. Pejora in editione 1469 occurrunt.

(13) *Cum Crinas.* Sunt qui legant *Crines*, adstante Harduino, quos inter Alexander Sculteus (g). Nihil ultra de Crinâ ab antiquis dictum invenimus, & hunc primum praedicavit Gueffaeus, qui Massiliae medicinam docuerit. Plinii verba nihil aliud nisi additur laudem converterat (h).

(a) 1469, 1470, 1472, 1476, 1480. (b) *Vide allatas editiones.* (c) *Ad lib. XXXV. pag. 691.*
(d) *Decad. lib. VI.* (e) Chronol. cap. VIII pag. 37. (f) 1470, 1471, 1476, 1480.
(g) Chorograph. pag. 105. (h) *Prosop. Massiliens. Anno cap. XXVII. pag. 45.*

Ex Harduin.

do, auctoritate eum praecessit. Nuperque centies H-S. reliquit, muris patriae, moenibusque aliis paene non minori summa exstructis. Hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit, damnatis non solum prioribus medicis, verum & balineis frigidaque etiam hibernis algoribus lavari persuasit.

Ex nostrâ recensione.

do [1], *auctoritate eum praecessit. Nuperque H-S.* c̄ [2] *reliquit muris Patriae, moenibus quoque* [3] *aliis penè non minori summâ extructis. Hi regebant fata, cum repentè Civitatem* [4] *Charmis* [5] *ex eadem Massiliâ invasit, damnatis non solum prioribus medicis, verùm & balneis* [6], *frigidâque* [7] *etiam hybernis algoribus lavari persuasit.*

Ex Harduin. I. pag. 495.

VI. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina, ex antiquissimis auctor est, primum e medicis venisse Romam Peloponneso Archagatum Lysaniae filium, L. Aemilio, Luc. Julio Coss. anno Urbis DXXXV. eique jus Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam ob id publice. Vulneratum eum fuisse e re di-

Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina ex antiquis [8] *auctor est, primum e medicis venisse Romam Peloponnensem* [9] *Archagatum Lysaniae filium, L. Aemilio, M. Livio Coss.* [10] *anno Urbis* ꟾↃXXXIV. [11] *eique jus Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam ob id publicè. Vulneratum* [12] *fuisse eum tra-*

ANNOTATIONES.

(1) *Observandi.* Id morbi fuit celebri Gerrono Neapolitano, qui Mediolani in ere medici clarus parentum [illegible], & sydereum aspectum in curando aegroto perpendebat, atque [illegible] necessarium, Wrico Philippo Camili Dezani Insubriae Praefecto [illegible]

(2) *H-S.* [illegible] Novas sequor recollegum codicum. In antiquis tabui legitur scilicet C (a) & Princeps [illegible]

(3) *Moenibus quoque.* Haec etiam ab antiquis, & omnibus [illegible], a quâ recessit Harduinus, jam in Chiffletiano invenerat Dalecampius *moenibusque* [illegible] Princeps [illegible].

(4) *Civitatem.* Nempe Romam.

(5) *Charmis.* A Graeteryo Connodes, sive Carmis dicitur

(6) *Balneis.* Veteres typographi (b), & Nostri codices.

(7) *Frigidâque.* Subaudiendum aquâ. Ore ipsimet Plinio [illegible] *post Solem plerumque frigidâ lavabatur* (c).

(8) *Ex antiquis.* Cum in solo Chiffletian exemplari invenisset *ex antiquissimis* Dalecampius, illius scripturam indicare contentus in ora paginae, retinuit & ab omnibus receptam non innovavit in ipso corpore. Harduinus, qui Cassium Heminam Censorinus [illegible], adnotavit vixisse anno V. C. 608 (d) optimam lectionem invertere minime debebat. Sufficit enim inter antiquos Romanos scriptores Heminam annumerare, cum non modò a Catone Censorio fuerit praecessus, sed etiam illum fuerit Fabius Pictor, quem Scriptorum Romanorum antiquissimum vocat Livius (e) ante Heminam pariter vixerunt L. [illegible] Andronicus, Ennius, Plautus.

(9) *Peloponnensem.* Nostri codices, & vetustae exemplaria. Nihil de Archagato noster rei medicae cultores, nisi id a Plinio [illegible]

(10) *L. Aemilio, M. Livio Coss.* Adnotaverat Dalecampius in Chiff. codice legi *L. Aemilio L. M. Julio* secundi Consulis appellationem corruptam omnino, cum duplici praenomine (quod ineptissimum) & falsè *Julius* loco L[illegible]. Harduinus cum eandem scripturam in Regiis codice [illegible] invenisset optimam (quamvis adulteratam) formulam. Nihil illâ absurdius. Ut Livium, Julium supponeret, dum Gentem Liviam plebejam, nec Consulatu gerendo habilem. Deceret hos Plinii interpretem, qui ex nostrâ plebe Consules factos ignorare non debuerat, magisque ut M. Livium expungat, qui dubio procul cum L. Aemilio Consul fuit, habuisque Salinatoris cognomentum. Optimè igitur Cassiodorus, & Zonaram Consulem unâ cum L. Aemilio Paullo illum fuisse, iterumque fasces gestavit anno V. C. 546, utrumque Dictatorem [illegible] (f). Aliorum quoque Livios Consules fuisse Salinatoris, Mamilianos, Drusi cognomentum omne praeter Heroas [illegible] [illegible].

(11) *Urbis* ꟾↃXXXIV. Hoc anno juxta Plinii, Capitolinum, Mamertini, nostramque supputationem Consules fuerunt L. Aemilius, & M. Livius, unde hoc una exstiti inter aliorum decanum, quinctiumque, quae hujus *sextus* valeant [illegible].

(12) *Vulneratum.* Ritè Harduinus vulnerarium a Plinio appellari tradit, qui vulneribus praeserum curandis operam addidit, ut ocularium dicunt, qui sanandis oculis. Illustrari etiam potest Pliniana dictio ex ipso eodem, qui paullò infra de Antonio (sive ut recentiores legunt Alcone) *Vulnerum medico* loquitur, unde per synonymiam intelligas utramque. Ediderunt vetusti typographi *fere mole salernum in compito acilio emptam. Ob id publicè vulneratum fuisse eum tradunt* [illegible]. Pejora [illegible] in editione Principe. Postea Gelenius vulg[illegible] ... *emptam ob id publicè. Vulneratum eum tradunt fuisse* [illegible]. Gelenium sequitur Dalecampius,

(a) 1470. 1471. 1476. 1480. (b) *Aliae edition. & Princeps an* 1469. (c) *Epist. lib. III* 5.
(d) *Tom. I. in indice auctor. pag.* 56. (e) *Lib. I.* (f) *Vide Murat. class. V. tom. I. nov. thes.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
dictum: mireque gratum adventum ejus initio: mox a saevitia secandi urendique, transisse nomen in carnificem, & in taedium artem omnesque medicos: quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cujus auctoritati triumphus atque Censura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem verba ejus ipsa ponemus.	*tradunt: mireque gratum adventum ejus initio, mox a saevitiâ secandi urendique transisse nomen in carnificem, & in taedium artem* [1], *omnesque medicos: quod clarissimè intelligi potest ex M. Catone, cujus auctoritati Triumphus* [1] *atque Censura unam* [2] *quamà non minimum conferunt, tantò plus in ipso est. Quamobrem verba ipsa* [4] *ponemus* [5].
VII. Dicam de istis Graecis suo loco, Marce fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit illorum litteras inspicere, non perdiscere, vincam. Nequissimum & indocile genus illorum: & hoc puta vatem dixisse. Quandocumque ista gens suas litteras dabit, omnia corrumpet. Tum etiam magis, si medicos suos huc mittet &c.	Dicam de istis Graecis suo loco Marce Fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit istorum [6] literas inspicere [7], non perdiscere. Vincam nequissimum [8] & indocile genus illorum, & hoc puta vatem dixisse. Quandocumque [9] ista Gens suas literas dabit, omnia corrumpet. tunc etiam magis [10], si medicos suos huc mittet.
Est	*Est*

ANNOTATIONES.

[illegible] *Valetudinem non fuisse* [illegible] Chiffletiano [illegible] Vossiano, [illegible] & [illegible] *fuisse* [illegible] Vide [illegible] Harduini [illegible] Gronovio [illegible] (a). [illegible] Manuscripti [illegible]

(1) *Artem.* Codices antiqui & [illegible] typographi legunt *artes* [illegible]

(2) *Triumphus.* Consule, quae [illegible] Plinianae [illegible] ubi Catonem de [illegible] Hispanis [illegible] (b).

(3) *Censura unam.* [illegible]

[illegible] Hermolaus Barbarus [illegible]

[illegible] Editio Princeps [illegible]

(4) *Verba ipsa.* Habent Romana exemplaria. Recentiores *ejus ipsa*, ut editio Princeps. [illegible]

(5) *Ponemus.* Haec verba ex Catonis epistola (quarum [illegible] Filium Pompeium) Plinius mutuatur, ut opportunè animadvertit Dalecampius.

(6) *Istorum.* [illegible] Graecis [illegible] Harduinus *illorum*, quod in Chiffletiano exemplari [illegible] Dalecampius, & habent [illegible]

(7) *Inspicere.* [illegible] habent *aspicere* [illegible] Harduinus lectionem ex sequentibus Catonis verbis adoptat. [illegible] Noster [illegible] libro XI. [illegible]

(8) *Vincam nequissimum.* Contra [illegible] exemplariorum [illegible] Harduinus [illegible] verbo *perdiscere*, [illegible] Graecorum literas. [illegible] nequissimum, & indocile genus [illegible]

(9) *Quandocumque.* In Chiffletiano *quandoque* [illegible] rem, [illegible] meliorem lectionem [illegible]

(10) *Tunc etiam magis.* Nostri codices, & Romana exemplaria Gelenius, Mutinensis, & Dalecampius *tunc etiam magis* cum editione Principe.

(a) Tom. II pag. 830. (b) Pag. 278 279.

AD XXX. LIBRUM

Ex Harduin. I. pag. 524.	Ex nostrâ recensione.
Est & alia Magices factio, a Mose etiamnum & Lotapea Judaeis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est Cypria. Non levem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes, comitatu ejus exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit —— ——	*Est & alia magices* [1] *factio a Mose* [2]*, & Janne* [3]*, & Jotape* [4] *Judaeis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem* [5]*. Tanto recentior est Cypria* [6]*. Non levem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Hosthanes* [7] *comitatu ejus exornatus, planeque (quod nemo dubitet) Orbem terrarum peragravit.*
IV. Gallias utique possedit, & quidem ad nostram memoriam. Namque Tiberii	*Gallias* [8] *utique possedit, & quidem ad nostram memoriam, namque Ti. Claudii*

ANNOTATIONES.

(1) *Magices.* Clessfiolarum magicae item munus vesti?

(2) *A Mose.* Mosis, seu Moysis nomen edita exemplaria yen post, atque ita Plinium scripsisse credo, quamquam in I. Ambrosiano *factio amosa.* In II. *amose* uno eâ voce legamus. Mosen omnium Aegyptiorum edoctum sapientiam testatur Acta Apostolor. VII. 22.

(3) *Janne.* Harduinum de Mose tantum loqui Plinium, non de Janne asserit, nil unanimis in primâ D isquisitionum parte (a). Sequi professus MS. omnes, & vetustissimos ad nostra, in quibus modum lucere & spumae scripturae dixit, est edidit *Plurium & Jamnes* pro *ignotam* ex Impressione Basileensi anno 1535 nobilitatum agnoscit. Janna illam denique *eventumi a Judaeis, Mose, & Lotapea pendens factio* designetur ex quibusdam *de circumcisionibus Judaeis exercitis*, quorum mentio sit in Act. cap. XIX. 13. quorumve Principes sub nomine lateat Judaeus nomine Lotapeus, quod (omnium habeant) significat hominem, qui involvens in, operi se, alitud Plinium hominem Africum cum antecedentem magicae arti adscribens. Vel ad quaestiones redeamus, non invenio a Dalecampio aliquid nostro Janne appellantum ex membranis additis. In I. Ambrosi. lego *amose anni non tum & Lotape et Judaeis pendens.* In II. num edit. 1469 *amise & ione & otiopeta judaei pendens.* Primi Interpretum magis corruptam omnia non videt, secundi & iam pro *Janne* positum facile credam. Audiamus Gelenium, qui in eundem codicibus legi asserit *a Mose, & Janne, & Jotape Judaeis pendens.* Is Jannes in Thaumaturgia antagonista Mosi fuit, coram Pharaone, quod in Pauli ad Timotheum Epistola legimus, magnus insignis, quo factum opinor, ut Plinius Mosen quoque similiter magum fuisse putaverit. Cast garrens sefestit similando interpretas ut pro se nomine legit eum omnem testium eorum etiam typis aneofa quaedam exemplaria habent, istis quidem non scientia, cum Hebraeum sit, & apud Hebraeos auctores reperiatur. Hac usque Gelenius. Jannem a Plinio memoratum esse illum, cujus Paullus Apostolus mentionem agat, non dubitavit Antonius Possevinus (b). Itaque verò sibi notatum fatetur. Ait quae editiones et habent nomen a Mose *etiamnum* (c) sed optimè Gelenius animadvertit, si modo dicat *est & alia*, non opus esse repetere *etiamnum*, quod certè in neutrum facessit, maneat in possessionem, nec in Principe ed. neque noctiu. Alii pro *Jotape* legunt malunt *Jochabela*, ut apud Josephum Flavium, ubi *Jochabeda*, ut in codicibus Divi Hermoni. Hermolaus Barbarus, qui in editione pariter *etiamnum Lotapea* invenerit. *Legendum forte*, inquit, *non Lotapea, sed Jochapela, sive Jochabela ut Josephus, qui matrem Mosis ita nominavit. Hieronymus Jochabedam. Porro & Jotapam quoniam & urbs hoc nomine in Syria Josepho est, a conditore, ut verisimile est vocata. Magos autem fuisse Mosen & Pasdamium, & Lysimachus, & Apollonius Molonis referunt, sed ex secunda contra Apionem voluminis Josephum apertissime coarguit. Qualis autem sit, quam paulo post Plinius Cypriam appellat, non ausim quidem contendere, sed de Christianis nunc sensisse ut suspicer argumentum est, quod Apostolus Paulus cum Barnaba, qui & Cyprius erat, a Judaeis navigavit in Cyprum, ut eorumque primum Insulam totam Mundo Christianorum excolit.*

(4) *Lotapea.* Ab Aleriensi Episcopo, & traductibus receptum, magis quoties, ac *Jotape.*

(5) *Zoroastrem.* Hunc Zoroastrem Eudoxus sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit, quod etiam scripsit Aristoteles. Cum hypotheses prossis ante Plinium referens, illum in annorum supputatione falli credidit Dalecampius, sed ipse fallitur, nam summa Eudoxi, atque Aristoteli cum Plinio objiciendo, qui non nisi unum ab uno huic fecit Zoroastrem, an potius alium, ex auctoribus non constitui. Opinantur recentiores eruditi, quod Graeci, atque ex illis Romani ad proprii idiomata ex eadem saepentis hunc Persam nomen tribuerint. Thomas Hydeus (*Hyde*) Zoroastrem appellat. Et doctus Thomas Stanlejus (*Stanley*) *Zoradusht* Medicam in sit aperire diversitatem Psychorum (d), quod de re ipsa rogatur.

(6) *Cypria.* Vide cum Harduinum Cypriae *factionis* principem nominare Lotapeam. Verum ego (ubi id nominis recipiamus) ex hominis Nostri loqui, longè ante Vespasiani imperium vivere, judicarem. Sunt, qui ex iis verbis cum Hermolao Barbaro colligant Christianissimum a Plinio ludi, sed ego potius in adhaerentem, qui ad Paphum Veneri Sacerdotes provocant (e). Nullum enim de Nostrâ Sanctissimâ lege indicium est ullis Plinio, ut libro V. attigimus, unde ob hoc loco emptata, improvidè ab Harduino, aliisque agnoscitur.

(7) *Hosthanes.* Nostri Harduinus in libris omnibus MSs. asserit *Hosthanes.* Id ego etiam in priscis editionibus invenio (f), demptâ tamen Principe.

(8) *Gallias.* Nempe Transalpinas. Typographico mendo in primâ Disquisitionum nostrarum parte irrepsit *Galliam* (g).

[a] *Lib. V. pag. 168.* [b] *Bibliotheca lib. XII. cap. XLII. pag. 99.* [c] 1470. 1472. 1476. [d] *Tom. VI. §. VIII. num. 19.* [e] *Vid. Dalec. hoc loco.* [f] 1470. 1472. 1476. 1480. 1483. [g] *Lib. V. pag. 139.*

Ex Harduin.

ii Caesaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus vatum medicorumque.

Ex Harduin. II. pag. 524.

V. Vt narravit Osthanes, species ejus plures sunt. Namque & aqua, & sphaeris, & aere, & stellis, & lucernis, ac pelvibus, securibusque, & multis aliis modis divina promittit: praeterea umbrarum, inferorumque colloquia. quae omnia aetate nostra Princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharae tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupivit, nec quidquam generosius voluit. Nemo unquam ulli artium validius favit. Ad haec, non opes ei defuere, non vires, non discentis ingenium, non alia, patiente Mundo.

Ex Harduin. VI. pag. 529.

Esse animal Locustae simile sine pennis, quod troxalis Graece vocetur, Latinum

Ex nostrâ recensione.

dis [1] *Caesaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus vatum medicorumque.*

Vt narravit Hosthanes, species [2] *ejus plures sunt, namque & ex aquâ* [3], *& sphaeris, & aëre, & stellis, & lucernis, ac pelvibus, securibusque, & multis aliis modis divina* [4] *promittit* [5] *praeterea umbrarum inferorumque colloquia. Quae omnia aetate nostrâ Princeps Nero vana falsaque comperit; quippe non citharae tragicique cantus libido illi major fuit* [6], *fortunâ rerum humanarum summâ gestiente in profundis animi vitiis: primumque imperare Diis concupivit, nec quicquam generosius voluit* [7]. *Nemo unquam ulli artium validius favit. Ad haec non opes illi defuere: non vires: non discendi* [8] *ingenium. non alia* [9]. *patiente Mundo* [10].

Esse animal [11] *Locustae simile sine pennis, quod Troxalis* [12] *Graecè vocatur* [13] *Latinum*

ANNOTATIONES.

(1) *Ti. Claudii.* Nostri codices per contractionem *Ti. Cl.* quod ab amanuensibus deformatum in *Tiberii* [illegible] appellationem, ab [illegible] fuit adoptatum. Harduinus longa argumentatione [illegible] Claudio [illegible] [illegible], quod [illegible] Tiberius. Nostrae [illegible] [illegible] fundamentum habet [illegible] Plinii [illegible].

(2) *Species.* Membrana, & [illegible] typographi *species*.

(3) *Namque & ex aquâ.* Alii *ex aqua* & *ex sphaeris*. Consule Romanas editiones, ubi tamen [illegible] *Namque ex aqua & sphaeris.* Lectionem ab Harduino [illegible] [illegible] in Chiffletiano Dalecampius. Ego [illegible], & Parisienses typographi (a) adhaereo.

(4) *Divina.* Idem Dalecampius monet in V. (nempe [illegible]) legi *divinationes*.

(5) *Promittit.* In Chiffletiano *promit*, quod vocabulum [illegible] [illegible], ut *promittit* [illegible] [illegible].

(6) *Major fuit.* Haec & reliqua forent admodum [illegible] [illegible] Plinius, [illegible] majorem Neronis [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] fecerit.

(7) *Voluit.* Correxit 1469 Barbarus, Gelen, Manut, & Dalecampius [illegible] Chiffletiano *voluit* [illegible] pag. [illegible] [illegible]. [illegible] in antiquis editionibus [illegible] [illegible] [illegible] (b). Verbum nostra lectio [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Nero [illegible] reliquerit.

(8) *Discendi.* Plerique usque ad Dalecampium [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] *discendi* in Chiffletiano [illegible] adnotavit. Convenit laudato exemplari editio Princeps.

(9) *Non alia.* Antiquae editiones hoc loco corruptam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] particula *non*.

(10) *Patiente mundo.* Summâ elegantiâ [illegible] Plinius exprimitur, [illegible] Romanum Imperium [illegible] [illegible] opprimeret Nero, [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Si [illegible] legendum [illegible] *Non alia in patiente Mundo* (c). Nullum [illegible] [illegible] [illegible], quam [illegible], [illegible] [illegible] elegantissimam, & ubique [illegible] [illegible].

(11) *Esse animal.* Locum antiquum [illegible] V. MS. [illegible] retinuit Gronovius. Ita certè habent Romanae editiones, Veneta 1469, Gelenius, Paulus Manutius, & Dalecampius [illegible] *esse animal*.

(12) *Troxalis.* In [illegible] legebatur *tryxalis*. Primus Dalecampius [illegible] Aelianum (d) *troxalis* [illegible], Id probavit Harduinus [illegible] MSS. Reg. [illegible] & Colbert. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] editio, [illegible] [illegible] ad calcem lib. XXIX. num. XXXII. (e) [illegible] [illegible] Sic etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *troxalidas* [illegible], [illegible] [illegible]. Ego [illegible] Dalecampio laudem [illegible] [illegible], & Harduini laborem commendo. Puto, [illegible] typographico mendo [illegible] in Genevensi [illegible] apud Harduinum [illegible] (f), [illegible] [illegible] in titulo, cum liber XXIV. [illegible] pro XXX. Editio Princeps [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] *sine pennis*.

(a) 1516. (b) 1472. 1483. 1491. (c) *Vide Acta Magna Lipsiensia pag.* 94. (d) *Histor. Animal. VI.* 19. (e) *Pag.* 510. (f) *Vol. tom. III. pag.* 805.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
num nomen non habeat, aliqui arbitrantur nec pauci auctores hoc esse quod gryllus vocetur.	*num nomen non habere* [1] *aliqui arbitrantur; nec pauciores* [2] *hoc esse, quod gryllus vocetur* [3].

AD XXXI. LIBRUM

Ex Harduin. II. pag. 546. & 547.	
Digna memoratu villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus imposita littori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum (ibi compositis voluminibus ejusdem nominis) in qua & monumenta sibi instauraverat, ceu vero non in toto terrarum orbe fecisset. Hujus in parte prima, exiguo post obitum ipsius, An-	*Digna memoratu* [4] *villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus imposito littori* [5], *celebrata porticu ac nemore* [6], *quam & vocabat* [7] *M. Cicero* [8] *Academiam ab exemplo Athenarum, ibi compositis voluminibus eisdem nominibus* [9], *in quâ & monumentum* [10] *sibi instauraverat* [11], *ceu verò non &* [12] *in toto terrarum Orbe fecisset. Hujus in parte primâ* [13] exi-

ANNOTATIONES.

(12) *Vocetur.* Antiqui omnes, & omniores typographi [illegible] Gronovian. et nonnullis MSS. legit *vocetur*.

(1) *Habere.* Nostri codices, & rectè ex [illegible] *habere* [illegible] ab impressoribus vulgarum [illegible] in suo apographo desiderari nomen Plinianum, post illum in [illegible] Gronovius. [illegible]

(2) *Nec pauciores.* [illegible] Chiffletianum exemplar, & alia multa [illegible] a Pintiano ex suo apographo allatae lectionis. [illegible] in V. [illegible] *aliqui autem arbitrantur, alii nec pauciores.*

(3) *Vocetur.* Gronovius in Pinciani, Vossii, & Chiffletii codicibus legi asserit *nec pauci auctores hoc esse quod gryllus vocetur.* In Academico, Gudiano [illegible] Vossiani *nec pauciores hoc esse quod gryllus vocetur*, [illegible] *esse animal insigne* [illegible] *quod* [illegible] *Graecè* [illegible], *Latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur, nec pauci auctores hoc esse, qui grylli vocentur.* [illegible]

(4) *Digna memoratu.* Quaedam exemplaria habent *dignum memoratu* (a). [illegible] *digna memoratu* (b), quam [illegible] Palmarius, Alexander Benedictus, Parisienses typographi, Gelenius, Manutius, & recentiores. In editione Principe *dignum villa est* malè. Sed ubi Jul. Caes. Capacius habet *digna memoratu est villa* [illegible]

(5) *Littori.* Johannes Franciscus Lombardus in Synopsi de Balneis Puteolanis „ Non procul, ait (c), *supra mare* [illegible] *M. Tul. Ciceronis*, [illegible] *Ciceronianum* „.

(6) *Porticu ac nemore.* [illegible] veteres Romani. [illegible] villas suas, & Thuscum praesertim describit (d) [illegible] *porticum* [illegible]

(7) *Et vocabat.* Illud *&* vetustis impressoribus [illegible] tum in Chiffletiano exemplari desideraretur, Harduinus praetermisit. A Plinii tamen indole minimè abhorret, videturque invitam nomen a Cicerone villae [illegible] imposuisse [illegible] Oratorum Principem illum [illegible] tamen in editione Principe occurrere *quam vocabat Marcus Cicero.*

(8) *M. Cicero.* Praenomen [illegible] Harduinus, utpote in Chiffletiano codice praetermissum. In [illegible] *Cicero* [illegible] *M. Tullii* [illegible] *M. Ciceronis* [illegible] Legitur lib. XIII [illegible] *M. Ciceronis monumentis* [illegible]

(9) *Eisdem nominibus.* Sequor Palmarium, Alexandrum Benedictum, Parisienses typographos (f), [illegible] *Academicarum Quaestionum.* Nec differt Veneta impressio anni 1496 (quam ex [illegible] Hermolai Barbari [illegible] typographus) ubi lego *compositis voluminibus eisdem nominibus*, illud [illegible] in praecipuis [illegible] *nominibus* (g). In aliis haec duo verba desiderantur (h). In editione Principe [illegible]

(10) *Monumentum.* Ex nostris codicibus, & plerisque vetustioribus libris (i). [illegible] Principe Harduino [illegible] Chiffletii codice [illegible]

(11) *Instauraverat.* [illegible] editionibus (k). In nonnullis tamen exemplaribus [illegible] (l), quod ubi [illegible] Latini [illegible] Ciceronem [illegible] *superstitem* [illegible] *superstitem* [illegible] Ciceronem [illegible] superimpositam rem denotare.

(12) *Non &.* [illegible]

(13) *In parte primâ.* Namque in primo villae [illegible] De Villa [illegible] Capacius, qui haec longè melius, quàm Plinii verba digessit (m).

(a) 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. 1496. (b) 1470. 1472. 1497. (c) Cap. XXI.
(d) Lib. V. 6. (e) Lib. XIII. 3. (f) Vide edit. ann. 1526. pag. CCCCXLI. (g) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480.
(h) 1483. 1491. (i) 1469. 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. (k) 1469. 1470. 1472. 1476. 1479. 1480.
(l) 1483. 1491. (m) Antiq. [illegible] Campan. cap. XXIV. col. 223. edition. P. Burman.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi, perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tullii, qui fuit e libertis ejus, ut protinus noscatur etiam ministeriorum haustus ex illa majestate ingenii. Ponam enim ipsum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum legi	*exiguò post obitum ipsius, Antistio Vetere* (1) *possidente, eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tullii* (2), *qui fuit e Libertis ejus, ut protinus noscatur etiam ministrorum* (3) *haustus ex illâ majestate ingenii* (4). *Ponam* (5) *enim ipsum carmen dignum ubique, & non ibi tantum legi*
Quod tua, Romanae vindex clarissime linguae,	Quod (6) tua Romanae vindex clarissime linguae
Silva loco melius surgere jussa viret	Sylva (7) loco (8) melius surgere jussa viret
Atque Academiae celebratam nomine villam	Atque Academiae celebratam nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus.	Nunc reparat (9) cultu sub potiore Vetus (10).
Hic	Hic

ANNOTATIONES.

(1) *Antistio Vetere.* Harduinus C. Antistium [illegible] sub Augusto anno U. Cond. DCCLVIII una cum D. Laelio Balbo statuit (a). [illegible] vel typographi [illegible] notam X. ante L. accessisse, [illegible] Harduinum [illegible] impressionem [illegible], ubi legimus (b). *Hic Consul fuit cum D. Laelio Balbo U. C. DCCXLII.* [illegible] Harduinum, & [illegible] Marmorum Capitolinorum, & Varronis [illegible] Justa Plinium, [illegible] Tabulae anno U. C. 747 Consulibus Antistio Vetere, & Laelio Balbo [illegible]. Cave, ne hunc Antistium Veterem [illegible] C. Antistio Vetere [illegible], qui Consul [illegible] anno Urbis 775 [illegible] (c).

(2) *Laureae Tullii.* [illegible] Plinius, [illegible] *In Tullius Laurea,* [illegible] Pintianus [illegible] Lib. [illegible] Emendavit hunc locum Andreas [illegible] verba illustrans, versus a *Laurea Tullio* [illegible] (d). [illegible] Tullium Lauream [illegible] (e).

(3) *Ministrorum.* [illegible] Ambrosiano, [illegible] Chiffletiano [illegible] *ministrorum haustus ex illa majestate ingenii.* [illegible] (f) Gronovius [illegible] Chiffletiano [illegible] *ministrorum haustus ex illa majestate ingenii,* [illegible] Ciceroni adaptabat (g). [illegible] *ut protinus noscatur etiam ministrorum haustus ex illa majestate ingenii* (h). [illegible] Pintianus [illegible], unde Paullus [illegible] *Velleius* [illegible] *ministrorum — quae* [illegible] Hinc, [illegible] Pintianus, & a Gronovio, [illegible] Hensio [illegible] *ministrorum* [illegible] *Libertus ejus,* [illegible] (i), [illegible] gladiatorum [illegible] (k). [illegible] *Ministrorum,* [illegible]

(4) *Majestate ingenii.* [illegible] M. Ciceronis Oratorem Principe, & primo latinae linguae [illegible] Verbum *ingenii* [illegible] Principe, [illegible] I. Ambrosiano, Toletano, [illegible] In II. Ambrosiano, [illegible] Harduinus (m), [illegible]

(5) *Ponam.* In I. Ambrosiano *ponitur.* Reliqua exemplaria [illegible] *ponam enim.*

(6) *Quod.* Codices omnes, & veteres typographi [illegible] Manutium, & Dalecampium. Hos Crusius [illegible] Crusium [illegible] Pintianus [illegible]

(7) *Sylva.* Paullus Manutius [illegible] Ego [illegible] typographos, [illegible] Johanne Spirensi.

(8) *Loco.* Allatius [illegible] vocabulum ab omnibus [illegible]

(a) Tom. II. pag. 547. num. 6. (b) Tom. III. pag. 341. num. 3.
(c) Vide Tabul. Plinian. Disquisit. lib. IV. pag. 86. & 89. (d) Lib. VI. 16. pag. 338.
(e) [illegible] III. cap. 38. (f) Edit. Harduin. tom. III. pag. 391. num. 4.
(g) Cit. edit. Hard. tom. III. pag. 809. (h) Lib. I. 17. pag. 180. (i) Lib. XXXV. 7.
(k) Lib. VII. 52. (l) Lib. XXV. 1. (m) Tom. II. pag. 569. notulae 11.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Hic etiam apparent lymphae non ante repertae, Languida quae infuso lumina rore levant. &c.	Hîc etiam apparent lymphae non ante repertae, Languida quae infuso lumina rore levant. (1) &c.
Ex Harduin. II. pag. 550.	
Et in Cantabria fontes Tamarici in auguriis habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In unum alveum coeunt vasto singuli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando vicenis, citra suspicionem ullam aquae, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus sicut proxime Lartio Licinio Legato post Praeturam post septem enim dies occidit.	*In Cantabriâ* (2) *fontes Tamarici* (3) *in augurio* (4) *habentur. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum amnem* (5) *coeunt vasto singuli amne. Siccantur duodecies* (6) *diebus, aliquando vicies citra suspicionem ullam aquae, cum sit illis vicinus* (7) *fons sine intermissione largus* (8); *dirumq; est* (9) *non profluere eos aspicere volentibus* (10) *sicut proxime Lartio Licinio* (11) *Legato post Praeturam* (12) *post septem dies occidit* (13).

Tom. II. XXXII. V 2 *Ho-*

ANNOTATIONES.

bet receptam professionem [illegible] imaginem subjicit, et etiam proxime subjunxit sequentia

Nimirum locus ipse fuit Ciceronis [illegible]

Hoc dedit

(c) *Repetit* Cod. II Ambrosianus *superet*

(m) *Petas.* De [illegible] nominandi casu appellabitur, ... a nonnullis Auctoribus *[illegible]*. Quod ... *Verus* ... peril elemento reddendum, nec et e [illegible], & Lombardo ... (a). Emendandi ... flores [illegible] typographi. De hâc Ciceronis villâ plura eleganter ... Eucherius e Quinctio (b), [illegible] ... verba subjiciam

(1) *Levant.* ... hodie ab ... vocantur *Bagni di Petro*. Hos in Bajensi ... ut ... abundant.

(2) *In Cantabriâ.* Ambrosiani codices, ... typographi ... Gelenius ... Dalecampius ... post Dalecampium Harduinus ... verbi ...

(3) *Tamarici.* In Ambros. exemplaribus *Tamarice* ... quam ... in edit. Princ. ... legunt *Tamarici*. De hoc ... & voce ...

(4) *Augurio.* Ita plerumque libri omnes ... Harduinus ... *supra* ... apud Plinium *quod quidem in augurio intellectum est* (c). Caeterum ... *in auguriis* ... Ambrosianos, & Chiffletianos ... & Principe ...

(5) *Amnem.* Codd. Ambrosiani hanc proferunt lectionem, eamque Plinianam credo, ... *amnem* ... *alveum*.

(6) *Duodecies.* Cum ... codices in I. Ambrosiano *duodecies* ... in ... *duodecimis* (d), ... *eodem* adverbio ... Baerius ... Principe.

(7) *Vicinus.* Laudati codices, & vetusta exemplaria.

(8) *Largus.* Liber II. *De Cantabris — fons largus* ... *singulis semper intumescit ac residet.* Fortassis eadem ...

se. Vide, quae libro XVI. exhibebimus.

(9) *Dirumque est.* Sequor antiquas editiones, ubi *dirumque est* (e). Codex I. Ambrosianus *durum est*; Codex II *mirum est*, cum ... Johannes Spiraensis, ... eandem ... lectionem ... vel ... *dirum est*

(10) *Volentibus.* ... observationes affirmat ... ostenderit ... tempora, quo ...

(11) *Lartio Licinio.* De hoc non uno loco ... in primâ Disquisitionum parte. Non ... Larius ... appellationem ... atque ex ... maneat. Consulatur ... Plinii vitâ pag. ... numero 5.

(12) *Legato post Praeturam.* Qui nempe post ... Praetorium officium Hispaniae Citerioris Legatus fuerat ...

(13) *Accidit.* Postquam VII dies ad hos fontes ... Lartius, semper ... aspexisse ... Plinius. Haec scripsere ... & recte omnibus ... Harduinus ... „ L. hic, ... „ quit (f), editi hactenus *post Praeturam post septem* „ *dies accidit.* Nos ex Chiffl. cod. vocalam ... „ ... ex ... „ enim ... illud est, quod ... prodigio ... „ tem ... ante annum ... *Reg.* ... habet, ut ... „ ... Reg. 2., & Chiffl. male.

Ut Harduino ... Ambrosianum codicem cum editis exhibere *post VII dies accidit*, quae omnia ... Harduinum Plinii verba ... verbo *occidit*. Neque enim in Naturali historiâ ... ubi *occidit*, ... migrasse ... quando ... fuit. *Occidit* propriè significat ... etiam ... Hujusmodi ... ignorasset Harduinus, qui ... lectionem adoptavit (g).

(c) *Vid. Collection Petri Burmanni tom. IX. par. IV. col. 65.*
(b) *Ibid. lib. 51 pag. 311.* (a) *Pag. 607.* (d) 1483. 1491. (e) 1470. 1472. 1476. 1478. 1480.
(f) *Emendat. VIII. pag. 569.* (g) Memoires pour l'histoire naturelle — de Languedoc part. II. chap. XII

Ex Hardun. VI. pag. 556.

XXXII. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, cum alioquin lavari calida frequenter induceret: videlicet quia medicina tunc non erat haec, quae nunc aquatum perfugio utitur.

Ex Hardun. VI. pag. 557.

XXXIII. Medendi modus idem & in marinis erit, quae calefiunt ad nervorum dolores, ferruminandas fracturas, ossaque contusa: item corpora siccanda: qua de causa & frigido mari utuntur. Praeterea est alius usus multiplex, principalis vero navigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus: sicut proxime Annaeum Gallionem fecisse post Consulatum meminimus.

XXXVII.

Ex nostrâ recensione.

Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse [1] *demiror, cum alioquin lavari calidâ* [2] *frequenter induceret* [3]*: videlicet quia medicina haec non erat tunc* [4]*, quae nunc aquarum perfugio utitur.*

Medendi modus idem [5] *& in marinis erit, quae calefiunt* [6] *ad nervorum dolores, ferruminantes fracturas* [7]*, ossaque contusa: idem* [8] *ad corpora siccanda* [9]*, quâ de causâ & frigido mari utuntur. Praeterea est alius usus multiplex, principalis verò navigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem excreantibus* [10]*: sicut proximè Annaeum Gallionem* [11] *fecisse post Consulatum* [12] *meminimus* [13].

Et

ANNOTATIONES.

(1) *Non fecisse.* Illorum Vatem non meminisse, si unice ex Scamandri fontibus nec plus, animadvertit Harduinus, immo aquam tepidam commendavit Iliad. χ. versu 147. Haec omnia pertulerat Dalecampius. Verbis, ut mea nec falli opinio, interpretem Plinium vexoni immerito, cum Auctor dicere intendat, Homerum calidorum fontium ad restituendas firmandasque vires non meminisse, adeoque illarum Eluetis rationem, utpote quia Poëtae aevo medicina aquarum perfugio minimè utebatur. Ex fuco factitius allaetur, tamen & verfonlis constituere, ubi Trojanorum uxores & filiae lavando speciosè vestibus utentur didendis (a). Non igitur Troianis aquarum medicinam agnoscebant, quamvis aliter a Scamandri fontibus unicè fluxere, & ut in tergum ex igne videndi fuerint egretius. Hinc velim perbaeat vir utique omni laudis praefulgens nominandus Andreas Pasta, Bergomatum decus aeternum, qui Plinium hic in re, & in medendi antiquorum ex aquis medicinâ arguere tentarebat apud Ptolemaeum Vilnaei Tiraquellum, alterum omnis eruditae Lucubrom.

(2) *Calidâ.* Nempe aquâ tepente. In veteri exemplari legi etiam *lavanti calidâ* Dalecampius admonet.

(3) *Induceret.* Ita nullus codices etiam antiqui typographi (b), & Chiffletiano exemplari. *Indeceret* legerunt nec non laudatus Dalecampius, & frequenter *indiceret* editum sero. Editio Princeps, & cum illâ Gelenius, & nonnullis legunt *induceret*. Ea etiam pervetus adhaereret.

(4) *Non erat tunc.* Verba hic convertenda ex antiquo exemplari tamen Pintianus, tam libenter sublimitha.

(5) *Idem.* Veteres typographi obiderant *item*.

(6) *Calefiunt.* Nonnullae editiones habent *calefaciunt* (c), quod recipi etiam possit, cum verbum sit Plinio, atque adeo se scriptore hoc familiare. Legimus in Naturali historiâ *de glande seu grano ex aliâ fictili versantem*, in libro *calefaciunt* (d). Caeterum verborum hoc loco non inverso, cum editum vetustiores typographi addiderant *calefiunt* (e).

(7) *Ferruminantes fracturas.* Harduinus in emendationem syllaba, ex MSS. *ferruminandas* restituisse (ita), qui sint laudandi codices minimè aperuit. Pintianus in suo exemplari invenerat *ferruminata ac fracturas esse*, unde suevit legendum scripsit *ferruminant & fracta etiam esse*, vel non verò redundate. Gronovius in Vossiano scriptum testatur: *ferruminata fractura ossa contusa item corpora ad siccanda*, eodemque modo in Montpiano, Gudiano, Academico, nisi quòd hic *ferruminantia*, unde fortasse legendum *sedytantes: quae calefiunt ad nervorum dolores, ferruminandas fracturas, ossaque contusa item corpora ad siccanda.*

Harduini testamentum minimè arridet, cui enim crura tantum, non coxae, brachia &c. ossa itidem ferruminari? Editio Princeps habet: *quae calefiunt ad nervorum dolores. Ferruminantes ad fracturas, ossaque contusa.* Subsequi typographi addiderunt *ferruminata & fracturas*, restituerunt *ferruminantes* sanguinis singulari, nimisque ab aliis in vetustioribus dilutus legimus hoc ipsissimo libro de Carnis Arabiae uppedit, quod in ibi *matre domosque mersisse falso fecerunt aquâ ferruminantem* (f).

(8) *Idem.* Nempe idem modus. Sequor Romanae editionem. In Principe *item corpora siccanda*, uti Harduinus.

(9) *Ad corpora siccanda.* Iisdem auctoritatibus lego. Gelenius juxta fidem, ut ei videtur, emendatoriis codicum vulgavit: *item corpora siccant*. Ubi germanam recipias scripturam *ad corpora siccanda*, subaudiendum *utuntur*.

(10) *Excreantibus.* Ita editio Princeps voce verè Pliniana, & longe melius quàm vulgatum ab aliis typographis, & a recentiori etiam adoptatum *egerentibus*. Dalecampius ex V. exemplari pariter adnotavit legi *excreantibus*.

(11) *Gallionem.* Nonnulli codices *Gallionem* habent, quos inter Parmensis editio anni 1476. & tradunt. Id admisimus *perstudiosum*.

(12) *Post Consulatum.* Nicolaus Antonius, cum hujus Consulis memoriam in Fastis non inveniret, legere malvult

(a) *Vide Homer. opera tom. I edition. Patavin. ann. 1762. Iliad. lib. XXII pag. 719.*
(b) 1470. 1472. 1478. 1479. 1480. 1483. 1491. &c. (c) 1483. 1491.
(d) *Lib. XXVII. 10.* (e) 1469. 1470. 1472. 1476. 1480. &c. (f) *Lib. XXXI. 7.*

Ex Harduin. VI. pag. 558.

XXXVII. Quia saepe navigantes defectu aquae dulcis laborant, haec quoque subsidia demonstrabimus. Expansa circa navim vellera madescunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demissae reticulis in mare concavae *e* cera pilae, vel vasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata corpora & hominum & quadrupedum natando in cujus libeat generis aqua, facillime in artus redeunt.

Ex Harduin. VII. pag. 559.

Sunt & montes nativi salis, ut in Indis Oromenus in quo Lapicidinarum modo caeditur renascens: majusque regum vectigal ex eo, quam ex auro *est* atque margaritis ·—— —— Garrhis Arabiae op-

Ex nostrâ recensione.

Et quia [1] *saepe navigantes defectu aquae dulcis laborant, haec quoque subsidia demonstrabimus. Expansa circa navim vellera madescunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demissae reticulis in mari* [2] *concavae e cerâ pilae, vel vasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem; nam in terrâ marina aqua argillâ percolata dulcescit* [3]. *Luxata* [4] *corpora & hominum, & quadrupedum natando in cujuslibet* [5] *generis aquâ facillimè in artus redeunt.*

Sunt & montes nativi salis, ut in Indis Oromenus [6], *in quo Lapicidinarum* [7] *modo caeditur renascens, majusque Regum vectigal* [8] ex eo *est* [9], *quam ex auro atque margaritis* —— *Carris* [10] *Arabiae* op-

ANNOTATIONES.

voli apud Naturalis historiae conditorem *fecisse post Proconsulatum* (a). Verum id parum caute egit, cum Annaeum Gallionem non ordinarium, sed Consul suffectus esse praeterit. Horum omnium nos non loco intercidisse indolemus. Harduinus ad haec Plinii verba *Junium*, inquit, *Annaeum Gallionem, Senecae Philosophi fratrem, capit mentio apud Tacitum*, lib. 15. Annalium —— *Quo enim consulatum gessisset, nam in consulem fastis non consistit*, [illegible] Ne Junii gentilium appellatum secum ibi fuerint, fore oportet, quod Annaeus Gallio, cujus hoc loco meminit Plinius, antea vocabatur *M. Annaeus Novatus*, Senecae Philosophi natu major: *nomenque suum mutaverit, & in Junii Gallionis familiam ab eo adoptatus*, ut opportune Lipsius animadvertit (b).

(12) *Memoriae*. In historiis, ut conjicio, a fine Aufidii Bassi, ad quas provocat Tacitus laudato Annalium XV volumine.

(1) *Et quia*. Ex veteri exemplari legit Dalecampius, quae lectio magis placet, cum incitata superioribus jungat: illam ex opposita causa recipere, uti redundare in Castalia ad fontem Timaeum monuerint.

(2) *In mari*. Nostri codd., & vetusta exemplaria [c]. Cum Dalecampius in sua pagina adnotasset ex V. *in mare*, hanc adhuc lectionem Harduinus. Utraque ratione sustinetur. Placuit tamen aliis, ipso fatente Harduino, vulgavi *in mare*. Vitiosum potiusne *fugda* non aiverim.

(3) *Dulcescit*. Quod Hawtonus, Valcerus, Fitzgeraldus, Aplatyus apud Anglos Lesbannus, & Samuel Reyherus in Germania, Gotenus in Minori Britannia Vallisnerius apud Italos tentarunt, tandem obtinuit Palissnerius (*Pulsionne*), cum hujus inventa viginti quatuor horarum spatio, usque ad 2000. sescarii marinae aquae dulcescunt.

(4) *Luxata*. Editio Princeps *luxataque*. In Chiffletiano *gelida*.

(5) *Cujuslibet*. Codices omnes praeter Chiffletianum, ubi cujuslibet, *cujus libeat*.

(6) *Oromenus*. Nemo hujus montis, quod sciam, ex antiquis Geographis literarum Orbi male, meminit, neque illi ex recondatiorum inscriptionum in magna Neotericorum literarum collectione. Martinierus ad solum Plinium lectores deducit. Videtur nomen a Graecis indorum quorum nomen aiebant cum ὄρος *mons* [illegible] significet.

(7) *Lapicidinarum*. Ita legunt nostri codices cum antiquo Patiani exemplari, veteres typographi, iidemque multi ex recentioribus, uti a Gelenio, Pauli Manucii, & Parisiensi editionibus (d) videre est, ita etiam Heraldus sustinendam contendebat. Quamvis lexicographi hanc improbent lectionem, ma fecta enim non habebant, ex re ipsa, quod differentia appareat inter Lapicidas, lapides nempe caedentes, & Lapidicinum (quae Graecis λατομεῖα) ubi lapides caeduntur.

(8) *Regum vectigal*. Hanc editionem Principis simpatera longe malim, quam aliarum, ubi legimus *Regum vectigal*, quis enim tantae amplitudinis Oromenum fuisse sciat, ut majorum Regum ditionem constitueret?

(9) *Ex eo est*. Adoptatam ab Harduino lectionem in Chiffletiano extantem vidit Dalecampius, amplectendam censuit Gronovius, cum a Vossiano pariter occurreret. Sed mihi magis aperta & facilis videtur ab aliis omnibus recepta. Harduinus Dalecampii, & Gronovii nomina silentii tenebris involvens, Plinii locum ex MSS. sanasse in non dummum syllabam gloriatur.

(10) *Carris*. Absque dubitatione lego cum editione Principe, mihique nisi ab aliis redditur *Carrhis*, ut infra constabit. Asserit Harduinus (falsitarque ut apparet) quod libri omnes hactenus editi habent *Carrhis Arabiae*, quam illam asserit habere. Crassi clade nobilitam (e). Cum in Regio 1. cod. se invenisse *Gerrhis* ipse *Gerrhae* principiis, quod oppidum non in litore Arabiae Felicis

quo

(a) *Biblioth. Vet. Hispan. lib. 1 6. pag. 21.* (b) *Vit. Senecae cap. II.* (c) 1470. 1472. (d) *Vid. edit. ann.* 1516.
(e) *Ad Plin. lib. XXXI. emendat. XV. pag.* 577.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
oppido muros domosque massis salis faciunt, aquâ ferruminantes —— In Hispania quoque citeriore Egelastae caeditur, glebis paene translucentibus, cui jam pridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus, in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit. & in totum sponte nascens intra haec est.	*oppida muros domosque massis salis faciunt aquâ ferruminantes —— In Hispaniâ quoque Citeriore Egelestae* [1] *caeditur glebis penè translucentibus, cui jampridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus, in quo reperitur sal sponte nascens, sterilis est, nihilque gignit in totum. Inter haec sunt*
Factitii varia genera. Vulgaris plurimusque in Salinis, mari adfuso &c.	*factitii varia genera. vulgaris plurimusque in salinis mari adfuso &c.*
Ex Harduin. X. pag. 566.	
Succurrit ex venenis fungorum ex posca potum, aut si buprestis pasta sit, ex	*Succurrit & venenis fungorum ex poscâ potum, aut si Bupreslis exhausta sit* [2], ex

ANNOTATIONES.

[illegible]

[a] *Lib. XVI pag.* 1110. [b] *Lib. VI* [c] *Lib. VI* 18.
[d] *Lib. III.* 3 *in Harduin. recens. pag.* 143. [e] 1470. 1472 1476 1479.
[f] *Lib. III pag.* 115. [g] *Lib. II.* [h] *Lib. II pag.* 45. [i] *Vid. edit. Plinii anni* 1482. [illegible]
[k] *Vol.* I. [illegible] *ann.* 1513 *pag.* 32. [l] *Lugdun. ann.* 1548. [m] *Lib. II pag.* 34.
[n] [illegible] [o] La Martiniere [illegible]
[p] *Lib. III.* 14. *pag.* 34. [q] *Lib. XV.* 13. [r] *Lib. XXVIII.* 10.

Ex Harduin.

ex aqua, vomitionesque evocat. His qui sanguinem tauri biberint, cum lasere datur. In facie quoque exhulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum, donec nigrescat, tritumque illinitur. Infunditur ventris & renium doloribus.

Ex nostrâ recensione.

ex aquâ [5], *vomitionesque evocat. Iis* [6], *qui sanguinem Tauri biberint, cum lasere datur. In facie quoque exulcerationes* [7] *sanat cum felle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigrescat, tritumque illinitur. enfunditur vesicae* [8] *& renium doloribus.*

AD XXXII. LIBRVM

Ex Harduin. I. pag. 572.

I. Addatur his & reciproci aestus inenarrabilis vis, versumque totum mare in flumen. Tamen omnia haec, pariterque eodem impellentia, unus ac parvus admodum pisciculus, echeneis appellatus in se tenet. —— —— Tenuit & nostrâ memoria Caii Principis ab Astura Antium renavigantis, ut res est etiam auspicalis pisciculus. Siquidem novissime tum in Vrbem reversus ille Imperator, suis telis confossus est.

Addatur iis & reciproci aestus inenarrabilis vis, versumque totum mare in flumen [5]. *Tamen omnia haec, pariterque eodem impellentia, unus ac parvus admodum pisciculus Echeneis* [6] *appellatus in se tenet.* —— —— *Tenuit & nostrâ memoriâ Caj Principis ab Asturâ Antium renavigantis* [7], *ut res etiam fuerit* [8] *auspicalis, pisciculus, siquidem novissimè tum in Vrbem reversus* [9], *suorum telis* [10] *confossus est.*

Di- Di-

ANNOTATIONES.

(1) *Ex aquâ.* Subaudi *pecore.*

(2) *Iis.* Ex membranis, & vetustis libraria (a) Galenus, & recentiores *Hoi* utraque ratione scribitur.

(3) *Exulcerationes.* Iisdem auctoritatibus, & rectè scribendi ratione. In Hackiorum impressione irrepsit *exhulcerationes.* Hanc editionem, utpote Dalecampii traducem, ut multis sequi tur Harduinus, verum id vocabulum aspirationem non admittit.

(4) *Vicae.* Haec ad utraque Iudas, a quâ anteriori post Galenum, malè (ut suspicor) recesserunt. Nescio, cur illam in operis corpore non adoptaverit Harduinus, cum in Mss. omnibus invenerit telletur. Solâ enim verborum perfectione utraque Plinium, quòd totum utrumque Naturae arcana infusum levatamque prodeat, quam veram *dolor* hoc.

(5) *In flumen.* Qui lentaverunt, per summum calor, Naturalem historiam considerarunt, post impressa haec ultima verba, subjungunt

De Echeneide pisce; & mirabili ejus proprietate: & irrigatione & marino lepore & mirabilia sales maris Capitulum I.

Tamen omnia haec pariterque eodem impellentia &c. (b) Nihil ferè hîc particulae imperitus potest imaginari, ubi Amanuenses, ut discendarum rerum synopsim sibi haberent, quorum Auctoris ignorium sibilus conspirarunt lucem. Id enim neque etiam libro invenitur in editione Principe, ubi rerum omnium elenchus perscribitur.

(6) *Echeneis.* Ipsedetur a Neotericorum plerisque Naturalis historiae scriptor, et quia hujusmodi de Echeneide vagantur. Valde tamen mirantur ignorantiae illustris valetur; atque in omnia mediocria carmina spectat scient Harduini Tarraginensis, quod ipsissima Philosophorum Principe Aristoteles (c), Oppianus (d), aliique antiquis tradiderunt. Hic dicunt, qui Aristoteles, atque Oppiani auctoritatem Plinii addidit, Lampetram nostram graphicè ab Oppiano descriptam asserit (e) ubi *& tam ita tenuit ut Naves remoretur, clara adhaerens experientia sua Candon, Tornomensis, & Pellicerius Ep. Monspeliensis comprobaverunt Rondeletio adversus referentes.* (f) Plinius lib. IX cautius etiam de Echeneide affirmaverat, quòd illa carinis adhaerente *Naves tardius ire credantur.* Divus Ambrosius *fuit*, ait (g), *brevis pisciculus Echeneis tantâ facilitate memoratur navem ingentem sistere, ut quasi radicatum mari haerere videatur nec moveri. Aliquando etiam immobilem servat.* Echeneidis vocabulo a Graecis pisci tributum, & re ipsâ illius indolem denotante, Latinam *Remorae* eidem ea causâ successit, quaeratque etiam apud Italos. Elegantem Echeneidis descriptionem habes apud Nicolaum Gurnettaffum Habentolo lib. I tom. II pag. 160, & 61 edition. an. 1715.

(7) *Renavigantis.* Confule, quam veram inter Plinii virum adversus Polycarpum Palermum (h). Haec parum ob primo Rocco Volpio, eandem enim Palermi lectionem sequens (i). Fateor *renavigantis* vocem ab antiquis Naturalis historiae impressionibus receptam, sed emendandam, procul dubio. In I Ambrosiano occurrit *renavigantes* Oppidò in II. *Renavigantis.*

(8) *Fuerit.* Cum II. lectatio codice, quod magis evidet vulgatum *ut res est etiam.* Neque enim semper nisi calle erat omnem ab Echeneide rem mors, quamvis id mali omnem eorum ab avent hoc postea indicaretur.

(9) *Reversus.* Duo sequentia verba *ille Imperator*, desiderantur in I Ambrosiano, utrique Amanuensium videntur additamenta, nihilominus necessaria.

[a] 1470. 1476. 1479. [b] Vid. adn. 1476. 1480. 1483. [a] Histor. Animal. lib. II. 17
[d] Halieut. lib. I. vers. 213. [e] Ad Plin. lib. IX pag. 514. [f] Rondel. lib. XIV &c.
[g] Hexaemer. lib. V 10. [h] Disq. lib. V. pag. 138. n. 2. [i] Vet. Lat. tom. III. lib. III pag. 100.

Ex Harduin. X. pag. 589.

Diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earum, quae cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda, judicatur. Sed vitium, quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper ejusdem medicinae. Multi podagris quoque admittendas censuere. Decidunt satietate, & pondere ipso sanguinis detractae, aut sale aspersae. Aliquando tamen affixa relinquunt capita, quae causa vulnera insanabilia facit, & multos interimit, sicut Messalinum e Consularibus patriciis cum ad genua admisisset.

Ex nostrâ recensione.

Diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earum, quae cucurbitarum [1] *medicinalium ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda judicantur* [2]. *Sed vitium* [3], *quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper ejusdem medicinae. Multi podagris quoque admittendas censuere. Decidunt satietate* [4], *& pondere ipso sanguinis detractae, aut sale aspersae. Aliquando tamen relinquunt affixa capita* [5], *quae causa vulnera insanabilia facit, & multos interimit, sicut Messallinum* [6] *e Consularibus Patriciis* [7] *cum ad genu* [8] *admisisset.*

Ex Harduin. X. pag. 595. & 596.

LIV. His adjiciemus ab Ovidio posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur; sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis tempori-

His adjiciemus ab Ovidio [9] *posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis tempore-*

ANNOTATIONES.

(10) *Sanum tulit.* Nostri codices chartacei. In aliis laudati, & in editis voluminibus *sua tulit*, quod ubi ve[illegible] reperire, non adsiduam.

(1) *Cucurbitarum.* Nostri chartacei codices, & veteres seque editiones (a). Noti sunt Juvenalis versiculi (b)
— — *utramque cerebro*
Jampridem caput hoc ventosa cucurbita quaerit
A medicis vocari etiam cucurbitulas notant Lexicographi, & cucurbitulae nomen extare apud Plinium Velerianum, ut monet Harduinus.

(2) *Judicantur.* Manuscriptis auctoritatibus adhaeremus, et tempore cucurbitae medicinales [*ac ventosa*] apte judicantur ad corpora levanda sanguine, atque ad spiramenta laxanda. Alibi de partibus (c) *ventosas cucurbitas ex lacte nati, non ex aceto.* Videmus sic loco de Capris *contra Serpentium ictus medentur. — Corpus naufragorum in Scorpiones mutantur* (d).

(3) *Vitium.* Subaudi *in eo est*.

(4) *Satietate.* Sequor nostros codices, & Principem editionem, neque caussam video, ut malim sic scriptum a Romanis, Parmensibus, caeterisque impressoribus adoptare Harduinum in Regio 2. codice invenerat *satiate*, quam vocem non existimare, a recto *satias* petitam, quamvis Terentio, Lucretio, Livio, aliisque scriptoribus sit eamdem familiaris. Hoyffondi, et tendendum, e Lexicographis patrum ad eam collect. (a).
Illic omnis est oportebat *in usu fervitum*, quam Plinio (ait Idonei scriptoribus) efficacissima. De Levinibus scripsit (f) *Ictum saturi, inanis fons.* Ad communem morbum vulgavit (g) *vulnerum dare jubent, & quaedam fotarum humano cadavere.*

(5) *Affixa capita.* Hinc est textura nostrorum codicum, & Principis editionis. Sabsequenti impressores Harduinus conveniunt i stem verba, quorum positionem a verbo codice colliguntur, & parum diversa orthographia.

(6) *Messallinum.* Nostri codices cum Aleriensi Antistite, Philippo Beroaldo, Romanis (h), Veneti II. (i) Parmensis principem &c. (k). Scriptura reducta v dem potest ex ipso cognomine *Messallinus* e Messallis deductum. Harduinus de eo loquitur Plinium ostendi libro X., ubi legit (l) *Messalinus Cotta Messallae Oratoris filius.* Laudate tamen utroque modo in veteribus codicibus. Interesse Harduino subscribit editio Princeps, & pleraeque aliae (m).

(7) *Patriciis.* Adnotandum *Consularibus* additum *Patriciis*, unde erant enim etiam Consules e Patriciorum sanguine delecti. Haec faciunt contra Harduinum, qui M. Livium a Consulem alio, tanquam a plebejis genus originem ducenti, et pagere recentebat.

(8) *Ad genu.* Haec lectio in utroque Ambrosiano exemplari, atque in editione Principe invenitur. Monet Harduinus in Regio 1. codice extare *ad genua*. Veteres dixisse *genus genu*, & *genus genoris* notant Lexicographi. Recepta Ambrosiana Membranarum, & Johannis Spirensis scriptura omnes tolluntur difficultates, & Messallinum enim genu hirudines admisisse verosimilius praeferam. Romani, Parmenses, & sublatae typographi *ad genua* ediderunt.

(9) *Ab Ovidio.* Impressorum Romanae, & Parmensis apud Ovidium.

(a) 1469. 1470. 1472. 1476. (b) *Satyr. IV. vers.* 57. (c) *Lib. XVII.* 31.
(d) *Vide hujus libri pag.* 106. (e) *Vide Forcellini & Latinae linguae thesaur. in verbo* Satiat.
(f) *Lib. VIII.* 16. (g) *Lib. XXX.* 11. (h) 1470. (i) 1472.
(k) 1476. (l) *Lib. X.* 12. *pag.* 555. (m) 1480. 1483. 1491. *&c.*

Ex Harduin.

ribus inchoavit. —— Helopem quoque dicit esse nostris incognitum undis: ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere.

Sunt praeterea a nullo auctore nominati, sudis Latine appellatus, Graecis sphy-

Tom. II. X

Ex nostrâ recensione.

ribus inchoavit (1). —— *Helopem* (2) *quoque dicit esse nostris incognitum undis* (3): *ex quo apparet falli eos, qui eundem Acipenserem existimaverunt. Helops palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt praeterea a nullo auctore nominati, Sudis* (4) *Latinè appellatus* (5), *a Graecis* (d) *Sphy-*

ANNOTATIONES.

(1) *Inchoavit*. Haec [illegible] Christophoro Zaroto, [illegible] Ovidii [illegible], quam ex Oppiano [illegible] poema de piscibus lingua Graeca inchoasse (a). [illegible] Naso [illegible] Romani [illegible] Plinius, [illegible] Notandum quod Nostri id opere [illegible]

(2) *Helopem*. Ex hoc loco [illegible] lib. IX.

(3) *Undis*. Janus Vitius, [illegible] ad [illegible] Plinii IX volumen [illegible] Mulier [illegible] [b] „ Plinius [illegible] „ quem sequitur, quamquam [illegible], sed post „ alios, qui hoc sequentia de Helope ita contat. *Helopem quoque dicit esse nostris incognitum undis*. [illegible] lib. V. [illegible] *nec helopem nostro mari ducat*. An ergo in Ponto [illegible] Plinius. Dicetur enim [illegible] *sed fortasse in Ponto nascuntur*. [illegible] Non Ovidii [illegible] Graeci. Nec hoc tantum helopis [illegible], sed & Aristoteles, & Hesiodus [illegible] Denique non in Ponto, sed in Pamphylio [illegible] Columella & Apicius. In eo quoque [illegible] lib. 9. c. 17 [illegible] acipenserem [illegible] Nostro opera [illegible] helope, qui & [illegible] Ep[illegible] Sed [illegible] Plinius, ut ostendam ad V.

Tuque peregrinis acipenser nobilis undis.

„ Plinius quoque dicit esse nostris incognitum undis: ex „ quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverunt. Imo Plinium [illegible] falli, [illegible] „ apparet. Si [illegible] & acipenser peregrinis [illegible] „ undis, [illegible] Helope [illegible] „ et [illegible] & vice versa, quid Helopem ab Acipensere, si utrumque peregrinum, differunt. Sed Plinius in hoc maxime, [illegible] [illegible] & [illegible] Quam tamen „ habeat [illegible], si Halieuticon hoc [illegible] „ suo [illegible], salva auctoritate [illegible] „

Quiritam [illegible] accusationem [illegible] desiderabis? Cum Vitius [illegible] suspicere debebat, illum [illegible] accusat? Non [illegible] credit Plinius Helopem in Ponto [illegible] sed post quam [illegible] Ovidii [illegible] *fortasse* in Ponto [illegible] Helopem [illegible] Romano mari incognitum affirmavit. Vibiant triplicia haec errata [illegible] grafentur? Piscium dicit Vitius, quia hujusmodi non sunt Ovidii, sed Grattii? Egregium sane argumentum. Plinius, qui paucis annis post Ovidii mortem natus est, & tam [illegible] & [illegible] Plinii [illegible] [illegible] Vitius [illegible] tenebant. At vero Halieuticon fragmenta, quae ad Nos pervenerunt, ut sunt, a Plinii [illegible] Ovidii [illegible] Halieuticon [illegible] sub Ovidii nomine per Plinium [illegible] sequeris [illegible] Plinii verbis [illegible] (c). Haec licet non admittenda, [illegible] Harduinus Halieutica fragmenta per [illegible] Ovidii [illegible] recipiat [d] [illegible] Poematum [illegible] meditatum, Halieuticorum versiculos Ovidio [illegible] quibus [illegible] Johannes Albertus Fabricius [illegible] Latina [illegible] Bibliotheca [e] *Falluntur Barthius, qui Olympio Nemesiano hoc poema adscripsit — nec minus falluntur Vitius, qui Grattio*. Nihil [illegible] Plinii verbis [illegible] Vitius, quando Naturalis historiae [illegible] Halieutica fragmenta [illegible], Cellarius, Saxius, Ma[illegible] &c. Haec [illegible] Ovidiana [illegible] Nic. Heinsius, [illegible] & [illegible] turbata [f]. [illegible] Fabricius, Gianutino, Petro Burmanno [g] [illegible] Ovidii [illegible] in [illegible] Salmoneo [illegible] Vitius damnabat (h). Vis [illegible], quid in Helope [illegible] quando Helopem [illegible] Graecis [illegible], Plinius [illegible] hoc loco, & IX [illegible] An solo Pamphylio mari [illegible] Plinius non [illegible] vocabulo [illegible] Vitius [illegible] Augusti, & Tiberio Principibus celebratum esse [illegible] Vespasiano [illegible] nullo in honore haberetur, sed haec quoque [illegible], cum de Acipensere dicta ad Helopem non pertineant. Neque enim [illegible] Plinius, non IX volumine [illegible] qui [illegible] Acipenserem vocari etiam Helopem, & libro XXXII, ubi ab aliorum opinione [illegible] Ovidii [illegible]. Itaque Helopem [illegible] affirmans, aliam ab Acipensere ostendit, [illegible] Acipenser (licet rarus) [illegible] in [illegible] et collecta ad Naturalis historiae IX. librum [illegible] ostendam.

(4) *Sudis*. [illegible] *Sudes* [illegible] videtur. Omnes tamen Plinii codices habent *Sudis*.

(5) *Appellatus*. [illegible] Princeps Codices Aleriensis Episcopi, & Brixiensis [i] habent *appellata* [illegible] typographi [illegible] Graecis appellata sphyraena. Non tamen [illegible] *Sudis Latinè appellata, a Graecis sphyraena*, ut [illegible] typographi [illegible] [k], qui fecerunt Vitio (l), ac Johanni Matthiae Gesnero [m] [illegible]

[a] *Vide Ovidii Heroid. fol. CIX. B. edit. Venet.* 1583 [b] *Annot. ad Cost. Falisc. pag.* 120.

[c] *Ad Plin. lib. XXXII fol. LIV* 1 *pag.* 505.

[d] *Ad lib. IX pag.* 508 *num.* 4. *pag.* 510 *num.* 3 *pag.* 511 *num.* 3 *&c.* [e] *Tom. I.* 15.

[f] *Vide Commentar. in Ovidii oper. omn. edit. Lips.* 1758 *pag.* 369.

[g] *Pag.* 777 *tom. I Ovidii edit. Amstelodam.* 1727. [h] *Pag.* 210. *num* 130. *annot.*

[i] *Vid. edit.* 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. [k] *Consule Gelen., Mattr., & Dalec. edit.*

[l] *Cit. annot. in Grat. Faliscum pag.* 113. [m] *Nov. Thes. tom. IV col.* 630. *in voce Sphyraena.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
sphyraena, rostro similis nomine magnitudine inter amplissimos, rarus, sed nondegener. Appellantur & pernae concharum generis, circa Pontias insulas frequentissimae. Stant velut suillo crure longo in arena defixae, hiantesque, qua limpitudo est, pedali non minus spatio, cibum venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondylo grandis caro est. Et hyaenam piscem vidi in Aenaria insula captum. Exeunt praeter haec purga-	*Sphyraena* (1), *rostro similis nomine* (2), *magnitudine inter amplissimos rarus, sed non degener* (3). *Appellantur* (4) *& Pernae* (5) *Concharum generis, circa Pontias insulas* (6) *frequentissimae, stant velut suillo crure longo in baseuâ defixae, hiantesque, quâ limpitudo est, pedali non minùs spatio* (7) *cibum venantur. Dentes in circuitu* (8) *marginum habent pectinatim spissatos intus* (9). *Spondylus, grandis caro est* (10). *Et Hyaenam* (11) *piscem vidi in Aenariâ insulâ* (12) *captum* (13). *Exeunt prae-*

ANNOTATIONES.

obtinuerunt. Haud ignoro, quid piscium nomenclaturae nomina, limitata sunt, ut supra Noster *pelias Mormyras* recenseat. Sed planior adhuc reddi Harduini lectio ob sequentia verba, *& non degener*. Obstet tamen [illegible] [illegible] Dalecampii laboribus [illegible] Harduinum, cum ille in Chiffletiani exemplari *appellatur* Graecis [illegible] tolleret.

(2) *A Graecis*. Cum editione Principe reliqui omnes, unde non video rationem, ut particulam a *subsequenti* quartito a Chiffletiano exemplari fides [illegible].

(1) *Sphyraena*. Audiunt [illegible] nonnulli, hic pisci graeco vocabulo dictum *Sparna*. Ab Etruscis qui porinde [illegible] loquiti, *Sfirena*. Fratrum [illegible] haec habet: *Quel pesce di mare, che dal Pigafetta* [illegible] *d'argento* [illegible] *di mari* [illegible] *che fia un pesce della spezie delle Sfirene* [illegible] nomen [illegible] Sphyraenam [illegible] Italis, atque Hispanis *Spetto*, idest [illegible] Gallis *Spet*, Romanis *Lucio Marino*. Porro Venetorum esse, quem Neapolitani vocant *Aluzzo Imperiale* [illegible] *Aguglia Imperiale*, ut in [illegible] anni 1669 [illegible] quod typographi esse [illegible] [illegible] Gronovii in [illegible] [illegible] apparet in editione quartâ anni 1719. (e) Confer Harduinum [illegible] a Sphyraenâ [illegible] qui lineis IX. [illegible] describit [illegible] [illegible] Gronovius hoc loco [illegible] Plinii editionem Venetam Principem habere *Sparna rostro similis* Romanis, & Parmensis *sphyrae* [illegible] [illegible].

(2) *Nomine*. [illegible] omittit.

(3) *Sed non degener*. Alerensis Episcopus, & Beroaldus, & [illegible] legere: *sed non tamen degener*. In Hardui[illegible] impressione: *sed tamen non degener* [illegible] ut in M. annotatum (b).

(4) *Appellantur*. Hoc verbum ab editione Principe receptum omittitur in Romanis, & Parmensibus.

(5) *Pernas*. Vinus refuit ex Plinio apud Halieuticon [illegible]

Aut [illegible] Pernaeque, Sudesque.

Pernarum eandem ac Pinnarum affinis Commentatoribus [illegible] tamen, ut videre est apud Rondeletium (d).

(6) *Pontias insulas* Collegi [illegible] de Pernis, & Hyaenâ pisce [illegible] dum [illegible] sum imperio regebat (e). Recte Plinius has insulas Pontias appellat, cum plures sint. Nunc omnes a praecipuâ appellantur *Isola de Ponza*, cum haec, aliaque nomen mutasse videantur. Reliquae [illegible] *Sanctae Mariae*) [illegible] Consule tabulam Geographicam praepositam [illegible] in [illegible] collectioni Burmannianae tom. IX. pag. III.

(7) *Pedali non minus spatio*. Quantum, ut *Dalecampius*, [illegible] longitudine sua permittit. Hic [illegible] Gratiae [illegible]:

Verum inspiciet nunc ipsi patentes pernae Scyllarus.

(8) *Dentes in circuitu*. Editio Princeps *Dentes circuitu*.

(9) *Intus*. Tali pacto periodum claudo, cum vero formam pectinatim [illegible] in marginum circuitu, intus potius [illegible] videantur. In hac restitutione, ut in superiori neque vocalium additio Ambrosiani codicibus, [illegible] different videntur priores typographos (f), quamvis [illegible] *pectinatim spissatos. Intus pro spondylo*, & in deterioria (g).

Et [illegible] facilior Plinii sensus evadit, cum spondylis Pernae caliis, [illegible].

(10) *Spondylus, grandis caro est*. Laudatorum codicum hanc [illegible] scripturam, ut Johannis a Spirâ (h), Alerensis Antistitis (i), & Philippi Beroaldi (k) lectio. [illegible] [illegible] a longe diversa [illegible] [illegible] hand leviter [illegible] auctoritate.

(11) *Hyaenam*. Hic piscis a nonnullis *Lupus marinus*, [illegible] ab aliis *Porcus marinus* appellatur. Videtur autem ad hoc aquatilium [illegible] genus spectare, cum [illegible] vocabulo [illegible] dicatur *Marsouin*, gallicè *Marsouin*, quasi Maris sus (l). Prussis a Germanis *Meerschwein*; nobis *Porco di mare*.

(12) *Aenariâ insulâ*. Quae alio nomine *Arime* ab Homero, Hesiodo, *Pindaro*, & *Inarime* a Virgilio, Ovidio, Lucano, Plinio, Silio Italico, [illegible] dicitur, nunc ab Italis appellatur *Ischia* corrupto Graeco vocabulo (m).

(13) *Captum*. Romanae editiones, aliaeque subsequentes addunt *Lupus vocaverunt*, quae verba absunt a laudatis Ambrosianae codicibus, & Johannis Spirensis editione.

(a) *Halieut.* lib. I. (b) Tom. III. pag. 334.
(c) *Halieut.* lib. I. (d) *De Testaceis* lib. I. 48. & 49.
(e) *Vid. tom. I. lib. V. pag.* 277. (f) 1469. (g) 1470. 1472. 1476. 1480. 1483. 1491.
(h) 1469. (i) 1470. (k) 1476.
(l) *Consule Salmas. tom. I.* (m) *Vide Ianuid, Lanlan, & Camill, a Sylvino Inarim. lib. I. pag. 5.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
gamenta aliqua relatu indigna, & algis potius annumeranda, quam animalibus.	*praeter haec purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potiùs annumeranda quàm animalibus.*

AD XXXIII. LIBRVM

Ex Harduin. pag. 600.	
II. Eruitur aurum, & chrysocolla juxta, ut pretiosior videatur, non natura. Parum erat unam vitae invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quaerebat argentum avaritia boni consuluit interim invenisse minium, rubentisque terrae excogitavit usum. Heu prodigiosa ingenia! quot modis auximus pre-	*Eruitur aurum* (1), *& chrysocolla* (2) *juxta, ut pretiosior videatur nomen ex auro custodiens* (3). *Parum enim erat* (4) *Naturae unam invenisse vitae pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies* (5). *Quaerebat argentum avaritia. boni consuluit interim invenisse minium* (6), *rubentisque terrae excogitavit usum. O prodiga ingenia* (7), *quot modis auximus* pre-

ANNOTATIONES.

(1) *Eruitur aurum.* Alii legunt *eruitur quidem aurum* (a).
(2) *Chrysocolla.* De Chrysocolla, [illegible] fossilibus hacce appellatione gaudentibus [illegible] G[illegible] (b).
(3) *Ex auro custodiens.* Cum editione Principe (Harduino ignotâ) reliqui omnes typographi. [illegible] prodigio sus interpres in Regio 2. *ut pretiosior videatur nomen ex auro.* [illegible] hanc [illegible] [illegible] judicat, in [illegible] [illegible], pretiosiorem videri chrysocollam auri [illegible], quàm naturâ suâ, cum a [illegible] [illegible] quàm auri sanies. [illegible], ut vulgatam lectionem [illegible], illa *ex auro custodiens* codice nota Mss. [illegible].
Sed quisnam hujusmodi, unde omnia turbantur, [illegible], quaerit chrysocolla ex auro [illegible], ad illam naturam pertinet? Est enim chrysocolla [illegible] auri [illegible] [illegible], [illegible] in [illegible] [illegible] (c). Quis igitur [illegible] *pretiosior non naturâ* [illegible] possit? [illegible] [illegible] ex ipsâ appellari intelligo, quia nomen ex auro custodit, cum [illegible] *aurum*, [illegible] [illegible] ([illegible]) significet.
Quid [illegible] [illegible] affirmet Harduinus, [illegible] *nomen ex auro custodiens* [illegible] [illegible] [illegible] codicibus, haud satis intelligo, quando ob oculos Dalecampii editionem habebat, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adnotavit, & [illegible] membranaceis exemplaribus [illegible], [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible]. Num Johannes Spirensis, & Aleriae Episcopus hujusmodi ab [illegible] notationes [illegible] poterant, [illegible] primi ex Mss. Naturalem historiam vulgarent? [illegible] adde reliquos [illegible] [illegible], & typographos, qui [illegible] Plinium castigarunt, ubi [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] invenerit *nomen naturâ*, unde [illegible] [illegible] [illegible]. Ex [illegible] [illegible] [illegible] *nomen* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], unde reliqua praetermissa a Notario facilè credere possumus, tam ex reliquorum apographorum collatione, tum ex Plinii [illegible]. Durand Durandus, qui nobilissimam [illegible] argentique historiam ex Plinio desumptam patrio idiomate [illegible], ut provinciâ suâ optimè fungeretur, labor [illegible] ipsissimum Plinii librum tricesimum tertium ex primâ editione Venetâ [illegible] (d). Postquam Pintianus, & Harduinus conjecturas [illegible], laudati exemplaris textum valdè [illegible] affert in hanc speciem *ut pretiosior videatur nomen ex auro custodiens* (e). Si quid [illegible] in Venetâ Principe, [illegible] diphthongum in voce *pretiosior* (ita [illegible] [illegible]). *Pretium* autem, [illegible] *pretiosum* reddas, non [illegible] Grammatici. [illegible] post hunc Durandus legerit *ut pretiosior videatur nomen aut natura*, cum Plinii [illegible] [illegible] in appellationem est elevatae, quae tandem nihil aliud [illegible] quàm auri [illegible]. [illegible] contra Harduinum Durandi conjecturam quoque [illegible], ni fallor, [illegible], quòd interpolatorum [illegible] [illegible] possit sententia *nomen ex auro custodiens*, quando haec omnia in compositi chrysocollae nomine latent, [illegible], & quando similes dictiones Plinio sunt admodum familiares. *Effossae Rhenus* — *modicum nomini sui custodiens alveum* describitur IV. voluminis (f). De gemmâ Indicâ (de quâ infra) *etiam* — *loci nomen custodientem* laudavit (g).
(4) *Enim erat.* Editio Princeps, & reliquae, Gelenius, Mazatlus, Dalecampius, Durandus, Harduinus in emendationibus *enim* ex Mss. [illegible] (h). Quisquis, [illegible] apertis. Particula optimè stat, & [illegible] Harduinus liber [illegible] [illegible] [illegible] legit (i). *Parum enim erat homini certa medendum gemma* — *nisi etiam* [illegible] *mereretur*.
(5) *Sanies.* Codicem Aleriensis Episcopi *nisi in pretio etiam esset auri sanies*: quod idem
(6) *Minium.* Quod in argenti fodinis primus [illegible] Callias Atheniensis Consule Davidem Durandum hoc loco, brevemque Plinium [illegible] [illegible] voluminis medium (k).
(7) *O prodiga ingenia.* Sequor ad [illegible] Principem, [illegible] [illegible] [illegible] post [illegible] Plinio [illegible] [illegible] Durandum in idem [illegible] affert in [illegible] Livii verba, *a dissimili [illegible] [illegible] [illegible] contemplatio tam prodigae mentis* (l). Benè haec, sed melius ut Plinio [illegible], qui libro IX. [illegible] Cariliorum Pollionem *prodigi & sagacis ad luxuriae instrumenta ingenii* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]. Harduinus, qui tam [illegible] [illegible] (m) [illegible] hoc loco [illegible] poterat [illegible] [illegible] [illegible] typographos [illegible]. *Heu prodigiosa ingenia.*

[a] *Vid. edit.* 1472. 1476. 1480. [b] *Tom. II. pag.* 20. [c] *Vid. Dalecamp. hoc loco.*
[d] *Vide pag.* 171. *& seq.* [e] *Pag.* 173. [M] [f] *Lib. IV.* 16.
[g] *Lib. XXXVII.* 7. [h] *Tom. II. pag.* 823. [i] *Vid. Harduin. tom. II. pag.* 181.
[k] *Lib. XXXIII.* 7. [l] *Lib. XXXVI.* §. 24. [m] *Tom. I. pag.* 504.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
pretia rerum? Accessit ars picturae ad aurum & argentum, quae caelando cariora fecimus. Didicit homo Naturam provocare. Auxere & vitiorum irritamenta. In poculis libidines caelare juvit, ac per obscenitates bibere. Abjecta deinde sunt haec, & sordere coepere, & auri argentique nimium fuit. Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis. turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices, ac temulentiae cau-	*pretia rerum? Accessit ars picturae, & aurum argentumque caelando carius fecimus* (1). *Didicit homo Naturam provocare, auxere* (2) *& artem* (3) *vitiorum irritamenta* [4]. *In poculis libidines celebraverunt* [5], *ac per obscenitates bibere* [6]. *Abjecta sunt inde haec, & sordere coeperunt* [7], *& auri argentique nimium fuit. Murrina* [8] *& crystallina ex eadem tellure* [9] *effodimus* [10], *quibus pretium faceret ipsa fragilitas. hoc argumentum opum, haec vera luxuriae gloria existimata est* [11], *habere quod posset statim perire totum* [12]. *Nec hoc fuit satis, turbâ gemmarum potamus, ex smaragdis* [13] *teximus calices, & temu-*
	len-

ANNOTATIONES.

(1) *Carius fecimus.* Ita cum editione Principe, versus sy- pographi (a) Gelenius, Manutius, Dalecampius [illegible] loco Durandi [illegible] Hardui [illegible] recepit, & ex Gro- novii [illegible] codice [illegible] venerat *& aurum argentumque quae caelando carius fecimus*) addit, (b) C'est aussi la leçon de Venise, qui [illegible] *accessit ars picturae, & aurum argentumque caelando carius fecimus.* Si nihil et impressiones Venetae [illegible] nihil [illegible] aliunde quaerendam.

(2) *Auxere.* Haec [illegible] editione Principe, [illegible] Durandum [illegible], [illegible] & Joh. Matth. Gesnerum (c).

(3) *Et artem.* Excidit haec vox in Harduini editione [illegible], vel typographi errore [illegible] quidam [illegible] exemplaribus, [illegible] omissione [illegible]. Quarum [illegible] postquam homo artem provocasse dixit, statim addit per artem [illegible] vitiorum irritamenta.

(4) *Irritamenta.* Impressiones [illegible] mendo apud Durandum [illegible] *irritamenta* contra Venetas, [illegible].

(5) *Celebraverunt.* Adopto [illegible] primigeniae lectionem, [illegible] Durandus [illegible] *caelare juvit*, dum *bibere* [illegible] reliquit ad [illegible] modi temporis [illegible]. Verum nihil [illegible], *bibere* [illegible] *celebraverunt* [illegible] *celebravere*, & *biberunt*. Legimus libro XXV [illegible] *Minos hoc*, [illegible] *celebratiore* [illegible] *lacatum & variatum* [illegible].

(6) *Bibere.* Pro *biberunt*, [illegible] & proximè ea Harduino, Durando, Gelenio & omnium [illegible] *corpore* [illegible] apud Plinium [illegible], Harduini [illegible] (d). [illegible] *Capit* [illegible] *bibere*, [illegible] (e).

(7) *Coeperunt.* Cum laudatâ editione Principe, [illegible].

(8) *Murrina.* Utterque Ambrosianus codex, Ritanus, Parmensis, & Venetae (ac plerasque) editiones legunt *murrina* [illegible] Editio Principe geminato, & [illegible] *Murrhina*, [illegible] *Murrina*. [illegible] exempla [illegible] Harduino convenerunt Dalecampius, Gelenius, Durandus, Johannes Matthias Gesnerus, aliique [illegible]. [illegible] Plinii libro XXXVII (ubi [illegible]) *murrina* [illegible] Ambrosiani codices [illegible] & plerasque impressiones [illegible]. Nobis etiam accedunt Gelenii, & Prolli [illegible] exemplaria, & Fridericus Saxius in doctissimo opusculo de *Murrinis*, [illegible] Plinio ad [illegible] indagavit. Quare [illegible], ut Grammaticum agam, [illegible] *Murrina* [illegible].

(9) *Tellure.* Ita melius [illegible] editionem Principe, [illegible] Durandus. Multa [illegible] exempla [illegible] *Pro* [illegible] verba [illegible] legenda (f) *Dictae enim naturae* [illegible] *quae ex quâ tellure* [illegible].

(10) *Effodimus.* Omnium exemplarium [illegible], unde [illegible] Durandus, [illegible] (g) ex editione Principe vulgavi *effodimus.*

(11) *Existimata est.* Codices Alarusu Episcopi: *existimata est gloria* (h) [illegible] Durandus [illegible].

(12) *Totum.* Sequor editionem Principem cum Durando [illegible] Episcopus Harduino convenit.

(13) *Ex Smaragdis.* [illegible] Durandus *E Smaragdis* (i). Sed in ultimâ illustratione [illegible] adjecit „ Il faut sui- „ re è smaragdis, [illegible] la leçon de Venise, qui est la „ véritable „ Suspicor, [illegible] apographum, [illegible] in multis [illegible] differt. Edidit *Sp* [illegible] *ex Zmaragdis*, quod [illegible] typographi erratum, unde [illegible] *ex Zmaragdis* Johannes Matthias Gesnerus [illegible] in Chrestomathia Pliniana, quamvis [illegible] Broukh. ad Tibullum, & [illegible] ad Petronium [illegible] auctoritatem (k), qui *Zmaragdum* scribendum esse voluit. Cum *Smaragdis* [illegible] *apud*

(a) 1472. 1476. 1479. 1480. (b) Pag. 174. (P). (c) Chrestomat. Plin. pag. 821. (d) Tom. II. pag. 936. column. 3. (e) Lib. X 73. (f) Vid. edit. 1469. (g) Pag. 174. vide & in operis commodo Relzistissimam. (h) 1473. 1472. (i) Pag. 174. (k) In voce Smaragdus.

Ex Hardom.

causa tenere Indiam juvat: & aurum jam accessio est.

III. Vtinamque posset e vita in totum abdicari, sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitae repertum: quantum feliciore aevo, cum res ipsae permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus factitatum Homero credi convenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia invecta. Alios

Ex nostrâ recensione.

lentiae causâ tenere Indiam juvat, & aurum jam accessio est (1), *utinamque posset e vitâ in totum abdicare* auri sacra fames (a), *ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitae repertum. Quantum feliciore aevo cum res ipsae permutabantur inter sese* (b), *sicut & Trojanis temporibus factitatum Homero credi convenit. Ita enim, ut opinor, commercia victûs gratiâ inventa* (a). *Alios*

ANNOTATIONES.

apud Plinium, & praesertim alieno volumine *Smaragdus* per *s* vulgaverit, liberum tibi erit utrâque ratione gemmam denotare, neque enim cur possim reprehare, qui per *s* reddat, cum Graecis Σμάραγδος dicatur.

(1) *Jam accessio est.* Editio Principe post verba *tenere Indiam juvat*, ab ac lectione sensum facit per sequentia. *Juvat & aurum accessione*, quae corrupta radice, cum sapientem *juvat* redundet, sensumque perturbet. Caeterum haec ita [illegible], sive conjecturam ad Hermolaum pertinet, qui scribit in veteribus codicibus invenire *& aurum accessione* legendum monuit. *& aurum jam accessio est* haec addens, quasi dicat, principalis fuit ante omnia gemmas fuisse gemmarum accessionem vero aurum, argentumque. Est autem verbum [illegible], ut constat. Accessit Plinio genio supra. *Indiae* inquit *emptae & auri argentique accessio fuit.* Proinde sequitur, *Utinamque* et qui posset e vita totum abdicari aurum, ut non solum [illegible] locum habituum videretur, sed etiam omnino repudiaretur.

(2) *Auri sacra fames.* Cum editione Principe Sabsecutae nostrum mihi recte habent. Hisi Pintianus accedo, qui probabiliorem hanc lectionem judicavit, et aliusque ad notum Virgilii carmen. Harduinus dum *sacrum fame* reponeret, Reg. 2 elegantes non, et edd. *aurum, sacra fames*. Nam vox ea *aurum* abest & a Chiffl. cod. & ea narrandarum lectione subintelligendam.

Sed nauci codicis, alterius omissio, aut vocabulum male territum non eam vim habere potest, ut omnibus aliis, & quidem antiquioribus auctoritatem eripiat, unde forant se solas praecidatur, tam magna cum librorum latini Plinius a solita verborum parsimonia alienus Ostenrum agat. Certe ad Graecam, atque inter haec, ad Virgilium praesertim respexit, qui aver dubitante his vix non interjectio versiculo alsapavit (a):

— — Polydorum obtruncat: & auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Harduini attentata viam iudicamus Durando, et hanc omnia Plinii textum amputaret, oderetque: *& aurum jam accessio est. Vtinamque posset e vita in totum abdicari, proscissum conviciis ab optimis quibusque.* Illam sicherus & ut place correction que n'est point appuyée sur les Mss. mais qui est fondée, comme je l'espere, sur les lois du bon sens & de la bonne critique. Voici tout le passage de la [illegible] station. *Ac tamulieritas causa tenere Indiam juvat* (*juvat & aurum accessione*), *utinamque posset e vita in totum abdicari auri sacra fames, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusque & ad perniciem vitae repertum.* Hermolaus lisoit, *in totum abdicari aurum*; d'autres *auri sacra fames*; le P. H. *sacrum fame*, tous si *celeberrimi auctores dixere.* Pour glose que tout ce AURUM n'ayant pas, puis ce il est amené plus haut, AURI SACRA FAMES, n'avoit pas non plus, car on ne dit point *abdicare famem*, SACRUM FAME, est en expression rude & peu Latine, UT CELEBERRIMI AUCTORES DIXERE; est inutile, puis qu'il dit *haerethra, proscissum ab optimis quibusque*, tendamus, profuit par la confusion des gens sages de toutes [illegible]. Ainsi, en supprimant la glose, qui de la marge a passé dans le texte, il ne reste que notre Lecture.

Vt verum fatear, quamvis haec omnia satisfieri possint quo ipsa excidis me video, quando in iis codicibus inveniuntur, qui VII & VIII. [illegible] annum, ad manuscriptos spectant, qui teclas antiquorum aeque, nulla ratione ad Virgilii carmina provocare valebant, cum neque autographa verba perciperent, unde possit quandam omissi, alia corrupta judicamus, quam adjecta, & quidem ab auctoribus idoneis petita, intacetur.

Falsi in apographis esse sequentes probat ipsemet Durandus, qui verba Venetae 1. reddere voluit non nisi vera e paucis versiculis hallucinatum. Johannes siquidem Spirensis vulgavit *proscissum conviciis ab optimis quibusque*. Hermolaus emendavit, ut supra expositum, longe verum *& aurum accessione*, & legens *utinamque posset e vita in totum abdicari aurum*, multis commisit imperfectionibus: non tamen sequentia *sacra fames, ut celeberrimi auctores dixere*, de medio sustulit. Imo sententiam Plinii potius quam ipsissima verba refert, cum in exemplaribus in Barbari castigationes edito legamus: *Vtinamque posset e vita in totum abdicari auri sacra fames, ut celeberrimi auctores dixere* (b). Repetita *auri* dictio optime stat, cum illam e Virgilio mutuamur. *Abdicare famem* (addas *auri*) elegantissime per metaphoram dicitur, cum impotens hujus metalli cupiditas defleri non addi quod hujusmodi loquendi modus Plinio in deliciis fuit, & hoc ipsissimis verbis Durandus, aeque re ipsa, vulgavit: *Hanc paulatim execute nobis quadam, non jam [illegible], sed facem auri* (c), atque infra: *ubique durius putant, nisi quod inter ceteris auri famem durissima est* (d). *Sacrum fame* asperam esse dictionem, patentque Latinum, Harduino objiciendam. *Vt celeberrimi auctores dixere*, alios Plinio notos, & Virgilium praesertim attendi denotandum etiam, quod hisce vocabulis Plinius persaepe utitur, idque ex Harduiani indice constabit, quem consulere [illegible] potest consulere. Defluit etiam quod celeberri-

(a) *Aeneid. III. vers. 55. & seq.* (b) *Vid. edit. ann. 1469. Ven.*
(1) *Pag. 196. 28.* (c) *Pag. 208.*

Ex Hardum.

Altos coriis boum &c.

Ex Hardum. III. pag. 608. & 609.

XII. Deorum vero honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quam ut auratis cornibus hostiae, majores dumtaxat, immolarentur. Sed in militia quoque in tantum adolevit haec luxuria, ut M. Bruti in Philippicis campis epistolae reperiantur frementes, fibulas Tribunicias ex auro geri. Ita hercules idem enim tu, Brute, mulierum pedibus aurum gestari tacuisti. Et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis jam pridem & viri, quod e Dardanis venit, ita-

Ex nostrâ recensione.

Altos coriis boum &c.

Deorum verò honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quàm ut auratis cornibus hostiae majores dumtaxat immolarentur. Sed in militiâ quoque in tantum adolevit haec luxuria, ut M. Bruti in Philippicis Campis [1] *epistolae reperiantur frementes fibulas Tribunicias ex auro geri. At hercules, idem tu Brute* [2] *mulierum pedibus aurum gestari tacuisti* [3], *& nos sceleris coarguimus* [4] *illum, qui primus auro dignitatem per anulos* [5] *fecit. Habeant* [6] *in lacertis jam quidem* [7] *& viri quod e Dardanis venit, ita-*

ANNOTATIONES.

[illegible] *sacram*, idest execrandam, [illegible] & totum ipsum [illegible] Videtur [illegible] Donatus [illegible] per haec verba (a) „ Cum [illegible] „ *sed de* [illegible] *genere personarum* & [illegible] „ [illegible] „ [illegible] & exempla veterum docuerunt [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ ut haec liberi [illegible] non possunt „ [illegible] quod Plinius cum [illegible] [illegible] desiderium [illegible] Macrobius celebravit, & Plinius Oratori illustre [illegible] novit Durandus) [illegible] aperiebat.

Ad ea deinceps, quae [illegible] Durandus, nempe [illegible] in Plinianâ praefatione Johannem Spiream [illegible] Interpretis [illegible] [illegible] interpolatoris [illegible] in Plinii praefatione [illegible] in codicibus [illegible] antiquioribus [illegible] in pauca [illegible] error via [illegible]

(3) *Inter sese*. Editio Princeps, & Durandus, [illegible] Plinium scripsisse credo. Legimus octavo libro (b) *Capreae in* [illegible] *inter sese*.

(4) *Ineunte* [illegible] Cohaerent [illegible] (c) *Consentaneum videtur* — *indicare quae, cujusque* [illegible] *Liber Pater*.

(1) *In Philippicis Campis*, Plinianum *Philippis* non *Philip-* *picis* in apographo suo legens, aptiorem quoque vocem duxit *frementis*, quam *frementes*, ut referatur ad Brutum. Primum [illegible] Philippi [illegible] & Philippi [illegible] *Campi*, [illegible] nomine a Philipporum urbe. [illegible] Plinius [illegible] *in Philippicis auro repertum*, [illegible] Philippici [illegible] commemorat (d). Secundum [illegible] epistolas [illegible] Bruto [illegible] Eadem ratione Naturalem historiam [illegible] epistolâ Titum [illegible] & [illegible] epistolâ [illegible] [illegible] Augusti [illegible]

(2) *At hercules idem tu Brute*. Nostrae lectioni, quae est Venetae Principis, & reliquarum editionum (e) [illegible] Durandus Vossianum exemplar, ubi: *Ita hercules, idem enim tu Brute*. Haec a Gronovio defensa, fortasse (f) Harduinum [illegible] Gronovio, vel a [illegible] Mihi [illegible] & meliore [illegible] *scriptura*, [illegible] placet.

(3) *Gestari tacuisti*. Dalecampius in MSS. legi [illegible] *gestatum* [illegible]

(4) *Coarguimus*. Non omnino rejiciendam hanc [illegible] Durandus, quam ego [illegible] in multis [illegible] apparet, ubi lego *cujus sceleris* [illegible] *coarguimus* (g). Haec forsitan [illegible] a Venetâ Principe adoptata. Quae sequi [illegible] Harduinum, & Durandus, in [illegible] codice [illegible] Plinianae. Caeterum Plinii [illegible] *coarguisse* [illegible] (h), & [illegible] *coarguimus* &c.

(5) *Anulos*. Ita utraque Ambrosianus codex, editio Princeps, Romana, & Parmensis. Petrus Burmannus [illegible] *anulorum*, & Henricus Kirchman, qui de *anulorum* [illegible] Plinianum vulgavit. Hujusmodi [illegible] omnino vera esse, quae Lambinus ad Horatium [illegible] (i). Caeterum [illegible] de [illegible]

(a) *Fol.* 238. *A. edition. Venet an.* 1551. (b) *Vide Plin. Hard. tom. I lib. VIII.* 50. *pag.* 479.
(c) *Plin. VII.* 56 *Disq. Plin. tom. II pag.* 84. (d) *Lib. XXXVII.* 4.
(e) 1470. 1472. 1476. 1483. 1491. 1496. &c. (f) *Pag.* 191. (S).
(g) 1470. 1472. 1481. 481. 1496. (h) *Lib. XXIX.* 4.
(i) *Serm. II. satyr. VII. vers.* 9.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
itaque & Dardanum vocabatur. Viriolae Celticae dicuntur viriae Celtibericae. Habeant feminae in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris discurrant catenae circa latera, & inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant, ut in somno quoque unionum conscientia adsit etiamne pedibus induitur, atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum equestrem ordinem fecit?	*itaque & Dardanum* [1] *vocabatur* [2]. *Viriolae Celticae dicuntur*, *viriae Celtibericae* [3]. *Habeant feminae* [4] *in armillis digitisque totis*, *collo*, *auribus*, *spiris* [5]: *discurrant catenae circa latera*: *in secreto* [6] *margaritarum sacculi* [7] *e collo dominarum aureo* [8] *pendeant*, *ut in somno quoque unionum conscientia* [9] *adsit*. *Etiamne pedibus induitur*, *atque inter Stolam*, *Plebemque hunc medium feminarum Equestrem Ordinem facit* [10]?
Nos	Nos

ANNOTATIONES.

(6) *Habeant.* Particulam *ut* minime agnoscit ed. tio Princeps, nostrique cum illam addiderit Durandus, cum caeterisque *plus quidem* adoptasset.

(1) *Dardanum.* Edit. Pr. no., & Aliae Epist. alii *Dardanum*.

(2) *Vocabatur.* Laudatae imperfectam dictionem non rejecit Durandus, quamvis a typographo male habeatur, cum inepsisset *vocabatur* (d). Praeterea hanc Omnium appellationem *Viriae* non adfuisse, ideoque potius scribendum *vocabitur*, favent Principis typographi.

(3) *Viriae Celtibericae.* Si Harduinus in Venetam primam editionem inspexisset, non et *Celtibericae* eam in edidisset, illenus libris legi *Viriae Celticae dicuntur*, *viriae Celtibericae*. Id videant Hermolaus ex aliis etiam codicibus suis scripsit: *omnes fere veteres libri habent non Viriles, sed Virias*. Post Hermolaum Turnebus, & Dalecampius. De Vialle praeter Plinii contextum habet Turnebum de Pallio 4. Bartolinum, & Vossium apud Academicos Herculanenses. *La Viria*, *o Viriola era un braccialetto composto di smeraldi, e altre gemme* (h).

(4) *Habeant feminae.* Convenientia dictionem hoc etiam loco suadet. Nostrum itaque vulgatis *Habeant in armillis* [illegible]

(5) *Spiris.* Editioni Principi addendum hoc loco elementum *s*, cum perperam legatur *piris*. Demonstrat etiam aliorum exemplar um conditio in quibus — *collo, auribus. Per has discurrant catenae* (i). Ex veteri *piris* fere legendum putavit *pyris* Hermolaus, vitiumque in omnis corpore inoculatum Plinianae editionis, quam in Barbori castigationibus nullae dimovent (d), magnopere addiderunt Palmarius (e), & Benedictus (*f*). Inferius tamen apparet Patriarchae Aquileiensis conjectura ex infra dicendis, quamvis omnino diversa sit lectio *per has*. Quo enim pacto fieri potest, ut catenae per aures circa latera discurrerent? Moderata ex ipso Plinio erat petenda, qui Lolliam Paulinam *Smaragdis*, *margaritisque opertam alterno textu fulgentibus toto capite crinibus*, *spiris*, *auribus*, *collo*, *monilibus digitisque* vidisse testatur (g). Hinc *sibi collo*, *auribus*, *spiris* addiderunt Parisienses typographi (h), Gelenius, Mancinius, Dalecampius. Spiris autem serpentum orbes videntur deesse. Si plura optas Consule Durandum.

(6) *In secreto.* Dictionem & a Durando adoptatam non a prodeit Veneta Princeps, neque Alexander Benedictus in vat. et ad Plinium [illegible] (i). Praeterea in antiquo exemplari, retentaque scriptura restituendum censet: *& secreto margaritarum sacculi e collo* &c. Harduinus reddidit: *& inserta margaritarum pondera*, mihi a typographo in annotationibus habetur, ubi addit *&* *in secreto* (k). Pugnavit tamen in emendationibus, ut indicatam a Pintiano restitutionem refelleret, quoque codicem interpolatum affirmat (l). Durandus hanc scripturam invenit adhuc in uno ex melioribus Harduini exemplaribus monuit, illamque egregie tuetur.

(7) *Sacculi.* Neque sequimur, quibus gynaeceum penetrales, vel dormiturae Matronae margaritas condebant, Vox ab Plinio familiaris legimus libro II. de claris fabrilibus totus aurum, aes, argentum legunt *sacra in ipso nullo modo* [illegible].

(8) *Aureo.* Ex Principe edition, quod addidit Plinii omnium nisi sua, atque legendo [illegible], feminae aurum quaedam sibi fecisse sacculum, unde margaritae sinu mitriolandae tute penderent.

(9) *Conscientia.* Perperam omnino Plinii verba tali pacto Itali interpretes acceperunt: *accioche ancora nel sonno si fa la coscienza delle perle*. De *somno*, non de *sinu* agitur, secundumque verbum non erat verbo reddendum, cum hoc loco nihil aliud, quam *secretum* importet *conscientiae*. Erit igitur fortasse *accioche ancora dormendo sappiano che sono hanno le perle*. Videtur tamen quid veritatem primus error momenti, cum doctissimus Herculanenses Academicos testibus non desit, qui apud Plinium legant *sinu* (m). In nostrae codicibus, uti in versibus, & plerisque impressionibus occurrit *somno* (n). Neque enim video quodnam gratum auribus tinnitum adere possint margaritae. Conjiciendum erat tamen adhuc, primum Italorem interpretem ab insigni Landinum, editorum, Brucioli, & Dominicum in *somno* addidisse. In Hackiana impressione occurrit *in sinu* (o), quod typographi erratum conjicerem, Vellem illustres Academicos, aut primam Naturalis historiae editionem, vel Durandum consuluisset. Francisco non legebant cum Harduino & reliquis, *inserta margaritarum pondera*. Durandi verba subjicere operae pretium erit. „ *Et in secreto*, c'est à dire, lorsque elles „ sont retirées dans leur appartement, lorsque elles sont „ deshabillées & même couchées *ut in somno quoque* „ *unionum conscientia adsit*, afin qu'en dormant & en „ songeant même, elles se repaissent de l'agréable „ imagination d'être riches & heureuses & d'avoir le „ droit d'être fieres. Enfin après avoir couvert les mains, les bras, le cou, la tête & la poitrine, il descend jusqu'aux pieds; *etiamne pedibus induitur*, elles mettent de l'or aux pieds, & n'est cet or, qui en faisant ordre particulier, & qui les distingue du peuple & de la longue robe, c'est à dire des Femmes des Senateurs & des Consuls, c'est le sens de ces paro-

(a) Pag. 191. *linea* 5. (b) Tom. III. *pag.* 40. (c) 1483. 1491.
(d) 1496. (e) 1497. (f) 1507. (g) *Lib.* IX. 38. *Vide Disquis. lib.* V. *pag.* 137.
(h) 1526. (i) *Vid. edit. ann.* 1507. *fol.* 242. *B.* (k) *Pag.* 609. *num.* 8.
(l) *Pag.* 635. *emend.* IX. (m) Pitture d'Ercolano *tom.* I *pag.* 106. *num.* 8.
(n) 1469. 1470. 1471. 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. 1526. 1548. 1559.
(o) Tom. III. *pag.* 450.

Ex Harduin. III. pag. 616.

Nos vidimus Agrippinam Claudii Principis, edente eo navalis praelii spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento, auro textili sine alia materie.

Ex Harduin. XII. pag. 631. & 632.

LIV. Argenti usum in statuas primum Divi Augusti in adulatione temporum transisse falso existimatur — Argentum succedit aliquando & auro, luxu feminarum plebis compedes sibi ex eo facien-

Ex nostrâ recensione.

Nos vidimus Agrippinam Claudii Caesaris [1], *edente eo navalis praelii spectaculum* [2], *assidentem ei indutam paludamento, auro textili* [3] *sine aliâ materiâ* [4].

Argenti usum [5] *in statuas primùm ad honorem Divi Augusti* [6] *in adulationem temporum* [7] *transisse, falsò existimatur* [8] *— Argentum succedit aliquando* [9] *& auro luxus feminarum* [10] *Plebes compedes* [11] *sibi ex*

ANNOTATIONES.

» paroles, *atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum equestrem ordinem facit*. Mais les femmes de Senateurs n'avoient elles pas aussi des agraffes d'or à leurs souliers & à leurs bandeaux? Elles en pouvoient avoir, mais la langue tolta les anchoit, ce qu'on ne pouvoit pas dire des autres. Il y a un Ms. de Dalecamp, qui supprime *Equestrem*, & ne semble avec si fon.

Plura alia ad haec addi possent, quae invenies apud Feugaeum, aliosque de Re vestiaria, & Calceis scribentes. Omnia, nisi ne fallor, in praesentiarum omittenda.

(10) *Facit.* Restituit [illegible] *facit*, [illegible]

(1) *Caesaris.* Ex nostris codicibus [illegible] libro X. *Agrippina Claudii Caesaris* [illegible] *feminarum omnium*, & hoc ipso volumine, ad Claudii Caesaris principatum reperiuntur. Caeterum, ubi cum edens, & plerisque codicibus [illegible], legas *Agrippinam Claudii Caesaris*, [illegible] utrumque vocabulo habens.

(2) *Spectaculum.* Corrupta hoc loco est editio Princeps, ut geminus Ambrosianus codex, ubi *fabrum eo ad navalis praelii spectaculum*. Cum Alexandri [illegible], & Harduinus legendum *edente eo*, ut [illegible] Durandus, qui tamen [illegible] *sur le Lac Fucin* (a). Fucinus, non Fucinus a Romanis [illegible] dicebatur. Consule de Lacu Fucino, quae non uno loco colligimus in priori Disquisitionum parte.

(3) *Textili.* Quae hoc loco ad Textum observat Durandus, mihi sictiva admodum videntur, illudque tantum occurrit differentiae, ut annalium [illegible] mutatum appellet, quod Plinio paludamentum est auro textili. Plinii autem notam [illegible] *lanae molle, & sive lana* alibi occurrunt (b).

(4) *Materie.* Nostri codices, adeoque Princeps, quibus omnes [illegible] Durandus & reliqui *materie*. Eadem ratione scribitur, cum recto casu legatur *materia*, & *materies*, editique Harduinus apud Plinium *materie* [illegible] — *materia* [illegible] (a).

(5) *Argenti usum.* Ita codex II. Ambrosianus cum editione Principe, & vulgatis. Codex I *Argentum statuas*.

(6) *Ad honorem Divi Augusti.* Vetustiora Ambrosiana exemplaria [illegible] veteres typographi, Gelenius, Manutius, Dalecampius. Tum posito Claudius [illegible] *in honorem* [illegible] sequentis volumine.

(7) *In adulationem temporum.* Laudatae membranae, editio Princeps, & omnes typographi Pintianus, cum in scripto codice invenisset *Argenti usum in statuas primum Divi Augusti in temporum adulatione*; putavit superfluere praepositionem in secundo loco positam. Hic [illegible] Durando. Hic, qui [illegible] Plinium, & Tacitum [illegible] Historiarum libro II. ubi Scriptores temporum Flavii [illegible] *in adulationem* [illegible] affectu.

(8) *Existimatur.* Durandus edidit *existimatur*. Hanc scribendi rationem neque in Veneta Principe, neque in aliis, neque in scriptis codicum exemplaribus inveni, quamvis non ignorem a nonnullis antiquis [illegible] Video [illegible] Durando in hocce volumine [illegible] Opuscula, et de novitatis causâ lectorem monuisse.

(9) *Argentum succedit aliquando.* Lectio est Principis editionis, cui subscribunt Harduinus, & Durandus. Deinde [illegible] typographi vulgaverunt [illegible] *Argento succedit eo* [illegible] *aliquando & auro luxus* (d). In Barbari, & Gelenii exemplaribus *Argentum succedit eo* [illegible] (e). Alii postea cum Dalecampio *Argentum succedit eo* [illegible] qui tamen [illegible] Harduinus ex Mss. haec pariter [illegible] (f), [illegible] Ambros. cod. legerem *Argentum succedit aliquando & auro. Luxus feminarum* &c.

(10) *Luxus feminarum.* Ita vetustiores typographi cum Principe editione (g) apud omnes [illegible] non tamen vocabulum operum [illegible]. Hunc et [illegible] Durandum apographo, neque vitium, Venetae hujus impressionis [illegible] vulgaverit *luxu feminarum* (h) quando Johannes Spirensis edidit *Luxus feminarum*, [illegible] Plinii sententiae tali pacto Italice [illegible] *Anche all'oro alcune fiate supplisce l'argento; e il lusso delle Donne Plebee, che con questo metallo formano delle catene, poichè un costume ed uso [illegible] la veste nel vestire [illegible]*

(11) *Compedes.* Hoc nomine armillas, anulos, & catenulas sequenti ad vinciendum [illegible] mulieres [illegible], & speciatim pedum ornatum. Audi [illegible] Nonius (i) *Habent feminae in armillis, digitisque totum, — etiamne pedibus induitur, atque inter stolam plebemque hunc medium feminarum Equestrem*

(a) Pag. 204. (b) Lib. II. pag. 151. (c) Vid. eadem pag. 210. col. 2.
(d) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. (e) Vid. edit. 1496. 1568.
(f) Tom. II. pag. 627. (g) 1470. 1472.
(h) Pag. 238. (i) Vide pag. 167.

Ex Harduin.

entium, quas induere aureas mos tritior vetat. Vidimus & ipsi Arellium Fuscum &c.

Ex nostrâ recensione.

ex eo facientium, quas induere aureas vestes (1) *mos tristior* (2) *vetat* (3). *Vidimus & ipsi Aurelium Fuscum* (4) *&c.*

AD XXXIV. LIBRVM

Ex Harduin. IV. & V. pag. 642.

Romae simulacrum ex aere factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transit & ab Diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Bitumine antiqui tinguebant eas, quo magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit in-

Romae simulacrum ex aere factum Cerere primum reperio ex peculio Sp. (5) *Cassii, quem Regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transit a Diis* (6) *ad hominum statuas atque imagines multis modis. Antiqui tingebant* (7) *eas bitumine, quo magis mirum est* (8) *placuisse auro integere* (9). *Hoc nescio an Romanorum fuerit*

ANNOTATIONES.

[illegible] fuit. Exemplo Herculanensis Academiae [illegible] (a) *Dell' [illegible], che le Donne Romane [illegible] dell' oro per adornamento [illegible] parti [illegible] Plinio* XXXV. 3 (tolle calamo, vel typograph. mendum, & scribe XXXIII.) *Per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*

(1) *Aureas vestes.* Secundum vocabulum esse interpolatoris additamentum asserit Durandus. Verum non unicè Princeps editio, & triplex Gelenianum [illegible] codices Menapianus, Gudianus, Academicus, sed gemini Ambrosiani legunt *aureas vestes.* Ut igitur hanc vocem a Plinio [illegible], oportet antea ostendere Plinium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], in vestibus [illegible]. Fateor id verba [illegible] in [illegible] [illegible] (b). Verum aliquâ [illegible] omnes Romanam impressionem sequuntur, uti Gelenius, Manutius, Dalecampius. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut appositum *induere* maneretur, quid vestibus potius quàm [illegible] [illegible]. [illegible] hanc difficultatem ob oculos habens Nicolaus Heinsius, *induere* legendum conjiciebat (c), refragantibus tamen omnibus tum libris, tum scriptis [illegible].

(2) *Mos tristior.* Cum Ambrosianis codicibus, aliisque permultis editio Princeps, Romanus, Parmensis, & vetustae omnes, Gelenius, Manutius, Victorius. Haec [illegible] [illegible], nescio unde sibi persuaderet Harduinus, quando Plinium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Tiberium hominum tristissimum appellarit. Gronovius enim in [illegible] suo codice hunc reperit *induere aureas mos tritior vetat.* [illegible] [illegible] *quas induere aureas mos Quiritium vetat* (d). Id tamen [illegible] [illegible] a litterarum ductu recedere, perinde [illegible] Thomas Reinesii restitutio *mos Patricium* (e).

Mos tritior placuit Dalecampio ante Harduinum. [illegible] [illegible] [illegible] *tristior* [illegible] [illegible] & *Patricium* [illegible] [illegible] [illegible], aliam Taciti exemplo (f): *sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pauli Plinii editione, ubi *[illegible]* apparet (g). Videtur quòd Durandus Heinsii, & hujus impressionis auctoritatem ignoraverit, cum sibi unicè placere affirmet *mos tristior vetat.*

(3) *Vetat.* Ex Ambros. codd. Gronovii exemplaribus, ipso Gronovio, & Durando.

(4) *Aurelium Fuscum.* Cum laudati Ambrosiani codices, editio Princeps, aliaeque permultae id communi habeant, haud facilè Gelenio accedam, qui Arellium, non Valerium suffragantibus veteribus voluminibus legendum jussit, addique hunc, Senecam inter alios sui temporis Oratores nominarique. Ante Hermolaus illos damnavit, qui *Valerium Tuscum* edidissent: „ omnes, inquit, fere „ antiqui codices Aurelium Fuscum, aliaque Valerium „ nullo modo, sed aut Laberium, aut Valerium, aut certe „ in Aurelium scribi poscit. „ Quae addit de Septimio Fusco minùs ad rhetorem, [illegible] ille ad Septimium, non ad Aurelium, Laberium, aut Valerium gentem spectaret. Quare [illegible] aliàs a Gelenio, Harduino, & Durando Senecae auctoritatem non tamen, quòd Arellium Fuscum hoc loco apud Plinium legere oportet, cum Arellium Fuscum Rhetorem fuisse [illegible] concedatur, hunc tamen aliam ab Aurelio Fusco (cujus meminit Plinius) esse posse quis neget, cum Fusci cognomen advenientiae pluribus spectet familiis, ut videre est apud venerandas antiquitatis collectiones.

(5) *Sp.* Editio Princeps integrum *Spurii* praenomen reddit, quod re ipsâ in idem collineat, ab antiquorum tamen methodo paullulum distat, qui praenomina compendiariis notis scribebant.

(6) *Transit a Diis.* Laudata impressio.

(7) *Tingebant.* Sequor textum memoratae editionis. In aliis lego *Antiqui pingebant eas bitumine* (h), atque ita etiam vulgavit Dalecampius, addens in cod. Ms. *tingebant* (i). Alium verborum ordinem sequitur Harduinus, vulgatque *tinguebant*, quod in emendationibus Mss. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Aldus Manutius tamen in vetustioribus libris saepe *tingo* pro *tango* legi testatur (k). Nostri tamen codices, & reliqui (quos videtur) *tingebant* hoc loco exhibent.

(8) *Mirum est.* Editio Princeps *mirum esse*, sed malè.

(9) *Integere.* In Mss. etiam *integi* occurrere affirmat Dalecampius.

(a) *Tom. I. pag. 113 not. 7.* (b) 1470. 1472. 1476. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. 1526. 1548. 1559. 1587. 1669. *&c.* (c) *Advers. lib. I. 2 pag. 32.*
(d) *Edit. Hack. tom. III. pag. 811.* (e) *Var. lect. lib. II. 7.*
(f) *Annal. III. 53.* (g) *Ann. 1516. fol. CCCCLXXIIII.*
(h) 1469. 1470. 1472. 1476. 1483. 1491. 1496. 1519. 1526. 1548. 1559.
(i) *Vid. edition. Hackii. tom. III. pag. 497.* (k) *Orthograph.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
inventum: certe etiam Romae non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiae: ubi omnium qui vicissent statuas dicari mos erat. Eorum vero qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant —— Et jam omnium municipiorum foris statuae ornamentum esse coepere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi aevo basibus inscribi, ne in sepulcris tantum legerentur. Mox forum & in domibus privatis factum atque in atriis. Honos clientum instituit sic colere patronos.	*rit* [1] *inventum: certè Romae non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causâ* [2] *perpetuitatem merentium, & primò* [3] *sacrorum certaminum victoriâ* [4], *maximeque Olympiae* [5], *ubi omnium qui vicissent statuas dicare* [6] *mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superassent* [7] *ex membris ipsorum similitudine expressâ, quas icones* [8] *vocant —— Et jam omnium Municipiorum, & fori* [9] *statuae ornamentum esse coepere, prorogarique memoria hominum, & honores legi* [10], *& basibus inscribi* [11], *ne in sepulcris tantùm legerentur. Mox forum & in domibus* [12] *privatis factum, atque in atriis. Honor clientium* [13] *instituit sic colere*

ANNOTATIONES.

(1) *Romanorum fuerit.* Editio Princeps, longè melius, quàm vulgatum ab aliis *Romanae fuit*, quamvis nuper a Jo. Matth. Gesnero receptum (a).
(2) *Illustri causâ.* In vetustâ editione legitur *maluſtri causa*. Primum est Annotatoris erratum pro *inlustri*, quod eodem pacto ac *illustri* scribi norunt Grammatici.
(3) *Et primò.* Particulam *et* Membranae, & antiquiores omnes editiones receperunt. Sustulit illam post Gelenium Dalecampius &c. Adoptatam tamen invenies in Parisiensi editione ab Angelo, & Campestre (b), & versione a sapientissimis Neapol. Aulae, seu Herculanensibus Academicis.
(4) *Victoriâ.* Vocabulum Romano casu scripsi.
(5) *Olympiae.* Nempe in celeberrimo Jovis templo, XII. stadiis ab Olympiâ Elidis urbe.
(6) *Dicare.* Ex Johannis Spirensis exemplari, quod magis arridet, quàm communis reliquis *dicari*.
(7) *Superassent.* Eodem testimonio, quod contractum est *superavissent*.
(8) *Icones.* Editiones omnes antiquae, Parisiensis typographia, laudati Herculanenses Academici (c) *icones* legunt. Gelenius *iconicas* supposuit, quod a Dalecampio, P. Manutio, Harduino, atque Jo. Matth. Gesnero amplexatum. Ad ea, quae contra Harduinus obiicerem *iconicae* vocabulum adiectivi positum habere tum apud Athenaeum, tum apud Suetonium, ubi cap. 52 (non 43) legimus *iconicam statuam*, non desunt Ambrosiani codices *icones* praeferentes, ut videre est apud Beroaldum, qui *icones* ex diserto Plinii loco sustinet, quamvis alia legantur in Natural. Histor. *iconicas* duxerit libro XXXV. recensitae (d). Temperare mihi non possum, quin memorem a Patre imaginibus comparem statuae, quae in Aede Virginis Gratiarum, V. ab urbe Mediol. lapide cernuntur. Totum undique templum, saeculi (ut aiunt) XIV. & XV. ... saeculi) effigies, coloribus indutae, cultum ... temporum referentes, ubi membrorum quoque similitudinem expressam. Ibi honores legebantur ut eloquio, quod aevo invenient meliorem. Coenobium, ut nostrae accommodarem, Impetum ausa venerandam antiquitatem (neque in vestras particulas) invenirent. Memoranda ibi inter reliqua est Caroli Borbonii (qui Romam anno 1527 diripuit) statua. Si plura libet noscere, consule Donesmondum in Mantuanâ Historiâ, atque in opusculo, quod apud Casalem Sancti Evasii ... anno 1603 ibique namque ad sacram hanc Aedem spectantia reperies.
(9) *Et fori.* Gelenius alterum inducens *municipiorum fori*, hunc vocalium esse lectionem asserit. Gelenium licet recentiores sequantur, saecundum est in geminis Ambrosianis, & vetustis editionibus (1) legi *& fori*. Dalecampius etiam *fori* in M. invenit.
(10) *Honores legi.* Eadem Johannis Spirensis auctoritate, Vaticanus sub XXXI volumine initio *dignum aliquem & non ubi tantum legi*. Profluit considerabilis pars ... libri sententiam (f). Apposuit Claudius —— posuit —— in Bellonae aede majores suos, placuitque in excelso spectari & titulos honorum legi.
(11) *Et basibus inscribi.* Lectio Venetae Principis mihi perfectior videtur, tum magis cum ipsissima verba occurrant in utroque Ambrosiano codice. Cohaerent cum superioribus *honores legi*, ut nempe non in sepulcris tantum, sed in basibus quoque ponerentur.
(12) *Mox forum & in domibus.* Nota quòd in privatorum domibus, atque atrii *forum*, non *fora* constitui caepit, eâdem ratione, quâ supra omnium *Municipiorum*, *& fori* vulgavit. Statuae Patronorum in frequentioribus oppidi locis, idemque in foro praesertim ponebantur. Inscriptionem in Valsque mihi occurrit (de quâ egimus in epistol ad Clariss. Paciaudium (g)) insignem suppositam fuisse Calpurnii Pisonis statuam, Videtur enim elogium circa Forum Valentianum extitisse, & huic signum exhibere.
(13) *Clientum.* Membranae Ambrosiae Episcopi, Hermolai Barbari, & veteres pleraeque impressiones (h). Cum igitur ... communi clientium scribatur, nulla mihi suppetit causa, ut contra Plinii mentem *clientium* substituerem, quamvis pluralis genitivus a Grammaticis utroque methodo inflectatur. In Ambrosianis codicibus, atque

(a) Chrestomath. pag. 892. (b) Pag. CCCCLXXVI. (c) Pitture d'Ercolano tom. II. pag. 193. num. 17.
(d) Vide Suetonii Beroa. edit. ann. 1493. fol. 28. B. (e) 1469. 1470. 1478. 1479. 1480. 1483. 1491.
(f) Lib. XXXV. 3. (g) Tom. I. pag. 188. (h) 1470. 1472. 1483. 1491. 1496.

Ex Harduin.

X. Togatae effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere & nudae tenentes hastam &c.

Ex Harduin. VII. pag. 648.

Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quae P. Lentulus Consul dicavit: alterum a Charete supradicto factum: alterum fecit Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minime probabilis artificis videatur.

Verum omnem amplitudinem statuarum ejus generis vicit aetate nostra Zenodorus, Mercurio facto in civitate Galliae Arvernis, per annos decem, H S. $\overline{CCCC}$ manipretio. Postquam satis ibi artem approbaverat, Romam accitus est a Nerone, ubi destinatum illius Principis simulacrum, colossum fecit, CX pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est, damnatis sceleribus illius Principis.

Ex nostrâ recensione.

Petronos. Togatâ effigie [1] *antiquitus statuas dicabantur. Placuere & nudae tenentes hastam &c.*

Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quae P. Lentulus Consul dicavit: alterum a Charete supradicto factum: alterum fecit Decius [2] *comparatione in tantum victus, ut artificium minimè probabile* [3] *videatur. Verùm omnem amplitudinem statuarum ejus generis* [4] *vicit aetate nostrâ Zenodorus* [5] *Mercurio facto in civitate Galliae Arvernis* [6] *per annos decem H-S.* $\overline{CCCC}$ *manipretio* [7]. *Postquam satis ibi artem approbaverat, Romam accitus est a Nerone, ubi destinatum illius Principis simulacrum colossum fecit CX. pedum longitudine, qui dicatus Solis venerationi est damnatis sceleribus illius Principis.*

ANNOTATIONES.

atque in Principe editione itaque occurrit *Lentus sedentium*, unde tamen facilè dignoscas restituendam cum aliis exemplaribus *lentus clausium*.

(1) *Togatâ effigie*. Haec & reliqua e Mediolanensibus membranis, vetustisque Impressionibus refertur (a). In editione Principe inepte *Togatae effigies* & *statuas* pro *Togata effigie* et *statuas*. Nescio unde Gelenius deduxerit *Togatae effigies antiquitus statuae dicabantur*, addatque „ codices veteres verbis variant, si non sensu „ *Togatae effigies antiquitus ita dicabantur*. Vitiumque multis retium „ & longè a Plinii mente alienum.

(2) *Decius*. Sive ita cum editione Principe, sive *Decius* cum aliis legas (b), dubiis omnem in mundo cohaere. Statuerant enim hunc Charetis aere (qui Rhodi Colossum fecerit) vetusti patre. Illum etiam aemulum fuisse innotuit Plinius, sed comparationem, ultra quàm dici possit, victum. Graecorum tempora satis indicant unde igitur, illi *Decius*, vel *Decio* Romano appellatio?

(3) *Artificium minimè probabile*. Vera Johannis Speerensis lectio: probabile enim hoc loco, idem ut probandum significat, adeoque ab adjecto negandi particulam *minimè probandum*, minimè faciendum importat. Sic oppositio adverbio de aequè fengis (c): *Et quo nihil ergo gentem minimè probabile contingens* Patet vel ex Latinae linguae thesauro, Loncerum Auctorum testimonio, probabile, pro laudando, probando, magni faciendo etiam usurpari. Redeunt igitur *artificis* adjectio a subsequentibus typographis negligi, Plinianique non fuisse *artificium* — *artificis*. Vitiosum vocabulum dressis in suo veteri apographo tollatur Pintianus, qui multis conje-

ctura scribendum censebat ut *artificium* nihilominus probabile videatur.

(4) *Ejus generis*. Haec duo verba desiderantur in nostris chartaceis codicibus, adeoque omissa invenies in Plinii vulg. (d). Ea tamen abesse neque poterat, cum meus non mihi non esset, et ab opera carpere alternantem tar, sed typographicè incuriâ et elisum fuit, an *Arvernis* loco *Arvernis*. Editio Princeps habet *Arvenis*.

(5) *Zenodorus*. Nostri, Ambrosiani codices, veteres typographi ubique conveniunt. Dalecampius in veteri exemplari Zenodorum, in aliis *Zenodotus* invenit.

(6) *Arvernis*. Qui hodie dicuntur les *Auvergnats*, quorum oppidum *Clermont* in *Auvergne* Nemesse; Clarus mons, atque antea Nemossus, si Harduino ad Sirmondum provocanti fidem habemus (e): alii Augustonemetum. Si plura optas, adi Valesium in notit. Gall. & Martinierum, qui Plinium egregiè hoc loco contra Boulengerum defendit (f).

(7) *Manipretio*. Codices antiqui hoc loco satis corrupti. L. Ambrosiani legit *per annos decem pondo* CCCC. in *magno pretio* II *pondo* CCCC *magno pretio*. Editio Princeps, *pondo* CCCC *magno pretio* (fortasse pro *pretio*) Pyrrus vulgaverat. Alternis Antistes (g), & Beroaldus (h) edunt *per annos X. pedum* CCCC *in magno pretio*. Verum *pedum* omnino absurdum adoptarunt Landinus, & Brocchius, computantque subsecuti typographi (i), atque Alexander Benedictus (k) puto, ne Hermolao Barbaro crederet, qui ex vetustis codicibus restituerat *per annos decem sestertio* CCCC *manipretio*, unde movit Bartholomaeum a Fontesio, qui Plinium ex Barbari

(a) 1472. 1480. 1483. 1491. 1496. (b) *Cit. edit.* (c) *Lib. XXXI.* 3.
(d) *Tom. I. lib. V. pag.* 152. (e) *Tom. I. ad. VII. Plin. lib. pag.* 216. (f) *Tom. I. pag.* 682.
(g) 1470. 1472. *Cit.* (h) 1476. *Cit.* (i) 1483. 1491. (k) 1507.

Ex Harduin. VIII. pag. 658.	Ex nostrâ recensione.
Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habens diligentiae, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabili exemplo adhibendi curae modum. Hujus sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam & pictorem fuisse tradunt. Non aere captus, nec arte, unam solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione non vendidit Cato, sed quia Philosophi erat, ut	*Ex omnibus autem maximè cognomine est insignis Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habentis diligentiâ* [1], *ob id Cacotexnotechnus* [1] *appellatus, memorabile exemplo* [2] *adhibendi curae modum; hujus sunt saltantes Lacaenae, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam* [4] *& pictorem fuisse tradunt. Non aere captus, nec arte unam solummodo Zenonis statuam Cypriâ in expeditione* [5] *non vendidit Cato, sed quia Philosophi erat,* ut

ANNOTATIONES.

[illegible]

(a) 1496. (b) *Vid. edit.* 1497. 1499. 1510. (c) 1526.
(d) *Vide* l'Abecedario Pittorico in voce Zenodoro. (e) *Vitruv. lib. IV.* 1.
(f) *Ad Pausan. lib. I. pag.* 583 *edition. an.* 1583. (g) *Vid. edit. Hack. tom. III. pag.* 525.
(h) *Lib. I. pag.* 43. (i) *Lib. I. pag.* 13. (k) *Lib. IV.* 1. Catatechnos fuerat nominatus.
(l) *Confule Versionem Italicam Cavo edictam an.* 1521. (m) *Vide vocem κατατηξ. praepositam versioni, editam an.* 1535.
(n) *Vid. Vitruv. cit. loco Perrault. pag.* 108. *& Rever. Galian. pag.* 130. *&* 131.
(o) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. (p) *Vid. Vitruv. lib. IV. cap.* 1. (q) *Cit. pag.* 385.
(r) 1470. 1472. 1476. 1480. *&c.* (s) Abecedario Pittorico pag. 40.
(t) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. 1496.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ut obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplum.	*ut obiter hoc quoque noscatur tam inane* [1] *exemplum in mentione statuarum.*
Ex Harduin. VIII. pag. 659.	
In mentione statuarum est & una non praetereunda, licet auctoris incerti, juxta Rostra, Herculis tunicati, Eleo habitu, Romae, torva facie, sententeque suprema in tunica.	*Est & una* [2] *non praetereunda (quamquam auctores* [3] *incerti) juxta rostra Herculis tunicati solo habitu* [4] *Romae* [5], *torvâ facie, sententeque* [6] *suprema in tunicâ* [7].

AD XXXV. LIBRUM

Ex Harduin. II. pag. 679. & 680.	
Aliae foris & circa limina domitarum gen-	*Aliae foris* [8], *& circa limina animorum* in-

ANNOTATIONES.

(1) *Tam inane.* Plinianum a contextu [illegible] [illegible] sciam *insigne exemplum*. Putarem Plinium *tam inane* scripsisse, eo quod nec tantum, nec operae [illegible] [illegible] Caio Mario, Zenonis [illegible] [illegible] [illegible] ... [illegible]

(2) *Est & una.* Haec verba novae lectionis, sive periodi, [illegible] Ambrosiano codice, nec differre videntur a vitio typographi.

(3) *Quamquam auctores incerti.* Landini editio, & Principe editione; [illegible] quam postea [illegible] *hunc auctoris incerti* (b).

(4) *Solo habitu.* [illegible] Ambrosianum exemplar, & Principe editio, [illegible] ... [illegible]

Vt gradatim [illegible], [illegible] & Nos in L. Ambrosiano invenimus *solo*, [illegible] Alexander Benedictus (d). [illegible] a Parisiensibus typographis [illegible] (f) [illegible]

fa, et Herculem [illegible]. [illegible] Vt Herculis Eleo, vel Oetaeo habitu [illegible] ... [illegible]

(5) *Romae.* Hanc vocem [illegible] ... *Est & una non praetereunda (quamquam auctores incerti) Romae juxta rostra Herculis tunicati solo habitu, torvâ facie, sententeque suprema in tunicâ.*

(6) *Sententeque.* Nescio, cur Dalecampius legendum [illegible] ... [illegible]

(7) *Suprema in tunicâ.* Optimè Harduinus [illegible] ... [illegible]

(a) Lib. VII. 30. (b) 1470. 1472. (c) *Adverſ. lib. II. 12. pag.* 301.
(d) *Vid. edit. Venet. ann.* 1507. *fol.* 252. *B.* (e) *Conſul. edit. ann.* 1526. *fol.* CCCCLXXXII.
(f) *Vid. Harduin. pag.* 789. *&* 790. (g) 1470. 1496. 1480.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
gentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quae nec emptori refigere liceret. triumphabantque etiam dominis mutatis ipsae domus. & erat haec stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalae Oratoris indignatio, qua prohibuit inseri genti suae Levinorum alienam imaginem	*ingentium* [1] *imagines erant affixis hostium spoliis, quae nec emptori refigere* [2] *liceret; triumphabantque etiam dominis mutatis & ipsae domus* [3]: *& erat haec stimulatio ingens* [4] *exprobrantibus tectis cotidie* [5] *imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messallae* [6] *Oratoris indignatio, quae* [7] *prohibuit inseri Genti suae Levinorum* [8] *alienam imaginem*

ANNOTATIONES.

tasse scribendum fortasse [illegible] *in* [illegible], *tum sententiae convenit supra* [illegible].

(k) *Fores.* Nempe in [illegible] domûs parte. Haec Principis [illegible] lectio [illegible] habet Gelenius, Munsterum, Dalecampium, [illegible] scriptura Plinio [illegible]. In aliis, qui Aleriens. Epistolam, & Beroaldum sequuntur, legitur *in foribus* (a).

(1) *Armorum ingentium.* Hoc loco Johannis Spirensis exemplar [illegible], ubi *armorum gentium.* Faventi [illegible] qui codices, & veteres typographi, apud quos invenies *armorum ingentium* (b). Pintianus primus conjecerat scribendum, non *armorum ingentium*, sed *magnarum gentium* ex Livio, qui ait Senatum dictum fuisse ex *magnis* & *minoris gentes*, addidque codicem antiquum habere *gentium*, non *ingentium*. In aliam postea abiit sententiam, [illegible] monet *aliarum gentium*, cum sequatur confestim *exprobrantibus tectis cotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Et illustrandi Plinii [illegible] utrumque instrumentum (ut [illegible]) [illegible], [illegible] Stomachus [illegible] capitula [illegible] alienos triumphos obiiciebant [illegible], nec [illegible] gentium [illegible] erant [illegible] tempore, quo Noster triumphantem, & [illegible] Ardeatem [illegible] indignat.

Gentilias [illegible] Pintianus conjecturis, receptis Chiffletii in exemplaris [illegible] *armorum gentium* (quod [illegible] Dalecampius) praefert Academici, Menagiani, & Graduati scripturam *armorum gentium erant imagines.* Vossius *armorum gentium imagines erat.* Inde [illegible] *domitarum gentium imagines erant affixis hostium spoliis* (c).

Harduinus in Regio 2. *amiorum gentium*; in Colbertino 3 *domitorum* [illegible] haud dubiè conjecturâ *domitarum* fuisse gloriatur. Rem Livii auctoritate, & Suetonii testimonio [illegible] comprobare, quae omnia [illegible] Gronovius, id ab illo [illegible] affirmat (d).

Haec omnia, quamvis à doctissimis viris prolata, minus placent [illegible] argumento. Primo loco *domitarum gentium* [illegible] in nullo codice apparere. Contra *armorum ingentium imagines* [illegible] Aleriens. & Thesaurus Gitter [illegible], atque in Landini, Barbari, Palmarii, Benedicti, & Gelenii editionibus. Ita [illegible] In aliis Dalecampio teste [illegible] (ubi Chiffletianus exemplar) [illegible] conjicere. Haec scriptura Vitiosae Principi magis convenit, quam *domitarum gentium*, [illegible] ablatis literis *ar*, [illegible] *armorum ingentium* [illegible]. Livii exempla non profecto [illegible] gentibus, sed hostilibus spoliis adaptanda (i). *Quorum domus spoliis hostium affixis insignes* [illegible] *cernis* [illegible] (f): *qui spolia ex hoste fixa domi haberent*, [illegible] (g): *cetera spolia* — *fixerat in postibus* [illegible]

Cohaeret Suetonius in Nerone (h) *Domus* [illegible] *hostilibus adhuc spoliis adornatas.* [illegible] verbum quidem in [illegible] exemplo de [illegible] gentium imaginibus invenio. Secundo loco [illegible] *armorum gentium* [illegible], non adderet *affixis* HOSTIUM *spoliis*, sed brevius *affixis spoliis*, vel *affixis armorum spoliis*, cum sequentia, *quae non refigere, spoliis* [illegible], non imaginibus [illegible]. Tertio nunquam [illegible], quo pacto reddendae essent domitarum gentium imagines. Num enim [illegible] gentilicias [illegible] hostium figuras congerendae? Potius igitur domitorum Regum, vel Ducum, quàm domitarum gentium imagines reciperent. Sed nulla haec facturam, [illegible] ingentium animorum, nempe Imperatorum in Romanâ Republicâ [illegible] imagines affixis hostium spoliis condecoratas. Id [illegible] ingentes [illegible] pro celeberrimis viris dictos, cum sententia [illegible] paullò ante recitatis: *quorum memorum imagines non fuit, negliguntur itiam corporum.* Hoc [illegible], [illegible] Duces [illegible] ob ideo [illegible], qui [illegible] Sulpicium Gallum, Thaletem, & Hipparcum [illegible], *suspeque mortalium naturam* appellat (i).

(2) *Refigere.* Cum editione Principe Vossianus codex aliique, evellere nempe, vel detrahere, ut [illegible] Gronovius interpretatur. Aleriensis, & Beroaldus *refigere.* Gelenius, Dalecampius, Pintianus *refringere* minus [illegible] eandem Gronovio docente, [illegible] Pintianus [illegible] damnavit.

(3) *Et ipsae domus.* Particula & a Johanna Spirense allati sententiae [illegible] adjungit.

(4) *Ingens.* In Aleriensi Epistola, & [illegible] *ingens stimulatio* & *ingens*, [illegible] rectè.

(5) *Cotidie.* Ita [illegible] scribi [illegible] adjectis auctoritatibus ad Plinii praefationem (k). Adde Pintiani codicem, & [illegible] Edit. Principe, atque [illegible] typographi reddunt *quotidie* hoc loco.

(6) *Messallae.* Consule, quae de hoc cognomine supra vulgavimus (l). Codices Romani, Parmenses, Hermolai Barbari, Alexandri Benedicti, Parisiensis typographi nobis conveniunt, Alii cum editione Principe *Messalae.* Harduinus hoc Valerii praenomen fuisse scribit quando Gentis dicere par erat (m).

(7) *Quae.* Edit. Principis, & [illegible] omnes librarii. [illegible] Plinius Messallae Oratoris [illegible], cui [illegible] fuerat *indignatio.* [illegible], *quae prohibuit.* Manet adhuc apud Italos similis loquendi forma exemplis [illegible]. *Il tale testamento, che proibisce &c.*

(8) *Levinorum.* In editione Principe *Ilevinorum*, in aliis antiquioribus Plinii exemplaribus perperam legitur *Ilevinorum.* Hermolaus Barbarus in secundis castigationibus. *Quod si non Ilevinorum, at* (n) *sed Levinorum* fors-

(a) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. 1526.
(b) 1470. 1472. 1476. 1480. Ot. (c) Tom. III edit. Hark. pag. 830.
(d) Tom. II pag. 721. (e) Lib. X. (f) Lib. XXIII. (g) Lib. XXXVIII.
(h) Cap. XXXVIII. (i) Lib. II. 11. (k) Tom. I lib. VIII pag. 268. num. 1.
(l) Pag. 160. num. 6. (m) In eadem auctor Plin. tom. I. pag. 37. (n) Vid. castigat. secund.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
nem. Similis caussa Messalae seni expressit volumina illa, quae de familiis condidit, cum Scipionis Pomponiani transisset atrium, vidissetque adoptione testamentaria Salutiones (hoc enim ei fuerat	nem. *Similis caussa Messallae seni* [1] *expressit alia illa volumina* [2], *quae de familiis condidit, cum Scipionis Africani* [3] *transisset atrium, vidissetque adoptione testamentariâ Salvitonis* [4] (*hoc enim fuerat*

ANNOTATIONES.

Scribonii, cum ex hac familia M. Valerium Levinum parum prospere adversus Pyrrhum pugnasse constet. Patarem Hermolaum a cum integerrimum Christophori Landini versionem, & praesertim Venetae editae anno 1476. & aliis minimè antiquisse, cum prima reflexionis [illegible] Italo interpreti sit concedenda, Levinorumque cognomen primo adionum meliori, at post eum quoque sacerint Brucioli (a), atque Dominicus (b), quorum in Veneto exemplari anni 1580. purpuram typographum vitio [illegible] *Levini* (c).

(1) *Messallae seni.* Senii a Plinio dicitur etiam in ambitorum syllaba, at ab Oratione [illegible]. De hoc consule Harduinum in Plinianorum auctorum indice (d).

(2) *Alia illa volumina.* Haec tempora Venetas Principis, caetera praebebunt. Nisi enim in novo opere agentem, *volumina illa*, Plinianique scripsisset *expressit volumina*. Addidit igitur priorbus novos libros de familiis, eo quia perrexisset Atrium Scipionis Africani adoptionem testamentariam Salvitonis vidisset.

(3) *Scipionis Africani.* Nempe Maximi, qui iste Cornelius Nepote princip[illegible] in [illegible] obtinuerat (e). Johannes Aleriensis Episcopus edidit *Scipionis Pomponiani*, atque ita etiam ei fuit ordinibus annus t Landinus, ita vulgavit Beroaldus, & post illum plerique. Adoptant sublata Hermolaus, quibus codices suppetebant, in quibus non Pomponiani, sed Africani scriptum esset, addidit: *Pomponianum certè Scipionis nomen fuisse legimus.* Hoc ultimum ad rem non facit, cum certè constet Publium Cornelium Scipionem Africanum, cuiusque Pomponium cognomen, quamvis Pomponiâ matre natum geslisse (f).

Gronovius, qui Hermolai dicta ob oculos habuit, Vossianum, Chiffletianum, Academicum, Menagianum Aleriensis exemplaribus suffragari affirmat (g). Harduinus *Pomponiani* reperit in Regio 2., Colbertino 3., caeterisque agnovit, uti in Parmensi editione, aliisque Hermolao vetustioribus, & cur id vocabulum in *Africani* postea immutaverint, incertum affert (h). Quid jure exclamaret (& fortasse 14 1501) Dum Decandus praeclarum esse, quòd adeò neglecta fuerit editio Principis a recentioribus Plinii interpretibus. Legimus enim apud Johannem Spirensem *Scipionis Aphrycani*, ubi unum in textum *y* emendabis, cum in veteribus membranis passim *Aphrica*, & *Aphricanus* inveniatur. Ad hanc lectionem et nimè provocat Hermolaus, idque etiam probat diversa a communibus cognominis lectionem: suis igitur constat, quòd non ab ipso exemplari *Africani* appellatum, nec posthumum, verum pessimorum. Quas eum ad unum [illegible], atque non [illegible] spectet, illam cum alii omnes Princeps, Gelenio, Manutio, Dalecampio, aliisque recepit. Qui enim eumdem Scipionem Pomponianum omnibus ignotum (quique nullus unquam extitit) Auris conditorem faciemus? Harduinus id cognominis Scipioni obtinuisse affirmat a Pomponio homine pendentis, cujus filiam in uxorem duxisset (i). Sed gratis omnino, nam neque Scipio Africanus, neque illius gentis Cornelius Scipio, Pomponiani cognomen usurpaverit.

(4) *Salvitonis.* Consentiunt in hoc cognomine editio Principis, Aleriensis Episcopus, Beroaldus, Landinus, Pintianus, Benedictus, [illegible] in Menagiano, & Gudiano forte nomen Gronovius; addidque modicâ differentiâ in Vossiano legi *Salvitom*. Hermolaus Barbarus *Salvitonis* induxit, ex restitutione ad VII. Plinii, ubi legendum, ait, *Salutio nomen non Salutoni nomen* in Plutarcho in Catone, *aut Salutio* in Tranquillo. Plinius libro XXXV. *Salutionem vocat eum, sed & in librariorum culpa fuerit.* Post Barbarum *Salutionis* appellationem induxit exemplar in illius [illegible] impressum (k), Gelenius, Manutius, Dalecampius. Haec Plinianis exempta Scipionem harum factum ex legis affirmat, ut Salutionis nomine ut praediveta cognomen testamento assumpserit. Quare aliquis ex Scipionibus Salvitionem cognominem fuisse, quòd Salutioni mimo corporis figurâ simillimus esset, ab ipsis Plinio traditum adnotavit (l). Denique Suetonii locum attulit, ubi Julii Caesaris refertur, cum ad eludendas vaticinationes, quibus ferebatur nomen Scipionum in Hispaniâ invictum, despectissimum quemdam e gente Corneliorum secum habuit in castris, cui ob vitae opprobrium Salutionis cognomen erat (m).

Gronovius Plinianis dicta ob oculos habens (qui [illegible] *ostendit* deprecatum indolebat) contrariam de adoptione fecit conjecturam „ Possis, inquit, accipere Pomponium quemdam adoptatum a Cornelio illo, nec ab „ *appositum* etiam *Salutione cognomen* erat, teste Suetonio, Julio cap. 59. Corruptum ibi quoque scripti quidam *Salutioni*, & *Salutioni*. Plin. lib. 7. 12. *Ejusdem familiae Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit.* Atque hic quoque *Salvitto* Mep. & Gud. *Salvitto*, omnesque *omnes* „. Post haec legendum jussit *Salpitonis* a Salpitet, sive alapis, quibus comici praebebant.

Harduinus ad VII. Plinii librum, in Regio 1. & 2. Colbertino 1 & 2. ac Parisiensi *Salvitto*, vel *Salvitto* invenit; dubitavit utrum *Salutio* legeret, cum in Dione extaret Σαλουτίων (n), & utrum in Plutarcho Σαλουτίων, nihil immutavit, *sum*, addens (o), *auctorum Graecorum testimonia Gronovius si vidisset, non fuisset tantum ipsi sibi, ut tandem portentosum in suis quod Salpitonis vocabulum, ab hoc certè loco alienum obtrudere.*

Ad haec tamen reponere licet in editione Principis libro VII. *familiae Scipionum — nomen Salvito mimus dedit*, unde si ad hanc Barbarus provocasset, diversa a vulgatis per Alerien. (ubi *Salutio*) invenisset. Suetonius autem de Cornelio illo cognomine in Caesarianis Castris degente loquens, & parum Plinianae sententiae consulens. Ipse Hermolaus apud Suetonium legit *Salutionem*, atque in quibusdam scriptis *Salvitom*, & *Salvitioni* occurrere fatetur Gronovius. Quare, sive *Salutionem* cum plerisque, sive *Salvitonem* cum membranis legas apud Tranquillum hujus cognomen non ex adoptione testamen-

(a) Ann. 1543 pag. DCCCLIII. (b) In edit. ann. 1561 pag. 1085.
(c) Ann. 1580. pag. 1085. (d) Tom. I. pag. 62. (e) In edit. lib. Par. Caton. pag. 359 edit. ann. 1704.
(f) Vide Plutarch. in Scipione. (g) Tom. III. edit. Hackii pag. 830. (h) Tom. II. pag. 711.
(i) Tom. II. pag. 860. (k) 1496. 1519. (l) Lib. VII. 12.
(m) Vid. Plin. Hack. tom. II. pag. 554. (n) Lib. XLII.
(o) Secundat. ad lib. VII. num. XLV. pag. 423.

Ex Harduin.

rat cognomen,) Africanorum dedecore irrepentes Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor multoque honestius, quam mereri, ne quis suas expeteret.

Non est praetereundum & novissimum inventum. Siquidem non solum ex auro argentove, aut certe ex aere in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animae in locis iisdem loquuntur quin immo etiam quae non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero evenit.

Quo majus (ut equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romae inventum, qui primus Bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit.

Ex Harduin. IV. pag. 682.

VII. Apud Romanos quoque honos ma-

Ex nostrâ recensione.

rat cognomen) [1] *Africanorum decore* [2], *irrumpente* [3] *Scipionum nomini* [4]. *Sed pace Messallarum dixisse liceat, & mentiri clarorum imagines erat aliquis virtutum amor, multoque honestius quàm mereri, ne quis suas expeteret.*

Non est praetereundum & novitium inventum. siquidem non solùm [5] *ex auro argentove, aut certè ex aere in bibliothecis dicantur illi* [6], *quorum immortales animae in locis iisdem loquuntur: quin etiam* [7] *quae non sunt finguntur, pariuntque desideria non traditos vultus* [8], *sicut in Homero evenit. quo magis* [9], *ut equidem arbitror, nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romae inventum, qui* [10] *primus bibliothecam dicando ingenia hominum rem publicam fecit* [11].

Apud Romanos quoque bonus matu-

ANNOTATIONES.

mentarii, sed ob vitam opprobriosam extitisse in Caesaris vitâ describitur (a). Obiter in Plutarcho emendabis, Caesarem esse in Hispaniâ, sed in Africâ secum in Castris Cornelium Salutionem duxisse, qui lurcissis aliam adeptus opprobriosam appellationem propagavit. Quae de Salpitio [illegible] Gronovius verè etiam choreas ingenium [illegible] Orthographiae discordia inter Dionem (apud quem *Salutiona*) atque Plutarchum (ubi *Salutionem*) non sinit, ut ab [illegible] Plinii sorgentâ delendum, sive vero *Salutionis* legere cupiam, non obsistam, nam id etiam defende possit. Cui plures secent *Salutionem* Harduinus, in emendationibus affertt Mss. a se haudamne sequi (b). Adeget lector, quae malcora judicabit.

(1) *Cognomen.* Cum Plinius cognomen id fuisse dicat, videns super rectiùs stare *Salutionis*, vel *Salutionis*, quàm novissimè ab Hermolao mutilum *Salutionis*. Gronovius nescere aliam Mss. pronomen et, & pactum nescire vocem *notam*, in Vossiano occurrit *Africanorum dedecore irrepens Scipionum nomini*. In Moreutiano, Gudiano, & Academico *Africanorum dedecore irrepente*. Vnde Gronovius conjecit: *ad(scit)isque adoptione testamentaria Salutionis (hoc enim fuerat cognomen Africanorum dedecori) irrepente Scipionum nomini*. Harduinus *irrepentes* substituens, vocem *notam* a Mss. abesse, & in iis caeteroquin testatur legi *irrepente Scipionum nomini*. Praeterea et cum Harduinus ignorat editio Princeps, quòd recepit Alexander Antistes, & Beroaldus, id pariter de voce *notam* affirmabis.

(2) *Africanorum dedecore.* Venimus Scipionum Majorem, & Sequacem initii, unde etiam atri(um) Scipionum Asii- cum non, Pomponiani falsò collegerem.

(3) *Irrumpente.* Non discedo ab editione Principe, cum Metellus Scipio, vidisset adoptione testamentariâ irrumpente Salutionis cognomen, idque Scipionibus magno esset dedecori. Mare, Euphrosum, internal irrumpere, semper sese intrudere, frequentat Plinius usurpat.

(4) *Nomini.* Educo Principe emenev. Caeterum Plinius hoc loco nomen pro cognomine posuit, ut in caeteris; quòd Cornelii semper Scipionis cognomen gestissent nomini additum. Rigidè enim loquendo, Grammatici *Scipionum cognomen* scribendum putassent.

(5) *Non solum.* Desit *solum* in editione Principe, idque ex emanuensis incuriâ accidisse credendum, nam particula sequens necessaria erudit.

(6) *Illi.* Memorata editio Principe *illis*.

(7) *Quin etiam.* Sequor Johannem Spirensem, nam adverbium *imo*, nihilominus necessarium sit, & fortasse redundet.

(8) *Non traditos vultus.* Itemus editionis Princip adhaereo, nam magis Pliniana & augustior videtur sententia, quòd desideria pariant non traditos vultus, quàm non traditi vultus desiderium. Vtdemus tamen modus in iis adhibendus, neque enim tamen a Neotericis post longissimum temporis intervallum illustrium virorum non traditi vultus sunt fingendi, ut apud Sandrartum, qui Zeuxidis, Apellis, Polygnoti, & celeberrimorum Graecorum artificum imagines eâ reddit securitate, quasi omnes ex archetypo accepisset.

(9) *Quo magis.* Laudata Spirensis editio.

(10) *Qui.* In Spirensi exemplari *quorum primus*.

(11) *Rem publicam fecit.* Sequor Aldrighetum Episcopi, Beroal-

Ex Harduin.

mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii clarissimae gentis, princepsque ejus, cognominis ipse, aedem Salutis pinxit anno Urbis conditae CCCCL. quae pictura duravit ad nostram memoriam, aede Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est, in Foro boario aede Herculis, Pacuvii poetae pictura. Ennii sorore genitus hic fuit clarioremque eam artem Romae fecit gloria scenae. postea non est spectata honestis manibus nisi forte quis Turpilium Equitem Romanum e Venetia

Ex nostrâ recensione.

turè [1] *huic arti contigit, siquidem cognomina ex eâ Pictorum traxerunt Fabii clarissimae gentis* [c], *princepsque ejus* [3], *cognominis ipse* [4] *aedem Salutis pinxit anno Urbis Conditae CCCCL. quae pictura duravit ad nostram memoriam mediâ aede* [5] *Principatu Claudii exustâ. Proximè celebrata est in Foro Boario* [6], *aede Herculis, Pacuvii poëtae* [7] *pictura. Ennii sorore* [8] *genitus hic fuit, clarioremque eam artem Romae fecit gloriâ scenae. Postea non est spectata* [9] *honestis manibus, nisi forte quis Turpilium* [10] *Equitem Romanum*

ANNOTATIONES.

[illegible] (a), & [illegible] lectionem, quorum Christophorus Aug. Heumannus [illegible] [illegible] loco affirmavit (b), quâ de caussâ Explam, & Durandum Laudunensem Theologum arguit. Primo loco sentit Plinium scripsisse *ingenia bonorum*, unde [illegible] fecerit *ingenia bonorum*. Secundo [illegible] *decore* [illegible] desiderat [illegible], [illegible] melius legendum statuit *bibliothecam, dicendo ingenia hominum, remp. publicam fecit.* Haec [illegible] [illegible] exemplaribus [illegible]. At primo quidem, [illegible] Bibliothecae dedicationem, & dicare [illegible] [illegible] [illegible]? Meminimus libri [illegible] [illegible], quod Plinius Caesaris bibliothecam [illegible] [illegible] dedicatam, quae pulcherrimum [illegible] [illegible] [illegible]. Verba etiam [illegible] ad hanc Naturalis historiae locum [illegible] Harduinus, [illegible] illorum [illegible] Heumanni [illegible] & mendacis, [illegible] legisse, cum Pollionem bibliothecam publicasse [illegible] ex [illegible] VII. libri Elegantissimè [illegible] Florus scripsit, quod rempublicam ingenia hominum fecerit Pollio, [illegible] (nempe [illegible]) [illegible] loquuntur, unde, quae ob librorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Quae scripserit ad hunc locum Durandus ignoro, cum illius operis desiderem notitiam. Laudunensem Theologum appellat Heumannus, eo quia Divi Martini apud [illegible] canonicus [illegible]. Monendus ubi tot Lectoris, quod in utroque Ambrosiano codice, atque in editione principe [illegible] *ingenia hominum rem publicam fecere.* Id [illegible] [illegible], sed nihilo [illegible] [illegible] scriptis e Dalecampio ex Ms. apposita ad oram libri *reipublicae data*.

(1) *Maturè.* Velociter id [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hermolaus Barbarus [illegible], & Broecolas [illegible] (ut opinor) [illegible] interpretandae voci, [illegible] [illegible] Dalecampius [illegible] [illegible] Aleriens.

Epist. [illegible] notavit (c). Beroaldus sivè cum editione Principe *maturè* (d).

(c) *Clarissimae gentis.* Pintianus in suo apographo invenit *clarissimae Gens*, quod idem.

(3) *Ejus.* Nempe Gentis.

(4) *Ipse.* Primus, qui Pictoris cognomen usurpavit.

(5) *Mediâ aede.* Lectio est editionis Principis, quae minimè displicet, cum aedem Salutis longè post Plinii tempora extitisse constet.

(6) *Boario.* Editio Princeps hoc loco. *Proximè celebrata est in foro boario Herculis* [illegible].

(7) *Pacuvii Poëtae.* Opus nempe perfectum a Pacuvio [illegible] [illegible]. Haec Plinius [illegible] [illegible] [illegible]. Si plura [illegible] desideras, consule Junium, Sandrartum, & Ottendum, qui omnium veterum artificum opera persequuntur.

(8) *Sorore.* Velim advertas nusquam Plinium dixisse *ex sorore*, sive *ex sorore nepotem*, et fratris, vel [illegible] [illegible] [illegible]: id animadvertatur, qui [illegible] [illegible] [illegible] utuntur, cum nepos ad avum, ideoque nullus ad obliquas lineas pertineat: [illegible] [illegible] Legales, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] significationem [illegible] [illegible].

(9) *Spectata.* Inventi etiam *mollius* in V. monet Dalecampius.

(10) *Turpilium.* In editione Principe (cujus exemplar [illegible]) Anonymus (Veronensis ut conjicio) columnis olim donavit haec subjicit: *Hic Turpilius fuit Veronensis, cujus sepulcrum extat adhuc apud Balnea Caldeniana, quae sunt prope civitatem octo mill. pass.* Suspecti ad inscriptionem illam respicere, cujus lectionem, vel partem, [illegible] affert Palermus (e), ampliorem vulgavit Gruterus (f), atque ex schedis Comitis Francisci Bremboti emendatam in hanc speciem protulit Mantovanus, Veronae ad Divi Proculi extantem (g).

[illegible]RPILIO. Q. F. POB.	Q. TVRPILIO Q. F. POB.
[illegible]NGO . IIII. VIR I. D AVO	MACRO FRATRI
TVRPILIA Q. F. SECVNDA	

Fortassis unus ex iis Turpiliis esse potuit e Plinio laudatus Turpiliae Secundae vel Pater, vel Avus, vel Frater. Caeterum cum mancum sit & truncatum elogium, & Perrettis appellationes adfuisse [illegible] colligamus ad alios quoque Pollinos gentiles, vel [illegible] [illegible], vel appellatione [illegible] convenientes potuit spectari. Tribus POBlilias nomen, & Quatuorviri Juri dicundo officium TurPILIO LoNGO indicarunt, illustrem Veronae Turpiliam Gentem fuisse ostendo, quae omnia Pliniani dicti respondent Turpilium Equitem Romanum monenti.

[a] 1470. 1472. 1476. 1480. 1483. [b] *Poecila tom. I. lib. III. pag. 436. Miscellan. Lipsiens. novo tom. I. par. II. pag. 84.* [c] 1470. 1472. [d] 1476. 1480. [e] *Lib. III. pag. 137.* [f] *Pag. DCCCLII. 9.* [g] *Tom. II. pag. DCCLI. 8.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tia nostrae aetatis velit referre, hodieque pulcris ejus operibus Veronae extantibus. Laeva is manu pinxit, quod de	*num e Venetiâ nostrae aetatis* [1] *vellet referre* [2], *pulcris ejus operibus hodieque Veronae extantibus* [3]. *laevâ is manu pinxit*, *quod de*

ANNOTATIONES.

(1) *E Venetiâ nostrae aetatis.* Ut Plinium Veronensibus adscriberet illustris Scipio Marchio Maffejus [illegible] suo argumento annotere [illegible] verbo [illegible] Plinius [illegible] itali, ac *Turpilium Equitem Romanum e Venetiâ nostrae* [illegible] legit, [illegible] defendit (a) „ Ora una osservazione aggiungerò ancora, che per quanto a me ne pare, „ [illegible] Dove ora Plinio „ che la Pittura [illegible] „ [illegible] Turpilio del paese Ve„ neto, che fu Cavaliere Romano, ed aveva di pure con „ la sua [illegible] „ *Nisi forte quis Turpilium Equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis velit referre, hodieque ejus operibus Veronae extantibus*, [illegible] „ [illegible] Venezia Turpilio Cavalier Ro„ mano del nostro tempo, quando fino in oggi delle „ sue pitture in Verona [illegible] „ [illegible] „ *pitture di Turpilio uomo del nostro tempo.* [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ nè molto Latino quella [illegible] di parole *e Venetia nostrae aetatis.* [illegible] *Turpilium Equitem Romanum e Venetia nostrae velit referre* [illegible] „ no, da e non arrivò la Venezia, [illegible] „ pre, nè di Roma. Nel questo [illegible] „ [illegible] „ [illegible] *Sevv* [illegible] „ dal seguente luogo *Augustae* [illegible] „ [illegible] *M. Lucius Stacius* [illegible] „ *stro ordinis.* Tal passo dal nostro Panvinio [illegible] „ [illegible] *M. Lucius Statio* [illegible] *generum* [illegible]. [illegible] Maffei argumentis [illegible] Antonium Comitem Sommontem [illegible] Plinii verba [illegible] [illegible] *Dopo questo (cioè la pittura di Fabio) fu tenuta* [illegible] *Turpilio* [illegible] *Roma* [illegible] *Venezia* [illegible] *Verona.* Ego [illegible] intelligo, quod Veronae [illegible] [illegible]. Sed [illegible] Turpilii opera (qui [illegible]) *hodie*, [illegible] Plinio prodente Veronam [illegible] Turpilium [illegible] ad modicum tempus [illegible], Claudio, [illegible] Cajo, aut Tiberio imperantibus, [illegible] [illegible], cum Plinius quando [illegible] [illegible] accommodat aetati, antiquum ad Vespasiani imperium provocavit. Cum [illegible] Nationis, [illegible] *nostra* [illegible] *nostrae aetatis* [illegible]. *Nec Principes* [illegible] (d). [illegible] *ostrae* [illegible] (e). [illegible] (f) *nostra aetas* [illegible]. *Claudio* [illegible] VII. (g) [illegible] *Claudio Principe* [illegible] — [illegible]. [illegible], & Tiberii [illegible] (h) [illegible] *nostra aetas* [illegible] Claudii [illegible] Columellae, qui [illegible] Claudii Imperium [illegible] *Ne verborum* [illegible] (i), [illegible].
Fateri [illegible] Turpilius [illegible] Plinio [illegible] Maffejus, [illegible] Plinii [illegible] *e Venetiâ nostrae aetatis* [illegible] Veronam [illegible] (k) [illegible].
Quid porro [illegible] *e Venetiâ nostrae aetatis*, [illegible] Venetiam hanc [illegible] Maffejus, [illegible] Francisco Janio probaret (l).

(2) *Vellet referre.* Ita Princeps editio, & Ambrosianus codex. In [illegible] *velit referre*, [illegible] Aldenae [illegible] *velit referre* [illegible] *quam velle referre* [illegible].

(3) *Extantibus.* Sequor [illegible] Hic Turpilius, ad [illegible], Romae [illegible] Plinius scripsit, [illegible] *Turpilium* — *vellet referre.* [illegible] Veronae [illegible] Turpilii [illegible] Poëta CL. [illegible] Plinii [illegible] Turpilium post [illegible] Plinii [illegible]. Neque [illegible] *extitisse* [illegible] *permansisse.* *Extant*, [illegible] Plinius (m) *nomine Vitellio, qui* [illegible] *Polionis* [illegible] Quaestorem, [illegible] Germanici Caesaris [illegible] P. Vitellius, [illegible] Plinius, cum post Sejani [illegible] (n). Constat hunc Aulii Vitelli Caesaris patruum fuisse, unde [illegible] Harduinus, [illegible] (o).
Eodem igitur pacto, quo [illegible] Vitellii orationem de

(a) *Veron. illustrat. par.* II. *lib.* I. *in Plinio* (b) *Lib.* III. 103. (c) *Lib.* II. 85
(d) *Lib.* XXXV. 7 (e) *Lib.* XXXIII. 11 (f) *Lib.* XXXIII. (g) *Lib.* V. *pag.* 143. & 144.
(h) *Lib.* XVII. 15. (i) *Lib.* IV. 17 *post Harduin ad allat. Plin. loc.*
(k) *Lib.* III. (l) *Catalog. pag.* 319 (m) *Lib.* XI. (n) *In Vitellio* II.
(o) *Apud Plin. tom.* I. *lib.* XI *pag.* 626.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione:
de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senecta, Antistius Labeo Praetorius, etiam Proconsulatu Provinciae Narbonensis functus. Sed ea res in risu, & contumelia erat.	*de nullo antea memoratur. Parvis gloriabatur tabellis* [1] *extinctus nuper in longâ senectâ Ateius Labeo* [2] *Praetorius, etiam Proconsulatu Provinciae Narbonensis* [3] *functus, sed ea res in risu &, contumeliâ* [4] *erat.*
Ex Harduin. IX. pag. 691.	
Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heraclea-	*Ab hoc artis fores apertas Zeuxis He-*

ANNOTATIONES.

dixit, ita & Veronae exstantia Turpilii opera celebravit. Tradit Plinius in Rhodiorum insulâ uiture Acaganthe, Boethi, & Myos opera (a): nempe quod in sua [illegible] homo [illegible] caelaturae apud Rhodios videbantur (b).

Ad ultima, quae a Pasitegle sive suo [illegible] Massilia, dicendum, quod hoc in [illegible] differens est a Plinio acceptum, quae sibi tenebat erant necessaria, neque ob hanc [illegible] a Naturalis historiae corpore [illegible] expungenda. Praeterquamquod multa auctoribus excidant, & [illegible] hoc [illegible] loco probat Massiliae legens apud Plinium *Indeque eius operibus, quando nonnulla debebis, Indeque maiora (sive pulchriora) eius operibus*, quae [illegible] Turpilii laborem [illegible]

(1) *Parvis gloriabatur tabellis.* Haec verba permulti Turpilio adaptant ab antiquis impressis hac decepti, & praesertim a Johanne Spirensi, qui nullâ [illegible] sententiam Ateii Labeonis, sive Todii Spectatorem superiori [illegible] periodo. Omnium deterius est conditio Polligrini Orlandi, qui in Pictorum syllabo hansmodi vulgavit (c). „ *Turpilio de Venezia, Cavaliere Romano de se pinse colla mano sinistra bellissime tavolette, molto dello quale si trovavano in Vissi [illegible] in Venezia, ad [illegible] pieno Plin. lib. 35 cap. 4 Sandrat fol.* 87 „ Primo loco Venetias urbem tamen post Turpilium [illegible] condiiam pro Veneta Provinciâ accipit, secundo Plinii verba eâ ulteri ratione, ut Turpilii picturas Venetiis, ac Veronae [illegible] Joachim Sandrartus Turpilium quidem primum Venetum pictorem in [illegible] appellavit (d), & multa [illegible], de more affert, non tamen [illegible] ab Orlando [illegible]. En Germani pictoris verba „ LXXXVII. TVRPILIVS

„ De hoc ita Plinius lib. 35. cap. 4. Post Pacuvium „ non est tractata ars illa honestis manibus; sed ea res „ in risu & jam contumeliâ erat. Nisi forte quis Tur„ pilium Equitem Romanum a Venetia, Nostrae aeta„ tis velit referre, hodieq; pulchris ejus operibus Ve„ ronae extantibus. Laeva is manu pinxit, quod de nul„ lo ante memoratur „ Quae de Ateio Labeone praedicantur, tanquam in risu & contumeliâ habita, ad Turpilium contra omnium Romanum fidem spectare tradit. Sed mirum non erit Sandrartum in Latinis, Graecisque literis parum doctum multa perperam reddidisse, cum de Callimacho, cujus fuga [illegible] *Idem sculpsit, inquit, [illegible] quasi artis fabricator .... at Vitruvius lib. 4. cap.* [illegible] *legit quasi materiae*,

(1) *Ateius Labeo.* Hunc est Alemensis Episcopi, Bertaldi, & communis lectio. In editione Principe recentius *S Todius ab eo*. Sparti praemissum solâ literâ S reddi quandoque in antiquis codicibus admonent. Todii Romanum nomen esse constat ex antiquorum elogiis (a), illud tamen *ab eo*, tanquam post Turpilium veniret, minus placet, unde Ateii Labeonis nomina cognomenque reciperem. Ateiâ gentiliciam appellationem in MS [illegible] affert Harduinus (f), aliisque ad Plinium adjecti, qui quae de Antistio Labeone in auctorum [illegible] esse memorat. Verbum quaecumque congessit, contra ipsum faciunt. Quâ enim ratione fieri potuit, ut qui [illegible] ab Augusto Consulatum renuisset, eo quia [illegible] vacaret (g) [illegible] pendens Senatum sylvestris Augustus [illegible] (h), ad Vespasiani usque imperium pervenerit? Hunc Augusti aevum fuisse constat, non in Senatus lectione M. Lepidum Augusti hostem, & tum exulantem, Triumvirum dixisset (i), unde ab Horatio, ut Caesaris adsentator, notatus apparet (k), ubi cecinit

— *Labeone insanior inter*

Sanos dicatur

Ex quibus Harduinus verbis Antistium Labeonem jam vitâ functum colligerem. Haud ignoro, quod ab Heineccio (l), aliisque legitur apud eosdem *Labeone*. Verbum [illegible] cum Rainoldo (m), Glandorpio (n), Duarno (o), Gravinâ (p), & eruditorum choro, de Antistio Labeone Poëta [illegible] Utcunque se res habeat, horum est hoc loco [illegible] in Naturali historiâ recipi [illegible] posse, nam Tacitus (q), Dio (r) Gellius (s) Duarn Augustinus (t), Fulgentius Placiades (v), & praesertim Pomponius J. C., qui tamen de Antistio collegit (x), nusquam [illegible] Nihilominus [illegible] vulgaverit; Id certè Plinium, ubi de Longaevis agit (y), omnino omisisse. Taciti, & Dionis testimonio constat, eum ipsum Antistium (qui Consulatum recusasse dicitur a Pompeio [illegible] Consulem) in summâ [illegible] magistratus [illegible] Ateio Capitoni, Hunc [illegible] anno V. C. 758 (z), atque ad Plinium [illegible] septuaginta duos numerari [illegible].

(3) *Provinciae Narbonensis.* Nam tale munus Antistio Labeoni attribuit, unde hac etiam de causâ Antistii appellatio expungenda.

(4) *In risu & contumeliâ.* Editio Princeps *in risu atque contumelia*. Alii legunt *in risu, & jam contumelia* (aa). Pluribus recentiorum videtur scriptura. Haec ulterius a Plinio narrata locum tum fuisse, ut de Antistio [illegible] addi

(a) *Lib. XXXIII.* 12. (b) *Vide Dominici versionem pag.* 1051. (c) Abecedario
(d) *Lib. I. par. II. cap. VI. pag.* 83. (e) *Vide Glandorp. Onomastic. pag.* 810.
(f) *Tom. II. in indic. auctor. pag.* 819. (g) *Vid. Pompon. ff. lib. I. de Origin. Juris.*
(h) *Dio lib. LIV.* (i) *Sueton. in August. LIV.* (k) *Lib. I. Satyr. III. vers.* 82. & 83.
(l) *Vide Philipp. Vicat Vocabular. utriusque Juris tom. I. pag.* 1[illegible] (m) *Ad illigr. Suetonii locum.*
(n) *Onomastic. pag.* 53 *edition. Francofurt. ann.* 1583. (o) *Baron d'Huttam tom. VI. pag.* 120.
(p) *De ortu & progressu Juris Civil. pag.* 45. (q) *Annal. lib. III.* (r) *Lib. LIV.*
(s) *Lib. XIII.* 10. & 12. (t) *De Civit. Dei lib. VIII.* (v) *Apud Glanc. Glandorp.*
(x) *Lib. II. de orig. Juris.* (y) *Lib. VII.* 49. (z) *Vid. Disquisit. lib. IV. pag.* 84. & 85.
(aa) 1470. 1472. 1483. &c.

Ex Hardain.	Ex nostrâ recensione.
-racleotes intravit, Olympiadis nonagesimae quintae anno quarto, audentemque jam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam falso in LXXXIX. Olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himaereum, & Nesseam Thasium, quoniam utrius eorum discipulus fuerit, ambigetur. In eum Apollodorus supra dictus versus fecit, artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secum.	*Heracleotes* [1] *intravit, Olympiadis XCV. anno IIII.* [2], *audentemque* [3] *jam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam falsò* [4] *LXXXIX. Olympiade* [5] *positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeraeum, & Nesseam Thasium* [6] *quoniam utrius eorum discipulus fuerit, ambigetur. In eum Apollodorus suprascriptus* [7] *versus fecit, artem ipsis* [8] *ablatam Zeuxin ferre secum.*
Opes quoque tantas acquisivit, ut in ostentatione earum, Olympiae aureis litteris in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentarit. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, si-	*Opes quoque tantas acquisivit, ut in ostentatione earum, Olympiae aureis literis in palliorum tesseris insertum* [9] *nomen suum ostentaret* [10]. *Postea donare opera sua instituit, quod nullo pretio satis dignè permutare* [11] *posse diceret, sicuti Al-*

ANNOTATIONES.

adeò docto, & temporis parcissimo Nostrum loqui posse, affirmaverimus. Qui enim tot volumina (& si Pompejo crediderimus CCCC.) singuli annorum parvo, ita [illegible] que instituit, plurimi volebat tabellis, ut in risu, itemque hominum conventibus haberetur? Illum saltem Plinium ob tantam juris scientiam laudandum fuisse Nescio, unde Gladorpius (qui Artem cum reliquis in Naturali historia legit) hunc non malum falsò prodierit affirmaverit.

(1) *Heracleotes. De Zeuxide patria*, inquit Harduinus (a), *consentiunt Aelianus lib. 4. Var. hist. cap. 12. Cicero lib. 2. de Invent. aliique. Tzetzes nihilominus Chiliad. 8. hist. 196. Ephesium facit. Quae porro ea Heraclea sit, in tanta cognominum urbium multitudine, quae praeclari illius communicatio atque pictoris gloriantur ex aequo flatuere haud in promptu est.* Hanc omnem Harduinus a Carolo Dato dictionem, nominem non reddit. Ut illius indolem perspicue agnoscas, consule Italum scriptorem in Zeuxide vitâ, ubi quòd Heracleotes fuerit commune, ait (b), *Elian. Var. hist. lib. 4. 1. 18. l. 14. 17. 1. 48. Cicer. lib. 2. d'Invent. ne Princip. Aristid. 1. 3. 4. 551. — solamente Gio. Tzetze nella Chil. 8. st 196. n. 388. lo face d'Efeso. Molte furono le Città nominate Eraclea in Grecia, in Sicilia, in Calauria, onde il determinare qual fosse la patria di Zeusi è molto difficile, se si può così facilmente congetturare, essendo egli in tanti gesti Provincie fatto molto potere.*

(2) *XCV. anno IIII.* Ex I. Ambrosiano codice. In II. iisdem notis Olympias redditur, sed anni numerus desiderantur. Editio Princeps *XCV. anno quarto*. Subscrutar: *nonagesimae quintae anno quarto* (c). In quo annus, sive abstractivibus, sive notis redditur, facit in membranis, & communi assensu firmatur.

(3) *Audentemque*. Mirum Plinii elegantiam in iis, quibus ex ingenio splendorem addit. Codex II. Ambrosianus, & Princeps edidit *audentemque*.

(4) *Falsò*. Nusquam, unde in I. Ambrosiano irrepsisse *plus se*. In Spirensi impressione *falsò*. In hac sanè plures cubant errores.

(5) *LXXXIX. Olympiade*. Debetur haec restitutio Almensi Antistiti, & Carolo Dato, qui etiam in Vaticano exemplari legi LXXIX. adnotavit. Harduinus Dati nomen oblitus, Vaticani codicis Regium, alii sequuntur, in quibus perperam LXXIX occurrit. Cum Romana impressio, caeteraeque praeseferunt *in octogesima nona Olympiade*. & in aliis temporis subsidium exhibentur primus Ambrosianus, ubi eadem elementa occurrunt. Corrigendus Guarini membranae, in quibus *falsò LXXnona*, iterumque numerus in editione Principe emendandus. Praepositio in deest tam apud Spirensem, tum apud Guarinum, nec eam agnoscunt aliae membranae.

(6) *Thasium.* In editione Principe *Demophylum Himereum & Nesseam tasium*. Hanc, uti sequentia emendationes indigent.

(7) *Suprascriptus*. Sequor editionem Principem; in aliis cum Harduino *supra dictus*. Utrumque vocabulum in MS. desiderari notat Dalecampius. Id potuisset ex amanuensis ingenii manasse.

(8) *Ipsis*. Harduinus secutus legendum *ipsius*, scilicet Apollodori, omnesque Datus id nomen ex Vaticano exemplari repraesentat (d). Nihil immuto, lego *ipsis*, tanquam Apollodorus versibus occurrerit, Zeuxin Demophilo & Nesseo aequorem in pingendo superasse.

(9) *Insertum*. Ex laudatâ Principe impressione, ita etiam in Regio a Joanne testatur Harduinus, & posita ex M. & V. legit Dalecampius; itemque ex plurimis membranis Gronovius.

(10) *Ostentaret*. Cum celebrata impressione, antiquioribus typographis, itemque Dalecampii testimonio, Gronovius convenit a recentioribus adoptatam lectionem retractans, haud aequis auribus in Plinio accipi posse affirmat, *in ostentatione ostentaret*, unde restituendum censuit: *Opes quoque tantas adeptus est, ut eo ostentationem earum Olympiae aureis litteris in palliorum tesseris infertum nomen suum gestaret*. Putarem Plinii ad eundem tendenti vocabulorum affinitatem quaesisse, vel ubi vocabulorum indolem velemus, potius [illegible] pro ostentaret

(a) Pag. 691. num. 5. (b) Postille alla vita di Zeusi pag. 14.
(c) 1479. 1482. 1476. (d) Postille alla vita di Zeusi pag. 18.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
ficuti Alcmenam Agragantinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur & athletam. Adeoque sibi in illo placuit, ut versum subscriberet celebrem ex eo, Invisurum aliquem facilius, quam imitaturum. Magnificus est Juppiter ejus in throno, adstantibus diis & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pavente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus, articulisque alioqui tantus diligentia, ut Agragantinis facturus tabulam	*Alcmenam Agragantinis* [1], *Pana Archelao. Fecit & Penelopen (in quâ pinxisse mores* [2] *videtur) & Atalantam* [3]; *adeoque in illâ sibi complacuit* [4], *ut versum subscriberet celebrem, ex quo* [5] *invisurum aliquem facilius, quàm imitaturum. Magnificus* [6] *est &* [7] *Juppiter ejus in throno adstantibus Diis, & Hercules infans dracones strangulans* [8] *Alcmenâ matre coram pavente, & Amphitryone. Reprehenditur* [9] *tamen ceu* [10] *grandior in capitibus, articulisque; alioqui tantus diligentiâ, ut Agragantinis* [11] *facturus ta-*

ANNOTATIONES.

[illegible]

(1) *Permutare* [illegible]

(1) *Agragantinis.* [illegible]

(2) *Mores.* [illegible]

(3) *Atalantam.* [illegible]

(4) *Complacuit.* [illegible]

(5) *Ex quo.* [illegible]

(6) *Magnificus.* [illegible]

(7) *Est &* [illegible]

(8) *Strangulans.* [illegible]

(9) *Reprehenditur.* [illegible]

(10) *Ceu.* [illegible]

(a) Pag. 175. tom. 4. (b) Pohlle pag. 9. (c) Tom. I tab. VII. pag. 24. & seq.
(d) Cit. pag. 18. (e) Dictionnaire portatif des beaux arts ... par M. la Combe. A Paris M. DCC. L. IX

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
lam, quam in templo Junionis Laciniae publicè dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo.	*tabulam, quam in templo Junonis Laciniae publicè dicarent* [1], *inspexit* [2] *virgines eorum nudas, & V. elegit, ut quod in quacumque* [3] *laudatissimum esset picturâ redderet. Pinxit & monochromata* [4] *ex albo.*

AD XXXVI. LIBRUM

Ex Harduin. V. pag. 731.	
Invenio & Canachum laudatum inter statuarios, fecisse marmorea. Nec Sauron atque Batrachum obliterari convenit, qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa, natione ipsi Lacones. Quidam & opibus praepotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua nega- ta	*Invenio & Canachum* [5] *laudatum inter statuarios, fecisse marmorea* [6]. *Nec Sauron* [7], *atque Batrachum obliterari* [8] *convenit* [9], *qui fecere templa Octaviae* [10] *porticibus inclusa, natione & ipsos Lacones* [11]. *Quidam & opibus praepotentes fuisse eos putant, ac suâ impensâ construxisse* [12] *inscriptionem sperantes* [13]. *quâ ne-*

ANNOTATIONES.

(1) *Agragentinae.* Nescio, cur hoc loco Dunus (qui cum reliquis legit *Agragentinis*) Plinium arguat (a), eo quia Agragentum Siciliae oppidum sit, Junonis vero Laciniae templum in Calabriâ visebatur. Fortasse Siculi Junonem Laciniam non tam orbe celeberrimam, ipsique finitimam donis ornare nullatenus poterant? Adductaverat ante Dunum Dalecampius ex Cicerone (b) allatam virginum inspectionem Crotone a Zeuxi factam, eodemque licet argumentum primò deduxit Dunus. Verum tamen Helenam pinxit Zeuxis, & fortasse ab Agragantinis Crotoniatae impulsi, eandem picturam postea condonarunt, qui exemplum (a nostris moribus abhorrens) iteravit Agragantinis, ut optimè interpretatur Harduinus *tabulam faciendam locarent, quam in templo Junonis Laciniae, quod prope Crotonem in Italia fuit, ex voto fuisse dedicarent.* Similis Zeuxidas factum refert *Cicero, lib. 2. de Invent. num 1.* cum vellent Crotoniatae templum illud ipsum Junonis egregiis picturis locupletare, atque ita ut fabricis quinque virginibus Helenam pinxisse dicitur. [illegible] Agragentinis picturam expressisse, non constat. *De Junonis Laciniae ara lib. 2. sect. CXI pag. 11?*

Si bene sub duo collocantur secunda volumine non ignorant Plinius quisnam arguat index, illum in Siciliâ post se hoc loco affirmabit? Numquid Messinensis classis Praefectus Calabriam, Siciliaeque litora potuit ignorare? Desunt igitur Duno nos arguere, qui Plinii auctoritatem sequuntur, neque tam facinus refragantur. Ipsius, ubi Zeuxis Agragentinis Junonem pinxisse (c), atque alibi Helenam reddidisse (d) scribit, cum hoc Crotoniatis, geminum Agragantinis convenit. Reprehendendum unicè meretur Plinius, quòd cum Junonem a Zeuxi expressam afferat, quando fieri ab eo non constat.

(2) *Dicarent.* Ita meliùs cum Aleriensi, Beroaldo, & reliquis, quam *dicant* a Joh. Spirensi vulgatum, cum dedicatio oppidanis, non pictorem respiciat.

(2) *Inspexit.* Hic in voce Spirensis adhaereo, neque inspexerit restitui.

(3) *Quacumque.* A Venetâ Principe desumo, ubi minùs rectè *quacumque*.

(4) *Monochromata.* In memoratâ Impressione perperam *monocromatas* lego *monochromatas*, quod minùs potest recipi, ut antea *monochromaton picturam* (e). Zeuxidis monochromata ex albo facit Dunus interpretatur *clears from it de beauco*.

(5) *Canachum.* Praeclarissima hujus opera commemorat Plinius lib. XXXIV. ubi confuse Dalecampius, qui alia ex Pausaniâ subjecit. Post Dalecampium Harduinus (f).

(6) *Marmorea.* Quae enim supra retulerat, omnia ex aere, nil constat de Apolline Philesio.

(7) *Sauron.* Non ignota fuit haec scriptura ut M. Dalecampio, quae apparet in I. Ambrosiano, & rectè Plinianis videtur, cum ipsius nominis reddat rationem, ut infra constabit. Graece [illegible] Lacertam [illegible], Lacertum [illegible] appellant. Ex ignoratâ cumhuarum scripturâ [illegible] quis legit *Saurum* [illegible] doctissimus Philippus a Turre (g). Ea ut Princeps *Saurum*.

(8) *Obliterari.* Codd. Ambrosiani, & recentiora Plinii exemplaria. Veteres editiones *obliterari* (h).

(9) *Convenit.* Vaii voce omnes Plinii, unde nescio, cur [illegible] reddiderat Franciscus Blanchinus (i).

(10) *Octaviae.* Nempe Junonis, & Apollinis, ut opportunè animadvertit Harduinus. In Ambrosiano II. *ociana*, atque editione Principe perperam pro *Octaviae* omnes CC. viae. In I. *porticu* vie.

(11) *Et ipsos Lacones.* Sequor I. Ambrosianum exemplar. In II. *& ipsi*, in quod peccauerunt typographos (k). Utrique ratione liberum tibi est legere, dummodo [illegible] & per [illegible]. Dalecampius etiam & *ipsi* ex V. adnotavit. Caeterum ex commutatione scripturâ [illegible] successit [illegible] *ipsi Lacones*; Plinius que potius scripsisset *natione Lacones*, quare & *ipsi Lacones* de-

(a) Pag. 26. (b) Lib. II. de Invent. (c) Pulcher. lib. ?
(d) Var. Lection. lib. III. 4. (e) Lib. XXXV. 5. (f) Lib. XXXIV. 8. pag. 665.
(g) Monumenta veter. Antii de Inscript. M. Agripp. pag. 119. (h) 1469. 1470. 1472. 1476.
(i) De Lapide Antiati. (k) 1469. 1470. 1472.

ta, hoc tamen alio loco, & modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarum speris inscalpta nominum eorum argumenta, lacerta atque rana.

negatâ, hoc tamen alio loco & modo [1] *usurpasse; sunt certè etiamnum in columnarum epistyliis* [2] *insculpto* [3] *nominum eorum argumento* [4] *Lacerta* [5], *atque Rana* [6].

Ex Harduin. VIII. pag. 735.

Circa Syenem vero Thebaidis Syenites, quem ante pyropoecilon vocabant.

XIV. Trabes ex eo fecere reges quodam

Circa Syenem [7] *verò Thebaidis* [8] *Syenites* [9], *quem ante pyrrhopoecilon* [10] *vocabant. Trabes ex eo fecere Reges*

ANNOTATIONES.

diceretur, cum ad Lacedaemoniam spectaret atque Canachus, quamvis ab aliis Sicyonius dicatur.

(1) *Confirmavit.* Editio Princeps *confirmasse fertur.* Nempe pretii [illegible] ad operis [illegible] mercede.

(1) *Syenites.* Consule hoc loco laudatum Philippum a Turre.

(1) *Alio loco, & modo.* Deest *& modo* in editione Principe. Dalecampius in MS. adnotavit *alio modo usurpasse.*

(2) *Epistyliis.* Vetustae membranae, & primigenii typographi legunt, idque etiam non ignoravit Dalecampius. Porro Lacertam, & Ranam ob nominis argumentum positis in columnarum epistyliis, quibus in spiris locasse opera ratio, & ipsorum causa tenuit.

(3) *Insculpto.* Editio Princeps.

(4) *Argumento.* Cod. I. Ambrosius *ita* & Dalecampius in operis corpore, addens legi etiam *argumenta* in MS. Vera Ambrosiani exemplaris lectio. Occurrit sequenti volumine. *Alterius lapidis etiam argumenta mentione marginem fuisse habent* (a).

(5) *Lacerta.* Cum apud Plinium Lacerta, non Lacertus occurrat, Saura, non Saurus adde nominis argumento, uti paullo ante restituimus.

(6) *Rana.* Quae Graecis Βάτραχος.

Cum ad illustrationem contexendam proponamus, quaecumque ad Obeliscos pertinent illustrare decrevimus, et Plinium (qui nunc recenditur dedicatum) Philologi, & [illegible] scientiae cupidi possint intelligere. Haec nobis satis [illegible] ne ordini remissa, boni consulant legentes.

(7) *Syenem.* Ita in ipsis codicibus legunt vetusta exemplaria, quorum duo ex Divi Marci Florentini bibliotheca, & alterum Ferdinandi I. Neapolis Regis a Politiano collata secundae Romanae editionis anni 1473. itaque pariter, [illegible] (b), & Parmensibus (c) *Syenem* invenimus. Manent hoc loco Mss. I. Ambrosianus codices. Et II. occurrit *Syene*, ut in Principe impressione.

(8) *Thebaidis.* Editio primigenia, & II. Ambrosianus codex *ex Thebaide.*

(9) *Syenites.* Hanc vocem non omni ex parte omnes judicamus, cum in vetustis membranis diversae eidem occurrant lectiones. Codices Florentini habent *syenites.* Constantini Romani, & Parmae [illegible] exemplaria, & plerumque typographi, qui ante Hermolai Barbari castigationes Plinium vulgarunt. In II. Ambrosiano, itaque in editione Principe invenies *syenites.* Barbarus, qui secundae Venetae impressioni, ut aiunt, [illegible] adhibuit: *syenite*, ait, *etiam potest syenites* in Ro-

pro insertis hoc volumine, quae & pyrrhopoecilos a veteribus dicebantur. Invenio etiam cum [illegible], in quibus *syenites* quasi pro *syenites* legatur. Adnotatur in operis corpore receptum a Paltasaro *syenites* (d), addiditque in ora partim *syenites*, vel *syenites*. Eandem lectionem sequitur Alexander Benedictus, qui ad marginem subjecit vel *syenites* (e). Quaecumque melioris [illegible], Hermolai sequamur conjecturas, eum in Aegyptio labyrintho columnas e syenite marmore positas paullo infra Noster referat (f).

(10) *Pyrrhopoecilon.* Laudata a Politiano seqiuor exemplaria, & Barbarum, quamvis in castigationibus Cremonensem editum (g) invenerit *Pyropoecilon.* Haec scriptura asserere potest, & absque ullo discrimine apparet in Romana impressione anni 1473, Politiani annotationibus illustrata. Haec tamen non est ex illis castigationibus, quas reprobavit Dominicus Calderinus adversus Brotheum grammaticum, & sane in Romana prima [illegible] legitur *pyrrhopoecilon*, uti in Parmensi, & [illegible]. Tutius igitur nobis visum scriptura, cum etiam eruditorum suffragio servetur in Naturali historia (h) *Thebaicus, quem pyrrhopoecilon appellavimus aliqui syenitem vocant.* Hic igitur de causa Alexandri Episcopo, ut Barbaro fatendum, quibus conveniunt Erasmi, Gelenii, P. Manutii, & Dalecampii impressiones; accedunt Parisienses typographi (i): quodque apud nos potiori est auctoritatis, Blasius Caryophilus, qui elegantissimum de antiquis marmoribus edidit opusculum (k). Neque a primi compositi verbi parte dissat Bandinius in Jugolanea de Obelisco Caesaris Augusti commentario (l). Favet etymologia, ut a πυρρός dedueatur, quasi rubeo colori in flavum aberrant adspiceret. Neque enim officit adspirationem nomini Latinis additam, cum hanc a formidini valde ornare, & Romanis Pyrrhus Rex, qui Graecis Πύρρος. Cum igitur [illegible] marmor, maculosum quidem est [illegible] *rufis maculis distinctus*, eum hanc in distinctionem abundent marmore. Lindemus Bandinius. Appellatur vulgo *granito*, eo quod granis constet, atque ab aliis hujusmodi lapidibus intermixtis, possideat illi, ut peculiaris adsumatur color, & vulgo *granito rosso* appellatur.

Haec satis sibi possunt contra Harduini opinionem qui *Thebaicus* ait (m), *punctis vario colore distinctus & variorum*, & infra etiam ex MSS. legendum *pyropoecilon* (n). Paullulum emendabis II. Ambrosianum codicem, ubi *pyropoecilon*, atque editionem Principem, in qua *pyrrhopoecilon*.

(a) Lib. XXXVI. 11. (b) 1470. (c) 1476. 1480. (d) 1497. 1499. (e) 1507. fol. 267. (f) Lib. XXXVI. 13. (g) Anno 1495 per Carol. a Darleriis. (h) Lib. XXXVI. 12. (i) Ann. 1526. fol. CCCCCX. (k) Pag. 41. (l) Cap. IV. pag. 13. (m) Pag. 735. num. 6. (n) Pag. 752. num. 4.

Ex Hardain.	Ex nostrâ recensione.
lam, quam in templo Junionis Laciniae publicè dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo.	*tabulam, quam in templo Junonis Laciniae publicè dicarent* [1], *inspexit* [2] *virgines eorum nudas, & V. elegit, ut quod in quaramque* [3] *laudatissimum esset pictura redderet. Pinxit & monochromata* [4] *ex albo.*

AD XXXVI. LIBRVM

Ex Harduin. V. pag. 731.	
Invenio & Canachum laudatum inter statuarios, fecisse marmorea. Nec Sauron atque Batrachum oblitterari convenit, qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa, natione ipsi Lacones. Quidam & opibus praepotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata	*Invenio & Conorbum* [5] *laudatum inter statuarios, fecisse marmorea* [6]. *Nec Sauram* [7], *atque Batrachum oblitterari* [8] *convenit* [9], *qui fecere templa Octaviae* [10] *porticibus inclusa, natione & ipsi Lacones* [11]. *Quidam & opibus praepotentes fuisse eos putant, ac suâ impensâ construxisse* [12] *inscriptionem sperantes* [13]: *quâ ne-*

ANNOTATIONES.

(1) *Agragantinis.* Nescio, cur hoc loco Dalec. (qui cum reliquis legit *Agragantinis*) Plinium arguat (a), eo quia Agragantum Siciliae oppidum sit, Junonis vero Laciniae templum in Calabriâ visatur. Fortasse Siculi Junonem Laciniam toto tam orbe celeberrimam, ejusque fictionem domi ornare minimè poterant? Animadverterat ante Dicon Dalecampius ex Cicerone (b) aliorum virginum inspectionem Crotone a Zeuxi factam, unde invicem argumentum prorsè deduxit Dalec. Verùm tunc Helenam pinxit Zeuxis, & fortassis ab Agragantinis Crotoniatae impulsi, eandem picturam posteà condonarunt, qui exemplum (a nostro morbus abhorrens) fecerunt Agragantini, ut optimè interpretatur Harduinus *tabulam faciendam locarent, quam in templo Junonis Lacinae, quod prope Crotonem in Italia fuit, reponit falla dedicaverat.* Simile Zeuxidis factum refert *&* Cicero, lib. 2. de Invent. num. 1. *cum vellent Crotoniatae templum illud ipsius Junonis egregiis picturis locupletare, atque ita ex felicibus quinque virginibus Helenam pinxisse tum docent.* Quoniam Agrigentinis picturam expressisse, non constat. De Junone Laciniae ant lib. 2. fol. CXL. pag. 113.
Si hunc sibi diu collocatum secundo columba non ignorava Plinius, quisnam neque pudet, illam in Siciliâ positam hoc loco affirmabit? Numquid M. Seneca aliqui in Praefectus Calabriae, Siciliaeque latius patent ignoranus? Dolam igitur Dalec. eos arguere, qui Plinii ad... [illegible] Lipsius, ubi Zeuxis Agrigentinis Junonem pinxisse (c), atque ubi Helenam reddidisse (d) scribit, cum hoc Crotoniatis, posterum Agragantinis convenisse. Reprehensionem utique meretur Lipsius, quòd tunc Junonem a Zeuxi expressam affirmat, quando sicut ob de ea non meminit.

(2) *Inspexit.* Hic in voce Spirensi adhaereo, neque inspexerit rejicio.

(3) *Quaramque.* A Venetâ Principe dissideo, ubi minus rectè *quaramque*.

(4) *Monochromata.* In membranâ Ingelstadiensi perperam monocromatur, lego *monochromatur*, quod etiam potest recipi, et antea *monochromatum pictuorum* (c). Zeuxidis monochromata ex albo sunt Dalec. interpretatur *ibant ferre de leucon.*

(5) *Canachum.* Praestantissima hujus opera commemorat Plinius lib. XXXIV. ubi consule Dalecampium, qui alia ex Pausaniâ subjecit. Post Dalecampium Harduinum (f).

(6) *Marmorea.* Quae enim supra recoluerat, erant ex aere, ut constat ex Apolline Philesio.

(7) *Sauram.* Non ignota fuit haec scriptura ex M. Dalecampio, quae apparet in L. Ambrosiano, & nullâ Pliniana videtur, cum ipsius nominis redditur etymon, ut infra constabit. Graeci siquidem Lacertam *σαῦραν*, Lacertum verò *σαῦρον* appellant. En igitur & membranorum scriptura cum religionis lege; *Sauram* ut doctissimus Philippus a Turre (g). Edidit Princeps *Saurum*.

(8) *Oblitterari.* Codd. Ambrosiani, & recentiora Plinii exemplaria. Veteres editiones *obliterari* (h).

(9) *Convenit.* Vel voce omnes libri, unde nescio, cur *oportet* reddiderit Franciscus Blanchinus (i).

(10) *Octaviae.* Nempe Jovonis, & Apollinis, ut opportunè animadvertit Harduinus. In Ambrosiano II. codice, itque editione Principe perperam pro *Octaviae* occurrit CC. *vers.* In L. *positilis vox.*

(11) *Et ipsi Lacones.* Sequor I. Ambrosianum exemplar, In II. *&* ipsi, ut apud primigenios typographos (k). Utrâque ratione libenter mihi visi legere, dummodo particulam *&* recepisset Dalecampius etiam *&* ipse ac V. adnotavit. Caeterum ut constructiori sermonis fulgesceret sententia *natione ipsi Lacones*, Plinius quo potius scripsisset *natione Lacones*, quam *&* ipsi *Lacones* di-

(a) Pag. 16. (b) Lib. II. de Invent. (c) Poline lib. 1
(d) Var. Lection. lib. III. 4. (e) Lib. XXXV. 5. (f) Lib. XXXIV. 8. pag. 665.
(g) Monumenta veter. Antii de Inscript. M. Agusius pag. 119. (h) 1469. 1470. 1472. 1476.
(i) De Lapide Antiati. (k) 1469. 1470. 1472.

ta, hoc tamen alio loco, & modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumenta, lacerta atque rana.

Ex Harduin. VIII. pag. 735.

Circa Syenem vero Thebaidis Syenites, quem ante pyropoecilon vocabant.

XIV. Trabes ex eo fecere reges quodam

negatâ, hoc tamen alio loco & modo [1] *usurpasse. Sunt certè etiamnum in columnarum epistyliis* [2] *insculpta* [3] *nominum eorum argumenta* [4] *Lacerta* [5], *atque Rana* [6].

Circa Syenem [7] *verò Thebaidis* [8] *Syenites* [9], *quem ante pyrrhopoecilon* [10] *vocabant. Trabes ex eo fecere Reges*

ANNOTATIONES.

diruntur, cum ad Lacedaemonum spectant etiam Cauchas, quaevis ab alio Sicyoniae ducatu.

(12) *Confirmasse.* Editio Princeps *confirmasse fertur.* Nempe pacta tandem ad operis absolutionem mercede.

(13) *Spinantes.* Consule hoc loco laudatum Philippum a Turre.

(1) *Alio loco, & modo.* Dura & modo in editione Principe. Dalecampius ex MSS. adnotavit *alio modo usurpasse.*

(2) *Epistyliis.* Vatum membranae, & pervetusti typographi legunt, idque etiam cum ignoratis Dalecampius Pauli Lacertum, & Ranam ob nominis argumentum positas in columnarum epistyliis, quibus in spiris [illegible] operis tanto, & [illegible] causa [illegible].

(3) *Insculpta,* Editio Princeps.

(4) *Argumenta.* Cod. I. Ambrosian. Ita & Dalecampius in opere [illegible], addens legi etiam *argumenta* in MSS. Vatic Ambrosiani exemplaria [illegible]. Occurrit sequenti volumine: *Alterum lapidis etiam argumentum nominis magnum ferme habent* (a).

(5) *Lacerta.* Cum apud Plinium Lacerta, non Lacertus occurrat Saura, non Saurus esse nominis argumentum, ut paullo ante restituimus.

(6) *Rana.* Quae Graecis Βάτραχος.

Cum ad recensationem eorumdem properemus, quaecumque ad Obeliscos pertinent illustrare decrevimus, ut Plinium (qui [illegible]) Philologi, & [illegible] scitantur cupide possint intelligere. Harduinus [illegible] fuit reddita, hoc consulenti legantur.

(7) *Syenem.* Ita latinâ methodo legunt vetusta exemplaria, quorum duo in Divi Marci Florentinâ bibliothecâ, & alterum Ferdinandi I. Neapolis Regis a Politiano collata secundum Romanam editionem anni 1473. Itaque pariter, ut in parte (b), & Parmensibus (c) *Syenem* invenio. Mancus hoc loco fuit I. Ambrosianus codex. In II. occurrit *Sienem,* ut in Principe impressione.

(8) *Thebaidis.* Editio princeps, & II. Ambrosianus codex in *Thebaida.*

(9) *Syenites.* Hanc vocem non omni ex parte totam judicamus, cum in vetustis membranis & versae etiam occurrant lectiones. Codices Politiani nisi habent *Syenites.* Conveniunt Romae, & Parmae ipsa exemplaria, & plerumque typographi, qui ante Hermolai Barbari castigationes Plinium vulgarunt. In II. Ambrosiano, atque in editione Principe legimus *figurat.* Barbarus, qui secundam Venetae impressionem, ut monuimus, illorum adhuc *Syenites,* ait, etiam *pergi Syenites* in Ediprae vulgatae loco volumine; quia & *pyrrhopoecilon* a varietate dicebatur. Invenio enim veniales, in quibus *Syenites,* quasi pro *Syenites* legatur. Adnotavi in opere scripto exceptum a Palmerio *Syenites* (d), additumque in [illegible] paginis *Syenites,* vel *Syenites.* Eandem lectionem sequitur Alexander Benedictus, qui ad [illegible] subjecit vel *Syenites* (e). Quacumque melioris consequunt, Harmolai sequentur contentiones, cum in Aegyptio labyrintho columnas e lyneis marmore positas paullo infra Nostro ostendat (f).

(10) *Pyrrhopoecilon.* Laudata a Politiano eorumque exemplaria, & Barbarum, quarum in castigationibus Cremonae editio (g) occurrit *Pyropoecilon.* Hanc scripturam etiam [illegible] potest, & absque ullo discrimine apparet in Romanâ impressione anni 1473, Politiani annotationibus illustrata. Haec tamen una est ex illis castigationibus, quas reprehendit Dominicus Calderinus adversus Brotheum grammaticum, & sane in Romanâ prima certè legitur *pyrrhopoecilon,* uti in Parmensi, & traduc his. Tota igitur nostra vistrae scriptura, cum etiam communi eruditorum suffragio invenitur in Naturali historiâ (h) Thebaicum, quem *pyrrhopoecilon appellaverunt aliqui granatum* vocant. Hic rursus de caussâ Alemanni Egibergo, ac Barbaro subscribunt, quibus concinunt Erasmus, Gelenus, & Mancell, & Dalecampius impressionis accedunt Parisienses typographi (i): quodque apud eos potuit est auctoritatis Blasius Caryophilus, qui elegantissimum de antiquis marmoribus edidit opusculum (k). Neque a primâ compositae verbo parum distat Bandinius in locutione de Obelisco Caesaris Augusti commentarius (l). Favet etymologia, ut a πυρρὸς dolosus, quod rubro colore in *Syenite* abundat, adaptatur. Neque enim officit aspirationis nota a Latinis addita, cum haec a Graecis indole orietur, & Romani *Pyrrhus* Rex, qui Graecis Πύρρος. Cum igitur πυρρός varium, *maculosum* significat, erit πυρροποίκιλος *rosso macolato dispersus,* cum haec in eo saxo abundent maculae. Lauderat Bandinius, Appellatur vulgo *granito,* eo quod granis constet, atque ab aliis hujusmodi lapidibus secernatur, ponitur dii, ac peculiaris adjungitur color, & vulgo *granito rosso* appellatur.

Haec satis esse possunt contra Harduini opinionem qui *Pyrrhopoecilon,* ait (m), *pariter varii coloris distinctum & varium,* & lasso etiam in Mss. legendum contest *pyropoecilon* (n). Fatalisque quoque sibi II. Ambrosianum codicem, ubi *pyropoecilon,* atque editionem Principem, in quâ *pyrrhopoecilon.*

(a) *Lib. XXXVI. 11.* (b) 1470. (c) 1476. 1480. (d) 1497. 1499.
(e) 1502 *fol.* 167. (f) *Lib. XXXVI. 13.* (g) *Anno* 1495 *per Card. a Baderiis.*
(h) *Lib. XXXVI. 22.* (i) *Ann.* 1516. *fol.* CCCCCX. (k) *Pag.* 41. (l) *Cap. IV. pag.* 231.
(m) *Pag.* 735. *num.* 6. (n) *Pag.* 732. *num.* 4.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
dam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos. Radiorum ejus argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio.	ges quodam certamine Obeliscos vocantes Solis numini sacratos. Radiorum ejus argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio.
Primus omnium id instituit Mestres, qui in Solis urbe regnabat, somnio jussus: hoc ipsum inscriptum in eo: etenim scalpturae illae effigiesque, quas videmus, Aegyptiae sunt litterae.	Primus omnium id instituit Mitres [1], qui in Solis urbe [2] regnabat, somnio jussus, & hoc ipsum [3] inscriptum est in eo [4]. Etenim scalpturae [5] illae effigiesve, quas videmus, Aegyptiae sunt literae.
Postea & alii regum in supra dicta urbe. Sothis quatuor numero, quadragenûm octonûm cubitorum longitudine. Ramises autem is, quo regnante Ilium	Postea & alii [6] Regum in supradictâ urbe. Sochis [7] IIII. numero [8] quadragenum & octorum [9] cubitorum longitudine. Ramises [10] autem is, quo regnante Ilium

ANNOTATIONES:

(1) *Mitres.* Regii [illegible] codicis testimonio, & Variorum auctoritate ad Kircherum provocans Harduinus Mitris appellat cui Mestres substituit. Haec accessisse videtur Budaeus (a). Consentit fecundùm ex Polutani exemplaribus, neque multum distare videtur Isidem secundum Ambrosianum, ubi *mestres qui regnabat in solis urbe*. Eadem verba occurrunt in editione Principe. Reliqua exemplaria vetustiora, & penè ab omnibus adoptatam lectionem ferunt, quae etiam in Modernis membranis effulget, quamvis per y mores eadem. *Mitres*, *seu Mithra* autem frequens satis apud Aegyptios occurrit. Mithra, Sol, sive Solis epithetus antiquissimo Regi appellationem indidisse conjicio, nam superstitione falsi Numinis adeo tenerentur. Philippus a Turre vir [illegible] *doctissimus*, quippe, inquit (b), *auctore Plinio Mitres Rex fuit Aegyptiorum, qui primus Obeliscos fecit, aut primus signa Kirchero*, qui lib. I. de Obelisc. legit Mestres.

(2) *Solis urbe.* Docet Plinius esse *Arabiae contermina claritatis nomina Solis oppidum* (c), [illegible] urbe vocatur Heliopolis, [illegible] adhuc obeliscorum aliquot testatur Pigafetta (d), & superrime testis ocularis Fridericus Nordenius (e).

(3) *Et hoc ipsum*, Nostri codices, Laurentianus, & veterum typographi.

(4) *In eo.* Plinius haec prodente [illegible] de Aegyptiorum [illegible], [illegible], plerumque [illegible]. Nonnulli ex antiquariis, qui [illegible] Aegyptiorum explicant characteres, & [illegible] contrarietate, cui ab hac [illegible] propositum? [illegible] rem qui [illegible] vocantur (f). Solus [illegible] persuaderet Joseph Valpius [illegible] Kircherum [illegible] interpretari (g). Fridericus Nordenius, cujus paulò ante meminimus, quique Aegyptum paucis ab hinc annis Friderico Daniae Regis jussu peragravit: ante conditam Alexandriam hieroglyphicas formulas deperditas (h), [illegible] cum Persae Aegyptum in servitutem redegissent (i), [illegible] semper [illegible] negari, qui Aegyptiorum mysteria, ignorabilibus signis expressa, confidenter interpretantur.

(5) *Scalpturae.* Editio Princeps, & vetusta exemplaque quaedam *sculpturae*.

(6) *Et alii.* Laurentianus, codex II. Ambrosianus, atque editio Princeps *& aliorum* [illegible].

(7) *Sochis.* Sochidis nomen recipio Chiffletiani exemplaris, Palmarii, Benedicti, Gelenii, Erasmi, Parisiensis typographorum (k), aliorumque testimonio. Adde Rocardianum editum, qui lapsu Carpi Marci obeliscum a Sochide excisum testatur (l). Subscribit Herodotus, apud quem Barbaro adnotante Σωχις appellatur. Retinendam igitur a multis exemplaribus, in quibus *Sothis* (m), a Laurentiano, ubi *Sotis*, itemque ab Ambrosiano II. & Principe editione legendum *Sothis*. Jugulandi [illegible] est Harduinus, qui in suis codicibus apparet *Sochis*.

(8) *IIII numero.* Adhaereo fidei Principis editionis, & Ambrosiani II. codicis. In Laurentiano item per litteras IV *numero*.

(9) *Quadragenum & octorum.* Iisdem auctoritatibus lego, In Laurentiano *quadragenorum & octonum*.

(10) *Ramises.* Optandum esset, quod Aegyptiorum Regum nomina in Plinianis codicibus extarent, prout illa Auctor vulgavit. Opponunt nomen Harduinus haud a Tacito Rhamsen vocari, a Diodoro Siculo Ῥέμφιν, a Josepho Ramphen, ab Herodoto Rampsinitum. Nostro, aut Hieronymi Josephum Flavium, & Herodotum Graecè scriberet latinè nominibus reddat. Aegyptiorum Regum seriem subnectam ex Addendis ad Divum Justinum, quam Plinium Ramisi, nomullisque aliis lucem addat. Videtur autem, quod hic a Graeco scriptore vocetur Rhamessen Ῥαμεσσῆς, Latina versio [illegible] speciem legitur (n). *Moses autem Dux fuit Judaeorum, qui egressi sunt ex terra Aegypti a Rege Pharaone, cujus nomen fuit Amasis. Is, ut ajunt, post exilium Populorum regnavit annis 25. & mensibus 4., ut supputat Manetho. Huic successit Chebron, qui regnavit annis 13. Huic Amenophis, qui regnavit annis 20. mensibus 7. Huic soror nomine Amessis, quae regnavit annis 11. & mensibus. Post hanc Mephres. Post hunc Misphragmuthosis annis 20. & mensibus 10. Post hunc Tuthmosis annis 9. & mensibus 8. Huic successit Damenophis, qui regnavit annis 30. & mensibus 10. Huic successit Orus, qui regnavit annis* 37.

[a] Praef. pag. VIII. [b] De Monbel. cap. V. pag. 216. vide & pag. 155. 156.
[c] Lib. VI. 29. [d] Discorso intorno all'historia dell'Aguglia
[e] Norden Voyage d'Egypte & de Nubie tom. I. tabul. XXXIX. [f] Asius lib. II.
[g] Vet. Lat. tom. IX. lib. XVI. 81. pag. 419. [h] Pag. 7. [i] Pag. 73. & 74.
[k] Vid. edit. an. 1526. [l] Vid. [illegible] Praefat. pag. XVIII.
[m] 1470. 1473. [n] Lib. III. pag. 419. num. 22.

Ex Harduin.

um captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, ubi fuit Mnevidis regia, posuit alium, longitudine undecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. Opus id fecisse dicuntur CXX M. hominum. Ipse rex, cum subrecturus es-

Ex nostrâ recensione.

um capta est [1] *XL. cubitorum* [2]. *Idem digressus inde, ubi fuit Mnevidis regia* [3], *posuit alium longitudine undecenenis pedibus* [4], *per latera cubitis quatuor. Opus id fecisse dicuntur* XX. *hominum* [5]. *Ipse Rex cum subrecturus* [6] *es-*

ANNOTATIONES.

35. *& mensibus 5. Hunc filia, quae regnavit annis 12. & mensibus 3. Huic Rhamesses, qui regnavit anno 1. & mensibus 4. Hunc successit Amenophis, qui regnavit annis 19. & mensibus 6. Post hunc Thessus & Rhamesses annis 10. quae fecerat habuisse plurimas copias equestres & navales.* At Hebraei quidem post perpetuas gentis suae [illegible] *tantum, cum eo tempore in Aegypto essent [illegible], a regi, ut dictum est Tethmosi, in servitutem addicti sunt, siquidem extruxerunt urbes munitas Pitho, & Rhamesin, & On, quae Heliopolis* (1. 11.) Cum vel Manethonem pronunt, [illegible] Ethnicus scriptor [illegible] Moysi [illegible] [illegible], a quibus Christiani abhorrent persuasio. Vbi reliquos Thebaeorum, & inferiores Aegypti Regum nomina [illegible], consule Langletum [a] & Vaillantium &c.

(1) *Capta est.* Ita Laurentianus, Ambros. II & Princeps editio: subaudi *moles capta est*.

(2) *XL. cubitorum.* Ex laudatis codicibus, & Princeps editione.

(3) *Mnevidis Regia.* Contendit hoc loco Bargaeus [b], quod pro Mnevidis regia legendum esset *Memnonis regia.* Accedit Bandinius. Ne illos sequar facit nullorum membranarum consensio. Error autem Johannis Spirensis facile emendatur, cum ibi *Mnevidis* litera *M* in *Ni* abierit. Rei quoque [illegible] *Mnevidis* legens. Ad de Plinii verba, *ubi fuit*, quae innuunt Mnevidis regiam, ipso suae [illegible] [illegible], & [illegible] oppidum a Cambyse incensum probant sequenti [illegible] Vespasiani Imperatoris celebrabatur *Abydon Memnonis regiâ, & Osiris templo inclytam* [1]. Non inficior enim, quod Strabo Memnonis regiam in Abydo visendam laudat, celeberrimam urbem in tenue pagum [illegible] [d]. Verum nihil de Osiris templo [illegible], [illegible] videtur, vel Graecum geographum hanc Aegypti partem cum unico Pamfello Aelio Gallo minime peragrasse, vel post mortem Strabonis aliqua [illegible] Abydon recuperasse. Atque judicio vel [illegible] Harduinus Mnevidis regiam haud procul Heliopoli quaerendam, cum in Solis oppido Mnevis bos colerebatur, uti Apis apud Memphim [e]. Obliviscitur tamen laudis Dalecampius [illegible], qui *apud Heliopolim*, uti [f] *Mnevis bos, non aliter colebatur, quam Apis apud Memphim. Strabo lib. 17 Diodorus lib. 1 Aegyptii utrosque Reges [illegible] beneficia et homines Deos facere, & [illegible] [illegible] tolli in bovem [illegible] terent.* Fuit enim Apis medicinae inventor, ut nonnulli ferebant [g]. Alii astronomiae Mosis [illegible] putant.

(4) *Undecenenis pedibus.* Mirandum sane, quod veteres scriptores in Romanâ, aliisque edit. omnibus occurrant [h] corrupturae typographi labente XV. seculo irrepserint [i], ut multos fabulas librarios in primarium errorem undecentum. Fecundum in II. Ambrosianus, Laurentiano, atque in Principe impressione tempta lego *undenis*. Id ex depravati alicujus apographi lectione affluxisse coniicio, in quo [illegible] totam *undecenis* irrepserat, Angel. Politianus editum *undecentenis*, [illegible] elementa, *cum*, subtilius signavit. Item Alexander Benedictus *undecenis* vulgatur, margini *undecentenis* apposuit. Receptum ab Harduino vocabuli usquam Polydorus Virgilius, ut post eum Angelus Bargaeus, enim tot ab hinc annis praecaverant illud omnino a Naturali historia exponendum venit. Bargaei verba referre minimè piget, cum a Harduino partim enumerentur [k]: *Quomodo fieri possit, ut si legas Obel. fuit fit, cujus latitudo fuerit pedes quatuor, altitudo in undenis tantum esset, & quoniam facile lapsus est in numeris, in quibus & apud Plinium, & apud alios eruitam saepissime deprehendimus, non temere fuit ita sic moles, & si pro undecim, undecentenis repositurum. Sic enim fieri, ut ejus altitudo sexagenum sex cubitorum sit, latitudo quatuor. Et ita illum Plinii locum legit Polydorus Virgilius, quod a me postquam locum restitutum, narrata ersane est.* Adsum Bargaeo, quod ad firmandam plura, & calamo exarati & impressi etiam exemplaribus uti poteram, nisi de Auctorem ita impressa omnibus constaret. Elegant hujus numeri nominum [illegible] frequentes in Naturali Historiâ occurrere, *proverent tamen in omni undecentum* [l], atque alibi *undevigenos*, *undequadragies*, *undeseptuagenos* & Plinius igitur hoc loco *undecentenis* scripsit, ut Obelisci altitudinem pedum nonaginta novem indicaret.

(5) *XX hominum.* Aleriensis Antistes, Barbari, Palmerii, Alexandri Benedicti, aliorumque codices legunt *XX. milia* (seu *millia*) *hominum*. Iis accedunt Erasmus, Gelenius, Mureius, Dalecampius, Pintianus typographi [m] nec non veteris permulti impressionibus [n]. Consentiunt Harduino Rhecordianum, & Ambrosianum II exemplar ejus scripturae suffragari nequeunt Principem editionem differre ubi centum XX millia *hominum*. Verum cum eorum argumentatione noluit placet favere libri, in quibus summo characteribus excipitur, & *ugenti milia* (seu *millia*) *hominum* aliegant. Hic contrarii apud Plinium unicè conspicuendus, quamvis ad Romanam impressionem addiderit Politianus CXX. Et sanè cum signa hominum milia ad erigendum ordendam satis videntur, multò magis ad unum (maximè licet) Obeliscî statuendum sufficiunt. Legent Harduinum nobis concinente, qui ex Plinio, ait [o], *habemus Ramesses XX hominum millia in erigendis, asportandis statuendisque Obeliscis adhibuisse.* Addit: *idem* [p] *hominum XX.* — — *in aliis Mss. videmus XXX millium legi.*

Primus Ambrosianus, post adnotatam lacunam, ordine legit CXXI fortassis nota I pro X legitur. Lucem tamen superius desideratur, ut CXXI vel CXXX millia designaret. Colligerem ipsum hancce numeros sapio superiorum, in literam C abiisse, ut ex XX fecerint Amanuenses CXX, certè in Laurentiano legitur CXX *hominum*. Verumque si res habent, Harduinus, lique omnes, qui hoc censum millia hominum operi adjecisse placuit, intelligere nequeunt debebant ad fermandum (ut ipsi legunt) *undecim pedibus* assurgentem molem; atque XX hominum

(a) Tom. I. pag. 133 & seq. (b) *De Obelisc.* pag. 30. vid. Band. Praef. pag. XVII.
(c) *Plin. lib. VI.* 29. (d) *Lib. XVII.* pag. 1167. (e) Tom. II. pag. 735. num. 3.
(f) *Ad hunc Plin. lib. XXXVI.* 8. (g) *Vid. Clement. Alexandrin. lib. I Stromat.*
(h) 1470. & reliquae 1483. 1491. (i) 1496. 1497. 1499. 1510.
(k) *Vid. Bandin. praefat.* pag. XIII. (l) *Lib. X. in fin.* (m) *Edit. an.* 1526.
(n) 1469. 1473. 1476. 1472. 1483. 1490. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(o) *Cap. VII. pag.* 37. (p) *Cap. VIII. pag.* 41.

Ex Harduin.

esset, vereretur que ne machinae ponderi non sufficerent, quo majus periculum curae artificum denunciaret, filium suum adalligavit cacumini, ut salus ejus apud molientes prodesset & lapidi. Hac admiratione operis effectum est, ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex, ventumque esset incendio ad crepidines obelisci, extingui ignem juberet molis reverentia, qui urbis nullam habuerat.

Sunt & alii duo, unus a Smarre positus, alter ab Eraphio, sine notis, quadea-

Ex nostrâ recensione.

esset, vereretur que ne machinae ponderi non sufficerent, quo maturius (1) *periculum curae artificum denunciaret, filium suum adalligavit cacumini, ut salus ejus apud molientes prodesset & lapidi* (2). *Hic admiratione operis effectum est, ut cum oppidum id expugnaret Cambyses Rex* (3), *ventumque esset incendio* (4) *ad crepidines Obelisci, extingui ignem juberet molis reverentiâ, qui urbis* (5) *nullam habuerat.*

Sunt & alii duo, unus a Zmarre (6) *positus, alter a Phio* (7) *sind notis* (8), *qua-*

ANNOTATIONES.

[illegible] *Superfluo* [illegible] *superfuit.*

(6) *Subrectiores.* Ambrosiani codices, veteres typographi (a), Palmarius, Benedictus, Erasmus, Dalecampius, Manutii pater, & filius cum Harduino habent *subrectiores*, [illegible] In Laurentiano [illegible] in Riccardiano & aliis [illegible] (1).

(1) *Maturius.* [illegible]

(2) *Et lapidi.* Ita Ambrosiana exemplaria, Riccardianum, Laurentianum, & Princeps editio. [illegible] Barbarus, Palmarius, Benedictus, Erasmus, Gelenius, Manutius pater & filius [illegible] Notandum hoc loco Regis filium cacumini adalligatum [illegible] Rex tali artificio usus esset: neque Regis filius lapidi [illegible] Harduino [illegible] occupasset.

(3) *Cambyses Rex.* [illegible] Assyrius [illegible] De Cambyse in Obeliscos furente [illegible] Ammianus Marcellinus [illegible] (f).

(4) *Esset incendio.* Veneta Princeps ventumque haberet incendium. Ita & I. Ambrosianus. II. *incendium* pariter [illegible] Poliziano [illegible]

(5) *Urbis.* Urbis et oppidum, atque urbs per synonymiam [illegible] lib. pag. 13. 19. &c.

(d) *Zmarre.* [illegible] Regum [illegible] Principem editionem & I. Ambrosianum [illegible] *Zmarre* [illegible] II. Ambrosiano [illegible] *Zmarre* [illegible] *Mytra* [illegible] Palmarium *Smarre*, *Marre*, & *Mesophe.* Bernaldus Alexandri Antistitis [illegible] *Mytra* (g). Alexander Benedictus *Smarre* (h). [illegible] Dalecampius & [illegible] Herodotus, & Diodoro [illegible] *Ecaphis*, *Nelisbida*, *Mesphinque* [illegible] *Herodotum*, [illegible] Harduinus [illegible] *Smarre* [illegible] Eusebio in Chronico *Amarres* [illegible] Hermolaus, [illegible] *unus a Smarre positus, alter ab Eraphio*, [illegible] Eusebius [illegible] Phion aut Eraphion [illegible] & filium [illegible] Epaphon.

(7) *Phio.* Hinc ut scriptum Riccardiani, & I. Ambrosiani, [illegible] (i) (dempto Principe) [illegible] Benedictus, [illegible] (k). In editione Hackiorum *ab Eraphio* (l). Harduinus de hoc Rege, qui, ait, *Psaphio ab Eusebio in Chronico appellatur*, [illegible]

(8) *Sind notis.* Uterque codex Ambrosianus, & Princeps editio *sind notis*, quod etiam recipi posset.

(a) 1469. 1472. 1476. (b) *Vid. Bandin. Praefat. pag. XVII.*
(c) *Cit. Bandin. cap. VIII pag. 41.* (d) *Vide hujus libri pag. 177.*
(e) *Vid. Gellium lib. X. 11.* (f) *Lib. VII. pag. 115* (g) *Parm.* 1476. *Ven.* 1483. 1491.
(h) 1507. *fol.* 167. (i) 1470. 1472. 1473. 1483. 1491. 1496.
(k) *Paris.* 1526. *Lugd.* 1548. *Venet.* 1559. (l) *Tom. III. pag.* 648.

Ex Hardein.	Ex nostrâ recensione.
dragenum octonûm cubitorum. Alexandriae statuit unum octoginta cubitorum Ptolemaeus Philadelphus, quem exciderat Nectabis rex purum: majusque opus fuit in devehendo statuendove multo, quam in excidendo. A Satyro architecto aliqui devectum tradunt rate: Callisthenes a Phoenice, fossa perducta	*quadragenûm octonûm* [1] *cubitorum Alexandriae statuit unum octuagenûm* [2] *cubitorum Ptolemaeus Philadelphus, quem exciderat* Necthebis [3] *Rex purum* [4], *majusque opus in devehendo statuendoque multò fuit* [5], *quàm in excidendo. Alii qui devectum tradunt a Satyro* [6] *architecto. Rate Callixenus* [7] *a Phoenice fos-*

A a 2

ANNOTATIONES.

(1) *Quadragenûm octonûm*. In I. Ambrosiano aliunt: xxx. finisse ... quadragenûm octonûm cubitorum angenda suppetaria.

(2) *Octuagenûm*. II. Ambrosianus, & Princeps editio Riccardianus & Laurentianus per notas LXXX.

(3) *Necthebis*. Ex Politiani exemplari, & II. Ambrosiano. Editio Princeps: *exciderat eum Ne ... rex*, quod ... *Necthebis*. In I. Ambrosiano ... Qui apud Harduinum, & plerique typographos *Nectabis* vocatur (a) ... *Nectabis* (b), modò *Nectabus* ... (c). Ubi Gilenius ... de Aegypto ... appellandum ... Legis enim ibi (d) *refert* — *pauca* — ... *Nectabis regis ante Alexandrum Magnum annis quingentis*. Verùm cum allata nomina in variis ... ratione occurrant; atque alias contra Gilenium difficultates emergant ... etiam hoc loco ... In Riccardiano, & Medicaeo legitur absque aspiratione *Nectebis*, quod etiam in indicis Ambrosiani I & Veneta ... Laudatus Blasius Caryophilus hunc Plinii ... *Nectabis* ait (e), vel *Nectanebus* ... *Olymp. CIII A. M. 3581 principatum obtinuit annos XVIII ut habet Africanus, vel XII ut Diodorus, ab Artaxerxe pulsus ... Archigoreno pulsus*. Falsus igitur ... Dalecampius, quando & alii Principis ... affirmarunt. Hunc porro dubio ... qui *Nectabenis* ab Eusebio appellatur in Chronico ... apud Athenaeum ... Bochartus, ... Neochab ... Regum Aegyptiorum (f). Hic fortasse Plinius *Nectabis*, ... Dalecampius, qui ex Plutarcho refert Nectabenis ..., cum Tachus Aegyptiorum Rege, ... Tacho, & Mendesio ... (g) Miror, quid eum ... apud Plinium collegerint eruditi, ... Cornelium Nepotem ... qui de Chabriâ Atheniensi *Nectanebum* ... (h), *adjutum profectus*, ... Notavit ... Plutarcho ... vocatur, a Polyaeno (i) ... Chabriam ... Tacho ... *Plutarchus, aliaque Tachum appellant* (k).

Sunt, qui putent Chabriae vitam non Cornelio Nepo-ti, sed Probo adscribendam, quos inter Lambinus; atque ea, quae absque dubio Nepoti attribuenda, & ... *Hic quum in Aegypto ... a Rege Nectanebo ...*: ... Nectanebo legendum, non ut habent Veneta exemplaria *Nectabide* (l). Ex his omnibus Nectheba ... possit (... apud Plinium ... legendum) colligo, ... appellatio, quamvis non ignorem Johan. Michaëlem Heringerum pro Nectanabi pugnasse (m). Sed quia ex Cornelio Nepote, & Graecis ... certa, nihilque de Plinio ... adamavi.

(4) *Purum*. Quod superiori aequivalet *sine notis*, vel *sculptum*.

(5) *Fuit*. Sequor membranarum codicum, qui ... Emendanda Princeps editio, ubi *statuendo ne fit*.

(6) *Satyro*. Nonnulli codices habent *Natyro*, uti Riccardianus, & geminus Politiano ... A & B. ... I. Ambrosianus, ubi *Nautro*, II. cum editioque Principe *Varon*. Verùm horum ... apud veteres memoria. Contra Satyrum Architectum Ptolemaei Philadelphi aetate vixisse, ... a Rege jussu Philoterae urbem (... Berenicem ...) Strabonis ... (n). ... Harduino ... De illustri hoc Architecto legimus apud Vitruvium (o) *De Mausoleo Satyrus, & Pytheus ... volumen*. ... jam à pluribus ... a Fabricio in Vitruvii auctorum indice opportunè memoratum (p). Cum ipso ... nobilis Satyri ... Vitruvius celebratus a bono ... Vatisr, Natur, sive Natyri Alexandriae Obeliscum ... Id operis Satyro Architecto ... quos inter Junius (q), Harduinus (r), Oulander (s). Alii ... nominis, Poëtae, qui de gemmis ... Plinius (t). Fortasse ex eodem ... Satyrus Rhodiensis ... ad Romanos Principes ... Persei Regis, de quo Livius (v).

Quod in recensione nostrâ minimè ... verborum ordo, ab Ambrosianis codicibus, atque ... Principe, aliisque ... petitus, unde sequentium ... apparet, ... qui ... *devectum tradunt rate. Callixenus* ...

(7) *Rate Callixenus*. Subanda tradunt, ex ... Plinii brevitate,

(a) *Vid. edit.* 1516. *&c.* (b) 1470. 1473. 1476. 1479.
(c) 1491. (d) *Lib. XXXVI.* 13.
(e) *De antiq. monument. pag.* 83. (f) *Lib. X.* 3. *pag.* 418.
(g) *Plutarch. in Agesilao & Dalecamp. apud Plin.*
(h) *Pag.* 16. *per errorem, quae* 156 *debet* 186. (i) *Lib. II.* (k) *Cit. edit. Cornel. Nepot.*
(l) *Aliter edit. Cornel. Nepot. pag.* 266. *in Agesilao.* (m) *Observat. Antiheber. pag.* 335.
(n) *Lib. XVII.* (o) *Lib. VII Prooem.* (p) *Bib. Latin.* I. 17.
(q) *Catalog. pag.* 154. (r) *Tom. II pag.* 735. (s) *Abecedario pag.* 32.
(t) *Vid. Harduin. in Auctor. indice tom. I.* (v) *Lib. XLII.*

Ex Harduin.

cta usque ad jacentem obeliscum e Nilo. Navesque duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas, ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrimque: postea egestis later-

Ex nostrâ recensione.

st perducta [1] *usque ad jacentem Obeliscum Nilo* [2]*, navesque duas in latitudinem patulas* [3] *pedalibus spatiis* [4] *ex eodem lapide ad rationem* [5] *geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas* [6]*, ita ut subiret* [7] *Obeliscum, pendentem extremitatibus suis, in ripis utrimque: postea egestis later-*

ANNOTATIONES.

tate. Plures veteres editiones legunt *Rate, ut Callixenus dixit* (a). Id pariter in Pintiani codicibus extitisse [illegible] Certè, ut dixit, in I. Ambrosiano apparet, Desideratur tamen in membranis Riccardianis, Laurentiano, aliisque, unde suspicor Scholiaste expositionem in operis corpore irrepsisse. Prosiorem igitur Plinii sententiam exhibet Veneta Princeps, ubi rate *Callixenus fossa perductam*. In hac editione [illegible] nomen redditur. Illud vero [illegible] historiam [illegible] Gelenius (b), Paulus Manutius (c), Dalecampius (d), quod [illegible] legitur *A Satyro Architecto aliqua devectum tradunt rate, Callixenus a Phoenice*. Quinam alii [illegible] potuerat Obeliscus à tam diverso [illegible]? Ne [illegible] optime Plinii dicta respondet, nam illorum [illegible] qui devehenda Obelisco Satyrum [illegible] Callixeni sententiam [illegible], eo quia ipse [illegible] historiam [illegible] Phoenix [illegible]. Lectionem Rate, a Phoenice, fossâ perductâ [illegible] nullibus inveniendam, egregiè comprobant sequentia navesque duas, [illegible] Callixeno [illegible]. Sacerdi [illegible] fitque [illegible], suppositur se [illegible] duas naves, easque [illegible] pondere elevasse, ut [illegible] pendentem Obeliscum subiret. Callixeni nomen retinendum Riccardianis, Ambrosianum I [illegible] codices, & [illegible] pené omnia exemplaria ostendunt, ut nullo pacto audiendus sit Harduinus, a quo in operis corpore [illegible] Callisthenes, & [illegible] perperam deserisse, [illegible] ante Ptolemaei tempora, ut egregiè probat Caryophilus (e). Neque [illegible] Harduinus [illegible] codices provocare [illegible] Callisthenis appellationem [illegible] dubitari non possit). [illegible] Princeps Callisthenes. In Ambrosiano II. occurrit Callisthenes. In Laurentiano Callixeni; [illegible] emendandas voces, [illegible] ex aliis membranis, [illegible] ad rem facit) [illegible] historiarum [illegible]. Alia, quae Plinius a Callixeno [illegible] Architectus [illegible] libro de Alexandria, ut colligi potest ex Athenaei quinto volumine, ubi eum verba de maxima Ptolemaei Philopatoris navi (quae postea Phoenix [illegible]) longiùs persequitur (f). Phoenicem porro Architectum, & Callixenum Rhodium [illegible] aetate floruisse, ex congestis non tantum Athenaei, sed Plutarchi, Arriani, & Gellii [illegible] habet in laudato Caryophili opere, [illegible] ob oculos habuisse [illegible] suspicarer.

(1) *Fossâ perductâ*, Editio Princeps, & II. Ambrosianum exemplar *fossa perductam*. Laurentianum haud spernendi [illegible] *fossa producta*.

(2) *Nilo*. Sequor Riccardianum, & Laurentianum exemplaria, atque editionem Principem. Gemini Ambrosiani codices *in Nilo*.

(3) *Patulas*. Nonnullam utrem *in latitudinem patulas* ab Architecto voluit, ut [illegible] aliud [illegible] Obeliscum [illegible] (ipsa [illegible] unde [illegible] Zatta, & Zattera, Gallis Radeau) quae [illegible] vel [illegible], patulis tantum [illegible] superimponenda: sed [illegible], quae latissimam haberent [illegible]. Inde [illegible] *spatium* [illegible] [illegible] collegit Pretiosum Tractatum [illegible]. In Veneta ed [illegible] *navesque duas in latitudinem patulas*. Quemvis in Naturali historia reperiam Protogenem *patulas naves longas* [illegible] (g), [illegible] Caesarem *naviculam patulam* (h), [illegible] hoc loco *patulas* [illegible] vocabulum Blavi typographi [illegible], qui *patulas* ingessit.

(4) *Pedalibus spatiis*. Aleriensis Andreas, Barbari, Palmarii, Laurentianum, aliique codices sequi [illegible], [illegible] editiones (dempta [illegible] Principe) in quibus [illegible] *pedalibus spatiis*, sive *spatio*. Ita [illegible] legunt Landinus, Brasichellus, Dalecampius, quamquam hoc loco nihil omnino ex Plinio [illegible], [illegible] Porsequo in Naturali historia memorantur *pedalia intervalla*, & in libri XXXI [illegible] pedalis non [illegible] spatio. Harduinus lectionem [illegible] *spatium*, sive *intervallo*, ut ipse monet, Harduino suffragantur Ambrosiani codices, atque Principe editio, in quibus [illegible] *spatiis* desiderantur. Videtur mihi, quod [illegible] ex Aleriensis Episcopi [illegible] [illegible], et *pedalium* [illegible] vocabulum necessariae in praesentiarum [illegible] significationi. Pedalia spatii [illegible] ostendunt, unde gemineti ponderis [illegible] ad Obeliscum comparatione [illegible] [illegible] spatii [illegible] quodlibet [illegible], ideoque [illegible] [illegible] eodem lapide spatii [illegible], [illegible] [illegible] Atque haec [illegible] Gelenii opinionem [illegible] sint, qui *pedalibus spatiis* [illegible] vit.

(5) *Ad rationem*, Codex I. Ambrosianus *hoc pacto*. Notatur Dalecampius legi etiam *ac ratione*.

(6) *Oneratas*. Duplici nempe aequali pondere geminae naves depressae, [illegible] parte [illegible] tabulato parallelae efficiebantur.

(7) *Subiret*. Riccardianum sequor exemplar. In Ambrosianis, [illegible] *subirent* (i), in aliis *subiissent* (k). Noster [illegible] lectio mihi verior [illegible]

(a) 1470. 1472. 1473. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(b) *Vide editionem, Frobenium, & [illegible] Lugdun.* 1548, *vol.* 928.
(c) *Venet.* 1559. *vol.* 91P.
(d) *Lugdun.* 1587. *Colon. Allobrog.* 1615. *pag.* 713.
(e) *De Marmorib. pag.* 84.
(f) *Lib. V. 10. pag.* 204. & 205.
(g) *Lib. XXXV. 10. Harduinus ex typographi errore XVIII.*
(h) *Lib. III. de Bello Gallic.*
(i) 1469. 1470. 1471. 1473. 1507. 1516. 1548. 1559.
(k) 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1519.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
terculis allevatas naves excepisse onus flatutum. Excisos autem sex tales in mon-	*terculis* (1), *allevatis navibus* (2) *excepisse onus* (3), *Statutum* (4) *autem excisos sex*

ANNOTATIONES.

ret, cum rati Obelisco utrinque parte tradatur impositos, unde haec egestis navium lateralis elevata pu- pius trabem exciperet in hanc speciem.

(1) *Lateralis*. Legi *Lapilis* in V. monet Dalecampius: id ego nullibi inveni, atque ubi etiam in aliquo exemplari occurreret, longe, ut esset Amanuensis oscitantiae tribuenda.

(2) *Allevatis navibus*. Ex laudati Riccardiani codicis exemplo, itemque ex Politiani membranis, & II. Ambrosiano, in quibus *allevatis naves*. In editione Principe *allevatis naves*. Neque Dalecampii, & Harduini lectionem improbo *allevatas naves*, neque verumque allevand nave (a), cum haec omnia recti supposita navigium, & naves dici possint. In Mediceo, sive Laurentiano, *allevatas naves*.

(3) *Excepisse onus*. Quamvis haec usque a germano candore Plinii verba fuerint detruncata neque & silent in- hac difficili. Vitruvii principio interpunctione navibus *flatutum onus* ingererent, nec Plinianum, nec mihi facile percipiendam syntaxin supposuerunt. Illud enim *flatutum* onus minime necessarium, cum Auctor narrare inceperit, quo commissus esset Obeliscus; alia perinde ad sua relationem pergat. *Notandum* secundo recentiores typographos veteribus posthabendos, ex sonis tabulis, namque sex pedamentis (quibus Phoenix in Arsinoes laudatum trabem commendavit) insident Obeliscus in eadem opere excelsi fundiculis. Omnino plebeium videri *sex tales*, ut sua aliter laudato similes induceret, insuper hallucinatione, & omnia narrationis ordinem sua seducuntur Obelisci, quando de Phoenice agitur, qui Obeliscum non a se, sed longe an-

(a) 1470. 1472. 1473. 1476. 1480. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. &c.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
monte eodem, & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic fuit in Arsinoeo positus a rege supra dicto, munus amoris in conjugem, eamdemque sororum Arsinoën. Inde eum navalibus incom-	*sex talis* (1) *e monte eodem, & artificem* (2) *donatum talentis L. Hic fuit in Arsinoëo* (3) *positus* (4) *ab Rege supradicto, munus amoris in conjuge, eademque sorore Arsinoe* (5). *Inde eum navalibus incommo-*

ANNOTATIONES.

antea Nesthebi [illegible] dovenit, fundavitque sex talis, idest pedamenta ex eodem monte refecta, et morti mat. Mirum in modum [illegible], & vetusta exemplaria [illegible]. Editio Princeps legit *alteratum eorum excepisse enus. Excisa autem sesfalis : monte eodem*. [illegible] *sesfalis* locum talem ostendunt membranae [illegible], & Romanae (a), Venetae (b), ac Parmenses editiones (c) ubi *excisa — — sex talis* invenies. Adde, quod uncinos a Plinio desumptos nostrum firmant restitutionem, Alibi, inquit (d), *admirationem praecipuae vise est in Nilo, quae ex Aegypto Cay Principis jussu Obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorque truncis lapidis ejusdem ad sustinendum eum adduxit, quâ nave nihil admirabilius visum in mari certum est*.

Videas, ut Phoenix ad decentis [illegible] statuendum Obeliscum [illegible] lapidis pedamenta excidit, atque opere consummato talentis summis L. fuerit donatus. Neque enim hujusmodi tribuenda Nesthebi, ut Barduini videtur, quem a falsâ sex partium Obelisci [illegible] (e).

Locum affectum medelâ [illegible] H. Ambrosianus codex, ubi [illegible] legitur *sex talis e monte eodem*. Locum etiam addit I, ubi [illegible] *& alteratur major cepisse enus. Statuam autem in festali monte*. Integrum hoc loco Riccardinus [illegible] exemplaria verba sub [illegible], [illegible] evadit ut [illegible], quae multa perperam, quaedam ritè descripta invenimus.

Sunt & alii duo uncti a Zenone positus [illegible] quadrangulum [illegible]. Alexandriae statuam Ptolemaeus Philadelphus LXXX. [illegible] Nesthebi Rex [illegible], majusque opus in devehendo [illegible] quam in excidendo Natura [illegible]. Et aliqui [illegible] tradunt [illegible] [illegible] perductâ usque adjacentem obeliscum Nilo, naveisque duas in latitudinem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminatis per duplicem mensuram ponderis [illegible], ut [illegible] obeliscum pendentem extremitatibus [illegible] in utrisque [illegible] lateralis [illegible] excepisse [illegible] statuum unum in sex talis a monte eodem & artificem donatum talentis L.

Itaque hujus codicis verba cum plurima, & reliqua sole locis videntur, ut studiosi possent excerpere, quae cum magis opportuna [illegible], ubi a nobis nil teorata, vel [illegible] probaverint. Id tamen [illegible] excipiendo, quod ab impressis recedens, ubi *excepisse enus statuam* [illegible]. Hinc Politianus [illegible] interpunctionem, atque ex membranis legit *excepisse enus. Statuam autem in sex talis*. Alii lectionem nostram, et in [illegible] apud Bandinium [illegible], quae doceat [illegible] annotationes anteposuisse, quam [illegible] restituisse, Aloysius Comes Lanceus Christianissimi Regis in Etruriâ [illegible], Obeliscorum historiam a Politiano [illegible] collatam [illegible] ad [illegible] benignè [illegible], operam [illegible] Abate Niccolaio, qui [illegible] possidet [illegible], ut XI. volumina [illegible].

(a) 1470. 1473. (b) 1472. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(c) 1476. 1480. (d) Lib. XVI. 40. Hard. Vide Disq. nostras hoc libro IX. pag. 118. & 119.
(e) Cap. IV. pag. 34. (f) Hard. tom. III. Plin. pag. 841.
(g) Consule hanc edit. tom. III. pag. 649. (h) Pag. 756. not. 17.
(i) In indic. emendat. pag. 831.

(2) *Statuam*. Id vocabuli desideratur in H. Ambrosiano, atque editione Principe ab aliis receptum, videturque necessarium.

(1) *Excisa sex talis*. Codicum membranaceorum hoc loco emendando. Quid legat Riccardianus jam habes, ubi *excisa* desideratur. Scripturam I. Ambrosiani [illegible], partim a Riccardiano [illegible]. Reliqua exemplaria, ubi *excisa*, emendanda, nisi legere velis *excisa sex talis*, quod nihil placet, cum statuam, sex talis Obeliscum a Plinio indigitari nequeam percipere.

(2) *Et artificem*. Particula & desideratur in Guarini codice, & Principe editione, itemque in vetustioribus impressionibus.

(3) *Arsinoeo*. Corrupta, ut plerumque, in hâc voce sunt [illegible] exemplaria, ut in Principe *hic Obeliscus in Arsinoe fuit positus*. [illegible] Arsinoes, quae in Romanâ impressione vulgavit *Arsinoes*. Laudandus etiam Gronovius, qui ex Vossii membranis *Hic fuit in Arsinoeo positus ab Rege supradicto*, „ Nam quum, inquit (f), *in eorum obeliscus*, quae ab aliquo „ male [illegible] esse aliis nihil exploratum est. *Arsinoes* „ est [illegible] Arsinoes. Academicus, Manuscripti „ & Gelen. *Hic fuit conditus a Rege supradicto*. Vendentium [illegible] est, ut in Plinio [illegible] sunt „. Ante Gronovium emendationem [illegible] Pincianus, qui *scribendum Arsinoeo*, hoc est Arsinoes templo, ut ipsum templum [illegible], & plura hujusmodi indicavit (g). Dehinc Pintiano membranarum [illegible], ut [illegible] nomen [illegible] vulgatur. Harduinus [illegible] interpretis nomina [illegible] *Arsinoes* appellationem [illegible] id tunc, quâ ipsum [illegible] [illegible] (h), [illegible] ipsum in Mss. restituisse [illegible] (i). Non [illegible] methodo [illegible] Pintiani, & Gronovio tandem [illegible]. [illegible] putare [illegible] ut V. adnoverat *in Arsinoeo* [illegible]. Vossiano [illegible] [illegible] a Politiano membranis, & Riccardianum exemplar, ubi *Hic fuit in Arsinoeo positus ab Rege supradicto munus amoris in conjuge, eademque sorore Arsinoe unde eum navalibus incommodam navemque quidem praefectus Aegypti transtulit in forum [illegible] [illegible] [illegible] fastigium [illegible] quod posse [illegible] fit*.

Ptolemaeus igitur Philadelphus [illegible], eademque sorori suae monumentum condens, illud a defunctae nomine Arsinoeum appellavit. Confer, quae refert Plinius libro XXXIV. de Dinochare Architecto, qui *Alexandriae Arsinoes templum concameratum inchoaverat, ut in ipso simulacrum ejus e ferro pendere in aere videretur*.

(4) *Positus*. [illegible] a Gronovio allegatas, ubi [illegible], eamdem vocem [illegible] in I. Ambrosiano, illam quoque ex M. retulit in suâ libri Dalecampius. legendam cum Riccardiano, aliisque *positus ab Rege supradicto*.

(5) *Arsinoe*. Quae [illegible] Harduinum, [illegible] in membranis omnibus a me visis, itemque in principibus editionibus invenio. Neque illi ab opere [illegible] dimittere volui Dalecampius, quamvis & aliam lectio-

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
commodum Maximus quidam Praefectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit.	*modum* (1) *Maximus quidam* (2) *Praefectus Aegypti transtulit in forum reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea amisit* (3); *& alii duo sunt Alexandriae ad portum* (4) *in Caesaris templo, quos excidit Mestres* (5) *Rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari* (6) *Romam devehendi* (7), *e spectatis admodum navibus, Divus Augustus eam, quae priorem*
Et alii duo sunt Alexandriae ad portum, in Caesaris templo, quos excidit Mestres rex quadragenûm binûm cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam devehendi, spectatis admodum navibus. Divus Augustus priorem	

ANNOTATIONES.

Shiosam ad volumini marginem indicavit Harduinus folio membranarum perlegis in emendationem syllabae quaerat. Post illi Pintianum, & Dalecampium unicè illuxisse Graecorum and annos „ Melius enim „ finis esse fore censet Pintianus *in compagem eandemque forum*. Non ego. Vide quae ad Senecae „ quarti Nat. Quaest. praefationem scripsimus „ Caeterum igitur nomine accipiendum, itaque apud Cassianum (a), eidem Pinitatâ varios: *in te bene merite gessisti*. Haec nostram respondent scripturam, tum magis quòd hoc loco de Arsinoe defunctâ sermo habetur. Compagem porrò eandemque forumm Ptolemaei innuit Plinius, non apud id Aegypt. Prima morem respicit, quibus hujusmodi in usu erant matrimonia. Sed ut Arsinoen Ptolemaei uxorem ab Arsinoe aliâ fœmina distingueret, quae Lysimacho Macedonum Regi nupserat. Ob utrique non uno loco Pausanias, qui admonet: Ptolemaeum Arsinoen germanam sororem uxorem cepisse, cum sibi matrimonio junxisse, idque non ex Graecorum, sed Aegyptiae terrae, cui imperabat, lege fecisse (b). Videtur tamen similes esse hominibus quandoque displicuisse, notatque Athenaeus Sotadis differimus in Ptolemaeum ob incesti nuptias, eaque in gratiam (si De Josepho flavum auctori credimus) occisus fuit (c).

(1) *Novissima meramentodum*. Ex hisce verbis fortasse correctio a Dalecampio animata *in Arsinoe foro*. Sed ponere Obeliscos Arsinoeo everto nostros esse incommodus, quòd nova iste asseraret, qui portum ipsum ab Arsinoe appellatione dictum arbitrato flammam.

(2) *Maximus quidem*. Maximi cognomen multis Romanis gentibus commune, frequens in Fabiis erat. Ad hoc certè Aegypti Praefectus minimè spectabat, cum sibi ignotum gentilitem appellet nam Plinius offendat ex verbis *Maximus quidam*. In Ambrosian. codicib. atque in eiusdem Principe mendo suffit *Maximus quidem*.

(3) *Amisit*. A versis omnibus typographis adoptatum libentius recipio, quam a Gelenio, Paulo Manutio, Dalecampio, atque recentatoribus inductam *omisit*. Membranae tamen non docent, in quibus *omisit*, eum id verbi ex suis adnotarent Pobrimus, & commerat in Riccardiano exemplaris. Verùm germana Ambrosiana rectius habent *amisit*, & ita etiam legendum videtur in Laurentiano, ubi corruptè *admisit*. Voluisse Praefectum Obelisco fastigium addere, & postea ab incoepto opere destitisse, minus videtur probabile. Contra sperantibus, tempore & vectorem lapidem amisisse, facilè magnis intelligimus. Velim probaret Bandinius, qui oppositam adfinxit lectionem (d).

(4) *Ad portum*. Caeterius legendum *esse in porta*, contra membranarum, & editorum voluminum fidem. Alterum ex iis obeliscis adhuc superesse Figulum XVI. [illegible] tradit (e), illumque nomine tota prorsus sub nomine Nervorum, vocantque in hunc diem *Obeliscos Cleopatrae* (f), videtur quae potent inde accessisse, quid habent in Caesaris gradum ibidi posuerit Cleopatra.

(5) *Mestres*. Ob stupendam exemplarium pugnam *Mesphen* cum Harduino legerem, eum illi accedat Riccardianum, ubi *Mesfres*. Videtur, quòd una redundet littera; idemque ait Romanâ venerationes *Mesphres*, ac *Mesfres*. Gemini Ambrosiani codices, atque editus Principe *Mesfres*. Laurentianus *Mesfren*, a quo vix differt alter a Pobrimo volens ei, ubi *Mesfrenes*. Nescio igitur, cur in Obelisci Augustaei commentatione legeratur (g). Editi praeferebant *Mesphees* penes Harduinum. Codd. vero legunt *Mesfres*. Ab editis suspendo editio Pintiani. In iis quae occurrit *Mesphees* (h).
Quod certè deducendum putarem, si *Mesfres* ab Harduino hoc loco adoptatur in fori, & Plinium codicibus appareat reddè, indicio erit, ut cognomen differentiam liberè exponendam; idemque Plinium Obeliscorum Mesochum a Mitri, qui primus eos excidit, pulcherrimè narratione uti solam, nunc de alio Rege sermonem habere eum subundat traheretur fuit Principibus adscribens, quamdiu fieri potuit chronicis temporibus singulus procedat. Vel omnes de gemina Regibus eundem appellationem gestantibus loqueretur, unum, vel alterum cognomine, vel aliquâ distingueret epitheto. Fortasse his tamen incertos in Plinii codicibus recessisse, erit *Mesphees*, cujus in additionibus ad Divum Justinum meminimus.

(6) *Mari*. Codex Laurentianus, & II. Ambrosianus *marinis*, quae lectio minimè displicet.

(7) *Devehendi*. Miseram conditioni Plinii conditionem hoc loco lucem subolevam, cum vitiosâ interpunctione corrupta [illegible] verba nescio prodiret. Qui lapor, & sensus *devehendi spectatis admodum navibus. Divus Augustus priorem advexerat miraculique gratia Puteolis navalibus perpetuus dicaverat*! Videtur enim Obeliscum Puteolis fuisse dicatam, & ita verterent partem commodè interpretes (i), quando de Navi sancitur agitur. Aliquam tamen Plinium recenter interpretes expressionem, cum mox dicitur codice, ubi legitur *sed incendio consumpta est*, quod in Romanis (& inducibus) impressionibus invenio, ubi Pobrimum ex codice A. addidit *consumpta est*. Plinius narratâ difficultate mari Romam devehendi, id operis spectatis admodum navibus ab Augusto, & Cajo peractum describit, cum hoc

(a) *Epist. famil. lib. III.* 18. (b) *Lib.* 1 *pag.* 6.
(c) *Athenaeus lib. XIV.* 4. *pag.* 620. *&* 621. (d) *Cap. XIII. pag.* 45.
(e) *Descript. pag.* 3. (f) *Tom.* 1. *tabul. XXXIX.* (g) *Praef. pag. XVIII.*
(h) 1481. 1491. *Venet.* 1497. 1499. 1507. 1519. 1526. 1548. 1559 *&c.*
(i) *Vide Landini, Brucioli, & Domenici versiones hoc loco.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
rem advexerat, miraculique gratia Puteolis navalibus perpetuis dicaverat: sed incendio consumpta ea est. Divus Claudius aliquot post annos asservatam, qua Caius Caesar importaverat, omnibus quae unquam in mari visae sunt, mirabiliorem, turribus Puteolano ex pulvere exaedificatis, perductam Ostiam, portus gratia mersit. alia ex hoc cura navium, quae Tiberi subvehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic	*rem advexerat, miraculi gratiâ* [1], *Puteolis* [2], *navalibus perpetuis dicaverat, sed incendio consumpta est* [3]. *Divus Claudius aliquot post annos adservatam eam* [4], *quâ* [5] *C. Caesar importaverat, omnibus quae unquam in mari visa sunt* [6] *mirabiliorem, turribus puteolano* [7] *ex pulvere exaedificatis, perductam Ostiam portûs gratiâ mersit. Alia ex hoc cura navium, quae Tiberi subvehebant* [8]. *quo experimento palam fit* [9] non

ANNOTATIONES.

hu onem, Augustus duo Romae Obeliscos deduxisset. Navim, quâ priorem advexerat Augustus, Puteolis ad perpetua navalia dedicaverat: alteram vero navim (quâ Obeliscum in Vaticano positum Caius importaverat) asservatam, & post aliquot annos Ostiensis portûs gratiâ a Claudio mersam. Typographi ediderunt *asservatam eam*, quam &c. magnum Plinii sensum sustulerunt (*a*). Legimus a Riccardiano: *Et alio duo Alexandriae ad portum in Caesaris templo quos excidit Mesphres Rex quadragenum binum cubitorum super omnia oneris difficultas enim Romam devehendis spectatis admodum nantibus. Divus Augustus eam priorem advexerat miraculi gratia puteolis perpetuis navalibus dicaverat incendio consumpta ea est. Divus Claudius aliquot post annos adservatamque quo C. Caesar importaverat, omnibus quae unquam in mari visa sunt mirabiliorem in turribus Puteolis ex pulvere exaedificatis perductam Ostiam portus gratia mersit. Alia ex hoc cura Navium, quae Tyberi subvehant, quo experimento patefit non minus aquarum huic commeatui esse quam Nilo.* Ex hoc igitur codice, ubi bona quaedam malis mixta, colligendum videtur, a spectatis, cum a adjectivo vocabulo *devehendis*, particulae a perperam successerit. Lectionem firmat ratio, & sequenti item geminorum Ambrosianorum exemplar, in quibus legimus: *eam quo priorem advexerat*. Nec differt Princeps editio, quae tamen magis jungit duas voces, reddatque *eamq; priorem*: ubi restituere *eam, quae priorem advexerat*, nisi legere mavis *priorem*, cum Augustus duos Obeliscos Plinio teste imporaverit, quorum unum in Circo Maximo, alterum in Campo Martio collocavit. E Solis urbe utrumque repertum, itinere eodemque navi advectum censuere, cum Noster de uno tantum horum duo unâ navi loquatur, quo duplicem asserat Ammianus Marcellinus (*b*). Caeterum eam edidi, libro ipso dicente membranae, atque aliter *priorem* sub beant, sententiam Plinio reliqui esse, quae etiam suffragetur, cum priorem Obeliscum Augustus importaverit.

(1) *Miraculi gratiâ*. Codices Riccardianus, Medicaeus, gemini Ambrosiani, addito Principe, & vetustiora exemplaria (*c*). Gelenius reduxit *miraculique gratiâ*.

(2) *Puteolis*. Ita, non *Puteolisque*, ut in nonnullis exemplaribus occurrit (*d*). Loquitur Plinius de celebri olim oppido, Via Neapoli sito, de quo in Geographicis (*e*). *Priscae coloniae Dicaearchia dicta.* Si plura quaeris, consule Puteolanam historiam Julii Caesaris Capacii (*f*).

(3) *Consumpta est*. Haec sic scripsimus codd. Ambrosianorum, & Principis editionis, eodemque modo ea, parque Ambrosianorum oculos deceptos a sequentibus *adservatam eam*. In Laurentiano legimus *consumata*. In Aleriensi Episcopi, aliisque exemplaribus omnino perperam *consumptus est* (*g*). Neque enim de Obelisco agitur, sed de navi.

(4) *Adservatam eam*. Hoc loco *eam* Plinio restituo ex utroque Ambrosiano, et editione Princ., ubi *asservatam eam*. Necessarium siquidem evadit pronomen, cum de alterâ navi loquatur. Exemplaria, ubi legitur *consumptus est*, pariter habent *asservatam eam* (*h*) alia antiqua *asservatam eam* (*i*).

(5) *Quâ*. Vides, ut cognata sententia respondeat superiori: dum hoc loco, *quâ C. Caesar importaverat*, eâdem igitur ratione supra *eam, quae priorem* (Obeliscum) *advexerat*.

(6) *Visa sunt*. Antiquum lectionem, quam non modo Romanae, & sublectiora exemplaria (*k*), sed Riccardianus, Medicaeus, & Politiani membranae loquunt, veriorem judico, tam narrare comodas, & haec una fiducia caeteris melius, sed navibus in mari visam mirabiliorem constituit exempli gratia, spectanda magis esset porro, quo Xerxes ex Asiâ in Europam ducto extruxit, & recentiore, quo idem Caius Caesar Puteolis moles & Bajarum sinum construxerat. Nostra opinio ipsissimis Plinii verbis supra allatis firmatur: *quâ nave nil admirabilius visum in mari certum est* (*l*). Admirationi porro inerat ejus navis magnitudine, cum ei impositis tabulatis tribus turribus puteolano e pulvere constructis tolleretur. Hanc machinam nemo mari commissam potuit superare. Caeterum lectionem ignorare non sivam, quod Ambrosiani codices *visa* addito Principe *visa* reddi cernas.

(7) *Puteolano*. Riccardianus codex, Ambrosiani, & vetustiae editiones habent *puteolis*. Qui huic adhaerere velint, scripturae *turres puteolis* exigunt pro puteolanis, ut *Sematus visa* apud Silium Italicum (*m*). Politianus unum vocabulo superabundat, unde *puteolis* suspicari possumus hoc loco illisisse in contractâ dictione *puteol ex pulvere*. Vicemque ita rei habeat, turres, non Puteolis, sed Ostiae fabricatas reponimus ex veritate libri XVI sententiâ, unde hanc periodum extruximus, *quae unquam in mari visa sunt mirabiliorem, perductam Ostiam turribus puteolano ex pulvere exaedificatis*.

(8) *Subvehebant*. Discedo a Riccardiano exemplari, a Politiani membranis A. & B., ab editione Principe, legentibus *subvehant*. Rectior mihi videtur scriptura nostraque Ambrosiani codicis, cui accedunt Romanae, & alias

(a) 1470. 1472. 1473. 1483. (b) *Lib. XVII.* 4.
(c) 1470. 1472. 1473. 1480. 1479. 1483. 1491. 1497. 1499. &c.
(d) 1491. 1496. 1507. 1510. (e) *Lib. III.* 5. (f) *Editam Neapol. anno* 1604.
(g) 1470. 1472. 1473. 1483. 1491. 1496. 1499. 1507. 1519. (h) 1470. 1472. 1473. 1483. 1498.
(i) 1497. 1480. 1507. 1519. 1516. (k) 1470. 1472. 1473. 1476. 1480. 1483. &c.
(l) *Lib. XVI.* 41. (m) *Lib. IV. vers.* 560.

Ex Harduin.

huic amni esse, quam Nilo.

Is autem obeliscus, quem Divus Augustus in Circo magno statuit, excisus est a rege Semneserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis prae-

Tom. II.

Ex nostrâ recensione.

non minùs aquarum huic communia [1] *esse quàm Nilo. Is autem Obeliscus, quem Divus Augustus in Circo Magno* [2] *posuit* [3], *excisus est a Rege Senetempserteo* [4], *quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit* [5], *XXCII. pedum & dodrantis* [6], prae-

B b

aliae vetustiores impressiones (a). In Laurentiano, sive Mediceo *fabrebant*, idque etiam in V. adnotavit Dalecampius, quam vel *fabrebant*, vel *fabrebabar* ad optandum conferens. Neque enim de re praefenti sermo incidit, ut *fabrebant* cum recentioribus recipiam.

(o) *Palam fit* Veteres Ambrosianus, Princeps editio, & veteres nonnulli typographi (b), Gelenius vulgavit (nulla proposita ratione) *patet*. Comprehendam, quod, tanquam probabile vocabulum, in solo codicibus invenerit Italicos et Laurentianos. In Riccardiano *patescit*, In Dalecampii membranis *palam fit*, & *palam fuit*, quae ultima scriptura occurrit in Romanâ primâ, & Parmensi (c).

(1) *Communia* Riccardianus accedentem, caeteri absolutum, in quibus haud ita rectè *non minùs aquarum huic amni esse*. Colligerem amanuenses ex vocabulo *communia* fecisse *amni*. Auctor sanè non intelligit eandem in Tiberis aquarum profunditatem & copiam adesse, ut in Nilo sed in Aegypto similiter aequum, ut in Africam eam aquarum molem adesse, quae ferendis sufficeret Obeliscis Si myrrha ab Arabis, & Troglodyticis vectis, utrisque communiter dicitur (d), & Crocodili amphibii vivo, *in aquâ terrâque communes* dicuntur (e). Suspicatur Birdianus, Plinii locum corruptum esse, & in hanc speciem supplendum (f) *cum alia fabrica naves, quae Tiberi obeliscos subveherent, has constructa tentarentur, forent, & magnitudine ad vehendum eorum, quibus per Nilum ad nunc devecti fuerant: quo experimento patuit, non minùs aquarum huic amni esse, quam Nilo.* Multa ex iis Plinium ob oculos habuisse utique credam, quae tamen non extorquenda ex nostrâ oratione praesumens, quia a verbis abhorret, tam magis cum legentibus sufficiens relata, neque ullum crispatae lacunae indicium in membranis inveniatur.

(2) *In Circo Magno.* Hunc fractum in medio lione affirmat Fulvius Ursinus, & Bartholomaeus Marlianus. Verò aliquod damni passus videtur, atque partim sequioribus seculis accidisse colligemus, ideoque post Augusti, & Plinii tempora, quando eum Constantius Magnus Constantini F. movit, cum alterum longè maximum ad vexit, & in Augustei locum statuendum (g).

(3) *Posuit.* Cum Riccardiano, aliisque membranis conveniebat editionibus *amplectit* (h), idque ex Mss. eorum adducunt Dalecampius Gelenius, & Manutius *statuit* cum Harduino, omnia in idem collineant.

(4) *Senetempserteo.* Ex difficili hujus Regis nomine solice, haud mirabilis concertatio. Codex Riccardianus sic legit. *Is autem obeliscus, quem Divus Augustus in Circo magno statuit, excisus est a Rege Senetempserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit XXCV pedum & dodrantis praeter basim ejusdem lapidis. Is vero, quem in Campo Martio IX. pedum ex eo a Sothide infertis ando rerum naturae interpretationem Aegyptiorum philosophia continent.*

Politiani membranae A. & B. *Senetempserteo*, scriptura ad Riccardianum accedente, cum litera tantum a differentiae. Mediceus *Semnesserteo*. I Ambrosianus *Senneserteo* II *Semnesserteo*. Editio Princeps *Semnesserteo*. Alexandrina Episcopus, & subsecutae impressiones, ut plurimum, *Semnesserteo*, cum Gelenio, Manutio, Dalecampio, Harduino. Palatinus *Semnesserteo* (i). In ipsius nomine perdit Riccardianus substituta omnium antiquior, a quo non multum dissentit vetustissimi Politiani codices ubi si recta est lectio, ineffabili appellatione ipsorum tantum Aegyptiorum linguâ erat pronuncianda. Kircherus tradit, atque ad Aegypti fontem symbolum *Psammeneticum* scribendum monuit (k), sodalis sui auctor totum neque appellavit, neque aliud certe affert Harduinus. Bandinius, *Mestram*, inquit (l), *utrisque qui successione Principem ostendere, vicissitudine ad sedificandum, Templorumque omnium typosque sumenda intervalla ad vergendo, ad Psammeticum usum* (*quem Plinius Semnesserteum vocat*, Plinianis adversis *auctoritas*). Vt vero docti aliqui (salvo ex Plinii sententiâ) minimè recipiam, jubent Nostri verba, qui autem ab illo Principe omnino separavit, cum paullo infra ab Herodoto affirmat referre, Aegyptiacum Labyrinthum Regum opus esse, *novissimeque Psammetici* (m). Aliqua sane in hoc reddendo nomine exemplarium differentia, modica nomina, atque facili ergo componenda. Si igitur de Semnesserteo hic loquitur (ut plerumque habent impressiones) alius fuit a Psammetico. Porro tantum typographus hocce in nomine sileadem, cum tanti aliem exscribat, & facilè sit oculorum lapsus in tam perplicato exemplarium codice. Exemplo erit editio Coloniae Allobrogum, sive Genevae anni 1615 quae cum *Semnesserteo* per Dalecampium adoptato recipere debuisset, reddidit *Semnesserteo*.

(5) *Fuit.* Notat ex Laërtio Dalecampius Pythagoram in Aegypto profectum a Polycrate Sami tyranno per literas Amasidi Regi fuisse commendatum. Hunc Plinio facilè possemus conciliare, cum Polycrates Amasidi quidam scripserit, sed hic mortuus Semetempserteo, seu ut alii dicitur, Psammetico regnum reliquerit. Nodus omnis scinderetur, si hunc ipsissimum Regem Amasim quoque dictum cum Reinero Reineccio suspicaremur (n).

(6) *XXCII pedum & dodrantis.* Non hujusmodi notas, sed aliquâ ratione afferibus, numpe XXCV (ut Rouseauanum quoque numerum describentibus) est sane Politiani ex laudatis membranis, & illustris Marchio Poleni, amicus olim noster, qui eas invenit in Venetas bibliothecae exemplari, quod olim Bessarionis Cardinalis fuit (o). Part methodo ex optimis Mss. reperit unanimiter Bandinius (p), & Spanheim in Riccardiano (q); quamvis enim ejusdem codicis verba exhibeat afferat LXXXV (r), quae etiam hoc ipsissimum imponens numerum hoc loco tamen pro Pliniano minimè accipiam,

(a) 1470. 1472. 1473. 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519.
(b) 1483. 1491. 1496. 1497. 1499. 1507. 1519. (c) 1470. 1476.
(d) Lib. XII. 13. (e) Lib. XXVIII. 8. (f) Cap. VII. pag. 39.
(g) Vid. Anton. Mar. Gratian. lib. VII. pag. 815. Kircher. in Obelis. Pamph. Proemi. (h) 1469. 1470. 1476. 1483. 1491. &c. (i) Vid. adnotam. ann. 1497. (k) De origine Obeliscor. (l) Praef. pag. IX.
(m) Lib. XXXVI. 13. (n) Vid. adnot. Plin. ann. 1669. tom. III. pag. 650. not. 2.
(o) Vide Epistol. Polenii ad Bandin. num. 1 fol. VI (p) Cit. Epistol. fol. VI.
(q) Cap. XI pag. 64. (r) Praef. pag. XVIII.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
praeter basim ejusdem lapidis. Is vero, qui	*praeter basim ejusdem lapidis. Is vero, quem*

ANNOTATIONES.

quam, unde amanuensium, & typographorum errore, figuram non humana, sed negligentiorem numerorum conjicere debemus, dum XXCV & LXXXV idem important. Fatemur gravissimi tantum de caussis literulas in Plinio permutandas; unde Nostri non mustrat hoc loco ostendere, nihil aliud ab nobis quam amanuensibus peccatum, quam restat II duabus numeri figuris in fine adjectas, in V quinarium abusse, ita ut pro XXCII irrepserit XXCV. Hanc siquando notionem numerorum exceptorum minime intelligentes, praepositâ decussem nota, in CXXV longè majore flagitio corruperunt, ut in utroque Ambrosiano exemplari apparet. Primus certe hujus restitutionis laus debetur Jacobo Smarto, peritissimo mathematico, gaudeoque et ornamento faciendo testimonio Rogerium Joseph Boscovichium et illum studio nostro secundum. Ipsius Britanni ubi sententiam ponam, quam hic ratione apud Bandinium invenies (a) *At hic quo sibum nonnisi, quare facile hic numerus ex altero 115 sit a librariis commutatus. Si in vetustis codicibus scriptum fuit XXCII admodum facile in ea vox transposita nota C pro XXC. scribi potuit CXX. Et quidem hujus transpositionis habemus nonnullos Florentinos Riccardianos, ac Laurentianae Bibliothecae codices, in quibus, ut ex amico literis ad me Florentia datis nuper accepi, habetur XXCV loco ubi alienis omnes passim habent CXXV. Deinde binae literae II nonnihil evidentiae admodum facile abire potuerunt in V. Hic autem pacto salvo Plinii fide, ejusque loca confessionis cum re ipsa, quae habebitur XXCII cum dodrante, pro quo summ illud CXXV cum dodrante corrupte redditur, atque obtinuerunt in corruptis codicibus derivatum, nobis obtruditur.*

Nunc Plinii verba, Publii Victoris libello de Regionibus Urbis Romae comparanda, ut tali pacto omnia magis congruere ostendamus. Sed quanta & hic concertatio? Neque solum de auctore loquor. Sunt enim, qui opus P. Victori soli tribuunt, at in antiquis editionibus eadem illa (b), alii Sexto Rufo, & P. Victori, Veronensi Valentini, & Valentis Principatu floruisse conjiciunt eruditi (c). Verum difficultas in eo sita, ut quae Rufus, & Victor, vel quicumque alius fuerit opusculi auctor, collegit, si certe possemus.

In exemplari ab Andreâ Asulano Aldi socero, Venetiis cuso, anno 1518 legimus (d)

OBELISCI *Magni VI. II. in circo maximo, major ejus pedum* CXXXII *Minor pedum* LXXXVIII *semis unus in Vaticano pedum* LXXII *unus in campo martio ped.* LXXII *duo in mausoleo Augusti pares singuli ped.* XLII. *semis.* OBELISCI *parvi* XLII *in plerisque sunt notae Aegyptiorum.*

In recentioribus editionibus hujusmodi occurrunt (e) *Obelisci magni sex. Duo in Circo Maximo, major est pedum* CXXXII *semis, minor pedum* LXXXVIII *semis unus in Vaticano pedum* LXXII *unus in Campo Martio ped.* LXXII *duo in Mausoleo Augusti pares singuli pedes* XLII *semis. In Insula Tyberis unus Obelisci parvi quadraginta duo. In plerisque sunt notae Aegyptiorum.*

Apparet ex discrepantiis hic loco, & alibi nullum hujus voluminis exemplum ad nos integrum pervenisse, ut animadvertit Muratorius (f). Alteram habemus Urbis Romae descriptionem, cujus auctor sive Victor, sive alius, fortasse vulgatur sub Honorio, aut Valentiniano III Augusto. Hanc Panvinius, & post Panvinium, ex ineditum, protulit Philippus Labbeus (Labbe). Ex gemino deinde Vaticanae exemplis laudatus Muratorius, ubi hujusmodi invenies (g)

Ex I codice

OBELISCI V
IN CIRCO MAXIMO VNVS, ALTVS PEDES OCTOGINTA OCTO SEMIS
IN VATICANO VNVS, ALTVS PEDES SEPTVAGINTA VNVM
IN CAMPO MARTIO VNVS, ALTVS PEDES OCTOGINTA DVOS SEMIS
IN MAVSOLEO AVGVSTI DVO, SINGVLI PEDES OCTOGINTA DVOS SEMIS.

Ex II codice

OBELISCI VI
IN CIRCO MAXIMO DVO MINOR HABET PEDES LXXXVIII S. MAIOR HABET PEDES CXXII. S.
IN CAMPO MARTIO VNVS, ALTVS PEDES LXXII S.
IN VATICANO VNVS ALTVS PEDES LXXV.
IN MAVSOLEO AVGVSTI II. ALTI SINGVLI PEDES XLII S.

Omissis ceteris, quae ad praesentem quaestionem non spectant, ex majoribus Obeliscis videntur Plinii aevo extitisse, minor Circi, alter in Vaticano, & ultimus in Campo Martio. Minor Circi, qui Augusteus, pedum 88½ in omnibus exemplis dicitur. Ipsissimo Obelisco tum in Plinio pedes 81¼ assignamus. Multa ad haec possent afferri, & pluribus quidem, si caussam in Plinii codicibus indolemus discrepantiam multo quoque in aliis Urbis Romae descriptoribus vulgaverunt, sive auctoribus, sive errantes imperitia. Quaerebam enim inter se differant, ipsa lectio invenerunt. Certam considerem pedum altitudinem per siglas acceptam, inhinde chartariorum redditam, erroris occasionem praebuisse. Collegit diligentissimus Smartus hosce numeros, vel apud ipsum auctorem primum accuratos, vel subinde variis sorte transcribentium corruptos, fontique in depravati errores affert deviationem, cui tamen vix sufficit, addatque: *Ipsa porro, quam proposui, mensura fuerit praestiterit ad restituenda loca tiam illa librariorum omnino corrupta* (h)

Quod hujus ab constat, Obelisci (qui ex Plinii XXCII pedum cum dodrante assignamus) is est, quem Sixtus V. anno Christianae Aerae ɔIↄLXXXIX ante Portam Flaminiam collocavit (i), cuique Mercatus, & Kircherus CX palmos Romanos attribuunt. Quare cum ex ii pedum XXCII cum dodrante summa conficiuntur, ut consistit ostendi numquam satis laudatus Smartus (k). Plurima auctorem incomparabilem a Kircheri calumniâ vindicabimus, non magis quibus Smarti verbis utar, ubi Nostri occultam falsitatem: „ Ea est „ tot, atque, admirabilem quandam suae mensurarum „ confessionem, quo quid aptius ad evincendum proposi„ tum

(a) Pag. LXXX (b) edit. Venet. Ald. Asulan. an. 1518. pag. 211
(c) Vide Panvinium Nardin. Rom. vet. Pancirol. apud Graev. tom. III Muratori Nov. Thes. tom. IV. pag. MMCXXIV. Bandin cap. XI pag. 63.
(d) Fol. 212. B (e) Vid. Graev. tom. III in edit. in pag. 13.
(f) Cit. pag. MMCXXIV. (g) Pag. MMCXXXII (h) Pag. LXXXII
(i) Mercat. cap. XIV. Kircher. de Obelisco Pamph. lib. I. (k) Pag. LXXXI. & seq.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
qui est in Campo Martio, novem pe-	quem (t) in Campo Martio, IX. pedum

ANNOTATIONES.

„ tum desiderari posse, ego sane non video. Si hujus „ mensuras habuisset prae manibus Kircherus, minime „ origini cepisset cum Plinio, ubi propositus palmam ille „ ... „ Unde vero, inquit, quod Plinius in mensura ve- „ niat, quod alterutrum ipse 120. pedum asserat — sed „ qui Plinium attente legerit, non in majus fundibus dele- „ gavisse reperiet.

Summa tamen admiratione, quod Plinium in tradenda mensura incertissimum affirmet Kircherus, quando ipse Romanum palmum minus rectè Plinianae supputationi coaptat, ut Plinium hujus Obelisci mensuram CXX. pedibus circumscripsisse demonstret.

Minime igitur sollicitandus hoc loco Diodorus, ut conjiciamus numerum XLI, quem Graeci elementis designant, ab ipso transpositum in CXX, nempe lit[-]teris ... Primo siquidem ipsi Bandinius numerum CXX. ex verissimis Lacentiani codicibus apparere (a). Secundo hanc literarum convenientiam, & facilem lapsum inter elementa μα & ρκ neququam invenio, unde in re, quae non a mathematicis figuris, sed ex oculorum inspectione dependet, a Stuarto (b), aliisque ipsi Mensuratoribus diversum ... tamen scriptor omnimodo in hoc digressus ex duobus ... cum apud Plinium a corrupta descriptione ... ideoque a Sesostri de excelso Obelisco judicandi, quem Sothis nomine ... Quae vero contra Salmasii opinionem collegit Bandinius, non satis judicatum, ut oppositi multiplicique argumentorum ... Certe ... tus antiquus noster Sesostris non Thebis, sed Heliopoli, ibique Obeliscum, non columnas ... Columnarum omnium Obeliscos apud Salmasium ... scribebant ... quando Obeliscos ... appellatione etiam indigitari ... inscriptio a Theodosio Imperatore Obelisco supposita, cum illum Constantinopoli in Hippodromo ... ret, quae incipit ΚΙΟΝΑ ΤΕΤΡΑΠΛΕΥΡΟΝ &c. Columnam quadrilateram semper terrae incubans onus (c) Solus erigere Theodosius Imperator Ausus est &c.

Columnas Obeliscorum loco a Mose statutas, a cujus vertice umbra in suppositam desidens scapham Solis cursus exactè redderet, legimus apud Apionem Grammaticum (d). In quibusdam, ut a Mose positis, adversatur Joseph Flavius, nulla tamen re oppositum afferens ... ut columnas pro Obeliscis ... intelligamus apud Salomam certè, quae de Mosis ... exactè pertinent, magnamque habent cum Plinianis congruentiam, ut Parisiensis Academiae ... (e). Imitatur iisdem Polyhistor ... haec illustravit vulgaris (f). Aegyptius ... magnitudines, ... in ... gradatim ... Obeliscos videlicet ... dam.

Ipse Obeliscus a Kirchero definitur: Columnae hieroglyphicis ... lateribus sursum versus apicem gracilescentes &, denique in parvam pyramidem ... (g).

Quorum fuerit Obeliscorum usus paulò infra investigandus, interim adversus Bandinium, ... ostendendum, a tantum antiquorum ... Sesostre in Heliopolitana urbe Obeliscos positos. Diodorus, postquam hujus Regis bella & ... recensuit ad ea, quae ad pacem spectant conversus, de celeberrimo Principe affirmat, primùm a Diis ortum, in urbibus Aegypti oppidis Deo templum (quem praecipuè singuli colebant) aedificasse, additque paulo post (h) ... praeterea cedrinam CCLXXXX. ... longam ... argento ... illam hoc Deo, quem Thebani religiosissimè colebant, dedicavit. Duos insuper Obeliscos è duro lapide CXX cubitorum altitudine, quibus posteris magnitudinem & numerum debellatarum ... nationum insculpi jussit.

Ex iis tribus Obeliscis a Sesostri Thebis positis locum Mercatus (i), & Bargaeus (k), illi[s]que longe argumentorum adhaeret Stuartus (l), cui utique ... in re subscriberem. Ab eo tamen sanè dissentio, ubi ... Strabonis ... sententiam, ut ... Sesostris ... Obeliscos Romam deductos ... Strabonem de Heliopoli loquentem, illam omnino desertam asserit ... templum Aegyptiorum structura ... Cambysis ... sacrilegio demonstrent, qui templa partim igni, partim ferro devastavit mutilans, excidens, comburens, quemadmodum & Obeliscos, quorum duo Romam delati sunt non omnino corrupti. Alii adhuc ibi, & Thebis sunt, ... alii ... adhuc integri ... alii jacentes (m). Qui enim non videt Strabonem potiùs de Heliopoli, quàm de alia urbe loqui, ... Obeliscos Romam deductos? In hujus codicibus Heliopolim pro Diospoli ... Sesostris nomen in ... exemplaribus ... Varias ... membranas ... ... verumque ... ratione ... Thebis, ... Heliopoli easdem ... Stuartus (n), ... Diodorum, Strabonem, Plinium & Ammianum, ... facillimum ... De Strabone tamen notandum, quod Graecus iste Geographus multa asserit, ... Aegyptum ... Haud ... Galli apud Aegyptios Praefecti ... Heliopolim, quam Plinius Strabone ... postquam Aegyptum ... temporibus, ... (o). Cambysem ... Aegypti ... Obeliscos ... Plinii verba, ... Obeliscum ... ignem ...

Ubi satis probatum fuerit importatum ab Augusto Obeliscum a Sothide ... Mathematici argumento, ... XXXII. ... Nostrae Eclipseon, ... confessus, ... quadam ... error ... (p). Dubiè haec ... Obeliscus ... Alterum Vaticani ... Plinius ... Nunc ad obelisum in Campo Martio accedendum, quem ... novem pedum minorem fuisse tradit, in pedes $73\frac{1}{2}$ assurgebat. In hoc igitur Obelisco ad constituendum pedum septuaginta

(a) Cap. XI. pag. ... (b) Pag. LXXXVII. (c) Vide collect. Jo. Tassano pag. LXXIX.
(d) Vid. Joseph. Flavium contra Apion. l. ... (e) Tom. II. Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions, & belles lettres pag. 110. vid. Bandin. pag. LXVIII. (f) ... Pelop. tom. I. pag. 39.
(g) De Obel. ... Pamphil. lib. I. ... (h) Lib. I. (i) Degli Obelischi.
(k) De Obelis... (l) Pag. C. & seq. (m) Lib. XVII. pag. 1158.
(n) Pag. C. (o) Lib. V. 9. (p) Fol. XCVII.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
dibus minor, a Sesostride. Inscripti ambo-	minor [1] *a Sochide* [2]. *Inscriptam* [3] am-

ANNOTATIONES.

ginta quatuor cubitorum dodrans dissidebatur, quod cum integri ea in hoc singulis posuerimus, ut in modum pedis & quadrantis, Vossium, ac Plinii mensuras dilabitur. Dodrans enim, ut omnes sciunt, ex tribus quartis portionibus constat, [illegible] gradu [illegible] ad duodecim, quadragintaquinque ad [illegible]. Hunc dodrantem [illegible] pro certis quadrantibus elegantes Plinii ... olimpat (e). Nessum fuisse [illegible], qui in [illegible] Vaticano codice scripsit IN CAMPO MARTIO VENUS ALTUS PEDES OCTVAGINTA DUOS SEMIS, omnes intelligunt, cum ... tum in antiquis, & recentioribus? Videmus ... quibus addes exemplar ab Angelo Rossilium ... in quo mensura pedum LXX occurrit (f). Cum igitur exstent Obelisco Plinii, & Vossii mensuras ... fateri accidenti ... neque mutuum ... dili, Ebutam, Starlinii, Columnae, Capponi ... pedis mensuras ... Interim Rodulphino Venuti commendandus, qui in elaborato opere, ubi Romae antiquitates breviter describit, hunc Obeliscum ... Plinii translata vulgavit (r). *Augusto fece collocare nel Campo Marzo il maggiore de quegli Obelischi alto venti undici piedi senza contare il piedestallo. Fecesi fare i fondamenti profondi quanto era l'altezza dell' Obelisco, ed essendo stato dirizzato sopra que fondamenti gli fece figurar al piede una linea meridiana, la cui divisioni fatte con liste di bronzo incastrate in quadrati di marmo, li quali mostrassero l'accrescere, e lo scemare dell'ombre eguali a mezzo giorno, secondo la differenza delli stagioni. E per indicare con più precisione tal differenza fece porre una palla nell' estremità dell' Obelisco.*

Mirum in opere post Banduri commentarium absoluto ac nuper [illegible] publicato, calami lusitantis lapsu plura irrepsisse, quae auctore morte interceptu emendare non valuit. Martii decimo, qui tenet in Obelisco ab Augusto importatus erat appellandus. Trabes centum ... pedes, demptâ basi, ... non longe ... Plinii ... mensura, sive vulgatam CXXV & dodrantis, sive institutam XXCV & dodrantis, seu nostram XXCII & dodrantem recipias. Neque ipsa ... opera corporis ... sequentem solo legamus: *L'Obelisco è lungo XCV palmi Romani, la base era ... poco più conservata, ed in piedi alto palmi XIX* —— In tutto questo Obelisco era alto palmi CXII. Videmus, quod ... Venuti ... supposuisset ... non CXII sed CXIV palmorum emergere debuisset.

(2) *Lapidea*. Nota badem ... lapidis adjectum, ut talem id Obeliscorum ... fuisse intelligas.

(1) *Quem*. Sequor Riccardianum codicem, ubi ... ex superiori ... In aliis legitur ... vero, qui ... (d) ... in aliquibus exemplaribus desiderares. Occurrit enim ... *quae in Campo* (s) ... loco *quem* ab ... ductum possumus suspicari.

(1) *IX pedum minor*. Codd. P. Ambros. Riccardianus, Mediceus, Academicus, Gudianus legunt *IX pedum* ... Addo ... librarios (f), & Principem editionem, in qua alia ... nempe *VIIII pedum*, idem ... ut ... in II Ambrosiano ... Plinium scripsisse affirmarem, cum ... mensuras supra ... reddidimus. In voce *minor*, & sequentibus ... prodigiosa, ... ab amanuensibus suppositas invenio. I. Ambros. *IX pedum est amussi... in inscriptae.* II. Ambros. *VIIII pedum est ea ... a Sesostride inscriptum.* Hanc editio Princeps accedit. Videmus Riccardianum exhibere *IX pedum ea ... Sochide*. In Mediceo legimus *IX pedum in ... a Sesostride*. Ioh. Fr. Gronovius ... pedibus minor a Sesostride ... Hermolai Barbari ... In Academico *IX pedum est amussi...* In Gudiano & Menapiano *pedum est amussi de*. In Vossiano *IX pedum ... Sesostride*. At capite ... Acad. Men. & Gud. *quem fecerat Sesostris filius*, vel *Sesostis*. Vossian. *quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus*. Et ... *pedum ... a Sesostride*. Non & *Sesost* ... dimus (g).

De Regis nomine ... agemus. Nunc varia Gronovii ad ... revocandi *minor pedum*, non *pedibus* ... typographi ... ex Hermolai castigatione ... (h) ... *pedum minor* apparet in membranis Episcopi Aleriensis, Beroaldi, & in ... impressionibus, & ... (i) ... Hermolai ... pro *a Sesostride* ... *a Sesostride*, hocque ... cap. ... castigandum ... Mirum ... Gronovio ... *pedum minor* ... Vossiano ... *pedamentum* ... *minor* pro quo ... vocabulo ... Nonii ... & similia, quae ... ... &c.

(2) *A Sochide*. Ut Sochidis nomen Riccardiani ... ab ... lectione ... ipsius Obelisci mentione ... Kircheri conjectura, qui Campi Martii Obeliscum a Sochide (ut enim ipse legebat) ... E marmoris Sesostriani Obelisco in Thebis ... jacentes ... quod & Salomon Arabs ...

Banduri, cum ... commentario Campi Obeliscum habet, ... ut trabem Magno Sesostri ... Hujus quidem nomen (diversâ ...) ... *Sesostride* ... a Barbaro ... nunc ... *Sesosti* [k] ... adnotavit. Poterat ... Romae ... fuisse *Sesoste* [l]. Primum *Sesostride* ... in castigationibus Hermolai Barbari, ... Pinkneri [m] & ... Veneto anni 1499 *Sesostride*. Alexander Benedictus Sesostride ... *a Sesostride* [n], quam ... sequentes ... amplius, alius & longè diversi Regis nomen ... quod Marsham Aegyptiorum Principes ... diversâ ... nimirum *Sesostridem*, *Sesoosidem*, *Sesothidem* ... ut post Marshamum, aliosque ... Bandurius, sed id ... hoc, quod *Sesostre* ... Valerius Flaccus

—— —— *cum prima Sesostris*
Intulerat Rex bella Getis [o].

Hanc methodum sequens Plinius, unde Romano ... scripsit *Vidit Sesostre Aegypti Rege tam superbe* [p]. Id ... cum Alexandro Benedicto, Parcaneshium typographi [q], Durandi [r], aliisque ex eadem editionis Principis, ut Hermolai ... lego. Vossius ubi ... *Sesostre* ... de eodem Principe in Obeliscorum narratione ... apud Plinium

(a) Lib. XXVIII 15. (b) Vid. Bandur. cap. XI pag. 64.
(c) Part II cap. III pag. 59. not. 1. (d) 1470. 1476. 1483. 1499. 1507.
(e) Vid. edit. Parisi anni 1516 fol. CCCCCXI. (f) 1483. 1491.
(g) Vid. edition. Hard. tom III. pag. 844. (h) 1497. 1510. (i) 1470. 1472. 1473. 1476. &c.
(k) 1470. 1476. (l) 1473. (m) 1497. (n) 1507 fol. 257. (o) Vid. Commentar. Pii Bonon. ad C. Val. Flacc.
(p) Lib. XXXIII. 3. (q) An. 1516. (r) Ad an. Plin. lib. pag. 200.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
bo rerum naturae interpretationem Aegyptiorum Philosophiâ continent.	*ambo rerum Naturae interpretationem Aegyptiorum opere Philosophico* [1] *continent.*
XV.	Es

ANNOTATIONES.

nium, atque hoc loco scriptum. Is vero, quem in Campo —— *a Sesothi*, vel *Sesothe*. Cum igitur dimotâ ratione, neque Plinio familiari, nullisque notâ nominibus: hoc loco recentiores Hermolao duce induxerint *Sesostrin* (a) hoc modo a *Sothide*, *Sesothide*, similibusque paullo correctis derivarunt. Omni igitur jure a Sothide & traditum codices, & nullius argumentationis meliores reclamandum, cum haec post alios Reges in Solis urbi quatuor Obeliscos ipso se supra adnotavimus. Dum vero duo valde Augustum in Circo, & Campo statuisse, Plinio etiam in modum convenient verba Ammiani Marcellini (b). *Octavianus Augustus Obeliscos duos ex Heliopolitanâ civitate transtulit Aegypti, quorum unus in Circo Maximo, alter in Campo locatus est Martio.* Horum igitur prior excisus a Rege Semenpserteo in Circo locatus, quem erit ea molem, quem alii Regem in Heliopoli oppido posuerunt. Quorum mensura, IX pedum minor, alter ut Sothi tamen praefectû dicendus, Regis nomine, & mensurarum ratione [illegible] suffragantibus. Hunc enim quadraginta octo pedum cubitorum altitudo tribuerit, quae cum ea sesquipede cubitus emergat duodequinquaginta cubiti pedes septuaginta duos efficiunt 48. —

24. —

71. —

Tali posito altitudine longior, & ablatis cubitorum ad diversos pedes supputatio, Plinianaque in Obeliscorum altitudine describenda semper eadem mensura usi fortelligunt. Cum ipsos demum etiamnunc rebus XLVIII pedibus LXXII Campi Obeliscum Sothidi vindicabimus, quemque a Stuarto (c), cum eruditorum plerisque, haud sicut Plinii dicta perpendentibus, ad Sesostrim referamus. Modica porro differentia a pedibus $73\frac{1}{4}$ ad pedes $72\frac{1}{4}$ planius ex cunctis inter partem, sive ob paullo minorem, sive ob supervenientes Urbi tremores, sive ob incuriam annorum lapsum a Vespasiano imperio ad Valentinianum & Valentis principatum, sive ob minus scrupulosam Victoris rationem, cui fermè vocabulum ubique frequens. Hujus certè Obelisci mensuram definitor a Stuarto in pedes Anglicanos 71 cum $5\frac{1}{4}$ sive pedes 71. 458 $\frac{1}{4}$ (d). A Montecuccli pedibus 70 Gallicis circumscribitur (e). Hunc sane alienum nullo pacto potuisse Obeliscum ad Sesostrim pertinere, cum geminos a superbo Rege illas et in CXX cubitorum altitudinem sortitos Diodorus testetur (f). Neque est ut asserendum eadem numera attinuerimus, quod Augustus ad fractos conjungerit Obeliscos, aut saltem Iphibus partem abscidisset, ut Bandinius opinatur (g), quando integrum Magnanimus Caesar in sui possessionem habebat. Adde, quod Plinius semper omnino diligentissimus hujusmodi iniuriâ praetermisisset. Ex Marcellini verbis insuper colligemus, quod integros omnino transibat utrumque sibi Augustus proposuerit, atque ex illo etiam probasse credimus Campi Obeliscum non a Sesostre, sed a Sothide excisum.

Quae de hieroglyphicis etiam tradit Bandinius, contenti perfectâ erunt, ut Sothidem Sothidi proponamus. Licet enim res in Obeliscis descriptas nemo a Romanorum (aetate Plinii dicare) adamussim explicare potuisse fateamur, aliqua tamen occurrunt, quae ex omnibus quorum testimonio innotuissent. Sub factatas habet Plinius, aliqua testantur. Neque ab Aegyptiorum usu dissideri Augustus, qui Campo Obeliscum alterum Numini dicarit, cujus etiam indagare et scarabaeo, apud [illegible] interiorum, nunquam animi Soli operam somniando nam inesse ad augurandos Gentis fata inter Apionis Grammaticus vulgavit (h). Caetera vero (quamvis a Kirchero sommniabundè interpretata) sanas mentis hominibus plerumque ignorata, fatemur necesse est. Hic tamen vel adoptatis, vel rationalia, certissimè adhuc affirmant, nusquam Nostri Obelisci figuras ad Sesostrim imperii magnitudinem, multoque minus ad debellatarum gentium numerum, provincias, tributaque capiat, posse deduci, quae omnia in duobus suis Obeliscis sculpta tradit Diodorus, & communi potius, non mysteriosâ, litterarum redditam credo, ut ab omnibus, non a solis Sacerdotibus, legerentur. Longè igitur diversi Obelisci ab Augusto Romanis dediti, qui insuper ambo rerum Naturae interpretationem Aegyptiorum opere Philosophico continebant.

(1) *Inscriptum.* Ex codd. Alexandri Episcopi, Beroaldi, Barbari Palmarii, Benedicti. In I. Ambrosiano perperam *inscriptam*, & superioribus jungitur integrum a Rege nec Dente *inscriptam*. Id vero posteri omnino in II atque editione Principe. Galenus verum *inscriptae*, quod etiam magis potest, Integro fortassis Riccardiani depravatum *inscriptis* afferat. Caeterum omnia plerique exemplaria habent *inscriptum*, nonnullis potius diversum quoque *inscriptam* habuit omnino, eam in sua lectione ut [illegible] apparet, ipsumque exigit interpretationem. Hanc lectio tenet Dalecampius, ab aliis etiam sunt adoptata.

(1) *Opere Philosophico.* In editione Joannis Spirensis *Ambo rerum naturae interpretationem Aegyptiorum opere & phylosophiae continent.* Substituunt Alexandri Episcopus, Beroaldus, & tradunt impressionem, mutandâ verbi syntaxi, a voce *philosophiae* Hermolaus Barbarus asseruerat quemadmodum in vetustis codicibus lego, *Ambo rerum interpretationem Aegyptiorum philosophiae continent.* Hanc partim ut utique illo secuto et Palmarius. Alexander Benedictus vulgavit *rerum interpretationem Aegyptiorum opere & philosophiae.* Galenus reddit *opera philosophiam*, unde Gronovius *opera* neque in Herculani, neque in Pintiani codicibus, neque in quotcunque sunt usus ut maduerunt. Idem tamen in Vossiano habere *philosopho*, unde fortassis *Aegyptiorum philosophorum*, vel *philosophiâ*, ut Plinius placuit, vulgandum. Hic sua aetate, *rerum Naturae* recepisse locum, etiam in Galeni, Minutii, Dalecampii libris, nullâ adjectâ annotatione apparent. Ita Plinium scripsisse modo, non tantum Riccardiani, Mediceri, aliorumque exemplarium auctoritate, sed ipsissima mysteriosa naturae ratione. Cohaeret Nostri stylus, legimusque II. volumine (i) *Mediis regentem* — *Coeli temperans, rerumque Naturae capacem.* Totidem tamen in utroque Ambrosiano Naturae vocabulum desiderari. Legimus in I. *Ambo rerum interpretationem aegyptiorum philo continent.* In II depravatiore scriptura *Ambo rerum interpretationem opere & philo continent.* Illud *naturae* ex contractis dictionibus per *natura* rerum scriptum.

Et membranis Chartal Veronensis membranis, itemque ut vetus lectio ambos apud Dalecampium, (ubi operam invenitur) *opere philosophico* malim auctoritati quadrare suspicor, indeque ortum mendum depravato *philosophio*, quod non in Riccardiano tantum, sed etiam in

in

(a) 1519. 1548. 1559. &c. (b) *Lib. XVII 4.* (c) *Pag. LXXIX*
(d) *Pag. XC* (e) Histoire des Mathématiques tom. I. par. III liv. I. pag. 409.
(f) *Lib. I. cap. I.* (g) *Apud Plin. lib. XXX 11 juxta Harduin.*
(h) *Lib. II. 14. pag. 79. Harduin.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
XV. Ei, qui est in Campo, Divus Augustus addidit mirabilem usum, ad deprehendendas Solis umbras, dierumque ac noctium ita magnitudines, strato lapi-	*Ei, qui est in Campo* [1] *Divus Augustus* [2] *addidit mirabilem usum* [3] *ad deprehendendas Solis umbras, dierumque ac noctium horas* [4], *magnitudine strato lapi-*

ANNOTATIONES.

in alii calamo exaratis libris occurrit teste Harduino. Ex sane mirmeciarum Aegyptiorum Sacerdotum opus reconditam rerum Naturae interpretationem importabat.

Plinii mentem hoc loco minimè follicitandam esse, cum philosophicam Aegyptiorum interpretationem eo pacto ponere videatur, ut ei analogiae [illegible] dispu- tare velimus. Hujusmodi, quae Claudius Bargaei objectis sufficiunt, alteram Rudolphus probavit, & Stuartius. Hic enim (post Bandinium) nulla Scholii habita mentione potius probat Salmasium, quam Aegypti veterem philosophiam in utroque Obelisco integra contineri (a).

(1) *In Campo.* Subaudi in urbe hujusce *Martio*, quid additamentum ex superioribus patet.

(2) *Divus Augustus.* Sic scribo, non D. *Augustus*, quamvis regnabat lectio in codice Riccardiano apparet. Inventus etiam apud Bosconichium, typographis, vel eadem errore. Contrario enim ad Harduinianam editionem, quam Boscovichius sequi professus (b), unde ipsissimè ex causâ emendandus venit in codicibus Benedicto XIV exhibitus (c). Romani literâ D, Divum praenomen reddebant, idemque vota diversis usi donis ad hunc locum non pertinere.

(3) *Mirabilem usum.* Colligerem ex iis laudatum Obeliscum in Aegypti terrâ gnomonis vicem in more praestitisse, cum mirabilis usus ab Augusto tantùm additus describitur. Quâ de causâ Obeliscos primùm aetatis et Solis cultui sacrarentur, deinde horum nonnullos (non tamen omnes) ad capiendas Solis umbras, diurnasque ac nocturnas horas indicandas (prout Thebis, Heliopoli, Alexandriae) inservisse compertum habeo. Ex utroque usu, & figurâ videtur eo nomen obvenisse, cum Obeliscus Aegyptiis voce Solis radium importet teste Ammiano Marcellino (d), nam auctoritati adde Plinii verba. *Radiorum ejus argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio.*

Laus hoc loco Augusto tributa, & Mathematici ad deprehendendas Solis umbras labor non fuerunt, ut Scriptoris Mathematici accedam, ubi Campi Obeliscum pro gnomone etiam in Aegypto fuisse ostenderit (e). Neque enim hujusmodi [illegible] Plinius semper nominum diligentissimus. Quod cùm admitteris, est usus mirabilis deprehendendi Solis umbras, dierum, & noctium horas adjectum, ut omnibus perspectis [illegible] horologium a Plinio describi, non vero aliud [illegible] Neoterici meridianam vocant, quamvis Mathematicorum aliorum a Bandinio exponi ad mensurandum tempus designandum Augusti, & Manilii [illegible] scribunt. Ut verum fatear, etiamsi omnes difficillimam Plinii sententiam ab Amanuensibus deformatam, [illegible] tibus mutilatam, eâ quâ oportebat diligentiâ, [illegible] conferre Mathematici enim prius necesse est scire, quae Plinius scripsit, antequam de admirando Obelisci usu disputent. Fatendum etiam in calamo exaratis [illegible] hunc multis cohaerere mendis ac multiplici tamen errore inspersisse aliquid verae medelae, eamque, si non ego, aliqui propositis remediis invenient.

Riccardianus codex veterum locum ita reddit. *Ei, qui est in Campo, D. Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras dierumque noctiumque ita magnitudines strato lapide ad magnitudinem Obelisci cui par fieret umbrarum & confecti die sexta hora, paulatimque per regulas quae sunt in eam inclusae singulis diebus decrescerent, ac rursus augescerent. Digna cognitu res ingenio Facundi L. Mathematicus apici auratam pilam addidit, cujus vertice umbra colligeretur in se ipsa alias enormiter jaculante apice ratione, ut ferunt a capite hominis [illegible].*

Codex I. Ambrosianus.

Ei qui in Campo Divus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras dierumque ac noctium horas magnitudine strato lapide ad magnitudinem Obelisci cui par fieret umbrarum effectus diei & horae paulatimque per regulas quae sunt in eam inclusae singulis diebus decrescerent ac rursus augescerent. Digna cognitu res & ingenio fecunda. Manilius Mathematicus apici auratam pilam addidit, cujus vertice umbra colligeretur in se ipsa alium Solem [illegible] jaculante apice ratione ut ferunt a capite hominis [illegible].

Codex II. Ambrosian.

Ei qui est in Campo Divus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras dierumque ac noctium horas magnitudine strato lapide ad magnitudinem Obelisci, cui par fieret umbrarum effectus diei & horae, paulatimque per regulas quae sunt in eam inclusae singulis diebus decrescerent ac rursus augescerent. Digna cognitu res & ingenio fecunda. Manilius Mathematicus apici auratam pilam addidit cujus vertice umbra colligeretur in semetipsam, alias enormiter jaculante apice, ratione, ut ferunt a capite hominis [illegible].

Convenit huic codici editio Princeps, demptis duobus verbis, nempe *paulatim per regulas*, & typographorum *fecundo* [illegible]. Ne lectori taedio simus, integras aliorum exemplarium scripturas [illegible] omittimus, sufficietque ad rem in constituendo Pliniani loco provocare.

(4) *Dierumque ac noctium horas.* Scripsisse Plinium *dierumque ac noctium horas* ex genuinis Ambrosianis, omnibus Politiani, Vaticanis 1951. 1953., Altieriano, Episcopi, Bernardi, Dalecampii, aliorumque codicibus. Accedunt veteres typographi (f), faventque indicia Riccardiani exemplaris, ubi corruptè *dierumque* [illegible]. Recepta pariter fuit haec lectio a Gelenio, Paullo Manutio, & Dalecampio. Harduinus tamen differentiam vulgavit *dierum ac noctium*, legit in Vaticanis apparet 1950. 1952. 1954. 1955 omnique ita legit Flavius Blondus (g). Parum igitur interest, quo modo scribas, dum vestimentis praeferendum sit, et non ita, sed *horas* a Plinio sic ac memoratas, ipsamet Blondo, editione Principe, Ambrosiano, Vaticanis 1950. 1952. 1953. 1955 faventibus exemplaribus. Corruptum esse in hac & sequenti voce codicem Riccardianum nequit lector intelligere, proclivique ignorare quâ ratione irrepserit vocabulum Harduino suum objecerit (h). Neque enim Plinius eodem loco, eodemque vocabulo, diversâ prorsus significatione, ut magnitudinem dierum ac noctium, ad magnitudinem Obelisci comparaverit. Magnitudines dierum ac noctium [illegible] decurrentium inaequalita-

(a) *Vol. C.* (b) *Vide Boscovich. epist. ad Bandin. num. III fol. XIV.*
(c) *Cit. Bandin. fol. LXXI* notitia per l Obelisco. (d) *Lib. XVII 4.*
(e) *Epist. ad Bandin. num. VI. fol. XLVII.* (f) 1469. 1470. 1472. 1472. 1476.
(g) *Rom. instaurat. lib. II. num. LXXV Vide Bandin. Praefat. pag. XVIII.*
(h) *Tom. II. in Indice emendat. pag. 831.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
pide ad magnitudinem obelisci, cui par fieret umbra, brumae confectae die, sexta hora, paulatimque per regulas (quae sunt	*pide ad magnitudinem Obelisci* [1], *cui par fieret* [2] *umbra brumae confectae die, sextâ horâ* [3]; *paulatimque per regulas, quae sunt*

ANNOTATIONES:

tem important, non igitur ignotum vocabuli emendandae ad Obelisci magnitudinem, ubi certam lapide mensuram desiget. Alciatus Episcopus, & plerique post illum ... *dierumque ac noctium magnitudines, fieret lapidi ad Obelisci magnitudinem.* Harduinum ... Harduinum ... dissentiam, et quae e Regiâ Parisiensi ... Amstelod. receptam (a), ab ... adoptatam (b) ... [illegible] ... magnitudine Obeliscum comparatâ agatur.

Deinde ... hunc locum ... verbis reddit *dierumque ac noctium magnitudines etiam, ut horas fieret lapidi ad Obelisci magnitudinem, cui par fieret umbrarum ... paulatimque &c.* (c) ... [illegible] ... *horas* Plinio ... Vossium & Waldero (... locum, quemadmodum plerimos passim, ...) ... *dierumque ac noctium horas* ... [illegible] ... *fracto lapide ad umbras Obelisci magnitudinem, cui par fieret umbra, brumae (bruma) confecta fere hora sexta* (d).

(1) *Obelisci.* Si igitur non dierum ac noctium magnitudines, sed *horas* spectatum indagabat Obeliscus, & magnitudine ... lapis ad Obelisci magnitudinem fuit, non nobis ... erit Mathematicis ... Plinium de Solari horologio loqui, quando ... [illegible] ... conjectura (e) ... Vaticanorum exemplarium ... habere, cum Harduino ... legit *dierumque ac noctium magnitudines* (f). Ubi *horas* in membranis apparere comperiam habuisset ... [illegible] ... Plinium ... (g). Habebat ... Vaticano ... Mediolan. Ambrosianam, Principem editionem in Dni Vilsonii, & ... bibliotheca ... horarum ... horologiam ... Merula ... vocabulo (i), ... Massanus (k) ... horologium ... Meursium (l), & Bosium (m), Wellium (n), Harduinumque (o). ... [illegible] ... Mathematicus Wendelinus egomet (p).

(2) *Par fieret.* Explicat Harduinus quorum umbram Obelisci ille die brumae in meridie ... erat ... [illegible]

notando, quod in Venetiae regione, sive tractu aequinoctii die umbra gnomoni *par fit*, sed in Urbe Româ gnomone nonnisi ... Hoc non ... Ziegleri, & Dalecampio. Velut, quod Mathematicus perpendiculi ... obeliscum ... lapidis longitudinem, cum Obelisco ... pedum partem ... umbra respondeat ... 43 ...

(3) *Sextâ horâ.* Corruptum ... a Romanis ... Bibliotheca ... Barbaro ... Hermolaeo. Vulgabant enim Episcopi A... *cui par fieret umbrarum Romae confecta die ... ta bona* (y); ... Barbarus legendum ... Harduinus ... (z). Ad ... emendandum ... Romae ... Barbaro ... Scaligeri (1), & Salmasii (2) ... [illegible] ... Codex Riccardianus *umbrarum & confecto die hora fere*.

Vudehoem II *obumbratum, & confectum dari fere hora*.

Ambrosianus *cui par fieret umbrarum effectus dies &* ...

Benter Ingent *umbrarum effectus* Venetae 1491. 1492. 1494, atque in ... 1555, pro quo (typographico errore) occurrit apud Bandinum 1855 (v).

Ambrosianus II. *cui par fieret umbrarum effectus dies & hora*.

Laurentianus, & Vaticanus 1951. *Umbrarum Romae confecto die*.

Vaticanus 1559. Palatinus *Romae umbrarum confecto die*.

Codex A. sive I. Pintianus *Umbra Romae confecto die*.

Codex B sive II. ... *Romae*.

... [illegible] ... *brumae confectae die fieret hora* ... Harduinum ... Scaligerum ... *Romae confecto die* ... *Brumae confectae die*, ... Harduinum, appellatur ..., *quo bruma* ... *Sic lib. ...* ... [illegible] ... *brumae confectae die, hora sexta*, ... [illegible]

Singularis est ad hunc Plinii locum ... Massanus ... (x) ... Obelisci ... [illegible] ... um-

(a) Tom. III. pag. 177. (b) *Vid. Gorallium de Ponte Dialog. IV. Nardin. lib. VI. 5. Marlian. Urb. Rom. lib. V. 6.*
(c) *Vid. editionem Hark. tom. III. pag. 650.*
(d) *Confer epistol. Wendelini ad Marcum, apud Bandinum tom. X. fol. LX.*
(e) *Cit. oper. Nardin. epist. I. fol. III.* (f) *Epist. III. fol. XIV.*
(g) *Fol. XVII.* (h) *Epist. IV. fol. XL.* (i) *Epist. V. fol. XLI.*
(k) *Epist. VI. fol. XLIV.* (l) *Epist. VII. fol. LII.* (m) *Commentarii Epistolae pag. 58. & apud Bandin.*
epist. VIII. fol. LV. (o) *Epist. XI. fol. LXI.* (n) *Epist. XII. fol. LXII.*
(p) *Cit. epist. ad Marcum.* (q) 1470. 1472. (r) 1473. (s) *Annotat. ad Marcel.*
(t) *Plinian. Exercit. in Solin.* (v) *Praefat. fol. XIX.* (x) *Cit. epist. ad Bandin. fol. XLV.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
sunt ex aere inclusae) singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret: digna cognitu res ingenio fecundo Mathematici. Apici auratam pilam addidit, cujus	*sunt ex aere inclusae, singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret* [1]. *Digna cognitu res & ingenio foecundo Manlii Mathematici* [2]. *Is apici* [3] *auratam pilam ad-*

ANNOTATIONES.

umbrae, quae bruma die ab ipsa gignebatur, quam do ... totius anni umbra ... longi-tudinem ... *Statuit lapide ad Obelisci magnitudinem, cui par fieret umbra Romae, confectio die, sexta hora* ... Perspicuum est, in hisce verbis typographos lapsos esse, cum nonnulla verborum non perciperent sensum, ... modo de qua die loquatur *Plinius* non erat ... Quid tum? In *Manilium Scaliger* ... fet (a), vocem *Romae*, non immutat *confectio die*, in *brumae* convertit. Aliquanto per ... *Harduinus* ... dissentit, dum scribit *brumae confectae die* Equinoctii ... Latinorum usu, qui *brumam*, hyemalis Solstitium ... nuncupabant, ut *Plinius* ... firmari videmur, qui variis in locis *sidus confectum* ... Solstitium appellat. Cum tamen non apud Latinos non ... Solstitium ... *confectio* ... *me*, seu *confectio Brumae die* nuncupanda, & hujus loco recte convenire non videtur *Brumae die confectae*, ... hisce ... non ... *Harduinus*, quod *Brumae confectae dies* appellatur ... *que Bruma consummatur*, ut illius interpretatio, meo quidem judicio, ... ipso non minus obscura mihi videtur. Si ... vera ego probabili ... sic *Plinium* ... *cui par fieret umbrae Romae* ... *die sexta hora*. ... tantum verbum ... tur, ... sensus facile, & perspicue intelligitur. *Romae* ... propter ... in diversis ... regionibus ... Veteres ... umbras ... adaere consueverant. *Vitruvius* lib (b) *Umbra Gnomonum aequinoctialis, alia magnitudine est Athenis, alia Alexandriae, alia Romae* ... dies appellabant *dies brumalis*, ... *Brumae confectio*. *Vitruvius* ipse (c) *aequinoctiales, brumalesque*, ... aequinoctii hyemal[illegible] ... Solstitii ... Solstitium) diem indicet ... Manilius quoque cujus ...

Tunc fuerit si longior hora
Brumali nox festa die ...

Ex quibus *brumali die*, non *brumae confectae*, vel *brumae confecta die*, in *Plinio* legendum esse videtur, eoque magis, quia non de paucis illarum XXIV horarum spatio, ... Solstitium ... fermen est, sed brumali tantum ... agitur. *Sexta hora Plinius* addit, quod idem est ac si meridiem ... diceret, ... quodannual tempestate in XII horas, aestate longiores, hyeme vero breviores, dies singuli dividebantur. Vide ... tunc temporis vulgo fuisse creditum, ... modum & apud nos ab imperitis fertur, Solstitium semper Meridie ... contingere.

Ut ... occurram, ... Romae non ... Scaliger, ... ab ... fuerit ... depravatum *brumae* vocabulum. ... *Romae* ... in nonnullis codicibus ... plerisque, ... nostrum desiderent ... Vetustissimae ... legimus ..., ... quoque est,

quod primum desiderent elementum, ut *Romae*, antiquo more, ... Neque enim *Plinius* referre voluit, quod per totum *brumalis* die *Romae* fieret umbra, quando ... partem dictis supra admonuit (d). Neque *Romae* ... cum Obeliscum in Campo Martio locatum, in Urbe totum ... fieri facile ... Quid porro ... inventum, ut *brumae confectae* dies ... non possit hoc loco, ... minime intelligere. Si *Plinius* de solstitio ... *alio argumento*, ut (e), *etiam intelligitur solum confectum* ... hyemali tempore, ... *brumae confectae* appellatum? ... *Maro* ... *at ... hyemem* ... *sol* ... (f), *respondit* ... *alios* ... & *properando* ... *contra* ... *hiemem* ... *Naturam*. *Quamobrem* ... *ipse* ... *eogesse*, ... *ipse dies solis*, & *ipsi confecta* ... Confirmat hoc ... *Harduinus*, qui *Varronis*, ... & *Gellius* ... *ubi* ... (g), & ... & ... *solia* ... *arborum brumalis* & *solstitiale* ... quod nobis quoque ... *esse*.

(1) *Ac rursus augesceret*. In I Ambrosiano videmus *pariter* ——— *decresceret ac rursus augesceret*. In II. pariter *decresceret ac rursus augesceret*, quam ... differentia ... Vaticani codices 1950. 1952. 1954. 1911. 1957. Addit Harduinus „ ... „ agendum est ... (h) „. Ubi ... in Ambrosiano ... neque verbum *semper* necessarium ... Caeterum ... Riccardiani ... plures ... sed ... Politiani, Chiffletii, Dalecampii, Vossii, & Gronovii membranarum. Haec ... *decrementa*, & *incrementa* ... ut ... quam ... *Bessart* (i). Verum ubi ... *Plinii* ... comparerentur, horarum quoque rationem ... fuisse intelligent Mathematici Graeci, Romani, ... naturalem diem in XII. aequales horas dividebant, ... ratione ... (k). Hinc patet, ... horae decrescere, ac rursus augescere debebant, ... hybernis ... majores evaderent, & ... tempore ... (l).

(2) *Ingenio foecundo Manlii Mathematici*. Harduinus ... MSS. codicum ... illorum quisnam ille fuerit Mathematicus, & typos interpolatos exhibens: & *ingenio fecundo*, *Manlius Mathematicus*. Quare nos illi ... ab antiquorum exemplarium fide ... deficere, ... Mathematici appellationem ... & ... hoc Plinium non ... Vidit ... *Salmasius*, qui scribendum ... *digna cognitu res*, & *ingenio fecundo Mathematici* ... *Plinii* verba ita ... *digna cognitu res ingenio Foecundissimi L. Mathematici* ... & Riccardiani ... vestigiis ...

Fa-

(a) Pag. CLIV. (b) Lib. IX. 4. (c) Lib. IX. 8. (d) Lib. 12.
(e) Lib. XVI. 24. (f) Lib. XVIII. 28. ex edit. Harduin. pag. 157.
(g) Lib. IX. 17. (h) Praef. fol. XIX. (i) Comment. ... pag. 9.
(k) Vide Calmet. Dictionnaire ... voce Heures. Zuccar. ... pag. 83.
(l) Vid. Praefat. ad ... III. ... Ercolano pag. XXI.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
jus umbra vertice colligeretur in se ipsa	*addidit, cujus vertice umbra* (t) *colligeretur in se*

ANNOTATIONES.

Facundio non alia ratione quàm *Facundus* L. verò, Liberti reddendum conjicit exemplo ab antiquorum elogiis petito. *& perfectio*, addit (a), *facundo, aut facundi ut in aliis MSS. legitur, epithetum, mathematico minimè convenit, sed poetae, vel oratori* [illegible] *ab eo quod adlegat laudandis*, [illegible] *Animadvertendum denique est* [illegible] *doctrinas* [illegible] *liberos, ut ex multis* [illegible] *loco apparet, quae propter* [illegible] *videatur, quod Libertus celebris meridianae, de qua agimus*, [illegible]

Vt legam *facundo ingenio* cum Inspectis penè omnibus, & Vaticanis codicibus 1951. 1952. 1957. facit Plinii indoles, qui saepe [illegible] ingenio dedit epitheton. Hinc plures *ingenii majestas*, *ingenii magnitudinem*, *ingeniò* [illegible] *ingenio*, *ingenii exultantis* [illegible] (b). Cum in temporum [illegible] *ingenia facunda*, *tristisque Naturae repertis* inventi [illegible] (c) non tantò ad Poëtas unice, aut Oratores pertinent, sed illos maxime, quos Galli appellant *des Genies*, unde omni jure Mathematici [illegible] Naturae capaci ingenium tanquam foecundum [illegible] ad mirabilem usum redigerent. *Sic de Architectis* [illegible] *modo* [illegible] (d).

Cum [illegible] Manilii foecundum ingenium appellaverit, non est adeò difficilis, & Romanis ignotus indagaret. Vbi verò hoc Manilius alia, & fortassis orbem scientiarum effet [illegible] ob ingenii foecunditatem ab omnibus laudis [illegible]. Quare *ingenio facundi* Plinium scripsisse usque colligerem, alii omnis [illegible] Ambrosiani, [illegible], & Principis editionis scripturam sequi, ubi *facundo ingenio*; idque per metaphorarum [illegible] dictum [illegible], atque [illegible] horologium [illegible], [illegible] gnomonem ac facundo Architecto [illegible]. Epitheton igitur ingenio additum [illegible], quamvis in Vaticanis codd. 1590. 1594. 1595 desideretur, cum memoratis dabio [illegible] interviat codex, atque in Ambrosiano, Politiani, aliisque apparet membranis, itemque [illegible] Medicaei, & Riccardiani vestigia, ubi *Facundus L. pro facundo ingenio* reperisse [illegible] affirmarem. Neque enim Barduini conjecturae possim accedere, ut tali scripturâ Facundus Libertus sibi indagetur. Novi in elogiis notam L. *Libertum significare*, sed eidem est [illegible] Lucii praenomine reddidere, quod hoc loco potè Facundius appellationem [illegible] non possit, ubi [illegible] inservit ad Libertinam Architecti originem ostendendam. Neque enim tal [illegible] Plinius, ut Libertum aliquem designet, qui Hacti nomen addat. Omitto [illegible], et Lenaeum Pompeji (e), Laurentum Ciceroni (f), Callistum Claudii (g) [illegible], cum [illegible] Patroni additum nomen in Naturali historiâ invenies. Neque illud etiam praetermittendum, quòd in aliis exemplis, alibique Libertina conditio nullis notis [illegible]. Quis igitur [illegible] [illegible], ut Barduinus innuit, Architectum (h) antiquo *Facundius L.* appellatione voluit Plinius designare? Vbi enim ad Augustum spectasset, Julii saltem, vel alio cognato gentilitio nomine erat donorandus. Quis denique hic Facundius, cujus cognomen neque in Augustalium Libertorum sepulcreto, aut alibi unquam, haud nominum Romanorum, Libertorumque [illegible] principali appellatione vocatur in Gruteri, & Muratorii syllabus inveniet. Facundinum igitur omni jure a Naturali historiâ arcendum puto verius, quidquid illum Gerardus Bossius Barduinus [illegible] (i).

Vt denique ad Mathematicum appellationem [illegible] illam [illegible] ex opera [illegible] atque ex Plinii methodo idoneam convenit, quicquid in aliquibus desideretur exemplaribus. Velim adnotassem *Pincianus*, Salmasius, Harduinus Nullum de Fabii Vestalis [illegible] [illegible], quod artificis nomen primi horologii apud Romanos conditoris praetermiserint (k). Fortiori igitur argumentatione statuendum tanti stupendique operis conditorem propriâ appellatione a Plinio indicari, quem [illegible] ob temporum vicinitatem [illegible], atque [illegible].

An verò *Manlius*, *Manlius*, vel *Mamnus*, aut *Manlio*, *Manlio*, *Manlii* in Naturali historiâ verius sit reponendum, haud facilè statuerim. *Manlius* in Ambrosianis codicibus, & Principe editione occurrit, [illegible] cum illo Manilium pari, quem Gerbertus, postea Sylvester Papa II., de astrologiâ scripsisse affirmat (l). Manilii nomen apud Plinium legebant eruditi, [illegible] Pontificis principatu (m): quibus adde Nigrum apud Malvasiam (ubi [illegible] horologii gnomonem [illegible]) [illegible] Vibianum [illegible] pronuntiat (n). Pro Manlio [illegible] videtur Pelens (o). Alii [illegible] hunc Manilium non [illegible] alia, qui de Astronomiâ poëticum opus conscripsit. Sed hos quoque [illegible] nutare. [illegible] Manlium scripsisse [illegible], atque [illegible] legit apud Plinium (p). Vossius Manilium, & Manlium in hujus [illegible] codicibus invenit [illegible] (q), aut Quenstedtius (r), aliique [illegible] Johannes Albertus Fabricius M. Manilium (eum [illegible] fortasse a Manlio Mathematico, de quo hoc loco agit Plinius) in Lunâ bibliothecâ [illegible] (s), addidit Gerbert [illegible] [illegible], qui ad M. Manilium de Astrologiâ scribentem provocavit. Neque alia in hoc [illegible] difficultas, cum veteres Astrologum, Astronomumque per synonymiam [illegible].

Contra Harduinus Manilium, cujus Astronomicon libros habemus, [illegible] *ridiculum*, neque *enim*, ait (t), *Augusti aevo, ut putat Scaliger, sed Constantini M. vixisse poëtam constat*. Hujus opinionis fuit olim Vossius, nec [illegible] Gevartius, qui Astronomicon [illegible] esse Manilium Theodorum conjecit, qui ob sydera [illegible] Claudiani carmine [illegible] (u). Vossius tamen a primâ recessit opinione, [illegible] Manilium *circum utrumque Augusti temporibus* floruisse affirmavit. Hanc [illegible], [illegible] & [illegible], satisque [illegible] [illegible] Manilii Poëtae tempora ad Augusti Imperium [illegible], ut egregiè Fayus [illegible] (x), Johannes Matthias Gesnerus (vel difficultate [illegible]) haec praetermittit illustranda, apud ipsum (y). *Ei qui est in Campo, Divus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras, dierumque ac noctium magnitudines, strato lapide ad Obelisci magnitudinem, cui par fieret umbra brumae confectae die sexta hora, paulatimque per regulas (quae sunt ex aere*

(a) Cap. XIII. pag. 76. & 77. (b) Consule indicem Harduin. (c) Lib. II. 78.
(d) Lib. V. (e) Lib. XXV. [illegible] (f) Lib. XXVIII. [illegible] (g) Lib. XXXVI 7.
(h) Cap. XII. 60. (i) De Obelisc. pag. 32. vid. epist. VIII. ad Bandin. fol. LV.
(k) Lib. VII. 60. (l) Epist. XIII. (m) Vid. Bandin. praefat. pag. LXXI.
(n) Mem. [illegible] pag. 192. (o) Epist. [illegible] apud Bandin. (p) De Poet. Lat. [illegible]
(q) De Poetis Latin. (r) Dialog. de Patriis [illegible] pag. 307. (s) Lib. I 18.
(t) In Indic. Auctor. apud Plin. tom. I pag. 62. (u) Vid. [illegible] ad lib. III. Sylvar. Pap. Statii.
(x) In M. Manilii vitâ. (y) Pag. 1013.

Ex Hardein.	Ex nostrâ recensione.
ipsa, alias enormiter jaculante apice, ratione (ut ferunt) a capite hominis intellecta.	*se ipsâ* [1], *alias enormiter incrementa jaculante apice: ratione, ut ferunt, a capite hominis intellectâ* [2]. *Haec diurnum*
Haec observatio triginta jam fere annis non	*observatio* [3] XXX. *jam ferè annis* [4] non

ANNOTATIONES.

ovo inclusus) *singulis diebus densiores ac rufus augescerent, digna ingenio ejus & ingenio ...* — *Haec observatio triginta jam fere annis non congruit*

(3) *In apice.* Cum Politiani membranis, atque ex codicis Riccardiani & Mediceo Legendum igitur ... Mandel Mathematici

(1) *Caput vertice umbrae.* Laudata Politiani exemplaria, eodem Riccardianus, Ambrosiani, Aleriensis Episcopi, veterum typographo (*a*). In Vaticanis 1451. 1452. 1453. 1557. [illegible] caput vertice umbra.

(2) *Colligeretur in se ipsâ.* Haec est lectio I. Ambrosiani, & Riccardiani. Ita proferunt etiam Vossianus, Salmasio, & Gronovio. Plinianum *in ipsâ* Ambrosiani II., Aleriensis Episcopi (*b*), itaque quamvis in *semetipsam*, quod inveni etiam in Lugduni ... dum, & Vaticano 1451. & Principe editione.

Quomodo id sit molitus Manilius, eruditos dubitare asseris Dalecampius, ne pilam se imposuerit, ut assereret humani capitis similitudine, ut inferuerit, & excogitavit lapide demissum ... [illegible] ... Hinc ubi ... Interpretes Pliniano requirunt, cum Obeliscos ob religionum factos haberet antiquitas. Nihil, cui fundo Dalecampius a Zieglero prolata adoptaverit, quando ... Id esse Maximi apud Aegyptios Praefecti ob oculos habebat exemplum, qui Obeliscum ... in Alexandriae forum ... mavit. Pilam humani capitis figuram exhibuisse minime ... Plinius, sed rationem ad Solis umbras capiendas Architectum, ut vulgo ferebant, ab humani capitis figurâ deduxisse. Hanc pilam perforatam fuisse scribit Oddius (*c*), unde partem superiorem ... in fabrica ... collectum ... diversa incrementa, ... mutandis ... operibus, praeferret. Nullus ... gnomonis additis rationes Bandinius statuit, quod ... regulae in pavimento ... ex aere contabantur ... aere quoque pilam, auro Architectus superve... (*d*). Pilam Caj. Obeliscum impositam describens ... gasetta, haec patrio idiomate ... *E questa palla ... rame ... e coperto di fogli d'oro — non è massiccio l'oro voi metallo ... ed il rame è ... ma molto coperte: lascia d'oro* (*e*). Ex cupro igitur ... pila, quam Manilius gnomonis addidit Obelisco, quamquam non ignorant Ammiani Marcellini ..., ex quibus colligunt Eruditi aliorum etiam Obeliscorum vertici pilam fuisse impositam, eamque aeneam, auro ... *Sphaera superimpositam ...* ... (*f*).

(2) *Intellectâ.* Mirum semper evadet, quod cum haec Plinii verba aperta sint, illa minime intelligens Montucla virum ... iniquo arguat judicio in hunc sententiam (*g*). *Le mathématicien Manlius qui dirigea cet ouvrage, termina l'obélisque par un globe, non pour lui donner de la ressemblance avec la figure humaine, comme le dit Pline faussant peu heureux dans sa conjecture, mais afin que le sommet de l'obélisque étant confondu avec ce globe, le milieu, de l'ombre, qu'il projetoit, désignât la hauteur du centre du Soleil.*

Quisnam atque autem ferre poterit, ut Plinium perperam accuset Montucla, Romanorum doctissimum saepe numero in conjecturis infelicem affirmet, quando ipse tam insignis Mathematicus Plinii dicta non percepit? *ratione, ut ferunt, a capite hominis intellectâ*, namque id interpretandum, ut globo similitudinem humanae figurae tribueret? *pour lui donner de la ressemblance avec la figure humaine.* In hisce profecto reddendis Montuclam ... incerto ... fatendum erit, nisi illum Latinae linguae omnino eodem judicare valitum. Fortasse ex Dalecampii additamento sibi decepto, qui tamen ... , quo modo id molitus fuerit Architectus, dubitat *ne pilam sibi imposuerit, ut asseret tota humani capitis similitudine* (*h*). Hujus consultatione imprudenti paullo ante respondet, Montucla humano capiti similitudinem minime ... integram hominis figuram ... Plinio inducit, quando incomparabilis sagacitatis Vir, ut in tanto effectus non causam ..., sed rationis originem persequeretur, adjecit Mathematicum pilam Obelisco impositam, consilio ... ob ... umbrae aspectu, quae ... Haec non unice Boscovichius (*i*), & reliqui Mathematicis Eruditi ... (*k*), sed quisquis perpendit hac Latinâ ... idioma, facie intelliget.

Ut sequentes ad Caput Obeliscum lectiones sebastiani, Tempore Riccardiani, utriusque Ambrosiani, aliorumque exemplarium subjiciemus, a quorum omnium indicatis multa adhuc emendanda lector intelliget, nam membranae omnes pluribus mendis deformatae indolentur.

Ex cod. Riccardian.

Haec observatio XXX. jam fere annis non congruit sive Solis ipsius dissono cursu, & caeli aliqua ratione mutato, sive universa tellure a centro suo aliquid emota ut deprehendi & aliis in locis accipio, sive urbis tremoribus ibi tantum gnomone motato, sive inundationibus Tyberis sedimento molis facto quamquam ad altitudinem impositione ... in terram quoque dicuntur esse fundamenta.

Ex cod. I. Ambros.

Haec diu XXX jam fere annis non congruit, sive Solis ipsius dissono cursu, & caeli aliqua ratione mutato, sive universa tellure aliquid a centro suo emota ut deprehendi & in aliis locis accipio, sive urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto sive inundationibus tiberis & ... facto mol. ... apitudinem impositione ... dicantur jacta fundamenta.

Ex cod. II. Ambros.

Haec observatio XXX jam fere annis non congruit sive Solis ipsius dissono cursu, & caeli aliqua ratione mutato, sive universa tellure a centro suo aliquid emota, ut deprehendi & aliis in locis accipio sive urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto, sive inundationibus tiberis sedimento facto molis ... apitudinem impositionem ... quoque dicantur jacta fundamenta.

(3) *Diurnum observatio.* In Politiani codicibus *diurnum* vocabulum desiderari videtur ex suppositâ ad vocem horulli,

(a) 1469. 1470. 1472. 1473. (b) 1470. 1472. 1473.
(c) *In praefat. De Solaribus horologiis* (d) *Cap. XIII. pag. 73.*
(e) Discorso intorno all' historia dell' aguglia (f) *Lib. XVII. 4.*
(g) Histoire des Mathematiques *tom. I. par. III. lib. I. pag. 407 & 408.*
(h) *Vide edition Hack. tom. III. pag. 697.*
(i) *Epist. III. ad Benden. fol. XXVI.* (k) *Mamma, epist. V. fol. XLII.*

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
non congruit, sive Solis ipsius dissono cursu, & caeli aliqua ratione mutato, sive universa tellure aliquid a centro suo dimota, ut deprehendi & in aliis locis accipio. sive Vrbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto sive inundationibus Tiberis sedimento molis facto quanquam ad altitudinem impositi oneris in terram quoque dicantur acta fun-	*non congruit, sive Solis ipsius dissono cursu, & caeli aliquâ ratione mutato* [1], *sive universâ tellure a centro suo aliquid amota* [2], *ut deprehendi & aliis in locis* [3] *accipio* [4], *sive Vrbis tremoribus* [5] *ibi tantùm* [6] *gnomone intorto, sive inundationibus Tiberis sedimento molis facto* [7], *quamquam ad altitudinem impositi oneris* [8] *in terrâ* [9] *quoque dicantur acta fun-*

da- | da-

ANNOTATIONES.

aliâ, qui in re II Ambrosiani consonant. Veruntamen in Alnuensi Episcopi, Bernaldi, Barbari, Palmerii, Benedicti, aliorumque exemplaribus apparet: *illum liberius e copertum*, cum ad dictam praelectam inaequalitatem gnomon inserviret. Indicia hujus lectionis quoque habemus in Riccardiano, ubi ex contractis notis *deri aliter* legitur *recepti deservare*. In I Ambrosiano, loco *dictam* legitur *arrepta dari*. In Vaticano 1950 *haec ex dua*. Optimè in alio ejusdem bibliothecae 1911 *haec dictam*.

(4) *XXX. jam ferè anni.* Codices Riccardianus, Ambrosiani, editio Princeps, Pandectes typographi &c. (a) Si igitur Plinii prodeunt haec observatio XXX. jam ferè anni non constabat circa annum V Conditae 800. Gnomonis aenheam officia fun defuisse colligimus, eoque mirabilis illius aliam vidit Plinius, usque ad natalis frequenter quinquam (b). Boscovichius alias addit conjecturas, de quibus ipse egerat (c). Quod cum fine nostra avertunt supputatum debent a Maraldo (d), & Poleno (e), intelligit ex tempore Naturalis historiae conscriptae, atque hoc in Plinianis tabulis, & Ipsamet Plinii aetâ producimus, unde longè magis a Boscovichio opinione recedendum, qui Plinium circa annum vulgaris aerae 70. scripsisse affirmat (f) quando manifestè probatur Plinium Naturalis historiam suprema imposuisse manum anno V. C. 830., qui Christi 78. Vulgaris aerae 80. respondet (g).

(a) *Mutato.* Aera Mundi, & plurimos diversae vestigiis in tellure constitutionum inditione possilis ex Maraldi intelligas (h). Boscovichius hunc utrum aji agens. *Plinius*, inquit (i), *prudentior omnino sibi poterat, mutationem aliquam in Solis motu existisse, neque esse ipsum tempore debuit, quod liberum Naturae indagatorum laudibus nunquam, ut ad ipsius quidem Solaris motus transferam Virgilianum illud.*

, , , , *Solem quis dicere falsum*
Audeat?

Terram a centro suo dimotam esse, ad quidem tum temporis minus verisimile censeri poterat. At in Newtonianis de motu corporum universae gravitatis sententia ad magis Naturae consonum.

(2) *Aliquid amota.* Textorum sequor Riccardiani exemplaris omnes partes legimus in Ambrosiani, & Poliani codicibus, ut Principe editione. Praeter ea, quae congerit Boscovichius, consula Newtonianae Astronomiae mechanicae, & Stuartum, unde colligitur potuisse observationes minime congruere, vel ex aliquo aliorum Cometae accessu, vel ex aliquâ in ipsius terrae partibus commutatione (k). In diversum abierunt Polenus (l), aliique Mathematici (m), asserentes quòd

ubi etiam Tellus (per hypothesim) inter Planetas collocaretur, & juxta Copern cum motu aliquis initialem non haberet, admodum etiam motu inter Planetas attractione, unde certa importabat oscillationes, & tantum perturbationes referentur. Adeo tamen hanc terrae magnitudinem locant, ut minimè conferrent ad illam motum non explicandam.

(3) *Et aliis in locis.* Codex Riccardian.

(4) *Accipio.* Vide quomodo incedat comma Plinius, simul ab aliis (caeteris conjecturam auctoribus tradita) non dissimilitudines.

(5) *Vrbis tremoribus.* Peculiari Romae terraemotu. Ita ex eo procul dubio intelligendum. Conduc, quae tradidit Ibeu (I ubi urbem Romam terremtu saepius (n)).

(6) *Ibi tantùm.* Emendandum omnino ibi tantùm gnomone intorto.

(7) *Molis facti.* Affirmat Polenus omninò verisimile, quòd Tiberis inundationes ad rationem terram subierint, ut gnomon aliquâ ex parte declinarent, cum aqua in terram densam & compactam (crassatam ea erat) ad magnam profunditatem penetrare nequiret. Non diffitemur tamen per rimulas venas ad ipsa fundamenta eundere potuisse. Et fortè factum, ut aliquam adeffluentiae, quae inundante Tiberi diu aquam reciperent, ut senius fundamenta subtraxisse intelligamus. Aquae in terra omnibus circa annos posuit inveniuntur, nam ad fluviorum libellam accedunt, quando tellurem ex aliquo solo fodiamus. Quid igitur de Campo circa Tiberim dicendum? Tanta fuit aquae vis, quae ut excavando Obelisci stylobam emergebat, ut hanc non dare esset analysis (o). Haec omnia conjecturam ad Tiberis inundationem spectantem, verisimillimam indicant.

Iterum in Naturae mysteria confugit Montucla his verbis: — *Ce monument fut de peu de durée, & si quelques, ans après, au temps de Pline, qu'il ne remplissoit plus sa destination. Cet Historien en suppose trois causes, comme un changement du cours dans le Soleil, un déplacement de la terre, ou l'affaissement de la base de l'Obelisque, mais il est encore plus de déference à accumuler moins de conjectures, & à s'en tenir à la dernière qui est la seule vraisemblable.* Similia contradictiones libidine Montuclam congessisse atque compertum habeo atque interim ex Plinii non conjecturae peculiaris Velut terminos oblinisceret, quos gnomonem potest se unicquam manifestare. Hanc, & ultima ad Tiberinas inundationes pertinent, caetera probabiliter a devertiquamvis & ad eo intelligentis eo fidentur.

(8) *Ad altitudinem impositi oneris.* Mendosa dissonare in calamo exaratis, adiisque exemplaribus hoc loco apparent

(a) Ann. 1516. pag. CCCCCXI. (b) Vid. Tabulas Plinian. pag. 97. (c) Vid. Epist. III ad Bandin. fol. XXVIII. (d) Annal. tom. I ad ann. Christi 77. pag. 310. (e) Epist. I ad Bandin. fol. VII. (f) Fol. XXX. (g) Vid. Tabul. Plin. pag. 108. (h) Epist. ad Bandin. IV fol. XLII. (i) Epist. ad Band. n. III fol. XXXI. (k) Epist. apud Bandin. XIII fol. XCVI. (l) Epist. ad Bandin. I fol. IX. (m) Vid. epistolam ad eundem. (n) Lib. II, 84. ex Harduin. (o) Vid. Stuart fol. LXXVIII.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
damenta. Tertius Romae in Vaticano Caii & Ne-	*damenta* [1]. *Tertius est in Vaticano* [2] *Caji, & Neronis Principum* [3] *Circo*

ANNOTATIONES.

vere. Riccardianum: *ad altitudine impositione est in* ... cum Pintianus ex membranis A. & B. *adaltitudine impositione* Codd. Vaticani 1953. 1954. 1955 *ap...* ... *in impositione in terrae* Cod. I. Ambrosianus *ap...* *dine impositione* ... quae nil mas contraction... cet assensu ex *in terrâ quoque*, ut in II. apparet. Va... ticanus 1557 *altitudinem impositione*, unde emendandum *adderetur ad altitudinem impositi sunt.* illud enim ... *ponere* corruptum fuit ex literatâ dictione *impositi* ... literaque *impositione est*, vel *impositae est* (ut habent Alexandri Episcopi editiones) depravatum ex *impositi est*, nempe *enim* vocabulo. Cteterum ubi ... posuimus Plinium *ad altitudinem*, ita *aptitudines* scripsisse, nullo utramque vocabulum conjungeret ... verum cum *altitudinis*, & *aptitudinis* voces idonee scriptoribus ignotae essent, nihil hoc loco mutandum, ... atque ... emergant, sed etiam ratione impulsus, quod Harduinus *impositi* contra legi in II Regio codice affirmat, nil autem in Pintiani exemplo. In Hispanis tamen interpretem apographi ... *quemquam ad altitudinem impositum est*, unde ipse scribendum censuit, *quemquam ad altitudinem impositi sunt.*

(9) In *terrâ*. Cum II. Ambrosiano, & I. iudicem ... majoribus commentatores ... *in terram*, a prencipe ... exciterem ... atque etiam, ut plurimum, ampla ... Non ignoro tamen lectorem ignorare quod Pintianus ... ingressu legit *in terra*.

Vix nobis praetereundum sub ipso Obelisci stylobate extitisse basim quadratam ex marmore quod omittit ... voce Carpinum appellabatur, cum a nobis patres ... Cipollaccio, & Cipollino reddatur. Subtus interius & quadratis iisdem basis ex granito ... lapidis ... trunco cernebantur. Paullum diversa tradit Bandinius, ... nisi ... verba (a) ...

„ Integra stylobatae soliditate detecta, quae ad ... „ mosum XIX ¼ altiore ... vertice coronae ve- „ stigium observatum fuit, inferius tamen patere ... „ pii alteri basim marmoreae projecturae ⅛ eiusque pal- „ mo, basim primam efformant ex ... mar- „ moris, quod vulgo *Bardiglio* vocant, elabora- „ tam, cujus altitudo palm. erat vel ⅛, latitudo ve- „ ro, ut ajunt, quadrata, cujusvis lateris longitudine „ erat palm. XIV. Huic primae basi consimilis altera su- „ biacet, eandem projecturam efficiens, eodemque mar- „ more constabat, alta quidem palm. vel ⅛, sed lati- „ tudinem, ut ajunt, quadratam habens palm. XV. „ Ea vero ex duabus, iisdemque aequalibus componeba- „ tur partibus, marmo ... ocurrant.

Reliqua consule apud laudatum Bandinium, qui etiam „ Tiberinis, ait, basi detecta ex eodem marmore stra- „ tum inferius repertum est, quod, prout ex fossione ... „ quere potuit, circa tertiam hanc basim palmos IX „ complectebatur. Hujusmodi autem strati pars quam- „ vis sub aquas libellam palmis V. extabat, adeo ut „ ad marmor, Tiberinis hydati, ac basim eruen- „ dam, necesse fuerit multorum hominum opera in „ aquis exhauriendis uti.

Vix Mercatus ... Circo Campum Martium diversum fuisse a Campo Martio animadvertit, quod si aquae Tiberis Campum Martium occupas-

sent, Ego nia in Martiali Campo sedisset (b). Constat igitur Campum Martium Tiberis inundationibus fuisse obnoxium, ideoque in fundamentis mole lectum, probabili admodum conjecturâ, possumus suspicari.

(1) *Alta fundamenta*. Hic in voce Harduino, & Pintiano accedo. Numerosi ... Hispanus in suo exemplari legi *alta*, non *justa*. Videtur quid idem occurrat in II. Regio codice, quamvis Harduini verba non admodum aperta sint. Nos *alta* praeclarere Riccardianum codicem, & Pintiani membranas testantur, unde haec lectionem tanto firmatam praesidio, & magis testatur ... communion praestiturus, quam utroque a ... Vaticano, & Ambrosiano exemplaria, ut transferre admonet (c). In nonnullis tamen irrepsit *alta* (d), idque iam alia ingestum conspiceret. Caeterum haec fundamenta nunquam cum Harduino interpretabor Obelisci magnitudini fuisse paria. Hujus etiam sententi ... probabilis redditur, quod Campi Obelisci altitudinem palmorum CXVI. & dodrantis attribuit. Neque enim ... Architectorum, qui Turrim Campanariam in palmos 116. ¼ assurgentem, aequali mensurâ fundamentis ... Sufficit igitur, ut fundamenta palmis 73 ⅛ responderent, quae vera fuit Obelisci altitudo.

(2) *Tertius est in Vaticano*. Editio Princeps, codices Alexandri Episcopi, Beroaldi, Barbari, Palmarii, Benedicti, Dalecampii ita legunt. Gelenio lectitare placuit *Tertius Romae in Vaticano*, idque recte in suum affirmat, ut ... a sequenti versu in codicibus ... legunt *sinibus in molitione*, non in *molitudine* ... Sed quid commentatur ... castigationem inveniat, profecto ignoro. Fastidium in molitione Obeliscorum utique ... illud *Romae* manifeste redundat, cum Vaticanus Circus non alibi esse potuerit, & tertium hunc in Obeliscis memorare dignum usque adscribendum Plinium fuisse ... intelligunt. Fatendum tamen in Riccardiano exemplari, aliisque membranis *Romae* dictionem occurrere.

Vt sectionem circa suppositum basi marmor claudam ... addendum, marmor, quod neotericâ Italicâ voce *Carpinum* dicitur, & aliquibus patrio idiomate *Cipollaccio*, & *Cipollino* appellatur videtur a Vasario his verbis in duplicem speciem distingui postquam de Ophite locutus est (e). *Vien ancora poi di quello è il Cipollaccio, pietra che si cava in diversi luoghi; il quale è di color verde acerbo & gialletto, & ha dentro alcune macchie nere quadre alquanto grosse, & si taggono di questa sorte in più luoghi colonne grossi & sottili, & porti, & altri ornamenti, ma non figure. Questa piglia il pulimento come il porfido, & il serpentino, & ancora si sega come le altre sorte di pietre dette di sopra, & si ne trovano in Roma infinite pezzi sotterrati nelle rovine.* Paullo infra (f). *Sono nelle montagne de Carrara, nella Carfagnana vicino a i monti di Luna molte sorti di marmi, come marmi neri, & alcuni che traggono in bigio, & altri che sono mischiati di rossi, & alcuni altri che sono con vene bigie, che son crosta sopra i marmi bianchi, perche non son purgati, anzi offesi dal tempo, dell'acqua, & dalla terra pigliano quel colore. Cavansi ancora altre specie di marmi, che son chiamati Cipollini, & Saligni, & Campanini, & mischiate & per lo più una sorte di marmi bian-*

(a) Cap. XX pag. 106 (b) Felix Romae topograph. lib. IV cap. XII. vol. 147 tom. III collection. Graevii.
(c) 1469. 1470. 1472. 1473. 1476. 1496. 1497. 1499. 1507. 1510. &c.
(d) 1483. 1491. (e) Tom. I. Vite &c. in Proemio de Architectura pag. 15 & 26. edit. Florent. ann. 1550.
(f) Pag. 29.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Neronis Principum Circo, ex omnibus unus omnino factus est imitatione ejus, quem	co: ex omnibus unus (1) fractus (2) in molitione ejus (3): quem fecerat Se- so-

ANNOTATIONES.

bianchissimo, & lucenti, che sono grandi e in tutta perfezione per far le figure.

Gemma cum Vasarii dicta ob oculos haberet, addit Imperati descriptionem ac subinde cuperem candidum etiam invenire [illegible] (a) *Il Calore nelle antiche di Napoli si meravano del Cipollaccio bianco, de cui trovò un pavimento .... come ancora le sette colonne dello stesso marmo* .... (b) *Il marmo bigio, o pardiglio così detto dal suo colore che quasi fuligine*, viene di Genova .... (c) *I marmi Cipollini sono di un altra specie di grano (come gli descrive lo stesso Vasari) .... e per lo più pendono in verdiccio.*

Optandum esset, ut de hisce marmoribus Cipollaccio, Cipollino, Pardiglio, seu Bardiglio Florentini Academici in linguae Etruscae thesauro aliqua attigissent.

(3) *Principum.* Quem Plinius Cajum juxta veterum scriptorum usum Suetonius, & post illum recentiores Caligulam appellant, ut pluribus locis monuimus. Circum Harduinus hunc Circum a Cajo coeptum, inde a Nerone fuisse perfectum, idque haud obscurâ Taciti auctoritate, cujus verba affert (d): *clausumque valle Vaticanâ spatium, in quo equos Nero regeret haud promiscuo spectaculo.* Hanc ante Harduinum [illegible] Lipsius, qui ad allata Taciti verba credidit id a Plinio demonstrari lib. XXXVI. *Tertius Obeliscus Romae in Vaticano, Caji, et Neronis principum Circo* (e). Plinii verba [illegible] a Lipsio reddi [illegible] Harduinum Lipsii [illegible] lector intelliget.

(1) *Ex omnibus unus.* Codices Ambrosiani, Poliziani, & paene omnes impressiores addunt cum Harduino adverbium *omnino*. Quod nihil omnino expurgandum videtur. Harduinus legens *ex omnibus unus omnino factus est imitatione ejus, quem fecerat Sesostridis filius*, locum integerrimè sibi repraesentasse ait ex Cod. 3, veter Dalecampii, & Vaticani quoque exemplaribus teste Mattheo lib. 2. [illegible] cap. 14. & Kirchero lib. 1. de origine Obeliscorum cap. 9. (f). Quantâ obscuritate, & perperam omnia confundat, & fallò perceperit ut Harduinus, postea ostendemus. Praeterea sufficiat nulla vocabulum *omnino* in Dalecampii codice, & in omnibus Vaticanis desiderari. Principi igitur eidem adhaerere, ubi *ex omnibus unus fractus* [illegible] Ambrosianum nostrum superiori verbo *omnibus* haerentes, insulsè *omnino* addiderunt. In aliquibus exemplaribus [illegible] occurrit *omnino* (g), in aliis *omnis* (h).

(2) *Fractus.* Ita nam Ambrosiano I & duobus Vaticanis, Codices Aleriensis Episcopi (i), Beroaldi (k), Hermolai Barbari (l), Paintarii (m), Benedicti (n), Parisienses typographi (o). Vbi cum II Ambrosiano, Riccardiano, altero Vaticano, aliisque permultis legas *fractus est* (p), oportet omnino initio scribere *Tertius in Vaticano* &c.

(3) *In molitione ejus.* Pronomen *ejus* desideratur in codd. Pulteianis, & Riccardiano, tribus Vaticanis, sed in aliis ejusdem bibliothecae, uti in Ambrosiano, & antiquioribus omnibus recipitur; unde potius in quam Galenus accederem, cujus lectionem in operis tempore afferunt Dalecampius, alteram addidit in ora Plin. *ex omnibus unus factus imitatione ejus.* Locus nunc posset, ut ostendamus integerrimam Harduini fidem undique concudere, juxt neque Dalecampii dicta, neque veteres codices, & Romanos codices apud Kirchemum consulat, sed arbitrario *factus est imitatione ejus, quem fecerat* &c. simpliciter Plinium sibi persuadens.

Kircherus de Obeliscis (non ex capite, uti apud Harduinum) sed VIII. „ varias fuisse, inquit (q), controversias circa haec verba Plinii ob diversitatem sensuum, quae in Vaticanis exemplaribus leguntur, quae post Mercatum, Gelenium, Pighettum a me recognita sic se habent „

„ Primum, ita habet *Ex omnibus unus factus imitatione ejus, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus.* „

„ Secundum sic: *Ex omnibus duos fractus imitatione, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus.* „

„ Tertium sic. *Ex omnibus unus fractus imitatione ejus, quem fecerat Sesostris filius Noncoreus.* „

„ Quartum. *Ex omnibus fractum ex molitudine, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus.* „

„ Quintum. *Ex omnium fractus in molitione ejus, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus.* „

„ Sextum. *Ex omnibus unus omnino fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus.* „

Antequam Kircheri animadversiones ad allatas scripturas proferam, juvabit animadvertere, Plinii mentem & Opinionem omnino fuisse factus est .... *quem fecerat.* Addo quod diligenti studio [illegible] non praetermisisse illam notionem, qui meminit Aegyptii Regis Obeliscum esse imitatum *factus imitatione, & fractus imitatione*, corruptam ex vocibus *fractus in molitione*, statim intelligo. In I Ambrosiano occurrit *fractus imitatione ejus*, uti in III Vaticano, unde unum tantum verbum ibi deprayatum agnoscimus. *Fractus imitatione* (sic) in Vaticanis addidit Alexander Benedictus, cum in operis tempore vulgaret *in molitudine ejus* (r), quod insulsum verbum in aliis etiam impressionibus apparet (s), sed corruptum a *molitione* litterarum ductu discedit.

Codex Riccardianus hanc fere lectionem, ubi legitur. *Tertius Romae in Vaticano Caji & Neronis principum Circo ex omnibus unus tantum fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Noncoreus ipsusdem centum & altus, quem post centum cubitos addidit in metalis Sole sacratum.*

Iterum igitur Harduini confidentiam arguemus, qui postquam ad Vaticanos codices provocavit (ex quibus tamen nos quidem ex integro suam haber lectionem) ignorans neque addit, una Regum 2. exhibere fuisset *fractus est in molitione, quem*, idque „ haud dubie reportus ille in falso. Nam qui videre, & explorare, interrogentque adhuc est pervenerunt „ Nam Kircherum animadvertere verba omnia Vaticanorum exemplarium perpendentem „ Si verum, ait, est sensus primi exemplaris, „ sequitur falsum esse relationem Plinii, videlicet, Obeliscum hunc non à Noncoreo, sed ab alio quodam „ Rege erectum esse. Secundi exemplaris sensus, unde „ difficulter est capere, ita fore veluti sua reprobandus. „ Tertium exemplar monstrat plures à Noncoreo erectos Obeliscos, & unum tantum ex iis fractum esse, quod „ contradicit Plinio. Quartum ostendit Obeliscum fuisse „ in materia fractum & grande ruptum, quod dici nulla ratione potest. Quintum & sextum aperte „ afferunt factum in ipsa artificis opere confractum, „ quam sententiam nos verisimiliorem acceptamus. Fractum enim fuisse hunc Obeliscum in superioribus partibus, plurima indicia manifestant reperiri, ipsa quoque geo-

(a) Storia Natural tom. II x. arte 3 pag. 16. num. 30. (b) Pag. 17. num. 69.
(c) Arte 7 pag. 7? num. 84. (d) Lib. XIV Annal.
(e) Ad lib. XIV Annal. num. 72 pag. 104. edition. Antwerp. anno 1600.
(f) Hard. Plinii tom. II. not. & emendat. ad lib. XXXVI num. IX pag. 731.
(g) 1476. (h) 1507. (i) Vid. edition. 1470. 1472. (k) 1476.
(l) 1497. (m) 1499. 1519. (n) 1507. (o) 1516. (p) Vid. Gelen. Paul. Mant. Dalecamp.
(q) Pag. 71. (r) 1507. (s) 1497. 1499. 1519.

Ex Harduin.	Ex nostra recensione.
quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus.	*sostridis* [1] *filius Non-coreus* [b], *Ejusdem*

ANNOTATIONES.

proportio Obelisci locabatur ostendit, cum longitudo ad basis latus minimum decupla, sicuti in omnibus alius Obeliscus reperiatur. Quod si ullum certe locupletissimum indicium est aliunque in superiori Obelisci parte supputare fallax, alia enim dicta Obelisci basis 11 palmorum comparatur, altitudo ejus [illegible] decuplam proportionem, quam infima Obeliscorum latitudo ad altitudinem eorundem habet, 130 pedum foret. Cum jam vero altitudo ejus non [illegible] [illegible] juxta proportionem omnibus Obeliscis communem pars aliqua necessario fuit in palmorum aliis. Quod vero in prima sua erectione [illegible] [illegible], ex verbis Plinii constat, *quae ex omnibus [illegible]* Plerique ex iis accepit Kircherus [illegible] Obeliscum Romae extant [illegible]. Indolebat doctus hic Praesul [illegible] vero hoc imperatori [illegible], qui ubi [illegible] comparatur, sed potest ab amanuensibus non habitus fuisset, itaque mensuram & ipsa qualemcumque a Vaticanis [illegible] primo [illegible], dimissum a Kirchero eodem factus, postmodum etiam diversa circa lectionem adnotavit in hanc speciem (a) nempe in [illegible] Vaticanae bibliothecae exemplari accepere *in omnibus illis fractus imitatione, quem fecerat Sesostris filius Noncoreus*, ab qua emendationis loco [illegible] *fractus imitatione*.

In duobus aliis codicibus (quorum alter ad Nicolaum Perottum, sive ut ipse & plerique scribunt Perottum, Archiepiscopum Sipontinum, spectabat) legitur *ex omnibus erat fractus imitatione ejus, quem fecerat Sesostris filius Nuncoreus*.

In quarto codice, *in omnibus erat fractus imitatione ejus, quem fecerat Sesostris filius Noncoreus*.

Quintum codicem veruitum, ut [illegible] omnibus longe antiquiorem (quemque multum commendabat Paullus Manutius) habere uti in impressis *ex omnibus autem, meaveo fractus est in radicatione ejus, quem fecerat Sesostris filius Noncoreus*.

At ab 15. sibem Vaticanae bibliothecae exemplar valde recens, sed ab optimo, & vetusto apographo deductum, atque a docto viro emendatum, aliaque hic de causa integerrimum *unus ex omnibus fractus in mollitione ejus, quem fecerat Sesostris filius Noncoreus*.

Si Mercati lectiones ex iisdem codicibus desumptae Kirchero conferantur apparet primam Mercati exemplar secundo apud Kircherum respondere Anonymi, qui Antisacris [illegible] suscepit, emendatio sequitur dedicata per se consulit, & fortasse hac de causa a Kirchero praetermittitur.

Secundam & tertiam Mercati, erit primo & tertio Kircheri conferendum, quarum in Noncoreus, & Sesostris [illegible] aliqua adsit differentia, quae si non ea [illegible], in typographorum incuria fortasse rejiciendae. Quartum Mercati, diversum suspicor a tertio Kircheriano, cujus supra mentionem.

Quintum Mercati, ut Kirchero [illegible], quamvis Mercato Noncoreus, Kirchero *Nuncoreus* istius Regis nomen appareat, sextum Mercati, quinto Kircheri respondere, nisi Mercato ignotum colligimus exemplar quarto loco per Kircherum allatum, vel quia Sixto V. regnante non adhuc ad Vaticanam bibliothecam delatum, vel quia [illegible] in [illegible] (uti etiam in hunc diem) degebat. Afferit enim Mercatus in quibusdam codicibus (quos tamen non attingeret) legi *mollitudine ejus*, gaudetque totam vitam nobis subscribere, cum *mollitudini* [illegible]

tam ex [illegible] vocem agnovit. Neque enim necesse est pluribus rejicere dictionem doctissimi Obelisci [illegible] [illegible], utique a Plinio [illegible] undique abhorrentem. Reliquarum lectionum inceptias a Kirchero eodi Minervâ indicatas, magna diligentia, & acumine a Mercato auplosas apud illum consule. Ex utriusque sententia, ex ipsa narrationis tenore, ex membranarum indicio hunc Non-coreum Obeliscum fractum in molitione intelligo.

Id contigisse non a Non-coreo sustinentibus, colligunt Mercatus, Kircherus, aliique, qui in re fidem meam non obstringam, cum tale infortunium Caput pro se accidisse suspicor. Hic enim Augusti aetate superatarum, longe majorem Obeliscum importatum *quatuor truncos lapidis ejusdem ad sustinendum eum addunt* (b), absque ad Nero, *quod nihil admirabilius visum in Mare*. Non igitur mutilatum, sed integrum, delegit Obeliscum, quem in sua cum natione ejus fractum Romae colligeres. Ubi tamen in Aegypto rupturi, & fortasse sanatum crederet, adhuc non satis se ignorare, quod Vaticani Circi Obeliscus a Sesostre [illegible], & Sothide ejus [illegible] longe antiquior, ut ceterum docent mensurae, & meis oculis spectavi, [illegible]. Hunc Sixtus V. Dominici Fontanae Tribunis [illegible] operâ in Divi Petri [illegible] area collocavit, qua de re illi [illegible] scriptores Bargaeus, & Pigafetta, & Mercatus luculentè egerunt. Extat in Museo nostro aereus nummus, ubi Architecti effigies hujusmodi epigraphe DOMINICUS FONTANA A MELLINO NOVOCOMEN. AGRI: in postica parte

Optandum fuisset, ut Fontana Mathematicis studiis, & orichalco sitis? illustris aerum meliusdi doctrinae, & peritiorem invenisset monetarium. Caetere enim [illegible] [illegible] C. CAESARIS &c.

(1) *Sesostridis*. Hujus Regis nomen ubi gignendi casu cum recentioribus scribo, ubi vero sit [illegible], quod alibi *Sesostris* (c), Recto casu, & *Sesostre*, vel *Sesostre* Romanum (d) facere Plinio. Caeterum & *Sesostris* gignendi casu posset hoc loco accipi in omnium exemplarium indicio invenire sibi comparanti. Ubi vero vetustiorem membranas sequamur ancea *Sesosis*, vel *Sesostidis* Recto casu & Romanum, *Sesosis*, vel *Sesostide* a Plinio reddi statuendum esset. Hoc loco in Ambrosiano II. Po-

[a] Da gli Obelischi di Roma cap. XV. pag. 181.
[b] Plin. XVI. 40. vide hujus volum. pag. 128. & 129.
[c] Lib. XXXIII. 3.
[d] Lib. VI. 29. &c.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
us. Ejusdem remanet & alius centum cubitorum, quem post coecitatem visu reddito, ex oraculo Soli sacravit.	*dem remanet* [1] *& alius C. cubitorum;* [2] *quem post caecitatem* [3] *visu reddito, ex oraculo Soli sacravit.*
Ex Harduin. XXV. pag. 756.	
LX. Pavimenta originem apud Graecos habent elaborata arte, picturae ratio-	*Pavimenta* [4] *originem habent apud Graecos elaboratâ arte* [5], *picturae ratio-*

ANNOTATIONES.

lianas, & Vossii membranis, editione Principe, & subsecutis typographus *Sesosidis* legamus (a). In iis libris tamen Nonnunc patet mentio. In Riccardiano, et aliis, in Vaticano codicibus jouta Mercatum *Sesosidis*, & *Sesodis* apparet. Si Kircheri fidem ibi ono [illegible] exemplari occurrit *Sesostridis*. In Ambrosiano I legimus *Sesodis* ita tal *Sesosidis* habent Academicus, Mesaplatus, Gudlanus, unde Gronovius *Sesosidis* plaudit restituere (b). Praeter ea, quae adnotavimus pagina 196. non ignorant eruditi, quod diversâ ratione ab antiquis Scriptoribus celeberrimi Principis nomen reddatur, neque ipsissimi auctores sibi convenerunt exemplaria. *Sesoosis* sub aetate legebat apud Diodorum Siculum Johannes Tzetzes (c), quamvis e Bibliothecae auctore alites scriptum nonnulli contendant, ut videre est apud Henricum Stephanum, Rhodomannum, & Wesselingium (d). Divus Justinus Martyr hunc *Σεσόγχωσιν* appellavit (e). Caeterum cum a Lucani *Sesostrin*, plerumque dicatur (f), itemque *Σέσωσις* scribat Aristoteles (g), Pausanias (h), Aelianus (i) hanc lectionem nos vero vindicamus, cum *Sesostris*, & *Sesosis* diversa sint nomina, & utrumque (uti aliae appellationes) a superbo Rege usurpatum dicere malueris. Hanc opinionem fovet Suidas, qui *Σεσώγχωσις* proprium esse nomen tradit, nec nomen dedit, at *Σέσωσις* illi Rex Aegypti (k). Adde, quod laudatus Princeps, Sethosis & Ramesses etiam vocitatus fuit teste Scaligero ad Eusebium, videturque Justinus Verum omnino Sesostrin tenuere (l) quae veruli Syncelli opinionem comprobant, e Aegypti Regibus haud infrequens, ut dupliti, triplicique appellatione indigenes reperiantur (m).

Contendit Mercatus, quod *Sesostridis* loco in emendatioribus libris legitur *Sesothis*, & *Sesosis*, utrumque *Sesothis* a Plinio reddi verisimilius putarit (n). Si hypothesis vera afferunt rebus illos, & Marshami opinioni accederes, et qui in Sacris Litteris *Sisac* dicitur, a Plinio *Sesothis* appellaretur. Contraria tamen fortiori sententia, ut Sesostridis (seu quodcumque aliud rationae superbi Regis nomen fuerit) tempora non Roboami aetatem distantiae (o).

(2) *Non-coreus.* Sequor utrumque Ambrosianum codicem & Principem editionem, in quibus *Non coreus* apparet, videtur enim nomen ea duabus dictionibus conflatum. Kircherus, qui (ut Mercatus verbis utar (p)) variis genuina forma de Aegyptiorum hieroglyphicis vulgavit, corrupte apud Plinium legi *Nuncorei* tradit, cum *Memphoreus* esset appellandus (q), sed hujusmodi cum aliis Aegyptiorum nominibus ostenderat, quae Kircherus male in Latinas scripturas reddere sibi persuadet, quando Romani porta ipsorum idioma barbaras appellationes tornabant, potius enim Mercato accederem, ut *Nephercheres* appellaretur, quia de ea alibi

(1) *Ejusdem remanet.* Minimè haec verba indicant Obeliscum a Cajo in Vaticano Circo statutum ad Noncoreum spectasse, cum ejusdem & alius remaneret.

(2) *C. cubitorum.* Ex laudatis Ambrosianis codicibus, atque editione Principe, in aliis per elementa centum cubitorum scribitur. Hanc methodum sequitur Harduinus, cujus verba extribui Bindonius in operis sui praefatione, male tamen a typographo hoc loco habetur, cum numerorum centum cubitorum omiserit (r).

(3) *Post caecitatem.* Quem Noncoreum Plinius dicit, Diodorus Siculus Sesosin, sive Sesostrin II. appellavit, tum paterno assumpto nomine post defunctam Regni habenam, Oraculi monitu visum recuperasse scribit (s). Hinc Heliopoli, ut Deo gratias redderet, binos fieri Obeliscos, ad octo cubitorum latitudinem, & centum longitudinem dedicavit. Neque a Diodoro Siculo multum differt Herodotus, qui tamen hunc Sesostridis filium, *Φερῶν* (t), seu ut Harduinus, aliique legunt *Φερων*, vocavit. Videtur quod Pharaonis additamentum, Regibus omnibus Aegypti commune, in Pheronem Graecus historicus commutatum speciali titulo Sesostridis filium dixerit, quod de eo e Mercato arguitur, ubi animadvertit quod Pheron Herodoto, Sesosis Diodoro, Nuncoreus Plinio, Nepher cheres Eusebio, nominibus ordine Regi conveniunt; Pheron enim est Pharao, qui Coreus Plinio, Cheres ab Eusebio dicitur, itemque Latinis appellatur *Non*, ab aliis *Nepher* deducitur. Wesselingius adnotavit, quod etiam memoratus Pomepo ab Eusebio *Φερων* vocatur.

Haec omnia ostendunt diversis nominibus Graecos, diversis Romanos ad ipsissimos Reges pervenisse, neque easdem appellationes verbis elementis reddunt, quorum originem Kircherus Auctorum aetate ita persequitur, ut plerumque ex arbitrio vendidit, ut alibi falsus ostenditur.

(4) *Pavimenta.* Qui pavimenta construebant *Pavimentarii* dicti fuerunt, quod nomen Latinae linguae thesauro augere operae, postquam artifices in tabulis Antiquis reperiuntur. Hanc in Museo Albano repositam illustravit Gorius (u), a quo aliam desumit Furiettus (x) in hanc speciem.

GENIO COLLEGI
PAVIMENTARIORVM
M. ALFIVS ONESIMVS
DEDIC K MART
M. SIL. L. NORB. COS.

Consulum integrae appellationes sunt
M. Junius Silanus
L. Norbanus Flaccus Balbus
Fasces gesserunt anno V. C. 761 (y). De illis Pli- nius

[a] 1470. 1472. 1476. [b] *Vid. edition. Hackiam. tom. III pag.* 894. [c] *Chiliad. II. pag.* 84.
[d] *Consule Diod. Sicul. Biblioth. lib. I pag. 63 ex edition. Wesseling.* [e] *Paraenes. ad Graecos*
[f] *Vid. Valer. Flacc. lib. V Lucan. lib. X* [g] *Politicor. lib. VII* [h] *Lib. I. Attic. pag.* 40.
[i] *Lib. XII* 4. [k] *Vide Henric. Stephan. apud Diodor. Sicul. lib. I pag.* 61. [l] *Lib. I* [illegible]
[m] *Consule item Diodori edition. curante Wesselingio pag. 63, & Marshamum in Canone Aegyptiac. sec. XIV.*
[n] De gli Obelischi pag. 133. [o] *Vid. Bandin. cap. II pag. 5. & seq.* [p] Annal. tom. X par. II pag. 139.
[q] *Obelisc. Pamphil. pag.* 71 [r] *Praefat. pag. XIX* [s] *Biblioth. lib. I pag.* 69
[t] *Lib. II Euterpe pag. 163. edition. Amstel. ann.* 1763. [u] *Annot. ad inscript. Don. class. 1. pag.* 64.
[x] *De Musiv. cap. 1 pag.* 10. [y] *Vid. Disquis. lib. IV pag.* 86.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
tione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami stravit quem vocant asaroton oecon, quoniam purgamenta coenae in pavimento, quaeque everri solent, veluti relicta, fecerat parvis e testulis tinctisque in varios colores. Mirabi-	*tione, donec lithostrata* [1] *expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus* [2], *qui Pergami stravit* [3], *quem vocant Asaroton oecon* [4] *quoniam purgamenta coenae in pavimento quae converri solent* [5], *velut* [6] *relicta, fecerat parvis e testulis* [7] *tinctisque in varios colores. Mirabi-*

ANNOTATIONES.

tiom In usibu eom, inquit [a], *M. Junio Silano, & L. Lollio Coss* &c.

(5) *Elaborari arte.* Ita distinguenda verba, ut pavimenta sint arte elaborata ad picturae rationem. Superiore libro de Plinius affirmat *elaboratam hanc artem Italiae & maxime Etruriae* &c. [b]

(1) *Lithostrota.* Corruptae in his vocis apparent antiquae editiones [c]. Sed facilis emergit medicina, cum paulo infra in monumentis [illegible] *lithostrota* [illegible] Graeci dicere a λίθος *lapis*, & [illegible] Si plura optas, praeter Harduinum, habes doctiss. Parietum, ubi antiquitatem omnia, & plurima recentium testimonia invenies [d].

(2) *Sosus.* Editio Princeps legit *Solus.* Ex[illegible] Aldina [e], & Beroaldus [f] perperam *celeberrimus fuit in hoc genere Solus* [g]. Hermolaus Barbarus, qui suas adhibuit castigationes Venetae [illegible] editioni (quae anno 1472. prodiit), ait, *celeberrimus fuit hoc genere* [illegible] veterem lectionem [illegible] *celeberrimus in hoc genere Sosus.* Addit tamen in Romanis codd. [illegible], *non Sosus*, [illegible] *artificis opus nostro [illegible], qui Pergami stravit.* Hunc Impressores Plinium ac Barbari castigationibus [illegible] *Sosum* in operis corpore receperunt, [illegible] ad [illegible] libri Zenodori appellationem [h]. Inter [illegible] qui commemorant Parisinas Romanae [i], & Parmensem Andreas Portilias [k]: ubi *celeberrimus in hoc genere fuit*, & fere [illegible] depravatum [illegible] his verbis *genere fuit.*

Caeterum, an certissime Sosi *nomen* sit reponendum, non satis [illegible] Roprobus laudatus Parisiensis Raphael Volaterranum [l], & Fatrum Crinitum [m], qui Zenodorum legunt, [illegible] Parmensem [illegible] Marium Grapaldum, qui in opere [illegible] de partibus aedium Xenodotum a Plinio [illegible] dici [v]. Haec omnia nomina Graeca sunt, atque verum Pavimentarii appellationem [illegible], oporteret Riccardianum, Tolaterum, Carbonarium, & [illegible] codices [illegible] conferre. Certe etiam *Solus* vox a Graecis petita potest artifici convenire. [illegible] enim *Desum* [illegible] nullius ratione *Sosus* (quam reliquae [illegible]) hic locum apparet, cum artifex apud Graecos Asiaticos vixisse constet, & [illegible] Phoenicibus [illegible] appellaverint.

(3) *Stravit.* Ita omnino legendum non *stavit*, uti in operis corpore nonnulli typographi fecerunt [n].

(4) *Asaroton oecon.* Vocem ipsam explicat Plinius. Corruptae apparuerunt in editione Principe, ubi *asarotum* [illegible] Primum vocabulum [illegible] reddiderat Romani typographi. Restitui [illegible] debetur Hermolao Barbaro, qui Plinii [illegible] Vitruvii [p], Papiae Statii [q], & Apollinaris Sidonii [r] testimoniis illustravit. Hunc dubiis nullis habeo Barbari mentionem [illegible] *domum [illegible], quam verrere [illegible]* [illegible] *non in [illegible] pavimentis quasi purgamentis coenae remansissent [illegible]* [illegible] *ab hac voce* [illegible] Papinius in [illegible], *lib.* [illegible] *Sil.* &c. Habes & Parisinum hanc lectionem [illegible] [s].

(5) *Quae converri solent.* Hermolai Barbari codd. [illegible], & [illegible] hoc [illegible] accedo, non [illegible] *converti* quam *everti*, [illegible] ditatis, cum a [illegible] pavimenta purgantur. Adcione est [illegible] *in pavimento quaeque* [illegible] [t] Palmarius [u], & Benedictus [x] legunt, *quae converri solent.* Ita & Parisienses typographi [y].

(6) *Velut.* Editio Princeps.

(7) *Parvis e testulis.* In his voce illis conveniunt omnia exemplaria. Salmasius tamen ex veteri libro substituendum *tessellis* [illegible] [z]. Eoque [illegible] Lucilii auctoritate (ad quem [illegible] Plinium) in carminibus, quae [illegible] ab Harduino [illegible] [aa].

Lectis compostae, ut tessellae omnes

Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Miror Harduinum, qui exceptae adhaeret [illegible], & Salmasio [illegible] apparet [illegible], nihil adversus [illegible] scripturam apportare. Hanc [illegible] commentarii ad antiqua [illegible] marmora [bb]. Contra Salmasii emendationem [illegible] Parisinus, ut ostenderet opus ipsissimum a Plinio laudatum, sibi obvenisse [illegible] in Villae Hadrianae ruderibus anno 1737. [cc]. Argumentationibus [illegible] Clarissimi non [illegible], nisi addidisset [dd] *potuit Plinius falli, vel ut [illegible] fallimur, nisi longe* [illegible] *esse fuerit edoct.* Hanc [illegible], [illegible] ut mirabilem [illegible], [illegible] in [illegible] labro [illegible] sella, possidere comperbare. Verum [illegible] gratis [illegible] congerit, cum in [illegible] Naturalis Historiae parte, quam [illegible] origine, & progressu Plinius [illegible] apparet.

Quare veritati [illegible], posthaquam eruditissimum illius librum ab auctore dono accepi, & [illegible] in ejus auctore [illegible] diligentissime inspexi in-

(a) *Lib. II. 85.* (b) *Lib. XXXV. 12.* (c) 1469. 1470. 1472. 1483. 1491. &c.
(d) *Pag. 16. & sequent.* (e) 1470. 1472. (f) 1476. (g) 1491.
(h) *Vide edition.* 1497. 1499. 1519. (i) 1470. (k) 1481.
(l) *Lib. XXVII. de Pavimento.* (m) *Lib. XXIII. de honesta disciplina.*
(n) *Lib. II. in verbo* Pavimenta. (o) *Vid. edition. Hack. tom. III. pag. 687.*
(p) *Lib. V. 9. ubi Barbarus legit* Asaroton oecon. (q) *Sylvar. lib. I.*
(r) *In Narbon.* (s) *Pag. 17. & 18.* (t) 1469. 1470. 1472.
(v) *Vid. edition.* 1497. (u) 1507. *fol.* 271. B. (y) 1526. *fol.* CCCCCIX.
(z) *Exercit. Plinian. pag.* 1119. (aa) *Tom. II. Plin. pag.* 756. *tom.* 4.
(bb) *Tom. VII. §. 4. Amoenit. Schelhornii.* (cc) *Vid. Furiett. cap. II. pag.* 29.
(dd) *Pag.* 34.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
bilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuscans. Apricantur aliae scabentes sese in canthari labro.	*bilis ibi columba bibens, & aquam umbrâ capitis infuscans* [1]. *Apricantur aliae scabentes sese* [2] *in canthari labro.*

AD XXXVII. LIBRVM

Ex Hardum. II. pag. 767.	
VII. Eadem victoria primum in Vrbem murrhina invexit: primusque Pompeius lapides & pocula ex eo triumpho	*Eadem victoria primum in Vrbem murrina* [3] *invexit, primusque Pompejus VI. pocula* [4] *ex eo triumpho,*
Tom. II. Ca-	D d Ca-

ANNOTATIONES.

in hoc opere multa quidem cum veritate a Plinio congruere, diversum tamen a Pergamensi esse conjiciunt. Neque enim adeò excellens mihi videtur, ut ab aliis [illegible] temporis superari minime potuerit. Aliquid igitur vatibus indulgendum, ubi illud magnificè extollunt, ut egit illustris Poëta Franciscus Xaverius Bettinellius de Musivo Nostrae aetatis opere [a].

Dio sia che al fonal nostro invidia porti
L'antica etade, e che non vanti sole
Quelle colombe sue Plinio, e Furietti.

Neque enim ullam habeo difficultatem, quid a Pergamensi Asiatico oppido in Italiam transferri potuerit Hadriani nobilissimum opus. Sed quâ de causâ integrum asservari [illegible] [illegible], ut fragmenta cernae quasi relicta, quaeque columbas & cantharum [illegible] in [illegible] villâ [illegible] [illegible] ? (2) Infusscans. Haec admodum conveniunt cum Furietti Musivo, cum perfectò nullo Columba in canthari [illegible] aquam [illegible] [b].

(2) *Scabentes sese.* Hoc loco fuere aliae Plinianae notatae a Furietti Musivo, cum ibi unica sit columba, quae se rostro scabat, duaeque aliae in canthari labro verè apricentur. Fatendum tamen, quòd praeter aliarum lectionem (quae est editionis Principis, Gaini, & recentiorum) aliae longè diversae occurrunt Romana, & Parmensis exemplaria habent: *Mirabilis ibi columba bibens & aquam umbra capitis infuscans aliaeque alia [illegible] Dentes videtur in canthari labro. Apricantur aliae scabentes sese.* Haec tempora minimè displicet, ubi repugnantem Columbis dentes magisque in Venetâ anni 1496. *dentes* [illegible], emendes Magnus Hermolaus veterem lectionem non *dentes*, sed *laedentes*, aut *bruentes* esse affirmat, quâ eaque aut *absciptum aliud* ipsam adoptat. Verba haec Plinii stylum redolent, & libri sequentis editor de [illegible] Polyaenis Samilleginus [illegible] *pessus* — *et ut [illegible]* — *Fortunae infusdatum manu vice reddidit.* [illegible] Johannes Baptista Palmarius edidit [c] *columba bibens & aquam umbra capitis infuscans aliaeque alia [illegible] Ludentes videtur in canthari labro. Apricantur aliae scabentes sese.* Subscribit Alexander Benedictus, addens [illegible] libri vel *lecentes* [d]. Accedunt Palmarius Parisiensis typographi [e], quorum sententia Dalecampium [illegible]. Obtinuere igitur Harduini *scabentes se* [illegible] [illegible] cum Regio a codice apparent [illegible], [illegible], non tantum in Colbertino 3, sed apud Hermolaum occurrat, quodque magis est *absciptum*, & elegantius.

Vbi haec verba ad Plinium spectarent, evidens esit defectus a Furietti Columbas, eas non esse, quas in Naturali Historiâ hoc loco celebrantur. Omnes enim [illegible] imperfectum figuram in canthari [illegible], de quâ nihil Plinius. Musivum ipsum opus lapillis constans, & nonnullis etiam vitreis tessellis constans [f] differt ab opere, quod parvis e [illegible], illo [illegible] in varios colores [illegible]. Haec omnia in [illegible] comparata satis ostendunt, alias esse columbas a Plinio laudatas ab iis quae Furietus in Tiburtinâ villâ [illegible] in lucem edidit. Sententiae Nostrae [illegible] Franciscus Jaquerius insignis Mathematicus, [illegible] [illegible] doctissimus, & Franciscus Pachaudus [illegible] pictor, qui notum opus Plinio [illegible] [illegible].

(3) *Murrina.* De hujus nominis scribendi ratione varii [illegible], quae collegimus pag. 164. num. 8. Certè in [illegible] Ambrosiano codice legitur *murrina*, ut in A[illegible] Episcopi, & Beroaldi exemplaribus. Nec [illegible], qui *murrhea*, vitria, et [illegible] [illegible] formatibus, [illegible], [illegible] ipsi olim in a Plinio vulgatum credit, cum eundem Ambrosianum [illegible] ad hunc locum inspexisset [illegible] [illegible] Latinorum, & Graecorum codices. De [illegible] Pausaniae [g] narret illius [illegible] vitrea, sive crystallina, sive murrina fragili, ex gr[illegible] [illegible] [illegible] ubi Camerarius legere mavult [h]. Notat Sylburgius ea vasa a Latinis murrhina, & murrham appellari, lapidemque a Martiale murrham vocari [i].

—— *ardenti murrha phalerna*
Convenit, & melior sit sapor inde mero.

Hinc ad Plinium convertitur, alibique apud Graecos [illegible] de hoc lapide nonnulla testatur.

(4) *VI. pocula.* Sequor Ambrosianum II. codicem, Aldinum, Beroaldi, Landini, aliorumque membranas, editionem Principem, & veteriores tandem ex [illegible] [k]. Harduinus cum *lapides & pocula* in [illegible] corpore legerent, adhaerere profitetur Mss. Reg. & Colbert. Veteri Dalecampiano exemplari, alioque edito typos [illegible] vulgatos fallum esse bene *Pompejus sex pocula* [illegible] adeundum interpolatione *non ex sex poculis abactis & vasis [illegible], id quod [illegible] [illegible] a Plinio, confertu nunquam, vel confert [illegible] [illegible] quae credas* [l]. Harduini lectionem in I. Ambrosiano codice [illegible]. Parentum notus VI in Johannis Syrensis exemplari olim

(a) Vide Versi sciolti di Diodoro Delfico Milano 1755. pag. 45
(b) Vide Tabulam ad pag. 30. (c) 1497. 1499. 1519. (d) Fol. 271. B. edition. ann. 1507
(e) Fol. CCCCXIX. edit. ann. 1526. (f) Vid. Variet. pag. 53
(g) Lib. VIII. Arcad. pag. 251. (h) Vid. Sylburg. ad hunc locum pag. 446.
(i) Lib. XIV. (k) 1470. 1472. 1476. 1479.
(l) Vid. not. & emendat. ad XXXVII. lib. pag. 777. num. III.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
Capitolino Jovi dicavit: quae protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escarisque vasis inde expetitis. Excrescitque in dies ejus rei luxus, murrhino LXX. talentis empto, capaci plane ad sextarios tres calice. Potavit ex eo ante hos annos Consularis, ob amorem abroso illius margine, ut tamen injuria illa pretium augeret: neque est hodie murrhini alterius praestantior indicatura ——— T. Petronius Consularis mo-	*Capitolino Jovi dicavit, quae protinus* [1] *ad hominum usum* [2] *transiere, abacis etiam escarisque vasis inde* [3] *expetitis. Excrescit* [4] *in dies ejus rei luxus murrino* $\overline{LXXX}$ *H-S.* [5] *empto, capaci plane ad sextarios tres* [6] *calice potavit ex eo* [7] *ante hos annos Consularis, ob amorem abroso* [8] *ejus margine, ut tamen injuria illo pretium augeret. Neque est hodie murrini alterius praestantior indicatura* [9] ——— *T. Petronius Consularis* mo-

ANNOTATIONES.

[illegible]

(2) *Usum.* Nempe murrina alia a militibus Pompeianis adepta, & fabricata a pontificibus Romanis [illegible] ex Asiaticis regionibus petita.

(3) *Inde.* Ex Oriente [illegible]

(4) *Excrescit.* Ita edit. Princeps, [illegible]

(5) [illegible] H-S. Nempe sestertiorum octingenta millia. [illegible]

[illegible]

(9) *Praestantior indicatura.* [illegible] De hoc voce consule quae adnotavimus in Plinii praefatione (*h*).

(a) *Histor. Mithridatic.* (b) 1471 1476 1483 1[illegible] 1499 1507 1519. (c) *Pag.* 767 *num.* 3 (d) *Vide quae adnotavi pag.* 112. *num.* 2. (e) 1472. 1476. 1483 1491 (f) *Pag.* CCCCCXXII. (g) 1483 1491. (h) *Tom. I. lib. VIII pag.* 265 *num.* 6.

Ex Harduin.

moriturus, invidia Neronis Principis, ut mensam ejus exhaeredaret, trullam murrhinam trecentis talentis emptam fregit, sed Nero, ut par erat Principem, vicit omnes, trecentis talentis capidem unam parando. Memoranda res tanti Imperatorem patremque patriae bibisse.

VIII. Oriens murrhina mittit. Inveniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus maximè Parthici regni, praecipue tamen in Carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Am-

Ex nostrâ recensione.

moriturus invidiâ (1) *Neronis Principis, ut mensam ejus exhaeredaret, trullam murrinam* (2), $\overline{CCC}$ *H-S.* (3) *emptam, fregit: sed Nero (ut par erat Principem facere* (4)*), vicit omnes* $\overline{CCCC}$ *H-S* (5) *capidem unam* (6) *parando. Memoranda res tanti Imperatorem* (7) *Patremque Patriae ebibisse* (8). *Oriens murrina* (9) *mittit. Inveniuntur* (10) *enim ibi in pluribus locis, nec insignibus: maximè* (11) *Parthici Regni. praecipua* (12) *tamen in Carmaniâ* (13). *Humorem putant sub terrâ* (14) *calore densari* (15), *am-*

ANNOTATIONES.

(1) *Moriturus invidiâ.* A Nerone nulli justâ caussâ mori jussus.

(2) *Trullam murrinam.* Codex II. Ambrosianus cum editione Principe malè legunt *unam murrinam*. Rectiùs in I. laudatae bibliothecae, aliisque exemplaribus *trullam murrinam*. Hoc loco Plinius intuit vir [illegible] con[illegible] [illegible], quâ significatione *Trulla* plerumque accipitur. Scribitur etiam amico [illegible] Commentarii [illegible], quod Benedictus Jovius in lecem edidit, legimus (*a*)

QVI . OB . HVNC . HONOREM
SIBI HABITVM LARGITI
SVNT . TRVLAS ARG. DVAS

Trulae etiam fragmenta scripi [illegible] docet Olympiodorus apud Photium, ubi narrat, quòd Gothi [illegible] chartam oppressi, cum a Wandalis [illegible] recipere cogerentur, [illegible] illius [illegible], quam *trulam* appellabant, aureâ [illegible] compararent [illegible], unde Gothi a Wandalis postea *Truli* dicti sunt (*b*). Huc addere potest lexicographus ad vocem *Trulla*, de quâ multa eruditè Alciatus (*c*), & Laelius Bisciola (*d*).

(3) $\overline{CCC}$ *H-S.* Editio Princeps, uti supra, CCC [illegible] quas nummos pro sestertiis trecentis millibus accipiens, cum reliquae etiam impressionum habeant CCC. *sestertia*. Harduinus reposuit *talenta*. *Sic*, inquit (*e*), *MSS.* [illegible] *Minutas Gallicae Pecunia seu libras fere* 720000. *Attica talenta absque interpretio. Labbi [illegible] edite*, *& hoc loco*, *& eo quo proximo sequitur*, convenire sestertia *legunt*, *mille sestertiolum* [illegible]. Vbi[illegible] vulgarem typographica incuriâ corruptam emendabis, legesque *talenta*, haec Harduinus non efficiet, ipsum exigunt Ambrosiani codices ubi CCC. H-S. inveni [illegible] vel CCC. *Sestertiûm* intelliges, vel [illegible] II [illegible] CCC. H-S. *trecenta millia sestertia* [illegible] compertum habebis.

(4) *Principem facere.* Vtrumque Ambrosianum apographum, & Principe editio: haec [illegible] [illegible] Plinius, ut ostendunt fragmenta, quae ab Imperatoris, & Patris Patriae [illegible] abhorrent.

(5) $\overline{CCCC}$ *H-S.* Alexandri Episcopi membranae, Bonaloi, & tradentes impressionem (*f*) legunt CCCC. *sestertiis*, unde minùs rectè Harduinus mulctae in edito libris occurrunt CCC. *sestertiûm*. Summâ sit enim Plinii oratio, & quamvis de capide loquatur: hanc Neronis pluris [illegible] docet, quàm trullam a Petronio emptam. Codex II. Ambrosianus malè hoc loco habet C. *Sestertios* editio Princeps C. [illegible]. Inde fortassis imprudenter aliqui Aristarchi provinciam suscipiens *sestertia* supponi talenta.

(6) *Capidem unam.* *Vi* unam desit in II. Ambrosiano.

(7) *Imperatorem.* Emendanda hocce in vocabulo editio Princeps, ubi malè *Imperatore*.

(8) *Ebibisse.* Sequor Ambrosiana exemplaria, & Principem editionem. In aliis legimus *bibisse*. Nostra lectionem, & verbum *ebibo* plus ostendit, quasi Nero non unicè vinum, sed capidis valorem simul hauriret.

(9) *Murrina.* Sic absque aspiratione vocabulum codices in genere Ambrosianis exemplaribus. Accedunt codices Alexandri Episcopi, & Barnabis (*g*). Consule, quae de variâ hujus vocis scripturâ attulimus pag. 164 [illegible].

(10) *Inveniuntur.* Iteratur Johannis Spirensis impressionem castigabis, ubi: *Oriens murrinam mittit. Inveniuntur &c*

(11) *Maximè.* Adverbium *maximè* non agnoscunt plures antiquae editiones, & fortassis redundat. Recipitur tamen a Johanne Spirense, ab Ambrosianis codicibus, & a doctis ut plurimum, Gisbertus iis accedendum est Saxius, Gurtus, Ephemerides litterariae Romae anni 1748 (*h*). Murrina in Parthico Regno effossi ostendere possunt usum, neque Plinio opponitur celebratus Propertii versiculus (*i*)

Murreaque in Parthis pocula cocta focis.

De cujus sensu, & sorpturâ haud modicae apud eruditos occurrunt controversiae.

(12) *Praecipua.* Cum editione Principe, & Ambrosianae membranae, refero[illegible] ad murrina exceptione figurae, & melioris notae.

(13) *Carmaniâ.* Vicatur apud Plinium legi: *praecipue tamen in Carmaniâ* (*k*), sed dissitae adeò ab Asiaticis regionibus Europae Provinciis contra Plinii mentem inducitur, qui murrina ante Mithridaticum Pompei vi-

(a) *Inscript. MSS. pag.* 14. *vide & Gruter. & Appean. collectiones.*
(b) *Vid. Tillemont. Hist. Imper. tom. V. pag.* 633 *&* 634.
(c) *Parerg. Juris lib. VII.* 3 *pag.* 55 (d) *Hor. subcesiv. lib. VIII.* † *pag.* 587. *quae typogr. err.* 387. *inscribitur.*
(e) *Pag.* 767 *num.* 12. (f) 1470. 1491 1476. 1479. 148 1491 1507
(g) *Vide edition. ann.* 1470. 1476. (h) *Vide Gorium symbol. tom. X pag.* 226.
(i) *Lib. IV. eleg.* 5 *vers.* 26. *edition. Patav. ann.* 1755. *tom. II pag.* 1033.
(k) *Vocabul. juris tom. III edition. Neapol. ann.* 1760. *pag.* 192.

Ex Harduin.	Ex nostrâ recensione.
plitudine nusquam parvos excedunt abacos crassitudine raro, quanta dictum est vasi potorio. Splendor his sine viribus	*plitudine nusquam parvos excedunt abacos: crassitudine rarò* (1), *quanta dictum est* (1) *vasi potorio* (1). *Splendor his sine vi-*

ANNOTATIONES.

Etiam Romanis ignota, atque ab Oriente mari allata [illegible]. Fortasse scriptores (qui barbarâ dictione [illegible] *Vocabularium [illegible]*) murrina, pro onyche, seu Chalcedonio [illegible]. In hâc sententiâ fuit Georgius Agricola, qui Chalcedonium in Germaniâ passim [illegible], atque onychem appellari testatur, [illegible] ac Plinii murrinum esse credit. Fortassis apud Vi[illegible] typographico errore [illegible] *Germanum* pro Cer[illegible]. Sed [illegible] [illegible] Propertii versiculum in hanc formam [illegible] *Murrea quae in Parthis pocula cocta focis*.

(14) *Sal tritô.* Editio Princeps *sal tritum* [illegible].

(15) *Calor densus.* Hujusmodi, & quae sequuntur, [illegible] murrina [illegible], Cardani (a), Julii Caesaris Scaligeri (b), Benedicti Varchi (c), Pancirolli (d), Bulengeri (e), [illegible] *porcellanae* respondere [illegible]. [illegible] Jos. ph. Secundus (*f*), [illegible] à Nicolao Gulberto (*g*), [illegible] post Harduinum, & Joh. Matthaeum Gesnerum (*h*) à Friderico Saxio (*i*), ubi eruditissimè Salmasio (*k*), & Plinio (*l*) [illegible] *porcellanae* [illegible]. Magis tamen dominae, Gulberti, & Saxii argumentis (& à Gretsero, & Radero per Harduinum allatis) (*m*) [illegible] Johannem Antonium Vulpium, cum Propertii locum [illegible] [illegible] Propertii lectio [illegible] Parthorum [illegible], ut Janus Broukhusius [illegible] (*n*) [illegible] Salmasii emendationem, qui [illegible] *pocula cocta focis*, [illegible] *pocla coctile focis*. Hanc *Broukhusius* [illegible] [illegible] Salmasium Turnebus [illegible] (*o*).

Murrheaque in Parthis pocula cocta focis

Si pocla coctile focis recipimus, [illegible] cum Plinio [illegible] [illegible] murrina [illegible] Parthici Regis [illegible], ubi legat *pocula cocta focis* [illegible] Solis [illegible] [illegible] Plinius (*p*), & [illegible] (*q*). Consule ad hunc locum [illegible], Lutatium, Ovidium, Statium in Cortil. & [illegible] recensione (*r*).

Haec mihi longè meliora, & Propertii sententiae magis [illegible], quàm cum Vicano [illegible], *pocula coctile focis* recipere pro fictilibus vasis, quamvis non [illegible] [illegible], [illegible]

porcellanis Propertius intelligere murrea fictilia, quae igne, [illegible] gemmae aemulantur, ad imitationem [illegible] (*s*). De his consule Plinium, & quae ex Plinio protulit Gulbertus. [illegible] [illegible] Michael Mercatus (quem perperam *Mercatorem* appellat Harduinus), [illegible] Harduinus, & certè ad annum Christi 34. (*t*) [illegible] [illegible] Gortius animadvertit (*v*).

Petrus Bellonius murrina [illegible] (*x*), [illegible] Gulbertus (*y*). Boetius à Boot [*Boet*] [illegible] (*z*), [illegible] Saxius [*aa*]. Gortius, qui [illegible] [illegible] *Achatem Sardonicem* [illegible] [*bb*] [illegible] Laurentio [*cc*] [illegible] Nicolaus Gulbertus [*dd*] [illegible] *fragmentum* [illegible] *Achate Sardonice* [illegible] Gorio, & Gulbertum allata ad Achatem Sardonicem [illegible] Mercati longè differt. [illegible] Murrinos [illegible] Plinio, & Senecâ Philosopho [illegible], ubi *murrina vasa* Benedictus Varchius *vasa di Porcellana* interpretatur, [illegible] [illegible] Senecae verba, qui *capacibus gemmas* [illegible] (*ee*). Quis[illegible] capaces gemmas, *vasa di porcellana*, [illegible] [illegible]? A Varchii igitur interpretatione [illegible], & [illegible] Baylio affirmarem, nulla [illegible] vasa, [illegible] ignota [*ff*]. In hanc sententiam [illegible] Romanorum literatorum Ephemeris ad annum 1748. ubi [illegible] (*gg*) *De quanta [illegible]* [illegible] *murrina* [illegible] *materia* [illegible].

(1) *Raro.* Secutus Principem editionem, aliasque ex veteribus (*hh*). Gelenius edidit *rarò*, quod in idem collineat, [illegible] in L. Ambrosiano codice, atque à recentioribus [illegible] Romanâ impressione, & [illegible]. Gulbertus [illegible] Plinio [illegible] *crassitudine pedalis, pollicari, digitali &c.* (*ii*) & etiam legimus *crassitudine* [illegible] (*kk*)

(1) *Dictum* [illegible]. Sed [illegible].

(1) *Potorio.* Ex [illegible] verborum [illegible] intelliges [illegible] *ram*

[a] *De subtilit. lib. V.* [b] *Exercitat. in Cardan.* 92

[c] *In Senecae versione Italicâ de Beneficiis lib. VII.* 9. [d] *De rer. amissar. VII.*

[e] *De conviviis VI.* 13. [f] Relazione [illegible] Isola di Capri *pag.* 17

[g] *De Murrinis cap. VI. & VII.* [h] *Ad Plin. XXXIII. pag.* [illegible] *num.* 10.

[i] *De Murrinis pag.* 152. [k] *Exercitat. in Solin. tom. I. pag.* 144.

[l] *In Augusto LXXI. & in Lexico, in verbo* Vasa Murrina [m] *Vide Rader. in Martial. lib. XIV. & Harduin. cit. pag.* [illegible] *num.* I [o] *Vide illam Vulpii editionem vers.* 15 *pag.* 1034.

[n] *Adversar. VIII* 1 [p] *Lib. XII* 5. [q] *Lib. V.* 6. [r] *Pag.* 339.

[s] *De Murrin. pag.* 111. [t] *Annal. tom. I. ann. Christi* 34. *num.* 97

[v] *Vid. Praefat. ad volum. V.* [illegible] *Decad. Romae pag.* 11. [x] *Lib. II. Observat.* 7

[y] *Cap. IX. pag.* 76 [z] *De Gemmis* [aa] *Pag.* 140. *&* 141. [bb] *Praefat. pag. IV.*

[cc] *Tom. V. Academ. Cortonens. cap. IX. pag.* 45. [dd] *De Gemmis* §. *XVII*

[ee] *Lib. VII.* 9. *de Beneficiis* [ff] *De Vasculis* [gg] Articulo *XI. pag.* 130.

[hh] 1470. 1472. 1476. 1483. 1491. 1497. 1497. 1499. 1507. 1519.

[ii] *Vid. Indicem Harduin. pag.* 981. [kk] *Lib. XVI.* 34.

Ex Harduin.

bus: nitorque verius, quam splendor. Sed in pretio varietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque ignescentem, veluti per transitum coloris, in purpura, aut rubescente lacteo. Sunt qui maxime in iis laudent extremitates, & quosdam colorum repercussus, quales in caelesti arcu spectantur. His maculae pingues placent translucere quidquam, aut pallere, vitium est. Item sales, verrucaeque non eminentes, sed ut in corpore etiam plerumque sessiles. Aliqua & in odore commendatio est.

IX. Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. Non alibi certe reperitur, quam ubi maxime hibernae nives rigent. glaciemque

Ex nostrâ recensione.

viribus, nitorque potiùs (1) *quàm splendor; sed in pretio varietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram* (2) *candoremque, & tertium ex utroque ignescente* (3)*, veluti per transitum coloris in purpurâ a rubescente lacteo* (4)*. Sunt qui maximè in his laudent* (5) *extremitates, & quosdam colorum repercussus, quales in caelesti arcu spectantur. His maculae pingues placent: translucere quicquam* (6)*, aut pallere, vitium est. Item sales, verrucaeque non eminentes, sed ut in corpore etiam plerumque sessiles* (7)*. Aliqua & in odore commendatio* (8) *est. Contraria huic caussa crystallum facit, gelu vehementiore concreto* (9)*. Non alicubi* (10) *certè reperitur, quàm ubi maximè hybernae nives rigent* (11)*; glaciemque*

ANNOTATIONES.

non esse [illegible] crassitudinem, ut [illegible] possit in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] capacem [illegible] [illegible] Harduinus, sed [illegible] [illegible] [illegible] Cl. Salmasius, perperam Plinii verba [illegible] [illegible] adaptat. Sessiles perpendere [illegible] [illegible] [illegible] dicta est.

(1) *Potiùs.* Codices Ambrosiani, editio Princeps, & V. apud Dalecampium.

(2) *In purpuram.* Editio Princeps *in purpura.*

(3) *Ignescente.* MSS. & vetusta exemplaria. Ex utroque colore [illegible] tertius quidam [illegible], cum lacteus sensim rubescens ad purpuram accederet.

(4) *A rubescente lacteo.* Sequor codicem I Ambrosianum [illegible], quae mihi caeteris melior videtur. Harduinus [illegible] *in purpurâ, aut rubescente lacteo* sic MSS. [illegible] reddere affirmat, cum in [illegible] [illegible] apparet: *purpura rubescente, aut lacte candescente* (a). Hinc Divi Isidori Hispalensis Antistitis [illegible] [illegible], qui cum hunc locum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *Veneres ejus,* inquit (b), *in purpuram candoremque & igneum, cum quibusdam colorum repercussionibus, quales in caelesti arcu spectantur.*

Non omnes porrò evarante codices Harduino subscribere [illegible] I. Ambrosianus. In II. legitur *in purpura rubescente, aut lacte candescente*, quae [illegible] impressis voluminibus [illegible], nisi quia in [illegible] particula in desideratur. Editio Veneta anni 1516. a Sancto Hardo [illegible] ad marginem addit *purpura ignescente*. Locum in vulgatum [illegible] [illegible] Salmas. [illegible] ab Harduino [illegible] [illegible] (1). [illegible], quòd ubi Germanus [illegible] *in purpurâ a rubescente lacteo*; haec a Viro docto [illegible] [illegible]. Dalecampius ad libri [illegible] veteri exemplari adnotavit *purpura candescente aut lacte rubescente*, id certè [illegible] [illegible] videtur, quàm haec quae vulgata.

(5) *In his laudent.* Ambros. exemplaria, editio Princeps, Dalecampius ex MSS., quae lectio magis recta apparet, et [illegible] ob sequentia *His maculae pingues placent.*

(6) *Quicquam.* Hanc orthographiam sequitur Gronovius, cum antiquioribus veteres typographi, & [illegible] primus in Plinio [illegible] Johannes Spirensis.

(7) *Sessiles.* Minimè prominentes; [illegible] *sessilia*, [illegible] [illegible], *sessilem latitudinem*, quae projectam quasi sedere [illegible] (d).

(8) *Commendatio.* Notandum, quòd cum [illegible] ad [illegible] [illegible] spectantia [illegible] Plinius, ex quâ materiâ [illegible], non [illegible] [illegible]. Murrina in Parthorum regno [illegible] [illegible] in Carmania (quae Parthorum regum ad Septentriones [illegible], & *Carman* ab Arabibus [illegible] (e), ab aliis *Kermann* appellatur) in hunc diem inveniri atque crudantur.

(9) *Concreto.* Confule, quae [illegible] libro VII. pag. 235 ubi Crystallum esse [illegible] [illegible], quae ut [illegible] in extremis montium jugis coalescit, ex Plinio [illegible]. Haec cum Harduinus tractaret, atque a Dalecampio [illegible] [illegible] [illegible]. *Glaciem*, inquit (f), [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *si t factum potius in terras [illegible], atque [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] gelu [illegible] (emenda [illegible]) frigoris in [illegible] & coalitum.* Haec in Plinii [illegible] [illegible] apparent. Contra lego apud Dalecampium (g) *Fallitur Plinius. Crystallus fit e lapidescente succo, qui sub terris, aut inter gelidas rupium [illegible] frigiditate [illegible] glaciat, & durat. Vide Agricolam lib. 6. [illegible] Sed Plinius [illegible] defenditur per haec, si [illegible] [illegible] non quidem lapidescere, sed in [illegible] omnium [illegible] coalitu, in glaciem primùm, deinde in crystallum firmari.*

(10) *Non alicubi.* Nostri codices ita legunt. *Non alibi* Ambrosiana exemplaria. *Non alibi* Princeps editio. Dalecampii codex *non alibi* vel *alicubi* Aleriensis Episcopus, & [illegible] impressiones *non alicubi* Gelenius, Manutius, Dalecampius, & [illegible].

(11) *Rigent.* Ita exemplaria omnia, fortasse *rigere* esset ingra-

(a) Pag. 767 fol. VIII num. 5. (b) Origin. lib. XVI 12. (c) Pag. 194.
(d) Confule codicem Harduini. (e) Vide Meninskium in voce Carmani.
(f) Hubertus Buch von Asia pag. 467.

Ex Hardain.	Ex nostrâ recensione.
que esse certum est: unde & nomen Graeci dedere. Oriens & hanc mittit, quoniam Indicae nulla praefertur. Nascitur & in Asia vilissima circa Alabanda, & Orthosiam, finitimisque montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europae Alpium jugis —— —— Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis Ammaensibus jugis, depressis ad libramentum aquae puteis.	*que esse certum est* [1], *unde* [2] *& nomen Graeci dedere. Oriens & hanc mittit, sed Indicae* [3] *nulla praefertur. Nascitur & in Asiâ vilissima circa Alabandam* [4], *& Orthosiam* [5], *finitimisque montibus, item in Cypro: sed laudata in Europae Alpium jugis* [6] *—— —— Cornelius Bocchus* [7] *& in Lusitaniâ nasci* [8] *perquam mirandi ponderis immensis jugis* [9], *depressis ad libramentum aquae* [10] *puteis.*
XXV.	*Prin-*

ANNOTATIONES.

gendam, quod conjecturae loco tantùm subjicio, neque etiam emendo. Confule dicta libro VII. pag. 133. num. 1.

(1) *Certum est.* Certum est homines illam sub terrâ concretam esse glaciem, qui [illegible] fit humor, quibusque praesertim in partibus conficiatur, ignotum [illegible] loco pronuntiamus. Videntur mihi Plinii dicta omnes fere a Neotericorum plerisque correxisse, ut longo verborum apparet facili Gimma, argutè Majolum, Scaligerum, Brasavolam, Marbodeum, Gormanum, Rhodium, ex quo Graeci & Romani scripserunt, itemque Plinio. Marbodeus tamen utramque refert sententiam, ut notat Harduinus (a)

Pars negat, & nodi in partibus in partibus Orbis
Crystallum nasci, quae non est frigoris alla est,
Nec glacialis humor.

Plinius caeterum auctor [illegible] a Graecis operuit, hominemque sub terrâ glaciem refutant.

(2) *Unde.* Editio Princeps *inde.*

(3) *Sed Indicae.* Codices omnes per me inspecti, editio Princeps, & reliquae Harduinus ex Regio 3 & Colbert. 3 aliisque restituisse gloriatur *quoniam indicae*, tanquam sermonis sit, etiam ex Oriente gignı Crystallum, idque ex eo argumento constare, quòd vulgo Crystallo Indicae nulla praefertur (b). Omnia gratis omnino, ut satis et ipse Plinio ostenderunt (c).

(4) *Alabandam.* Cum Alteriensis Episcopi, aliorumque codicibus 1 Ambrosianus circa *Alabas & Orthosiam.* [illegible] circa *Alabandum & orthosiam.* Editio Princeps circa *Alabandum & Anam.* Restitui *Alabandam*, nam ita etiam a Strabone singulari numero appellatur *Alabanda* (d). Iterumque *Orthosiam* legendum, nam paullò infra Noster de Alabandicis carbunculis in Orthosia gente nascentibus loquitur. Consule, quae adnotavimus lib. VII num. 3 Benedictus Jovius in Gemma forte Sanctae Margheritae ad hunc Plinii locum respiciens:

Non Adamas, non Gutta maris, non vitrea gemma
Clarior est illo, non Alpibus, aut Alabandis.

(5) *Orthosiam.* Ad Eleuterum amnem sita, de quâ Plinius lib. V. 20. consule ibi Harduinum.

(6) *Jugis.* Et praesertim in Comensi territorio, & Dioecesi. Praeter adnotata libro VII ad Larianum Vallem spectantia consule Petrum Paullum Parmensem, atque Andream Bacilem in Masol conflatis (qui locus ita [illegible] nobilitatus) auctores afflagnat perpetuis [illegible] ibus horrentes, gignentque *crystallum gemmarum insigne splendidissimam magnae mollis evergebantur* (1). In Livo monte lapis Domasiare Crystallus alba, flum, & nigra inveniri, quod Casparı Sinzaganus Vent Nobilis, & solerti Naturae indagatori nosse debeo.

(7) *Bocchus.* Notat Harduinus, quòd in aliquibus codicibus legitur *Cornelius Nepos*, sed perperam. Id omni ratione [illegible] sed cum laudatum Bocchum in hujus libri Indice ponere, praesid non quaerit a monumento, quòd ipse supplicium esse nostrum contendebat. Quia ei laudato volumus [illegible] affert, melius animuis Cornelium Bocchum de gemmis scripsisse, non autem Cornelium Nepotem, quamvis *Nepos* legatur in Dalecampii, & 1 Ambrosiano exemplari. In II. contuli *Bochus*. Editio Princeps, & subsecutae meliori scriptura *Bocchus*.

(8) *Nasci.* Cum Principe editione, & plerisque. Desideratur tamen verbum *nasci* in Episcopi Aleriensis codice, ejusque editionibus, quae reticentia mihi est improbanda, cum vix dubitet antea verissime ex Jubas Rege auctoritate tradat Crystallum *in quâdam insulâ rubri Maris ante Arabiam sitâ nasci*,

(9) *Immensis jugis.* Salmasius legendum conjecit in *Lunensibus jugis*, eo quia Lunae promontorium in Lusitaniâ occurrat, non respex, ubi *Ammensibus jugis* inducerentur, neuque unde Ana flumen exiret (f). Veruntamen rejecit Harduinus primam satis audacii conjecturam dammat, tanquam novè ex Ptolemaeo detortam, qui Lunae promontorium in Lusitaniâ agnovit. Secundam respuit, cum Ana fons ex non in Lusitaniâ, sed in Citeriore Hispaniâ oriatur. Hoc contra affirmant [illegible] Ammensia juga inducia, eo quia Ammenses, sive Ammaenses in Lusitaniâ populos agnovit apud Plinium lib. IV. sect. 35 (g).

Prima Salmasii restitutio haud satis certa apparet, alteraque dubia a mecthanis, editisque, ubi *immensis jugis*. Secunda non lico castellanda, eo quia deceptus fuerit de primâ Anae fluvii origine, sed *Anensia juga* etiam appellare quis vetit montes, circa quos in Lusitaniâ amnis decurrit. Videntur haec juvari a scriptura 11 Regii exemplare, ubi *Ammensibus*, & Colbertini III. in quo *Ammensibus*. Caeterum cum praevalens non audere prodat, cur *immensis jugis* minime scriptionis; dictione Plinio admodum conveniente. Sic juga in Carnarum elata, in nubes excedentia, perpetua, summa, vasta, in Naturali historiâ celebrantur (h) Harduinus, cum de Ammaensibus stipendiariis populis in Lusitaniae descriptione loqueretur, easquam a Plinio Ammaenses dictos etiam suspicabatur. Affert enim in subsidium Ammaeensium Ptolemaei auctoritatem, in cujus Mss. codicibus *Ammia*. Postremo suffragatur inscriptione apud Gruterum in oppido (quod *Portalegrum* novitii scriptores appellant) ubi MVNICIP. AMMAI (i). Elogium Plinii temporibus longè recentius, cum eo forsitan Ammaenses inter Stipendiarios numerarentur. Haec

omnia

(a) *Liber de lapid. prec. cap. XXIII.* (b) *Emendat. VI. pag. 707.*
(c) *Citat lib. VII pag. 133 num. 1.* (d) *Lib. XIII pag. 878. & alibi.*
(e) *Vide Andreae Baccii de Thermis lib. IV 11.* (f) *In Solin. pag. 407.*
(g) *Emendat. IV. pag. 797.* (h) *Vide indicem Harduin. pag. 1086.*
(i) *Pag. CCLVII.*

Ex Harduin. VII. pag. 779.

XXV. Principatum habent carbunculi, a similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id a quibusdam acausti vocati. Horum genera Indici, & Garamantici, quos & Carchedonios vocant propter opulentiam Carthaginis magnae. Adjiciunt Aethiopicos & Alabandicos in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis.

Ex nostrâ recensione.

Principatum habent carbunculi [1] *a similitudine ignium vocati* [2], *cum ipsi non sentiant ignes* [3], *ob id a quibusdam apyrustae* [4] *appellati. Horum genera Indici, & Garamantici, quos & Carchedonios* [5] *vocavere* [6] *propter opulentiam* [7] *Carthaginis Magnae. Adjiciunt Aethiopicos, & Alabandicos in Orthosiae caute* [8] *nascentes; sed qui perficiantur, Alabandicos* [9].

LIV. Ex-

ANNOTATIONES.

omnia minimè evincunt, ut Annotatio *suga* hoc loco a Plinio memorari [illegible], tum magis quòd paulo post [illegible] de hyalithis: *Nascitur, &c. ancilis est & in Hispania reperitur quo in loco Crystallum duxit ad libramentum aquae putei depressi. ——— & Crystallum XII pondo a se visum.* Lusitaniam esse Hispaniae partem omnes norunt, [illegible] aquae [illegible] Plinius (a), unde [illegible] comparata sententiâ, [illegible] ignorare [illegible] nostram exemplarium fidem non sed credunt.

(10) *Libramentum aquae.* Quousque effodere aquam potuerunt non [illegible], juxta Dalecampium. Longè melius Claudius Salmasius puteos ad librandam aquam depressos explicavit, ubi nempe fodiuntur [illegible], vel putei ad aquae libramentum: quae [illegible] Harduinum hoc loco, & lib. XXXI. sectione 31. Plinius meminit [illegible] Londini, Bruxellis, Dominicus, qui puteos a decidente aquâ cavatos [illegible] dicerent. Loquitur Auctor de puteo ad aquam libramentum: *il livello dell' acqua* [illegible].

(1) *Carbunculi.* Disputatur ab eruditis, an carbunculi iidem sint gemmae, quae ab Italis *Rubini* appellantur. In carbunculo [illegible] Harduinus, negat post longam [illegible] Gemmarum (b). Putamus, quòd apud antiquos Carbunculorum [illegible] nomine, atque Neotericorum *Rubini* comprehenderentur. Hodie gemmarii utramque speciem distinguunt.

(2) *Vocati.* Rectius hoc loco cum Salmasio legitur *vocati*, quàm [illegible]. Mavis recte o Principe editione: *a similitudine ignium appellati cum ipsi non sentiant ob id a quibusdam apyrusti appellati.* Nomen igitur a carbonibus sortiti, [illegible] apud Italos retinent, & *Carbonchio*, atque etiam *Carbone* vocantur. Plinio subscribit Faciani ab Vberlis, ubi de gemmis cecinit (c): *Il nobile Carbone all' [illegible]*

(3) *Ignes.* Horum vocabulum a Johanne Spirensi praeter [illegible], ab ali [illegible] codicibus exceptum, Plinii mentem, & rem ipsam omnino explicat, ideoque omnino legendum.

(4) *Apyrustae.* Hermolaus Barbarus antiquam lectionem *apyrustae*, sed *acausti* esse pronunciavit, unde cum Theophrasto *apyrous* & *acaustos* appellari [illegible] quòd [illegible] *apyros*, vel *acausti* restituendum [illegible]. Cum [illegible] exemplaria Venetum Principem, Romanum, Parmense, Taurinum habeant *apyrustae*, [illegible] antiquam esse lectionem [illegible], quam ab operis [illegible] removere ipsi non sunt Palmerius (d), & Benedictus (e), quamvis Barbari [illegible] ad oram paginae indicant. Gelenius *apyrotas* vulgatus Pintianum [illegible], & Dalecampius [illegible] habuit Gallus [illegible] in corpore videtur, quòd in Fuxensi codice *acaustos* in [illegible]

apyrustae invenerit, unde restituendum conjicit *acausti*. Harduini ignorantis [illegible], & Romanae editionis lectionibus, haec in [illegible], ut ipsi credit, defensionem vulgavit (f). „ Prius legebatur *apyrotae* vocati. Parmensis addidit *apyrustae*. At quam eodem „ veterem lectio, ipso Barbaro teste, *acausti* [illegible] „ scriptum Theophrasto auctore [illegible] „ Ioannis Salmasii conjectura in Solin. legunt *pyropi*. „ Confer in lib. [illegible] ex Dalecampio annotationibus professus, [illegible], nil Venetum Principem, ignorasse, [illegible] hoc [illegible] salutasse, tum ad Parmensem [illegible] provocat. Fatemur Salmasii opinionem Plinii dicta [illegible] legit *ob id a quibusdam pyropi appellati*, explicatque „ non dicit *apyrotae* vocatos, quod ignem non „ sentiant, sed *pyropos* ab ignium similitudine carbunculis, inquit, a similitudine ignium vocati, cum „ tamen ignes non sentiant *ob id*, dicit ob eam ignium similitudinem *pyropi* a quibusdam vocari &c. Quis non videt [illegible] opposito vocabulo reddi & [illegible] quae per se patent? Ignis *apyrustae*, ex particulâ negativâ *a* & [illegible], composita voce ortum, eo quia ignem non sentiunt. Si [illegible] a Graecis dictos explicare per ignem [illegible] *apyrusti* non erant carbunculi per ignem, quo non laedantur, [illegible] explicandi?

(5) *Carchedonios.* Eo quia Carthagine deferebantur ad Europae populos, si Theophrasto credimus. Ait enim gemmam, quae vocatur carbunculus, ex quo & sigilla [illegible], atque [illegible] nescius, colore rubeo ardentis carbonis specie, si ad Solem ponatur pretiosissimam [illegible] valet pretio quadraginta aureis aestimatur [illegible]. *Fertur haec Carthagine & Massiliâ* (g). Vides, ut a Graecis Carthago [illegible] appellabatur. Ex hoc Plinii libro & quaecâ [illegible] putavit Gisbertus in Apocalypsi Carchedonium pro Chalcedonio legendum (h). De Chalcedonio v de Gimmam (i).

(6) *Vocavere.* Ex editione Principe & codicibus antiquis [illegible] Alemanno, Bergis &c. [illegible] & Dalecampius, qui cum in Fuxensi & M[illegible] eam adnotasset *vocant* Harduinum habet [illegible].

(7) *Propter opulentiam.* Hujusmodi satis ostendunt, non apud Carthaginem Carbunculos nasci, sed cum inde tanquam ad emporium Carthaginem deferrentur, postea a Poenis nomen Carchedonii acceperunt. Confule Harduinum hoc loco.

(8) *Orthosiae caute.* Editio Princeps corrupte legit *in orthosi caute*. Cod. [illegible] Alemannus Epistolae *in Orthosiam caute*. Ad eludendam [illegible] reciprocationem scribo *in caute Orthosiae*.

(9) *Alabandicos.* Orthosiam, & Alabandam finitima esse oppida ex Graecis Geographis, Pliniique constat. Igi-

tur

(a) Lib. IV. 21. (b) Tom. 1, lib. II. 4, [illegible] pag. 229. (c) Dittamondo V. 19.
(d) 1497 1499. (e) 1507. (f) Not. & emendat. XIV. pag. 796.
(g) De lapidibus pag. 393. Daniele Furlano interprete.
(h) De Marmore cap. X. pag. 88. (i) Lib. II. X. 1 pag. 855.

Ex Harduin. IX. & X. pag. 786.

LIV. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas litterarum ordine explicabimus.

Achates in magna fuit auctoritate, nunc in nulla. Reperta primum in Sicilia juxta flumen ejusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, varietatibus numerosa. Multa & cognomina ejus.

Ex nostrâ recensione.

Expositis per genera colorum principalium generibus, reliquas literarum ordine explicabimus [1].

Achates in magnâ [2] *fuit auctoritate, nunc in nullâ* [3]. *Reperta primùm in Siciliâ juxta flumen ejusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine numerosâ* [5]*; varietatibus diversis* [6] *mutantibus cognomina ejus.*

ANNOTATIONES.

tur carbunculos ex Orthosiacâ rupe Alabandam delatos mundi, *Alabandicos* lego, veteres secutus typographos & codices, eum nostratis superiori periodo — *vocarere Alabandicos* eos, qui apud Alabandam perficiebantur. Notavit Dalecamplus, quòd hoc carbunculi genus adhuc a gemmarum venditoribus vocaret *Alabandinos*, & *Almandinos*. Consule Magnum Encyclopaediae opus in voce *Almandine*, ubi alia invenies ex Plinio oirorem accipientia.

(1) *Explicabimus.* Vt haec per se nota indolio [illegible] concurrent plerique ex Plinianis typographis, [illegible] [illegible] *ut quibusdam generis per Alphabeti ordinem* (a) quae voces non modò Nostrum auctorem male affiunt, sed ab ejus eloquii puritate maximè abhorrent.

Neque unicè desideratur in Principibus editionibus, Venetâ (b), & Romanâ (c), sed in ipsius operis elencho addidit Spiritus primo volumine *de reliquis generibus per A* [illegible] omnes Ambrosianus codex, & Alerius. Espinarii *ut quibusdam generis recipientibus ab A* [illegible] gemiduali [illegible] lexicographi, qui *Alphabeti* vocabulum Plinio supponunt, quando Tertullianum parentem veleat agnoscit.

(2) *Achates in magnâ.* Ambrosianae apographa, & communis lectio. In editione Principe *Achates magnâ*.

(3) *Nullâ.* Iisdem auctoritatibus. Gelenius *nunc in nulla est*. Hunc sequitur Fortunius Licetus. Vidimus alibi Plinium scripsisse *nullo nunc in honore est*.

(4) *Achates.* Affirmat Harduinus, quòd hunc eundem versus reddit Solinus, provocatque ad V. Polyhistoris [illegible], ubi nihil invenias. X capite editionis Aldi minutus lego (d): *Achaten lapidem Sicilia primum edidit in Achatis fluminis ripa repertum, nec vilem, cum [illegible] [illegible] inveneritur.* Hunc quidem a Plinio desumit Solinus, sed non ipsissimis verbis.

(5) *Amplitudine numerosâ.* Haec est scriptura codicum antiquorum, & Plinii, apud quem Harduinus ignorans non poterat occurrere *amplitudine mirabili, conspicuâ, longiorum, quam maximâ* (e). Recentiores ediderunt *excedens amplitudine, numerosa varietatibus.* Ita etiam legit Licetus (f). Adnotaverat Dalecampius ex Ferrerii codice diversum a vulgatâ scripturam in hoc specium *varietatibus numerosa. Multa & cognomina ejus.* Rem novam statim Harduinus adoptat, atque ex Mss. nullimillia gloriatur.

(6) *Varietatibus diversis.* In editione Principe deest *et diversis*.

(a) 1473. 1476. 1479. 1480. 1481. 1483. 1491. (b) 1469. (c) 1470. (d) *Ann.* 1518. *fol.* 63.
(e) *Consule indicem Harduini.* (f) *Cenotaph. annotat. cap.* CLXI. *pag.* 589.

FINIS LIBRI NONI

DISQUISITIONUM PLINIANARUM

LIBER . DECIMUS

De Naturalis historiae calamo exaratis codicibus.

QUâ ratione & diligentiâ incedendum sit, ut Plinium novo aemulemur eloquio, vel pristinae lectioni restituamus, superioribus libris ostendisse considerem, nisi propriae tenuitatis conscius longè meliora a posteris adornanda pro certo haberem. Venturis tamen aetatibus sinceri laboris specimen dedisse conjicio, atque ubi Nepotes, non arbitrario, sed melioribus Plinii codicibus adhaerentes, veram scribentis indolem pervadant, utilissimam prae cunctis Reipublicae literariae operam navabunt. Quare haud alienum ab instituto nostro judicavimus, restitutionibus, tentamentis, conjecturis addere calamo exarata Naturalis historiae volumina, quorum notionem habuimus, ut tot tantisque memoratis exemplaribus, faciliori negocio possint eruditi incredibiles amanuensium errores confodere, cum id nondum ex integro a doctis praestitum indoleamus, tum magis quòd Harduinus incredibili audaciâ longè plura corruperit, quòd emendaverit. Perjucundae igitur cognitionis hoc volumen legentibus futurum sperarem, cum nemo similia peculiari tractaverit methodo; audiamque Naturae studiosis salivam movisse tot calamo exarata volumina, quibus ad emendandam Plinii praefationem usi sumus, unde uberiorem illorum notionem, quasi suo jure deposcunt. Iis igitur in praesentiarum faciemus satis; & quamvis multa a nobis praetermissa fateamur nihilotamenminus longe majora, quàm ab omnibus undique scriptoribus congesta sint, unico exhibemus conspectu. Novocomensium causae bonitas hoc etiam syllabo comprobatur, cum in plerisque, iisque antiquioribus, Naturalis historiae codicibus Patriae nostrae civibus Plinius annumeretur sive librorum titulum, sive Tranquilli, aut Hieronymi testimonia operi adjecta inspiciamus.

Daniel Morhofius indignum prorsus judicavit, nondum Plinianam editionem, suo, doctoque seculo dignam produisse [2], atque in tenebris macularum

ANNOTATIONES.

(1) [illegible] Morhofii [illegible] Harduini [illegible] anno 1685 [illegible] Harduinus Naturalem historiam [illegible] Morhofius [illegible]

(2) *Polyhistor. literar. tom. I. lib. IV. cap. XIII. pag. 891.*

suarum tam pulchrum opus delituisse: *Neque enim*, addit (*a*), *ullum ex veteribus auctoribus adesse credo, qui foedioribus erroribus sit oppletus* [1], *quem non sine magno labore medicinam adhiberi potest. Nec suppetit eo Mss codicum copia, quibus suppleve hos defectus possimus, nam & qui adsunt codices corruptissimi sunt, si Jos. Scaligero, & Tanaquillo Fabro fides* (*b*), *a descriptoribus, Monachis, ut plurimum Benedictinis, imperitissimis horum rerum depravati.*

Hujusmodi tamen Scaligeri, & reliquorum querelae, a livore, quo cucullatos prosequebantur, originem deducentes, brevioribus gyris coercendae cum Monachorum diligentiae multa debeamus exemplaria, in quorum gratiam auctores ad nostram usque aetatem pervenerunt. cum permulti Naturalis historiae codices, quamvis Scaligero, Fabro, & Morhofio ignoti asserventur, haec tam difficilis medela fortasse invenietur, ubi Her. Barbari, Gelenii, Pintiani, Dalecampii, Harduini, aliorumque laboribus conferantur. Haud ignoro hos quoque codices passim depravatos, multam legentibus restitutionum dubietatem relinquere. nihilotamenminus, cum non omnes in iisdem dictionibus peccent quae ex unius, aut alterius praesidio minimè assequuntur, multis juvantibus obtinebunt studiosi, qui Aegyptiorum veluti opibus suffarcinati, novissimae Plinianae emendationi insudaverint.

Vt ad rem nostram propius accedamus, codicum omnium, quorum notitiam nacti sumus, peculiari syllabo, & eâ ratione exhibebimus, ut quid ab iis sperandum sit, omnes dignoscant. A Mediolanensibus initium deducam, cum ex iis potissimum Plinianae nostrae Disquisitiones, & castigationum pleraeque originem habuerint.

Codices Mediolanenses.

Tria, neque plura quòd sciam, Naturalis historiae exemplaria calamo exarata Mediolani asservantur, quorum duo in Ambrosianâ, alterum in Pertusatinâ bibliothecâ in praesens visuntur. Hi omnes nitidissimis in membranis descripti, licet haud satis antiqui, rarâ felicitate, a primi voluminis initio usque ad supremam coronidem lectores minimè destituunt. Nostrâ diligentiâ amanuensium, vel castigatorum nomina nunc primum ab oblivionis injuriâ vindicantur.

Codex I. bibliothecae Ambrosianae membranaceus, exscriptus anno CIↃCCCLXXXII. *a Fratre Petro Ticinensi.*

Antiquius florentissimae, atque utilissimae hujus Bibliothecae Plinianum exemplar, maximo folio comprehensum, literâ E notatur, & Arabico numero 91. distinguitur. De apographi vetustate cum, me adhuc juvene, apud eruditos viros Casparem Berettam, & Joseph Antonium Saxium Ambrosianae Praefectum disputaretur (nullum siquidem amanuensis indicium in primis, atque ultimis libri foliis apparet) litem ego praecidi, cum a quodam Fratre Petro Ticinensi, anno CIↃCCCLXXXII. exaratum indigitaverim: initio siquidem Pli-

ANNOTATIONES.

(1) Praeter alibi a nobis allata confer Michaelem Mercatum (*c*), Carolum Datum (*d*), & doctum J. C. Natalem Comitem (*e*).

(*a*) *Polyhist. Literar. tom. I. lib. IV. cap. XIII. pag. 800.* (*b*) *Prima Scaligerana. pag. 20.*
(*c*) De gli Obelischi *cap. XV. pag.* 180. & 181. (*d*) Vite de i Pittori Prefaz. (*e*) *Anonym. Venusin. Pag. 283.*

Pliniani libri tricesimi quinti se ipsum scribentem pinxit ineptâ hujusmodi epigraphe in epicycli modum appositâ:

Frater · Petrus de Papia · me scr. 1382 ·

Hunc ex brevioris cuculli formâ, & nigricantis togae colore ad caligatam Divi Francisci familiam spectasse nonnulli conjiciebant. Verum interioris candidae tunicae, & pendentis ad latera corrigiae indicia Fratrem Petrum Augustinianum coenobitam ostendunt, ut Balthassar Oltrocchius, vir omnibus literis eruditus [1], animadvertit, qui codicem in Sancti Petri Aurei monasterio conscriptum suspicatur, cum XIV. seculi initio Augustiani Eremitae memorati Ticinensis coenobii possessionem fuerint indepti (a).

Primo folio illustris familiae insignia apparent Leo nempe gradiens aurei coloris malum cydoniam (auream itidem ut videtur) praeseferens caeruleae areae superpositus. Scuto imminet Michael Archangelus ensem dextrâ, & bilancem sinistrâ perstringens. Adsunt verba IO IO. Hujusmodi ad Nobilem virum, cui volumen Petrus obtulerat, utique spectant, cui autem tribuenda sint, haud facilè dixerim [2].

Duplici columellâ Plinii verba exhibentur, & librorum exordia egregiis ornata picturis ab exscriptore condecorantur. Initium desumitur a celebri Suetoniano elogio

VITA PLINII EX CATHALOGO [3] VIRORVM ILLVSTRIVM TRANQVILLI.

Plinius Secundus Novocomensis [4] *equestribus militiis industriè functus &c.*

Antonius Olgiatus Ambrosianae tum nascentis Bibliothecae Praefectus in primo adjecto folio haec adnotavit *Plinii Naturalis historiae libri XXXVII. Codex magnâ deligentiâ conscriptus —— Felicibus auspiciis Illmi. Card. Federici Borrhomaei Archiep. Mediolani. Olgiatus vidit anno* 1603.

Multa nos apud Plinium ex memorato exemplari suis locis attulimus, ubi bona malis & mediocribus mixta adesse satis superque lector intelliget [5].

Codex II. Bibliothecae Ambrosianae membranaceus a Guarino Veronense, & Guillelmo Capella emendatus anno CIƆCCCCXXXIII.

Alter eidem Bibliothecae attributus Naturalis historiae codex literâ D signa-

ANNOTATIONES.

(1) Balthassar Oltrocchius Ambrosianae Bibliothecae Praepositus.
(2) Haec eadem insignia occurrunt ad calcem libri XXVI. Ad Francisci Sforziae progenitores aliquâ ratione traduci posse suspicatur.
(3) *Cathalogus*, sive ut in II. Ambrosiano *Catalogus* pro syllabo, aut Elencho usurpatur ab amanuensi, sed parum latinè dictum. Elogium post Plinii mortem exaratum, titulum praeseferebat *Liber virorum illustrium*. Amanuensis igitur Suetonii dicta compendio restringentes hunc volumina *catalogus* appellarunt. Qua Regiae Parisiis bibliothecae syllabum conflavit hac voce quidam usitur, sed Graecos potius quam Romanos scriptores sibi fuvenire potuit nominare.
(4) *Novocomensis*. Non omittam ad primi voluminis calcem hanc inveniri: *explicit tabula Gaii Plinii Secundi oratoris Veronensis super libris Naturalis historiae.* Vellem adnotarent Veronenses quâ [illegible] fidei [illegible], qui ipsa ineptâ additione titulum adscribit, non autem fuisse *Novocomensis* dictionem a Suetonii opusculo sublatam.
(5) Haec de omnibus exemplaribus etiam praedicantur, tum magis de antiquioribus, quae lavioris confiteri oportet, cum non ubique in [illegible] vocibus corrupta sint.

(a) *Vid. Justi Fontanini Dissert. de Corpore Sancti Augustini pag.* 344. *num.* 2.

tur, notisque barbarici numeri 531. distinguitur. Maximo ingentique membranaceo folio constatur, initiumque desumit a Junioris Plinii epistolâ per haec verba: *C. Plinius Macro suo salutem* alia subinde ad Tacitum subsequitur, ac demum

VITA PLINII EX CATALOGO VIRORVM ILLVSTRIVM TRANQVILLI

PLINIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS *equestribus militiis &c.*

Quibus castigatoribus, quove itidem tempore descriptus fuerit, apertè ex appositis ad ultimi voluminis exitum verbis eruitur, quae hujusmodi sunt.

EMENDAVIT C. V. GVARINVS VERONEÑ
ADIVVANTE GVILELMO CAPELLO VIRO
PRESTANTI ATQVE ERVDITISSIMO
FERRARIAE IN AVLA PRINCIPIS ANNO
INCARNATI VERBI M CCCCXXXIII VI.
KLAS SEPTEMBRES

Hic codex, quem Ambrosianum II. & Guarinianum a primigenio castigatore appellamus, genuinam Plinii lectionem inquirentibus quandoque suppeditat, quamvis adhuc post Guarini & Capelli castigationes multiplici errorum labe conspurcatus appareat nullis ditatur annotationibus, initiumque Guarinus haud satis rectè fecit hujusmodi verbis:

Prohemium sive Epistola ad Vespasianum. Libros Naturalis historiae &c. Post ultima praefationis verba legimus:

C. Plinii Secundi incipit Historiarum mundi elencbus librorum omnium XXXVII. liber unus quasi primus continetur &c.

Inde libri in sectiones margineo, Romanoque numero partiuntur, nullâ tamen capitum factâ mentione. De utroque Plinianae historiae castigatore, & praesertim Guarino Veronense, cui tantum Graecae Latinaeque literae debent, alibi sermonem habebimus. Profecisse Guarinum ex Angeli Decembrii annotationibus (de quibus suo loco) haud levibus conjecturis arguimus. Utriusque Ambrosiani codicis notitiam habuit Monfeconius, apud quem legimus (a) *Plinii senioris historia naturalis pergam. bis . Observationes in eam duo volumina bomb* Quid ultimis hisce verbis designet, prorsus ignoro. Neque enim in Ambrosianâ bibliothecâ adsunt, neque runc temporis extabant bombycina observationum in Naturalem historiam commentaria, ut constat ex syllabo apud Clarissimum Oltrocchium Bibliothecae Praefectum. Utriusque Pliniani codicis lectiones suis locis attulimus, hosque Scipioni Maffejo, cum nundum de restituendâ Naturali historiâ cogitarem anno CIↃIↃCCXXXVI., & Jacobo Facciolato anno CIↃIↃCCLV. Viris celeberrimis ostendi.

Epitome historiae Naturalis auctore Ludovico a Guastis scripta anno CIↃCCCCXXII

Locus admonet, antequam a nobilissimâ digrediamur bibliothecâ, ut geminis Plinii exemplaribus, ejusdem Naturalis historiae epitomen jungamus, quae ibidem asservatur, & auctorem Ludovicum a Guastis agnoscit, qui illam anno CIↃCCCCXXII. exaravit, inscripsitque Paulio Guinisio Lucensium Tyranno. Membranaceum Ambrosianum codicem Guastii apographum judico, cum Auctoris aevo exaratum sit, & nonnulla desiderentur, quae aliis postmodum volumi-

ANNOTATIONES.

(a) *Tom. I. Biblioth. fol. 532. col. 2. C.*

minibus fuerunt adjecta. Primâ enim paginâ ad marginem hujusmodi ab imperito amanuense subjiciuntur. *Epitoma naturalis historiae breviata* [1] *per Ludovicum de Guastis*. Auctoris verò titulus est. *Ad illustrem Principem*. Caetera, quibus Paullus Guinisius Lucensium Dominus designatur in Ambrosiano codice desiderantur [2], verum haec ex aliis Guastii exemplaribus ostenduntur, & praesertim ex volumine in bibliothecâ Sancti Bartholomaei Fesulani prope Florentiam asservato, cujus notitiam mihi praebuit Vbaldus Mons-latices [3] eidem coenobio, cum summo imperio praepositus. Mecoenatem suum hisce verbis alloquitur Ludovicus.

„ Etsi compertum habeo Illustrissime Princeps, tot in Orbe terrarum esse
„ volumina, ut homini longaevo ad illa legenda nec vita sufficiat, attamen
„ quia operae precium est, aliquod posteris quod prosit, vel oblectet adjcere
„ & animadvertere. Ego Ludovicus de Guastis Plinii opus mirificum omni
„ scientiarum refertum munere, vel sermonis difficultate, aut scriptorum im-
„ peritia [4] librum omnibus fere mortalibus incognitum esse. ne tanti viri la-
„ bores perissent in irritum, decrevi illius dicta ad brevem a prolixo [5], ad fa-
„ cilem a difficili sermonem reducere, ut ne dum paucis doctis, sed & parvis
„ imbutis literis liceat undique volumen hoc transcurrere, in quo pauca de
„ multis excerpta videlicet plura memoratu digna scribere institui „

„ Accipe igitur hunc librum Princeps illustris, & dignum praecor judices
„ inter tuos commeatarios residere, quo fiat huic facilior apud ceteros transi-
„ tus, cum idem Tibi noverint non displicuisse, opusculum licet materno satis
„ stylo [6] compositum, nam sic mens ab institutione prima fuit, ut non pau-
„ cis, sed ut omnibus inserviret, quod tamen scio plurimos [7] & omnis laudis
„ experies si non palam taciturnitate quadam improbaturos. Eos igitur silere
„ jube, ne livore librum ad tuam Excellentiam editum carpant, quem per te
„ tueri precor Illſ. Princeps —— Praetermissâ Plinianâ ad Titum praefatione statim a secundo Naturalis historiae libro hisce verbis *mundum & coelum*, Ludovicus exorditur. Hunc Lucensium Principem saepe in operis corpore alloquitur, sibique libro XI. argumenta quaedam proponit, additque de suo aliqua, ut ad illud Plinii, quòd homo septem diebus absque cibo vivere possit. *Potest homo*, ait, *per dies VII. sine cibo, ulterius non. petu autem vidi ego Ludovicus hominem carentem diebus XXXX.* Occurrunt librorum maximè initiis brevissimae excursiones. ad operis verò totius calcem. *Explicit Epithoma* [8] *libri XXXVII. historie naturalis breviata per Ludovicum de Guastis ad Illustrem.*

Statimque *ad Praefatum illustrem epistola*.

„ Cur tibi non nisi phama [9] mihi cognito Princeps illustris adscribendum potius

ANNOTATIONES.

(1) *Breviate.* Sic.
(2) *Desiderantur.* Fortasse sublata fuerunt, ne Philippi Mariae Vicecomitis Mediolanensium Principis odium posthac [illegible], eo quia Paullus Guinisius retro [illegible] Mediolani [illegible], sapientius [illegible], ut paullo infra [illegible].
(3) *Mons-laticer.* Don Vbaldo Montelatici.
(4) *Imperitia.* Notandum parum docto illo saeculo, adhuc [illegible] auctorem de amanuensium imperitia conqueri.
(5) *A prolixo.* In librorum initio, [illegible] Plinium [illegible]. Sententias verò breviter, & quasi paullo [illegible] omnibus voluminibus comprobavimus.
(6) *Stylo.* Praeter orthographiae peccata, quae saeculi vitio [illegible] Ludovico [illegible], aliqua adsunt in amanuensium [illegible] comperienda, exempli gratiâ scriptum est *stillo* pro *stylo*.
(7) *Plurimos.* Ms. refert *Pirossi*, cum locus certè postulat *plurimos*, & sequentia ex Plinii praefatione desumat.
(8) *Epithoma* —— *historie* —— *breviate.* Sic.
(9) *Phama.* Auctor minimè ad Lucenses pertinet, cum Paullum Guinisium *phama* sibi tantum notum innuat.

,, tius hac opus putaverim, quam ulli inter tot Orbis primares, si cui forte vertatur in dubium presto est ratio. Nam dum tripartiti Orbis [1] globum ingenti cum oblectatione contemplaret, respiceremque ad angustas fauces, per quas se fundens Oceanus, mediterraneum efficit mare, animo transgressus in Africam sub Atlante usque ad nudos Garamantes, & Libicos [2] veniens, demum ad insignem contemplandam Asiam versus mira conspexi, quae eo quod alio in loco ad laudem tuam, si Dii Immortales faverint, in manuali artificio [3] dicturus sum, praetereo. Sed quoniam haec idiomatis comentio [4] forma & moribus nobis fecit deformia, regressusque sum ad Europae sinum percurrens Germanos & Gallos usque ad Gadetanum [5] Oceanum demum totam lustrans Italiam, & quinam illam laude digni Principes colerent, mente conspicerem, & licet in hac multos proceres tum genere illustres, quam rerum a se gestarum gloria esse profitear, nullum tibi praeferendum censui, nec adulatum putes. Ego enim non illorum imperia numero, non clientelas, non genus, non gazas (quidquid tamen abunde haec suppetant). Sed ea, quae animo tuo virtus inest omnibus perfecta numeris, eam studiorum solerciam, quà sine nulla animi requies, nullum stabile oblectamen ingens est. Ea tuae maturae virtutis indicia, per quam Vrbi tuae [6] praesides tam modestè, ut nemo prudentius. O te felicem, o insignem hac cura Principem, quem tot illustravit Natura muneribus, & hoc praecipuè quod summa cum veneratione conspico, ut posthabitis ceteris studium colas. Nam hoc, cum reliqua Fortunae subjaceaar, nec eripi, nec surripi potest. Non naufragio, vel incendio amittitur, non tempestatum, neque temporum pertubacione mutatur. Te igitur cum his viderim conspicuum rebus, quae perrara in Principibus sunt, ceteris praetuli, cum aliquid de Naturali historia Plinii per formam epithomatis traducturus forem, in quo si brevitatem aspicies, vel latinum a Plinio varium, opusque multis difformitatibus implicitum, excuset haec precor tua benignitas justissime Princeps, nam nisi breve esset, Epithoma non foret, nisi lucidum, Plinius erat, nisi varium Natume opera non referret, quae inexcogitatos & novos semper foetus inducit. Nosti enim quam sit in illis edendis ejus mira solercia. Recipe igitur precor hunc librum, & quidquid defectus est, tua insigni moderatione corripias [7]. Nec aspserneris muneris parvitatem exigui Clementissime Princeps. Sed id suo cum auctore ea benevolentia suscipe, qua arbitrari potes esse compositum ad laudis tuae gloriam, quam Dii Immortales [8] diu precor servent incolumem.

,, Illustri Excellentiae tuae servitor & orator fidelis Ludovicus de Guastis artium Doctor ,,

,, Nicolaus Scanavinus de Monte rubeo aliorum minimus scripsit Anno Do. M CCCCXXI. die XVI. Januarii ,,

Aucto-

ANNOTATIONES.

(1) *Tripartiti Orbis.* Ignota adhuc erat quarta terrarum Orbis pars a Christophoro Colombo, & Americo Vespucio postea detecta.
(2) *Libicos.* Sic.
(3) *Manuali artificio.* An manuale artificium postea Ludovicus composuerit, prorsus ignoro.
(4) *Comentio.* Sic, fortasse legendum commentio.
(5) *Gadetanum.* Sic.
(6) *Vrbi tuae.* Nempe Lucae.
(7) *Corripias.* Tanquam doctrez persanctiorè regnas.
(8) *Dii Immortales.* Haec repetita dictio hominem Christianum minimè decet, qui unicum Immortalem Deum agnoscit, & profitetur.

Auctoris, itemque Amanuensis nomen ex Ambrosiano patet exemplari. Codex si Neotericorum more distingueretur, paginas ultra centum atque octuaginta contineret.

Ludovicum a Guastis Italiae alumnum, familiae nomen, & liber materno ubique stylo confarcinatus, ostendunt. Medicinam itidem fecisse, Artium Doctoris titulus, inoculata vivendi praecepta, & manuale artificium, quod edere cogitabat, utique suadent.

Illustrem Ludovici Mecoenatem unius tantum oppidi Dominum fuisse ex auctoris verbis collegeram, & ad aliquem tunc temporis Italum Regulum, opus dicatum agnoscebam. Verum cui hocce Naturalis historiae breviarium inscripsisset Ludovicus, ex Ambrosiano codice minimè apparet, neque id Petrus Paulus Boscha, neque recentiores amplissimae bibliothecae Praefecti adnotarunt. Monuimus Mecoenatis nomen ex aliis Guastii exemplaribus evinci, & praesertim a memorato Divi Bartholomaei Fesulani, ubi legimus: *Epitome Plinii de Historia naturali per Ludovicum de Guastis ad illustrem Principem Paulum Guinisium* [1] *Dominum Lucensem*. Allatus Monfoconius itidem memoravit in Reginae Sueciae, nunc Vaticanâ, bibliothecâ codicem hocce titulo inveniri (*a*): *Epitome Plinii Secundi historiae naturalis per Ludovicum de Questis* [2] *ad illustrem Principem Paulum* [3] *Ducem Lucensem*.

Alibi etiam, nec uno loco, hujus Guastii ad Guinisium inscripta Epitome adducitur, unde nomen, quod in Ambrosiano codice desideratur, certè suppleamus. Caeterum ut aliqua de Paullo Guinisio addamus, ubi vera a Guastio referantur, literarum amorem fovens tantâ animi moderatione cives suos regebat, ut infelicem exitum, quo Principatum amisit, minimè promeruisse videatur. Patriae dominium occupaverat pulsis Ludovico, & Corrado Obiciis an. CIƆCCCC. (*b*), tenuitque annis XXX., quo usque Philippi Mariae Vicecomitis favore illum Lucenses e Principatu, & patriâ ejecerunt anno CIƆCCCCXXX. die Augusti vicesimâ quartâ (*c*), inde Genuam missus, ac postea Philippi Principis jussu Mediolani tetro inclusus carceri vitam finivit [4].

Caeterum, ut ad Ludovici a Guastis epitomen redeamus: haec fortassis Monfoconio (maximâ incuriâ codicum titulos devoranti) fucum fecit, ut duo in Plinium bombycina observationum volumina, in Ambrosianâ Bibliothecâ asservari testetur. Alter verò codex fortassis erit chartaceus, de quo statim.

Codex chartaceus Bibliothecae Metropolitanae Mediolanensis continens paratila Historiae Naturalis.

Ex-

ANNOTATIONES.

(1) *Guinisium*. Perperam apud Monfoconium legitur *ad Paulum Gumsium*, cum procul dubio *Guinisium* scribere oportebat. Duplici loco a Monfoconii typographo Lucensis Tyranni nomen vitiatur (*d*), ubi notandum, tamen, nullaque dû gentili, ejusdem bibliothecae Divi Bartholomaei Fesulani syllabum fuisse repertam.

(2) *De Questis*. Typographico vitio, ut credendum est, irrepsit, pro *de Guastis* quaeras *a Guastis*, vel *Guastius* latine dicendus sit. Fortasse ipsissimum est exemplar in bibliothecâ Vaticanâ allatum a Monfoconio: *Ludovicus de Guastis Epitome Plinii* (*e*); & alibi ex eadem bibliothecâ *Ludovici de Guastis compendium rerum memorabilium Plinii* (*f*).

(3) *Lauletur V. Rellitur Paulum*, *sive Paullum Guinisium*.

(4) Paulli Guinisii infortunium inspice hisce verbis in additamentis ad Ptolemaeum Lucensem descriptum: *Demum trustante Paulo de Guinisio Domino Lucano cum Florentinis, et captus est a Populo, & cum filiis omnibus incarceratus, & ad chedas plures ductus, missus est Januam*. Illum verò supremum diem horrendo carceri mancipatum Mediolani obiisse testatur Leander Albertus anno 1430. (*g*), id firmato post accidisse notat Muratorius (*h*).

(a) Tom. I pag. 37. (b) *Vide Laurent. Bonincontr. Chronic. Rerum Italicar. Scriptor. tom. XX. col. 80.*
(c) *Anonymus in Annalibus Foroliviens. tom. XXII. rerum Italic. scriptor.*
(d) Tom. I pag. 418. & 419. & pag. 430. (e) Tom. I pag. 419.
(f) Pag. 137. (g) Descrittione di Italia *fol.* 39. *edit. ann.* 1568. *Venet.* (h) *Annal. Ital. tom. IX. par. 1. pag. 183.*

Extat in Metropolitani Capituli bibliothecâ [1] apud Archiepiscopale palatium codex pervetustus, qui commentarium, seu paratitla Naturalis historiae continet. Solidiori chartâ, eâque rudi inscriptus, literâ K, numero 51. distinguitur. Hic fortasse alter a Monsoconio memoratus, facilemque antiquario ex bibliothecarum, urbiumque convenientiâ errandi occasionem praebuit. Exemplar initium desumit a noto Suetonii elogio, quamvis deletus temporis attritu sit titulus, & unicè verba appareant:

. . *Inius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.*

Ex hujusmodi commentariis Plinianae lectionis studiosi haud modicam capient utilitatem. Cui nam labor sit adscribendus, prorsus ignoro, cum nullum auctoris indicium promatur.

Codex Membranaceus Pertusatinus, olim Hieronymo Tatto spectans, exaratus a Hieronymo Baliolo anno CIↃ CCCCLXXIX.

Vltimus Plinii calamo exaratus Mediolanensis codex apud Carolum Comitem Pertusatum, virum non minus amplissimis dignitatibus, quam omnigenae literaturae studiis, & incredibilis memoriae praestantiâ nobilissimum visebatur. Insigne hujusmodi Naturalis historiae exemplar ornatissimae, quam nuper extruxerat, bibliothecae perpetuo dicavit [1]. Hoc ego geminis Ambrosianis conferendum censeo, quamvis pluribus obnoxium erroribus, a nativâ auctoris puritate abhorreat quodve Hieronymus Tattus (vir elapsi seculi initio in medicinâ faciendâ clarissimi nominis) in primo libri folio, manu propriâ testatus est: notavit enim *Plinius hic manuscriptus multis scatet mendis*. Haec tamen menda genuinis quandoque junguntur lectionibus, quae in Petri Ticinensis, & Guarini codicibus desiderantur. Allatum Plinii volumen ingentibus candidissimisque descriptum membranis apographum est a celeberrimâ illâ Principum Vicecomitum bibliothecâ desumptum, quam Francisco Petrarchâ suadente Galeacius Secundus Vicecomes comparavit [2]. Haec postea cum in Sfortias rerum potitos, licèt aliquantulum imminuta, pervenisset, a Francisco Simonetâ viro consiliorum gravitate, prudentiâ, & literarum amore spectatissimo [4], ut pristino splendori restitueretur, rariorum operum exemplaribus adaucta fuit, cumque Naturalem historiam a primigenio codice exscribendam Hieronymo Baliolo demandasset anno CIↃCCCCLXXIX. hic pulcherrimis characteribus munus adimplevit, & in supremâ folii calce Vicecomitum, & Sfortiadum stemmata ap-

ANNOTATIONES.

(1) *Bibliothecâ.* Capitularis Mediolanensis bibliothecae laudes & praeconia habes apud Clariss. Saxium (a).

(2) *Dicavit.* Carolus Comes Pertusatus Mediolanensis Senatus Praeses, doctis & bonis omnibus carissimus obiit anno 1755. Illius humanitate Pliniani codicis usum [illegible] [illegible] Mediolanensi [illegible] Opidis bibliothecam, & omnem membranarum supellectilem a Luca Comite Pertusato comparatam donarunt *Serenissimo Regioque Principi* Ferdinando Austriaco Mariae Theresiae Augustae F.

(3) *Comparavit.* Petrarchae hortatu bibliothecam a Galeacio II. conditam tradit Paulus Jovius in [illegible] Principum [illegible]. Consule Saxium de Studiis literariis Mediolanensium cap. VIII.

(4) *Spectatissimo.* [illegible] CICHVS SIMONETA. [illegible] De Cicho sermonem alibi habemus, [illegible] Ludovici Mori [illegible] [illegible] 1480 [illegible] Italia, ut videre est apud Corium, Benedictum Jovium, Ripamontium, Primum Aloysium Tattum, pro quibus omnibus sufficiat Joseph Antonius Saxius (b).

(a) *Vide Prodrom. de Studiis literariis Mediolan. cap. II.* (b) *Histor. typograph. literar. pag. CLXIV. & sequent.*

appofuit. Medio enim loco visitur tessellatum ex argento, minioque scutum, quo Vicecomites utebantur, & primigenia quoque eorum insignia fuisse perhibentur (*a*). Ibi in supremo apice notae IO. MA. nempe Johannis Galeacii Mariae Sfortiae Vicecomitis nomina apparent · a laevâ parte caeruleus anguis Vicecomitibus gentilis depingitur in dextero latere Sfortiadum Principum tesseram adfuisse conjiciendum [1], sed quae in praesens abrupto scissoque in angulo desideratur. Id igitur quoque Cichi Simonetae [2] laudibus acceder, cum decennem tunc Johannem Galeacium Mariam, Galeacii filium, Francisci Sfortiae nepotem bonis artibus imbuendum curaret, ut culto ingenio Princeps Cisalpinae Galliae felicitati adoleret. Hujus insignis exemplaris primus, & unicus (quod sciam) meminit Lazarus Augustinus Cotta ad Bartholomaeum Curtium [3] scribens, dum Hieronymi Tatti notarum elogium conflat, quas ad hujus codicis marginem digestas invenies. Sed de Tatto infra suo loco differemus. Id verò non omittendum censeo, brevioribus quibusdam dictionibus ipsius Simonetae manu appositis, ut reor, codicem ditari. Id enim characterum suadet convenientia, & Johannis Galeacii Mariae, ejusque matris Bonae Sabaudae diplomata a Cicho subscripta, quae antiquioribus annotaris invicem contuli.

Primo folio (ubi memorata Vicecomitum insignia) Plinii vitae compendium occurrit, ibique aureis characteribus plures versus conficiuntur in hunc modum: PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS EQVESTRIBVS MILITIIS INDVSTRIE FVNCTVS &c. pleraque temporis morsu, & aquae stillicidiis (quibus exemplar subjecisse videtur) obliterata sunt, in primo hocce folio nonnulli errores cubant, ut Domitiani [4] cognomen Titi Vespasiani loco, & alia quaedam in ipsâ praefatione, interpolatoris vitio, irrepserunt. Spatium insuper Graecis dictionibus supplendum relinquitur. His tamen adhuc perpensis maculis, Plinii verba minori damno, quam in multis exemplaribus referuntur. Hinc est, quod Pertusatino codici praesertim adhaesi, ut primarum periodorum in praefatione restitutionem intentarem, quas nimium a nativâ scribentis elegantiâ detortas Maffejus ritè indoluit (*b*). Hujus potissimum exemplaris auxilio Plinianí prooemii emendatas lectiones, italicamque aemulationem concinnavi. In supremâ codicis coronide, quo amanuense volumina exarata sint, ex sequentibus appositis verbis collegi.

Caii Plinii Secundi Naturalis historiae libri tricesimi septimi & ultimi finis conscriptis per Hieronymum Belotum Novariensem & finitis die Veneris undecimo mensis Junii anni millesimi quatricentesimo septuagesimi nono sub invictissimis Principibus Bona, & Galeacio Maria Sphortia [5] *Sexto Ducibus Mediolani.*

Post haec omnia ejusdem amanuensis calamo scripta extant.

1 Junioris Plinii ad Marcum epistola

ANNOTATIONES.

(1) *Conjiciendum.* Sfortiae Mediolani Principes clidicato primis insignibus [illegible] quatuor in partes [illegible], aquilâ Imperatoriâ, & Vicecomitum colubro, [illegible] duplicato gerebant.

(2) *Cichi Simonetae.* Hic tamen [illegible] Simonetarum Gentem a Calabriâ Mediolanum deduxit Francesci Sfortia. Neapolitanus Franciscus dictus Cicus, unde Cichus [illegible] Nunc Simonettae potius quàm Simonetae appellantur.

(3) *Curtium.* Confule Bartholomaei Curtii opus, cui titulus *Notitiae [illegible] a Mediolani [illegible]* — *Bartholomaeo Curte* pag. 169.

(4) *Domitiani.* Legitur C. PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS DOMITIANO SVO SAL. Domitiani cognomen [illegible] codicibus [illegible], unde Hermolaus Barbarus [illegible] [illegible] Pro Tito [illegible] volum ne [illegible].

(5) *Sphortia.* Ab aliis quoque ita Sfortiadarum appellationem scribi non [illegible] in Graecis Constantini II epistolis Francisco Sfortiae Mediolanensium Principi datis, teste Andreâ Alciato, legitur: [illegible] qui nomen, ait (c), Mediolani Ducum Conftans [illegible] Imperator, cum [illegible] Turcis, datis ad eum litteris appellavit.

(a) *Vide Jacob. Im hof Histor. Genealog. Ital. & Hispan. tom. I pag. 143.*

(b) *Veron. Illustrat. par. II col. 25.* (c) *Parerg. lib. V 14. pag. 50.*

2. Plinii elogium a Suetonio exaratum tali titulo:
Suetonius Tranquillus in libro de viris illustribus [1]. *Cajus Plynius Secundus Novocomensis equestribus militiis &c.*

3. Altera Plinii Caecilii ad Tacitum epistola
Cajus Plinius [2] *Tacito suo salutem. De exitu Caji Plinii Secundi Novocomensis Avunculi sui.*

4. *Item Tertulliani* [3] *in Apologetico*
Plynius Secundus cum quandam Provinciam regeret &c.

5. *Item ex libris temporibus Eusebii Caesariensis. Plynius Secundus Novocomensis — perit dum invisit Vesuvium.*

Caetera, quae Hieronymum Tattum contingunt, in alius sectione invenientur.

Codices Regii Taurinenses membranacei.

In Regiâ Taurinensi bibliothecâ duplices Naturalis historiae codices asservantur. Vetumque anno CIↃIↃCCXLII. inspexi · de iis nonnulla attingam, praeter ea, quae Pasinus, Rivautella, & Berta vulgarunt (a).

Antiquior geminis voluminibus propter amplitudinem conclusus, membranaceus, duplicique columellâ exaratus, eleganti characterum specie, iconibus, ornamentisque spectandus, laudem a doctis bibliothecae Praefectis invenit, cum imaginibus affabrè pictis, res ipsae quasi oculis subjici videantur. Primum volumen a praefatione ad decimi septimi libri finem deducit *nonnullis praemissis*, ut ait Rivautella, *de Plinii vita & Suetonii libro de Viris illustribus*. Verum hujusmodi a Suetonio desumpta, amanuensis ignoratione, depravantur, patriaeque nomen vitiatum apparet in hanc speciem *Plinius Secundus Novocomenses equestribus militiis &c.*

Quo tempore fuerit descriptus, Philibertus Pingonius Vir doctus, editisque voluminibus literatio orbi notus, cum librum possideret, minime aperuit, quamvis haec verba primo folio adjecerit.

Divo Eman. Philiberto Allobrogico
Inalpino, Subalpinoque Plinii hos
geminos codices vetustate conspicuos
Philibertus a Pingon Antiquitatis
Cultor D. D.

Illustres Taurinensis Athenaei custodes decimo quarto seculo volumina exarata fuisse conjiciunt. Ego opus decimo tertio potius tribuerem, meaeque opinioni adstipulabatur Vir Clariss. Horatius Blancus, cujus ope Taurini degens Regios hosce codices volutavi. Id Pingonius ipse videtur innuere, qui ducentis ab hinc annis vivens, libros vetustate conspicuos affirmavit.

Biturigum Regulo olim spectebant, uti ex adjectâ ad primi voluminis calcem

ANNOTATIONES.

(1) *Illustribus.* Suetonianum Plinii elogium in hoc codice repertum is venio, quod in aliis etiam accidisse admovi.
(2) Plinii nomen hoc loco rescribe absque Y adfertur.
(3) Tertullianum, & Divum Hieronymum unius eundem Plinii, quem ex Naturali historiâ noscebant, memmisse aliis ostenderunt. Vide, quae infra annotata sunt ad codicem Jo. Baptistae Palmarii, qui Pertusiano in referendis Plinii elogiis fatis convenit. Naturalis historiae Scriptori illiu Tertulliani verba esse adscribenda libro Laurentius, atque alibi fusius ostenderimus.
(a) Tom. II. pag. 1407.

cem notatione colligitur [1]. Cujus autem (inter tot Biturigum Principes) fuerint, Pingonius reticuit. Biturigum Provincia cessit Johanni, Johannis II. Galliarum Regis filio, qui Caroli V. pariter Galliarum, Ludovici Siciliae Regum, Philippi Audacis Burgundi frater extitit. Hic omnium primus Biturigum *Dux* fuit appellatus. In posteriora volumine nulla alia vel scriptoris, vel possessorum indicia suppetunt. reliquos XIX. Naturalis historiae libros comprehendit; desiderantur tamen pauca quaedam ad calcem XXIII., & XXIV. initium, atque ad XXXVII. finem. Nonnullas variantes lectiones, & diversa capitum exordia observarunt Rivautella & Socii, instituta cum Plinio Harduini comparatione, quod ultimum in omnibus penè exemplaribus occurrit.

Codex II. Bibliothecae Regiae Taurinensis.

De hoc Pliniano exemplari Regiae bibliothecae Praefectus: *codex*, ait, CDLVIIII. VI. 12. *membranaceus habens folia 526 saeculi XV. qui non elegantior alter, sive membranae candor, sive ornamentorum lautus supellex consideretur. Easdem exhibet Historiae naturalis* CAI PLINII *libros omnes, una cum duabus, quae praemittuntur ejusdem epistolis, in quibus de Avunculo suo multum differit: his subjicitur vita ejusdemmet Plinii ex Suetonio, ut in editione Parisiensi.*

Eadem, quam supra notavimus, est hic varia capitum sectio. Singulorum autem librorum initia, multo circumducto auro, variisque coloribus delineatae conspiciuntur figurae ad repraesentandam libri materiam accomodatae, adeoque concinnae tum artificio, tum venustate, ut mirâ jucunditate intuentium oculos perfundant.

Memoratum hujusmodi Plinianum exemplar, pulcherrimum sanè, minio, figuris, & elaboratâ scripturâ ornatissimum, e Sfortiadum Mediolanensium Principum bibliothecâ prodiisse unà cum eruditissimo Horatio Blanco [2] conjiciebam. Characteres enim cum iis codicibus mirè conveniunt, qui Mediolani adhuc visuntur. Decimum quintum redolet seculum, & ipsa scribendi ratio volumini convenit Pertusatino. Duae, quae praemittuntur epistolae, non *ejusdem*, sed alterius, Juniorisque Plinii dicendae erant: altera ad Macrum, altera ad Tacitum: prima de libris, secunda de morte Avunculi differit, ut toties monuimus.

Vita Plinii, quae e Suetonii virorum illustrium opere desumitur, aliquâ saltem in re differt ab Harduini Parisiensi editione, siquidem in Taurinensi codice legimus. *Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis &c.* Harduinus e contrario adnotavit „ in veris codicibus ea vox *Novocomensis* abest, & abesse utique debet „. Quae licèt gratis ab Harduino afferantur ostendunt tamen castigatorem in eam abiisse sententiam, ut in melioribus codicibus *Novocomensis* vocabulum desideraretur. Perfunctorio calamo uterque Regius Taurinensis codex a Monfoconio recensetur (*a*).

Codex Boscensis.

Boscum appellant ab antiquis nemoribus Itali vicum [3] in Alexandriae Sta-

(1) *Colligitur.* Leguntur ibi haec *Ce livre est au Duc de Berry*

(2) Horatius Blancus Romanus Jure Consultus politioribus literis editisque operibus nobilissimus, post Mediolanensem Fructuum integrè functum, Mediolani supplicum libellorum apud Insubres Magister, miserè correptus apoplexia mense Julio 1733. [illegible] per aliquot annos [illegible], tum scribendi, resloquendi [illegible] interceptus, nulla [illegible] sapientiae vestigia [illegible], donec anno 1737. [illegible] ad plures transiit (*b*). Tanti viri infortunium mihi prae caeteris grave accidit, cum per illum adolescentulus, & juvenis amore prosequerer.

(3) *Vicum.* Leander Albertus Castellum appellat (*c*).

(a) Tom. II. pag. 1400. (b) *Vid. Mazzuchel. tom. II. par. II. pag. 1160.*

(c) Descrittione di Italia. Lombardia *fol.* 374. *B.*

tiellorum territorio, & Derthonensi Dioecesi situm (a), quem Pii V. Sanctissimi Pontificis ortus illustravit. Praedicatorum Ordo insigne ibi possidet coenobium, cujus cum alumnus fuerit Pius, illud insignibus monumentis, & nobili adauxit bibliothecâ. Recundita inibi servatur Plinii Naturalis historia calamo exarata, quae olim Michaeli Ghislerio, antequam summâ thiarâ ornaretur, spectabat. Neque plura rescire potui ab Henrico a Portâ memorati Ordinis Sacerdote, in Ticinensi Gymnasio Orientalium linguarum professore, amico nostro, eruditione vulgatisque libris Literario Orbi notissimo.

Codex Placentinus Landianus membranaceus.

Nitidissimum hoc membranaceum exemplar spectat ad nobilissimum Equitem affinem nostrum Franciscum Landum Ripaltae Marchionem, in quem unà cum rarâ librorum collectione ex haereditate Marchionis Vbertini Viri Claris. (1) pervenit. Volumen mihi innotuit favente Christophoro Poggialio (cujus saepe cum laude meminimus) sed postquam jam priores VIII. disquisitionum volumina edidissem. Primo folio visitur Plinii Caecilii epistola ad Macrum, cui tamen deest titulus aureis characteribus excipiendus, videturque epistolae scriptura XIV. seculo exarata, ideoque Naturalis historiae libris recentior. Primum itidem epistolae elementum P. reddendus erat aureis pigmentis, quod postea omissum, unde apparet.

. . *Ergratum est mihi, quod tam diligenter &c.*

Junioris Plinii epistolam subsequitur elogium a Suetonio exaratum, quod amanuensis duplici reddidit columellâ in hanc speciem

Ex Cathalogo Virorum illustrium Tranquilli Plinius fs Novocomensis equestribus militiis &c.

In praefationis titulo legitur

Plinius Sd. Vespasiano suo. Eleganti picturâ barbatus apparet Plinius, qui Imperatori caput laureâ coronâ redimito librum exhibet. Praefatio, & volumina omnia duplici columellâ (excepto syllabo, qui triplici ordine) exscribuntur. Adsunt primo folio Cardinalis cujusdam insignia ex leone caeruleo per argenteam aream repente consiata. Graeca praefationis verba latinis redduntur elementis, & ejusdem amanuensis calamo quaedam emendata, atque annotationibus illustrata: exempli gratiâ in auctorum syllabo ad verba *Cornelius Nepos*. legitur in orâ folii *Ciceronis amicissimus, cujus vitam scripsit, ut scribit a Gellius lib.* xiiI. Vltimum volumen absolvitur verbis *& prius quam ad oculos perveniat desinens nitor*. Desiderantur igitur viginti circiter versus ad volumen perficiendum. Codex videtur XIII. seculo adscribendus, & diverso charactere constat, quo Plinii Caecilii memorata epistola: haec vero convenit inepto additamento ad XXXVII. librum assuto, hujusmodi epigraphe: *Gay Plinii Secundi OraToris Veronensis de Viris illustribus lib. incipit.*

Co-

ANNOTATIONES.

(1) Vbertinus Marchio Landus Franciscî natu major politioribus omnibus studiis, & Poësis laude insignis obiit Placentiae XIII. Kal. Martii ann. 1760.

(a) *Vid. Murator.* Annali d' Italia *tom. X. par. II. ann.* 1566. *pag.* 212.

(b) Descrizione di Italia: *Lombardia fol.* 374. *B.*

Codex Bibliothecae olim Farnesianae, nunc ad Neapolis, & Siciliae Regem spectans.

In Farnesianâ Parmensi bibliothecâ Naturalis historiae membranaceum exemplar visebatur haud satis antiquum, utpotè quod vix tribus accedat seculis. Nonnulla tamen emendatiora hocce in codice inveniuntur, quae etiam ex nitidâ scribendi ratione haud modicam laudem promerentur. Ab apographo, atqua amanuensa utrumque Plinium antiquorum errore conflari videtur, cum primo folio hujusmodi occurrant verba:

Incipit praefatio Plinii Novocomensis Oratoris clarissimi in libros Naturalis historiae ad Vespasianum Imperatorem foeliciter: in operis calce Plinii vitam *a catalogo* Virorum illustrium Tranquilli excipiens, legit *Plinius Secundus Novocomensis &c.*

Ultimo demum folio hujusmodi occurrunt:

Joannes
Marcus claris
simi: & virtute &
nobilitate . viri Petri Stroz
zae . Florentini . discipulus . Marcique
Rotae . magni viri . equidem . Florentinò
Amantissimus . Parmae . Oriundus
Praestantissimo . Liberalitate . Vero . Dño
Gherardo . [1] *Siculi . Regis . Prothonota*
rio . benemerito . in XX. ac centum . dies
Juvante . Deo . tranquille . transcrip
sit
Panhormi anno salutis 1465. die ultima Julii valeas
qui legis
Marcique Rotae memineris
obsecro.

Codices Veneti.

Codex membranaceus Sancti Marci Bibliothecae attributus XIV. seculo exaratus.

In publicâ Venetiarum Sancti Marci bibliothecâ Plinii codex quatuorcentum ab hinc annis descriptus, in scrinio III. 21. numero 12. visitur. Olim Bessarioni Cardinali Nicaeno spectabat [2], ideoqua hanc etiam ob caussam maximi faciendus, cum doctissimo illo viro in deliciis fuerit. In propositâ ad Naturalem historiam de Plinio notione apertè *Novocomensis* dictus legitur, & verba iti-

ANNOTATIONES.

(1) *Gherardo.* Ex illustri Alliatâ gente hujus memoria occurrit *nei parlamenti Generali ... di Sicilia tomo I par*[illegible] *III. pag.* [illegible] cum Orator mitteretur ad Alphonsum Aragoniae Siciliaeque Regem: *Gerardo Agliata Dottor di legge, e Protonotajo del Regno.*

(2) *Spectabat.* In epistolâ Marchionis Poleni ad Angelum Bandinium legimus: *nel Codice CCLXVI de' Latini della pubblica Libreria di S. Marco in Venezia, scritto nel secolo XV.* In latinâ versione, nescio quâ de caussâ, manuscripti aetas desideratur (a). Ego codicem ante XV. seculi exordium fuisse exaratum conjicio.

(a) *Epist. ad Bandin. I. fol. 1.*

itidem ex latino Eusebii chronico adducit, ubi Plinium, dum Vesuvium invisit, periisse affirmatur.

Prooemio deest nuncupationis titulus, statimque exorditur a verbis *Libros naturalis historiae &c.*

Post praefationem legimus: *incipit liber primus Naturalis historiae Plinii Secundi Oratoris Novocomensis*. Suis & hic codex erroribus scatet.

Codex membranaceus mirandae vetustatis, olim ad Vir. Clariss. Johannem Baptistam Recanatum spectans.

Memorato Venetae bibliothecae exemplari longè praehabendus erit vetustissimus iste Naturalis historiae codex, qui in doctissimi Patriciique Viri Johannis Baptistae Recanati librariâ supellectili visebatur. Haud insolitâ quamvis optimorum librorum jacturâ primis careat paginis, quibus praefatio, & auctorum syllabus continebatur haec tamen omnia in laudando codice extitisse indicant, quae leguntur verba, ingentibus elementis expressa: EXPLICIT LIBER PRIMVS NATVRALIS HISTORIAE PLINII. INCIPIT LIBER SECVNDVS. Haec iterum juvabit adnotasse, ut adeam Harduini opinionem ubique comprobemus, quâ nempe Naturalis historiae praefationem, pannum esse suppostitium lectoribus persuadere nitebatur. Neque enim hanc fulcient annotata in allato Bessarionis exemplari. *Incipit liber primus*, cum amanuensi exciderit *incipit* loco *explicit* & nihilotamenminus hanc ipsissimam praefationem retulerit.

Codex olim Pici Mirandulani, nunc Fratrum Praedicatorum coenobio Venetiarum attributus.

Hujusmodi exemplar ad Italiae decus Johannem Picum Mirandulae Comitem spectasse indicant, quae ad XXXVII. libri calcem apposita sunt verba: *Hoc opus scripsit Nicolaus de Mascharinus de Ferraria ad instantiam M^ci Comitis Joannis dela Mirandula Anno incarnationis Domini nostri Jesu Xpi* M°CCCCLXXXI° *die XVI. Augusti.*

Hunc codicem deductum putarem ex alio, quem celeberrimus Octavius Ferrarius [1], Patavian Lycaeo additum jubar, consuluit, & Pici Mirandulani olim fuisse asserit (*a*). Cum enim ab illustri scriptore pervetustum dicatur exemplar; videtur illius judicium minimè congruere membranis anno CIϽCCCCLXXXI. exaratis [2]. An ipsissimum sit, disceptent qui meliora ex ignoratis valent deducere. Moneor enim a Clariss. Facciolato nullum Plinii volumen pennâ exaratum in praesens Patavii extare. Quod exscripserat Mascharinus egregiis picturis, Pliniique historiae accomodatis, auro, minioque nitens in Apostolum Zenum pervenerat, & a docto viro unâ cum selectâ bibliothecâ Venetis coenobitis ex Divi Dominici familiâ [3], ad Rates (*alle Zattere*) degentibus legatum, summopere laudat Paullus Paciaudius, cujus judicium, maximi ab omnibus faciendum, debitâ ex caussâ revereor.

Codices Caesenates membranacei XV. seculi.

Insignem bibliothecam, quae olim Malatestarum Principum fuit, Caesenae pos-

ANNOTATIONES.

(1) De Octavio Ferrario alibi sermonem habebimus.
(2) Octavius Ferrarius Mediolani natus anno 1607 supremum diem Patavii obiit anno 1682. (*b*).
(3) Ex Congregatione Beati Salomonii
(a) *Vid. Fabric. biblioth. latin.* (b) *Vid. Argelat. bibl. script. Mediol. tom. 1 part. II. col. 612.*

possident Minores Franciscanae familiae *Fratres*, cujus manuscriptorum syllabum profert Monsoconius, ibique nudo titulo, *Plinius de Naturali historia* (a), & *Plinius historia naturalis* (b). Vt lectori uberiores suppetant notitiae, ex utroque nonnulla delibabimus.

Vetustior pluteo XI. asservatur maximis pergamenis foliis constans, neque minimum temporis attritum passus est. Nulla doctorum de Plinio testimonia adduntur, statimque primo folio legitur.

Caii Plinii Secundi prohemium, sive epistola ad Vespasianum Imperatorem in libros Naturalis historiae incipit feliciter. Operi additur liber de Viris illustribus, quasi unico scriptori uterque esset attribuendus [1], ad cujus exitum bonus amanuensis adjecit. *C. Plinii Secundi Oratoris Veronensis lib. de Viris illustribus feliciter Deo gratias amen, & completus fuit per me Jacobum Pergulitanum die Xe Octobris* M. CCCCXLVI. *Pro M^{co} & potenti Dño Dño Malatesta de Malatestis Arimini &c.*

Inconditum additur epigramma, de quo in proximâ sectione.

Alter Naturalis historiae codex ejusdem molis pergameneus extat pluteo XXIV., & ex memorato exscriptus fuit, cum superiori adamussim conveniat, praeterquamquod saniori consilio Virorum illustrium libellum praetermisit. Ad Naturalis historiae calcem ipsissimum tetrastichon, quod supra innuimus, exhibetur, ubi Plinio inconditi Monachales hi versus per summum nefas assuuntur.

Epigramma ejusdem Plinii.

Plinius historicus cognomine sumque Secundus
Qui totum quod terra rapit coelumque perambit
Strinxi terdenis lapide septemque libellis
In quibus & duo sunt vigenti millia digna

Scriptus & completus per me Fr̄em Franciscum de Fighino Ordinis Minorum pro egregio, & praestantissimo artium & , medicinae [2] doctore Mḡro Johañe Mōto de Arm̄o 1451. *die* 10 *Maii.*

Vtriusque codicis variantes lectiones in Plinianis castigationibus quandoque attulimus, neque uberrimos ex iis fructus demetent eruditi [3].

Codices Vaticani.

Inter antiquos Naturalis historiae codices, quibus in Plinio perpurgando se usum testatur Harduinus, septem Bibliothecae Vaticanae recenset. *Primum* sub numero 1950. *Secundum* 1951. *Tertium* 1952. *Quartum* 1953. *Quintum* 1954. *Sextum* 3533. *Vltimum* 9959. Hos tamen Harduinus non per se ipsum, sed alieno consuluit suffragio, atque in operis praefatione ingenuè fassus est, e septem Vaticanis codicibus desumpta testimonia Petro Possino debere, Viro e Societate suâ editorum librorum copiâ & multiplici eruditione celebratissimo. Cum autem a nemine quantum Vaticanis codicibus tribuendum, aequamque de eis censionem [4] prolatam fuisse inveniam libentius animadversiones nostras hoc loco sub-

ANNOTATIONES.

(1) *Attendendum.* Librum de Viris illustribus ab aliis Juniori Plinio, aliis Cornelio Nepoti, nunc a plerisque Sexto Aurelio Victori adscribunt. Hac de re alibi fusius, nec non loco agemus.

(2) *Medicinae* Sc.

(3) In Dactyra Pontificis alios calamo exaratos invenies Plinii codices a Doctiss. Paciaudio audivi, quorum notionem fortasse aliquis me felicius exhibebit.

(4) *Censionem.* Ad Vaticana Vaticana exemplaria provocarunt Fulvius Ursinus, Michael Mercatus, Kircherus, Carolus Datus, Angelus Bandinius, aliique; sed omnia perfunctorio calamo tradiderunt.

(a) *Pag.* 433. *D.* (b) *Pag.* 434. *D.*

subjiciam cum volumina non aliorum unicè suffragio, sed meis metoculis anno cIↄIↄccLVIII. lustraverim, opem suam conferentibus Viris Clariss. Praesule Joseph Assemanno memoratae bibliothecae Praeposito, ac Felice Nerinio Divi Alexii Abbate.

Codex Vaticanus Pergamenus numero 1950.

Codicem numero 1950. affixum, circa annum vulgaris aerae cIↄ cccc. descriptum olim nobis affirmaverant nonnulli antiquarii qui sibi principem locum in decernendâ librorum aetate vindicabat: verum paullo recentiorem haud immerito judicavit Nerinius hisce in studiis longè versatus, ideoque circa XVI. seculi initia exaratum. Olim Gregorio XIII. spectabat, ut docti Pontificis insignia tegumentis impressa testantur. Alia tamen, quae primo folio apparent (ubi cor aureo in campo, cuique Draco viridanti colore superimpositus pingitur) antiquiorem & primigenium indicant possessorem. Adsunt elementa Graeca IHC. & M. A., quibus amanuensem Sacrosancta JESVS & MARIAE nomina reddere voluisse crediderim [1].

Codex Veronensium caussam ubique fovet, atque in primâ operis fronte legitur C. PLINI . SECVNDI . VERONENSIS . DE . NATVRALI . HISTORIA . LIBER . PRIMVS . INCIPIT . FELICITER. Allatae voces aureis, caeruleisque elementis constantur, & volumen ubique elegantibus picturis ad Naturalem historiam accomodatis exornatur nitidissimis, maximique foliis integrum, sanumque, nunc Astronomum stellas contemplantem, nunc Pigmeorum cum Gruibus pugnam, nunc res ad agriculturam spectantes ostendit.

Non defuit, qui medicas manus exemplari adhibuerit, ubi nonnulla, in graecis praesertim dictionibus juxta auctoris mentem restituit, aliqua etiam corrupit, ut suo loco comprobavimus.

Desideratur in hoc volumine librorum index, quamvis ejusdem amanuensis scripturâ in folii margine legatur *C. Plinii Secundi incipit Historiarum Mundi elenchos librorum omnium XXXVII. liber unus quasi primus.* Promissa tamen hoc loco exscriptor non praestitit, & similia illius oscitantiae profecto tribuenda, licèt errorem imminuere aliquâ ratione putaverit, cum ad cujusvis libri calcem perstricta rerum series adjiciatur, nec ubique satis rectè, ut apparet ex additamento primis libri secundi versibus assuto in hanc speciem *Gaii Plinii Secundi Veronensis ystoriae explicit liber primus. Ejusdem liber secundus incipit*, *in quo continentur.* „ Itus [2], Gentes, maria, oppida „ Hinc est quod ineptis toties sectionibus librorum textura desiguratur. Neque Suetonii, neque aliorum de Plinio testimonium operi praefigitur, atque ad cujusvis libri calcem Veronensibus Plinius adscribitur.

Codex Vaticanus Pergamenus numero 1951.

Codex 1951. allato emendatior, paullò etiam majorem sapit antiquitatem. Hunc circa annum cIↄccccc. exaratum unà cum Assemanno censemus. Relatum mihi fuerat olim Paullo III. spectasse. Verum neque gentilicia Farnesiorum lilia, neque aliam hâc de re memoriam in voluminis fronte, vel coronide inveni. Stemma potius quadripartitâ distributione conspicuum, quod primo folio occurrit, librum a Carafensibus [3] post multas migrationes, ad Paullum IV.

ANNOTATIONES.

(1) Nempe ΙΗΣΟΥΣ ΜΑΡΙΑ ΑΜΗΝ *Jesus Maria Amen.*
(2) Itus: Sic pro Situs
(3) *Carafensibus*. Falsdae Carolae Carafa genitrice sati, Leo ex Carassulorum affinitate assumpsit.

IV. pervenisse suaderet. Primus enim & unus locus tres rubentes fascias candenti clypeo; secundus & tertius Leonem in albenti areâ repentem exhibet. Hujusmodi primo folio quidem visuntur. opus tamen intrantibus vetustiorem codicis dominum indigitabit togati Viri effigies expolitionibus miniaciis elegantissimè elaborata. Haec secundi libri initio apparet, pictamque imaginem supportat stemma triplicibus vittis distinctum. Has ex figurâ *diagonias* Graeci appellarent. Aureis caeruleisque tessellis constantur, aureo itidem in scuto fulgentes, quod haec verba DATA FATA SECVTVS circumdant. Exemplar maximis pergamenis foliis constat, meminitque Monfoconius nudis his verbis *Plinii de historiâ naturali libri* 37. (a).

Codex Vaticanus membranaceus numero 1952.

Codex 1952. ex albicante tenuissimâque componitur pergamenâ. Ubi Calabri cujusdam sententiae accessissem, quingentorum & amplius annorum aetatem redoleret, quando alii XV. seculo exscriptum judicabant. Ego mediam inter utrosque sententiam inirem; opusque circa annum CIϽ CCCC. exaratum conjicerem. Primo folio hujusmodi apparent: *Hic liber fuit Nicolai Perotti*[1] *Archiepiscopi Sipontini:* allata verba illico post docti hujus antistitis mortem adjecta conspicio, ex atramento & literarum formâ, ultimam XV. seculi partem redolentibus.

In codicis fronte legimus.

1. SVMMARIVM [2] LIBRORVM PLINII

Continentur primo libro tum capitula [3] *tum auctoribus* XXXVI. *sequentium librorum.*

2. *Plinii minoris epistola ad Marcum* [4] *de scriptis & studiis Plinii majoris.*

3. *Brevis annotatio de duobus Pliniis Veronensibus* [5] *ex multis hinc collecta per Joannem Mansionarium Veronensem.*

Plinios duo fuisse nosruntur &c., desinitque per *Haec & alia epistolarum ejus libris, his quae superius memoravimus, diligens lector inveniet.*

4. *Vita Plinii ex catalogo virorum illustrium Tranquilli feliciter incipit.*

Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.

5. *Epistola Plinii ad Vespasianum Imperatorem, quae ponitur in Prohemium libris.*

Secundo volumine folio 27. possessoris aderant insignia, quae deleta subinde fuerunt. Crux adhuc cernenda fortasse Sipontini Praesulis stemma decorabat. Circa initium aliquae cursoriae adsunt annotationes, quas a Peroti calamo profectas ausim affirmare. Interfusae ubique titulorum ineptiae amanuensis produnt inscitiam id tamen adnotandum, quod cum Veronensem Plinium ex Joannis Mansionarii auctoritate faciat adhuc Suetonii elogium, ubi contrarium apparet, ingenuè adducit, cumque librum undetricesimum absolveret, scripsit: *Caii Plinii Secundi Novocomensis Nat. historiae liber XXIX. feliciter explicit:* ad operis

Tom. II. Gg verò

ANNOTATIONES.

(1) *Peroti.* Valeo a Peroti Sipontini Archiepiscopi gentilitium nomen in nonnullis antiquioribus codicibus scribenti aveat ab aliis plerumque germanus. Consule, quae adnotavimus lib. I. pag. 9. num. 4. Meminit hujus codicis Marcatus *De gli Obelischi* pag. 181.

(2) *Summarium.* Haec vox in codice Senecae Philosophi testimonio a Plinio pertate minimè abhorret.

(3) *Cap. alia.* Capitula pro rerum brevibus Plinium possedisse nullatenus credam, ideoque Amanuensium indoctae eruditioni in opere corpum fuisse adactus. Ita *Plinii Minoris*, *Plinii Majoris*, & alia similia.

(4) *Marcum.* Potius Macrum scribendum alia aliis monuimus.

(5) *Veronensibus.* Consule, quae de hac tristanda annotatione vulgavimus lib. I. pag. 6. & seq., ubi integram Mansionarii annotationem recensui.

(a) Tom. I pag. 505.

verò coronidem. *C. Plinii Secundi Veronensis de historia naturali liber XXXVII. & ultimus feliciter explicit*. Ex iis patet, neque in Plinio Veronensibus adscribendo sibi constare amanuensem.

Monstra dictionum in hoc etiam exemplari cubare suo loco ostendimus, cumque memoratus codex Nicolao Peroto olim spectaverit: non ab re affirmavimus, Suetonium ab hoc antistite innui, ubi non defuisse scribit, qui Plinium Comensem testentur. Hujusmodi ignorare non debuit Scipio Maffejus, cum ei recunditae allati exemplaris notiones mitterentur, ut monuimus lib. I. pag. 6. num. 2.

Codex Vaticanus pergamenus numero 1953.

Exemplar olim Petro Cardinali Barbo spectavit. Hunc XII. labente seculo scriptum suspicarer, quamvis nonnulli ex longiore charactere ad dimidium XIV. seculi, alii ad hujus initium relegent. Intra hos terminos aetas coercenda, mihique caeteris numeratis antiquior videtur. Descriptus certè fuit antequam Barbus (qui postea Pontifex Maximus renunciatus Paulli II. praenomen adoptavit) purpurâ decoraretur. Hujus siquidem Cardinalis stemmata non in primâ operis fronte, sed libri secundi initio cernuntur, atque Assemani judicio tunc apposita fuere, cum Petrus in ampliss. ordinem ab avunculo Eugenio IV. cooptaretur [1].

In primo exemplaris folio legitur:

Vita Plinii Secundi ex catalogo Virorum illustrium Tranquilli.

. . inius Secundus Novecomensis [2] *equestribus militiis &c.*

Primam nominis literam P., auro minioque elaborandam reliquerat amanuensis, atque haec etiam in praesens desideratur.

Suetonianum elogium consequuntur verba ab Eusebii latino chronico petita *Plinius Secundus cum quandam provinciam regeret — — — Tertullianus refert in Apologetico &c.*

Plinius Secundus Novocomensis Orator, & historicus insignis habetur, cujus plurima ingenii opera extant, periit dum invisit Vesuvium.

In nobilissimo hoc codice notandum, quod rerum capita, foliis quidem accomodata, sed nullo sectionum apposito numero, inveniuntur.

Codex Vaticanus pergamenus numero 1954.

Codex 1954. seculo saltem XIII. adscribendus videtur. Quamvis pluribus scateat erroribus, Antiquariorum tamen laudes extorquet, eo quia multis ornatur annotationibus, praesertim mensuras & pondera illustrantibus. Initio occurrit:

Plinii vita ex iathalogo [3] *Virorum illustrium Tranquilli.*

Plinius Secundus Nocomensis [4] *equestribus militiis industrie functus &c.*

Hujus codicis secutus vestigia locum pristino nitori in memorato elogio resti-

ANNOTATIONES.

(1) Non statim Eugenius fororis filium Purpuratorum collegio adscripsit: interim politioribus studiis operam dedit, in quibus cum parum profecerit, [illegible] Pontifex [illegible].
(2) *Novecomensis*. [illegible] vocabulo [illegible] *Novocomensis*. Videtur tamen in margine, quòd [illegible] variantis lectionis [illegible] ex [illegible] *Novocomensis* additamento. Caeterum Plinii vita a Tranquillo Virorum illustrium libro desumpta, caeteris emendatior in hoc codice afferetur, ut suo loco ostendemus.
(3) *Cathalogo*. Sic.
(4) *Nocomensis*. Pro *Novocomensis*.

stitui. Integrum volumen XI. seculo exaratum doctus vir conjiciebat, cum rudioribus membranis, & duplici columellarum ordine constatum sit, charactere *breviaris*, ac Beatae Virginis tunc temporis *officiis* admodum simili.

Codex Vaticanus chartaceus numero 1955.

Codex 1955. ab Harduino minimè recensetur, uti duo sequentes; quòd vel eâ ratione actum existimo, quia Petro Possino ignoti, vel nondum ad Vaticanam bibliothecam delati [1]. Vnicus inter Vaticanos omnes chartaceus a Jo Mansionarii improbo labore initium desumit, quemque Amanuensis (XV. seculi ut videtur) miniaceis reddidit elementis. In brevi tamen hâc annotatione *de duobus Pliniis Veronensibus* illa occurrunt, quae in Perotino codice 1952. minime invenies, & monstrosissima prae caeteris videri possunt. Cum verba, quibus praecisè ab alterâ differt, primo libro retulerim, ea hoc loco omittenda censeo. Temperare mihi non possum, quin repetam inoculasse Plinii junioris epistolis *septem sunt mirabilia Mundi artificialiter fabricata &c.* duplici loco Plinii senioris vitam a Suetonio vulgatam ingessisse, unde tamen illum Novocomensem fuisse nitidè apparet secundâ vice, cum primâ *Nocomensis* perperam appelletur.

Post Plinii ad Vespasianum [2] epistolam ineptè capita distribuit, hosque Plinii junioris ad Martialem epistola subsequitur, unde ebriosum amanuensem Naturali historiae exscribendae manus admovisse credendum est. In hujus calce additur *Gaii Plinii Veronensis liber illustrium Virorum incipit* [3]. *De proca Rege* —— *De Romulo Rome* [4] *Rege* ——

Codex Vaticanus membranaceus numero 1596. & 1597.

Codex 1596. parvo folio membranaceo constans ab auctoris praefatione incipit hisce verbis *Plinius Secund. Vespasiano suo salut.* Hocce folio ursa rubenti in areâ pingitur, scutumque redimit Episcopalis infula. Summa rerum praefationem consequitur non interpolatis capitum sectionibus deformata, sed suis unicè voluminibus tributa. Viginti priores Naturalis historiae libros complectitur, atque hunc alter, nempe codex 1957. consequitur, qui lectorem ad ultimum usque Plinii librum deducit. Initio memorata superius adnectuntur insignia bipartita exemplaria egregiis, imò stupendis miniaceis operibus perpolita, multa historiae accomodata continent picturis reddita, ut Caelum, Mundus, Mare, Pavo, Lepores, Noctua, Canis, Leo &c. Notandum insuper quod primum cujusve orationis elementum ex auro fingitur suspicarer hunc codicem ad Fulvium Vrsinum spectasse, vel saltem eum esse, quem Vir doctus laudat. Vrsa nobilissimo generi tributa conjecturam favet. Fortasse idem erit, qui Marcello Cervino [5] bibliothecae Vaticanae Praefecto emptus fuit.

Monsfoconius Naturalem historiam pergamenam Vaticanae bibliothecae assignat

ANNOTATIONES.

(1) Johannes Harduinus suos in Plinium commentarios primâ vice eruit anno 1685. tunc fortassis hi codices, & sequentes ad Christinam Suecorum Reginam spectabant, & subinde ad Vaticanam bibliothecam delati Reginâ anno 1689. vitâ functâ.
(2) *Vespasianum* Lege *Vespasiano suo*.
(3) *Incipit* Mansionarius fortasse auctor fuit, ut hujusmodi opusculum Plinio majori tribueretur, cum in quondam annotatione, de epistolarum auctore loquens, illum adjicit in Virorum illustrium a Phrocâ (*sic*) Rege Albanorum, usque ad Caesarem, scripsisse asserat. Sed cur hoc loco, nulli enim fenstrum, potiùs quam Plinium adhibuit distinctione. Vbi nullus ad eam Naturalis historiae librum subsequatur? In codice Casinatico anno 14..6. exscripto eldem ratione occurrunt, ut supra innuimus.
(4) *Romulo*, Romae Sic.
(5) *Cervino* Qui postea Marcellus II. Pontifex Sanctissimus, Doctissimus, Optimus Pontificatum XXII. diebus tantum compsruit hoc utique comparat Carolus Datus (6).
(6) *Praefat. ad Vit. Pittor.*

fignat ad numerum 3861. (a), quam in praesens allatâ nomenclaturâ minimè inveni. Numquid eo Bibliothecam invisente tali numero distinguebatur (1)?

Codex Vaticanus membranaceus 1958.

Hoc exemplar variorum auctorum continet miscellanea: nempe octavum Naturalis historiae librum, Leonardum Arretinum de primo bello Punico, Cornelii Taciti historias ab VI. volumine incipientes, Georgii Trapezuntii Rhetoricorum libri V. Quae ad Plinium spectant tali pacto rubris characteribus referuntur.

Plinii Secundi Veronensis Natur. histor. de animalibus incipit feliciter.

Omnia haec opera eodem calamo descripta, olim Carafis spectabant, ut ex insigniarum vestigiis noscitur, quae subinde eradere novus possessor curavit, atque id fortasse egit Julianus Cardinalis Roboreus (qui postea Julius II.) vel qui librum Juliano obtulit: operimenta siquidem voluminis, ejus stemmate & purpureo pileo distinguuntur. Leonardi Arretini opera, & ipsamet scriptura XV. seculi labentem aetatem dubio procul ostendunt.

Codex Vaticanus pergamenus numero 3533.

Hunc codicem, cum Vaticanam bibliothecam inviserem, nullâ ratione, aut prece consulere valui, cum Assemannus suis occupatus studiis, alienis praesens adesse, vel aliquam saltem opem conferre ad multum temporis recusaret. Novi adhuc exemplar auratis miniatisque ornamentis, & Carafensium insignibus nobilitatum, nullam patriae mentionem exhibere, videturque ab amanuensi lacunam fuisse relictam, ut auratis literis suppleretur, quòd postea omisit. Haec, uti variantes nonnullas lectiones eidem Assemanno debeo, cum a difficili Viro pauca quaedam rogante humanissimo Nerinio extorserim.

Codex Vaticanus membranaceus numero 3861.

Ipsissimum infortunium nactus sum in codice, qui numero 3861. distinguitur. Scio hunc initio & fine destitutum, in multis etiam circa medium hiare. Fulvii Vrsini fuisse dicitur, multamque redolere antiquitatem. Nescio an ille sit, quem Paullus Manutius laudabat, caeteris antiquior, & quinto loco a Mercato memoratur (b). Majorem in illo, & Kirchero optassem diligentiam, ubi de Vaticanis codicibus locuti sunt.

Codices Barberini.

Inter innumera, quae Romanae Vrbis dignitatem elevant, haud modicè illius splendorem ditissimae amplificant bibliothecae Barberina praesertim (nobilissima ut Philippi a Turre verbis utar (c)) cujus praesidio plures vidi libros, quos frustra alibi quaesivi, tum magis si de editis usque ad annum CIƆIƆCLXXX sermonem habeamus. Neque impressis tantum, sed & calamo exaratis refertissimam comprobavit Simon Ballarinus, doctus atque humanissimus bibliothecae praefectus, cujus favore Plinianos codices multis horis, multisque diebus Romae anno CIƆIƆCCLVIII. volutavi.

Co-

ANNOTATIONES.

(1) *Distinguebatur*. Inpraesens codex 3861 nihil profert, quod Plinio possit convenire.

(a) *Tom. I. fol. 103.* (b) *Pag. 381 de gli Obelischi.*
(c) *De Mediol. cap. VI. Monument. Veteris Antii pag. 112.*

Codex Barberinus pergamenus XV. seculi numero 758.

Laudatus Ballarinus triplicia mihi obtulit Naturalis historiae exemplaria, quorum primum membranaceum, paullò infra annum CIϽCCCCL. exaratum. In hujus foliis ad operis tutelam adjectis legimus.

Continet volumen hoc XIII. priores libros Plinii historiae Naturalis.

Subinde vetustiore calamo nonnulla ex Virgilio carmina desumuntur, quibus ultimum ab amanuense jungitur in hanc speciem:

Ante leves ergo pascentur in aethere cervi
Et freta destituent nudos in litore pisces
Ante pererratis amborum finibus exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tygrim
Pectore quam nostro labatur gratia tanta [1].
Aulae culmen lubricum,

Hinc Plinii effigiem librum utrâque manu aprehendentis, arbitrario tamen pictura exhibet, titulumque aureis caeruleisque characteribus PLINII VERONENSIS . SCRIPTORIS . ELEGANTISSIM . NATVRALIS . HISTORIE LIBRI PRIMI PROHEMIVM INCIPIT FELICITER.

Codex multiplici errorum labe faeculentus, parum subsidii ad praefationis restitutionem suppeditavit. Exemplar ad Jacobum Gallum insignem J. C. Neapolitanum spectasse, ex Gallorum insigniis colligimus, quâ de re in sequenti sectione agemus. Raphael Vernatia Graecus Vaticanae bibliothecae amanuensis Vir utrâque linguâ spectandus mecum hunc librum XV. seculi opus judicavit.

Codex Barberinus pergamenus anno CIϽCCCCXCVIII. exscriptus numero 759.

Pergamenum hujusmodi pulcherrimum exemplar in duo volumina distributum haec in primâ fronte exhibet *Caii Plinii Secundi Naturalis historiae cum indice locupletissimo Tomus Primus.* Autographum est Johannis Baptistae Palmarii, quod absolutum Idib. Februarii anno CIϽCCCCXCVIII. dicavit Gonzalo Rutio, Laurentii Suaresii Mendotiae filio [2]; unde Veneta impressio Bernardini Benalii desumpta est [3]. Secundo folio visuntur Barberinae gentis insignia, & sequens ad Franciscum Barberinum ex Vrbani VIII. fratre genitum epistola.

Francisco Barberino Cardinali Amplissi.
Alexander Gallus,

Jacobus Gallus parens meus Emin. [4] *Princeps post rectam spatio triennali primum Juris cathedram vespertinam in patriâ, & studii Messanensis erectionem, fuit a Republicâ Venetâ pro primâ cathedrâ Patavinâ magnis pretiis accitus, ubi tantâ admiratione,* &

ANNOTATIONES.

(1) *Tanta* Priores quatuor versiculos in textu amanuensis a primâ Virgilii Eclogâ, & cum vates post quartum addiderit *Quàm nostro illius labatur pectore vultus* impetu novatur subsituit
Pectore quam nostro labatur gratia tanta Sex tamen porrò
Aulae culmen lubricum, quisquis vera, hoc loco minimè erat apponenda
(2) En Venetâ Benalii impressione legimus *Nobilissimo se non Consilio Regis Delavago & Mendoza Laurentii Suarez de Figueroa & Mendoza Hispaniarum Regis ad Principem & Senatum Venetum Legati filii Jo. Baptista Palmarius*
(3) *Desumpta est* Notandum, quòd haec epistola scripta videtur anno 1498 Idibus Februarii atque ad triennium sape in Natur. histor. libri eadem anno Christi ind. catur 1497 idque a diversâ Venetorum suppetendi ratione accidisse suo loco ostendemus
(4) *Emin.* Scriptum erat *Illustrissime* sed cum Purpuratis Patribus *Eminentissimi* titulum subinde tribuisset Vrbanus haud satis rectè (ut quidem judicio) germinatione scriptoris loco nova fuit inducta

& applausu fuit auditus, quanto antea nemo alius [1]. *Hinc factum est, ut undique confluerent homines ad eum audiendum, & ineundam cum eo amicitiam variis artibus, & praesertim ab Excellentissimo quodam Viro fuit ei dono traditus hic Plinii codex jampridem etiam Venetiis Manuscriptus, qui cum ad me tanquam ipsius filium & haeredem pervenisset, censui cum aliis ejus lucubrationum voluminibus collocandum, nimirum sub tuâ illustrissimâ Bibliothecâ Cardinalis Amplissi*, *qui sicut & caetera* [2] *sui ingenii monumenta hilari animo amplexus es, renovando mecum illud patrocinium, quo usus est cum eodem genitore meo Sanctissimus Patruus tuus. Ita pro tua propensa in me animi benignitate rogo, ut munusculum hoc non dedigneris respicere, meque ad tua genua humiliter semper procumbentem erigere ac fovere; quod ut facias vehementer oro, atque toto animo exoro. Ex civitate Neapolis.*

Inelegantem hanc opici praxidici epistolam sequitur Palmarii praefatio rubris characteribus exarata, quam utpote in Benalis editionibus apparentem, consultò omittimus.

Addidit. *In Auctorem elogia.*

Plinius Caecilius Marco suo Salutem.

Pergratum est mihi &c.

Suetonius Tranquillus in libro de Viris illustribus.

Plynius [3] *Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.*

Item Tertulliani in Apologetico.

Plinius Secundus cum quandam provinciam regeret [4] *&c.*

Item ex libris de temporibus Eusebii Caesariensis.

Plinius Secundus Novocomensis Orator, & historicus insignis habetur: cujus plurima ingenii opera extant: Periit dum invisit Vesuvium.

Caii Plinii Secundi Naturalis historiae liber Primus [5].

C. Plinius Secundus Veronensis [6] *Vespasiano suo salutem. Praefatio.*

Hujusmodi volumen duodeviginti priores Naturalis historiae libros comprehendit: secundum reliquos continet hocce titulo

Caii Plinii Secundi Naturalis historiae Tomus secundus.

Visuntur possessoris insignia, nempe gallus aureus stans in caeruleâ areâ, cui geminae rubentes rosae argenteo in campo superinducuntur. Scutum ornat galea, quam Grus uno tenet pede, alteroque lapidem perstringit. Subsequenti folio apparent gentiliciae Barberinorum apes. Alexander Gallus (quem infimum Epistolarum scriptorem notavimus) humilis quoque Poeta innotescit ex sequentibus:

Pro hujus insignis operis humillimâ oblatione ad Eminentiss. & Reverendiss. dominum Cardinalem Franciscum Barberinum Epigramma:

En

ANNOTATIONES.

(1) *Nemo alius.* Accitus fuit anno 1601 obiitque anno 1618. Eum pro concione laudavit Sigismundus Boldonus. Consule Papadopolum (a), Tomasinum (b), Facciolatum (c), Toppium (d).

(2) *Caetera.* Sic.

(3) *Plynius.* Sic.

(4) *Regeret.* Utrumque Plinium cum alliget Palmarius, argumentum [illegible], quasi iterum confundat [illegible] Tertulliani verba, Secundi [illegible] Tertulliani enim, qui [illegible] Plinium Naturalis historiae scriptorem, illum ipsissimum fuisse credit, qui Trajanum de Christianis consuluit.

(5) *Primus.* Haec omnia praeter [illegible] in editionibus a Palmario vulgata.

(6) *Veronensis.* Palmarius Plinium Veronensem agnoscit, quamvis in Suetonii libro *Novocomensis* innotuerat.

(a) Tom. I pag. 268 (b) Elogior. tom. I pag. 107

(c) Fasti Gymnas. Patavin. tom. II. pag. 136. (d) Biblioteca Napoletana

En ubi Romules Alcidas novus Orbis Atlantis
Es potis alternas saepe subire vices.
Francisce hoc tandem supplex tibi ducitur Orbis
Omnia, quod varii grande recludit opus:
Hoc foveas: poterit geminos qui sustinet Orbes
Mox merito dici fortior alter Atlas
Alexander Gallus D. D.

Codex Barberinus bombycinus 760. descriptus anno 1468. a Bernardo Petri [1].

Vltimus Naturalis historiae codex Barberinus lucenti bombycinâ chartâ compactus a Suetonii noto elogio initium desumit, in quo tamen exarando amanuensis quatuor digitorum spatium reliquit, ut aureis characteribus a pictore titulus, & prima elogii verba adderentur, quae adhuc tamen desiderantur in hanc speciem . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
equestribus militiis industriis [2] *functus*. Haec Suetonii verba emendanda necessariò dependent a primis omissis PLINIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS [3]. In elogio quamvis aliqua cubent errata, nihilosecius in Naturalis historiae corpore plura satis rectè reddita occurrunt, quae praeter papyri nitorem atque integritatem, voluminis precium adaugent. Exemplar quo loco, amanuense, & tempore descriptum fuerit apertè dignoscitur ex verbis ad calcem appositis, nempe

Plinii Secundi Novocomensis Naturalis historiae libri XXXVII. finiuntur scripti Romae a me Bernardo Petri de Basilea Clerico Constantien. dioc. terminati quoque duodecima mensis Maii Anno Dominicae incarnationis M.° CCCC.° LXVIII.°

LAVS DEO.

Codex Passionaeus chartaceus recognitus ab Aleriense Episcopo Joh. Andreâ Buxio anno 1469.

Nobilissimum hunc chartaceum codicem, dum primam Disquisitionum partem adornarem, possidebat Dominicus Cardinalis Passionaeus, ideoque a Domino *Passionaeum* appellavimus. Nemini inter Romana exemplaria posthabendum censeo, eo quia integerrimo hocce volumine usi sunt Johannes Andreas Aleriensis Episcopus, ac Theodorus Gaza, cum medicas Naturali historiae manus adhiberent. Id manifestè ostendunt ejusdem Antistitis manu appositum ad calcem testimonium rubris elementis conflatum:

Auxilio gratiae omnipotentis Dei, & adjutore Theodoro Gaza Jo. An. [4] *Epūs Aleriens.*

ANNOTATIONES.

(1) *Petri.* Gentilicium id nomen ab antiquo desumtum videtur, cui fuisset [illegible] praenomen *Petrus*.
(2) *Industriis* Amanuensis facili pennae errore, loco *equestribus militiis industriè functus*, scripsit *equestribus militiae industriis functus*.
(3) *NOVOCOMENSIS.* Haec verba elogio addenda ex aliis codicibus patent; relicto autem [illegible], ut [illegible] [illegible] characteribus [illegible], [illegible] lacuna, cui par in ipso praefationis exordio occurrit, duobus vocabulis, nempe LIBROS NATVRALIS supplenda, dum legitur *Historiae [illegible]* (sic).
(4) *Jo. An.* Cum notis [illegible] [illegible] praenomina [illegible] Episcopus Aleriensis, illum [illegible] *Johannem Antonium* appellarunt, quos inter Alexander Mittarellus, qui praevenit hunc Episcopum [illegible] Consule Titi Livii editionem anni 1495 & Joseph Antonium Saxium (a). Verbum *Johannes Andreas* non tantum dicitur a Gaza, qui doctum Antistitem in Pliniano [illegible] socium habuit, sed in ipsa Romana editione anni 1470. tali pollu

(a) *Hist. typographico litterar. pag. DVIII.*

rion.' Plynium [1] *maximo labore recognovit XV. die Decemb. 1469. Romae*; *lectos ora Dominum pro eo.*

Initio occurrit. *Vita Plinii ex cathalogo Virorum illustrium Tranquilli:* ubi *Plinius Secundus Novocomensis &c.*

Dum plura, quoad licuit, Episcopus emendat, duo hàcce paginâ foedum in modum corrumpit I. cum in Suetonii elogio legerentur *bella omnia, quae cum Germanis*, ipse *Romanis* [2] substituit. II. quod magis indolemus, Plinianae praefationis sanum optimumque locum: *ille enim, at fess permutatis prioribus setabis* [3], vitiavit reponens *prioribus syllabis*. Vtroque loco receptis potius amanuensium erroribus, quàm codicis sui auctoritati adhaerere maluit Antistes: nihilotamenminus utriusque verae lectionis manifesta apparent argumenta, cum levi superinductâ lineolâ primigenii characteres adhuc distinguantur.

Laudatum exemplar Theodori Gazae manu graecas omnes dictiones autographas in foliorum margine repraesentat, exempli causâ, cum in operis corpore extaret *cerron, ceras, amalthias* Gaza reposuit κέρων, κέρας, ἀμαλθείας. Alia etiam corrupta ubique sanantur. Nitidissimâ scribendi formâ tum Gaza, tum Aleriensis Episcopus utebantur, unde eorum additamenta facile omnes dignoscunt. In operis corpore restituta Episcopo, marginea Gazae spectant, ubi arborum, florum, animalium &c. tum graece, tum latinè expressa nomina invenies. Exemplar duplici columellâ exaratum ipsissimam praesefert scripturam usque ad librum XXI. Reliqua diverso amanuensi videntur tribuenda. Persaepe nullæ adjectis capitibus incedit, unde his etiam de caussis longè ante Aleriensis Episcopi aetatem descriptum judicamus tempus indicare minimè differer, ubi primigenii possessoris insignia adhuc existerent, sed, nescio quâ de causâ, cultro fuerunt abrasa. Quousque Romam incolui anno CIↃIↃCCLVIII. codicis usum mihi praebuit humanissimus Purpuratus Passionaeus, de cujus Viri laudibus melius est silere quam pauca dicere. Quid porrò de bibliothecâ planè Regiâ esset affirmandum, cum tantum post editam Monfoconii Palaeographiam excreverit, & tamen Vir ille clarissimus anno CIↃIↃCCVII se adjutum testatur opibus (a) *Illustrissimi, nobisque amicissimi Viri Dominici Passionei, qui annos vigintiquatuor vix emensus, incredibili fulget rerum, disciplinarumque notitia, Graecis Latinisque litteris apprimè eruditus, Bibliothecamque numerosam Manuscriptorum, editorumque exemplarium comparavit* [4].

Codices Vallicelliani.

Codex Vallicellianus chartaceus numero 28. descriptus anno CIↃCCCCLXXXXII. & CIↃCCCCLXXXXIII.

Insignis bibliothecâ Presbyteris Oratorii apud Virginis Aedem Vallicellianam

ANNOTATIONES.

passo insuitur. Patriâ fuit Vigilebanensis, e gente *Bussi*, quod plures latuit, atque hos inter Fabricium (b), & Ladvocatum (c). De Johanne Andreâ fusius sequenti volumine sermonem habebimus.

(1) *Plynium* (Sic)

(2) *Romanis* Ita inepte legitur in multis codicibus. Consule quas adnotationes lib. IV. pag. 219. num. 10.

(3) *Setabis* Ita absque diphthongo codex Passionaeus, sed mihi scribe *faetabis*. Vide lib. VIII. pag. 240 num 1.

(4) *Comparavit*. Dominicus Cardinalis Passionaeus Clementis XIII a secretioribus epistolis, Sanctae Romanae Ecclesiae, & Vaticanae bibliothecae Praefectus obiit Non. Augusti anno 1761. Illius bibliothecam sibi compararunt Augustiniani Romae degentes, unde tanta librorum supellex aliqua jure Angelica potest appellari, cum ex nobilissimo additamento mirum in modum excreverit.

(a) *Cap. V. pag. 200.* (b) *Biblioth. med. & infim. latinitatis tom. I. pag. 236.*

(c) Dictionnaire tom. I. pag. 611.

nam degentibus spectans, duos Naturalis historiae possidet codices, quorum primus literâ R. & numero 28. distinguitur huic recentiori calamo appositum legimus titulum EXCERPTA EX PLINIO. Libri initium vel desideratur, vel decidentis aquae vis ita deformavit, ut characteres rubris coloribus ficlos delerit. Quinque tantum Plinianae praefationis apparent versiculi, qui a verbis incipiunt: *cum possem dicere*. Digniora ex Plinio exscribens, Auctorum syllabam & multa alia omittit. VI. Naturalis historiae libro ad verba: *Asseri itium ui-arum incolae. Caput earum Bucephala* in margine Equi tumulus eleganter calamo depingitur, nonnullaque etiam adduntur animalia. Vnam aut aliam exscriptoris annotatiunculam memini me legisse, uti ad Pompej Magni elogium addit: *bene ergo in utrum* [1] *hoc carmine lusit Ovidius*

„ Magne tuum nomen
„ Stat.

Octavo volumine Cancs, Equi &c. pinguntur, lectoremque usque ad XII. sectionem libri XXXVII. deducit. Olim spectabat Torquato Perotto, uti ex insignis primo folio visendis, atque ex epigraphe

„ Torquati Perotti [2] Sentinatis Episcopi Amerini 1640. „

Hujusmodi breviario usus sum in Plinianae praefationis emendatione, cum paucis scateat erroribus. Exemplaris aetas per se innotescit, legimus enim ad calcem

„ Laus Deo. Ex Plinio finitus & completus extractus historiae & multarum „ rerum notabilium die XV Maii MCCCCLXXXXIIII. in carcere Foug quae „ vulgo nuncupatur del Meglo qui inceptus fuerat in fouta [3] Sancti Vincen„ tii die . . . M CCCC LXXXXIII. a quibus carceribus Deus Beatissimae Virgi„ nis intercessione nos liberet.„

Allata verba ignorabilibus elementis quandoque efformata, juvante Joseph Blanchinio [4] Veronensi, Romani Oratorii Presbytero, & Vallicellianae Aedis clarissimo ornamento, atque vetustatis cultore eximio exscribenda curavimus.

Codex Vallicellianus pergamenus XV. seculi numero 60.

Huic addamus alterum codicem pergamenum literâ D. & numero 60. distinctum Plinii Naturalem historiam a Christophoro Landino in patrium idioma conversam exhibet, alteramque ex primigeniis vocabimus, cum ab Italo aemulatore, Ferdinando Regi oblata fuerit. Opus ingentibus membranaceis, nitidisque foliis constat, cujus possessores apposita distinguit epigraphe.

„ Hoc nobile volumen Plinii a Cristophoro Landino missum fuit Ferdinan„ do I. Aragoneo Neapolitanorum Regi, cui inscriptum atque dicatum est A „ Rege dono datum Viro clarissimo Petro Gravinae. Ab hoc, Aloysio ipsius „ Regis Nepoti, tum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali [5], ut indicant „ carmina, quae in aversâ voluminis fronte, suâ manu Gravina scripserat Sed „ quum priora tegumenta lignea pelle operta tineae foedassent, rursusque volu„ men ipsum coopertum sit, eadem carmina, quae historiam aperiunt, in sequen„ ti paginâ sunt expressâ, ne tantorum virorum, qui antea illud possede-

Tom. II. Hh „ rant

ANNOTATIONES.

(1) *Utrum.* Suspicor utrum loco illum amanuensi excidisse
(2) *Perotti.* Amerinus Episcopus duplici et familiae [illegible] nostrum reddit, uti jam monuimus.
(3) *Fouta* (Sic) Fortasse legendum *festo*.
(4) *Blanchinio* il P. Giuseppe Bianchini Veronese Prete dell' Oratorio
(5) *Cardinali* In amplissimum ordinem cooptatus ab Alexandro VI.

„ rant lateret notitia. Id ipsum Jacobus de Franchis Neapolitanus Patricius, „ ac Tavtani Marchio Petro Pollidoro largitus est. Pollidorus autem vir pie„ tate & omnimodae eruditionis genere ornatissimus, atque de hâc bibliothecâ „ Vallicellianâ optimè meritus, eidem in perenne amoris sui praecipui argu„ mentum ultro, libentique animo addixit.

Adjectam a bibliothecae Praefecto annotationem subsequitur Petri Gravinae ad Cardinalem Aragonium epigramma, quod est hujusmodi:

„ Illustrissimo & egregio Juveni Domino suo
„ Domino Lodovico Aragonio
„ Serenissimi Domini Ferdinandi Regis Siciliae Nepoti
„ Petrus Gravina Canonicus Neap.
„ Deditus in paucis librum Gravina decorum
„ Exhibet, accipias hunc, Lodovice, libens.
„ Multum proficies relegens narrata: sat unus
„ Vt discas miras, quas habet Orbis, opes.
„ Rex avus hoc vatem donaverat ipse Nepoti
„ Indolis eximiae nobile reddit opus.
„ Dignus Rege labor, dignum Te Principe munus,
„ Efficit acceptum, quod mage dantis amor.

Plura Ferdinando Regi Landinum obtulisse calamo exarata volumina, Escorialensis docet bibliotheca, quare cum Vallicellianum alterum ex primigeniis vocamus, hoc tamen Hispanis posthabendum erit [1].

Codices Othoboniani 37. 38. 193. 194.

Petrus Cardinalis Othobonus ex Alexandri VIII. fratre genitus insignem codicum Manuscriptorum bibliothecam sibi comparaverat. In eâ servabantur gemina Naturalis historiae exemplaria sub numero 37 & 38 Vtrumque membranaceum summâ diligentiâ & splendore descriptum jussu Domini Cardinalis Grimani [2], Aquilejensis Patriarchae, ideoque seculo XV. ad finem vergente, vel XVI. initio. Nihil in eis circa Plinii patriam & veterum testimonia adnotandum. Verum collata ad Fulvii Vrsini codicem veritatis studioso evadent jucunda. Hi codices Monsoconio, ut puto, innotuerunt, cum apud illum legamus (a), *Ex bibliotheca Cardinalis Othoboni Plinii Secundi historia Naturalis recens codex, bis*

Codex 193. pergamenus XIV. seculo exaratus, initium a Plinii vitâ ex Suetonio desumptâ capit, ubi notandum pro Novocomensi legi *IX. mense* [3].

Codex 194. ejusdem circiter antiquitatis membranaceus itidem, Naturalem hi-

ANNOTATIONES.

(1) *Ferd.* De Landini codicibus in Escorialensi bibliothecâ asservatis agemus suo loco. Neque mirum si Italus interpres plura Ferdinando obtulit calamo exarata volumina, cum tunc Calcographicae artis incunabula nondum fuerunt, ut tam grandia opera typis concederentur.

(2) *Grimani.* Dominicus Cardinalis Grimanus Antonii Venetiarum Principis filius, natus anno 1461 Clarissimo, & Oldoino judicibus instructissimam octo millibus voluminum bibliothecam habuit (b). Cardinalis dictus fuit ab Alexandro VI anno 1493 obiit Romae Dec. Kal. Septemb. 1523. Consule Vghellum, & Philippum Cardinalem Mosnitum (de Montibus) in singulis pag. 55.

(3) *IX. Mense.* De hoc amanuensis errore nihil agimus. Ex novo fecerunt novem, & sublatâ notâ IX. ex Comensis voce mensis inepissimè redditur.

(a) *Pag.* 186. (b) *Tom. III. col.* 180.

historiam eâdem ratione comprehendit, praeterquamquod Suetonii elogium de Plinio minimè exscribit.

Ex eâdem Othobonianâ bibliothecâ a Monfoconio adducitur *Plinii Secundi, & Claudii Ptolomaei cosmographia saeculo XV. anno* 1411. Hoc opus intelligit antiquarius anno 1411. fuisse descriptum. Sex priores Naturalis historiae libros complectitur. Cum Othobonianam bibliothecam minimè lustraverim, atque ad illius pulverem excutiendum mihi nondum opportuna sese obtulerit occasio: omnia hoc loco digesta ab amicis hausi. Ii igitur, & Monfoconius de dubiis rogentur omnibus: ego verò in superius allatis fidem meam minimè obstringo. Aliarum bibliothecarum codices consulendos exoptavi, & praesertim Corsiniae nobilissimae gentis: verum, nescio quo malo fato, congruum mihi, & librariae supellectilis Praefecto tempus invenire nusquam licuit.

Excerpta ex Monfoconio bibliothecâ ad Romanos Plinii Codices.

Praeter ea, quae ex Monfoconio suis locis retulimus, in illius bibliothecâ bibliothecarum multorum exemplarium notionem invenies, quae in praesens alios atque alios dominos acceperunt. Quamvis hujus antiquarii syllabus magnâ negligentiâ consiatus sit: ne quid a nobis lector desideret, Benedictini Monachi verba exscribam, ea deligendo, quae magis ad rem videntur inservire, suntque hujusmodi (*a*)

Ex bibliothecâ Reginae Suecia en Vaticanâ [1].
Numero 435. *Plinii historia Naturalis tom.* 1.
436. *ejusdem . . . . tom.* 2.
Benedicti Maffej epitome [2] *historiae Naturalis Plinii* 5874. 226. (*b*).
Numero 438. *Castigationes & annotationes* [3] *in Plinii Naturalem historiam* (*c*).
Numero 1088. *Epitome Plinii Secundi historiae Naturalis per Ludovicum de Questiis* [4] *ad illustrem Principem Paulum V. Ducem Lotensem* (*d*).
Plinius a libro 2. *ad* 35. *historiae Naturalis* 250. 1088.
Iterum libri quinque numer 28. 1088.
quaedam alia 1377. 435.
Integra historia 8 437. 436.
Excerpta ex eadem 774.

Adjecit Monfoconius in Vaticanâ bibliothecâ indicem in Plinium, & alios auctores sub numero 4057. asservari (*e*).

ANNOTATIONES.

(1) *Vaticanâ*. Quae sequuntur notae Arabicae 435. & 436. illae fortasse erant, quibus Christinae Reginae libri distinguebantur, & nunc in Vaticanâ bibliothecâ immutatae apparent.
(2) *Epitome Maffej* codex ad XV vel XVI. saeculum spectat, cum auctor, Veronensis origine, Romae clarust, obiitque anno vulgaris aerae 1494. (*f*).
(3) *Annotationes*. Ad quem spectent, Monfoconius reticuit.
(4) *De Questiis*. Vide, quae supra innuimus pag. 123. & lege *de Guaftis*, cum duplici loco ex eodem Monfoconio ita appelletur, a quo etiam & ipsum inscribebat Ludovicus.
(5) *Numer* 28. 1088. Nota, quòd triplici loco occurrit numerus 1088, ubi vel antiquarii, vel typographi oscitantia apparet.

(a) Tom. I. pag. 13. (b) Tom. I pag. 141. (c) Tom. I pag. 14. (d) Tom. I. pag. 37.
(e) Tom. I pag. 114. (f) Vide Scipion. Maffej Veron. illustrat. lib. III. col. 114.

Item sub numero 4058.

Numero verò 1287. in enormi variarum rerum collectione, excerpta quaedam ex Plinio recensentur, suntque Concilium Aquisgranense an. 816. Epistola S. Hieronymi de vitâ & exitu Sanctae Paulae, Symmachi Epistolae, Sermo S. Augustini de Trinitate. Excerpta ex Sidonio, Plinio, Senecâ &c. Quae Plinio adscribuntur, Avunculo potius, quàm sororis filio spectare conjicerem.

Apud eundem Monfoconium.

Ex indice librorum Mss. Archivi Basilicae Sancti Petri (a).

Plinii junioris Naturalis historia.

Silvae Medicinales, & quaedam ex libro Plinii junioris.

Hujusmodi tantâ negligentiâ, & absque ullâ annotatione consignantur, ut dubitare possimus alibi doctum antiquarium respexisse videtur enim ab amanuense utrumque Plinium ita distingui, ut sororis filio assueret, quae erant Avunculi. Sylva porrò, vel Silva medicinalis, nescio an e libris Naturalis historiae, an ex illius Plinii qui de Re medicâ scripsit voluminibus desumpta sit.

Codex Neapolitanus ex bibliothecâ Sancti Johannis
ad Carbonariam.

Româ discedens celebre Benedictinorum apud Casinates coenobium invisi: loci enim famâ, & tabularii praesertim antiquitate motus, aliquid ad superiorem Plinium spectans ibi inveniri confideram. Spe tamen decidi, cum nullum historiae Naturalis exemplar humanissimi Monachi possideant [1]. Neapolim subinde digressus, praecipuas ex bibliothecis, Theatinorum, Sancti Angeli Nidensis, Sodalium Sancti Philippi Nerii [2], utrasque Jesuitarum [3] lustravi, atque omnes Naturalis historiae codicibus vacuas indolui. In antiquo tandem Sancti Johannis ad Carbonariam [4] monasterio ingens egregiumque Plinii membranaceum exemplar inveni, cujus dubiam notionem a Monfoconio habueram, cum apud illum in laudandae bibliothecae excursione recenseatur *Plinius in codice XIV. saeculi* (b): ex nudis enim hisce verbis quis poterat dignoscere, an de integrâ Naturali historiâ, an de aliquâ ejus parte, an de Plinii Caecilii epistolis loqueretur. Maximum igitur Naturalis historiae codicem prae manibus sumens, illum misero fato primis destitutum foliis ingemui. initium siquidem desumit a praefationis verbis: *nec Plancus illepidè* [5].

Plinianae lectionis amatoribus maximè jucundum evadet, ad cujusvis folii marginem appositas fuisse annotationes, quas optimo judicio exaratas, & meis jamdiu in praefationem digestis convenientes, non uno loco expertus sum. Ejusdem scripturae (quâ restitutiones constant) medicae quaedam observationes occurrunt primo folio, quod ex recentiori membranâ ad voluminis tutelam adjectum fuit, unde codicem viro hâc in arte exculto pertinuisse colligerem. To-

ANNOTATIONES.

(1) *Possideant* In memorato coenobio extat pervetustus Scholi codex, & Plinii Caecilii epistolarum exemplar, de quibus suo loco agemus.

(2) *Sancti Philippi Nerii* A Neapolitanis vocantur *li Gerolamini*.

(3) *Jesuitarum* *Del Gesù vecchio*, e *del Gesù nuovo*.

(4) *Carbonariam* Augustinianorum coenobium [illegible], quod nomen invenit a vineâ Carbonum Patriciorum [illegible] [illegible] fuit Hieronymi Seripandi Cardinalis [illegible]. Hanc bibliothecam Carbonariam vocat Petrus Bonnanus [illegible], aliamque [illegible], quam Jani Parrhasii legato possident Augustiniani (c), cum tamen [illegible].

(5) *Illepidè* In eâdem paginâ Mabillonius addidit. *Plancus* [illegible] 300. [illegible], quâ de re [illegible].

(a) Pag. 158. (b) Tom. II. pag. 223. (c) In vitâ Nicol. Heinsii pag. 8.

Totius profecto antiquitatis & politioris literaturae conscius auctorum nomina in ipso operis limine, historias, animalia, pisces, arbores, herbas, remedia, & juxta Plinii mentem restituit. quibus ex caussis cum invidendum thesaurum contemplari minimè satiater, nec unâ vice bibliothecam, hujus praesertim codicis gratiâ, intrassem: vir doctus Johannes Nicolaus Stabilis libris Praepositus me rogavit, ut aliquâ annotatione codicis precium elevarem, cui statim sequentibus verbis morem gessi.

„ Antonius Joseph Comes a Turre Rezzonici, qui tot Plinianos codices per „ universam Italiam, Gallias, Hispanias, Germaniam diligenter inspexit neminem huic ritè comparandum invenit, nam licet annos quatuorcentum circiter redolere videatur, tanto judicio variantes lectiones, seu potius unica & vera Plinii mens in plerisque restituitur, ut haec vera incomparabilis auctoris Naturalis historia dici mereatur. Huic uni igitur potius exemplari, quam caeteris standum erit, ubi quis post Harduini labores restantia amanuensium errata de medio tollere intentet. Quis igitur minimè indoleat prioribus paginis codicem destitui, cum e paucis ultimisque Plinianae praefationis castigatis dictionibus, Plinianum ingenium pristino nitori restitutum appareat.

„ Mabillonius (quânam ratione prorsus ignoto) optimae hujus bibliothecae nonnullis codicibus aetatem inscripsit eo pacto, ut annos in ipsâ operis fronte, sive exordio apposuerit. Hoc Gabriel Lagetius [1] summopere faciendum credit. Ego quidem antiquarii Benedectini judicium maximi habendum puto verum non laudo in primis auctorum foliis (ut hic oppositâ paginâ invenies) indistinctam apposuisse antiquitatem tercentorum annorum. Id foris erat adjiciendum [2], neque annum & diem oblivisci oportebat, quibus talia bibliothecarum Aristarchus adnotabat.

„ Vt autem ad optimum Plinii restitutorem anonymum revertar doctissimus vir aliquis (quorum tot tantique in florentissimâ Neapolitanâ Vrbe versantur) hanc sibi curam suscipere deberet, ut auctorem castigationum ab injuriâ oblivionis adsereret. Characterum & notarum aetas finem XV. seculi certè redolet. Num Barbaro, num Pico Mirandulano, an Parrhasio, an Sannazario hujusmodi spectant? Sanè Viro doctissimo, atque ex reliquiis aurei seculi. Superius congesta Medico videntur attribuenda, vel tantae artis studioso. Haec cursorio calamo Herculanum profecturus, subjeci VII. Kal. Octob. anno Vulg. Aer. CIↃIↃCCLIIX.

Antonius Joseph a Turre Rezzonici.

Corollarii loco addemus insignem hanc bibliothecam [3] (quam optimis membranaceis voluminibus ditaverat Antonius Cardinalis Seripandus) haud parum antiqui splendoris amisisse, postquam nobilissimis codicibus Carolum VI. Augustum, tum Neapolis Regem Coenobitae donaverunt. Mirum tamen ubique.

ANNOTATIONES.

(1) *Lagetius* (Laget), qui hic de ea lectores appositis annotationibus monuit.
(2) *Adjiciendum* Tali pacto codicum notitiae calculabuntur ab Olgiato, Boschâ, & Saxio Ambrosianae bibliothecae Praefectis.
(3) *Bibliothecam*, Laudatur haec bibliotheca ab Andreâ Schotto, a quo S. Johannis Carbonarii appellatur (a).

(a) *De Bibliotheca &c. pag.* 83.

que evadet, hocce Plinii exemplar, vel ignoratum vel neglectum fuisse; tum magis quòd unica Naturalis historia scripta manu in Vindobonensi Imperatoriâ bibliothecâ asservetur. Preciosum igitur Plinii codicem magni faciant Neapolitani, cum non alium (excepto Farnesiano) possideant, neque in Cavensi monasterio [1] Naturalem historiam calamo exaratam invenerim.

Codices Florentini.

Neapoli solvens Siciliae oppida invisere decreveram, ut illius quoque Regni bibliothecas evolvens membranaceam Plinii supellectilem adaugerem. Id eo libentius agebam, quod Johannis Marchionis Foliani Proregis humanissimi, & doctissimi non unicâ epistolâ invitatus, amplissimas Aedes pro opportuno habuissem diversorio, unde facilior ad bibliothecarum penetralia aditus reddebatur. Verum ex temporarii commeatus decursu sarcinulas colligere admonitus antequam Parmam repeterem, Florentiae ad paucos dies subsidi, ibique (praeter Medicaeos) omni dignus laude sese obtulit

Codex Riccardianus membranaceus VIII. *vel* IX. *&*
fortasse VII. *seculo exaratus.*

Patricia Marchion Riccardiorum Gens, palatio, supellectili, & insigni bibliothecâ, non Florentinis tantum, sed toti Europae notissima, membranaceum Naturalis historiae possidet exemplar, a quo huc usque allata longè superantur, sive antiquitatem, sive characterum eximiam pulchritudinem consideremus. Verum jacturâ nunquam satis lugendâ, priori, mediis, ultimisque foliis hiat convulsum, unde si Naturalis historia in septem partes scinderetur, plusquam tes hocce in codice desiderarentur. Frustra igitur Plinii elogium a Suetonio exaratum inibi quaesivi nihilo secius quantae frugis Carbonatino, Toletano, & Gottorpiensi collatum esse poterit, ut Plinium genuinae lectioni restituamus. Cum aurei exemplaris notionem Clariss Lamius in literariâ Ephemeride exhibuerit docti viri adnotata referre minime pigeat, quae ab Italico in Latinum idioma deducta, hujusmodi sunt (a) „Codex pergameneus ingentibus paginis
„ inclusus, priori caret folio, unde praefationis initium ad Imperatorem Ve-
„ spasianum [2] meliori ex parte desideratur. Folium pariter primo deest libro,
„ in quo tricesimi quarti voluminis summae pars ultima, triumque sequentium
„ itidem summaria, & libri secundi exordium praecciduntur, unde antiquâ (di-
„ versâ tamen ab amanuensibus Plinianis) scripturâ additur *de istis praeambu-*
„ *lis desunt unum folium*. Legentes igitur secundi libri initium destituit, at-
„ que ad XI. libri calcem synopsi notatur. *C. Plinii Secundi Naturae historiae*
„ *lib. XI. editus post mortem explicit* [3]. In XII. volumine decemseptem ca-
„ pita desiderantur, resumitque narrationem, ubi agit *de calamo odorato*. In
„ XIII. voluminis calce geminum deest folium, indeque septem integri li-
„ bri desiderantur, unde historiam a libro XXI. repetit. In XXII. volumi-

ne

ANNOTATIONES.

(1) *Monasterio*. Haud longè ab oppido cognomine. De hoc coenobio, & celebratâ bibliothecâ consule Annales Benedictinos, & Leandrum Albertum fol. 190. B.
(2) *Vespasianum*. Tito Filio, non Vespasiano Parenti Naturalem historiam jussis dicatam ostendemus suo loco.
(3) *Explicit*. Res mira, neque ab aliis attacta, Naturalem historiam post Auctoris mortem prodiisse. Vide quae attigimus lib. V. Disquisitione pag. 176.

(a) *Anno 1755. num. 29. col. 449. & seq.*

ne ea pars abest, quae herbarum spontè nascentium naturam describit. Patet, ibi amanuensem desiisse, cum paginae secunda pars nullos in corpore exhibet characteres. In vacuae hujus paginae coronide adnotatur aliquâ manu: *deficit hic liber XXIII., in quo tractatur de cultis arboribus &c. Item deficit XXIV. in quo tractatur de pice & lignis aromaticis*, & paullò infra alterius calamo scribitur. *Hic deficiunt duo libri & plus*, unde liber XXV. caret initio, itemque extremâ parte, cum duo circiter paginae desiderentur. In voluminis XXVII. exordio geminae pariter columellae videntur abesse —[1] In libri II. paginae cujusdam calce legitur: *Gulielmus Subdiac.* Hujus scriptionis, & characterum forma operi omnino respondet. Circa voluminis XXXV. finem in folii exitu hujusmodi verba apparent. *Hic deest aliquot pagine*[2], *quod in alia est circa dimidium columnam*, allatumque scholion voluminis calci adhaeret, diversâ tamen manu exaratum ipsissimo denium charactere, quo reddita Naturalis historia, legimus *Elia Subdiac. scripsit*[3]. Libri XXXVI. finis, & integer XXXVII desideratur.

Postea eodem charactere adduntur Plinii Junioris epistolae, tali epigraphe: *C. PLINI SECVNDI EPISTVLARVM*[4] *LIBRI NVMERO DECEM.* In hoc tamen codice unicè priores quatuor libri integri, & quinti initium apparent, ubi nec tota ad Apollinarem[5] legitur epistola, cum restantes quinque vel sex librorum scapi evanuerint. Allati epistularum libri in Lugdunensis Batavae editionis gratiam (quam Havercampius exhibuit) recogniti fuerunt, quique eos recensuit in voluminis interiori tegumento scripsit *A. F. Gorius contulit mense Aug. 1729.* Memoratos epistularum libros nullus censor revisit, aut emendavit. Neque enim alicujus restitutionis, innovationis, aut expunctionis indicia apparent, quae caeteroquin saepissime in Plinianâ Naturali historiâ visuntur. Verum tamen est hunc Aristarchum non incorrupto ordine medicas manus operi adhibuisse. Crebrae siquidem occurrunt emendationes a prioribus paginis ad integrum prope XI. librum, circa cujus exitum nonnullae adsunt lacunae, quae rubricâ scribendorum capitum[6] titulis erant complendae. Libro XXVI censor munere suo iterum defungitur, desitque circa finem libri XXXI. neque amplius emendationis officium resumitur. Restitutiones spissiori (quam nigrum conspletur) atramento constant. Corporis enim verba in subrufum colorem abierunt. Emendationes eandem Gulielmi Subdiaconi scriptionem redolent, cui melior hujus autographi pars est attribuenda. Gulielmi scribendi methodus exilitate & characterum elegantiâ differt a Subdiaconi Eliae formâ, satisque intelligitur, quòd ubi unus in exscribendo desierat, alter incipiebat, atque hoc cessante primus iterum exordiebatur. Gulielmi labor ad suam usque subscriptionem deducitur. Hunc sequitur Eliae opus, quod pariter ejus nomine absolvitur. Subinde diversa

ab

ANNOTATIONES.

(1) *Abesse* —. Alia hoc loco Lambus congerit, quae Antiquariis usui esse possunt, & a nobis, [illegible]
(2) *Aliquot pagine* (Sic)
(3) *Scripsit*. Emendandus igitur videtur Bandinius, qui Riccardianum hunc codicem exaratum affirmat *a quodam Elia Diacono* (a). Duplicem agnosco amanuensem utrumque Subdiaconum, Gulielmum atq. Eliam, & Gulielmi melior pars spectat. Subinde altera ad tertium anonymum amanuensem pertinet.
(4) *Epistularum*. Mirentur eruditi in Veterum monumentis scribi *Epistula*, ab *Epistola* [illegible] Fontaninus contendit [illegible] semper optimis linguae latinae aevis, atque ad VI. saeculum [illegible] scriptum (b).
(5) *Apollinarem*. Est [illegible]
(6) *Capitum*. Nullus [illegible] locus [illegible]
(a) *De Obelisco cap. XI pag. 64.* (b) *Antiq. Hort. lib. I.*

„ ab utroque characteris species occurrit, unde Plinii, quanta in codice appa-
„ ret, historia redditur, quae ubi ad exitum usque fuisset producta, fortasse in
„ calce tertii bibliopolae, vel amanuensis nomen legeretur. Plinii Junioris
„ epistulae a quarto alio librario videntur exceptae. Horum omnium accura-
„ tior, & diligentior Guilelmus, qui non unice operis partem exscripsit, sed
„ relegit, emendavitque a se, & ab aliis exarata --- [1].

„ Codicis aetas incerta, e characterum tamen formâ videtur nono seculo
„ adscribendus, a nonnullis septimo, ab aliis octavo tribuitur. Venerandam fa-
„ nè redolet antiquitatem decoloratum atramentum, & ipsa elementorum fi-
„ gura, ubi majusculis redditur literis, remotam sapit aetatem: modicae syl-
„ labarum contractiones, a Langobardicis, ut dicimus, literis recessus, Roma-
„ nae scripturae indoles, omnia denique codicem antiquissimum comprobant,
„ dolendumque profecto thesaurum adeo faciendum ad seram posteritatem mu-
„ tilum pervenisse. Quantum hujus ope Plinii lectio genuinae lucis recipiet?

Huc usque Lamius eleganter de more, cui ad rem nostram addemus, non tantum huic fidendum exemplari, ut unico praesidio caeterorum lectionem respuamus. Hâc de caussâ Riccardianum aliis etiam conferendum monuimus. In Florentino enim permultos cubare errores Lamius utique fatebitur, & Guilelmum, & Eliam Subdiaconos nullam Graecae linguae cognitionem habuisse constat, unde tot tantaque hocce e fonte petita corrumpunt. Cum legenda in Plinii praefatione incipiant a verbis: *illud est opera omnia*: haec & reliquum proemii aliis exemplaribus contuli: variantes iisdem lectiones, quas in operis corpore, & praesertim Plinii libro XXXVI. minime recepi, & dubias nonnullas suis locis invenies, ut liberum sit lectori utris adhaerere. Plura etiam in orthographiâ adsunt peccata excurrenti calamo, vel amanuensium inscitiae tribuenda [2].

Caeterum, ut de hujus codicis aetate aliquas subjiciamus conjecturas, in primis ponderandum venit sequentis Plinii EPISTVLARVM titulus, quae scribendi ratio opinionem fovet antiquiorem codici aetatem adscribentium. Hujusmodi verbum per *u* redditum, usque ad sextum seculum ex Fontanini testimonio, ipsisque elogiis colligimus: quare paullo post memoratam aetatem exemplar fuisse exaratum licet suspicari. Quidquid enim Epistularum manca volumina alium habuerint a Naturali historiâ amanuensem: omnium tamen labores circa idem tempus peracti apparent ex voluminis & foliorum unitate & texturâ: supinum scilicet ignorantiae tempus, quo Guilelmus hic, & Elias, & duo Anonymi vivebant. Primi, *Subdiaconatus* officium adnotasse contenti, neque Ecclesiae, cui essent addicti, neque Patriae, neque genitoris nomen, neque Principis alicujus regnantis annos indicare voluerunt. Num fortassis hic Elias Subdiaconus ad Patriarchatum Aquilejensem postea translatus? tempora conveniunt, cum in sexti seculi finem claruerit (a). Verum id a solo rustico praenomine suspicari, audax nimium videtur conjectatio. Illustris Caelius exemplar in se-

ANNOTATIONES.

(1) *Exarata* ---. Addo hoc loco Lamius emendationes, & veteris incorrectae scripturae specimen, ab Eorum Plinius attigit, unde nonnulla Disquisitionum libro VII memoravi. Reliqua inferiore volumine collecta invenies.

(2) *Tribuenda*. In praefatione occurrit: *opponer*, *fomoua*, *I. annibale*, *silvanus*, *epagadum*, cum scribendum esset: *opoter*, *fomiuam*, *Hannibale*, *Syrenas*, [illegible]

(a) *Vid. Paul. Diacon. a quo dicitur Sacerdos* [illegible] *Lib. III. 23. & 27. Andr. Dandol. lib. VI. 1. Fer. Ughell. in Patriar. Aquilej. Philipp. a Turre pag. 207. Card. Schrodt pag. 180.*

feculum XI. rejecit, multis experimentis id probasse affirmat (unde suam postea opinionem Lamius adoptaverit). Colligit insuper Riccardianum codicem, unum ex memoratis a Politiano esse, Plinii verò Junioris epistolas X. feculo adscribit (a). Liberum erit legentibus, quam velint opinionem sequi, dum interim teneant Riccardianum codicem in multis differre ab eo, quem consuluit Politianus, ut satis ostendunt collecta in Obeliscorum illustrationibus. Fortasse hâc de causâ laudatum exemplar ignotum Plinii interpretibus asseruit Bandinius (b), qui tunc opus VIII. vel IX. feculi, atque infra feculi circiter VIII. judicavit (c). Lamius in elencho manuscriptorum codicum Riccardianae bibliothecae (d) exemplar describit, initio, medio, & fine mutilum, sed pretiosissimum, exaratum circa feculum nonum, aut decimum.

Codices Medicaei Laurentianae Bibliothecae.

Duplicia Naturalis historiae exemplaria in Medicaeâ Laurentianâ, nunc Imperatoriâ, bibliothecâ pluteo LXXXII. quaerenda asservantur. Primum majorem redolens antiquitatem sub numero I. & II. occurrit, hic nobis erit.

Codex I. Medicaeus membranaceus in duo volumina propter amplitudinem divisus, a Petro a Slaglosiâ (ut videtur) exaratus.

Primo volumine statim occurrit syllabus rerum toto in opere contentarum. Hinc Plinii vitam exhibet e *catalogo* Virorum illustrium Tranquilli desumptam, ubi initium constat ex verbis PLINIVS SECVNDVS NOVECOMENSIS. Secundo sub titulo *Idem argumentum* legimus *Plinius Secundus cum quandam provinciam regeret &c.* (1) Tertiò Latini chronici sententiam affert *Plinius Secundus Novecomensis orator & historicus ---- ---- periit dum invisit Vesuvium*

In hujus folii tergo rudis extat miniacia pictura, quae Plinium effingit Tito reclinatoriae sellae insidenti Naturalis historiae libros offerentem, idque epigraphe volumini addita indigitat, nempe PLINIVS SCDVS TITO CESARI (3) SALT. Titum inter ac Plinium ingens arbor assurgit verticibus figura exotici cultus excipitur, utrâque manu taeniolam sustentans, in quâ legitur PETRVS . DE . SLAGLOSIA *me fecit*. Teutonicum Slaglosiae (4) nomen codicem e Germaniâ in Italiam delatum innuit. Ad praefationis exitum additur EXPLICIT PROLOGVS INCIPIT LIBER pm.ˢ NATALIS HYSTORIE PLINI SCD'I NOVECMSIS ORATORIS CONTINENS TANTVM CAPITVLA CVM AVCTORIB CETEROR. XXXVI. SEQVENTIVM LIBRORVM.

ANNOTATIONES.

(1) *Novecom*. Hoc etiam loco differt Landus a Carlo opinione. Notandum tamen, quòd *Catalogus codicum Manuscriptorum bibliothecae Riccardianae* Jo. Lamio auctore editus fuit anno 1756.

(2) *Regeret*. Vides ex Tertulliani verba, quae alio Juniorem Plinii respiciunt, Naturalis historiae scriptori attribuuntur.

(3) CESARI (Sic)

(4) *Slaglosiae*. Videtur *Slaglosiam* compositum esse vocem a *Schlag* ictus, & loc vocabulum, quod fontem, & liberam denotat. Recensendus igitur Bandini typographus, ubi codex *Petrus de Slaglosia* (e), & Montfauconius legens *de Salgosia*, ut statim conclusit.

(a) *De Monet*, tom. II. pag. 240. (b) *De Obelisc. Praefat.* fol. VI
(c) *Cap.* XI pag. 64. (d) *Pag.* 324 (e) *De Obelisc.*

Secundo folio amanuensis (quasi Plinii titulus per glossemata esset referendus) adjecit. INCIPIT PROLOGVS LIBRI SEQVENTIS.

Libri Naturalis hystoriae &c. Miniacio opere elementum L exprimitur, ubi pictor arborem scientiae boni & mali, & singularia quaedam confarcit hieroglyphica. In nonnullorum pariter voluminum exordiis variae itidem miniaciae picturae, crassâ quamvis Minervâ conflatae, curiosos vellicabunt antiquarios. Mihi videntur illud Horatianum promereri *Non erat hic locus*. Exemplo esse possunt XV. libro praeposita, ubi CHRISTI SERVATORIS exortum intuemur. In hujus primae partis calce legimus: EXPLICIT LIBER XVI. NATVRALIS HISTORIAE PLINI ScDI NOVECOMENSIS ORATORIS.

Pars altera, quae a XVII. Naturalis historiae libro exorditur, statim praesefert INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI XVII. atque in totius operis coronide EXPLICIT PLINIVS SCDVS. Alia subsequebantur prolixis versibus (quos Barbari *lineas* vocant) inclusa, iisque, ut conjiciendum, potiores notitiae & tempora *Petri a Slaglossâ* elucebant. Verum cultro adeo subducti sunt, ut unicè lyncaeis oculis assequaris: EXPLICIT SECVNDA PARS LIBRORVM . . . .

Bernardo Monfoconio modicum pulveris ex Italicis bibliothecis excutienti haec Naturalis historia in duo volumina bipartita innotuit, eodemque in pluteo tum asservabatur, quamvis exterior librorum inscriptio postmodum fuerit immutata. Volumina, partim antiquarii properantis, partim solitâ typographi incuriâ, tali pacto describuntur (a).

Membranaceus Plinii Secundi Novocomensis [1] *Naturalis historiae libri XXXII. duobus Tomis. primus habet libros XVI cum brevi vita, & brevi argumento, & figura antiqua in principio, ubi legitur exaratum, Petrus de Salgosia* [2] *me fecit.*

XVII membranaceus antiquus secundus Tomus incipit a XVII. libro, quamvis adnotetur IIXX. [3].

Hunc codicem a Cosmo Medice bonarum artium ad Italos reductore comparatum fuisse moneor, diversusque videtur ab illo, cujus meminit Ambrosius Camaldulensis epistolâ VI. (b) *Cogitabat Laurentius Medices facere sui juris codicem Plinii, nisi tamen Ludovici illius verba vacua, & mendosa sunt*. Haec enim de Laurentio, non de Cosmo praedicantur, quare potius erit illud exemplar, quod Cosmo spectasse infra innuit (c).

Slaglosianus codex a Bandinio alligatur seculo XII. (d) verùm subinde a me rogatus librum XIV. seculi ineuntis testatur (e). Carlius scripturam XIII. seculi affirmat.

Codex II. Mediceus membranaceus XV. seculi.

Secundum pergamenum Naturalis historiae exemplar numero III. in praesens alligatum elegantissimis picturis, emblematibus, atque insigniis ad Mediceam Gentem spectantibus ornatum, XV. seculo descriptum videtur. Primo folio majoribus Romanis characteribus, ineptâ hujusmodi formâ dispositis, legitur.

P'

ANNOTATIONES.

(1) *Novocomensis.* Ità certè scribendum erat, sed in codice ubique legitur *Novocomensis*.
(2) *Slagosia.* Lege *Slaglossa*, qui etiam colliges ex Angeli Bandinii epistolâ ad me datâ IV. Non. Mart. anni 1758.
(3) *IIXX.* Hic de re nihil Bandinius. Nescio etiam, cur Monfoconius libros XXXII. cecini in memorato exemplari agnoscat, cum utrumque volumen ex XXXVII. consistat.

(a) *Bibl. Bibliotb. Msſ. tom. I. pag. 400. col. 2.* (b) *Vid. collect. Edmund. Marten. col. 504.*
(c) Col. 182 (d) *De Obelisc. Praefat. fol. XVI & cap. XI pag. 64.* (e) *In epist. die 4. Martii 1758.*

P EFATIO PLINI
I VERONENS
IS CLARISSIM
I ORATORIS A'
D TITUM CAE
SAREM IMPE
RATOREM
FOELICITER
INCIPIT

Secundo folio aureis undique elementis INCIPIT PRAEFATIO PLINII VERONENSIS AD TITVM AVGVSTVM IMPERATOREM IN LIBROS NATVRALIS HISTORIAE

Libros Naturalis historiae &c. In omnium voluminum exordio primum elementum historiatibus figuris ornatur. In operis verò coronide legimus. EXPLICIT LIBER XXXVII. NATVRALIS HYSTORIAE (1) PLINI SECVNDI NOVOCOMENSIS (2) ORATORIS

LIBER . PETRI . DE . MEDICIS . COS. FIL.

Memorati exemplaris (quod nunc III. occurrit numero) nullum apud Monfoconium peculiare extat judicium. fortasse quia satis conveniens altero, de quo statim.

Codex III. Mediceus membranaceus XIV. seculi.

Hujusmodi exemplar numero II. in Laurentianâ bibliothecâ alligatum, a nobis tertium appellabitur, pulcherrimum, iisdemque ornamentis ditatum. Primo folio aureis caeruleisque literis, eâdem ratione dispositis legimus:

PLINII SECVNDI VER
ONENSIS ORATOR
IS CLARISSIMI PR
EFATIO IN LIBRO
S NATVRALIS H
ISTORIE (3) AD TI
TVM IMPER
ATOREM
FOELICI
TER INC
IPIT.

Inscriptionem elegans claustrum perstringit, in cujus imâ parte legitur graecum Francisci nomen in hanc speciem [illegible]

Secundo folio aureis ex integro characteribus PLINII SECVNDI NOVE-

ANNOTATIONES.

(1) HYSTORIAE. (Sic).
(2) *NOVOCOMENSIS.* Hoc loco Novocomensem appellat, quem antea Veronensem dixerat.
(3) *HISTORIE.* (Sic) Diphtongus [illegible] dictio, magis etiam quam in superiori codice damnanda.

COMENSIS [1] ORATORIS PRAEFATIO IN LIBROS NATVRALIS HISTORIAE AD TITVM VESPASIANVM IMPERATOREM.

Ad ultimi voluminis exitum: EXPLICIT LIBER XXXVII. NATVRALIS HISTORIAE PLINII SECVNDI NOVECOMENSIS &c.

LIBER . PETRI . DE . MEDICIS . COS. F.

De hoc Monfoconius sub numero XVIII. *Membranaceus*, ait (a), *Plinii Secundi Veronensis*, *alibi Novocomensis Oratoris Clarissimi Naturalis historiae ad Titum Imperatorem & ad Titum Vespasianum filium Imper. lib. XXXVII.*, *quorum index & argumentum operis habetur in princip.*

In fine titulus hujus operis legitur graecè ..., *cujus fortasse erat codex. Deinde in fine operis ---- liber Petri de Med. Cos. filii.*

In iis omnibus recensendis & typographi, & antiquarii hominis diligentia iterum desideratur.

Allatum codicem seculi XIV. opus esse Catlius affirmat (b), eique libenter subscribo. Dubitatunt alii, num hujusmodi Medicaea exemplaria ea sint, quorum meminit Angelus Politianus: oppositum mihi suadant Politiani verba, affirmantis se Romanam impressionem anni CIƆCCCCLXXIII. cum tribus vetustissimis codicibus contulisse, quorum duo ex Divi Marci Florentinâ bibliothecâ: tertium e Regis Fardinandi [2]. Hos igitur Medicaeos, & praesertim Petri Medices nominibus inscriptos, a Politiano vetustissimos appellari quis credet? Insuper si Petro Medici ante annum cIↃ cccclxx. spectabant [3], non certè in Divi Marci Florentinâ bibliothecâ, Politiano Plinium castigante, asservabantur; praeterquamquod variae ab illo allatae lectiones in Medicaeis minimè inveniuntur, ut libro VIII. in *Concerronis* seu *Congerronis* vocabulo annotata, & reliqua IX. libro collecta ostendunt.

Monfoconius, praeter allata, memorat Naturalis historiae Romanum exemplar anno cIↃcccclxxiii. editum (c), quod adhuc intactum eodem pluteo LXXII. servatur, de hâc editione agemus suo loco. Addit etiam Gallus antiquarius pluteo XXIX. sub numero XXIV. recenseri quaedam de anni partibus, & ex Plinio Secundo in libro XVIII. de *Astrologiâ* (d). Similia iis putarem, quae de divisione temporum in codice Lucensi occurrunt.

In Pluteo LIV. ejusdem bibliothecae adnotavit Monfoconius (e) „ fragmentum libri VII. Plinii II. quae primo quis invenerit in vitâ „ ubi legimus *Liber Laurentii & Joan. Petri Francisci de Medices.*

De nonnullis aliis Florentinis Codicibus.

Corollarii loco subjiciam paucos Plinii Naturalis historiae codices, qui Florentiae extantes a paucis memorantur, vel a fure sublatos parum cauti custodes postea indoluerunt. Videtur Monfoconium ex bibliothecâ Benedictinorum in Beatae Mariae Monasterio degentium recensuisse codicem membranaceum Plinii historiae Naturalis (f). Dubito tamen quòd in Beatae Virginis Florentino Coenobio degens exscribat plura non per seipsum, sed ab aliis tradi-

ANNOTATIONES.

(1) NOVECOMENSIS (Sic) etiam in tabe.
(2) Consule, quae libro XI. ad editorem anni 1493 congerentur.
(3) Petrus Medices Cosmi filius obiit anno 1469. relictis Laurentio, & Juliano; atque in unico exemplo doceret Maximorum Pontificum parentes extitere.
(a) Tom. I. pag. 400. (b) Cippi. pag. 142
(c) Pag. 400. (d) Pag. 399. (e) Pag. 143. (f) Pag. 418. col. I. E.

dita. *Heris*, inquit (*a*), *successivis* [1] *dum Florentiae agerem, codicum Monasterii tum Graecorum, tum Latinorum, qui magno ibi numero sunt, notitiam excepi sequentem*. Certè syllabum Bibliothecae S. Bartholomaei duplici loco attulit, non animadvertens de ipsissimâ librariâ supellectili, & Monasterio loqui [2].

Plinii insignem Naturalem historiam servabat Bibliotheca S. Bartholomaei Fesulani prope Florentiam, sed quae ab improbo homine suffurata postmodum fuit, ut monuit Vbaldus Mons-latices, cujus non uno loco cum laude meminimus. Nominis ignoratâ origine Petrus Burmannus Junior *Abbatiale* hujusmodi coenobium· *Abbatiam quandam suburbanam prope Fesulas* appellavit (*b*), cum vix a Florentiâ absit passus duo mille.

Idem Burmannus in Sanctae Crucis Florentinâ bibliothecâ Naturalem historiam a Nicolao Heinsio volutatam testatur (*c*).

Codices Lucenses.

Codex chartaceus Florentinianus XV. seculi.

Ingens chartaceum Naturalis historiae exemplar Lucae extat apud doctum humanissimumque virum Franciscum Mariam Florentinum. Operis initium & finis in hocce volumine desideratur. Vbi capitum sectiones Plinio essent tribuendae, plura ex allato codice oporteret desumere, cum haec rerum digestio, & epitome longè commodior, quàm in editis huc usque, appareat. Scriptura XIV. seculi finem olet. Anno CIↃIↃCCLII. cum hujusmodi attentè perpenderem, priorum paginarum jacturam indolui, cum inde civium meorum caussam foveri suspicarer.

Codex membranaceus Matricis Ecclesiae VIII. seculi.

In *Canonicorum* Majoris Lucensis Ecclesiae bibliothecâ celeberrimus codex visitur, variam operum collectionem continens, & Caroli Magni aevo exaratus. Membranaceus est, foliique quatuor in partes divisi figuram exhibet. De hujus praestantiâ nobile edidit commentarium Vir Clarissimus Johannes Dominicus Mansius, quem hoc anno CIↃIↃCCLXIV. patriae suae Archiepiscopum jure meritoque Clemens XIII. renunciavit. Cum Mansii humanitate volumen ipsum aspicerem, numero XXII. inveni nonnulla ex Plinii XVIII. libro, quibus anni partes & tempestates, siderum ortus atque occasus indicantur. Indoctus amanuensis titulum fecit *De divisione temporum Plini Secundi*. Mansium audiamus (*d*): *Est cap. XXII. libri XVIII. operis Pliniani ad usque ejusdem libri XVIII. finem pertingens. Incipit* Autumnus a fidiculae occasu &c. sudorem repositoris [*ad. repositoriis linquentia*] relinquentia diras tempestates praenuntiant. *Quamquam vero ex varian-*

ANNOTATIONES.

(1) *Successivis* (Sic).
(2) *Loqui* Montfauconius ex bibliothecâ Canonicorum Regularium Fesulanâ attulit *In codice uno Solinus, Florus, Sextus Rufus, Plinius Veronensis Secundus de Viris illustribus, Aemilius Probus, Suetonius Tranquillus, Plinius de Historia naturali per Ludovicum de Guastis &c., & paullò infra .... Plinii historiae ejusdem aetatis* (e). Subinde ... in bibliothecâ S. Bartholomaei Fesulani ... 1701 12. Martii, ibique legimus (f): *Plinius Veronensis 2. de Viris illustribus. Epitome Plinii historiae Naturalis per Ludovicum de Guastis .... Plinii historiae ejusdem aetatis*. Vides, ut ipsissima, ... De hac bibliothecâ ... habebimus lib. XIV.

(a) *Pag.* 413. (b) *In vitâ Nicol. Heinsii pag.* 24. (c) *Cit. loc. pag.* 24.
(d) *Commentar. de codic. &c. pag.* 177. (e) *Pag.* 418. & 419.
(f) *Pag.* 430. & 431.

tibus multa oscitantiae & imperitiae scriptoris debentur, nonnullae fortasse erunt ad palatum critici lectoris ut e. g. in cap. 31. post illud crescente luna vindemiare, *sequitur in editis* pressura una, *& quod extra suum locum hic repositum videtur, usque ad illud*. Hoc & poma. *Reipsa quidem tota haec lacinia in Mss. codd. deest.* Huc usque Mansius, ad cujus annotationes, jungendum censeo, quod harum Disquisitionum libro VI. & hoc etiam attigi, ubi indoctas capitum sectiones contra Plinii mentem in Naturali historia ab amanuensibus invectas indolebam. Usus enim sum argumento codicis Lucensis, cum exemplar mille ab hinc annis exaratum horum capitum nullam agnoscat divisionem. Neque enim primum supra tricesimum recenset, nec quatuor sequentia a typographis recepta adducit, sed auctoris verba incorrupto, & successivo ordine describuntur. Codex Carolo Magno imperante exscriptus multorum auctorum miscellanea continet, deque illo fusius agemus libro XIV. Persimilem Lucensi codici *de Divisione temporum* colligerem Plinii librum *de Temporibus*, qui in Bodlejanae bibliothecae syllabo occurrit.

Codices Hispani.

Antequam Etruriâ discedens Hispaniam peterem Viaregio phaselum conscendi, & praecipuas Genuae, Savonae, Nicaeae, Antipolis, Massiliaeque bibliothecas lustravi. Praetergressus subinde Aquas Sextias, Nemausum, Montem pessulum, Perpinianum, Gerundam, Barcinonem, Tarraconem, Valentiam, Ilerdam, Caesaraugustam, Bilbilim, Complutum, nihil utique calamo exaratum ad Naturalem Plinii historiam spectans inveni, quousque Toletum intrans insignem Plinianum codicem in Archiepiscopalis Ecclesiae bibliothecâ tandem inspexi VI. Non. Julii anno CIϽIϽCCLX.

Codex Ecclesiae Toletanae membranaceus IX. circiter seculo descriptus.

Exemplar maximo folio, eoque pergameno constat, atque in novis librorum calamo exaratorum indicibus numerum 322. praefefert. Initium desumit a voluminum Plinianorum synopsi, quae certè ad auctorem minimè pertinet. Verba sunt hujusmodi:

Primus liber sequentis operis continet tantum capitula, cum auctoribus caeterorum XXXVI. sequentium librorum. Secundus continet de diversitate Mundi, idest q.^m elementis & syderibus, & de aquis. Tertius de primo & secundo Europe sinu. Quartus continet de tertio, & quarto &c. eodem ordine usque ad ultimum procedit. Subinde testimonia de Plinio subjicit, nullo tamen adjecto verbo, unde rescire possimus, quibus e locis desumpta sint. Videtur ex lacunis apparentibus voluisse amanuensem, titulum rubricâ adnotare, quod morte interceptus, vel aliâ quacumque de causâ minimè praestitit, uti etiam supremum Naturalis historiae volumen lectoribus desiderandum reliquit.

Hujusmodi elogia constant ex Plinii vitâ per Suetonium conscriptâ, atque ex Latini Eusebii chronici duobus locis. Legimus Plinii vitae initio: *Plinius Secundus Novecomensis* [1] *equestribus militiis industrie functus, procurationes quoque splendidissimas &c.*

De-

ANNOTATIONES.

(1) *Novecomensis*. Ita ubique patriae nomen scribit, & quandoque pejori ratione.

Desumpta a chronico testimonia, nota sunt verba

Plinius Secundus [1] *cum quondam provinciam regeret &c.*

Plinius Secundus Novecomensis [2] *orator, & historicus insignis habetur, cujus plurimo ingenii opera extant, perit dum invisit Vesuvium.*

Legimus postea:

Incipit Prologus Plinii Secundi Novecomensis Oratoris Equestris Ordinis [3] *in libro Natural. historie* [4].

Plinius Secundus Vespasiano Cesari [5] *suo salutem.*

Hunc codicem ex telariis, ut jacent, suis scatere mendis facilè lector intelliget, multa tamen vetusti adeo exemplaris praesidio restituuntur, quod & nos in Suetonii Pliniano elogio, & ubique, ubi opportuna sese obtulit occasio, curavimus, & praesertim quando de Veleiatium oppido, & hominibus, qui longissimam apud Censores aetatem professi fuerant, disputavimus.

Quod ad rem in praesens attinet, minime praetereundum erit in cujusvis libri fine, atque exordio constare Plinium Comensibus attribuendum, exempli causâ *explicit prologus —— incipit liber secundus Plinii Secundi Novecomensis.*

Sectiones, seu capita tum Romanis, tum Arabicis numeris distinguntur, unde hâc de causâ circa annum CIↃCCXC descriptus creditur a doctissimis Viris, atque humanissimis Johanne Antonio ab Infantibus Decano [6], atque a Francisco Peresio Bayero Aetarii Praefecto. Ego Pintiani testimonio, aliisque conjecturis longe antiquiorem affirmabo. Lectorem libro XXXVII. destituit haec enim unice ultimo loco apparent: *explicit liber XXXVI. Natur. historie Plinii Secundi Novecomensis Oratoris incipit ejusdem liber XXXVII. qui est ultimus.* Dubio procul hoc ipsissimum est exemplar, quod a Pintiano observationes in Plinium anno CIↃIↃXLIV. edente utpote antiquissimum, & sexcentorum annorum celebratur. E templo Divae Mariae Toletanae clarissimo Viro delatum fuerat munere Francisci Bobadiliae memoratae Ecclesiae Archidiaconi & Episcopi Cauriensis [7]. Quâ igitur ratione fieri potest, ut codex qui annos tantum CCLIV. numeraret, ab illo Viro hisce in studiis longè versato antiquissimus & sexcentorum annorum judicaretur, quando alter Salmanticensis Academiae ab illo semivetus dicitur, & tamen tum ultra duo secula descriptus credebatur [8]? Suspicor Pintianum aliquo in loco exemplaris aetatem invenisse, quam tamen fateor me alibi festinantem colligere certissimâ argumentatione minimè potuisse. Oporteret igitur omnia adamussim perpendere, & folia etiam libri tegumínibus glutinata dissociare, ut ea emergant, quibus impellentibus Pintianus exemplaris aetatem indicavit. Adde, quod antiquus & anonymus possessor Naturalis historiae, quae postea in Hieronymum Suritam [9] pervenit, hanc ad Toleta-

ANNOTATIONES.

(1) *Plinius Secundus.* Alia sequentis Plinii, veterum errore, Avunculo tribuit, ut in aliis codicibus.
(2) *Novecomensis.* Sic perperam codex Anonymensis.
(3) *Equestris ordinis.* Hisce ex verbis videtur quod Plinius Equestrem dignitatem minimè fuerit praetergressus. Nos Senatorium attigisse suspicamur. Vide, quae in epo vità colleguntur Disquisit. lib. V.
(4) *Historie.* (Sic).
(5) *Vespasiano Cesari.* (Sic).
(6) *Decano.* Hispanè: *Don Juan Antonio de los Infantes Dean, y Don Francisco Perez Bayer Thesorero de la Santa Yglesia de Toledo.*
(7) *Cauriensis.* Hae Pintianus observationes fuit datavit anno 1544. Consule, quae in Pintiani sectione longius persequemur.
(8) *Credebatur.* Salmanticensis codicis aetatem circa id temporis fuerat Rustici quidam Eliae Academiae professor, cujus nomine pareo. Uberiores hic proferi fuerit nos ones, quarum defidero nullos teneor.
(9) *Suritam.* De hac in Escorialensibus codicibus paullo infra agemus.

letanum codicem emendavit centum saltem ante Pintianum annis. Post Pintianum laudatum exemplar consuluit Johannes Pacius Castrensis [1], & Andreas Schottus, qui tanti eum faciebat, ut cum quaedam verba Plinio ab imperitis adjecta suspicaretur, dubium abjecit, quia *in Mss. Toletano antiquissimo* reperiebantur (*a*). Notum igitur ante Pintiani nativitatem alicujus fuit usui, cum in florentissimâ illius Ecclesiae bibliothecâ jam a seculo XIV. extaret, atque in voluminum indice anno CIↃCCCL. exarato appareat [2]. Duplicibus columellis describitur, nullisque lemmatibus voluminum sectiones inuruntur, quamvis Romanis, Arabicisque numeris distinguantur. Verum hujusmodi partitiones a reliquis exemplaribus omnino distant, ut hic & ubique arbitrario positas dignoscamus. Dictiones frequenter contractae, & nusquam diphthongis constantes exemplar IX seculo exaratum videntur indigitare.

Codices bibliothecae Escorialensis.

Regia Divi Laurentii apud Escorialem bibliotheca omnibus quidem nota est, ubi sermo de eâ, quae nobiliori contignatione extat, & volumina typis plerumque edita asservat. Verum altera & recondita ejusdem omnino formae super tristega incumbit, in quâ eximii calamo exarati codices delitescunt. Hanc mihi anno CIↃ IↃCCXLVIII. Pliniana exemplaria inquirenti, nullo modo licuit penetrare, inque falsâ versabar opinione, quod pennâ exarati libri quasi omnes miserabili incendio periissent, cum id paucos ante menses quàm suam invulgaret bibliothecam accidisse testetur Nicolaus Antonius (*b*) [3]. Nihilo secius cum postea Norbertus Cajmus eruditus ex Hieronymianâ familiâ Monachus mihi nunciasset triplices Plinii membranaceos codices Landino interprete apud Escorialenses inveniri dubitare coepi, quod praeter memoratos, ignorata etiam & longè meliora exemplaria apud symmistas (parum antiquarios) situ & pulvere sorderent [4]. Hinc, est quòd impetratis epistolis V. Kal. Aug. anno CIↃIↃCCLX. Escorialem iterum petii, ibique a Coenobiarchâ Fontidoniensi [5] humanissimè exceptus, usus sum ope Josephi Complutensis [6], eruditi juvenis, & bibliothecae Subpraefecti, cujus auxilio duplices Magni Plinii codices, alterumque Junioris attentâ operâ inspexi, atque haec omnia in tertiâ contignatione asservantur.

Codex I. membranaceus bibliothecae Escorialensis.

Antiquissimum Naturalis historiae exemplar, pluteo I. visitur, signatumque literâ Q. numero 4. distinguitur. Maximo pergameno folio conflatur. Quernae asses volumen tegentes, potius contabulandis pavimentis, quàm stringendis libris idoneae videntur, adeò crassae & materiariae sunt, ut & ipsae maximam in-

ANNOTATIONES.

(1) *Castrensis.* Hispanicè *Juan Paz de Castro*, optimè autographisque annotationibus exemplar Parisiense auxit, quod ut Jo. Parvi officinâ prodiit anno 1532 servaturque in Escorialensi bibliothecâ.
(2) *Appareat.* Hunc syllabum ego prae manibus habui, cum bibliothecam inviserem.
(3) *Antonius.* Factum ab incendio fertur Nicolao Antonio, unum mihi, & omnibus constat, cum pretiosissimi codices a priori Escorialensis bibliothecae librariorum [illegible] asservent. Hunc syllabum aliquâ ex parte restituere incepit Casiri studio.
(4) *Sorderent.* Extat descriptio Divi Laurentii, & caenobii Escorialensis concinnata a Monacho Francisco a Sanctis (*De los Santos*) edita, in qua auctor haud satis melioribus disciplinis initiatus apparet.
(5) *Fontidoniensi.* Hispanicè *Fontiduenas.*
(6) *Complutensis.* Hispanè *Fray Joseph d'Alcalà.*

(a) *Vid. not. in Cornel. Nepot. fragment. pag. 455 edition. Amstel. ann. 1707.*
(b) *Biblioth. tom. I. Praefat.*

indicent vetustatem. Membranae duplici columellâ absque comis, punctis, & diphthongis inscriptae dictiones etiam notis Toletano exemplari contractioribus repraesentantur. Ex characterum habitudine IX. seculum redolere arbitrarer conjicioque, quòd ducentis ab hinc annis possessoris nomen legeretur, cum ad libri XXXVII. calcem hujusmodi maximâ difficultate exceperim . . . . *Fratris Jacobi . . . filii quondam Domini Magistri Ser Thomae . . . & librarii de historiis Romanorum*. Caetera evanuerunt.

Primâ fronte exhibetur. *Vita Plinii ex cathaloga* [a] *virorum illustrium Tranquilli. Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.*

Nulla alia, praeter memoratum, de Plinio testimonia exhibet, ac postmodum legit *Plinius Secundus Novocomensis Vespasiano salutem*.

Adsunt in praefatione, & in operis corpore quamplura errata alia rectè exscripta, & quaedam ab amanuense emendata alterius codicis ope, ut credendum, postquam suum ex integro absolverat. Librorum sectiones undique ab editis discrepant, atque ad cujusvis voluminis exitum epitome perhibetur, exempli causâ, ad secundi voluminis calcem *summa res & historiae & observationes quadringente decem de libro secundo finis* (nempe *finiunt*) Exemplar omnis ex parte integrum boni omnes suspicient, tum magis quòd rerum cunctarum summam ejus auxilio apud Plinium elicere possimus cum haec numeralium notarum loco elementis reddatur, ideoque attexto indici comparanda veniat, unde tanti amanuensium in supputatione errantium lapsus de medio tollantur.

Codex II. membranaceus bibliothecae Escorialensis.

Secundum Escorialense exemplar Pluteo I. R. S. visitur, atque olim celeberrimo Historico Hieronymo Suritae spectavit, ut ex illius nomine & praenomine autographo eruitur, quod primo, atque ultimo folio in hanc speciem occurrit *Hier. Suritae*. Initium desumit a memorato elogio *Vita Plinii ex cathaloga Virorum illustrium Tranquilli*.

Plinius Secundus Novemmensis equestribus militiis industrie functus &c. Alterâ scripturâ, quae CCCL. annorum videtur, in margine apponitur „ V. C. Toletan. *Novocomensis*. „ nempe in Veteri Toletano codice patriae nomen (quod hic per ineptum vocabulum *Novemmenses* corrumpitur) dictione *Novocomensis* significari.

Naturalis historia duplici columellâ absque diphthongis constatur, graeca verba latinis elementis, & plerumque corrupta exhibet, maximisque quandoque erroribus scatet, in aliquo tamen lectorem juvabit, videtur XIV. seculi initium redolere.

Christophori Landini Escorialenses codices, quibus Italico idiomate Naturalis historiae redduntur libri.

Plinianis apographis jungamus Landini Italicas aemulationes, quarum non unicum exemplar in laudatâ asservatur bibliothecâ. Anno CIƆIƆCCXLVIII. affirmaverant Coenobitae se nihil calamo exaratum, quod Plinio spectaret, possidere quando triplices apud illos extant Landini Plinianae versiones magno in precio habendae, cum tercentos jam sapiant annos, & satis ab editis exemplaribus differant. Primam horum notionem debeo Norberto Cajmo, ut monui,

ANNOTATIONES.

(a) Cathaloga (Sic).

docto memoratae familiae Monacho, qui Laurentianae bibliothecae pulverem excussit, & hos omnes codices truncos & laceros hiare nos monuit.

Primum extenso pergameno folio constans aureis nitidisque pictis decoratum, ipsissimum volumen est, quod Ferdinando Neapolitano Regi auctor obtulit, & XI. priores Naturalis historiae libros continet.

Alterum aeque pergamenum, & pari diligentiâ conscriptum, lectorem in XVIII voluminis finem destituit. Carolo V. Romanorum Imperatori spectasse conjicit laudatus Cajnus, eo quia Austriacae gentis insignia referat. Eandem prioris redolet antiquitatem atque ornamenta. An reliquum operis in eâdem bibliothecâ delitescat, vel desideretur, non ausim affirmare. In fronte epistolae nuncupatoriae ad Ferdinandum Regem aureis miniacisque characteribus legimus „ QVI COMINCIA LO PROLAGO [1] DI PLINIO NOVOCOMENSE [2] DELL 'ORDINE DE CAVALIERI SOPRA IL LIBRO DELL' HISTORIA NATVRALE.

Tertium exemplar prioribus libris convulsum hiat.

Codex membranaceus Regiae bibliothecae Mantuae Carpetanorum.

Eximius pergamenus Naturalis historiae codex in Regiâ Mantuae Carpetanorum bibliothecâ [3] asservatur, qui priore Naturalis historiae parte destitutus, XXI. posteriores libros complectitur, legimus primo folio *Plinii Secundi Novocomensis Naturalis historiae liber sextus decimus finit, incipit decimus septimus.* Vsque ad ultima Plinii verba lectorem deducit, ubi hujusmodi occurrunt. *Plinii Secundi Novocomensis Naturalis historiae liber trigesimus septimus explicit.* Descripta XXI. volumina 321. foliis comprehenduntur, initioque legitur *Hic liber est Domini Balthassaris de Canilleaus & Ventimilii* [4]. Cum Siciliam regeret Vcedanus Regulus [5] pulcherrimum exemplar in sui potestatem habuit, illudque in Hispaniam deduxit. Quo fato, XVI. prioribus libris destituatur, prorsus ignoro. Fuit enim ob amplitudinem in duas partes certè dissectum, cum hujus exemplaris primâ fronte occurrant insignia Neapolitanorum Aragonensium Regum, maximâ diligentiâ, auro, miniacisque coloribus elaborata. Ad Alphonsum I. Neapolis & Siciliae Regem spectasse conjicio. Fuit hic Ferdinandi pater, & doctus doctis & literis favebat (a). Codex mirando, & nigerrimo atramento conflatur.

Plinianae Naturalis historiae Hispana aemulatio
auctore Francisco Hernandio.

In hâc Regiâ bibliothecâ Naturalis historiae Hispana aemulatio servatur a Francisco Hernandio [6] exarata, atque in plures tomos distributa. Integri tamen

ANNOTATIONES.

(1) *Lo Prolago.* (Sic) Pl[illegible] diversa refert Cajnus Spicilegium III. voluminis, ubi etiam de Toletano codice, & aliquo ex iis dicens, congerit hoc anno 1764. (b)

(2) *Novocomensis.* Agnoscunt lectores quantum Polycarpi Palermi argumento [illegible] fit, cum Plinium a Latinis Veronensibus [illegible] affirmant, eo quia *Comenses* vocabulum vertit *Comparenses*.

(3) *Bibliothecâ.* Hanc a Philippo V. exstructam, Ferdinandus VI., magisque Carolus III. bonis artibus ubique faventes, [illegible] Alberici Cardinalis Archivi libraria [illegible] in [illegible] locupletarunt.

(4) *Ventimilii.* Ita nobilissimi illustrium familiarum nom[illegible]

(5) *Regulus.* Johannes Franciscus Gomesius, qui Siciliam summo cum imperio obtinuit ab anno 1687. ad 1696. Hanc inter alia ex Messanensi urbe in Hispaniam Constantini Lascaris MS. opera in membranis asportasse asserit Apostolo (c)

(6) *Hernandio.* Franciscus Hernandius (Hispanè *Hernandez*), ab aliis *Fernandus* appellatus, quos inter a Mangeto (d). Eiusque dubitare videtur, utrum *Hernandez*, an *Ferdinand* familiae nomine vocaretur (e) ab Alfonsio etiam

(a) *Vide Foliett. Instit. II. Polyb. tom. IV. pag. 437.* (b) *Pag. 81 & 82.*
(c) Cronologia Universale pag. 380. (d) *Biblioth. Scriptor. Medicor.* (e) *Tom. II. pag. 34.*

men XI. posteriores libri desiderantur. Aemulationi addidit Hernandius doctam rerum narrationem patrio eloquio. Opus hoc maximi faciendum puto, ac omnibus omnino, Italis, Gallis, Hispanis, caeterisque Plinium vertentibus praehaberem. Hi codices eo magis in precio sunt, cum autographi ipsius Hernandii manu emendati, & aucti appareant.

Johannis Andreae Stranei in C. Plinii Naturalem historiam annotationes & commentaria inter Manuscriptos codices pariter servantur in laudatâ bibliothecâ, de quibus alibi sermo erit. Alia apud Hispanos extare calamo exarata Plinii exemplaria certò scio; ea tamen mihi videre non contigit. Semivetus Salmanticense a Pintiano memoratur, cujus desiderium, uti de Lusitanis omnibus, adhuc superest.

Codices Regiae Parisiensis bibliothecae.

In Regiae Parisiensis bibliothecae Plinianis codicibus digerendis crucem figit exterior numerorum inscriptio, quam omnino variatam in praesentiarum dignoscimus. Syllabus enim superioribus annis impressus (a), ordine prorsus diverso constat ab eo, qui Harduino scribente visebatur. Nobis ipsis quid manuscripta ferrent exemplaria olim requirentibus, Arabicarum notarum tituli diversâ ratione apparuerunt, ut Harduino plerumque, nusquam edito Regiae bibliothecae *Catalogo* responderent. Id ex adauctâ, atque in meliorem ordinem compositâ bibliothecâ accidisse utique compertum habeo. Verum mihi in diversam ab Harduino sententiam abeunti negocium facessunt, cum omnes codices veniant perpendendi. Ne tanta igitur numerorum discrepantia dubitandi occasionem praeseferat primum Harduini, deinde a nobis animadversa, ultimò indicis ipsius Regii anno CIƆIƆCCLIV. in lucem editi verba adducemus, unde legentibus de codicum auctoritate & differentiis verum emergat judicium. Ab Harduino tantum desumens Regios & Colbertinos codices memorabo, cum ultimi in praesens Regiam augeant bibliothecam. Harduini verba hujusmodi sunt.

Codices Manuscripti, quibus usi sumus in Plinio perpurgando.

E Regis Christianissimi bibliothecâ codex primus annorum amplius DCCC. aetate Caroli Calvi exaratus, ut ajunt, numero 74.

Regius codex alter quingentorum ferè annorum numero 191.

Ex bibliotheca Viri illustrissimi D. Joannis Baptistae Colberti supremi nuper Aerarii Regis moderatoris codices tres, primus annorum amplius quadringentorum num. 54. *alter quadringentorum* num. 29 *quingentorum tertius* num. 2417.

Thuaneus olim, nunc Colbertinae proximè laudatae bibliothecae codex octingentorum annorum, ut traditur [1].

ANNOTATIONES.

etiam latinè *Fernandez* (b) dicitur. Fuit Philippi II. Medicus, ejusque favore Naturalis historiae versionem adornavit, atque Americana [illegible] Novi Orbis animalia, atque arbores descripsit, quod opus XV. magnis voluminibus comprehensum servat Escurialensis bibliotheca (c).

(1) *Ut traditur.* Notandum, quod Harduinus tantae Regiorum codicum vetustati fidem minimè adhibuit. Modificatis

(a) *Catalog. Cod. Mss. Bib. Reg. part. III. tom. IV.* (b) *De Mus. Vener. lib. V. pag.* 453.
(c) *Phil. Nerb. Capm.* [illegible] *tom. II. pag.* 62.

Huc usque ab Harduino allata nobis sufficiant: reliqua postmodum exhibebimus, ubi de aliis Galliarum codicibus. Vt autem eo modo incedamus, quo numerorum ordo servetur, e Colbertinâ bibliothecâ initium deducemus.

Codices Colbertini.

Johannes Baptista Colbertus, qui in summo rerum fastigio literas quoque & doctos impensè fovit amavitque, hâc de causâ insignem sibi comparaverat bibliothecam, quâ postea Ludovicus XV. multo aere Regiam adauxit anno CIↃIↃCCXXXIII.

Codex igitur numero 29. distinctus, Naturalis historiae libros XXVII. priores complectitur, cujus initio majoribus rubris characteribus legimus INCIPIT PRAEFATIO IN LIBRIS PLINII SECVNDI DE NATVRIS RERVM. Plinii vitam a Suetonio vulgatam exhibet. Temporis edacitas priora verba *Plinius Secundus* vel erasit, vel adeò liquit obliterata, ut neutiquam appareant. Eandem sensit jacturam primum sequentis dictionis elementum, ubi *Novocomensis* loco perperam occurrit *ovenomenses equestribus militiis &c.* Exscriptoris tamen ignavia genuinae vocabuli restitutioni minimè officiet. Hic codex, qui Harduini testimonio quadringentorum annorum dicitur, in Regiae bibliothecae syllabo, XIV. seculo pariter adscribitur: solidis tamen exaratus membranis XIII. seculi aetatem videtur redolere.

Codex sub numero 54. ab Harduino indigitatus, & quadringentorum amplius annorum, Monfoconio pariter innotuit (*a*). Verùm adeo mancus est, ut praefatio & reliqua, quibus primus Naturalis historiae liber constatur, ex integro desiderentur, sex ultimi itidem libri deficiunt.

Codex 240. ubi historiae Naturalis liber primus, Miscellaneorum volumen dici potest, cum alia plurima ex antiquis scriptoribus comprehendat, & octingentorum annorum credebatur, a Monfoconio pariter recensetur (*b*).

Codex 1315. Naturalis historiae partem continet, nempe quartum decimum, & sequentes usque ad vicesimum quartum librum.

Altero numero 2417. Monfoconio (*c*), & Harduino memoratus, ab hoc quingentorum annorum aetatem sapere dicitur: primo folio Suetonianum exhibet elogium hisce verbis: *Plinius Secundus Novemquomenses* [1] *equestribus militiis industriè functus &c.*

Sub numero 3166. Plinii historiae Naturalis quaedam partes a Monfoconio recensentur (*d*), quae autem sint, minimè ostendit.

Codices Regiae Parisiensis bibliothecae juxta numerum, quo anno CIↃIↃCCXXXVI. *distinguebantur.*

Co-

ANNOTATIONES.

cuius enim auctor verbis: ut aiunt, ut credunt &c. Antea enim dixerat: *Codices Mss., sive quos ipsi contulerimus, sive unde ad nos missae sunt variae lectiones, ut ipsi non* [illegible] [illegible] [illegible].

(1) *Novemquomensis*: Sic perperam loco *Novocomensis*.

(a) Tom. II. pag. [illegible] (b) Tom. II. pag. 924.
(c) Tom. II. pag. 990. (d) Pag. 981.

{ Codex 4686. feculo XI. vel XII. exaratus [1].
{ Codex 4757. IX. feculi.
{ Codex 4760. X. feculi. Naturalis historiae partem exhibent. De his nihil ultra nosse potui, nisi quia Plinium Novocomensem fateantur.

Codex 4761. elogium Plinii a Suetonio conscriptum refert, & *Novocomensis* vocabulum nitidissime explicat XV. feculo tribuitur [2].

Codex 4762. feculi pariter XV. Plinium Novocomensem facit.

Codex 4763. ejusdem feculi Pliniana vita a Suetonio exarata ditatur, ubi *Novocomensis* [3] dictio aperte legitur.

Codex 4972. feculi XII. initio offert:

Ex Catalogo Virorum illustrium Tranquilli.

Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c. Ante operis tamen exordium contraria dictione vitiosissimum titulum praefefert. *Caii Plinii Veronensis Oratores ad Vespasiannorum Imperatorum* [4] *epistola*.

Codex 4973. XIII. feculo exscriptus. *Ex catalogo* pariter *Virorum illustrium Tranquilli* legit. *Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.*

Horum Plinianorum codicum uberiorem notitiam exhibere minime possumus. Neque enim tempore, quo illos consulendos ab amicis curavimus, aliud rescire cupiebamus praeter allata a Suetonio, & librorum titulum. Ne autem fides nostra apud legentes laboret Detargnii bibliothecae Regiae Custodis epistolam, ad Josephum Vaessetum [5] S. Germani a Pratis illustrem coenobitam mense Novembri anno CIↃIↃCCXXXVI. missam, in annotationibus subjiciam, ut de dubiis rogetur omnibus [6].

His pro instituti nostri ratione adimpletis, eosdem Naturalis historiae codices recensebimus, prout in syllabo Mss Regiae bibliothecae typis impresso apparent, ubi hujusmodi lego

Codex IV. M. CCC LX. qui decimo saeculo exaratus videtur, continet inter multa num. 9. Plinii historiarum liber primus. *quinque priora capita desiderantur* [7].

VI.

ANNOTATIONES.

(1) *Exaratus.* De hoc Montfauconius sub eodem numero 4686. *Plinii historia Naturalis* (a).
(2) *Tribuitur.* Montfauconius ante numerum 1760. recenset codicem Plinianum 1759. ubi legitur (b) *Plinii historia Naturalis*, & in quatuor Mss sequentibus Sub uno numero 4972 & 4973. *Plinii historia Naturalis* (c).
(3) *Novocomensis.* Apparet in hoc loco, & reliquis aliis, ubi integrum *Novocomensis* vocabulum redditur, emendandas esse corruptas dictiones *Novocensis*, *Novumensis*, *Novocomensis*, *Novommensis*, *Novomquomensis*, *Novomensis* IX Mensis &c.
(4) *Vespasiannorum Imperatorum.* (Sic)
(5) *Vaessetum.* Gallice *Vaissete*.
(6) *Omnibus.* „ Les Manuscrits de l'histoire de Pline de la bibliotheque du Roy au nombre de huit donnent à
„ tout certain le titre de *Novocomensis* à la reserve d'un seul, qui le qualifie de *Veronensis*. Le Mscrit du 12.
„ siecle est cotté 4972 & à la 1ere page on lit *Caii Plinii Veronensis Oratores ad Vespasiannorum Imperatorum epistola*, & dans la vie tirée de Suetone, qui se lit aussi a la premiere page *Plinius Secundus Novocomensis*.
„ Les sept autres Manuscrits, dont voicy les cottes, luy donnent le même titre de *Novocomensis*
„ Codex 4686. du X ou XI. siecle
„ Codex 4757. siecle IX
„ Codex 4760. siecle X
„ Codex 4761. du XV siecle dans l'abregé de la vie tirée de Suetone.
„ Codex 4762. du XV siecle
„ Codex 4763. du XV siecle dans l'abregé de la vie tirée de Suetone.
„ Codex 4973 du XIII. ou XIV. siecle encore dans la vie tirée de Suetone, Pline est appellé *Novocomensis* &c.
„ Voyla, Mon Reverend Pere, ce que j'ai pu decouvrir jusq'a present peut être, que on trouvera encore quelque autre Mscr qui je mettrai a part. J'oublois de vous dire, que un nombre de Mscr. de cet Auteur ne portent par le nom de la patrie de Pline, & le nomment simplement *Plinius Secundus*, ou *Plinii Secundi libri*.
(7) *Desiderantur.* Si quinque priora capita desiderantur, Naturalis historiae liber primus nequaquam erit. Primum

enim

(a) *Pag.* 751. (b) *Tom. II pag.* 752. (c) *Pag.* 754.

VI. M. DCCXCIV. Codex membranaceus, quo continentur Caii Plinii Secundi *Veronensis* [1] *historiae Naturalis libri triginta duo. Trigesimi secundi finis, & alii quinque integri desiderantur. Is codex nono saeculo videtur exaratus.*

VI. M. DCCXV. Codex membranaceus olim Colbertinus. Ibi continetur C. Plinii Secundi *historia Naturalis a libro decimo quarto* [2] *ad vigesimum quartum. Is Codex undecimo saeculo exaratus videtur.*

VI. M. DCCXCVII. Codex membranaceus, quo continentur C. Plinii Secundi *historiae Naturalis libri triginta septem. Trigesimus septimus manu recentiore scriptus est. Is codex decimo tertio saeculo videtur exaratus.*

VI. M. DCCXCVIII. Codex membranaceus, quo continetur C. Plinii Secundi *historia Naturalis a libro decimo sexto ad trigesimum sextum, quatuor postremi libri manu recentiore sunt suppleti. Is codex decimo tertio saeculo exaratus videtur.*

VI. M. DCCXIX. Codex membranaceus olim Colbertinus. Ibi continetur C. Plinii Secundi *historia Naturalis a libro decimo septimo ad trigesimum septimum. Is codex saeculo decimo tertio exaratus videtur.*

VI. M. DCCC. Codex membranaceus olim Colbertinus C. Plinii Secundi *historiae Naturalis libri triginta & unus priores. Is codex decimo quarto saeculo videtur exaratus* [3].

VI. M. DCCCI. Codex membranaceus olim D. Du Fresne. Ibi continentur C. Plinii Secundi *historiae Naturalis libri triginta septem: trigesimi septimi finis desideratur. Praemittitur Plinii vita descripta a catalogo Virorum illustrium Suetonii. Is codex decimo quarto saeculo videtur exaratus.*

VI. M. DCCCII. Codex membranaceus, quo continentur C. Plinii Secundi *Naturalis historiae libri triginta septem: praemittitur Plinii vita a catalogo Virorum illustrium descripta. Is codex decimo quarto saeculo videtur exaratus.*

VI. M. DCCCIII. Codex membranaceus olim Colbertinus. Ibi continentur C. Plinii Secundi *historiae Naturalis libri triginta septem: praemittitur auctoris vita. Is codex decimo quarto saeculo exaratus videtur.*

VI. M. DCCCIV. Codex chartaceus, quo continentur C. Plinii Secundi *historiae Naturalis libri triginta septem: praemittitur Plinii vita e catalogo Virorum illustrium Suetonii descripta. Is codex decimo quinto saeculo videtur exaratus.*

VI. M. DCCCV. Codex chartaceus, quo continentur historiae Naturalis libri triginta septem. Ad calcem subjicitur vita Plinii e catalogo Virorum illustrium Suetonii descripta. Is codex decimo quinto saeculo exaratus videtur.

VI. M. DCCCVI. Codex membranaceus olim D. du Fresne. Ibi continentur C. Plinii Secundi *hist. Natur. libri triginta septem: praemittitur Plinii vita e Suetonio descrip-*

ANNOTATIONES.

unum Plinii liber a praefatione, & sequentium voluminum, historiarum elencho, auctorum nominibus, atque observationum numero constat. Fortasse hic Plinii liber erat, qui a Montfauconio in ... sub numero 5519. recensetur, vel potius quem in Colbertina bibliotheca ... sub armario 240. Inde (sic appellat primum Naturalis historiae librum, qui secundus juxta Plinii mentem dicendus erat) Praefecti censuram ... effugere minime debuisset.

(1) *Veronensis.* Id vocabuli additum reddi a bibliothecae Praefecto supponitur cum in libri titulo minime appareat, uti ex ... colligitur. Memoratur is codex ab Harduino Carolo Calvo regnante exscriptus dicitur.

(2) *Decimoquarto.* Affertur a Montfauconio sub numero 1315. Videtur, quod hoc loco Regiae bibliothecae Praefecti diligentia adhuc desiderari possit, cum is recensendis exemplaribus Thuaneum a Silmasio ... indagitur, quando a Jacobi Thuani haeredibus post varias migrationes ad Regiam bibliothecam traductus fuit. Item nihil de Nicolai Rigaltii ... suppeditet.

(3) *Exaratus.* Ab Harduino recensetur numero 54.

scripta, & epistolae duae Plinii Junioris, altera Marco, altera Tacito inscribitur. Is codex decimo quinto saeculo videtur exaratus.

VI. M. DCCCVII. Codex chartaceus, quo continetur C. Plinii Secundi *historiae Naturalis index ordine alphabetico digestus* [1]. *Is codex decimo sexto saeculo exaratus.*

VI. M. DCCCVIII. Codex chartaceus olim Mazarinaeus. Ibi continentur Gullelmi Pelliceris Episcopi Montis pessulani autographae annotationes [2] *in quosdam Plinii libros. Is codex decimo sexto exaratus videtur* [3].

„*VI. M. CCCVIX. Codex chartaceus, quo continentur Anonymi notae & emendationes in historiam Naturalem Plinii. Is codex decimo sexto saeculo exaratus videtur.*

Huc usque Regiae bibliothecae syllabus. Corollarii loco addemus in Thuaneae bibliothecae indice memorari. *Plinii historia Naturalis a libro XIV. ad librum XXI.* (a) Nisi error in numero cubet, alius videtur codex a Colbertino in Regiâ bibliothecâ ad numerum VI. M. DCCXCVI. relato, cum ille ad vicesimum quartum perveniat.

In bibliothecae Baluzianae syllabo occurrit *Fragmentum de Phoenice ex Livio*, cui ritè bibliothecae Praefectus addidit *seu potius ex Plinio* (b). Spectat enim ad initium libri decimi historiae Naturalis. Nihil ultra cum ibi addatur, ad Parisienses provocet lector. Fortassis codex ad Regiam bibliothecam delatus aliis jungitur miscellaneis.

Monfauconius in hâc eximiâ bibliothecâ extare asserit *Excerpta ex Plinio & Solino* [c].

Codex pergamenus bibliothecae Parisiensis Claromontanae,
olim Societatis Jesu.

Allato exemplari usus est Harduinus, de quo *Parisiensis*, ait, *in bibliothecâ Collegii nostri asservatus codex annorum circiter sexcentorum*. Turrius [4] eruditus Harduini socius in quâdam schedâ ad Nos multis ab hinc annis missâ testatur hunc codicem pervetustum & pulcherrimum esse. Meliora exhibebimus ex syllabo Mss. Collegii Claromontani hoc anno vulgati, ubi legimus (d) *codex membranaceus in fol. eleganti charactere saeculi XII. ineuntis, ac prae mucore & situ ita corruptus ab initio, & medium & ultra, ut omnino legi non possit. Ibi continetur Plinii Secundi historia Naturalis folio 71. complectitur.*

Tria hoc loco adnotanda I. exemplar centum annis recentius in hoc syllabo judicari, quàm Harduinus conjecerit. II. incuriâ possessorum malè adeo habitum, ut meliori ex parte inutile evadat. III. non integram Naturalem historiam etiam tem-

ANNOTATIONES.

(1) *Digestus.* Monfauconius codicem describit hac epigraphe *Tabula Plinii & Theophrasti per ordinem literarum* (e). An is codex [illegible] liber sit a memorato codice 6807 non ausim affirmare, neque rejicere. Titulus [illegible] Monfauconii [illegible] Plinii elegantiam [illegible], apud quem *literarum ordo*, non *alphabeti*, vel *alphabeticus* occurrit. Consule quae adnotav[illegible] superiori volumini [illegible] pag. 216. num. 1.

(2) *Annotationes.* Harduinus notulas quasdam marginales autographas Gulielmi Pelliceri extantes in [illegible] anni 1468. vidit consuluitque, item notas Mss. Guil. Pelliceri adscriptas [illegible] margini Basileensis editionis ann. 1535. (f). Has a Carolo Dato accepere [illegible]. Aeneam geminum Pelliceri opus adduxerat ad Parisiensium fociorum [illegible] bibliothecam pertinent, quorum unum hoc allatum [illegible]. Fortassis Pelliceri apographum erat, cum & Querci glorietur aliud Pelliceri autographum vidisse. De utroque [illegible] Pelliceri [illegible] anni 1498. Plura enim in Plinium elaboravit Pellicerus, [illegible], Thuano, Scaevolâ Sammarthano, & Rigaltio [illegible].

(3) *Videtur.* Si autographas Pelliceri exhibet annotationes, non alio saeculo, quàm sexto decimo scriberi potest.

(4) *Turrius.* Gallicè *la Tour*.

(a) *Tom. II. pag. 419.* (b) *Pag. 108. Mss. n. 4.* (c) *Tom. II. pag. 755.*
(e) *Pag. 274. num. DCCXII.* (d) *Tom. II. pag. 779.*
(f) *In indice editionum Plin. tom. I.*

tempore quo descriptum fuit minimè exhibuisse, cum paginis tantùm LXXI. comprehendatur.

Haec omnia silentii tenebris involuit Harduinus, qui Claromontani exemplaris variantibus non parum tribuit, atque alibi *esse praeterea*, inquit, *& alterum optimae notae codicem, quem Parisiensem nuncupamus, quod sit is in ea Urbe, in qua sumus, & in bibliotheca, quam coramus, frequens reconditur.*

Codex olim in bibliothecâ Sancti Victoris Parisiensis.

Exemplar e *bibliothecâ Sancti Victoris in suburbio Parisiensi* itidem memorat Harduinus, cujus tamen antiquitatem minimè recensuit. Videtur, quod Pliniano interpreti alterius tantum subsidio innotuerit, cum antea codices enumerans in praefatione, quorum subsidio Naturalem historiam castigaverat *San-Victorinum quoque*, ait, *& si nunc amissum codicem, cujus lectiones variae in Plinii libros aliquot, eruditi cujusdam manu exaratae in bibliothecâ nostrâ asservantur.* Patet eruditum non omnes Plinii libros ad Victorianum codicem contulisse, cum hujusmodi exemplar, Monfoconio teste, integram Naturalem historiam complecteretur (*a*).

Codex e bibliothecâ Lugdunensi olim Societatis Jesu.

Hujus codicis vetustatem minimè recenset Harduinus; sed illius testimonia, a Charonerio bibliothecae ejus Collegii Praefecto sibi missa testatur.

Codex bibliothecae S. Benigni Divionensis.

Monfoconii testimonio ex bibliothecâ Divio-Benigniana mihi innotuerunt *Plinii Naturalis historiae lib. XXXVII.* (*b*). Neque ultra de Mss. hoc attulit codice, quem caeteroquin satis vetustum licet judicare coenobium siquidem Divo Benigno dicatum, & Maurinae familiae attributum saltem ab anno IↃXIV. coepit [1], & insigni adauctum bibliothecâ inter praecipua Divionensis oppidi ornamenta memoratur. Hoc usus est exemplari Franciscus Juretus, meminitque in suis ad Symmachum annotationibus (*c*), ut animadvertit Gronovius (*d*).

Codex bibliothecae Sancti Vincentii Cenomanensis [2].

Coenobium & Aedes Divo Vincentio sacra visuntur in Cenomanis suburbio, Maurini Monachi inibi degunt (*e*). Utinam Plinianis exemplaris antiquitatem & majora Monfoconius ejusdem familiae sodalis adnotasset. Salivam enim movet, quamvis unicè scripserit (*f*) *Plinii Secundi historia Naturalis, opus est integrum excepto ultimo capite, & optima manu scriptum*

Codex ex bibliothecâ Sancti Melanii Redonensis [3].

Hujusmodi exemplar Harduino innotuit legimus enim apud illum. *E coenobio Rhedonensi Ordinis Sancti Benedicti, qui codex olim Monasterii Sancti Melanii fuit.*

ANNOTATIONES.

(1) *Coepit.* Consule Bulaeum tom. IV. pag. 93 Mabillonius haec quatuor annis praeoccupat, ponitque anno 510. [g]

(2) *Cenomanensis.* Nempe S. Vincent du Mans.

(3) *Rhedonensis.* Ita enim potius scribendum, non uti apud Mabillonium, qui nomen absque aspiratione reddit (?), quâ tamen in re suos & ipsa habet patronos.

[a] *Tom. II pag.* 1375 [b] *Pag.* 1187
[c] *Lib. II epist.* 74. [d] *Vid. Fasc. Harleian. tom. III pag.* 852.
[e] *Bulaeus tom. VI pag.* 191. [f] *Tom. II pag.* 1117.
[g] *Tom. V pag.* 310 *ad ann.* 644.

fuit. Supra tamen variantes, ut ajunt, lectiones non per se ipsum consuluisse, sed Mauri Audrenii ope acceptas, inde suis adjectas commentariis fatetur. Dolendum sane de insigni adeò volumine nihil ultra ab Audrenio Benedictino Monacho Harduinum accepisse, cum libri elegantissime descripti venerandum antiquitatis exhibeant monumentum. Illud enim ipsissimum exemplar est a Roberto Abbate emendatum, cujus meminit Baluzius [a], ubi Lucae Bacherii testimonium [b] adducit, qui se ingens *Plinii* historiarum volumen in bibliothecâ Sancti Michaëlis in periculo maris, e coenobio Mentensi transmissum vidisse affirmat, cui emendatoris praefatio adnectitur, & per hujusmodi verba incipit, *Prologus Roberti Abbatis in Plinium, qui & ipsum librum in Normanniam advexit, & corruptum correxit*. Baluzio subscribit Monsoconius, qui ex bibliothecâ Monasterii Montis Sancti Michaëlis in periculo maris [1] Plinii opera subjecit, ubi & Prologus Roberti, & reliqua allata verba recensentur [c]. Addit Monsoconius finem libri deesse a capite *de gemmis nascentibus* quam sectionem XII. capite alligatam in vetustis editionibus invenies, itemque in recentioribus ante Harduinum cusis.

Mirum profectò evadit, quòd pervetusti codicis mentionem habens Harduinus, & multi post illum Benedictinae familiae sodales, adeò negligenter optimi exemplaris, & Robertinarum emendationum valorem expendant. Robertus Abbas Naturalis historiae restitutor, celebris ille est Robertus Torinnejensis [2], quem vulgus a Monte appellabat, & XII. seculo clarissimus habebatur. Insignem in memorato Sancti Michaelis coenobio bibliothecam condidit, ubi inter reliqua centum & quinquaginta volumina e probatis exemplaribus describi curavit [d]. A Zigelbaverio [3] *vir doctissimus & librorum coacervator studiosissimus* appellatur [e].

In Beccensi monasterio antequam coenobium Sancti Michaelis regeret, studiis vacabat, de quibus sufficiat Annalium Benedictinorum ultimo tomo allata consulere, ubi illum anno CIↃCLIV. Sancti Michaelis Abbatem Marteneus [4] hisce verbis laudavit [f]: *Post tot turbines electus est tandem Robertus de Torinneja, tunc Becci Prior, eligentium votis optimè respondit, vulgo postheac de Monte, a loco Abbatiae cognominatus ——— Praeclara sunt, quae fecit ad amplitudinem sui monasterii, tum ad restituendam augendamque rem familiarem, tum ad amplificandam bibliothecam, quam multis optimisque codicibus, quorum plerique supersunt, instruxit*.

ANNOTATIONES.

(1) *Mons* Bolenvârii Comes tradit Montis Sancti Michaëlis Abbatiam vastatam atque incensam fuisse anno 1203, sed Philippi Augusti liberalitate, & Jordani Abbatis curâ refectam anno 1205 (g): & ipsa Richardum I. Normanniae Principem inibi Monachos deduxisse anno 966. Consule & Mabillonium tom. III. ad hunc annum pag. 579

(2) *Torinnejensis*. Quem Torinnejensem, sive a Torinneyo dicimus, ipse *de Torenneyo* pro temporum usu sese inscribebat: quem nuperum ut ipse latinam methodum sequuntur Mabillonius, & Marteneus. Torinnejum vulgo *de Torigny* appellat.

(3) *Zigelbaverio*. Qui etiam latinè sese possit *Zigelbaver* eidem auctoritate ni fallor, uti *coacervatoris* usurpat vocabulum.

(4) *Marteneus*. Hic quoque latinè scribens sese *Martene* enunciat, sed barbaro etiam in reliquis, ut apparet, non latino eloquio utitur.

(a) *Praefation. ad tom. I num. 77* (b) *In append. ad Guibert.*
(c) Tom. II pag. 1359 (d) *Mabillon. Annal. Benedict. tom. IV pag. 76.*
(e) *Histor. Rei Literar. Ordin. S. Benedicti tom. I pag. 455.*
(f) *Vid. tom. IV. Mabillon. ab Edmund. Marten. emendat. & absolut. pag. 317 ad ann. 1139.*
(g) Etat de la France tom. V pag. 63

Codex coenobii Sanctae Mariae Beccanae, seu Beccensis [1].

Monfoconius inter hujus coenobii codices numero 137. affert (*a*). „ Bedae „ Vener. histor. Anglor. lib. 5. Item de temporibus, horis, & momentis ejus„ dem libellus de naturâ rerum, seu de quadrifario opere Dei, & libro Plinii „ Secundi. „ Quâ ratione sibi haec omnia cohaereant, Vates devinent.

De codicibus, quorum ope Naturalem historiam emendandam suscepit Jacobus Dalecampius, & praesertim de Vesuntino, sive Chiffletiano, Cujaciano, & Fuxensi.

Omnium primum Dalecampius recenset Vezuntinum [2] antiquissimum & fanissimum, qui cum ad Claudium Chiffletium [3] ejus Vrbis alumnum spectaret, sibi integro anno commodatum testatur (*b*). Quantam Vesuntinum exemplar saperet antiquitatem, neque ipse, neque alius Plinii interpres expresse monuit. Optimae membranae Chiffletianae appellantur a Nicolao Heinsio (*c*), itemque vetustissimus liber Chiffletianus (*d*) ab illo non facile recedendum sentit Gronovius Pater (*e*). Ipse etiam Harduinus Dalecampio subamarus „ At, *inquit*, „ non omni ex parte nihilominus aspernandus viri labor. Debemus enim ei an„ tiquissimi codicis, qui Chiffletii fuit, Medici Vesuntini varias lectiones, quas „ summâ fide & diligentia margine suae editionis attexuit, alteriusque qui Cu„ jacii fuit. Et ambos utique, ubi opus erit, in testes advocabimus, adstipula„ toresque emendationum nostrarum.

Post Vesuntinum exemplar, Jacobi Cujacii codicem sibi a celeberrimo Jurisconsulto dono datum commemorat Dalecampius, & tertio loco Fuxensem adducit. Haec unicè a Cadomensi medico inspecta conjicio, quamvis ipse sex calamo exarata consuluisse exemplaria affirmaverit. Quid de *vetere* libro sentiendum suo loco reddemus [4]. Toletani, & Salmanticensis lectiones non aliundè quam a Pintiano accepit. Ex iis igitur caussis aliquantulum Dalecampii labor imminuitur. Vbi nunc inveniendi sint codices Chiffletii, Cujacii, Fuxensis ab illo collati, haud facile dixerim. Neque enim laudatas membranas Harduinus inspexit, qui in suâ Mss. Naturalis historiae recensione haec tantum subjecit „ Chiffletianus satis probatae notae, cujus discrepantia a libris vulgatis loca „ notavit in margine editionis suae Jacobus Dalecampius Fuxensis & alter „ vetus, quorum pariter variantes ut vocant lectiones idem Dalecampius ad„ notavit. „ Vivente Harduino usus videtur Chiffletiano Nicolaus Heinsius, qui illius auctoritatem cum elogio vetustissimi atque optimi exemplaris celebravit.

ANNOTATIONES.

(1) *Beccensis.* Monfoconius parum latinè scribit *B. M. de Becco* Beatae Virginis Abbatia Beccensis (Gallicè *du Bec*) in Rhotomagensi Dioecesi Ordinis Sancti Benedicti, nunc Serenissimo Borbonio Principi Claromontis Comiti commendata. De hac Bordonneus apud Bolanvillerium (*f*), Mabillonius, & Martenius (*g*).

(2) *Vezuntinum.* Ita Dalecampius: Nos Vesuntinum a Vesantione (*Besançon*) consuetiori orthographiâ scribimus.

(3) *Chiffletium.* Hunc Medicum probissimum & doctissimum vocat Dalecampius, nescio tamen ab Eloyo cur minimè recenseatur, ubi Johannem Jacobum Chiffletium invenies, qui post Dalecampii Lugdunensem editionem natus est anno 1588.

(4) *Reddemus.* Libro XII. ubi de Majoribus Plinii interpretibus.

[a] Tom. II. pag. 1254. [b] In praefat. ad Lector.
[c] Adversar. lib. I. cap. VI. pag. 66. vide & pag. 81. & 82.
[d] Lib. I. cap. I. pag. 381. & 411. [e] Miscellan. ad Plin. vid. tom. III. edition. Hack. pag. 847.
[f] Etat de la France tom. V. pag. 17. [g] Tom. IV. & seq.

vit. Nunquam tamen apertè codicem prae manibus habuisse profitetur, neque id lego in Heinsii vitâ, in quâ Burmannus Junior diligentissimè illius acta persequitur.

Codex Vindobonensis.

Relatis Gallorum exemplaribus proximae Germaniae codices attingam; de quibus tamen pauca referam, cum solius Vindobonensis exactam habuerim notionem. In celeberrimâ MARIAE THERESIAE AVGVSTAE Imperatoriâ bibliothecâ unicum pennâ exaratum volumen asservatur, quod exeunte XI. seculo, vel sequentis initio scriptum, X. ab hinc annis monuit Nicolaus Forlosia laudatae bibliothecae olim Praefectus: Vir morum candore, & studiorum elegantiâ Orbi literario jamdiu notus.

Primo folio effigies adumbrati Imperatoris, Regioque in folio adstantis, Gothico reddita penicillo apparet. In throni vertice legitur VESPASIANVS: lateri verò homo flexis genibus adhaerens librum Caesari offert, circa cujus frontem scriptum est PLINIVS: supra imagines inepti Leonini hi versus:

„ Vrbis Romanae simul Orbis Vespasiane
„ Naturas rerum, nunc offero Rex pie Regum
„ Primus [1] iste docet Coelum, Terramque quid ornet.

Quibus olim codex spectaret, ex supremo folii margine dignoscimus. Legitur siquidem. „ Iste liber est Monasterii Sancti Blasii Nigrae Silvae & fuit accomodatus reverendo in Xpo [2] Rudolpho Dei gratia Constant. Epo Anno Domini M.CC. LXX. VIII. Indictione VI. in octava Beatorum Apostolorum Philippi & Jacobi [3]. „

Secundo folio Plinii vita a Suetonio exarata legitur, multiplicibus tamen erroribus scatens, & loco Novocomensis *exhibet* „ novemmenses equestribus militiis industriae [4] functus „ *Post ultima verba*, ut necem sibi maturaret, oraverat „ *statim sibnectit* „ in libris XX. milia rerum dignarum ex lectione voluminum circiter duo milia complexus est. Primus autem liber, quasi index est in libris sequentium [5] consumationem tocius [6] operis & species continet titulorum.

Quamvis hujusmodi codex maximis erroribus redundet, ideoque illum Johannes Benedictus Gentilottus, Tridentinus subinde Episcopus, ob turbatam saepe & saepissime ordinis & dictionum sedem nullis dignum collationibus judicaret: alicujus adhuc usus esse poterit, licèt indoctus amanuensis Plinium barbarâ methodo loquentem inducat, atque ad Vespasiani pedes describat, quando Noster Tito opus suum dicavit. In hoc tamen librari-

ANNOTATIONES.

(1) *Primus.* Videtur amanuensi primae excidisse, cum proximus e metro, atque etiam ex Plinii mente exposcetur. In Naturali historiâ enim secundum est volumen, in quo de Mundo differtur.
(2) *In Xpo.* (Sic) Graecis elementis, & compendio.
(3) *Et Jacobi.* Rite apponitur indictio VI, cum haec ad annum 1278. pertineat. Consule Muratorium (a).
(4) *Industriae* (Sic)
(5) *In libros sequentium.* (Sic) Haec enim, quamvis vitio amanuensis corrupta, insinuant ultimo versiculo legendum *Primus iste docet.*
(6) *Tocius* (Sic).

(a) *Annal. tom. VII, par. 1. pag. 114.*

us minùs erit arguendus, cum plerique codices Vespasianum unicè recenseant. Vltima demum verba, quibus primum librum quasi sequentium XXXVI. indicem esse prodit, quis non videt ad oscitantem exscriptorem, minimè ad Suetonium, pertinere. Priora vero, quae sic aliis suffragantibus exemplaribus restituo: *In iis libris XX. milia rerum dignarum ex lectione voluminum circiter duum milium complexus est*: fortasse Suetonium parentem agnoscunt: collocanda tamen erant post *itemque Naturalis historiae triginta septem libros absolvit*; quâ de re suo loco agemus.

Praecisam codicis aetatem statuere (quamvis sexcentos annos superantis) mihi evadit impervium [1]. Indocti Monachi, qui librum Constantiensi Episcopo commodarunt, hâc de re unicè, nihil de voluminis antiquitate, solliciti, acta ab eis loco minus decenti collocarunt.

Codices Gottorpiensis, Murbacensis, Argentoratensis.

Pauca quaedam de iis omnibus, quamvis nomine tantum mihi notis, in lectorum gratiam subjiciam, & primo loco pennâ exaratum Naturalis historiae exemplar in Principe Gottorpiensi bibliothecâ asservari affirmat Daniel Morhofius (*a*), quove alibi Salmasium fuisse usum estatur (*b*). Nescio, an hic sit ille Germaniae codex, qui ob venerandam antiquitatem reliquis omnibus praeponendus laudatur a Carolo Dato (*c*), in hoc tamen parum utilis observator, cum nihil amplius ex illius verbis deducere valeam. Videtur enim quòd vir de Plinio caeteroquin optimè meritus plura eo loco inquirere debuisset, unde studiosis Principem Naturalis historiae codicem suspicere datum esset, utinamque CATHERINA ALEXIEWNA AVGVSTA, per quam tantum politiores artes succrescant, cui subditorum & humani generis felicitas rerum omnium magis est cordi: ad insigne hocce exemplar conferre juberet Naturalem historiam doctissimo Eulero, vel alio Petropolitano Academico.

Murbacense membranaceum exemplar, quamvis mendosum, antiquum tamen, & suo in precio habendum Beati Rhenani curâ emersit. Hoc non integram Naturalem historiam comprehendere suspicarer, cum aliquibus tantum libris operam suam commodaverit Rhenanus, ut fusius in hujus interpretis sectione ostendam.

Excerpta ex Plinii Naturali historiâ servat Bibliotheca Argentoratensis Ordinis Hierosolymitani [*d*]. Cujus sint, & qualia, minimè placuit librorum collectori investigare.

Codices Batavi, aliique a Johanne Friderico Gronovio memorati.

Johannes Fridericus [sive ut ipse mavult Fredericus] Gronovius, de quo suo loco, pluribus instructus codicibus Plinio manus admovens, in primis celebravit

Vos-

ANNOTATIONES.

(1) *Impervium.* A Bandinio intra XIII. seculi confinia ponitur [*e*]. A Fossio librum evolvente, ut vidimus XI. labenti, vel XII. ineunti seculo adscribitur.

[*a*] *Polyhistor. tom. I. pag.* 890. [*b*] *Alibi tom. cap.* 8. *num.* 64.

[*c*] *In praefat. Italicâ ad Prose Fiorentine* &c. [*d*] *Vide Syllab. hist. pag.* 35. *num.* 126.

[*e*] *De Obelisc. praefat. fol. XVI.*

Vossianum, quem illi commodaverat Isaaccus Vossius subinde Chiffletii membranas. Contulit itidem Barbari, Gelenii, Pintiani adnotata, ut videre est in praefatione ad Johannem Capellanum [a]. Tres a Vossio accepit codices, ut in Pintiani laboris sui initio fatetur. „ Quamquam, *ait* [b], omnis hujus „ cepti fiducia ——— nobis sit archetypa Vossiana: non sprevimus tamen „ adhibere, quas potuimus, & secundi loci membranas, velut Vossianas binas „ (distinguendi ergo ab dominis, quos antehac alter in fine, alter in princi- „ pio habuisse se testantur, Andegavenses & Menapias appellabimus) quartas „ Academiae, quintas eruditissimi & ingeniosissimi Marquardi Gudii nostri: „ non illas quidem aetatis ejusdem & fidei, interim utiles, quippe quae neque „ repente à vetustissima scriptura omni, sed pedetentim & per gradus cumque „ aliquo pudore abscessum, & si non plano testimonio, vestigiis quibusdam, „ veritatem, aut ejus revocandae priores vias, demonstrarent.

Aliqua igitur ex iis relegens, Vossiana archetypa erit codex ille, cujus ope praesertim Historiam veteris picturae a Plinio libro XXXV. deductam concinnavit David Durandus. Hic quatuor Mss. instructus operi manus admovens, Vossiano totus incumbit, quo usum testatur Gronovium patrem, eique annos quasi CIↃ & CC. attribuit. Quare cum sua ediderit commentaria Durandus anno CIↃIↃCCXXV., atque jam antea absolvisset [1], nunc Vossianus codex, si duodecim secula non excedit, saltem adaequabit. Si vera igitur narrantur cum Riccardiano contendit ex aequo, atque etiam vetustior juxta nonnullos eruditos judicabitur.

Chiffletii membranas unde habuerit cum non affirmet Gronovius, illius lectiones varias a Dalecampii laboribus petitas conjicerem. Andegavenses, & Menapianae, Isaacci Vossii erunt secundae & tertiae, remque gratam studiosis fecisset Gronovius, ubi possessorum nomina silentii tenebris non involvisset [2].

Codices ex publicâ Lugduni Batavorum bibliothecâ.

Academiae membranas, quas Gronovius quarto loco memoravit, eum esse codicem puto, quem in syllabo bibliothecae ad publicam Universitatem Lugduno-batavam spectante hisce verbis descriptum invenio [c].

1. „ Plinii Secundi historia Naturalis integra usque ad lib. XXXVI. cap. X. „ serioris aevi. Praemittitur vita ejus ex catalogo Virorum illustrium Tran- „ quilli. In memb. maximae formae. „

Aliud ejusdem bibliothecae exemplar in hanc speciem recensetur [d].

11. „ Plinii Secundi historiae Naturalis libri XXXVII. integri. In membra- „ na per columnas, sed non vetere manu scripti per Georgium. „

Magnâ sanè incutiâ Vandetaasius [3] incedit, cum addere teneretur, cujus cir-

ANNOTATIONES.

(1) *Absolvisset.* Opus suum gallicâ linguâ conscriptum edidit Durandus anno 1725 Londini apud Bowyerum. Praefatio est die 15. Decembris 1724.
(2) *Involvisset.* De reliquis codicibus statim in sequenti sectione.
(3) *Vandetaasius.* Qui etiam latino idiomate sese appellat *Vandetaa*.

(a) Tom. II. Plin. Hackiar pag. 765. (b) Cit. tom pag. 772.
(c) Pag. 367. (d) Pag. 324.

circiter aevi esset volumen, & lectorem monere, an amanuensis gentilicia appellatio evanuisset, sive hic, *Georgius* lustrico praenomine, vel familiae nomine vocaretur. Num codex allatus ad Gudium pertinuerit, prorsus ignoro.

III. Loco reperio [1] *Excerpta ut vocantur de Plinio, quae incipiunt ab libro secundo de Mundo & finiunt ex libro XXXII. de piscibus, quae scribuntur rubrica. In membrana.*

Cui spectent hujusmodi, minimè inquirit Vanderaasius, neque codicis aetatem inspiciens uberiores legentibus notitias suppeditat.

IV. In collectaneis, ubi Pauli Diaconi Praefatio ad Carolum Magnum, & ejusdem Caroli *Capitulum* adest *Plinii Secundi Naturae historiarum libri secundi pars ab capite LXXXI. & tertius, & quartus, & quinti pars, ad voces* nec in alia parte major auctorum inconstantia credo *literis Longob.* [a].

Hic codex satis faciendus & pervetustus videtur, utpote Langobardicis literis exaratus, sed parum de illo sollicitus bibliopola, vix de elementorum figurâ loquitur, nescioque an verbum *credo*, calcographi, vel potius amanuensis error sit. Obiter adnotandum, quòd allata Plinii verba, non quinto, sed Naturalis historiae sexto volumine inveniuntur, ubi Noster de Scytharum Populis agens *nec in aliâ parte* [2], inquit [b], *major auctorum inconstantia: credo propter innumeras vagasque Gentes.*

V. In libro membranaceo, quem Lambertus Sancti Audomari Canonicus collegit, *aliquid Plinii* [c] memoratur, neque verbum addit Vanderaasius, unde discamus an Avunculo, an Juniori Plinio opusculum pertineat.

VI. *Plinii historiae Naturalis libri XXXVII. olim Jo. Livinei in membrana* [d].

VII. *Codex vetustissimus Plinii Naturalis historiae, qui incipit ab parte capitis XVII. libri XX.* exiguo mox vino collutum &c. *usque ad XXXVI. cap. XIV. verbo*, ut apparuit pondere incorruptus videbatur cetera. *In membr.* [e].

VIII. *Plinii Secundi historia Naturalis incipiens ab libri II. capite primo usque ad caput XI. libri XXXVII. In membr.* [f].

Quae IV. V. VI. VII. & VIII. numero attulimus, ad bibliothecam Vossianam spectasse monet typographus, unde VI & VIII. numero signata, esse poterunt semiveteres, seu secundi loci membranae, quas e Vossii supellectili acceperat Gronovius. Verum cum has Andegavenses, & Menapias appellet, dubium relinquit (tum magis de Andegavensibus) an ipsissimae sint. Quis enim iste Andegavensis, inter tantos, primigenius possessor? Menapius fortassis erit Jo. Livinejus, utpote qui apud Teneramundam natus [g], Menapius dici potest. Certè Livinej viri eruditi codex uberiorem Vanderaasii descriptionem promerebatur.

Exemplar vetustissimum VIII. numero a nobis affixum, illud est procul dubio,

ANNOTATIONES.

(1) *Reperio.* Quae sequuntur, adoptato per typographum ordine subjiciuntur, quamvis partes quasdam Plinianí operis ante integram Naturalem historiam Vanderaasius recenseat.
(2) *In aliâ parte.* Minùs rectè legitur apud Harduinum: *nec in illa parte.*

(a) *Pag.* 368. (b) *Tom. 1 lib. VI. pag.* 315. (c) *Pag.* 371.
(d) *Pag.* 372. (e) *Cit. pag.* 372. (f) *Pag.* 380.
(g) *Val. Ludovici* *tom.* II *pag.* 51.

bio, quo utitur Gronovius, notas suas exorsus a sectione decimâ septimâ [1] libri vicesimi *cum apio olfactus sternutamenta subibet*, quo usque allata ex libro tricesimo sexto attingens *Huc usque*, ait [a], *admirabilis ille Plinius Aesculapius liber magno nostro & auctoris damno mutilus. Initium fuerant libri* 20. *cap.* 17. *verba ista* exiguo mox vino collutum vultum juniorem praestant. *Caeterum ne in his quidem postremis otiosus est, qui habeat*: atque ita poterat ut apparuit pondere incorruptas videbatur cetera. *Voluit nos legere*: atque ita postera luce apparuit, & pondere ipso correctus videbatur [2].

Huc usque Gronovius. reliqua post nostros labores nitidius explicent Lugdunensis Batavae Academiae Praefecti, utpote quibus cordi esse debet sua diligenter & enodate narrare. Addere jam traditis poterunt, quae sub *Plenii* [3] nomine in eâdem bibliothecâ asservantur [b], itemque Anonymi annotationes in Plinium [c] [4].

Haec e Lugdunensis Batavae Academiae syllabo illustrans, de reliquis apud Belgas Plinii codicibus silere cogor, cum nihil ultra scire potuerim, quamvis laboris nostri specimen in literatis Leodii ephemeridibus, multis ab hinc annis exhibuerim, ut inde ad membranarum notiones suppeditandas, earum possessores incitarentur [5]. Finem igitur Belgicis faciens codicibus ad Britannos accedam, qui omnes ex imperfectis indicibus veniunt recensendi. Cura caeteroquin, neque levis, erit, ut syllabis annotationes, & ab eruditis nonnullis tradita, mihique comperta subjiciam.

Codices Britanni.

Pliniana Britanniae, seu potius Angliae [6] exemplaria descripturus, utar syllabo, qui ex Scheldoniano [7] theatro Oxoniae prodiit, cuique typographus titulum fecit: *Catalogi librorum Mss. Angliae & Hiberniae.*

Codex Bodlejanus.

Primo loco ex bibliothecâ Bodlejanâ, classe V. in collectione numeri 1777. recensetur.

Pli-

ANNOTATIONES.

(1) *Decimâ septimâ.* Cave, ne tibi fucum faciant Hackii typographi, qui haec verba capiti XVI. perperam alligarunt [d].
(2) *Videbatur.* Alii alia legunt hoc loco, quae cumulare sine fine, praetermitto: Neque enim ex integro Gronovii restitutionem adeptus.
(3) *Plenii.* Ita (quamvis perperam) in vetustissimis aliis codicibus *Plinii* nomen reddi animadverti. In Lugduno-Batavâ bibliothecâ inter alios codices Vossianos memoratur liber varia excerpta continens, legimque ex syllabo „ C. Plenii Secundi. De Saturno Jove Sole Venere Sideribus Luna Defectu varie ambitu Altitudine „ Hecho (*Sic*) Venere Favonio Subsolano Cauro Choro Vulturno Natura Ventorum Austro Sole „ Fulmine Fulgure Terrae motu Arcu Forma Orbis Antipodis Loco Terrae Longitudine dierum & noctium Genobus variis Terraemotu Aestibus maris Acrisia anilo Diversis Natura agunt Nepta (*Sic*) „ Asthma (*Sic*) Mensura Orbis Terrarum, Latitudine Terrae Circuitu Terrae Colomnis Herculis Britannorum Hibernia Orcadibus Tyle Tprobana Vindeta, Maleo Monte Indiae Quinque Circulis „ Haec e Plinii Secundi volumine, capite (ut plerumque notatur) octavo & sequentibus, magnâ licentiâ desunt post emptionem Vandaraeus. Neque enim pendentia narrationem lidila ita opus erat exaggerere. Videtur insuper quid Geographica quaedam ex praecipue Plinii libris attingantur.
(4) *In Plinium.* Quo seculo scriptae fuerint, collector syllabi reticuit laude.
(5) *Incitarentur.* Consula Journal Encyclopedique —— pour le 15. Avril 1757. tom. III. deuxieme partie pag. 141.
(6) *Angliae.* Nullus enim apud Scotos Plinii codex memoratur.
(7) *Scheldoniano.* Ita legendum omnino latera e unfugerit a calographo pendo, vulgatumque sit. *Oxoniae* —— *E Theatro Scheldonia* c, M. DCXCVIII.

(a) *Cit. tom. & pag. edit. Hackian.* (b) *Pag.* 382.
(c) *Pag.* 400. (d) *Vide Plinii edition. Hackian. tom. III. pag.* 845.

Plinius de Temporibus [a] [1].

Collectanea hujusmodi spectabant illustri Kenelmo Digbaeo [2].

Codices Mss. Ashmoleani.

In collectione sub numero 7625. [b] occurrit
Plinie's Treatise of the Philosoph. stone [3].
„ Num. 7637. Tractatus Plinii (c) [4].
„ Num. 7654. Plinius: *upon the Philosophers stone* [5].

Codices Manuscripti Collegii Baliolensis.

„ Num. 301. Plinii historia Naturalis [6].
„ De Viris illustribus [7].

Codices Manuscripti Collegii Novi.

„ Num. 1238. 274. Libri 19. priores historiae Naturalis Caii Plinii (d).

Codices Collegii S. Trinitatis (e).

„ Liber, qui videtur epitome historiae Naturalis Plinii & aliorum [8],
Num.

ANNOTATIONES.

(1) *De Temporibus.* Hoc opusculum et Bodlejanae bibliothecae syllabo innotuit J. Alberto Fabricio (f). Partem esse [illegible] libri XVIII. cum hoc volumine [illegible] Plinius *De Temporibus* [illegible] (g). *Quid quoque mensi in agro fieri oporteat* (h). *Ne Agricolae sydera spectent stellas, sed magis tempora ferendum fingit* (i). *De tempestatibus utriusque temporis* [k]. *De eodem ā Ō [illegible] temporibus* (l). [illegible] enim hunc Naturalis historiae partem [illegible] comprehenderet Bodlejanus codex, falsò Plinii nomine inscribebatur, & contra [illegible] fidi auctoritatem, qui omnes Avunculi fuerunt enumerata, neque verbum operis *de Temporibus* addidit [m].

(2) *Digbaeo.* Kenelmus Digbaeus (*Digby*) Everardi Filius, Roberti Carolini [illegible], belli & pacis studiis, politioribus literis, & ob [illegible] Catholicae persuasionem [illegible] apprimè illustris, obiit Londini anno 1665. Cum [illegible], [illegible] quòd [illegible] in codice [illegible] & [illegible] [illegible].

(3) *Stone.* Quod [illegible] *Tractatus Plinii de lapide Philosophico.*

(4) *Plinii.* Quâ de re agitur, prorsus ignoro.

(5) *Stone.* Nempe *Plinius ad Philosophorum lapidem.* Videtur quòd hujusmodi opuscula, quae numeris 1 & 3 [illegible], sibi invicem conveniant, unde J. A. Fabricius [illegible] Anglus Mss. syllabo, usum quid commentarium de lapide Philosophico, Plinio attributum [illegible].

An [illegible] fuit, [illegible] tenebant Britannae bibliothecae conclusione, [illegible] ac Anglico titulo [illegible] Plinii verba ad [illegible] [illegible]. Impossibile enim non esset, ut [illegible] [illegible] in hoc Naturalis historiae tricesimo tertio, ubi [illegible] docet [illegible] aurum faciendi [illegible] rationem ex [illegible], quòd licèt [illegible], [illegible] colorem retinet. Id a Caio Principe [illegible] [illegible], ut planè fecerit aurum [illegible], sed [illegible] ob pondera [illegible], quâ de causâ a nullo postea [illegible] fuit experimentum (o). Caeterum, ut ad Anglicam syllabum [illegible] [illegible], fortasse aliud aliud a Plinio [illegible] collectum praeter nomen, multa [illegible] quae inter utrumque opus de lapide Philosophico occurrunt, & Anglico, Germanoque [illegible] idiomate, ut

Tractatus, qui [illegible] Turo absque ullâ falsitate.

Tractatus Philosophicorum operationum [illegible] cap. 27.

Tractatus Alchymiae Germano idiomate [illegible]

Omnes variis rerum collectionem a pluribus (utrùm ut cordati homines [illegible]) experimentis & auctoribus descriptam indicant.

(6) *Naturalis.* Addendum erat [illegible] [illegible] an integra, an mutila.

(7) *Illustribus.* Librum de Viris illustribus Avunculo Plinio in aliis codicibus, falsò tribuunt non [illegible] monuimus. Notat Montfauconius in Oxoniensi bibliothecâ Corporis Christi librum de Viris illustribus Plinio Veronensi adscribi (o).

(8) *Et aliorum.* Hujusmodi satis negligenter collecta uberiorem explanationem deposcunt.

(a) Pag. 86. (b) Pag. 240. (c) Pag. 215.
(f) Pag. 97. (e) Pag. 99. [f] Bibl. Latin. lib. II. 13.
(g) Cap. 19. [h] Cap. 26. [i] Cap. 27. [k] Cap. 29.
(l) Cap. 31. (m) Epistol. lib. III. 5.
(n) Vid. Harduin. tom. II. pag. 618. & Fig. Dalec. Durand. ad hunc Plin. loc. pag. 412.
(o) Pag. 667.

Cod. Mss. Isaacs Vossii [1].

„ Num. 1326. 1. Plinii Secundi historia Naturalis (*a*) [2].
Num. 1328. 3. Plinii historiae libri quatuor, secundi pars scilicet, ter-
„ tius, quartus, & quinti pars [3]. Chronicum ab Adamo ad Julium Cae-
„ sarem „.
„ Num. 2377. 52. Plinii historia Naturalis (*b*) [4].
„ Num. 2396. 71. Plinii historia Naturalis codex praestantissimus (*c*) [5].
„ Num. 2415. 90. Excerpta ex Plinio [*d*] [6].
„ Num. 2548. 223. Plinii historiae libri secundi, & tertii pars, liber
„ quartus, & quinti pars [*e*] [7].
„ Num. 2648. 323. Plinius parvus [8].
„ Num. 2847. 105. Plinii historia editionis Elzevirianae cum MSS. col-
„ lata [9] (*f*).

Codex bibliothecae Norfolcianae.

„ Num. 2996. 97. Plinii Secundi naturalis historiae libri 18. explic.
„ *duras tempestates praenunciant* [*g*] [10].

Codex Eduardi Bernardi [11].

„ Num. 7564. 218. C. Plinii historia Naturalis [*h*].

Codex Bibliothecae Jacobeae. [12].

„ Num. 8353. 631. Plinii historia Naturalis.

Vt lectori quantum fieri potest morem geram, addenda veniunt quae ex Monfoconio mutuum reddens excipio, relegens pennâ exaratos codices ad Naturalem Plinii historiam spectantes, ponamque inter istos primo loco.

„ Selecta ex catalogo Mss. Regis Angliae, qui cusus fuit Londini [13] anno
„ 1734.

Tom. II. M m Pli-

ANNOTATIONES.

(1) *Vossii.* Isaacus (sive Isaacus) Vossius, patriâ appellatione *Vos*, Gerardi Johannis filius [illegible] in membranis habuit bibliothecam. Natus Lugduni Batavorum anno 1618. in Britanniam migravit, ibique Canonicus Windsoriensis obiit anno 1688.

(2) *Naturalis.* Haec eadem [illegible] asseruntur.

(3) *Et quinti pars.* Videntur [illegible] omnino similis alii Vossiano codici, atque numero IV. in Lugduno-Batavâ bibliothecâ [illegible] inter Vossii exemplaria num. 2548. 223.

(4) *Naturalis.* Iterum [illegible].

(5) *Praestantissimus.* Hoc loco magis [illegible] exemplaris [illegible] atque integritatem [illegible]. Neque enim esse potest collatum a Gronovio, cum adhuc in Lugduno-Batavâ bibliothecâ asservetur.

(6) *Ex Plinio.* Cujus [illegible], minimè docet.

(7) *Pars.* Codex [illegible] duobus superioribus similis.

(8) *Plinius parvus.* Num hoc titulo breviarium Naturalis historiae exhibetur?

(9) *Collata.* Editio Elzeviriana prodiit Lugduni Batavorum anno 1635. tribus voluminibus, [illegible] partes [illegible], curante Johanne Laetio (*de Laet*). Videmus, quid etiam ignorato collationis auctore, posset aliquis [illegible] quibus codicibus fuisset haec editio comparata, atque eorum nomenclaturâ, aetate, & possessoribus [illegible].

(10) *Praenunciant.* Sunt postrema verba XVIII voluminis, ubi [illegible] in voce *duras*, legendumque *diras*. Veneta editio Princeps omnium [illegible], cum perperam legat *pronunciant*.

(11) *Bernardi.* Hic Criticus, & [illegible] Astronomiae [illegible] evasit, quam Oxoniae profitebatur, [illegible] a doctis magni habentur in pretio, obiitque anno 1696.

(12) *Jacobeae.* Nuôl [illegible] in hac bibliothecâ & [illegible] utriusque operis relinquunt.

(13) *Londini.* Cum Regium hunc syllabum inspicere mihi adhuc datum non fuerit; poterit lector, praesertim Britannus, ad indicatum opus provocare, & primo loco consulere quid de codicis valore, & vetustate affirmandum.

(a) *Pag.* 62. (b) *Pag.* 64. (c) *Cit. pag.* (d) *Pag.* 65.
(e) *Pag.* 67. (f) *Pag.* 72. (g) *Pag.* 97. (h) *Pag.* 227.

„ Plinii Naturalis historiae libri 37. (a).

Codex Mss. Vniversitatis Oxoniensis [1].

„ Num. 301. Plinii historia Naturalis (b) [2].

Codex Mss. Collegii Reginensis Oxoniae [3].

„ Num. 1238. Caii Plinii Naturalis historiae libri 19. priores (c) [4].

Cod. Mss. Isaac. Vossii.

„ Num. 2336. Plinii Secundi historia Naturalis (d) [5].

„ Num. 2415. Excerpta ex Plinio (e) [6].

„ Num. 2548. Plinii historiae libri quidam [7].

Cod. Mss. Norfolc. in Collegio Greshamensi Londini.

„ Num. 2996. Plinii II. Naturalis historiae libri 9. (f) [8].

Huic syllabo addere possumus ex Monfoconio historiam Naturalem editionis Frobenianae anni 1549. quam Casaubonus annotationibus illustravit, atque in bibliothecâ Johannis Mori Episcopi Norvicensis servabatur [9], itemque jungenda venit

Descriptio totius Orbis facta olim a Principibus Romanis cum excerptis ex libris Solini, & Naturali historia Plinii [10].

Haec olim visebatur in bibliothecâ Johannis Cottoni *Baronetti*, Thomâ Smitho [11] referente.

Corollarii loco subdatur David Durandus (cujus commentaria ad historiam veteris picturae memoravimus) qui Naturalem historiam auri argentique aggressus explicare ex Plinii libro tertio supra tricesimum [12], non tantum iisdem Vossianis codicibus & Principi instituit editione, sed duos Plinii codices recenset:

I. Cantabrigiae in Regiâ bibliothecâ, qui integram Naturalem historiam, demptâ praefatione, exhibet [13].

II.

ANNOTATIONES.

(1) *Oxoniensis.* Monfoconius scribit in *Oxonia*, quae barbara methodus a latino idiomate omnino abhorret.
(2) *Naturalis.* Cum idem numerus [illegible] occurrat in syllabo Scheldemanni, & titulus atque respondeat, videtur eum esse codicem, qui [illegible] de Viris illustribus Collegii Baliolensi attribuitur.
(3) *Oxoniae.* Monfoconius iterum in *Oxonia*.
(4) *Priores.* Exemplar est eodem titulo & numero in bibliothecâ Collegii Novi, quod Reginense appellatur.
(5) *Naturalis.* Cohaeret sub [illegible] numero.
(6) *Ex Plinio.* Convenit [illegible], & titulo supra allato.
(7) *Quidam.* Nempe quae iisdem sub numero 2548. recensentur *liber secundi & tertii pars*, *liber quartus*, & *quarti pars*.
(8) *Libri 9.* Videtur quid erroris cubet in numerali nota, legendumque sic libri 18. loco 9. Retulerat enim ad numerum hujus bibliothecae 2996. *Plinii Secundi Naturalis historiae libri 18.*
(9) *Servabatur.* Hic de re [illegible] sequenti voluminis, ubi de [illegible] editione.
(10) *Plinii.* Optassem, ut [illegible] Monfoconius. Videtur enim [illegible] descriptio aliis fit a Parisiensi codice, quam [illegible] *Magni Theodosii de mensura Orbis Terrae* profert ex bibliothecâ Regiâ Harleianâ (g). Thomas Smithus (*Smith*), qui Cottonianae bibliothecae syllabum edidit, titulum [illegible] Galbae. Si descriptio plures Romanos Principes auctores agnoscit [illegible] Galbae appellationem adscivit?
(11) *Smitho.* Consule Monfoconium hoc loco. Reliqua Plinii nomina ab ipso allata ad Naturalem historiam [illegible] non arbitror spectare; [illegible] in bibliothecâ Regis Angliae C. *Plinii Secundi de Re medica libri* [illegible] (h). Novimus Plinium alterum, qui longè a Magno Plinio annis vivebat. V. de Re medica libros vulgasse, hunc cognomine Valerianum falso [illegible] statuentes (i). Videtur, quòd demum [illegible] in Archivis [illegible] memoratum a Monfoconio ad numerum [illegible] *Plinius Junior de medicina* (k), [illegible] *Junior* titulo hunc distinguat, cum sibi agnomen Plinius Caecilius vindicaverit, ut a Seniore [illegible], & adoptivo patre [illegible]. Vidimus [illegible] ex Monfoconio referri ex Archivo Basilicae Sancti Petri, non [illegible] Silvam medicinalem, & quaedam ex libri *Plinii Junioris*, sed ipsum etiam Naturalem historiam Plinii *Junioris* (l), quo [illegible] potest [illegible].
(12) *Tertio supra tricesimum.* Consule, quae ad laudatum Plinii volumen conscripsimus (m).
(13) *Exhibet.* Potuit hic de re uberiora reddere Durandus, qui laboris sui rationem proferens tali pacto historiam de-

[a] *Pag.* 671. *C.* [b] *Pag.* 660. *B.* [c] *Pag.* 663. *E.* [d] *Pag.* 678. [e] *Pag.* 679.
[f] *Pag.* 661. *E.* [g] *Vide tom. I. Plin. in indice codicum praetermissorum.*
[h] *Tom. I. pag.* 631. [i] *Disquisit. lib. III. pag.* 74. [k] *Tom. I. pag.* 186.
(l) *Pag.* 158. (m) *Tom. II. pag.* 163 *& seq.*

II. In Regiae societatis Londinensis bibliothecâ, qui praefationem, & XVII. priores libros comprehendit.

Fatetur codices ex vetustioribus non esse: addit tamen ex optimis potuisse deduci, quod leve videtur argumentum.

De secundo hoc exemplari nonnulla attigimus, cum Plinianam ad Titum epistolam pristino nitori restituere curavimus (a), iterumque de illo, & Durando sermonem habebimus suis locis, ubi de Plinianorum voluminum interpretibus.

Quae de calamo exaratis Plinii libris collegimus, utpote omnium labores (imò cogitata) exsuperantia boni consulant legentes, atque interim faciliori negocio posteris datum erit reliqua a nobis nondum collata, vel ignorata ex reliquis Europae bibliothecis in publicam lucem proferre.

ANNOTATIONES.

demolent. Tout cela pourra faire plaisir aux Critiques & exciter les savans à nous communiquer leurs lumieres, en attendant que quelque habile homme nous donne un Pline entier & plus exactement sur les meilleurs Mss. de l'Europe, dont plusieurs n'ont point été encore collationnez. J'en ai trouvé un à Cambrige dans la Bibliotheque du Roi, où il ne manque que la Preface, & un autre dans la Bibliotheque de la Societé Royale. Ces Mss. je l'avoüe, ne sont pas des plus anciens, mais enfin ils peuvent avoir été copiez sur des autres que nous n'avons plus & nous fournir par-là d'excellentes leçons. On en peut voir la preuve dans une petite dissertation Latine que j'ai publiée il y quelques mois sur la Preface de cet Auteur.

(a) Pag. 244.

FINIS . LIBRI . DECIMI

DISQVISITIONVM PLINIANARVM

LIBER. VNDECIMVS

SECTIO. PRIMA

Editio Veneta I., omnium Princeps anni CIƆCCCCLXVIIII. fol. maximo.

QVantum posterorum memoriam Naturalis historiae libri promereantur, tot tantique eruditorum labores, ingentes divitiae, quas sibi in cudendo recudendoque Plinio librarii compararunt (ubi non aliud hâc in re haberemus argumentum) apertissimo testimonio comprobarent. Haud ingratum itaque Plinii doctrinam amantibus futurum spero, si indicis partibus fungens, praecipuarum editionum notitiam addiderim. Neque enim omnes omnino recensere confido, tum magis, ubi de Naturalis historiae in alienam linguam aemulationibus agetur. Longè tamen majori diligentiâ, quam huc usque peractum sit, tali in messe falcem ingessisse dicam, cum omnia propriis oculis lustrans, pauca admodum alienae fidei reliquerim, de quibus etiam lector suo loco monebitur.

Primam Naturalis historiae impressionem a Johanne Spirense Venetiis anno CIƆCCCCLXIX fuisse publicatam liquidò constat. Nonnulli Veronensem superiori anno apparuisse inanibus conjecturis affirmarunt. Hujus inter alios meminerunt Cornelius Beughemius [1], Johannes Albertus Fabricius (a), Jo Nicolaus Funcius (b), Stolius [2], Fabricius tamen secundo volumine [3] Beughemii auctoritatem sequi professus est, apud quem hujusmodi titulus praefigitur: „ Historiae Naturalis libri XXXVII. noctibus & horis subcisivis conscripti. „ Veronae 1468. „ Addit Fabricius. *Qui negant extare, non alio id argumento videntur facere, quam quod illa se oculis ipsorum nec dum obtulit, uti nec meis.* Bonâ tamen tanti Viri pace quaecumque de Veronensi editione dicta fuerunt, commenticia & inania, ex Johannis Spirensis epigrammate, atque ex Alexandri Be-

ANNOTATIONES.

(1) Auctor etiam latinè se ipsum Inscribit patrii methodo a Beughem.
(2) Hic latinè lastrocam nomen Germanicè externe *Gottlieb* scripsit, cum *Amadeus*, vel *Gottliebus* dicendus esset. Consule illius introductionem in historiam literariam. De Philos. Nerat. cap. III. pag. 653.
(3) Cum Plinianas conderem Disquisitiones, usus fere latinâ Fabricii bibliothecâ, quam publicârunt fecit Viduâ Schillera Hamburgi tribus voluminibus anno 1721 & 1722. Item Sebastianus Coleti haud improbando consilio in unicum conspectum recudit *supplementa*, *quae antea separatim excusa inveniebantur litterarum incommodo legentium*, *suis quibusque locis nunc primum inserta*. Venetiis anno 1728. Hinc est quòd ad secundum volumen provocari, quia secundo anno idem argumentum Fabricius persequitur. Monendum tamen Venetam impressionem quamplurimis typographicis mendis conspurcatam, & legere *Ternae*, loco *Veronae*.
(a) *Bibl. lat. tom.* I. *lib.* II. 13 *pag.* 500. (b) *De commentis. ling. latin. senectute pag.* 551.

Benedicti Veronensis testimonio satis constabunt. Hic Plinio medicas manus adhibens anno CIƆIƆVII. priorem Naturalis historiae impressorem Johannem a Spirâ utique agnoscit (*a*).

Et sanè, ut veriora adstruamus, quisnam adduci potest ut credat, Naturalem historiam, nunquam antea, & Veronae primum impressam, Veronensibus omnibus ignotam evasisse, Jo' Ant. Pantheo, Mattheo Rufo, atque Alexandro Benedicto in primis, qui jam XV. seculo nonnulla ediderat, qui XVI. ineunte Plinium emendavit? Benedicto adde Polycarpum Palermum, qui singulari opere de Plinii patriâ disputavit. Neque illam Scipio Maffejus attigit (*b*), neque alius uti a se conspectam recensuit. Ego vero, qui per Italiam, Gallias, Hispanias, Germaniam tot lustravi bibliothecas, illarum tabulas & scrinia invisens, ut Plinii volumina diligenter juxta impressionis annos memorarem, nullum usquam Veronensis editionis indicium inveni.

Audiveram multis ab hinc annis in celeberrimâ Vindobonensi bibliothecâ (1) Plinii Naturalem historiam anno CIƆCCCCLXVIII. editam asservari, cujus exemplar olim Antonio Folckio Cardonio Valentino Archiepiscopo spectabat; quâ de caussâ Nicolaum Forlosiam virum eruditum, tum Caesareae bibliothecae praefectum, per literas interrogavi, atque id falsò a Valentinae indocto interpolatore somniatum accepi, qui Venetae impressionis editionem integro anno praeoccupavit.

Novi ex illustri Maffejo nonnullos conjicere, quòd Naturalis historia anno CIƆCCCCLXIX. per Johannem Spirensem edita coepta ante Veronae fuerit, ac postmodum Venetiis absoluta, nam illo aevo quandoque consueverant impressores cum calchographicâ supellectili de urbe in urbem migrare. Haec modò vera essent, satis Novocomensium caussae faverent, nam tum Plinianum exemplar, quod Veronae coeperat cudi, Plinium civem nostrum fateretur appositis ante praefationem verbis *Plinius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.* Hujusmodi siquidem e Suetonii de Viris illustribus libello excerpta, utpote in Plinianis operis fronte extantia, Veronae procul dubio lumen vidissent. Attamen ut conjecturis, imò falsis divinationibus, parcamus: Venetam Naturalis historiae impressionem omnium primigeniam Venetiis unicè natam, atque absolutam statuemus. Meritò igitur ab Octaviano Ferrario (*c*), Davide Durando (*d*), aliisque Princeps editio nuncupatur. Hanc Johannes a Spirâ vulgavit paulullumque etiam curasse, ut Plinium ab amanuensium erroribus castigaret, possumus ex subjectis ad librorum calcem sequentibus versiculis abundè colligere:

Quem

ANNOTATIONES.

(1) Ex amplissimis veteribusque Caesarum, Pannoniae Regum, atque Principum Austriacorum bibliothecis constitutam admiranda (quam modo nominavimus) Vindobonensis Imperatorum librorum collectio (*e*). Hanc Carolus VI. ampliss. aedibus extructis, quas dicato Musis loco, [illegible] Accessere Hohendorfiana, empta Bruxellis certum mille florenorum pretio, memoria Valentiniana, atque [illegible] Eugenii, semper ab Eugenio Sabaudiae Principe collecta, qui [illegible] hic etiam [illegible] ut bibliothecam [illegible] comparaaret. [illegible] MARIA THERESIA AUGUSTA, [illegible] auget [illegible] bibliothecam.

(*a*) *In Praefat. ad Plin. Venet. edit. ann. 1507.*
(*b*) *Veron. illustr. par. II lib. I col. 14.* (*e*) *Consule illius epist. apud Fabric. Bibl. latin. lib. II. 13.*
(*c*) *In histor. veter. pollar. itemque in histor. auri, argentique &c.*
(*d*) *Vide Petr. Lambec. de ampliss. biblioth. Caesareâ Vindobonensi.*

Quem modo tam rarum cupiens vix lector haberet:
Quiq; etiam fractus pene legendus eram.
Restituit Venetis me nuper Spira Joannes
Exscripsitq; libros pro notante meos.
Fessa manus quondam moneo: Calamusq; quiescat
Nanq; labor studio cessit & ingenio

. M. CCCC. LXVIIII.

A memorato Suetonii Pliniano elogio incipiens typographus (codices quos prae manibus habebat secutus) Plinium Novocomensem *Domitiano* Naturalem historiam dicasse vulgavit. Haec folio maximo, lato margine, egregiis characteribus constat. Desunt prima dictionum elementa, ut minio postmodum ab amanuensibus redderentur, ubique narrationes digniores visae sunt, ut inde versus inciperent, & quandoque in ipsâ versuum texturâ locus primis elementis pingendis extat, ut apparet libro XXXVII. In cunctorum voluminum initio ingens spatium relinquitur, ut posset insigni literâ & picturis honestari. Desiderantur pariter ipsorum librorum tituli, ut coloribus exciperentur.

Post Plinii praefationem primo volumine rerum omnium capita exhibentur, ubi tamen narrata nullis distiguuntur numeris, exempli gratiâ legimus in libri VII. elencho haec verba:

De homine
Gentium mirabiles figurae
De scbytis & aliarum diversitate gẽtium.
De prodigiosis partubus &c.

Hujusmodi ostendunt non absque ratione nos in primâ Disquisitionum parte conjecisse (*a*), Plinium ingentis operis folia numerabilibus quibusdam notis signasse, ad quae provocans Titus scriptorum nomina, & omnia hisce in voluminibus tradita inveniret. Haec tamen nullo pacto erant in ipso operis corpore inoculanda, ad quae nescio an respexerit Johannes Spirensis, cum in praecipuarum sectionum fine parvulas quasdam lacunas persaepe reliquerit, quas postea nonnulli improbo consilio tractandarum rerum elencho compleverunt. Quod ad rem hujus voluminis proprius spectat, id profecto erit ex allato epigrammate constare Johannem a Spirâ omnium primum fuisse, qui typis Naturalem Plinii historiam concesserit, ut inde etiam omnino commenticia Veronensis anni CIↃCCCCLXVIII. appareat, uti etiam titulus a Beughemio, & Fabricio recitatus [1]. Hujus Venetae Plinianae impressionis excellentiam & caritatem satis indicant carmina Divi Augustini de Civitate Dei voluminibus affixa ab eodem Spirensi in hanc speciem.

Qui docuit Venetos excribi posse Joannes

Men-

ANNOTATIONES.

(1) Ut supposititia Veronensis editio credatur, illud quoque perpendendum, quòd Arabici [illegible] anni 1468 [illegible] quando [illegible] impressores Romanorum [illegible] tempora [illegible]. Vide, quae infra de altera Veronensi editione [perperam ab Orlandi memorata ad annum 1488] conjecimus. [illegible] argumenta a [illegible] Quirino in appendice ad Pauli II. Pontificis vitam congesta (*b*), ubi Venetam impressionem anni 1468. & 1469. ex syllabi [illegible] secundis, & [illegible] anno 1468, absolutam Venetiis anno 1469 [illegible]. Nil tale in Spirensis exemplari apparet, neque [illegible] ab illo Veronae ursum volumen [illegible]; unde vel [illegible] typographorum, vel [illegible] fatendum erit.

(*a*) *Lib. VI. pag.* 202. (*b*) *Pag.* 106. & 107 §. XVII.

Mense fere trino centena volumina Plini
Et totidem magnos Ciceronis Spira libellos
Cooperat Aureli &c.

Jure igitur meritoque hanc Plinianam editionem, cujus exemplaria centenum numerum vix attigerunt, antiquitatis amatores magni faciunt: quamvis tantis maximisque erroribus scateat, ubi *praeter graeca omissa, vel latinis literis parum emendatè expressa* [a], plura toties verba extant, quae nullam periodi methodum, rerumque significationem connectunt [1], unde Marinus Statileus hanc quoque inter primas scriptorum editiones foedis ubique maculis interspersas commemoravit [b]. Maximè igitur indolendum, quod iniquo Plinii fato nullum Antiquorum opus extiterit, cui magis offecerit exscriptorum ignorantia, & impressorum audacia [c]. Vitium Johanni Spirensi minimè objiciendum, quamvis insignis oscitantiae reus appareat, cum Plinius non unâ in parte *frustus* suis e praelis lucem adspexerit [2]. Vitiis tamen omnibus dimensis adhuc primum, & principem locum inter Pliniana cusa exemplaria sibi vindicat haec impressio, cum in illâ persaepe verae lectionis indicia quaerenda sint: tum magis iis in vocibus, quae optimè cum reliquis cohaerent, & ab hâc immerito in pluribus Neoterici recesserint, ut egregiè ostendit Durandus [d]. Hinc est, quod Veneti exemplaris auctoritatem toties in tentamentis & restitutionibus adduco, quando etiam illo destitutus, in alienis bibliothecis preciosum opus consulebam [3]. Illud tandem nactus, quamvis aliquâ ex parte labefactatum, longè majora supremis Naturalis historiae voluminibus adjeci.

Johannem Harduinum nullam Plinianae hujus impressionis habuisse notitiam patet [4], cum eam sicco pede praetereat, & apertè prodat, ut primum edendi libros ars concessa mortalibus fuit, viros doctrinâ, virtute & natalibus con-

ANNOTATIONES.

(1) Hâc de caussâ Dominico Lazareno, Viro ceteroquin eruditissimo mihique suspicor ... de editionibus Plinii impressionibus loqui volens, haec patrio sermone videntur (1): *Quelli fono per comun consentimento quel di Vendelino da Spira del MCCCCLXIX, e quel di Gottofredo Gallo ... del Landino del MCCCCLXXVI ed altri de quali ...* Multùm parum hisce in verbis Lazareno peccavit. Omitto, quòd ... italicâ linguâ ... bene, potius ... volumina designarim, non tamen ... quòd Pliniana editio Johannis, & non ... Spirensi erat tribuenda, & quòd Romanam ... Aleriensis Antistitis anni sequentis, quàm Italam Landini versionem spectabat ...

(2) Desideratur libri VII finis, itaque post verba *esse genitali fumore* (lego *fumore*) *experimento*, unde IV capita (juxta neotericorum partitionem) abscissa indoleo. Volumen s VIII multo plura desunt, nempe XLII capita, & XLV ... usque ad verba *esse si in levam feminas*.

(3) Hujus editionis exemplar vidi in Regiâ Taurinensi bibliothecâ, Mediolani in Archinteâ, & Sanctae Victoris ad Corpus. Extat Venetiis in Domûs canonicorum coenobio ad Rates (*alii Zattere*) quod olim Viro Clarissimo Apostolo Zeno spectabat. Ravennae in Classensi Monasterio in membranis exaratum (*f*). Antverpiae in ... bibliotheca (*g*). Memoratur a Debosfrank (*h*), Bauraù (*i*) & *&c*. De hâc editione consule Saltengram (*k*), & Panproratum Quitianum (*l*), at ... Clarissi Classensis bibliothecae exemplar maximè facerit ... membranis ...

(4) Johannes Albertus Fabricius, dum primùm Latinam ederet bibliothecam, Spirensis insigne Venetum exemplar ignoravit; nam editiones, inquit (*m*), *Plinii ab Harduino diligenter recensentur, quibus nonnullas adjungam. Prima omnium est Veneta A. 1469. Haec secunda est Romana 1470.* Ego posthac dumtaxat, Plinii editiones ab Harduino magis genere admodum recensentur, et ... adjiciendas sunt. Omnium prima, Harduino ... „ talia, Veneta 1469. Haec secunda est Romana 1470. „ Venetum hujusmodi exemplar pariter ignorasse ... dat, quod subinde Fabricium non latuit.

[a] *Fabric. bibliotb. Latin.* [b] *Vide Johann. Launojum in epist. ad Thomam Fortunam.*
[c] *Vide Chevillier. Origine de l'Imprimerie de Paris.*
[d] *In Praefat. Plin. & lib. XXXV de pictur., atque ad lib. XXXIII.*
[e] Lettera terza pag. ... [f] *Ex epistol. Com. Christoph. Zappatae mihi datâ.*
[g] *Ex epist. Nicolai Comn.* [h] Tom. I pag. 226 [i] *Pag. 72.*
[k] *Memor. histor. per ll. ... 4.* [l] *In appendice ad vitam Paul. II. pag. 205.*
[m] Tom. I ... pag. 405 edit. an. 172

conspicuos de publicando statim Plinii opere cogitasse. *Vulgavit igitur*, ait [a], *illud omnium primus Joannes Andreas Aleriensis Antistes in Corsica*. Haec non integro ad veritatem consinio pertinere doctis jam constat. Neque enim de vulgando Plinio mens politiori doctrinâ imbutis *statim* subiit, cum ab anno CIƆCC-CCLVII. quo haec ars fuit perfecta [b], postquam illam Johannes Guttembergius invenerat anno CIƆCCCCXL. [c] [1], aliquantulum longius, quàm promerebatur, Plinius delituerit, & prima illius editio, non Aleriae Episcopo, sed Johanni a Spirâ debeatur quamvis doctus Antistes (antequam Spirensis de Plinio fortasse cogitasset) illum emendare atque edere jamdiu meditaretur.

Hanc sanè gloriam (quaecumque ea sit) Italo Viro Germanus praeripuit, per quem altera Naturalis historiae libris dignitas accessit, cum maximum hocce volumen, secundum fuit, quod lucem Venetâ in Vrbe viderit, eodem siquidem anno, quo Ciceronis familiares epistolae prodierunt, cumque ad Tullii coronidem legamus

Primus in Adriaca formis impressit ahenis
Vrbe libros, Spira genitus de Stirpe Joannes:

fatendum necessariò est librum, cui titulus *Decor Puellarum*, a Cicerone, & Plinio fuisse praecessum, ut mecum Clarissimus Ambrosianae bibliothecae Praefectus Joseph Antonius Saxius conjiciebat [d].

Editio Romana I. anni CIƆCCCCLXX. folio maximo.

Quòd Johannes Andreas Buxius Aleriensis Episcopus omnium primus Naturalem historiam emendans, ante Johannem Spirensem de vulgando Plinio cogi-

ANNOTATIONES.

(1) Nolebam de typographiae inventione hoc loco disputare, sed ut [illegible] occurrens, formatim [illegible] non ignorare, quòd permulti [illegible] hujus artis inventorem faciant Johannem Faustum Moguntinum (d). Nonnulli adjiciunt Johannem Guttembergium Argentinensem natum, Moguntiaeque civem. Batavi id gloriae tribuunt Laurentio Costero Harlemensi [illegible], quae longum esset referre, & videri poterit apud [illegible]. Videtur et, quòd prima laus concedenda sit Petro Schoeffero Gernsheimensi, qui mobiles invenit literas. Huic Faustus filiam suam uxorem esse voluit.
Petrus Maffejus (e), & [illegible] (f) confirmant, quòd haec ars a Sinarum regione [illegible], deinde apud [illegible]. [illegible] Guttembergius, neque Faustus, nec Schoefferus, neque Costerus ullum cum Sinensibus commercium habuerint, utique [illegible] potuerint, cum saeculo XV. [illegible] gente reduxisset. Nondum [illegible] Russorum potentia [illegible], ut nec Sytharum [illegible], ad florentissimum imperium [illegible] penetrassent, quòd Avorum aetate [illegible]. Artis deinde typographicae inventores Sinenses [illegible], postquam Populos decimoquinto saeculo Europae [illegible], Lusitanorum classis [illegible]. Sola igitur Germaniae haec laus esse tribuenda, cum non magis Sinenses, quàm Aegyptii [illegible] librorum usum invenerint.
(2) Consule Saxii prolegomena ad historiam typographico-litterariam Mediolani cap. III fol. LXXXIX & ea quae eruditè congerit contra Maittairium, atque Orlandum. [illegible] in Jansonii libello addit, cum perperam anno CIƆ CCCCLXI ad [illegible], quae [illegible] Italiam, multisque [illegible] Venetias Jansonius [illegible]. Neque enim tam [illegible], ut Johannem a Spirâ [illegible], ut se primùm Venetiis typographiam [illegible] gloriaretur, idque ea in urbe [illegible], postquam [illegible] Nicolaus Jansonius [illegible] typographum [illegible]. [illegible] Maittairio, atque Orlando [illegible] ab anno 1461 usque ad 1469. [illegible] Jansonii, [illegible] apparuit. [illegible] ab eo fuit [illegible] nota, & loco CIƆCCCCLXXI [illegible] MCCC-CLXI Mentelii [illegible] Orlandi [illegible] *Specimen ad Professores Romanorum*) Jansonium typographum, annum M. DCCLXVIII (qui [illegible]) [illegible] XX praeoccupaet, idque ex numeralis notae X. transpositione (quae [illegible] M. DCCX-LVIII) occurrere omnibus compertum est.

(a) *In Praefat. ad Plin. Natur. histor.* (b) *Maittaire* [Maittaire] *tom. 1 pag. 13*
(c) *Vid. Aeneas Franc. Dominic Marm. par. II pag. 7 [illegible] pag. 380.*
(d) *Vid. [illegible] lib. [illegible] 7 [illegible] J. C. [illegible] de arte typographica [illegible] Patrum Programmata 31 Majal [illegible] Saleren. [illegible] X fol. 30.*
(e) *Histor. Indic. lib. VI.* (f) *In novas repert. [illegible] XII.*

greaverit, ex statim adducendis patet, sed dum ipse Vaticanorum, & Sfortiadum exemplarium ope medicas Auctori manus adhibet, Johannes a Spirâ Naturalem historiam Venetiis impressit anno CIƆCCCCLXIX. quo adulto (1), seu ad finem vergente emendationes suas pariter absolvisse Aleriensem ex Passionaeo laudato codice possumus affirmare. Hanc provinciam multis ante annis suscepisse mutuatâ opportunè Horatii sententiâ ad Paullum II. Pontificem Maximum haud obscurè innuit. Integram docti Episcopi epistolam ponemus (2), quam in fronte Naturalis historiae in hanc speciem vulgavit.

„ Johannis Andree (3) Episcopi Aleneô ad pontificem
„ summum Paulum (4) II. Venetum. Epistola

„ Properatio omnis iure reprehendi solet beatissime Paule II. Venete Pon-
„ tifex Maxime iis in operibus que uix satis maturari queunt. quod ipse cũ
„ multis aliis in rebus sim expertus. In Plyniana tamen recognitione potissi-
„ mum. que ejusmodi quidem est. ut semper incipi posse nũquam digne ab-
„ solvi ac pro auctoris merito uideatur. Sed quid facerem? tot undique flagi-
„ tantibus in nonũ annũ premi non potuit emendatio (5): ne futura quidem e-
„ xacta post nonagesimum (6). uersandi erant etiam atque etiam scriptores
„ omnes Latini Greciq; consulendique non tantum sapiẽtie Principes. uerum
„ officinarũ quoque omniũ opifices (7) ac penita abstrusaq; in artificiis omnibus
„ & perscrutanda diligentissime. & eruẽda planissime. Iuuit sane ac mirifice
„ iuuit conatus meos: quod minime dissimulandum arbitror. Vir summe eru-
„ ditionis & sapientie Theodorus meus Gaza atq; ita quidem ut absq; illo ne-
„ que ego nec poene dixerim mundus hoc munus fuerit impleturus (8). Codi-
„ cum nostrorum lectio ubi in manus hominũ uenerint periculum de sese pre-
„ bebit nostre diligentie. Cõferentur cum iis uoluminibus que prius habe-
„ bantur omnia. & ex librorum collatione censura constabit (9). Que mihi sint
„ visa plus habere difficultatis: emolumenti uero rectissime etiam inuẽta. mi-
„ nus ea sunt locorum quorundam nomina & dimensionum numeri in situ ter-
„ rarum positi (10). Potuissẽt tamen longissimo tempore ea quoque partim ex
„ Cosmographis partim ex historicis partim deniq; ex Poetis atq; Oratoribus
„ sparsim annotata & expressa nõnunquam colligi. sed diuturnitatis prope
„ immense opus illud suisset. Et legentium plurimi sibi per sese multa in dies

Tom. II. Nn „ es-

ANNOTATIONES.

(1) *Adulto*. Absolvit enim, scilicet adiutore Theodoro Gazâ Plinium maximo labore recognovisse die quinta decima Decembris anni 1464 [illegible]

(2) *Ponemus*. Hanc epistolam, non tantum in illorum gratiam, qui Romanam editionem non possident, sed ob singularia ab Aleriensi Antistite collecta, hoc loco subjiciendam venit. Videtur enim, quod Naturalis historiae castigandae provinciam jam ab anno vulgaris aerae 1461 [illegible], cum se laudatis epistolis ad Paullum II. Pontificem Max. haud obscurè affirmet, tot undique flagitantibus Plinianam editionem, post nonum annum, non amplius differre potuisse. Ex iis igitur verbis falsum fuisse Harduinum [illegible]; ideoque Romanam impressionem, cui Aleriensis Episcopus praefuit, omnes alias praecessisse arbitratur; idque eo magis [illegible] Harduinum, cum Venetum Spirensis exemplar ad suas manus non pervenerit.

(3) *Andree*. [illegible], quoniam per [illegible] characteres fieri poruit, tunc temporis adeptam ab Aleriensi Episcopo [illegible], et [illegible] Romanae orthographiae differentia ab ea, quâ nostro aevo utimur.

(4) *Paulum*, & *Paullum* scribi norunt Eruditi. Romani Pontifices [illegible] methodum adaptarunt.

(5) *Emendatio*. Juxta illud Horatii — — — *nonum prematur in annum* (a). Ex his Episcopi [illegible] Harduinus [illegible] Romanam editionem, cui praefuit Johannes Andreas, omnes praecessisse.

(6) *Nonagesimum*. Aleriensis Antistes, qui medicas Plinio manus adhibuerat, & foedissimos amanuensium errores [illegible] [illegible] thesaurum, ut emendaret, [illegible] spatium provocat, cum alibi ad eundem Paullum Pontificem scriberet: *Quis est enim*, ait (b), *Virgilio suo in genere* [illegible] *Quis Plynio doctior? quis Livio candidior & uberior?*

(7) *Opifices*. Vt artium, agricolarum, Rei militaris, navalis, denique omnium quae in Caelo & sub Caelo [illegible], notionem adipisceremur.

(8) *Impleturus*. Haec laus Theodoro Gazae tributa [illegible] Panegyrici locum occupabit.

(9) Apparet ex iis verbis Johannem [illegible] collatis [illegible] exemplaribus curasse, ut [illegible] editionis praestantia celebraretur.

(10) *Positi*. In numerorum tradendis figuris immensa est Amanuensium oscitantia, & pugna.

(a) *Art. Poetic. vers.* 388. (b) *In Praef. ad T. Liv.*

,, efficient eo ſtudio meliora. Qua in parte omnes humanitatis ſectatores obſe-
,, cro ut ad communem utilitatem ipſi quoq; ſollertia eorum inuenta propo-
,, nant in mediū (2). Nihil enim unquam aut tam exiguū & paruū fuit aut a-
,, deo ingēs atq; immensū: quod non fieret a pluribus melius. rudimenta ſunt
,, & inchoata quidem rudimenta noſtre recognitiones experiendo utiq; aſſi-
,, due profecture. Quod ſi in ſuis quiq; regionibus animadvertentes tam minus
,, reſiſtentem lectori Plyniū fuerint auſi (3) cognitos ſibi ſitus ſollertius emē-
,, dare & vetuſtam tenebris exparte incognitis. preſentiū nominū lucem pre-
,, ferre & more doctiſſimo tum uiros excellentiſſimos tum res ampliter geſtas
,, qua ex hiſtoriis maiorum qua ex geſtis recentioribus ſuis locis adiungere:
,, ingens fiet illis gloria. legentibus utilitas mira. & uoluptas impendio ſingu-
,, laris. Iuuare poteſt multis in locis hanc partem uir ingenii & facundie com-
,, poſitiſſime predeceſſor tuus Pius pontifex maximus Eneas Senenſis nomine (4):
,, qui recto more Pontificum apud Romanos gentiles adhuc Maximorum qui
,, ſoli Maximos annales ſcriptitabāt: hiſtorica dignitate plurima ſcripſit ele-
,, gantiſſime ſimul atq; doctiſſime (5). Poſſunt prodeſſe Preſules multi immo ue-
,, ro omnes perdocti ſuarum dioceſum loca deſignando (6). Europā certe lon-
,, ge melius maxima ſui parte ac uerius nos poſſumus quam veteres omnes noſ-
,, ſe. hec ipſa tamen ego quoque ſi vixero pro mea virili adhuc ſum diligen-
,, ter retractaturus (7). ſed ē hoc quidem opus dierum multorum hominumq;
,, doctiſſimorum atq; plurimorum. Menſure quidem ſuere hactenus certe & e-
,, runt omni tempore inconſtantes rationibus innumerabilibus que in prom-
,, tu ſunt omnibus. Verum de Coſmographia hactenus. Cetera ſunt ut ratio-
,, ne ad attingendum faciliora ita propter rerum magnitudinem. pondus. ua-
,, rietatem. prope infinita. dum a celo exorſus Plynius (8) quicquid in cogni-
,, tionē hominum ſcitu dignum ad etatem ſuam uenerat. quicquid opifex re-
,, rum deus (9) & deinceps parens natura creauerat atq; progenuerat inexplicabili
,, hoc ingētiſſimoq; opere nulla oratiōe unquam ſatis laudato (10) eſt comple-
,, xus. In hac tamen tanta rerum ſumma illud ē maxime animaduerſu dignum
,, & ante omnia memorandum diſcere quantum quaue in parte uita ex eo tem-
,, pore ad noſtram proceſſerit tempeſtatem. detriuit illa quidem quod facile aſ-
,, ſenſerim: multis in rebus uſq; clariſſimis. Sed aucta eſt in digniſſimis pluri-
,, bus atq; utiliſſimis. de quibus exempli gratia pauca ſubnectā. Navigatio ſpar-
,, ſum late orbē maxime omnium artium ſemper una cōiunxit. Illa enim ex-
,, trema Indorum Gadibus prope annexuit & ab Ethiopibus (11) ultimis ad Bal-
te-

ANNOTATIONES.

(2) *Medium.* Hujusmodi tamen candore [illegible] Johannem Andream a poſteriorum [illegible]. In eum tamen acerbo ſtylo invectus eſt Nicolaus Perotus, eo non uno loco [illegible], & [illegible] libro ſequenti [illegible].

(3) *Auſi.* [illegible] verbum, apud quem eadem ratione, [illegible], & utrique [illegible] in [illegible] codicibus legitur.

(4) *Nomine.* Qui nempe [illegible] vocabatur Aeneas Sylvius, gentilitio vero nomine Piccolhomineus [*Piccolomini*]. Natus fuerat in Corſiniani vico Senenſis territorii, qui poſtea appellationem [illegible], atque ex Pontifice ſui nomine Pientiam dixit, [illegible] Civitatis [illegible] attribuerit. Vitetus [illegible], quod [illegible] Buzio vocaretur; *Amator patriæ Senenſis.* [illegible] obſcure loquitur, ut Sylvii [illegible] pro gentili [illegible] accepit, cum principatum [illegible] (a), iterumque [illegible] (b). Silvii appellationem a Patre habuiſſe [illegible] Platina, [illegible] Aeneam Sylvium [illegible] vocatum eum parentes [illegible], tum ob Regem [illegible] Silvium Aeneae Trojani, ut [illegible] Nepotem.

(5) *Doctiſſime.* Nihil [illegible] addidiſſe, ut a Pontifice [illegible] nova [illegible] volumina, compertum habeo, niſi eorum [illegible] diplomata, quibus a ſe, favore Baſileenſis Concilii, [illegible], [illegible] Principibus viris duas.

(6) *Deſignando.* Optimum fuiſſe conſilium, [illegible] Paulus II. [illegible] cum [illegible].

(7) *Retractaturus.* An aliqua [illegible] tractavit [illegible], [illegible]. Certe ille typis [illegible] conceſſit.

(8) *Plynius.* Ita [illegible].

(9) *Deus.* Deum rerum omnium conditorem, ut par erat, agnoſcit Aleriensis, neque Plinianas [illegible] caſtigaret. Conſule quae libro V. [illegible], & praeſertim pag. 192.

(10) *Laudato.* Vide ut Plinii Naturalem hiſtoriam [illegible] fateatur.

(11) *Ethiopibus.* [Sic].

(a) *Annal. tom. IX. par. II. pag. 106. an. 1458.* (b) *Ann. 1464. pag. 135.*

teum [1] usque mare discurrit: miscuitq; res inuicem ortas celo diuersissimo. Ceterum in nauigandi arte quid habuit iuste ac in parte rudis uetustas cum posterorum inventis cõferendũ [2]? pyxis una magnete moderata plus habet commodi quam omnis antiquum nauigando contemplatio. Res militaris nõne est euecta magnopere bõbardis pyxidibusq; & id genus multis quas a sonitu sclopettos, aut Zarbatanas [4], aut aliter rustice appellāt: excogitatis quibus uix mõtes nedum arma muriq; possunt resistere [5] & si in hac parte suo mulra veteres habuisse miri ingenii, & artificei [6] immortalis [7]. Mel canne saccar a Galleno [8] dictum a nobis succarum [9] uix ueteres nouere. cujus hodie tam multiplex & numerosa cõpositio [10] est ut ab ea parte suavitas deliciarum omnis sit ad excolendam uitam industrie maxime introducta. Attingā ne cetera que exquisitissime Lampus Biragus mulrumq; inuestigauit? & ut puto redegit in uolumen [11]. Hujusmodi multa lectiõe erudimur Plyniana dũ queri ab eo cernētes singula acerrime & minutissime permulsa tamen habere nos experimur que ille non paucis uoluminibus si suis quoq; fuissent temporibus orta explicuisset. Sed age quid in omnibus hominum inuentis tā unquam fuit ut cum impressorum nostrorum libraria arte digne conferri & anteferri queat? Quam gloriam eternus deus tue potissimum felicitati tribuit: quod alio quoque loco scripsisse me memini ut te Pontifice Maximo id Rome splendoris & utilitatis aduexerit unde ingenia monumentaq; sapientum nulla unq; sunt mundi senectute peritura. Unde futura omnis etas sit incredibiliter sese litterarum genere omni excultura. Que industria si fuisset apud veteres profecto & Plinii nostri excellentissima alia monumenta [12] & ceterorum celestium hominum nostra etate non desiderarentur. Equidem pater Beatissime Plinianam recognitionem amplissimo domino meo temporali [13] Galeaz

ANNOTATIONES.

(1) *Ad Balteum.* Balteum dicit, quod nostrâ aetate Balticum appellamus. Nomen [illegible] a Baltiâ insulâ Xenophonti Lampsaceno memoratâ [quam Pytheas Massiliensis [illegible]] tractum videtur. [illegible] Veteres Dania, Norvegia, [illegible] regiones haud [illegible], [illegible] insulam fecere [a]. [illegible] Lusitanorum [illegible] habet, [illegible] Alphonso V. Rege [illegible] detegerunt. [illegible] anno 1470 [illegible] Gades [illegible] ex Aethiopia [illegible], Baltheâ mare [illegible].

(2) *Conferendum.* Hoc atque antiquitatem, & nostrâ aetate majora [illegible], ubi Longitudinum [illegible] deprehendatur.

(3) *Moderata.* Flavius Gioja Amalphitanus anno circiter 1300. pyxidem nauticam invenit. [illegible] Alamannis, quam grata admodum erant Pontifici, quam Parentes commercia agendis, & [illegible] peregrinationibus [illegible].

(4) *Zarbatanas.* Pro Bombardis intellige, terribilia Martis instrumenta quae nobiliori vocabulo bellica Tormenta appellamus. Italicè *Cannoni.* Eorum [illegible] ferunt Bertholdum Schwartzium [illegible] labente seculo XIV. [illegible] ad Bea. [illegible] *Zarbatana* vocabulum plebejum.

(5) *Resistere.* Quanta [illegible], unde hominibus multiplex [illegible], ut ea mortis genus [illegible]?

(6) *Artificei.* [Sic]

(7) *Immortalis.* [illegible] virtus [illegible], cum nunc [illegible] & [illegible] Tormenti bellici [illegible] tempore [illegible].

(8) *A Galleno.* [Sic]. Fortasse *artificei*, & *Galleno* sunt typographi errores [illegible] tempore [illegible], & *Galeno.* Hunc porrò [illegible] Galenus lib. VII. de facult. simp. med. [illegible].

(9) *Succarum.* [illegible] *Saccarum* dicit, cum Itali *Zucchero* appellent. Plinius Saccharum in medicinae usu [illegible], atque hoc longè a Sacchara nostro diversum [illegible] Harduinus, multa [illegible] ex Dalecampio [b].

(10) *Compositio.* [illegible] ab Alemanis [illegible] seculo? Consule [illegible], ubi Sacchari cultura, & purificatio describuntur.

(11) *In volumen.* De Lampo Birago. Libro XII. [illegible].

(12) *Monumenta.* De [illegible], de [illegible] Germaniae, & reliquis, quae vide apud Plinium Caecilium a nobis illustrata [illegible] lib. IV. pag. 210. & sequent. [illegible] libro V. in Plinii vita.

(13) *Temporali.* Ecclesiasticorum scriptorum [illegible] Principatum in spiritualem ac temporalem [illegible], unde [illegible] Alerensis Episcopus apud Vigilebanenses [illegible] Dominum [illegible] Galeazzum Mariam [illegible] Principem, quamvis [illegible] Galeazzus Maria [illegible] Francisci Sfortia [illegible] mense octobri anno 1476.

[a] *Vid. Annot. Vossian. [illegible] lib. I. pag. 3.* [b] *Lib. XII. [illegible] pag. 659.*

„ Sfortie Vicecomiti duci Mediolani Inclytissimo statueram tua savente majestate [1] delegare sed existimaui aliquid me adhuc posse addere huic prestantissimo operi quod sit deinceps illi Principi plus prebiturum uoluptatis. quare in proximam additionem recognitionēq, hoc illi munus reseruaui [2]. Tu si uides me iam tantopere uigilasse ut quid prope factu uidebatur impossibile iam aliqua ex parte sit inchoatum. nunquam enim dicam perfectum [3] hanc meam uoluntatem conatūq, munificentissime pater pro opere computa & uolentem tanq, assequutum quod iam enixe concupiui gremio foue, iuuaque auxilio. Tibi det sancta trinitas. celitesq, omnes chori & primi omniū presides throni immortalis tui Petrus & Paulus Apostolorum principes ut te florētissimo & faustissimo diutissime Pōtifice Christianus populus de orbe triūphet infidelium [4] & contumaciā debellet hereticorum impietatis quod ille impleat quam ē semper benedictus in secula amen. Rome Pontificatus tui felicissimi
„ Anno Sexto [5] „

Pliniana, de quā loquimur, Naturalis historia Romae prodiit edentibus Conrado Sweynheymio, & Arnoldo Panaratzio celebratissimi nominis typographis, quique fictoriae artis, ut Aleriensis Episcopi verbis utar, primi in Italiā opifices fuerunt [a], legimus enim ad hujus exemplaris calcem.

Instauratum aliquantulum sub Romano Pontifice Maximo Paulo II. Veneto. Atq; empressum Rome [6] *in domo Petri & Francisci de Maximis* [7] *juxta campum Flore presidētibus Magistris Corado Sueynheym* [8] *& Arnoldo Panaratz.* [9] *Anno Dominici Natalis* M CCCCLXX. *Pontificatus eius felicissimi & placidissimi. Anno VI.*

Aleriensem multiplicibus adhuc maculis interspersa edidisse volumina quis neget, cum etiam aliquibus in locis Plinium ab eo corruptum indoleamus. Harduinus illum sentibus rubisque plenissimum, relictum describit, attamen non adeo errorum labe faeculentus apparet, uti e Spirensis praelo, qui Naturalem historiam insuper hiantem & laceram vulgavit. Plura sanè Buxius emendavit, un-

ANNOTATIONES.

(1) *Magestate.* Nescio an *Magestatem* pro *Majestate* acceperit, an hoc sit [illegible] erratum.
(2) *Reservavi.* [illegible] Aleriensis Episcopi [illegible] Naturalis historia, quam tamen Galeacio [illegible] rursus [illegible] Romanam [illegible] anno 1473 [illegible] Venetam anni 1472. a Jansono typographo ([illegible] Aleriensi Episcopo) [illegible]
(3) *Perfectum.* Hæc Episcopi [illegible]
(4) *Infidelium.* [illegible] Paulus II. [illegible] bellum Turcis [illegible]
(5) *Sexto.* [illegible] Paulus, [illegible] (si fidem historicis habemus) [illegible] anno 1471.
(6) *Rome* (Sic)
(7) *De Maximis.* In Equestri Romanorum Ordine Maximorum Gens [illegible]
(8) *Sueynheym.* [illegible] *Sueynheym.* Videtur tamen, [illegible] *Sweynheym.*
(9) *Panaratz.* In hoc quoque nomine [illegible] typographum. [illegible] Romanā [illegible] *Pannartz.* A Joseph Antonio Saxio (b), & Orlando (c) appellatur *Pannartz* [illegible] (d) [illegible] Rhodigii *Pannartz.* De Pannartzio [illegible] Conradum, & Arnoldum [illegible] anno 1472. (e) [illegible] anno 1470. [illegible] attamen ante annum etiam 1470. [illegible] Antiquaria.

(a) In epist. ad Sixt. IV. Vid. Mattair. tom. I. pag. 48.
(b) *Histor. typograph. literar.* fol. LXXXI. & *seq.*
(c) *Pag.* 67. & 70. (d) *An.* 1756. *pag.* 610. (e) *Bern. Bibl. Roman.* [illegible] *pag.* 150.

unde omnes optimi hujus Antistitis suspicient ingenium, cum rudi adhuc seculo natus ea sanaverit, quae ubi recentiores nullo praeeunte auxilio ad trutinam revocassent, neque fortassis subodorare potuissent. Praeterquamquod quamplura irrepsisse doctus Episcopus haud ignoravit, idque etiam singulari modestiâ profitetur, cum Plinii nequidem exactam post nonagesimum annum futuram emendationem agnoscat, aliosque humanissimis moneat verbis, ut quae ipsi novissimè inventa conjecissent, in medium proferrent. Neque debitam Theodoro Gazae laudem praeripuit, cum propitiam non ordinariâ ratione, faventemque illius doctrinam testetur. Graecus hic vir utriusque linguae peritiam abundè consecutus (*a*), iterum nobis erit cum honoris praefatione nominandus [1], cum plura in Naturali historiâ emendaverit, & per illum in corrigendis illustrandisque Plinii voluminibus Johannem Caesarium non uno loco profecisse dignoscamus (*b*), unde tot de caussis non immerito Gazam in Plinii opere castigando conatus suos impendisse protulit Johannes Strumius (*c*).

Romana haec editio exemplarium numero Venetam Principem triplo excessit [2], & praeter relatum Plinii elogium a Suetonio exaratum, nonnulla scriptorum vetera testimonia operi suo Aleriensis praefixit: binas nempe Plinii Caecilii epistolas, & memoriam a Latino Eusebii chronico excerptam, de quâ plura infra dicemus.

Celebrem hanc editionem Buxio praeside exaratam, Plinium correctum per Johannem Andream Aleriensem Antistitem appellavit Gaza (*d*), cujus modestiam laudis etiam attingendis laudabimus, cum tantam & ipse in castigando Plinio operam contulerit. Laudata impressio familiaris extitit Pintiano, qui Plinii Romani auctoritatem quandoque adducit (*e*), ejusque vestigiis institere Gronovius, atque Harduinus. Miror tamen a nemine (quod sciam) illustrem Episcopum laudari, eo quia Plinium nullis in operis corpore ingestis sectionibus vulgaverit, magisque obstupeo, quòd ab optimâ & genuinâ illius methodo sublecuti recesserint typographi. Salve igitur laboriosissime Antistes, qui falsas interpolatorum lacinias minimè recepisti, Tibique omissum ab Harduino encomium reddam ubique, cum titulos, seu lemmata capitum ante illum sustuleris [3], unde hâc etiam de caussâ impotentis invidiae reus apparet Nicolaus Perotus Archiepiscopus Sipontinus, cum aucupandae famae unicè studiosus, in virum iisdem sacris initiatum, sibique notissimum, acerbissime invectus est. Censuram tamen Aleriense jam vitâ functo in lucem eduxit, ut illud quoque Plinianum Peroto objici possit: *cum mortuis nonnisi larvas luctari*. Vitum

ANNOTATIONES.

(1) *Nominandus.* Theodori Gazae elogium habes in Pauli Jovii Viris illustribus (*f*), ubi Pontani, Politiani, Michaelis Maruli, Pierii Valeriani, & Latomi epigrammata in Theodori laudem leguntur. In libro de piscibus idem Jovius Gazam in transferendis Graecorum scriptis Plinianae doctrinae [illegible] diligentissimum fuisse asserit (*g*).

(2) *Excessit.* Naturalis historiae exemplaria numero trecenta hi typographi ediderunt. Confule allatas Mittarium, Fabricium, Orlandum. Illud sanè de Conrado, & Arnoldo [illegible] non desino, quòd cum Plinium Novocomensem toto opere profiteantur, deinde editorum per ipsos librorum syllabum conflantes: *C. Plinii Veronensis de Naturali historia voluminum* [illegible] affirmaverint.

(3) *Sustuleris.* Consule Harduinum, qui nullà Aleriensis Episcopi habitâ recordatione sibi hanc laudem vindicat, tum a antiquo opere titulos subduxisse [illegible] (*h*).

(*a*) *Vid. Francisc. Masser ad IX Plin. lib. de Aeroponfer. Nicol. Leonicen. de Plin. erroribus ad Francisc. Tott. Lil. Gyrald. Dialog. Poster col. 572. Daniel Morhof Polyhistor tom. I lib. IV cap. 6. pag. 777.*
(*b*) *Vid. Plin. lib. XVIII 17. & seq.* (*c*) *In Vit. Beat. Rhenan.* (*d*) *In Praefat. ad Sixt. IV.*
(*e*) *Observ. in Plin.* (*f*) *Pag. 16.* (*g*) *Cap. IV.* (*h*) *In Praefat. ad Plin.*

rum siquidem doctum & probum, qui tantum laudis ab omnibus promeruit, iniquo odio vexavit, postquam illo vivente fassus erat Plinium majori diligentiâ quàm caeteros scriptores cusum fuisse (a). Et sane vir fuit Buxius morum candore, & politioris literaturae studio maximi faciendus, vetustorum monumentorum, & antiquae lectionis diligens indagator [1], cum non Pontificios tantum, sed Sfortiadûm quoque Principum suorum codices invicem contulerit, ut Plinium antiquo nitori restitueret. Hic enim, ut alibi monuimus, non Vaticanas tantum, sed Mediolanenses etiam membranas volutavit, quae Francisci Petrarchae consilio a Galeacio Vicecomite comparatae, postea in Franciscum, filiosque Sfortias pervenerunt, videturque quod longè majora in Plinio castigando sibi proposuisset, quae morte, vel aliis curis interceptus minimè ad optatum exitum perduxit, ut indicant Naturalis historiae volumina anno CIↃCCCCLXXII., & CIↃCCCCLXXIII. impressa. Praefuit Aleriensis Paulli II. bibliothecae, eodemque munere post Paulli obitum functus, Sixto Roboreo ab epistulis fuit, quare illius nomen, quantùm in nobis est a Peroti calumniis vindicemus, emortualem diem, annum, & elogium notabimus, quod Romae (ubi decessit) in Ecclesiâ Sancti Petri ad Vincula adhuc visitur in hanc speciem (b) [2].

IOANNI AN [3] EPISCOPO ALERIENSI GENTE DE
BVXIIS [4] PATRIA VIGLEBANENSI SIXTI IV
PONTIF. MAX. REF. BIBLIOTH. SECRETARIOQVE
VENERANDO SENATVI [5] AC TOTI ECCLESIAE CHARO
QVI FVIT PIETATE FIDE LITERIS INSIGNIS DE
PATRIA PARENTIBVS AMICIS ET OMNIBVS
BENEMERITVS. IACOBVS FRATER GERMANVS PIEN
TISS. VIX. ANN. LII. MENS. VI. DIES II. OBIIT
ANNO IVBILEI MCCCCLXXV. PRID.
NON. FEBR.

Vt demum ad memoratae primae Romanae editionis exemplaria revertamur,

ANNOTATIONES.

(1) *Indagator*. Consule Raphaelem Volaterranum (c), & Franciscum Philelphum, ubi communi studiosorum nomine laudatur, quòd simul [illegible] in repurgandis [illegible] Scriptoribus operam navaverit (d). Saxium in historiâ typographicâ (e) &c.

(2) *Tyle* Diverso versiculorum ordine affertur a Comite Mazzuchellio, apud quem aliquae voces etiam differunt (f).

(3) *IOANNI AN* [illegible] AN [illegible] AN[illegible] [illegible] Episcopum, qui [illegible] *Jo. An. Epis. Aler.* Caeterum omnem tollitur dubitatio ex epistolâ [illegible] *Johannes Andrea* [illegible]

(4) *DE BVXIIS* Videtur, quòd non unicè gentilicium hujus Episcopi nomen ignoraverint Fabricius, & Laderchius, verùm etiam illius vitam duodecim annis produxerint, cum ab utroque [illegible] anno 1493 [g]. Erravit pariter [illegible] Quesnellus, qui in Praefatione operum S. Leonis Magni editione anno 1675. [illegible], Johannem Aleriensem Episcopum anno 1485 vivere [illegible]. Ex [illegible] Purpurati Quirini [illegible] (h). Caeterum Jacobus Buxius (*frater*) [illegible] GENTE BVXIA, A BVXIIS, vel quocumque [illegible], ut barbaram particulam DE praetermitteret.

(5) *SENATVI*. Nempe Cardinalium collegio. Carus praesertim [illegible] Nicolao Cusano, & Guilelmo Estotevillaeo.

(a) In epistolâ ad Franc. Gaetan. (b) *Vid. Vghell. tom. 1. col. 907.*
(c) *Lib. XXI.* (d) *Lib. XXXI. epist. 63. lib. XXXVII. epist.* [illegible]
(e) *Fol. LXXXVI. & seq.* (f) *Tom. 2. part. II. pag. 702.*
(g) *Vid. Tabul. biblioth. Ludovic. tom. 1. pag.* [illegible]
(h) *Vide Card. Quirini epist. ad Joseph.* [illegible] *pag. 5.*

mur, plura ex eis memorabo, quae prae manibus habui duo nempe Mediolani asservata in bibliothecis Braydensi, & Archintaeâ duo itidem Romae in Barberinâ, & Passionaeâ [1] Ferrariae in publicâ bibliothecâ unum, [2] ultimumque Buxeti apud Franciscanae familiae Fratres, ut ajunt, Minores. Hoc integerrimum sanumque summâ cum animi voluptate aliis codicibus atque impressionibus per integros duo autumnos contuli, primo folio hujusmodi notae occurrunt NI. TR. ibique bicipitis Aquilae quoque apparent insignia [3]. Siglae videntur innuere Nicolaum Tronum Venetiarum Principem, qui Patriae Reipublicae praefuit anno CI Ↄ CCCCLXXIII. Volumen ditatur nonnullis annotationibus Stephani Dulcini, ut conjcio [4], manu exaratis, cujus testimonium quandoque superiori libro attulimus.

Hallevordius hanc Romanam editionem omnium primam videtur innuere; nescioque, unde Pliniano operi titulum praeposuerit *Historiae Naturalis & variae Lib. XXXVII* [a] Hoc anno pariter CIↃCCCCLXX. Plinium Parmae excusum affert Beughemius, fallitur tamen, cum Parmensis impressio sexennio recentior sit. Emendandum pariter erit Facciolati lexicum, ubi duplices Plinii editiones anni CIↃCCCCLXX. memoravit (b), cum unica hoc anno Romae cusa veniat recensenda.

Editio Veneta II. Anni CIↃCCCCLXXII. folio maximo.

Post Germanos typographos Nicolaus Jensonus [5], sive Jansonus Gallus celebratissimi homo nominis, Plinium Venetiis Anno vulgaris Aerae CIↃCCCCLXXII. nitidissimis characteribus evulgavit. Quamvis enim apud Fabricium inveniam eodem anno CIↃCCCCLXX., quo Romae Naturalis historia prodiit, illam quoque Jansonum typis luculentis, & grandi chartâ emisisse (imò de Venetâ prius, quam de Romanâ impressione loquatur (c)) nihilo tamen minus ex unico duplicem Jansoni laborem fecit. Asserit quidem Fabricius hujusmodi Venetam editionem in bibliothecâ Johannis Mori illustris Episcopi extitisse, sed ab amicis, qui parum accuratè similia toties describunt, in errorem adductus fuit [6].

Opinionem nostram confirmant, quae in Literaturae memoriarum Auctorem congessit Maetterius (d), dum Plinium Venetiis anno CIↃCCCCLXXII. vulgatum

(1) *Passionaeâ.* Hoc nullum tempore [illegible] [illegible].
(2) *Unum.* Spectabat olim ad virum doctum Joseph Carlium (*De Carli*), qui liberalem supellectilem suam Patriae bibliothecae legavit. Duo hujus editionis exemplaria extant in Regiâ Emperatorâ bibliothecâ: unum [illegible] venal Libenensi anno 1755 (e) memoratur a Blasio Caryophilo (f)
(3) *Insignia.* Fortasse haec ab aliquo Pallavicinorum illustri (quibus aquila biceps gentilis) adjecta fuere.
(4) *Ut conjcio.* Annotationes undique congruunt Stephani Dulcini scripturis, quae ex propriâ Dulcini manu signatae apparent.
(5) *Jensonus.* Gallicè *Jenson*, quam orthographiam latinè quoque [illegible] sequitur anno 1471 postmodum etiam *Jansonus* dici maluit, uti ex [illegible] libris apparet: alii *Jensonius*, & *Jansonius*, quod eadem ratione scribuntur.
(6) *Fuit.* Fabricius in primo latinae bibliothecae volumine de Venetâ supposititiâ editione anni 1470. mentionem injecerat, sed postquam utique supposititiam Veronensem addidit, *haec*, ait, *secuta est Romana 1470. Veneta 1472. fol. curante Jo. Andrea Aleriensi in Corsicâ Episcopo.* Satius igitur Fabricio fuisset secundo volumine, quo Plinianam editionem retractavit, superius allata corrigere, & de Venetâ I. anni 1469. De Romanâ 1470. curante Aleriensi Episcopo, de Venetâ II. ann. 1472 a Romano exemplari plerumque deductâ sermonem habere, neque alteram ann. 1470. Jensono (quam nunquam vidit) tribuere. Quonam de Venetâ anni 1470. verba Fabricii referens *penes quem*, ait, *fides*.

[a] *Biblioth. curios. pag. 340.* [b] *In voce Anassam.*
[c] *Bib. latin. edition. German. tom. II. lib. II. 13.* [d] *Annal. typogr. pag. 105. & seq.*
[e] *Pag. 610.* [f] *De antiquis auctoribus pag. 83.*

tum, ab Aleriense Antistite nequaquam praesenti operâ emendatum comprobat. Constat quidem e Spirensis editione Jansonum recessisse sed Romanum exemplar plerumque exscribens, alterius, vel nullius correctoris operi usus est. Cum enim primae Aleriensis Romanae editioni satis conveniat anno CIↃCCCCLXXII. impossibile evadit, ut biennio ante ipsissimam historiam Venetiis evulgaret. Rem evincet Hermolaus Barbarus, qui distinctionem capitum per singula volumina, quae in Venetis codicibus secundae impressionis habebantur, sequi profitetur (*a*).

Fallitur igitur literaturae memoriarum auctor, cumque illo Beughemius, qui hanc Naturalem historiam ab Aleriense Antistite Venetiis editam affirmant, quod pariter in bibliothecae Barberinae syllabo minus rectè irrepsisse adnotavi (*b*). Hujus enim Praesulis epistolam, quam inverso ordine ad operis calcem rejecit typographus, e Romanâ editione (quae duobus ante annis lucem viderat) proculdubio desumpsit, ut post Pinellum [1] Maetterius, & Orlandus hâc aetate collegerunt.

Veneta editio anni CIↃCCCCLXXII. quam Harduinus quoque adducit, inter clarissimas pulcherrimasque ab eruditis collocatur [2]. Literae siquidem egregiâ formâ incisae, aliquâ in parte Spirensis, & Sweynhemii labores vincunt. Adde diphthongos (quas Aleriensis omnino praetermittit) suis locis redditas, & quaedam typographica sublata menda. Vt verum tamen fatear, iis supposititia noviter ingesta aequipondium in malam partem faciunt. quodque pacato animo ferre non possum, ignota Buxio capita, Jansonum in operis corpore induxisse, unde minori doctrinâ, quàm artis scientiâ praeditus apparet; eo tamen fato, quod subsequentes typographos in errorem adduxerit. Locus me admonet, ut Jansono vindicem Naturalis historiae exemplar, quod editionis annum minime referens Veronae in Sancti Leonardi coenobio se vidisse testatur Marchio Maffejus, itidemque Romani anno CIↃCCCCLXX. emissi antiquius judicavit (*c*). Vetustus eximiae raritatis liber cupiditatem nostram statim titillavit, amicorumque doctissimos rogavi, ut majori, quâ possent, diligentiâ de omnibus certiorem me facerent. Primum, quod nusquam absque anno loco, & typographo Naturalem historiam editam fuisse intelexeram [4]. Secundò, quod ab hoc etiam exemplari (ubi extitisset) Novocomensium caussam tueri confiderem: quippe qui vetustiores omnes libros typis vulgatos pro Comensibus stare, Alciato teste, jamdiu didiceram (*d*). Sed cum duplicia antiquae impressionis Pliniana exemplaria in Sancti Leonardi coenobio asservari compertum habui, inanes spes nostras statim intellexi: nam oculis, vel memoriâ clariss. Auctor proculdubio lapsus est [5]. Vtrumque enim volumen Romano recentius,

&

ANNOTATIONES.

(1) *Plerumque exscribens.* Contendit enim Romanae anni 1470. in operis corpore, sed in eo maximè dissidet, quòd voluminis in sectiones sive capita dividendi, quorum neque indicem in operis textum Sweynhemius, & Pannartzius adhibuerant.

(2) *Pinellum.* Jo. Vincentius Pinellus multa ad vetustiores Plinii editiones collegit, quae Italico idiomate exarata in bibliotheca Ambrosiana sarcinis servantur.

(3) *Collocatur.* Emendandus venit Hallianae bibliothecae syllabus, qui Jansonii editionem in annum 1477. sub distulit (*e*).

(4) *Intellexeram.* Nunquam haec tria in Naturalis historiae editis voluminibus desiderantur. Annum siquidem, locum, & typographum a primâ impressione usque ad XV. Seculi exitum ubique inveni.

(5) *Lapsus est.* Hujus facti historiam cum Maffejo Medulum objectissem, ... volumen certissimè prae manibus habuisse, quod faciunde ab aliquo Monacho dilapsum eraserit. An effugium istam vero è grania sit, æquus lector disputat.

(*a*) *Vid. Castigat. Plin. in epistolâ Bourg.* (*b*) *Tom. II. col. 173.*
(*c*) *Ver. Illustr. par. I. lib. L. col. 24.* (*d*) *Parit. antiq. inscrip. MSS.* (*e*) *Tom. I. pag. 109.*

& annum, & locum profert, cum alterum ipsissima Plinii historia sit a Jansono evulgata anno CIↃCCCCLXXII. alterum Venetiis pariter a Bernardino Benalio emissum anno CIↃCCCCXCVI., de quo infra. Ad vetustius tamen notandum videtur, quòd cum Jansonus in praefationis exordio edidisset priorum impressionum exemplo *C. Plynius* [1] *Secundus Domitiano* [2] *&c.*, primigenium hujus voluminis possessorem (qui Veronensis erat, uti a doctissimo illius coenobii accolâ moneor) elementa Auctoris patriam indigitantia injusto cultro abrasisse in hunc modum: *C. Plynius Secundus ....sis* Suetoniano elogio unicè pepercit, cum integre adhuc legamus: *C. Plynius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrie functus &c.* Subinde in Latini chronici testimonio *Novocomensis* dictionem de medio tollere conatus integrum opus minimè perfecit, cum satis adhuc patriae mentio conspiciatur. Coenobita vero, itemque doctus alius vir, qui de iis omnibus nos monuit, epistolam hacce animadversione conclusit

Non est igitur cur annotationibus, charactere, conjecturis insistamus, ut Leonardini exemplaris antiquitatem, atque editionis tempus eruamus; grandioribus siquidem elementis ad calcem legitur:

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBRI TRICESIMI SEPTIMI ET VLTIMI FINIS IMPRESSI VENETIIS PER NICOLAVM IENSON GALLICVM M CCCC LXXII NICOLAO TRONO INCLYTO VENETIARVM DVCE [3]

unde summopere demirer Marchionem Maffejum liberè protulisse, quòd hoc volumen impressionis annum minimè praeseferat.

Satius igitur Maffejo fuisset adnotasse hujusmodi Venetum exemplar in Divi Leonardi coenobio Veronae asservatum egregiis picturis, selectisque annotationibus calamo exaratis ornari. Observationes aliquas in Pliniis, eo seculo editis, plerumque a legentibus additas inveniri compertum habeo, meminique Romae Jansonianam impressionem in Comitum [4] bibliothecâ volutasse, ubi emendationes quaedam & rerum indicia usque ad vicesimum librum occurrunt: quatuor sequentibus desiderantur, subinde rariores a vicesimo quarto ad ultimum perveniunt: alterum hujus impressionis exemplar in Vallicellianâ extat, ubi syllabus scriptus manu subjicitur, incipiens

Alium

Asparagus

Apium &c.

quod ab aliquo Herbario conflatum possumus suspicari. Editis omnibus, & etiam pergamenis [5] Jansoni exemplaribus antepono chartaceum, quod in Ambro-

ANNOTATIONES.

(1) *Plynius.* Auctoris nomen per *y* vulgavit Jansonus, quia sibi passim redditum in Romano exemplari: hanc methodum plures ex antiquis praesertim impressoribus sequuntur. Rectius tamen per Romanum I scribi, non uno loco [illegible].

(2) *Domitiano.* Huic Imperatori Naturalem historiam fuisse inscriptam in multis pariter, usque vetustis codicibus legimus. Tito tamen dicatam plerique eruditorum consentiunt. Consule librum VIII [illegible].

(3) *DVCE.* Verba caeteris omnibus exemplaribus respondent.

(4) *Comitum.* In amplissimis nobilissimae Gentis aedibus. *Palazzo dei Conti, Duchi di Poli, e Guadagnolo, alla Fontana di Trevi.*

(5) *Pergamenis.* Nonnulla Pliniani exemplaris Jansoniani candidissimae membranae impressa vulgavit. Ex horum numero duo in Caesarea Vindobonensi bibliotheca asservantur. Alterum in Regiâ Taurinensi [illegible], cum nonnullis ex pretiosâ [illegible] bibliotheca, quam REX CAROLVS EMANVEL, Princeps Dux, [illegible], eisque venerandus extruxit, cumque omnes ingentis animi dotes habeat in numerato, non modò bellicam Ma-

fianâ bibliothecâ per plures annos volutavi, dubio procul summo habendum in precio, cum Graecis Latinisque manu exaratis, copiosisque annotationibus ditetur quas e literarum habitudine conjicio e Johannis Vincentii Pinelli calamo esse profectas, atque ita mecum Clariss. Saxius judicabat. Quare cum Pinellus utrâque linguâ eruditus, & antiquis comparandus extiterit [a] hacce Plinianum volumen laudatis membranaceis, & Meadiano [1] etiam, reliquisque [2] praeferendum censeo Meadianum eximia a Maetterio [b], & Fabricio [c], encomia obtinuit, quod initia literarum illuminationibus singulorum librorum argumento respondeant. Sed hoc tantum oculos Ambrosianum dictis mentem depascit, de quo auserim affirmare non minorem ex congestis illustrationibus frugem, quam ex aliis interpretibus lectores posse demetiri.

Editio Romana II. anni CIↃ CCCCLXXIII. folio maximo.

Ex facili omnium exemplarium venditione ad Plinium secundò edendum adducti sunt Sweynheymius, & Pannaratzius anno CIↃ CCCCLXXIII. Romanam hanc editionem Hallevordio, multisque aliis notam laudat Franciscus Redius [d], superbam appellat illustris Carlius [e] mihi superiori deterior videtur, cum & diphthongos omittat, & novis scateat mendis, quae a Brothei cujusdam Grammatici [3] calamo effluxisse suspicor. Cum enim insequenti anno Domitius Calderinus suos in Juvenalem Romae ederet commentarios, iisque adversus Brotheum tueretur, quae antea Martialem illustrans vulgaverat titulo addidit *cum recriminatione taxationis Plinianae, in qua Brotheus ducentis & LXXV. locis praestantissimum auctorem depravavit*. Multo selle Calderini verba ubique referta animadverto, uti alibi etiam adnotavi scitu tamen digna sunt sequentia, quibus Brotheum perstringit

A proœmio orsus libris de Cosmographia intermissis, quum vix attingere ausus es, ad septimum accurristi, inde ad operis usque exitum alia evertendo, alia demendo, alia addendo. Negas te in eo laborasse? At manus tua in margine codicis Pliniani est, quem librariis pro exemplo tradidisti [4]. Hic apud me est, multis ad me venientibus saepe profertur. Inficiaris. at quadringenti codices, qui ex tuo exemplo manarunt, testes sunt. Mul-

ANNOTATIONES.

gni Alexandri fortitudinem, sed Ptolemaei Philadelphi erga bonas literas studium aemularetur. Huic exemplari [illegible] respondere in Barberinâ bibliothecâ Romae asservatum, nisi priorum possessorum incuriâ foedatae [illegible] absolverem.

(1) *Meadiano.* Liber Richardo Meadio (*Mead*) in medicinâ faciendâ, & politioribus literis illustri spectant. [illegible] in principium [illegible] typographus [illegible] voluminum (& sectionum etiam quandoque) literas omnes [illegible] coloribus, [illegible] quod in Meadi Plinio [illegible] illuminationibus singulorum librorum argumentum [illegible], [illegible] magis [illegible] fecit, quod tamen aliis etiam vulgaris Plinii [illegible] Attaquam.

(2) *Reliquisque.* Hanc editio [illegible] Bougheanio, Orlando, Maettero, caeterisque [illegible] impressionum collectoribus [illegible] Romae in Angelicâ bibliothecâ a Quirino laudatâ (*f*), in Thuanaâ (*g*), Bogolanâ (*h*), Colbertinâ (*i*), Heynsianâ (*k*), Oxfordianâ (*l*), Elsteniâ (*m*), Boerveani (*n*) &c.

(3) *Grammatici.* Suspicor Calderinum Grammatico [illegible] esse [illegible] appellationem, eo quia deformis esset aspectu [illegible] Brotheum [illegible] vocitant. Fertur siquidem Mythicus Brotheum Vulcani & Minervae filium [illegible] ut in rogum se conjicerit, unde Ovid. in in Ibin:

Quodque ferunt Brotheum fecisse cupidine mortis,
Des tua succensae membra cremanda pyrae.

(4) *Tradidisti.* Videtur, quod [illegible] Brotheus [illegible] Alexandri Antistes [illegible], de quo tamen nihil Calderinum [illegible].

(a) *Vid. Petr. Paul. Boscam De Origine & Statu biblioth. Ambrosian. lib. I. col. 15 E. Boerverni in praefat. Auctoris pag. 3.* (b) *Cit. tom. I.* (c) *Bib. Lat.* (d) *De generation. Insector pag. 58.*
(e) Delle antichità tom. II. pag. 138. (f) *In append. ad vitam Paul. II.* (g) *Tom. II. pag. 189.*
(h) *Pag. 30.* (i) *Tom. I.* (k) *Pag. 127.* (l) *Pag. 247.*
(m) *Pag. 68.* (n) *Tom. I. pag. 337.*

Multa, & quidem ignota, nobis hoc loco aperit Calderinus, quorum praecipua videri possunt, Brotheum ad errores suos occultandos negasse manus & operam secundae Romanae impressioni adhibuisse, cujus mendacii reum agit Calderinus ex codice, quem Brotheus typographis pro exemplo tradiderat. Constat insuper Sweynhemium & Panaratzium secundâ editione quatuorcentum Plinii exemplaria vulgasse.

Memorata editio neque Mediolani, neque in Cisalpinâ Galliâ (quòd sciam) invenitur. In Regiâ Caesareâ Vindobonensi bibliothecâ duplicia exemplaria asservantur. Vnum in Medicaeâ Laurentianâ a Monfoconio hâc epigraphe adducitur (a) *C. Plinii Secundi Naturalis historiae libri XXXVI. deest ast in fine fere integro ultimo capite* [1]. Verùm hujusmodi neque ad operis initium, neque ad calcem apparent nonnulla quidem immutata, & correcta sub exordium legimus, ubi *C. Plynius Secundus Novocomensis Vespasiano suo salutem*. Non alia praemittuntur in auctoris laudem testimonia. Epigramma ad operis coronidem adnotabimus, cum hoc noviter (a Brotheo ut conjicio) fuerit adjectum, neque illus Beughemius, Maetterius, Fabricius, Orlandus, Funcius meminerint. Versiculi porro (quorum postremos, Monachales Scaliger appellaret) sunt hujusmodi:

Aspicis illustris lector quicumque libellos
Si cupis Artificum nomina nosse lege.
Aspera ridebis cognomina teutona forsan
Mitiget ars musis inscia verba virum.
Conradus Sweynheym Arnoldus [2] *Panârtque* [3] *Magistri*
Romae [4] *impresserunt talia multa simul.*
M. CCCCLXXIII. die Veneris VII. Maii.

Alterum hujus impressionis volumen, nulloque precio estimandum, possidet Marchio Nicolinius, illustre Florentinorum decus, cuique variantes Politiani lectiones summâ diligentiâ exscriptas debemus. Hujusmodi exemplar eximii codicis vices praebet, utpote quod autographis Angeli Politiani observationibus auctum rarioribus Florentiae thesauris annumeratur. Vt igitur breviter attingam, quae Vir eximius ad foliorum margines adnotavit: nosse oportet, editum exemplar tribus membranaceis contulisse, eorumque varias lectiones exscripsisse, quamvis non omnes probaret. Nonnullas suis locis in castigandâ Naturali historiâ attulimus. Politiani annotationes lectorem usque ad XXXVII. libri finem deducunt alicubi tamen, & praesertim hoc ultimo in volumine rariores, ad cujus calcem ipsemet Politianus apposuit:

Recognovi xviij. Kal. Septêbris: anno a Christiana salute MCCCCLXXX. *Turcari* [5] *in Apuliâ irruptione: insignita: iam maxime hydrunta* [6] *oppidum obsiderênt. Florentiae in Divi Pauli: propria sacerdotia: eminente publicae meae in oratoria arte professionis Tirocinio.*

Ang. Politianus.

ANNOTATIONES.

(1) *Capite* Haec editio Pluteo LXXXII. asservatur, numero V. alligata: intacta dicitur a Monfoconio, eo quia integerrima sit. Confer allata paullò ante pag. 256.
(2) *Arnoldus*. (Sic)
(3) *Panârtque* Nescio, eo lineola posita sit, ut *Pannartzque* reddatur, aut *Pannartzque*.
(4) *Romae* (Sic).
(5) *Turcari* Qui Turcae plerumque alibi *Turci* hoc loco a Politiano appellantur.
(6) *Hydrunta* Latini Hydruntum, & Plinio praesertim, Ptolemaeus more Graecorum Hydrunta dicit. Forte antea *Hydruntum* vocabatur. Consule Cluverium Ital. antiq. lib. IV. 13.

[a] Tom. I pag. 400.

Anñ dein MCCCCLXXXX. pridie Kalendas Maias cum tribus vetustissimis codicibus cõtulerã. Idem Politianus: hoc ipsum exemplar. quorum duo ex Divi Marci Florentina Bibliotheca: tertium e regis Ferdinandi quod & Leonardi quõdã Aretini (1) fuerat, accepi, Proque instituto meo, ne illa quidem quae liquebat esse corrupta de veteribus omisi. scilicet, ut cõiecturae locus emendaturo superẽẽt (2): Quin hoc ipso anno privatim (3) Britannis quibusdam & Lusitanis qui se Florẽtiã cõtulerãt literarum studio. cupientibus atq. a me petentibus enarravi septimestri spatio;

θεῷ χάρις (4).

In memorato Politiani labore illud desiderandum videtur, quòd vetustissimos quidem dicat Plinianos codices, cum de omnium aetate, & praestantiâ loqui potuisset, itemque ubi varias adducit lectiones, cui nam ex triplicibus discrepantiae essent tribuendae neque enim id fatis peregit, quamvis elementis A & B. variantes distinguat.

Editio Parmensis I. Anni CIↃCCCCLXXVI. *folio maximo.*

Romanam secundam Parmensis prima anni CIↃCCCCLXXVI. subsequitur a Stephano Corallo Lugdunensi impressa. Haec Beughemio, Hallevordio, Orlando, Fabricioque nota Harduino in deliciis fuit (5), cum memorati exemplaris testimonium persaepe adducat. Nihil novi typographo actum affirmat Pinellus (a), cum non alio codice usus sit, imò paginas & versus omnes ita exscribendos curaverit, ut sibi invicem Veneta anni CIↃCCCCLXXII. & hujusmodi Parmensis conveniant. Verum aliqua nec adeo pauca, immutasse mihi certò constat, cum utramque impressionem contulerim (6). Emendationes debentur Philippo Beroaldo seniori, cum Naturalem historiam in publico Parmensi gymnasio, tunc temporis, interpretaretur. Recognitionis indicia in ipsâ operis fronte apparent, cum in Praefationis titulo legamus *C. Plynius Secundus Novocomensis T. Vespasiano suo salutem*, quando in prioribus, & allatâ anni CIↃCCCCLXXII. *Domitiani* cognomen irrepsĕrat. In Romanâ secundâ sublato Domitiano Titi praenomen desiderabatur.

Primo folio Junioris Plinii, & Suetonii de Naturalis historiae scriptore, itemque Tertulliani, & Eusebii chronici latina testimonia praefiguntur. In volu-

ANNOTATIONES.

(1) *Aretini.* Laudanda in hoc Politiani diligentia, quòd codicis possessorem recenseat.

(2) *Superesset.* Optimo consilio id altero referunt, cum inde vero loci [illegible] indicia [illegible] emergant.

(3) *Privatim.* In primo annotationum affert Naturalem historiam recognovisse anno 1480. [illegible] publicae [illegible] in Oratorià arte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & Lusitanis quibusdam [illegible], cum se Florentiam literarum studio contulissent. Apparet igitur jam a XV. seculo mortuisse, ut Plinium Latinae linguae [illegible] [illegible]. Viri eruditissimi id etiam sequenti seculo [illegible] non uno loco [illegible]. Nescio, [illegible] [illegible] obstiterit, quando, ut [illegible] [illegible]

Solus pro cunctis Plinius esse potest

quando absque illo Rei latinae [illegible] constat. Male igitur consilio Pelagogi [illegible] thesaurum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

(4) θεῷ χάρις. Emendandus Commi [illegible] typographus, cui excidit θεοῦ [illegible] (b).

(5) *Fuit.* Hinc apparet in Syllabo bibliothecae Collegii Parisiensis Claromontani, quam expulsis Jesuitis supremus Gallorum Senatus vendendam curavit hoc anno 1764. (c)

(6) *Contulerim.* Consule saltem hujus Tomi, ubi non uno loco Beroaldi, & Venetae 11 [illegible] lectionem differre intelliges [illegible], quae additis rationibus a se emendata profitetur [illegible] Bononiensis.

(a) *Mss. Biblioth. Ambrosian.* (b) Tom. II. Delle notizie pag. 241.

(c) Catalogue pag. 97

luminum calce Beroaldi ad Philippum Ravacaldum doctissima legitur epistola, quam integram pro instituto nostro vulgabimus, non tantum quia haud obvia, sed quia Beroaldi [1], & Parmensis urbis gloriam adauget: est enim hujuscemodi.

Ad Venerabilem & Ornatissimum Virum Nicolaum Ravacaldum [2] *Canonicum Parmensem. Philippi Beroaldi Bononiensis epistola.*

Publium Nigidium sui singularis viri Figuli cognomẽ impositũ, hominẽ doctrinarum multiformium variarumq; artium scientia clarissimum & juxta Varronẽ Romani generis doctissimum memoriæ proditum est de industria obscurasse stilum in scribendo. totumq; eruisse characterem & stilum quodã quasi involucro texisse. Ideoque Nigidianos commentationes a vulgo utpote nõ percipiente fuisse culpatas. Quin etiã Heraclitus ephesius vir apprime nobilis quem hominum insaniã deflere solitum Lucianus tradit propter obscuritatem scriptorum quã cõsulto immoderã affectavit Scotinos [3] *cognominatus est cujus volumina sudãtes philosophi vix intelligunt. Mihi hæc interdum animo advertenti veniebat in mente Plynium quoq; ex animi sententia duriusculum fecisse sese* [4] *in naturalis historiæ libris ad intentionem animi legentium. ut equidem arbitrabar* *acrius exercendam. In eamq; sententiam pedibus sponte transibam. quum ejus volumina sæpissime legens quædam offendebam interdum tam nodosa tãque implicata* *ut quemadmodum Gordii nexulum nisi Alexandri gladius explicare: ita hæc præter Sybillam solvere posset nemo. Nam divinandum erat. Verum: Dii boni longe secus ac putaram nuper esse cognovi. Namq; cum Plynianæ recognitionis onus suscepissem* *in idq; summo diligentia studioque acerrimo incumberem quam multa proh dolor. inextricabilibus nodis inversa deprehendi mutilata concisa. Quam multa penitus immutata depravataq; a quorum sensu ipse dicere non verebor ipse inquam Plynius sua relegens abhorreret. Quæ omnia partim librariorum negligentia partim correctorum inscitia & ne quid dicam contumeliosius ignava opera provenisse existimo. Ut igitur pro virili parte cuivorem latinæ linguæ sectatores* [5] *Plyniumque suis hoc est eruditissimis verbis audiremus loquentem* *elaboravi vehementer curioseque ensus* [6] *sum errores qui innumerabiles* [7] *deprehendebantur emendare. & in suum hoc est Plynianum linguam traducere. Quod fere videor assecutus partim fidelioribus inspectis Plynianis codicibus* [8] *partim veterum scriptorum auctoritate: qui id de quo ambigebatur in Plynio referentes vel ab illo vel ab aliis acceptum. ita claro ita aperto tradiderunt. ut ipsi magis: quam nos emendare videde-*

ANNOTATIONES.

(1) *Beroaldi.* Annum agebat Beroaldus XXIV & publico conductus stipendio Rhetoricam Parmæ profitebatur.
(2) *Ravacaldum.* De hoc non meminit Angelus Mariae Edoardus ab Herbã (a), neque Bonaventura Angelus.
(3) *Scotinos.* Quae Graeca vox tenebrosum significat. Hinc Seneca Philosophus de Heracl. [illegible] *cui cognomen [illegible] fecit Orationis obscuritas* (b). Plura de hoc re adnotavimus in epistola Benedicti Jov[ii] ad Joh. Marium Scotum (c).
(4) *Duriusculum sese.* Alludit ad Plinii verba, quibus Catullum duriusculum se fecisse asserit: *quoniam volebat* [illegible] *Veraniolis suis, & Fabullis* (d).
(5) *Sectatores.* Videm ut Beroaldus latini idiomatis cultores Plinii ope juvandos praeferim fateatur?
(6) *Enisus.* [illegible] orthographiae [illegible] scribunt *enixus.*
(7) *Innumerabiles.* Si haec vera praestitisset Beroaldus, mihi testem evaderet Plinii judicium.
(8) *Codicibus.* Haec verum Plinio oppuneri[?], qui Coralli editionem nullo alio, praeterquam Veneto, [illegible] exemplari tribuunt. Patet enim Beroaldum ad manuscriptos codices provocare; [illegible] damnatos, atque aetatem indicasse.

(a) Compendio Mss. (b) Epist. XII. (c) Epist. LXX. Mss.
(d) Praef. ad Titum.

dereatur partim Plynii ipsius testimonio. qui quod [1] *uno in loco breuiter & subobscure dixerat alibi effusius narrat & apertius. Sed ne nostram hanc emendationem magis arroganter iactare quam probationibus ueris confirmare existimer institui locorum quorundam cur ita correxerim: hac episcola strictim rationem referre. Omnia enim quis possit? cum sexcenta sint* [2]*. & uoluminum opere explicāda. Ea uero attingere conati sumus quę nostris adhuc fuerint intentata ne uulgatam uiam ingressi alienis demum uestigiis insistere uideremur. Caeterum hoc ałie negotium eo suscepimus libentius. ut tibi optime mi Nicolae qui eruditissimus* [3] *atque omni laude dignissimus es. praesertim ita momenti morem gererem. teque mei amantissimum & de me optime meritum plurimo obsequio demererer. Cui enim* [4] *potius hasce meas lucubrationes dicare debui? quam illi: qui me diligit ut filium quē ego perinde ac patrem beniuolentia singulari obseruantiaque summa complector: Nullus profecto nullus suauissime Nicolae te hoc munere dignior inueniri poterat. qui cum reliquorum latinę linguę scriptorum sis ratiosissimus. tum Plynianę eruditionis lector assiduus & pensiculator acerrim⁹ esse uoluisti. nec immerito. hęc enim te ex polito pelitissimam ex ornato reddidit ornatissimum. ita Plyniana dicta ex ore tuo tāquam domestico penario deprompta licet audire sepissime. Tu itaque amātissime Nicolae facile iudicabis. Nunquid emendata a nobis castigataq; obelisco perfodienda sint an Asterisco decoranda. Sed ne lōgius quam res exigit nostra procurrat oratio iam enarrationem locorum. qui mihi forte occurrerunt. exordiar. quae res locupletissimum recognitionis Plynianae testimonium exhibebit.*

De Beroaldi emendationibus, quae separatim quoque lucem viderunt, infra sermonem in minoribus Plinii interpretibus habebimus. nunc aliqua de insigni editione veniunt attingenda. Haec igitur quamvis a Jansoniana deducatur, in precio tamen ab antiquariis habetur, cum nonnullis aucta atque emendata sit, quae in superioribus desiderantur. Memorato instructus exemplari observationes suas in Plinium exaravit Ferdinandus Pintianus varias enim, quas ex Parmensi Plinio subjecit lectiones in Corallinam impressionem sunt rejiciendae.

Typorum forma & chartae (quamvis minus candidae) amplitudo labori respondet. Nobile hujus Parmensis editionis exemplar in Regiâ Taurinensi facultate, itemque Buxeti in laudatâ Franciscanorum bibliothecâ inspexi, ad cujus coronidem legimus majusculis characteribus:

Caii Plynii Secundi Naturalis historiae libri tricesimi septimi & ultimi finis impressi Parmae ductu & impensis mei Stephani Coralli Lugdunensis MCCCCLXXVI. Regnante inuictissimo Principe Galeazo Maria Mediolani Duce quinto.

Haec minus rectè apud Orlandum [5], atque apud Mazzuchellium [6] invenies: facili tamen restitutione emendabit eruditus lector. Obelo subinde erunt confodienda Johannis Jacobi Mangeti dicta, qui satis negligenter plures Natura-

lis

ANNOTATIONES.

(1) *Quod.* (Sic) typographico mendo: restituendum enim est procul dubio *quod* cum inversa sit litera u.
(2) *Sexcenta sint.* Cum Pinellus animadverterit eandem versum textorum in Parmensi primâ, et Venetâ secundâ impressione apparere, cur non ulterius progreditur? Novisset tunc Corallum Jansoniano in plerisque exemplari adhaerere, atque etiam vel, sed Beroaldi castigationes suis locis appositas, quae cum in nullâ alterutre editione onerant [illegible] vix Parmensis editionis forma differt a Jansonis labore.
(3) *Eruditissimus.* Magno quidem loco in Beroaldi honorem e tam docto Juvene celebrari.
(4) *Demererer.* Lege *enim*
(5) *Orlandum.* Vide Origine e progressi della Stampa pag. 387
(6) *Mazzuchell.* Afferit item̄ satis convenire Romano an 1470 exemplo subinde legit *Caii Plinii Secundi Historiae Naturalis libri XXVII cum brevibus notis Philippi Beroaldi apud Stephanum Corallum* 1476. Cum Pinelum in capite sexdecim Corallus, non Romano anni 1470 sed Veneto ann 1472 convenit. Typographicâ incuriâ irrepsit apud Mazzuchell. XXVII. loco XXXVII & *Corallum*, cum dicere vellet *Corallum*.

lis historiae editiones recensens, Parmensem omnium primam tali epigraphe memoravit (a) *Historiae Mundi libri 37. noctibus & brevi subcisivis conscripti. Parmae apud Stephanum Corallum 1470. in reg. fol.* Convenit titulus suppositiae Veronensi, de quâ hujus voluminis initio satis superque locuti sumus. Quare cum hujusmodi verba nusquam in editione Parmensi (non ad ann. 1470. sed 1476.) referenda [1] appareant eâdem ratione ociosus aliquis invenit, & Veronae aereo volumini inoculata somniavit.

Editio Tarvisina unica anni CIↃCCCCLXIXX*justo folio*

Triennio post Coralli impressionem Michael Manzolus [2] Parmensis Plinium anno vulgaris Aerae CIↃCCCCLXXIX. edidit Tarvisii (b), Parmensem supra memoraram omnino secutus (c). Hâc in editione celebrem *Apologram* [3] Hieronymi Bononii [4] ad Johannem Bombenum adjecit typographus, ut Naturalis historiae dignitatem elevaret. Cum enim Plinium theonino dente & calculo demorsum indoleret Bononius optimis argumentis politissimoque eloquio auctorem a sciolorum calumniâ vindicavit. Bononii judicium haud leviter faciendum existimo, cum vir antiquarius atque ex aurei seculi reliquiis profectò fuerit (d). Adjecit egregium carmen, quo omnes Naturalis historiae libros in parastli methodum perstrinxit, unde distichon illud nunquam satis laudatum plures mutuarunt [5]

„ Quid juvat innumeris onerari scrinia libris
„ Solus pro cunctis Plinius esse potest.

Ad libri calcem allata Beroaldi ad Ravacaldum epistola, & in Plinium emendationes occurrunt. Volumen parvo optimoque folio conflatum summâ prodit elegantiâ. Plura hujus editionis vidimus exemplaria Romae in Barberinâ, & Sanctae Crucis Hierosolymariae [6] bibliothecis Canturii in domo Comitis Philippi Archinti senioris. In librorum initiis primum desideratur elementum, illudque nobili opere fingendum reliquit typographus: hinc est, quod miniaciis literis, & pigmentis nonnulla ornantur exemplaria, & praesertim apud Cistercienses Monachos Romae asservatum.

Huic

ANNOTATIONES.

(1) *Referenda.* Parmense exemplar anni 1476 [illegible] memoratur in bibliothecâ Dubosianâ (e). In Halifaxiae [illegible] [illegible] Vibi [illegible], quod fortasse typographico errore irrepsit (f).
(2) *Manzolus.* A Maittario *Manzolus* (g). *Manzolinus* a Marchando (h). *Manzolinus* [illegible] apud Orlandum (i) appellatur. Typographorum [illegible] fortasse tribuenda; tum magis quod *Manzolus* [illegible] apud Orlandum, & Marchandum [illegible] recensetur.
(3) *Apologum.* Hanc quod ne [illegible], consultò praetermittimus, ut alterius monumentum integram praefationem, quae exhiberi poterit quisquis integram Naturalem historiam emendatam invulget.
(4) *Bononii.* [illegible] *Bologna*, qui [illegible] Bononiensis, unde in [illegible] fronte legimus
TARVISII GENITVS GENTE BONONIGENA (k)
(5) *Mutuarunt.* Hujusmodi distichon plurimis Plinii exemplaribus additum fuit, ut Santandreani 1582. Commelini 1593. Stoerii 1593. [illegible] 1616. &c. Ubique tamen, nescio quâ ratione, Auctoris nomen reticetur.
(6) *Hierosolymariae.* [illegible] Monachi Cistercienses.

(a) *Bibl. Scriptor. Mediol. tom. II. part. I. pag. 527.*
(b) *Vid. Coroni a Beughem Incunab.* (c) *Plinii Mss.*
(d) *Vid. Pier. Valerian. pag. 17. Georg. Cur[illegible] Bibl. Scriptor. ad lib. III. Thuani de Re antiquariâ pag. 176.*
(e) *Tom. I. pag. 247.* (f) *Tom. I. pag. 204.* (g) *Tom. I. pag. 136.*
(h) *Vol. II. par. II. pag. 1010.* (i) *Pag. 387.*
(k) *Mazzuchel. tom. II. par. III. pag. 1465. & sequent.*

Huic caeterisque [1] aliis Mediolanense Ambrosianum praefero, utpote multiplicibus calamo exaratis annotationibus, iisque optimis ditatum, quorum auctorem non omnino se referre fatetur Jo. Vincentius Pinellus, olim voluminis possessor [2]. Augusti tamen cujusdam laborem esse affirmavit. Nos ad Augustum Valdum Paravinum, de quo infra, spectare suspicamur.

Impressionis anni, locus, & typographus patet ex verbis ad voluminis exitum

Tarvisii dictu & impensis Michaelis Manzolo Parmensis anno MDCCCCLXXIX. Regnante Serenissimo Venetiarum Duce Joanne Mocenicho [3] octavo Kalendas Septembris.

Editio Parmensis II. Anni CIↃCCCCLXXX. folio maximo.

Chronico procedentes ordine Parmensem secundam [4] anno CIↃ CCCCLXXX. ab Andreâ Portiliâ evulgatam recensebimus. Hanc licet Harduino, Maetterio, Orlando, Fabricio, & Funcio ignoratam, Mediolani in Archintaeâ, & Firmianâ Mantuae Carpetanorum in Hispaniarum Regis [5] Parmae in Philippi Principis bibliothecis inspexi. Innotuit Beughemio, Hallevordio, aliisque [6] illius testimonio, uti Romanae anni CIↃCCCCLXX., insistit Purpuratus Furiettus (a). Egregiâ typorum formâ hujusmodi exemplar apparuit, relictisque juxta priorum impressorum normam lacunis, ut sectionum, & praecipuarum rerum exordia pictis elementis redderentur. Primae Parmensi editioni satis convenit, & nonnulla etiam typographica Coralli errata de medio tollere curavit Portilia. Geminas Plinii Caecilii, Suetonii ex Virorum illustrium libro, Tertulliani & Latini Chronici testimonia operi praefigit. Ad Naturalis historiae exitum opus Parmae impressum legimus - - - - - - *opera & impensa Andreae Portiliae Anno Nativitatis Domini MDCCCCLXXX. Idibus februarii Regnante Illustrissimo Principe Joanne Galeazio Maria Duce Mediolani.*

Subsequitur epigramma in Portiliae laudem ab Andreâ Aicardo exaratum.

„ Andreas prodesse volens portillia [7] multis
„ Gratum opus impressit plinion [8] aere suo.
„ Temporibus priscis hunc bibliotheca tenebat
„ Principis [9] & magni divitis, atque ducum.

„ Nunc

ANNOTATIONES.

(1) *Caeterisque.* Memoratur in Dubolsianâ (b), in Theophili Georgii indice (c), in Ciementinâ (d).
(2) *Possessor.* Post Pinelli mortem hoc Naturalis historiae exemplar, Venetiisque anni 1471. unâ cum reliquâ libraria supellectili emit Fridericus Cardinalis Borromaeus, qui mirum in modum Plinianis lectionis delectabatur, & hunc [illegible] caeteris Romanorum omnium [illegible] praeposuit, unde eum Museum Ambrosianum adornavit. *Quod si,* inquit (e), *ad illius [illegible] [illegible] in aliquâ specie [illegible] [illegible] fuere.*
(3) *Mocenicho.* (Sic)
(4) *Secundam.* Hanc perperam Carolus Datus (ex ignoratâ Corallianâ impressione) Parmensem primam appellavit (f).
(5) *Regis.* In hoc exemplari priorum possessorum incuriâ evanuit liber secundus & tertii pars.
(6) *Aliisque.* Memoratur in bibliothecâ Schlick (Stile), Bonnevvâ, in Morelli indice &c.
(7) *portillia.* Ita nomen elementis p, [illegible] [illegible] typographi nomen reddidit, quod aliunde fortassis Aicardi fuit inventum, ut secundam Portiliae nomen syllabam absque dubitatione longam efficeret.
(8) *Plinion.* In impressione anni 1481. vestibis primo vice, Portiliae nomen vulgatum hoc loco pro Plinium producitur.
(9) *Principis.* Doctus quidam amicus noster, in praepositâ annotatione ad exemplar, quod [illegible] bibliothecae nobilissimi [illegible] Comitis a Firmiano dicavit [illegible] collegit [illegible] Naturalem historiam

(a) *De Musiv. cap. II. pag. 13.* (b) *Clt. tom. I.*
(c) *Tom. II. pag. 246.* (d) *Pag. 97.* (e) *Pag. 107.* (f) *In vitâ Zenodis pag. 17.*

„ Nunc emit omnis eum cuius; quem gloria tangit.
„ Nunc emit argento pauper & ore legit [1]
„ Factis aere notia debet cum divite pauper
„ His debet quisquis discere multa cupit.
„ Arte tua [2] gaudere potes portillia [3] multum:
„ Quae facit ut vivant omnia scripta: vale

Andreas Aleardus

Vltimo loco apparent Beroaldi correctiones [4] Auctoris tamen desideratur nomen, uti epistola ad Nicolaum Ravacaldum. Integerrimum hujus editionis exemplar ad multum temporis mihi commodavit Guilelmus Tilliotius Felini Marchio, in quem post multas migrationes pervenerat ipsissimum est, quod Regiae Principis bibliothecae dono dedit. Ibi paucae quaedam annotationes autographae Paridis Compianisi inveniuntur, praesertim libro XXXV. ubi Laocoontis & aliorum statuas a Plinio laudatas, Romaeque extantes se vidisse testatur. In supremo voluminis folio hujusmodi occurrunt

„ Plinius mei paridis Compianisi, quem mihi dono dedit Dnūs Jonñs de Angusolis (5) affinis meus año 1517. die 15. Junii.

Addidit officii sui notam cum verbis:

„ Signum Tabellionatus (6) mei Paridis Compianisi (7) „

Editio Parmensis III. anni CIƆCCCCLXXXI folio maximo.

Hoc anno CIƆCCCCLXXXI. idem typographus Parmensem tertiam fatis a memoratâ diversam vulgavit. Quaenam ratio Portiliam impulerit, ut tam brevi spatio Naturalem historiam iterum publici juris faceret, haud satis in promtu est. Facilis fortasse alterius editionis distractio (cum publicis Professoribus Plinium Parmae enarrantibus, bibliopola plura ejus exemplaria oratoriae artis studiosis venderet (8)) vel Alcardi correctionis in multis negligentia (9) typographum movit, ut Naturae thesauros secundis curis emitteret. Neque enim suspicens, quòd ipsissima cum superiori editio sit, & annus unicè supremo folio immutatus, cum utrumque exemplar inter se differat, & diversâ orthographiae ratione, atque aliâ foliorum versuumque constet texturâ.

ANNOTATIONES.

[illegible] e Principe aliisque librariâ supellectili [illegible] Non aliud intendit Poëta, nisi quòd [illegible] Naturalis historia penes Magnates & Principes [illegible] Plinii Judeum [illegible] epigramma collegit [illegible] ad imperfectionem [illegible] anni 1480, de qua [illegible]

(1) *Et ore legit.* Haec [illegible] ad complendum versiculum Alcardus scripsisse [illegible]

(2) *Arte tua.* Characterum elegantia hunc typographum [illegible] [illegible] [illegible] Portiliam [illegible] libro praetexeretur.

(3) *portillia.* Convenit in ultimo numero editi anni 1480.

(4) *Correctiones.* Edidit Portilia grandioribus elementis CORECTIONES, quod in voce, uti in aliis, vulgaris orthographiae [illegible]

(5) *De Angusolis.* (Sic). Illustris hujus Gentis appellationem diversâ ratione redditam invenio. Palmerius & Odo *Angusolla* [illegible] apud Locatum, & ita [illegible] (a) Apud Thuanum *Angusfoulae Comes* (b) a nonnullis *Angusfola* [illegible] *De Angusfolis* barbarum, & [illegible] dictiones [illegible]

(6) *Tabellionatus.* (Sic).

(7) *Compianisi.* Haud satis liquet utrum *Compianisi*, an *Compianino* legendum sit. Hujus Scribae nullam [illegible] memoriam [illegible] Pogg[illegible]

(8) *Venderet.* Id videntur innuere verba: *Nunc emit omnis eum quem* [illegible]

(9) *Negligentia.* Suspicor, quòd aliquid inter Alcardum, & Portiliam subortа fuisset controversia, cum in editione anni 1481 aliquod epigramma [illegible] Typographus. Aliqua etiam, in quibus antea errarunt, correctiora [illegible] alia depravantur.

(a) *De orig. Placent. ad ann.* 1198. *pag.* 191. (b) *Tom. I. pag.* 130. *Orr. [illegible] Amst. ann.* 1620.

Haec Naturalis historia in praefixis operi testimoniis superiori convenit, legimus ad calcem:

Caii Plynii Secundi Naturalis historiae liber tricesimus septimus & ultimus finit. Parmae impressus opera & impensa Andreae Portiliae Anno Nativitatis Domini. MCCCCLXXXI. Octavo idus iulii. Regnante Illustrissimo principe Ioanne Galeazo Maria Duce Mediolani.

Additur statim supra vulgatum epigramma omissis Aicardi auctoris appellationibus: subsequuntur Beroaldi annotationes, restitutoris suppresso nomine, uti etiam epistola ad Ravacaldum omittitur [1]. Secunda impressio Portilianam alteram exemplarium quantitate longè excessit, ideoque ab Harduino, Orlando, Maettario, aliisque recensetur [2]. Nos illam in Regiâ Taurinensi, in Romanâ Passionaeâ, Comi in Comitum Equitum Judicumque bibliothecis conspeximus. Extat in Regiâ Imperatoriâ Vindobonensi, & Parmae pluribus in locis invenitur [3].

Peculiarem sibi vindicat recensionem exemplar a Freytagio laudatum, egregiis annotationibus conspicuum, cujus voluminis possessor indicatur *ex scuto rubeo, in quo Luna falcata aurea, cui Gallus gallinaceus albus insidet* [a]. Longè huic praehabendus codex in Regiâ Parmensi bibliothecâ asservatus, cui Paciaudius elegantissimum anteposuit praeloquium, ubi de primis Naturalis historiae, & de utrisque Portilianis editionibus disseruit. Duplici ex causâ hujusmodi exemplar magno habendum in precio. I. Quòd autographis docti Anonymi annotationibus instructum. II. Quod multarum rerum imagines nativis coloribus diligens pictor ad oram librorum reddiderit. Quis porro utriusque operis auctor fuerit, ex tripode sellâ alius devinet [4] post Beroaldi emendationes haec verba subjiciuntur.

„ Meminerint legentes, castigationes in hoc volumine atramento scriptas
„ laboris nostri esse ac vigiliarum: etsi aliquae sint sententiae hermolai [5] con-
„ cinentes tamen me priusquam ille opus suum publicae utilitati exponeret
„ dubium fuisse, & nunc quoque dubitamus sic legendum: sed quae e rubro
„ scripta sunt admonemus vos illius esse, ac cum posteris nos illi debere. „

Cum Hermolai Barbari castigationes non ante annum CIƆCCCCXCII. lucem viderint, ut apertè sequenti libro ostendemus [6]: Anonymum suas ante id temporis atramento scriptas exarasse patet.

Ad operis praefationem, & rerum omnium epitomen (unde primus constatur liber) nihil adjecit castigator: labor secundo incipit volumine, ubique Natura pingitur lacte Terrarum orbem adspergens, supra positis aureis characteri-

ANNOTATIONES.

(1) *Omittitur*. Quâ de causâ id agat Portilia, alii devinandum relinquo. Illius certè consilium omnes improbabunt.
(2) *Recensetur*. Apparet in Halliano, in Syllabo Liberanoli (b).
(3) *Invenitur*. Extat in Bibliothecâ Monachorum Casinensium S. Johannis Evangelistae, sed prioribus & ultimis foliis destituta, desiderantur nempe aliorum de Plinio testimonia, & Beroaldi annotationes.
(4) *Devinet*. Videtur, quòd primo folio possessoris nomen legeretur: scriptoris tamen nota aquae attulio successor obliteravit.
(5) *hermolai*. (Sic)
(6) *Ostendemus*. Etsi ab Callido (c), & Orlando (d) Carolum Daclerium Cremonae anno 1485. Barbari castigationes editas, cum illas vulgarent M. CCCCLXXXXV.

(a) *Apparat. Litterar.* pag. 113 num. XXXXIIII. (b) Pag. 611.
(c) *Callid.*, de Caille. (d) Pag. 203.

ribus NATVRAE . RERVM . PARENTI . Melior annotationum pars secundo huic libro spectantium, atramenti & rubricae vitio, vel quacumque aliâ ex causâ evanuit.

Tertium volumen variis, iisque optimis geographicis restitutionibus ditatur. Quartum, Quintum, & Sextum bonas quidem exhibet, sed pauciores. Septimo nihil invenimus. Octavo nonnullas emendationes, & pictas Rinocerontis, & candidi Leporis imagines. Nono interpres piscium varia adjecerat nomina, ut eorum figuram coloribus redderet, quod postea omisit. Primus occurrit Tursio [r], subinde Scomber, Coracinus, Perca, Mugil, Pagrus, Mullus, Rhombus, Solea &c.

Decimo libro Phoenicis arbitraria imago visebatur, sed quam improba sustulit incisura. Apparet Noctua, Picus Martius, Lusinia (Sic), Vpupa, Passer, Carduelis, Vespertilio.

Vndecimo, & Duodecimo, neque picturae, neque restitutiones redduntur. Decimotertio malum punicum, quod figura absque titulo indicat. In hoc, uti in sequenti volumine non aliae adsunt picturae, neque illustrationes.

Decimoquinto plures aureorum malorum, & prunorum species additis nominibus. Ad Plinii verba *ingens postea turba prunorum versicolor, nigra, candida, hordearia appellata, a comitata frugis ejus* egregie hi fructus redduntur, uti Armeniaca, Nucipruna &c. In nonnullis foliis nudae proferuntur appellationes relicto picturae spatio, quae methodus servatur in decimo sexto, ubi nomina sylvestrium plantarum fructuumque, ut una aut altera restitutio.

Decimus septimus picturis & annotationibus destituitur. Decimi octavi initio nonnulla occurrunt leguminum nomina a fabâ incipiunt, quae unicè coloribus expressa; desunt subinde nomina & picturae.

Decimo nono emendationes multae rubricâ constantes exhibentur; ideoque Hermolaum Barbarum auctorem agnoscunt.

A vicesimo usque ad tricesimum primum nihil emendationi, aut picturae spectans visitur, usque ad sectionem hujus voluminis quintam. Pingitur subinde Cammarus. Tricesimo secundo rerum a Plinio tractarum elenchus, piscesque picti additâ eorum vulgati nomenclaturâ, itemque nonnullae subjiciuntur emendationes.

Tricesimo quarto pauca quaedam, pauci itidem facienda. Tricesimo sexto typographicum mendum sectionis XXIII. sanatur [s].

Editio Veneta III. Anni CIƆCCCCLXXXIII. justo folio.

Anno CIƆCCCCLXXXIII. Naturalis historia Venetiis prodiit (*a*). Hanc edi-

ANNOTATIONES.

(r) *Tursio* Si vera haec est lectio, ad Venetial Sturionis [illegible] facile accedemus.

(s) *Sanatur* In Palatinis praeloquens haec inter reliqua occurrunt: *Sed quis fuerit vir [illegible], qui ante Hermolaum in Plinio emaculando, restituendoque operam [illegible], nulli modo augurari licuit. Eposdem characterum ductus, & literarum apices cum diversis [illegible] diligenter contulimus; at quis hanc tam [illegible] conjecturam ... Vicenam diligens [illegible] universitatem rerum, quas Plinius libris XXXVII. [illegible] persequitur, calamibus descripsisse. Nullus fortasse esset [illegible] codex, qui pretio ante floret, nec ille quidem membranaceus, quem vir [illegible] Apostolus Zeno cum [illegible] sua [illegible] legavit religiosissimis Sancti Dominici Alumnis Congregationis B. Salomonis, qui Venetiis sunt. In illo quippe rerum in uno quoque Plinii libro contentarum margines non singillatim [illegible] in nostro expressae sunt, sed in unum, quae singulis libris praefixa est, [illegible], [illegible] adumbrantur.*

a) *Vid. Banghen. Hardun. &c.*

edidit Rainaldus a Novimagio, qui minus rectè ab Hallevordio, Fabricio, Maetterio, & Funcio appellatur *de Novomago*, cum sese typographus aetatis suae barbariem secutus *de Novimagio* (1) inscripserit (*a*). Antequam librum attigissem Orlando potius, quam allatis auctoribus accedendum novi ex Forlosiae diligentiâ, cum hujus editionis exemplar in Vindobonensi existat bibliothecâ (2). Memoratam subinde editionem in copiosâ Comitum, Romanorum Principum, librariâ supellectili inveni. Breviorem quam Parmae impressis formam delegit Rainaldus, & geminis Junioris Plinii epistolis, Suetonii de superiori Plinio testimonium interposuit, addiditque ex Tertulliani apologetico, atque a Latino Eusebii chronico desumptas sententias. In operis itidem praefatione T. Vespasiano Naturalis historia inscribitur. In calce adduntur Philippi Beroaldi correctiones, emendatoris nomine suppresso, quae omnia indicant hunc typographum Parmensibus editionibus Portilianis adhaerere. Legimus in Naturalis historiae coronide:

Cais Plynii Secundi liber Naturalis hystoriae trigesimus septimus & ultimus Finit. Impressus opera & impensa Rainaldi de Novimagio Alamani (3) *Anno Nativitatis Domini M CCCCLXXXIII. Die sexta mensis Junii Regnante Illustrissimo Principe Joanni* (4) *Mocenigo.*

Plura typographica menda brevibus hisce verbis conclusa, & dictionis ineptiae librarium satis indoctum ostendunt.

Editio Veneta IV. Anni CIƆCCCCLXXXXVI. folio.

Hoc anno Plinium Venetiis cusum memorant Fabricius, Orlandus (5), & Maetterius, a quo codicem visum licet opinari, cum mihi impressionis diem adnotatum testetur scilicet *Non. Kal. Octob.* Hujusmodi circumstantia a Fabricio omittitur, cum secundis curis memoratae editionis exemplar in Bigotianâ bibliothecâ extitisse affirmavit (*b*). Si vera narrantur, allata Naturalis historia, tum magis ex Bigotianâ supellectili, utpote quae in membranis excusa, eximiae erit raritatis. Dubitationi tamen locus adhuc mihi superest, quòd laudatae bibliothecae syllabum conficiens, vel typographus in reddendo anno falsus sit. Neque enim adhuc anno CIƆCCCCLXXXVI. Naturalem historiam ab anonymo typographo, multoque minus Venetiis editam compertum habeo.

Editio Veneta V. Anni CIƆCCCCLXXXVII. folio.

Per id temporis Plinium Venetiis Marini Saraceni curâ impressum tradunt

Maet-

ANNOTATIONES.

(1) *Novimagio.* Noviomagum nota urbs Belgii ob conventum inter Gallos & Batavos pacem anno 1678. De hoc oppido consule Johannis Smetii antiquitates *Neomagenses*. Dictus Novomagum a Smetii typographo, Noviomagum ab Ausonio (*c*). An Rainaldus ex memoratâ civitate originem duxerit, compertum non habeo.

(2) *Vindobonensi*. Memoratur [illegible] Thuanaeâ (*d*), Hulsianâ, Claromontanâ Parisiensi, in Museo Joh. Burchhardi (*e*), ubi exemplar perpulchrum [illegible] desideratur [illegible].

(3) *Alamani*. (Sic)

(4) *Joanni*. (Sic)

(5) *Orlandus*. Venetiis, folio, anno 1486 sine nomine typographi, Plinii Naturalem historiam vulgatam tradunt (*f*).

(a) *Vide Orland. pag.* 31 & 387. (b) *Bibl. Latin. tom.* II. 13 *pag.* 612. *edit. Hamburg.*
(c) *In Mosella vers.* 11. (d) *Tom. II pag.* 189.
(e) *Tom. III pag.* 49. *num.* 375.
(f) *Origine e progressi della Stampa pag.* 387.

Maetterius (a), & Orlandus (b), hujusque editionis exemplaria vidimus in Archintea, & Braydensi [1], & Collegii Romani bibliothecis. Excerpta, & Plinio tributa testimonia, Praefationis ad Titum Vespasianum inscriptio Venetae III. anni CIↃCCCCLXXXIII. omnino respondent. legimus ad calcem.

Venetiis —— per Magistrum Marinum Saracenum anno MCCCCLXXXVII. die XIIII. Mensis Maii Regnante Augustissimo Principe Augustino Barbadico.

Anno CIↃCCCCLXXXVIII. Naturalis historiae volumina Veronae edita idem Orlandus affirmavit. Titulum minimè exhibet. Notat tamen folio (ut omnia huc usque excusa) constare, sed typographi nomen desiderari. Fucum ab aliquibus Orlando factum, vel ipsum hallucinari statuendum, conjicioque hanc illam esse supposititiam Plinianam impressionem, quam Beughemius, & Fabricius XX. annis praeoccuparunt, facili excerptoris lapsu binas numerales notas addentis, ut annus CIↃCCCCLXVIII. in CIↃCCCCLXXXVIII. abiret. Tenebatur enim Orlandus de raro admodum exemplari, & existentiae loco nos docere. Neque enim illud mihi adhuc videre licuit, neque ab aliis relatum memini, quamvis auctores, qui de antiquioribus impressis libris agunt, bibliothecarum syllabos, & Paladis studiis dicatas aedes intraverim, ut Naturalis historiae editiones omnes incorrupto ordine numerarem. Quod certum est nemini Veronensium, qui de Plinio, ejusque patriâ disceptarunt, innotuit, neque ipsemet Orlandus in typographorum, librorumque indice, qui Veronae decimo quinto seculo cusi fuerunt, hujus exemplaris notitiam exhibuit (c).

Editio Veneta VI. Anni CIↃCCCCLXXXI. folio parvo.

Post Saracenum Thomas a Blavis, Alexandriae Statiellorum ortus, Plinium Venetiis publici juris fecit anno CIↃCCCCXCI. Initium desumit a Plinii Junioris ad Marcum epistolâ, subinde refert testimonium Suetonii Tranquilli in libro de Viris illustribus, & reliqua superioribus impressionibus affixa. Innotuit haec editio Beughemio, Maetterio, Orlando, qui iterum titulum facit *Plinii historiae Naturales*. Verum & in titulo, & in typographi nomine referendo peccat, ut alii nonnulli. Neque enim Blancorum, sed Blavorum familiae adscribendus venit. Hujus editionis exemplaria lustravi in Romani Collegii, & Philippi Principis bibliothecis, itemque unum possideo, nonnullis calamo exaratis annotationibus illustratum. Parvo folio, chartâ solidiori, sed non admodum purgatâ constat [2]. Legimus ad Pliniani operis calcem

CAII PLINII Secundi Naturalis hystoriae Liber trigesimus septimus & ultimus Finit. Venetiis impressus opera & impensa Thomae de Blavis [3] *de Alexandria. Anno* Ne-

ANNOTATIONES.

(1) *Braydensi*. Exemplar hujus bibliothecae dicatum *ex ipsa asseritur ad imam marginem annotationibus commendatum a* Francisco Antonio Zacharia (d). Oculis tamen lapsus est, cum editionem anni 1478. attribuit: rectam ab Orlando assensu, titulumque facit *Plinii Naturales historiae*. Orlandus, nescio quâ ratione, alterum profert typographum (e), Illustrium Senatui nomine ex Marino, in Marinum corrumpit: circa tamen impressionis tempus nobis convenit, & annus quoque Romanis characteribus signatur M CCCCLXXXVII in Braydensi volumine, caeteris respondet.

(2) *Constat*. Memoratur haec impressio in Falconetiae (f), & Hulsianae (g) bibliothecae syllabis.

(3) *De Blavis*. Ribè juxta typographi stylum appellatur *Thomas de Blavis* a Mangeto (h). Omnia turbat, & confundit Theophilus Georgius, ut videbimus ad annum 1499.

[a] *Pag.* 203. [b] *Pag.* 387. [c] *Pag.* 144. *& seq.*
[d] *Excurs. litter. pag.* 109. [e] *Pag.* [illegible] [f] *Pag.* 173.
[g] *Tom. I. pag.* 104. [h] *Biblioth. Script. Medic. tom. II. pag.* 517.

Nativitatis Domini M. CCCCLXXXXI. die III. Mensis Novembris. Regnante Augustino Barbadico inclito Venetorum Principe.

Haec subsequuntur Beroaldi correctiones, illius nomine & epistolâ ad Ravacaldum supressis.

Editio Brixiana I. Anni CIƆCCCCXCVI. folio maximo.

Antequam de Brixianâ hâc editione differamus, monendus est lector quòd ubi Mactterio (a), atque Orlando (b) fides haberetur, Veneta anni CIƆCCCCXCIV. secundis curis per Rainaldum a Novimagio emissa veniret recensenda. Hoc etiam loco asserit Orlandus typographum libris titulum fecisse *Plinii historiae Naturales*. Sed cum impressionem *die VI. mensis Junii* ex Rainaldi monito affirmet haud levem nobis ingerit suspicionem, quod ex unicâ duplicem effecerit. Ipsissimus enim dies occurrit in allatâ anni CIƆCCCCLXXXIII. itemque memoratâ ad annum CIƆCCCCXCIV. (omnibus bibliothecis ignotâ). Haec nondum oculis meis sese obtulit, neque eam alii, quòd sciam, laudarunt.

Brixianam I. de quâ loquor (quae fortassis prioribus unicè soliis ab alterâ distinguitur [1]) Angelus & Jacobus Britannici fratres anno CIƆCCCCXCVI. ediderunt (c). Titulum praesefert *C. Plynius Secundus de Naturali historia diligentissime castigatus*. Id quamvis gloriosè magis quàm verè dictum sit, non officiet impressoribus, qui tot exemplaria egregiis typis, chartae nitore, & foliorum amplitudine insignia vulgarunt. Illud eis fortasse objiciendum, quòd invicem pugnantia nullo delectu confarciunt. Eâdem enim texturâ Plinium Veronensem & Novocomensem adductis monstrosis auctoritatibus videntur indigitare, tumque primum Naturali historiae adjectam de Auctoris patriâ disputationem, & collecta in Veronensium favorem argumenta adnotavi, cum antea omnes omnino impressores Plinium Novocomensibus adjudicassent. Non illum tamen ubique civibus meis eripuerunt Britannici, sed multa Neotericorum testimonia Veronensibus faventia praemiserunt. Adest enim Johannis Britannici eorum fratris [2] ad Lucam Tertium epistola, quâ litem & disputationem de Plinii patriâ a Matthaeo Rufo resolutam apertissime pronunciavit. Hujus Britannici monitum nonnulla ab Alexandro Benedicto Veronensi medico observata subsequuntur, Rufo inscripta, quibus se in Plinio multa maternam linguam, nempe Veronensem sapientia, observasse profitetur [3]. Vltimò demum ipsius Rufi pro civibus suis adest *Apologia*, quam ad Justum, municipem itidem suum, Equestris

ANNOTATIONES.

(1) *Distinguitur.* Secundam anno 1498. memorabimus, quamvis ad operis calcem annus 1496. occurrat. Affert omnino Palmarii epistolam anno 1498 datam.

(2) *Fratris.* De hoc consule Parparreum Quirinum (d), & Joseph Antonium Saxium (e), Comitem Mazzuchellium (f). Hic est ille Johannes *Brixiensis*, ad quem scribit Pierius Piccus (g). Nobilissimus Vrbis Romae municipem a Ladino *Brixiani*, non *Brixiensis* sibi nomen [illegible] appellare. Caeterum Johannes apud Palatiolum (*Fastorum*) Brixiani agri vicum arcem reliquae familiae nominis, Britannici appellationem usurpavit, quae graviter fuisse a Britannicis [illegible] (h)

(3) *Profitetur.* Hoc loco Benedictus in Plinio scripserit patrium *Veronensium* (si ac vitro utilitate vocabula) [illegible], sed quamdiu similia a Palermo quoque recepta, falsa sint, suo loco ostendemus.

[a] Cat. opere [b] *Pag.* 37 & 388.
[c] *Mattaire pag.* 339 *Orland. pag.* 162. & 388.
[d] *Epist. ad Saxium col* 14. & *seq.* [e] *Pag. DX*
[f] *Vol. II par. IV. pag.* 2106. & *seq.* [g] *Epist. fol. CX.* [h] *Vid. Gibler Theat. Vir. Illustr.*

fitis Ordinis virum dirigebat (1). Ast liceat hoc loco obiter dicere, neminem adeo futilia, uti Rufum, & Benedictum protulisse. Hic enim aliqua excogitavit, quae non Veronensibus tantum, sed quamplurimis Italiae populis convenirent. Matthaeus vero inverecundus plagiarius, penè omnia a Pantheo desumens illius nomen improbo reticet consilio, ac multa nullis terminis veritatem contingentia ineptè farcit, ut Panthei dicta calamistris inurat: quae denique licet optima essent, malè adhuc atque inscitè a Britannico attinguntur, cum plagiarium summis tollat honoribus, debitumque genuino operis auctori praeripiat encomium. sed missa haec faciamus, quae suis locis distributa alibi exponuntur.

In memoratâ editione primum in lucem emersit recens Plinii vita, quâ Naturalis historiae auctor Veronensis Patre Celere, Matre Marcellâ natus dicitur. Anonymi verba in infimi subsellii scriptorem, novissimum, imò eo seculo viventem, rejicienda ostendimus (a). Interim dum allata typographi vulgabant, Plinii elogium a Suetonio conscriptum, atque ex latino Eusebii chronico sententiam adjiciunt, unde Naturalis historiae conditorem Novocomensem fuisse constat, & quod magis mirum videbitur, in praefationis titulo apposuerunt: *C. Plynius Secundus Novocomensis T. Vespasiano suo salutem*. His sanè Angelus & Jacobus typographi, Johannis eorum fratris opinionem vel nolentes oppugnant. Videtur tamen, quod aliquâ ratione bibliopolae de parum cohaerentibus sententiis rutari possint, cum Johannes Britannicus ad Lucam Tertium scribens. *Illud autem*, inquit, *te scire volumus Angelo & Jacobo Britannicis fratribus nostris molestum accidisse quod in ipsam Matthaei apologiam ipso die immo articulo inciderunt: quo iam operi fastigium imponebatur: ita ut quum fere omnes codices titulo Plynii Novocomensis impressi essent. mutare sine cunctatione titulo: quod reliquum fuit impressum sit* (2).

Hisce verbis indicat Johannes, Rufi *apologiam* jam penè absoluto Pliniano opere, ante Auctoris ad Titum praefationem fratres suos praeposuisse. Legimus ad calcem

Caii Plinii Secundi de naturali historia opus feliciter absolutum est quam diligentissime castigatum. Impressum Brixiae opera & impensa Angeli & Jacobi de Britannicorum (3) *fratrum Magnifico Equite Hieronymo Donato Urbis praetore: Regnante Serenissimo Principe Venetiarum Augustino Barbadico Anno Nativitatis Domini* M. CCCCLXXXXVI. *die XX. Aprilis*.

Editio Veneta VII. Anno CIƆCCCCXCVI. *justo folio*.

Eodem anno CIƆCCCCXCVI. Plinium Venetiis Bartholomaeus a Portesio vul-

ANNOTATIONES.

(1) *Dirigebat*. Scipio Maffejus (qui Matthaeum Rufum anno 1496. egregium de Plinii patriâ opusculum vulgasse profitetur) ad mirum, ni fallor, Naturalis historiae apologiam animo respexit.
(2) *Impressum sit*. Reliquas huic Brixianae impressioni, & Venetae ejusdem anni 1496 apud Portesium commentationes in sequenti impressione attingemus.
(3) *De Britannicorum*. (Sic) Omnino perperam.

(a) *Vide lib. II. & V. harum Disquisitionum.*

vulgavit. Non omnino rectè typographi nomen, & impressionis dies apud Maetterium affertur (a). Mediolani in Braydensi, Placentiae in Capuccinorum, Parmae in nostrâ extat bibliothecâ, itemque hujus editionis exemplar vidi anno CIↃIↃCCLXI. apud eruditum Barberium Collegii Jesuitarum Fidentinorum Rectorem, optimis manuscriptis restitutionibus illustre.

A Brixianâ editione paucis ante mensibus in lucam emissâ allatas Neotericorum ineptias prodromi loco praefigit typographus, cum operi itidem titulum faciat

C. Plynius Secundus de Naturali historia diligentissime castigatus.

Inversâ paginâ occurrit memorata Plinii vita, quae per haec verba incipit

C. Plynius Secundus Veronensis natus sub Tiberio [1] *patre Celere matre Marcella &c.*

Hinc Johannis Britannici ad Lucam Tertium Brixianum Patricium, & Alexandri Benedicti ad Matthaeum Rufum epistolae. Adnotavi librarium, qui Naturalem historiam diligentissimè a se castigatam exhibere profitetur *Plinii, historiae*, & multa alia nomina vitiare, ut Nicolaus Perotus ab illo Pontifex *Sepontinus* in Rufi *apologiâ* quoque dicatur. Reliqua itidem nullo ordine consarcinantur. Rufi ad Justum *apologiam* subsequitur Plinii Junioris ad Marcum epistola. Hanc Suetonii in libro de Viris illustribus testimonium, ubi legimus. *Plynius Secundus Novocomensis equestribus militiis industrius* [2] *functus* Suetonii de Seniore Plinio elogium, altera Consularis Plinii ad Tacitum epistola, inde Tertulliani, & Latini chronici sententiae. Demum Plinianae praefationis in hanc speciem titulus *C. Plynius Secundus Veronensis* [3] *T. Vespasiano suo salutem.* Multa ex Hermolai Barbari castigationibus desumit, cujus nomen obliviscitur. Ad totius operis calcem legimus

Caii Plynii Secundi de Naturali hystoria opus foeliciter absolutum est quã diligentissimae [4] *castigatum impressum Venetiis accuratissime per Bartolomeum de Zaniis de portesio* [5] *anno ãfre Salvatoris. M. CCCCLXXXXVI. die XII. mensis Decẽbris.*

Editio Veneta VIII. Anni CIↃCCCCXCVII. & XCVIII. folio maximo.

Plinii Naturalem historiam ex castigatione Hermolai Barbari a Bernardino Be-

ANNOTATIONES.

(1) *Sub Tiberio.* Hanc sola dictio non latinam, sed barbaram sapientem prodit. Patris, matrisque appellationes a suppositio elogio desumptas confodimus libro II.
(2) *Industrius.* (Sic).
(3) *Veronensis.* Videtur, quòd Portesius profecerit ex Johannis Britannici ad Lucam Tertium epistolâ, cujus verba paullò ante exscripsimus, idemque pro Novocomensi Plinium Veronensem in operis praefatione enunciandum [illegible].
(4) *Diligentissimae.* (Sic). Error hic in voce, uti alibi in locis negligentiam Portesii satis prodit.
(5) *De Zaniis de portesio.* [illegible] ab Orlandio appellatur *Bartolomeus Zani de Portesio* (b). [illegible] alibi ad [illegible] [illegible] editis operibus sola inscribit *Bartolomeus de Zanis de Portesio*, unde tradit gentilitium familiae nomen Zani videtur, patria *Portesio*. Ego gentilitium nomen corruptum puto, deductumque a *Johannis* vocabulo, cum [illegible] [illegible] legamus *per Bartolomeum de Zaniis de portesio* quem appellant per duplicem [illegible] [illegible] *Bartolomeus de Giovanni* Johannis [illegible] vocabulum [illegible] hodie nunc quoque [illegible] Veneti. Morhofius hunc impressorem *Zanetum* dixit, atque et [illegible] duplicem facit, cum Linii [illegible] memoretur *Venetus*, a 1 (c), *duas, una a Portesio an 1498 & alia a a Georgio de Rusconibus Mediolanensi 1501 procurata.* Rectè hanc editis anni 1496, & typographi appellationem recensentur in Helsiana celeberrimâ bibliothecâ.

(a) *Tom.* 1 *pag.* 339. (b) *Pag.* 36. (c) *Polyhistor. tom* 1 *lib.* IV 3

Benalio editam anno CIↃ CCCCXCVIII. Venetus memorat Fabricius (a), eique subscribere videtur Harduinus [1]. Vero propius accedit Maetterus, qui Naturalem historiam a Bernardino Benalio superiori anno coeptam, hoc demum absolutam affirmat. Pellegrinus (sive ut ipse & aliis placet Peregrinus) Orlandus duplices facit Benalii impressiones hoc titulo [2] (b).

Plinius de Naturalibus historiis cum castigatione Hermolai Barbari per Bernardinum Benalium fol. —— 1497. ejusdem Naturales historiae per eund. anno M.IID fol. —— 1498.

Apertè tamen hallucinatur, cum una tantum editio Benalio tribuenda sit, atque haec magis ad annum CIↃCCCCXCVII. quam ad sequentem spectet, cum ad operis calcem legamus:

C. Plynii de Naturali historia libri XXXVII. Ex castigationibus Hermolai Barbari [3] *diligentissime Recogniti. Impressi Venetiis per Bernardinum Benalium anno a Natali Christiano. M.CCCCLXXXXVII.*

Cum gratia & privilegio ut in eo.

Vt autem hujusmodi opus in subsequentem quoque annum referatur, in caussâ fuerunt, quae librorum fronti Palmarius adjecit, ut proximè aperietur. Titulum igitur praeposuit:

C. PLINII SECVNDI NATVRAE HI
STORIARVM LIBRI. XXXVII
E CASTIGATIONIBVS
HERMOLAI BARBA
RI QVAM EMEN
DATISSIME
EDITI.

In averso folio statim occurrit epistola, cujus inscriptio:

Nobilissimo Iuveni Consalo Rastio Delavega & Mendoza Laurentii Suaris de Figueroa & Mendoza Hispaniarum Regis ad principem & Senatum Venetum Legati filio Jo Baptista Palmarius.

Cum longissimam praefationem (4) vigiliis suis adjecerit Palmarius, nonnulla tantum ad rem delibabimus. Primo loco Hermolai Barbari, *Viri omnium qui aetate illâ fuere doctissimi* laudes attingit, Pliniumque in quingenta volumina formis expressum reddere profitetur. Post Gonzali filii, Laurentii Patris, Figueroae & Mendotiae gentis encomia post novum de Hermolai castigationibus ex Politiani, aliorumque sententiâ admirandum judicium, se ab Antonio Moreto illustri & probo Bibliopolâ rogatum affirmat, ut ipsas Barbari castigationes, tran-

ANNOTATIONES.

(1) *Harduinus.* Inter editiones, quarum collatione suam emendationem prodisse affirmat Harduinus, Benalianam anni 1498 profert, quamvis typographi incuria annus 1598 irrepserit.

(2) *Titulo.* Quae anno 1497. assignat, dubitatio sunt ex ultimae Benalii verbis; quae anno 1498. tribuit, originem habent ex adjectis Johannis Baptistae Palmarii, praefatione &c., desitoque nae Orlandus Romanis notis M. IID. & Arabicis 1498. ipsissimum annum duplici figura reddat.

(3) *Barbari.* Hâc de caussâ in bibliotheca Pinelliana scribitur in Hermolaum Barbarum editione Venetiis 1497.

(4) *Praefationem.* Johannis Baxi Alarensis Epistola, & Philippi Beroaldi Epistolas integras, utpote inventu difficiliores, neque adeo prolixas subjeci. Hanc in multis editionibus facile inveniendam consulto omittimus ab initio ad finem transcribere.

[a] *Bib. Latin. tom. I.* [b] *Pag. 352.*

scribentium vitio corruptas, emendaret, in quibus recensendis adeò sedulam navavit operam, ut tam emaculatum exemplar impressoribus dederit. *ubi* (mirum dictu) *ne syllaba quidem una aut littera perperam posita subsisteret* [1].

Damnat subinde proximam Naturalis historiae impressionem, in quâ nonnullis in locis pro Plinianis, Hermolai verba posita indolet plura contulisse exemplaria, filumque Hermolai exemplo a Venetâ secundâ editione dirigere, a quâ nunquam, nisi certissimo argumento discedere affirmat dubia in marginibus adnotando, atque emendationum suarum rationem exponit, alia etiam restituenda subjicit, gaudeoque nobis satis concinere ad verba lib. XXXI. *ut protinus misceatur etiam ministrorum ejus* [2] *haustus ex illa majestate ingenii*. Vtinam Codicem MSS. quem in testimonium profert, longiore descriptione indicasset. Vltimò ad Lectorem epigramma hujusmodi legitur

» Qui Coelum. Terras Aequor Genus omne animantum:
» Omne exors Animae quid ferat omnis Ager.
» Inuentus rerum uarios Artesq, Metalla·
» Marmora cum gemmis quid iuuet aut noceat:
» Deniq, naturae qui cuncta adoperta revelat
» Plynion integrum candide lector habes.
» Atq, ita quod priscum praeservat fronte Nitorem
» Lima viri docti [3] praestitit Hermoleo:
» Cui fere te tantum (dicam) debere fatendum.
» Auctori quantum saecula debuerunt [4].

OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE MIID. [5] EIDIB. FEBRVARI. AVGVSTINI BARBADICI PRINCIPATVS ANNO XII.

Post haec adduntur antiquorum elogia nempe Plinii Caecilii epistola ad Marcum, Suetonii Tranquilli in libro de Viris illustribus testimonium, ubi *Plynius Secundus Novocomensis* &c. altera Plinii sequentis ad Tacitum epistola, Tertulliani in Apologetico sententia, itemque ex libris de Temporibus Eusebii Caesariensis, ibique de more legimus *periit dum invisit Vesuuium*.

In operis titulo

C. Plynius Secundus Veronensis Vespasiano suo salutem.

Videtur quòd Palmarius impressionis, & calamo exarati codicis nobilissimi (cujus superiore libro meminimus) copiam fecerit Ruitio Mecoenati suo, cum lauda-

ANNOTATIONES.

(1) *Subsisteret.* In hoc adfonte pinet apparent, sed tamen aliqui inveniuntur, typographici errores.
(2) *Ejus.* Hoc vocabulum redundat: Sed mansisset [illegible] & [illegible] sublatum.
(3) *Viri docti.* Hisce verbis Palmarius innuitur, unde Epigrammatis auctor, alios viri ab [illegible] ad Barbari [illegible] adhibenda. Turpe enim esset, quòd de se ipso hujusmodi concinnet Palmarius.
(4) *Debuerunt.* Ita in aliis etiam subsequentibus, atque ex hac translatis editionibus. Videtur tamen, quòd metrum exposcat *debuerint*.
(5) MIID. Video ut hisce notis annus 1498 innuitur, unde iterum differt a superiori [illegible]. Id non alio tueri posse, nisi dicas Palmarium publicis [illegible], [illegible] more Veneto incipere a die, quâ CHRISTVS humani generis SERVATOR [illegible] contra Bonalum Bergomensem (a) [illegible] Nisi res ita se habeat, fatendum esset [illegible] Palmario [illegible], legendumque MIID. (nempe 1497) cum Augustinus Barbadicus Rempublicam [illegible] anno 1485, [illegible] Principatus [illegible] 1497. Neque enim [illegible] locus, quòd Palmarii [illegible] Naturalem historiam [illegible] typographum a Palmarii epistolâ [illegible].

(a) *Vide Phil. Bergom. supplement*

datum Barberinae bibliothecae membranaceum exemplum huic editioni adamussim conveniat. Non omittam Palmarium quaedam scitè animadvertere, alia antiquis Venetae II. editionis erroribus reddidisse, cujus testimonio esse possent, quae jam Barbarus confoderat in praefatione. Non igitur recudendum erat Palmario *Vernaculis suis & famulis*, neque in Junioris Plinii epistolâ vulgandum jejuno sensu *Non. Kal.* suppresso mensis nomine. Spectanda caeteroquin haec erit editio characterum formâ, foliorumque amplitudine; diversas insuper lectiones ad oram paginarum exhibet, quae methodus tunc primum in Naturali historiâ apparuit.

Bibliothecule nostrae exemplar haud parum facio, eo quia ad Johannem Petrum Ajroldum [1] insignem Medicum, atque antea ad Antonium Comitem virum utraque linguâ eruditissimum spectaverit: interspersum est annotationibus nonnullis Ajroldi, & Comitis [2].

Iis temporibus collocandum esset vetustum Mediolanense exemplar, cujus auctoritatem adducit Dalecampius. Verum cum Medicus Cadomensis non eâdem Maetteri diligentiâ usus sit, & novissimum ignotumque Insubribus factum prodat ipse de dubiis rogetur omnibus. Nusquam enim Naturalem historiam Mediolanensibus typis concessam vidi, neque aliis notam audivi. Talia sane ignoravit Joseph Antonius Saxius Ambrosianae bibliothecae Praefectus, cum de vetustioribus quibuscumque libris, qui seculo XV. Mediolani publicam lucem adspexerunt, minutissime disputavit [3].

Editio Brixiana altera, quae anno plerumque CIƆCCCCXCVIII. attribuitur, sed in operis calce annum CIƆCCCCXCVI. profert.

Non unâ vice dubitavi utrum hanc Brixianam editionem, ante alteram anno CIƆCCCCXCVI. memoratam recenserem, cum ad extremi operis calcem legantur *C. Plinii Secundi de Naturali hystoria opus impressum Brixiae* (ab iisdem Britannicis fratribus) —— *anno Nativitatis Domini MCCCCLXXXXVI die XX. Aprilis*. Cum igitur non tantum annus & dies, sed alia etiam in idem tempus collineent, justissima oritur suspicio, quod hoc unum ex iis sit exemplaribus, cui fastigium imposuerant Britannici, cum in eorum manus venit Rufi *apologia*, unde locum Rufi ineptiis facturi, a plerisque impressis prima absciderint

ANNOTATIONES.

(1) *Ajroldum*. Volumen ad hunc spectasse infuitur autographa annotatio: *Ajroldi fum, Antonii Comitis Ammanfis* [illegible] [illegible] *Ajroldus, Ajroldus, & Airoldus*. Johannes Petrus ab Angelo [illegible]

(2) *Comitis*. Hujus editionis exemplar in coenobio Sancti Leonardi extra Veronae moenia, pariter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(3) *Disputavit*. Anno CIƆCCCCXCIV Hermolai Barbari in Plinium castigationes Mediolani prodiisse duplici loco [illegible] Fabricius, atque ex illo laudatus Sitlas (*b*), has tamen neque Saxius, neque ego attigi.

[a] *Bibl. Script. Mediolan. tom. I. col. 11.*
[b] *Fol. LDXCVI. ad ann. 1494.*

folia, sed id non omnibus libris acciderit. Quod certissimum est, differt haec impressio ab aliâ, in plerisque prodromi loco positis. Titulus est hu[illegible] idi:
C. PLINII SECUNDI NATURAE HISTORIARUM LIBRI X[illegible]VII. E CASTIGATIONIBUS HERMOLAI BARBARI QUAM EMENDATISSIME (1) EDITI.

Postea *Nobilissimo Iuveni Consalo Rustio &c. --- Jo. Baptista Palmarius.*

Integra Palmarii praefatio, subjectum epigramma *Qui Coelum Terras. Aequor &c.* uti in Veneta Benalii editione apparet, itemque legimus:

Operi supremа manus imposita ann. gratiae MIID. *iidib. Februarii Augustini Barbadici principatus anno* XII.

Haec igitur operi praeposita, & annum CIↃCCCCXCVIII. indicantia a Benalii impressione acceperunt Britannici fratres, neque ultimis eorum verbis cohaererent. Dicendum igitur, vel indoctum typographorum institorem ultimam subscriptionem ab aliâ deduxisse, vel jam vulgatae anno CIↃCCCCXCVI. resecatis Veronensium foeturis, Palmarii praefationem supposuisse, librumque postea anno tantum CIↃCCCCXCVIII. publicasse (2). Ut haec omnia nitidius apparerent, necesse esset utrumque exemplar invicem conferre (quod nobis non licuit) tunc enim constaret, an solum initiis, an versibus etiam in operis corpore differant geminae impressiones. Quod certum est, secunda haec Britannicorum convenit Benalianae, legitque „ C. Plinius Secundus *Veronensis* Vespasiano Suo Salutem „

Brixiani exemplaris auctoritatem affert Ulysses Aldrovandus, cum de Phoenice Plinianam sententiam expenderet, quem locum pariter adnotavit Thomas Brounius (a). Harduinus hujus editionis exemplo usus est, quod olim Guilelmo Pellicerio Montis pessuli Episcopo spectabat, & quibusdam margineis adnotationibus ipsiusmet calamo exaratis preciosius evasit. Codex e Claromontanâ Parisiensi in nobilissimam PHILIPPI Principis Parmensem bibliothecam, dum haec commentamur, migravit adnotavique post impressa verba „ MIID *Eidib. Februarii Augustini Barbadici principatus anno* XII „ adjectam fuisse a Pellicerio illam Plinii vitam, quae incipit *Caius Plinius Secundus Veronensis natus sub Tiberio, Patre Celere, Matre Marcella &c.* Jacet haec in folii coronide ante sequentis Plinii epistolam ad Marcum. Subinde ad verba Suetonii Tranquilli in libro de Viris Illustribus *Plinius Secundus Novocomensis* calamo patriae nomen delevit, itemque ex libris de Temporibus Eusebii Caesariensis clausulam *periit dum invisit Vesuvium* abrogatam comperio, quae omnia haud levem Pellicerii ostendunt oscitantiam, primo cum irridendo Anonymo Auctori Plinianae vitae ita adhaereat, ut illam integram subjiciat, secundo ut in longe meliori, & Suetonio tributa *Novocomensis* dictionem obelo confodat, addatque ad libri oram *cassatum quia in codicibus veris ea vox non est* (3). Vidimus hujusmodi vocabulum in om-

ANNOTATIONES.

(1) EMENDATISSIME. Multis tamen scatet erroribus. Plinii nomen modò per y, modò per i redditur. Ita *hystoriae: Ravenna . . . historias disciplinas . . . horologio: Aquae Statiellorum . . . Pompejus &c.* cum legendum sit *historia: Ravenna: Historias disciplinae horologia: Aquae Statiellorum: Populi &c.*

(2) *Publicasse.* Fortassis hîc de causâ a Fabricio, & Mattairo haec Brixiana secunda editio anno 1498. collocatur, quamvis typographi nomen omnino reticeatur.

(3) *Non est.* Nunc geminam similem quà de causâ. Harduinus scripserit „ In veris codicibus vox ea *Novocomensis* abest, & abesse utique debet „ Pellicerii d[illegible] ob oculos habet, & imprudens adauget, cum in veris codicibus ea vox appareat, & appareat utique debeat.

[a] *De error. popular. lib. III. cap. 12. pag. 184.*

omnibus membranis vel extare, vel eâ ratione corrumpi, ut literarum ductus & textura non alium recipiat. Vltimo latini chronici verba falsò expungit, quae omnino legenda fatis probavi, & infra peculiari volumine Divo Hieronymo spectare ostendemus [1].

Vt aliqua de Pellicerii annotationibus obiter delibemus, monendi erunt lectores in Plinii praefatione adsuisse permultas restitutiones, quae editis Auctoris verbis impositae ex atramenti vitio evanuerunt. Magis perspicuae sunt illustrationes, quae usque ad verba *unde provocatio appellatur*, Pellicerius deduxit. Auctorum & rerum elencho nihil addidit, decimoque libro, ut Harduinus vidit, illustrationes clauduntur.

Editio Veneta IX. Anni CIƆCCCCXCIX.. *justo folio.*

Hujus editionis exemplaria deducta sunt a Benalii impressione, a cujus nitore tamen longè distant, prima verba Gothicis elementis redduntur. *C. plinii secundi naturae historiarum libri*. XXXVII. *e castigationibus hermolai barbari quam emendatissime editi*. In posticâ folii parte subsequitur Palmarii ad Ruttium praefatio, in quâ graecae voces desiderantur formarum, ut videtur, inopiâ. Spatium tamen lacunis per idoneum amanuensem implendis relinquitur. Additur epigramma *Qui Coelum &c.* & verba OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRACIAE MIID. &c. postea in ACTOREM [2] ELOGIA, titulusque Plinianae praefationis *C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo Salutem*. legimus ad calcem

C. Plynii [3] *Secundi de Naturali historia libri* XXXVII *Ex castigationibus Hermolai Barbari diligentissime Recogniti. Impressi Venetiis per Joannem Alvisium de Varesio* [4] *Mediolanensem ãno a Natali Cristiâo* [5] M CCCCLXXXXIX. *die* XVIII. *Maii cum gratia & privilegio ut in eo.*

Allarae editionis exemplar extat in Ambrosianâ Bibliothecâ, aliudque Romae possidebant [6] Sanctae Crucis Hierosolymitanae Cistercienses monachi, cum hujus notitiam, & rariorum calamo exaratorum librorum multis ab hinc annis praebuit Joachim Cardinalis Besutius, cujus defuncti memoriam libentius hoc loco ingero, quòd ad gravissimas curas a Benedicto XIV. evocatus amplissimo Christianae Reipublicae Ordini non minus splendoris addiderit, quàm inde acceperit. Exemplar bibliotheculae nostrae, nonnullis, egregiisque illius aevi annotationibus conspicuum, usui nobis fuit, ut Plinium quandoque verae lectioni restitueremus.

SE-

ANNOTATIONES.

(1) *Ostendemus*. Libro XIV. haec omnia dicata invenies, & XIII. de Statorum opere disputabimus.
(2) ACTOREM. Restitue AVCTOREM aut alia mihi nota editio.
(3) *Plynii*. (Sic.)
(4) *De Varesio*. Beset ut in suo exemplari *de Varesio* excuso mihi recensuisse, verum in nostro apparet *de Varesio*. Ex hujus impressionis parte, cursoris oculis lustrata, fortasse errandi occasionem delumpsit, qui Plinium Mediolani editum Joh. Alberto Fabricio retulit. Caeterum ignoro, an hoc *Alvisius* appellatus, quòd ad familiam Alvisiam (quae adhuc viget) a Varisio Mediolanensis agri oppidulo spectaret, vel ad longè clariorem Varisiam gentem pertineret, ipseque Italice nuncupatus diceretur *Johannes Aloysius*, quam alterum vocem barbarâ methodo corruptam reddiderit. Malè in Theophili Georgii lexico editus anni 1491., atque altera anni 1499., ab ratione recensentur, quasi ab eodem typographo impressae fuissent. Corrigenda insuper ejusdem inepta verba 1491 — 1499. — *f. Venetiis Aloys* (*r*) „ Cum prima edita anni 1491. Thomae a Blavis; haec Johanni Aloysio, sive Alvisio a Varisio spectat.
(5) *Cristiâo*. (Sic)
(6) *Possidebant*. Nunc minimè invenitur.

[a] Tom. II. pag. 226.

SECTIO. SECVNDA

De Plinianis editionibus Decimo sexto Seculo exaratis.

ANdreae Alciati sententiam alibi attigimus, quâ de ser*m*onis Plinii patriâ sermonem habens, antiquorum codicum fidem pro Comensibus stare Venetos demum librarios Plinium illis eripuisse affirmavit. Quam vera utroque latere protulerit, ultimo loco allatae impressiones, itemque in primâ hujus sectionis parte proferendae utique ostendent.

Editio Veneta X. Anni CIϽIϽVII. *folio parvo.*

Hanc emendavit Alexander Benedictus apud Lignacum Veronensis territorii oppidulum natus (a), aliisque jam editis voluminibus clarus (b). Plinii Naturalem historiam margineis scholiis edendam curavit[1], illamque vulgarunt Johannes Rubeus Bernardinus fratresque Vercellenses parvo folio, titulumque Gothicis characteribus conflatum praesefert:

C. Plinii. Secundi. Veronē
sis historiae naturalis
Libri XXXVII. ab Ale
xādro Benedicto
Ve. physico
emendatio
res red
diti.

Opus clarissimis civibus suis dicat Benedictus longâ epistolâ, quae incipit hisce verbis:

Laudandi sunt Cives praestantissimi qui C. Plinii Secundi veronensis auctoris celebratissimi de naturali historia volumina foecundissimum latinae linguae opus a notabili foeditate operosius vendicare non desinunt. Encomia demum inter Plinium, & illius emendatores dividens *hanc culpam*, addit, *aetate nostra quum resipiscere ingenia coepissent restituere conati sunt Merula alexandrinus noster* [2] *& Hermolaus Barbarus qui in hoc Pliniano māgento diu versati sunt. Nos quoque conatus nostros in iis praesertim quae ad medicos effectus pertinent oīdimus* [3]. Hinc omni jure damnat

ANNOTATIONES.

(1) *Curavit.* Fabricius in mediae & infimae latinitatis bibliothecâ nihil de Benedicti Pliniana castigatione meminit, cum tamen alia historica, & medica recensuit (c). Nihil pariter de hoc labore invenio apud Mangetum, cum varia Benedicti opera enumeret, illumque insignis omnes studebat (d): quodve magis est Plinianus Benedicti labor omittitur ab Andreâ Chiocco, ubi de Collegio Veronensis medicis agit (e).

(2) *noster.* Quâ de causâ suum appellet Merulam, ignoro, nisi forsitan ob conjunctam Venetiis superiori seculo culturam. Merula nihil peculiari opere in Plinium typis vulgavit, sed cum Naturalem historiam publico munere enarraret, transformationum menda finxit, uti etiam in commentariis ad Martialem, enarrat.

(3) *Ondimus.* (Sic) puto pro *cudimus.*

[a] *Vid. Maffei Veron illustrat. par. II. fol. 119.* [b] *Jo. Andr Quenstedt Dialog pag. 280.*
[c] *Tom. I. pag. 164.* [d] *Bibl. Script. Medic. tom. I. lib. II. pag. 281.*
[e] *Vid. Thesaur. Ital. tom. IX. par. VIII. col. 4. & 5.*

nat tres versus continuos *dvinae praefationi interjectos in officina impressoria Jo. Spyrae* (1) *prioris artificis*.

Differentiam inde Venetam inter secundam impressionem, suamque ponit: multa ad medicinam spectantia attingit, vetustissimumque codicem (utinam aetatem & Dominum indicasset) in testimonium adducit. Arguit subinde Hermolaum Barbarum, eo quia contumaciter Plinium *Novocomensem* facit, & nonnulla in Veronensium favorem profert argumenta, quae elumbia omnino sunt, & suo loco confodimus. Secundorum monumenta, ad quae provocat, & quod Plinius parentibus dicasse credit medicum Veronensem Romanam appellationum rationem omnino ignorasse, ostendunt. Plinium denique Veronensi lingua scripsisse somniavit, eâdem ratione quâ se Romanum Senatorem facere tradit [a] Data est epistola *ex Venetiis* MCCCCCVII. *Kls. Januariis*.

Subsequuntur Quinti Aemyliani (2) Cimbriaci Poetae ineptiae, quibus *ad C. Plinium Secundum Veronensem Encomiasticon* titulum fecit. Argumentorum valorem cum alibi pensitaverim, sufficiet hoc loco Carminis initium afferre, ubi Benedicti vigiliae extolluntur

„ Veronae decus & domus Secundae
„ Plini (4) gloria cognitumque lumen
„ Ingens historiae perennioris.
„ Quis te sic nitidum manu expolivit,
„ Docta (Juppiter) & scientiori &c.

Carminibus jungitur monumentum, quod Parentibus C. Plinium dicasse affirmabant Veronenses. Vltimo tot inter Priscorum de Plinio testimonia, unicam sororis filii ad Tacitum epistolam exscribit Benedictus, legitque in operis praefatione

C. Plinius Secundus Veronensis T. Vespasiano Suo Salutem.

Ad calcem

Hoc opus Caii Plinii Secundi naturalis historiae impressum fuit per Joannem rubeum (5) *& Bernardinum fratresq; Vercellenses* (6) *ab incarnatione anno domini* 1507. *die XVI. Januarii*.

Praeter dubias lectiones, quas ad paginarum oras ubique (excepto tamen elencho) obtulit, duas subjecit tabulas. In primâ *Hic*, ait, *lector errores quosdam variasque lectiones videbis ex quibus pro cujuslibet animo plura deligi ac restitui possunt. Reliqua in sequenti impressione videbuntur*.

In secundâ *Hic*, inquit, *simplicia litterarum ordine explicabuntur in quibus Dioscoridis summi medici imaginem videbis. Haec ex tota universitate simplicium acervata* &

ANNOTATIONES.

(1) *Jo. Spyrae.* (Sic.) Vides, et Benedictus primo post impressionem agnoscit vulgatam ex officinâ Johannis Spyrae, sive Spirensis.
(2) *Tradit.* En verba lib. XXXIII. VII. Plinius asserit majorem Gentium partem, hominumque etiam, qui sub imperio nostro degunt, annulos hodie non habere. Plinium eu Romani Equitis ad Amplissimum Ordinem promotum compositum in ejus vitâ, non tamen id evincunt verba, ad quae provocat Benedictus.
(3) *Quinti Aemyliani.* Hunc Paleonius appellat *Quintianum Aemilianum* (a).
(4) *Plini.* Vt caveretur ille servaretur, scribendum erat *Pline*, ita Poetae verba refert Paleonius hoc loco tamen invenio *Plini*.
(5) *rubeum.* (Sic) Venetiis Rubeum, sociosque typographicam artem exercuisse constat. Oppido tamen nomen in memoratâ editione desideratur hoc loco.
(6) *Vercellenses.* In bibliothecâ Casinensi vidi Plinii Caecilii epistolas, editas anno 1510. *per Joannem & Bernardinum fratres de Lisona Vercellenses*. Conradum eorum videtur Johannis & Bernardini Lisona Patria Vercellis, alii Vianum Lisonensem, seu Leonensem maluerit appellare, cum in Boccaccii Decamerone vulgatum *In Venetia per Bernardino de Viano de Lexona Vercellese* 1515 (b).

[a] *De Vit. Plin. pag. pag.* 181 [b] *Vide Catalog. librorum Italicor. &c. Lolonii* 1756. *pag.* 89.

& in quidam cumulum consectis ostendimus pro medicorum utilitate vel quibusvis de medicinae facultatibus judicium afferre volentibus. Reliqua si quae addere voluerit bene ventus subiungat.

Dioscoridis imaginem in Plinio vidit Benedictus, eo quia in multis sibi uterque conveniant. Hinc multi Plinium suppresso nomine pleraque a Dioscoride accepisse statuunt, quae tamen minus veritati consona suo loco ostendemus.

Hujus editionis exemplaria vidi Romae in Jesuitarum bibliothecâ, & Neapoli apud Alexium Symmachum Mazochium, haud vulgari amicitiâ nobis conjunctum, Virumque animi candore, & tantis sapientiae dotibus toti Europae notissimum. Alterum ego possideo [1]. Impressio optimis constat formis, nitidissimâ papyro, nigerrimo atramento. Sua certè laus debetur Benedicto [2], quod non tantum geminas tabulas, sed omnium primus folia Arabicis numeris distinguat, nonnulla rectè emendet, plura tamen vel sicco pede pertransit, vel infelici conatu attingit, ut superioribus libris, ni fallor, satis superque comprobavi.

Editio Veneta XI. Anni CIƆIƆX. folio octo in partes complexuto.

Anno CIƆ IƆX. Plinius Venetiis ex Benedicti recensione iterum apparuit, quod Harduino, Fabricio, Maertero, Funcio, aliisque Naturalis historiae impressiones recensentibus, ignotum comperio. Opus duplicibus voluminibus comprehensum attrectavi, sed duplicibus quoque in bibliothecis hiat convulsum. Prima pars Mediolani in Archintaeis aedibus, secunda Comi in Theatinorum Collegio. Quae Mediolani visitur titulum praefesert

C. Plinii Secundi Veronensis historiae naturalis libri decem & septem primi volumine ab Alexandro Benedicto Ve. Physico emendatiores redditi.

Hic etiam, uti anno CIƆCCCCCVII. accidit, unica Plinii sequentis ad Tacitum apparet epistola, & illam quoque minus exactè refert, multa demum ut emendatiora reddat partim negligit, partim corrumpit [3].

In secundâ verò parte, quae duodeviginti ultimos comprehendit libros, ad supremam coronidem legimus.

Hoc opus Caii Plinii Secundi Naturalis historiae finitum fuit die ultima mensis Augusti. M. CCCCCX. Laus Deo.

Hanc Plinii historiam Venetiis editam fuisse typi Aldinis formis egregiè respondentes, & Benedicti eâ in Urbe medicinam facientis incolatus satis ostendunt.

ANNOTATIONES.

(1) *Possideo.* Memoratur etiam in Bibliothecâ Hulsiana, & Theophili Georgii syllabo.

(2) *Benedicto.* Legi apud virum doctum Stephanum Borgiam in Tudertinum oppidi laudatâ historiâ (a). *Or questi* [illegible] *si vede* [illegible] *nel termine* Tudertino, [illegible] 1507. *Dell' Aldo nel* 1536. [illegible] Hanc Benedicti imperfectionem inter [illegible] ab typorum elegantium, sed nequaquam inter optimas collocabimus.

(3) *Corrumpit.* Quantum Naturalem historiam [illegible] depravaverit, [illegible] Leonem [illegible] [illegible] *Libri Naturalis historiae* [illegible] *Caesaris* [illegible] *a notationis sua & salutis.*

[a] §. IV. pag. 38.

dunt. An ex Aldi officinâ prodierit non adhuc auserim affirmare, cum ejus apophragismate destituatur. Prima inter Plinianas editiones est, quae typographi nomen, & impressionis locum reticeat, quamvis a multis absque ullâ dubitatione Aldo tribuatur.

Editio Parisina I. anni CIↃIↃXI. justo folio.

Anno CIↃIↃXI. Nicolaus a Pratis in Regiâ Lutetiae Parisiorum Academiâ Plinium nitidis characteribus impressit Maettario teste [1] (*a*). Ad hanc provocat Wesselingius (*b*). Tunc primum extra Terram Italiam Naturalis historia publicam lucem adspexit. Fortasse ante Parisinam editionem apparuit Plinius, cujus sententiam attulit Pacius a Castro *ex codice quodam gothicis exarato literis* (*c*) [2]. Verum hoc exemplar ad manus nostras minime pervenit, dubiumque lectorem Pacius relinquit, an de manuscripto codice loquatur.

In bibliothecâ Duboisianâ recensetur *Plinii Secundi historia naturalis* 1511. *in* 4. Nescio, an id colligentis incuriâ irrepserit (*d*).

Editio Parisina II. Anni CIↃIↃXIII. justo folio.

Primae Parisinae impressioni jungenda venit altera hoc anno vulgata, quibus, fortasse, adornandis operam suam navavit Nicolaus Beraldus, nam vetus Beraldi exemplar, itemque veterem Parisiensem editionem in auxilium adducit Dalecampius. De hâc paullò infra.

Editio Veneta XII. Anni CIↃIↃXIII. justo folio.

Plinium hoc anno ex recognitione Alexandri Benedicti Venetiis cusum memorat Fabricius, & Funcius. Extabat in bibliothecâ Vlsianâ (*e*) [3], itemque apud virum doctissimum Julium Pontederam, cujus auctoritatem quandoque profert (*f*), de hâc editione, ad annum CIↃIↃXVI. iterum sermonem habebimus, sufficietque in praesens adnotasse volumen a Melchiore Sesâ editum fuisse praeposito titulo

C. Plinii Secundi Historiae Naturalis libri XXXVII. aptissimis figuris exculti ab Alexandro Benedicto Veronensi Physico emendationes redditi.

Editio Parisina III. Anni CIↃIↃXIV. justo folio.

Parisiensem anni CIↃIↃXIV. impressionem recenset Fabricius (*a*), & Funcius,

ANNOTATIONES.

(1) *Teste.* In Bibliothecâ Vlsianâ annotetur haec Plinii historia Parisiis anno 1511. edita, neque altra additur (*g*). Maettarius titulum, sive impressionis verba in hanc speciem refert.
Plin. Natur. historia impressa novissime a Nicolao de Pratis characteribus impendio Francisci Regnault ac Johannis Frelon in Academia Lutetiae Parisiorum 1511. XIII. Kal. Januarii.

(2) *Literis.* Non valetur, quòd exemplar esse possit per Johannem Rubeum emissum anno 1507. nam ibi titulus solùm Gothicis characteribus, reliquum operis Romanis, pulcherrimisque elementis constat. Fortasse erit editio Hagenoensis, quae nondum ad manus meas pervenit.

(3) *Vlsianâ.* Monstratur in bibliothecâ Argentoratensi Ordinis Hierosolymitani (*h*).

(4) *Fabricius.* Recensetur in bibliothecâ Pinelliana (*i*).

[a] Tom. II. [b] *Ad Antonin. Itiner. pag.* 101.
[c] *Annot. MSS. ad Plin. Paris. ann.* 1532. [d] *Tom. II. pag.* 367.
[e] *Tom. I. pag.* 213 [f] *Vid. epistol. LXV. pag.* 581.
[g] *Tom. I. pag.* 105. [h] *Pag.* 160. [i] *Pag.* 163.

cius, qui illam ex castigationibus Hermolai Barbari produisse affirmat. Eâ utitur Johannes Fridericus Gronovius ad Plinii verba *speciem passerum &c.*, quae libro vicesimo occurrunt (a). In Bunavianae bibliothecae elencho titulus in hanc speciem exscribitur, ad verba

„ C. Plinii Secundi „ *Historiae Naturalis libri XXXVII. diligenti admodum labore, pervigilique cura, nuper, nec antea, in alma Parrhisiorum* (1) *academia emendatiores impressi atque recogniti, cum quibusdam Hermolai Barbari lectorarum annotationibus. Parhisiis* (2) *per Nic. de Fratis* 1514.

Vbi vera typographus narrat, tunc primum, nec antea in Parisinâ Academiâ Naturalis historiae libros fuisse castigatos & impressos fatendum esset. Constat tamen titulum & reliqua in plerisque respondere impressionibus anni CIↃIↃXI. & CIↃIↃXIV. In Plinii verò laudem adnotabimus, tunc temporis illius Naturalem historiam in Parisiensi Lyceo a Professoribus doctissimis explicatam; videturque omissum in evulgando Plinio Parisiacos redimere voluisse, cum biennio post eâdem in urbe quarto Naturalis historia apparuerit.

Editio Parisina IV. Anni CIↃIↃXVI. justo folio.

Hanc recudit Nicolaus a Pratis (cujus supra meminimus) Maetterio, & Fabricio notam, titulusque in bibliothecâ Duboisianâ scribitur *Historia Mundi, seu Naturalis* (b).

Putarem hanc eandem esse editionem a Mazzuchellio memoratam, quam adjectis Philippi Beroaldi annotationibus cusam Parisiis testatur per Beraldum, & Reginaldum Chalderium (c) anno CIↃIↃXVI. Nicolai igitur a Pratis impensâ, Beraldi curâ, Chalderique operâ prodiisset. De iis judicent editionis possessores. Neque enim has Parisienses anni CIↃIↃXI. CIↃIↃXIII. CIↃIↃXVI. attigi, sed horum illustrationi inservient, quae ad Parisinam impressionem anni CIↃIↃXXVI. adnotabimus

Editio Veneta XIII. Anni CIↃIↃXVI. justo folio.

Anno CIↃIↃXVI. Plinium margineis scholiis ab Alexandro Benedicto editum testatur Jo. Vincentius Pinellus. Fortassis impressionis annum subjicere Pinellus minimè curavit eâ de causâ, quòd omnia Benedicti vigiliis aucta exemplaria eodem Veneto in oppido apparuerunt. Pinellus ex Benedicti epistolâ (cujus speciem ad annum CIↃIↃVII dedimus) adnotavit Aristarchum Veronensem multa ad medicinam spectantia a se emendata profiteri, quae intacta Hermolao Barbaro evaserant. Suppressâ appellatione etiam Nicolaum Leonicenum adeò Plinio infensum arguere conjicit Pinellus hoc loco. quod utique accidisse re-

ANNOTATIONES.

(1) *Parrhisiorum* (Sic.)
(2) *Parhisiis*. Vide typographum, qui emendationes Plinii libens vulgare profitetur *Parrhisiorum*, & *Parhisiis* edidisse. Omisso etiam quod inani loco ingerit adjunctionem, id saltem animadvertendum est, non sibi congruam orthographiam in vocibus *Parrhisiorum* & *Parhisiis*.

[a] *Vide edit. Hackian. anni* 1669 *tom. III ad Plin. lib. XX.* 19. *pag.* 773.
[b] Tom. I, pag. 247. [c] Tom. II par. II. pag. 1010.

rior, ut viventem Leonicenum (ejus nomini parcens) demulceret, in Barbarum, utpote vitâ functum, aperte irrueret, atque hâc in re ipsius Leoniceni methodum satis imitatus est, qui Hermolaum praesentem coluit [1], illiusque castigationes in caelum evexit ubi vero ad plures transiit, haud satis officio suo functum *in ea parte, quae ad medicinam pertinet, castigando* affirmavit. Hinc est, quod Benedictus multa defuncto Hermolao Barbaro ignota se emendasse profitetur (& castigationum attulisse exempla Scipio Maffejus adnotavit (a)) quae fortassis Patriarchâ Aquilejensi vivente mitius digessisset.

Hac ultimâ impressione priores superasse typographus de more gloriatur, titulumque apposuit

C. Plinii Secundi Historiae Natu. lib. XXXVII. olim ab Alexandro Benedicto castigatis, nunc ex collatione multorum exemplarium diligentius recognita.

Hujusmodi innuunt Naturalis historiae libros ex Benedicti castigationibus prodiisse, verum apposita verba, *olim ab Alexandro Benedicto castigati*, suspicionem ingerunt aequissimam, quòd primigenius castigator ante annum CIↃIↃXVI. obierit, quamvis nullum hâc in re a Clar. Maffejo lumen accipiam. Mazzuchellius Benedictum Venetiis ad plures transisse, ibique tumulatum circa XVI. seculi initium scribit (b) [2]. Emortualis annus contigit ex allatis inter CIↃIↃX. & CIↃIↃXVI.

Quae porrò fuerint exemplaria ab impressore collata, prorsus ignoro. Ipsissima enim in hâc editione apparent errata, quibus superiores redundant, tum in Benedicti epistolâ [3] civibus suis perpetuam salutem dicentis, tum in supposititio Plinii marmoreo elogio, in Junioris Plinii epistolâ ad Tacitum, atque in reliquis, quae licuit invicem conferre. Typographicarum emendationum, & variae lectionis tabulas, papyri, & characterum formam, quibus cusus est Photius, laudo.

Exemplar optimè servatum vidi in Barberinâ bibliothecâ ad cujus calcem

Venetiis a Philippo pincio [4] Mantuano impressum Anno Domini [5] MCCCCCXVI. die ultimo Decembris Leonardo Lauredano Venetiarum foelicissimo Duce Regnante.

Editio Hagenojensis unica Anni CIↃIↃXVIII.

Naturalis historia a Germanis typographis apud Italos primùm vulgata nusquam alibi toto decimo quinto seculo lucem vidit. demum postquam Lutetiae Parisiorum iterum iterumque apparuit, de illâ quoque edendâ intra Rhenum & Danubium cogitatum est, idque ex Johannis Riccucii [6] laboribus originem deduxit. Hic enim duplici copiosoque indice Plinium locupletaverat, opusque

ANNOTATIONES.

(1) *Odule* Barbaro libellum Leonicenus dicavit, qui secundus ordine in Basileensi editione anni 1532.
(2) *Scribit* De Alexandro Benedicto multa congessit Comes Mazzuchellius in immenso laboris opere De Italis Scriptoribus, ubi illum Astrologiae, Medicinae deditum ostendit. [illegible] Mazzuchellio [illegible] Plinianae ex Benedicti castigationibus anni 1507. 1513. 1516.
(3) *Epistola* Hujus epistolae saepe in [illegible] Thomas Portarchius, & Paulus Cigal [illegible]
(4) *pincio* Addere poterat reliquis typographicis [illegible], minori elemento familiae suae nomen [illegible]; & *Domini* loco *Domini* vulgasse.
(5) *Domini* (Sic).
(6) *Riccucii* De hoc fusius sequenti volumine. Fuit e Divi Francisci familiâ; nostrorque Patriae appellatione *Johannes Camers* dicebatur.

[a] *Ver. illust. par. II. pag. 229.* [b] *Cit. tom. II. par. II.*

Vindobonae prodijerat Lucae & Leonardi Alantsaceorum [1] fratrum impensis anno CIƆIƆXIV., quam ob caussam impulsus memoratus Lucas, integrum Plinium aggressus publicare, usus est operâ Thomae Ansttelmi [2] Badensis, qui tum apud Hagenojam [3] Aslatiae oppidum typographiam exercebat.

Anno igitur CIƆIƆXVIII. hujusmodi Hagenojensis impressio apparuit, & tum primum Naturali historiae Camertinus index adjectus: itidem Hermolai Barbari castigationes diligentius, quàm in Brixianis exemplaribus a Johanne Baptistâ Palmario applicatas testatur Fabricius. Verum hoc loco castigandus venit Fabricius, cum Palmarius minimè Brixianis impressionibus operam suam accomodaverit, sed ab ejus Venetâ editione anni CIƆCCCCXCVII. secundum Brixianum exemplar vulgaverint Britannici Fratres anno CIƆCCCCXCVIII.

Editio Veneta XIV. Anni CIƆIƆXVIIII. justo folio.

Hagenojensi impressioni quasi invideret Italia, paullò post Venetiis cogitavit Plinium recudere Georgius Rusconus, opusque suum memorato simile vulgavit insequentibus annis CIƆIƆXVIIII. & CIƆIƆXX. titulum apposuit:

C. PLYNII SECVNDI NATVRAE HI*storiarum libri XXXVII. e castigationibus Hermolai Barbari. Quam Emēdatissime editi.*

Additus ad majorem studiosorum commoditatem, Index Joannis Camertis Minoritani quo Plynius ipse totus brevi mora temporis edisci possit.

Eodem folio apparet ad Lectorem epigramma

Qui Coelum &c. jam ex Benaliani impressione allatum.

Subsequitur Palmarii praefatio, cui dempta sunt verba Ruitio dicata; titulumque praefefert

IOANNES BAPTISTA PALMARIVS STVDIOSIS FOELICITATEM

HERMOLAI BARBARI PATRIARCHE [4] AQVILEIENSIS *in Plinium Adnotationes, studiose Lector* [5] *eue sunt &c.*

Vtrasque Plinii Junioris ad Marcum, & Tacitum epistolas refert typographus, mediumque inter has Suetonii de superiore Plinio elogium apparet, omissis Tertulliani, & Latini Chronici Eusebiani testimoniis. In reliquis, Palmarii sequioribus convenit impressionibus. Versus omnes per quinarium intervallum, maximo legentium commodo, distinguuntur, ad operis calcem hujusmodi occurrunt

Editum est hoc Plynianum elegātissimum opus, sumptibus ornatissimi viri Luce [6] *Antonii de Giunta* [7]. *Impressum Venetiis opera industriaq; Georgii di Rusconibus* [8] *Mense*

ANNOTATIONES.

(1) *Alantsaceorum.* Germanicè *Alantsee*; quâ methodo etiam latinè sese inscribunt.
(2) *Anstelmi* Germanicè *Anshelm*
(3) *Hagenojam.* Apud typographos, Fabricium, & Funclium scribitur *Hagenae* in Theophili Georgii lexico *Hagenoae*. A Germanis appellatur *Hagenaw*. Apud Maettairium sic lego: *Plin. Histor. libri* typis Thomae Anshelmi Badensis ductu & auspiciis Lucae Alantsee Viennensis excuse fol. Hagen. 1518 (b).
(4) PATRIARCHE (Sic)
(5) *Studiose Lector* Haec duo verba non extabant in editione anni 1497.
(6) *Luce* (Sic)
(7) *De Giunta* Qui patrio eloquio *Giunta*, & *Giunti*, & Latinè *Junius* dicendus erat
(8) *De Rusconibus* Hic typographus Mediolanensis, origine Comensis, nescio lucis sui more *de Rusconibus* sese inscribebat, cum *Rusco*, sive *Rusconus* appellari deberet. Ruscae ob potentiam, Rusconi nominari quandoque consueverunt

[a] *Tom. II. pag.* 226. [b] *Pag.* 318.

se Novembri Anno Domini M.D.XVIIII. Leonardo Lauredano Venetiarum Duce Regnante. Ex castigationibus Hermolai Barbari quam accuratissime emendatum.

Variantes lectiones a Palmarii codicibus desumptae legentem adjuvant, magisque Camertis index [1] in duas partes tributus, ubi paginarum versus indigitantur, ad cujus calcem:

Impressum Venetiis in aedibus Georgii de Rusconibus. Anno Domini M.D.XX. Die XVII. Januarii Regnante inclito Principe Leonardo Lauretano [2] Venetiarum Duce foelicissimo.

Hujus impressionis exemplar vidi Romae in Divae Sabinae Coenobio [3], Parmae apud Joseph Carpinterum olim PHILIPPI Principis a Secretis, scrinioque praepositum, itemque extat in bibliotheculâ nostrâ. In aliquibus Rusconi libris aufugit numeralis una nota, ideoque pro M D XVIIII. legitur M D XVIII. ex lacunâ tamen patet numerum in praelo depressum minimè apparuisse.

Hoc eodem anno CIↃIↃXIX. memoratur a Fabricio Naturalis Plinii historia Venetiis folio impressa per Melchiorem Sessam, de quâ ipse rogetur.

Editio Parisina V. Anni CIↃIↃXXIV. justo folio.

Anno CIↃIↃXXIV. Petrus Vidoveus celebrati nominis typographus Plinii Naturalem historiam Lutetiae Parisiorum edidit, quae a nonnullis Johanni Macaeo tribuitur, eo quia apud illum venalis extabat legimus enim in operis fronte

Caii Plinii Secundi Naturae historiarum libri XXXVII castigationibus Hermolai Barbari quam emendatissime editi. Parisiis apud Johannem Macaeum in monte Divi Hilarii sub signo Scuti Britannici.

In operis coronide:

Absolutum est hoc Plinianum elegantissimum opus typis & characteribus solertis viri Petri Vidovei Bibliopolae Parisiis impendio egregii viri Faudouli, eoque non exiguo, mense Januario anno a redemptione nostra 24. supra 1500.

Laudem certè typographi promerentur, cum pulcherrimis characteribus Naturalem historiam decoraverint, quamvis inde exagitandi, quod aliorum librariorum errorem secuti Plinium Novocomensem, & Veronensem eodem in opere fecere videantur. Novocomensem dicunt, non tantum quia Hermolai Barbari castigationes sequi profitentur. sed Tranquilli elogium exscribunt, ubi *Plinius Secundus Novocomensis* apparet Veronensibus porro in ipsius prolegomeni titulo ex Palmarii arbitratu creditur. *C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo;* quibus equidem verbis Vidoveum, & Faudobium parum constantes ac diligentes in Plinio germanae lectioni juxta Hermolai mentem restituendo dicemus, quamvis in formandis typis, nemini minores eluceant.

Hujus editionis exemplar Mediolani visitur in Monacorum Cisterciensium bibliothecâ apud Divum Ambrosium [4].

Edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Index.* De hoc sequenti libro agemus.
(2) *Lauretano.* Antea *Lauredano* lege *Loredano*.
(3) *Coenobio.* Emendata poterunt hujus bibliothecae Praefecti syllabum, in quo perperam indicatur annus 1510.
(4) *Ambrosium.* Mention ic Bigorum bibliothecâ, ubique Par similibus &c.

Editio Coloniensis I. Anni CIƆIƆXXIV. folio olto in partes complicato.

Eodem anno CIƆIƆXXIV. Plinius Coloniae Agrippinae prodiit triplici comprehensus volumine. Editio Johannis Caesarii ductu & auspiciis exarata titulum praefefert *C. Plinii Secundi Historiae Mundi lib. XXXVII.* Sequitur rerum index, legimusque postea

C. Plinii Secundi Naturalis historiae opus ab innumeris mendis a D. Johanne Caesario Juliacensi Viro insignites erudito vindicatum inventa primum ab eo, & a nullo quidem antea animadversa commoda ratione quadam id opus in septem pemptadas, sive quinarios dispartiendi adjectisque in singulos argumentis, & brevius ulis simul in margine scholiis ab eodem illustratum. Coloniae in aedibus Eucharii Cervicorni 1524.

Hujusmodi Coloniense exemplar Fabricio innotuit (*a*): non tamen alterum, eodem anno vulgatum, quod nobis

Editio Coloniensis II. Anni CIƆIƆXXIV. justo folio.

Hanc, uti alteram, edidit Cerviconus ex iisdem Caesarii castigationibus — &c. *Apud Sanctam Vbiorum Coloniam Agrippinam in aedibus Eucharii Cervicorni Anno a partu Virginis MDXXIIII. mense Augusto*: hoc igitur exemplum bibliothecis dicatum videtur, alterum prae manibus habendum. Geminae impressionis scientiam ex ejusdem castigationis praefatione ad Hermannum Comitem Nuenarium Ecclesiae Coloniensis Praepositum liquet arguere. Nos utramque conspeximus, spectabantque olim hujusmodi volumina Benedicto Jovio, & nunc per plures successiones, a Comite Johanne Baptista Jovio possidentur [1].

Caesarius Plinium ab erratis non paucioribus quatuor millibus castigasse affirmavit, Hermolai Barbari vestigiis adhaerere professus, illius cum honoris praefatione meminit nihilotamenminus Suetonii de Plinio testimonium, & reliqua Comensibus favorabilia e suis exemplaribus rejecit, & Naturalis historiae scriptorem Veronensibus adscripsit apposita epigraphe *C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo S.*

De Caesario fusius in Plinianis interpretibus agemus. illud tantum hoc loco addendum videtur, quod post tantas enumeratas restitutiones, infinita adhuc hiantia vulnera reliquisse conjecerunt eruditi, quos inter Erasmus, qui tamen Caesarium [2] non infelicem operam in Naturali historia restituenda navasse profitetur (*b*).

Edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Possidentur.* Insignem, aut quovis praestantem, librorum collectionem possidebant Benedictus, & Paullus Episcopus Nucerinus fratres Jovii. Haec meliori ex parte pervenerat in Leviorum nostrum Comitem Franciscum Jovium, qui maximo bonorum omnium moerore Mediolani supremum diem obiit anno 1713. Hic bibliothecam aliquot Novocomensium voluminibus adauxit, quam longe pluribus donaverat Julius Cassiodorus meus, ex altero conjuge Francisci natu major, qui in ipso juventutis flore Mediolani pariter ereptus est anno 1721 [illegible] in multa posteris ingenii argumenta; sed eorum sapientiae [illegible]. Omnia igitur nunc in Comitem Johannem Baptistam fratris mei filium pervenerunt, elegantissimam bibliothecam possidet [illegible] in Caesarii Plinium [illegible] Benedicti Comitis autographis [illegible].

(2) *Caesarium.* De hoc Erasmus [illegible], inquit, *omnium pessimus Jouvent Caesarius in omni genere literarum exercitatissimus*, non infelicem operam praestitit.

(*a*) *Bibliothec. Latin. lib. II.*

(*b*) *In epistola ad Stanisl. Turz.*

Editio I. Basileensis Anni CIϽIϽXXV. justo folio.

Hoc anno Naturalem historiam Basileae vulgavit Johannes Frobenius, a quo diligentissimè excusam Gesnerus testatur (*a*), eo quia ex illius, Hieronymi filii, & Nicolai Episcopii officinis tot Plinios in publicam lucem emissos habemus. Anno CIϽIϽXXV. (primum quòd sciam) in clarissimo Helvetiorum oppido impressus apparuit. Frobenius celebratissimi nominis typographus ex annotationibus eruditiorum hominum, praesertim Hermolai Barbari, codicum vetustate, & labore omnes superiores editiones vicisse gloriatur (*b*).

Hocce Naturalis historiae exemplar, *Plinius cum Erasmi praefatione* dicitur a Pinello (*c*), nec immeritò *Plinius Erasmi* a Fabricio appellatur, cum non modò Erasmus curaverit, ut splendidissimis Frobenii typis Naturalis historia prodiret, sed a vetustissimo codice (utinam ubi asservatum dixisset) *depravatissimè* (1) licèt scripto, haud pauca se restituisse profiteatur, & quatuor castigationum locos in ipsâ ad Stanislaum Turzum Episcopum *Olmuzensem* (2) operis dedicatione, ne dicta fide carerent, peculiari ratione indigitaverit (3).

Animi sui desiderium hacce epistolâ exprimit Erasmus, ut Episcopi Turzi auctoritate doctus Velius, vel ei pares, ad tantam capessendam provinciam extimularentur, cum minimè ignoraret quantum adhuc lolii, & spinarum in Naturali historiâ reliquisset.

In pulcherrimo hujus editionis codice, qui Mediolani in Ambrosianâ visitur bibliothecâ, Johannis Camertis indicem typographus praeposuit, appendiculamque primae addidit parti, in quâ illustrium Virorum nomina singulari methodo complexus est. Editis a Cervicono convenit, ut Tranquilli, & Latini chronici de Plinio testimonia omittat, & in praefationis titulo Auctori addat *Veronensis* vocabulum. Mecum tamen adnotavit Joseph Antonius Saxius, exemplum doctissimo Viro spectasse, qui illud *Veronensis* Plinio minus quadrare arbitrabatur, cum in orâ *Novocomensis* epithecam, Suetonii & Chronici testimonia addiderit. Porrò exemplar scientissimis animadversionibus undique interspersum, hunc Anonymum illustratorem, non in mathesi tantum egregiè versatum (4), sed politiorum literarum studiis optimè imbutum ostendunt, cum ex Latinis Ciceronem, Columellam, Gellium, Martialem, Solinum, Divos Hieronymum & Ambrosium &c. Ex Graecis Theophrastum, Ptolemaeum, Suidam, D. Gregorium Nazianzenum Aristotelem verò, Galenum, & Dioscoridem praesertim cum Plinio contulerit, quibus argumentis hujus codicis possessorem in me-

ANNOTATIONES.

(1) *Depravatissimè.* Erasmus, qui inter Neotericos idoneus Latinitatis scriptor nobis videtur, persaepe novo effingit vocabula. Unum ex his credo *depravatissimè*, quod Antiquos usurpasse non meminimus, quamvis *depravatè* apud illos invenimus.
(2) *Olmuzensem.* Rectius *Olmutzensem* appellabis.
(3) *Indigitaverit.* Erasmi praefationem facili negotio in his & sequentibus editionibus [illegible], nihil ne fiant, [illegible] indicamus, eum praecipua tantum hoc loco [illegible] Velut Johannis [illegible] Alerensis Episcopi, & Philippi Beroaldi [illegible] ex integro [illegible] apparent, quia Romanae, & Parmenses impressiones levesen tetas, utrisque laboris desiderent omnibus relinquebant.
(4) *Versatum.* Consule annotationes & figuras secundo Naturalis historiae libro adjectas.

[a] *Bibliot. pag. 131.* [b] *Vide pag. 1. post indicem & pag. 671.*
[c] *Mss. bibliot. Ambros.*

medicinâ faciendâ peritissimum judicamus. Legitur in magnificentissimae impressionis (1) exordio:

C. Plinii Secundi divinum opus, cui titulus Historia Mundi —— Basileae apud Jo. Frobenium mense Martio MDXXV.

Editio Veneta XV. Anni CIↃIↃXXV. justo folio.

Eodem anno CIↃ IↃXXV. Venetam XV. recensebimus, quamvis a nemine (quod recorder) memoratam. Hanc Romae in Vallicellanâ bibliothecâ conspexi. Initium ducit ab indice per Johannem Camertem exarato, ad cujus calcem legimus:

Excussum Venetiis accurata diligentia per Melchiorem Sessam, & Petrum Serenae socios anno Domini M.DXXV. die XXIIII. Aprilis.

Hinc auctoris opus hujusmodi epigraphe subsequitur

C. Plinii Secundi Naturalis historiae libri XXXVII. e castigationibus Hermolai Barbari ac codicis in Alemania impressi quam emendatissime editi addito indice quoque copiosissimo, figurisque ad singulorum librorum materiam aptissimis.

Codex, qui in *Alemaniâ* impressus, Hagenoyense videtur exemplar, cui haec Veneta editio convenit, uti Venetae anni CIↃIↃXIX., & XX. per Georgium Rusconum vulgatae. huic siquidem impressioni addiderunt typographi epigramma (a)

Qui Coelum, terras, aequor &c.

Typographi inde studiosis afferunt, doctorum operâ, & industriâ, collectis undique exemplaribus, laudatoque nuper Basileae impresso, Hermolaique castigationibus usi. Hisce verbis provocant ad Frobenianum ejusdem anni, cui tamen non ita scrupulosè adhaerent, quin vetustiora attingant. Legimus enim post Junioris Plinii ad Marcum epistolam, Suetonii Tranquilli ex libro Virorum illustrium testimonium, ubi *Plinius Secundus Novocomensis*, inde Suetonio opposita Quint. Aemiliani Cimbriaci ad C. Plinium Secundum *Veronensem* Encomiasticon, & suppostitiorum parentibus dicatum a Plinio lapidem, de quo jam satis. Ad exitum libri XXXVII.

Finis explicit C. Plinii Secundi de Naturali historia elegantissimum opus novissime collatis tam antiquissimis exemplaribus quam & in alemania & urbiis impressis diligentissime post Alexandri Benedicti Physici recognitionem, cunctis erroribus expurgatum, & ubi duplex lectio erat annotatum in margine. Addita & tabula vel index utrius copiosissimus Joannis Camertis. Impressum Venetiis summa diligentia per Melchiorem Sessam & Petrum Serenae socios anno reconciliate [2] *Nativitatis M.D.XXV. die XXIIII. Martii.*

Haec omnia ideo exscripsimus, ut lectori constet multa ex allatis claudicare. Neque enim fieri potuit, ut paucorum dierum spatio Basileensem editionem, quae mense Martio ejusdem anni prodierat, Sessa, & Socius propriae conferrent eâ, quâ necesse erat, diligentiâ.

Edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Impressionis*. Erasmus *Accessit*, inquit, officinae Frobenianae majestas utraque, qui me nihil [illegible] videtur

(2) *Reconciliate*. (Sic).

[a] *Vide pag. hujus* [illegible] *18.*

Editio Parisina VI Anni CIƆIƆXXVI. justo folio.

Anno CIƆIƆXXVI. Naturalem historiam Parisiis editam novit Vir doctus Johannes Astrucius (a). Fuit haec certè a Basileensi, magnâ ex parte deducta, Videtur, quod opus ipsi Hermolao Barbaro ab Astrucio tribuatur (1), verum illustris medicus ex typographi gloriosâ praefatione irretitus, rem intus minime pervadit, eaque asserit, quae nullâ ratione sustineri queunt. Ab hâc impressione quandoque Astrucius in errorem fuit adductus, neque melius de eâ judicium, quam de alterâ anni CIƆIƆXXXII. formandum censerem. Vtriusque anni exemplar in Hulsianâ extabat bibliothecâ, ubique Plinii Naturalis historia cum anrationibus Hermolai Barbari appellatur. Rectius locutus esset indicis consarcinator, ubi ex Barbari castigationibus quamplura in Naturalem historiam addecta affirmasset. Neque enim hisce in editionibus Barbari dicta proferuntur; nec unquam (quod sciam) illius castigationes unà cum Plinii historiâ vulgatae fuerunt. Cum Parisinae hujus editionis exemplum possideam, titulum & reliqua subjiciam.

C. PLINII SECVNDI OPVS DIVINVM, CVI TITVLVS HISTO*ria naturalis. multo quam antehac unquam prodijt in lucem castigatius, una cum annotationibus Hermolai Barbari. Ac fincero exemplari eruditorum hominum, ex quo nonnulla etiam marginibus adscripta sunt.*

Adiectus est ad maiorem bonae indolis utilitatem index notis Arithmeticis illustratus, nunc exactior multo atque locupletior quam antea, quo Plinius ipse politus extra lassitudinem, & intelligi queat & teneri (2).

AD LECTOREM

Qui coelum, terras, aequor &c. (3).

PARISIIS 1526. *Venueunt a Joanne Petit* [4], *in via Jacobea, sub Lilio Aureo.*

Secundo folio legitur praelonga epistola, cui titulus

VENERANDO PATRI DOMINO MICAELI BODETO *Lingonensi* (5) *Episcopo, ac galliae Pari. Angelus, Beatitudinem.*

Post multas, neque sibi admodum cohoerentes in Lingonensium Episcopum congestas laudes, ad Plinium obscurâ dictione conversus Augelus „ sed is, *in-* „ *quit*, adeo omnibus exemplaribus circunferebatur deprauatus, ut audissimũ „ quẽque lectorẽ legendo deterreret (6), donec Nicolai Beraldi uiri undecunque „ doctissimi accurata diligentia exijt in manus mortalium ualde castigatus (7), „ quem

Tom. II. S f

ANNOTATIONES.

(1) *Tribuatur.* Astrucii verba huc [illegible] *Cet ouvrage m'a été déterminé à préférer à la leçon des éditions ordinaires, la leçon que Dalechamp marque qu'il a trouvée dans le manuscrit de Pline, que Chifflet Médecin célèbre de Besançon lui avoit prêté, & que [illegible] précisément la même que celle que Hermolaus Barbarus a suivie dans l'édition de Pline imprimée à Paris chez Jean Petit in fol. en 1526.* Memoratur haec editio in bibliothecâ Dantzii (*Dancy Bibliothèque*) (b).

(2) *Et teneri.* [illegible] versibus [illegible] omnes [illegible] facilis [illegible] versibus [illegible] conflati, & versus suo quoque Arabico numero distinguuntur.

(3) *Aequor &c.* Noctis epigramma est, in Beraldi editione primâ nisi allatum.

(4) *Petit.* Qui postea *Parvus* ... Gallicâ voce in Latinam sese inscripsit.

(5) *Lingonensi.* (Sic.) Sed scribendum erat *Lingonensi*, cum & hanc inscriptio legat apud Plinium *Lingonensi* [illegible]
(c) Consule & Correl. Tagarum Histor. lib. [illegible]

(6) *Deterreret.* (Sic.) Vti MICAELI, & alia ratione [illegible].

(7) *Castigatus.* Constat ex iis Nicolaum Beraldum operam in prioribus Parisiensibus editionibus contulisse.

[a] *Histor. Natur. Occitan. sive* Memoires pour l'histoire Naturelle de la Province de Languedoc *part. I. cap. IV. pag. 40.* [b] Catalogue des livres de ---- M. Dancy à Hazard.
[c] *Lib. IV. 18. fol. 14. vers. 23. & 24.*

„ quem imitati, elaboravimus, ut non minus emendatus inuulgaretur, praesertim ope, fauoreque tui dulcioris amici Joannis Bourdietii domini abbatis diui victoris [1], qui precibus eruditi fratris Nicolai a pratis [2] mei amantissimi renidenter nobis commodato dedit, quot Plinios haberet percelebris illa in iamdudum [3] toti mundo diui Victoris bibliotheca [4]. Incubuit etiam in id negocij, typographus ille Nicolaus calceolarius [5], usq, adeo gnauiter, ut multa illi accepta referre debeant studiosi omnes. Vtinam tot haberet Parisiensis Academia eruditos [6], quot iam habet calcographos. Tanta per omne librorum genus multorum non impressorum dico, sed depressorum potius (pro dolor) non serperet inscitia, e quorum numero eximendus est liberalior ille Ioannes paruus [7], cujus impensis haud quaquam mediocribus, nunc nacta est studiosorum numerosa cohors Plinium, & caracteribus [8] auctiorem, & paginis longiorem, latioremque [9]. lectione uero an emaculatiorem (quod est multo desiderabilius) nescio [10]. Quicquid enim laboris in hoc Plinio caeteris componendo exhausimus, id omne maiestati tuae [11] (excellens Antistes) dicamus, ac si quid inde laudis & gloriae suppullulet, tuae sanctitudini [12] non nostrae in literis tenuitati adscribimus. „ Posthaec multa in Plinii laudem, praesertim adversus Leoniceni accusationes, congerit multa de Medicorum sententiis divitiisque, ut epistolam claudat *E suburbio Diui Victoris apud Parisios. In Anteurbano praediolo honesti viri Jacobi le Bouq.*

Subsequitur Plinii Caecilii epistola, ubi libros Avunculi sui memorat pluribus mendis deformata [13], Hanc Suetonii elogium, in quo *Plinius Secundus Novocomensis*.

Post hoc altera Plinii Caecilii ad Tacitum epistola. Naturalis historiae titulus Plinium Veronensem facit, demum ad XXXVII. libri calcem hujusmodi occurrunt.

Absolutum est hoc Plinii aureum opus, in alma Parisiorum academia, solertia ac industria Nicolai fauctier [14], *calcographi non poenitendi, In vico carmelitarum habitantis sub intersignio bovis silvestris. Anno a partu virgineo 26. supra 1500. mense Novembris.*

Na-

ANNOTATIONES.

(1) *diui victoris.* (Sic.)
(2) *Nicolai a pratis.* (Sic.) Lutetica appellatio, & gentilicia conveniens typographo, qui primus Parisinas editiones publicavit. Videtur tamen hic Divi Victoris canonicus adscriptus ex vocibus *eruditi fratris*.
(3) *In iamdudum.* Error typographicus: tollenda enim est praepositio *in*.
(4) *Bibliotheca.* In hac bibliotheca quoque extabat Plinius calamo exaratus, de quo consule superiorem librum pag. 164.
(5) *Nicolaus calceolarius.* (Sic) De hoc paullo infra.
(6) *Eruditos.* Conquerimur Angelus recentem esse doctorum virorum, quam typographorum numerum. Sed falso, cum tunc Rubeus, Badius, Tusanus, Sylvius, Vatablus, aliique multi e T. L. Campesiis in hac ipsissima editione, una cum Angelo laudati, Academiam Parisiensem ornarent.
(7) *Joannes parvus.* (Sic.) Qui vernum *Jean Petit*. Multa tamen in aliquis cubant errata, & minus recte impressa, unde typographus non admodum diligens apparet.
(8) *Caracteribus.* (Sic.)
(9) *Latioremque.* Editio anni 1524 characteribus & chartae altitudine hanc vincit.
(10) *Nescio.* Quomodo hunc superioribus nescientem ut non minus emendatus compararetur?
(11) *Majestati tuae.* Vocabulum summo Pontifici, Regibusque potius, quam Episcopo conveniens.
(12) *Sanctitudini.* Haec quoque epitheta summo Christiano Reipublicae Moderatori melius adaptabitur.
(13) *Deformata.* Initio legitur C. PLINIUS CAECILIUS MASCO SUO SALUTEM — *De vita Pomponii secundi* — *perscribenda a me fuerunt* — *persolvisse fidem*. Quae restituendum est: MARCO, vel MACRO — *Pomponii Secundi* — *persolvisse fidem*.
(14) *fauctier.* (Sic.) Hic ille est typographus, qui Nicolaus Calceolarius dicitur ab Angelo, certe denominatio, cum ignorare possit legentes Laurentium Calceolarium aliquid ratione Galli an Saveur respondere. Latina methodo latine scribentes reddendi nomen ... conscribenter, non tamen sic ... ut ad illa ... opus sit. Quare loco *Parvi*, & *Calceolarii* Petitum, & Savetarium dicuntur.

Naturalem Plinii historiam subsequitur index a Petro Gratianopolitano collectus, quem non exiguis lucubrationibus parasse asserit, verius a Camerte desumpsit, neque omnia exscripsit (1). Maximo tamen legentium commodo ad versus omnes provocavit, ad cujus exitum legimus:

Repertorium in materiarum plinianam sylvam, editum per dominum Petrum Gratianopolitanum (2), hic suam copit periodum, exaratum quidem claris caracteribus (3) Parisiis per Nicolaum Savetier, in vico Carmelitarum habitante sub homine sylvestri (4). Anno virginei partus. 1526. sub finem mensis Octobris.

Gratianopolitani monito jungitur F. Campestris ad laudatum Episcopum Lingonensium Michaelem Bodetum epistola:

Reverendiss. in Christo patri ac V. M. B. Praesuli Lingonensi ac pari franciae F. L. Campester, S.

Longâ declamatione Campester Veteres Neotericis praeponit, quamvis Lutetiae degentes laudet, „ cui, *inquit*, praesto sunt Delfi Clythouaei, Bedae, Gervasii. Quam omnis praeclarae professionis candidatu fulgidi viri exornant,
„ Faber, Bibautius, Budaeus, Aemilius Brixianus, Ruellius, & alii sexcenti,
„ quos tessera quadam militari perpulchre sequuntur, Cypriani, Beraldi, Morelli, Tusani, Sylvii, Vatabli, Funduli, Angeli, Rosseti. *Notatione pariter digna sunt verba, quibus* „ post utriusque organi biblia, post sacrarum rerum
„ scriptores, extra aleam primum locum Plinius sortitur, cum quibus tamen
„ incredibili plausu dat Symbolum. Cedite Romanis Scriptores cedite Graii V-
„ nus enim omnium absolutissimus est Philosophus, Orator, Medicus, Cosmo-
„ graphus Chronographus Plinius: in omnibus summis summus, „ *epistolae demum laudes Cyprium in hanc speciem addit* „ caeterum haec longe plenius Cyprianus
„ noster Primarius, Cyprianus ille unicus Plinianae mentis interpres perducet.
„ Habetis enim iuuenes Lutetiae Plinianorum omnium phaenicem (5) Cyprianum:
„ quo vix Christianus Orbis habet naturalis historiae scientiorem —— Ad duo-
„ decimum Calendas Maias Anno ab mundi Redemptione 1526.

An hic Cyprianus adeò commendatus aliqua in Plinium scripserit, ignoro: videtur, quòd ei munus obtigisset Plinium in Parisiensi academiâ explicandi.

Editio Basileensis II. Anni CIↃIↃXXIX. justo folio.

Quadriennio post primam, iterum ex Frobenianâ officinâ prodiit Plinii historia, anno nempe CIↃIↃXXIX. Postremâ ad vetustos codices collatione se usos testantur Hieronymus Frobenius, & Nicolaus Episcopius, & primâ vice caeteros Plinii editores: nunc verò se ipsos vicisse affirmant (a). Secundâ paginâ Plinii vitam a Suetonii libro de viris illustribus desumptam ediderunt, ubi *Novocomensis* dictio nitide apparet, uti in omnibus impressis exemplaribus, quibus hujusmodi praefiguntur. Operi titulum fecere typographi.

ANNOTATIONES.

(1) *Exscripsit* Primi versiculi: *Absolvis quid*, obbrutitur.
(2) *Gratianopolitanum*. (Sic.) Lege Gratianopolitanum.
(3) *Caracteribus*. (Sic.)
(4) *Sylvestri*. (Sic.)
(5) *Phaenicem*. (Sic). Vel alia omnia vitiosè edita.

(a) *Sub operis initio*.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. ex postremo ad vetustos codices collatione cum annotationibus & indice. Basileae ex officina Frobeniana MDXXIX.

Ad operis calcem

Basileae per Hieronymum Frobenium & Nicolaum Episcopium mense Augusto MDXXIX. Extat in Ambrosianâ bibliothecâ.

Editio Basileensis III. Anni CIↃIↃXXX. *justo folio.*

Anno CIↃIↃXXX. Hieronymus Frobenius, Johannes Hervagius, & Nicolaus Episcopius tertiam Basileensem editionem publicarunt. Haec in titulo & reliquis magis primae anni CIↃIↃXXV. quam secundae anni CIↃIↃXXIX. convenit. De novissimo labore Frobenius in operis fronte, tali pacto lectorem alloquitur. *C. Plinii historiam Mundi denuo sic emendatam, ut in superiori editione, quae fuit tamen accuratissima, prae hac diminutum videri possit. In illa longo intervallo vicerimus caeteros, in hac longiore vicimus nos ipsos* [1], *potissimum adjuti tribus optimae fidei exemplaribus* [2], *tum opera cujusdam eruditi* [3], *qui sibi sumpserat hanc provinciam, nonnihil etiam Beati Rhenani doctissimis annotationibus, quas utinam absolvisset* [4] ——— atque infra *Beatus Rhenanus eleganter viam aperuit nonnihil laudis debetur & Sigismundo Gelenio, qui collationem exemplariorum peregit, & castigationi praefuit.*

Adnectitur subinde Erasmi ad Stanislaum Turzum epistula, cujus jam supra meminimus, & praefationis titulus exhibet. *C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo S.*

Plura hujus editionis vidi exemplaria duplicia Mediolani, alterum in Archintaeâ, alterum in Divi Francisci *Minorum*, ut ajunt, *Conventualium* bibliothecâ. Extat etiam in Barberinâ Romae, in cujus indice Naturalis historia a Beato Rhenano, & Erasmo ad vetustos codices emendata appellatur [5].

Edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Nos ipsos.* Hujusmodi solent sunt (hanc plerumque) typographorum jactantiae. [illegible]

(2) *Exemplaribus.* [illegible]

(3) *Eruditi.* Videtur, quod hic eruditus fuerit Sigismundus Gelenius, de quo statim addimus exemplarium collationi & castigationibus praefuisse.

(4) *Absolvisset.* Beatus Rhenanus, [illegible] in Plinium castigationes vulgaverat Basileae anno 1526 [illegible] libro XV [illegible]

(5) *Appellatur.* [illegible]

(a) *Pag.* 8

(b) Catalogue de la Bibliotheque de — M. Falconet. 1763

Editio Parisiensis VII Anni CIƆIƆXXXII. justo folio (1).

Anno CIƆIƆXXXII. Parisiis Naturalem historiam invulgandam curavit Petrus Bellocirius, qui tum in Johannis Petiti (sive Parvi) & Galeoti Pratensis officinâ, eodem munere functus videtur, quo apud Frobenios Sigismundus Gelenius. Mirandum, quod pulcherrima editio Harduino, multisque Plinii exemplaria conquirentibus ignota evaserit [a] fateor tamen & ego illam in laudatis Italiae bibliothecis minime invenisse (3). Verum cum inter alias plures in Regiâ Escorialensi bibliothecâ asservari monuisset Norbertus Cajmus Heronymianae familiae Monachus, vir multiplici eruditione illustris sortis meae irascebar, quòd Escorialensem bibliothecam anno CIƆIƆCCXLVIII. invisenti, & quaecumque ad Plinium spectabant a Praefecto humaniter petenti neque edita, neque calamo exarata volumina inspicere licuisset. Hinc est, quod in Hispaniam reversus, atque adversariorum meorum auxilio fretus anno CIƆIƆCCLX. res melius cessit, cum humanissimè a Coenobiarchâ exceptus bibliothecas Escorialenses (4) lustravi, & Parisiense hujusmodi exemplar maximam promereri existimationem inveni. titulum praefefert.

C. Plinii Secundi Historiarum Naturae libri XXXVII. post omnium omnes editiones, ipsamque adeo Frobenianam posteriorem, quae tamen omnium optima sine dubitatione fuit, pluribus in locis feliciter nunc tandem restituti auxilio veterum codicum & hominum doctorum diligentia. His accessit copiosissimus ac perinde fidelissimus rerum omnium, quae in hoc opere tractantur, index.

Parisiis apud Joannem Parvum sub floro Lilii aurei via ad Divum Jacobum M. D. XXXII.

ad calcem legimus.

C. Plinii Naturalis historiae finis impressum (5) *Lutetiae Parisiorum praelo Antonii Augerelli impensis Nicolai Parvi, & Galeoti a Prato mense Octobri anno CIƆIƆXXXII.*

Naturalem historiam subsequitur.

Index (6) *in en C. Plinii Secundi Naturalem historiam ad exemplum Joannis Comestis, mutatis quibusdam, quae ad hanc editionem non congruebant, nonnullis etiam adjectis.*

Adsunt Johannis Parvi aposphragismata (nempe lilium & notae I. P. a Leonibus utrimque sustentata (7)) atque in calce librarii nomina Gallicè expressa

ANNOTATIONES.

(1) *Justo folio.* In bibliothecis Platerianis, *Folio majori* dicitur, quod utique potuit accidere, postea quaedam exemplaria [illegible] typographis (c).

(2) *Evaserit.* Parisinum exemplar anni 1532. ignoravit [illegible] Albertus Fabricius, dum [illegible] bibliothecam [illegible] laborem [illegible], [illegible] in [illegible] bibliothecâ celebratur. Extabat & in Sabl[illegible] &c.

(3) *Invenisse.* Rara est apud Italos, quamvis non omnibus ignota. Eâ [illegible] Carolus Datus (b).

(4) *Escorialenses.* Consule, quae de utraque bibliothecâ congessimus superiore volumine pag. 256.

(5) *Impressum.* (Sic.)

(6) *Index.* In [illegible] index historiam praecedit, [illegible], quod in Regiâ Mantuae Carpetanorum bibliothecâ asservatur. [illegible] Videmus quòd etiam separatim Plinianus index editus fuerit, [illegible] in bibliothecâ [illegible] „ *Index in Plinii Secundi historiam Naturalem. Parisiis* 1532. (c) „

(7) *Sustentata.* Haec apparent etiam in editione anni 1526, [illegible] in aliis voluminibus per eundem typographum vulgatis.

[a] *Pag.* 163 [b] *Vide annotat. ad vitam Zenob. pag.* 17
[c] *Tom. I. pag.* 247.

sa [1]. Hujusmodi exemplar, superiore libro maximè faciendum diximus, quòd autographas annotationes Johannis Pacii Castrensis servet, uti docent verba primo folio adjecta *cum notis M. S. Doctoris Jo. Paz de Castro sua manu conscriptis*.

Pacii laudes, suo loco, inter ignoratos Plinii interpretes (& ubique opportuna sese obtulit occasio) invenies, cum toties per ipsum profecerim: interim non omittenda videntur nonnulla ex Bellocirii epistolâ, quibus in hanc speciem praefatur.

Petrus Bellocirius Lectori

Ex omnibus, qui in Plinio restituendo laborarunt, mihi plurimum deberi verissimae laudes Hermolao Barbaro videtur, plurimum vero secundum illum Gulielmo Budaeo hujus memoriae eruditorum facile principi, qui permulta etiam ipse Plinii loca sagacissima conjectura judicioque exactissimo usus restituit in illo praeclaro de asse, aliisque partibus operis. Permultum etiam Cristophoro Longolio, Nicolao Beraldo, Rhenano, ac Caesario ---- ---- ---- cui rei argumento est, quod post tam multas doctissimorum hominum annotationes, nos quoque non contemnendum correctionum, quae illas fugerant, cumulum attulimus, et quod in ipsius libri fronte polliciti sumus, verissime hic affirmare iterum possumus, nostram hanc editionem omnium, quae ad hanc diem obvias gentium factae sint, longe optimam esse. Quamobrem maximo nobis adjumento fuerunt codices duo pervetusti, in quibus etsi pleraque mendosissimè scripta haberent, ut fere omnes, qui intra hos sexcentos annos scripta sunt, at tamen non nunquam verissimae lectionis vestigia expressa erant, ut illa persequendo facile ad ipsam perveniri sine errore posset ——

Quae Bellocirius affirmat, plerumque vera esse non uno loco experti sumus. Utiliorem tamen navabat operam, ubi emendationum suarum syllabum praeposuisset, atque codices ipsos (quorum ope illas digessit) diligentius recensendo, aetatem, amanuensium, vel saltem possessorum nomina subjecisset. Suspicari adhuc possumus, quod uterque ex antiquioribus fuerit, quibus postea usus fuit Harduinus, cumque illis sexcentos annos tribuere videatur Bellocirius, nunc XXXII. super octingentos circiter dinumerarent.

Sua Bellocirio non defuit oscitantia, cum geminas sequentis Plinii epistolas praeponens primâ vice legat:

C. Plinius Caecilius Marco Suo S.

Secundâ *C. Plinius Tacito Suo S.*

Certum est Plinii Junioris codices vix *Caecilii* nomen in epistolarum titulis exhibere, sed certum pariter est, quod illo recepto, ubique exscribendum venit. Arguendi igitur cum Bellocirio plerique typographorum, qui convenientiam in harum epistolarum titulis minimè servaverunt. Suetonii, & Larini chronici testimonia omittit, legitque in Naturalis historiae praefatione *C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano Suo S.* quae a Frobenianâ memoratâ impressione accepisse satis constat. Multa quoque ab aliis corrupta neque restituit, neque intellexit [2] Bellocirius.

Al-

ANNOTATIONES.

(1) *Expressa* In hanc speciem JEHAN PETIT.

(2) *Neque intellexit*. Ne dicta fide carerent, nonnulla proferam: legit in praefatione *ut obiter emolliam*. Libro VII. Cir-

Alterum hujus editionis exemplar vidi in Regiâ Mantuae Carpetanorum bibliothecâ, ubi etiam pauca quaedam calamo exarata in foliorum marginibus adduntur. Plinii Secundi historia Naturalis extenso folio cusa ex editione Erasmi ad annum CIↃIↃXXXII. memoratur in bibliothecâ Baluzianâ (*a*) quaenam sit, atque ubi impressa an per errorem recenseatur, haud facilè dixerim. Neque enim plura eleachi consarcinator attulit. Quod certum est, ad hanc Parisiensem minimè spectat, cum ipsissimo loco referatur. *eadem ex editione Petri Bellocirii Parisiis* 1532.

Editio Petri Danesii Anni CIↃIↃXXXIII.

Hoc anno Petri Danesii editionem (quam nondum attigi) collocavit Fabricius (*b*). Putarem Parisiis, ubi Danesius primum per id temporis in Academiâ occupabat subsellium, lucem vidisse. Verum cum ad manus nostras minimè pervenerit, aliisque ignota evadat fides apud Latinae bibliothecae auctorem sic.

Editio Basileensis IV. Anni CIↃIↃXXXV. justo folio.

Hoc anno Basileae ex Frobenianâ officinâ quarto Plinius apparuit, quae impressio Fabricio secunda, Harduino prima appellatur. Huic Sigismundus Gelenius suas addidit annotationes, quae Erasmo Roterodamo minus placuerunt, cum omnia depravasse indoluerit (*c*). Tunc primum (quod sciam) Plinianis voluminibus adjectae fuerunt Gelenii animadversiones, quorum judicium post Rhenani sectionem in Gelenii elogio exhibebimus (2).

Insigni hujus editionis exemplari usus est Harduinus, ubi praeter impressos Gelenii labores (qui in omnibus posterioribus occurrunt) extant scriptae manu Guilhelmi Pelliceri Monspeliensis Episcopi ad marginem annotationes (3), addique Harduinus hunc ipsissimum codicem proferri a Carolo Dato, ubi Pictorum vitas describit. Obiter hoc loco cavendum, perperam apud Harduinum Gelenii annotationes ad annum CIↃIↃXXV. recenseri. Typographi vitio X. annos excidisse credendum videtur, cum nihil primae Frobenianae editioni a Gelenio adjectum comperiam, idque etiam liquidò pateat ex ipsius ad Damianum Goesium verbis. Cum enim huic Lusitano clarissimo Viro Naturalem historiam anno CIↃIↃXXXV. vulgatam inscripsisset in secundâ, accuratius quàm in primâ (4) se egisse affirmavit. Quare nihil certè annotationum ad Pli-

ANNOTATIONES.

Circa Placentiam in collibus —— Velleiatium —— Apenninum Montem, Padumque —— Galeatus Felix Restituendam ... *ac sic* ... *—— Circa Placentiam in collibus —— Veleiatium —— Apenninum, Padumque —— —— Gal.* (nempe Galeati) *Felix* &c.

(1) *Addamus.* Notandum prius fronte hujus codicis Hispane verba occurrere *No es el que yo pido.* Qui hunc subjecit, videns Escurialensis voluminis, & Johannis Pacis ... habuisse, aeneque inclusas impressiones sed non ... exemplar decidisset dolore percussus scripserit *Non hoc est, quod peto.* Utcumque se res habeat, ... etiam libro inductum bibliopolam ... admonuisse, qui novam ... formam in lucem ... verba ... a marginibus ... Memoratur in Dantyâ.

(2) *Exhibebimus.* ... tribus ... Erasmi querelae veniunt ... cum multa etiam ... Gelenius, quamvis multa perperam ...

(3) *Annotationes.* De iis in dicatl Pelliceri ... fecit agemus.

(4) *Primâ.* Erasmus de impressione anni 1535 alloquitur Goesium, non autem Gelenii annotationes Plinio adjectas asse-

[a] Tom. I. pag. 119. [b] *Bib. Latin. lib. II. 13.*

[c] *In Epist. ad Damian. Goës.*

Plinium Erasmi anno CIƆIƆXXV. emisit, cum anno tantum CIƆIƆXXX. castigationi & exemplarium collationibus praefuerit.

Ad tollendam Basileensium impressionum confusionem juvabit hoc loco typographorum verba consulere. Ipsissima Plinii editio sub diversis librariorum signis prodibat, ut dubitandum veniret, quaenam Frobenii, quaenam Nic. Episcopio adscribenda essent exemplaria. Ita nodum exsolvunt *Nonis itaque sic se rem habere, quod hunc auctorem nunc utraeque calcographiae junctis copiis, partitisque aeque laboribus communiter impresserint.*

Titulum praesefert

C. Plinii Secundi Historia Mundi —— Apud inclytam Basileam MDXXXV. mense Martio.

ad calcem —— *Apud inclytam Basileam per Hieronymum Frobenium & Nicolaum Episcopium* [1] *mense Martio MDXXXV.*

Editio Veneta XVI. anni CIƆIƆXXXV. folio octo in partes complicato.

Edente Frobenio tot tantisque modis dissolutam Naturalem historiam, paullulum subsederunt Veneti typographi quando hoc eodem anno CIƆIƆXXXV. Plinium nobilissimâ in Urbe vulgavit Andreas Asulanus Aldi Socer, generique jamdiu vitâ functi nomine etiam (ut assolet) usurpato. Andreas Rabirius Brixianus Plinio in aedibus (olim) Aldinis renascenti praefationem addens *de quo plane opere*, inquit, *illud tibi vere pollicear*, *vel potius affirmare possim* (*quod eorum certe venia dictum velim*) *unum omnium quae unquam ante hoc edita sunt opinione mea castigatissimum*.

Opus tribus voluminibus comprehenditur, foliis octo in partes complicatis. Memoratae impressionis exemplar vidi in Discalceatorum Carmelitarum bibliothecâ extra Comi moenia, quod nunc evanuit [2]. Primus tomus duodecimo libro absolvitur, atque initio Aldi Patris aposphragisma, Delphini nempe anchorâ involuti apparet cum notis ALDUS MDXXXV. alter duodecim subsequentes comprehendit. Tertius reliquos tresdecim complectitur ad supremam voluminum calcem legimus *Venetiis in aedibus haeredum Aldi, & Andreae Asulani Soceri* MDXXXV. Quamvis igitur ex Rabirii praefatione exemplar Aldo Seniori tribuendum videatur, illum tamen vitâ functum ostendunt verba ad librorum coronidem apposita. Imo cum nobis constet celeberrimum typographum anno CIƆIƆXV. obiisse parum caute Andreas Socer, illius tanquam viventis signum in librorum frontibus apposuit. Inde enim impostura processit, ut non defuerint, qui Aldum cum Becichemo, Rhenano, Caesario, Aquaeo, aliisque recenseant,

ANNOTATIONES.

asseruit, in hoc tamen differt a Gelenio, ut illum Naturalem historiam jam tertiò vere emendasse testetur. *Sigi[s]mundus Gelenius ...* [illegible] Antonius a Leone ... [illegible] (a): *Nuntat castigationes ... de Guilielmo ... anno* 1535.

(1) *Episcopium.* A laudatae impressionis exemplari, quod in Romani Collegii bibliothecâ asservatur, Nicolai Episcopii nomina delevit ... censor, quasi crimen esset apparere cum typographis a Catholicâ persuasione abhorrentis. Sed quid haec cum Religione? Memoratur haec editio a bibliothecis Bunavianâ, Heymanâ, Landauerâ, ut videmus, a Stephano Bergâ; ab aliis Blasius Caryophilus (b).

(2) *Evanuit.* Extat Placentiae in bibliothecâ sodalium Sancti Francisci Paullani.

[a] *Epist. Bibliot.* pag. 162. [b] *De Museis* pag. 83.

ant, tanquam expurgando ab amanuensium erroribus Plinio insudaverit. Inter hos arguendus venit Guilandinus (a), & Palermus (b).

Tenendum igitur nihil ad Plinium avunculum ab Aldo Paulli patre emissum fuisse, minusque rectè ALDI nomen, atque in AEDIBUS ALDI Andream Asulanum ingerere, quae verba Joh. Vincentium Pinellum (c), Fabricium (d), aliosque viros doctos aliquando fefellerunt, ut Aldum Manutium seniorem, tum viventem existimarent (e).

Editio Veneta XVII. Anni CIƆIƆXXXVI. folio acto in partes complecta.

Superiori editioni haec omnino similis apparet, quae anno CIƆIƆXXXVI. eâdem formâ apud memoratum typographum apparuit Pinello, Fabricio, atque Harduino nota. Ab hoc Veneta quarta (apud Aldum) dicitur: nobis autem decimaseptima. Pinellus in laudato Ambrosianae bibliothecae codice Plinium Venetiis ab Aldo (1) editum hoc anno recenset, additque *cum praefatione ....* ...*Brixiani*. Lacuna supplenda venit appellationibus *Andreae Rabirii*, cujus notitiam supra exhibuimus.

Hujus editionis exemplar extat in Regiâ Escorialensi bibliothecâ, formâque & nitore omnia, quae ex Andreae Asulani manibus prodierunt, longè exuperat. Quamvis enim ipsissimae sint typorum figurae grandiori tamen, solida, pulcherrimâque papyro commissae amplissimo margine, inauratisque foliis condecorantur. Volumina Carolo Caesari eo anno (2) Italiam peragranti (f) oblata conjicio. Illud adnotandum reor, quod opus triplices in partes distributum initio exhibet.

I. *C. Plinii Secundi Naturalis historiae Pars Prima.*

ALDVS

M DXXXVI.

ad calcem *Venetiis in aedibus haeredum Aldi, & Andreae Asulani Soceri MDXXXVI.*

II. *C. Plinii Naturalis historiae Secunda Pars*

ALDVS

M.D.XXXV.

ad calcem: *Venetiis in aedibus haeredum Aldi, & Andreae Asulani Soceri M.D.XXXV.*

III. *C. Plinii Naturalis historiae Pars Tertia*

ALDVS

M D.XXXV.

ad calcem: *Venetiis in aedibus haeredum Aldi, & Andreae Asulani Soceri MDXXXVI.*

ANNOTATIONES.

(1) *Ab Aldo*. Haec editio pariter Aldo tribuitur in Thuanaeâ (g) Elzevir., Dubolsianâ, Bigotianâ bibliothecis. Rectius Andreas Asulani appellabitur.

(2) *Eo Anno*. Anno 1535. pridie Cal. Decembr. Neapolim ingressus Anno 1536. Romam Non April. inde Senas, Florentiam, Lucam, & per Macrae amnis valles, Apuanoque finitus Apennino emenso Astam invasit.

(a) *Praefat. ad Papyr.* (b) *Lob. III. 5 pag. 176.* (c) *Msk. Bib. Ambros.*
(d) *Bib. Lat. Tom. I lib. II. pag. 501.* (e) *Vide Petrum Lazerum Bib. Coll. Rom. Tom. II pag. 191.*
(f) *Vid. Paul. Jovium Histor. lib. XXXV.* (g) *Tom. II. pag. 189.*

Duo hoc loco occurrunt pensitanda. Secundum volumen a XIII. libro, uti reliqua exemplaria, initium desumens, anno CIↃIↃXXXV. fuisse cusum, quando primum subsequenti apparuit. Dicendum videtur id Asulani damnandâ incuriâ accidisse. Nam ubi aliqua majori folio annis CIↃIↃXXXV. & CIↃIↃXXXVI. edidisset exemplaria cur praesentaneum ex duplici impressione conflavit? De ultimâ parte id etiam notandum, quòd initium anno CIↃIↃXXXV. finis CIↃIↃXXXVI. attribuatur.

Editio Veneta XVIII. Anni CIↃIↃXXXVIII. folio octo in partes complicato.

Anno quoque CIↃIↃXXXVIII. recusam sub Aldi nomine Naturalem historiam indicat syllabus Plinianus tunc temporis evulgatus, cujus exemplaria vidi in Romani Collegii, & Cardinalis Passionaei bibliothecis. In Romano Collegio hic Plinius quatuor in tomos distributus ex triplici constat impressione. Prior anno CIↃIↃXXXV. Secundus & Tertius anno CIↃIↃXXXVI. Quartus anno CIↃIↃXXXVIII.

Editio Basileensis V. Anni CIↃIↃXXXIX. justo folio.

Anno CIↃIↃXXXIX. Frobenii quintâ vice Plinium ediderunt. Nota haec impressio Harduino, ac Fabricio, illâque prae ceteris usus est Pintianus, qui laudatum exemplar cunctis antiquioribus praeposuit ut Pinellus, & Fabricius aliique animadvertunt. Ex Aldi-asulanâ officinâ Basileenses typographos profecisse, legentibus utique constabit. Nitidum hujus editionis exemplum servat bibliotheca Casinensis [1].

Editio Veneta XIX. Anni CIↃIↃXL. folio octo in partes complicato.

Eâdem formâ (uti superiores) Venetiis iterum prodiit Naturalis historia. Quarta haec haeredum Aldi, & Andr. Asulani impressio a nemine adhuc ex aliis scriptoribus recensetur. Neque unâ voce distat a primâ anni CIↃIↃXXXV. Extat integra Mediolani apud Joseph Antonium Costam tribus voluminibus [2] comprehensa, primoque secundi tomi folio legimus.

C. Plinii Secundi Naturalis historiae Secunda Pars

ALDVS

M. D. XL.

Quadruplices memoratae editiones lucem addent syllabo bibliothecae Passionaeae, cum ex omnium parte aliquâ integrum Naturalis historiae opus conficitur, & sequenti epigraphe describatur:

Hi-

ANNOTATIONES.

(1) *Casinensis*. Recensetur & in Theophili Georgii syllabo, ubi *Gelenii* pro *Gesneri* nomen irrepsit (a). Omnibus Frobenianis editionibus post annum 1535. ... fuisse Gelenii annotationes jam supra ...

(2) *Voluminibus*. Nempe anno 1535. & sequentibus.

(a) Theoph. Georg. Buchhändlers Tom. II. pag. 126.

Historia Naturalis in tres partes divisa, quarum prima pars prodiit Venetiis 1536. Secunda ibidem 1535. tertia demum 1540. ibidem quoque in aedibus haeredum Aldi cum indice amplissimo impresso Venetiis apud Aldum 1538. in 8. IV. vol.

Quartum volumen compingitur ex indice Pliniano anno CIƆIƆXXXVIII. cuso, unde suspicari licet in tot similibus Aldi haeredum officinae tributis editionibus partes aliquas, vel folia fuisse tantùm noviter edita, ut primigenia restantia exemplaria facilius venderentur. Neque enim ignotum est typographos simili artificio abuti, ut obsoleta pro novissimis accipiantur. Fortasse etiam accidit, quod facilis librorum distractio, Parisinos, Basileenses, Venetosque typographos impulerit, ut repetitis editionibus Plinium vulgarent, cum XV. & XVI. seculo Naturalis historia in publicis academiis explicaretur, quod si nostrâ aetate eveniret, latinam linguam non adeò prolapsam indoleremus.

Vtcumque se res habuerit, similis, iterum, tertio, & quartò recusa apud Aldi haeredes Naturalis historia effecit, ut pluribus in bibliothecis Plinii volumina inverso annorum ordine impressa inveniantur: exempli causâ: Primum anno CIƆIƆXXXVI. & XXXVIII. Secundum anno CIƆIƆXXXV. vel XL. Tertium anno CIƆIƆXXXV. vel XL. Syllabus [1] anno CIƆIƆXXXVIII. Hujusmodi vivente Aldo minimè contigissent.

Editio Parisiensis VIII Anni CIƆIƆXLIII. justo folio.

Anno CIƆIƆXLIII. Lutetiae Parisiorum editam Naturalem historiam testantur Harduinus, Fabricius, Funcius. Typographi vero nomen minime addiderunt, quod pariter Pinellus reticet, ubi lego *Plinius cum Praefatione Erasmi 1525. a quo meus Plinius Parisinus descriptus est Paris.* 1543.

Memini me in Barberinâ bibliothecâ [2] nitidissimam Parisiensem impressionem vidisse, cui hujusmodi epigraphen librarius fecit

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII ex postremo ad vetustos codices collatione cum annotationibus & indice Parisiis apud Audoënum Parvum [3] *in via ad Divum Jacobum sub signo lilii aurei.*

Nobilissima editio Suetonii testimonium (ubi *Plinius Secundus Novocomensis*) statim affert nullo tamen Auctoris praeposito nomine. Subsequuntur Erasmi ad Stanislaum Turzum, & Plinii Junioris epistolae. In Praefationis titulo legimus: C. *Plinius Secundus Vespasiano Suo S.*

ANNOTATIONES.

(1) *Syllabus*. Index vel primo, vel ultimo volumine esset jungendus, ut Naturalis historia triplicibus tantùm tomis constaret. Id a Librario, qui J. A. Gollae Plinium compegit, peractum [illegible], alius bibliopolae placuit opus in quatuor partes distribuere.

(2) *Bibliothecâ*. Emendandus est impressus hujus bibliothecae syllabus, in quo cursum invenias: *Liber Secundus de Mundi historia ex postremo ad vetustos codices collatione cum annotationibus Gelenii Par.* 1543 (a). Typographi, vel syllabum confecerunt a vitio [illegible] *Liber Secundus*, cum scribere debuisset *Historiae Mundi libri XXXVII.* Neque enim in Barberinâ bibliothecâ memoratae Gelenii ad secundum Plinii librum annotationes inveniuntur, neque invenire possunt: adde, quòd in secundum Plinii librum commentaria, Caelii, non Mundi historiam attingant. Indolemus in [illegible] Barberinae indice quamplures cubare errores, ubi Plinianam opera describuntur. Legimus inter reliqua (b): *C. Plinius Secundus Novocomensis Junior. Epistola ad Vespasianum a Nicolao Perotto correcta.* Quâ ratione sequenti Plinio adscribitur foetura, quam Avunculum auctorem nulus agnoscit?

(3) *Parvum*. Filium hunc puto Johannis Parvi, cum & gentilitia conveniant nomina, & apophthegmata quae illi a Lovaniis [illegible], ubique legatur PETIT. Occurrit hoc exemplar in bibliothecâ Falconeriâ, itemque extabat in Aedibus Domus Professae, uti ex syllabo hoc anno Parisiis vulgato (c).

[a] *Tom. II. col. 2 pag.* 227 [b] *Ост. pag.* 212.
[c] Catalogue de la bibliotheque de la Maison Profesle *pag.* 198.

Editio Parisiensis VIIII. ejusdem Anni CIↃIↃXLIII. folio maximo.

Alteram eodem anno Naturalem historiam Parisiis editam vidi Parmae apud Carolum Losium Romanum bibliopolam, in cujus primo folio hujusmodi occurrunt:

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII. ex postremo ad vetustos codices collatione cum annotationibus & indice. Parisiis apud Andream Berthlin in via Divi Jacobi —— & apud Guilliermum Roland in vico Langobardorum 1543.

Satis convenit Audoenianae, suspicorque ad supra memoratae aemulationem fuisse exaratam, quamvis foliorum amplitudine, & characterum formis illam superaverit, notandumque, quòd ad libri XXXVII. calcem alius occurrit typographus, nempe *Parisiis excudebat Michael Fezandat anno MXLIII.*

Fezaudatius quingentorum annorum oblitus, comprobabit verissima esse, quae adversus Maettrerium, atque Orlandum congessimus (a).

De hâc editione dicendum videtur, cusam Fezaudatii praelo, venalem apud Berthlinum, & Rolandum extitisse. Hocce exemplar antiquariis magno in precio habebitur, cum non meminerim ab aliis recenseri.

Editio Parisiensis X. Anni CIↃIↃXLV. justo folio.

Memoratur in Bigotianâ bibliothecâ Naturalis historia Parisiis edita anno CIↃIↃXLV. (b).

Editio Basileensis VI. Anni CIↃIↃXLV. justo folio.

Eodem anno CIↃIↃXLV. prodiit Basileensis VI. impressio, neque unicè Frobenio (ut Harduino videtur) tribuenda, cum ad calcem legamus *Basileae per Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Episcopium mense Augusto M. D. XLV.*

Haec, & sequentes editiones satis obviae, in pluribus bibliothecis inveniuntur [1]. In Barberinae syllabo dicatum exemplar affertur *cum annotationibus Sigismundi Gelenii: accedunt ad oram libri variae lectiones Mss. ex codice, ut videtur, Chiffletiano.*

Simon Ballatinus illustris memoratae bibliothecae Praefectus, & Raphael Vernatia Graecus Vaticanae Amanuensis, viri doctissimi, laudatas annotationes Josephi Mariae Suaresii Vasionensis Episcopi manu descriptas testantur. Fortasse Antistes omnibus literis eruditus, Vrbano VIII., & Francisco Cardinali Barberino addictus, ut Patronis morem gereret, e Chiffletiano codice illas descripsit, idque Suaresio in Galliis degenti haud difficilè accidisse videtur.

ANNOTATIONES.

(1) *Inveniuntur.* Recensetur in bibliothecâ Dentyâ.

(a) *Vide pag.* 280. *num.* 2.
(b) *Pag.* 32.

tur. Vberiores tanti laboris notiones, hasque in operis fronte appositas, Posteris reliquisse proculdubio credimus: verum nunquam satis dolendâ jacturâ, quatuor priora Naturalis historiae volumina, nempe praefatio cum auctorum rerumque indice usque ad V. Plinii librum, desiderantur, quâ de causâ nobilissimi exemplaris valor satis imminuitur.

Editio Lugdunensis I. Anni CIDIDXLVIII. justo folio.

Anno CIƆIƆXLVIII. memoranda venit Lugdunensis editio Beringorum fratrum, quam Harduino & Fabricio intactam, eâ etiam ex causâ diligentius pensitandam censeo, quia per id temporis primum Lugdunensibus typis Naturalis historia fuit concessa: titulum praesefert.

C. PLINII SECVNDI HISTORIAE MVNDI LIBRI TRIGINTA SEPTEM.

Post omnes omnium editiones cum vetustissimis aliquot, iisq; manu scriptis exemplaribus diligentissimè collati. Qua quidem in re ea & fide usi sumus & religione, ut neq; quippiam, quod è re studiosorum fore judicabamus, visum fuerit praetermittere, neque ex veteri receptaq; scriptura vel apicem immutari. Mediam itaq; rationem eamq; tutissimam secuti, lectionum varietates, quae aut caeteris praestare, aut certè ex aequo cum illis certare videbantur consueta lectione inclusas, ad marginem curavimus adjiciendas.

Annexae sunt praeterea in calce operis Castigationes Sigismundi Gelenii. Has sequitur index longe quàm locupletissimus.

Lugduni, ex officina Godefridi & Marcelli Beringorum fratrum M. D. XLVIII.

Primo folio legitur Erasmi epistola ad Antistitem Turzum: geminae postea Plinii junioris epistolae, neque alia adduntur testimonia: hinc operis praefatio, cujus inscriptio. C. PLINIVS SECVNDVS VESPASIANO SVO S. Primus liber nullis Arabicis notis signatur, secundus vero duplici columellâ impressus, suâ quâque numeratâ notâ distinguitur. Post tricesimum septimum librum occurrit epistola Gelenii ad Damianum Goesium. Haec omnia characteribus Italicis, ut ajunt, atque Aldinae formae convenientibus redduntur: Gelenii castigationes rotundis. Omnia claudit.

Index in C. Plinii Secundi Naturalem historiam ad exemplum Joan. Camertis, mutatis quibusdam quae ad hanc editionem non congruebant, nonnullis etiam adjectis. Lugduni excudebant Godefridus & Marcellus Beringi, fratres M. D. XLVIII.

In hujusmodi editione, superiorum Basileensium traduce, vetusta exemplaria a Beringis fratribus collata minimè arbitror. Paucis variatis lectionibus ornatur: characterum tamen forma Gryphianis, Aldinisque persimilis, suis non fraudabitur laudibus, uti indicis labor egregius miram legentibus rerum inveniendi praebens facilitatem. Paucissimis vitiatur erroribus [1]. Hujus editionis exemplar vidi Ticini in Carmelitarum Discalceatorum, & Comi in Jesuitarum bibliothecis. Alterum extat in nostrâ, memoratur in Bultellianâ &c.

Edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Fraenkel.* Vanm memorabilem in epistolâ Erasmi, ubi legimus *ab orbe redempto.* Emenda *ab urbe redempta.*

Editio Lugdunensis II. ejusdem anni CIƆIƆXLVIII. justo folio.

Haec impressio ad annum CIƆIƆXLVIII. alligata, Lugdunique apud Frellonium in publicam lucem emissa, recensetur in elencho ad Domum Professam Parisiensem olim spectante (*a*), cujus fides apud collectorem sit.

Editio Basileensis VII. anni CIƆIƆXLIX. justo folio.

Lugdunenses subsequitur Basileensis VII, anni CIƆIƆXLIX., quae a Fabricio V. dicitur, atque unicè inter tot Frobenianas a Mangeto memoratur (*b*). Hujus editionis exemplar in bibliothecâ Johannis Mori Norvicensis Episcopi magno precio habendum extabat, utpote Isaacci Casauboni autographis annotationibus illustre (*c*). Haec, uti superiores ex Frobenii, & Episcopii officinis editae, caeteris emendatior praedicatur. Semper enim ultimo cusam optimatum meliorem affirmant typographi tanquam novis restitutionibus adauctam [1]. Id ex supremâ post quinquennium emissâ eruitur, quae ne duplici loco afferantur proxime subjiciemus.

Editio Basileensis VIII. Anni CIƆIƆLIV. & LV. justa folio.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. denuo ad vetustos codices collati, ex pluribus locis jam iterum post cunctorum editiones emendati, adjunctis Sigismundi Gelenii annotationibus —— Frob. Basileae M. D. LIIII.

Exemplaria post Gelenii mortem (quae hoc anno contigit) vulgarunt Frobenius, & Episcopius, nempe anno CIƆIƆLV., quo rerum indicem absolverunt, ut ex adjectis ad calcem verbis liquet arguere. *Basileae per Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Episcopium M. D. LV.* Ultima haec est Frobeniana, Sociorumque impressio, atque mirum satis evadit, quòd viginti novem annorum spatio, octonis vicibus, nusquam antea, nec post [2], Basileae Naturalis Plinii historia lucem adspexerit. Erasmi epistolam, unde tantum Plinii dignitas elevatur, hoc loco etiam afferre Frobenius non destitit, ubi tamen Erasmus Stanislaum Turzum alloquens nihil adhuc de Gelenii laboribus differit [3]: iis postea adversari notavimus ad annum CIƆIƆXXXV. utcumque in Gelenii sectione attingemus.

Hujusmodi Frobenii exemplar nullam Plinianae patriae mentionem, itemque nullum ex Suetonio, ac Latino chronico testimonium adducit: pluribus in locis invenitur, ut Romae in Comitum [4], Ferrariae in Publicâ [5], Mediolani in Archi-

ANNOTATIONES.

(1) *Adauctam*. Memoratur haec editio in bibliothecâ M. T. L. in Par. fratri eorû castiarum patrui (*d*).
(2) *Nec post*. Anno 1741 prodit Basileae Plinii Naturalis historia sed nlspato Parisiorum nomine, de quâ suo loco.
(3) *Differit*. De Erasmi ad Turzum epistolâ jam satis locuti sumus in prima Basileensi impressione anni 1525. Alteram, quam laudatus Erasmus misit Damiano Goësio anno 1535. paucis innuimus, ubi Gelenii annotationes damnavit. Minùs rectè loquitur ... Anno ... a Leone cum ait *Erasmo Roterodamo* — *emendâ una editione que ... de Plinio anno 1554. fol.* Hujusmodi ad primam Basileensem applicanda veniret, cum longè ante annum 1554. Erasmus obierit.
(4) *Comitum*. *Bibliotheca Comit. Duchi de' Poli Ort*
(5) *Publicâ*. Hujusmodi exemplar a bibliopolae manibus nunc videtur prodiisse, adeò ut integrum noviamque Prisci possessoris nomina praeseferat. Ex libris *Caroli Antonii Orsani*.

[a] Pag. 198. [b] *Bib. script. Med. tom. II. pag.* 518.
[c] *Vid. Montfaucon. bibliotheca tom. I. pag.* 688. [d] *Pag.* 22.

chintaeâ, & Monachorum Cistercienfium apud Sanct. Ambrosium, bibliothecis [1].

Frobenianae editiones omnes luculentae, magnâque diligentiâ cusae laudem a doctis promeruerunt.

Editio Veneta XX. Anni CIϽIϽLVIII. & LIX. justo folio.

Andreae Asulani studia imitatus, Avo & Genitore doctior Paullus Manutius, Naturalis historiae emendationem curasse gloriatur, cum illam tali epigraphe vulgaret.

C. Plinii Secundi Naturalis historiae libri triginta septem, a Paulo Manutio multis in locis emendati.

Castigationes Sigismundi Gelenii.

Index Plenissimus.

Venetiis apud Paulum Manutium Aldi F. MDLIX.

P. Manutium inter diligentissimos Plinii impressores collocat Gesnerus (*a*). Hâc editione gaudebat Pinellus, innotuitque Fabricio, atque Harduino, a quo Veneta V. dicitur. Hanc Nos quoque possidemus, & facili negocio per Italiam invenitur. Quae Romae extabat in Passioneâ bibliothecâ paucis quibusdam annotationibus calamo exaratis ornatur. Visitur pariter in Casinensi, Thuaneâ, Bunavianâ, Vlsianâ [2], Comi in Discalceatorum, & Jesuitarum bibliothecis, Parmae in Nobilium Collegio &c.

Congestae in Manutium laudes tanti non erunt, ut illum non modò a typographicis maculis vindicemus [3], sed quod mirandum magis, vixque credendum, & tamen verissimum, hujusmodi editio, servilis tradux est Lugdunensis a Beringis fratribus anno CIϽIϽXLVIII. curatae, cuique in columellarum, & versuum etiam dispositione omnino convenit.

Naturali historiae adduntur Gelenii castigationes, praepositâ illius ad Goesium epistolâ, postea.

Index in C. Plinii Secundi Naturalem historiam, ad exemplum Joan. Camertis, mutatis quibusdam quae ad hanc editionem non congruebant, nonnullis etiam adjectis —— Venetiis 1558. apud Paulum Manutium Aldi F.

Cum igitur index Naturalis historiae editionem praecesserit, notandum venit fuisse juxta Beringorum Lugdunense exemplar dispositum, ideoque necessariò omnia columellis, ipsisque versibus in utroque opere respondere.

Editio Lugdunensis II. Anni CIϽIϽLX. & LXI. folio XVI. in partes distributo.

Ad annum CIϽIϽLXI. recensetur a Pinello Lugdunensis Plinius ab Andreâ Morguaesio cum praefatione ad Guilielmum Pellicerium missus. Haec illa est edi-

ANNOTATIONES.

(1) *Bibliothecae* Mantovanae a Theophilo Georgio (*b*).
(2) *Vlsianâ.* In hujus bibliothecae syllabo perperam tribuitur Aldi Paulli Manutii patri: fortasse a signo Aldi nomine in operis fronte posito deceptus fuit collector.
(3) *Vindicemus.* Quamplures irrepsere: exempli causâ *Asiripaedi* Peucrasa (*c*). *Rarius quidem non fuit eorum —— a Genio capta urbe* (*d*). *Leges Prusiensi — — It mox — a Gallis Ot.* Haec hîc dicta sint, ut & nostris parcant legentes, cum tanti apud Manutium occurrant errores, quos longum esset recensere.

[a] *Biblioth. pag.* 131. [b] *Tom. II. pag.* 226.
[c] *Lib. VII. col.* 170. [d] *Lib. XXXIII. col.* 844.

editio, quam Junctarum operâ evulgatam Harduinus, & Fabricius [1] affirmant, & Jacobo Junctae unicè ab Anonymo Oblato tribuitur [2]. Verum cum nomina apud hos omnes, vel aliquâ negligentiâ, vel perperam afferantur nobilissimae editionis memoriam hoc loco subjiciam, tum magis quod anno CIƆIƆLX. & LXI. tribuenda sit. Exemplar Romae [3] vidi apud Abatem Mascasium virum doctum, & Naturalis historiae scrutatorem, & simile Mediolani lustravi apud Clariss. Jurisconsultum Coll. Franciscum Lampugnanum, qui selectam librorum possidebat bibliothecam. Plinianam hanc historiam excudit Philippus Tingus (quod a nemine adhuc adnotatum invenio) cum plerique impressorum nomina, unicè vel initio, vel ad operis calcem inspiciant, & adjectas negligant praefationes, opus Andreas Morguaesius castigavit, titulumque praefert.

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII. vetustissimorum codicum collatione, majore quam ante hos fiadio, fide, & religione a vitiis, quibus multiplici olim impressione contaminati fuerant vindicati, atque in quatuor TOMOS dispertiti, quorum hic primus octo libros complectitus cum indice hac postrema manu ditissimo, & castigatissimo. Lugduni apud haeredes Jacobi Junctae 1561.

Hujusmodi titulus oscitanter inspectus errandi materiam praebuit, ut Jacobo Junctae, vel Junctis tribuerentur, quae Jacobum Tingum sub haeredum Jacobi Junctae nominibus latentem vere respiciunt.

Anno CIƆIƆLX. Andreas Morguaesius castigationibus praeerat, & tunc Naturalem historiam Tingus vulgabat sed cum typographorum more operis corpus primum excuderet, ut absolutis laboribus tituli adderet frontem. hinc est, quod in secundo, tertio, & quarto hujus editionis volumine legimus

Lugduni apud Haeredes Jacobi Junctae M. D. LX. atque in primo annus CIƆIƆLXI. apparet. Id etiam accidisse reor, quod ineunte anno CIƆIƆLX. Naturalem historiam Morguaesius Pellicerio dicavit. Vt omnia uno exhibeam conspectu, juvabit partem nuncupationis afferre, quae sic incipit.

Doctissimo Clarissimoque Praesuli Gulielmo Pellicerio Monspeliensi Episcopo Andreas Morguaesius. S. D.

Mirum profectò, vel fortassis etiam ridiculum, tibi videbitur, Praesul ornatissime, me adeò confidenti, praesentique animo fuisse, ut Plinio castigando manum admovere, tibique hunc meum laborem, non dignum satis, qui tuo amplitudini afferratur, dedicare ausus fuerim. Hoc quidem, ut ingenuè fatear, perinde est, ac si γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, ut est in proverbio, mittere velim.

Subinde Morguaesius cum vitae suae rationem, studiorumque, ac suscepti operis tenorem exponeret, & malè exercitam typographiae artem, librorum corruptricem affirmaret *quam itaque*, subdit, *Philippus Tingus Bibliopola praeter summam animi probitatem in libris castigatissime excudendis exquisitae diligentiae jamdiu bonis Plinii Naturalem historiam typis minusculis, iisque elegantissimis decrevisset* ex-

ANNOTATIONES.

(1) *Fabricius.* Hanc editionem Fabricius folio duodecim in partes compliatam peractam tribuit. Verum affirmant Pontius, & Harduinus, qui quatuor amplius sex tom in folio agnoscunt, quam compilationem vulgat et id appellat. Mangetus minùs rectè impressionem unicè anno 1560. attribuit, formamque etiam falsò exhibere scripsit.

(2) *Tribuitur.* Anonymus e Congregatione SS. Ambrosii & Caroli Oblatus in Etrusco opere, cui titulus *Piana Mirabile instructione all' appreso Lettrato &c.* quo Mediolanensium Jurisperitorum Collegium Carolo Alberto Gallio debitam Cardinalitiam purpuram gratulabatur.

(3) *Romae.* Anno 1758. Legi in volumine hunc titulum *Sunt Romae Assistentiae Collius* — — *ad usum Procelsiae Gallicanae.* Memoratur in bibliothecâ Duboisianâ (a).

(a) Tom. II.

excudere, rogavit me, ut in eâ excudendâ anagnostae officio fungerer, atque eam totam cum vetustissimis exemplaribus tum manuscriptis tum impressis maximo quam fieri potuit studio fide ac religione conferrem &c. ——— Vale Lugduni Cal. Januarii 1561. *Morguaesius.*

Simili provinciâ se functum testatus, nullos tamen singillatim ex vetustissimis hisce codicibus, quibus usus fuerit, recenset, imò cum omnia Plinii volumina notulis, & variis lectionibus ad oram paginarum appositis ditentur, in id unicè incubuit, ut discrepantias *ex vet. cod.* nempe *ex veteri codice* afferret; qui vetus codex ex alienâ fide producitur, ex iis nempe, quae Plinii antiquiores interpretes, & Barbarus prae caeteris, adoptarunt. Aliquam tamen laudem promeretur, quod Ptolemaeum, caeterosque Graecorum auctores cum Plinio quandoque contulerit, & typorum elegantiâ, & correctionis studio nemini memorata caedat editio, in quâ pauci admodum typographici errores irrepserunt [1].

Pluribus in bibliothecis [2] hujus impressionis visuntur exemplaria. Quod Mediolani extat, apud me tanquam Religiosum habebitur, cum Divi Caroli Borromaei manibus olim tereretur [3], atque hâc de causâ Clariss. Lampugnano preciosum evadebat.

Editio Lugdunensis III. Anni CIↃIↃLXI. folio maximo.

Altera eodem anno CIↃIↃLXI. eâdemque in urbe Plinii impressio apparuit, adhuc parum rectè in Naturalis historiae syllabis memorata [4]. Hanc folio maximo, elegantibusque typis comprehensam, aliquibus mensibus Tinganae posteriorem credere oportet, cum illa anno superiore incoeperit, post cujus exitum Calendis Januarii Pelliccerio missa fuit. Lugdunensis haec Superiori convenit in tituli initio hujusmodi verbis.

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII. --- Lugduni apud Antonium Vincentium MDLXI.

Huic editioni praefatio additur viri docti Johannis Nicolai Victorii, quae in praesens indicasse sufficiat, cum de iis fusius in sequenti sectione disseramus [5].

Tom. II. V v *Edi-*

ANNOTATIONES.

(1) *Irrepserunt.* Unum occurrit sphalma in Plinii praefatione, ut pro *Catulli* cognomine *Catulus* legas, quam nobilissimum Lusitanorum appellationem in aliis quoque exemplaribus perperam irrepsisse adnotavi. Apud Theophilum Georgium legitur *vol. a. anno,* [illegible]

(2) *Bibliothecis.* Recensitam in Thuaneâ (a), Hoymanâ (b), Elzeaâ &c. Horum omnium syllabi [illegible] Jacobi adscribunt, & ultimus id annum 1562. provocat.

(3) *Tereretur.* Qui post Divi Caroli obitum [illegible] manuscriptorum indicem confecit: notâ manu ad oram marginalem appositâ: *Ex iis manuscriptis del Sig. Cardinale*, quibus verbis Purpuratum Archiepiscopum Naturalis historiae [illegible] fuisse ostendit, cum illâ [illegible], atque in [illegible] cum [illegible] chartis [illegible]. Plinii [illegible] Divi Caroli [illegible] Fridericum Cardinalis Borromaeus.

(4) *Memorata.* Apud Margonum invenio Plinii Naturalem historiam Lugduni Batavorum editam anno 1561. Verùm neque voluminis formam, neque typographi nomina adjecit, quare a Lugduni nomine deceptum credere par est, cum Lugduno ad Rhodanum Plinium hoc anno apparuisse. Vide Biblioth. Thuaneam (c), Bigotianam (d), Hulsianum (e).

(5) *Disseramus.* Extat in [illegible] Franciscanorum bibliothecâ [illegible] Bavari memoria, quam Pallavicinorum Gens inclyta unà cum coenobio extruxit, dotavitque. Pluribus antiquam [illegible] voluminibus albus ornatur. Verùm [illegible] in [illegible] Coenobitarum [illegible], vel invenisse illam permisisse [illegible] spoliatam, cum [illegible] Coenobii Custos, atque [illegible] Bibliothecae Praefectus, [illegible] codices haud magno pretio Britannis quibusdam Magnatibus vendiderint. Francisci Farnesii indigni [illegible], alia curavit [illegible]

(a) Tom. II. pag. 189. (b) Pag. 137. (c) Tom. II. pag. 189.
(d) Pag. 30. (e) Tom. I. pag. 107.

Editio Lugdunensis IV. Anni CIƆIƆLXIII. folio maximo.

Anno CIƆIƆLXIII. Naturalem historiam Lugduni a Johanne Frellonio recusam testatur Fabricius, quemque post Frobenium, & Paullum Manutium inter diligentissimos Plinii impressores Gesnerus commemoravit [1]. Hujusmodi exemplar vidi in bibliothecâ Collegii S. Lazari extra Placentiae moenia, titulum praeseferens *C. Plinii Secundi Historiae Mundi lib. XXXVII. —— Lugduni apud Joannem Frellonium M. DLXIII.*

Erat Frellonius socius Antonii Vincentii, eâdem ratione, quâ Basileae Frobenius Episcopii, quodve mirum evadit ipsissima editio apud Vincentium apparet haece epigraphe.

C. Plinii Secundi historiae Mundi libri XXXVII. majore quam hactenus unquam fide, religione, a vitiis, quibus multiplici alem impressione contaminati fuerant, vindicati, adjectis ad marginem non minus doctis quam succintis castigationibus, partim gravissimorum scriptorum auctoritate, doctissimorumque hominum judicio apte appositis —— Lugduni apud Antonium Vincentium M. DLXIII.

Editioni Johannis Nicolai Victorii praefatio secundâ vice adjicitur, quâ Victorius post recitatas Plinii laudes, operam suam in Naturali historiâ repurgandâ adhibuisse professus est. Neque sanè viro erudito laus praeripienda, cum singulari modestiâ instructus castigationi manus admoverit, nihil in operis corpore immutatus, sed optimas annotationes ad paginarum marginem addiderit, a Pintiani castigationibus praesertim desumptas, quem in proligomeno reconditae eruditionis, & exactissimi judicii hominem appellavit. Meminit Victorius se ad tale munus obeundum *gravissimorum hominum Antonii Vincentii, & Joannis Frellonii* auctoritate compulsum. In editionis calce Gelenii observata subduntur. Concessum a Carolo IX. utrique typographo privilegium ostendit Frellonium unà cum Vincentio operi insudasse, quod apertius ex Pliniano indice, ubi Frellonii nomen unicè apparet. *In C. Plinii Naturalem historiam index copiosissimus. Lugduni apud Joannem Frellonium MDLXIII.*

Hâc editione usus est Harduinus, quae chartarum elegantiâ, & marginis foliorumque amplitudine inter pulchriora Plinii exemplaria recensebitur. Extat Romae in Jesuitarum, Comi in Somaschensium Collegiis, Mediolani apud virum Nobiliss. Everardum Marchionem Vicecomitem, in Thuanaeâ &c. Neque distat ab alterâ primo loco memorata, nisi quia haec primo folio legit *apud Antonium Vincentium, illa apud Joannem Frellonium*, quae nescio an alius, in hanc messem falcem ingerens, adnotaverit.

Edi-

ANNOTATIONES.

[illegible] tamen [illegible] Principis [illegible] Pannonii [illegible] [illegible] hoc anno 1764. [illegible] & Bibliothecae Praefecti, & [illegible] libros (ipse [illegible]) PHILIPPO BORRONIO [illegible] *Regia* [illegible].

(1) *Commentarius.* In C[illegible] Frellonio. [illegible] *Naturalem* 1641. (a).

[a] *Catalog. pag.* 17.

Editio Parisiensis XI. Anni CIↃIↃLXIIII.

In Dantyâ [1] bibliothecâ memoratur *C. Plinii Secundi historiâ Naturalis cum annotationibus Hermolai Barbari. Parisiis edita anno* CIↃIↃLXIIII. Typographi nomen oblivifcitur fyllabi confarcinator.

Editio Coloniensis III. Anni CIↃIↃLXV.

Syllabus venalis bibliothecae Parifinae, quae ad Jurifperitum T. J. fpectabar, offert Plinianum opus hâcce epigraphe *C. Plinii Secundi historia Naturalis.* Forma defcribitur duobus voluminibus conftans, foliifque octo in partes complicatis. Num fortaffis error cubat in numero, legendumque anno MDXXIV.? Manca tunc effet Cerviconi impreffio, quae tribus voluminibus apparuit. Quare hanc, & fuperiorem Parifinam, apud utriufque bibliothecae collectores memoratas aliena fides tueatur.

Editio Veneta XXI. Anni CIↃIↃLXXI. *justo folio.*

Hieronymus Scotus [2] nobili apud Modoëtram ortus genere, illuftris ac longaevus typographus, Venetiis Naturalem hiftoriam vulgavit, cui titulum fecit

C. Plinii Secundi Naturalis historiae libri triginta feptem ex Aldinis Archetypis [3] priftino nitori accuratè restituti affixa fuis locis Sigifmundi Gelenii oculatiffimi viri caftigatione —— Venetiis apud Hieronymum Scotum M. D. LXXI.

Exemplar Venetum Paullo Manutio anni CIↃIↃLIX. omnino conveniens, Fabricio notum, quod & ego Parmae in Nobilium Collegio infpexi.

Editio Genevensis I. Anni CIↃIↃLXXXII.

Hoc anno Naturalis hiftoria publico lumini donata, Genevae apparuit tefte Gefnero (*a*), cum e Gelenii caftigationibus defumpta fit, prioribus fimilem liquet conjicere.

Editio Francofurdiensis I. Anni CIↃIↃLXXXII. *justo folio.*

Eodem anno Francofurti ad Moenum lucem vidit Plinius ex Sigifmundi Feyerabenii praelo, cui typographus novam hujufmodi epigraphem adjecit

Historia Mundi Naturalis hoc eft amplissimum, perspicatiffimumque, nec non plenè mirandum totius universi, rerumque naturalium speculum —— variisque imaginibus illustrata, atque vera proprieque naturae nitori, labore impensifque Sigifmundi Feyerabenii hoc novo, antea minusque visa ornatu fideliter, atque integre restituta. Hic brevet

ANNOTATIONES.

(1) *Dantyâ.* Gallicè *Danty d'Ifnard.*
(2) *Scotus.* Italicè *Scotti.*
(3) *Archetypis.* Non ex Aldi parentis, fed filii Paulli Manutii improbandâ affertione Scoti labor originem duxit.

[a] *Pag.* 188.

eruditaeque inmargine doctissimorum virorum castigationes, Sigismundi Gelenii &c.—— typis excudebatur Francofurti ad Moenum Anno a partu Deiparae Virginis MDLXXXII.

In operis praefatione legimus:

Reverendo, nobili, virtutum splendore praeeminenti Domino Domino Georgio a Liechtenstein(?) —— Sigismundus Feyerabendt [1].

A Feyerabenio excogitata, non omnino videntur contemnenda, cum res in Naturali historiâ exaratas graphicis figuris quandoque aemulatus sit, ideoque nonnullis libris comprehensa, unico conspectu, oculis fideliter subjecerit. Neque enim aliâ de causâ Francofurdiensem impressionem superioribus conferendam censerem. Nonnullis etiam deterior videbitur, cum aliqua inoculaverit, quae nihil ad rem faciunt: uti libro III. imago Didonis sibi prope rogum manus inferentis: quae fabula historico indigna, nusquam a Plinio attingitur, apud quem neque hujus Reginae nomen invenies. Quaedam etiam inepte repetita lignearum formarum penuriâ indoleo [2]. Memoratae editionis exemplar vidi Mediolani in Carmelitarum bibliothecâ, itemque Mantuae Carpetanorum apud Mercenarios Excalceatos, qui in Divae Barbarae coenobio degunt. Servatur & in Escorialensi [3].

Editio I. Lugduni Batavorum Anni CIↃIↃLXXXII. justo folio.

Hoc igitur anno triplici in oppido (quòd nunquam antea, nec post) Plinii Naturalis historia apparuit, cum Francofurdiensi, & Genevensi addenda sit Lugduno batava, quam Petrus Santandreanus vulgavit majori, sed paullulum lutulentâ chartâ. Lugduni Batavorum opus prodiisse testatur Fabricius, atque Harduinus, quod ex indice ad finem attexto eruitur [4], uti docet exemplum in Ambrosianâ bibliothecâ asservatum. Titulum, absque oppidi nomine in hanc speciem fecit typographus.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. a Sigismundo Gelenio diligenter castigati [5], *majoreque studio & fide quàm hactenus unquam à vitiis, quibus multiplici olim impressione, contaminati fuerant, vindicati &c. —— Apud Petrum Santandreanum M. D. LXXXII.*

Quamvis longe majora ab hucusque memoratis editionibus peregerit Santandreanus, multum tamen abfuit ab iis agendis, quae se fecisse affirmavit. Varias enim lectiones, quas diligenti indagine ex doctorum virorum scriptis collegisse, itemque adnotasse profitetur, gloriose magis quam verè dicta comperimus. Recenset enim secundo folio Barbarum, Pintianum, Turnebum, Josephum Scalige-

ANNOTATIONES.

(1) *Feyerabendt.* Ita Germanicè scribendum, non Latinè. Alibi Typographus sese Feyrabendium appellavit (a).
(2) *Indoleo.* Folio 14. [illegible] Libro IV. [illegible] Plinii opere certè [illegible] Libro VI. eadem Tabula Geographica, quae in [illegible] ad Corsicam Insulam fuerat impressa.
(3) *Escorialensi.* Absque anno, & [illegible] asservatur in [illegible] bibliothecâ (b).
(4) *Eruitur.* Polycarpus [illegible] hanc Plinii Naturalem historiam (quam ipsi habebit) [illegible], ut ipse ait, [illegible] XXXVII. & Lugduni Batavorum [illegible] typographi Lugduni apud Petrum Santandreanum CIↃIↃLXXXII. [illegible] Lugduni Batavorum [illegible] Latinè dicitur Leyda, quibus [illegible] Harduinus, & Fabricius, Hollandis Leyden.

[a] *Vide historiam rerum in Oriente gestarum Francofurti —— impens. Sigis. Feyrabendii M. DLXXXVII.*
[b] Pag. 1198.

ligerum, Justum Lipsium, Ortelium, Junium, Rhodiginum, Cujacium, Parrhasium, Pierium Valerianum, Goropium, Carrionem, Leopardum, Pithoeum, ac Polydorum Virgilium. Sed ubi Barbari, Pintiani, & Turnebi in Plinium annotata unicè attulisset typographus: secundum volumen, nequeminus Plinianis dictis, erat addendum. Illud monuisse sufficiat, quòd unam aut alteram (raro quidem ex Pintiano) diversam profert lectionem, atque optimas quamplures sicco pede pertransit [1]. Culpandus magis videtur Santandreanus in iis Plinii libris, qui ad finem accedunt, cum tunc insigni oscitantiâ doctorum annotationes contemnat.

Si omnia paullò diligentius collatis invicem castigatoribus ad trutinam revocasset Palermus haud ita facilè in hâc Naturalis historiae editione, X. & VII. Clarissimos viros non inanem operam praestitisse affirmasset, cum nullam huic impressioni peculiarem adhibuerint illustres viri, quorum melior pars jam fato cesserat, atque unicè ad majorem sui laboris dignitatem, illorum in Plinium annotationes se in unum collegisse lectoribus vendiravit Santandreanus.

Quod autem Patriae mentio, unde ortus sit Plinius hocce in exemplari, uti in plerisque aliis, minimè habeatur haud omnino rectè statuit Palermus (a), nam quamvis Suetonii elogium, & Latini Chronici testimonium omittatur: operi tamen M. Antonii Casanovae epigramma praefigitur, quo Plinium Comensibus adscribi constat, ut paullò infra subjiciemus.

Post doctorum hominum nomina, quorum annotationibus uti testatur typographus, adnectitur Jo. Nicolai Victorii praefatio [2], eamque consequuntur geminae Plinii Caecilii ad Avunculum spectantes epistolae: has Casanovae [3] epigramma, quod est hujusmodi:

Plinius, & Titan illustrant omnia, lucem
Ille dedit terris, artibus ille dedit.
Verus uterque Pater, te propter maxime Lari [4],
Jure se ait [5] Soles Orbis habere duos.

Casanovae versiculis additur distichon [6].

Quid

ANNOTATIONES.

(1) *Pertransit.* Ne dicta fide careant pauca quaedam subnectimus. Santandreanus Natur. Histor. lib. II. (b), & eadem libri cap. 71. (c) duas ex Vati[illegible] insignes lectiones [illegible], quarum palmam ex Toletano codice Hispanus interpres, secundam haud parvis rationibus consolidavit. Utramque [illegible] in Plinii [illegible] observationibus [illegible] & in Plinio Dalecampii (d). Ita etiam lib. V. ubi de Elissaeorum gente loquitur Plinius, nihil a Pinciano delatum Santandreanus (e), cum tamen aliqua ex Toletano codice optimae notae illustris Salmanticensis protulisset, quae vidi in aliarum Plinii, Dalecampii edit. vulgatam (f).

(2) *Praefatio.* De hac consule, quae memoravimus in Lugdunensi impress. anno 1563.

(3) *Casanovae.* M. Antonii Casanova perperam Mantuanus dicitur a Santandreano. Hinc alii typographi, qui Casanovae epigramma a Plinio Santandreani, Dalecampio, Commelino [illegible], in eumdem adducti sunt. [illegible] [illegible] vel ab [illegible], vel a Jo. Paulio Vbaldino decepti Casanovam Mantuae adscribit (g). Tenebant tamen fore ex Patili Jovio M. Antonium Casanovam Romanum ostentare, atque Comensem fuisse (h) Consule Guildum (i) & Thomam Porcacchium (k).

(4) *Maxime Lari.* Virgilium imitatus Georgicorum lib. II. vers. 159. Nunc ab oppido, cujus extrema allabit moenia, vocatur Lago di Como (l).

(5) *Jure se ait.* Ita habent omnes allatae editiones, quidquid in [illegible] parte vulgaverit Jo. Paulus Vbaldinus in collectione Mediolanensi, quam typis Antonii Antonianii [illegible] anno 1563. Sed ut in hac Casanovam Mantuanum dicit (m), ita potuit tamen vitiare. Videtur, quòd [illegible] in [illegible] sententia in hanc formam:

Verus uterque Pater, quos propter maxime Lari
Jure meus Soles Orbis habere duos.

(6) *Distichon.* Spectat ad Hieronymum Bononium (Bologni). Consule, quae attulimus lib. XI. pag. 295

(a) Lib. III. 5 pag. 175 (b) Cap. 72. pag. 23 (c) Pag. 24.
(d) Lugduni ann. 1587 pag. 72 (e) Pag. 74. (f) Pag. 98. (g) In Jobo II. pag. 250.
(h) Elog. Doctor. Viror. pag. 91. & 92, edit. Basil. 1577.
(i) Dialog. I. col. 541. tom. II. edit. Lug. [illegible] 1696 (k) Nobiltà —— di Como pag. 67.
(l) Vide annotata lib. IX. pag. 60. & seq. (m) Pag. 89.

Quid juvat innumeris replere [1] scrinia libris
Unus pro cunctis Plinius esse potest.

Santandreani laboribus objecta huc usque sufficiant, eumque suâ laude non fraudabimus, cum multa, quae in aliis impressionibus desiderantur, noviter collecta, & opportunis locis disposita vulgaverit.

Editio Lugdunensis V. Anni CIƆIƆLXXXVII.
folio maximo.

Dum in Batavorum Lugdunensi oppido Plinius cudebatur: Jacobus Dalecampius [1] Cadomensis medicas illi manus in Gallicâ Lugdunensi civitate adhibebat, cum magnam jamdiu sibi famam in arte suâ faciendâ comparasset. Post longam expectationem prodiit tandem immani titulo, & illius auspiciis & ductu anno CIƆIƆLXXXVII. Opus Carolo Emanueli Allobrogum Subalpinorumque Principi dicavit; ac jure meritoque luculenta editio a Germano Latinae bibliothecae auctore appellatur. Hujus interpretis Plinius omnium castigatissimus dicitur a Palermo [3], quae licet non ad omne veritatis confinium pertineant nihilotamenminus illâ aetate Dalecampii labores in precio fuisse ostendunt. Antonius Possevinus vigilias per decennium toleratas, & hanc editionem laudat (*a*), dum auctori caeteroquin irascitur, quod Plinii sententiam de Mundi aeternitate cassam non ostenderit [4].

Adnotavimus Casaubono, & Scaligero Lugdunensem Plinium displicuisse: ab Harduino pessundari, quamvis suum verè encomium promereatur, cum bona quamplura, malis licèt permixta, doctus Medicus evulgaverit. Quare Dalecampio Barbarum, & Pintianum antepono, cum illum accumine, atque observationibus, & quod potissimum est, temporis antiquitate vincant. Hi tamen rerum discretione, ordine, assiduisque vigiliis a Dalecampio superantur. Barbarus Plinianas castigationes (ad Venetum exemplar anni CIƆCCCCLXXII.) separatim edidit. Pintianus ad Basileense anni CIƆIƆXXXIX animadversiones suas direxit, unde auctoris dictionem minus fortasse juvarunt, quia a Cadomensis [5] Medici instituto longe abfuerunt. Hic vero annotationes suas Pli-

ANNOTATIONES.

(1) *Replere.* Barbarus edidit, ut videre est in impressione Tarvisina ann. 1479. [illegible]
Quid juvat innumeris [illegible] scrinia libris?
Solus pro cunctis Plinius [illegible]

(2) *Dalecampius.* Ipse se quandoque *Dalecampium* vocavit. A Josepho Scaligero, [illegible] *Dalecampius*; [illegible]

(3) *A Palermo.* Hunc Palermus Dalecampium, & Dalecampium Medicum *Cadomensem* (*d*) appellat, nullamque Lugdunensis [illegible] Cadomensis Medici [illegible] Francofurtensis a Palermo [illegible] Dalecampii, non [illegible] Scholiastes anno [illegible]

(4) *Ostenderit.* [illegible] Possevinus [illegible] Plinium ex officina Guilielmi Rovillii anno 1587 [illegible] (e)

(5) *Cadomensis medici.* Dalecampium [illegible] Scholiastes (*f*) a quo nomine [illegible] Medicus Lugdunensis.

(a) *Biblioth. Select. tom. II, lib. XII [illegible] pag. 98.* (b) *Pag.* 163. (c) *Pag.* 58. & 73.
(d) *Pag.* 341. (e) *Lib. XIV cap. XII pag.* 186.
(f) *Vide indicem Auctorum in Plinio.*

Plinii foliis subjiciens, variasque in margine lectiones summâ fide adhaerens omnia unico conspectu lectoribus exhibuit, ubi innumera quoque a Santandreano omissa, ex Pintiani observationibus, suo loco digesta invenies. Fateor & ipsum aliqua in superioribus relata editionibus desumere, sed quanta ex Chifletii pennâ exarato codice, aliisque exemplaribus membranaceis omnium primus congessit? Interim Dalecampii laudibus, jurgiisque parcendum existimo, cum omnia suo loco retractentur.

Lugdunense exemplar, facile inventu servat Ambrosiana bibliotheca, Collegii Romani, Barberina[1], Regia Mantuae Carpetanorum, Escorialensis[2], aliaeque innumerae[3]. Enorme hujusmodi titulum praefesert:

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII opus omni quidem commendatione majus, sed nullis ad hunc diem editionibus nullo cujusquam singulari vel opera, vel industria à mendis, quae aut temporum iniquitate, aut superiorum aetatum negligentia, inter Latinos primae notae scriptorem hactenus occuparant, satis unquam purgatum.

Nunc vero quanta potuit expectari fide, cura, diligentia, ex vetustissimorum excusorum, & complurium codicum manuscriptorum attentissima collatione, & auctoritate, sic tersum ac emaculatum, ut ad pristinam ejus integritatem & splendorem attulisse nostra haec editio post alias omnes adjumento fore maxima judicari merito possit.

Accessere ad varias lectiones, quas multiplices in marginum spacia sibi relegatas sunt invenies, & repraesentamus, castigationes & adnotationes eruditissimae, quibus Plinii loca tam Graecis, & Latinis scriptoribus, illis praesertim, unde pleraque omnia sua ille sumsit, summa cum utilitate conferuntur.

Vnà cum indice totius operis copiosissimo, additamentis rursus non poenitendis aucto, locisque propemodum innumeris, quae cum auctoris sensu non bene congruebant accuratissimè correcto, & restituto.

Omnia quidem multorum antehac doctorum hominum, novissimè verò laboriosis observationibus conquisita, & solerti judicio pensitata Jacobi Dalecampii[4], Medici, Cadomensis Lugduni apud Bartholomaeum Honoratum —— M.D.LXXXVII.

Genevensis II. anni CIϽIϽXCIII. tribus voluminibus, foliaque alionis minimas in partes complicata.

Anno CIϽIϽXCIII. Plinium Genevae prodiisse affirmat Fabricius, idque non aliâ ratione constat, nisi quia Jacobi Stoerii typis (quem scimus Genevae typographicam artem exercuisse[5]) apparuit. Neque enim a Bibliopolâ oppidi no-

ANNOTATIONES.

(1) *Barberina.* In hujus loco mihi vetat apponitur cum Jacobi Dalecampii, & Galenis annotationibus (a). Neque eam secundae prorsus jungerate.
(2) *Escorialensis.* Oculis pariter lustra est, qui Escorialensis bibl catalogo syllabum confecit, cum ibidem Plinius Dalecampii ad annum 1587. apponitur. Et eorum affinitate iterum ansi gabimus Antonium Vallisserium, qui duplicis loco hunc Dalecampii editionem decennio praeoccupans, anno 1597. allegavit (b).
(3) *Innumerae.* Vide syllabum Bibliothec Bigotianam, Colbertinam, Elzevir, Dantzer.
(4) *Dalecampii.* Titulus (ut legitur recudatur) convenimus magna ex parte editionibus ii Lugdunensi tradentibus, contraffactae ad annum 1603.
(5) *Exercuisse.* Consule Plinii Caroli epistolas, cum Casauboni notis. Coloniae Allobrogum ex Typographia Jacobi Stoer M DCXX.

(a) Index tom. 2. vol. 1. pag. 223.
(b) Tom. L. pag. 400.

nomen inscribitur, ut constat ab exemplari, quod Romae in Vallicellianâ bibliothecâ inspexi [1]. Legimus in titulo.

C. Plinii Historiae Mundi libri XXXVII. a Sigismundo Gelenio summa fide castigati, veterumque excusorum, tum manuscriptorum codicum attentissima collatione restituti, accessere ad marginem variae lectiones ex Pintiani, Turnebi, Lipsii, aliorumque doctissimorum, qui pagina quarta indicantur, scriptis fideliter excerptae. Opus tributum in tomos tres cum indice rerum omnium copiosissimo.

Tomus Primus.

Adjecit Plinii imaginem, quam ambiunt illius appellationes C. PLINIVS SECVNDVS, invitâ adeò Minervâ expressam, ut potius dolentis Heracliti, quàm Naturalis historiae auctoris vultum reddident [2]. In paginae calce typographi nomen apparet, nempe

Apud Jacobum Stoer [3].

Folio secundo inscriptionem Plinianam apposuit:

Summatim haec insunt libris singulis.

addiditque. *Praefatio operis ad Titum Vespasianum Caesarem. Item auctorum nomina &c.*

Eleganti subinde prooemio typographus lectorem alloquitur, cujus initium est hujusmodi:

C. Plinium Secundum lector benevole pluribus commendare redundantis operae esset. Id dudum, ac nuper cum laude multi fecere. Et vere vir aevo nostro eximius de ejus libris pronunciavit, pandectas esse &c.

Praefationem librarii subsequuntur auctorum nomina, quorum vigiliis in Naturali historiâ adornandâ se usum testatur, nempe Budaeus, Carrion, Chiffletius, Columella, Cujacius, Dioscorides, Gesnerus, Goropius, Hermolaus [4], Jos. Scaliger, Lipsius, Manuscriptum, Massarius, Pintianus, Polydorus Virgilius, Rhodiginus, Rondeletius, Solinus, Theophrastus, Toletanum exemplar, Turnebus, Vetus codex. Horum tamen nomina literarum ordine indicata, ad pompam magis, quam verè allata facilè intelliges, pleraque a Santandreani impressione, alia a Dalecampio mutuavit. Quis enim non animadverrit Columellam Plinio antiquiorem nihil ad hujus historiam addere potuisse? Hunc igitur, & Dioscoridem Plinio collatos, ubi Pintiano tribuisset, rem benè gestam utique laudarem: verum non hoc loco erant recensendi. Sed quodnam manuscriptum, & vetus codex: inanes tituli ex Dalecampii editione desumpti? cujus nomen nescio quânam aliâ de causâ silentii tenebris involvatur, nisi ut Casaubono, & Scaligero facilis accederet typographus, atque post Cadomensis Medici labores iterum vetustioribus adhaereret editionibus. Vulgavit enim Stoerius

Jo.

ANNOTATIONES.

(1) *Inspexi.* Male in Drudii bibliothecâ Stoërii nomen omittitur.
(2) *Reddident.* Confule harum disquisit. tom. I. pag. 190.
(3) *Stoer.* Legimus in Drudi bibliothecâ (a) hujus editionis titulum haud satis fideliter expressum, ubi latet reliqua: *opus svclusum in tomo* (rectius *tomos*) 3. Genevae 1592 in 16 Annum gitur Stoër ange impressiunm praetoriumpet. Extabat in Salmoniana lendotae impressionis exemplar cum variis lectionibus Turnebi Genevae 1593 (b).
(4) *Hermolaus.* Nempe Hermolaus Barbarus.

[a] *Pag.* 1198. [b] *Pag.* 540.

Jo. Nicolai Victorii praefationem, de quâ jam satis in Lugdunensi editione anni CIↃIↃLXIII. atque alibi; addidit M. Antonii Casanovae epigramma, & reliqua a Santandreano vulgata.

Primo volumini Gelenii emendationes a praefatione usque ad XI. libri exitum accomodantur reliquae tomo secundo, & tertio, ad quorum calcem legibus: *Apud Jacobum Stoer M.DXCIII.*

Editio II. Lugduni Batavorum Anni CIↃIↃXCIII.
folio maximo.

Ipsissimo anno CIↃIↃXCIII. Hieronymi Commelini [1] typis, & Lugduni Batavorum (ut arguitur) prodierunt.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. a Sigismundo Gelenio jam olim castigati, annotationibusque illustrati: additis insuper ad marginem doctissimorum nostri aevi virorum notis, quibus jam recens accedunt Fredenandi [2] Pintiani, utriusque linguae in Academiâ Salmanticensi Professoris observationes in omnes Plinii libros hactenus desideratae. Beati Rhenani Selestadiensis in aliquot ejusdem Plinii libros annotationes. adjunctus index duplex copiosissimus, ut tabula indicans, quid Plinius ex Aristotele, & Theophrasto transtulerit.

In primâ libri fronte nullum impressionis, locique indicium apparet [3], idque non laudo. Tabulam verò multis dignam encomiis fateor, cum magno labore loca Aristotelis, & Theophrasti cum Plinio conferantur, quibus vigiliis Pintiani observationes maximè profuerunt. Tabulam consequitur Jani Gruteri carmen in Pintiani observationum laudem, quod alibi exscribemus. Huic jungitur Jo. Nicolai Victorii praefatio jam lectori nota, subinde geminae Plinii Caecilii epistolae, M. Antonii Casanovae epigramma & Bononii distichon in Plinii laudem. Ad Naturalis historiae exitum nullum subditur verbum, unde constet editionem e Commelini typis prodiisse. Deinde adduntur Gelenii annotationes ad Damianum Goesium, postea Pintiani observationes, ad quarum coronidem legimus: *Ex Typographejo Hieronymi Commelini CIↃIↃXCIII.*

Rhenani observationes, & ejusdem ad Philippum Puchaimerum epistola subjicitur. Enorme volumen demum absolvitur ex indice Petri Santandreani, neque erubuit Commelinus suae impressioni, alterius indicem accomodare, neque priscum nomen supposito novo folio tollere curavit, siquidem legitur.

Lugduni apud Petrum Santandreanum M.D.LXXXVII.

Quare cum numeris Santandreanae conveniat editioni, opus ad superioris impressionis restantia volumina vendenda peractum suspicamur. Pintiani vero la-

Tom. II. X x bo-

ANNOTATIONES.

(1) *Commelini.* Qui paucis Comelinus, & fortassis rectius, communi tamen, & ipsius typographi auctoritate Commelinus inyalui[illegible].

(2) *Fredenandi.* Hic ratione lusitricam praenomen reddidit Pintianus, cujus methodum proventi[illegible] sum (a). Verum postea communiori [illegible] manse morem, quamvis a Pintiano adoptatam non rejiciam, utpote a Primo hujus nominis Rege exulide deductam (b).

(3) *Apparet.* In multis exemplaribus adnotavi [illegible] annum Commelini 1593 [illegible] aliquo ab ipsissimet typographi calamo profectum. Occurrit in exemplari Barberinae bibliothecae, desideravit tamen in [illegible] ad venae Jesuitarum Collegium Neapolitanum; unde verba calamo excepta ad alium quemcumque, non ad ipsum typographum pertinentia, autumo [illegible].

(a) *De suppositiis Militar. Appendix B. Odescalchi fol. XL. & alibi.*

(b) *Vide Ambros. Morales, Cronica d'España lib. X fol. 387*

bores, itemque Rhenani cum eodem anno CIϽIϽXCIII. publici juris fecisset Commelinus: quos sejunctos vulgabat, hoc loco Naturali historiae subjecit. Conveniunt enim forma & versus (*z*). Commeliana exemplaria passim inveniuntur, vidique Mediolani in Eustorgianâ bibliothecâ, Neapoli in Jesus Veteris Collegio &c.

Editio Francofurdiensis II. Anni CIϽIϽXCIX. folio maximo.

Anno hujus seculi ultimo Dalecampii auspiciis Naturalem historiam Francofurdii editam Palermus affirmavit (*a*), ibique hunc Plinium nitidissimum & ab omni labe purgatissimum testatur prodiisse (*b*). Rectius Dalecampii observationibus auctum dixisset. Vndecimus enim ab illius morte agebatur annus, cum Naturalis historia ex docti Medici castigationibus iterum apparuit.

Aliquâ tamen dignus excusatione videtur Palermus, cum titulum ipsissimum praefeferat Feyerabentus, quod Lugdunensibus exemplaribus apposuerat Dalecampius, nempe:

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII opus omni quidem commendatione majus, & reliqua usque ad verba *omnia quidem multorum antehac doctorum hominum, novissimè verò laboriosis observationibus conquisita, & solerti judicio pensitata* JACOBI DALECAMPII, *medici, Cadomensis.*

Legimus post haec

Accessere denique adnotationes viri cujusdam nobilis minime contemnendae, qui opus etiam totum diligentia magna & recognovit, & castigavit MDXCIX ------ Francofurti ad Moen. impensis Joban. Feyerabendi.

Annotationum auctorem Johannem Matthiam Wackerum fuisse conjicit Reinesius (*c*) fortasse ad Janum Gruterum spectare suspicatur Fabricius (*d*). Haec ipsius Dalecampii animadversiones respiciunt, & incerti scriptoris tradit Harduinus. Hâc impressione usus est Tillemontius in Imperatorum historiâ, ejusque pariter testimonium protulit illustris Marchio Polenus (*e*). Maximo, sive Imperatorio, ut ajunt, folio spectandam servat Passionaea bibliotheca, itemque Claravallensis Cisterciensis familiae, IV. a Mediolano lapide, memoratur ab Antonio a Leone, aliisque.

ANNOTATIONES.

(*z*) *Praef.* Si haec omnia diligentius perpendisset Ludovicus, non adeo magnifice de Commelinianis editionibus fortasse praedicasset (*f*).

(*a*) *Lib. III. pag. 175.* (*b*) *Lib. I. pag. 73.* (*c*) *In epistol. ad Hofman.*
(*d*) *Bib. Latin.* (*e*) *In epist. ad Zenon. fol. IV.* (*f*) *Tom. I. pag. 274. edition. ann. 1753.*

SECTIO. TERTIA

DE. PLINIANIS. EDITIONIBUS. DECIMO SEPTIMO, ET DECIMO OCTAVO. SECULO. EXARATIS

Editio Genevensis III. Anni CIƆIƆCI. tribus voluminibus, folioque alio minimae in partes complexus.

QUamvis melior elapsi seculi pars Gelenii annotationibus data esset: illo tamen ad finem vergente locum sibi vindicaverant Dalecampii commentaria, eisque tanquam in subsidium addebantur Gelenii vigiliae. Stoerius novissimè inductis adhuc infensus, ut primae editionis suae valorem elevaret, alteram omnino similem hoc anno excudit [1], titulumque apposuit:

C. Plinii historiae Mundi libri XXXVII. a Sigismundo Gelenio summa fide castigati, veterumque tum excusorum, tum manuscriptorum codicum attentissima collatione restituti. Accessere ad marginem variae lectiones ex Pintiani, Turnebi, Lipsii, aliorumque —— scriptis fideliter excerptae —— editio altera apud Jacobum Stoer MDCI.

Hujus impressionis mentionem eo libentius ingerimus, quia a Polycarpo Palermo, Harduino, & Fabricio minimè recensetur. Voluitarum a Nobis exemplar spectat Raphaeli Raymundo Comensi Patricio, & Cathedralis Canonico, qui veteris Raphaelis gentilis sui ingenio suppar, illum liberalitate, latinae linguae, & poeseos cultu superavit.

Editio Lugdunensis VI. Anni CIƆIƆCVI. itemque Aureliae Allobrogum folio maximo.

Anno duodeviginti post Dalecampii obitum, Naturalem historiam ab illo emendatam novâ luce donarunt Lugdunenses, quo in exemplari aliqua defuncti laboribus addita innuuntur

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. opus omni quidem commendatione majus, sed nullis adhuc ad hanc diem editionibus genuino nitori redditum affirmant, adduntque: *nunc denuo quanta praestari potuit fide, diligentia —— idque post ultimam defuncti doctissimi D. Jacobi Dalecampii praestantissimi medici manum ita feliciter repurgatum variis quoque lectionibus, castigationibus, & adnotationibus eruditissime ornatum, ut nihil posthac huic operi desiderari posse videatur. Lugduni sumptibus Caldorianae Societatis M. DC. VI.*

Hujusmodi titulus a primâ Dalecampii editione desumptus, ac tempori accomodatus, multa promittit, quae non praestitit, nihil igitur apparet, unde Caldorianam impressionem Honorati, & Feyerabentii praeferam laboribus. Arguendi etiam videntur typographi, quod Gelenii annotationes inter primum & secundum Naturalis historiae librum inepte collocaverint. Primo index ad-

ANNOTATIONES.

(1) *Etiamsi*. Vide, quae ad annum 1593. adnotavimus, atque iterum recensenda veniunt anno 1616.

jicitur per id temporis Aureliae Allobrogum memoratae societatis sumptibus cusus, unde constat ipsissimam hanc esse impressionem cum Lugdunensi: immutarunt siquidem oppidi nomen typographi hocce titulo

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. opus omni quidem commendatione majus ----- Aureliae Allobrogum sumptibus Caldorianae Societatis MDCVI.

Lugdunense exemplar extat Comi in Theatinorum, & Mediolani in Everardi Marchionis Vicecomitis bibliothecis: Allobrogicum in S. Lazari Collegio prope Placentiam.

Editio Francofurdensis III. Anni CIↃIↃCVIII. duobus voluminibus, folioque octo in partes complicato.

Caldorianae societatis Plinium postremus Francofurdensis subsequitur, quem Claudius Marnius, & Johannis Aubrii haeredes vulgarunt anno CIↃIↃCVIII. Quid novi praestiterint typographi ex titulo constabit, qui est hujusmodi.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. cum castigationibus, & adnotationibus doctiss. & variis praeterea lectionibus ex mss. compluribus ad oram paginarum accurate indicatis. Ex novissima & limatissima editione Jacobi Dalechampii[1] *medici, Cadomensis cum indice duplici, utroque laboriosissimo.*

Accedunt jam primum Pauli Cigalini Comensis praelectiones eruditiss. una de vera patriae[2] *Nostri Plinii altera de fide & auctoritate ipsius.*

Francofurti apud Claudium Marnium[3], *& haeredes Joan. Aubrii M. DC. VIII.*

Haec subsequitur typographorum ad candidum lectorem epistola, ex qua nonnulla delibabimus, cum tractatis a nobis quaestionibus inserviant. In hanc speciem exordiuntur.

Plinium nunc ex officina nostra domus, lector candide, auctorem qui multorum instar sit, & uno hoc tantum multiplice ac Plinniano libro solus alicujus Bibliothecae nomine censeri possit non immerito, adeo ut recte quidam hodie, quod ajunt, & heri etiam cecinerint, unum hunc pro cunctis esse posse, & itaque comparare aliquem posse labore conquirendi, & innumeros libros coservandi[4] *----. Elegans est tamen judicium, quod protulit ille ocellus nuper*[5] *aevi nostri J. Lipsius, liberque quoniam ita incidit, hic adscribere:* „ Plinii libros, ait, qui Pandectas appellarit, me judice, haud erraverit. „ Omnia ille vel legit, vidit, scivit & in unum volumen Graeciam & Latium „ conclusit „ *& patrum aevo Cornelius Aurelius Goudanus magni Erasmi quondam praeceptor, insigniter*. Is praeterea Plinius est, quem qui non legit, censetur „ indoctus qui lectum fastidit, indoctior, cui denique non sapit, indoctissi- „ mus. Nec omnino in tanta litterarum jactura naufragamur, quamdiu nobis „ su-

ANNOTATIONES.

(1) *Dalechampii.* (Sic.)
(2) *Patriae.* Ita errore typographico: lege patria.
(3) *Marnium.* Meminit hujus etiam Mochalfus (a), A Draudio (b), & Theophilo Georgio (c) Wechelis tribuitur in hac re edit.
(4) *Coservandi.* Alludit ad notum dictichon Borboni, quod vide pag. 295.
(5) *Nuper.* Biennio ante superiorem diem obierat Justus Lipsius, nempe X. Kal. Aprilis anno sexto supra millesimum & sexcentesimum.

[a] *Tom. I Polyhistor pag.* 690. [b] *Pag.* 1198. [c] *Tom. II pag.* 126.

„ superstes est Plinius „ —— —— —— *Adjecimus dissertationes duas eruditiss. hactenus in Germania non visas, non diu etiam in Italia. Recitavit eas vir doctus juxta & disertus Paulus Cigalinus patricius Comensis in gymnasio Ticinensi. Eas non minus tibi, quisquis es, gratas fore speramus ob eam, quae illis continentur eruditam varietatem, quam tibi, Plinii amatos, gratissimas: ita summi auctoris nomen, patriam, fidem, & auctoritatem contra latrantes & calumniantes quosdam facunde & graviter defensa videbis* —— *Quomodo alias impressor illa dissertationes Plinianas acceperit* [1], *multis exponere non libet. Pauci, quot paginae in illis fuere, tot crassi errores* [2], *quales* [illegible] *nasci solent facile, sublati* —— *Quod si tamen quaedam mendae remanserint, ut non dubitamus, Clariss. Cigalinum nobis facile ignoturum* [3] *ideo speramus, qui in alieno opere ingenuos esse noluimus.*

Post haec Marnius compendia dictionum exposuit, ubi nonnulla curiosi adnotabunt, quae adhuc obscuris premuntur tenebris [4], & bona fide ex Dalecampii apographis petita sunt, ubi aliqua minus recte ingesta [5] indolemus. Adnectitur Dalecampii (omissa ad Carolum Emanuelem nuncupatione) ad lectorem praeloquium, neque alia de Naturalis historiae scriptore adduntur testimonia, praeter geminas Plinii Caecilii epistolas inde

C. Plinii Secundi Naturalis historiae liber I.

Praefatio [6].

C. Plinius Secundus [7] *Vespasiano Suo S.*

Primus Tomus libro XVI. concluditur secundus reliqua volumina comprehendit, post quae occurrunt Cigalini lectiones, iisque adjectam invenies ex Lipsii Electorum libris Plinii defensionem, quia Africam Ursos non gignere affirmavit, ejusdem Pinciano [8] tributum elogium, & triplices in Plinio restitutiones [9]. Omnia claudit index ad superiorum normam compactus [10]. Hujus

ANNOTATIONES.

(1) *Acceperit.* Paullus Frascellius Cigalinus ex auctoris fratre genitus, partes dissertationes Hieronymi Fitxera concesserat.

(2) *Errores.* Male procuderat [illegible] habitas fuerant Cigalini dissertationes a Comensi typographo, qui illas publ[illegible] [illegible] 1605 (a) Has attingens Donatus [illegible] [illegible], & Gavi (lege Gavi) [illegible] anno 1604 [illegible] [illegible] (b)

(3) *Ignoturum.* Neque [illegible], neque ignoscere poterat Cigalinus, qui mortuis annumerabatur an. 1593.

(4) *Tenebris.* Monet, [illegible] causa Francisci exemplar in Taurinensi Gymnasii bibliotheca asservatum. Neque [illegible] [illegible], Vitam in Taurinensi Academia [illegible], [illegible] ignoro, cum nihil [illegible] apud Mont[illegible], & [illegible] [illegible].

(5) *Ingesta.* Legitur: *Index Alphabeticus in Plinium*, vel *prima Pliniana historiae libri* —— *Vetus Longolii* —— *Vetus Mediolanensi &c.* Vox barbara *Alphabeticus*, Plinio [illegible] [illegible] [illegible]. Consule, quae diximus de *Alphabeto* in notis libri IX. *Vetus Longolii* exemplar [illegible] nihil aliud esse, quibus ille [illegible] ad primas Naturalis historiae Parisienses editiones. *Vetus Mediolanense.* Nescimus Mediolani impressos [illegible] Plinii labores [illegible] habere. Quare [illegible] [illegible] [illegible] Typographi, [illegible] a Dalecampio vulgata.

(6) *Praefatio.* Id [illegible] [illegible].

(7) *Secundus.* [illegible] [illegible] lectiones [illegible] *D. Tito Vespas.* Nota D. Divum significans, longe legitime, ad illam ad *Divum Vespasianum* a Dalecampio receptam (c). Neque enim Titus Caes (qui Tiberio successit, & divinam sibi majestatem vindicabat) [illegible] [illegible].

(8) *Pinciano.* Sive Pintiano, quod idem. De hoc in sequenti libro agetur.

(9) *Restitutiones.* Ad verba *Chorio mare* [illegible] *divino fit* (d). legit *Genitur Mons* [illegible] *&c.*, quam [illegible] [illegible] Hardinum Manuscriptorum, & Plutarchi [illegible] firmant (e), Lipsii obloquitur, qui Graeca [illegible] [illegible] lectio [illegible] addita.
Item ad [illegible] [illegible] *ut liberet amplexis vetus & Locris par est & dignatione* [illegible] (f). emendat Lipsius *ut liberet amplexis* [illegible] *&* [illegible] *& dignationem* [illegible]. Lipsii [illegible] Harduinus (g), neque illius nomen dissimulari poterat, cum Lipsium ob [illegible], & [illegible] [illegible] Gronovius (h). Caeterum [illegible] [illegible] [illegible] *ut liberet amplexis*

(a) *Vid. hae Disquisit. tom. I lib. I. pag. 22. & 23.* (b) *Biblioth. Classic. pag. 1326.*
(c) *Consule David Durand., & annota a nobis lib. VIII. pag. 141.*
(d) *Lib. XXIX. 6.* (e) *Emendat. XVIII. pag. 519. ad Plin. lib. XXIX.*
(f) *Lib. XXXIII. 12.* (g) *Pag. 031. num. 24.* (h) *Vol. edit. Hack. tom. III. pag. 521.*

jus editionis exemplar Romae servat Barberina bibliotheca, & Parmae Sancti Johannis Evangelistae. Sua debetur typographis laus ob diligentiam non itidem ob chartam, quae satis lutulenta. Hanc impressionem a Dalecampianâ ad annum elapsi seculi ultimum recensitâ desumpsit Marnius, addens a Cigalino recitatas in Ticinensi gymnasio praelectiones. Visasque, civibus meis curantibus, utpote eorum caussae propitias in Marnianâ impressione apparuisse somniavit Palermus (*a*). Sed nihil minus Comensibus quam hujusmodi editio curae fuit, illamque unicè Marnius, sociique, majori novâque dignitate ornatam, additis Cigalini orationibus adauxerunt. Si Cigalini praelectiones hactenus in Germaniâ non visas, nec diu etiam in Italiâ testatur typographus, cur Palermus Comenses insectatur, tanquam „ sua figmenta non solum per totam Italiam (diversis libellis infra sex annos proximos subinde editis) latè, brevique tempore circumtulisse, verùm etiam Germaniam, & alias Transalpinas „ provincias continuo literarum omnium proventu, & ingeniorum feracissimas eisdem ceu labe quadam, vel potius fascino contaminare voluisse, excusâ praesertim illis curantibus nuperrime Francofurti unâ cum Plinii nostri „ libris de Naturali historia quadam Pauli Cigalini medici Comensis oratione. „ Nugae nugarum sunt hujusmodi, de quibus jam satis, cum eas in operis exordio confoderim (*b*), utque ad Marnianam editionem revertar, illam, utpote ab alterâ Francofurdiensi anni CIↃIↃXCIX. deductam laudare Palermus necessario debet, cum priorem castigatissimam affirmaverit (*c*). Vtramque, & hanc praesertim damnarunt Hackii.

Editio Genevensis IV. Anni CIↃIↃCXV. justo folio.

Anno CIↃIↃCXV. memorant Coloniensem Plinii editionem Fabricius, & Funcius Dalecampanianae Lugdunensis apud Honoratum traducem, rectius Genevensem dixissent, atque a Caldorianae societatis exemplaribus desumptam. Titulum de more praesefert magnificum.

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. opus omni quidem commendatione majus, sed nullis ad hunc diem editionibus — satis unquam emaculatum [1] *— nunc denuo quanta praestare potuit fide — idque post ultimam defuncti doctissimi D. Jacobi Dalecampii praestantissimi medici manum* [2] *ita foeliciter repurgatum.*

Va-

ANNOTATIONES.

[illegible] *& lucem petere et dignatione*. Hinc aliquis [illegible], ut C. Marius [illegible] ob [illegible] haberet [illegible], Lipsio placuit [illegible], et tamen cum [illegible] a Mario [illegible], ac post Cimbricam victoriam in [illegible] cantharis, Bacchi exemplo, bibere perseverasse (*d*). [illegible] Valerium Maximum, qui C. Marii post [illegible]; neque tamen, *Sed post Jugurthinum, Cimbricum, & Teutonicum triumphum* [illegible] Liberi Patris [illegible] habeat [illegible] a Vossio illam, de Kagrio [illegible] Hardnino.

Tertio loco Lipsius [illegible] Quid [illegible] fed [illegible] Plinii interpretibus, qui aliqua [illegible] Certè Lipsi [illegible] Plinio [illegible]

(m) *Compellat.* [illegible] Wechelianorum [illegible] cum [illegible] in Anhmi, & Marnium [illegible] Dalecamp [illegible] Wechelis [illegible]. Rectè Marnio [illegible] a Fabricio, Marnem [illegible]

(1) *Hackii.* Vide [illegible] Hackiorum praefationem ad annum 1669.

(2) *Emaculatum.* In [illegible], quem Dalecampius Gallorum Regi misit, legitur *purgatum. Nunc denuo quanta potuit expellere fide* [illegible]

(3) *Manum.* Haec [illegible] Crispinus multa [illegible], qua superiorem typo-

(a) *Praefat.* (b) *Lib. I pag. 25.* (c) *Lib. III 175.*
(d) *Ad Plin lib. XXXIII pag. 237.* (e) *Lib. III. 6.*

Variis quoque Sigism. Gelenii, Fredenandi Pintiani, & aliorum lectionibus, castigationibus, & annotationibus eruditissimis ornatum, ut nihil posthac huic operi desiderari posse videatur.

Accessere iisdem indices utiles & necessarii.

Coloniae Allobrogum [1] *sumptibus Samuelis Crispini* CIↃ.IↃC.XV.

Crispinus Dalecampii praeloquium Serenissimo Carolo Emanueli inscriptum, illiusque etiam ad lectores praefationem in operis fronte collocavit. Hinc lectorem alloquitur de immensis aerumnis in laboriosissimo opere concinnando toleratis, atque auctorum per compendium allatorum syllabum adjecit, & latius explicavit, parumque adeo cautus notâ in re apparet, ut explanationem hisce verbis absolvat: *occurrunt subinde & annotationibus eadem aut similia dictionum compendia, quae his praesertim semel observatis non difficile erit reddere. Vale prid. Kal. Jul. quo die hoc opus ad finem perductum excudi desiit* CIↃIↃCVI.

Ex ipsius igitur met ore constat Caldorianum exemplar nullâ adhibitâ novâ curâ excripsisse, cum opus suum invulgans anno CIↃ.IↃC.XV. illud ad finem perductum afferat anno CIↃIↃCVI. Rodulphi Caesaris Latinum, & Galliarum Regis patriâ linguâ conscriptum privilegium Bartholomaeo Honorato concessum (utrumque post tanti temporis spatium inutile) adjecit, nullaque alia de Plinio apposuit testimonia praeter geminas adoptivi filii epistolas. In operis titulo convenit caeteris Dalecampii, ac post primum Plinii librum inoculantur Gelenii annotationes, quas extra chorum positas in Caldorianâ editione monuimus. Post Plinianum indicem occurrunt Pintiani observationes, & Rhenani annotationes, de quibus alibi. Hujus impressionis exemplaria vidi Neapoli in bibliothecâ Clericorum Regularium, & Parmae apud optimum senem & mathematicis studiis celebratissimum virum Joseph Bossium Marchesium [2]. Memoratur in Duboisianâ, atque Dantyâ [3], ubi typographi nomen emendandum.

Editio Genevensis V. Anni CIↃIↃCXVI. *folio oblonga minimas in partes compacto.*

Aemulatione quâdam improbandâ in Crispini labores insurgens Stoerius, hoc anno Naturalem historiam, superioris ad annum CIↃIↃCI. memoratae omnino similem, vulgavit, cuique titulum fecit

C. Plinii Secundi Historiae Mundi libri XXXVII. a Sigismundo Gelenio summa fide castigati —— Opus tributum in tomos tres ——— Editio postrema Typis Jacobi Stoer MDCXVI.

ANNOTATIONES.

... typographi. Verum nulla manuscripta codice usus Dalecampii laboribus nihil addidit Gelenii, Pintiani, ac Rhenani annotationes, ut in operis [illegible] indicaturus.

(1) *Coloniae Allobrogum*. Nempe Genevae, quod oppidum Coloniam Allobrogicam Crispino, aliisque placuit ducere, nullo tamen antiquorum suffragante testimonio.

(2) *Marchesium*. Mirandum in Marchesii exemplo occurrit, quod indoctus cursu Jacobi Dalecampii nomine [illegible] perfecit [illegible], in quo illum a Catholicâ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dalecampius [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tumulum in Aede [illegible] D. Dominici, elogiumque [illegible] tabulae demandatum [illegible], [illegible] [illegible].

(3) *Dantyâ*. Perperam in hac legitur: *Coloniae Allobrogum apud Crispin* 1615.

C. Plinii Secundi Historiae Naturalis --- Lugdun Batavorum A. 1635.

Hujus editionis praestantiam Johannis Laetii verba magis, quam magnifici tituli indicabunt, eâ etiam ex causâ, quod multa paucis comprehendat. Quare brevem illius praefationem hoc loco habere studiosi minimè gravabuntur.

Amplissimo viro D. Hieronymo Bignonio [1] *S. consistorii consiliario, & in supremo Senatu Parisiensi Advocato Regio Joannes de Laet* [2] *S. P. D.*

„ Postulaverant a me Typographi nostri VIR AMPLISS. quum Plinii editionem post complures authores praeclare editos molirentur, ut textum [3] emacularem quantum fieri posset. Nam quamquam plurimi Viri doctissimi superiore, atque hoc saeculo [4] in eo laborassent, non pauca loca adhuc medicinam poscere videbantur. Dedi itaque operam quantum per graviores occupationes licuit [5], collatis nuperis editionibus, & multorum doctissimorum virorum observationibus adhibitis plurimum aliorum judiciis tribui, meo perparum imprimis autem detuli clarissimi viri *Claudii Salmasii [6] animadversionibus, quarum non exiguum numerum in notis indicavi. pauca admodum adhuc mutavi, potius indicandum ratus quomodo mutari commode possent. Consilium fuerat lemmata capitum tollere, & numeros tantum in margine relinquere, quia jamdudum authorem hunc per libros & capita citare mos est [7]. Mutatio mihi haec necessaria videbatur, quia ab eo qui primum capita distixit & lemmata addidit, non pauca in ipso textu sunt interpolata, multaque disjuncta, quae conjungenda erant. quo facto & index, qui jam primus liber censetur, totus est mutatus [8], uti e veteribus manuscriptis [9] liquet. verum quia multis ingratior propterea editio videbatur futura, destiti. Quamquam autem religiose admodum in hac opera fuerim versatus, & neminem, quod vulgo fieri solet, aut indiligentiae, aut malae fidei accusaverim, vereor tamen me quorumdam obtrectationes, & accusationes vix evitaturum [10]. Itaque te mihi potentem patronum hac nuncupatione potius asciscere sum conatus, quam aliam gratiam summae tuae in me humanitati rependere. Satis fuerit hactenus me debitorem fateri. Si Deus plus otii largiatur, poterit opera paulo diligentius repeti [11], nec diffido amicos sedulo auxiliaturos. Interim spero hanc editionem prae aliis paulo tolera-

ANNOTATIONES.

(1) *Bignonio.* Hic celeber ille vir est, qui X [illegible] agens, [illegible] apparuit, & toto vitae [illegible], pietate, studiis, officiis nobilissimus evasit, obiitque Septim. Id. Apr. anno 1656.

(2) *De Laet.* Hunc Laetum [illegible], alii Laetum appellant. Nescio, [illegible] Romanorum [illegible] scribens, *de Laet* vulgari quando [illegible] Bignonium vocabat. Galli enim *Bignon* [illegible], qui apud Antverpienses *de Laet* [illegible]

(3) *Textum.* Apud [illegible] *textum* pro operis corpore usurpari non memini. *Contextus* igitur *contextum*, *textum*, & [illegible] Lexicographi ([illegible] graecâ voce, [illegible] elementis [illegible] *Textus*, & *Textum.* Ammianus Marcellinus primum videtur usurpasse *textum* in [illegible] significatione, [illegible], & [illegible] Laetio accipitur.

(4) *Hoc Saeculo.* Scripserunt [illegible] saeculi nam post Principem Naturalis historiae Impressionem [illegible] XV. seculo, longè plures XVI, pauci admodum, dum haec genderet Laetius, [illegible]

(5) *Licuit.* Praefectus erat [illegible] Orientalis Societatis, [illegible] Orbis partis [illegible], forsque nomine Occidentalis Indiae [illegible] XVIII. voluminibus edidit, & [illegible], quae vidit a Belgicis [illegible] numeratu.

(6) *Salmasii.* Cui fuit Pyladeâ amicitiâ conjunctus. Edideret Salmasius Parisiis anno 1629. Plinianas exercitationes in Solinum, de quibus [illegible]

(7) *Mos est.* Veteres id [illegible] acceperat, rebusque in [illegible] paginae capitum lemmatibus, Plinium [illegible] reddidisset. Vide quae de Calepino, Zieglero, ipseque Laetio diximus libro VI pag. 210.

(8) *Mutatus.* Ut [illegible] responderet.

(9) *Manuscripta.* Laudatum, [illegible], & [illegible]

(10) *Evitaturum.* Nemo Laetio [illegible], illiusque editionem superioribus meliorem omnes fatentur.

(11) *Repeti.* Id non praestitit.

„ biliorem lectoribus visum iri [1]. Vale *VIR AMPLISSIME*, & me pro tua
„ benevolentia complectere. Lugduno-Batavorum Kalend. Septembr. CIↃ-
„ IↃCXXXV.

Praefationem summâ exaratam modestiâ subsequitur monitum Lectori dicatum, quo editionem quam emendatissimam dedisse, nec immeritò affirmat hinc notarum aliquarum rationem profert, atque restitutionum in operis corpore, quae ab omnibus celebrantur. Epistolas Plinii Sequentis ad Marcum, & Tacitum subjecit, quodve minus laudo, gemens illa Plinii effigies a Stoeris impressionibus desumpta, apparet, additâ epigraphe C. PLINIVS SECVNDVS. Summis vero encomiis tollo subscriptionem TALIS, HOSPES, VNIVERSI QVA PATET COMPENDIVM, PRIMVS OMNIVM SECVNDVS, ET SECVNDVS NEMINI

Heinsius [2].

Primus Tomus XI. libros complectitur, ad cujus calcem appositae sunt *variae lectiones observationesque doctissimorum virorum* allatis voluminibus accomodatae (*a*). Haec per numeros indicantur, & molestae lectoribus evadunt, cum potius paginis respondere debuissent. Tomus secundus incipit XII. libro, & XXIV. concludiiur [3]. Tomus tertius reliquum operis comprehendit. Post annotationes occurrit *epilogus*, ubi legimus

Notis ad hunc modum breviter absolutis, duo hic tantum attingemus, de quibus docti viri inter se dissentiunt. primo quae fuerit Plinii patria de qua Nobiliss. vir [4] *Josephus Scaliger in animadversionibus ad Eusebium ita judicavit.*

„ Plinius Caecilianus [5], cujus extant epistolae & divinus panegyricus, fuit „ Novocomensis „ Reliquum subinde verborum ex Scaligero mutuatur (quod alibi a Nobis refellitur) ut sententiam de Plinio avunculo claudat „ propte-
„ rea Plinius Veronensis, & Catullus Sirmionensis conterranei [6] sunt. „

Quid ipse sentiat Laetius, minime aperuit, cum subdit *scripsere de hac controversia multi alii, & nuper* [7] *copiose Paullus Cigalinus Novocomensis. Maneat sane haec lis sub judice, non enim est tanti* [8].

Majoris indaginis judicavit secundam Cigalini praelectionem, quâ Plinium nihil a Dioscoride accepisse ostendit, atque in eam abiit sententiam Laetius, ut Dioscoridem Plinio recentiorem judicans [9], tandem controversiam absolve-

ANNOTATIONES.

(1) *Visum iri.* Nihil candidius dici poterat, & verè caeteris omnibus melior evicit.
(2) *Heinsius.* Hic est Daniel Heinsius, tunc publicae bibliothecae Lugduni Batavorum Praefectus. Vir dixit volumen hoc notis, & Nicolai aequè docti patris Hardulum „ P [illegible], haud [illegible], & [illegible] „ loquitur. *Nitorem bibliothecarum* Langius Heinsius *Primum omnium* [illegible] *& secundum* [illegible] appellitant „
(3) *Concluditur.* Qui minora consultantur, attinebant hoc volumine & ultimo scribi ex officinâ *Elzeviriana*, cum in primo occurrat *Elzeviriana*.
(4) *Nobilis vir.* Josephi Scaligeri pater Julius Caesar jam ad Burdonalam levissimam gentem spectaret voluit e principibus Scaligeris Veronae dominari communem tamen originem vendicare. Consule illustrem *Maffeium*.
(5) *Caecilianus.* Minùs rectè. Sequentem Plinium Scaliger *Caecilianum* appellat, jam illum appellationis fuit *C. Plinius Caecilius Secundus.*
(6) *Conterranei sunt.* Verba Scaligeri, nimirùm, alibi perpendenda veniant. Conterranei siquidem vocabulum [illegible]
(7) *Nuper.* Cigalinus praelectiones recitaverat Ticini anno 1593 publicae vero factae sunt anno 1605. Ex laudibus quas Cigalino datis videtur quòd Laetius ignoraverat [illegible] [illegible] Veronensis J. C. occurrit.
(8) *Est tanti.* Hoc Batavus, Belgi sunt [illegible], haud parvi momenti a Comensibus judicatur, nec minoris a Veronensibus.
(9) *Judicans.* Quaestionem in Nicolai Marcanova articulo tractabimus.

(a) *Pag. 631. & seq.*

veret, tam Plinium quam Dioscoridem ab aliis auctoribus accepisse maximam partem eorum, quae utrique in publicum ediderunt. Elzeviriorum impressio, curante Johanne Laetio, ex Salmasii castigationibus prodiisse haud immeritò dicitur a Fabricio, atque Harduino, cum tanta (non tamen omnia) ex amici collectione subjecerit Aurignostes itidem & Aristarchus. Haec certè editio optimis typis & summâ diligentiâ nobilis, superioribus omnibus praehabenda venit. Ejus exemplar servat Neapoli novum Jesuitarum Collegium. Extabat in Claromontano Parisiensi &c.

Editio Veneta XXII. Anni CIƆIƆCXLVIII.

Hanc Fabricius in secundâ Latinae bibliothecae recensione memoravit *innotuit* Funcio, laudaturque a Johanne Rhodio in Scribonii Largi commentariis fides apud ipsos sit, cum volumina nullibi invenerim.

Editio Lugduno-Batava III. Anni CIƆIƆCLXIX. folio octo in partes compluato.

Effluxo trigintaquatuor annorum spatio ab Elzeviriorum impressione Plinium recuderunt Hackii summâ elegantiâ, opusque in tres tomos distributum hujusmodi epigraphe apparuit:

C. Plinii Secundi Naturalis historiae Tomus Primus cum commentariis & adnotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Rhenani, Gelenii, Dalechampii, Scaligeri, Salmasii, Is. Vossii & Variorum. Accedunt praeterea variae lectiones ex MSS. accurate indicatae. Item Joh. Fr. Gronovii notarum liber singularis ad Illustrem virum Joh. Capelaum.

Lug. Batav. }
Roterodami } *Apud Hackios A.* 1669.

In ipso operis fronte statim typographi hisce verbis lectorem demulcent:

Quum jam ab aliquot annis, Benigne Lector, apud nos depositae essent quaedam in C. Plinium Secundum lucubrationes Clarissimi Viri, Corn. Schrevelii, qui multa nobis & rei literariae utiliter praestitit, idemque, fato functus, sui nobis desiderium reliquisset diu multumque dubii haesimus, utrum in lucem auctorem hunc praestantissimum ederemus, an verò tenebris eum damnaremus —— Vicit tamen potior sententia —— Exegimus igitur, Benigne Lector, praeclarum hoc opus, quod vides ita nitidum & elaboratum, ut majorem ab homine diligentiam repetere bono jure nemo debeat. Quid vero in hac editione a nobis praestitum sit, paucis habe. Verba Plinii quae in plerisque Edd. [praesertim Francof. A. MDCVIII. à Marnia] adeo distorta, depravata, & hiulca vidimus, ut nihil supra, omni ratione, & cum optimae fidei editionibus instituta collatione, emendavimus, restituimus, concinnavimus.

Post haec Dalecampii commentarios, sed longè emendatiores, integros exhibere, passim insertis suo loco doctissimorum illius seculi virorum annotationibus gloriantur: recensentque Barbarum, Pintianum, Gelenium, Turnebum, Scaligerum, Salmasium, aliosque, ex serie auctorum huic Tomo praefixâ dignoscendos. Demum Joh. Friderici Gronovii exquisitissimae eruditionis notas. Vnicuique Tomo tres accuratissimos indices addidere.

Typographorum prooemio succedunt Dalecampii ad lectorem praefatio, ge-

minae Plinii Caecilii epistolae: LIX. scriptorum nomina ad *textum*, ut ajunt, Plinianum juvandum, atque ultimò Cigalini praelectiones. Subinde Plinii volumina in tres tomos eâdem ratione, quâ in Elzeviriorum editione distribuuntur. Supremum librum consequuntur Gronovii notae in aliquot Plinii libros, nempe a vicesimo ad tricesimum sextum.

Chartae nitorem, typorum elegantiam nullibi majorem invenies. Quilibet tomus figuris, atque imaginibus mollioris caelaturae ad materiam spectantibus decoratur.

Nescio quâ de causâ in praefationis limine scripserint typographi, apud ipsos jam ab aliquot annis depositas Schrevelii in Plinium lucubrationes, easque publici juris minimè fecerint.

De insertis passim doctissimorum illius seculi virorum commentariis adnotarem Barbarum anno CIↃCCCCLXXXXIII. Pintianum [1], Gelenium, Turnebum superiore seculo vitâ functos ad Hackiorum aetatem & seculum minimè pertinere. Monuit Harduinus non horum omnium, sed unicas Dalecampii & Pintiani adjectas fuisse annotationes (*a*). Mihi vero constat aliquas Dalecampii, & nonnullas Pintiani desiderari. De Gronovii labore suo loco fusius agemus, atque utinam plura adjecisset. Vidit enim ante nos Morhofius commentaria tenuia esse, & lectorem saepe destituere [2]. In titulo epistolae Sequentis Plinii molestè fero *C. Plinii Caecilii Junioris epistolae duae*. Illud enim *Junioris* hoc loco redundat, potiusque scribendum erat *C. Plinii Caecilii Secundi*. Superba auctorum nomina, e Dalecampii commentariis, maximâ ex parte deducuntur. Salmasii breves tantum annotatiunculae perpaucae ex Gelenio ingeruntur. Editio maculis iis adhuc perpensis secundum ab Harduinianâ apud multos locum obtinet. Hallevordius absque dubio correctissimam affirmavit (*b*). Vititur hâc in ditione Blasius Caryophilus (*c*), & passim invenitur [3].

Editio Parisiensis XII. Anni CIƆIƆCLXXXV. voluminibus quatuor comprehensa, foliisque quatuor itidem in partes complicatis.

Vbi Farnesianae bibliothecae syllabo fidem haberemus, ante Harduinianam primam editionem signanda esset altera Parisiensis, cum ibi recenseantur [4] Plinii libri *Historiae Naturalis cum notis variorum Tom. III. Parisiis* 1674. 8. (*d*). Sed cum hujusmodi exemplar non modo ex aliis bibliothecarum elenchis mihi ignotum evadat, verum etiam Harduino, caeterisque Plinii vulgatos codices enu-

ANNOTATIONES.

(1) *Pintianum.* Obiit Pintianus anno 1553. Gelenius 1554. Turnebus 1556.
(2) *Destituere.* Harduinus omnes numero paucas, aliquando etiam prolixiores affirmat. Illas interim laudavit, ut pro iis tulit, atque in Gronovii fieri non offenderent.
(3) *Invenitur.* Extat in bibliothecâ Regiâ Mariae Carpentariorum, in Elsiaeâ, Falconeriâ, in nostrâ, apud Petrum Comitem Varrum Mediolani, apud Comitem Jo. Baptistam [illegible] Sottili [illegible] Comit &c. Memoratur a Jo. Manl a Turri in Vulcano [illegible].
(4) *Recenseantur.* Syllabus Bibliothecae Farnesianae absque titulo, anno, typographo, & loco prodiit. Hunc tamen ex Principis typographiâ Parmae editum non ignoramus. Volumina ad hanc bibliothecam olim spectantia in penetrabiliorum Regium Neapolitanum adaugent.

(a) Tom. I. Plin. in vulgat. edition. Syllab. Notar.
(b) Pag. 340. (c) De Veter. Clypeis. (d) Pag. 475

enumerantibus incompertum sit, conjicio Farnesiani syllabi collectorem, circa annum, oppidum, & ipsam editionem hallucinari. Illius certè negligentia hoc etiam loco satis apparet, cum sub uno tantum *Plinii Secundi* nomine, Epistolae, quae ad Sequentem Plinium, & Naturalis historiae libri, qui ad Superiorem spectant, omnino perperam describantur.

Supposititium igitur Parisiensem editionem anni CIƆIƆCLXXIV. Anonymo relinquentes, veram anni CIƆIƆCLXXXV. breviter attingemus [1]. Hanc curavit Johannes Harduinus Christianissimi Regis jussu [2], titulumque apposuit.

C. Plinii Secundi Historiae Naturalis libri XXXVII. —— interpretatione & notis illustravit Joannes Harduinus —— Parisiis apud Franciscum Muguet. MDCLXXXV.

Tantum muneris suscepit Harduinus, cum adhuc theologicis studiis distineretur, unde haud modica illi laus cessit, quod juveni pulcherrimus, sed omnium maximus labor crederetur, eâ aetate, quae plerumque similibus peragendis minus apta evadit. Cum enim Ludovicus, cui MAGNI cognomentum, domi & foris praeclarè gesta peperere (*a*), filium exquisitissimis institutionibus erudiendum perciperet, eximios Latinae linguae auctores novâ interpretatione, selectisque annotationibus illustrandos exoptavit. Hinc Plinii historia Harduino demandata, officioque (ut Fabricio credimus) eâ ratione functus est, ut priores quoscumque superaverit. *Fatendum*, inquit (*b*), *tamen est, tot virorum doctissimorum labores, reliquorumque omnium industriam, doctrinae & ingenii sui lumine obfuscasse Johannem Harduinum e Soc. Jesu, qui codd. MSS. quindecim, & editionibus quam plurimis usus Plinium de integro recensuit, & in usum Delphini interpretatione ac notis, indicibusque locupletissimis (utinam non quintuplici ferie exhibitis) & commentario Alphabetico* [3] *de auctoribus a Plinio allegatis illam Naturae bibliothecam vulgavit Parisiis* 1685. 4. *quinque voluminibus* [4].

Vt paullulum sepositis laudibus delibemus, quae ad hanc pertinent editionem non XV. pennâ exaratos codices, sed VIII. tantum verè consuluit, reliqua ex aliis accepit Harduinus. Ipsa editio IV. potius constans voluminibus, nitidissimis typis & chartâ (ut reliquae ad usum Delphini) apparuit [5].

Hâc impressione Plinium Veronensibus credidit Harduinus, praecipuâ, ut videtur, ex causâ, quia in id *plerique eruditorum consentiunt* (*c*). Plinii vitam ex virorum illustrium libro subjecit quidem, sed hanc a vulgo in Suetonium falsò rejici affirmavit, addens insuper *Novocomensis* vocabulum in melioribus codicibus non inveniri, & abesse utique debere [6]. Neque ab hâc discessit opinione, cum Plinium Veronensibus abstulit, ut Romanum unicè assereret. In *Chronologiâ* siquidem Veteris Testamenti Naturalis historiae praefationem, indicem capitum & auctorum, nullam mereri fidem affirmavit (*d*), & pannum subdititium

at-

ANNOTATIONES.

(1) *Attingemus.* De Harduini laboribus aliqua habes etiam ad annum 1723. & 1741. Longè tamen plura invenies, ubi de majoribus Plinii interpretibus differemus.
(2) *Jussu.* Vide titulum integrum in editione anni 1723.
(3) *Alphabetico.* Hic voce Plinii quintâ abutitur Harduinus. Vide quae supra congessimus.
(4) *Voluminibus.* Ubi index a reliquis sejungatur, V. volumina, si tamen septimo libro addatur, IV. emergent Tomi.
(5) *Apparuit.* Quae in Plinii laudem congessit Harduinus, videre describentur in editione posteriori.
(6) *Debere.* Multa jam contra Harduinum attulimus lib. VI. pag. 198 & sequent. ad quae candidus lector provocet: alia congerenda venient in Harduini fellione lib. XII.

(a) *Vide Voltairium in Saeculo Ludov. XIV.* (b) *Bibl. Latin. tom. I. 11.*
(c) *Vide praefatio tom. I.* (d) *Pag.* 572.

annexum ab interpolatoribus ad Plinium minime pertinere. Id ipsum aliis congestis aeris argumentis asserit, cum annis duodequadraginta elapsis, secundae impressioni incubuit, quae nobis erit.

Editio Parisiensis XI. Anni CIↃIↃCC XXIII. tribus voluminibus, magno folio.

Si primâ impressione caeteros omnes hâc se ipsum (ut Frobenii verbis utar) vicisse Harduinum, praedicandum videtur. Titulum fecit.

CAII PLINII SECUNDI [1] HISTORIAE NATURALIS LIBRI XXXVII. QUOS INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT IOANNES HARDUINUS E SOCIETATE IESU, IUSSU REGIS CHRISTIANISSIMI LUDOVICI MAGNI, IN USUM SERENISSIMI DELPHINI. *Editio altera emendatior & auctior* TOMUS PRIMUS. PARISIIS Typis ANTONII-URBANI COUSTELLIER [2] *Serenissimi Aurelianensium Ducis, Typographi* MDCCXXIII.

Subsequitur longa ad Delphinum epistola, ubi Plinii vestigiis inniti profitetur, qui Tito Vespasiani filio Naturalem historiam dicavit [3]. Subinde Regis, & Delphini laudes prolixâ oratione persequitur. Ad lectorem demum conversus haec inter alia vulgavit: *dicam tamen, nihil reprehensionem veritus, aut jactantiae notam: quanto sum illis, qui ante me in hac arena desudarunt, ingenio, industriaque inferior* [4], *tanto me plus laboris, & diuturnae curae, quae in hoc studiorum genere potissimum dominatur, tanto plus adeo opis ad operis hujus absolutionem attulisse.* Hujus vero suscipiendi expoliendique consilium debere asserit Carolo Sanctamaureo Montausero [5], accessisse Jacobi Benigni Bossuetii [6] auctoritatem, industriamque suam fovisse Petrum Danielem Huetium [7]. Inde commemorat eos, qui in Plinio perpurgando praecesserant, recensetque peculiari ratione Johannem

ANNOTATIONES.

(1) *SECUNDI.* Monemus Harduinum, sive Harduini typographum literam U vocalem, ubi [illegible] reddidisse a consonante V, ubique distinguere (a). Hoc [illegible] & humanitati [illegible], quae Montausii [illegible], Italiae &c. [illegible] Romanis [illegible] veteribus.

(2) *ANTONII-URBANI COUSTELLIER.* Ortus [illegible] *Antonio Urbano Coustelierio.*

(3) *Dicavit.* Hermolaum Barbarum arguit, [illegible] Harduini memoria, quod Plinii [illegible] Tito Naturalem historiam dicasset.

(4) *Inferior.* Nulli [illegible] Harduinus [illegible].

(5) *Montausero.* Gallice *Charles de Sainte-Maure Duc de Montausier.* Vir Palatinus, & mortalibus studiis illustris, [illegible] cum Delphini [illegible]. Natus [illegible] 1690 obiitque 1690 (b).

(6) *Bossuetius.* Christianus [illegible], & Gallicanae Ecclesiae lumen a Labeurio sibi appellatus. [illegible]. Locum vide [illegible] 1704.

(7) *Huetius.* Cum admodum Bossuetio successit, [illegible] Delphinum [illegible] (c). Menagius [illegible] Quilibet, [illegible] (d).

(a) *Vide lib. IX pag. 118. n. 4.* (b) *Labourur tom. II pag. 464.*
(c) *Huetium XXXVII pag. 93* (d) *Menagiana pag. 197. & 334.*

nem Andream Episcopum Aleriensem [1], Barbarum, Gelenium, Rhenanum, Aquaeum, Dalecampium. In iis (multa persecutis) aliquantulum immoratur, reliquos sibi notos per saturam collegit [2], ut demum Gronovii notas laudans, illis suas similes universas exoptaverit. De Salmasii [3] exercitationibus Plinianis malè sentit, quamvis eo in opere multa eruditè congesta non dissimulet.

Hinc de exantlatis laboribus differens, a codicum enumeratione incipit, quorum duo e Regiâ bibliothecâ quatuor e Colbertinâ (inter quos Thuanaeum [4]) Chiffletianum, Furense, vetustissimumque alium a Dalecampio: Toletanum & Salmanticensem a Pint ano collatos enumerat neque obliviscitur Claromontani, Sanvictorini, Vaticanorum, Lugdunensis, Rhedonensis, quorum testimonia Poßino, Charonerio, & Audrenio debere, integrâ fide, minimè reticuit, ultimoque es Guilielmi Pelliceri [5] annotationibus perpusillum opis habuisse affirmat.

Hujus Harduinianae editionis praestantiam, cum antiquis, & recentibus scriptoribus collationem, sublata lemmatum capita syllabum eorum, quae secundae adjecit impressioni: numismata Plinii historiam illustrantia: indices penè omnium verborum [6] & sententiarum omnes summopere laudabunt [7] Non itidem bis mille flagitia, quae sustulisse gloriatur, cum satis in novissimè ingestis peccaverit [8]. Quam inepta de Plinii natali solo congesserit, non uno loco ostendimus [9], cumque haec omnia alibi collecta teneas ad impressionem revertamur, ubi Plinii Caecilii epistolas Macro, & Tacito datas, Plinii avunculi vitam incerti auctoris [10], alteram ex Suetonio, ut vulgo dicitur [11], excerptam [12], quinque A. Gellii testimonia, & Divi Augustini, Alcuini, Bedae, & Petri Quiquerani [13] Episcopi Senecensis de Plinio elogia invenies. Post hos ad Tertullianum [14], aliosque [15] parum cautè accedit. Vetusta elogia subse-

qui-

ANNOTATIONES.

(1) *Aleriensem.* De hoc jam satis superiore libro, de Barbaro, Gelenio, Rhenano, Aquaeo, Pintiano, Dalecampio praeter alias, [illegible] agemus sequenti volumine. De Barbaro tamen obicat [illegible], in illum malè [illegible] Harduinum [illegible], [illegible] Aquaei [illegible] [illegible] ob oculos haberet, & [illegible].

(2) *Collegit.* [illegible]

(3) *Salmasii.* Haec omnia in propriâ Salmasii sectione perpendemus, [illegible] ab Harduino [illegible]

(4) *Thuanaeum.* Verba Harduini jam habes superiore libro (a), ibique [illegible] exemplarium [illegible] reperies.

(5) *Pelliceri.* De hujus Episcopi annotationibus vide, quae [illegible] ad [illegible] editionem anni 1496. praeter ea, quae [illegible]

(6) *Verborum.* Aliqua tamen desiderantur, ut in Geographico, Ocriculi oppidi nomen.

(7) *Laudabunt.* Confule, quae in Harduini commendationem [illegible], deficisque [illegible] Index [illegible]

(8) *Peccaverit.* Ex IX volumine, illusque indice quanta ubique etiam corrumpat, neque lector intelliget.

(9) *Ostendimus.* Praesertim libro VI. p. g. 198. & sequent.

(10) *Auctoris.* Haec illa est vita, in quâ Plinius *Novocomensis* appellatur, natus *sub Tiberio*, *patre Celere*, *matre Marcella*, ubique Augurem fuisse [illegible]

(11) *Dicitur.* Non valet [illegible] Plinii elogium a Suetonio falsò [illegible] ostendemus libro XV.

(12) *Excerptam.* In hac Harduinus [illegible] *Novocomensis* vocabulum [illegible] affirmavit [illegible] Antistes tamen [illegible] apparet [illegible], & ubi corrupta vox est, genuinae lectionis adhuc praebeat indicia, ut ex aliis superiore volumine ostendimus.

(13) *Quiquerani.* Elegantissimum fuerat hujus Episcopi de Plinio testimonium, eoque nos etiam adversus Naturalis historiae accusatores [illegible] tamen hoc loco ab Harduino [illegible] contra tot alia incautiorum occurrunt, & Petrus Quiquerianus (*Pierre de Quiqueran*) in primo aetatis flore obiit anno 1550. Confule, quae attulimus libro IV. pag. 109.

(14) *Tertullianum.* De hoc affirmat [illegible] Plinius [illegible] *dissimulare ejus nomine*, & quidem verissimè: Arguendus tamen venit Harduinus, [illegible] *Atque veteres quicumque [illegible] a se Plinii libros [illegible]*, *Tertullianus*, *Augustinus*, *Gellius*, *Macrobius*, *aliique*, [illegible] capitulatim; (distinctis *capitum*, vel *sectionum* numeris) Tertullianus neque librum neque sectionem, [illegible] Plinii nomen

(a) *Pag.* 259. (b) *Vide hujus libri pag.* 308. & 309.

quitur index membranarum, ad quas provocat subinde editionum praecipuarum, (1), & versionum (2), quae in ejus manus venerunt. Demum celebriorum auctorum index, qui in Plinianis notis citantur, illustrantur, emendantur. Vltimo ante Naturalem historiam Tabula Geographica exhibetur, in quâ *flumina quatuor Paradisi Terrestris, & circumjacentes regiones ad mentem Mosis, & Plinii*, reddere affirmat (3).

Naturalem deinde exhibet historiam, cui brevem in nonnullis vocibus addidit interpretationem, copiosasque subjecit annotationes (seu ut ipsi placuit dicere *notas*).

Quam ineptè in operis limine Plinio praefationem ademerit, alibi persequimur (4). Praeter *notas* suis locis allatas, ad cujuslibet voluminis calcem aliae *notae* & emendationes nectuntur, in quibus immutatae texturae & dictionum rationes latissimè exposuit.

Post praefationem occurrit *C. Plinii Secundi Historiarum Mundi* (5) *elenchus*; cumque hic index in nullo manuscripto codice esset integer, quem ex iis locupletissimum invenit, adhuc in aliquibus supplere coactus fuit, idque italico agit charactere (6). Alterum subjecit indicem, Auctorum nempe, *qui vel in superiori indice, vel a Plinio in ipsa Naturali historia appellantur*. Vtrumque opus diffusum & eruditum, quamvis suis non careat mendis (7).

Primus Tomus complectitur quindecim priores libros: legimus in calce, *Index emendationum —— partim ex MSS. codicum fide Vatic. Reg. Colb. Thuan. Paris. Lag. Regolt.* (8) *Chiffl. Dalec. Tolet. & Salmant. partim ex veterum Auctorum collatione, qui sunt in eodem argumento versati, partim ex certissima conjectura, ut suis asserimus locis* (9).

Emen-

ANNOTATIONES.

[illegible] unde illum hic de nostâ a Plinio laudatorum exclusimus (a). Divus Augustinus Plinium doctissimum hominem dixit, illiusque sententiam profert, quin librum appellat (b). Macrobius Plinii verba ex Naturali historia promit, neque volumen, unde petita sunt, lectoribus aperit (c).

(1) *Aliusque.* Quin eliminari consuluit, eo Plinium accusaret, idque de Servio asseveravit (d).

(1) *Praecipuarum.* Inter has desiderantur Principes anni 1469. Parmensis secunda anni 1480. aliaeque permultae.

(2) *Versionum.* Has tres versiones, five annotationes appellat, quas recensere negligentia. Italica apparet hoc titulo: *Historia Naturale volgarizzata da Cristoforo Landino. Venet.* MCCCCLXXVI. [illegible] in folio, at lectione proximè melioribus. [illegible] Germanicam, & Hispanica [illegible]. Anglicae dabemus has [illegible], ex libralitate, quibus Philemonis Hollandi, interpretationem Harduinum [illegible].

(3) *Affirmat.* Exhibet in calce VI voluminis Pliniani dissertationem prolixam, ubi a Plinio appellatos fluvios *Sulfum*, & *Achelum*, [illegible] Phison (e), Paradisum collocans inter [illegible] *Alphabetus* (lege *Alphabetus*) & Genesarae [illegible] a Jordane irrigatum pingit. [illegible], & a Plinio historiam libro [illegible], & Mangenus [illegible], ut in Harduini [illegible].

(4) *Persequimur.* Consule lib. VI. pag. 198. & sequent.

(5) *Historiarum Mundi.* Disputavimus libro VI. de titulo, quem operi suo praeposuit Plinius, illumque *Naturalis historiae* fuisse confirmavimus. Idem [illegible] editione Harduini. Legere igitur oportebat & hoc loco *Naturalis historiae*.

(6) *Charactere.* Figuris nempe Aldinis typis respondente. Itali Corsivo [illegible].

(7) *Mendis.* Haec Lector per se ipsum [illegible] aliqua tantum ex multis [illegible]. *Aellus* ab Harduino appellatur in Auctorum indice (f), provocatque ad Plinii librum XXV, ubique Aelium, non Aellum legi (g). *Attejus Capito*, cur Lucius praenomen fuit (h). [illegible], sed Caii praenomen [illegible]. Consule lapidem [illegible], ubi C. ATEI. COS (i) [illegible]. [illegible] (k). *Callisthenes* perperam pro Callaeno [illegible] (l). *Corvinus Messala*, cui *Valerius* praenomen fuit (m). [illegible].

(8) *Regolt.* Nempe ex codice Nicolai Rigaltii (*Rigault*) Regiae bibliothecae praefecti.

(9) *Locis.* [illegible] Harduinus [illegible] interpretationibus [illegible].

(a) Lib. III. pag. 109. (b) De Civitat. Dei lib. XV. c. Vide etc. Disquisit. lib. IV. pag. 124.

(c) Saturnal. lib. II. [illegible] Disquisit. pag. 101. (d) Consule etc. lib. pag. 110. n. 3

(e) Pag. 359. & seq. (f) Pag. 51. col. 1. (g) Pag. 781. (h) Pag. 55. col. 1.

(i) Vide Murator. Nov. Thesaur. class. P. pag. CCXIX. (k) Consule Disquisit. lib. IV. pag. 84.

(l) Pag. 50. col. 1. (m) Pag. 57. col. 1.

Emendanda subinde, *vel addenda* occurrunt, ultimòque *Nummi antiqui* [illegible] *ex his, qui sunt in notis ad Plinium illustrati.*

Secundus Tomus eâdem ratione concinnatus reliqua comprehendit volumina, in quorum coronide iterum aliqua emendavit, atque adjecit primo Tomo, & longe plura iis, quae in secundo irrepserunt.

Tertium volumen, sive Tomi secundi partem alteram constant *Historiae Naturalis C. Plinii Secundi indices locupletissimi tres* (1).

Primus Geographicus, Provinciarum, Civitatum, Montium, Fluminum &c.

Secundus exhibet nomina propria Numinum, Virorum, ac Feminarum.

Tertius idemque copiosissimus verborum ac sententiarum est Tomi II. pars altera.

Haec omnia fuisse opus eximii laboris (& tanti, ut ipse Harduinus enormis plagii accusetur (2)) omnes fateantur necesse est. Dolendum adhuc, quòd in tam magnificâ impressione, praeter Scholiastae hallucinationes, quamplura cubent typographica menda (3), quae Harduinum in restituendis, addendisque aufugerunt.

Haec de Harduini secundâ editione satis superque sint, cum jam tanta ad illam spectantia adnotaverim, & multò plura sequenti volumine veniant trutinanda (4).

Editio ultima Basileensis anni CIƆIƆCCXLI., *supposito Parisiorum nomine, magno folio.*

Haec impressio secundae Harduinianae tradux, titulum praefert.

C. Plinii Secundi Historiae Naturalis libri XXXVII. quos interpretatione & notis illustravit Joannes Harduinus ——— editio nova emendatior, & auctior ——— Tomus Primus Parisiis impensis Societatis MDCCXLI.

Nihil differt (5) a memoratâ anno CIƆIƆCCXXIII. nisi quia illa dicitur *editio altera*, haec *editio nova*. Aliqui secundae impressionis errores tolluntur: alios Basileenses typographi addiderunt, frustraque Parisiorum nomen usurpant, cum lutulenta charta, atramentum, & typorum forma longè differat a voluminibus, quae Lutetiae publicam lucem aspiciunt. Basileae prodiisse compertum habui a Corradis Mantuae Carpetanorum bibliopolis. Passim Neapoli invenitur, ea-

Tom. II. Zz que

ANNOTATIONES.

(1) *Tres.* [illegible] *Gesta digestos* [illegible] damnaret Fabricius, cum [illegible] videantur, ut [illegible] apud Plinium [illegible]

(2) *Accusetur.* De [illegible] loco [illegible]

(3) *Menda.* Cum multi libri [illegible] hanc editionem emendatissimam [illegible] typographicos errores, [illegible] in praefatione ad Lectorem [illegible] de Jacobo Dalecampio [illegible] *debemus enim* [illegible] *& illustranda quidem Plinium* [illegible] *Regum Codex* [illegible] MCCCCXCVIII [illegible] *Nec fecerit* (c): [illegible] *Quod ipse legit Imperator* (d):

[illegible] *debemus enim* — *& illustranda quidem Plinium* — *Regum Codex* — [illegible] MCCCCXCVIII. — *sic enim* — [illegible] — *Nec fecerit* — *Quod ipse legit Imperator.* [illegible] Acta Lipsiensia ad annum 1724. & Mangetum (e).

(4) *Trutinanda.* Cum haec impressio non [illegible], sed in plerisque bibliothecis [illegible]

(5) *Nihil differt.* [illegible] typographorum [illegible]

(a) Pag. 1. num. 4. (b) Pag. 7. num. III. col. 1.
(c) [illegible] pag. num. IV. col. 2. (d) Pag. 2. [illegible]
(e) Bibl. Scriptor. Medic. tom. II. pag. 51[illegible]

quo utebatur Octavius Bayardus in prodigioso Herculanensium antiquitatum prodromo (a). In recentissimarum bibliothecarum syllabis facilè invenitur. Id certè in non modicam Harduini laudem cedit, quod illo vitâ functo iterum Naturalis historia ad secundae Parisiensis formam vulgata fuerit. Hujusmodi enim comprobant Basileenses typographos non ignorasse, quòd laudatae impressionis exemplaria omnia caro precio divendita fuere. Quòd porro Parisiensis oppidi nomen usurpaverint, non laudo.

SECTIO. QVARTA

DE. ITALICIS. NATVRALIS. HISTORIAE INTERPRETATIONIBVS

De Plinianis interpretationibus acturus, pleraque brevioribus terminis concludam, cum de iis, alio loco, atque italicâ linguâ disserere decreverim. Terra Italia (quae bonarum artium altrix semper fuit, eritque) primam Naturalis historiae aemulationem vidit eo seculo, quo nondum de Plinio cudendo apud Germanos, Gallosque cogitabatur. Vt temporum igitur quantum fieri potest, ratio servetur, prius de Nostris *versionibus*, ut ajunt, ac subinde de caeteris externo idiomate peractis disputabimus.

Aemuletio Veneta Princeps inter Italicas Christophoro Landino interprete Anni CIↃCCCCLXXVI. folio maximo.

Christophorus Landinus, qui Ferdinandi Neapolis Regis jussu Naturalem historiam patrio reddiderat idiomate, eam hoc anno publici juris fecit, ut indicant verba ad calcem apposita.

OPVS NICOLAI IANSONIS GALLICI
IMPRESSVM
ANNO SALVTIS M.CCCCLXXVI.
VENETIIS

Primam Landini impressionem collocat Apostolus Zenus ad annum CIↃCCCCLXXI. (b). Novi quanta sit viri Clariss. in libris recensendis diligentia. Oculis tamen lapsus est, cum haec editio neque in suâ librariâ supellectili [1], nec alibi appareat [2]. Hallucinari pariter credi lerim Haymum, Paitonum, Bandinium (c), Lamium (d), & Argelatum, qui primigeniam Landini aemulationem Romae factam in aedibus Maximorum anno CIↃCCCCLXXIII. scriptitarunt [3] laudata a nobis impressio admirandè fulget & typorum & chartae nito-

ANNOTATIONES.

(1) *Supellectili.* [illegible] Zenum [illegible] donasse, neque [illegible] bibliothecae [illegible] Landini [illegible] impressio, quam vulgata anno CIↃCCCCLXXXI a Philippo Veneto. [illegible] lapsus est Zenus, [illegible] & pro Philippo [illegible] supposuit, [illegible] quod ipsi, [illegible] typographo [illegible] 1471 [illegible] 1476. [illegible]

(2) *Appareat.* Landinum Naturalis historiae Italicum aemulatione [illegible] nusquam [illegible] inveni, nec ab aliis praeter Zenum memoratam novi. [illegible] Plinii opus [illegible] Italicè [illegible] idiomate in [illegible] Terracinensi urbe, anno 1471 [illegible] fuisse.

(3) *Scriptitarunt.* Philippus Argelatus post multos, [illegible] hanc [illegible] „ Istoria di Cajo Plinio „ Se-

(a) *Vid. Tom. I pag.* 8. (b) *In additamentis ad Fontanin.* Dell' Eloquenza Italiana *tom. II pag.* 198.
(c) *Specimen Litterar. Florentin. tom. II pag.* 121 *& pag.* 196.
(d) *In Litterar. Ephemerid., sive* Novelle Letterarie *ad ann.* 1751. *pag.* 68.

tore, ut omnia sunt a Jansono edita volumina (a). Hanc diffuso epistolio Ferdinando Neapolitano Regi (cujus jussu tantùm laboris suscepisse profitetur) Landinus dicavit [1]. Aemulationem grandiori chartâ, atque elegantissimis formis impressam magni faciunt antiquarii. In epistolâ Plinii ad Titum titulus desideratur [2].

Quo tempore id operis susceperit Landinus, ex ipsâ ad Ferdinandum praefatione aliquo pacto eruitur, ubi asserit, quòd cum hanc Provinciam ipsi Rex demandavit, non adhuc ad finem deduxerat quatuor latinos libros latino itidem dialogo [3] conscriptos Friderico Urbinatum Principi dicatos: quibus ex verbis falsa omnino deteguntur quaecumque aliis de suppositiâ Landini editione ad annum CIↃCCCCLXXIII. placuit affirmare [4].

Maximis erroribus Landini aemulationem scatere, utique compertum habeo. Non igitur obloquitur Hortensius Landus [5], cum id operis sthomaco fuisse

ANNOTATIONES.

„ Secondo della ediz. naturale, tradotta da Cristoforo Landino. In Roma nelle Case di Massimi MCCCCLXXIII. in fol. grande „ neque iis [illegible] addidit se annotationibus „ Questa magnifica edizione è stata da noi veduta in nome [illegible] de di Firenze, siccome in [illegible] altri nell' Archivio di Milano, onde possiamo dire essere in carattere rotondo assai bello, con un ampissimo margine, venendo citata dal P. Panzer, siccome nel catalogo della Regia Biblioteca di Parigi, ed in quello della Colbertina Tom. I. pag. 217 „ (b).
Allata ab Argelato [illegible] Ambrosianae [illegible], utpote [illegible] Archivorum bibliothecam [illegible]) administrare [illegible], cum [illegible] eruditionis [illegible], quod magis est, neque in [illegible] syllabo, ipsius Argelati manu exarato appareat (c). Haec cum Argelato apud [illegible], [illegible] non visam, ad quinque [illegible] bibliotheca, notitia fabulâ mera [illegible] anni 1755 [illegible] ferri potuit. Et quae [illegible], ab illo congesta. Quae a Panzero accepit, nullius sunt ponderis, cum vir clarissimus dum opera Landino interprete anni 1473, atque ubi visum manuscripti asserunt, sed ex Haymii fide accessisse (d). Quae de Florentiae bibliotheca asserit Argelatus eodem pacto, quo de Ambrosianâ, ab ipso congerimus. Recedere Rondinello Landinum Plinianae historiae versionem [illegible] editam Romae in aedibus Maximis (f) Anno MCCCCLXXIII. in fol. Regio ac [illegible] characteribus impressam (g). Nunquam tamen librum a se visum esse testatur, neque [illegible] Florentiae extat, ut vir politissimus per epistolam [illegible], [illegible] est. Romae quoque omnibus bibliothecis (quas accurate lustravi) ignorari novimus. Regiae Parisiensis bibliothecae syllabum editos libros comprehendentem ad manus non habeo, neque hoc usque licuit evolvere. Non tamen in Colbertinâ impressionem anni 1473 nullam invenio, atque unica asservatur antiqua Plinii Italica aemulatio, quae est Jensoniana anni 1476, vel altera post Venetam Jenso editionem, [illegible] ultima desideratur folio. Vix igitur hoc exemplar unâ cum reliquis a Colbertinâ in Regiam bibliothecam [illegible] asportatum, [illegible] Argelati conjicere [illegible].

(1) Docetur. Legimus enim: HISTORIA NATVRALE DI C. PLINIO SECONDO TRADOCTA DI LINGVA LATINA IN FIORENTINA PER CHRISTOPHORO LANDINO FIORENTINO AL SERENISSIMO FERDINANDO RE DI NAPOLI.

PROHEMIO

DI NESSVNA CHOSA SERENISSIMO ET INVICTissimo Re Ferdinando &c. Cum opus suum concinnaret Landinus nondum adhuc erat Italica lingua, neque certis constabat praeceptis. Itaque TRADOCTA – CHRISTOPHORO – CHOSA, [illegible] penè omnia legimus, quae nunc politiori redduntur orthographiâ. Haec a nobis ad unguem [illegible] deinde ficuae nomalis anni 1473 tribuitae falsitatem ostendunt, cujus titulum melius, sed non Landinianâ scriptum reddunt, Bandinius, Argelatus.

(2) Desideratur. Forsan se [illegible] Aemulatio Italus an Titi, an Domitiani, an Vespasiani appellationem vulgarit, nulla inveniebam constare videtur.

LIBRO PRIMO DELLA NATVRALE HISTORIA DI C. PLINIO SECONDO TRADOCTA IN LINGVA FIORENTINA PER CHRISTOPHORO LANDINO AL SERENISSIMO FERDINANDO RE DI NAPOLI.

PREFATIONE

DITERMINAI O GIOCONDISSIMO Imperadore &c.

(3) Dialogo. Nullum est latum [illegible] disputationibus [illegible] dicat. Videtur enim secundum redundare. En verba: imperoche quando questa provincia [illegible] non havevo ancora condotto al debito fine quattro libri latini in dialogo latino al tuo Cristo [illegible] Federigo [illegible] degli Urbinati. In cui [illegible] di [illegible], & varie cose [illegible] [illegible] giorno poco celebrate le sue laudi.

(4) Affirmare. Fatetur ipsemet Bandinius disputationum Camaldulensium libros IV. Friderico Urbinatum Principi inscriptos prodiisse post annum MCCCCLXXII. Codex a Contorio exaratus annum MCCCCLXXVI. indigitat (h).

(5) Landus. In opere Italico, cui titulum fecit: La Sferza de gli Scrittori, e Modern[illegible], de M. Antonio da Vergoa — In Vinegia, per Andrea Arrivabene (i). Consule Argelatum (k), & Bandinium (l) verba Anonymi Vio-

(a) Confule [illegible] Maffei, Traduttori Italiani. (b) Biblioteca de' Volgarizzatori libro PL. pag. 239.
(c) Vid. syllab. Mss. bibliot. Ambros. exaratum a Philippo Argelato.
(d) Consule tom. XXXIV. Opuscoli del Calogerà pag. 351.
(e) Specimen literatur. Florentin. tom. II. pag. 45. (f) Cit. tom. pag. 111.
(g) Pag. 156. (h) Vid. specimen literat. Floren. tom. II. pag. 128. num. XX.
(i) Vid. Argelat. Bibliot. Script. Med. tom. II. [illegible] num. III.
(k) Biblioteca de Volgarizzatori pag. 239. (l) Pag. 111.

afferit Politiano, & Pico. Zenus vitia tribuit corruptis codicibus, cum iis nondum medicinam fecisset Hermolaus (*a*). Nos IↃCC. Landini hallucinationes non tantum contaminatis membranis, quam rei ipsius difficultatibus, & modicis eo tempore librorum auxiliis adscribimus. Distinguenda enim sunt menda, quae ex amanuensium negligentiâ, quaeve suâ culpâ, patrio eloquio reddidit Landinus, quâ de caussâ fortassis si & ego natus fuissem anno CIↃCCCCXXIV. pejoribus mendis essem obnoxius. Obiit Landinus anno CIↃIↃIV. (alii id assignant anno CIↃIↃVIII.) cujus laudes diffuso commentario persequitur Bandinius. Eum consule (*b*).

Ut demum ad Landini aemulationem anno CIↃCCCCLXXVI. editam redeamus, hanc notam bibliothecis Claromontanae (*c*), Hulsianae (*d*), Hoymiano syllabo, & Liburnensi [1] (*e*), Duboisiano (*f*), aliisque permultis (*g*). Romae non uno loco inspexi, & praesertim apud Dominicum Cardinalem Passionaeum [2]. Extat Senis apud Equitem Peccium [3], servatque in membranis excusam Regia Mantuae Carpetanorum bibliotheca [4]. Mediolani visebatur apud Monachos Cistercienses [5], nunc in librorum syllabo unicè apparet. Eam possidet Joseph Antonius Costa [6], picturis & emblematibus (aliquando extra chorum positis [7]) memorandam.

Ae

ANNOTATIONES.

Vespesiis referentes. Bandinius [illegible] Angelum, quem haud satis intellexit, cum Bandinius [illegible] [illegible] *Animadvertere tantum falsissime de admirabili hoc opere* [illegible] [illegible] [illegible] Alphonsi Regis [illegible] [illegible] Alphonsi [illegible] [illegible] de Regis appellatione emendatur, ut apparet in exemplari, quod ab [illegible]

(1) *Liburnensi.* In hoc syllabo [illegible] [illegible] [illegible]

(2) *Passionaeum.* Primo fuit possidentis appellationem [illegible] *Joannis Francisci, Gaudenti Vulcanii, ...* Hos [illegible] Dominicus Cardinalis Passionaeus, [illegible] Plinii [illegible] manuscriptum [illegible]

(3) *Peccium.* Exemplar integerrimum, in quo, primâ paginâ, circa Peccium [illegible] *Antonio de Bartol mei, da Giuseppe (cod) Petrucci* [illegible]

(4) *Bibliotheca.* Hujusmodi exemplar, maximâ [illegible] Ferdinandi Neapolitani Regis bibliothecâ, illatum a Ferdinando Catholico in Hispaniam asportatum anno 1507.

(5) *Cistercienses.* In Coenobio Divi Ambrosii. Hanc reperies, ut in librorum syllabo [illegible]

(6) *Costa.* Qui Mediolani [illegible] librorum [illegible] collectionem.

(7) *Positis.* [illegible]

(*a*) [illegible] pag. 298. (*b*) Pag. 167 [illegible]

(*c*) Pag. 97. (*d*) Tom. I pag. 10. (*e*) Pag. 415. (*f*) Tom. I pag. 247.

(*g*) *Vid. Fabric. Bib. Latin. lib. II* [illegible] *Mazzuc. tom. I pag. 110. Jul. Nigrum in Florentin. Scriptorib.* (Istoria degli Scrittori Fiorentini) Fontanin. Della eloquenza Italian. *lib. II pag.* 147. *edit. Rom. ann.* 1736.

Aemulatio Veneta II. Landino interprete Anni CIƆCCCCLXXXI. *justo folio.*

Hanc Jansonianae traducem venustis characteribus, quamvis ad Gothicam scriptionem paullulum accedentibus, edidit Philippus quidam Venetus. A primigeniâ tamen longe distat, pluribusque fordet erroribus, bibliopolae oscitanti tribuendis. Ingens volumen possideo, quod Francisci Comitis Peregrini optimi senis, & Comensis Patricii dono accepi. Videtur, quòd impressor Landini ad Ferdinandum Regem epistolam omiserit (1). Ad XXXVII. libri calcem occurrit.

Opus Magistri Philippi Veneti (2) *impressum anno Salutis* M.CCCCLXXXI. *Venetiis.*

Ante hanc editionem commemorat Bandinius Tarvisinam per Michaelem Manzolinum (3) vulgatam anno CIƆCCCCLXXIX., sed alii fucum erudito fecerunt, qui Naturalem Plinii historiam eo anno a Michaele Manzolo Tarvisii emissam, & Parmensis primae anni CIƆCCCCLXXVI. traducem falsò Landini italicam aemulationem appellarunt.

Aemulatio Veneta III. Landino interprete Anni CIƆCCCCLXXXIX. *justo folio.*

Philippum Venetum longè superavit typorum exquisitâ diligentiâ & papyri nitore Bartholomaeus a Portesio, qui anno CIƆ. CCCCLXXXIX Venetiis Landini opus publici juris fecit (4). Arguendus in proprii nominis, & Venetiarum oppidi scriptione librum adhuc vulgavit quibuscumque typographicis officinis comparandum. Editio haud obvia est, unde nil mirum, si a Maettero praetermittitur, quamvis illius silentium Argelato intolerandum videatur. Ignota fuit haec impressio omnibus de ipsissimâ materiâ tractantibus, atque Argelatus, qui Aristarchi provinciam assumit, titulum minus rectè attulit (5), cum eum a syllabo Capponiano exscribit (a). Laudatum exemplar unicè vidi Parmae, extat-

ANNOTATIONES.

(1) *Omiserit.* Bibliothecolae nostrae exemplar, itemque alterum apud viros Nob. Comit. *Joseph.*, & Philipp. Peregrinos [illegible] ab verbis *Libro primo della Naturale historia tradotta — per Christophoro Landino Fi.* Neque plura leguntur in exemplo Oliuari Comitis Silvae Equitis doctissimi, quam me prior Argelatus adnotavit (b).

(2) *Veneti.* Legit Bandinius „ per *Philippum Petri Venetum* „ (c). Addita *Petri* vox, hoc loco desideratur. Non [illegible] tamen, quòd [illegible] possit, nam computat Maetterius, quòd Philippus Venetus idem sit, ac *Filippo di Pietro* (d), tamquam Petri filius. Erat, si Orlandio credimus, *Filippo di Pietro* (e). Novi *Petri* Venetis [illegible] [illegible] Vatibus *Petrum* [illegible], [illegible] tamen ignoro, an vernaculum *de Pietri*, sive *de Pietro* gentilicium fuerit, uti *de' Gregorj*, *de Giovanni*, *de Franceschi*, an [illegible] nomen. Commemorat haec editio, non [illegible] ab allatis, Argelato, Maetterio, Orlandio, sed a Maffeio (f), & Fabricio, aliisque recensetur.

(3) *Manzolinum.* Legimus apud Argelatum, quòd cità Paitonus errorem arguit Haymaus „ per un errore in edizione di questa traduzione di *Plinio* del *Landino* stampata = *Tarvisii per Michaelem Manzolinum* MCCCCLXXIX. in fol. mentre essa è l'opera di *Plinio* in lingua latina, e non nella volgare, [illegible] [illegible] dalla [illegible] confusione del *P. Orlandi* nel suo libro dell' *Origine della stampa*, che [illegible] veramente [illegible] in molti luoghi corretto, e moltissimo ampliato „.

(4) *Fecit.* Hic ille est Portesius, cuius meminimus pag. 303. & 304. Plinianaque Venetiis vulgavit anno 1496

(5) *Attulit.* Legit Argelatus: *in Venezia per Bartolomeo de Zani da Portesio*, quando haec traduxit lingua vulgare typographus, ut in proximâ annotatione.

(a) Catal. Capponi *pag.* 305 *Argelat.* Bibl. de' Volgarizz. *Tom. II. pag.* 240.
(b) Bibl. de Volgarizz. *pag.* 240 (c) *Specimen tom. II pag.* 177.
(d) *Annal. typograph. pag.* 162. (e) Origine —— della Stampa *pag.* 29. (f) Traduttori Italiani *pag.* 72.

tatque in Theologorum bibliothecâ, atque in Divae Mariae coenobio (1), cui hybernae stationes nomen dedere, & cucullati inibi degentes Sanctam Mariam *Quarteriu* latinè appellant. Convenit in titulo Venetae anni CIↃCCCCLXXVI.

Aemulatio Veneta IV. Landino interprete Anni CIↃIↃI.
justo folio.

Hanc impressionem a nemine [quòd sciam] memoratam consului in bibliothecâ coenobii Gratiarum, V. ab Vrbe Mantuâ lapide, lucemque vidit Venetiis Vbertini Vercellensis typis anno CIↃIↃI. Ne inepta italica verba in operis corpore exscribamus, illa annotationibus demandabimus, sufficiatque meminisse titulum praeferre C. Plinii Veronensis de Naturali historiâ ad Titum Imperatorem (2). Hoc quidem Gothicis elementis, reliqua eximiis Romanis characteribus exprimuntur. Post Landini interpretationem subjicitur Hieronymi Squarciafici Alexandrini ad Paullum Valerium Venetum Patricium epistola satis inculta (3). Hujus laboris gratiâ puto Hieronymum Ghilinum scripsisse de cive suo Squarciaficum emendasse Plinii historiam, in quâ multi gravesque errores irrepserant (4).

Aemulatio Veneta V. Landino interprete Anni CIↃIↃXVI.
justo folio.

Omissâ hâc impressione aliam commemorat Bandinius Venetus editam *per M r-*

ANNOTATIONES.

(1) *Coenobii* Haydenii exemplar (non omni ex parte integrum) titulum praefert : *Historia Naturale de C. Plinio Secondo tradocta di lingua latina in fiorentina per Christophoro Landino fiorentino al Serenissimo Ferdinando Re di Napoli* ad calcem saepius haec verba occurrunt *Finisse il libro chiamato Plinio* [illegible] *de Zani de Portesio* [illegible] *del Nostro Signore Jesu Christo MCCCCLXXXIX* [illegible] *XII* [illegible]
[illegible] Vbertini [illegible] *Bartolomeo de Zani de Portesio* [illegible] *Augustino de Zanni de Portesio* [illegible] Franciscus Antonius Zaccharias [illegible] Venetâ Plinii [illegible]

(2) [illegible] *C. Plinio Veronese de historia naturale Ad Tito Vespasiano Imperatore* [illegible] *C. Plinio* [illegible] *tradocta di lingua latina in fiorentina per Christophoro Landino fiorentino al serenissimo ferdinando Re di Napoli* [illegible] Landini [illegible] DITTERMENAI [illegible] XXXVII [illegible] *Plinio Vulgare impresso in Venetia per* [illegible] *del Nostro Signore Jesu Christo MCCCCI* [illegible] *XXX di Ottobre*

(3) [illegible] *Hieronymo Squarciafico Alexandrino al magnifico* [illegible] *Paulo Valerio* [illegible] *Alexandro Macedonico* [illegible]
[illegible] Plinio [illegible]
[illegible] Vbertinum, sive Albertinum Vercellensem [illegible] Squarciaficum [illegible] Velerii [illegible]

(4) *Irrepserant.* [illegible] Virorum litteratorum, ubi legimus de *Squarciafico* [illegible] *l'istoria de Plinio* [illegible]

(a) Giro d' Italia pag. 19.

Marchium Sessam, & Petrum Ravanum Brixianum (1) MDXI. [a]. Vbi ipsemet Bandinius volumen attigerit allatum a nobis hoc loco Veneta VI. evadet. Dubito tamen vehementer, quòd Florentinae literaturae illustrator, vel oculis lapsus sit, vel nota V., inter X. & I. ponenda, desideretur, vel ab aliis deceptus fuerit, ideoque anno CIƆIƆXVI. alliganda integro lustro praeoccupaverit. In nullo enim syllabo, lustratisque bibliothecis, & scriptorum testimoniis accepi Sessam, ac Ravanum Plinianam Landini aemulationem anno CIƆIƆXI vulgasse. Contra a nobis anno CIƆIƆXVI. descriptam recensent Bibliothecae Hulsiana, Bunaviana, & venalis Liburnensis [b], Venetiisque editam tradunt (2). Fatendum tamen, quod oppidi nomen non in libri initio, sed in operis calce Melchior Sessa, & Petrus Ravanus Brixianus, socii apposuerunt. Ex infinitis propemodum operibus constat utrumque Venetiis typographicam artem exercuisse; quodve magis est, nusquam alibi Italicae Plinii aemulationes lucem viderunt; unde hisce de caussis & nos Sessae, Ravanique impressionem, Venetam V. appellabimus. Titulus Gothicis characteribus redditur, in quo opus ab infinitis erroribus purgasse affirmat Sessa, noviterque figuras singulis voluminibus convenientes addidisse (3). Adest typographi aposphragisma, felis nempe murem dentibus adstringentis, cui suppositae sunt literae M. S. (4). Reliquum operis Romanis optimis typis, candidissimâ, & pulcherrimâ chartâ exhibetur. Plinii Caecilii ad Tacitum epistolam nostro idiomate redditam hoc loco adjecit. Inter primum & secundum Naturalis historiae librum posuit Quinti Aemiliani allatum encomiasticon (5), cui additum est ridendum elogium

INIVS
CVNDVS (6)

Haec per se incondita, magis tali pacto contra dispositionem atque ordinem clamant, cum alibi venirent collocanda. Laudo libro II. praepositam Caeli figuram, III. Europae tabulam. Ex reliquis vix aliqua Plinio conveniunt. Ad calcem nitidius impressionis locus, & annus CIƆIƆXVI., itemque impressores apparent (7).

An-

ANNOTATIONES.

(1) *Brixianum.* In epistolâ humanissimâ, quam mihi dedit Bandinius IV. non. Martii an. 1758. invenio *per March. Sessam, & Petrum Ravanum Brixianos.*
(2) *Tradunt.* Syllabus Liburnensis etiam refert de hac editione scriptis: *In Venetia per Marcho Sesse, e Piero de Ravanu Bersano* 15 [illegible]. Non enim verba fideliter excerpta sunt, ut patebit infra consulenti.
(3) *Addidisse.* Titulus est hujusmodi: *Historia naturale di Caio Plinio Secondo di lingua latina in fiorentina tradotta per il doctissimo homo Misser Christophoro Landino fiorentino novamente correcta: & da infiniti errori purgata: aggiunteci etiam de novo le figure a tutti le libri convenienti ——— M. S.*
(4) *M. S.* Non significatur *Melchior* (Marchio) *Sessa*, qui dum Plinium ab innumeris erroribus eradicasse gloriatur, neque orthographiae suae temporis praecepta, neque ipsam Landini scriptionem, ubique sequitur, & voces Brixianas quandoque pro Italicis usurpat.
(5) *Encomiasticon.* Confer quae excudimus pag. 311.
(6) *CVNDVS.* Haec teleumptionem vulgatam lib. II. pag. 47. ubi typographorum mendum tollitur, cum in Sessae & Ravani editione perperam numeratur T. E. I. pro T. F. I.
(7) *Apparent.* Haec tali adnotantur stylo exclusive: *Finisse el libro del historia naturale de Plinio secondo Veronese de lingua latina in lingua fiorentina traducto per messer Christophoro Landino fiorentino novamente correcto: & con somma diligentia stampato in Venetia per Marcho Sesse & Piero de Ravani bersani compagni nel anno del Signor 1516. a di 24. de Agosto.*
Notandum, quod qui Melchior Sessa in latinis Plinii editionibus scribitur (a) hoc loco vulgari nomen *Marchio* appel-

(a) Pag. 197. (b) 415.

Aemulatio Veneta VI. Landino interprete Anni CIƆIƆXXIV. justo folio.

Hoc anno Julius Niger Naturalis historiae Landinianam aemulationem commemorat, Venetiisque prodiisse asserit vigintiseptem libris comprehensam (a). Hoc ultimum Pomatelli typographi erratum dicemus. Videtur etiam aliquid in titulo immutatum [1]. Verum neque huic, neque Argelato fidendum, qui Nigro addidit syllabum Barberinae bibliothecae, quamvis allato titulo diversum [2]. Falsus tamen fuit antiquus Barberinae bibliothecae concinnator, tum quia impressionem anni CIƆIƆXXXIV. decennio praeoccupavit, tum etiam quòd illius inscriptionem minus recte exhibuit. Nemo ex iis adnotavit, typographi nomen.

Aemulatio Veneta VII. Landino interprete anni CIƆIƆXXVIII. justo folio.

Hanc profert Argelatus, qui ad Fabricii latinam provocat bibliothecam [3].

Aemulatio Veneta VIII. Landino interprete anni CIƆIƆXXXIV. parvo folio.

Allatae impressionis titulus negligenter ab aliis, vel per compendium redditus [4] satis differt ab hucusque allatis, constatque typographum Sessam, cum Naturalem historiam secundis curis vulgaret profecisse ex doctorum libris, qui Italicam linguam perpurgaverant primo folio apposuit solitum aposphragisma [5], ultimo editionis locum, & tempus indigitavit [6], ut videre est in exem-

ANNOTATIONES.

appellatur Plebi [illegible] & [illegible] idem fuere *Marchio*, & *Melchior*. Petrus verò a Ravanis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] erat *Bressani*, [illegible] apud Transpadanos [illegible] [illegible]

(1) *Immutatum*. Legimus apud Argelatum: *Historia naturale di Plinio, tradotta dal Latino in lingua Toscana da Cristoforo Landino Fiorentino &c. In Venetia* 1524. in *fol.* (b). Hanc falsò [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] Landini [illegible] [illegible], & [illegible], [illegible] [illegible] ex [illegible], [illegible].

(2) *Diversum*. In syllabo Barberino occurrit (c). *Historia naturale volgarizzata da Cristoforo Landino Ven.* 1514. Neque haec esse possunt verba, [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] est, qui bibliothecae Barberinae syllabum anno 1681 confecit (ut Simone Ballarino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] anno 1758.) impressionem [illegible] anni 1514 [illegible], [illegible] alteram anni 1524. quae in Barberina [illegible] non apparet.

(3) *Bibliothecam*. In [illegible] libro, qui ad [illegible] nostras [illegible] pervenerunt, ad [illegible] [illegible] provocat legentes.

(4) *Redditus*. [illegible] impressionem folio [illegible] [illegible] partes [illegible] factam asserit *In Venegia per Marchio Sessa*. Idem affirmat Argelatus, [illegible] [illegible] [illegible] *Marchio*, [illegible] [illegible] [illegible] Franciscus Antonius Zaccarias, & Ballerini. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible]) vulgaverit Sessa Argelatus, & [illegible] [illegible] [illegible].

(5) *Aposphragisma*. Legimus primo libro: *Caio Plinio secondo de la historia naturale: dal latino in la volgar lingua per il dottissimo homo Misser Cristoforo Landino fiorentino tradotta* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *& de infiniti errori purgata* [illegible] [illegible] *de novo le sue figure a tutti i libri* [illegible]. Hic [illegible] aposphragisma, cui [illegible] [illegible] [illegible].

novamente

stampata

(6) *Indigitavit*. Per haec verba: *Finisse il libro de l'historia naturale di Plinio secondo Veronese de lingua latina in lingua fiorentina tradotto per Misser Cristoforo Landino fiorentino* [illegible] [illegible], *& con somma diligentia stampato in Venetia per Marchio Sessa* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] M. D XXXIIII *A di* XX *Zugno*. Ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apparet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] scribendi rationem [illegible].

(a) Elogi degli Scrittori Fiorentini *Pag.* 138. *col.* 2. (b) Cit. Bibliothec. *Pag.* 241.
(c) *Tom.* II. *Pag.* 223. *col.* 2.

emplo, quod servat Bibliotheca Barberina, itemque nostra ex dono eruditi Juvenis Guicciardi Comitis Riminaldi [1].

Aemulatio Veneta IX. Landino interprete Anno CIↃIↃXXXIV, folia quatuor in partes complicato, emendata per Johannem a Francesia.

Hanc eodem Anno CIↃIↃXXXIV. Venetiis editam, ante Sessianam memorat Argelatus, ejusque notionem debere fatetur Biscionio. Multa tamen hoc loco veniunt emendanda, & praesertim quòd Itala aemulatio Antonio Bruciolo [2] tribuatur, cum Landini sit per Francesium castigata. Hic enim in epistolâ ad Lectorem post debitas Plinio laudes, M. Antonii Sabellici, atque Hermolai Barbari (quem unicum sui seculi [3] lumen appellat) labores commemorat, inde se Landini aemulationem emendasse asserit, eo quia muneri suo Florentiae civis fungi non potuit, cum in depravatos codices incidisset [4]. Post Francesii epistolam legitur Landini ad Ferdinandum Regem prooemium, atque ad operis calcem volumen impressum apparet per Thomam a Ternengo, agnomine Balarinum [5] Anno Domini CIↃIↃXXXIIII., ut constat ab exemplari in Vallicellianâ bibliothecâ asservato [6].

Aemulatio Veneta X. Landino interprete Anni CIↃIↃXLIII. folia quatuor in partes distributa, emendata per Antonium Bruciolum.

Anno CIↃIↃXLIII Antonius Bruciolus, sive Bruciolius, ut Pocciantio arridet (a), cum apud Gabrielem Jolitum a Ferrariis Naturalem historiam Italicâ manu expressam vulgaret, se quidem lacunas implesse, & infinitos errores sustulisse asserit cum tamen adhuc apposuit titulum, ut castigatoris munere fungi, opus ipsum Landino relinquere testetur [7], cujus integram quoque ad

ANNOTATIONES.

(1) *Riminaldi.* Ovras pars [illegible] genere apud Ferrarienses [illegible] in bibliothecâ Regiae Parmensis [illegible].

(2) *Bruciolo.* Argelati verba haec sunt: *Historia naturale di C. Plinio tradotta per Antonio Bruciolo. In Venetia per Thomaso detto Ballarino* 1534. in 4. — *dobbiamo questa notizia al [illegible] Signor Canonico Biscioni nelle sue Aggiunte, e correzioni a' Traduttori Italiani.*

Titulus me [illegible] quidem sa Bruciolo asserit; atque sequens: *Historia naturale di C. Plinio Secondo in volgare tradotta per Christophoro Landino [illegible] ec [illegible], dove quello mancava, supplito, & de infiniti errori emendato. — Aggiunto i anchora de [illegible] la sua vita* — MDXXXIIII. Sebasto [illegible] castigatoris proclama: *Giovan di Francesia agli Lettori S.*

(3) *Sui seculi.* Videtur, quod Francesia verba de Hermolao Barbaro, [illegible] *lume del secol nostro* [illegible], ubi eloqui locale, vel Patavinis aetatis illustre dixerat, cum Aquilejensis Patriarcha obijerit anno 1493.

(4) *Incidisset.* Monuerunt Landinam Plinianae praefationis [illegible] non [illegible] Francesius, cum [illegible] datam vulgavit, Venetus Principi, aliisque [illegible], parum tamen caute, cum post Beroaldi Parmensem editionem anni 1476. Titi Vespasiani appellationes [illegible] erudite [illegible].

(5) *Balarinum.* Unius [illegible] typographo scribitur in hunc speciem: *Stampato in Vinegia per Thomaso di Ternengo detto Balarino nell' Anno del nostro Signore* M. D. XXXIIII.

(6) *Asservato.* In exemplo, quod Romae custodit Vallicelliana bibliotheca [illegible] visum (quamvis addidisset [illegible] Ternengo) [illegible] Haec [illegible] (non Sessiana) erit editio, ad quam provocant Zacharias, & Ballerinus (b), cum quadripartitâ constet formâ. Exemplar a Sessâ vulgatum Ternenghiano praeponendum omnino.

(7) *Testetur.* Hujusmodi epigraphe: *Historia Naturale di C. Plinio Secondo di latino in volgare tradotta per Christophoro Landino, & [illegible] in molti luoghi dove quella mancava, supplita, & da infiniti errori emendata, & con somma diligenza corretta da Antonio Brucioli. Con la Tavola [illegible] castigata, & aggiuntovi molti capitoli, che nelle altre impressioni non erano. Aggiuntovi anchora di nuovo la sua vita con un altra tavola espositiva di tutte le materie, che nell' opera si trattano con molto studio e perfettione per ordine alphabetico ridotte. Et di più una Tavola, nella quale si dichiarano molti vocaboli [illegible] difficili, & perciò [illegible].* — *In Venetia appresso Gabriel Iolito di Ferrarii* M. DXXXXIII. Ex

(a) *Catalog. Scriptor. Florentin.* (b) Jugemens des Savans Tom. II Pag. 471. edition. Amstel. 1725.

Ferdinandum Regem attulit praefationem. Hujusmodi satis ostendunt nullâ ratione fieri potuisse, ut Bruciolus anno CIƆIƆXXXIV. Naturalem historiam Italico idiomate per se ipsum emitteret, ut hanc nouum post annum ex Landini interpretatione postea vulgaret. Anno igitur CIƆIƆXLIII. Brucioli nomen in Plinianâ aemulatione primo fuisse invectum statuimus, cum id operis Jolito typographo inscripserit, neque antea addentis auspiciis in publicam lucem venerit, ut satis ipsius Brucioli verba comprobant ante Landini praefationem apposita [1]. Hanc sequitur Plinii vita, quam (dempto initio [2]) ex geminis Plinii Caecilii epistolis desumit. Plinium Domitiano opus inscripsisse statuit [3], Mirandum, quòd Donius [4], & Julius Niger (a) Bruciolum eximiè laudent, nullamque hujus aemulationis notitiam exhibeant. Petrus Arretinus, & post illum Colomesius Hebraicè, Graecè, & Latinè doctum affirmant (b). Sapientibus quoque a Ruscellio annumeratur [5], In hâc Plinianâ aemulatione Bruciolum latini idiomatis vim non uno loco haud satis percipere ostendimus, sufficietque in praesentiarum adnotasse, quod Plinii Caecilii dicta lancinat, falsoque reddit, ubi avunculum suum *sub Nerone novissimis annis* octo sermonis dubii libros scripsisse affirmat, quae a Bruciolo interpretari videntur, supremis vitae suae annis a seniore Plinio peracta [6]. Tabula post judices laudem promeretur, cum inibi voces, & alia obscuriora ex Plinio enarraverit. Ad aliam properemus impressionem, quae solo Brucioli nomine quinque post annos apparuit.

Aemulatio Veneta XI. Antonio Bruciolo interprete Anni CIƆIƆXLVIII. folio, quatuor in partes compacta.

Post tantas in Jolitum congestas laudes, iterum Plinio manus admovens Bru-

cio-

ANNOTATIONES.

En alterius tituli [illegible], neque hujus impressionis verba fideliter ab Argelato fuisse transcripta, quamvis [illegible] possimus affirmare. Nescio etiam, cur ubique scribat *Brucioli*, [illegible] Ludovico Domenichio accedant, a quo [illegible] hic auctor apud Italos *Bruciolo* vocatur. Ab Argelato autem legitur: *Giolito de Ferrari*, quando non adhuc [illegible] typographus [illegible], & etiam in operis calce legimus IN VENETIA APPRESSO GABRIEL IOLITO DI FERRARII M. D. XXXXIII.

(1) *Apposita.* Illam [illegible] a Bembo ad Italicam idioma [illegible] titulus: *Al Molto honorando & charissimo M. Giangabriello Jolito, di ferrari da Trino, da monsignore Antonio Brucioli.* Ibi inter [illegible] legimus: *Ha voluto il presente libro di Plinio mettere avanti, dedicandolo a [illegible] fatica sopra [illegible] le quali [illegible] come sapete [illegible] sotto vostro segno [illegible] delle maraviglie di tanto autore, dolcemente, alla commune utilità, farlo imprimere,* &c.

(2) *Initio.* Titulum praeponit: *Vita & morte di C. Plinio Secondo.* *Caio Plinio Secondo fu (come affermano molti) Veronese, per quello massimamente, che egli chiamò Catullo suo compatriota. Altri son quali è il dotto [illegible], dicono essere stato da Como.*

(3) *Statuit.* Inquit enim: *Libro primo della Historia Naturale di C. Plinio Secondo a Domitiano Imperadore. Praefatione.* Notandum quòd [illegible] Romae [illegible] compacta a Bruciolo unico volumine. Jolitus a Ferrariis [illegible] typographicos [illegible], quibus postea illius officina [illegible]. Non [illegible] litterae, sed orthographiae leges [illegible]. Hoc exemplum possidet Ambrosiana bibliotheca, ubi Cappuccini [illegible] Urbani VIII. Regnante [illegible] Capponiano &c. Memoratur a Falcono, [illegible] (d), quando [illegible].

(4) *Donius.* De Bruciolo [illegible], *che sempre s'è dilettato delle buone lettere, ha fatte molte opere* (e).

(5) *Annumeratur.* Consule *prima difensa a M. Lodovico Dolce* (f).

(6) *Peracta.* Di [illegible] *scrisse negli ultimi anni sotto Nerone,* quando reddere oportebat: *scrisse negli ultimi anni dell'imperio di Nerone.* [illegible], nel *Aufidio Basso ---- Messone,* cum vertere debebat *Aufidio Basso ---- Messone.* Neque [illegible] Caecilii dicta [illegible]. *Post cibum saepe, quem interdiu levem & facilem veterum more sumebat, [illegible] dopo il cibo, qual prendeva il giorno molto leggieri, & facile come far sogliono i vecchi.* [illegible] inquit [illegible]. *Spesse volte dopo il cibo, che leggiero e semplice, grasso il [illegible] de nostri maggiori prendeva* &c.

(a) Storia de Scrittori Fiorentini pag. 56. (b) *Vide Paul. Colomesii Italia, & Hispan, Oriental, pag. 60.*
(c) In *epistolâ ad Albertum Gibonum [illegible].* (d) *pag. 352.*
(e) Libraria *fol. 9.* (f) *Pag. 5, edit. Ven, 1553. per Plinium Pietrasantam.*

ciolus, Naturalem historiam a se noviter in Etruscum idioma conversam, Venetiis edendam curavit anno CIↃIↃXLVIII. Alexandri Bruciol, & fratrum[1] typis. Opus inscripsit Leoni Strozio[2] Viro Nobilissimo, tumque Gallici maris praefecturam gerenti. Hanc Landinianae praehabendam compertum habeo, quidquid Ludovicus Dominicus ipsissimum de Landino, & Bruciolo proferat judicium[3]. Secundus aliquam laudem promeretur, quòd multa castigaverit, utrique exemplari breves, neque contemnendas addiderit annotationes, rerum indices, multaque alia subjecerit. Nescio cur iteratis curis Plinii vitam minimè vulgaverit. Hujus editionis exemplar vidimus Mediolani, in Clericorum Regularium Neapolis, in Regiâ Carpetanâ, itemque eodem in oppido in Divi Francisci bibliothecâ, ibique exemplum superba & caeteris majori chartâ, inauratisque foliis apparet. Memoratam Brucioli aemulationem novit Fontaninus (*a*), Scipio Maffejus (*b*), Pattonus (*c*), Argelatus &c.

Ut Brucioli demum sectionem claudamus, de illo sufficiet dixisse, quòd vir fuit pluribus excultus disciplinis, & mordaci adeò eloquio, ut dira in cucullatos, & clericos effunderet (*d*). Multa in illius sacrorum librorum italicis interpretationibus irrepsere, quae Tridentinum Concilium damnavit. Exul patriam reliquit anno CIↃIↃXXIX., & ubique animum novitatis cupidum ostendebat. Quod ferre non possum, inter tanta, semper erit scripsisse de Deo doctè Plinium loqui, prout Naturae humanae datum est[4]. Conjicit Julius Niger Bruciolum obiisse circa annum CIↃIↃL.

Aemulatio Veneta XII. Ludovico Dominico interprete Anno CIↃIↃLXI. folio octo in partes complicato.

Cum post Brucioli mortem Ludovicus Dominicus, Placentiae ortus, Plinium

ANNOTATIONES.

(1) *Et fratrum.* Videtur, quòd Bandinius hujus interpretationis auctorem agnoscat Alexandrum Bruciolum. Recensit enim inter [illegible] Naturalis historiae [illegible] *per Antonium Brucioli* MDXLIII (sive MDXLIII in IV, qui non quoque [illegible], *sicut per Alexandrum Bruciolum* MDXLVIII in IV (1) Alexander Bruciolus (qui frater, vel consobrinus Antonii fuit) edidit quidem volumen, sed labor Antonii spectabat. *Historia Naturale di C. Plinio Secondo nuovamente tradotta di latino in volgare Toscano per Antonio Brucioli — In Venetia* M. D. XLVIII *per Alessandro Brucioli & i Fratelli.* Ita enim mihi scriptum vulgarem Brucioli fuisse, quem nos nobis Angelicae reperimus, & bibliothecae Pissinono [illegible]. Emendandi partes syllabus Clericorum Regularium Neapoli in Aede Apostolorum, in quo pergamen [illegible] alligatum anni 1546 cum anno 1548. Romanis notis in eorum exemplari apparet.

(2) *Strozio.* Vir fortis & impiger, qui apud Scarlinum Populonii castrum [illegible] glande trajectus, paullò post ad Galliae [illegible] brachio ictus obiit anno 1554. (*f*). Hunc gens *Strozza* a multis latinè appellatur, apud Italos *Strozzi.*

(3) *Judicium.* Videtur, quòd Dominicus non tantùm corruptos codices, quibus usus est Brucioli, accusat, quin etiam illius scribendi rationem arguere intendat, & ideò Strozium appellatur *Generale di mare della Maestà Cristianissima*, itque inter alia legimus *Ma io Signor Eccellentissimo dedicando a Vostra Illustrissima Signoria questa mia nuova traduzione di Plinio, volendo con i [illegible] lode dei [illegible] valor vostro, & vostre Honore, & fatti egregi dimostrare, questo degno Signor* [illegible] &c. In illiusque etiam asperae & obsoletae dictiones occurrunt *Pompeo — andasse — cursale — Armata inghilese — Isola — anchora — fulgore — Ptolomeo — Re de Persi* &c. Varchius, Bembus, Bal. Castilioneus, itaque scripsissent eo tempore *Maestà Cristianissima — traduzione — Pompeo — andasse — corsale — Armata inglese — Isola — ancora — folgore — Tolomeo — Re di Persia, o de Persiani.* In Plinio proximiori Caroli omnes typographorum incuriâ remanent.

(4) *Datum est.* In epistolâ ad Strozium ita de Plinio loquitur *quasi per tutto, & fuor maggiormente in molti passi si vede che pare che di la su difendessi, dove mi sempre fisse stava a contemplarli, quello di che alle dottrine nostre qual tanto che se pur ceradere dottrina*; Aliis Ecclesiae Plinium in ea re benè locutum dicat, quantum homini ethnico conceditur. Vide, quae contra illum collegimus lib. V. pag. 193.

(a) Eloquenza Italiana *lib. II. pag.* 147. (b) Traduttori Italiani *pag.* 78.
(c) *Pag.* 383. (d) *Vide* Varchi Storia Fiorentina *lib. VIII. pag.* 111. Fontanin., Zen., Bandin. &c.
(e) Tom. II. *pag.* 197. (f) *Vide* Mezzatis Storia Cronologica *par. II. pag.* 687.

italicâ manu aemulari decrevit id egisse affirmat, eo quia Landinus, vir prout ea tempora ferebant, literatus doctusque multa coactus fuerit reddere, quae mediocribus etiam ingeniis maximam injiciebant admirationem. Hanc ob caussam Gabriel Jolitus occasionem assumpsit, ut XII. ante annos de novâ condendâ Etruscâ versione cogitans, insignem medicum & philosophum Petrum Orsilagum Pisanum, ipso deprecante Dominico, rogaret, ut tantam provinciam ex integro susciperet (a). Si vera hoc loco narrat Dominicus, haud satis Jolito Brucioli lucubrationes placuerant, quamvis anno CIϽIϽXLIII. emissae, ejus curâ lucem vidissent: cum nihil de novissimo interprete, sive ad Dominicum, sive ad Orsilagum loqueretur. Verum tum Bruciolus, vel ad plures transierat, vel aliquâ de caussâ Jolito infensus, a typographo negligebatur (1). Vtcumque se res habeat, Orsilagus demandatum opus coepit, sed morte praereptus laborem ad optatum exitum minimè deduxit (2). Pompejus postmodum a Barbâ ejusdem Dominici precibus addactus, Naturalem historiam patrio idiomate reddebat sed cum in medicinâ faciendâ clarissimi esset nominis in primâ laborum statione destitit, ut Romam sese conferret, quâ in urbe illum Summus Pontifex Pius IV. Medici sui officio, & peculiaribus decoraverat honoribus (3).

Cum igitur in Ludovicum Dominicum omne onus rediisset, optimis, ut ipse ait, instructus codicibus, Plinium italicè aemulari aggressus est. Quae fuerint membranae, ab ipso non recensentur (4). Vt verum fatear, latinas tantum Plinii impressiones consuluisse affirmarem, easque praesertim, quae Landini, & Brucioli vigiliis posteriores, omnium manibus terebantur.

Quamvis Dominicus Etruriam incoleret, aemulationem suam Venetiis edendam curavit, neque alio pacto id erat agendum, cum opus Jolito rogante exarasset. Hoc optimis amici typis vulgatum (5) longissimâ epistolâ dicavit, uti innuimus, Alberico Cyboo (6). Tantus labor grandem apud Italos, externosque

ANNOTATIONES.

(1) *Negligebatur.* Dominicus aemulationem suam vulgavit anno 1561. quam ejusdem anni Mense Majo Alberico Cyboo nuncupaverat. Anno igitur 1549 de novâ Italicâ interpretatione agebat Jolitus, [illegible] Brucioli [illegible] Jolito [illegible], quòd Bruciolus recenti opere anno 1548 [illegible] 1543 divulgatam [illegible] non solù, sed Alexandri, & [illegible] 1561 [illegible]

(2) *Deduxit.* De Orsilagi, & Barbae laboribus [illegible] scribere [illegible] Dominicus, [illegible] imperfectae vigiliae ab his ed [illegible] Orsilagi, & Barbae opera attingunt, neque plura apud ultimum invenies, quae [illegible] Dominici [illegible] oculos habere.

(3) *Honoribus.* Matthiolus et Dominicus [illegible] Barba [illegible] Pompejum Barbam ad patria Naturalis historiae volumina [illegible], quae postmodum ad [illegible] fratris filium pervenerunt (c). Quo etiam in tabulo [illegible] Mazza [illegible] Franciscum Galeatum provocaverit, qui hujusmodi in suo manuscripto codice de urbe Pisi [illegible] colleg[illegible] (d).

(4) *Recensentur.* Videtur [illegible] quòd Dominicus membranarum Naturalis historiae exemplaria volutaverit, [illegible] ipsum. *Ne posso me attribuirsi [illegible] che io [illegible] Landino [illegible] Brucioli dopo [illegible] Perche [illegible] & [illegible] & molti meglio, & più fedelmente [illegible] che non si vede [illegible].*

(5) *Vulgatum.* Titulum est *Historia Naturale di G. Plinio Secondo tradotta per M. Lodovico Domenichi con le postille in margine, nelle quali, si vengono segnate le cose notabili, [illegible] Autore, che della stessa materia habbiano scritto, [illegible] Geografia [illegible] In Vinegia appresso Gabriel Giolito de Ferrari MDLXI.*

(6) *Cyboo.* Nempe *All'Illustriss. Signore Alberigo Cibò Malaspina, Marchese di Massa, Signore de Carrara, Conte di Fe-*

(a) *In praefat. ad Alber. Cyb. Mass. Marchion.* (b) *Firenze, motti, e burle lib. VI. pag. 295.*
(c) *Scrittori d'Italia volum. II part. I. pag. 237.* (d) *Memorie di Pesaro.*

que laudem peperit Dominico, quam illi ob plura benè explicata, minimè praeripiam. Multa etiam in margine [licet a Bruciolo, & latinis interpretibus totes surrepta] exhibet nonnulla de suo adjecit, Geographiam, & veteres appellationes neotericis reddens nominibus, ad quae peragenda Paulli Jovii opera ab ipso in patriam linguam translata, maxime profuerunt. Vt veriora tamen adstruamus, maximum Italia bonum sentiret, ubi doctus aliquis novâ conversione Plinium nobis concederet, atque id in primis optarem, quod Dominicum interpretem, neque a primo limine, nisi post absolutum opus, salutaret [1]. Hoc ille cum prioribus non fecit, nam Bruciolii texturam satis amplectitur, quamvis rejectis obsoletis vocibus, multisque immutatis, recenti foeturae novitatem, & gratiam inducere tentavent.

Ghilinus [a], & Crescimbenius [b], [quamvis in Dominici operum syllabo hanc Plinianam aemulationem minimè recenseant] cum illius in bonis literis atque in Etrusco idiomate peritiam eximiè celebrent, tacita praesentis operis encomia aliquibus videmur fecisse. Bonâ tamen horum, & amici Poggialii veniâ [c], Dominicum *literatis illustris* nomen non adhuc promereri arbitrarer. Neque enim idem est, Paulli Jovii opera, & Plinii historiam aemulari, & certè Bruciolus, certissimè Landinus majorem latini idiomatis notionem, quam Dominicus habuerunt [2]. In Dominico multa etiam circa eloquium desiderantur, unde illius dictiones nullius auctoritatis apud Etruscos Academicos evaserunt [3].

Circa Joliti impressionem adnotandum, quòd tabulas ad Geographiam, & Plinii voces inveniendas a Bruciolo inductas, omisit. Post Dominici ad Cybonum praefationem affertur Junioris Plinii ad Marcum [4], itemque altera ad Tacitum [5] epistola, postea Naturalis historiae scriptoris ad Vespasianum [6] prooemium.

Haec editio nota Fontanino, Paitono, Argelato, Zeno, aliisque traducibus praefertur exemplaribus. Extat in Ambrosianâ bibliothecâ, itemque in nostrâ &c.

Jolitus Plinium Dominici iterum vulgavit anno CIƆIƆLXII. superiori laudato exemplari omnino similem [7], Insequenti anno supremum diem obiit, item-

ANNOTATIONES.

nerale, & *Cameriero di sua Maestà Cattolica*. Argelatus, qui volumen tradidit, non omnino pro ut jacet, & male ea binae epistolae addidit, cum in iis Alberti e Dominico scriptas emergeret, eo quia tanto Liberalis ... Ecco ... *come la luce alle tenebre*. Immerito tamen ... Caroli V. Augusti liberalitate, ... e Sexto, & Plinio ... decoperat.

(1) *Salutaret*. Confule, quae ad Plinii praelationem fuborni. Tom. I. lib. VIII. pag. 243

(2) *Habuerunt*. In Plinii aemulatione profecit Dominicus per ea, quae Barbarus praesertim emendaverat. ... Augustinus ... intelligentiae evadebant, ... Romani eloquii ... tolerandam ...

(3) *Evaserunt*. ... Cornelius Cattaneus, qui Dominici appellatione magis annotuit, ubi Dominicum ... appellat (d).

(4) *Ad Marcum*. Inscriptionem gerunt *Caio Plinio Cecilio a Marco suo salute*.

(5) *Ad Tacitum*. Hujus titulus *Caio Plinio a Tacito suo salute*. Utrumque locus debet sibi convenire, & Caecilii ... exhibere, ... Male apud Argelatum legitur: *nel fine della presente edizione sono due lettere di Plinio, una a Marco, l'altra a Tacito*. ... *Nel principio di questa edizione immediatamente dopo la dedica del Domenichi ad Alberigo Cibo sono tratte in italiano due lettere di Plinio il giovane* ...

(6) *Vespasianum*. Hunc appellare debuisset Dominicus *Tito Vespasiano*, quando ... *Vespasiano* ... Consule, quae adnotavimus lib. VIII. pag. 243

(7) *Similem*. Hanc vidi ... Romae in Vallicellianâ bibliothecâ, ... *Historia Naturale di Caio Plinio Secondo*. ... *In Vinegia appresso Gabriel Giolito de Ferrari* MDLXII. Consule Paitonum, & Argelatum, qui dubitat, an sit *il fallo fatto ... del Frontispicio*.

(a) Ghil. Teatro d'Huomini letterati. (b) Volgar Poesia lib. II. pag. 103. (c) *Vide Poggial. Memorie Storiche di Piacenza* Tom. I. pag. 85. (d) Rime di diversi Autori in lode di Lucrezia Gonzaga, *Vide Praefat.* & Zenum Bib. Fontan. Tom. II. pag. 93.

itemque nescio an Argelatus [qui illius seculi felicitatem miratur] compertum satis habuerit, quod Dominicus Christianae persuasionis quaesitoribus suspectus, postquam honesti carceris loco in Divae Crucis coenobio Florentiae vixit (1) divitiis minimè affluens, multisque afflictus malis obierit Pisis anno aetatis suae L.

Reliquae post Dominici, ac Joliti mortem Italae editiones priorum deteriores, eâdem formâ (2), Venetiis apparuerunt. Vbique nihil additum occurrit, nisi excipiamus impressam apud Jacobum Vitalem, sive Vidalem (3) anno CIƆIƆLXXIII. eâ ex caussâ, quòd Dominici effigie nobilitatur.
Subsequitur impressio Alexandri Griphii (4) ann. CIƆIƆLXXX. Hoc eodem anno memoratur a Paitono, & Argelato Veneta impressio Fabii, & Augustini Zoppini, fratrumque (5).

Typis Johannis Baptistae Vesevi (6) CIƆIƆLXXXIX.

Eodemque anno vulgante Joh. Baptistâ Vscio (7), nisi error in familiae nomine cubet, ideoque Vesevo adscribenda.

Apud Petrum Ricciardum (8) CIƆIƆCIII.

Vltimòque curante Georgio Bizzardo (9) anno CIƆIƆCXII.

SECTIO. QVINTA

DE.GALLICA.NATVRALIS.HISTORIAE INTERPRETATIONE

Acturus de Gallicis Naturalis historiae aemulationibus, diversâ ratione cogor incedere ob Scriptorum discordiam, eo magis tenebricosam, quia recen-

ANNOTATIONES.

(1) *Vixit.* Ventis recenset Alexander Zilioli apud Zenum [illegible] consule, qui tamen de [illegible] veritate dubitavit (a).
(2) *Forma.* Has [illegible] compendium [illegible], ac [illegible] legens [illegible], [illegible] quòd [illegible] loco de illis [illegible]
(3) *Vidalem.* [illegible] *Historia Naturale — tradotta per M. Lodovico Domenichi — In Vinegia appresso Giacomo Vidali* M.DLXXIII. Extat in Ambrosianâ Mediolanensi, Romanâ Vallicellanâ, Neapolitanâ Cler. [illegible] Regularium [illegible] Paitono, Argelato &c.
(4) *Griphii.* Eadem, ut supra, titulo — *In Venetia per Alessandro Griphio* M.D.LXXX. [illegible] in bibliothecâ Ambrosianâ, Romae in Imperiali (b), Collegii Romani, Neapolitanâ Jesu [illegible], [illegible]
(5) *Fratrumque.* Post Griphianam recenset Argelatus Venetam alteram *per Fabio, e Agostino Zoppini, e fratelli.* Hanc [illegible] Paitonus.
(6) *Vesevi.* Apparet in bibliothecâ Oblatorum apud Sanctum Ambrosium Mediolani. Memoratur [illegible] a Bodiano per Ludovicum Dominicum MDLXI. MDLXXX. MDLXXXIX. Argelatus [illegible] ad Haymium, qui [illegible] affert, [illegible] Paitonum [illegible] (c). A Superiore [illegible] *In Venetia appresso Gio. Battista Vesevo* 1589. (d).
(7) *Vscio* [illegible] Memorandum hoc [illegible], quod in Sermaliano Capuccinorum [illegible], Genuam [illegible] Titulum [illegible] *Historia Naturale di C. Plinio Secondo tradotta per M. Lodovico* (sic) *Domenichi — In Venetia appresso Gio. Battista Vscio* 1589. Cum Vesevianae editionis [illegible] typographi [illegible], vehementer dubito, quin [illegible] in vulgatis nomine erraverit. [illegible] adscribenda.
(8) *Ricciardum.* Visitur in bibliothecâ Observantium Divi Francisci [illegible] in Sanctae Crucis aede [illegible] [illegible] Mediolani [illegible] Franciscus Comes Pertusati, [illegible] Argelatus volumen [illegible] Fabricio, aliisque [illegible] *Historia Naturale di Caio Plinio Secondo divisa in trentasette libri tradotta per M. Lodovico Domenichi con le addizioni in margine, nelle quali si vengono segnate le cose notabili, e tutti gli autori* (sic) *che della stessa materia abbiano scritto, e dichiarate i luoghi difficili, e posto i nomi di Geografia moderni — In Venetia* M.DC.III. *appresso Pietro Ricciardo.*
(9) *Bizzardo.* Extat in bibliothecâ Theatinorum [illegible] [illegible] fronte *Historia Naturale di C. Plinio Secondo — tradotta per M. Lodovico Domenichi — di nuovo ristampata con le addizioni in margine [illegible] — in Venetia per Giorgio Bizzardo* MDCXII. Nescio, an [illegible] typographus [illegible] appellatione [illegible] fue-

(a) Bibliot. Fontanin. Tom. II. pag. 301. (b) Append. ad Biblioth. Card. Imperial. pag. 588.
(c) Paiton. pag. 334. Argelat. pag. 243. (d) Tradottori Italian. pag. 70. (e)

centiores ab aliis falso tradita nec convellere, nec attingere intentarunt. Apud Gesnerum affirmat Trisius Plinii Naturalem historiam, Gallico cusam idiomate, Parisiis prodiisse anno CIↃIↃXL. (*a*). Quamvis typographi, atque interpretis nomina reticeat, eâ incedit securitate, ut librum ipsi innotuisse videatur. Huic tamen Gallos suspicor obstaturos, cum opus, quod multos post annos Lugduni publicam lucem adspexit, Parisiis incautius adscripserit. Nullâ enim ratione adduci possum, ut credam Antonium Pinetum [1] haec undique ignorasse, cum patrio idiomate Gallis civibus suis Naturalem historiam donavit, miror que Harduinum, & Fabricium Trisii dicta praetermittere, cum & ipsi primum unicumque Gallum Plinii aemulatorem Pinetum agnoscant; cujusque versionem Lugduni vulgatam afferunt anno CIↃIↃLXII. Veriusque diligentia iterum desideratur, eo quia typographi nomen minimè addiderunt, atque Harduinus in primis arguendus venit, cum operis titulum subjecerit, qui a Pineto praepositus certe non fuit [2]. Neque enim ille *Naturales historias*, sed *Historiae Mundi* lemma cum Caesario, Erasmo, Gelenio, Frobeniisque typographis (quamvis minus rectè) adoptavit.

Haec igitur, & alia paullo infra attingenda, haud spernendas suppeditant conjecturas, ut adhuc de allatâ per Harduinum & Fabricium editione dubitemus. Haud ignoro, quòd omnis lis praecideretur, ubi syllabo Hoymianae bibliothecae fidem haberemus, cum inibi recenseatur Pineti Gallica aemulatio Lugduni edita anno CIↃIↃLXII. typis Sennetoni (*b*). Liceat adhuc paullulum suspicari, quod annus perperam irrepserit, ne supinae ignorantiae Drovartum, aliosque Parisienses typographos accusemus. Baelius, ubi conjecit primam Pineti aemulationem Lugduni prodiisse anno CIↃIↃLXII. duobus, extensoque folio, comprehensam voluminibus, illam certè non vidit. Neque enim typographi nomen refert, faturque Verderium Voprivasium unicam recensere Lugdunensem anni CIↃIↃLXVI. a Claudio Sennetono emissam [3]. Sepositâ igitur dubiâ, donec de veritate doceamur [4], hanc Pineti primigeniam sta-

ANNOTATIONES.

Riccardi, in capite saeculi [illegible] vitiatum nomen loco *Riccardo* irrepserit. Novi, quòd memorato saeculo clarus apud Venetos habeatur *Georgius Riccardus*, qui illa inter opera edidit vitam Jacobi Rugerronis anno 1549. [illegible] *Giorgio Riccardo*. [illegible] *Riccardo* [illegible] *delle Stampatore* [illegible] [illegible] Georgius Riccardus.

(1) *Pinetum.* Quem [illegible] Gallicè [illegible] *Antoine du Pinet Seigneur de Noroy.*

(2) *Non fuit.* Titulus apud Harduinum [illegible] „ *Histoire Naturelle de Pline, traduite par Antoine du Pinet, Seigneur du* [illegible] *Noroy.* Lugduni MDLXII. *in folio* „. [illegible] *Histoire du Monde de C. Pline Second*, [illegible] *l'Histoire du Mond.*

(3) *Emissam.* [illegible] *Je crois que la premiere edition est de l'an 1562. à Lion en deux volumes in folio.* *Du Verdier Vau-Privas ne marque que celle de l'an 1566. à Lion par Claude Senneton. Je me fers de la quatrieme, qui est de Paris chez Jean Horne 1608.*

(4) *Doceamur.* [illegible] impressionem anni 1562. [illegible] 1608. [illegible] 1615. [illegible] 1622. [illegible]

(a) *Pag.* 135 (b) *Pag.* 137 (c) *Biblio. tom. II. pag.* 160.
(d) *Tom. I. pag.* 5. (e) *Tom. III. pag.* 709. *edit. Batav. anni* 1740.

statuemus memoratam pluribus bibliothecis, & praesertim in syllabis Thuaneae (a), Bultellianae, Colbertinae, Duboisianae (1), Crozatiae (2).

Secunda erit altera Lugdunensis anni CIϽIϽLXXXI. a Carolo Pensoto evulgata, quam vidi Mantuae Carpetanorum in Regiâ bibliothecâ (3), itemque recensetur in Estraeâ, & Crozatiâ.

Tertia Lugdunensis apud Tardifum anni CIϽIϽLXXXIV. olim in bibliothecis Bigotianâ (b), L. T. in supremâ curiâ Caussarum Patroni (4), & Domus Professae Parisiensis (5).

Quarta inter Pineti aemulationes erit Parisiensis anni CIϽIϽCVIII. Tunc primum, quod sciam, in Galliarum urbe Principe Plinius Gallico apparuit habitu. Memoratur in bibliothecâ Marchetiâ (6), omisso typographi nomine. Hic erit Johannes Houzeus Baelio docente. Hallevordius alium recenset Hadrianum nempe Beysium (7). Fortasse ad utrumque pertinet.

Quinto loco nominanda venit Parisiensis secunda anni CIϽIϽCXV. apud Hieronymum Drovartum, cujus titulum in subjectis annotationibus exscribendo fidem absolvimus (8).

Sexta ordine erit Parisiensis altera anni CIϽIϽCXXII. apud Ludovicum Giffartum, sociosque, nota bibliothecis Dantyae, Chovelinae (c), Claromontanae Parisiensi, Duboisianae, & praesertim Bunavianae (9).

Septi-

ANNOTATIONES.

(1) *Duboisianae*, Apud hunc Zenus ejusdem anni [illegible] qui in Plinium [illegible] impressionibus recensendis [illegible] typographi [illegible] (d) [illegible] Non [illegible] sed [illegible] syllabo (e) *l'Histoire du Monde de C. Pline Second traduite en françois par* [illegible] *Lion 1562* [illegible] *grand papier.*

(2) *Crozatiae*. Differt aliquid in titulus (f) *l'Histoire du Monde de C. Pline Second mise en françois par Antoine du Pinet. Lion 1566 in fol.* [illegible] *impressiones.*

(3) *Bibliotheca.* Titulo compendium [illegible] *Histoire du Monde* —— *par Antoine du Pinet Seigneur de Noroy* —— *à Lyon par Claude Pensot* M. D. LXXXI. [illegible] *Antoine Pinet Seigneur de Noroy* [illegible] *Pinet Sieur de Noroy.*

(4) *Patroni Caussarum.* *Catalogue des livres de la bibliotheque de M. de M. L. T. Avocat au Parlement de Paris* —— [illegible] Apparet etiam hanc editionem syllabo Anonymi, *de M. . . Avocat au Parlement* —— *à Paris chez Cl. J. Baptiste Bauche fils* —— MDCCL.

(5) *Parisiensis.* Legimus in hujus bibliothecae elencho (h) *l'Histoire du Monde de Pline Second trad. en françois par Ant. du Pinet Lyon Tardif 1584. vol. 2 fol.*

(6) *Marchetiâ.* Gallice du Monastere.

(7) *Beysium.* Hallevordius inter Pineti aemulationes hanc editionem Parisiensem commemorat apud *Adrianum Beys fol.* 1608 (i).

(8) *Absolvimus.* Impressionem servat Bunavianae bibliotheca, titulumque profert *l'Histoire du Monde de C. Pline Second* [illegible] *avec annotations en marge,* [illegible] *Regions,* [illegible]

A quoy a esté adjousté un traicté des poids & mesures des antiques [illegible]

Ce tout mis en François par Antoine du Pinet Seigneur de Noroy [illegible] *à Paris chez Hierosme Drouart* —— M. DC. XV.

[illegible] in bibliothecâ Crozatiana, omisso oppido, & typographi nomine.

(9) *Bunavianae.* Qui Bunavianae bibliothecae [illegible] *apud* [illegible]

(a) *Pag. 30. tom. II. pag. 180.* (b) *Pag. 30.* (c) Catalogue des livres de feu M. le President Chauvelin —— à Paris Davidts —— MDCCLIV. (d) *Vide quae adnotavimus pag. superiore.*

(e) *Tom. I. pag. 147.* (f) *Vide* Catalogue des livres de M. le President Crozat —— à Paris chez Thiboust —— M. DCCLI *pag. 20.* (g) *Pag. 164.* (h) Catalogue —— de la bibliotheque de la Maison Professe.

(i) *Biblioth. Curios. pag. 341.*

Septima memoratur Coloniensis extenso folio (ut omnes huc usque allatae) anno CIↃIↃCXXV. cusa [1] Dubitabam eandem esse ac vulgatam per Jacobum Stoerium Genevae eodem anno [2] forma tamen diversa suspicionem eliminat, cum Stoeriana appareret folio quatuor in partes complicato. Fieri tamen potuit, ut Coloniae nomen Genevae conveniat, quam Coloniam Allobrogum dici a typographis Genevensibus ostendebam pag. 351.

Genevenses ultimas anni CIↃIↃCXXXV. ejusdem minoris formae [3], & anni CIↃIↃXLV. Stoerianae persimiles judicarem [4].

An aliae reperiantur, Pineti laborem celebrantibus inquirendum relinquam. Mihi sanè illius aemulationes vix aliquo habendae in precio apparent. Operi quidem magnificum praeposuit titulum, quo se Plinium emendarum, collatumque pluribus vetustis exemplaribus, tum impressis, tum calamo exaratis gloriatur. Margini adjectae annotationes recensentur, quae antiqua & recentia oppidorum nomina, regionum, stirpium [5], aliorumque locorum, & obscuram dictionum potestatem aperirent. Disquisitio ponderum & mensurarum, quas ab antiquorum methodo ad praesentem Gallorum rationem deduxit, haud modicam legentibus promittit utilitatem.

In praefatione duas praesertim enumerat caussas, quae studiosos a Plinii consulendâ historiâ deterrebant.

I. Menda, quibus scatebat, videturque errores amanuensibus adscripsisse cum iis medendis insudasse affirmet. Barbarum, Georgium Agricolam, Gelenium, Pintianum celebrat, & dum Monspelliensis Episcopi [6] expectabat annotationes, (quas tot post annos adhuc premebat) utinamque, ait, possemus hunc Veronensem Equitem ab omni mendâ immunem aspicere [7]. Ordinem subinde explicat, quo ad tollendos errores incedit: nempe plurium exemplarium collatione, fontesque ipsos petendo, unde notiones Plinius hauriebat nempe Aristotelem, Theophrastum, Cornelium Tacitum [8], Columellam, Varronem, Catonem, Scribonium Largum, Dioscoridem, Vitruvium, pluresque alios, quorum ope locos plusquam mille & ducentos restituisse asserit. Ab illustri etiam medico se adjutum fatetur, quem esse Jacobum Dalecampium utique credo, quidquid gentilicium nomen singulari reddatur scripturâ [9].

II. Post haec secundam attingit difficultatem, quae Plinii dictis inest, ut il-

 lius

ANNOTATIONES.

epigraphe: *l'Histoire du Monde de C. Pline Second —— par Antoine (sic) du Pinet & depuis en cette seconde edition, augmentee en plusieurs lieux & enclaves difficiles, non encores expliquez, a Paris par Lonys Giffart, Claude Morlet, & Robert Boutefosse* 1612. *fol.*

(1) *Cusa.* In syllabo aliam Anonymi vulgato Parisiis CIↃIↃCCL. legimus Cologne 1625 fol. Item in Dubosiano: *C. Pline Second histoire du Monde par Ant. du Pinet* Colon. 1615, 2. tom. 1 volume (a).

(2) *Eodem anno.* Lego in Baunae bibliothecae syllabo (b). *l'Histoire du Monde de C. Pline Second trad. par Ant. du Pinet —— Geneve Stoer* 1615 in 4. 2. *tom.*

(3) *Formae.* Confule syllabum bibliothecae Anonymi, quae Parisiis venalis prostabat anno 1744. (c). *Histoire de Pline par Dupin Geneve* 1625 12. 4.

(4) *Judicarem.* Legimus in bibliotheca Fayana *l'Histoire du Monde —— par Antoine du Pinet Geneve* 1645 in 4. (d)

(5) *Stirpium.* Consule verba allata *Regions, simples, & autres lieux.* Haec melius inversio paullulum ordine redderentur

(6) *Episcopi.* Gallielmi nempe Pellicerii, cujus toties meminimus

(7) *Aspicere.* Hisce verbis Plinium Veronensibus adscribit Pinetus, quae licet a Paleomo [illegible] nomine ignorata, a nobis [illegible] debentur

(8) *Cornelium Tacitum.* Scribonium Largum, & Dioscoridem Plinio consulere, tanquam ab eis Noster acceperit, omnino vanus labor est, si citra Plinius per eam profecit, & usque ad Scribonium Largum, atque ad Dioscoridem pervenit. Major tamen contra Pinetum pugnat chronicon temporum ordo, cum Tacitus Plinio concentiae, nihil suppeditare poterit, unde Naturalis historia succresceret

(a) Tom. II. pag. 367 (b) Catalogue —— de feu M. Burré tom. I pag. 279.

(c) Pag. 27. (d) Catalogue de feu M. de la Faye pag. 7.

lius mentem assequamur. Haec quidem verissimè dicta sunt, oportebatque antea Pinetum Latinis historiis, & literis assuescere, ut quae vir doctissimus scripsit, rite a Gallico aemulatore redderentur. Verum cum tentabundus incedat, nil mirum, si lapides pro Romanis familiis, & plura jejunis vocibus accepit. Non igitur Aristotelem & Theophrastum, reliquosque Graecos consuluit, qui latini idiomatis potestatem parum assequebatur, videoque Bruciolí, & ipsam Landini aemulationem toties a Pineto Gallicae linguae adaptatam. Vbi verò aliqua exornare cupit, in maximos incidit errores. Neque enim eâ ex caussâ in Pinetum insurgo, quod a Catholicâ persuasione alienus satis videatur (1). Id enim indoleo, optaremque quod omnes omnino homines (ut Justiniani verbis utar) essent Orthodoxi. Verum cum nihil commune habeant susceptae hoc loco a Pineto vigiliae cum rectâ credendi normâ illum exagitabo, quod opus viribus suis longè majus susceperit. Paulli igitur Colomesii (*a*), & Mottaei Vayeri (2) (*b*) accusationes in Pinetum omni jure sustinentur, ubi interpretem Plinii sententias minimè assequi adnotarunt. Baelius, qui hujusmodi Vayeri dicta utique novit, & Pinetum in graves maximosque errores quandoque incidisse fatetur, illum tamen multâ dignum laude censuit, eo quia vetustos Plinii codices, & primigenias consuluit editiones, & quamplures margineas annotationes apposuerit, unde Auctoris sententiae illustrantur [3]. Bailletus ex Victurii [4] & Costarii [5] sententiâ Pineti fidelitatem in vertendo Plinio celebravit (*c*). Demum Albertus Fabricius ob plura feliciter explicata, illum laude dignissimum ex Baelii sententiâ judicavit. Mihi videtur, quod Ludovici Megreti, & Petri a Cagnio meminisse potuisset, qui aliqua, ante illum, ex Plinio Gallicè reddiderant [6].

Vltimò contra laudantes reponam nulla calamo exarata exemplaria Pinetum in praefatione recensere oppidorum nomina plura ex neotericorum scriptis accipere, sed multa etiam corrumpere, & perperam interpretari. Meliora certè in mensurarum & ponderum disquisitione collegit, sed operis texturam ab Agricolâ mutuatur, quod optimâ fide minimè dissimulavit. In reliquis malè satis provinciâ suâ defunctus est, cum saepissimè exagitandus appareat (7). Quare necess-

ANNOTATIONES.

(0) *Semptuit.* Nempe *Messire Jaques d'Alechant Medecin fort studieux des choses antiques.* Meminit *Jacobi d'Alecamp* & Joannis Molinaei historiae generalis Plantarum Lugduni 1587 (*d*). Hic certè est, qui postea Latinè *Dalecampius*, *Dalechampius*, & *Dalecampius* appareat. Consule, quae adnotavimus hujus Tomi pag. 342. (1)

(1) *Videatur.* In primâ tomi calce [illegible], [illegible] quae ad Christianam persuasionem minimè spectant, non Ethnicos, Idololatras, & Judaeos neque sequi velle, ubi Cantilenas [illegible] (*e*).

(2) *Vayeri.* Gallicè *la Mothe le Vayer.*

(3) *Illustrantur.* Haec ab eodem laudatur a Borgonio, quamvis dicat [illegible] nomen ei in promptu non esse (*f*).

(4) *Victurii.* Gallicè *Voiture.*

(5) *Costarii.* Patriâ linguâ *Costar.*

(6) *Reddiderant.* Meminimus pag. 375. a Trisio apud Gesnerum perperam recenseri Gallicam Plinii aemulationem Parisiis vulgatam anno 1540. Monuit tamen a Fabricio tum patriâ linguâ [illegible] [illegible] Naturalis historiae librum Ludovicum Megretum (*Meigret*) [illegible], iterumque laudatus Fabricius memorat Petrum a Cagnio (*De Chagny*) qui Londini anno 1552 vulgavit compendium [illegible] Naturalis historiae [illegible]. [illegible] Poeta [illegible] [illegible], quae tamen [illegible] operis [illegible]. Id profectò non egisse, ubi [illegible] Naturalis historiae Gallica interpretatio appareat anno 1540. De Megreto, & Cagnio aliqua [illegible].

(7) *Appareat.* [illegible], quae [illegible] adnotatum, haec unicè ex Pineti praefatione, sub ipso operis limine [illegible]. [illegible] cum ex duobus Vespasianis, Tito, ac Domitiano, Plinium Naturalem historiam dicaverit. [illegible] hoc loco [illegible] cognomine appellandus erat *Vespasianus* [illegible], [illegible] *Vespasiani filius*, ex duobus Flaviis, [illegible] ex duobus fratribus [illegible] [illegible], ut [illegible] excellentiae Domitianum (*g*). [illegible] Plinii & Domitiani [illegible], sed ipsius etiam Vespasiani [illegible], [illegible] diem obiit C. Mario Censorino, & C.

(a) *In annot. ad Gyrald. pag.* 303 (b) *Hexaméron Rustiq. pag.* 2.
(c) Tom. II. *pag.* 425. (d) *Vide Catalogue des livres* — *du College de Clermont pag.* 104.
(e) *Pag.* 308. (f) *Epist. IX. ad Cuperum pag.* 5[illegible]. (g) *Pag.* 2.

cessaria omnino videtur nova historiae Naturalis Gallica interpretatio, idque non eâ unicè ex caussâ, quòd non optimis codicibus usus, obsoletisque dictionibus horreat Pinetus, sed praesertim quia suscepto oneri longè impar, a vero interpretis tramite passim aberraverit.

SECTIO. SEXTA

DE. HISPANIS. NATVRALIS. HISTORIAE INTERPRETATIONIBVS

Recensetur a nonnullis inter eos, qui Plinii Naturalem historiam Hispano eloquio reddiderunt, Vincentius Bravus Burgensis. Falso tamen, cum hic non Plinii, sed Thomae Anglici de Naturâ & proprietate rerum opus patriâ linguâ vulgaverit [1]. Perperam igitur in Caesareae bibliothecae syllabo (cujus speciem nobis misit Forlosia [2]) inter Plinianos aemulatores Burgensis annumeratur.

Monuimus suo loco, Hispanis patrio eloquio legendam dedisse Plinii Naturalem historiam Franciscum Hernandium [a], sed hanc unicè pennâ exaratam, atque undecim posterioribus libris destitutam, in Regiâ Mantuae Carpetanorum bibliothecâ hiare. Proculdubio Hernandium omnibus Plinii enarratoribus praeponendum censeo, cum nusquam illum consuluerim, quin ubique munere suo optimè functus appareat.

Miror igitur nihil de tanto cive suo scripsisse Hieronymum Gomesium ab Huertâ, cujus unica Hispana aemulatio per hominum manus teritur. Difficile enim videtur, quòd immensi laboris opus extitisse ignoraverit, quamvis typis minime concessum. Vtcumque se res habeat Hieronymus ab Huertâ magni in medicinâ faciendâ nominis XI. priores libros vulgavit Mantuae Carpetanorum [3] apud Ludovicum Sancesium anno CIƆIƆCXXIV. Reliquum operis Anno CIƆIƆCXXIX. Johannis Gonzalesii typis [4]. Naturalis historia duobus,

ANNOTATIONES.

& C. Afrio Gallo Coss. (b). Quare eidem artioni Domitianum [illegible] [illegible] Hortzius, qui Plinium [illegible], ut [illegible] Hortzius quidam PHILIPPI PRINCIPIS Cosmum; dum Vespasiani Vitam post Naturalem historiam [illegible] [illegible] [illegible]

(1) *Vulgavit.* Nicolaus Antonius, lib. XV. [illegible] virorum illustrium commemorat. *Hic eodem anno*, inquit (c), *factus fuisse seu XCIV.* [illegible] [illegible] *Toleti Gallicum ab Henrico Meyer in folio Hispanam versionem libri famigerati* [illegible] *Thomae Anglici de natura & proprietate rerum, de la natureza y propriedad de las cosas inscriptae auctor Vincentius de Burgos Ordinis* . Ignoratum ab Antonio fuisse familiam, cui Burgensis esset adscriptus, aperit Quetus lib citat. (d)

Padre Fray Vincente Burgos Monge Benedictino. Historia Natural donde se tratan las propriedades de todas las cosas, traducida de Latin en Romance, y a hora nuevamente corregida. En Toledo, por Gaspar de Avila 1529. en fol. Bib. Caesar. En el libro XVII. trata de Plantas

Apparet itaque ex his Plinii translationem omnino falsa, cum Nolter de Arboribus egerit libro XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. Caeterum rarior extitit hic Burgensis labor, ut illum neque Toleti, neque in Regiâ bibliotheca apud Hispanos invenerim.

(2) *Forlosia* inter Plinianas annotationes recenset „ Italicè del Landino Venet. 1476. Item Hispanicè. Madrid por „ Geron. de Huerta 1624. por F. Vincente de Burgos, Toledo 1529. Germanicè Francof. 1565. Strasburg. 1543.

(3) *Carpetanorum.* Huerta titulus *Historia de Cayo Plinio Segundo traducida por el licenciado Geronimo de Huerta Medico y familiar del Santo Oficio de la Inquisicion, y ampliada por el Mismo, con escolios y annotaciones en que acla-*

(a) *Lib. X. pag.* 358. *&* 259. (b) *Vide Suetonium in Vespas.* [illegible] *& Domit. tom. I. pag.* CXI. *&* CXII.
(c) *Bib. Vet. Hisp. tom. II. pag.* 110. (d) *Tom. II. pag.* 118.

justo folio, voluminibus comprehenditur. Multis ante annis aemulatus fuerat triplices Naturalis historiae libros, qui ad animalia spectant [1], iisque brevia adjecerat commentaria [2], cum jubente, vel saltem favente, Philippo IV. integrae vertendae Plinianae historiae provinciam suscepit.

Post prooemium legitur carmen Gabrielis a Vegâ, ex cujus initio pedestrem agnosces Poëtam [3].

Succedit tabula satis facienda ad imagines Gentium monstrosarum, animalium, piscium, avium, insectorum. Respicit haec VII. VIII. IX X & XI. Plinii librum. Omnia typis ligneis commissa sunt, qui licèt non undique elegantes, tum magis eum de opere agatur Regiis edito auspiciis adhuc tamen lectorem instruunt & delectant, eo magis, quod nemo iis manus admoverat.

Affabre textus index paginas & versus ipsos indigitat illustrationes ad Geographica Plinii volumina, ubi neoterica Oppidorum, Montium, & Fluviorum nomina veteribus addidit, suum merentur encomium, quamvis multa a Dominico, & Pineto accipiat. Quod Huertae unicè debetur, sunt adjectae annotationes [4], in quibus ignotas Plinio terras aggressus describere, a Fortunatis insulis exorditur, quae caeteroquin in Naturali historiâ optimo judicio, neque uno loco ab eximio auctore memorantur [5].

In

ANNOTATIONES.

ve lo afseo y dulse, y añade lo no falado hasta estos tiempos. Dedicado al Catolico Rey de las Españas Don Phelipe IIII. Nuestro Señor.

Año 1624.

Con Privilegio en Madrid, Por Luis Sanchez, Impressor del Rey N. S.

(4) *Typis.* Legimus pentro folio *Año 1629.*

En Madrid por Juan Gonçalez.

(1) *Spectant.* Nempe anno 1599. & 1603. De his sequenti volumine agemus.

(2) *Commentaria.* Nicolaus Antonius affirmat Philippum II. praecepisse Huertae addidisse, et integram Naturalem historiam in vernaculum verteret [illegible] perite quondam [illegible] interpretationis tentamenta legere [illegible] gestorum [illegible] designarat. Illa itaque vidit nondum typis mandata, cum Philippus II. obijsset anno 1598. Haec non [illegible] Huerta, qui de III. non de II. loquitur Philippo, in Praefatione.

Al Catolico Rey de las Españas Don Phelipe IIII. Nuestro Señor — Despues de aver traduzido y anotado los libros de Plinio, en que serví a la Magestad del Rey Don Phelipe tercero de gloriosa memoria Padre de V. Magestad, que fueron tres desde el septimo, [illegible] por sacar a luz los de Aves y de Insectos a persuasion de algunas personas curiosas que [illegible] los curiosidades de los sus [illegible] (y eran que su [illegible]) determiné servir a V. M. con su [illegible] traduccion [illegible] desde el principio.

(3) *Poëtam.* Legimus in limine *Gabriel de la Vega in laudem Philippi IV. & Auctoris.*

Plinius [illegible] quondam hoc opus Vespasiane Tibi.

Hunc plura alia consequuntur, inter quae duo eadem [illegible]:

I *Doctor [illegible] Castellanus Medicus Regius*

In Plinii Commentatorem

Plinius hunc scripsit, quo non veracior alter
Sit potuit melior, quod erat ille fide.
Sed sine sensu opere, non est certus loquens
Phoebi [illegible] imago, [illegible] refert.
Talis ergo [illegible] tollet, [illegible] pendant
Quod referas summa, quae docuere, Vera.

II *Idem ad Hieronymum Huertam virum summe eruditum*
De versione ejus Plinii

Plinium historiam [illegible]
Sed [illegible] fiat
Auspice te in [illegible] pendet, & usum
Tu potius [illegible].

(4) *Annotationes.* Huertae praeter Antonium a Leone haec de illo vulgavit (a) *Doctor Geronimo Gomez de Huerta [illegible] traduxo en lengua Castellana los libros septimo, octavo, y nono con algunas notas impressos 1599. 4. despues, continuando por el parte ver los [illegible], con muy doctas anotaciones, y particularmente la que puso al fin del libro sexto, que es un suplemento de lo que à Plinio faltó en la Geografia, en que se halla una descripcion de las Indias de los mejores que [illegible]. Reduxo la historia a dos tomos de folio, con el uno llega hasta el libro onze imp. 1624. [illegible] el otro acaba impresso este año de 1629.*

(5) *Memorantur.* Consulis indicem Huertae pag. 230. & 348, ubi obiter emendabis *Fortunata* insulis legitur *Fortunata* (b).

(a) *Pag.* 165. (b) *Tom.* II. *pag.* 11 *pag.* 651 *col.* 1.

In septimi calcem multa post Plinium inventa enumerat ut Pixis Nautica; Aeris Campani origo & usus Tormenta bellica &c.

Quae congessit ad VIII. IX. X. & XI. illustrationem, illum multiplicis lectionis hominem ostendunt. Non tamen prodigioso Penniae suco *virum nimis eruditum* appellabo [1], cum IX libro Francisci Massarii laborum obliviscatur, quem caeteroquin Antonius a Leone commemorat, quique eo magis erat recensendus, cum speciatim hanc sibi provinciam dicato opere vindicaverit.

Secundo Tomo Praefationem Thomae Vargasii [2] inoculavit, ubi de quinque prioribus libris ab Huertâ ad patrium idioma concinnatis disseritur [3]. Hinc ipsius Huertae ad celebrem Guzmanum Olivarii Regulum nuncupatio. Ad lectorem praeloquium geminae Plinii Caecilii epistolae, quibus minus recte titulus praefigitur *Vita C. Plinii Secundi* [4].

Ex iis omnibus statuemus Huertam Landino, Bruciolo, Dominico, & Pineto praehabendum, quamvis multis in locis illius interpretationem emendandam esse compertum habeam [5]. Quo praecise anno vivere desierit, apud Nicolaum Antonium, & Querum non invenio [6].

SECTIO . SEPTIMA

DE . GERMANICIS . NATVRALIS . HISTORIAE AEMVLATIONIBVS

ITalicas, Gallicam, Hispanasque Naturalis historiae interpretationes continuâ serie memoravimus, cum allata idiomata a Latino magnâ ex parte originem habeant, ideoque aliquam inter se praeseferant affinitatem, quam noluimus aliis aemulationibus a Romanorum loquendi ratione omnino distantibus dissociare, unde seposito paullulum chronico ordine, externae diversam a recitatis stationem sibi vindicabunt.

Initium igitur a Germanâ conversione facientes, recensendi veniunt Naturalis Plinianae historiae libri quinque (a septimo nempe ad undecimum) in hanc linguam deducti Henrico Eppendorffio interprete. Opus Argentorati prodiit anno CIƆIƆXLIII. Hujus rarae editionis exemplar in Caesareâ Regiâque Vindobonensi bibliothecâ asservatur.

Ibi etiam visitur Naturalis historia Francofurti edita anno CIƆIƆLXV. uti mo-

ANNOTATIONES.

(1) *Appellabo.* Apparet graecâ, & hebraicâ linguâ eruditus, multa tamen apud illum resecanda, alia addenda forent [illegible], tum magis quod in libris ad agriculturam, medicinam &c. spectantibus pauca attingit.

(2) *Vargasii.* In Praefatione ad Hispanicae [illegible] hunc titulum: *Don Tomas Tamayo de Vargas Coronista de Don Philipe Quarto el Mayor Rey de las Españas y Indias.*

(3) *Disseritur.* Legimus inter reliqua *Geronimo de Huerta* ... *dando muestras de sus deseos en el año del 1596. con la traducion de cinco libros de la historia Natural de Cayo Plinio, con tan universal aplauso, como provecho.* Non omnes hos quinque libros editos anno 1599 [illegible] ex supra allatis.

(4) *Secundi.* Sunt notissimae Plinii Caecilii ad Macrum, (sive ut Huerta cum antiquioribus legit ad Marcum) atque ad Tacitum epistolae, quibus addidit Huerta: *esto escrivio Plinio el menor Neocomense, sobrino de Plinio el mayor Veronense.* Vir autem Veronensibus veliet superiorem Plinium tribuere [illegible] scribendum esset *Plinio el menor Comasko, sobrino de Plinio el mayor Veronese*

(5) *Habeam.* Non uno loco Plinii mentem torquet libro XIV. 32. ubi de L. Pisone &c.

(6) *Invenio.* Videtur, quòd parum ultra annum 1630. vixerit, atque septuagenarius obierit. Illius Hispana aemulatio haud obvia apud Italos, extat in Regiâ Panormi, & Marinae Carpetanorum bibliothecâ; servatur etiam Romae in Barberinâ, atque in primis tomis calce leg[illegible] ipsius auctoris manu. *Lat. Hist. de Huerta.*

monuit Nicolaus Forlosia. Memoratae interpretationis auctorem fuisse Johannem Heydenum innuit post multos Bailletus (a). Theophilus Georgius nudum praefefert titulum suppresso vertentis nomine [1].

Secundam Francofurdiensem memoro ad annum CIↃIↃLXXI. Fabricio docente (b). Harduinus decem tantum priores libros hâc in editione agnoscit, cum Francofurdiensem Germanicam profert, eas inter versiones, quae in ejus manus venerunt [2].

Tertiam ad annum CIↃIↃLXXXIV. alligo, notam Fabricio (c), & Bibliothecae Dantyae.

Quartam anni CIↃIↃC. edente Johanne Saurio. Cum harum omnium levem admodum notitiam Fabricius, aliique suppeditent: nos primae Francofurdiensis, & traducum interpretem Johannem Heydenum a Daunio fuisse subjicimus, uti ex nuncupatione constat. titulum ex Bunavianâ bibliothecâ (d) exscribentes [3].

In laudatâ bibliothecâ extat altera Francofurdiensis anni CIↃIↃCXVIII. viduae Johannis Bringersii typis, folioque quatuor in partes compacto [4]. Haec nobis erit Francofurdiensis Quinta.

Sexta apud Zigerum [5] eâdem formâ prodiit anno CIↃIↃCLI. monente Theophili Georgii syllabo.

Alias etiam Heydeni aemulationes extare conjicio, sed hucusque dicta sufficiant, cum opus nondum tractaverim, atque adhuc Germanicas caeteris interpretationibus meliores non audeam suspicari, quando Eppendorffius, & Heydenus ad Mss. codices minimè provocantes, auxiliis Landini, Brucioli, Dominici, ac Pineti semper institerint. Audio novam in extremâ Germaniâ adornari, quae haud multum afferet subsidii, ubi membranarum scuto destituta, unicè per collecta ab Harduino, & Joh. Matthiâ Gesnero [6] nitatur proficere.

SE-

ANNOTATIONES.

(1) *Nomine* Legimus apud illum (e) ad annum 1565. *Von der Natur und Eygenschafften der Geschöpffe* — f. Fol. Scilicet „ De naturâ & proprietatibus rerum creaturarum (*creaturarum*) folio Francofurti „.

(2) *Venerunt.* Occurrunt in Parisiensi II. editione Harduinianâ haec verba „ Germanice *Historiae Naturalis libri decem priores* „ Francofurti , MCLXXI. *in folio.* Emendatur mendum typographi legendum, cum addendi videntur anni CCCC. ut emergat CIↃIↃLXXI.

(3) *Exscribentes* „ C. Plinii Secundi des weitberühmten Hochgelehrten alten Philosophi und Natur-Kündigers Bücher „ und Schrifften von der Natur, Art und Eygenschafft aller Creaturen, oder Geschöpff Gottes — — Jetzundt aber „ von neu[em] mit sonderm Fleiß durchsehen, mit vielen fürtrefflichen Büchern gebessert und gemehret, mit schönen neuen figuren gezieret, und mit einem nützlichen Register versehen. Franckfurt am Mayn durch Joh. Saurn 1600. fol „. " Qui se in titulo haud nominarit auctor hujus versionis, ait Johannes Heyden von Dhaun, qui nomen suum dedicationi subscripsit „.

Allata Germanice verba sibi pastim latinè reddi possunt. C. Plinii Secundi celebratis sapientissimique antiqui Philosophi voluminum & scriptae ad species & proprietates rerum omnium a Deo conditarum . — — — nunc demum peculiari studio recognita, novis pulcherrimis figuris ornata, adjecto indice utilissimo. Francofurti ad Moenum apud Johannem Saurium 1600.

Additis voluminibus *scripta*, itemque lectoris *rerum omnium a Deo conditarum* hoc loco redundant, quamvis ad praecipuum interpretem Heydenum pertineant. Inveniuntur in meis adversis in principio Heyden aemulationem tal pastim recepsi: C. Plinius Secundus. Von Natur, art und eygenschafft der Creaturen oder Geschöpffen Gottes &c. auß dem Latein verteutscht durch M. Johan Heydin Frankfurd. 1565.

Afflatus iraliam longam respondet, nempe C. Plinius Secundus de Naturâ, specie & proprietatibus rerum a Deo conditarum, & a Latino in Germanicum idioma conversus auctore M. Johanne Heydeno Francofurti 1565. Quia ex bibliothecâ titulum exscripsimus, ubi tur [illegible] adnotere.

(4) *Compacto.* Hujusmodi sunt verba — *Eben dieselbe Verdeutschung Franckfurt am mayn durch Jo. Bringers Wittib* 1618. 4. Nempe „ Eadem versio Francofurti ad Moenum apud viduam Johannis Bringersii 1618. 4.

(5) *Zigerum.* Patris Miorum Ziger.

(6) *Gesnero.* His ortum dedit operam navavit editâ Chrestomathiâ Plinianâ: *oder ausserlesene stellen aus* C. Plinii Secundi Historia Naturali.

[a] Tom. II. pag. 478. num. 1945. [b] Bib. Latin. tom. II.
[c] Cit. bib. tom. I. [d] Tom. I. pag. 339. [e] Tom. II. pag. 216.

SECTIO . OCTAVA

DE . ANGLICA . NATVRALIS . HISTORIAE AEMVLATIONE

Philemone Hollando interprete.

PHilemon Hollandus, qui medicinam apud Anglos faciebat, Plinii Naturalem historiam patrio idiomate aggressus aemulari, integrum opus ad optatum exitum perducens, illud dicavit Roberto Caecilio Elisabethae Reginae ab epistulis. Cum primum Hollandi labores apparuerunt [1], haud magno in precio fuisse moneor a Patricio Comite Magaulio, eruditissimo juvene, unde haud levi teneor admiratione, quòd Johannes Ovvenus sub lemmate *Plinius a Ph.* [2] *Hollando Medico Anglicè versus* [a] in Civis sui laudem, haud modicâ primigenii auctoris injuriâ, canere non erubuerit:

Plinius est longus quia multa, brevis quia multum
Scribit [3], *at Hollandus* * *longior*, *&* † *brevior*.
* *quia plenior*, † *quia planior*

Hujusmodi Ovvenianae nugae sthomaco fuerunt Albae Regulo, Viro Nobiliss. & multiplicis eruditionis studiis memorando, cum illi apud Sanctum Ildephonsum anno CIƆIƆCCLX. partem laboris nostri communicarem.

Et fanè nihil impudentius hâc in re excogitari posse, ipsi etiam Britanni bonarum artium cultores eximii fatebuntur, quando Anglicum idioma, a Germanorum linguâ praesertim deductum, nusquam latinam, minusque Plinianam inimitabilem brevitatem recipiet [4]. Idem etiam dicendum, ubi Plinius in voluminum initio, aliisque descriptionibus pingui ac florido gaudet stylo [5]. Plinio igitur Hollandum praeferre idem judico, uti recentioris alicujus artificis apographa, a Raphaelis, & Corrigii tabulis excerpta, tantorum artificum autographis meliora judicare.

Cum Hollandi aemulatio nondum ad manus nostras pervenerit, per epistolam rogavi laudatum Comitem Magaulium, ut quaesitis hujusmodi responderet, postquam titulum operis exscripsisset.

An

ANNOTATIONES.

(1) *Apparuerunt.* Quo tempore hujusmodi contigerit, referre non valeo, cum principemn editionem nunquam [illegible]. Apparuit tamen longè ante alteram anno 1634. vulgatam. Id ex computatione constat, cum Regina Elisabetha (cujus Caecilius ab epistolis dicitur) obierit anno 1603. Ipse enim Ovvenus, qui Hollandum laudaverat, exemplar [illegible] apud posteros habebunt, ad plures transiit anno 1622.

(2) *Ph.* Cum infrascriptum praenomen per compendium retulerit Ovvenus illud Fabricius (b), & Funccius (c) in Philippum verterunt. Caute hic egit Harduinus, qui notas tantum *Ph.* apposuit. Dubio enim procul est, Hollandum Philemonem praenomine apud suam vulgasse, quòd praenomen ... ab Anglico Dynasta Stuthmanno, qui ... [illegible] ... Suspicari tamen adhuc licet, quòd infrascriptum praenomen Hollandus in Philemonem detorqueat, cum & ipse Ovvenus (*Owen*) gentilitium appellationem, denuo [illegible] in *Audoenum* transtulerit.

(3) *Scribit.* Ita ex Ovveno Harduinus, aliique minùs rectè vulgarunt *scripsit*.

(4) *Recipiet.* Confule, quae adnotavimus pag. 13. 86. 91. 135. 172. 111.

(5) *Stylo.* Vide aliata foliis 111. 165. 106. 221. 254. Plurimos multos ... [illegible] ostendimus fol. 180.

(a) *Lib. II. Epigramm.* 162. *pag.* 41 *editio Lud. Elzevirii anno* 1647. (b) *Bib. Latin. lib. II.* 13. (c) *Pag.* 548.

An aliquem laboribus Mecoenatem in operis prooemio, sibique adsciscat Hollandus, an Plinii vita, aliorumque testimonia prolegomeni vice legantur. Cui nam ex Flaviâ gente Naturalem historiam Plinium dicasse sentiret Hollandus, quâ voce *Conterraneum* aemularetur, quove in precio Anglicam aemulationem haberent indigenae. Magaulius fratris sui instructus notionibus, ab operis titulo exorsus, hujusmodi patrio reddidit idiomate [1], quae latinâ linguâ ita sonant.

„ I. Orbis [*Terrae*] historia vulgo appellata Naturalis C. Plinii Secundi
„ in Anglicam linguam conversa a Philemone Hollando medico ——
Londini edente Adamo Islipo 1634.

„ II. Opus dicatum Roberto Cecilio Reginae Elisabethae a secretis.

„ III. Plinii vitam, neque exaratam, neque huic aemulationi adjectam in-
„ veniri.

„ IV. Nullae aliae epistolae demptâ nuncupatione apparent.

„ V. In praefatione, sive epistolâ nuncupatoriâ legitur — *Vespasiano* C P. S.

„ VI. In primo prooemii folio vorat Catullum *Contryman*, quòd pariter no-
„ ravit in margine, ubi ponit *conterraneum*.

„ VII. Opus hujusmodi cum in lucem emersit, nullo habebatur in precio, in
„ praesentiarum negligitur, illudque unicè in Bibliothecâ Collegii Dublinen-
„ sis inveni. „

Sperabam meliora de impressionibus, atque Anglicâ aemulatione lectori subjicere ex Mangeti bibliothecâ. Verum hic de Philemone Hollando sermonem habens, neque verbum Plinio conveniens affert; quando Naturalis historiae aemulatio majoris profecto fuit indaginis, quam Briti Bauderoni *pharmacopoeam* e Gallico ad Latinum idioma deducere. Hujusmodi tamen innuunt, Hollandum hominem latinis literis satis excultum, ideoque melioris fortunae apud populares suos dignum, quamvis a Plinianâ amplitudine magis distet quam a Cupresso Viburnus.

SE-

ANNOTATIONES.

(1) *Idiomate Sanctque bonisfendi*
„ *The History of the world commonly call'd The natural history of.* C. Plinius Secundus *Translated in to English*
„ *by Philemon Holland Doctor of Physick*

London printed by Adam Islip, 1634.
„ 2. Dedicated to Sr Robert Cecil Secretary to Queen Elisabeth.
„ 3. Plinys life is not treated of, or contained in this translation.
„ 4. There are no epistles except the dedicatory
„ 5. The preface or epistle dedicatory to *Vespasiano* C. P. S.
„ 6. In the first page of his dedication, he says Catullus my countryman (*Paysan*) pointing likewise to the mar
„ g n, where he puts down *Conterraneum*
„ 7. This book was despised when it was new, it is now obsolete, and only to be had in the Colledge li-
„ brary of Dublin.

SECTIO. NONA

DE. BELGICA. ET. ARABICA. NATVRALIS HISTORIAE. AEMVLATIONE

VLtimo loco memorabimus Belgicam, atque Arabicam Naturalis historiae interpretationes, quarum prima Arnhemi prodiit anno CIƆIƆCX. folio quatuor in partes complicato, iterumque Amstelodami anno CIƆIƆCLXIV. paginis dimidiâ formâ brevioribus. Intacta mihi volumina, & Fabricii, haec adnotantis confusa brevitas non sinunt, ut clariora subjiciam, fateorque adhuc ignorare an perfecto completoque ambitu Pliniana historia Belgicè, & Arabicè apparuerit, an illius tantum partes utroque extent idiomate, neque enim perspicuè, loquitur Fabricius, neque Belgicae conversionis auctorem hujusmodi verbis recenset [a]

„ *Germanice* prodiit Plinius Francof. 1571. 1584. & 1600. fol. & libri quin-
„ que à septimo ad undecimum, Henrico Eppendorpio (1) interprete Argen-
„ torat. 1543 fol. Et *Belgicè* Arnhem. 1610. 4. Amst. 1664. 8. *Plinius van*
„ *Menschen, beesten, vogeln ende visschen.* Arabicè interprete Honiam filio Isa-
„ aci, Mss. *Ketab* [lege *Ketab*] *Belinas*. Herbeloti Bibl. Oriental. pag. 199.
„ Acta erud. 1720. pag. 415. „

Memini me legisse in librorum syllabo, qui olim Paullo Vchelio spectabant, Plinium de Animalibus Amstelodami prodiisse anno CIƆIƆCLXII. (b). Videtur, quòd modica haec Naturalis historiae pars Belgico reddita idiomate octavum unicè librum comprehendat, ut indicat titulus (2). Vt autem ad Fabricium recurrat oratio, cum post Eppendorfii laborem de Belgicâ loquatur conversione. videtur, quod haec Germani interpretis exemplo quinque tantum volumina comprehendat, nempe VII. VIII. IX. X. & XI. Id etiam suadet inscriptio (3). Adde quòd unici voluminis brevior compactura, ad integram Naturalem historiam exhibendam inepta redderetur. Sed qui ratione Belgice Arabicam jungit aemulationem Fabricius, quando in secundâ longe plura, & multa praesertim ad medicinam spectantia, inveniri docet Herbelotius? Indoleo tamen, quod Honiami appellationem, neque indicato per Fabricium loco (4), neque alibi (5)

ANNOTATIONES.

(1) *Eppendorpio.* Quem nos Eppendorffium appellavimus.
(2) *Titulus.* Nempe „ *Plinius van de Dieren.* Amst. 1662 fig. in 8. „ Ex ultimo loco adjectis literis *fig.* videtur quòd opus figuris ornatum prodierit.
(3) *Inscriptio.* Plinius van *Menschen, beesten, vogeln, ende visschen* „ nempe: *Plinius de Hominibus, animalibus, avibus, & piscibus.* Vt quintus accedat liber, additus est XI. ubi de insectis agitur.
(4) *Loco.* Apud Herbelotum citatâ paginâ lego (1) „ BELINAS, Belinas, & Belanous. Ketab Belinas, C'est l'histoire Naturelle de Pline dont les Arabes ont eu, quelque connoissance. Voyez Borhân fi elsâi Elm altebân „. Hisce verbis nihil prorsus de Honiamo profertur, quòd in patrium sermonem Plinii opus transtulerit. Neque paginâ [illegible] ubi „ BORHAN Elm (lege *Elm*) Borhan Voyez Mabhas „ Id nomine Mabhas [illegible] appellatio, quae per alementata [illegible] legitur.
(5) *Alibi.* Paginâ 989 occurrit „ KETAB Belinas (lege *Belinas*) le Livre de Pline. C'est le Livre que les „ Arabes donnent aux Ouvrages de Pline, qui est souvent cité dans les Ouvrages des Naturalistes & des modernes Arabes „ Nihil pariter ad rem propositam Plinii nomine occurrit in syllabo, ubi „ Plinii 345. b „ ibi qua neque *Belinas* vocabulum, neque aliud reperies, nisi Plinii de Elephantibus religione repudiatam opinionem

[a] *Tom. I. lib. II. 13 pag. 509* [b] *Pag. 223 num. 148.* [c] *Pag. 199. col. 2. edit. Parif. ann. 1697.*

apud Herbelotum invenerim, cujus etiam diligentiam desidero, cum non satis apertè tradat, quod integra Caj Plinii historia Arabis ad patriam linguam deducta innotuerit. Vtcumque tamen se res habeat, nisi Homanus (a) calamo exaratis codicibus fuerit instructus, adhuc affirmabo, nullo alieno idiomate Plinianum opus in aemulationis idoneae speciem apparuisse, cum de omnibus dici possint, quae de primâ Italicâ conversione adversus Landinum scripsit Sabellicus (2), Politianus, & Picus.

Vt demum huic volumini finis accedat, lectorem unicè rogo, ut omissis parcat, ubi non omnes Plinianas impressiones (3), magisque externorum aemulationes inveniat, cum eas, quae mihi innotuerunt, & universum opus complectuntur, dubiis etiam indicatis, memoraverim. Nonnullas obscuro nimium testimonio prolatas ab operis corpore eliminavi (4) quas ubi ali-

ANNOTATIONES.

(1) *Homanus*, Acta eruditorum Lipsiae anno 1720. publicata typis Breitkopfii neque hujus interpretis nomen pag. 411 (ubi de longè diversa rebus agitur) neque toto in opere Pocock, Schnurrer, Homani vocabula afsequar.

(2) *Sabellicus*. Landinum perstringit, eo quia T. Livium, & Plinium, duo latinae linguae lumina, non sine [illegible] suspicione omnibus vulgaverit — postea indolet dantorem esse Plinium jam Thuscum factum, quem anno Romanum fuisse (a). Haec Sabellici dicta Landino vivente publici juris facta, ab erudito firmo Saxio Ambrosianae bibliothecae Praefecto haud majoris ab hinc annis illustrata (b) sunt allegatione, quòd neque jure alteri nugulite Virgilio ferula decernebat.

(3) *Impressiones*. Consilium hoc loco fuit de Naturalis historiae integrae editionibus, itemque de eatum diverso ad aetate anno artioribus differere, unde exigenti, variisque Pliniani operis partes, compendia, & reliqua sequenti volumine, [illegible] interpretum sedibus, lector sequatur.

(4) *Eliminavi*. Praeter alteras Nicomsis hiftoriae impressiones dubitavi, an recenseren Venetam anni 1516, quam ex Benedicti emendationibus, folio offo in partes compinguto, confianter prodiisse affirmat Theophilus Georgius. Haec mihi aliunde ignota suspicionem aggrifit, quòd nusquam in memoratis exemplaribus fit, ubi Aldinae efficitur numero oppositae Andreas Afulanus quae recitant Gudelemum Burerum (*De Bure*), eam editorem anni 1536. Aldo tribuit fabularque (c) non octal 3400, et alia multa in hanc collectione brevioribus agitant occorenda.

Eidem formâ monstiit Georgius Panfecksem anni 1545 apud Dafqumm. Haec illa erit, quae bibliothecam Bagerinam, cujus suo loco meminimus. Caeterum dum Georg ut opera & nomina utriusque Plinii confundit, mali quod ab illo tornata effecerunt, ut [illegible] apud nos fidem invenerat.

Eodem pacto recedi Johannes Rhodius, dum Scribonii Largi Compositiones Medicas illustraret, fabulosum petit a Plinio editione anni MOCXLIIX (d). Hanc suo loco (fidem tamen nostram minimè obfringentem) indicavimus (e). Caeterorum, ut verum in ferè operis commode innotescant, nusquam talem impressionem ante 1648 extitisse dat, nam Rhodius & Fennbeim typographi ufentatum in errorem addunt Fabricium, Ferenianque Fabricio adhaerentem. Colligere siquidem haud difficile erit legenti, Rhodium scribere voluisse MCOLXIIX, quae nunc suspendet ordine CIƆCCCCLXVIII. Constat enim Venetam Pomponem a Johanne Spirensi anni ejusdem respicere, quam [illegible] anni, ubi anni MCCCCLXIIX alligat (f). Sed [illegible] erroris a nomine arguens, cum nulli mihim locus dubitare, quòd typographus numum I perperam duplicaverit, reddens MCCCCLXIIX pro MCCCCLXIX, quando in authore damentit anni, at hic Arabica notae Venetae exemplar anni 1468. adscripsiss (g), idque dubio procul ad sequentem 1469. esse provocandum. Neque aliquis, ut Rhodium tacetur, ad diversum anni Veneti suppurationem (quamvis intra, illorum suggestum) confugiat, nam Scribonii interpres post Principem anno 1468. falsò tribuerunt, lectionem secundam Venetae anni 1472. exhibeat (h). Altero partis loco colligerem ex typographi lacunâ addat Plinianam quae vulgatum anno MCCCCLIIX, tempe 1458, sum Rhodius nullus, folijo errore, annum MCCCCLXIIX indicare. Neque enim Plinii, neque alias volumina anno 1458. apud Italos esse apparuerunt.

Vt deinde essentiatur Rhodium nusquam ad aetatem anni 1648. impressionem confingere potuisse, sufficiet nosse, quòd omnium posteriorum ad annum Elzevirianam fuisse (i), nam neque quam anno 1635. prodiisse memoraverimus. Neque in vulgatis tantum libris, sed in membranis quoque recensendis Rhodii diligentiam desideravi. Codicum Vaticanum (k), Palatinum (l), Florentinum (m) nullis aliâ profert epitheca, quando plures servabant bibliothecae Vaticana, Palatina, Medicea. Praeterea etiam ad codicem Venetum Divi Antonii (n). Suspicor cum alio, quem postea in deliciis habent Jo. Baptista Recanatus. Clamorem nunciat de exemplo, quod olim Johannes Pici Mirandulae Comitis fuit, ubi legimus (o): *Clarissimi Rocho Fidelis Cornucopia Veneti J. C. li-*

bro

h

(a) *De lingua Latina reparatione.*
(b) *Histor. Typographico-litteraria col.* CCCCXXI.
(c) *Vide* Bibliographia Instructive Section III. Histoire Naturelle *pag.* 274.
(d) *Pag.* 116. (e) *Pag.* 355. (f) *Pag.* 72.
(g) *Pag.* 348. 399. (h) *Pag.* 72. 216. 348. (i) Pag. 261.
(k) *Cit. pag.* 201. (l) *Pag.* 279. (m) *Pag.* 307.
(n) *Pag.* 255. 326. (o) *Pag.* 72. *vide & pag.* 264.

aliquis inveniat, facili negocio poterit ad nostri voluminis calcem subjicere.

ANNOTATIONES.

Ioannis Mirandulae Ducis impensis in membranis elegantissimè scriptus, cui similis ubique Plinius, qui anno MCCCCLXXII Venetiis prodiit

Suspicabatur aliquis laudatum cod ... postea ad Apostolum Zenem pervenisse, cujus suo loco meminimus. Milli ... videntur ... Ubi enim omnium ... esset editionis anni 1472. membranarum valor ... deterrerent, neque eadem postea ... Johannem Picum Mirandulanum Venetum Secundam ... Musthoium ... tradidisse. Caeterum Johannes Picus (cui Phoenicis cognomentum ob sapientiam obvenit) natus est Johanne Francisco Mirandulae Domino. Neque a Rhodio Mirandulae Ducis titulo erat appellandus, cum hujusmodi ... (ubi *Dux* Latinè usurpari possit pro Italico *Duca*) tantum obtinuerit Alexander Ludovici II. filius anno 1618.

Francisco Jaquerio ex Minimorum Familiâ foecundi ingenii Mathematico, in Romano Lyceo, itemque Urbano Christianae Persuasionis extendendae Collegio Professori Celeberrimo.

Antonius Joseph Comes a Turre Rezzonico S. P. D.

CVm sincero veritatis inquirendae impulsus desiderio accedere non possim sententiae, quam Mathematicorum chorus apud Bandinium amplexatur, Teque huic opinioni subscribere intelligam patere, Vir inter paucos humanissime itidem & doctissime, ut Tibi nonnulla perpendenda subjiciam, praeter ea, quae ad incomparabilis Plinii dicta illustranda, suoque nitori restituenda congessi. Affulget enim adhuc spes, ut Te praeclaris sapientiae, rectique judicii dotibus suffarcinatum in meam deflectam opinionem, ubi vexatum Naturalis historiae locum longè diversâ legas texturâ, ab eâ, cui Neoterici, atque ipsi etiam Parisienses Academici institerunt. Insignem Campi Martii Obeliscum, non unicè ad meridianum tempus indicandum (ut Mathematicis videtur) ab Augusto positum, sed integras Sciotherici horologii vices praestitisse, ostendere confido ex verbis, quae tantis membranarum, & rectae (ni fallor) argumentationis praesidiis in hanc speciem concinnavi.

Is autem Obeliscus, quem Divus Augustus in Circo Magno posuit, excisus est a Rege Semenpserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, XXCII. pedum, & dodrantis, praeter basim ejusdem lapidis. Is verò, quem in Campo Martio, IX. pedum minor a Sesothide. Inscriptam ambo rerum Naturae interpretationem Aegyptiorum opere Philosophiae continent. Ei, qui est in Campo Divus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas Solis umbras, dierumque ac noctium horas, magnitudine strata lapide ad magnitudinem Obelisci, cui par fieret umbra brumae confectae die, sextâ horâ; paulatimque per regulas, quae sunt ex aere inclusae, singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret. Digna cognitu res & ingenio foecundo Manilii Mathematici. Is apici auratam pilam addidit, cujus vertice umbra colligeretur in se ipsâ, alias enormiter incrementa jaculante apice: ratione, ut ferunt, a capite hominis intellectâ. Haec dierum observatio XXX jam ferè annis non congruit &c.

Antequam, sententiam egregiis refertam notionibus, retractemus, juvabit nonnulla ex immenso Naturalis historiae promptuario desumere, quibus allato loco comparatis, magis magisque constare possit, non unicè lineam, quam Neoterici *meridianam* [1] appellant, ab Augusto curatam, sed munera Solaris horolo-

ANNOTATIONES.

(1) *Meridianam*, Plinius, cum de passu Solis, umbrisque ad meridiem spectantibus loquitur, nunquam *Meridianae* hoc vocabulo usus est. Consule, ubi de umbrâ meridiano tempore in Aegypto, Anconitanâ, & Romanâ Urbe, Vocatur peculiarii &c. (a).

(a) *Lib. II.*

logii, Obelisci ope Populo Romano praestita ostendamus. In operis elencho, ubi de Obeliscis agit per haec verba: *De illo, qui est in Campo Martio pro Gnomone* [1] stylum Sciotherici horologii per Gnomonem denotavit eâdem ratione quâ scripsit [a]: *Vasa quoque horoscopa* [2] *non ubique eidem sunt usui tercentis stadiis, aut longissimè etiam quingentis, mutantibus semet umbris Solis. Itaque umbilici quem gnomonem appellant, umbra in Aegypto meridiano tempore aequinoctii die paullò plus quàm dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Româ, nona pars gnomonis deest umbrae. In oppido Anconâ superest quinta tricesima. In parte Italiae, quae Venetia appellatur, iisdem horis umbra gnomoni par fit.*

Scirem libenter, si haec omnia de meridie adnotans Plinius ad horologia Solaria, vel ad meridianas tantum umbras provocaverit. In omnibus laudatis locis Sciotherica fuisse quis audeat negare, cum rem ipsam auctoris verba probent, & de horologiis loqui ostendat sententia *Vasa quoque horoscopa*, nomen ab inspiciendis horis deducentia. Addam insuper me ignorare, an Romani Solis umbilicum, demptis reliquis Sciotherici horologii officiis, inservire jusserint lineae, quam recentiores meridianam appellarunt. Certè id Plinius non tradit, neque has *meridianas lineas* in Foris, in Templorum frontibus, alibique constitutas invenio apud idoneum auctorem, cum meridianum tempus a Sciotherici horologii gnomone ubique perciperent. Quare cum nusquam de meridianâ lineâ ab horologiis separatâ sermo incidat apud Plinium, quâ ratione statuendum erit, *mirabilem usum* Obelisco Augustum addidisse, ut meridianam unicè lineam constitueret, & cum deprehendendis Solis umbris, dierum ac noctium horis inserviret, atque umbra paulatim per regulas aere inclusas singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret, haec omnia nihil aliud importent, quàm ut *meridianam lineam* designaret?

Legimus iterum apud Plinium: *Umbrarum —— rationem, & quam vocant Gnomonicem invenit Anaximenes Milesius Anaximandri —— & Thaletis discipulus, primusque horologium, quod appellant sciothericon, Lacedaemone ostendit.* Si Plinius tot seculis ante Augustum Solaris horologii inventorem novit Anaximenem: si Anaximenes umbrarum ratione captâ, non unicè meridianam lineam Spartanis, sed integrum exhibuit sciothericum, quâ ratione Tribulis meus inventorem laudare potuit Augustum, ob meridiei tempora per Obeliscum Romanis indigitata? Lineã, quae meridiem exactè signet ad Solaris horologii statuminationem omnino necessariam, non tantum Mathematici cum Orontio Finaeo agnoscunt [b], sed Villici etiam intelliguot. Hinc est, quod minutissima, & scrupulosa a Plinio ad hanc rem traduntur, ubi de umbilico sive gnomone, & aequinoctii die mediâ loquitur. Verum semper apparet gnomonis nomine Solaris horologii stylum denotare. Neque certè a Nostro distat Vitruvius, ubi asserit Theodosium gnomoni cujusque climati aptandi inventorem fuisse [c], ibique non unicè stylum meridiei tempora ostendentem, sed gnomonis nomine cunctas Solaris horologii partes indigitat.

Tom. II. Re-

ANNOTATIONES.

(1) *Gnomone.* Haec est vetus lectio (d), a quâ non distat Princeps editio, ubi *scribitur pro gnomone*, legitque *gnomone* Harduinus, & recentiores alii: *De illo, qui est in Campo Martio pro gnomone:* in idem collineant.
(2) *Horoscopa.* Confer, quae adnotavimus libro IX. pag. 5 & 6.

(a) *Lib. II.* (b) *Lib. I.* (c) *Lib. IX.* 9. (d) 1470. 1472. 1476. 1479. 1480. 1481. 1483. &c.

Revertamur ad Naturalem historiam, ubi doceor, quòd primus Romae Solarium horologium statuerit L. Papirius Cursor ad aedem Quirini, idque Fabii Vestalis auctoritate, qui tamen neque horologii rationem, neque artificem memorat, nec unde translatum, aut apud quem scriptum id invenerit (*a*). Varronis deinde refert sententiam, qui primum in columnâ statutum tradit postea Q. Marcius Philippus diligentius ordinatum juxta posuit, donec Scipio Nasica primus aquâ divisit *horas aequè noctium ac dierum*, atque horologium sub tecto dicavit. Velim adnotares ipsissimam loquendi methodum *horas aequè noctium ac dierum*, agens proculdubio de horologio, dixit, ut de Obelisco, qui pro gnomone stabat *dierum ac noctium horas*, illius munere innotuisse. Sed non haec tantum ab immenso Naturalis historiae thesauro sufficit delibare, quando paucis ante versibus Gentium fuisse *in horarum observatione* tacitum consensum tradit, provocatque ad horologii Sciotherici inventorem Anaximenem, quod serius Romanis innotuit, cum duodecim Tabulis ortus tantum & occasus nominetur, & post aliquot annos adjectus fuerit meridies, Accenso Consulum id pronunciante, postquam inter Rostra, & Graecostasim, Solem prospexisset[1]. Nulla igitur erat meridiana linea Romae, cujus vices praebebat Accensus usque ad primum Punicum bellum. Hâc ratione demum meridiem noverunt Quirites, quo usque eis per Solarium patuit horologium, unde optimè librum clausit Plinius: *Tandiu Pop. Romano indiscreta lux fuit*.

Fabii Vestalis opera, & Varronis liber communi naufragio interciderunt. Ex Plinii tamen verbis dignoscitur, quòd bello Punico primo M. Valerius Messalla deportatum horologium e Siciliâ secundum rostra in columnâ constituit, *nec congruebat ad horas ejus lineae*. Velim iterum adnotares verborum cognationem in Campi gnomone *haec dierum observatio XXX jam ferè annis non congruit*, ubi regulae, nempe lineae ex aere inclusae, dierum ac noctium horas indicabant.

Sane res mihi prodigio similis videtur, ut gnomonis nomine, verbisque Sciotherico horologio congruentibus meridianam unice bane recentiorum lineam intelligamus, quando incomparabilis Auctor, segmenta Mundi complexus, ibique de meridie coactus loqui, aequinoctii diem medium per Umbilicum, *quem gnomonem vocant* (*b*), ubique indigitavit. Peterem libenter, an tantae umbrarum differentiae meridiano tempore horarum aequinoctialium in septem Mundi circulis redditae, per meridianam lineam ab horologiis distinctam, atque hoc tantum munus obeuntem describrentur? Constat haec omnia ad Solaria horologia spectare, ut ex Strabone (*c*), & Ptolemaeo (*d*) etiam ostenditur, quamvis in aliquibus umbrarum mensuris Plinio nonnihil refragentur[2]. Quare cum Umbilici, & Gnomonis appellatione ubique Plinius describat Solarii stylum[3] Obeliscus pro

ANNOTATIONES.

(1) *Prospexisset*. Suadent haec Plinium verius tradere quàm Gellium & Censorinum, quidquid in ucontrario valeant Academici Herculanenses (*e*).
(2) *Refragentur*. Consule Harduinum lib. VI. pag. 350. num. 4. & 5.
(3) *Stylum*. Laudatus Harduinus [illegible] pagina ad Plinii verba *Gnomone centum uncias*, Centum, inquit, pro [illegible] Hoc est, easdem habet rationem, ad umbram umbilicus horologii, sive gnomon, quod habet centenarius numerus ad LXXV.

[a] *Lib. VII. ad finem*. [b] *Lib. VI in fin.* [c] *Lib. II.* [d] *Lib. II. Almagest. 6.*
(e) *Vide Pitture — d'Ercolano tom. III. Prefaz. pag. XIII. num. 17.*

pro gnomone Romae stans, horarii vices praebebat. Monuimus Terrentii Varronis opus, ad quod provocat Plinius, ad seram posteritatem minimè pervenisse. In aliis tamen doctissimi viri lucubrationibus aliqua invenio, quae ubi Plinii dictis compararentur, colligerem Campi Obeliscum, post Varronis mortem ab Augusto asportatum, horarii gnomonis vices praestitisse. Ponam igitur Varronis sententiam, ubi Casinensem villam describit (a). „ Intrinsecus sub tholo
„ stella Lucifer interdiu, noctu hesperus ita circumeunt ad infimum hemisphe-
„ rium ac moventur, ut indicent quot sint horae. In eodem hemisphaerio me-
„ dio circa cardinem Orbis est ventorum octo, ut Athenis in horologio, quod
„ fecit Cyprestes. Ibique eminens radius a cardine ad Orbem ita movetur, ut
„ eum tangat ventum qui flet. „

Raphael Volaterranus (b), Pomponius Laetus (c), Andreas Fulvius [d], Lucius Faunus (e), Bernardus Gamuccius, aliique, qui initio XVI. seculi floruerunt, effossum in Campo Martio horologium asserunt, quod lineas, & gradus inauratos haberet, atque in angulis quatuor ventos cum lemmate VT BOREAS SPIRAT. Quamvis non omnino in eâ re prodendâ sibi conveniant, ut Bandinius animadvertit (f), nihilotamenminus de eruto horologio loquuntur, atque ut ad rem nostram propius accedamus, id praetereundum minimè erit, magnum spirantis venti caput ex Musivo opere circumscriptis aereis literis BOREAS SPIRAT, inibi detectum. Ita enim Rudolphinum Venutum sequens (g), libentius, quàm ab aliis allatum VT BOREAS SPIRAT legerem, potiusque suspicarer attritum satis vel deperditum HIC vel HVC, apud indiligentes antiquarios in adverbium VT commigrasse (1).

Conjicerem cum Muratorio [h] pulcherrimum, magnum, aeneumque horologium non integrum, erutum fuisse, sed magnum hoc pulcherimumque aeneum horologium, alterius longè maximi in strato lapide apparentis, quâ ratione non erit compendium? Neque mirum esse debet, si multis partibus mancum postea evanuerit regnante Julio II. antiquitatis minime studioso, & Italici belli curis occupato, cum & nostro aevo sub Magnanimis Principibus ob Aulicorum, & Magistratuum incuriam alia preciosissima a barbaris fusoribus conflentur.

Ventorum descriptionem ab antiquis in meridianâ lineâ curatam iterum ignoro, appositam Atheniensi, Casinensis villae, aliisque horologiis compertum habemus, cum igitur in Campo Martio quoque fuerit ingesta, cur Solatio inser-

ANNOTATIONES.

(1) *Commigrasse.* In pretiosis notitiis, quas Bandinius suo commentario inseruit, & Benedicto XIV. inscripsit, legimus (i): „ *Pomponio Leto, ed Andrea Fulvio asseriscono come nella Cappella nuova de Cappellari della Chiesa „ di S. Lorenzo in Lucina fosse cavandosi a tempo loro ritrovato un orologio bellissimo e grande di metallo, che mostra „ i gradi e le linee ... con il suolo intorno di pietre quadrate, che per mostrare le medesime linee, e negli an- „ goli i quattro venti fatti ... con questa iscrizione* UT BOREAS SPIRAT. *E ne medesimi termini si „ esprime il Marliano nella sua* Urbis Romae Topographia *cap.* 6. Marlianus legit VT BOREAS SPIRAT cum aliis. Neque enim Romani elementarii literâ U ad Caldarii figuram accedente utebantur, ut non uno loco monuimus.

(a) *De re Rustica lib.* III. 5. (b) *Geograph. lib.* VI. (c) *De antiq. Rom.*
(d) *Antiq. Roman. lib.* III. (e) *Antiq. Rom. lib.* IV. 13. (f) *Cap.* XIII. *pag.* 96.
(g) *Part.* II. *cap.* III. *pag.* 65. (h) *Vide ipsi* VII. *ad Bandin. fol.* LIII.
(i) *Fol.* LXXI.

servientem negabimus, ubi praecipuâ meridiei habitâ ratione, dierum & noctium horae indicarentur? Laudatus Varro „ Meridies, *inquit*, (a) ab eo quòd
„ medius dies D antiqui non R in hoc loco meridies dicebant, ut Praeneste
„ incisum in Solario vidi, quod Cornelius in Basilicâ Aemiliâ, & Fulviâ inum-
„ bravit. „ Cum haec ob oculos haberet Joseph Roccus Vulpius Praenestinum Solarium descripturus „ Fuit antiquis, *ait* (b), Solarium index motus Solis,
„ nobis modo horologio a Sole, quo unice plura per saecula, veteres, diur-
„ num ad tempus horis distinguendum, usi sunt — fuit Romae in Campo Mar-
„ tio solarium publicum, ubi horarum index sive gnomon, ut Graeci ajunt,
„ Obeliscus erat — Praenestinum verò Solarium antiquius multo fuisse vide-
„ tur, utpote cui antiquissima latina lingua incisae literae extabant.

Optimè igitur cum Nardinio, Alexandro Donato (c) Bartholomaeo Marliano (d), aliisque permultis [1] statuemus, Obeliscum gnomonis vices praestitisse, Solario humi strato, quod aereae regulae marmore inclusae circumscribebant. Cum ad C. Plinium Nardinius, atque ad Andream Fulvium provocaverit [2] Muratorio occasionem praebuit, ut nihil de Solario in Naturali historiâ occurrere affirmaret. Verum parum diligenter Vir Clariss. Plinii verba, nullisque inspectis exemplaribus, consuluit, & nostrarum rationum vim ignoravit, quod pariter de Georgio Matthiâ Bosio [3], dicendum erit, postquam a Bandinio, & Marinononio rogatus, in commercio epistolico vulgavit (e) „ non nominantur
„ horae, sed Solis umbrae *dierum ac noctium magnitudines* „. Quare cum ex melioribus Plinii codicibus oppositum innotescat ventorum descriptionem, extans maximi horologii compendium, *dierum ac noctium horas*, Obeliscus pro gnomone positus, sibi vindicabit.

His satis superque, ni fallor, statuminatis, cur non concideot Mathematicorum argumentationes, quibus ostendere conantur Campi Martii circumitum nequaquam tanto gnomoni sufficere, ut omnibus Sciotherici horologii muneribus fungeretur? Primus caeteris viam aperuit Jacobus Zeiglerus, ubi propositâ Sciotherici descriptione, Campi Obeliscum ob necessariam linearum longitudinem, umbrarumque praegrandium projectionem, horologium Solare minimè fuisse colligit, eo quia mille pedum, exempli gratiâ, occupans spatium, egrè aptari potuerit „ in Campo Martio impedito aliis publicis operibus, quae &
„ vastitate aream, & altitudine umbram negassent (f) „.

Fa-

ANNOTATIONES.

(1) *Permultis.* Petro Victt., Fulvio Ursino, Philippo Pigafetta, *Dalecampio*, Panciroho, Josepho Scaligero &c.
(2) *Provocavit.* Andream Fulvium, qui Romanarum antiquitatum edidit libros anno, quo Roma fuit a Caesarianis capta, tempus 1527. *In parte, inquit* (g), *Campi Martii, ubi nunc est Templum Sancti Laurentii in Lucina, in Cappella nunc Cappellanorum fuit id in loco illo nominatissimo, & Horologium superioribus annis effossum, quod habebat* [illegible] *gradus* [illegible], *& lineas distinctas metallo inauratas, & saxum Campi erat ex lapide amplo quadrato, & habebat* [illegible], *& in angulo quatuor venti erant ex opere musivo.*
(3) *Bosio.* Quem non Bosium sed Facundum hoc loco appellamus (h) (*de Bose*): Georgii Matthiae ([illegible] placet Matthiae) praenominibus in commercio epistolico titulo distinguitur. Emendandus igitur epistolae titulus apud Bandinium *Gerardi* [illegible] *de Bose* (i)

(a) *Lib.* V. *de ling. Latin.* (b) *Lib.* XVI 7 *pag.* 152.
(c) *Lib.* III 16. (d) *Lib.* I 8. (e) *Commerc. epist. pag.* 58
(f) *Comm. in* II. *Plin. lib.* (g) *Vide Murator. inter epist. ad Bandin. fol.* LII.
(h) *Monum. Polignon. tom. I. pag.* 40. (i) *Epist.* VIII *fol.* LV.

Fateor iterum me ignorare, quòd plerique neotericorum Zieglerum secuti [1] tantas in umbrarum jaculatione proponant difficultates, quando Jacobus Masous [2] vir eximii judicii, & Kirchero (a), & Mongitorio (b) testibus, mathematices, atque gnomonices peritissimus Romae degens nullam invenit, licèt Obelisco pedes CXVI. cum dodrante tribueret. Vulgatae enim adhaesit lectioni, cum horologii ichnographiam in Romano Collegio docens exhibuit, quam an publici juris fecerit, ignoro [3]. Hanc postea edidit Kircherus, illiusque descriptionem arctavit Harduinus, apud quem legimus (c). *Horologii ejus iconem delineavit accurate Jacobus Masus e Societate nostra*. Habebat certè ob oculos Masous antiquae Romae descriptiones, atque admirandam Campi amplitudinem, cui Solis radios circumpositae aedes, & Basilicae minimè pernegabant, ideoque capax erat in strato lapide (mille, & amplius [4] passus continente) red-

ANNOTATIONES.

(1) *Secuti*. Quamvis Zieglerus Solaris horologii confitendi rationem proponat ad Plinii formulam volumen illustrandum, & usque locus posset videatur, universe tamen ad Campi Martii Obeliscum [illegible] non ad Solaris veteris obeundas, sed pro Meridiano tempore indicando positum affirmat. Id fere allata ostendunt verba, ut opportunè Peloneus (d), & Cametius animadverterunt (e). Zieglero igitur, seu Zieglei [illegible] a Ricciolo, Masio, Kirchero, & Harduino (qui pro Solaris [illegible]) [illegible] in recensione emendabit Palope[illegible] [illegible] [illegible] Kircheri appellationem Pelorianorum [illegible].

(2) *Masous*. Fuit hujus gentilitia appellatio apud [illegible] Masi. Illam patrio more [illegible] latinè scribere auctor [illegible] [illegible], unde vulgare [illegible] a Kirchero, & Mongitorio Masio [illegible] Sevilli typographus vulgavit (f) „ Jacobus Masio natione Siculus, patria [illegible] Societati nomen dedit anno 16[illegible] & [illegible] rum 4 professionem [illegible] die [illegible] Julii 1659 docuit in ea Mathesim Romae, Melitae, & Panormi, & [illegible] dum intra [illegible] esset, [illegible] Italicè „

„ *Sphaerologium seu Census Mathematicus* [illegible] *Panormi per Josephum Bisagnum* in 4.

Rassi [illegible] in [illegible] *Jacobus Masi —— Syracusanus*. [illegible] tamen [illegible] appellatur *Masous*, eodem pacto, quo ex Italico Cybò, seu Cibò [illegible] Ciboum. A Georgio Mathias (g), [illegible] (h), itemque a [illegible] Harduinum sequentibus dicitur *Masus* (i) a [illegible] (k), Cametio (l), & [illegible] *Masius*. Masonum, sive Masiorum (*Masi*) Gens [illegible] apud Panormenses (a qua originem ducunt Panormitana familia) [illegible] a Masiis (*Masi*) Syracusanis.

[illegible] Sotvelli sententiam retractam, unde [illegible] Harduinum, & [illegible] Masoum Societati [illegible], cum [illegible] haud [illegible] [illegible] [illegible] Mongitorius [illegible] ex integro aperte, ubi legimus (m) *Jacobus Masi Syracusanus — — ex Societate Jesu adscitus [illegible] mathematicae disciplinae egregiè callens, ut ipsas magna cum plausu docuerit in Collegiis Romano, Melitensi, & Panormitano. E Societate egressus Canonicorum Regularium S. Georgii in Alga institutum amplexus est. Sed anno 1668. a Clemente IX. hoc ordine deleto, Clericali habitu [illegible] aliquandiu [illegible], ac Syracusis Parochi munere functus est in Ecclesia Divi Thomae, ubique decessit 6. Augusti 1674. —— Ex ejusque cursu Mathematicarum disciplinarum in [illegible] partes distributum, [illegible] edidit Italicè,*

„ Cursus Mathematici parte quarta Sphaerologica —— *Panormi apud Josephum Bisagnum* 1661.

„ *Suppressi nomine* Tavola [illegible] per gli Orivoli *Panormi* in 4.

(3) *Ignoro*. Ex talari a Mongitorio [illegible], pauca tantum ex pristinis [illegible] Masoum edidisse, idemque Panormi. In vulgatis, praesertim secundo in opere, aliquid de Campi Obelisco [illegible], licet [illegible]. Verùm ad haec non proposuit Kircherus, qui anno CIↃ IↃCL. suo [illegible] de Obelisco Pamphilio [illegible], Masoum laudat, eo quia potissimum Augusti horologii iconem [illegible]. Haec Romae degens, atque anno aetatis suae circiter [illegible] [illegible] esse credendum est.

(4) *Amplius*. Kircherus vulgatae adhaerens lectioni, quae Sesostripheriti Obelisco pedes 125. $\frac{3}{4}$ attribuit, [illegible] debebat Stochedimo, [illegible] pedem minuti, adhaerere pedes 116. $\frac{3}{4}$, unde cum Masoani horologii figuram exhibet, augebatur strati lapidis longitudinem [illegible] palmarum [illegible] (n). Verùm si Campi Obelisco vix attingebat pedes 73. $\frac{3}{4}$; strato lapidi sufficiant pedes [illegible] [illegible] Ego tamen [illegible] adhuc veterum opinione, quòd Campi Martii amplitudo, Fori Agonalis [illegible] longè [illegible], recipere [illegible] poruerit Obeliscum Sothidiani majorem, qui enormia incrementa in strato lapidi jacularet. Obiter advertendum, quòd mendosè apud Kircherum occurrunt palmi 116. $\frac{3}{4}$ [illegible] pedes scribendum erat, ut Masoni [illegible] observavit.

(a) Mongit. tom. II lib. IX pag. [illegible] & Obelisc. Pamph. pag. 79.
(b) Bibl. Sicul. tom. I pag. 301. (i) Ad Plin. lib. XXXVI 10. pag. 737
(c) Vid. epist. ad Bandin. num. I fol. IV. & V.
(d) Epist. IV ad Bandin. fol. XXXVII. (l) Bibliot. Script. Soc. Jesu pag. 370.
(e) Dissertat. Mathematic. (h) Epist. I. ad Bandin. fol. V.
(f) Epist. III ad Bandin. fol. XXI (k) Pag. 110.
(g) Epist. IV ad Bandin. fol. XXXVII (m) Bib. Sic. cit. loco
(n) Vide Dissertat. Mathemat. Christoph. Maier. apud Bandin. fol. LXV.

dere descriptos arcus ab ortu, ad occasum, ut dierum noctiumque horas Romani omnes perciperent. Et sanè, si docente Strabone constat mirabilem Campi Martii fuisse amplitudinem, curruum equorumque discursionibus liberè patentem, cum inibi tanta multitudo pilâ, circo, palestrâ sese exerceret [a] quâ ratione Horologium de medio tollent, Ziegleri, Mulleri, reliquorumque mathematicorum argumenta, cum locus Solario licèt amplissimo conveniat? Cum haec perpenderet Alexander Donatus, qui Sciothericum in Obelisco agnovit, Campum Martium stupendae magnitudinis fuisse jure affirmavit [b]. Nonne T. Livius, dum Servii Tullii censum describit, edictum Regis profert (c), *ut omnes cives Romani — in Campo Martio primâ luce adessent, ibi instructum exercitum omnem suo, ove, taurilibus lustravit — Millia LXXX. eo lustro censa dicantur: adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum qui ferre arma possent, eum numerum fuisse.*

Et sanè immensus adeò erat Campus Martius, ut posterioribus etiam Reipublicae temporibus villa publica in eo contineretur, monente Valerio Maximo, ubi indignissimum Syllae facinus hisce verbis describit [d]. *Quatuor Legiones contrariae partis fidem suam secutas in villâ publicâ, quae in Campo Martio erat, nequidquam fallacis dextrae misericordiam implorantes obtruncari jussit.* Occisorum numerum VII. M. hominum Divus Augustinus [e], VIII. M. Epitomae Livianae auctor (f) IX. M. Sex. Aurelius Victor (g) [1] fuisse asserit. Quantum igitur spatii haec villa, nullis magnis operibus impedita, in Campo occupabat, velimque Mathematici adnotarent Valerii Maximi verba ad villam publicam spectantia, *quae in Campo Martio erat*, unde arguerem illam Syllae temporibus utique extitisse sed postea, modicis villae publicae operibus deletis, Campum liberali adjectione succrevisse, hác igitur etiam de causâ stupendam illius amplitudinem Horatius (h), Ovidius (i), Propertius (k), Vegetius (l), aliique [2] (ut videre est apud Romanarum antiquitatum collectores) extollunt.

Omnia igitur recolligentes, cum hic Obeliscus non a Sesostride, sed a Sochide fuerit excisus, cum non in pedes 116. ½ assurgeret, sed rectius esset pedum 73. ½, sive cubitorum 48. ½, ideoque illius umbra brumae confectae die horâ sextâ esset cubitorum 43. ½ omnia mathematicorum argumenta redduntur elumbia, cum strati lapidis magnitudo ad enorme spatium minimè protrahatur. Cum gnomon mirabilem usum ad deprehendas Solis umbras, dierumque

ANNOTATIONES.

(1) *Villor Sexto Aurelio Victori* [illegible] opusculum de Viris illustribus, ut saepius monuimus. Hic igitur numis abest ab occisorum numero (ubi Divo Augustino, & Livianae Epitomae auctori comparetur) quem Lucius Florus, qui [illegible] quatuor millia fuisse vulgavit (m)

(2) *Aliqua Prophyrius apud Horatium* [illegible] (n), *juventutem Romanam apud veteres Oratoriatam in Campo Martio, & post hoc exercitium vitare solitam fuisse in Tyberi.* Dicemus de Campo Martio (o) *Il étoit si grand que non seulement on y faisoit tous les exercices, mais on y tenoit les assés & les assemblées du peuple.* Nardinus, qui [illegible] ad Campum spectantis affert, illius adhuc etiam Augusti Mausoleum (p) [illegible] *al Mausoleo si congiungeva al detto lato del Campo, a* [illegible] *con regole de bronzo incastrate* [illegible] *di marmo, e* [illegible] *un Obelisco de 116. piedi de altezza.*

(a) *Vide Strabon. lib. V.* (b) *Lib. I.* (c) *Lib. I.*
(d) *Lib. IX. 2.* (e) *De Civit. Dei lib. III. 28.* (f) *Lib. LXXXIX. Vide Sigon. hoc loco.*
(g) *De Viris illustr.* (h) *Lib. I. 7. lib. III. 8.* (i) *Fastor. lib. VI.*
(k) *Lib. II. eleg. 16.* (l) *Lib. I.* (m) *Lib. III. sub titulo Belli Civil. Marii, & Syllae.*
(n) *Ad Horat. Od. 7. & libri III.* (o) *Ad Horat. Od. VIII. lib. I. tom. I. pag. 144. num. 3.*
(p) Roma Antica *lib. VI. 3. pag. 447. edit. Rom. 1666.*

que ac noctium HORAS [1] praestaret: cum stratus lapis ad magnitudinem Obelisci respondere debeat maximae umbrarum projectioni, idque manifestè evincant verba, quod singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret cum secundum Mathematici Manilii ingenium invenerit rationem, ne umbra enormia jacularet incrementa, satis superque mihi patet Obeliscum pro gnomone in Campo Martio stantem, Solaris horologii maximam partem constituisse, laetorque summopere, quòd Commentariis nostris ex integro absolutis, in manus meas venerit Johannis Baptistae Passerii Viri eruditissimi dissertatio, ubi hujus horologii rationem exhibet nuperrimè [2], nullis mathematicorum deterritus argumentis, gaudeoque omnino differre a Montuclae cavillis [3], quibus Plinio, nescio quam ob simultatem, obstigilat (a).

Ni mea me fallit opinio, tanta hoc loco congeruntur, ut illa etiam Salmasius, antiquiorum Solariorum implacatus hostis [4], probare posset. Si tuus propositis rationibus calculus accedit, magnificum id certè, meoque nomini gloriosum evadet [5]. Vbi opposita sentias, libentissimè contraria perlegam argumenta, quae satis diversa ab huc usque prolatis esse debent. In primis enim rogo, ut majore studio rogare non possim, ea quae Plinius scripsit, non ea quae parum diligentes Naturalis historiae bibliopolae vulgarunt, attentè considera. Interim si mihi accedis, brevis epistolae necessitatem, ubi dissentias longissimae imposui. Vale.

Ex Regiâ Parmensi Arce Prid. Id. Decembr. anno sexagesimo sexto supra millesimum & septingentesimum.

ANNOTATIONES.

(1) *Horas.* Notandum, quòd Plinius *horas* ab horologiis indicari, non a veteri Noctem [illegible] lineâ, ubi que [illegible] legimus libro VII Ce [illegible] — *cum a puero quinquies horas* — C Servius [illegible] *hora dies secunda* — *abora*

(2) *Nuperrimè.* Vide *Saggi della Società letteraria Ravennate tom. I. Cesena* — MDCCLXV *Dissertazione III sopra il Colosso d'Ercole Ovarno*.

(3) *Cavillis.* Cavilla, quae in dissertatione nulla occurrunt. *Quest'orologio esser poco durato, come l'espresse Plinio se si fossero conservati intatti almeno i solchi delle linee, avremmo una dimostrazione evidentissima del cambiamento dell'asse*

(4) *Hostis.* Non modò Achaemenum horologium, sed alia [illegible] negavit Salmasius, [illegible] [illegible] auctoribus, qui post reperta horologia, horasque scripserunt, ut [illegible] [illegible] vel [illegible], de horologiis, & horis ut soleant accipere (b) sed quanta contentio [illegible], ut Plinii, & aliorum convellat sylvas, habes apud Petavium (c), Zaccarium (d), & eruditissime Herculanensis Academicos (e)

(5) *Evadet.* Inter memorabiliores Pontificatus Benedicti XIV Miraculas horas Obelisci invent [illegible] (f). Gratam Reipublicae literariae [illegible] [illegible], si Clementis XIII Principatu [illegible] [illegible] posteros [illegible]; [illegible] [illegible] adversis es, quae penè omnium suffragio apud Bandinium (g), atque in magno Encyclopaediae opere traduntur (h).

[a] *Vide hor. Hist. lib. IX pag 203.* (b) *Exercit. in Solin. pag. 445 & seq.*
[c] *Varias Dissert. ad Praeming. lib. VII cap. 1 & 9.* (d) Dissertat. secunda pag 69 73. Ou.
[e] Cirat. Prmilar tom. III. [f] Annal. Ital. tom. XII part. II pag 316. ann. 1749.
[g] *De Obelisco Caesar August. cap. I. pag 1. & seq* [h] Tom XI. in voce Obelisque.

FINIS . LIBRI . VNDECIMI . ET . TOMI . SECVNDI

INDEX PRIMUS
VIRORUM, FEMINARUM, NUMINUM &c.

Adjectis Librorum titulis, qui ad Anonymos, vel ad multos spectant.

A

B

Bou-

C

Ca-

Cor-

D

E

F

Frei-

G

H

Jo-

Lu-

M

Me-

N

O

P

S. Vin-

S. Vincentii Cenomanensis 264.
Virgilianis 5 139 141 146. 147 152. 153. 154. 157 166. 169. 174. 175. 176. 196. 200. 201. 269. describitur 189.
Virgiliani alii 150. 153 190. 197. 207. 299. 170. 274. 350.

Naturalis historiae editiones

Suppositicia Veronensis 16 anni 1468. sub memoriam 179. itemque 1d annorum 1488. pag. 311. Vide indicem rerum memorabilium.

Anno 1469. Veneta I. & omnium Princeps 13. 15 96. 111. 113. 107 118 121 145 147 148. 149 151. 152. 154. 155. 156. 157 159. 160. 161. 162. 163. 164 165 168 167 168. 169. 170. 171 172. 173. 174. 175. 176. 177. 179 181 182 185 184. 195. 186 197 188 189. 190 191 171 193 196. 197 198. 199. 201 113. 104. 115. 207. 112 114. 249. 333 366. 369. emendatur 55 108. 168. 170. 171. 175 174. 179 181 185. 186. 187 189 191 192. 197. 198 108. 209 110. 111 113 114. 115 116. 185. 311. 379. describitur 176 177. 178. 179.

Anno 1470. Romana I 2 3 4. 5 6. 7 11 12 14. 15. 17. 18 19 21 13 29 30. 31 34. 37. 38. 39 40. 45 46. 47 48 49 50. 51. 54. 55 56. 57. 59 60. 65 64. 65. 66. 67 69. 71 73. 74. 76. 77. 78 79 80. 82. 86. 88. 91 93 95. 98. 113. 106. 110. 111 112. 114. 116. 118. 119. 121 124 125. 126 129. 130. 133 141 144. 145 147 148. 149 151 153 155 156. 157 158. 159. 166. 161 161. 164. 165. 166. 167 169 171 172. 173 174. 177 182. 183 184. 185 186. 187 188 189. 190. 191 193 196. 198. 199 207 208. 209 110. 211. 116. 179. 184. 184 185. 189. 194. 196. 197 emendatur 108. 279 describitur 193 284. 185. 186 187

Anno 1472 Veneta II. 39 40. 66. 79. 81 81 90. 91. 93 96. 97 98. 200. 115 107 118 11 211. 112. 113. 114. 116 118. 119 123. 124. 115 116. 117 128 135 145 147 148. 149 151. 151 153 155 156 157. 158 166. 161 161 163 164. 125. 166. 167. 169. 171 172 173. 174. 177 177. 181. 183. 185 187 181 195 198 199. 207. 208. 209. 211 116 184. 186. 294 316. 307 341 386. 387 describitur 187 198.

Anno 1473 Romana II. 10. 11. 29 34. 40. 41. 81. 124. 183 184. 185 186. 187 188 189. 190. 191. 195 196 198. 199 150 151 184. 186. describitur 190. 191

Anno 1476. Parmensis I 3. 4. 5 6. 7 11. 12. 14. 15. 17. 18 19. 21. 13 29. 30. 32. 34 37 38 39. 40 42 45 45 46 47 48. 49 50 51 54. 55 56 57 59. 60. 63 64. 65. 66. 67 69. 74. 74. 76 77 78. 79. 80. 81 86. 88. 91. 96. 98 100. 113 106. 107. 108. 110. 112. 112. 114 116 118. 119. 112. 124 115 116. 118 129. 130. 153. 155 137 145 147 148. 149. 151 155. 155. 158. 158. 159 160. 161 161 163 164 166. 169 170 171 173 174. 177. 182. 183 185 189. 190. 193. 196. 208 109. 208. 105 112. 215 216. 287 336. 369. emendatur 41. 111 208. describitur 192. 297

Anno 1479. Tarvisina 12. 37 39. 66. 63 64. 65. 74. 80. 82. 86. 88 92. 95 96 97 98 103 107. 108. 110. 111. 111 115 114. 116 112. 114 115. 126. 119. 130. 155 137 147 155 155. 156. 158. 159 163. 162. 164. 171 174. 209 111 115 116. 342. describitur 195 196.

Anno 1480. Parmensis II. 12. 22. 19. 79. 80. 92. 96. 98 115 107 108 111 111. 111 116 115 126 155 137 145 147 148. 149. 151 155. 155 156. 159. 161 163 164. 166. 167. 169 171 171 173. 176. 177. 183 189. 116. 362. describitur 269. 297

Anno 1481. Parmensis III. 12. 22. 29. 79. 80. 81. Tom. II.

96. 98. 113. 107. 108. 109. 111 114. 116. 145. 208. 116. emendatur 111 108. describitur 201 etc. Anonymi annotationibus & picturis adjectis exemplari in bibliotheca Philippi Principis extante 198. 199.

Anno 1483 Veneta III 45 46. 47. 50. 51. 54. 55. 57 59. 63 64. 65. 66. 69 70. 71 73 74. 77 78. 81 82. 88. 91 95 96. 49 100. 113 106 107 166. 112. 112. 111 113 116. 119. 115. 116. 116. 119. 130. 133 133 137 145 147 151 151 153 155 156. 159. 167 168. 169. 172. 172. 174. 177 179 183 186. 188. 189. 190. 190 191 195 196. 208. 111. 112. 116. 300. describitur 190. 300.

Anno 1486. Veneta IV ex Februarii, Orlandi, & Maettaerii fide dissimilitionum omnimodo suasa 300.

Anno 1487 Veneta V 11 describitur 300. 301

Anno 1491 Veneta VI. 3 4. 5. 7 11. 12. 14. 15. 11 13 29. 30. 31. 34 37 38. 39. 40. 41 45 46. 47 48. 49. 50. 51 54 55 57. 66. 64. 65 66. 69. 70. 71 73 74 77 78 90. 81 82 86. 88. 91 95 96. 98. 101. 113 106. 107 108. 110. 111 111 113 115 126. 128. 119. 120. 121 133. 137. 145. 147. 152. 152 155 156. 167. 168. 169. 170. 185 186 187 188. 189. 190. 191 192. 193. 196. 208. 210. 111 emendatur 207 182. describitur 300

Anno 1496. Brixiana I. 3 5 12. 19. 49. describitur 302 303.

Anno 1496. Veneta VII 3 4. 5. 7 11 12. 15. 22. 29 30. 31 34. 38 40. 45. 46. 47 48 49. 50. 51. 54. 55 57 60. 64. 65 66. 69. 71. 77. 78. 79. 81. 82. 84. 86. 95 116. 107 108 110. 112. 112. 113. 126. 128. 133 137. 144. 115 147 153 156. 167. 169. 171 174. 175 183 186. 188. 189. 190. 191. 191. 195 1 0. 310. describitur 303 304.

Anno 1497 & 1498. Veneta VIII 61 91 106. 107. 106. 110. 111 115 116. 118 135. 145 147. 151 156. 167. 169. 172. 174. 183 185 188. 189. 190. 191. 191 195 196. 208. 109. 211. 137. 315. describitur 304. 305 306. 307

Anno 1496 & 1498. Brixiana II. 12. 49. 165. 316. 36 describitur 307 308. 309.

Anno 1499. Veneta IX 3 4. 5. 7 11 12. 22. 15. 29. 30. 31 34 38 40 45 46. 47 48. 49. 51 54. 55 57 59 62. 64. 65 68. 69. 71 78. 80. 81 84. 86. 98. 91 97 96. 97 106. 107 166. 110. 112. 115 116 118. 130. 137 145 147. 160 160. 172. 174. 183 173 186. 189 190. 194. 192. 195 196. 108 200 211. describitur 309.

Anno 1507 Veneta X Alexandro Benedicto castigatore 3 12. 15 11 15 19. 30. 31 34. 38. 40. 45 47 51 54 55. 57 64 65 66. 69 71. 73 77. 78 79. 80 81 84 86. 81 92 95 95 98. 166. 107. 108 110. 111 112. 115 114. 128. 133 137 140 147 167 169 173. 174 183. 183. 188. 189. 190. 191 192. 193. 198 108 109 112. 113 describitur 3 0. 311.

Anno 1510. Veneta XI ejusdem Benedicti 86. 93 describitur 311.

Anno 1511. Parisina I describitur 312.

Anno 1513 Parisina II describitur 313.

Anno 1513 Veneta XII describitur 313.

Anno 1514. Parisina III describitur 313. 314.

Anno 1516 Parisina IV describitur 314.

Anno 1516 Veneta XIII 115 describitur 314. 315.

Anno 1518. Haganoensis unica 313. describitur 314. 315

Anno 1519. & 1520. Veneta XIV a Georgio Ruscono impressa 5 11 15. 31 34. 38. 40. 51 54. 64. 65. 66. 72. 77 78. 79 80 82 84. 86. 88 91. 93. 100. 106. 107. 108 112 111 115 147 167. 169. 172 174. 175. 185 188 180. 192. 197 198. 193. 197 208. 209 112 310. describitur 316. 317.

Anno 1519. Veneta altera per Melchiorem Sessam, juxta Fabrum 317.

Anno 1524. Parisiensis V laudata 311 describitur 317.

Anno 1524. Coloniensis I sub cura Johannis Caesarii 78. 90. 110. 139. describitur 318.

Anno 1524. Coloniensis II. falso esto in parte componitur 78. describitur 318.
Anno 1525. Basileensis I. 3. describitur 319. 320. & laudatur Ambersiana bibliothecae exemplar egregiis annotationibus ornatum.
Anno 1525. Veneta XV. describitur 320. 321.
Anno 1526. Parisina VI. 13. 124. 133. 118. 142. 143. 151. 153. 156. 157. 162. 169. 170. 172. 174. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 191. 196. 193. 203. 208. 209. 214. emendatur 173. 210. describitur 321. 322. 323.
Anno 1530. Basileensis II. 3. describitur 321. 324.
Anno 1531. Basileensis III. 78. 79. 82. describitur 324.
Anno 1532. Parisiensis VII. 78. 79. 82. 136. describitur 323. 326.
Anno 1533. editio Petri Danesii juxta Fabricium 327.
Anno 1535. Basileensis IV. 78. 151. 203. describitur 327. 328.
Anno 1535. Veneta XVI. 79. 331. 386. describitur 328. 329.
Anno 1536. Veneta XVII. 85. 330. 331. describitur 330.
Anno 1538. Veneta XVIII. 331. describitur 330.
Anno 1539. Basileensis V. 325. describitur 330.
Anno 1540. Veneta XIX. 331. describitur 330.
Anno 1543. Parisiensis VIII. deleri 331. 332.
Ejusdem anni Parisiensis IX. describitur 332.
Anno 1543. Parisiensis X. ex bibliotheca Bigotiana 331. 386.
Anno 1545. Basileensis VI. describitur 332. 333.
Anno 1548. Lugdunensis I. 3. 64. 82. 118. 125. 167. 168. 169. 186. 188. 301. 197. emendatur 126. describitur 333.
Ejusdem anni Lugdunensis II. ex syllabo bibliothecae Domus olim Professae, ignota Dilgentissimo auctori Parif. 334.
Anno 1549. Basileensis VII. 274. describitur 334.
Anno 1554. & 1555. Basileensis VIII. describitur 334. 435.
Anno 1559. Veneta XX. Paulli Manutii 3. 7. 64. 72. 82. 106. 112. 143. 167. 169. 186. 188. 192. 197. describitur 333.
Anno 1560. & 1561. Lugdunensis II. quasi Dalecampii nomen ascriptum curante Andrea Margarefia describitur 335. 336. 337.
Anno 1561. Lugdunensis III. 48. 64. 116. 138. 144. 356. describitur 337. 338.
Anno 1562. Lugdunensis IV. 40. 78. 81. 315. describitur 338.
Anno 1563. Parisiensis XI. 339. juxta syllabum bibliothecae Dantyan.
Anno 1563. Coloniensis III. juxta syllabum bibliothecae T. J. Jur. consulti Parisiensis 339.
Anno 1571. Veneta XXI. describitur 339.
Anno 1581. Genevensis I. describitur
Eodem anno Francofurdiensis I. 79. 82. describitur 339. 340.
Eodem anno Lugduni Batavorum I. 63. 79. 82. 295. 356. describitur 340. 341. 342.
Anno 1587. Lugdunensis V. recensente Jacobo Dalecampio 40. 78. 82. 116. 118. 119. 167. 188. 266. 341. 358. 356. describitur 342. 343.
Anno 1593. Genevensis II. 295. describitur 343. 344. 345.
Eodem anno editio II. Lugduno-Batava 40. 295. 344. describitur 345. 346.
Anno 1599. Francofurdiensis II. 78. 340. describitur 346.
Anno 1601. Genevensis III. 301. describitur 347.
Anno 1606. Lugdunensis VI. & Aurelian Allobrogum 78. describitur 347. 348.
Anno 1608. Francofurdiensis III. (Hackii avita) 335. describitur 348. 349. 350.
Anno 1613. Coloniensis Allobrogum, five Genevensis IV. 4. 11. 12. 13. 31. 32. 43. 46. 51. 34. 77. 186. 362. 351. emendatur 103. describitur 350. 351.
Anno 1616. Genevensis V. 40. 295. describitur 351. 352.

Anno 1631. Genevensis VI. 82. describitur 352. 353.
Anno 1635. Lugduno-Batava II. curante Johanne Laetio 96. 273. describitur 352. 353. 354. laudatur 333.
Anno 1648. Veneta XXII. appretiata a Fabricio, Fanone, & Rhetio 353. non creditur extare 386.
Anno 1669. Lugduno-Batava III. Hackianum 115. 216. 318. 123. 125. 133. 137. 139. 140. 142. 145. 146. 147. 154. 162. 167. 175. 180. 191. 193. 196. 199. 207. 349. accusatur typographi 116. accendatur 130. 167. adeam describitur 333. 356.
Anno 1685. Parisiensis XII. curante Joh. Harduino describitur 356. 357.
Anno 1723. Parisiensis XIII. Harduini II. ad quam utrique proveniatur a pag. 3. ad 116. Integro libro IX. Vale & pag. 217. 358. describitur 358. 359. 360. 361.
Anno 1741. Basileensis suppositio Parisinorum, describitur 362.

Annotationes, five Versiones Italicae.

Anno 1476. Veneta I. 60. 74. 138. 173. 360. describitur 361. 362. 364. memoratur Veneta anni 1471. ab Apostolo Zeno, & anni 1473. Romana ab eodem, Pastoni, Bandinio, Laetio, atque Angelucio, quae non creduntur apparuisse 362.
Anno 1481. Veneta II. 60. 74. 175. 362. describitur 365.
Anno 1489. Veneta III. describitur 365.
Anno 1501. Veneta IV. describitur 366.
Anno 1516. Veneta V. describitur 366. 367.
Anno 1524. Veneta VI. describitur 305.
Anno 1528. Veneta VII. juxta Argelatum 368.
Anno 1534. Veneta VIII. describitur 368. 369.
Anno 1534. Veneta IX. altera describitur 369.
Anno 1543. Veneta X. Landino (ut fingentur) interprete castigata ab Antonio Brucciolo 175. describitur 369. 370.
Anno 1543. Veneta XI. Antonio Brucciolo annotatore describitur 370. 371.
Anno 1561. Veneta XII. Ludovico Domenico interprete 175. describitur 371. 372. 373.
Anno 1562. Veneta XIII. describitur 373.
Anno 1573. Veneta XIV. describitur 374.
Anno 1580. Veneta XV. describitur 374. emendatur 175.
Anno 1580. Veneta altera, & reliquae ad Dominicum spectantes 374.

Annotationes Gallicae, Dubitatur de I. Lugdunensi anni 1561. altera anni 1562. describitur 373. 376. item reliquae ad Pinetum spectantes.
Lud. Meigreti secundum librum, & Petrus a Cagna fingit secundum plurimum compendium Gallice edidit. 378.

Annotationes Hispanae: Francisci Hernandez Mss. 379. Hieronymi Gomesii ab Huerta.
Anno 1624. & 1629. describitur 379. 380. 381.

Germanicae Eppendorfio interprete libri V. & Johanne Heydeno interprete opus 381.
Anno 1543. Francofurdiensis I. 381. 382.
Anno 1571. Francofurdiensis II.
Anno 1584. Francofurdiensis III.
Anno 1600. Francofurdiensis IV.
Anno 1618. Francofurdiensis V.
Anno 1651. Francofurdiensis VI. describuntur pag. 382.

Anglica annotatio Philemonis Hollandi describitur 383. 384.
Belgica anni 1610. & 1664. describitur 383.
Arabica Mss. 385. 386.

Plutarchus 13. 34. 74. 133. 137. 175. 176. 187. 188.
Poncelarius 369.
Pougetius Christophorus 20. 82. 184. laudatur 37. 38. 48. 138. notatur 30. ab ejus opinione discedit 373.
Foleous Marchus Johannes 193. 201. 203. 346. 393. ab ejus opinione discedit 199. 386.
Politianus Angelus 70. 183. 193. 285. 386. ejus annotationes autographae ad Plin. Naturalem 193. 252.

Ro-

S

Sex,

T

V

Vice-

W

X

Z

INDEX SECUNDUS
RERUM NOTABILIUM

A

B

C

CAcoterizandum quid significet 172.
Calori Comiti Mauritio more 41.
Caremarum Stoephanum transfiguratum, ut vulgus credit 106. 107.
Capreolas laurii murem invenit a Caprarum multitudine juxta Damascum 18.
Carbunculi an Nasamonum Rubei 115.
Cassia, & Cassii fonte 116.
Caseus Cebanum ab antiquis laudatus 18.
Celtica lingua penè intellecta 48 quantum Graecae debent 51.
Censor quo anno ab Imperatoribus Vespasianus pater, & filius peractus 24.
Chalcedonium lapis differt a Murrino 111.
Chamaeleo, & Chamaeleon eadem res 111. scaliger 91. 91. 92. 93. 94. de illo fabulae 145. 146. Chamaeleon Africanus non semper adspectu niger contra Peruanas semper nec petulo in Vettam convertitur. Chamaeleo: capac Busan Sp. invitum non unicum adfamus 93.
Chamaeleon herba 146.
Cilix temporis tellis Graecanorum literarum figurat, & formam quarumcumque 50.
Corolla Affiliatae Graecis 111. Julius 126. Ponicus, Laurea, Lucinus 117.
Civitas Veneris Herculis portant laudis 15. molestissimi 45.
Cives Romani quamplurimi, non ob origine, sed jure a militiem 8.
Clade Claudiana apud Plolari semper Civem Romanum ex principibus fuerat demotus 17.
Civium corruptae appellationes indicant inibi oppida publ. temporibus exstitisse 43.
Classis magna nimium in Senatum immisi, & quo carere 59.
Clipea Itali Cioppes) 100. 101.
Collegium Pavimentariorum 107.
Coloni Lucenses ubi 19.
Columnae a Fulienis exstant, non illae videntur, quae Homa fuerunt 108. 259.
Columnae Milliaris 36.
Commentatio nomen hubanum 13.
Compedes, maledicto instituenda 169.
Conciliatur Aquisgranensis 244.
Conditus, pro memoriam commendatis 113.
Corvi non inita, felerius 112. 113.
Corvus Venetus 15.
L. Coffitius natione in marem qui rationis 72.
Credita, pro quotidie vetiti senhime 174.
Cronimiceli vocabulum latinis late dicitur 354. ad & ital. cum comparavit 358.

Va-

INDEX TERTIUS
AD GEOGRAPHIAM PERTINENS.

A

Asphal-

Ca-

D

E

F

G

Mon-

N

O

P

Pla-

Sa-

T

Tri-

V

W

Z

F I N I S.

Z
/ 1 183

